

KAZINCZY FERENCZ
ÖSSZES MŰVEI

HARMADIK OSZTÁLY
KAZINCZY FERENCZ LEVELEZÉSE

HARMADIK OSZTÁLY

KAZINCZY FERENCZ LEVELEZÉSE

ELNÖKSÉGE A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

Magyar Tudományos Akadémia
Közlemények és Munkák
MAGYAR IRODALOM.
Szám: 686 / XX. *
Bécs, 1919.

BUDAPEST 1919.

KAZINCZY FERENCZ
ÖSSZES MŰVEI

HARMADIK OSZTÁLY
LEVELEZÉS

XX. KÖTET

KIADJA A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

BUDAPEST, 1910.

KAZINCZY FERENCZ
LEVELEZÉSE.

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
IRODALOMTÖRTÉNETI BIZOTTSÁGA MEGBIZÁSÁBÓL

KÖZZÉTESZI

Dr VÁCZY JÁNOS.

HUSZADIK KÖTET.

1826. Április 1. — 1828. Deczember 31.

BUDAPEST, 1910.

A MAGYAR TUD. AKADÉMIA KIADÁSA.

KANIZSY FERENC

DEVELEPÉSE

A KÖZTANÍTÓI TUDOMÁNY AKADÉMIA

ELŐADÁSOK ÉS VITÁK A KÖZTANÍTÁS TUDOMÁNYÁRÓL

ELŐADÁSOK

DR. VÁRNYI JÁNOS

BUDAPEST, 1910

1910. évi I. kötet — 1910. évi II. kötet

BUDAPEST, 1910

BEVEZETÉS.

Kazinczy Ferencz Levelezésének XX. kötete az 1826. évi ápril elsejétől 1828 végeig írott 343 levelet tartalmaz, a melyek közül 199-et maga Kazinczy küldött rokonaihoz és barátaihoz; emezek között legtöbbet az ifjú Toldy Ferenczhez, a ki ez időt a lelkes tanítvány hasonlíthatatlan buzgalmával iparkodott mesterének minden megbízását teljesíteni s őt a fővárosi irodalmi életről tájékoztatni.

E kötet a kor általános politikai s társadalmi állapotának megismerésére nézve is fontos ugyan, de mégis első sorban irodalomtörténeti adatokban fölötte gazdag. Az országgyűlés második felének, az Akadémia megalakulásának történetére s az ország közhangulatának nyilvánulására élénk világot vet. Azonban mindenek előtt Kazinczy magánéletének, anyagi küzködéseinek s felebezett pöre miatt pesti útazásának s itteni működésének körülményeit ismerjük meg részletesen; másfelül pedig a ritka tevékenységű író folytonos tervezgetéseire, régebbi s újabb műveinek, mint az *Erdélyi Levelek*, Sallustius-fordítása, *Pályám Emlékezete* s a történelmi életrajzok kiadására nyújt becses adatokat, a melyek a 70-dik évéhez közelgő író rendkívüli munkabírását s még mindig tüzes vérenek az ifjú korra emlékeztető hevülékenységét mintegy napról-napra mutatják.

Az 1825—7. országgyűlésnek a magyar nyelv ügyében tanúsított felfogása a jobb jövő reményével tölti el nemzetünket. A főrendeknél, mint ismeretes, Széchenyi gr. már magyarul beszél, sőt az aradi főispán, Wenckheim József b. is «magyar nyelven adja elő vélekedését», a mi szintén táplálja a követek azon reményét, hogy «talán csak lesz valami sikere a nemzetiség föllevenítésén való igyekezetnek». Azonban nem hiányoznak a maradi nemesek közt olyanok sem, a kik attól rettegnek, hogy «a magyar nyelv behozása veszedelmet hoz constitutiónkra s minden jusainkra». Midőn Zemplén

vármegyében az országgyűlésnek e tárgyat illető végzéséről tanácskoznak, egyik köznemes egészen világosan kifejezi ebbeli aggodalmait. A sátoraljaujhelyi plebánus pedig egyenesen kimondja, hogy «oda a religio, ha a deák nyelv eltolatik». Nincs mit csodálnunk, ha a szabadelvűek az ily alaptalanul rettegőket a titkos rendőrség híveinek tartják.

De a mi az 1826. év áprilijában történt az országgyűlésen, ép oly nagy kedvetlenséget okozott a rendeknél, mint örömet a közönségben. Trencsén vármegyének két követe, Borsiczky István és Nemák Ferencz, oly értelmű tudósítást küldtek vármegyéjökbe, a mely szerint az alsótáblának a papírpénz eltörlésére vonatkozó végzését a főrendek akasztották meg, s midőn e miatt a követek elegendő ülést sürgettek, kérésöket a nádor megtagadta. E tudósítást a nevezett vármegye szó szerint jegyzőkönyvébe foglalta.¹ József nádor kérdőre vonván Nemák Ferenczet, mivel társa, Borsiczky, akkor épen otthon időz, Nemák az egész tudósítást a magáénak vallja s elbocsátását kéri. A nádor azt feleli, hogy ilyen emberre az országgyűlésen nincs is szüksége, s kérelmét teljesíti. Szállására térvén Nemák, a tudósítás fogalmazványát, a melyet Borsiczky dolgozott, át- meg átjavítgatja s visszamegy a nádorhoz, bemutatja az írást, újlag kérvén a nádort, hogy «neheztelését hagyja egészen rajta s ne terjeszsze ki barátjára». Borsiczky Pozsonyba visszatérvén s hallván, mi történt, szintén jelentkezik a nádornál, bemutatja a fogalmazvány eredetijét, bizonyosságul, hogy azt ő írta, hozzátevéen, — a mint a hír beszélte — hogy ő a valósághoz híven igaz meggyőződése szerint járt el, mire aztán ő is elbocsátását kéri. A nádor azt feleli, hogy kár volt e kérelmet előbb nem tennie. A követek pártul fogják társaik ügyét, s negyven tagú küldöttség járul a nádorhoz, hogy kiengesztelje. Mind hiába. Nemák és Borsiczky távozik Pozsonyból. Midőn ez május 3-dikán Trencsénbe visszatér, a nemesség nagy ünnepélyességgel, banderiummal fogadja s egészen házáig kíséri. A főispán, Illéshazy gr., pedig parancsol kap, hogy azonnal siessen vármegyéjébe s nyilatkoztassa ki, hogy a követek hamis tudósítást küldöttek, és választasson más követeket, a kik mérsékeltbb gondolkozásúak legyenek. Az új követek azonban hasonló akartak lenni visszaküldött elődeikhez, a mi az ellenzék sorai-
ban ismét kedvező hangulatot kelt. Cserey Miklós az egész történetet

¹ Ballagi G. nyilván nem ismerte e tárgyat alapiában; l. id. műve 126. l.

emlékezetre méltó példának tekinti, noha szinte mesének látszik, de rendkívüli hatással van a hazafi szívekre.

Az adózás kérdésében az ellenzéknek két igen kiváló tagja, Vay Ábrahám és Ragályi Tamás között ellentétes felfogás vehető észre, a mi miatt Vay otthagyja az országgyűlést s azt kívánja, hogy társa is kövesse példáját. Rebesgették, hogy Vay adminisztratori hívatalt kért Metternichtől, a ki azonban nem biztatta. Maga a király is nagyon fiatalnak nézte s nem eléggé bizott benne. A figyelmes ifjú Dessewffy Aurél elhamarkodottnak tartja Vay elhatározását, a minek kárát csak a közügy vallja. Ragályi továbbra is ott marad az országgyűlésen s élénk részt vesz a későbbi tanácskozásokban is új társával, Palóczy Lászlóval együtt. Huzamos tárgyalás után az adót négy millió forintban állapítja meg az országgyűlés, kimondván, hogy ezüstben fizetik, de a papírpénz értékét is névértékben számítják. A közhangulat már ekkor nagyon hajlik azon felfogáshoz, hogy a nemesség csak ideig-óráig tarthatja meg régi kiváltságait. Dessewffy Aurél szerint «hazánknak felvilágosodottabb fiai a diaetán igen látják, hogy előbb-utóbb mindnyájan fizetni fogunk». «A fődolog, — teszi hozzá igen okosan — hogy legyen miből; hogy magunk határozzuk meg, mit fizessünk, s hogy tudjuk: hová fordítatik pénzünk.»

Az ország anyagi szorultsága ugyan legkevésbé sem adhat jogot az országgyűlésnek az adó emelésére, ámbár a nagyváradi püspök azzal is érvel a nem-nemesek teherbírása mellett, hogy «ő a tanú rá, hogy fournirozott commodjaik vannak». Kazinczy nagyon zokon veszi az előtte oly tiszteletre méltó püspöknek e kijelentését s azt mondja, hogy «el kell veszni a hazának, a hol ily sophismák, vagy ily vastag paralogismusok keverednek a tanácskozásokba». S midőn a megegyezés mégis létrejön a király s az országgyűlés között, Majláth György, a személynök, arra kívánja megnyerni a követeket, hogy köszönjék meg a királyi kegyelmet. Mire aztán Nagy Pál kifejti, hogy a királyi kegyelmet minden jó hazafi köszönettel fogadja ugyan, de nem hallgathatja el, hogy a nemzet épen a közel multban fényesen bebizonyította a trón iránti háláját és hűségét, midőn Napoleon «a legalacsonyabb söpredékek közt sem talált csak egyet is, ki hitelt adjon a kecsegtetésnek, s épen akkor, midőn a bécsi nép az elásott ágyúkat neki általadta». Vajjon — kérdi — nem a magyar nemzet tartá-e meg akkor fejedelmünket? Ha tehát a nemzet köszönettel tartozik királyának: bizonyára a

királynak sem szabad megfélekednie nemzetünk hűségéről. Ragályi Tamás minden fentartás nélkül osztozik Nagy Pál felfogásában, hozzá tevén, hogy a király a Párisból elhozott milliókból a bécsi nép multságára öt millió forintot ajándékozott, míg a magyarnak egy fillért sem adott, sőt «az ellenség kezéből tulajdon vérünkön visszanyert s országunkhoz tartozó részek közül is kilencz esztendei rimáncodások után az egy nyomorúlt Fiumén túl semmit vissza nem adott».

A királynak az adó tárgyában márczius 1-jén írott elhatározását a rendek «igen kegyelmesnek» találván, a főrendekhez küldött izenetökben az 1821/2—1824/5. évekbeli hátralékok elengedéseért köszönetet mondanak s abban állapodnak meg, hogy a hátralékok jobbagytelkek szerint osztassanak fel. A főrendek különösen a nádor közbejárását méltányolják, a ki «a statusok megelégedésekre törekedett a haza javát eszközteni»; e mellett a királyi akarat tiszteletben tartását is óhajtják, hogy a mit a király feledni akar, a rendek se hozzák szóba. De a rendek nem így vélekedtek, kivált hogy a törvénytelen adó behajtása most sem szünetelt. Sőt voltak olyanok is, a kik a királyi leiratban foglalt kedvezményeket már rég kivivott jogaink felújításának tekintették, az adó meghatározásából pedig törvényes jogaink csorbulására következtettek.

Felsőbükki Nagy Pál többször kiténteti magát ez országgyűlésen erős nemzeti felfogásával s a kormány elleni bátor kritikájával; de — nem szólva az 1825. nov. 3-diki ülésben mondott híres beszédéről — talán soha sem fejezi ki hívebben a magyarság közös felfogását, mint az 1827. május 2-dikán tartott országos ülésben, midőn a vámok miatti sérelmeinket panaszolja, keményen támadván a kormányt, hogy mesterségesen tör vesztünkre. Felsorolt adatai ma már úgy szólván minden történelmi kézikönyvünkben olvashatók, de akkor az újság ingerével hatnak. Szemére hányja a kormánynak, hogy a magyarországi só mázsáját a töröknek két forinton adja, mi magunk pedig hét forintot vagyunk kénytelenek fizetni érte. Hiába gazdag ez ország, a kormány mindig talál módot, hogy szegényítsen bennünket. «Hazánk — úgy mond — hasonló az aegyptusi pyramisokhoz: kívülről pompás, fényes, nagyot mutató, de belől benne halál lakik.» A külföld irigylí ősi alkotmányunkat, boldogoknak és szabadoknak vél bennünket, meg sem áhnyodván: mily nyomorúságban sínlődünk. «Érzéseink — folytatja — szabadok, lelkünk eleven, gondolkozásunk tiszta, elménk alkalmas minden

mesterségeire a háborúnak és békének, kereskedésre, mesterségekre, tanulásra, katonaságra; de a ministerium elfojtja bennünk az igyekezetet s nem engedi, hogy palléroztatásunkban előmenetelt tehesünk, s constitutióink épen akkor gyengül, midőn Európának constitutió nélkül élő nemzetei constitutió után esdeklének.» Végül azon meggyőződését fejezi ki, hogy ha a király ismerné nemzetünk szenvedéseit s tudná, mily ok nélkül vonja el a ministerium tőlünk a boldogulásnak minden eszközét, lehetetlen, hogy kegyelmét megtagadhatná.

E beszéd kéziratban bejárja az országot, minden bizonynyal Kossuth Lajos is olvassa, a ki ekkoriban Sátoraljujhelyen él, a hol Kazinczy is gyakran időz és tanúja a hatásnak, a melyet e beszéd a közönségre tesz, a miből következtetve közeljárunk az igazsághoz, ha azt hiszszük, hogy már ekkor megszületik Kossuth elméjében az a gondolat, hogy az országgyűlésről küldött értesítő mily hatalmas tényezője lehet a közszellem erősítésének, s hogy ő e tényező megalkotásán maga is munkálni fog. E gondolatot a Kazinczyval való ismeretsége, Kazinczy példája csak mélyítheti. Mert ha ő maga azon viszonynál fogva, melyben atyja révén Kazinczyval áll, a széphalmi vezér barátságával nem dicsekedhetik is, de Kazinczy buzgósága a közvélemény alakítására előtte is ismeretes lévén: a későbbi *Országgyűlési Tudósítások* csíráját minden valószínűség szerint e körülményekben kereshetjük. Erdélynek akárhány politikusa Kazinczynak Cserey Miklóshoz intézett leveleiből szerez tudomást az országgyűlés tárgyalásairól, s Cserey nem egyszer egész politikai értekezéssel felel barátjának. Természetesen Kazinczy a magánlevél bizalmas hangjának megfelelően nemcsak az országos fontosságú eseményeket, hanem az adomaszerű vagy tréfás eseteket is örömet közli; sőt ha gondolja, hogy amazokat más úton is meghallják barátai, vagy épen az újságban is olvashatják, csak emezeket beszéli el. Kapva-kap a nevetni valón s kifogyhatatlan az effélék ismétlésében.

1826 végén oly esetről tudósítja őt Dessewffy József gr., a mely annál inkább érdekli, mert egyik főszereplője unokaöcse, Kazinczy József. A dolog sok mende-mondára ad okot, s Kazinczy alkalmas tárgyat talál benne, hogy vidám társaságban akárhányszor elmondhassa s levélben is közölje. Ugyanis Szucsics József bácskai követ fia, Eugén, az országgyűlési ifjúság egyik tagja, valami közhelyen több külföldi ifjú társaságában a magyar nyelvről beszélvén, azt találja mondani, hogy «a magyar nyelv fölötté ügyetlen és tehe-

tetlen, s ha ő valami levélíráshoz fog, nem tudja 3 sornál tovább folytatni, hanem más nyelvre kell átalfordítania». Jóilehet nem bizonyos, hogy a vigyázatlan s meggondolatlan ifjú a magyar nyelvben való járatlanságát akarta-e megvallani, vagy a németben való jártasságát fitogtatni: jelen levő társai közül többen partijára kelnek anyai nyelvöknek s — úgy látszik — azt határozzák, hogy Szucsics Eugénnel nem ülnek többet egy asztalnál, ha a napló diktálására összejönnek. S úgy is történik. A mint az ifjak összegyülekeznek, és Szucsics a terembe lép, nagy zúgás fogadja, s erős kiabálás hallatszik: «ki vele az elfajúlt korcescsal, hunczfut!» stb. Épen ekkor lép a terembe Zoltán Mihály, a szabolcsi követ, Jármay Tamás, írnoka, a ki Kazinczy Józseffel együtt ismétli az ifjak szitkait. Szucsics visszaadja a kölcsönt, mire Zoltán arczúl csapja, Kazinczy József pedig széket kap, hogy leüti; de ebben megakadályozzák. A lárma és fenyegetés nőttön nő. Szucsics távozni kénytelen. Apja panaszt tesz a személynöknél, a ki helyre akarja állítani a békét az ifjak között, de mivel ez nem sikerül, vizsgálatot indít. Dessewffy elbeszélvén ez esetet, hozzáteszi, hogy bár a pofoncsapást nem tartja valamely nyelv tökéletessége próbájának, nem hiszi, hogy e dologból valami nagyobb kedvetlenség származzék, különben is a higgadtabb emberek sajnálnák, ha «a szép okú, bár éretlen fiatal tüzeskedés egész életükre szerencsétlenné tenne egy néhány hevesebben érző ifjakat».

A vizsgálat megejtése után a személynök a vádolt ifjakat egy káptalani s négy vármegyei követ jelenlétében megdorgálja, szemökre vetvén, hogy Szucsicsnak a magyar nyelv elleni panaszát elferdítették; mind e mellett a sértett fél megelégszik a megkövetéssel. Zoltán már az előtt kijelenti, hogy hazafisága nem engedi a megkövetést, s így aztán egy más ifjú «kellemetes előadással» követi meg társai nevében a vármegyét, képviselőit, Szucsics Eugént s apját. Azt pedig titokban adja tudtokra a személynök, hogy tíz nap mulva el kell hagyniok Pozsonyt. Kazinczy bár unokaöccse heveségét nem szereti, mégis közbejár apjánál, hogy fiának megbocsásson, annál is inkább, mivel az országgyűlésen általában csak a pillanatnyi felhevülésnek tulajdonítják önmagáról való megfélelkezését.

Nem az ifjúságnak e felbuzdulása, hanem a követek nagyobb részének hazafias magatartása, a melyre már Széchenyi gr. példája is érezhetőleg hat, mutatja ez országgyűlés általános szellemét.

Azonban nemcsak Széchenyi áldozó készsége, külföldön szerzett gazdag tapasztalatai s a saját lakásán berendezett casinóban folytatott eszmecseréi, néha épen lelkes vitatkozásai hatnak ez országgyűlésre; barátjának, Wesselényi bárónak is része van e hatásban. Ő is majdnem állandóan Pozsonyban tartózkodik az országgyűlés alatt, mint három báró megbízottja.¹ Dessewffy Aurél gr., kit apja szintén magával visz az országgyűlésre, siet vele ismeretséget kötni s jellemének alapvonásait kitanúlni. Föl is jegyzi róla Kazinczynak írt levelében, hogy Wesselényi nem szereti a lágy-meleg embereket s a kiket, ha talán hibásan is, ilyeneknek tart. Nála — úgy mond — egyenesnek kell lenni s egy perczig sem tergiversálni. Tántorithatlan nemzeti érzése, a mely politikai és társadalmi felfogásának forrása, a példa vonzó erejét adja egész társaságának. Még nem lehet vezér a nyilvános politikai életben, de egyéniségének ellenállhatatlan varázsával, hazafi érzéseinek tüzével a nemzeti szellem erősítésében, a nemzeti gondolat irányításában már ekkor vezérszerepet visz. Az országgyűlés termeiben még nem dörög hatalmas hangja, de a társas összejöveteleken már magával ragadja a szíveket s a buzgóbb hazafiak eszméit, Széchenyivel kezét fogva, a közügyekre törekszik irányítani. «Wesselényinek — írja Dessewffy Aurél 1826. aug. 30. — sokkal tartozik Magyarországnak; ő nélküle a diaetán az ifjú és dús mágnások tüze soha sem kapott volna jó directiót s régen elhűlt volna. Ő tartja bennök a lelket esze s tiszteletet parancsoló characterereje által.»

Nem is az emberekben, mint inkább a körülmények szerencsétlen kapcsolatában keresték igen helyesen a hosszas országgyűlésnek csekély eredményét. Már 1826 őszén azt írja Dessewffy József, hogy az országgyűlés legkisebb jót sem hozhat, de sok rosszat tehet; s ámbár rég óhajtozik már vissza családi körébe, mégis azt kívánja, hogy az országgyűlés «tartson még egy ideig minden resultatum nélkül, vagy hogy resultatum nélkül eloszlassa ő felsége». Reménylik, hogy ez év végével be is rekeszti a király. De csalódnak. Még 1827 tavaszán sem tudják, mikor végződik, és sokszor emlegetik, hogy ember még nem ért ilyen diaetát, mióta az ország fennáll. S midőn 1827. aug. 18-dikán a király bezárja: nemzetünk általán úgy van meggyőződve, hogy vajmi kevéssé felelt meg a hozzá kötött reményeknek, sőt hogy «megingatta az alkotmány

¹ Gr. Széchenyi I. Naplói, kiadta Zichy A., 324. l.

talpköveit». Cserey Miklós eleitől fogva kételkedik ez országgyűlés eredményes működésében. Nem helyeselte, hogy a követek tábláján mindjárt a tárgyalások kezdetén oly nagy erélyt fejtettek ki, s előre látta, hogy a hosszas tanácskozás elbágyasztja az elméket, mikor aztán a ministerium minden célját könnyen elérheti. Azt is fejszóvalva fogadta, hogy a követek némely oly kérdést is fölszínre vetettek, a melyeknek érlelése még hosszabb időt kívánt, megoldását pedig csak a távol jövőben remélhették. Látta, hogy az efféle kérdések bolygatásával a mily könnyen lehet szónoki dicsőséget aratni, oly kevésbé mozdítja elő a nemzet erősödését, sőt nem egyszer károsan hat a tárgyalás alatti javaslatok sorsára is. «Sajnálom, — írja Cserey Miklós — hogy erre nem vigyáznak a fényesebb eszű patrioták, holott e nélkül minden nagy feltételeik vakot vetnek.» Ő nem is tartja ez időt alkalmasnak a törvényalkotásra. (L. a 4621. 4629. 4631. 4637. 4674. 4682. 4689. 4712. 4729. 4739. 4758. 4793. 4835. sz. lev.)

A Pozsonyban tartózkodó követek és főrendek azt a sajnos tapasztalatot szerzik, hogy a király és trónörökös ellenséges felfogást tanúsítanak egymás iránt; hogy a ministerium ellensége a trónörökösnek, s «az ország rendei elég gyávák ezt szenvedni». Rebesgetik, hogy a trónörökös jogait veszedelem fenyegeti. A beavatottabb fő urak, a mennyire lehet, iparkodnak Ferdinánd főherczeg tekintélyét emelni, a kiről azt hiszik, hogy erélyes uralkodónak készül, a mit a későbbi események — mint tudva van — egyáltalában nem igazolnak. De a Ferdinánd elleni cselszövényekről még bizalmas levelekben is csak titkolózva mernek nyilatkozni; Dessewffy József is csak oly levélben érinti e dolgot, a melynek megadását ispánjára bizza s figyelmezteti Kazinczyt, hogy a *póstán nincs zárt levél*, azért hát vigyáznia kell, mit ír, s a legnagyobb óvatossággal szóljon még meghitt barátaival is arról, a mit tőle tud.

A titkos rendőrség kémkedéseinek tulajdonítja Cserey Miklós is, hogy hivatalától a király elmozdítja, noha sem munkabírását, sem hűtlenségét nem vetheti okúl. Suttogják, hogy Csereynek némely levelét elfogták, a melyekben részint az uralkodás szelleméről, a kormány törvénytelen működéséről, részint az országgyűlés tárgyalásairól tett nyilatkozatokat. «Szeretném, — írja Cserey Miklós Kazinczynak — ha előmutatnák, mert a mit irtam, meg nem tagadom; de sem király, sem status ellen nem irtam; politikai vélekedéseim is mértékletesek elannyira, hogy a miket neked irtam,

azokkal talán magad sem voltál egészen megelégedve és talán inkább aulicusnak, mint patriotának ítéltél.» Azonban Cserey nagylelkűen viseli a kénytelen nyugalmat s őszinte meggyőződésében és szívének tisztaságában keres vigasztalást, óhajtva, bár sok olyan hűséges tisztviselője lenne a királynak, mint ő volt. Éleszti még némi remény is: hátha megbizonyosodik a király az ő véleményeinek helyességéről s eselleg megváltoztatja elhatározását. Nem fél semmi rossztól, mert semmi rosszat nem érdemel, ámbár tudja, hogy sok igaz ember szenvedett már üldözést; de még ha ily csapás érné is, akkor sem fogja királyának tulajdonítani a következményeket, hanem «valaki olyannak, a ki ő felségéhez a hívség színe alatt hívségtelen». Nem is hiheti, hogy a királyt valaki odaadóbban szolgálta volna, a mit, ha alkalma lesz, szándékozik is neki megmondani. Nem neheztel a királyra, hanem inkább szánakozik rajta mert bár régen uralkodik: «ideje a nép közjavanak előmeneteléről nem léssen megdicsérve». Ha pedig azért bocsáttatott el, mivel a magyar országgyűlésről írt: ezt tisztességének tekinti, mert így az ő sorsa Magyarország sorsával kapcsolódik össze. Pedig a miket erre vonatkozólag írt, meg merné mutatni a királynak is, ha magyarul tudna. Ha elfogott leveleiről lehet szó: vagy a Kazinczyhoz, vagy a Vajna udvari tanácsoshoz írt leveleire gondolhat. De azokról Kazinczy azt állítja, hogy sértetlenül jutottak kezéhez s mindig a rendes időben. Emezekről pedig föl nem tehető, hogy bárki is gyanúsoknak nézhetne volna. Hanem, a mint Bethlen Imre gróftól hallja Kazinczy, valódi oka inkább az, hogy «Cserey az egész guberniumnál maga az, a ki a gubernium előlülőjével ellenkezni mere és mindég mere».

Egyébiránt Cserey sajnosan látja már régóta, hogy a hivatal hecse az utóbbi időben nagyon megcsökkent. Mert mit is tehet egy erdélyi kormánytanácsos sikeresen a haza javára? Csak annyit, mint egy közönséges más tisztviselő, a kinek a közigazgatásban kellő gyakorlata van. Csupa formákhoz van kötve, azokon kívül hiába próbál lépni; és ha a fejedelemnek s a hazának akármikor javára tenne olyan «mozdítást», a melyet mások előtte átlátni nem tudtak, megakadna benne vagy az irigység vagy az inertia miatt. Úgy veszi észre, hogy Erdélyben szembetűnőleg növekedik a békétlenség s gr. Bánffy Györgyöt ugyan visszakivánják. Míg Cserey a tanácsban ült, a mit tudott, mérsékelte; de mióta őt elbocsátották, senki sem mer szólni.

Kazinczy örömmel értesül, hogy Cserey nagynak mutatja

magát szerencsétlenségében, s Erdély, a mely mindig nagyinak nézte, most még inkább érzi nagyságát. Eszébe jut, hogy épen így fosztották meg hivatalától az ő kedves ipát is, a kit mint szabadkőművest veszedelmesnek tartottak. Keserű fatalismussal vallja, hogy szükség van ily áldozatokra, s vak volna, ha nem látná, hogy körülötte is mily gazságok történnek, s hogy «sok istentelen ember tartja szemmel». Azt hiszi tehát, legbölesebben úgy cselekszik, ha semmiféle politikai dologba nem ártja magát. Hogy pedig pusztán csak elbeszéli, a mi történik, azt még eddig soha sem tekintették bűnnek. «Az a sok becsületes vizsla találjon rést rajtam, ha tud», — írja. A ki a dolgok folyását némi figyelemmel kíséri, lehetetlen észre nem vennie, mily rettentő változások érik Európát. S mégis Cserey Miklós úgy látja, hogy sem a nemzetek, sem a kormányok nem okúlnak a történelemből: «minden úgy van, mint ha semmi nagy leczkét se adott volna az utóbbi 30 esztendő». Szerinte minden bajunk fő forrása az a hadi rendszer, a mely egész Európát rengeteg katonaság tartására kényszeríti, s a mely a nemzetekre elviselhetetlen igát vet. Ezért nem orvosolhatók a nemzet sérelmei, s ezért megy füstbe az országgyűlésnek is minden panasza. Csodálkozik, hogy a kifizelhetetlen hadi adó helyett az országgyűlés az állandó nemesi fölkelést nem kívánja, mert csak ez menthetné meg mind koronánkat, mind nemzetünket. Erre annál nagyobb szükség volna, mert az északi fürgeteg nem sokára hazánkat is fenyegeti. Még most alattomosak a törekvései, de előbb-utóbb napfényre derülnek. Csereynek ez éleslátása szinte páratlan az akkori magyar politikusoknál. Nem lehetetlen, hogy Wesselényi is tőle kapott ösztönt a szláv népek törekvéseivel foglalkozni. A fenyegető veszedelem elhárítására csak egy mód van: a magyar nemzetiség erősítése, a mely épen annyira érdeke az uralkodó háznak, mint magának a nemzetnek. Hogy pedig az ország a szenvedett csapásokból kiláboljon: két eszközzel segítheti a fejedelem; t. i. ha abból, a mit hazánk s az örökös tartományok segítségével együtt nyert, Dalmáciát és szigeteit Ragusa vidékével együtt Magyarországhoz csatolja s ha a magyar bornak és dohányynak «ingyen való általvihetését engedi idegen országokba». Az ország területi épségét nem igen érezte sértve Magyarország, mióta Fiúme s környéke visszacsatoltatott, de annál inkább szenvedett a vámrendszertől, a mi ellen az országgyűlés is hasztalanul nyilatkozott. (4618. 4633. 4652. 4662. 4673. 4682. 4686. 4694. 4707. 4790. 4807. 4903. sz. lev.)

Kazinczy mint kiszabadulása óta mindig, most is bátran hirdeti, hogy a fejedelem és nemzet érdekeinek meg kell egymással egyezniök, s a demokratia elvei csak arra valók, hogy törvényeinken igazítsunk, nem pedig hogy a sarkalatosakat is felforgassuk. «Én — írja — demokrata vagyok, de csak ideában s azt is bolondnak tartom, a ki nem az. De azt is minden tudhatja, hogy tüzesebb pártfogója constitutióknak nincs, mint én vagyok». Ezt a régi hatalmas épületet nem gyöngíteni, hanem erősíteni kell, ha boldogulásunkat igazán munkálni akarjuk. Sajnos, hogy a kormány még mindig nem érti meg a kor intő szavát, s ez az oka, hogy az irodalmi közszellem minden erősbülése mellett is oly nehezen tudja a nemzet szélesebb rétegeit áthatni; hogy a kik e célra szentelik életüket, akárhányan nyomorban sínlódnak.

A legszomorúbb példák egyike Igaz Sámuel. Valósággal a sok munka s aggodalom töri össze, s noha ifjú életét teljesen a közérdeknek áldozza, még csak annyi anyagi ereje sincs, hogy halálos betegségében egy jóra való orvostól tanácsot kérhessen. S midőn meghal: Márton József fillérenként gyűjti össze a temetési költséget. Koháry hg., a magyar kancellár, nem által 15 váltó forintot adni a helyett, hogy maga gondoskodnék az egész költségről. «Valameddig ily hitvány érzésű nagyjaink lesznek, — fakad ki Cserey Farkas — mind addig a nemzeti disz, a közbő, az emberi érdem mellett fáradozóknak sorsa az lesz, hogy koldúsan szállnak a koporsóba.» A mint a szegény magyar író Bécshen eltemetik, testvére, Igaz Dániel ügyvéd, a ki a *Hebe* szerkesztésében huzamos ideig gyámolította, legalább csak a fel nem használt kéziratokat szeretné visszakapni, valamint Kazinczy is keresteti az *Erdélyi Levelek* s Majláth regéi fordításának kéziratait, a melyeket Igaz Sámuel maga szeretett volna kiadni. De részint a *Hebe*, részint a *Magyar Kurír* szerkesztése sok adósságba vevén őt, most a hitelezők türelmetlenül ostromolják a magyar hatóságot. A kancellária két tisztviselője megbecsülteti a hagyatékot, a kik látván ennek csekélységét, a mi nemcsak a hitelezőket nem elégíti ki, de még a saját biztosí díjait sem fedezi, árverésre bocsátanak mindent, a mit a hagyatékban találnak, akár Igaz Sámuelé volt, akár másé. Így aztán csak Cserey Farkas hosszas fáradozásainak sikerült Kazinczy kéziratait megmentenie. Azonban Igaz Dániel semmit sem bírt megszerezni bátyja ingóságaiból emlékül sem; még a pecsétnyomóját is elsikkasztották.

Rumy Károly viszontagságos élete általában ismeretes. Azt

hiszi, ha a kath. vallásra tér, oly pártfogókat sikerül szereznie, a kik lehetővé teszik, hogy tudós foglalkozásának élhessen. Azonban keservesen csalódik s Németországba akar költözni. De útlevele kiadását egyre húzzák-halasztják. Végre a királyhoz megy panaszra, a kitől azt is kéri, hogy az akkor elhalt Jung János helyébe a Theresianumhoz nevezze ki. A király az intézet felügyelőjéhez útasítja; ez a hirdetett pályázatra hivatkozik. Rummy folyamodik, de sikertelenül. Hány kérvényt intéz egyesekhez, hatóságokhoz, hogy magát, feleségét s öt éhező gyermekét segítsék; hasztalan. Ellenségei megghiúsítják minden törekvését. Az esztergomi primás is csak igéri, hogy magához veszi titkárnak, de ő is inkább egy német versíróat vesz maga mellé. Nem csoda, hogy iszonyú keserűség nyilatkozik szavaiban. Végre a primás mégis segít nyomorán s kinevezi Esztergomba a magyar jog és statisztika tanárává.

Míg azonban Rumynál sok körülmény összebogozódik, hogy annyi viszontagsággal legyen kénytelen küzdeni, s érdes természete sem utolsó oka hányatásainak: Dulházy Mihálynak a sorssal való tusakodását csak a mostoha közállapottal magyarázhatjuk. Örökös munkában él s mégis éhen hal — panaszolja Kazinczynak. A *Felső-magyarországi Minerva* első évi megrendelői lassankint mind elmaradoznak, az Igaz Sámuel szerzette ötvenből halála után egy sem jelentkezik, Debreczenben és Sárospatakon egy-egy, Bihar vármegyében a volt 16-ból szintén csak egy marad. Ennek aztán természetes következménye, hogy Ellinger István, a kiadó, a legszerényebb fizetést sem teljesítheti. «Kár volt becsületes embernek születtetnem!» sóhajtja Dulházy. Nem biztathatja Kazinczy Toldy Ferenczet sem, hogy a *Handbuch* számára megrendelőket szerez, noha mindent kész elkövetni, a mit a mű fontossága megérdemel. Sajnosan vallja be, hogy egyetlen megrendelőt sem talált. Pedig Toldy is sok bajlódás között szerkeszti e művet; nagy elfoglaltsága mellett jobbjára csak az éjjeli órákat használhatja fel, s mennyit kell szaladgálnia a cenzor zaklatásai miatt is!

A magyar könyveknek még mindig nincs kelete. Ismeretes, hogy a *Zalán futásának* 88 megrendelője akadt. Kisfaludy Sándor *Gyula Szerelmének* Zemplénben egyetlen példánya sem található. «A nemzet — kesergi Kazinczy — nem olvas, játszik a tanulással, kap az újságon, de a jón nem kap. Az istenek tudják, mint kelljen álmából felriasztani.» Kis János is több klasszikus fordítását őrzi asztalfiókjában, mert a könyvvarúsok még ingyen sem hajlandók

a magyar könyveket kinyomtatni. Ha pedig az író arra szánja magát, hogy művét a maga költségén adja ki, bizonyosan rajta veszt. Ez okból Kis János azt hiszi, hogy «a magyar literatura lehetetlen, hogy valami nagyra menjen». A legjobb művekből is alig lehet a nyomtatás költségét visszaszerezni. A magyar írónak minden jutalmát abban az élvezetben kell keresnie, a melyet az írással való foglalkozás nyújt. A régi klasszikusokat is csak magasztalni tudjuk; de hogy olvassuk is, ahhoz éretlenek vagyunk. Kazinczy számtalanszor fejtegeti, hogy míg az olvasók számát szaporítani nem tudjuk, minden iparkodásunk hiába való; míg ha ezt elérhetnők, az Akadémiára sem volna szükség. «Most — úgy mond — az írás kiviszi a pénzt, nem behozza, s így az író nem feküdhetik egészen az írásnak s így el nem érheti azon pontot, melyre eljutna, ha gondjai nem volnának.» Cserey Farkas úgy vélekedik, hogy ha az Akadémia a klasszikusok fordítását is czéljául tűzné ki, nálunk is lehetne a közműveltségnek a németekéhez hasonló lendületet adni.

Guzmics is osztozik e felfogásban s ezért Kazinczy Sallustiusfordítását ő szeretné kiadni előfizetés útján. Kazinczy ezt a módot sikertelennek tartja. Úgy hiszi, hogy Csehy József régi ajánlata több sikerrel biztat; ha t. i. 30—40 tehetős könyvpártoló összeáll s biztosítja az írókat a kiadásról és a munkát közösen iparkodik értékesíteni. Reméli, hogy száz megrendelőt bármilyen drága könyvnek szerezhetni. Bajza sajnálattal említi, hogy Kazinczy művei meg nem jelentek az országgyűlés alatt; legalább 150 példánya elkelt volna. Lám az *Aurorából* Nagy Pál 70, az újabb évfolyamból meg ő egy maga 120 példányt eladott. Kazinczy is úgy hiszi, hogy a kész műből inkább tudna néhányat eladni, semmint a készülőre megrendelőket szerezni. Praenumeratiókat itt ne várjon senki — jegyzi meg. (4636. 4658. 4665. 4695. 4708. 4734. 4748. 4751. 4770. 4785. 4802. 4809. 4810. 4910. 4953. sz. lev.)

De az irodalomtól erősített közszellem bátran szembe száll a haladás minden akadályával, s a győzelem reménye kecsgető. Hiába a censura szigora, mely az egyes vállalatokra ólomsúlylyal nehezedik s például a *Felsőmagyarországi Minerva* egyik füzetét «igen igen keményen eltiltja», mert benne Dessewffy József Széchenyi grófot magasztalja s hűségünket és szenvedésünket a spanyolokéhoz hasonlítja *A szép példa* című ódájában. Hiába tagadja meg a király az országgyűlés rendjeinek a magyar nyelv jogait illető kérelmét; hiába mutatkozik még a nagy közönség fásúlnak: az irodalom a

nemzeti lelket sokkal fogékonyabbá teszi, semhogy a külső erőszak vagy a belső közöny elnyomhatná. Midőn a magyar költők a régi dicsőséget sóhajtják vissza, egyszersmind a jelen sivárságát iparkodnak tettere váltani. A kritikai gondolkodás szabadsága nemcsak fölőbred, hanem erősödik is és a közélet minden ágára átterjed, a mi észrevehetőleg gyarapítja a magyarság szellemét. Folyóirataink szaporodnak s gazdagabb tartalmúak lesznek. Szemere Pál *Élet és Literaturája* a kor legbecsesebb aesthetikai és bölcséleti értekezéseit közli. A *Felsőmagyarországi Minervában* Kazinczy leginkább történelmi életrajzokat ír s példáját mások is követik. E mellett Kazinczy Igaz Sámuel halálával a *Hebét* is folytatni akarja, fel is szólal e czélből a *Magyar Kurírban* s kéri a régebbi munkatársak támogatását. Szeder Fábán az *Uraniát* indítja meg, Jankovich a nemzeti dalok nagy gyűjteményének kiadását tervezi. Mindenek felett pedig az *Aurora* erősíti az irodalmi szellemet, fejleszti a nemzetiiséget s finomítja az ízlést. Kazinczy örök életet óhajt neki és szívesen támogatná, ha ráérne. De az *Aurora*-kör felfogásával mégis ellentétbe jut azon kritikai ismertetésével, a melyet az *Aurora* 1826. évfolyamáról közöl,¹ s a melyben Vörösmarty költői nagyságát nemcsak nem emeli ki a maga valódi értéke szerint, hanem oly írókkal említi együtt, a kik Vörösmartynak még nyomába sem léphetnek. «Mint hüledezünk — írja Toldy Kazinczynak — midőn látjuk, hogy némelyek iránt milyen rettentő tévedésben vagy», s lefesti Kovacsóczyt és Pónori Thewrewk Józsefet mint embereket, a kik miatt «maholnap szégyen lesz magyar írónak lenni». Sajnálja, hogy Kazinczy a közönség előtt is tekintetet mutat irántuk. Kazinczy ugyan nem akad fel e figyelmeztetésen, mert a gondolkodás és ízlés különbségében elégséges magyarázatát látja a saját felfogásának; de Kovacsóczyt őszintén sajnálja, hogy oly züllött anyagi helyzetben van, s akárhányszor emlegeti, hogy oly állapotba kellene őt tenni, a melyben egész életét a magyar költészetnek áldozhatná. Úgy látszik, Kovacsóczyval meg is szakad érintkezése, de P. Thewrewkkel továbbra is fentartja a barátságot, kivált hogy ez a *Magyar Pantheont* szerkeszti az országgyűlés tagjainak s más kiválóbb férfiakkal arczképeiből. A *Minervában*² meg is dicséri ügyekezését, a mit Széchenyi nagyon zokon vesz. «Ejnye — szól baráti körben —

¹ 1826. *Felsőmagyarorsz. Minerva* 1826. évf. máj. f. 696—704. l.

² 1827. U. o. 1827. évf. aug. f. 1339—1341. l.

hogy ereszkedhetik olyan ember, mint Kazinczy, abba, hogy a *Pantheont* dicsérgesse? Mindent dicsérni!» Kazinczy ügyesen védekezik. Maga a vállalat megérdemlette az említést, mert eredeti és helyes, más kérdés a valóítás módja, a mely nevetséges. «Én — írja Dessewffynek — nem szeretnék valamit tenni, a mit gr. Széchenyi nem javalhatna; de itt nem vétkeket látok, hanem érdemet.»

A pártos izléssel azonban leginkább Vörösmarty miatt vádolják s méltán. De már itt egész új világ választja el őt Vörösmarty költői szellemétől s az Aurora-kör eszméitől. Csak Guzmics tart vele, a ki nem szereti, hogy Vörösmarty «annyira belemerül a tündérvilágba». Ő is örül e nagy költő növekedő hírnevének s tehetségei szokatlan gazdagságának s elismeri, hogy a *Zalán futása* szép mű; csak azt sajnálja, hogy Vörösmarty oly korán közzétette s tovább nem izzadt rajta. Kazinczy is így vélekedik; észreveszi, hogy Vörösmarty nem követte Horácz intését s a mythologia hiányát nem igen tudta pótolni a maga tündéreivel, és általán előadása kevés homérit mutat. De az ossziáni kezdetet annál jobban csudálja; az eposz meséjét gazdagnak tartja, s a hadi dolgok és az emberi szív érzései között szép harmoniát lát; egy szóval: «*Zalán*nal literaturánk s korunk kevélykedhetik».

A régi írókat Toldy támadja legbátrabban: Bacsányit, Döbrenteit és Dessewffyt. A két elsőt nem bánja, sőt szereti Kazinczy; hanem Dessewffy iránt kiméletet ajánl. S midőn Toldy azzal dicsekszik, hogy Dessewffy a támadásért nem neheztel, Kazinczy ezt annak tulajdonítja, hogy barátja soha sem tagadta az igazságos kritika jogát «s csak úgy érzi a sujtást, a mint illik». Azonban figyelmezteti Toldyt, hogy ha ismét bírálni akarja Dessewffyt, ne feledje, hogy ő már hatszor ült a haza atyái között s ott ragyogott is; ilyeneket pedig tiszteletlenséggel illetni kegyeletlenség. «Külső fényén s ősz haján kívül is érdemli ő figyelmedet» — feleli Toldynak. «Bátran ki még ő ellene is, — folytatja — de nem soha tiszteletlenül, azzal mind neki tartozol, mind nem ősz hajaidnak.» A pártos izlésért azonban mentegeti magát. Ő legjobb barátainak is leplezetlenül megmondta, mely műveiket becsüli legtöbbre. A magáéira vonatkozólag sincs tévedésben; nem minden verse vagy fordítása tetszik egyaránt. Az önszeretet sem fojthatja el gáncsait a saját művei iránt sem. De mikor barátait bírálja, ítéletét bizonyos ethikai szempont is vezeti. «Én — úgy mond — a kit szeretek, szeretem szebbnek nézni s látni, mint kell, s hibáikat elhallgatom, vagy ha el

nem kerülhetem, szólok azokról, de nem hidegen.» E szavakban egész kritikai gondolkodása őszintén nyilvánul. (4748. 4751. 4772. 4884. 4890. sz. lev.)

Ez a vezérgondolat vonúl végig az úgy nevezett *iliádszi pörön*, a mely Kazinczyt igen fájdalmasan érinti. Ne találjon az sirjában soha barátot, a ki megholt barátját bántatni engedheti — mondja Kazinczy. Ha örül bármely cselekedetének, ez ügyben való magatartásával meg van elégedve, mert ebben «a moralitás parancsának engedett». A mint Vályi Nagy Homerosz-fordítása megjelenik, Kölcsey Szemere Pált hívja fel bírónak a plagium vádjára nézve. Néhány levelet akkor váltanak is egymással, s Kazinczy Kölcsey óhajtására beleegyezik abba, hogy Szemere közzétegye e leveleket. S mégis, midőn Szemere az *Élet és Literaturában* csakugyan közli Kazinczy és Kölcsey leveleit, a mester megbántva érzi magát s gázságnak mondja az efféle közlést. Két okból neheztel Kölcseyre: hogy a már elaludt vádat ismét felbolygatja és Vályi Nagy maradékait ő ellene ingerli; azután, hogy Berzsenyinek, a ki szörnyű hypochondriában szenved, a *Tudományos Gyűjteményben* közölt *antirecensioját* úgy czáfolja, mint ha saját személyét kellene védelmeznie, holott «veszedni csak a közügy miatt szabad, soha nem magunkért, hanemha magunk és az ügy elválaszthatatlanul összefutottak». Hiába törekszik Toldy a mestert kiengesztelni s Kölcsey iránt nagyobb méltánylatra bírni. Kazinczy elhatározza, hogy még egyszer pártjára kél elhunyt barátjának a nyilvánosság előtt. A pesti írók várva-várják az ígért választ, a mely csakugyan meg is jelenik¹ Kölcsey Homerosz-fordításának első énekével együtt. Kazinczy világosan kimondja, hogy ha a két fordítást nyugodtan összehasonlítja bárki, látnia kell, hogy «Vályi Nagy a Kölcsey fordítását meg nem lopta». Mert csak egyetlen egy sort vett át kétségtelenül, a mire kár szót vesztegetni. Hogy némely kifejezéseket s «technikai fogásokat» egyezőknek talál a két fordításban: ez még korán sem igazolja a plagium vádját, mert hisz Kölcsey is átvett Kazinczytól három sort, a minek Kazinczy inkább örül, semhogy az eredetiséget kutassa. És ha Kölcsey fordítása hatással volt Vályi Nagyra, viszont Vályi Nagyé is hatással lehetne Kölcseyre, ha hiúsága el nem kapná. Kétségtelen, hogy Kazinczy védekezésében egyetlen olyan érvet sem találunk, a mely felfogását igazán támogatná. Nem csoda, hogy Toldy «iszonyodva»

¹ U. o. 1826. évf. márcz. f. 880. l.

olvassa Kazinczy sorait, Kölcsey és Szemere pedig legott megírják válaszukat,¹ a melyben Szemere sorról-sorra összehasonlíttja a két fordítást, s Kölcsey az így kiderített igazságban elégtételt véve magának, bezárja a vitát. Szemere, mivel őt éri a levelek közlésének vádja, azzal védekezik, hogy ha már az egész ügyet ismeri az íróvilág, az érdekelt fél természetesen találja azt a nyilvánosság elé hozni. Kazinczy szerint ő a vétkes, tehát neki kell bűnhődnie s nem Kölcseynek, s úgy érzi, hogy ő épen nem érdemli mesterétől azt a kiméltet, a melyet társa mellett el nem fogadhat. Kölcseynek most már könnyű a helyzete. Lehetetlen többé tagadni az illetéktelen foglalást. Mert ha Kazinczy is elismeri, hogy Vályi Nagy az ő fordítását nemcsak látta, *de szeme előtt is tartotta*, világos, hogy «ily egészen törelen pályán a szem előtt tartás» mennyire igazolja őt. Bevallja, hogy a Kazinczy három sorát ő csakugyan átvette, de a mester tudtával és csak kéziratban. Hogy pedig ő Kazinczyt az elisióban követte, ezt már senkinek sem juthat eszébe plagiumnak mondani. Végül békejobbot nyújt mesterének a kiegészztelésre, mert «literátori pályánk első bajnokáért kevesebbet tennie nem lehet».

Kazinczynak többé fölösleges szólnia. A nyilvánosság előtt nem is szól; azonban leveleiben akarva, nem akarva be kell vallania tévedését, a mely szerinte csak onnan van, mert Kölcsey fordítása Dessewffynél levén, a Vályi Nagyéval össze nem hasonlíthatta. De vajjon Kölcsey személyére mért viszi át a tárgyi vitatkozást? Miért fordul el tőle baráti szeretetével? Erre azt feleli Kazinczy, hogy azért, mert «makacs elborulású emberrel egy fedél alatt nem lehet», s mivel a sirban nyugvó barátján elkövetett bántást feledni nem tudja. Abban igaza van Kazinczynak, ha azért hibáztatja Kölcseyt, hogy mért nem egyenesen ő hozzá fordúlt; viszont azonban Kölcsey azzal védekezhetett, hogy mióta a nyelvújítás kérdésében ellentétes felfogásra jutottak egymással s levelezésüket megszakították, neki nem volt módjában az elejtett fonalat újra fölvennie. Hogy Kölcsey a saját tulajdonát visszaköveteli: jogos és méltányos. Vályi Nagy bizonyára hibát követett el, vagy inkább Kazinczy követte el a hibát, akár mint jó barát, akár mint kiadó.

De a plagium vádjának zavaros értelmezése is közbejátszik e pörben. Kölcsey úgy fogja fel a plagiumot, mint valójában kell,

¹ *Tud. Gyűjtemény* 1826. évf. X. f. 115—122. l.

Kazinczy pedig, mint a XVIII. században szokták. Amaz egész sorok átvételét nem tartja megengedhetőnek, emez az ilyen utánzást szépségnek találja. Amaz a saját bírnévét félti, ha a plagium tisztázva nem lesz; emez a föltétlen tekintély kiméretlen ostromát látja ellenfele szavaiban, a maga védekezésére tett fejcsóválásában s mosolyában. Mert Kazinczy is, mint marquis Posa, készebb magát rossznak tekinteni, mint bolondnak, holott pedig szerinte az immoralitás vádját kell magától elhárítania. E két gondolat bajosan összeegyeztethető. «Fakadjon ki, — mondja Kazinczy Toldynak — támadjon meg, azt tűrni fogom, de kevélyen bánatni magammal, az talán sok a Tassóktól is; nevelt ember úgy senkivel sem bánhat»; míg a másik szavában neheztelésének azt az okát adja, hogy megholt barátján a szennyet nem tűrheti. «Valami vétkem nekem itt lehet, — írja — mindazt jóvá teszi morális cselekedetem.» Kazinczyval csak Guzmics ért egyet s Vályi Nagy régi tanártársa, Barczafalvi Szabó; míg az ifjabb írók mind Kölcseynek adnak igazat. De azt Kazinczy is elismeri, hogy Kölcsey philosophiai s költői tehetsége minden vitán felül van. (4684. 4697. 4699. 4700. 4711. 4721. 4731. 4736. 4742. 4761. 4770. 4771. sz. lev.)

Ezt nemcsak magánleveleiben, hanem a nyilvánosság előtt is bátran hirdeti azon kritikai jegyzeteiben, a melyeket a Kölcsey és Döbrentei levelezésére írt az *Élet és Literaturában*.¹ E jegyzetek még inkább kiélesítették a közte és Döbrentei közt pár év óta már annyira érezhető ellentétet. Kazinczy ugyanis felhasználta az alkalmat, hogy a nyelvújításra nézve a maga elméletét ismét hangsúlyozza Döbrenteivel szemben. Mióta ez a Sallustius-fordításnak egy fejezetét s előszavát olvasta s a Kazinczyétól eltérő véleményét magánlevélben s a nyilvánosság előtt is kifejezte, régi barátságuk megszakadt. Döbrentei lassankint egészen a Kazinczy ellenfeleihez hajlott, kivált mióta a Dunán túli írókkal mind gyakrabban érintkezett, az Aurora-körrel pedig meghasonlott. E meghasonlást az ifjú Toldy, a ki a *Haramiák* kiadása s az ez ellen hangoztatott kemény kritikák után gyógyúlni kezdett szertelen újító törekvéseiből, annál jobban élesztette, minél világosabb lőn előtte, hogy az Aurora-kör költői nyelve a mester diadalát mutatja. Ez alapon fogja pártját Kazinczy is a nyugateurópai költészet utánzóinak épen úgy, mint az újítók azon eljárásának, a mely szerint az idegen szólamokat a for-

¹ 1827. évf. II. köt. 282—302. l.

dításban is megtartsa az író, ha azokkal az idegen író stíljét akarja jellemezni. Döbrentei azt kívánja, hogy az idegen szöveget magyar egyértékese pótolja, Kazinczy pedig ezt érintetlenül akarja hagyni épen úgy, mint ha Rousseau az «édes munkátlanságot» olaszul fejezi ki: *dolce far niente*. Döbrentei Verseghy felfogása mellett szól, hogy a magyar nyelv már elérte férfi korát és «így azt ott kell hagyni, a hol van, s új szót, új szólást csinálni nem szabad». De vajjon — kérdi Kazinczy — az szól-e jól, a ki úgy szól, mint a nagy közönség, de nem szépen, vagy az, a ki «mint nem minden, de szépen?» Kazinczy szerint a harcz már megszűnt; műveljék tehát a nyelvet Döbrentei és társai a mint jónak látják, de az ellenfélnek is engedjenek szabadságot, hogy a maga útján haladhasson. Nem kell elijesztetni magunkat azoktól, a kik a leczkéztetéshez értenek ugyan, de szépen írni nem tudnak, mert mindig igaz marad, hogy «jobb általvenni a jót és bírni, mint irigyleni, de hamis szégyenből vagy oly idegenségből, melynek a tudományok és mesteriségek mezején nincs helye, által nem venni és nem bírni».

Döbrentei rövidre fogva következőkép magyarázza a maga felfogását: a magyar írónak nyelve tösgyökeres természetét kell követnie és az eredeti szólásmódok tulajdon fordulatait «idegen szólások szerint faesargatni nemcsak szabad, sőt az írás lelkét és virágát egy részint abból kell szedegetni». Helyesen tiltakozik az új gyökerek alkotása ellen, kívánva, hogy a magyar író a maga gondolatait «egészen nyelve tulajdon színéből kerekítse elé», s a klasszikusok lelkével rokon izlés «fűzőgesse össze a nemzeti nagy tárba a nyelvnek gyöngyeit». Jobb, ha Verseghyvel tartunk az ilyen kifejezésekben: *magyar írók gondossága*, mint Révaival és Kazinczyval így: a *magyar íróknak gondosságok*. Döbrentei elismeri Kazinczy érdemeit, de jól mondja, hogy «vigyáztató principium nélkül példája kiveszi nyelvünket erejéből». Int, hogy íróink a közép úton járjanak s a régi és újabb irodalmi remek «javát, színét, ízlését magyar nemzeti érzés tulajdonaival olvassszák össze s ekkép tisztelve nyelvünk szokásbeli járását», az ebben levő kinevek kifejtésében keressék a dicsőséget, ne pedig az idegen nyelvek szólásmódjainak szolgai utánzásában. Bár Döbrentei előadása nehézkes és homályos: tanítása helyes és jó részt ma is elfogadható s egyáltalán nem érdemi sem Kazinczy, sem az Aurora-kör gúnyját. Nem is e válasz okozta a mind fokozódó elhidegülést, hanem részben Kazinczy féltékenysége, részben Döbrentei nagyravágyása. Midőn Döbrentei régi

barátját 1826 júniusában Széphalmon meglátogatja, a nyelvújítás kérdésében már nem tudnak megegyezésre jutni, s Kazinczy kitér a fejtegetés elől. Az írásbeli nyilatkozatok később még kevésbé alkalmasok az egyetértés helyreállítására, noha a lényeges különbség fölötté csekély a két író felfogása között. A felhozott példában: *hány a harang*, e helyett *hány óra?* Kazinczy bizonyosan nagy tévedésben van. Viszont a klasszikusok fordításában Döbrentei nem is érti meg a mester finom észrevételeit. Helyesen mondja Kazinczy, hogy mivel ő gyermekkorra óta tanulmányozta Sallustiuszt s fordítására minden segédeszközt felhasznált, inkább kiismerhette stílje különösségeit, mint Döbrentei, a ki nem is olvasta.

De Kazinczy helytelenül ítéli meg a szóban levő feleletet. Talán igaz, hogy «kődöt támaszt s előli hallgatóját a haszontalan cizfrával»; de hogy «üres csevegés» volna, ezt csak az elfogultság mondhatja. S midőn magánleveleiben kétszínűséget vet szemére Kazinczy, hogy egyszer sokalja a fordítást, máskor meg minden idegen művet le akar fordíttatni; hogy kárhoztatja az újítást («nyelvrontást»), de ő maga egyike a legvakmerőbb újítóknak, Kazinczynek mind ebben igaza lehet, de a vita alatti kérdésre nem fontos. Döbrentei régebbi felfogásából, mikor azt hirdette, hogy az orthologusoknak az újítók felé kell közeledniök, jóformán az ellenkezőre jutott; de viszont Kazinczy is messzire távozott a Dayka és Báróczy életrajzában fejtegetett elveitől. Igaz, hogy azok a példák, a melyeket Kazinczy Döbrenteinek Sterne-fordításából kijegyez, megérdemlik az éles kritikát s világot vetnek a fordító elveire is, de Döbrentei elméleti felfogását kevésse gyöngítik. Múltán kérdi e példákra hivatkozva Kazinczy: lehet-e magyarul így beszélni s várhatni-e ilyet az olyan írótól, a ki mindig a tősgyökeres magyarságot hirdeti? «Szólottam-e én, vádlott, én, kárhoztatott — kérdi tovább — s általad vádlott s kárhoztatott ily fene barbarismusokkal, mint a milyeneket a te Yorikod és Elizád minden sorban hallat?» De az ellenkezés alapjának megértésére még sem ez a nyelvi pör vezet, hanem a mit Kazinczy levelének végére tesz, midőn így szól: «Igenis, édes barátom, nekem *nemcsak írásod ellen van panaszom, hanem sok egyébnemű bántásaid ellen is*». Ime az elhidegülés valódi oka, a melyet Kazinczy Pesten létekor még inkább észrevesz, midőn szemtanúja, mikép keresi Döbrentei a hatalmasok kegyét.

Kazinczy főntebb érintett észrevételeit magánleveleiben is fejtegeti, módosítva s részletezve, szembeütnőleg azért, hogy legfonto-

sabb tanulmánya («*Orthologus és neologus*», 1819) óta még elfogadhatóbb elveit mint a régi felfogásával tökéletesen egyezöket állítsa olvasói elé, holott lényeges a különbség. A Rummyhoz intézett soraiban még régi elméletét ismétli, jóllehet a gyakorlott szem itt is észrevehet már némi eltérést. Vitatja, hogy a magyar nyelvbe *épen oly szabadon* átültethetjük az idegen nyelvek szépségeit, mint a rómaiak átültették a görög nyelvét, vagy a németek a klasszikusok és francziák nyelvi sajátosságait, mert az ő irodalmuk a *miénk* is egyszerűsmind. De midőn a *nativa vis, nativus lepor* követelését hangoztatja, bár nyelvünket a *hozzá illő* idegen szépségekkel akarja ékcsiteni, már a józanabb véleményt tolmácsolja. Még világosabb a különbség a Dessewffy Aurélnak írt levelében, midőn a nyelv *saját ereje* kifejtését teszi a jó író első feladatává, a mit az ellenfél is rég sürget, s Döbrentei is követel. «El kell hányni az idegen szót — írja — a hol az azzal élés csak szegénységünket mutatná», hirdette régebben s ismétli most is. Ámde hozzáteszi: «Fel kell keresni az elveszett vagy felejteti kezdett magyar szókat, *még csinálni is újat*, a hol e vakmerőségig ment szabadságot elégséges okok ajánlhatják.» Itt már egy árnyalattal közeledik az ellenfél felfogásához, nem tekintve az új szóalkotást s azt a követelést, hogy a fejlettebb népek nyelvéből *minden használhatót* át kell ültetnünk. Viszont a mikor Döbrenteivel szemben a nyelvrontás szabadságát védi, ha általa a nyelv sokszínűségben nyer, megint csak régi elméletéhez pártol, azonban itt is hozzáteszi, hogy ő maga mindig félve él e szabadsággal. Hasonlókép jár el, midőn Toldynak magyarázza, hogy a nyelvnek sajátosságait («szeszzeit») tűrni kell, ha ellenkeznek is a grammatikával. Ellenben Zádornak adott észrevételeiben az újítás alapelveihez tér vissza, midőn csak az olyan újítást kedveli, a mely meg tudja kedveltetni magát az olvasóval is; míg ha az olvasó megsejti, hogy írójának mennyi fejtörésébe került a nyelv csiszolása, eltéveszti czélját. Ő is minden fölösleges újítást szándékozik elhagyni, ha fordításait javítva kiadhatja. De már Sághy Ferencznek, a ki felpanaszolja előtte, hogy nem segítette Verseghyt a nyelvművelésnek általa vágott ösvényén, önérzettel mutat saját irányára, a melyen haladva nyelvünk oly bámúlatosan gyarapodott, mivelhogy «a mi rossz volt, elmaradt, a mi fel van véve, jó, mert az elfogadás (usus) a rosszat is jóvá teszi». Noha e tanítás veszedelmes elvet rejt magában: a nyelv bővülése, a magyar stíl fejlődése részben igazat adott Kazinczynak. Legfeltűnőbb mégis a Guzmieshoz írt levelében

vallott felfogása. Idézzék Menzel Farkasnak a német irodalomtörténetéről szóló művét, meglepő hasonlóságot talál a Menzel és saját elvei között a nyelvújításra nézve. «Azt mondja (t. i. Menzel), — írja Kazinczy — a mit én: *magából kell kifejteni a nyelvet*»: s kérdi: «tanítottam-e én egyebet valaha? De az idegent s az újat is fel kell venni, ha jó, ha szép, ha szükséges». Ha Kazinczy kiszabadulása után ily világosan hirdette volna az újítás alapelveit, sokkal kevesebb ellensége lett volna az utóbbi negyedszázad alatt, mint a mennyi még jó barátai közül is ellene fordult.

De abban alkalmasint igaza van, hogy már unja a pörlekedést, sőt a barátságos magyarázatokat is: hogy «Döbrentei nem az az ellenkező, a ki nagy kedvet csináljon a küzdésre». Még inkább igaza van, ha örvendve nézi a megvívott harcot, mert «az sok jót szült, s ha nem perlének, ha nem recenseálánk vala, nem állanánk ott, a hová eljutottunk». Azonban midőn Döbrenteit azzal gyanúsítja, hogy feleletét nem az ügy érdeke sugalta, hanem hogy kimentse magát a bajból — bizonyos tekintetben ő reá is ráillik. Ő is mostani józanabb felfogását akarja régi elméletével összhangba hozni. Ez az ügyeket vezérlő tollát, midőn Szontagh Gusztáv megjegyzéseire tesz észrevételeket.¹ Szontagh nagy elismeréssel szól Kazinczy érdemeiről, de az újításban a nyelvszokást ő is irányadónak tekinti, a melyen túl az írók sem mehetnek. Az idegen szók és szólásmódok által tehát csak addig terjedhet nyelvünk gazdagítása, a meddig nyelvünk szelleme megengedi; ha ezen túl erőltetnénk: aldozatul esnék nyelvünk belső alkotmánya. Ismétli Horváth Endre tanítását, hogy a nyelv nem az íróé, hanem a nemzeté; a mely író tehát egy nemzet nyelvét felforgatja, valósággal felségsértés bűnébe esik. Míg a nemzet eredeti jellemét megőrzi, gondolkodása s érzése módját fentartja: nyelvszokása ősi szellemével ellentétbe nem juthat. A mértéktelen újításban pedig a nyelvszokás sérelmét látja. «Egyébiránt — így fejezi be futólagos észrevételeit — nem lehet eléggé ajánlanom azon utat, melyen nyelvünk saját tulajdon characterét kifejthetjük, itt néminemű makacssággal is előre kell törekednünk. Ép durvaság jobb fonák műveltségnél.»

Kazinczy a nyelvszokásra nézve a már többször hirdetett meggyőződését ismétli, a mi az ő szempontjából logikailag következik. «Az élet nyelvében — mondja — a változások magokban

¹ *Élet és Lit.* 1829. évf. IV. köt. 145—152. l. és 152—163. l.

támadnak, ignotis auctoribus; a könyvek nyelvében a parancsolatot az író teszi s a sanctiót a jobb olvasók javalása s a jobb írók elfogadása, követése.» Vitatja Quintilianussal, hogy az író megszegheti a grammatika törvényét, ha stílje nyer erőben és bájban. Épen azzal bizonyítja rátermettségét, ha szokás és törvény ellen szólva is szépen szól. Szontaghhal ellentétben azt hiszi, hogy a német nyelv fejlődése útját követendőkép tette meg, midőn a görög és angol, a latin és francia példákat vette segédül. «A német arcz ma — írja — a legvakmerőbb változtatások, erőszakok, még pedig világos erőszakok mellett is úgy német arcz, mint régebben volt, de most szebb arcz, mint régebben volt.» A magunk nyelvében sem akarja ő az alapot felforgatni, csak a magyar arczot szépíteni. Különös azonban, hogy az újítás határát most nem nyelvünk természetében látja, mint legfontosabb tanulmánya hirdeti; mert — úgy mond — nein értett szó nem értett dolgot alkalmatlan megfejtteni. Szerinte határául azt lehetne szabni, a mi az érthetőséget segíti; a mit «a hely s a beszéd és a munka neme kíván, azzal, ha szép is egyszerűsminő, élhetünk». Egyébiránt édes gyönyörűségnek mondja a Szontagghal való vitatkozást.

Mind a mellett fölötte nagy tévedésnek látja Szontagh ítéletét, a mely őt és Döbrenteit oly éles ellentétbe állítja. Pedig Szemere is, a kire hivatkozik, úgy fogja fel Kazinczy törekvéseit, mint Szontagh. «Kazinczy — írja Szemere¹ — azon vala elejétől fogva, hogy nyelvünket *idegen szép formák és szólások által* minél inkább gazdagíthassa.» Szontagh is ezt a törekvését emeli ki, mert hiszen régebbi elméletében ezt hirdette, gyakorlatában ezt valósította. Csak a Báróczy életrajzában tér ki mellékesen nyelvünk sajátos szólamainak felkutatására, de ezt még hírül sem teszi az író első feladatává, mint jelenleg. S csodálatos, Szemerétől örömmel hallja az idézett nyilatkozatot, úgy híven, hogy a dologhoz értők hozzáteszik, a mit Szemere elhallgatott. Holott ha csakugyan azt hirdette volna Kazinczy kezdetben, mint a mit most a Szemere nyilatkozatához told, s a mivel Szontaghot czáfolja: a hű tanítvány bizonyára nem mulasztja el azt is elmondani s a legkevésbé sem czélozhat arra, hogy a mesternek «adott magasztalás gyalázatává változzék el», a mitől Kazinczy nem ok nélkül fél, ha Szontagh észrevételeit megjegyzés nélkül hagyja. Ezért arra kéri Szemerét, hogy javításait

¹ U. o. 1827. évf. II. köt. 135. l.

közölje Szontaghal, s ez maga igazítsa helyre tévedéseit. Mert — írja — «az én igyekezetem nem oda czélt, hogy én a *nyelv teljesvérőségét elkorcsosítsam*, hanem hogy *teljesvérőségét az idegen szépségek általvétellel megnemesítsem*, a mit Rómának írói is tévének a latin nyelv teljesvérőségével». Feltűnő, hogy ezt Kazinczy 1819 előtt sohasem hirdeti ily félreérthetetlenül s mégis régebbi dolgozataira hivatkozik, a melyekből pedig mostani felfogását aligha olvashatta ki Szontagh. Azt elmondhatja, hogy minden soloecismust *akarva* használ, és az életben soha nem beszélt úgy, hogy a ki ballotta, kételkedhetett volna, hogy «nyelvét az anyja emlőjén függve tanulta-e, vagy mint idegent későbbi éveiben». De a mit hozzátold, azt bizonyosan az ellenfél ostromának, sőt a Kölcsey és Dessewffy véleményeinek hatása alatt érleli meg s teszi meggyőződésévé, vagy a mi talán még közelebb jár az igazsághoz, a Vörösmarty hatalmas nyelv művészetétől sugalmazva. «Nem azon voltam én, — írja — hogy nyelvünk saját kincseit ki ne ássuk a föld alól; tudtam én, hogy a magyar bányáknak aránya van és nemes aránya; nem azon voltam én, hogy a *nyelvnek tösgyökeres természetével ellenkezőleg gazdagíttassék a nyelv*; én azon voltam s azt tanítottam világos szóval (?), hogy a *magyar beszéd első érdeme abban áll, hogy az magyar beszéd*; én azt tanítottam, hogy öklendezi füleinket, a ki *magyar szóval beszél, de nem magyarul*.» Tehát Szontagnak így kell őt és Döbrenteit szembeállítania: Kazinczy és Döbrentei a magyar beszéd első érdemét épen magyarságában találják, s ez okból a nyelvnek saját kincseit kell első sorban kifejteni, s oly idegen szépségeket, a melyek azt eltarkítanak, fölvenni nem szabad. Itt azonban kétfelé válnak útjaik. «Míg Döbrenteinek az az arc magyar arc, a melynek ajakát bajúsz prémzi, Kazinczy a bajúszost is, a bajúsztalant is elfogadja, csak belőle magyar lélek sugározzék», más szóval: «Döbrentei semmit nem tűr, a min idegen szag van, bár a szag és szín kedves; Kazinczy kész elfogadni mindent, a mi idegen, ha szép és ha nálunk is szép marad», mert mint már régebben énekelte:

Külföld termése volt a rózsá is:
A művelés belföldivé tevé,
S heszpéri eget szítt a tetők gyümölcse (a szőlő).

Döbrentei szégyenli, ha valamiben másra szorúl; ő pedig örömmel hivatkozik egy-egy kifejezésére, a melyet idegenből ültet át. Klop-

stock és Schiller xenologismusa mind az ő elméletét támogatja, Döbrentei pedig egyetlen kiváló író-t sem tud a maga felére állítani: sőt ha miveltebb olvasóknak akar írni, kénytelen, mint sonettjeiben, a Kazinczy kárhoztatott útján haladni. Végre pedig, a mit Kazinczy nem mond ugyan, de soraiból könnyen kiérezhető, kettejük közt a fő különbség nem annyira az elvi meggyőződésben van, hanem a stílerzék erejében és fogyatékoságában, a gondolatok szabatos füzésében s homályos és túlterhelt laposságában. Joggal mondja Kazinczy: «*En in praxi hibázhattam, tüzem sokszor elkapott, s többet tettem, mint kelle, de theoriáért felelek.*»

Mindezt tudva, nem lep meg bennünket, hogy az Akadémia alapszabályait készítő bizottság ülésein Döbrentei minden alkalmat felhasznál, hogy Kazinczy magyarságát feddje és javítsa. Kifejezéseim még Horváth Endre és Kisfaludy Sándor sem akad fel annyiszor, mint egykori tanítványa. Sőt, a mit jóízű mosolylyal kísért Kazinczy, Döbrentei még Horváth Endrét is megrója e kifejezésért: *semmit nem kételkedünk*, a mi a *nulli dubitamus* fordítása. Megrója a *leend* alak használatát is Kazinczynál, a mi szerinte nem magyar szólás; helyteleníti ezt a kifejezést is: *jobb mint az*, szerinte csak ez helyes: *jobb annál*. Azt is el akarja Döbrentei hitetni, hogy a *más* csak személynél, *egyéb* csak tárgynál használható. Kazinczy nem régiben lábadván fel betegségéből, kiméli magát s nem akar hangos vitába ercszkedni, a mit észrevevén Kisfaludy Sándor, így szól: «Uram bátyám nem perel úgy, mint mikor változtatnak dolgozásán?» «Nem én, — felel Kazinczy — sőt néha javalom az igazítást, mert jobb, a mit oda tesznek; aztán hisz itt a küldöttség szól, nem én.» Hanem a *leendre* mégis megjegyzi, hogy a paradigmákat nem szabad bántanunk. Pártját fogja Szemere, Guzmics és Kis János, példát idéz Szemere a régi, Guzmics a népnelyből; Kis János pedig azt mondja: «Azért, hogy a stílistika aljasabb nemeiben nem jó a *leend*, jó a fentebbekben.» E szempontból bírálja Kis János Kazinczy-nak a *Bibliai Történetek* című munkáját is, megjegyezvén, hogy az újításnak nálánál hevesebb ellenzői felakadhatnak a népnek és gyermekeknek szánt mű némely új kifejezéseim, a melyek «egynehány évek mulva ugyan mindenkitől tökéletesen jóknak fognak tartatni, de még most a nehezen szokó füleket sértik». Midőn az említett bizottság más tudós társaság példájára hivatkozik, Döbrentei közbeszól, hogy «nekünk nem kell példa». Mire a jelenlevők vagy elmosolyodnak, vagy ellene zúdulnak. Kazinczy sem tűrheti szó nélkül:

«Úgy látom — mondja — Krisztust is mást akar némelyikünk, hogy a mienk más legyen, mint a másoké!» Annál jobban tetszik az ősz mesternek, hogy a perceptor *pénztárnok*, a contraagens pedig *ellenőr* «nevezetet kapa»; hogy Teleki József gr. védelmezi a *szerény* szót, a *rényről* pedig azt jegyzi meg, hogy «soha többé el nem tolattatik». Épen úgy örül Toldy azon kijelentésének, hogy a mit ezután ír, nem lesz botránkozató nyelvi tekintetben. Ez okból használja családi neve helyett a *Toldy* nevet, hogy írása el ne rettentse az olvasót. S Pónori Thewrewkhöz való ragaszkodása sem gátolja Kazinczyt, hogy meg ne rója «kemény neologismusait», a melyeket mindenki csak fejcsóválva olvas. Részben ennek tulajdonítja Széchenyi említett megrovását.

De a nyilvánosság előtt felszítani a harcot annál inkább vonakodik, minél nagyobb sikerét látja törekvéseinek az újabb írók műveiben. Nem bírja feleletre Vidovics Ágoston támadása¹ sem, a melylyel — mint hallja — régi ellenfelei akarják újra a küzdelem terére szólitani. Nem mintha féltene elveit, de szükségtelennek tartja a harcot. Pedig Vidovics épen azért rója meg őt s követőit, hogy nem határozták meg közelebből elveiket, s azt kívánja, hogy rendszeresebben fejtsék ki az újítás okait, mert csak ez emelheti valamennyire az újítás «hanyatló ügyét», a mi szerinte az újítók előtt sem lehet többé titok. De Kazinczy nem tartja válaszra méltónak Vidovics támadását, mivel ugyanazon műhelyből származott, mint a *Mondolat*. Zádor már az előtt pár évvel hallotta a készülő munka hírért, még pedig, hogy Pápay Sámuel, Zsoldos János és Sebestyén Gábor együttesen veszik vizsgálat alá az újítás eredményeit a politikai, természettudományi és szépirodalmi művekben; de vajjon a Vidovics munkájában van-e részök, nem tudta. Toldy azt állítja, hogy a szerző csak nevét kölcsönözte a munkának, melyet Pápay Sámuel írt. Lehet, hogy valami része van benne, de hogy az egészet nem ő írta, egészen bizonyos. Előszavában meglehetősen zavarosan Zsoldos János állítja össze a támadás okait. Maga a könyv világosabban van írva, bár szerzője keveset ért a szabatos rövidséghez. Ezért mondja Zádor, hogy «nagy bajnok a béketűrésben, a ki ezen sivatag homoktengeren átgázolhat».

Vidovics az újítás ellen a régi érveket csoportosítja. Elismeri, hogy Kazinczy gondolkozott először behatóbban a nyelvművelésről,

¹ A magyar neologia rostálgottatása [I]. Pest, 1826.

hogy általa «a magyar literatura szaporább lépésekkel vitessék a tökéletességnek fő pontja felé». De tervét csak «öregéből» dolgozta ki, mégis minden jobb érzésű magyar becsülheti érte, mert bizott, hogy terve még is valósul, s «a magyar nyelv mint egy gyönyörű istenasszony ott áll teljes virágjában csudáltatva és bámultatva mindenektől, kik fölele valamit hallának». De a munkában sok hibát követett el. E hibákat két csoportra osztva tárgyalja. Előbb az egyes szókat, gyökérvonást, a holt gyökereket, a régi szók föllevenítését vizsgálja, azután a mondat szerkezeteket, a beszédrészek fölcserélését, a *hogy*, a *való* kihagyását, az igék helytelen kapcsolatát s végül az idegen szólásmódok szó szerinti átültetését bírálja és kivált az ezekben elkövetett nyelvrontást rója meg s egyenesen becselenségnek mondja. Szerinte épen e miatt maradt magára Kazinczy, s pártoltak el tőle régi barátai, úgy hogy kénytelen az ifjak közt keresni követőket. «Engem — jegyzi meg e vádra Guzmics — nem hívtál, nem hívtátl, de ott valék már, minekelőtte tudnád, hogy a világon vagyok.» Kazinczy nem tartja czélravezetőnek oly támadás ellen védekezni, a melynek alapja mostani elveivel nem mindenben egyezik. Toldy örül Kazinczy felfogásának, hogy ezt a művet figyelmére sem méltatja; szerinte ez már az újítás keltette mozgalom egészséges voltára mutat. A széphalmi mester a maga tekintélyével nem akarhatta fontossá tenni az oly támadást, a melyet tanítványai sem tekintettek szóra érdemesnek. (4628. 4647. 4670. 4688. 4698. 4702. 4726. 4736. 4740. 4742. 4756. 4761. 4765. 4769. 4771. 4843. 4866. 4908. 4909. 4924. sz. lev.)

Kazinczy stilérzéke bámúlatosan elevenre, finomra, sőt kényeskedőre fejlett. A művészi szépnek minden árnyalata szemébe ötlött. Pályájának első felében inkább a francia és német írók stilművészete vonzotta, később inkább az ókori klasszikusoké. «Sallust ronta el engem», jegyzi meg kevélyen. Magyar szóból «római mester-séggel» szövi mondatait s azért dicsekszik, hogy egy magyar író művén sem lát annyi klasszikus színt, mint a magácén. Az *Ürményi József életét* Thaisz mint a breviloquentia remekét magasztalja. Ő maga ezt annak tulajdonítja, hogy «lelke akkor még elmelegedve volt a rómaiak írásával». Semmit sem vett át Tacitusból, de minden gondolatán ráismerhetni a Tacitus kedvelőjére. Jobb epigrammjait a Goethe és Melcager epigrammjaihoz meri hasonlítani. Ha ezt más csak gondolja, neki van bátorsága ki is mondani. A verselés külső díszitményeire nézve kényes füle után indul s helyesen jegyzi

meg, hogy a rímelésben nem a betűre, hanem a hallásra kell vigyázni; az a szép rím, a melyet az olvasó ki nem talál előre. (4765. 4783. 4925. sz. lev.)

A verselésnek azonban inkább elméletét érti, mint a gyakorlatát. Kivált rimes versein látszik, hogy hosszas küzködéssel keletkeztek. Ép ezért ilyet keveset írt. Ekkoriban csak a *Keresztes Bálint* című románczát és három ritornellt; mindegyiknek költői szelleme a régi, de az elsőben mintha a népies felé közeledő hang esendülne meg. Toldy nagy magasztalással fogadja e románczot, bár arra nem igen érdemes. Sikerteltebbek ekkor írott epigrammjai (*Vaticanus-i Apollo, Vay József képe, A rút szép*), a melyekben nem hiányzik az ellentét ereje. Átdolgozza Amadének híres katonaénekét is, de inkább elrontja, mint megjavítja. Epistolái közül ekkor írja a Jankovichhoz, Thalyhoz és Farkashoz, valamint a Bártfay Lászlóhoz intézetteket. Közülök az első még a régi epistolairóra emlékeztet s érdekes bepillantást enged azon jegyzetek útján, a melyekkel ez epistolát kíséri, művészi ösztönének megindulásába. A tudós régiséggyűjtő meghívja magához, s neki rögtön emlékezetébe ötlik, hogy Maecenas is meghívta Horatiust, a ki ekkor írta egyik legszebb epistoláját, a *Quinque dies tibi pollicitus* kezdetűt, a melyben «dévajkodó, de meleg lelke oly szépen festi magát». Két bohó történetet beszél Horatius is, a calaber-kínáló és a borbélyficzkó történetét. Mind a kettőt «a nép aljasából» kapja ki s érdemesnek találja elmondani a városi czifra körökben élő pártfogójának. Váratlan az olvasó előtt, hogy egy Horatius a köznép száján forgó anekdotát nemcsak tudja, hanem versebe is szövi. A példa hatása vonzó. Ő is falusi ember s a Pesten élő Jankovichnak mért ne mondhatna el a nép életéből két bohó történetet, mikor erre éppen Horatius ösztönzi. Így hát megfogam a mű magva; csak a fejlesztés meg a szerkesztés van hátra; de mestere itt is ügyesen vezeti. Az alkalom keltette gondolatok közé beszövi a két történetet azon a játékos hangon, a melyet ép utánozni óhajt. S midőn kész művét olvassa, kéri belőle Horatius szellemét, előadásának kedves pongyolaságát s dévaj lelkének játékát, a melylyel a közönséges esetet művészi ravaszsgal gondolatai közé csempészi. Természetesen legott elküldi barátainak még előbb, mint magának Jankovichnak. Toldy annyira el van ragadtatva általa, hogy külön akarja kiadni s mellé megírni az epistola elméletét. Dessewffy is «gyönyörűségesen gyönyörűnek» találja; maga Horatius sem írhatta volna «sajátabb lelkével». S azt

hiszi Dessewffy, hogy e szép mű sokkal többet használ Kazinczy bíráinak, ha pörében ítélnének, mint minden igazság, mert «nehéz egészen hidegen maradni a bírónak ily darab szerzője iránt». (1731. 4829. 4844. 4856. 4863. 4865. 4869. 4875. 4879. 4884. 4893. 4906. sz. lev.)

E tájban szerette volna Kazinczy verseit is összegyűjteni s kiadni; nagyjából meg is szerkesztette a kötetet s elküldte Toldynak, hogy tetszés szerint válogasson belőle készülő *Handbuehja* számára. Ez a törekvése azonban épen olyan sikertelen maradt, mint az, hogy klasszikus fordításait, különösen Sallustiuszt kiadhassa. Ciceroval szívesen várt volna, de az ő legkedvesebb íróját, a kit a prózairók Virgiljének mond, már csak azért is óhajtotta volna a művelt olvasók kezébe adni, hogy egész életének legkitartóbb munkájáról ítéletet halljon. Pedig kéziratban csak gr. Majláth és Guzmics magasztalta; emez kiadásáról is gondolkozott. S Kazinczy még csak Zádorral akarta megbíráltatni, mint a Cicero-fordítását Toldyval, Vörösmartyval és Bajzával. Majláth már régebben is aggódott Kazinczynak azon terve miatt, hogy kétféle fordításban s mind a két nyelven akarja közzétenni. De ő még mindig ragaszkodott eredeti tervéhez s csak arra várt, hogy Pestre juthasson s barátainak tanácsa szerint sajtó alá készíthesse a kétféle fordítást: a francia izlésűt nyolczad, a jobbat, a mely annyi fáradságába került, de annyi művészi gyönyört is adott neki, negyedrébten. Amazt, hogy ellenfelei is olvashassák, emezt, hogy egész fordítói elméletét igazolja oly formán, mint a hogy «egy lelkes másoló a XVI. század nagy művészeinek darabos képeiket másolná», -- és pedig a Kreutzingertől festett arcképével együtt. Amazt «az új idők izlésében, mely a könnyűt, simát, világosat kedvelgeti»; emezt az eredeti «makacs sajtóságainak» lehető megtartásával, a melyen kiüsmerszik: mi teszi az eredetinek stíljét oly utólérhetetlenül széppé, s mint törekedett a fordító «az előkép bélyegeit megragadni s dolgozásába áttalhozni». Természetes, hogy az elsőséget emennek adja, mert ez érezteti, hogy nyelvünk megbírja már azt is, a mit régebbi fordításaiban alig mert csak próbálni is. Rendkívüli gonddal javította most utoljára e fordítást s a hozzá ragasztott függelékben vizsgálat alá vette Sallustius történetirói érdemeit, stílművészetét és szemlélet tartott nevezetesebb kiadásain és fordításain, intést adva mindazoknak, a kik később Sallustius fordításával akarnak próbát tenni. Az *Iris* már tudatta is a közönséggel, hogy Sallustius és Horatius epistoláinak fordítása

nem sokára megjelenik tőle. Kazinczy a híresztelésen megütközött. Az elsövel ugyan készen volt; de az epistolákból csak kísérletkép fordított egy párt s vajmi távol volt attól, hogy az egészet bevégezhesse, bármennyire szeretett volna Kis Jánossal versenyezni s «az ő karján lépni» a közönség elé. (4654. 4660. 4693. 4699. 4708. 4713. 4721. 4768. 4802. 4855. 4867. 4883. 4885. 4886. 4892. sz. lev.)

Az *Erdélyi Levelek* kiadásával sem szerencsésebb. Még mindig talál rajtok javítani, pótolni valót. Ponori Thewrewknek is átadja, ki az Aurora-kör nagy bosszúságára kávéházban mutogatja, hogy Kazinczy reá bizta művének kijavítását. Kazinczy megbocsátja neki e gyöngeséget, mert sok oly adatot kap tőle, a melyeket mástól hiába kért. A javított példányt ismét Bécsbe óhajtja küldeni censurára s egyszersmind az ifjú Dessewffy Aurélnak is átadja, hogy kalaúza legyen erdélyi utazásában s mind maga megjegyzéseket tegyen rá, mind másokkal elolvastassa. Ezen fölül Sárospatakon átadja Bethlen Imre grófnak és Kiss József főjegyzőnek is, hogy még egyszer hallja ítéletöket. Gyulay Karolinának is figyelmébe ajánlja a kéziratot, a mely 11 éve várja a nyomtatást. Felesége — úgy mond — jól ítél, midőn azt hiszi, hogy a mű már elvesztette az újság kecsét. «De én tudom, — írja — hogy mint kelle küzdenem, hogy sem bajba ne hozzam magamat a censornál, sem lelki isméretem ellen ne szóljak, a mit tenni soha nem fogok. A hazai történetek tele vannak hazugságokkal, s igen sokat kell tanulni, míg a homályból az igazat előhozhatjuk.» Valami hasznöt is várna munkájából és szeretne egy kis tőkét hagyni gyermekeinek, hadd mondhassák, hogy «azt atyjok azon úton szerzé nekik, a miért az illiteratusok vádolgattak». Végre is arra a meggyöződésre jut, hogy legjobb lesz művét eredeti alakjában kiadni, a mire Cserey Farkas mindig ösztönözte és Majláth a levélírás példányképeinek mondta; botlásait ugyan megigazítja, újabb szerkezetét is meghagyja, de a *szín* az első kidolgozásé lesz, és «Döbrentei neve ritkábban fog benne pengeni». (4636. 4639. 4641. 4656. 4664. 4675. 4725. 4733. 4734. 4743. 4808. 4813. 4827. 4897. 4908. sz. lev.)

A *Felsőmagyarországi Minervának* alig jelenik meg egyetlen száma is Kazinczy dolgozata nélkül; bírálatokat ír bele a szépirodalmi s tudományos művekről és történelmi életrajzokat Ürményi Józsefről, Viczay Józsefről, Wesselényi Ferencz nádorról, a Rádayakról s igen becses adalékot a Rákóczy-család nemzedékrendjéhez. Akarva akaratlan sodródott e térre. T. i. Bárány Ágoston írt meg

előbb egy-egy életrajzot Wesselényi nádorról, Illésházyról; s az volt a terve, hogy az ország nádorainak életrajzából egész gyűjteményt ad ki. Egy-két életrajzot el is küldött a *Minerva* számára, de a szerkesztők nem találván elfogadhatónak, Kazinczyt kérték fel a kijavításra. Ő aztán újat írt helyettök, vagy a Hormayr és Mednyánszky-féle *Taschenbuch*ból fordított. Mikor Bárány Illésházy életrajzát olvasta, mely az ő neve alatt jelent meg, nem is ismert rá. Nem csoda, mert Kazinczy az egészet németből fordította, s csak a szerkesztőség tévedéséből maradt el ennek megjelölése. A Wesselényi nádor életrajzát is Bárány írta meg először, de Kazinczy egészen újra dolgozta, mert az előbbiben sok félig igazat és sok épen nem igazat talált s különben is nagyon csonkának látta. Tudta, hogy nem mindent lehet elmondani a censori tilalom miatt. «De — kérdi — úgy szóljon-e az ember, a hogy nem szabad, mert nem illik? Inkább hallgatni mint gyalázatosan hazudni.» «Képzeltetetlen dolog, — panaszkodik Dessewffy Aurélnak — a mit erre el kelle olvasnom.... mely iszonyú idők voltak azok! s mint dúlonga a magyar kard a magyar vérben! és miért? A forma változott, a dolog áll.» Ily kényes tárgyról írni épen Kazinczynak, rendkívüli tapintatot kívánt, s elhihetjük neki, hogy valóban örvények és sziklák között kellett keresztülvinnie sajkáját. Hát még a Rákóczy-ház nemzedékrendjéhez való adalék felkutatása mennyi munkájába került, s mennyire óvakodnia kellett, hogy a censori önkényt maga ellen ne ingerelje. Senki sem volt alkalmasabb, mint ő, efféle munkára. A Viczay és Ürményi életét Dessewffy Aurél felszólítására írta meg; mind a két férfiúnak tapasztalta jóságát s azért meleg színekkel rajzolta mind a kettőt. A Rádayakról írt műve már régebben készen volt s csak Ráday Pál gr. kérésére hagyta évekig kéziratban; Ráday Pál halála után azonban semmi sem tartóztatta, hogy ez egyik legsikerültebb dolgozatát közzé ne tegye. Dessewffy Aurél nagy örömmel fogadta e művet s úgy hitte, hogy a közönség is tetszéssel olvassa egyrészt tárgyaért, másrészt pedig stíljének «ritka szépsége» s az »előadásban uralkodó ritka jó izlés» miatt. (4638. 4642. 4647. 4649. 4654. 4666. 4683. 4710. 4730. 4735. 4755. 4765. 4782. 4793. 4794. 4799. 4803. 4813. sz. lev.)

Még nevezetesebb műve a *Pályám Emlékezete*, a mely szintén 1828-ban jelent meg a *Tudományos Gyűjteményben*. Tudva van, hogy Kazinczy önéletrajzát többféle kidolgozásban elkezdte részint csak gyermekei s rokonai, részint barátai számára, de soha sem fejezte be. Egyikben inkább önmagát és családját rajzolta, másikban inkább

korát s azon kiválóbb embereket, a kikkel sorsa összehozta. De arra jó ideig nem gondolt, hogy művét ki is adja. Toldy meghallván Kölcseytől, hogy Kazinczy önéletrajzából egy nagyobb rész nemcsak elkészült, hanem Szemere gyűjteményében közlésre is vár, s hogy «az nemzetünk belső életének is ama korban historiája fogna lenni»: sürgetve kéri mesterét, hogy nézze át s fejezze be művét. Kazinczy azonban ez első felszólításra nagy elfoglaltságát s öregségét vetve okúl, nem hajlandó Toldy kérését teljesíteni. Másfelől pedig csiklandós dolognak tartja önmagáról szólni, kit «szeretni oly sokan nem méltóztatnak». Első kidolgozását olvashatatlannak véli s el akarja égetni. Hanem más alakban mégis folytatni kezdi, legalább elfogatásáig. Nem tesz ugyan oly vallomásokat, mint Rousseau, de pályájának szebb jeleneteit ragyogó színekkel festi, hogy például Swieten megcsókolta, s hogy a császár 1792-ben «mely gyönyörű szót monda» neki. Erre aztán Toldy elküldi Széphalomra a mű két példányát a Szemerétől javasolt változtatásokkal s azon észrevétellel, hogy önmaga felől nagyon tartózkodva szól s gyermek- és ifjú koráról alig emlékezik. Kazinczy elfogadja Szemere javításait, kéziratát visszaküldi; de — úgy mond — szerénysége nem engedi, hogy önmagáról többet írjon, mert inkább korát akarja rajzolni, a mi azonban nem tartóztatja vissza, hogy némely kortársának apróra kidolgozott arczképét is be ne mulassa. A kéziratot most már Vörösmarty, a mint 1828 elején átveszi a *Tudományos Gyűjtemény* szerkesztését, közölni is óhajtja, s némi csekély változtatás után meg is állapodik Kazinczyval, a ki örvend munkája sikerén s késznek nyilatkozik folytatására. Köszönetet mond Szemerének, hogy «erőszakkal» rávette műve írására s ígéri, hogy legalább 1794 decemberéig be is fejezi. Meg is tartja ígéretét, s a *Pályám Emlékezete* így lát napvilágot az idézett folyóirat négy füzetében. (1704. 4726. 4791. 4810. 4812. 4891. 4892. 4893. 4895. 4896. 4902. 4944. sz. lev.)

Még két műve kiadásán fáradozik Kazinczy, a Majláth gr. regéi fordításán s a *Bibliai Történeteken*. Amazt Igaz Sámuel akarta kiadni Bécsben, s a mint halála után a kéziratot nagy nehezen visszakapja Kazinczy, Toldyra bizza kiadását, a mi azonban igen sok akadályba ütközik. Toldy pesti barátait mind belevonja e törekvésbe, de nem boldogul. Ha kézikönyve oly sokba nem kerülne, a saját költségén is kiadná. Végre Kisfaludy Károly tanácsára Trattner vejehez, Károlyi Istvánhoz fordul, a ki hajlandó is a kiadásra, csak

Majláth újabb műveivel óhajtja kipótlani, a mit Kazinczy szívesen teljesít. Toldy kézikönyvében már úgy szól e fordításról, mint a mely a közönség kezén forog, noha csak a kezdet kezdetén volt a kiadás ügye. De biztató körülménynek látszott, hogy Károlyi is azon nézeten volt, mint Toldy, hogy Kazinczy «ezekkel a regékkel triumphust fog ülleni ellenei felett». Nem is hagy békét neki a buzgó Toldy, míg csak azt nem látja, hogy a kézirat már a szedő kezében van. Kazinczy most már nem sürgeti a munkát, csak diszes alakban juthasson a nyilvánosság elé a Toldytól ígért aesthetikai bevezetéssel. Inkább --- úgy mond — Majláthnak szeretné adni azt az örömet, hogy a ki bennünket a németekkel ismertetett meg, viszont Kazinczy a magyarok figyelmét gerjeszsze fel iránta. De ezt az örömet még sem érheti meg. (4848. 4849. 4888. 4893. 4895. 4951. sz. lev.)

A *Bibliai Történeteket*, a melyeket oly «nagy gyönyörűséggel» irt, s a melyekre Somosy János már előbb annyi dicséretet halmozott, szokása szerint bírálatra küldte barátaihoz, Szabó Jánoshoz és Kis Jánoshoz, ennek azon kéréssel, hogy juttassa Guzmicshoz. Úgy is történt. S mindegyik megtette rá észrevételeit. Kis János az erkölcsi tanulságokat szerette volna nagyobb számban, s hogy némely csodálatos történetet, a melyeknek semmi erkölcsi czélzata nincs, mellőzött volna az író, mert ezek könnyen «hiszelékenységet és babonáságot terjeszthetnek». A mire Kazinczy azt válaszolja, hogy ha a zsidók és keresztények szent könyvei nem szégyenlik ezeket előadni, neki sincs oka szégyenleni. A gyermek örül az efféle történetnek, csak a tanító czélzata legyen jó. De a kereszténység történetét Kis János a maga nemében valódi remeknek találja, holott Guzmics e részt, mint nem e könyvbe valót, helyteleníti. Kazinczy Guzmics véleményét fogadja el s az 1831-diki kiadásból csakugyan kihagyja. Kis János különösen az előadásbeli világosságot, szabatságot, elevenséget és csinosságot nem győzi csodálni. Guzmics a munkához függesztett imádságokban nem talál elég keresztény szellemet, a mit azonban nem a szerzőnek, mint inkább vallásának ró fel hibául. Kazinczy a vallásos nevelés egész útján végigvezeti olvasóját s többféle célra törekszik. Nemesak azt óhajtja, hogy a gyermek a szent történeteket úgy tudja, a mint a biblia elmondja, hanem hogy szép folyamatossággal is tudja elbeszélni, tehát a tárgy ismeretével együtt előadásának stílje is nemessé változzék. Mindenek fölött pedig arra törekszik, hogy fölgerjeszsze a gyermeki szívben

a vallásos érzést, a mely kísérteteiben támogassa, csapásai között bátorítsa s örömeiben megszentelje. A kereszténység történetében a felvilágosodott protestáns író szól hozzánk, a ki tudja, hogy a vallási harcokba mily mélyen belejátszott a politikai eszmék sugalma.

Szabó János szakszerűleg bírálja Kazinczy művét. Helyesli az író czélzatát, de az előszóban bővebben szeretné kifejteni a szokásos iskolai könyvektől eltérő felfogását s neveléstani elveit. Nem tudjuk, mikép gondolkozott ezekre vonatkozólag Kazinczy, de annyi bizonyos, hogy Szabó kívánsága a műnek egész szerkezetével ellenkezik. Egyébiránt ő is elismeri, hogy «kerekdedebben kiesett beszédet, s a melyben úgy ki volna nyomva a lélek, mely az egész munkában uralkodik, alig találhat az ember egy könyv előtt». Ő nem ért egyet Kis Jánossal s erős logikával kifejti, hogy a műben nagyon is helyén van a sok csodás történet, a mely a viláért sem gátolja a gyermeki hit erősödését, sőt épen az támaszt benne hitet. A mű előadását ő is rövidnek, világosnak és kedveltetőnek mondja és szeretné, ha így írt kézikönyvet adhatnánk mindig az ifjúság kezébe. (4647. 4648. 4660. 4671. 4688. 4700. 4721. 4770. 4801. 4806. 4864. sz. lev.)

Még mielőtt visszakapta volna műve kéziratát barátaitól, újra kezdte dolgozni, mivel az egész sietve tett munka, és semmi aesthetikai becse sincs; de neki mégis kedves, mert benne a szív vallását törekszik megkedveltetni az ifjú nemzedékkel s példát adni: mikép tanítsuk a *szentet*. A szív vallása az eszes embert is kielégítheti, mivel így nem kénytelen a metaphysikai gondolkodás kétségeinek örvényeivel küzdeni. Alapelve, hogy szeressük egymást. Ime ő és Guzmics a vallási felfogásban mily távol járnak egymástól s mégis akárhányszor egyformán gondolkoznak. Ez onnan van, mert Kazinczy «nagy theodicaeista szívéből, lelkéből, meggyőződéséből»; theologiai tudománya kevés van, de vallásos érzése annál melegebb. Guzmics pedig ha ellenkezik is vele a legtöbb kérdésben, Kazinczynak a kath. vallás iránti elismerése kiengeszteli vagy legalább elhallgattatja ellenkezését. Guzmics az unio híve, míg Kazinczy felvilágosultsága másnak a vallási meggyőződésébe nem avatkozik, de azért nem közönyös, csak a lelkiismereti szabadság tántoríthatatlan híve. Szereti a maga vallását, nem egyszer hangsúlyozza, hogy tüzes protestáns; komolynak, szentnek tartja ez érzést, a melyet nem szabad játék vagy czivódás tárgyává tenni. Szégyelné, ha bármikor okot adott volna annak a gyanítására, hogy feleségét vagy leányait a maga vallására kívánta volna téríteni, sőt gyönyört lelt abban, hogy

házában nyugalom honol, bár két vallású. Egyik húga szemrehányást is tesz neki, kérdőre vonván: hogy engedheti meg, hogy fiai protestánsok, leányai pedig katolikusok. «Úgy, édes húgom, — válaszol csípősen — mint azt, hogy leányaim szoknyát viselnek, fiaim nadrágot.» Nemcsak tűrni, hanem szeretni is a más vallásúakat, sőt a más vallását is, de hívnek lenni a magáéhoz, mert érzi s érti becsét, egyszersmind tisztelni mind azt a szertartást, a mely az örök szentet és jót tiszteli — ez az ő vallása, mely el nem hagyja keserves megpróbáltatásai között sem, mert «az a boldogító hit, hogy böles kéz kormányozza az emberek sorsát, vigasztalóbb, jólékonyabb, mint hogy attól magát megfosztatni engedje». (4649. 4684. 4724. 4773. 4791. 4852. 4920. sz. lev.)

Ez a hit nemcsak azért táplálja, mivel vigasztaló, hanem azért is, mert szíve s értelme egyaránt megnyugszik benne; ámbár — úgy mond — kevés ember van a nap alatt, a kit e hittől több ok tánloríthatna el, mint őt. Közeleg a hetvenedik évéhez s az aggkorral járó gyöngeségen kívül is többször betegeskedik. 1826 februárjában tüdőgyulladás szögezi ágyhoz s még áprilban is fekve írja leveleit. A rheuma is kinozza, fogai is kegyetlenül fájnak s feldagadt arczával hetekig nem mehet emberek közé. Azonban mindezt békével tűri. Hanem anyagi gondjai sokszor leverik lelkét. Három szőleje a roppant szárazság miatt mindössze 25 hordó bort ad, a melynek ára csak ideig-óráig könnyíthet rajta. Miklós öcsese meg a másik öcsésétől, Dénestől reá hagyott házat «eljátszsa kezéről», s így a *Felsőmagyarországi Minerva* előfizetését, a melyet a maga szükségére költött, még mindig nem bírja visszatéríteni. József öcsésének is kénytelen zálogba adni egyik birtokát; hitele már alig van, sőt az egyre zaklató adósság éjjel-nappal emészti. Egyik hitelezője végrehajtást kér ellene, mindenét lefoglalja, s hogy időt nyerjen Kazinczy, gátat akar vetni ellene, de mindhiába. Leánya, Eugénia, nagynénjénél tartózkodik. Apja szeretné, ha legalább karácsonyra hazamehetne; de később maga kéri, hogy csak maradjon, nem képzelhet nagyobb inséget, szegénységet, mint otthon van. Irtózik családjá nyomorát látni, kivált a gondoktól összetört feleségét, s némi könnyebbülést érez, ha Sátoraljaújhelyen a levéltár rendezésével foglalkozhatik. «Sok az, — írja Kis Jánosnak — a mit e nehéz időkbén szenvedek, s ne csudáld, hogy leveletem oly rég óta nem vetted.» (4626. 4669. 4705. 4714. 4722. 4726. 4770—1. 4890. 4900. 4924. 4934. 4949. 4953. sz. lev.)

Egyedül a munka szeretete enyhíti, a mely lelki elevenségét is megőrzi. Majd minden nap éjfélig dolgozik, s a kora hajnali órák már ismét íróasztalánál találják. S még mikor a végrehajtó elhagyja is házát, azon órában munkához lát, folytatja önéletrajzát, s csak az a gond bántja: vajjon pesti barátai javalással fogadják-e művét. Tervet tervre sző a jövő munkásságáról, mint boldogabb napjaiban. Sürgős dolgait akarja elvégezni, hogy aztán Horatius epistoláit mind lefordíthassa. Reméli, hogy ha pörét megnyeri, legalább tűrhető sorsa lesz. Nemcsak Pestet akarja látni, hanem Bécsot is még egyszer, sőt a Dunántúl nevezetesebb helyeit is és esetleg Felső-magyarország néhány vármegyéjét. Pannonhalmán két lovat szeretne vásárolni. Pillanatnyi enyhülései közben fel-fellobog ifjú hevülékenysége, a mint írja:

A már-már hetven esztendőös öreg
Elégge ifju még lángra gyúladozni,
Kebllét ha szépség és ha hon hevítik.

Csak az országgyűlés végét várja, hogy Pestre juthasson pörének tárgyalására s az Akadémia alapszabály-készítő bizottsága munkálataiban is részt vehessen. Nagy örömmel fogadja Jankovich meghívását, a ki lakást ajánl neki ez időre, s ő e baráti szíveséget egy szép epistolával köszöni meg. 1815 óta nem látta Pestet s most «egész új világba lesz általtéve», midőn a fejlődő irodalomnak annyi derék munkásával köthet személyes barátságot. Írotársai várva várják s 1827-ben Szemerénél Ferencz napját már egész ünnepélyességgel ülik meg annak az örömeire, hogy a mestert mi előbb maguk között üdvözölhetik. «Én — írja Zádornak — egyebet nem adhatok, mint meleg szívet, mely még a hó alatt sem tud elhűlni, s lelkem még megtartá ifjúságát. Mi lehettem volna csapásaim nélkül!» Barátai nem épen szívesen hallják, hogy Kazinczy Jankovichhoz szándékozik szállni, félvén, hogy «a nagy úr nagyon elfoglalja», s megegyeznek, hogy «egész napokra és éjekre el fognak tőle ragadni». Kazinczy úgy tervezi, hogy megérkezése után vagy 3 napig Szemere vendége lesz s akkor megy át Jankovichhoz.

A mint végre készülődéseket tehet a pesti utazásra, azt hallja, hogy sógora, a pörben ellenfele, halálos beteg. Az az újabb csapás fenyegeti tehát, hogy ha sógora meghal, ismét várnia kell egy évig, míg pörét a Kir. Tábla tárgyalás alá veheti. Vitkovics és Helmeczy ügyekszik a pörben kimutatni baráti szolgálatait s az előadónál

közbejárni, hogy a tárgyalás mielőbb foganatosíttassék. Biztatást is nyernek s így Kazinczynak azt tanácsolják, hogy még az Akadémia bizottsági ülései előtt érkezzenek Pestre. Guzmics remeg öreg barátja életéért, hogy télvíz idején s ily hosszú útra szánja magát. De Kazinczy megnyugtatja: elmegy ő bármilyen időben, csak segíthessen valamit szenvedő családján. Meg is indul 1828. febr. 11-dikén és 18-dikán délben ér Pestre Emil fiával. Csikorgó hidegben, döcögős úton, mert a roppant sár hirtelen megfagyott, hét napig majd mindig lépésben jöven, szörnyen átfázik, 10 napig az ágyat nyomja s annyira elreked, hogy öt hétig nem tud hangosan beszélni. De az első estét Fáy Andrásnál vig baráti körben tölti Szemerével; látogatására siet Toldy, Vörösmarty, Bártfay, Zádor, s a társaság lesi ajkáról a szót s nem győz betelni az örömmel, hogy végre körében üdvözölheti az ősz mestert.

A mint betegségéből fellábad, pörét szorgalmazza, Szilassy József is közbenjár érdekében; de szomorúan kell hallania, hogy a Kir. Tábla előbb a büntető pörököt tárgyalja. Hónapokig szorongva várja a kedvező alkalmat, de elhatározza, hogy addig nem mozdul, míg pöre tárgyalás alá nem kerül. Az Aurora-kör tagjai mindent elkövetnek, hogy sorsát enyhítsék, de a hazúlról érkezett levelek roppant aggodalmakkal töltik el. «Midőn azt képzelem, — írja Guzmicsnak — hogy így egy elzárt teremtes nyerheti meg kiszabadulását, kész vagyok látni, hogy elcsüggedt, rettegő, szegénységet és gyalázatot s megaláztatást szenvedő feleségem és gyermekeim sírnak». Azonban a munka szenvedélye le-lecsillapítja háborgó lelkét, bezárkózik szobájába, hogy idejét a látogatók el ne lopják s dolgozhassék művein. Ha író asztalától felkél s a várost szemléli, örömmel látja a fejlődésnek indult életet, kivált «a mesterség szeretetének terjedését.» Mikor utoljára Pestet látta, még egyetlen képerkeskedés sem volt, most már «talán sok is van». Mindegyiket sorba járja, vásárol is, tudakozódik a festő művészek után s műérzékét nem tudja kielégíteni. Krafft *Zrínyijét* s a *Ferencz király koronázását*, Széchenyi Ferencz, Kisfaludy Sándor, Horváth Endre arczképét, különösen pedig Ferenczy István *Pásztor leánykája* szobrát művészi gyönyörrel szemléli, többször lefesteti magát s Richter arczképfestőt, a ki az előtt alig talált munkát, oly híressé teszi, hogy azóta «nem léل elég időt dolgozra». A «városi zavar és tolongás», melytől egészen elszakott, felforgatja életrendjét. A képek szeretete, a melyért most még inkább lánghol, mint ifjabb éveiben, annyira elfoglalja, hogy pesti

barátai szinte hidegnek találják, ha nem volnának tanúi, hogy «képek és festők mint ragadják el minden egyéb tárgyaktól». Ha Grassalkovich lett volna, bizonyosan a művészet szeretete juttatta volna csődbe. Hizeleg hiúságának s mindig büszkén hivatkozik rá, hogy műérzékét a festők is a legnagyobb elismeréssel emlegetik, sőt Manschgo festő világosan megmondja, hogy e tekintetben Magyarországón páratlan. Bármily szűkös állapotban van, arczképét annyiszor csináltatja újra, a míg «nehézkés izlését» ki nem elégíti. Mikor még Széphalmon meghallja, hogy Ferenczy az ő mellszobrát carrarai márványból faragja, öröme nem ismer határt. Nem tartózkodik bevallani, hogy Ferenczytól megtisztelve érezni magát boldogság neki. Nem kérdi: mennyi része van örömében hiúságának, mennyi a művészet szeretetének, csak azt érzi, hogy barátai oly ajándékkal akarják meglepni, a melyre nem lehet eléggé büszke, mert «meg van dicsőítve». (4860. 4862. 4863. 4865. 4870. 4883. 4902. 4909. 4911. 4920. 4924. 4925. 4943. 4952. sz. lev.)

Míg pöre tárgyalása késik, az alatt megkezdődik azon bizottság működése, a melynek feladata az Akadémia alapszabályait elkészíteni. Midőn az Akadémiát Széchenyi István megalapítja, szervezetének kidolgozására 1826 februárjában egy vegyes bizottság alakul az országgyűlés mindkét házának tagjaiból. Az előleges tervezetben «a nyelvnek belsejére és nem külsejére terjedő kimiveltetését» tartja szem előtt,¹ a mit írónk nem javalnak. Bajza kivált nagyon elégedetlen e bizottsággal. Ő azt óhajtáná, hogy a felajánlt összeg ne társaságra, ne is a nyelv csinosítására, hanem inkább terjesztésére fordíttatnék, a mint b. Szepessy püspök is ajánlja a bizottság ülésén mondott beszédében. «Ez egyedül azon alap, — írja Bajza — mely a másik czélnak is idővel szárnyakat fogna adni s az írókat is nagyokra lelkesítené. Mely író merne most egy valamely nagy munkába fogni, azt tudva, hogy a népnek csak egy negyede ért magyarul, s ezen egy negyedének ismét csak igen csekély része teszi az olvasó közönséget?» Kazinczy már régen így gondolkozik; még Széchenyi nagy alapítványa után is többször hirdeti, hogy az olvasó közönség növekedése fölöslegessé tesz minden akadémiát; a gazdagok segítsék az írók ügyeketét s hagyjanak nekik szabadságot. Ha a könyvkereskedés lendületnek indul: az írás anyagi hasznot is hajt, s így minden író azon lesz, hogy mennél jobban írjon. Ha szük-

¹ *Magyar Kurír* 1826. évf. 18. és 23. (márcz. 3. és 28-diki) számok. 11

ség volna, Kazinczy azt is be tudná bizonyítani, hogy az akadémia inkább ront, mint épít. Ő t. i. mindig attól fél, hogy a nyelv művelésre nézve az írói szabadságot erős korlátok közé szorítják; de midőn a Magyar Tud. Akadémia megalakul s elkezd működését, senki sincs, a ki lelkesebb tagja volna, mint ő.

A bizottság három pontba foglalja össze addigi tervezetét: az első a nyelv belső tökéletesítésére vonatkozó véleményt, a második b. Szepessy püspöknek a nyelv terjesztése érdekében előadott okait, a harmadik az alapítóknak az Akadémia szervezetét illető felfogását tartalmazza. A tervezetet az országgyűlés elfogadja, s némi módosítással a király elé terjeszti. Teleki József úgy véli, hogy a Magyar Akadémia «oly fényre léphet fel, a milyennel még egy ily tudományos intézet sem dicsekedhetett mindjárt megalapítása alkalmosságával». Iparkodik eloszlatni Kazinczy aggodalmait is: az Akadémia nem korlátozza tagjait s tiszteletben tartja az írók függetlenségét. Lassankint Kazinczy is bizni kezd a sikerben; magát az alapítást s az ebben nyilatkozó áldozó készséget nemzeti dicsőségnek hirdeti.

Az egész ügyet éber figyelemmel kíséri, különösen mióta Dessewffy a Wesselényi és Vay Ábrahám eszméje alapján a titkári tisztségre őt hozta javaslatba néhány meghitt barátja előtt. Dessewffy nagyon körültekintő s óvatos a pártfogásban. Inti barátját, hogy ha a bizottság tagjainak ír, csak a szóban levő tisztségre tegyen célzást és semmi egyébbe; mert azok hihetőleg másoknak is mutogatják leveleit, s «nem kell őket abba a helyhez tenni, hogy vagy ne mutogathassák, vagy ha mutatják, a köz előítéleteket felzajdítsák». Különösen tartózkodják a nyelvújítás kérdését szóba hozni. Teleki gr. még nem tehet ez ügyben Kazinczynak határozott ígéretet, de kötelességének tartja őt célja elérésében támogatni, vagy ha ezt nem teheti, legalább nem gátolni.

A titkárság ügye azonban egyelőre még nem jut döntés alá. Az első tervezet a királyi jóváhagyást várja, s addig sok szó esik az Akadémiáról. Toldy úgy értesül, hogy Kazinczy is fizetett tag lesz, Guzmics meg azt hallja: hogy az Akadémiát 12 igazgató tag kormányozza. Sárközy István szerint a papok nagyon neheztelnek, mivel kevesen remélik, hogy tagjai legyenek. Kazinczy leginkább az oda nem valók bejutásától tart. Nem az újítás barátait és ellenfeleit érti, hanem a tudatlanokat. Szörnyű dolognak tartaná, ha «a széket ott úgy osztogatnák, mint alamizsnát az éheknek». «Ne adja Isten, —

kiált fel — hogy a Cato szavaira kelljen fakadnunk: *Di boni, quam ridiculos doctores habemus!*» A választók ismerjék meg a leendő tagokat, s az egész intézet jelszava legyen: *szabadság és egyetértés.*

Míg a tervezet sorsa eldöntetlen, sokan kételkednek a királyi megerősítésben. Bajza úgy hallja Pozsonyban, hogy most nem várható a király engedélye. Cserey Miklós is attól fél, hogy a rossz tanácsadók nem tudván vagy nem akarván megértetni a királylyal, mily fontos érdeke az uralkodó háznak is a magyar nemzet haladása, végre is arra veszik, hogy megtagadja helybenhagyását, a mi az eddigi szabadságot tilalommal tenné, erre pedig a királynak sincs joga. «Avagy — kérdi Cserey — kérdés alá jöhet-e a nemzetnek az a jusa, hogy saját nyelvét tökéletesítse és kebelében a tudományokat terjeszsze, művelje? és kell-e erre sanctio? Avagy tilalmas lehet-e az egy egész nemzetnek, a mit a fiai személyenkint senkitől sem kérdeznek?» Az ily intézet alapítását egyszerűen csak tudomására kell hozni a királynak, nem pedig megerősítést kérni. Ő is a nyelv külső terjesztését tartja legelső teendőnek, s e végre falusi iskolák felállítása lenne az első eszköz, hogy a magyar nyelvet a nemzetiségek is elsajátíthassák.

A királyi engedélyt illető aggodalom alaptalannak bizonyúl. Bajza 1827. jún. 3-dikán arról tudósítja Kazinczyt, hogy a király beleegyezett az intézet felállításába, de azt kívánja, hogy egész szervezetét pontosabban állapítsa meg s rendes alapszabályokat készítsen. Így tehát az országos rendek azt végzik, hogy az országgyűlés eloszlása után a hazai tudósok és írók közül is hívjanak meg néhányat, a kik az alapítókkal együtt dolgozzák ki az alapszabályokat. A nádor megígéri, hogy az így kidolgozott alapszabályok megerősítését mi hamarabb kieszközli a királynál, úgy hogy az Akadémia nem várva a következő országgyűlés újabb határozatát, azonnal megkezdhesse működését. Az újabb ajánlásokkal együtt az alaptőke immár hatszázezer frtra emelkedett, de azért még sokan kételkedtek: vajjon ez az összeg elégséges-e arra, hogy «a M. Tud. Akadémia a nemzet méltóságához képest felállhasson». Attól tartanak, hogy a következő országgyűlésen a sérelmek orvoslását épen az Akadémia miatt kell követelni.

Azonban a nádor jó akarata s áldozó készsége minden kétséget eloszlat. Az év vége felé kinevezi az alakítandó bizottság elnökévé Teleki József grófot, a ki aztán az első négy alapítón kívül a következő, 1828. év márcziusára összehívja a legnevezetesebb magyar

írókat és tudósokat Pestre, hogy az alapszabályokat kidolgozzák. Kazinczyt legelőbb Jankovich értesíti 1827. decz. 15-diki levelében, hogy ő is a bizottság tagja. Részletesebben tudósítja Zádor és Toldy. Teleki gr. pedig hivatalosan 1828. jan. 13-dikán.¹ Vay Ábrahám márczius elejére hívja magához, hogy vele együtt jöheszen Pestre; azonban — mint előadtuk — Kazinczy már előbb a fővárosba érkezett, hogy pörét szorgalmazza. Kazinczy nemcsak a megtiszteltetésnek örvend, hanem annak is, hogy rég látni óhajtott írókkal találkozhatik Pesten. Az is hihetőnek tetszik előtte, hogy személyes megjelenése talán közremunkálhat a titkári tisztség elnyerésén; hanem ebben keservesen csalódik. Feltűnő, hogy a más tekintetben annyira közlékeny Kazinczy ez ügyben oly mélyen hallgat. Nyilván csakhamar észreveszi, hogy reménye teljesüléséről szó sem lehet. A hosszú, fáradalmas út télvíz idején s a tüdőgyulladás kegyetlenül megviselik a 69 éves férfiút, s anyagi gondjai sem maradnak titokban. Ha tehát voltak is olyanok, a kik a titkárságra őt szánták, most könnyen azon véleményre juthattak, hogy épen a kezdet nehézségeivel megküzdeni ő már aligha bírhat ez oly fontos állásban. Mert noha kedélyének frissesége s munkakedve majd semmit sem lankad: lehetetlen be nem vallania, hogy «a machina homlik», szeme nagyon gyengül. S a mint az ifjú írók körében őszinte véleményt hall Horvát István és Döbrentei törekvéseiről: valószínűleg maga is belátja, hogy minden reménye alaptalan. Aztán nagy családjával a fővárosba költöznie épen oly nehéz, mint családjától majdnem állandóan távol élnie.

Minél tovább időz a fővárosban, annál inkább meggyőződik, hogy a fejlődő irodalmi élet más vezér után igazodik, nem ő utána. Bármily kitüntető szívességgel fogadja is az Aurora-kör s bármennyire tiszteli is benne a régi vezért, működésének iránya és szelleme nagyon messzire haladt az övétől. Még mesteréül ismeri, de a való élethez közeledő költészetének tárgyaiból, előadásmódjából, felfogásának a nemzeti lélekkel szorosabb kapcsolatából egyaránt kitetszik az új irány, mely a régivel csak inkább külsőségekben érintkezik. Látszólag Kazinczy is vele tart s régi barátjával, Döbrenteivel, is részben e miatt zördül össze; de a «magyaromania» panaszra fakasztja, mivel az általános emberit megveti. E miatt ma-holnap szégyenli magát magyarnak mondani. Az Aurora-kör elégedetlen a mester

¹ L. a jegyzetek közt, 613. l.

bírálataival, a ki e miatt az újabb művekről már tartózkodóbban nyilatkozik. Emlegeti ugyan, hogy Vörösmartyról külön fog szólni, de ígéretét nem váltja be; sőt, a mi különös, Toldy *Aesthetikai Leveléit* sem méltatja kellő figyelmére. Ifjú barátai nem hiába vádolják részrehajlással, mióta Pesten tartózkodik, pedig hidegséggel. Az első vád alapos, de a második alaptalan. A titkárság iránt füstbe ment reménye a hazuról hallott aggasztó hírekkel együtt könnyen megmagyarázhatja a nála szokatlan zárkózottságot, a melyet fölszínesen hidegségnek nézhetnek.

Azonban az ország első embereinek társaságában, az alapszabály-készítő bizottságban örömet közreműködik. Már előbb, a mint betegségéből fölépül, kihallgatásra jelentkezik a nádornál, hogy személyesen nyujtsa át Kriebel János történeti művének VI. kötetét. A bizottság üléseit márcz. 11-dikére hívja össze az elnök, de csak 15-dikén kezdhetett munkához, mert Széchenyi leesvén lováról, bal-karját úgy megsérti, hogy előbb nem vehet részt az üléseken. A nádor 13-dikán fogadja a bizottságot, a mely pompás hintókon vonul fel hozzá. Sokan nézik őket. A híd tömve van olyanokkal, a kik nemzeti érzésből akarják látni különösen a nem Pesten lakó írókat, s hangos éljenekkel kísérik. A nádor hosszú latin beszédet mond s reményét fejezi ki, hogy a bizottság a köztársaságnak megfelel. Márcz. 15-dikétől ápr. 7-dikéig nem kevesebb, mint húsz ülést tart a bizottság a Kir. Tábla tanácskozó termében. Megszerkeszti az alapszabályokat, az egész intézet szervezetét s a diploma szövegét. A latin nyelvű alapszabályokat Kazinczy fordítja magyarra s általán tevékeny részt vesz az ülésekben, mindegyikről hiteles naplót ír úgy, hogy e műve a legfontosabb forrás Akadémiánk 1828. évi történetéhez.¹ Kisfaludy Sándor, Ercsey, Guzmics, Horváth Endre, Kis János és Kövy Sándor nem várják be az utolsó üléseket, de ő még akkor is jelen van, midőn már csak a letisztázott dolgozatokat kell áttekinteni a 21-dik ülésben. Ápril 18-dikán mutatja be Teleki gr. az alapszabályokat a nádornak, a ki néhány hónap mulva küldi gr. Reviczky kancellárnak, hogy a király elé terjessze. (4618. 4619. 4624. 4639. 4643. 4647. 4649. 4654. 4681. 4694. 4712. 4785. 4790. 4835. 4881. 4893. 4899. 4907. 4908. 4909. 4911. 4912. 4920. 4924. 4933. 4938. sz. lev.)

Ez alatt Kazinczy mind csak várja pöre tárgyalását, a mire

¹ Akad. könyvtár: Tört. 4r. 23. sz.

június 20-dikán kerül sor. A Kir. Tábla egyhangú szavazattal megítéli keresetét, t. i. a birtoknak feleségét illető harmad részét s 1817-től való jövedelmét; más szóval: helyben hagyja az eperjesi ker. tábla végzését. Kazinczy tehát a Hétszemélyes Táblára főlebbez. Közben azt hallja, hogy sógora most már csakugyan egyezkedni akar; de erre meg ő nem hajlandó, hogy még az utolsó pillanatban is veszítsen. Több mint négy hónapi pesti tartózkodás után július elején indul haza; Miskolczon Emíl fia, a ki kocsiját hajtja, felfordítja, de nem esik nagyobb baja. A főlebbezés miatt szept. 5-dikétől a hónap végeig ismét Pesten időz, hiába, mert püre még nem kerül tárgyalás alá. Az év végén ezért harmadszor is Pestre utazik; decz. 6-dikán ér ide tíz napi útazás után. Közben meglátogatja Pyrker László egri érseket s nagy műélvezettel nézegeti híres képtárát. Megfordul azon szobákban is, a melyekben negyven évvel az előtt Eszterházy Károly püspökkel vitatkozott. Mily gazdag múlt választja el a gavallér ifjú irót, a felvilágosult iskolafelügyelőt a csapásoktól annyit látogatott, de meg nem tört agg mestertől, a ki pályája vége felé ime anyagi gondjaitól zaklatva kénytelen éhséggel küzdő családját oda hagyni s a fővárosban nagyrészt baráti szívessegből élni. Mi minden megváltozott benne és körülötte! És mégis ugyanazok az eszmények élnek lelkében, a melyekért ifjú korában hevült, férfi korában küzdött s öregségében megvalósulásukat remélte. Ez a remény táplálja utolsó éveiben s vigasztalja keserves sorsában. (4626. 4804. 4814. 4860. 4862. 4863. 4865. 4880. 4883. 4902. 4908. 4909. 4911. 4921. 4925. 4929. 4932. 4934. 4940. 4943. 4956—7. sz. lev.)

Dr. Váczy János.

4617.

Kazinczy József — Kazinczy Ferencznek.

Édes Bátyám Uram!

Levelemet személyesen akartam Ujhellyben által adni, fel is vittem az Archivumba hogy ott többek lévén, ne beszéljem, azért tettem gondolatomat papirosra, de Irásomat vissza akartam kérni, nem találván Bátyám Uramat Ujhellyben, úgy küldöttem el Samkóval. Sajnálva értem most Bátyám Uramnak rosszúl létét, kívánom szívesen, hogy egészsége minél előbb helyre álljon. Ha Bátyám Uramnak az Perennalis Fassio jobban tettzik, a mint nekem is jobban, annyival inkább szükségem lesz a Galgóczy Transactionjára, ha Bátyám Uram nem sajnállya, nekem elég lesz a párja is, mert én abból a szükséges Fassiót tétettném fel papirosra, hogy 1-a May készen lenne 's tsak subscribálódna, 's vivődne a káptalanba. a Napok el találnak telni. kikopunk mindenből. Még akorára Dertsényinét is vagy magát vagy Plenipotentiariussát ide kell hívni. Ajánlom magamat szeretetébe 's vagyok A. Redmeczen 2. Apr. 1826.

J.

A mostani utolsó Levelemet méltóztasson vissza küldeni, azért hogy Bátyám Uramnak írott Levelem.

Kivül: Monsieur François de Kazinczy. à Széphalom.

[Eredetije Becske Bálint birtokában.]

4618.

Gr. Dessewffy József — Kazinczynak.

Kassa Apr. 3ikán 1826.

Édes Barátom!

Holnap írok Telekinek és Vaýnak — Leveledből azt közlöm velek, a' mit közlendőnek talállok, és a' mi egyenesen a' tárgyat illeti. Esmervén az embereket, kivált azokat, kik most a' Diétán vannak,

mert elég időm volt őket kiesmerni, és ha vágnék inkább vezető lenni, mint az igasságtól vezetetni, képes lévén az ő vezetőjök is lenni, mivel ügyed pártfogástól függ, és kéroben vagy, kérék, ne írj nekik egy szót is a' Neologismuszról vagy akármi egyébről, a' mi nem egyenesen ügyedet illeti, mert a' practica, az az: végre hajtó és gyakoroltató életben legfőbb dolog, ha valakinek az a' szándéka, hogy célját elérje, sem többet sem kevesebbet mondani vagy írni, mint a' mi okvetetlenül szükséges — egészen más helyezetben van a' Dietális Vay, a' Dietális Telekő, mint a' Diétán kívül való; hogy pártfogókat szerezzenek Néked, szélyt fogják mutatni Leveledet — és így nem kell őket abba a' helyezetbe tenni, hogy vagy ne mutogat-hassák, vagy, ha mutatják, a' köz elő itéleteket felzajditsák.

Végeznem kell, siet Ispányod — véghetetlen sok dolgom van oly rövid múltatásomhoz képpes, — majd írok neked Pozsonyból Május elején; ha akarod, hogy még Sz.-Mihályon vegyem leveledet, szolgáltatd kezemhez, akár Postán, akár más alkalommal, e' folyó hónap 1-ikáig — én Pestnek megyek, ottan múltatni fogok egynehány napot.

Ferencz Károlyt kiszívta erős izmos Felesége, tompább a' Korona Örökösnél — Imé minden esetre némely ideáim; melyeket szeretnék ugyan az egész Országban elszélesztve látni, de még is oly vigyázva és annyi okossággal, nehogy bajba keveredhessem; mert kimondhatatlanul üldözik a' mostani Miniszterek a' Korona-örököst, az ország Rendei pedig elég gyávák ezt szenvedni — láthatod ezt: az utolsó öröm-felirásból is Ő Felsége fellábolása után — de ez e' fellábulás nem lehet tartós; és így minden esetre készen kell lenni. én' Gróf Illés-házyval tartok, a' ki még jobban tudja mint én, hogy a' Korona-örökös energicus ember lessz, és hogy több esze van, mint hirtelik, és a' mint akarja magáról vélettetni — kényes az ő helyezete, és mindent megmagyaráz. — Apjával már most jobban van, miolta emelni kezdtük némelylek a' Diétán, bár ellenünk lett légyen, de csak színesen a' gyáva, a nem merő, és azért magát helytelenül okosabbnak tartó többség; de még sincs még olyan jól apjával mint kellene; azomban szepeg a' mostani Miniszterium; nem tudván mitevő légyen ezekben a' körülállásokban, kivált, mivel a' Korona-örökös energiája, és a' Sanctio Pragmatica nem igen engedi az Orosz példa utánzását. — Ott sints még egészen vége az abból származott következeseknek; hihető, sok dátumokból, hogy a' mi Miniszteriumunk mive volt az egész Orosz Birodalmi abdicatio — erről sokat kellene és lehetne szólanom, de nincs időm, és félek — és ezeket is csak azért írhattam,

mert Ispányod viszi e' levelet. Tudjad, hogy nincs zártt levél a' postán, — vigyázz tehát mit írsz, és a' legnagyobb okossággal vedd annak hasznát a' mit neked írtam; sőt szakítsd-el ezen levelet.

Vale.

ARGUMENTA CONTRA ABDICATIONEM, AD IMITATIONES SEPTENTRIONIS NEFORS EVENIBILEM.

Argumentumok a' netalántán történhető lemondás ellen. 1826.

1-o) A Pragmatica Sanctio nem csupán pactum familiae vagy az uralkodó-házat illető rendelés, mint az Orosz Birodalomban, a' hol I-ső Péter az Autocrata határozta-meg az első-szülöttséget, hanem pactum bilaterale egy olyan uralkodó-ház és nemzet közt, melly az egyenes férfiágnak magva-szakadása után régi választási jussát vissza-nyerte.

2-o) Az Orosz Birodalomban az első szülöttség' Actája csupán tudtokra adódott a' többi Udvaroknak; de a' Pragmatica Sanctio a' többi Európai udvarok által diplomatische garantírozottatott.

3-io) Eleink a' lyány-ágból származott első szülött fíjúkra nem tétették volna által a' Successiót, ha csak gondolhatták volna is, hogy ez unilateraliter, sine consensu nationis, per abdicationem succedere debentis natu maximi megmásoltathatik.

4-o) Maga Guszterman, a' ki azt állítja hogy a' Nemzet nem birt határozatlan választási jussal sub prima periodo, hanem csak úgy, hogy csupán az egész Királyi Ház férjfi ivadékja között választhatott, sehoh se beszéll az unilateralis abdicatio jussáról ex parte electi.

5-o) A' választási jus azért abrogáltatott, hogy a' pártosságoknak véget vessen annak abrogáltatása a' határozatlan és a' meghatározott választási jus közt, a' következhető pártosságokra nézve, csak az a' külömbség, hogy az első esetben a' külsók által is éiesztetik a' pártosság, — a másodikban pedig az otthoni szakadások belőlről jönnek, és így az első esetben nagyobb körre és nagyobb mértékre terjednek, a' másodikban pedig kissebb körre és kissebb mértékre szorítatnak a' pártosságok. —

6-o) Ha az első szülött abdicatioja után a' második szülött nálunk csak a' választás által léphet a' trónusra az uralkodó: az első szülöttnek a' nemzet' elébbi megeggyezése nélkül következett lemondása, a' másodiknak pedig a' trónusra emeltetése által a' Pragmatica Sanctio mind állana, mind nem állana.

7-o) Ha a Sanctio Pragmatica pactum bilaterale per Europaeos etiam Tractatus sanctionatum, és még is helye van az abdicációnak, úgy ezen abdicációnak okokon kell fundálódni és ezen okoknak csupán a' Nemzet a' bírája.

8-o) Lehet e tudni, hogy az elsőszülött gyáva, megtébolyodott vagy alkalmatlan az uralkodásra, minekelőtte uralkodott, és lehet e csupán a' fungens Minisztereket vagy csupán magát az abdicálót ezen alkalmatlanság' bírójává tenni? —

9-o) A' még élő Fejedelem' életében történt' abdicáció az első szülött' részéről bizonyossá teszi é a' Nemzetet, hogy minden morális erő-szak nélkül történt az abdikáció? és ha nem volt szabad a' Spanyol Király, mikor a' Constitúcióra esküdt, lehet é szabadnak mondani egy korona örökös, midőn apja életében abdicál? —

10-o) Ha pedig apja' halála után confirmálja apja' életében történt abdicációját, és így a' Sanctio Pragmaticát megszegi, nem áll é helyre és vissza a' Nemzet' részéről a' választási jus? legalább a' határok közzé szorított, az az: az egész Királyi ház' fiúi ivadékiban gyakorolható választási juss? —

11-o) Nincs é ezer módja egy miniszteriumnak az abdikációra kényszeríteni akármely Herczeget? és nem eszközölheti é a' point d'honneur, hogy az apja életében abdicáló Herczeg apja' halála után az abdicációt confirmálja? —

12-o) Ha az abdicáció' principiuma áll, mi hátráltatja hogy némelykor a' miniszterium, némelykor pedig a' nemzet, vagy némely hatalmasabb pártosok a' nemzetben ne provocálhassa? — és kell é egy olyan principiumot megállapítani facto, mely az udvari mesterkedéseknek szint' annyi útát nyithat, mint a' Nemzeti pártoskodásoknak?

13-o) Nem örökösödik é a' miniszteriális despotizmus, ha az abdicáció által arra száll a' korona, a' kire a' miniszterek akarják? 's nem út-mutatás é ez nekik, azt a' trónustól elmozdítani, kinek energiájától felhetnének? azt pedig a' trónusra emelni, kinek haládatosságától netalán rossz kormányzásoknak maradhatóságát várhatnák?

14-o) A' Törvényes elsőszülött Korona Örökösötől is hihetők az igasságos Concessiók, kivált mikor azokat az idő és igasság kívánja és parancsolja, a' vágy-társtól való tartás pedig javasolja. Az illetően Concessiók valóban még tartósabbak, mert a' Pragmatica Sanctio ellen a' trónusra emeltettől vett Concessiók még a' legkésőbbi

Generációkban is éppen annál fogva könnyebben elvethetendők, mivel olyantól származtak, ki a' bilaterale pactum ellen emelkedett a' Thronusra. —

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 33. sz.]

4619.

Bajza József — Kazinczynak.

Kedves drága Tekintetes Úr,

A' Februárius 4-d. hozzám írott sorok kezemhez jutának 's örvendettem nekik, nem annyira azért, hogy benne rólam érdemtelről oly kedvezőleg van emlékezve, mint inkább, hogy ezen sorokat szerencsés leheték a' Tekintetes Úrtól venni. — Az, a' mi ott rólam mondva van, elégséges lehetne engem kevélyé tenni, ha korán nem tanultam volna csekélységemet érzeni, 's érteni; 's így örömet nekem nem azon mondottakból származó valamely önérzet ad, hanem egyedül azon való megnyugvás, hogy szerencsés lehettem a' Tekintetes Úr' tetszését megnyerni.

Azon dalok között, mellyeket ez évben Auróra mutata, esalhatatlanul a' *Volna szárnyam*-é a' koszorú. Az a' csendes érzelem, az a' szívnek mélyéből kelő, de még is szelid vágy, mellyektől a' darab átlehelve van, valahányszor reá emlékezünk, mindannyiszor oly édesen újul meg a' szívben, hogy az magát egészen általadja, 's örömet adja a' sentimental bájnak. A' darab az én tetszésemet igen magára vonta, mindazáltal valahányszor reá emlékezem, mindig szeretném a' szép Stanzák között azon egyet kitörülve látni, melly így kezdődik: *Zsenge szállit* 'stb. Ezen négy sort nem azon Gratia sugallta, melly a' többit, hanem talán csak azon symmetriának resultátumai, mellyet a' választott schema, az egybe írt nyolcz sorú Strophák kívántak.

Zsebkönyveink' Redactorainak sokat köszönhetünk, hogy megismertetik velünk a' haza' talentumait, kik ön-ragyogásaikkal reánk is fényt vonnak. Ez évnek Auróra sok szépségei között *Cserhalom* oly diszt ad, mellyet a' szomszéd tőlünk csinnal messze felül álló literatúra is dicsekvőleg említhetne. Hébének: *Pindár' éneke*, *Rákos' Nymphája* első fényű csillagai. Kár, hogy ennek sok egyebeit nagyobb tartózkodással nem lehetne szedni; de úgy hiszem én, hogy az inkább literaturánk' szegénységének, hogysen más valaminek következése.

Nagy-Apáthi itt hagyá Pozsont, megúnva a' Diaetát, meg lár-
májit egyformaságokért, 's azt a' sok piúm desideriumokat. A' derék
ifjút nem lehet nem szeretni nemes lelkéért, melly el van telve a'
jónak, a' szentnek érzetével, a' mit én az emberekben mindég keresek,
mindég vágyódom feltalálni, de ritkán találhatok fel.

Nem kétlem, hogy tudomására rég eljutott vala a' Tekintetes
Úrnak, a' mit Gr. Széchenyi, Vay, 's egyebek itt a' diaetán tettek.
— Azt most későbbben több Nagyaink is tettek, 's hinni lehet, hogy
még sokan fogják. Következöleg az alapra nézve ezen tárgy most
jobb lábon áll, mint álla 1807-ben, 's egyéb nem volna hátra mint,
hogy a' dolgot ahoz értök rendelnék-el, de az nem történ, mert azon
célra egy Deputatio neveztetett ki, melly annyit ért — 's kívánni
nem is lehet hogy többet értsen — a' dologhoz, mint a' belvederi
palota-seprő a' Raffaelek', Fügerek' műveihez, mellyeket ő minden-
nap lát, de becsöket nem érti. A' Deputatio foglatatosságának resul-
tatumát már elő is adta, azon hijányokkal, mellyeket előre lelete
látni, 's a' mellyek bizonyosan az Ország' Rendei' discussiója által
sem fognak kijavíthatni: mert az mindég való marad, hogy a' hol
semmi sincsen, onnét valamit venni nem lehet 's a' lehetetlenség
kizár minden kényszerítést. — Én ohajtanám, hogy a' bejövő pénz
ne Társaságra 's az ennek felállítása által sikeresülni reménylett
célra, a' nyelv' csinósulására, hanem inkább a' nyelv' terjesztésére
's közzé tételére fordítatnék, a' mint ő Exja Szepesy az Erdélyi
Püspök is a' Rendelek elébe terjesztette. Ez egyedül azon alap, melly a'
másik célnak is idővel szárnyakat fogna adni, 's az írókat is nagyokra
leikesítené. Melly író merne most egyvalamelly nagy munkába fogni,
azt tudva, hogy a' népnek csak egy negyede ért magyarul, 's ezen egy
negyednek ismét csak igen csekély része teszi az olvasó közönséget?!

Én az Országgyűlésnek talám végéig fogok itt maradni 's ha
a' Tekintetes Úr engemet levelei által szerencsétleni méltóztatik,
tessék azokat ide Pozsonyba utasítani. Adreszem: *A Monsieur Mon-*
sieur Joseph de Bajza. Lakásom vagyón: *Fischplatz* Nro 780.

Egyéb-iránt magamat ajánlva kegyességébe 's általam mélyen
tisztelt kedvezéseibe, maradok

A' Tekintetes Úrnak

Pozsony, April' 7-d. 1826.

alázatos szolgája

Bajza mpr.

4620.

Kazinczy Ferencz — Kazinczy Andrásnak.

Édes Öcsém,

Vice-Ispán Comáromy István Úr felőled nem csak dicsérettel szöll, hanem, a' mi előttem még többet teszen, szeretettel is.

Ezt én Néked azért írom, mert úgy hiszem, hogy kedvesebb dolgot nem írhatok. Élj szerencsésen, és szeress. — April 15d. 1826.

atyafi hív barátod
Ferencz.

Kivül: à Monsieur Monsieur André de Kazinczy à Pressbourg.

[Eredetije Szilágyi Sándor hagyatékából a M. N. Múzeum könyvtárában.]

4621.

Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek.

Széphalom April. 16d. 1826.

Tisztelt kedves barátom,

Delvóné leméne Krassóba, 's Kassáról jövéen azzal vádola, hogy én Téged kétszínűnek hirdettelek. Akarám tudni, ezen felül miben áll még vétségem, 's ő ennél egyebet mondani nem tudott. — Örvendek sorsomnak, ha csak ezzel vádoltathatom, mert úgy lelkem előtt tiszta vagyok. Vannak emberek, a' kik illy vádakot szeretnek költeni 's a' vád olly hihetetlen, olly vastag, hogy nem szükség szót vesztegetnem meghazudtolására. Soha az én ajakom a' Te vádolásoddal magát meg nem fertéztette, mert én soha nemesebb lelkű halandót mint Te nem ismertem és ismerni soha nem fogok. De engem Tefeléd nem csak a' tisztelet, hanem a' legforróbb hála is vonsz; ezt nem kellene felejteni vádlóimnak. Te és én különbözhetünk nézésinkben, érzésinkben, cselekedetinkben. Ilyenkor azt fogom mondani hogy a' *dolgot* nem látod azon pontból, melyet én nézek a' legjobb nézőpontnak: de sem szivedet, sem fejedet, mely épen olly jó mint szived, vádolni soha nem fogom.

Ámbár szükségtelennek gondolom mentségemet, kérlek, engedd, hogy erről szöllhassak. — A' Dieta elején egy valaki, ki haza jöve

a' Dietáról, Vice Ispánunk kandallója mellett B. Wécsey Pálnak jelenlétében mondá ezt: Pips ist ganz im Skart. — Épen ezt terjeszté-el, de a' mit csak másoktól hallék, nem magától, Matolay. Én ismerem lelked' nagyságát, tisztaságát, 's tudom hogy különbözni a' sokaság ítéletétől a' Dietán úgy nem vétek, mint a' Neologismus dolgában, 's ezért ugyan soha nem vádoltalak, noha a' jóknál lenni gyanúban épen nem kedves dolog, 's tudtam hogy akármit mondjon minden más, Gr. D. J. soha sem juthat skártba, sőt ragyogni mindég fog. De eszembe juta, vagy inkább nem felejtém, hogy a' Nagyok' sorsa végre a' vádoltatás. Lejöve a' Dietáról egy Lasztóczy nevű ifju, 's mi körülvevénk, beszélteténk, 's azt hallánk felőled tőle, hogy a' köz vélekedés téged a' féljók közzé számlál. — B. W. Pál kevés napok mulva előjött, 's tőlem tudakozá mi hirt hallék Lasztóczytól. Wécseinek, a' Te hív tisztelődnek, elmondám bátran a' mit Lasztóczy mond, nem is tudnám még most is, hogy Wécseinek miért nem kellett volna a' *Lasztóczy*, de nem a' *magam* vélekedését elmondanom. Ez lehet a' vétkem, de én azt Wnek elmondani merém; olyannak, a' ki Téged nem szeret, nem ismer, el nem mondtam volna. Ki hihetné, hogy az illy szót Gr. D. J. felől a' K. F. szájából magyarázhassa-félre az, a' ki ismeri hűségemet? —

Ezek nem méltók hogy rólok szóljak: de vedd hűségem jeléül a' mi következik. — Épen azon idő tájban, talán Octóberben, midőn az történt, a' miért vádoltatom, ugyan azon kandallónál, de a' Vice Ispán távol létében, szó lévén rólad, és az elterjedt nem kedves hírek szerint, midőn én kérdém, ha felőled, a' ki egész életedet arra fordítád hogy tisztának ismertessél, 's ennyi lelki 's testi adománnyal, tudománnyal, 's a' minden összehasonlítást eltiltó ékesen, sőt bájosan szóllással, semmi hivatalt, semmi külső diszt nem kerestél, el lehet e hinni, hogy most öreg napjaidban változzál-el. — Ezen szavamra Nagy Lázár szörnyű tűzzel fakada-ki ellened, hogy mit csinálál, midőn Lónyain az a' gyalázat történt. A' becsület eltiltana itt Nagy Lázárt megnevezni, a' hogy amott Matolait nevezém-meg; de szükségesnek tartám őket megnevezni; egyéért, mert bizonyosan tudom hogy Te ezen megnevezést sem ellenek sem ellenem nem fordítod — másodsor, hogy az a' gondolat ne férheszen hozzád, hogy engem Isten tudja melly Szemereianismus lángholat, mert én azzal vádoltatom, hogy a' Szemere szeretete engem tiszteletlenné, hálátalanná tevé az én dicsőségem 's jóltevőm eránt. — Mit tettél az itt említett nap, nem tudom; annyi igaz hogy a

Nagy Lázár fele általad megcsalva hiszi magát, legalább olly valamit pengetnek. — Én, tisztelt kedves barátom, sem Szemerét, sem az Anti-Szemeréket nem tartom csupa angyaloknak, 's mind az egyik felel mind a' másikon látok sok holmit, a' mit nem lehet javallanom: azonban ha csak az Isten újjá nem teremt és érzésimet egészen el nem változtatja, nem hihetek egyebet, mint azt, hogy elég okom van, elsőségeidnek mély megismerése mellett, más felel lenni, mint Te voltál. Én itt forgom, és sokat látok a' mit te nem láthatsz, mert itt nem vagy. *Iliacos intra muros multum peccatum est, et extra.*

Nékem, minden Atticusi félre-vonulásom mellett, az minden igyekezetem, hogy a' tüzet oltsam, a' hol lehet, és ne gerjesszem, 's hogy példám buzdítson másokat, úgy nem gondolni azzal a' mivel gondolni nem kell, mint én igazán nem gondolok. — Midőn a' Követek választásának napja közelgetett, az egyik fél buzgó és törekedő Pápista leve, holott különben a' Vallás eszébe sem jut, a' másik heves és törekedő Kálvinista, 's még az olly fejek is lángolgattak, mint B. Wécsey és Matolay 's Pupinszky. — Viczmánda Prépostnak csak zászlót kellett volna emelni, 's készek voltunk volna ölni egymást. Én B. Wnek néhány levelet irtam az eránt, ha a' *jó fejeknek* illik e illy balgatagságokba ereszkedni, 's a' Vallásnál fogva akadozni egymásba, 's kértem, hogy adjunk inkább példát, mi, az egyik és másik fél jobbjai, hogy az afféle gyalázat. Az én vélekedésem az volt, hogy Követeknek küldessenek két Vice Ispánjaink. Érdemlették tiszteletünknek ezt a' hálás bizonyítását. Ha nem acceptálták volna, ott vala a' hazafiúságáról ismeretes Schnidegg; ott az igen gyönyörű, valóban tiszteletes érzésű Wécsey; ott a' minden kérdésen felül való teljesen elkészült, munkás, tiszta lelkű Dókus, és a' Pest Vármegyében Notáriusságot, Fiskálisságot, Szolgabírósságot viselt, és így dolgokba tanult, 's virilis eloquentiájú, gyönyörű tónusú, gyönyörű lelkű Fáy Ferencz — ezek közül vaktában is lehetne választani, 's Vármegyénk gyalázatot és kárt nem vallott volna, dicsőséget és hasznot nyert volna. A' természet a' maga adományait nem osztja egyformán, azt ez a' 4 sem bírja egyformán, de ez nem kár; én szeretem a' nem hallgatót, de ollyan is kell egy Egészre, 's elég ha valaki a' jó fél mellett van, ha keveset, vagy épen nem szól is. Hány kotyogó van, a' ki bizvást hallgathatott volna. — Mindent össze vévén, azt hiszem, hogy azon egymás ellen való törekedésre, melly a' Követek választásakor mutatta-ki

magát, semmi szükség nem volt, és hogy mind a' Nyertesek, mind a' Meggyőzöttek vesztek, 's jó lélekkel nem tudnám megmondani, mellyik fél veszte többet.

Édes barátom, Az olyl fejű, az olyl szívű, az olyl tudományű, az olyl tekintetű nagy férfinak illik példát adni a' kicsinynek mint TE vagy. Mi jót várjunk, ha TE nem tészed azt? Én a' Világ minden csillogásáért nem akarnék TŐLED ismertetni nem tisztának. Engedd tehát, hogy ott némelly dojgok elbeszéléssel kinozzalak-el, a' miket hallanod hohéri tortúra ugyan, de Zemplénynek hasznot ígér.

Elmellőzöm, a' mit már talán panaszlottam, hogy a' Lutheránusból Pápistává lett Matolay (úgy mondják, mert nekem nincs kedvem az affélet investigálni; én magam Pápistává soha nem leszek, de miattam kiki azt teheti a' Vallásával a' mit akar) azt írta az Újhelyi Ecclesia Komáromy Ferenczné ellen 500 ft. eránt indított Liquidü perébe: *qui potest postulari ab assecla fidei solius salvificae, ut debitum Communitati non Catholicae solvat?* — elmellőzöm, hogy azt mondá, hogy ő nem mer egy szobában hálni Kálvinistával — (azt mondod hogy az tréfa: *de joco inepto res ineptior nulla est*) csak azt mondom, mi lörtént itt e' napokban: —

Dietális Írásaink vétetvén a' Deputatio által tanácskozás alá, Matolay a' puszták impopulatiojokra ezt mondá: Én kénytelen vagyok itt azt tenni *elsővé*, a' mi külömben *legutolsó*; *detur immigrantibus liberum religionis suae exercitium, etiamsi Sociniani fuerint.* Majd meglátod alább, ez a' *világosfejű Vallástalan* melly toleráns lesz. — Szó esvén ugyan-azon Sessióban, hogy a' haza nem nyer ha hazafiak szállítatnak le az alföldre, hanem külföldiek jöjjenek, Vicz-mándi Prépost azt vitatta, hogy nem kell Német országi; van nekünk a' Krajnyán elég emberünk, a' ki kész lesz lemenni. Úgy hittük, hogy ezt vele csak a' Németek gyűlölése mondatja, 's elálmélkodánk midőn fenn szóval kimondá ugyan azon Gyűlésben, hogy a' Német azért ne jöjjön, mert Protestans lehet: a' Krajnyai azért jöjjön mert azok Catholicusok. —

Ugyan-azon Sessióban Matolay azt akará, hogy a' pusztákat bíró Földes Urak tartozzanak a' magok allodiális földjeiket [!] is oda adni. Lásd most ugyan-ez a' földes-úri jusokat összetaposó és Esprit-fort ember mint viselé magát e' héten.

Elővétetvén a' Diet. Írások, midőn a' Magyar Nyelv dolga fordúlt elő, Matolay felkele: Rettegek kimondani érzésimet, mert látom

mi a' közönséges vélekedés: de kénytelen vagyok, mert én meg vagyok győződve lelkem ismérétemben, hogy a' Magyar Nyelv behozása veszedelmet hoz Constitúciónkra 's minden jusainkra.

Elborzadánk. A' lelkes és derék B. W. Pál felállta: Tek. Tábla-bíró Matolay Úrnak szent hazafiúságát mindnyájan ismerjük, etc. de én nem titkolhatom-el, hogy ezt a' szavát csudálkozással hallom. etc. etc.

V. Ispán Szögyényi Úr azt kérdé, ha rosszabb e a' Magyar mint az Orosz, a' kiknél a' Russziai Nyelv a' köz dolgok' nyelve.

Molnár Antal megmagyarázá, hogy a' francia Revolutiót nem a' francia Nyelv, hanem az Udvar vesztegetése és az udvar romlottsága hozta bé.

Fáy Ferencz 's utólszor Fő Notárius Úr hosszasan, lelkesen, nagy tudománnyal és tüzzel feleltek neki.

Viczmándi Prépost felkiálta: Oda a' Religio, ha a' deák Nyelv eltolatik. Erre (azt mondja egy szava hihető) Matolai kinyújtá ujját Viczmándi felé, s ezt kiáltá: Hoc est quod dicere volui.

Én jelen valék 's mind ceket hallám; de rettenetes lármánkban (csupa futó-tűz, Lauffeuer, volt a' sok szó Matolai ellen) nem hallám a' Viczmándi szavát és a' M[atolay] feleletét.

Itéld-meg ezekből, ha lehet e csudálni, ha Matolay titkos Polizeynak tartatik, és ha a' Zemplényi sokaság nincs bizodalommal azok eránt, a' kik vele szorosán együtt tartanak. Én a' derék és általam szívesen tisztelt W. Pált sajnálom leginkább.

Visszatérek oda, hogy a' tüzet oltani kellene, nem gerjeszteni. Hosszú annak az útja, a' ki azon igyekszik hogy Magyar Országban csak egy Vallás legyen: jobb volna azt tenni, hogy egyiknek se legyen panasza a' másik ellen.

Édes barátom, TE, a' ki ön magadtól gondoskodál rólam, tedd azt minekutána erre kérlek is, és ha eldől a' kérdés, engedd tudnom. Van Pozsonyban elég, a' kivel parancsolhatsz hogy nekem írjon.

Tartson-meg az Isten épségben, 's adja hogy dicsőséggel térhess haza. Ajánlom magamat megbecsülhetetlen barátságodba.

4622.

Kazinczy — Szilassy Józsefnek.

Méltóságos Udvari Consiliarius és Fő-Ispáni Helytartó,
nagy kegyességű Úr!

Nagyságodnak minden becsét meghaladó kegyessége tisztemmé teszi, hogy szőljak, 's alázatosan kérem Nagyságodat, hogy midőn azt cselekszem, lépésemet hűségnek, és ne tiszteletlen vakmerőségnek venni méltóztassék. De minekelőtte a' dolgot emlitem, engedje Nagyságod, hogy gratuláljak öcsém Kolosy Károly Úrnak Exactorrá 's Kozma Miklós Úrnak szolgabíróvá nevezéséhez. Az Nagyságodnak igazságát, bölcsességét és a' mit egy kormányzóban oly méltán tisztelünk, bátor lelkét bizonyítja. Elkészültebb, tisztábblelkű, munkásabb, modestusabb két férfit nem ismerünk, 's így a' kinevezetésnek minden jó örvend. De hol történik valami, a' minek minden örvendjen? A' kancsal kajánság még itt is azt tekinti, hogy ez a' két érdemes ember azon felekezethez tartozik, mellynek Nagyságod is tagja; és suttogva ezen akadoznak azok, a' kik azt sajnálják, hogy nem az ő Clienseik boldogítottak. Mi pedig a' kik ezeket az Aspiránsokat ismerjük, összehasonlítjuk őket a' kinevezettekkel, 's kérjük Istent, hogy Nagyságod ezután is illy szerencsésen válasszon.

A' Dietai követek választásából Nagyságodat is minket is ért kedvetlenségek egyenesen onnan eredtek, hogy Nagyságod a' mi titkosabb összeszövődéseinket épen nem ismerhette, és hogy az a' fél, a' mellyhez én nem tartozom, (nem a' Religióit értem) itt erőszakot akarván tenni a' másikon, szerencsés vala az én felemből is némellyeket magához csatolni. *Az én felemnek* neveztem ezen egyyiket, noha én mint egy második Atticus, semmi félhez nem csatlom magamat *active*, 's csak nézni szeretem a' háborgásokat, 's capacitatiók 's kérések által igyekezni elcsendesítéseken. — Közelgetvén a' nagy nap 's látván, hogy a' titkos czélzásúak mint öltözködnek ismét a' Vallás pallástjába, 's a' *legirreligióusabb* emberek miként *dühödnek*; — valóban ha Viczmándy zászlót emelt volna, készek valánk öldödni egymást — még levelek által is tudakozám egy nem Gróf születésű férfitől, a' kinek barátja nem vagyok, de a' ki engem szeret és a' kit én sok tekintetekben becsülök, ha ez a' vallásbeli gyűlölség használhat e valamit, 's illik e oly gondolkozásához mint ő. Ez nagyon

akara valamit, 's úgy vala szöve a' dolog, hogy azt a' valamit remélhette is, 's az illy indulattal nehéz ráismerni az igazra. Én azonban, a' mint azolta is tapasztalom bizodalمام által, mellyet megszöállításaim mutattak, azt nyerém, hogy engem ő és némelly vallásán-levő társai tüzes Protestánsnak, de igazságosnak néznek.

Azt kérdém én ezektől, ha veszt e valamit a' közjó, ha a' mi két egymástszerető Vice-Ispánjaink választatnak-meg, 's kimondottam, hogy én ezt óhajtom. A' második menni nem akara ; az elsőt pedig ők nem akarák, mert ez között és az ő Designátusok között lángoló ellenségeskedés vala. Ennek személye ellen vala tehát intézve minden törekedés. Mi hálátlanságnak tekinténk azt a' hatalmas Vice-Ispánunkat mellőzni el, kinek annyit köszönheténk, 's ez a' két személy szeretete 's gyűlölése csinálá a' bajt.

Mint viselé magát egyik és másik fél a' választás helyén és órájában, Nagyságod a' tanúnk. De megtörténhetik, hogy Nagyságod nem vette észre, hogy midőn — amott egy valaki Fiscális Actióval fenyegettetett, egy valaki nyilván ada neki száz forintot a' kezébe.

Ezen erőszak és alattomos mesterkedés azokat, a' kik vesztettek, elkésertették, 's méltóztassék Nagyságod megengedni azoknak, a' kiket vad tűzők tiszteletlen panaszokra ragadozott. Az, hála Istennek, megszűnt nálók is. Én tiszteletlenségre soha nem vetemedtem ; de kénytelen vagyok Nagyságodnak egy vallást tenni magam felől is, noha tudom, hogy ez nagy titok, és így elhallgathatnám. — A' győztesek, ámbár győztek, nem mertek hinni Nagyságodnak, 's azt híven, hogy Nagyságod is, és mi olly játékokat űzünk, mint ők, leskelődének, 's tudni akarák, hogy mi meg vagyunk e elégedve a' Nagyságod bánásával, tudnillik, az akkornapival. Nékem is tevék e' kérdést. Megszaglám mi bajok, 's úgy feleltem a' mint érdemlék ; megmondám, hogy Nagyságod az igazságot itt a' kormányzói bölcseséggel mérséklette. Hogy a' kérdés kitapogatás volt, mutatta az azt követett elhallgatás.

Én, Méltóságos Úr, hív tisztelője vagyok a' mi két Vice-Ispánjainknak. Az egyiknek élessége, keménysége szerencsésen van balanszírozva a' másíknak lágyága által, és viszont ; 's minthogy a' kettő szívesen szereti egymást, a' kettőnek keménysége és lágyága egy személyben látszik lenni. Elhiszem én, hogy mind egyiknek, mind másíknak van híjánossága ; de kinek nincs az ? Valóban Szemere és Szűgyényi megbecsülhetetlen kincs Zemplénynek. Dőljenek ki ezek,

úgy itt oda minden 's az egyiknek esorbáját csak Fáy Ferencz és a' mi kedves Fő-Nótáriusunk fogja kipótolhatni. Szőgyényinek Successoráról gondolkozni nem tudok, hanemha a' tisztaelkű Szirmay Józsefet tesszük annak, de a' kit ők nem szeretnének.

Háborgások nélkül nem lehet illy nagy test mint Zemplény; hiszen háborgások kisebb testekben is vagynak. A' két Vice-Ispán szeretvén egymást, mi nyugalomban élénk. De egy Mágnások szolgálatjában álló, 's Mágnásain nyargalózni szokott ember (Matolai) itt is nyargalózni akara, 's a' Szemere bölcs és szükséges Aristocratismusa, és a' miénk, ezt nem tűré; lecsapott a' füle mellett. Addig ezen ember felől senki sem tudta *micsoda vallású* — hűsz eszten-deig tudta azt titokban tartani — most tudjuk, hogy Luther. volt. 's látjuk mint buzog az adoptált vallás mellett, 's mint dühösködik ellenünk. Az ő legszorosabb barátjai, Viczmándy Prépost és Pupinszky, és az, a' kit sajnálva 's pirúlva említhetnék, ha kellene, de hiszen annak nevét ismeri Nagyságod. Ez azt írta replicaként az Ujhelyi reform. Ecclesia activus debiti processusában az özvegy orosz-születésű de pápistává lett Komáromyné mellett: *qui potest postulari ut assecla religionis salvificae debitum Communitati religiosae Protestanti solvat.* Ez a' minapi Deputatióban hosszasan harczolván a' Magyar Nyelv behozása ellen, a' mint Prépost kedves barátja felsőhajtja, hogy úgy oda van a' Cath. Religio, kinyujtá újait Viczmándi felé, 's ezt kiáltá: *Hoc volebam dicere.* — Szükség vala Nagyságodat figyelmessé tennem erre, nem hogy nekem higgyen, hanem hogy ezt az embert ismerje, 's eránta hiteles tudósításokat gyűjtsön.

Méltóságos Úr! Tacitus azt a' dicséretet adja az Ipának, Agri-colának, hogy az Császár[i] Biztos korában maluit *invenisse* bonos quam *fecisse.* A' Nagyságod felemelkedett lelkétől, szívetől, Zemplény ezt várja, ezt én, ki Nagyságodat gyermekségem olta tisztelem. — Ajánlom magamat kegyességeibe, 's változhatatlan tisztelettel maradok Nagyságodnak

Széphalom Apr. 16d. 1826.

alázatos szolgája
Kazinczy Ferencz.

4623.

Kazinczy — Horvát Istvánnak.

Tekintetes
 Horvát István Úrnak
 Kazinczy Ferencz
 szíves tiszteletét.

A' múlt év' utolsó napjaiban írt leveled tegnap estve érkezék hozzám. Vedd ezt melegségül hosszas hallgatásomnak, 's fogadd szíves köszönetemet a' levéllel együtt jött ajándékodért, 's barátságodnak elkevelítő újabb bizonyoságáért. Melly Herculesi Munkát tevélt itt, édes barátom! 's mint ragyog a' maga nagy dicsőségében mind erőd, mind tudományod, mind szent hazafiuságod! Én, ha valaki, érzem, csudalom, nagyságodat, ámbar követni a' végig-láthatatlan tengeren, a' századoknak, ezredeknek, ezen lelkemet elrémitő, elszédítő homályában, alig merek. Éltessen Isten tellyes erődben míg a' nagy munkát elvégzed, 's nevedre és a' Nemzetére örök fényt, elhalhatatlan díszet vonhatsz.

Kriebelnek megírást a' mit felőle mondasz, mihelytt az első ívek az Újságlevelek mellett megjelentenek. Ő azt hiszi, hogy tüzed messze is ragada, de azon nem akadhatsz-fel, ha meggondolod, hogy ő a' Munkát még akkor nem olvasá; most fogja, mert ő olvas magyarul. Kevés holnapok előtt elhagyá Brzsánt, 's közelebb jött hazája' széléhez, Strybe, ugyan-csak Kerületi Kapitánynak. Új hivatala', legalább új Megyéje' gondjainak tulajdonitom, hogy ő nekem rég olta nem ír, sőt hogy utolsó levelemre rég olta nem felel.

Élj szerencsésen, és áldva minden hazafi által még halálad előtt is, édes barátom! Nekem az minden kérésem magamra nézve, hogy engedd nekem azt a' dicsőséget, hogy szereteteddel továbbá is dicsekedhessem. — Ujhelyben, April. 18d. 1826.

[Eredetije a M. N. Múzeum könyvtárában.]

4624.

Gr. Teleki József — Kazinczynak.

Posony 21. April. 1826.

Tekintetes Tabla Biró Úr, Kedves Barátom Uram!

A múlt hónap 31d. napjáról írt leveliből örömmel értettem, hogy a felállítandó magyar tudós társaság örökös titoknokságát örö-

mest felválalná. Ha ő Felsőge ezen intézet felállítását kegyelmesen helybenhagyni méltóztatik, a mint ezt egész bizodalommal lehet reményleni, úgy a legszebb ajánlásokkal már eddig elő is gazdagított Tudós Társaság oly fényvel léphet fel, a millyennel még egy illy Tud. intézet sem dicsekedhetett mindjárt megalapítása alkalmatosságával. Az Országos Küldöttség által kidolgozott, az Országgyűlése által tsekély változással helybe hagyott és már ő Felsőge kegyes színe eleibe is terjesztett Planum, minden tetemes hibái mellett is olyan, hogy a tudós tagok, és az egész társaság munkálkodását szoros korlátok közé nem szorítja, nagyobb részint az intézet külső elrendeltetését, annak az Orzágláshoz, a fő kormány-székekhez és a több tudományos intézethez való állását, ezektől való függetlenségét, a mennyire tudnillik lehetett, és legfőbb foglalatosságait érdekli. Azon szellem tehát, mely az egyes tagokat és az egész intézetet mindjárt eleintén lelkesíteni fogja, fogja annak nagyobb vagy kisebb, hasznosabb vagy kevésbé hasznos befolyását is mind nyelvünkre mind tudományosságunkra elhatározni. Az utolsónak különösen a kiosztandó számos és tetemes jutalmak által bizonyosan nyerni kell; az első csak úgy nyerhet, ha a társaság maga az egyes tudósok és nyelv-mívelők függetlenségét tisztelni, és nyelvünk további kimívelésén nem annyira külső tekintete által, mellyet egész helyheztetése bizonyosan szerezni fog, mint komoly és jól megfontolt ítélete által befolyást szerezni ügyekszik. A mire, hogy nyelvünk őrangyala vezesse, tiszta szívemből kívánom. Az első tagok és így a titoknok kinevezésére is melly befolyásom lessz, nem tudom; minden esetre a Tettes Tábla Biró Urat czéljának elérésében csekély tehetségem szerént elősegíteni kötelességemnek tartván, azt ha nem tehetném is, legalább gátolni nem fogom. Ezek után magamat szíves barátságába ajánlom.

[Másolata a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 37. sz.]

4625.

Kazinczy — Dulházy Mihálynak.

Édes barátom,

Méltóztassék Német Úrtól visszakérni Pindarusomat, és azt nekem az öcsém Kazinczy József Ur által vissza küldeni. Halaszt-

hatatlan szükségem van a' könyvre. Hol van az öcsém szállva, nem tudom. Az Úr ki fogja tudakozhatni a' Vármegye házánál. De még eggyyszer kérem az Urat, legyen rajta, hogy vehessem 's ezen Gyűlésről.

Az ezidei Minerva gyönyörű, mind külsője, mind belsője miatt. Ki hitte volna, hogy ez illyenné váljon! Ellinger Úr koszorút érdemel, és ki inkább mint a' Gróf, és a' hasonlíthatatlan Aurél, ki, a' mint hiszem, most atyja képét viseli a' Munkák megválasztásában.

Itt azt beszéllik, hogy a' mi Grófunk a' legjobb Követek képeit részben adja-ki. Ez isteni gondolat. Én azt szeretném, hogy a' legjobbak mellett a' leggonoszabbak is megjelenének.

Képzelem én, Gróf Aurél mint gazdagodott-meg ismeretekben. Tartsa-meg Isten ezt a' nagy gyermekét a' legjobb atyának 's legelkesebb, legnemesebb anyának, minden jók' örömére.

Mihelytt alkalmam lesz, néhány igen nevezetes darabokat küldök a' Minervának a' Zempl. Archivumból.

Éljen szerencsésen, édes kedves barátom.

6. Maji. 1826.

Dolinszki nálam vala tegnap. Szóllék mind a' Gróf jószágai 's gazdasága, mind a' szegény Bogáti felől. Bár segíthessek. De azt most nem könyfű.

Kivül: ¹ à Monsieur Monsieur de Dulházy.

in seinem eigenen Haus.

Man bittet diesen Brief alsogleich abgeben zu lassen, damit Herr v. Dulházy etwas schicken kann.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 5. sz.]

4626.

Kazinczy Ferencz — Kazinczy Klárának.

Édes Húgom!

Mennyire rettentem-meg annak hallására, hogy életed veszedelemben forog, és mennyire örvendettem azon másik hírnek, hogy egészséged helyre állott, 's mind magatok mind talán Orvosod is, megtévedtetek, a' bajt egyébként nézven, mint a' mi volt, nem szük-

¹ A levél zárlatán kettétört piros pecsét.

ség mondanom ; ismcred hűségemet. De sajnáltam mind magam, mind feleségem, mind gyermekeim, hogy hozzád nem röpülhattünk. Én is a' sir szélén forogtam Februáriusban. A' forró-nyavalya vett-elő. Ismervén kétszeri tapasztalásom után járását, azonnal elejét vettem, melly annál könnyebb vala, mert a' baj Ujhelyben ért. Sophie kihozatá gyermekeimet Patakról is, hogy végső áldásomat vehessék. Borzadok ha meggondolom, melly zavarban maradtak volna gyermekeim. Hatvanhatedik esztendőm foly; de hogy rendbe szedjem magamat, arra az szükség, hogy addig éljek, míg Péter bátyánk.

Zseni el fogja mondhatni mind azt, a' mit felőlünk tudni akarahatsz ; nevezetesen hogy Delvóné itt volt, és azért, noha azt meg nem vallotta, de midőn ment, csakugyan nem titkolható-el egészen, hogy a' bátyjával tractáljon. Az eddig tagadta a' lyányoknak minden júsát, és eléggé kegyes volt, a' kettőnek huszonöt ezret ajánlani Váltó-Czedulában. Ez valóban kegyesség, mert 1810-ben, és így a' devalvatio előtt, egyiknek is másiknak is húszat, az az váltóban négyet, ígért. Delvóné nekem perbeli 's egyéb kölcségre még egy fillért sem ada. Azt mondja hogy az ő Ura nem fizethet, mert neki gyermeke nincs. Így a' 7 gyermekű költ, 's kölcsön szedett pénzből azért, a' kinek gyermeke nincs. Az Isten elhozza a' Dieta végét valaha, 's akkor megyek Pestre, 's végét szakasztom bajaimnak Pepivel.

V. Ispán Comáromyné húgom ma közlé velem férjének Apr. 30d. írt levelét. Akkor nap mentek negyvenen, 's a' V. Ispán is a' több Követek közt, Gróf Schmidegg vezetése alatt, a' Palatínust Borsiczky eránt megengesztelni, ki, Nemák Ferencz társával, Januáriusban olly dolgokat irtak [!] a' magok Vármegyéjéknek, a' mik a' Palatínusnak nem lehelének nem kedvelének. A' Palatínus kimondá nekik, hogy kéréseknek nem engedhet, szerencsétlenné tenni nem akarja, de kívánja hogy mind a' két Trencsini Követ oda hagyja a' Dietát, 's más Követek küldessenek. Eddig áll a' hír a' levélben. — Zseni megyen, 's elmondja a' mit tudni vágyysz, 's én nem említettem. Élj szerencsésen, édes kedves Klárim, Sophie tisztel, a' gyermekek csókolják kezeidet.

[K. és h. n.]

4627.

Kazinczy Ferencz — Kazinczy Andrásnak.

Édes Öcsém,

Május 3d. írt leveledet ma adá ki a' Postamester, ki nem ok nélkül vádoltatik rendtelenségekkel, sőt vexákkal. Szívesen igen szívesen köszönöm barátságodat, mind kérésim tellyesítések, mind a' tudósítás miatt.

Hamis az a' hír a' mit Mélt. Fáy Barnabás Úr felől írsz. Ujhelyben vala mint Commissárius a' vizek' regulatiója dolgában. Én épen akkor nap valék Patakon. De ha az általad említett dolog való volna, én is tudnám. Kérlek, tudassd ezt a' Zemplényiekkal, a' kik Pozsonyban vannak, és méltók, hogy a' dolog felől tudjanak. Igaz marad a' mit a' közbeszédben mondanak: Terem a' rossz ember, ha nem vetik is.

József öcsémnek nem csak gratulálok hogy magát V. Notáriussá téteté, hanem azt köszönöm is. Reménylem, hogy nem fog olyan lenni, mint sok V. Notárius és V. Fiscális Zemplényben, kik csak nominis látórok, 's keveset dolgoznak. Keresni kell a' munkát, és úgy nézni, mint örömet, mert abból tanul az ifjú ember, még inkább mint az öreg. Miért nem juta nekem az Archivum revisiója ifjabb esztendeimben! Melly gyönyörűség úgy ismerni a' múlt időket, mint historiai tanulásaim után én ismerem most!

József öcsémet arra kérem, hogy köszönje meg Ponorinak a' képet. Vékey Károly mondja, hogy igen jól van eltalálva. Kérem Ponorit, hogy ha barátjai között némelyek így vannak festve és metszve, 's a' követek között némelyek, küldjön nekem a' mit küldhet József öcsém által. Ha ő már Pozsonyból eljött volna, adja által Pónori Szolgabíró Kozma Miklós Úrnak. Az talál módot, hogy vehessem.

Cserei Farkas Camer. és Major Úr leveléből tudom, hogy a' Vajda-Hunyad szomszédságában talált Várhelyi régiségről egy kised Munka, de talán in folió, jött ki. Az talán meglesz Ponorinál, 's én neki visszaadhatom. Ha nem volna meg, csináljátok ki vagy ti ketten, vagy Szolgabíró Úr, hogy azt nekem vegyétek meg, 's József öcsém hozná haza. Ezenfelül halaszthatatlan szükségem volna még ezen Munkára:

Válogatott Bibliái Historiák Hübner szerint, fordította
Halasi Mihály. Pozsonyban. Webernél, 1817.

Tudom hogy Pozsonyban senkinek sincs sok pénze, 's így arra kérek, hogy ha különben nem lehet, kérjétek meg erre nevemben Mélt. Consil. és Első Alispán Urat. Annyi kegyességével dicsekszik ennek az Úrnak minden, hogy ezt én is merem tenni. De írjátok meg a' két Munka mibe került, s küldöm a' pénzt haladék nélkül.

Ponori köszöntse egész barátsággal az én Bajzámat. Kedves dolog volna nekem, ha Ponori vagy Bajza vagy mind a' kettő nekem hírt is küldene a' Magyar Academia eránt, mik forognak szóban.

Máj. 18d. egy részét az Ujhelyi hegyeknek elverte a' sűrű és nagyszemű jég, 's ugyan-akkor a' mi Templomunk tornyába az ucza felé belé csapott a' mennykő, 's a' pályakő (!) egy kisedet részét, a' Gezimzet, és valamit a' falból lerepesztett, de tüzet nem csinált. A Várnegye háza előtt strázsáló hajdú hallván a' csattanást 's a' leszálló tüzet látván, elejté kezéből a' puskát; derék egy Strázsa!

A' mindennapi esőben megdőlt az élet valahol kövér vala a' föld, és (mint Terebesen) meg nem aratták. De bezzeg lesz széna és gyümölcs rettenetes bőségben, mert azt a' dér sem rontotta-meg; 's a' szőlő igen jól indul.

Csókollak, édes öcsém, 's ajánlom magam barátságotokba.

Széphalom, Május 19d. 1826.

Kívül: Kazinczy András öcsémnek.

[Eredetije Szilágyi Sándor hagyatékából a M. N. Múzeum könyvtárában.]

4628.

Toldy Ferencz — Kazinczynak.

Pest, május 20. 1826.

... November óta az orvosi cursus practicus osztályait járom; s minthogy a sokaság előítelte össze nem tudja egyeztetni a jó orvost a belletristával, szépliteratúrában nem fogok többé saját nevem alatt dolgozni, hanem, ha kevés üres óráimban tehetek még valamit e mezőn, a haza *Toldy* név alatt fogja azt venni. Ezt azért is teszem, hogy összemarczanglott nevem ezentüli dolgozásaim olvasásától a publicumot el ne rettentse. Sokat haladtam azon pár eszt. óta, hogy nem nyomtattattam semmit. Által tanultam látni, hogy az érzés éveiben minden ember költő, akár ír verseket akár nem, de azért még nem artista. Én mosolyogva nézek vissza azon időre, midőn még

azt hittem, hogy vocatióm van a Iyrára. Nem haladás-e már az is, ha átlátjuk, hogy mire *nem* vagyunk hivatva? Sapientia prima est stultitia caruisse. Egy régi leveledben kérde: Minek az a *sok*? Akkor is éreztem én e kérdés súlyát: de még nem bírtam magamat hibáim alól felszabadítani. Igérem hogy, ha még írok, nem lesz botránkoz-tató, a mit írok.

Emil, drága Úram, már alkalmasint a gymnásium utolsó clas-sisát járja. Ha Pestre kívánod küldeni, utasítsd hozzám is . . . Bibliothekám nyitva áll neki, s ha elhitetheti magával, hogy néha etiam apud iuniores consilium, az én tanácsom is segítségére lehet a nagy városban . . .

Bocsáss meg, hogy valahányszor írok, mindég fárasztalak is valamivel. Ismered Ideler és Nolte angol, olasz, francia kézikönyveiket. Ilyet szeretnék régóta már készíteni a magyar poesisról is, de késtem, a mit nem is sajnállok, annál többet tanultam. Most azonban úgy áll a dolog, hogy vagy ki tudja mikor fogok csak véghezviteléhez láthatni, vagy *mindjárt* kell. Én az utóbbira határoztam magamat. T. i. báró Wenckheim József az aradi főispán leányának Marinak már másfél, s b. Orczy Lőrincznének, Ninának, fél év óta adok órákat a magyar könyvnyelvben és literatúrában. Oh mely hálaival tartozom Vitkovicsnak, hogy a W. házhoz bevezetett! Mely mivelő reám nézve ez az összeköttetés, hol nem annyira tanítónak mint házi barátnak tekintenek. Mely szép órákat töltök én e valóban nemes famíliai körben! Minekelőtte tehát rigorosumaim ideje meg-jőne, s én tehát kénytelen leszek tanításimat befejezni, egy oly munkával szeretnék széplelkű tanítványomnak kedveskedni, mely neki kalaúzul szolgáljon literatúránk körül jövőre is, de melylyel azt is megmutassam szüleinek és Vitkovicsnak, hogy nem voltam egészen méltatlan bizodalnokra. A munka czime clódbbe fogja rajzolni a szán-dék mivoltát. Azt így állapítottam meg: »*Handbuch der Ungrischen Poesie, oder historisch-kritische Darstellung derselben nach ihren Epochen, mit einer Auswahl interessanter Stücke aus den klassischen Dichtern der Magyaren, nebst Nachrichten von den Verfassern und ihren Werken.*« Két kötet lesz. Németül azért írom, hogy a köztünk élő németeket is serkentsem a magyar literatúra megismerésére, úgy nagyobb házainkat, melyek az egészen magyar könyvet talán nem is olvasnák! s hogy végre a külföldön is terjedjen a magyar literatúra híre. De a Te segítséged nélkül hiányos lenne a mit adnék. Azért esdckelve kérlek, ne tagadd meg kérésemet. Tudom ugyan, hogy sok

kézírásaid vannak, melyek literatúránk históriájára nézve kincsek, de Te azokat nem bizhatod reám, azért is nem értök esedezem ; hanem egyes pontokra néve kérem közléseidet. Ráday verseit, biographiai dátumokat Rádayról, Bessenyei Györgyről, Szentjóbíróról, Kis Jánosról, Berzsenyiről. De a mi legfőbb ! méltóztassál Magadról mindent megírni, mit közzé tétetni nem átallasz. Vannak, tudom, gazdag életedben oly scénák is, melyeket ovakodva lehet csak említeni, de nem látom, miért kelljen elhallgatni, minék utána örökké nevezetes, életed azon korszaka azon befolyásnál fogva is, melyet Tenmagadra és így literatúránkra is gyakorlott. Nem merném a pontot érinteni, ha Paziazitól nem tudnám, hogy sebeid már begyógyultak . . . Értesíts, mit és mennyit legyen szabad ezekről mondanom.

Nem sokára megküldöm a nyomtatott programját.

[Megjelent a Kazinczy Gábor-féle kiadásban.]

4629.

Kazinczy — Cserey Miklósnak.

Tisztelt kedves barátom,

Utolsó leveledre rég olta hallgatok. De ha azt mondom, hogy ágyban írom válaszomat, és hogy egy tüdőgyulladás nagyon veszedelmesen tett vala beteggé, továbbá hogy a' levél' érkezésekor minden postával váránk valamit, a' mi érdemes lesz a' közlésre és igen sok ideig reményünk meg volt játszodva, meg fogsz bocsátani tisztelődnék. Leveledre csak azt ismét, hogy én sem lelkesebb sem szebben írt levelet nem képzelhetek, 's Veled tellyesen egy hiten és egy valláson vagyok. Adná Isten, minden azon volna.

Az én boldogságomat még mindég tartóztatja a' Diaeta. A' Felsőleges Feleletet a' Januar. 20dikán tett Felírára és azt a' nevezetes Aktát, mely a' Praeferentialék eránt méne-fel, lehetetlen hogy Erdély már rég olta nem ismerné; hiszen a' rövidebb Írásokat a' Kurir is felvette. Mi, kik a' Diaetai dolgok felől keveset tudhatunk, mert onnan kevés ember jön, 's egy sem olyan a' ki *tudna* beszélni, nem tudhatjuk, miért mennek a' dolgok olly lassandan: de ezen Nyomtatványból hozzá vethetünk. A' tudatlanok, lelketlenek, immodestusok, panaszolkodnak nálunk, hogy a' Diaeta három holnapot tölte azon kérdés vitatásán, hogy a' Gárdisták hordjanak e bajuszt, de Téged az efféle elmétlenség nem fog kísértetbe hozni. Így ítélni min-

dég a' vagy tudatlan, vagy a' mit akar, ész nélkül hevesen-akaro, spectátori csoport; 's az eszes ember még csak nem is álmélkodik az efféle csoport' neheztelésén. Nem volna *plebs*, ha így nem bálnék; *more suo agit*. Bizony az Urunk' felelete is igen sok ideig késott; pedig látánk, hogy Ő Felsege neheztele a' kérésen. Nem mindég lehet, a' legjobb akarat mellett is, sietni.

Áprilisban valami történt a' Dietán, a' min az egész Ország megrázkódhatott. Trencsény Vármegyének két Követjei Borsiczky és Nemák hivatalos tudósítást küldének Megyéjékhez. Azt a' Vármegye Notáriusa magától e? a' Gyűlés' meghatározásából e? nem tudhatni, a' Protocollumba szóról szóra beiktatta, 's így az a' fennálló parancsolatok szerint Bécsbe is felment. Úgy beszéllem a' dolgot, a' mint tudom.

Borsiczky engedelemmel a Megyéjébe ment-el a' Dietáról, körültekinteni gazdaságát. A' mint mondják, harmincz ezer ft. eszt. jövedelme van. Csak Nemák Ferencz vala Pozsonyban. A' Nádor tehát magát Nemákat hívathatta-fel maga elébe.

Elébe tétetik a' Protocollum, 's kérdetik, mint írhaták azt a' Tudósítást. (Az ebből állott: A' Rendek a' papiros pénz eltörlését kívánták, az első Tábla ezt nem akarta. Így a' Rendek Mixta Sessiót kértek — azt mondják, hogy ezt csak két Vármegye Követjei kívánták, nem az egész második Tábla — 's a' Palatinus megtagadta kéréseket. Külömben is Ő Cs. K. Herczegsége *csak* azokat szállitgatja a' votumadásra, a' kiket céljaira használhatónak [!] néz. Melly vakmerőség ez! és hiheti e, a' ki a' Palatinust ismeri?) Nemák elfakada sírva, megvallá vétkeket, de azt is, hogy a' Relatiót *ő* dolgozá, nem Borsiczky; Borsiczky csak subscribálta. Én, úgymond, már sok ízben kértem haza eresztésemet; ezen szerencsétlenségem után aláz. esedezem újra érette.

A' Palatinus azt felcste: Illyen emberre nincs szükségem a' Dietán, 's tellyesité kérését *auctoritate Palatinali* — ezek a' Nádor szavai voltak.

Nemák vissza térvén szállására, kikeresé a' Relatio impürumát, mellyet nem ő, hanem Borsiczky dolgozott, 's hogy Borsiczkyt a' bajtól megmentse, correcturákkal firkálta-le, mintha az volt volna az impurum; 's ezzel visszament a' Palatinushoz más nap, bemutatta, 's kérte, hogy neheztelését hagyja egészen rajta, 's ne terjessze-ki barátjára. —

Borsiczky [!] megérkezik Megyéjéből, 's hallja mi történt, 's

Nemák ötet mint akará kimenteni. Jelenti magát a' Nádornál, 's bemutatja az igazi impúrumot, melly tanúja volt, hogy azt Borsiczky tette papirosra. De (ha tudniillik való a' mit beszélnek) itt még nem álla-meg. Azon vakmerőségre vetemedett, a' mint mondják, hogy kimondá, hogy ő lelkében meg van győződve, hogy igaz a' mit irt. Ellenére lévén ittlétem Cs. K. Fő Herczegségednek, kérem, esedezem, méltóztassék végképen elereszteni.— A' Nádor azt mondá neki, hogy ezt neki régebben kellett volna kérni.

A' Rendek közzül negyven ment engesztelni a' Nádort. Hasonztalan.

Borsiczky tehát Május 3d. haza indult Pozsonyból. A' mint belépe a' Trencsény Vármegye határán, szekere elébe került a' Banderium és egész hazáig kísérte-el.

A' Fő Ispán Gróf Illésházy parancsot veve, hogy menjen a' Vármegyéjébe, declarálja, hogy a' Követek hamis tudósítást tettek 's választassanak uj Követeket, 's mérséklettebb gondolkozásaikat.

Édes barátom, ámbár a' hír még nem jött hozzánk a' maga tisztaságában és hitelességében, nem szeretem azt a' Banderiumot, felek, hogy az tiszteletlenséggel történt.

Az 1764diki Dietán Baranyi Gábor V. Ispán és az anyám atyja, Bossányi Ferencz voltak Bihari Követek, két átrox Cato, jó hazafi, de mind a' kettő rossz Pápista, mint azok, a' kik nem *születtek*, nem *lettek*, hanem (a' Baranyi pajkos expressiója szerint) *tétettettettek*. — Bajzáth Veszprémi Püspök küldetett által izenettel a' Proceresekhez, hogy a' Statusok Táblája nem lehet egy vélekedésben az első Táblával. Bajzáth ezt előadván e' szóval élt: a' Tek. Statusok követik a' Nagy Mélt. Fő Rendeket... A' mint véget ért, az adstans Baranyi tellyes hanggal megorrigalá a' Püspököt, hogy őket nem követni küldé a' Rendek Táblája, mert az első Tábla nekik társaik, nem Uraik. Talán tudod hogy az akkori Nádor, Batthyáni Lajos, melly nagyon megbántva érzé magát, úgy hogy az engesztelő Personális Báró Koller sírva csókolgatá kezeit, 's Batthyáni még is Sessiókat nem tarta, valamig Baranyi ötet a' Császárné világos parancsából meg nem követte. —

'S ez a' történet arra emlékeztet, a' mit Szirmay Péter Abaúji akkori Követtől gyakran hallék. Ő és Követtársa Okolicsányi ezeket gyakran meglátogatók. Egy Pénteknap midőn fellépének a' Baranyi és Bossányi gradicsán, meglátá Okolicsányi, hogy a' szakács nyársra voná a' nyulat. Szörnyen megborzadt tőle. Midőn Baranyinak az a' baja volt, Okolicsányi ezt kiáltozá tót nyelven:

Na | tebe | Zajacza. |
(ne | neked | a' nyúl.)

Nyugtalan várom a' dolgok kimenetelét.

A' Rendek nem idegenek feljebb emelni az adót, de előmutaták a' rettenetes szükségét, 's azt kívánják, hogy az Udvar szállítsa alább a' sőt, nyissa-meg az industria forrásit. etc.

Urunk egészséges, de még gyengélkedik. A' Korona Örökös egy szobában hál vele.

Ebből áll a' mit tudok, vagy inkább csak a' mit hallottam.

Tudsz e valamit Gróf Gyulainé felől? Kérlek, és nagyon kérlek, tudósíts mint léte eránt; azt mondják, hogy Lajos repülve hagyá oda Bécsset, mert anyja felől azt a' hírt vette, hogy igen nehezen beteg. — Élj szerencsésen édes barátom, 's rendetlen írásáért¹ bocsáss meg ágyban fekvő 's szenvedő barátodnak.

Május 22d. 1826.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 43. sz.]

4630.

Kazinczy — Toldy Ferencznek.

Toldy Ferencznek Kazinczy
baráti szíves idvezletét.

Május 20d. irt leveledet e' pillantatban veszem, 's minthogy a' posta napszállatkor indul, minden haladék nélkül felelek reá.

Vedd szíves köszönetemet, édes barátom, hogy mali ominis nevedet elváltoztatád. Régen óhajtottam azt, 's tudod, nem szükség mondanom, miért. Kérlek maradj-meg mellette, 's nem csak könyv-ekben, hanem az életben is. Én, ha német, 's német Író volnék, magamon nem hagytam volna a' *Lafontaine* nevet, sem a' *König* nevet nem, ha Strassburgi Nyomtató volnék. Quod sis, esse velis. —

Édes barátom, írj a' mit akarsz, tégy a' mit tetszik, az mindég jó lesz, mert Te nem vagy az, a' ki a' mit tészesz vagy írsz, sokszori figyelmes vizsgálat nélkül csinálja. Az ezidei Auróra megolvasása oltá én mindenek-felett a' sokszínű és sok mezőken ragyogó Kisfaludy Károlyt, Bajzát, 's a' Cserhalom' eggyetlen, hasonlíthatatlan Éneklőjét

¹ Az eredetiben tollhiba: *íráso*dért.

szoktam csudálgatni. Divûm genus! Ide számlálom a' lágy, a' lelkes Kovacsóczyt, kinek tavaly egy dala, most egy másik (Zeng a' liget — és Mari a' parton áll) méltó tárgya csudálásinnak. Csak várd, mi lesz Nyelvünk, mi lesz Literatûránk a' maga Confessariusai 's Martyrjai által. A' te neved nem sülyedhet homályba. Válasszd magad a' mezôt. Aderit vocatus Apollo.

Olly lelkû barátomnak mint Te vagy, az én csomóim mindég nyitva állanak; Néked azért is nyitva állának, hogy szedd rendbe, mert a' hozzám írt levelek inkábbára mind össze vannak szórva. De azokat sem kezeim közzül ki nem adhatom; megbántanám az által azokat, a' kik írták; sem itt nem külömben, mint ha magam oldala mellett volnék a' Redactornak, azt pedig reményleni nem lehet, mert házamnál még esztendeig sem fogok lakhatni az Újhelyi (Zemp-lény Vármegyei) Archivum végig tekintése miatt. 'S ha a' Diaetának vége lesz, Pesten kell lennem, perem revisiója miatt. De a' Ráday, már bekötte álló, Leveleiből keveset is lehet tanulni a' czélra, 's a' mit fölele tudok, kis részben szabad elmondani. — Verseit, a' mint életben levő Ünökája mondá, elégette valamelly bal tartalékból egy nem ismért kéz; hihető a' nagy világban ragyogó Menye. A' mi nyomtatásban megjelent, felleled a' Kassai Muzeumban, Orpheusban, Heliconi Virágokban, saját neve és N Y. betûk alatt. Berzsenyi fölöl hírt vehetsz Szemerétöl, ki ôt ismeri. Leveleit általküldhetem, mert azok külön csomóban állanak, itt lévén Verseinek tulajdon kezével írt példánya is, mellyböl az első Kiadás vétetett. Bár azokat újra kiadnák, mert a' lelkes, de nem szemes (rövidlátású) Helmeczi sok botlásokkal, kivált az interpunctiókra nézve, adta-ki.

Mit írj fölölem, Szemere elmondja. Azt, a' miröl szóllasz, miattam bizvást mondhatnád, de a' d o l o g miatt nem mondhatod; úgy kell megértened, hogy magadnak bajt ne csinálj. Az én életem ott szép, sőt rettegés nélkül mondhatom, dicső tettekkel ragyog. Illyen az, hogy n é g y embert, ki naponként 4 xrból élt, veszedelmes úton tápláltam négy holnapig, 's utoljára is rajta vesztettem, de már akkor, midön 48 óra múlva mindennek vége volt.

Stettner barátunk is gondolkozik, sőt készít már, effélôt. Ne tartsd szándékokodat titokban előtte.

Thewrewk nekem megküldé köre metszett képét. Az előttem kimondhatatlanul kedves volt. Bár Bajza is, és több társaink, metszve volnának, 's annak kezétöl, a' kiétöl Ponor. Én meg nem foghatom, mint lehet azzal dolgoztatni, a' ki Kenderesit és Berzeviczy Gergelyt

adá a' Tud. Gyben. Kenderesi úgy Kenderesi mint én vagy Te; Berzeviczyre pedig csak az orratlanságról lehetne gyanítani. Falun lakván, nem tudok semmit azon szép világ felől, mellyben lélekben élek. — Ha irsz, ne feledd tudatni velem, ha Döbrentei kétszeri jegyváltása után feleséges ember e már. Azzal a' barátommal sok történt, miolta nem láttam, a' mit meg nem tudtam gyanítani 's pirulok magamban, hogy meg nem gyanítottam. Nagyon hozzá szokott a' Corrigálásokhoz, 's néha ott is corrigál, a' hol nem kellene.

Köszönöm szeretetedet Emil éránt. Az lelkes gyermek, és ha Pesten lehetne, meglátnád, mire nem vihetnétek. Patakon nem az, a' kinek óhajtánám, 's háznál, környülállásim nem engedik, hogy neveljem. Házi Tanítója (Patakon) neheztel, hogy inasával tart. De az inasa a' legeminensebb gyermek a' Rhetoricában, hol Emil is van; 's én kimondhatatlanul örülök, látván, hogy Emil ezt a' *Pataki Jánost*, ámbár inasa, mint tiszteli, mint szereti, legkedvesebb falatját mint osztja fel vele; de mind ezt úgy teszem, hogy Emil nem tudja, ha javallom e, vagy neheztelek én is. Én gyermekeimre nem szeretek dudogni, és csak akkor tudják neheztelésemet, midőn villámlók és menydörgök; de Emil lehetetlen, hogy fel ne érje, hogy 67 esztendős atya, a' ki a' jófejű gyermeket gyönyörködve csókolja-össze ha szűrben jár is, úgy ellenzze a' Pataki Jánossal való barátkozást, mint mások. Ez a' Pataki egykor csillag lehet a' hazában; az iskolában már az.

Sietek, és így még egy kérést. Menj mingyárt Kisfaludyhoz és Vörösmartíhoz, s mondjad nekik, és Stettnernek, hogy nyugtalan várom az időt, mellyben perem miatt majd Pesten kell lennem, hogy őket láthassam. Auróranak Recensiója most van sajtó alatt Ellingernél Kassán. Ott leginkább a' *Volna szárnyam* és a' *Bajza szép Bordala* vonta magára figyelmemet. Cserhalom különösen érdemel magasztaltatni. Ezt a' két Nagyunkat, 's Kovacsóczyt forgatván szemem előtt, kedvem volna elmondani: *Nunc dimittis servum tuum Domine*. De én még sokáig nem szeretnék dimittáltani, mind gyermekeim miatt, mind hogy a' ti fényeiteket láthassam, lelkes Istenfiak.

Széphalom Május 23d. 1826.

Pazziazi felől, hogy valamit tudhatok, nagy nyereségül veszem. Őtet mind én, mind feleségem, sokat emlegetjük, 's kinunkra volt, hogy nem tudhatánk, hol van. Őtet, Vitkovicsunkat, Szemerét, Köleseyt szíves barátsággal csókolom.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 134. sz.]

4631.

Comáromy István — Kazinczynak.

Tellyes tisztelettel való Drága Nagy Jó
Kedves Uram Bátyám!

E' folyó Hónapnak 19dik napján költ betses Levele Kedves Uram Bátyámnak ma jött kezemhez a' Kazinczy András Eöcsémnek szóllóval együtt. Ezt még néki nem adathattam által, mert az Uram Bátyám Levelét szinte akkor vettem, mikor itt némelly fiatal Mág-nások által tartatott Lófuttatásra dél előtti 11 óraker indúltam, melly délutáni 4 óráig tartott, most pedig az ebédüül felkelvén, a' vála-szolóshoz fogtam, de már megüzentem néki, még a' Lófuttatás Helyérül, hogy Levele van nállam, ha nem jön érte, még ma kezé-hez fogom küldeni. Én valamint véghetetlenül köszönöm Kedves Uram Bátyámnak atyafiságos Tüdüsitását, légyen az directa vagy indirecta, én azzal nem gondolok, tsakhogy az Uram Bátyámé, úgy nagyon sajnálva olvastam, hogy Mikóházán 17k Májusba úgy meg-fázlaltatták Uram Bátyámat; de még jobban sajnálom azt, hogy az egésségének változása iránt való panaszát olvastam Kedves Uram Bátyámnak. Az öreg Vitéz Úrnak felőlem tett vádjá felől még tsak egy ember tüdüsitott, de az sem vólt a' Gyülesén; az meg is írta hogy a' panaszá abból állott, hogy V. Ispán Sz. Imrey Gábor Úrnak innét magam az ő hire 's tudta nélkül valami Nunciumot küldöttem vólna, de a' mint írja nékem, semmi figyelmet nem gerjesztett, hanem csupán két emberbe láttzatott valami impressiót tenni. Ha ez így van, sült bolondnak kell néki lenni, mert már azt tsak fel érhetné külömben ésszel, hogy valamint másnak, úgy nékem is tsak szabad az Or. V. Ispánnal privatus Levelezést folytatnom, 's a' mivel lehet innen kedveskednem, mellyet a' Diaeta kezdetétől fogva folyvást tsele-kestem is. Megvallom hogy még egy embernek írása figyelmemet nagyon fel nem gerjesztette, de már most tsakugyan el nem mellöz-hetem, hogy minden phlegmával magát meg ne tudakozzam a' dolog-nak miben létté felől; mert ha okát 's módját vádjának meg nem tudhatom, tsakugyan kintelenítettve fogom magamat látni, hogy az ő rossz indúlatból származott éretlen cseleked[et]jét a' magam ment-ségével világosságra hozzam. Egyébaránt biz én ha Követtségi Corre-latióba nem vólnék véle, nem sokat gondolnék haszontalan nyelves-keedésével, tudván azt, hogy Menyországba úgy sem hallik. Engemet

az igaz megvert vele nem az Isten, de a' T. N. Vármegye; de nem zúgolódom, mert szabadságában vólt küldeni vagy nem küldeni szinte úgy, mint engem; elég vigasztalásom az, hogy ezt itten minden becsületes emberek reám nézve úgy tekintik, mint olyan fatumot, melyet az embernek elhárítani hatalmában nintsen. Durum! sed laevius fit patientia, quidquid corrigere est nefas. —

A' Diaeta tartósságának Terminusáról tsak annyit tudunk most is, mint a' múlt Septememberben. Valamennyi Regnicolare Operatumok és Régi Gravamenek vagynak, még mind fel venni valók vólnának, még az eddig fel adott Praeferentiale Gravamenekre és Postulatuumokra való Resolutio is hátra van, mellyek között van a' Magyar nyelv elő mozditására való projectum is. Most az új Contributio Tárgyában való Nuncium foly a' két Tábla között, mellyből fog a' Repraesentatio készítettetni. A' Proceresek Tábláján már akadt a' Fő Ispányok közzül is egy, nevezetesen B. Venkheim, a' ki Magyar nyelven adja elő vélekedését.* Talám tsak lessz valami sikere a' Nemzetiség fel elevenítésén való igyekezetnek. Sokan azt mondják, hogy a' Felség örömet bé rekesztené már a' Diaetát, de magátül nem akarja, az Országtül vár, az Ország mondani sem akarja, tartván attül, nehogy valaha szemére hányattasson, hogy a' Regnicolaris Deputatiók Operatumait felvenni nem akarta; így hát tsak a' történet fogja el választani, mire fog dülni ezentül a' dolog.

Itt már most jó meleg idő fordült, esők gyakran járnak 's minden bőségre mutat. Jaj azomban az Isten áldása mellett is a' szegény Magyar Gazdának, mert a' Kereskedés haldokolván, semminek sints és nem is lessz ára. De annak mink okai nem vagyunk, azért tsak adjon az Isten mindent, leg alább éhel meg nem hal a' szegény ember is, mink pedig addig nujtódzunk [!] a' meddig lehet. Egyébaránt még egyszer meg újitom különös szivességgel való Köszönetemet, hogy Kedves Uram Bátyám Házam Néperől 's Környékünk környülállásairül engemet tudósítani méltóztatott 's a' Méltóságos Grófnének alázatos Tisztelete mellett atyafiságos gratiájába 's Barátságába ajánlott álhatatos igaz tisztelettel maradok

Drága Kedves Uram Bátyámnak

Pozsonyban 28k Májusban 826

alázatos atyafi szolgája
Comáromi István mpr.

* Bárá Wenkheim József, később Aradi Fő Ispán, veje Bárá Orczy Józsefnek. megholt 1830. Martz. elsőjén. — Kazinczy F. jegyzete.

Annival kedvesebb volt még előttem a' Kedves Uram Bátyám Levele, hogy én utóbbi eljövetelemtől fogva, Mikóházáról, már azolta írott hat Levelemre tsak egyetlen eggyet vehettem d. d. 11ae Maji.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: Jogt. 4r. Orsz. Gyül. 7 sz.]

4632.

Comáromy Istvánné Bárczay Borbála — Kazinczynak.

Különös tiszteletemmel való
Kedves Drága Uram Bátyám!

Ma jókor reggel vettük azt a gyönyörű rósát, melyet Kedves Uram Bátyám méltóztatott küldeni, és hogy belőle minket egy homlitással részeltetni méltóztatik, alázatosan köszönjük. Ha Kedves Uram Bátyám röllunk az ilyen gyönyörködtető növényekkel gondoskodni nem méltóztatna, nekünk belőlök semmi részünk nem vólna, pedig a' kert az ilyenek nélkül nem sokat gyönyörködteti az ember szemét, azért mink Kedves Uram Bátyámnak felette sokkal tartozunk. Mint hogy azt méltóztatik írni Kedves Uram Bátyám, hogy újsága éppen semmi sintsen, tehát én sietek meg írni, ha ez is még újság vólna, a' mit az Uram 20dik maý költ levelében ír, hogy már a' Trentsényi két új Követ ottan van, az edjik Subst. Vice Ispány Brogyányi, a' másik G. Pertzeptor Martzibányi, ezek 20dikban voltak a' leg első Országos ülésbe, midőn az jövendő adónak meg határozása felett volt a' tanátskozás, és azt írja az Uram, hogy Martzibányi mingyárt első intrátába meg lehetösen követte az el ment Borsitzkinak nyomdokait, és úgy látni, hogy mind a' kettő derék ember lesz. Kedves Uram Bátyám, be szép vármegye az a' Trentsin, hogy más rendbéli Követjei is, az elsőkhöz hasonlók! Az adót négy milliomba határozták meg, utánna a' vólt a' kérdés, hogy mitsoda pénzbe; az ajánlás ezüstbe eset, de úgy hogy a' Bankó is ugy nézettessen, mint ezüst pénz, mert azt Ő Felsege ugy adta ki mint ezüstöt, és az Ország nem is esmérhet más pénzt pénznek ezüstön kívül, még pedig hogy minden bancó annyinak nézettessen, mint a' mennyit reá jegyezet Ő Felsege; az a' kívánsága töbnyire minden Követeknek, de azt írja az Uram, hogy nem tudni, hogy fog el dűlni utóljára a' dolog. Az Uram már ött levelet irt miólta el ment és töllem még edjet sem kapot, holott én

is négyet irtam már, és féligmeddig az én restségemnek tulajdonítja; bizonyosan majd hármát¹ is kap egyszerre, mint én ő tőlle kaptam éppen hármát egyszerre. Mink mindentől tudakoztuk Kedves Uram Bátyámnak hol, és hogy létét 's örültünk rajta, midőn hallottuk fris egészségét Kedves Uram Bátyámnak; az Fúladástól, Köhögéstől nintsen jobb orvosság, mint az árva tsanalat ki tsafarni és a zaftyát tisztára olvasztot mézzel ki főzni és abból néha kávék kanálkával bé venni; méltóztasson ezt Kedves Uram Bátyám meg próbálni, mert ez bizonyos. De a' Kehesnek nem írom meg. — Ezzel Náni véllem edjűtt Sophiet tiszteli Kedves Uram Bátyámmal edjűtt alázatosan, magamat pedig tapasztalt nagy betsü Atyafiságos Gratzijában ajánlván, vagyok

Kedves Édes Uram Bátyámnak
Mikóházán 31dik may 1826.

alázatos szolgálója
Bártzay Borbála mpr.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában; Jogt. 4r. Orsz. Gyúl. 7. sz.]

4633.

Cserey Miklós — Kazinczynak.

Kedves Barátom!

Két rendbeli igen betsés tudósításidra felelek. Az előbenire régebben feleltem volna, de egészségemnek megbomlása 13 napig az ágyban tartott.

Arra hogy ő Felsége legalább megpirongattya őket, mind azoknak a Patriotáknak a kik a Contributio tárgyában recompensatiót kívántak, készen kellett állani. Ha meg voltak győződve állítások igasságáról, egy pirongatást a Hazáért elszenvedni nem nagy áldozat. Azt tartom hogy nemis confundálódtak.

Kedvesen veszem hogy disputálsz, akaromis hogy tartózkodás nélkül irj mindenről nekem: de ellenben Teis meg engeded, ha vélekedésem mellett maradok. Az az argumentumod, hogy a váltó Cédulákat ő Felsége adta ki, arra nem elég hogy a Magyar Nemzet *azt a mivel igaz pénzben többet felvettek, mint a Váltó Cédulabeli Summa lett volna*, vagy vissza fizettetni, vagy a jövődöbeli quan-

¹ Az eredetiben tollhiba: hármát.

tumba requiraltatni kívánhassa; mert ő Felsege a Váltó Cédulát nem úgy adta ki mint Magyar Király, és ebben a Cathegóriában az Ország megegyezésén kívül papiros surrogatumot nemis adhatott volna a Circulatióba, hanem úgy mint Német Tartományainak absolutus Monarchája. — Ha tehát a Magyar Nemzettől *igaz pénzben* nem több forintot vétetett fel adóban, mint a menyit a Diaeta ígért volt, — nints mit vissza kívánni, mert a Magyar Nemzet *tsak igaz pénzt ismer*, és tsak olyant ígérhetett; — hanem: mivel ő Felsege, miat más Országoknak Őra, a papiros valorát a Magyaroknak is *affidálta*, és mivel *úgy történt hogy annak válorá le esett*, ebből az a Consequentia foly ki: 1-o Hogy mádszór az ország a maga Consensusa nélkül alkotott Surrogatumokat bé ne vegyen, 2-o Hogy computáltassék a Magyar Nemzetnek a Váltó Cédulák válorának leeséséből következett károsodása, — és *ennek felít*, minthogy Magyar Országis nyert anyit a banco Cédulák sokasodásával (melyeknek nagy sokasága okozta a finantzia romlását, és a Váltó Cédula betsének leszállását) *hogy a Frantzia Eroberungtól menté lett*. — *engedje el*; — a *másik felét* pedig annak a kárnak kérje ki pótoltatni ő Felsegétől, mint Német Tartományainak Urától, a mit talán megis nyerhetne, úgy, hogy 1-o a mit ő Felsege a *Monarchia Közerejével nyert*, abból még a Dalmatiai Szigeteket ragaszsa a Magyar Koronához, a' Rágusai vidékkel együtt; — és 2-o a Magyar bórnak s dohánynak engedjen ingyen való által vihetést idegeny Országokba. Evel a kettővel szépen recompensálva lenne a Magyar Nemzet kára, s ő Felsege sem vesztené *semmit*, mert a mivel ez által a két Magyar Hazába sok pénz jőne bé, ezek pedig a Német Tartományok fabricatumával élnek, ki pótlódnék a fabricatumuk nagyobb keletével, — melyekből ő Felsege Harmintzadot és adót is veszen. — Én így gondólnám azt meg egyeztethetőnek. — De már kétséges, hogy Ferenz Királyunkal alkudozhatunké tovább? mert, hatsak népeinek könyörgései megnem marasztyák, el szalasztyuk, vagy talám máris elszalasztottuk, — és Isten tudja milyen lesz a Successorának gondólkodása, s milyenek lesznek Ministerei.

A mi a Gustermann munkáját illeti: elég szégyen hogy még senki sem refutálta, és refutálni kellene, még pedig németül vagy frantziául! Ha itt ki nem nyomtatnák, ki nyomtatnák másutt, és ezt nemis kellene elmulatni.

Hogy a Papok némely dólgoiban hibáztak, megismerem, de miért nem vitatta az Ország, hogy *Füspökségre tsak született Magyar*

Nemes emberek mehessenek fel? Eztis kívánni kellene s még a Pápátolis meglehetne nyerni. Evel sokat nyernénk.

Kérlek küld el nekem a mit emlitesz t. i. a mi in Conventu Regni Campis Szétséniensibus 1705-ben történt. Megvallom hogy nem olvastam.

Azért méltán neheztel ő Felsége hogy sok üdő telt el a Diaetán végzés nélkül, és ez onnan van, hogy senki sints a ki concurrálni [!] tudja a Statusokat, holott az Orzágnak minden ügyeiről régen kellett volna elmélnedni, s egymást megérteni. Valóságos Publicistát nem tudok, se nállatok se nállunk, mert ez a Tudomány ki ment a módiból, holott a nemzetek ügyeinek igazításában éppen e' kell. Talám G. Cziráky lenne, de nem meri ki mutatni. Lehetnek többenis, de nints jelé, nem látzik.

Megválaszd kivel közlöd Levelemet, mert én senkit sem akarok megbántani, de tsak úgy kell itélnem a mint a datumokból lehet. — Vagyok és maradok igazi barátod.

Cs. M. mpr.

[Eredetiye a M. Tud. Akad. könyvtárában : M. Irod. Lev. 4r. 26. sz.]

4634.

Kazinczy — Balla Károlynak.

Tekintetes Balla Károly Úrnak
Kazinczy Ferencz
baráti szíves idvezletét.

Nagyérdemű Társ! Fogadd-el szíves köszönetemet újabb ajándékodért. Csudálom dolgozásod könnyüségét, lelkednek teremtő erejét, 's ha Himfy volnék, kevélykedném, hogy illy lelkes követő lépdes nyomdokomba. Rendes, hogy én nem elébb mint Regéid' olvasása alatt sejtém-meg, hogy ez a' ti mindenek által kedvelt szchémátok azon Muzsikai alkotásokat példázza, mellyeknek Triójok van; ezt a' négy utolsó sor teszi, 's örülök sejtésemnek. Az egek tartsák-meg életedet, egészségedet, 's adjanak erőt, újabb meg újabb fényt vonni nevedre. Én terjedő dicsőségednek mindég szívesen fogok örvendeni. — Széphalom Június 3d. 1826.

[Eredetiye a M. N. Múzeum könyvtárában.]

4635.

Bárány Ágoston — Kazinczynak.

Tekintetes *Kazinczy Ferencz* Úrnak, Debreczeni Bárány Ágoston,
hazafiúi szíves üdvözlését!

Szent-Györgyön. Június 4-ikén 1826.

Hosszas utazásaimból visszatérve, Június' 3-ikán találám asztalomon a' Tekintetes Úrnak, még Februáriusz' 14-ikéről szóló becses levelét. Soká késett; mert N. Szent-Miklósra volt útasítva, a' hol még senki sem ösmér. A' Megye' Gyűlései Nagy-Becskereken tartatnak már; 's itt szoktam szedni leveleimet magam is.

Pázmány, úgy, a' hogy elkészült. Többnyire utazásaim között irogatám azt. Legyen szabad megköszönnöm a' tett jegyzéseket ezenel, 's a' hasonló esetekben, jövőre nézve is alázattal megkérni: G. Pálffy Miklós és G. Forgách' Sigmund Nádoroknak életírásai nálam készen állanak. Most irok Miskolczra, néhai Orvos Benkő' élete némely vonásainak megnyerhetése iránt.

Őszinte érzéssel köszönöm a' bizodalmat. Vajha több időt, több módot, 's több erőt nyújtott volna nekem ahoz a' Sors. Minervánk szépen halad; 's vallyon nem fog e az életírásokban jövőre fogatkozást szenvedni? A' Dúl házy által nekem javallott Asszony-életírásokat jó gondolatnak tartom magam is; 's én lennék első, ki ohajtását tellyesíteném: de könyveim, és így dátumaim hijja miatt, keveset ígérhetek e' részben.

«Mint jutál olly messzére Miskolcztól.» becses rendei között állanak ezek. Szívesen megfelelek ezekre. 1823-ikban, 72. esztendő felejthetetlen édes Atyámat elvesztettem. A' halála által reánk árvákra szállott terhek, kevés vagyonaink' majd két harmadától megfosztának; 's nyíltan vallom: noha félszeg kicsapongások messziről sem vádolatának, attól fogva sem a' terhekre, sem előlépéseimre nézve, nem találtam Pártfogót. Szomorú jövőimet sejtve, nem volt más mód az elköltözködésnél. Torontálba vándorlék tehát; 's most itt Szent-Györgyön, több Uradalom' Ügyvéde, 's Borsodi Tábla-Bíró Bárány Antal Bátyám mellett, mint segéd, nőtelenül, 's reménylve élek.

Vegye kedvesen a' Tekintetes Úr nyíltságomat, 's engedjen-meg: ha egy 27. esztendő ifjú, nagyra becsült baráti megszólítását, mély tisztelettel fogadni bátorkodik.

Ajánlom magamat becses Űri kedvezéseibe, 's nemes hazafiúi indulatiba. Ohajtok boldogságot!

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 27. sz.]

4636.

Cserey Farkas — Kazinczyna.

Igen Kedves Barátom!

E foljó holnap 2kán költ nagy becsü Leveledet tiszteltem, és az acclusomot azonnal Pánczél Urnak el küldöttem; parancsolj ezen-tulis velem: senki nállamnál később nem lehet minden időbe nagyon tisztelt te czésedet a töllem ki telhetőkbe teljesithetni. —

Értetted, nem kétlem, szegény Igaz Barátunknak véletlen halálát; eő olj szegénységbe volt, hogy a midőn halált hozó nyavaljájátul meg lepettetett, csak annyi kész pénze se volt: hogy egy ügyes Orvost merhetett volna magához hivatni; kéntelen volt egy Medicinát tanuló iffiuhoz foljamodni, ki az Orbáncz kényes voltát nem ismervén, olj curát kezdett, meljel a nyavalját azon gradusig nehezítette, hogy a későbbre oda ment probalt Orvosnak a veszedelmet lehetetlen vala már el háritani, és így meg halálozván, az érdemes Márton Professor gyüitöt Magyar jótévőkölül annyit, hogy el temettethesse. Ezen jó tévők közt a Magyar Cancellarius generose ki mutatta Hazafi érzésébül származó nagylelküségét, a heljett hogy a mint illett volna, azt mongya: hogy olj Magyar Hazafi, ki Nemzete iránt annyira érdemesítette magát, mint a meg halálozott, töllem azt érdemli, hogy én saját költségemen, még pedig érdemlett volna szerint temetessék el, tehát ezt én teszem meg, az az a végre költséget én adok; — a mi Pénz a collecta által be gyül, az fordittassék adósságai le fizetésére — én részemrül ha Magyar Cancellarius lettem volna, ezt teszem; de eő ellenkezött teve, mert a Collecta-bogenre nem általotta le irni II. K[ohár]y és utánna 15 f. W. W. irni — Pfui!!! Valameddig ilj hitvány érzésü Naggyaink lesznek, mind addig a Nemzeti Disz, a közjó, az emberi érdem mellett färadozóknak sorsa a lesz, hogy kolduson szálnak a koporsóba. — Igazba igen sokat vesztünk; nyugodjanak békébe hamvai, az eő emlékezetének érdemes volta el nem enyészhetik. Baráttjának, Mártonnak mondám, hogy Sirja felett emeljünk egy Magyar feljül irással ékeskedő Emléket —

én fogok törekedni ezen gondolatot ki vinni; de el meesevészett Magyarjainkat ismervén, nem bátorkodok [!] a ki vihetésit bizonyosnak állítani. — Mélt. Noptsa Referendarius Ur az Erdéji Leveleldre nem teve semmi jegyzéseket, hanem Néked bizonyosan irt egy Levelet, meljet ha nem vettél, annak a Postán kellett el téveljedni. Én Hozzád utasított Levelembé észre vételeimet meg irtam vala — és valamint akkor úgy most is, és mind örökké azt mondom, és vallom: Kár, le irhatatlanul kár, hogy leg első Dolgozásod mellett nem maradtál. — Sainálva értettem Döbrenteinek bánattyát — azt irod, hogy ez szerencsétlen házassági lépésibül származott volna; nem tudok semmit házasságáru, és szivessen venném, ha méltóztatnál értesíteni, hogy mikor és hogy házasodott. Én minden ember-társamot sainálom, midön a Sors viszontagságaival kéntelen viaskodni. — Baikornak most felesége ide fel van; okom van remélleni: hogy az ő méltatlan sok szenvedései most véget érnek: ugyan is Fels. Urunk a Baikor kérésire Dolgainak meg vizsgálására és Vélekedés adásra kegyelmes handbillett által Mélt. Noptsa Urat nevezte volt ki; ez a fegyhetetlen Igasság szerető ember olj Vélekedést adott, a miljent Baikor igazán érdemlett, és a mint értem, azt heljbe hagyva Resolutio képpen küldötte le Fels. Urunk a Magyar Cancellariára. Élj boldogul, és szerencséltes gyakrabban becses Leveleiddel. Öllelek és vagyok

örökre hív barátod.

Bécs 11dik Jun. 1826.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 51. sz. V. köt.]

4637.

Cserey Miklós — Kazinczynak.

Kedves Barátom!

Ugy tetszik hogy még a betegségünkbenis simpathizálunk. Énis beteg valék, — szinte nyóltz hétig. — Jó hogy mind a' ketten fel gyógyúltunk; mert kár volna mostani üdőben meg halnunk; vigyázzunk tehát egészségünkre, hogy élhessünk, s részt vehessünk a Világnak azon szép változásaiból, melyek most láthatatlanul s mégis észrevehetőleg készülnek.

A Magyar Országi Gyülestről való mély halgatáson magamis

megütköztem. Mikor az Országlások halgatnak, valami nagy következés koholódik: de mikor a Nemzetek nagy Tanácsai együtt vannak, a' hól a tanátskozás tárgyait a titok szőnyege nem fedheti, jele hogy elvesztették a himet, — s nagy fáradsággal keveset dőlgoznak. — Nem akarom mind azonáltal azokat a bölts tanátskozásokat ezen itéletemmel megbántani, — s igen szívesen óhajtom hogy hibásnak esmérhessem vélekedésemet. — Jól tudod, mert közöltem Veled, hogy eleitől fogva tsak olyanokra óhajtottam volna szorittatni a jelen való Országos tanátskozást, a miket *ma* ellehet érne, — a nélkül hogy akadály vettesék azoknak elérhetésébe a miket tsak *üdüvel*, talám tsak fiaink vagy Onokáink értére, lehet végbe vinni. Nem örvendettem azoknak a rendkívül való ki ereszkedéseknak, a melyek *kedvesek hallásra*, mert a Nemzeti energiára mutatnak, — de tsalékonyok, mert tsak némely válogatott emberek elméjiből erednek, a nélkül hogy állandó miveletet tegyenek a többiek szívében, — és inkább Oratori ditsóséget, mint Nemzeti erőssülést szereznek, — Titkai vannak a Cabinetoknak, mert azok nem aval az arányozással munkálódnak hogy Péter vagy Pál tapsolást nyerjen, — hanem hogy a feltett tzólt *valaha, ha későtskénis*, elérhessék: de én óhajtanám hogy a Nemzeteknekis titkai legyenek; — olyan tzelozások melyek *ma* heábavalók, felne fedeztessenek, ha jóknak láttatnakis, — nehogy azt a mi *ma* elérhető lehetne, elérhetetlenné tegyék; — és sajnálom hogy erre nem vigyáznak a fényesebb eszü Patrioták; holott e' nélkül minden nagy feltételek vakot vetnek. — Tartok attólis, nehogy a hosszszas tanátskozástól el bádgyadott embereket arra reá vegyék, hogy olyan ujj Törvényeket készítsenek, melyek a régiekkal egybe nem férhetnek; mert a Régi törvényeknek bámulásra méltó öszszve köttetéssek van, és meszsze néznek. — Vezérelje az Isten minden jóra őket! —

A mi a Gárdisták bajuszsztát illeti, a magában semmiség, — de Plato azt mondja, hogy még a musikalás nótáit sem bátorságos a Respublicában változtatni, — a Nemzeti viselet pedig van anyi mint egy Tántz nóta. Láttuk aztis hogy az ellágyúlt és puhúlt Nemzetek szokták az Aszszonyi Nem ábrázattyanak szöretlen simaságát meg irigyleni, és beretva segedelmével majmólni, — mihent pedig visszszajó a férfui bátorság, mint a Frantziáknális, a mü értünkre történt, a bajusz viselésis visszszajó, — nem mintha elválhatatlanul volna öszszve kötötte, hanem hogy mégis van valami *öszsze illése*; mert a Természetnek okának kellett lenni arra hogy a férfiak ábrázattját meg

szőresitse, az Aszszonyokét simán hadja. Őtet követve ritkán hibázunk. —

A Némák [!] és Bórsitzki nemes vetélkedése örökk emlékezetre méltó. Az olyan jeles példák meg szűntek volt az utóbbi Századokban, s mintegy meséknek láttatnak, mihent felelevenednek, más firmát adnak a Nemzetek characterének, mert a példának ereje van a sziveken. — A mit a Görögök tevének Messelongiban [!], olyan Heroismus, melynél szebbet a Régiség sem mutat. Eddig tsak a Culturáról ditsérhettük Századunkat, de már a ritkább Cselekvényekis elé kerülnek. Mindenkör a Nemzeti nemes büszkeséggel, s a Hazaszeretéssel vannak az ilyenek öszve kaptcsolva. A hól a Nemzeti nemes büszkeség fel ébred, ez a virtusis újra kezdi Uralkodását. Gyönyörűségesen szól erről Cimmermann, — senki se szállhatott volna szebben. Ott fogy ki, úgy mond, a Nemzeti büszkeség az emberekből, a hól azok a hasznok, a miket az Élők virtussa szerzett volt, az onokák bünei által elvesztek. A Pólgári bátorság s a Hazáért való buzgólkodás sokszor ki jönnek a módiból, de soha sem heába valók, mert mindenkör lelki erősséget bizonyittanak. Mikör valamely Nemzet a maga tűzét elveszteni láttatik, mikör ez a Szabadság szeretetétől gyúladott tűz, a közönséges elmerевodésnek üdöszakaszzaiban elfüstölög, s a heverés választatik utolsó Sántzolatnak, — mikör a szivek, a puhasághoz és félénkséghez szoktatva, minden éltető nedvekből ki fogynak, — mikör a bő-költés a pénz szomját szükséges rosszszá teszi, — mikör a félénkség tekintet[et] szerez, s a nemes bátorság szerentsétlenséget, — mikör azok a kik a munkásságot és bátorságot megutálták, minden gyönyörködető tséltapsághba elmerülnek, — mikör megszűnnek azok a vétkek, melyek az észnek néminemü felemelkedésivel járnak; — mikör az alacsony nyerekedés hibának-sem tartatik, s a Szempillantásnak gyáva okoskodása az Üdö Politicájában Szeplőnek sem itiltetik, — mikör a nagy póltzra vágyó ember elégnek tartya vetélkedőjét rágalmazással alacsonyítani, de nállánál jobbnak s érdemesebbnek lenni nem tartya szükségesnek, — akkór, — úgymond — a Nemzeti büszkeség felelevenítése betses órvosságul szolgálna a hajdoni virtusnak s a legszebb üdők tüzenek a halál karjai között való felebresztésére. —

Csudálkozom a Palatinuson. Szirakuzai Dénes szebben találta fel magát az egymásért vetélkedő két Barátokkal; — harmadik kévánt lenni. — Vagy igazat vitt Bórsitzki, vagy hazugságot; ha hazudott, annak ereje az ő K. Hge nagy nevének homájosítására

ki nem terjed, — ha igazat, nem illet neheztelni; azonban a kérdést harmadiknak kell meg itilni, u. m. a Publicumnak. — Hogy tiszteséget tettek a haza menő Patriotának, — elhiszem hogy nem kedves a nagyoknál, — de mégis szép. — A Palatinus Bottyáni neheztelése, melyet 1764ről említessz, nagy fölt az ő emlékezetében. Soha a magoss póltz és a Hatalom széppé nem teszi a mi rút. —

Nem sokára esmét veszed Levelemet, s akkor bővebben tudósítlak az Erdélyi gondolatokról, addigis maradván

Kolosvár. 15-a Junii 826.

hív barátod szolgád
Cserei Miklós mpr.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 26. sz.]

4638.

Gr. Dessewffy Aurél — Kazinczynak.

Tekintetes Úr,

Ellinger az ez idei Minerva' 2dik Kötete eleibe az elholt Minister Ürményi' képét és életírását szándékozik függeszteni. A' magyar nyelv és literatura idevaló professorára Pongráczra bízta volt annak redactioját, a' ki az ide rekesztett impurumot el is készítette. Mivel azonban ez egy kevésbé szárazon sült el — 's én azon hiszembe valék, hogy egy Ürményi-forma ember biografiájának valamivel többet kell foglalni magába, mint annak kijelelését hogy mikor mi hivatalra lépett — ujonnan kívántam ezt redigálni, 's e végett dátumokat gyűjteni. Írtam is erre nézve apámnak Po'sonyba, 's kértem szerezne dátumokat Ürményitől a' Fiumei Gubernátortól, az elhunyt Judex Curiae fiától. Ez azonban még mind eddig sem tért vissza Po'sonyba. Így hát én e dologban semmit se tehettem. Közélt azonban Július holnapja 's a' Ildik Darab megjelenésének ideje. Tellyes bizodalommal tehát a' Tettes Úr' folyóírásunk iránt való kegyességében, merem én a' Tettes Urat, Ellingerrel és Dulházyval együtt, alázatosan kérni, méltóztatnék ezen biografia megírását, mellyre bizonyosan vannak dátumai, kegyessen magára vállalni, 's velünk ez iránt való elhatározását minél előbb kegyesen közleni. A' mi dátumokat mi szerezhettünk, azokat ide kapcsolva küldjük.¹

¹ A levél mellett nincs semmi melléklet.

Nem tudom ha én tölem mint újságot veszi é a' Tettes Úr azon szomorú hírt, hogy Igaz Sámuel, a Hébe kiadója, a' f. h. 7ikém egy orbáncz' következeiseiben megholt. A' Tettes Úr legjobban fogja érzeni ezen veszteség' nagyságát — melyet hazánk és literaturánk bizonyossan keservesen veend.

Atyám semmi újabbat nem ír Po'sonyból, mint azt, hogy az Ország' Rendei most a' kereskedés' tárgyával föglalatoskodnak. Anyám most épen Báriiban jár. Én magamat a' Tettes Úr' szokott kegyeségebe ajánlván, a' legnagyobb tisztelettel maradok

a' Tekintetes Úr'

Kassa, Jun. 15. 1826.

alázatos szolgája
Dessewffy Aurél mpr.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 34. sz.]

4639.

Toldy Ferencz — Kazinczynak.

Pest, junius 23. 1826.

... Olvastuk a recenziót. A Kisfaludyról, Bajzáról, Vörösmartyról mondott ítélet kétség kívül való... De Irántad való tiszteletem nem engedi, hogy bármit titkoljak Előtted. Minden leveleidet mi barátok egymással közölni szoktuk, s mily öröm az nekünk, Tőled levelet venni, elképzelheted. De mint hüledozünk, midőn látjuk, hogy némelyek iránt mily rettentő tévedésben vagy. Nekem igen nehéz személyekről ítéletet mondanom, mert magamat sem ismerhetsz; s mennyire nem lehet levelek után valaki karakterét ismerni, világos, mert Kov[acsóczy]t és T[hewrewk]öt becsülöd. De az én levelem Nálad fenmarad, s már ezért nem írhatok Neked ezen emberekről egyebet, mint tiszta igazságot. Nem említem, mily véleményben legyenek itteni társaink Kov.. írásai felől, de az ember K..... Rád bízom, mennyire kelljen és lehessen a literátort az embertől elválasztani. A lány, a lelkes Kov.. egy Budán Pesten elhíresedett adósságesináló... sőt... S említem-e hogy a consiliumot, hol harmad éve practicáns volt, becstelenség miatt *kellott* elhagynia? — S hát T...? ... A férfias, és másokról csak jót hinni szerető Stettner egyszer az utczán látta vele Bajzát, kire ő toltá volt magát, s irtózott tőle, míg közelebből nem ismertették meg vele. Különben T... az, ki

gróf Dessewffynek a diétán vállát veregette! . . . S a gróf, bár sokat megfordult a világon, még is bizodalommal van iránta! Ki ily férfit is el tud vakítani, látni hogy érti mesterségét. K . . , T. és Borsalakjai az írói testnek, miattok maholnap szégyen lesz magyar írónak lenni, s mert ezek legnagyobb lármát csinálnak, quasi az írók repraesentánsainak kezdenek tekintetni a sokaság által. Mennyire fájjaljuk, hogy Te ilyekkel összeköttetésbe keveredtél, s a közönség előtt mutatsz hajlandóságot irántok. T . . . kávéházakban mutogatja Erdélyi Leveleidet, s dicsekszik hogy reá biztad kijavítás végett

Egy kéréssem van Hozzád . . Azt mondják hogy hireidet az írókról szereted közölni levelcidben barátiddal. Az enyéimet, kérlek, ne add tovább, legalább ne említsd nevemet . . .

Hogy Szemere és Kölcsey engem szeretnek, azt Neked köszönhetem. Az Élet és Literatura új kötete augustusban okvetetlenül kijő. A kiadók távollétében rám van bízva a róla való gondoskodás. Mind ketten ma az egész délutánt nálam töltötték, és szívesen tisztelnek; Szemere azt izeni, hogy a philologiai tárgyak, a Beregszászién kívül, most még elmaradnak. Én felette örülök ezen intézetnek, s ha a mint kívánom, sok vevője lesz, azt talán folyóírássá lehet átváltoztatni.

D[öbrentei]ről csak annyit szabad megírnom, hogy minekutána az esküvés napja már közelített, azt mondta hogy a leánynak izzad a keze, s azért nem veheti el. Most megint itt van. Pozsonyban nagy rollét játszott. Szerencsés lesz-e az az influxus, melyet a felállítandó akademiára gyakorol már jóelőre? majd elválik. Privat hír azt rebesgeti, hogy a fizetett tagok ezek lesznek: Döbrentei (talán praeses), Kazinczy, Vitkovics (cassae perceptor), Horvát István (secretarius), Szemere, Kisfaludy, Kölcsey; becsületbeliek Kisfaludy Sándor és Vörösmarty. Mennyi hiteles e hírben, nem tudhatni.

Stettner barátom Budára tette át állandó lakását, s a consiliumnál fog practizálni. Tegnap előtt hozta le Komárom vármegyéből feleségét. Nyolcz esztendeig szerették egymást. Ez több charaktert mutat, úgy hiszem, mint bizonyos emberek.

Június 24.

Nem mertem elküldeni a levelet; féltem, bal néven veszed. Közlém azért Paziázival, Stettnerrel, Vörösmartyval, s mind azt mondták, jót teszek Veled általa. Harmad éve, tán Kassáról írt levelemben is érintém a dolgot . . . Nem akartalak tovább is tévedésben hagyni.

[Megjelent a Kazinczy Gábor-féle kiadásban.]

4640.

Kazinczy Ferencz — Kazinczy Klárának.

Édes kedves Húgom,

Szerencsy Úrnak válaszát e' pillantatban veszem. Imhol van az, mert magát a' levelet béteszem Gyűjteményembe:

«Már hivatalbeli helyheztetésemnél fogva kötelességemnek tartom csekély tapasztalásom által az ifjúságnak, mint hazánk reményének, javára, előmenetelének eszközlésére lenni; az pedig hogy a' «Tek. Úrnak becses kívánságát tellyesíthetem, különös öröömre «szolgál. Az ifju Kraynikot az Ország' Gyűlésével itthon, ha pedig «az tovább tartana, Pozsonyban szívesen elvárom, és töllem kitel- «hető módon igyekezni fogok, hogy azon idő, melyet oldalom mel- «lett töltend-el, jövődöbeli életére szerencsés befolyású lehessen. «Ki is nagy becsü kedvezéseiben zárt megkülömböztetett tisztelettel «vagyok. Bodrog-Szerdahelyen 23. Juniusban 1826. aláz. szolg. «Szerencsy Istvány. mpr.

Örvendek, 's nagy örvendek, hogy üres kosarat nem kaptam, 's az öcsém' jövődöbeli előmeneteléért valamit tehettem. Már most arra kérek, de igen nagyon, hogy készítsed a' szerint az öcsémet, hogy a' Dietára, mihelytt vacatiója lesz, felmelessen. Nyerni fog, még pedig kimondhatatlan sokat, ha ott csak egy hetet tölthet is. Ha pénzetlen nem volnék, szekerre raktam volna Emilt és Antonint, 's vittem volna, hogy lássanak és halljanak. Az olyan tüzet lobbant a' lélekben. Meglátod József öcsémnek a' fija és az Istváné mely rakva jönnek haza ismértekben. A' Diaeta' látása nélkül nem lennének azok, a' miknek őket lenni több levelekből hallom.

Ezen levelet hozzám a' Leveleki Molnár György Úr fija hozza. Tudakoztam, hol vette. Felelete az volt, hogy Kossuth Lászlótól. Megborzadtam a' szóra, mert az a' becsületes ember az, a' ki Fiská-lisa lévén a' Sógornak, azt ezen istentelenségekre vette. De eszembe jutott, hogy az illy fiatal-ember szeret forgani a' lyányok közt, Kossuthnak pedig még több van mint nekem. — Elfordítván a' beszédet, azt kérdém tőle, hogy ott vala e ebédén a' Principálisánál Fő Notárius Dókus Úrnál, midőn Szirmay Ádám Consiliarius Úr itt ebédelt, és hogy Szirmay hogy viseli a' csapást, 's mit mond a' Diaeta felől. Az elsőbb kérdésre azt felelte, hogy a' csapást csen-

desebben viseli mint gondolták, a' másikára, hogy a' nagy Patrioták felől az orra alatt szeret beszélni. Én azt hiszem, hogy a' csapást úgy tűri mint kell; mert hiszen attól minden borzad, a' kinek hozzá köze nincsen is. Majd magát a' Fő Notáriust kérdem-meg, kit Junius 15d. oltá nem láttam. Holnap neve napja; és így ma gratulálok.

Édes Klárim, igen nagyon kérek, tedd hogy József öcsémmel Zseni bémeheessen Virzsinéhez. Zseni és én háladatosságból is tartozunk ezzel: de az énéám nézve is nagyon szükség. Elmondhatja Zseni miért.

Vay Ábrahám kibeszéllé magát, mert mindég tevének neki kérdést. Az én melyem akkor még gyenge volt, 's kerültem a' szólást, de Dókus Ur eleget kérde. Mindent nem lehet elmondani papiroson, és így egyet kettőt a' mit lehet.

Vay egy nap nem jól érzé magát, 's szomszédja Orczy Lőrincz Hevesi Követ kérdé, mi baja, hogy ma még nem szól. — Nem is fogok ma, felele Vay. — Fogadjunk egy aranyba hogy szóllasz, mondá Orczy. — Áll, felele Vay. — Egy óráig hallgata. — De most perorála Imre Bátyánk, és úgy a' hogy szokott. — Vay feluté a' fejét, megoldá az erszényét, Orczynak lefizette az aranyat. Ne az arany, monda; de meg nem állhatom, hogy Imrét össze meg össze ne vagdaljam. Szóllott, és össze meg össze vagdalta.

A' Császár vele kegyesen beszéllt. Midőn elereszté magától, megmondá neki hogy ötet szobájában is szemmel fogja tartani. Vay azt mondja, hogy minekutána nem az emberek, hanem a' dolog teszi, hogy a' Dietán Udvar és Ország ellenkezésben légyenek, az Udvar részén maga a' Császár a' *legjobb*.

Comáromy felől a' Dietán az a' közönséges vélekedés, hogy olly tiszta lélek nincs a' Dietán mint Comáromy, és ő ott nagy tekintetben áll. De Vitéz bezzeg oda van a' közönséges opinióban. Az ifjak a' háta megé vonakodnak, és ott sugdossák neki, hogy számár. 'S Vitéz olly gyenge, hogy ott panasolja-fel a' Circuláris Sessióban, hogy ötet ezek a' *derék emberek*, ezek a' *Dietális Követek* össze szamarazták, 's ezt veti mellé: Már látom, addig jól nem lesz a' dolog, mig nehanyat haza nem küldenek. Erre a' kétélű kard nyelvű Nagy Pál azt mondá, hogy igazsága van, a' Dieta jobban ment volna, ha vagy hat ember kimaradt volna a' Vármegyék' választásából. Vitézt ezek közzé számlálá, de nem azt akarja, hogy onnan parancsoltassék a' haza menés, a' mi nem jó volna, hanem azt, hogy a' Vitéz formákat meg ne választották volna.

Szirmay Ádám úgy hiszi hogy Septemberben vége lesz a' Diétának. Adná az én Istenem. Ugy Novemberben Pesten leszek.

Élj szerencsésen édes kedves hűgom. Az Isten adjon neked ezer örömet, és éltesen sok időkig. Csókollak szíves barátsággal.

Ujhely Jún. 26d. 1826.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 118. sz.]

4641.

Kazinczy — Toldy Ferencznek.

Schédel Ferencznek Kazinczy
baráti szíves idvezletét.

Nekem semmi nem lehet kedvesebb mint az a' bizodalmas, tartaléktalan bánás, mely hozzám ezelőtt negyed nappal írt leveledben szöll. De te is, és azon barátink, a' kiket megnevezsz, megengeditek, hogy épen úgy szölljak veletek tartalék nélkül és bizakodva.

Igen is, én szeretek olly híreket másokkal közleni, a' mellyeknek vétele nekem örömet csinált. Azt hiszem hogy az lelkem' tisztaságának, 's jószívűségemnek csalhatatlan jele; valamint annak is, hogy én magamat nem szeretem és nem tudom olly valamelly felsőbb-neműi valóságnak tekinteni, a' kinek ne légyen kötelessége mások eránt, a' mi másoknak az őeránta. 'S melly hírek lehetnek azok, a' miket barátimnak, és kivált az ügy' barátinak, az ügy' dolgai felől ne adjak? Kedvetlenséget okozni másnak a' ki nekem örömet csinála, hálátlanság, és ettől magamat óvni fogom, óvni tudtam. De ha az ártatlan hír' közlése is, a' mit más kedvetlenséggel veszen, hálátalanságra, barátság' elárulására fog magyarázatni, szeretném tudni, mit írunk úgy egymásnak? Titkot tartani én is tudok; nem régen is adtam példáját: de az ártatlan hírközlést vétéknek soha sem tartottam. Az illyek eránt elmondhatom én is Terentz után: Totus rimarum sum, hic et inde perfluo. —

Ismerem én azokat, a' kik engem e' részben vádolnak, de magamat nem mentem. Az a' bajok, hogy feleken nem vagyok, és hogy nekik volt az nem kedves, a' mi kedves volna, ha hízelkedett volna inyeknek. De hagyjuk ezt: kiki tudhatja e' részben mi szabad és mi tilalmas.

Édes barátom, másoktól is tudom már nagy részben, a' mit Te nekem nem vad indulatból, hanem intésképen írsz, 's a' mit olly férfiak egy szájjal mondanak, nekem arról kételkednem nem szabad. De midőn valamely dolgozás' érdeme felől van szó, mi közünk nekünk a' Dolgozó' characteréhez? Épen ma vevém Kassáról a' Minerva' legújabb íveit, hol a' Hébe' és Auróra' becslése áll. Én abban egészen elmondám, az az, általvevém ezeket: *Volna szárnyam* etc. *Boldogok mi* etc. *Mari' a' puszta szirten áll*, és a' Vásárhelyi dala *Lesujtott fővel* . . A' hely nem engedé hogy az általam nagyon-becsült Cserhalmot is kiirjam: de reménylem, egy Olvasóm sem fog azzal vádolni, hogy azt kevésbbé becsültem mint illik. Ha a' Te barátid olly tiszteletes férfiak nem volnának is, a' millyeknek őket én is hiszem, sőt ha őket épen az a' mocsok terhelné is, a' mellyet egy valakiről emlitesz: ön ezen isteni lélektől ihletett darabok felől egyebet nem mondhatnék.

Erdélyi Leveleimet megolvastatám azzal, a' ki ott született és azt a' földet ismeri, 's így tévedésimet kimutathatja, 's örvendek, hogy azt ő látta, 's megengedem, az az, megbocsátom neki azt a' mosolygást-érdemlő gyengeségét, hogy magával paradírozni akart. A' vállveregetés nagy neveletlenséget is mutat, nem csak szerénytelenséget; és ha a' tett meglörtént, bánom, hogy az a' nemeslelkű férfi érte a' tevőt barátságosan meg nem feddette; hiszen az olly feddés *jótétel*. Tudnotok kell azonfelül, hogy ennek az embernek igen nagy érdeme van előttem: — a' testvérem' fija beszéli, hogy őtet mindennap meglátogatta, oktatta, intette, lüzelte. Egyéberánt őfelőle is kénytelen vagyok azt mondani, hogy hiszem a' mit írsz, 's barátságos intésedet szívesen köszönöm, 's követni fogom. Nekem örök törvényem, 's reménylem, ezt tapasztalni fogjátok, hogy a' darab' becslésében nem veszem tekintetbe barátimat, ellenségimet, noha ezt sokan, és *előttök jó okokból* nem hiszik, 's szeretem szerethetni a' ki szeretett darabot ada. Ha ezt nem lehet, a' darabot szeretem. Birónak nem szabad tekinteni a' személyt. Kit szeretek én úgy mint Szemerét? De mind az, a' mit Szemere ada, nekem nem Remény és Emlékezet. 'S Kisnek, Dezsőffynek, Berzsényinek nem csudáalom minden darabjaikat: némellyikét igen, 's irigyelve.

Ignotos fallit, notis est derisui. — Ezt levelednek egyik czikelyére, 's szeretném ha kitalálnád, mellyikre. A' szemtelen süffisance rettenetes dolog: de néha czélt éret.

Stettnernek házasságára baráti áldásomat, sőt ha az kevélyen

nem hangzanék, atyaimat. De egy szerencsés férj azt elmondhatja szemtelenség nélkül.

Igaznak halála engem nagyon levert. Én folytatni fogom dolgait, de más formában, más név alatt, és úgy, hogy igyekezetem a' Kisfaludival össze ne ütközzék. Adják Isteneink, hogy Kisfaludy sok esztendőig vihesse Auroráját. Jelentsd ezt neki a' legszívesebb idvezlet mellett, 's köszönts barátidat, kik barátim lesznek nekem is. K— felől rég olta semmit nem tudok. Jobb csillaga fordítson-el róla minden veszedelmet. Élj szerencsésen, és szeress.

Ujhely Június 27d. 1826.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 134. sz.]

4642.

Kazinczy — Gr. Dessewffy Aurélnak.

Méltóságos Gróf,

Örömmel tellyesítém parancsolatját, a' mint tölem kitölt és az idő engedé, 's szerencsésnek tartom magamat, hogy Ürményi felől szállhaték, ki erántam kegyekkel viseltetett. Nem itt hasonlítom ötet elsőben Hunyadyhoz 's lelkem kiáltja hogy *Nagy és tiszta* volt.

Ezek az emberek nem merék említeni, hogy 1795 Júliusban meg vala fosztva méltóságaitól, pedig azt kell és lehet. A' mint én tettem, elég; értik az Olvasók, mert a' dolog nem régi.

Parancsoljon velem a' Mélt. Gróf minden kitelhetőkbén, szabadon, 's higye, hogy az nekem mindég öröm lesz.

Vay Ábrahám Június első napjain itt volt. Nem csak szives tisztelettel 's barátsággal, hanem forróval is szólla a' Mélt. Gróf Úr felől.

Én képzelem, mit nyert a' Méltós. Gróf a' maga kifejtőzéseire nézve a' Dictán, képzelem mely kincseket hozza, 's szerencsétlennek ismerem magamat, hogy azokat nem láthatom, a' Mélt. Grótot nem hallhatom. A' Dieta Júliusban véget akar érni azok szerént a' miket tegnap hallék. Annak erszényemre nézve örvendek. El kell dólni peremnek. 16 esztendeje, hogy feleségem kis successiója minden jövedelmivel elvonatik tölem, 's én hét gyermekkel élek. Ez irtóztató. A' hol a' törvény csonka, ott a' közvélekedésnek kellene hatni. De mi pirulás nélkül tésszük a' gonoszt.

En ezidén kétszer valék a' halál' torkában; tüdőgyúladás akara megölni. De élek. Vita eripitur male et aliud agentibus,

Maradok változhatatlan tisztelettel
a' Méltós. Grófnak

alázatos szolgálója
Kazinczy F.

Ujhely Jún. 29d. 1826.

[Eredetije a kolozsvári egyetemi könyvtárban.]

4643.

Guzmics Izidor — Kazinczynak.

1826. Jún. 29d.¹

Kazinczynak Guzmics
szíves idevzlését.

Már kezdem unni magamat; leveledet, édes Barátom, napról napra forróbban ohajtom, 's nem jó. Előveszem ilyenkor a csomót, 's az előbbieik közzül olvasok át egyet kettőt, hogy így lelked mindenkor elevenen lebegjen lelkem előtt. Sajnosan vevém a hírt. Igaz haláláról, azért is hogy buzgó hazafi volt, azért is, hogy te őt szereted. 'S illy korán! velem ő épen egy koru. Sajnosan olvasám már másod izben az ujhelyi tudósítást is a ti vidéketek szerencsétlenségéről: egy csapás még türhető; de több előtt egymás után, az erős lélek is megtántorodhatik. Kinek tolla irá azon tudósítást? Már az elsőnél kezdém találni, 's a másodiknál erősbben hívém. Ha te nem írad, valóban szép, szerencsés követőd a közlő. A sok, rohanó esőzések, az előbbi késő fagyok nálunk sem kevés kárt tevének: gyümölcsünk igen kevés maradt: de szőleink, hol a jég nem bántá, szépek, még ott is, hol az első hajlást a fagy elvette, a második még bujább fakadásu volt; a virágzás ugyan későn esett; de ha a nyár és ősz kedvezend, jó szüretet reménylünk. Gabonáink szépek; 's a gazdáknak fő gondjuk, a kaszálás jól esett, a most már ötöd-napi szép idő pedig szerencsés takarítást ígér. Mind ez azt teszi, hogy élhetünk; de pénzhez a szegény magyar csak nagy bajjal jut-hat. Az adózó nép nálunk birkát is nyír, 's eddig gyapja segíté a nagy adót fizetni; mint csekkent ez is ez idén meg! Ha így megy

¹ Kazinczy F. jegyzete.

ez, bár mi csekély adó is sok lesz a magyar népnek. A Diéta erősen folyik, ha bár huzamosan is; a nagy dolgok nehezen fejtődnek-ki; 's a hosszú betegség lassu orvoslással gyógyul. Az Akademia nincs feledve; de tizenkét Director! E valóban sok; egy egész nemzet igazgatására is sok volna; 's egygy épen csak annyi tagból álló társaságnak! De ha céljának megfelel; ha határjait tudja, akarja ismerni, 's tekinteni, ha munkálni akar inkább mint bírószkodni: én örvendek az intézetnek.

Édes Barátom! minekelőtte tollhoz fognék, egy német könyvecskét olvastam, *Vom Eide* Stäudlintól, igen nevezetes protest. theologustól. Épen a németekről szólla ez utolsó cikkely. Azt mondja, hogy a régi németek még a kereszt. religio felvétele előtt is egyéb nemzetek felett állottak vallásokra nézve. Sie (ihre Religion) näherte sich dem Monotheismus. Ihr oberster Gott war eher Einiger Gott, als bey anderen; er war Schöpfer, allmächtiger Vater und Regente; die übrigen so genannten Götter waren ihm ganz untergeordnet. Itt gondolkodni kezdék, 's elsóban a régi magyar nemzet religiója volt előttem. Keveset tudunk erről, 's ezt is csak tapogatva. De ha elejünk Keletiek, miről semmi kétség, hát ugyan azt mondhatni religiojokról, mit Stäudin mond a németekéről. A keleti nemzetek csak ugyan eredetekben monotheiszták voltak; azok maradtak később is abban az értelemben, hogy egygy fő Istent, kitől függjen Isten, ember, hittek. Tovább a görögökre tértem, 's azt találom, hogy ezeknél is csak egygy a fő, a pater hominumque Deumque. Mit büszkélkedik tehát a német? — Tovább olvasván, ezeket találám: Solche Dinge (a mikre, és a miknél esküdtek a németek) waren bey ihnen Waffen, Denkmäler, Steine, Bäume, Wälder, Becher [!] etc. Ez is mind közönséges portéka. De ezeket olvasván, az jut eszembe, hogy ezek a régi nemzetek, mind meg annyi gyermekek lévén vallási tekintetben, jobbat nem tehettek, mint ha mindent szellemítettek, istenítettek. Mikor még gyermek, mikor még fiatal valék, be kedves, boldogító volt nekem az a persa, az a görög vallás képzete! Az erdők, folyamok, források, patakok, rakvák istenségekkel; minden szent, hová lépünk, tekintünk; mindehol [!] dicső geniuszok, istenségek, lebegnek, szállongnak körülöttünk! Be jó, be boldog tudnék én akkor az eféle képzelet mellett lenni! Mit most az ész szó össze, mennyivel hidegebb, szárazabb az? Dicsőbb, felségesb, igazabb; de annyival távolabb is van tőlem. Most természetesen Kant philosophiájára tértem által. Az ő istene postuláltatik! «Ha nincs Isten, én

nem leszek!» Kezdem vizsgálni, ha ez az argumentum erősb e minden más argumentumnál? ha érdemle e felállítás a többinek kirekesztésével? 'S azt találok, hogy, nem! Sőt hogy ez a többi nélkül meg sem állhat. Ezt én már ezelőtt is hittem, tanítottam; de úgy, mint most, nem éreztem. «Ha Isten nincs, én nem leszek», ezt mondja Kant; előbb azt mondák: «Én vagyok, hát van Isten is». Ugyan barátom, mond-meg, nem csupa játék e ez? ez a mély philosophia! Lám mind a kettő a lételből állit Istent, csak hogy egyik a mostanit, másik a jövődöt veszi alapul. De hát bizonyosb e, hogy leszek, mint az, hogy vagyok? Ha pedig nem bizonyosb, mint lehet belőle bizonyosb, hogy van Isten? Ha abból nem következik, hogy van Isten, mert én vagyok: mint fog abból következhetni, mert kell lennem? Kell e hát lennem? Ha Isten nincs, ezt oktanul teszem-fel; ha van, hát ezt már eleve kell hinnem, hogy a jövődöt reméljem. Különben is, ha a mostani létel lehet Isten nélkül, mért ne lehessen jövődöben is a nélkül? Ha ő nem adott lételt, miként, mi jussal fogja azt fentartani jövődöben? 'S mért kellene a jövődöt csak tőle remélnem, minekutánna már vagyok nélküle? — Mind ezeknek nálam csak az lön resultatumok, hogy, nem mondom a csillagos ég, cz a roppant csuda mindenség, de csak egy patakocska, egy virág, egy kalász, bizonyosbban meg győz engem Isten létéről, mint minden hideg speculatio. 'S ha magamba szállok, hát magamból magamhoz száll ellenállhatatlan e nagy gondolat: Isten te vagy! Ha magamban fel nem lelem őt, sehol sem: *ἐν αὐτῷ γὰρ ζῶμεν, καὶ κινουμεθα, καὶ ἔσμεν.*

Csak ennyit, a mennyit most gondoltam, 's tüstént hogy gondoltam, akarék irni hozzád: 's ehez a mindent éltető, mozgató Istenhez fohászokodom-fel, hogy tartsa meg még nekünk, köztünk Kazinczynk kedves életét! Pannon halmán Jún. 29d. 1826.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

4644.

Vay Ábrahám — Kazinczynak.

Kedves Ferenczem!

Rövid de kedves Leveledet örömmel vettem, éppen induló félen még rövidebben felelek reá. A' kivánt Aufsatzot úgy leirva, a' hogy lehetett, a' nélkül hogy azt keresztül olvashattam volna, ide zárva

küldöm; ¹ lehető hibáit javítsd ki magadtól, úgy-is tiszted neked sok évektől fogva az irás' hibáit javítgatni. Minthogy hasznot nem ígér, elége kedvetlen 's terhes pályámnak eredve öllelek

Téged

Zsolcza. Július' 2dikán 1826.

hiv barátod:

Vay mpr.*

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 29. sz.]

4645.

Kazinczy — Dulházy Mihálynak.

Édes barátom,

Minap egygy két sort írhaték a' készen állott két Irás mellé, 's félek hogy az Úr azt hidegségre magyarázza. De tudja az Úr, hogy én hálával tartozom az Úr megbecsülhetetlen barátságaiért, nem hidegséggel, 's nekem rettenetes hibáim lehetnek, de a' hálátlanság nem hibám. Tudom én hogy azzal is vádoltatom: de a' részben tiszta vagyok. — A' Minerva tavalyi 4dik Kötete miért tiltatott-meg olly kemény tilalommal, hogy Ruminak még erga schedam sem adák-ki, nem tudom megfogni. Balásházy János azt hiszi, hogy a' Széchényinek írt vers miatt, hol a' mi szenvedésünk és hűségünk a' Spanyolokéhoz van hasonlítva. Mennyire van vagy lehet neki igaza, nem tudom, de a' tilalmat nagyon sajnálom. Bár csak világosságot kaphatnánk a' dolog felől. — Ah, édes barátom, melly sok kín, melly sok teher van rajtam! De minek azt panaszlani? Éljen szerencsésen az Úr. Tisztelje Mélt. Gr. D. Aurél Urat nevében azon hűséggel mellyel én az egész házat 's annak minden tagjait ma azon szent tisztelettel tisztelem mellyel mindég eddig, és ezután is halálomig mindég fogom.

4. Jul. 1826.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 5. sz.]

¹ A levélnek nincs semmi melléklete.

* Kazinczy a vezetéknev mellé zárjelbe írta: *Ábrahám*.

4646.

Kazinczy — Romy Károly Györgynek.

Mein theurer, geliebter Freund,¹

Die Zeit erlaubt mir nicht, Ihnen einen langen Brief als Antwort zu schreiben; wir haben eine Deputation, in der ich erscheinen muss, und auch sonst bin ich arm an Zeit wie an Geld. — Dass Sie noch immer, und selbst jetzt noch leiden, schmerzt mich tief. Wie Sie Ihre Entlassung aus unsern Staaten jetzt, nachdem Sie Ihre Religion verändert haben, hoffen können, und das in Staaten, wo Ihre vorige herrscht, begreife ich nicht, und besorge, dass der Schritt Ihnen die Ausführung hemmen wird. Ich sollte das nicht thun, aber Sie werden es entschuldigen, weil Sie meiner Freundschaft gewiss sind — lassen Sie sich also bitten, dass Sie den Namen *Lutheraner* nie über Ihre Lippen und durch Ihre Feder springen lassen. Sie haben sie verlassen, und das steht Ihnen frey, wie (wollte Gott) jedem Sterblichen auf der ganzen Fläche der Welt; doch wozu diese wider Sie irritiren, und Sie sogar bey Catholiken in Verdacht bringen? Sie wissen aus eigener Erfahrung, dass ein solcher Schritt, sogar bey manchen Catholiken, zurückstosst, und nicht empfiehlt. Ungvár-Némethi Tóth hat es wenigstens nicht bloss erfahren, sondern auch empfunden. Hätte ich je den Schritt gemacht, ich würde ruhig gehn, und davon nie sprechen, die verlassene Kirche nie an mich erinnern. Baresay that das, und Zeloten unserer Seits haben es vergessen, ja sie haben ihn bedauert, aber fortgeliebt. — Ich schreibe dies einzig und allein, weil ich Ihre Ruhe wünsche, und das herzlichst; denn wahrlich auf Ihren Rock werde ich jetzt eben so wenig geben, wie zuvor.

Es ist undankbar, ja ungerecht, dass man Sie nicht in Schutz nimmt, und wenn das so bleibt, so haben Sie durch den Schritt viel verloren.

Ehe ich wusste, dass Sie die Hébe fortsetzen wollen, gleich bey der Nachricht von Igaz Tod, zeigte ich durch den M. Kurir an, dass ich Hébe fortsetzen will. Ich that das nur in 4 Zeilen, und ich glaube, die Anzeige ist bis jetzt gedruckt. Ich sprach darum kurz, damit ich eine freyere Hand erhalte.

¹ A keletet Romy K. ide is följegyezte: Széphalom, 4. July 826.

Kisfaludy Karl, der Herausgeber der Auróra, ist ein herrlicher Mann, ausgerüstet mit allem, was so ein Geschäft erfordert, wohnt in Pesth, ist von den Dichtern, die er zu Gehülfen nöthig hat, umgeben, wird unterstützt. Mit ihm zu competiren wird äusserst schwer, und der Absatz hat unserm Igaz nicht viel Nutzen gegeben. Ich dünkte mehr eine Anthologie in dem gewöhnlichen Bücherformat, und ohne Kupferwerken, ohne Goldschnitt, nicht als Taschenbuch zu liefern. Poesie und Künste sind für Sie ein fremdes Gebiet; Sie können ein unwürdiges Gedicht aufnehmen, und das Taschenbuch hat das Schicksal Ihres Musenalmanachs. Ich spreche für Sie, nicht wider Sie, denn wahrlich, wenn wer immer mir darin zuvorkommt, so soll es mich hoch erfreuen. Und wer wird Ihr Corrector, wie Igaz in typogr. u. aesthet. Hinsicht es war? Sie sprechen und schreiben ungrisch, aber wie ich deutsch, und das ist nicht genug. Dies sind meine Gedanken, und Freundschaft machte mir ihre Mittheilung zur Pflicht.

Mit den herzlichsten Wünschen, dass Ihr Besuch in Igló für Sie erfreulich sey, und Ihnen viel Nutzen bringe, dass Ihnen Ihre Kinder Freude machen, bleibe ich

Ihr ewiger Freund ¹

d. 4. Jul. 1826.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában : M. Irod. Lev. 4r. 115. sz.]

4647.

Kazinczy — Kis Jánosnak.

Ujhely Júl. 7d. 1826.

Édes barátom,

Gróf Teleki József fő Curátorunk Patakon van, 's én kezéhez küldém ma Bibliai Históriáimat, hogy körültekintvén, küldje el Neked, 's minél elébb. Téged arra kérek, hogy mind azon helyeket, a' mellyek igazítást vagy bővítést, vagy törlést kívánnak, jegyezze ki, jegyzésedet egyenesen nekem Ellinger által küldd-meg, a' könyvet pedig küldd az én Guzmicsomnak Pannonhalmára, a' MShoz akasztott levelkével. Ötet is arra kértem, hogy jegyzéseit rakja fel. — Előre figyelmessé teszlek, hogy a' könyv' végében álló Könyörgések neked is tetszeni

¹ Romy K. ide jegyezte: Kazinczy.

fognak. De ott is kérem segédemre tolladat; nevezetesen arra, hogy az utolsó Könyörgést rekessz béd. Az alig ha el nem akaszt engem, mint már eddig.

Eggy igen tiszta lelkü ifju korú Directora a' Báró Sennyei háznak, ki még beteg az *iskolai csömörtől*, álmélkodva látá, hogy én adtam magamat illy munka dolgozására. Ma bémenvén a' Vármegye Gyűlésére, bevittem a' Munkát, általadtam neki, 's kértem, hogy midőn olly írások fognak olvastatni, mellyekhez semmi köze, tekintse végig a' Könyörgéseket; Praefatiómat már régebben látta, 's mosolygott rá. Én úgy fogtam helyt, hogy láthassam mozdulásait. Ezekre nem mosolygott, 's annak kimondhatatlanul örvendék. — Tisztán és bátran kellene szóllanunk, 's nem volna baj. Ceterum censeo Patres Conscripti, religionem Horatii esse unam salvificam. —

Ellinger nekem megküldé Ugróczy felett mondott német Beszédedet. Első §dat olvasván, kokettsággal vádolalak. Kevélységből, coquette-riéből látatád velem azt. Cicerót hallám németül, 's irigylém Neked ezt, csudáltalak, szerettelek. Melly szép szövedékű §! épen most mutatám egyk Vice Notáriusunknak, de láttam, hogy nem érti a' mit erre érteni kellene. Cicerót csak nevéről ismeri, 's nem is foghatjameg, mi itt a' tertium comparationis. — Hidd-el, barátom, minden nyomon új meg új okokat lelek benned a' csudálásra, irigylésre, szeretésre. Melly szépek például a' Persius fordított darabjai! Azokat Ellinger nekem előre, de már lenyomatva küldé-meg. 'S melly lelkes, melly könnyü, melly szép fordítás!

Ellinger László napján küldé hozzám egyy embert azon rendléssel, hogy az várja-be, míg az Ūrményi' életét feldolgozom a' Kanonok Mészáros, talán Fejér György, és Prof. Sch[edius] barátunk Oratiojik után. Az embert vissza eresztém: de harmadnap alatt magam küldém be neki a' mit dolgoztam, 's írja Ellinger, hogy azzal épen úgy van megelégedve, mint Gróf Dezsőffy Aurél, a' József lelkes fija, 's Prof. Pongrácz, két jó fej, nem valának megelégedve a' magokéval. Én ismertem Ūrményit, 's már 1782. oltá; sőt kegyeit is vettem nehány ízben. — De mondd-el csak, mi Isten átka van a' mi barátunkon, hogy az, Aestheticát tanító ember, 's Pesten, hol másoknak élhete tanácsával, olly valamit tudá elmondani, és még ki is nyomtattatni. Némelly flosculus, némelly ritkábban forgó szó' ismérte silány bizonyysága annak, hogy Classicusokat olvastunk. Mi ez az Oratio a' Te §od mellett! Szívesen sajnálom az igen tiszteletes embert.

Döbrenteit Vay Ábrahám ide hozá Június első napján, hogy verje-széllyel zavarodását. Ez a' szegény barátunk nagyon rossz karban van. Ebéd olta reggelig, csaknem délig valánk együtt. Engem látása megborzasztott, 's félek, hogy örökre veszve van. Beszélte házassági bajait, hogy mátkájának kezei izzadnak, hogy . . .¹ De az ollyat nem az eljegyzés után kellene látni, tudni. 'S maga az az ő el nem fojthatott töprönködése nekem gyanús. De szánjuk, és ne vádoljuk, még a' hol talán lehetne is. — Az a' pont, a' mellyen összeakadánk, a' Neologismus' pontja. Tudod, hogy én azon ponton csiklandós vagyok. Meglátá egy lapöt Igaznál Sallustomból, és épen a' Catilina XXV. fejezetét: *Sed in his erat Sempronia* etc. Rám írt, hogy fordításom semmit sem ér. Nem akadtam-fel rajta, mert régen tudom, hogy ő mindent inkább ismer mint a' Classicusokat, mellynek igen keserves következesei valának neveltjén is Bécsben 's felküldém neki Sallustius elébe dolgozott, 's Kassán és osztán a' Kedveskedőben kiadott Praefatiómat. Meg sem érté. Mesterezni kezdé, hozzá szokván ahhoz Erdélyben. Kénytelen valék emlékeztetni Ruaeusra, 's azt mondani, hogy ő azt akarná, ha én úgy adnám jó magyarságban a' nem jó latinságban 's graecissálásokban gyönyörködő Sallustot, a' hogy Ruaeus szállaltatá jól és mindentől érthetőleg a' sokhelyt rosszul és nem mindentől érthetőleg szóló Virgilt. Most ezt ismét előhozta, de én hirtelen félre csapék. Minek? hiszen meg sem értené magyarázatomat. Úgy veszem észre, hogy neki széke lesz a' mi negyveneseink között. Abból rendes következhetik. De ne rémitessük-el magunkat. Lehet és lesz abból jó, ha rosszul indulna is. A' Nagyok segéljék az igyekezettet, nekünk hagyjanak sz a b a d s á g o t, a' mit Te igen bölcsen ajánlál.

Ma nekünk egy rettenetes esetünk van. Egy 14 esztendős Calvinista fiu, gyermeke egy nagyérdemű megholt Kapitánynak, a' Pünkösdi vacatiókor pistollyal méne-ki. A' Crucifixus ágasa hátuljára akasztá papirosát, 's úgy löve czélt (a' Pápista' temetőn). Kétszer nem sült-el pistolya, harmadikszor elsült. 40 srét találatott a' keresztfában. A' gyermek Patakon tanúl. Itt két ember halált kívánt. A' többség abban állapoték-meg, hogy elég lesz ha Patakon az Iskolai Elöljárók által, de az egész Iskola láttára, 's a' Vármegye Deputátusai jelenlétekben megvesszőztetik. A' büntetés épen most megyen véghez. Ha az én fiammal történne ez, mit tennék!

¹ Az eredetiben is így, hiányjelekkel.

Egy más irtóztató eset. — Szirmay Ádám Kir. Tábla Assessorának a' háza, az Asszonynak otthon nem léte alatt, feltöretett, 400 fntja elvitetett; de a' mi későbbben süle-ki, elvitetett az Ur Secretairjének *titkos fiokjából* négyezer papiros fntja is. Gyantús vala a' Kasznár, Nemesik György, 's az Asszony ezt tömlőcczel, halállal ijeszté. Jún. 14d. estve setétben az Asszony két Vendégivel beszél (Fiscális és volt Szolgabíró), a' folyosón a' Kasznár jön, tudakozza, mit dolgoztasson holnap. 'S midőn így foly a' nyugalmas beszéd, keresztül lövi az Asszonyt, pisztolyból. Azt gondolá minden hogy zsvány jött rájok. A' volt Szolgabíró tehát szalad a' Kasznár után, hogy puskát hozzon. A' setét szobában nem látja, mit csinál ez, 's elhül midőn a' rossz ember halva rogy lábaihoz, mert magát puskából lőttemeg. A' puszka golyóbisai ennek az Úrnak hónja alatt menének-el. Nemesik azonnal megholt: az Asszony más nap dél után. — Szirmaynak csak 3 leánya; bizonyosan megházasodik. Itt volt, 's ismét felment a' Dietára.

Sietve 's lárma közt írom leveletem. Valóságos Olla potrida. Élj szerencsésen: az Isten tégyen szerencséssé gyermekeidben is. —

Egy külön kis szelet papíron még ezeket írja Kazinczy F.:

A' Széchényi Ferencz és Festetics Györgynek mondandó Beszédben ohajtanám feldolgozva látni általad a' mit Széchényi Ferencz felől a' Tud. Gyűjt.-ben én mondtam el azok után a' mit [I] Horvát Ádámotól hallottam. Csak hamar azután hogy a' Széchényi élete ott megjelent, én vettem oda ezt a' toldalekot. Ne feledd magasztalni Széchényinét is. — Az én két Anecdótám itt következik:

1. Egy szegény sorsú Nemes ad peram et saccum exequálatott. Széchényi a' hirt Füreden hallotta. Nem szóla semmit, de parancsola Titoknokjának, hogy az embert hívassa elő. — Uram, monda ennek Sz., nincs anyim hogy az Ur adósságát mellyért exequálva volt, kifizessem, de kölcsön adom az Úrnak a' pénzt kamat nélkül. A' sors változó; az Ur gyermekei fel mehetnek, az enyéimek le. Mikor az én gyermekeim vagy unokáim szegénységre jutnak, az Úrei gazdagok lesznek, fizessék vissza nekik.

2. Andrád Sámuelnek elfogyott a' pénze a' Füredi vizekben 's kérte Horvát Ádámot, szerezzen neki néhány aranyat. — Sz. ennek e' szókkal adá által erszényét: Nem tudom mi van erszényemben, 's fogadom, meg nem olvasom a' pénzt, ha az Ur majd vissza adja. Vegyen annyit belőle, a' mi elég lesz a' betegnek. Ne engem kéméljen, hanem azon könnyítsen.

Barátom, ird meleg szívvvel ezt az Orátiót, 's periodusaidat fűzsd Cicerói mesterséggel, mint az Ugrócziében fűzted. Mutassd meg hogy nem csaltad meg reménységemet.

[Eredetiye Kis Gyula birtokában.]

4648.

Kazinczy — Kis Jánosnak.

Tisztelt barátom,

Imhol a' tudva lévő Munka. Kérlek olvasd-meg, és küldd vissza minél szorosbb és több jegyzésekkel. Én ezt nagy gyönyörűséggel dolgoztam, 's érzeni fogod miért nagy gyönyörűségekkel. Jegyzéseidet Ellingerhez küldhetnéd a' Munka nélkül: de magát a' Munkát küldd Guzmicsnak Pannonhalmára. Ismerem egész gondolkozását, egész lelkét, 's akarom, hogy lássa, 's rá jegyzéseket tégyen. Ő egyenesen hozzám fogja küldeni, én pedig általadom a' Censornak, és úgy osztán a' Nyomtatónak.

Ujhely Júl. 7d. 1826.

kivül: ¹ Fő-Tisztelendő Kis János Superintendens Úrnak.

[Eredetiye] Kis Gyula birtokában.]

4649.

Kazinczy — Guzmics Izidornak.

Guzmicsnak Kazinczy
szíves tiszteletét.

Ma küldöm Patakra Gróf Teleki József Báro-Tabulae és Fő-Curátor Úrhoz Bibliái Történeteimet azon kéréssel, hogy azt juttassa Superintendens Kisnek kezéhez, ez pedig küldje Neked. A' Munka akkor jut majd sajtó alá, ha Töletek visszakapom. Te a' Munkával egy rövid levelkét is kapsz. Telekivel tudatám hogy Superint. Kis azt Néked is meg fogja küldeni, és hogy Praefatiómat mind te láttad már, mind Kis, mind Teslér László Székcsői Plebánus, és hogy vele

¹ A levél zárlatán széttört piros pecsét s Kis János következő jegyzete: praes. d. 20. Sept. 1826.

mind hárman meg vagytok elégedve. — Azolta hogy e' Praefatiómat dolgoztam, hozzá dolgoztam egy III. Könyvet is; 's így a' Munka most három részből áll: Az első adja a' Judaismus' Történeteit, a' második a' Christtusét, a' harmadik a' Christianismusét és Protestantismusét. Leghátul tiz Könyörgés áll, mellyet egy Catholicus Író után én dolgoztam. A' könyv' czímjét meg nem nevezhetem, de Te rá fogsz ismerni. Azokra a' Pataki Theol. Prof. (Somosi) azt ír nekem, hogy nem *elolvasta*, hanem *buzgón elimádkozta*. A' könyv az én igen nemes-lelkű Ipm' könyve volt, most a' feleségemé, 's ha ő is meghal, familiám' Archivumába fogom betétni. Maradjon tiszteletes ereklyétül maradékimra, 's az én lelkem, 's a' feleségemé, 's az én igen kedves ipamé, szálljon-által rájok. — De a' Könyörgéseknek nem kis része az én lelkemből ment-ki.

Édes barátom, melly triumphusom volna énnékem az, ha Te ezt az én Munkámat Catholicus Olvasóknak dolgoznád-fel, és ha a' Te Munkád és az enyém egyszerre jelenének-meg, 's a' külön felekezetek' tagjai láthatnák, melly sokban egyezünk. A' Theologia neked hivatali pályád, én akarva is felejtettem a' mit belőle valaha jobban tudtam mint kellett volna. A' Te igazításaid tehát nékem jótétek lesznek. Rakd papirosra valami nem jót benne találsz, 's hidd, hogy azokat még ott is tisztelni fogom, a' hol gondolkozásom a' Tiéd-től elváland. Sietve tett munkám; nincs aestheticai érdeme, de kedves, mert a' Sziv' Religióját igyekeztem megkedveltetni hazám' új sarjadzatival, 's jó példát adni, hogy tanítsák tisztán a' Szentet. Melly gyönyörű jelenés volna, ha Te együtt szállnál meg velem, Te a' magadéihoz, én a' magaméihoz, 's a' Világ engem a' Te karjaidon látnának [?].

Csak elmondom a' mit mai levelemben már elmondottam: — E' hetekben kezembe vevém a' Conversations-Lexicont. A' H betű cikkelyének egyik lapját keresvén, ez a' szó tűne szemeimbe: *Febronius* (a' Hontheim név alatt.) Megolvasám, mert gyermeki esztendeim olta ismerem a' nevet, a' nélkül hogy a' könyvet ismerném. 'S egy bizonyos valami (ezen Articulusban) előmbe állatá képedet a' legszebb glóriában. Most értélek: eddig soha sem foghatám-meg hogy remélheted *Te* azt, a' mit én remélhetetlennek képzelek. De az ilyenről csak szóval lehet szólni.

Én tüzes Protestans vagyok, 's tudom miért. De igazságos vagyok megvallani, hogy tiszteletes oldalai vagynak a' Catholicismusnak is. De nem jó dolog Protestans embernek a' Magyar-országi

Históriát olvasni; elborzad, és a' Felekezetnek tulajdonítja a' mit az Embereknek kell tulajdonítani. Nem remélvén a' mit Te remélsz, mert óhajtasz, azt óhajtanám, hogy ne bántanánk egymást; a' bántás, az erőszak eltol egymástól, 's nem illik emberhez. És miért bántjuk egymást? Érdemli e az a' —,¹ hogy bántuk egymást? — Több ollyakat mint a' ti Kopácsitok, mint a' mi Szepesink, 's melly szép világ támad a' rút helyett!

Én nem azt mondom a' mit Kant, hogy ha Isten nem lesz, én sem leszek. — Én azt mondom, hogy ha Isten nem volna, csinálnom kellene, mert én Isten nélkül nem tudok lenni. Mi az Isten, nem tudom, 's nem tudhatom: de gyermekimnek azt szoktam mondani, hogy gondolják a' legszentebbet, leghatalmasabbat, legjobbat, legbölcsebbet, 's tiszteljék, rettegjék, szeressék azt; hogy képzeljék, midőn nagy csapás éri, melly kedves akkor *felkiáltani Hozzá*; midőn jót tesznek, érezzék, melly kedves akkor *örülve pillantani-fel hozzá*, mint midőn nékem, atyjoknak, dicsekszenek-fel, hogy egy szép tettet volt szerencséjék elkövetni. 'stbb, Ezért kedves nékem a' Szív' Religiója, mert itt állhatok: az a' haszontalan Metaphysicalás, mit ér az? Minden lépten beszakad alattam a' jég, 's végre arról is kétkedem, a' miről kétkednem nem kellene. Bizonyosan inkább vezethet bennünket a' Világ' szemlélése, és kivált a' Mikrokoszmusé, csak *physicai tekintetekben* is, az Istenhez, mint a' Világnak minden Metaphysicusa, a' maga nevetséges hypothesisaival. 'S ezer közt alig van egy, a' kit ez az ő bölcseségek bolonddá és rosszá nem tevé.

Igaznak a' halála engem megrendíte. Tiszta lelkű ember volt; második Nathanáel: *εν ω δολος ουκ εστι*. Halálát hallván, egy igen rövid jelentést küldék a' M. Kurírhoz, hogy én folytatni fogom Hébét; de (a' mit nem mondtam, hogy le ne kössem magamat) nem Zsebkönyv' formájában. Én egy poetai 's stylisticai Anthológiát óhajtottam rég olta, 's ezt akarom adni; régi vagy már ismert darabokból és újakból. Tudod talán hogy Horvát Endre' Zircze nekem melly kedves; azt fel akarom venni, 's kérlek, méltóztassál neki megmondani, hogy ha vannak Variánsai, azokat tőle kérném. Lesz e valami a' dologból, nem tudom, de rajta leszek, hogy legyen.

Tudod e hogy a' Kassai Minerva' tavaly esztendei utolsó negyede damnálva van Bécsben, és hogy *erga schedam sem adat-*

¹ Az eredetiben is, hiányjellel.

nak-ki a' nyomtatványok. Miért? senki nem tudja; itt azt gyanítják, hogy a' Széchenyihez irt Ódában említett *Pyrenaeusok* okozták a' bajt.

László napján Ellinger egy fogadott ember által kére-meg, hogy az idei második negyedhez írjam-meg az Ürményi Életét, mert ennek képe fogja a' könyvet ékesíteni. Azt kívánta, hogy emberét tartóztassam, míg elkészülök: vagy ha mingyárt nem teljesíthetem a' kérést, eresszem ezt haza, de magam küldjem meg neki, mert siető. Gróf Dezsőffy Aurél nem vala megelegedve azzal a' mit csinált, a' mit pedig egy Kassai Prof. (Pongrácz Úr), az valóban olyan volt, hogy róla jó nem szólnani. Az embert haza eresztém, de a' 4dik nap vitte emberem. Az fog nyomtattni. — Én ismertem azt a' nagy férfit, 's dicsekedhetem néhány rendbeli figyelmével, kegyével. Örvendek hogy nekem juta szerencse felette parentálni. A' Kanonok Mészáros, a' Schédius és egy Nevetlen (talán Fejér György) nyomtatott Oratiójikat Ellinger megküldé.

Szegény Ellinger alig ha el nem akad. Pedig Minervának élni kellene. —

12 Director sok az Academiának. De az lehet jó, ha nem hatalmaskodnak. *Egyet értést* kívánok a' tagoktól, vagy a' mi annyit teszen, *szabadságot*. Olly nehéz e össze nem tévesztteni a' közügyet a' magunk nyavalyás személyünkkel? Jó dolog a' tűz: de tűz és szerénység állhat együtt. — Élj szerencsésen, édes barátom. Tiszteld Endrét és Fábiánt. Kertemben sokat emlegetem.

Ujhely Júl. 7d. 1826.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

4650.

Zádor György — Kazinczynak.

Budán, (a Vizi városban, Horváth utsza No. 329) Jul. 7d. 1826.

Tekintetes Táblabíró Úr!

Különösen tisztelt Tudós Hazámfia!

Junius 18d. Csepen ültem életemnek legjelesb 's legszebb ünnepét. Az én kedves Juliem, Thaly István Úrnak Komárom Vármegye Főbirájának lyánya, az Istenség előtt elmondott Igenje 's eske által nyilvánosította 's polgáriképen is törvényesítette azon szent szövetséget, melly szíveinket nyolcz évek olta egyesíti; 's engemet a' legboldogabb

férjje, a' legboldogabb halandóvá tett. Schedel közlé velem a' Tekintetes Ur' legközelebbi levelét. A' Tekintetes Ur' szives kegye megelőzte elkésett tudósításomat. Atyai kegyes áldásáért méltóztassék tőlem 's szeretett hölgyemtől hálás szívünk legforróbb köszönetét elfogadni.

Jövendő életmódom megállapítása iránt még lépést nem tettem. Status Tanácsos Báró Mikost, atyai nagy atyám testvérhúgának fíjait leszek kénytelen a' Kamarához leendő ajánlatom végett megkérni. Nagy Uraknál 's még inkább nagy rangú rokonimnál tolongani egy bizonyos érzéssel ellenkezik ugyan: de a' mit a' nőtelen ifúnak mellőznie megengedhető volt, azt nem szabad többé a' férjnek, a' házatyának, ha az által külső jobb létét eszközölni reménylheti. Elég szomorú, hogy így kénytelenítettünk jobb érzésünket elfojtani, megtapodni.

Szemerénél és Kölceynél ez előtt nem sokkal Vörösmarty által mutatattam be magamat. Lelkes két férjfiú, kiknek ismeretségöket első örömeim közé számlálom. Szemere közlé velünk «Élet és Literatura» cím alatt közösen kiadandó munkájoknak plánját 's némely darabokat láttata is belőle; Kölceynek költői dolgozásai közül olvasafel egy néhányat, még előttem ismeretlent: erő, tűz, fenség van ezekben is 's egy kimagyarázhatatlan varázs színezet rajtok mint mind azon, a' mit még tőle ismerni szerencsés valék.

Schedeltől megszállítottam, vennék részt Poesisünk' remekeinek általa német commentatióval szándékozott kiadásában. Minthogy nekem valamit németül dolgozni sem kedvem sem elég ügyességem: kételkedtem a' hívást elfogadni, de végre engedtem, reménylven, hogy neki legalább készületeimmel 's a' választásbeli sanyarúsággal segédjére lehetek. Ha hajland tanácsomra, úgy Gyűjteményünkben csak azon darabok fognak helyet lelteni, mellyeket valósággal Poesisünk remekeinek ismerek, és nem azok, mellyek talán legjobbak ez vagy amaz költőnk dolgozásai között.

Forrón óhajtom az országgyűlésnek minél előbbi szerencsés végét 's a' Tekintetes Urnak feljövételét, hogy személyesen is kijelenthessem mennyire szeretem és tisztelem a' Tekintetes Urat.

Stettner György.

[Megjelent a «Zádor György levelezése Kazinczy Ferenczcel» című kiadvány 78—79. lapjain.]

4651.

Kis János — Kazinczynak.

Kedves Barátom Uram!

Ma olvasám a' Magyar Kurirban, korán elhunyt Igaz Sámuelünk' Hébéje eránt tett tudósításodat; 's minthogy holnap beteges fiamat a' Füredi savanyu vizre szándékozom vinni, öszvetsinálok egynéhány verseimet a' végre, hogy Weszprémből Szemere Pál urhoz küldjem; egészen Reád hagyván, hogy tégy velek, a' mit akarsz.

Régi szives tisztelettemmel változhatatlanul maradok
Soprony, Jul 8. 1826.

hiv barátod,
Kis János.¹

[Éredeti je a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

4652.

Toldy Ferencz — Kazinczynak.

Pest, julius 10. 1826.

Sokkal, igen sokkal tartozom Neked, hogy utolsó leveletem úgy fogadtad, a mint látom hogy fogadtad. Tőled függött azt balra is magyarázni, s ezt velem éreztetni: de Te oly jó voltál engem félre nem érteni, s Hozzád való nyíltságomat ezentúlra is kötelességemmé tenni.

Megnyertem Stettner Kézikönyvem számára. Így hamarébb is elkészülhet, mert bizony nem sok időm marad a sok collegiumi óra miatt; s mert ő kősz a maga számos jegyzéseivel segíteni, teljesebb is lesz. Egyesült erő mindég jobbat adhat; szellemem iránya pedig és véleményeim poesisunkról nem könnyen egyeznek valakiével inkább mint az övéivel, ámbár keveset voltunk személyesen együtt, s ezen egyezést ansichtjaim helyességének kezesétül szerettem venni. Szerettem is, s azért szivesen osztozom vele a becsületben is.

A mennyire emlékezem, Báróczi biographiájában két munkája nincs felhozva: 1. Amalia Történetei.. Bécs 1810. 2. A mostani adeptus.. Bécs 1810.

¹ Csak a névalírás Kis J. kezeírása.

Dulházy úr tőlem sept. első napjaiban egy értekezést veend a szerbus népköltésről, német után dolgozva; az Élet s Lit. számára pedig Szemere kérésére folyóírásainkról irok egy értekezést. Kérlek, ne sajnálj tudósítani, mért szűnt meg a M. Muzeum, mért Orpheus? . .

Várva várom a Minerva második negyedét. Almanachjaink recenzióira már tavál akarék észrevételeket írni, s jó hogy nem irtam. Az egyiknek szerzője a gróf (Dessewffy József), s az ő haragját felingerelni veszedelmes. Kevesen vannak, kik túrik a gáncsol, s egy szó örökre ellenséginkké teheti. Te meg fogod engedni, hogy recenzióidra észrevételeket írjak, de nem a Minervába küldöm, hol teli csillagozzák az embert jegyzésekkel. Vagy ne adják, vagy közöljék előre az íróval jegyzéseiket, hogy vagy visszavonhasson holmit, vagy legott védhesse magát . . .

[Megjelent a Kazinczy Gábor-féle kiadásban.]

4653.

Kazinczy -- Zádor Györgynek.

Újhely, 1826. jul. 19.

Áldást házassági lépésedre, szeretett kedves barátom! Boldog lévén hitvesed' karjai közt, itt egyedül azt kell óhajtanom, hogy élj, és egységteket csak a' halál szakassza-meg. Hogy szerencséd' keresése neked kedvetlen, nem csudálom; de az nem olly kedvetlen mint képzeled. Az érdem e' romlottságban senkit sem boldogít; pártfogókra van szükség, és szerencsére. Menni kell, mint más jők mennek, magadért és a' jó ügyért. 'S ez érdemli, hogy a' kedvetlent panasz nélkül törd.

Hogy Szemerét és Kölcseyt ismered, annak ugyan örvendek. Rajtok együtt van minden jó; szív és tudomány, mint izlés. Ha hozzájuk sokan hasonlitanánk, melly szép volna jární pályánkat! De az élet bölcsesége arra int, hogy ne lássuk a' mi nem látnivaló, 's nyugalomban maradunk.

A' Schedel Gyűjteményét, mellyet segílsz, óhajtanám látni. Ma vőm a' M. Kurirnak azon darabját, mellyben jelentésem áll a' Hébe' folytatása eránt. Siettem, hogy érdemetlen kezek ne előzenek-meg, 's rövid valék, hogy szabadon láthassak a' dologhoz. Ez inkább Anthologia fog lenni, 's nem zsebkönyv-formában, hogy

Kisfaludynak né ártsak. Nem szeretem a' Monopoliumot, de az Antagonismust úgy szeretem, ha baráti, nem ha ellenségi. A' mi Vándorfink (Bártfay László) e' napokban itt vala 's levitte a' Hébe' és Aurora' Recenzióját azon ívekben, mellyeket nekem Ellinger küldé előre; mert a' negyed még sem jelent-meg. Igaznak halála miatt késik az Ürményi' reze, 's így a' nyomtatványok később fognak kiosztatni. Akarnám hogy azt Bártfaynál olvasnátok. — Éljen szerencsésen, és szeress.

[Megjelent a »Zádor György levelezése Kazinczy Ferenczcel« című kiadvány 80—81. lapjain.]

INDEX

4654.

Kazinczy — Kiss Sámuelnek.

Tisztel. N. A. Kiss Sámuel Úrnak Kazinczy Ferencz baráti idvezletét.

Édes barátom, Titulusokon kapni, 's ezt soknak, azt kevésnek tekinteni, nagy gyengesség; 's ha magokat a' föld' Isteneit is tézzük a' gondosabban írt deák levelekben, ha francziában mindent Vousnak szólíthatunk, miért ne lehetne azt tennünk magyarban is? és nem lehet e' itt mutatni tiszteletet, elsőséget, figyelmet a' *te* mellett? De minden szokatlan, még ha jó is, visszatol, és ha mindent tézünk, mint fogjuk legkedvesbb, legbelsőbb barátinkat? Öregebb társaim húsz harmincz esztendővel ezelőtt nekem rossz neven vevék, hogy mindennek tézve írtam, sőt szólva is a' *te*-vel éltem, 's elvonták tőlem magokat e' miatt. Elmondám Neked a' mi történt, 's azt vetem mellé, hogy nékem a' világnak minden titulusa eggyeránt kedves ha nem bántó; de hadd valljam-meg, hogy a' *Tudós* titlust soha nem hallhatom pirulás, sőt visszásság nélkül. Ki az a' *tudós*, hogy így nevezetthessék? és nem szenvedhetetlen pedantismus e, a' világ emberei közt Tudomány-emberének neveztetni?

A' mi Igazunk' halálán senkinek nincs nagyobb oka kesergeni mint nekem; én benne nem csak egy szeretetre-méltó, szerény és minden pedantismustól ment, tisztalelkű barátomat, hanem hű segédemet is vesztettem-el, és olyat, a' ki által némelly kíványaim tellyesedést értek. Illyen volt az is, hogy Hébe a' darabokból vett haszontalan rezek' helyett a' Mesterség' remekjeit vette, 's kevés eseteket kivévén, olyakat, mellyek méltók voltak felvételni. —

Hébéjének folytatása cránt olvasád jelentésemet a' Magyar Kurir 2dik levelében. Siettem, hogy valaki meg ne előzzön, olyan tudnillik, a' ki nem született arra; 's rövid voltam, hogy ne legyek kötve, 's szabadon bánhassak. A' mit adni fogok, nem Zsebkönyv formában lesz, 's így segítek a' lelkes és általam szívesen szeretett Kisfaludy Károlyon is, kinek Aurórája nehezen hozza-be, a' mibe került.

Miért tiltatott-meg a' Minerva negyedik füzete, nem tudom, 's nem szeretem, hogy megtiltatott. A' Júniusi darab eddig kész, de az Ürményi képe hozzá az Igaz halála által megrekedt, 's annak leérkeztét bé kell várni. Ennek életét velem dolgoztatá Ellinger, minekutána a' két mások által dolgozottat nem nézte méltónak a' felvételre. Bár én dolgozhatám vala a' Pázmányét is. Bárány ott sokat mondott a' mit nem kelle, és sokat nem monda, a' mit kelle. Szégyellé megvallani azt is, a' mit Práy nem szégyenle, hogy...

Az Academiába olly emberek akarnak felvétetni a' mint hallom, a' kik oda ugyan nem valók. Ne adja Isten, hogy a' Cato szavaira kelljen fakadnunk: Di boni, quam ridiculos doctores habemus! Szörnyű dolog volna, ha a' széket ott úgy osztogatnák mint alamizsnát az éheknek. Nem bánom én azt, sőt akarom, hogy a' két ellenkező felekezetből is (a' Grammaticait értem) vétessenek tagok, 's miattam ott ülhetne Verseghi, ha, a' mit érdemle, nem idvezült volna; nem bánom, ha a' laudator temporis acti Bacsányi ott ülhetne is, a' ki szint úgy érdemli az idvezséget, mint két társa: de azt is akarnám, 's hiszem hogy úgy lesz, hogy a' Választók ismerjék a' felveendőket. *Libertas et Concordia!* légyen ez a' Magyar Társaságnak is jelszava, mint egy Hollandiainak volt.

Beregszászit megsújtá a' guta, de gyógyúl, és ismét ír egy Grammaticai deák Munkát, mellyben bennünket conjugálni tanít. Az is szükséges, mert én ugyan semmit nem tartok illethetetlenek a' Nyelvben, mint a' Paradigmákat, és szintűgy bosszankodom, mint B., ha valaki az *ik*-es igék' imperfectumait *ék* nélkül stb. ejti. — Élj szerencsésen!

Ujhely, Júl. 22d. 1826.

Cicerónak Leveleit elkezdém fordítani. Egy kötetet már kiadhatnék belőle. Nem mondhatnád meg nekem, ki adta a' Wieland' Előbeszédét ezekhez a' Minervában? Bár valaki mind azt lefordítaná a' mit az Epistolákhoz Wieland dolgozott, 's segítene vele.

[Megjelent a *Vasárnapi Újság* 1860. évf. 21. számában.]

4655.

Kazinczy — Vámosy Mihálynak.

Kedves Tiszteletes Uram!

Meg nem tudtam én azt álmodni, hogy nekem az Urral és a' Nagy Asszonnyal valaha bajom lesz. Az Ur ellen nincs panaszom: de a' mit az Ur fija és leányai tesznek, az tűrhetetlen. Az egyik leányát az Urnak el kelle fenyegetésekkel tiltanom a' gorombaságoztól, a' másíknak kimondtam, hogy neki szállást a' Pataki háznál nem adhatok. Az Ur fija admoneáltatott, hogy az Ur és a' Nagyasszony nekem a' magok ősi házokat el nem adhatták: 's vissza kívánta azt eresztetni. Prókátor ember, mikor el nem itta az eszét, tudhatja, hogy gyermeknek az atyja 's anyja életében nincs szava a' birtok dolgában 's mint lehetne az Ur fijának, holott maga csinálta a' contractust vélem? A' pénzt tőlem az Ur leányai vették fel, arra kérvén, hogy az Ur fijának ne adjam, mert elissza. Mind ez mellett én az admoneáló Szolgabírónak azt felelém, hogy az Ur fija tegye le a' pénzemet 's vegye a' házat. Tudja e az Ur ezeket? nem tudom, azért beszéllem. Módom volt embereket állítani-ki, 's az Ur fiját violenter kilöketni, megveretni; de én [magam] olyan emberhez, a' millyennek magát az Ur szerencsétlen gyermeke az egész világgal ismerteti, nem teszem 's így repositiót kértem és nyertem. Minthogy nekem az Urral van dolgom 's nem vele és leánytestvéreivel, jónak láttam, kérdést tenni az Urnál, akarja e, *hogy ez a' dolog barátságosan végződjék-el, és a' több rendbeli violentiának büntetése a' ház hátra való árának defalcatiojába computaltassék*, 's erre kérem, hogy az Ur nekem írva felelni ne sajnáljon. Szívesen tisztelvén a' Nagy Asszonyt, magamat szívességebe ajánlom, 's maradok

Tisztel. Ur az Urnak

Széphalom, Júl. 25. 1826.

alázatos szolgája
Kazinczy Ferencz.

Kívűt: Vámosy Mihály Urnak, Patakon.

[Eredetije a sárospataki főiskola könyvtárában.]

4656.

Kazinczy — Bártfay Lászlónak.

Bártfay Lászlónak Kazinczy Ferencz
baráti szíves idvezletét.

Tisztelt, kedves barátom, Kijövék Újhelyből, hogy a' tegnapi napot feleségemnek 's gyermekeimnek társaságokban tölthessem, a' mait pedig Mikóházán, az Abaúji Követ és második Vice-Ispán illy férjhez tökéletesen méltó hitvesénél, 's félig asszony félig leány minden tekintetben tiszteletes testvérénél, érdemetlen férjétől a' Vármegye, Kir. Tábla és Septemvirátus által elválasztott igen szép és igen jó Menszáros Lászlónénál, ki ma nevenapját üli; 's egy rettenetes villámlásokkal 's dörgésekkel jött eső ide rekesztett. Békétlenséget hogy onnan elmaradnom kellett, azzal deritem-fel, hogy míg feleségemet 's gyermekeimet álomba süllyeszté az eső, Néked írom újra azon leveletem, mellyet Újhelyben már ez előtt egy héttel papirosra tettem volt, de el nem küldöttem, úgy remélvén, hogy még egy történet felől fogok írhatni, de mellynek kimenetelét még is várjuk. Az helyett engedd mondanom, hogy barátnétok és barátok velem egygyütt minden órában emlegetnek; barátnénk bánattal, hogy Te ötet olly társától fosztád-meg, kit tizenhat esztendő óta elhülés és vett vagy adott bánatás nélkül szeretett; az a' tiszta lelkű férfi bánat nélkül, én pedig örvendő, kevélykedve, hogy a' Sors ismét egyyüvé hozza két lelket, kik egymást érdemlették, és egy általam tisztelt Asszonynak csak másoktól, nem magától vagy barátnéjától 's barátjától ismért könnyei örömmé 's állandó boldogsággá vagynak felderítve. Érzésimben tellyesen osztozik az én Sophiem is, 's örvendek hogy Néked azt mondhatom.

Az nap, mellyen elmenétek, a' mi barátunk ismét ebédre parancsola, maga jövéen érettem, 's azt vetvén meghívásához, hogy olly Vendége van, a' ki engem mint könyvesinálót akar látni. Az illy szóra én mindég elhalok, de megjelenék csakugyan. Strázsay nevezetű fiscálisa vala az a' Herczeg Batthyány testvérének, Jánosnak, Pécsről. Máramarosba járt, feleségével. Így a' fél napot közöttök töltém, és örömmel; mert Strázsay Úr maga nem ír ugyan, de valóban isméretekben gazdag és szeretetre-méltó ember. És a' mint mi két férfiak lelénk kedvünk szerint magunkat az Úr társaságában: úgy örvendett a' mi barátnénk, hogy az Asszonyt láthatá. —

De midőn Néked azzal dicsekszem-fel, hogy barátim száma szaporodik, vérző szívvel kell jelentenem, hogy esztendő alatt négy sebet kaptam, a' mi nem remélhet gyógyulást. Prónay Simon tavaly Júnus utolsóján, az én kedves, nem barátném, hanem testvérem, a' szép és jó Niny Deczemb. elsőjén, Igaz most, gr. Gyulay Ferenczné, Erdélyben, pedig Jún. 23. halának el. Ah barátom, ha olly közel nem volnék is magam 's feleségem a' határhoz, melly rettenetesnek nézhetném a' halált, melly az egymást-szeretőket egymástól örökre elválasztja! 's melly rettenetes és a' maga ijesztésével is így. De fogjuk-be erre szemeinket, 's tompúljunk meg. — Derült tárgyakra által!

Láttatád e Kisfaludyal a' Minerva elvitt íveit? Azt annál inkább óhajtom hogy tedd, mert akarom hogy tudja, mint készülök én folytatni Hébet. Tartván attól, hogy a' speculáció olly valakit szóllaltat-meg, a' ki arra nem terme, jelentést tevék a' Kurír felesztendei 2dik levelében, sietve, hogy meg ne előztessem, 's röviden, hogy meg ne kössem kezeimet, 's azt tehessen a' mit akarok. Én nem Zsebkönyv formában akarom kiadni az enyéimet, nem aranyozott szélekkel. Az én óhajtásom az, hogy egy régi és új darabokból szedett poetai és prósai Anthológiát bírjunk, de, ha lehet, képekké, hogy Nemzetünk szépei a' Mesterség isméréteben is gyarapodjanak. — Mondd, kérek, mind ezt Kisfaludynak, és tedd bizonyossá az eránt, hogy én nem csak nem igyekszem elakasztani az ő igyekezetét, sőt azt segélleném is, ha tudnám. Kevés emberünk van nekünk, a' kit én annyira becsüljek, mint őtet. —

Köztünk új példáját látom a' személyes idegenkedés káros következéseinek. Az afféléktől óvnunk kellene magunkat. Látjuk a' Verseghy példájából, melly alkalmas az afféle vigyázatlanság lelkeinket is megfertéztetni, 's az illetlen a' nemes érzésű 's gondolkozású férfőhöz. Én úgy hiszem magamról, noha tudom, hogy azt mások el nem tudják felőlem hinni, hogy én e' gyalázatos, mert igazságtalan, és így oktalan, az az esztelen, gyengeségtől ment vagyok. Kit szeretek inkább mint Szemerét? és még is vannak dolgozásai, melyeket nem szeretek, 's úgy nem szeretek, a' hogy Emlékezés és Remény Szonettjeit csudáalom és irigylem; 's kitől iszonyodom inkább mint Bacsányitól és Verseghytől, de mind a' kettő irt nem rosszat is. Nem barátja az ez ügynek, a' ki nem tudja magát felejteni, és a' jót ellenségében is nem becsüli. Bacsányinak azt a' véghetetlen özönét, azokat az ízetlen halmozásait nem tűrhetem, 's egyetlen egy, csak

nyolcz vagy hat sorból álló darabján kívül semmijét nem tudom szeretni: de érdeme neki is van; 's az ő gondolkozása, melly miatt Somsich Lázár ötet marha embernek nevezgette, és a' melly magát olly szépen festi mind a' Faludi Versei mellett, mind Proludiumában ahhoz, 's bizonyosan nem az én káromra, hanem a' magáéra, dolgunkra nem tartozik. A' rossz emberek nem tudják mint ártanak magoknak 's így bétellyesedik a' mit a' Stoa tanított, hogy malus animus, mala mens, és megfordítva.

Erdélyi Leveleimnek felküldését Bécsbe újra ajánlom barátságodba. Bár olvasása Néked valami örömet csinált volna! 's bár a' Te javallásod engem bizonyossá tehetne az eránt, hogy a' Munka, ha majd megjelen, kedvelőket talál. Szeretném, édes barátom, ha az nekem hasznot is adna, 's azért dolgozám hozzá azt a' statistikai 's hisztoriai Bévezetést. Törvényül tevém magamnak, hogy perem megnyeréséig én semmi könyvet nem veszek, 's örömeim vagy szükségem miatt gyermekeimet nem szenvedtetem; 's valamint barátnédtól koldultam platanust és katalpát, úgy jövök most megkoldulni tégedet. Arra kérlek tehát édes barátom, hogy ha majd módját ejtheted, kérd-ki kölcsön valamely barátodtól ezen Munkákat, és küldd-fel nekem; eggy holnap alatt kár és pizok nélkül visszkapod:

1. Histoire des révolutions de Hongrie. Amsterdam 1736.

2. Wanderungen von Pompeji, vom Hauptm. v. Góró.

3. Eggy német nyelven in folio nyomtatott kevés árkusnyi Munka azon Mosaik padimentom felől, melly Várhelytt Hunyad vármegyében találtatott-fel, két eszt. előtt.

Tedd ezt, édes barátom, ha tehetd, és hidd, hogy nem csak igyekezetimet fogod segéleni, hanem engemet nagyon le is kötelezel.

Ajánlom az én kedves kis barátnémat is, B. Prónay Fizsit, mind magadnak mind tisztelt Boldogítódnak. Szeressétek ötet magáért és érettem. Éljétek boldogságotokat tellyes mértékben, szeretett tisztelt lelkek. Sophie testvériesen csókolja csudált szeretett barátnéját, én magadat és barátnéd kezeit. -- Széphalom, Anna napján, 1826. (Indúl a' levél 29-dikben).

[Eredetije a M. N. Múzeum könyvtárában.]

4657.

Kazinczy — Gr. Gyulay Karolinának.

Tisztelt kedves barátném,

Azon rettenetes csapásban, melly Nagysádat és testvéreit érte, szent kötelességem bizonyosságát adni részvétemnek, melly ha egészen hasztalan is a' Nagyságtok' fájdalma enyhítésérc, de annak látása, hogy én is azt érzem, a' mit illik és kell, Nagysádnak nem lehet nem kedves.

Hah, tisztelt Lotti! melly sebeket, melly mély sebeket ejte szívemen esztendő-elfolyta alatt a' sors; két szeretett barátom, Báró Prónay Simon, és öt holnap múlva azután hitvese, az én imádvá szeretett szép és jó Ninim, 's ismét fél esztendő múlva azután egygy nagyon nemes lelkű és *tiszta* lelkű barátom, Igaz, 's ugyan-azon holnapban a' nem-ember, hanem *angyal* Süsie! Melly veszteségek! Melly kimondhatatlan veszteségek! 'S Ő Nagysága épen az nap, de 16 eszt. múlva, mellyen az én kedves ipam! Így mégyünk-el egymás után nem az öregség, hanem annak a' láthatatlan kéznek elrendelése szerént, mellyet a' vak tisztelni nem akar, de érez, a' bölcs érez és imád, bár nem látja.

A' hírt én Döbrenteitől vettem, ki levelében csak ezt, és ezt is olly csonkán írja, hogy azt sem tudom, *hol* hala-meg a' mi Angyalunk. De tudom leveléből, hol nyugszik annak az igen szép léleknek egygykor igen szép sátora, hol nyugszanak tőlem is örökre áldott hamvai! Nyugodjanak, és fogadják-el az én tiszteletemet is. És ha a' Megdicsőülteknek megengedtetik a' visszaemlékezés, lássa, hogy híve voltam, híve vagyok, híve maradok, míg a' sors engem is utána szállít.

Sophie tisztelettel csatolja hozzám magát ezen érzésimben, 's velem együtt kéri Nagyságodat, hogy bennünket és a' már negyedik holnapra testvéremnél mulató Zsenit kegyességeiben megtartani méltóztassék. Ugyan-ezt kérem Ő Nagyságától Gróf Wasnétól, Comtesse Stanzitól és az én szívesen tisztelt Lajosomtól. Hála Istennek, hogy jelenléte a' megholt Grófnének utolsó pillantatit megédesíthette.

Édes Lotti, mikor a' szívet fájdalom fogja-el, akkor hallgat a' száj. Engedje Nagysád, hogy véget vessek. De midőn lelke örömet

fog lelni a' legszentebb bánatban, emlékezzék, hogy tisztelője is kesereg.

Ujhely Júl. 27d. 1826.

Kazinczy Ferencz mpr.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 5. sz.]

4658.

Dulházy Mihály — Kazinczynak.

Kassa, július 28-d. 1826.

Tekintetes Úr!

A II-dik negyed kész. Ide a tulsó lapra iktattam mását azon parancsnak, melyet a Libr. Revisor, P. Mészáros ezelőtt csak körülbelül tíz nappal kapott. Ezen kívül egy mást is kapott csak a múlt napokban, mely pedig ennél előbb költ, u. m. 10-a May. Ez gyengébb; ezen leírott a censort csak figyelemre inti a meghalálozott Mokry Benjamin munkája miatt, ki a poesis fejtegetése mellett politicumokba keveredett. Mindenkép el kell enyészni Minervának nem sokára. De hogy is ne, mikor a szegény, istenben boldogult Igaz Sámuel szerzette bécsi 50 előfizetőkbl e folyó 1826-ra egy sincs. De hogy is lenne, mikor csak erga schedam sem kaphatja ki senki Bécsből IV-dik tavalyi negyedjét; hogy is, mikor az egész Debreczenben csak egy praenumeráns van: a collegium; Patakon csak egy: a collegium; Zemplényben ez idén csak kettő: t. Dókus László és b. Vécsey Pál ő nsga. Beregben, Beregszászi után (ki nagy karczot tett Minerván), ahol tavaly 16 előfizető volt, ez idén egy sincs, mert a tavalyi félesztendő árrát még sem küldték be. A collector urak sehonnas sem küldik be tavalyi pénzeinket. Pozsonyba a Schwaigernek küldött ez idei exemplárok I. negyedjei Schwaiger által (melyek neki sub spe rati) kiosztogattattak, de fizetni, senki sem fizetett. Így Ellinger nem folytathatja soká, mert nem győzi, mert olvasói nincsenek, mert ötöt nem fizetik. De ő sem engem kétségbe kell esnem. Örök munkában élek, és éhel kell elhalnom. El nem képzelheti kinaimat a Tek. Úr. Nem neheztelésből nem irtam én a minap is a Tek. Úrnak, mert én arra nagyon kicsiny pont

vagyok; de a legmélyebb keserúségeimtől elnyomattatva, melyek lelkekre szállának, eszembe sem jutott. Örökké a szívemen fekszik nékem a Tek. Úr. Örök zavar munkálkodásaim közepette. Bocsásson meg a Tek. Úr! enyhítse méltatlan szenvedésemet, ha csak vígasztalásával is, és a szegény Bogádyról meg ne felejtkezzék, aki nagyon esedezik szenvedelmei között Kár volt becstületes embernek születtetnem.

Éljen boldogul a Tek. Úr. Bocsásson meg nékem és engem továbbra is szeressen, s tartson meg kegyeiben, ha teheti. A szívem majd összeszakad fájdalomaim közt.

Dúlházy Mihály.

SSmae Caes.-Regiae et Apost. Mattis Consilii Reg. Loctlis Hung. nomine Regiae Superiori Studiorum per Districtum Literarium Cassoviensem Directioni decretandum;

Si quidem in hic advoluto scripto periodico sub titulo *Felső Magyarországi Minerva* Cassoviae trimestraliter prodeunte a pag. 501 usque 505 occurrat Oda *A szép példa* inscripta gravibus adeo obnoxia reflexionibus, censuraeque regulis tam manifeste adversa, ut eandem e librorum commercio prorsus exulare debere suapte pateat. Hinc de positivo Altissimo Jussu Regio praecipitur: ut praeindicati Scripti volumen, Odam, a *Szép példa*, sibi insertam habens, omnibus, penes quos forte adhuc reperiretur: bibliopolis, typographis, item Institutorum libros erga pensum quoddam legendos praebentium (Leih-Bibliothek) proprietariis absque omni mora adimatur, eo suapte intellecto, hanc ipsam rationem cum illis etiam Odae in quaestione versantis exemplis, quae fors separatim vulgari contigisset, ineundam, et si praefatae Odae fors nova quaedam editio pararetur, hanc quoque neququam admittendam esse. Quae proinde Altissima Ordinatio Directioni huic fine indilate in suo Districtu penes quosvis typographos, bibliopolas, aut praedictorum Institutorum proprietarios procurandi effectus hisce intimatur. Ne autem talium ac quas praesens casus sibi deposcit, dispositionum attentionem utique excitantium necessitas saepius recurat: Eidem Directioni una de Benigna mente Regia committitur: ut cunctos Districtus sui Revisores serio commoneat, ut illi in explendo munere suo nihil seu diligentiae, seu circumspectionis ab se unquam desiderari patiantur, censuraeque regulis a quibus utique sufficiens relate ad omnia scriptorum genera cynosura repeti valeat, semet exactissime accommodent; cum autem

Concernens Revisor, cujus inadvertentia, aut incuria, quaestionata Oda attractum Opus periodicum irrepsit, aut ille, quem Odam hanc typo illicito fors excudisse comperiretur, una ad responsionem vocandus benigne jubeatur, ut pro re nata promeritae animadversioni subjici valeat; Eidem Directioni ultro hisce injungitur: ut concernentem Revisorem Cassoviensem, super eo audiat: quomodo quaestionatam Odam prout praemissum est, gravissimis reflexionibus obnoxiam, ad typum admittere potuerit? ejusdemque Declarationem comite circa imputationem opinione ocyus isthuc perferat. Ex Consilio Regio-Locumtenentiali Hungarico, Budae, die 30-a May 1826. celebrato.

Comes Jos. Sigray, m. p.

B. Emer. Redl. m. p.

[Megjelent a Kazinczy Gábor-féle kiadásban.]

4659.

Kazinczy — Toldy Ferencznek.

Schédel Ferencznek baráti szíves idvezlést.¹

Örvendesz hogy a' szerint vettem leveledet a' mint óhajtád. Ném tudnám az olly szép bizakodást, az olly szép intést mint vehetném külömben. Mit becsülhetünk úgy, ha nem az ollyat? A' két nem-barátid felől rég olta semmit nem tudok. Sajnálám ha az egyiket zavarjai előlnék. Dicső elme, 's kívánnám hogy ezerekig éljen.

Stettnernek levele együtt jöve a' Tiéddel. Mind Neked mind Neki az nap' felelék, de a' Néked szóllót újra kell írnom. Hirtelen kelle kiszaladnom feleségemhez, gyermekimhez, 's a' levelet asztalomon felejtém, 's örülök hogy az itt maradt. Köszöntsd szívesen Stettnernt, 's add által ezt neki.

Recenziómra és valami tollamból folyt, Te, sőt minden más, írhatják a' mit akarnak. Vagy nem kell írni, vagy szabadon kell. Barátságna, hidegségnek az olyanban nincs helye. — Minerva még sem kész, a' mint tudom azért, mert az Igaz' halála oda rekeszté az Ürményi' képét. Ellinger órá bizá a' képek metszését. Az Élet-

1826. j. 11. Megk. Augusz. 6. — Toldy F. jegyzete.

írást Ellinger velem dolgoztatá. Én Ūrményit 1782 oltá ismerem, 's dicsekedhetem sokszor éreztetett kegyeivel. A' mi kész vala az ívekből Jún. 27dikéig, Ellinger nekem megküldé, én pedig Bártfaynak adám által, hogy láttassa Kisfaludyval az Auróra' becslését.

Báróczinak általad említett két Munkáját csak egyy Bécsi Antiquarius Indexéből ismerem. Midőn utolszor valék vele, azok még nyomtatva nem voltak. Akkor adá-ki, midőn a' nagy Napoléon Bécsben másodikszor volt. Ūgy hiszem, hogy a' Munka nem ismerése kevésnek lehet kedvetlen. Én igen óhajtom látni, 's fogom, ha hozzatok lemegek.

Orpheusom elakadt, mert elhagyám Kassát, 's Landerer panaszolódott, hogy nem kél. — A' Kassai Muzéumot a' Bacsányi reá veszedelmet hozott verse: *Nemzetek, országok* etc. akasztá-el. Én ezen emberről nem szeretek beszélni, mert mi egymást soha sem szenvedheténk. Horányi szerette, 's elszelesítette. Maga akkor talán 20 esztendős gyermek, 's Diurnista Kassán, uralkodni akara, 's Barótit meg is nyergelé, hogy Bacsányi vala az öreg, 's az ősz Baróti a' gyermek. Hallgatok bajaim felől: de elmondom mint bánt Baróttival.

Ez és Rájnis vastagon veszekedének. Bacsányi is összeakasztá vele kerekét. Bacsányi egygyütt dolgozott Baróttival Baróti mellett, Rájnis ellen. Landerer nekem postán küldé-meg a' Rájnis által fordított Virgili Ecológák' egyyk ívét, újságképen. Barótinak akkor nyomtaták Verseit in 4-to. Bacsányi azt tanácslá, hogy ugyan-azon Ecológát fordítsa Baróti is, meghaladni igyekeztén a' Rájnis' fordítását, 's nyomtattassa könyvébe, mintha azt ő a' Rájnisénak látása előtt dolgozta volna. Rájnis meg fogja ölni magát szégyeltében, hogy a' Barótié jobb. Egész élte ilyen mesterségekből van szöve. Kiszabadulván Kufsteinből 1796., Bécsben kerese kenyeret. Somsics Lázár, Báróczi, 's mások hópénzt rendeltek a' birtoktalan, pénzetlen embernek. Somsics egyy deák Ódát írt; valóban tüzest, szépet: *Ad arma, Civis, nobile fortium Sanguen virorum* etc 's Bacsányinak adta, hogy azt mutassa-be a' Császárnak, mint magáét, 's Bacsányi mint magáét mutatta-be. Azonban szilaj lelke a' maga jöltevőjét addig bántá, míg ez eltépte magát tőle, 's őtet marha embernek titulázta, valamikor felőle szó volt. — A' Jottista Barótit ő tevé Ypsilonistává annál fogva hogy a' Jottismus Protestans mód!!! — Hogy Verseghivel mint leve egyy test, egyy lélek, noha egymást nem szenvedheték, képzelheted mint történt. Ypsilonista.

mind a' kettő, 's ez elég ok. Bohó emberek! 's méltók egymásra. A' mit a' Faludi Versei megett rólam mond, neki nagyon köszönöm. Szeretem hogy tudja a' világ, hogy mi ketten egymást nem szenvedhetjük. — A' Füredi Vida név alatt [írt] Recenzió Verseghire mutat, 's a' Tud. Gynek a' Verseghi kezével vala leírva, de az alkotás, a' halmozva tett citatiók azt kiáltják, hogy az a' Takács József tollából folyt, 's talán non sine numine Bacsányiano. Eléggé brutális írás, hogy e' gyanúra vetemedhessek. — De az illy embert csak gyűlölni szabad, nem soha bántani.

Élj szerencsésen, igen kedves barátom. Vörösmarthyt köszöntsd nevemben, 's mondjad hogy Cserhalom nekem is az a' mi minden jónak. Ő nekünk nagy diszünk. — Bártfay látatni fogja Veled a' Minerva említett íveit. — Csudálni fogod hitvesét.¹ Az tiszta és nagy lélek. Élj szerencsésen. Ujhely, Júl. 31d. 1826.

Kazinczy Ferencz.²

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 134. sz.]

4660.

Kazinczy — Kis Jánosnak.

Édes barátom,

A' Senior Halasy Ur' Hübnerét meghozattam Pozsonyból. Mit adnék érte, ha Kézíratomat Mélt. Gróf Teleki József Úr el nem vitte volna, hogy Neked küldje! mert ha majd vissza jó Tőled, látom én, hogy azt újra fogom dolgozni. Nyargalva mégyek keresztül a' tárgyakon. Addig is kérlek, barátságod és azon hűség szerint, mellyel minden jó igyekezetet segélsz, ird-meg nekem, mit ítélsz e' Munka felől, és azt postán, hogy addig is halljam, míg a' Kézírat kezemhez érkezhetik. — Épen azért, mert újra fogom dolgozni, ne küldd azt Guzmicsnak, neki magam fogom későbbben.

Én gondjaimat, bánatimat Szallusztal enyhítem ismét. Ah barátom, mint haltak-ki egymás után, a' kiket lelkem szeret!

¹ «Kit ő ekkor hozott haza Zemplényből Pestre.» — Kazinczy Gábor jegyzete.

² A levél vége le van vágva; a keletet s aláírást Toldy F. jegyezte a 2. lap aljára.

Eszteendő alatt négyen, 's az utolsó Gróf Gyulay Ferenczné. Nekem még húsz esztendeig kellene élnem, 's ha erős természetem mit ígérhet magának, azt elérhetném. De csuda, hogy eddig is éltem. — Szeress tovább is.

Ujhely Júl. 31d. 1826.

[Eredetije Kis Gyula birtokában.]

4661.

Toldy Ferencz és Zádor György — Kazinczynak.

1826. aug. eleje.

Bátorkodunk ezennel munkánkat hathatós pártfogásodba ajánlani; s e czélra, kérünk, méltóztassál hirdetésünk példányait oly férfiak közt osztogatni, s azt ajánlani, kiktől reménylhetni, hogy egy literatúránkat ismertető munkától a csekély árt nem sajnálják. Neveinket titokban kérjük tartatni.

[Megjelent a Kazinczy Gábor-féle kiadásban.]

4662.

Cserey Miklós — Kazinczynak.

Kedves Barátom!

Tudodé mi történt velem? — Engem, a mint Bétsből írják, Felsőleges Uralkodónk haza botsátott. Hogy ennek igaznak kell lenni, abban nints kétség, mert B. Jósika János Ur ő Exjais kapott Praesidialis Tudósítást rólla, — ámbár a Guberniumhoz még eddig semmi sem jött. Azt kérde *miért?* Magam sem tudom. A mit én tudhatok, abból áll, hogy se nem elégtelenségemért, se nem restségemért, se nem rosztelkűségemért. Némelyek azt ejtegetik hogy valami Leveleimet fogták volna el. Szeretném ha elé mutatnák, mert a mit irtam, meg nem tagadom: de se Király se Status ellen nem irtam; Politikai vélekedéseim is mértékletesek, el annyira, hogy a miket Neked irtam, azokkal talám Magad sem vóltál egészen megelégedve, és talám inkább Aulicusnak mint Patriotának itiltél. — A mi Hivatalomból elbotsáttatásomnak következéseit illeti: reám s

gyermekeimre nézve semmit sem látok nehezet, — sőt vidámabb és jobb izü napokat reméllek itt mint Kolosváron: de Hazámat sajnálom; sajnálom ő Felségét is, mert tsalalkozott.

Reméniem hogy sörsonnak ezen fördulása benned semmi változást sem okoz. Ezután bővebben levelezhetünk. — Már én hátra lévő életemet, a menyiben gazdaságotól ürülek, olvasásban s irogatásban töltöm. Arról bizonyos lehetz hogy magamat megnem únom. Kérlek tehát hogy irj nekem mindent a mit méltónak itélsz, énis irok Neked. A Magyar Országi Diaetának kevés sükerét várom. Jusson eszedbe mit irtam vólt rólla, még kezdetében. El vétették a himet. Nekünk nem lesz Diaetánk, s annál jobb; mert a mi roszz bé tsúsz, meg nem törvényesedik.

Állandóul maradtam

Tihón 2-a Aug. 826.

igaz barátod

Cserey Miklós mpr.

Kivül: ¹ *Bredről.* à Monsieur Monsieur François de Kazintzy mon respectable ami — p. Debretzin, Ujhely — à *Széphalom.*

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 26. sz.]

4663.

Gr. Dessewffy Aurél — Kazinezynak.

Szent Mihály, Augustus 3dikán 1826.

Tekintetes Úr,

Már Szent Mihályról irhatom azt a' mivel még Kassáról vala czéлом alkalmatlankodni — egyg alázatos kéréssel ugyan is, mellynek bátorságát azomban menteni fogja a' Tekintetes Úr' jósága.

Atyám' Collegája, Bónis, Vasárnap indul Po'sonyba. Atyám Posonyt, mihelyt Bónis ott van, elhagyja, 's így e' holnap' 25dike körül itt lesz. Én Marcell öcsémmel 's Német Úrral September első napjai egyikén egyg fordúlást indúlok tenni, a' vacátió' ideje betöltésére. Tisza Újlaknak akarnánk menni Marmarosba, 's ezt minden nevezetességeivel megtekintvén, Nagy Bányán keresztül Zsibónak Erdélybe — 's ezt átfutván, a' Temességen 's Belgrádon által, Nagy

¹ A levél zárlatán széttört piros pecsét.

Váradnak Octóber' vége felé haza jönni. 'S mivel tudtomra van, hogy a' Tekintetes Úr Erdélyt felette igen esméri, ezennel bátor-kodom megkérni, méltóztatna nékem egy, a' Dolgok' nevezetessége szerint intézett, marsrutot készíteni — 's ha ajálló leveleket is adhatna, a' Tekintetes [Úr] bennünket azokkal is megbecsülne. Wesselényi, kinek barátja lehetni dicsekszem, hihetőleg otthon lesz, ez Augustus' közepén eső Kolosvári ló vásár miatt — Atyám szöll vele Posonyba, ha még ott van — ha nincs, magam irok neki Zsibóra. Senki se tudja jobban a' Tettes Úrnál, mért kelljen ifú embernek útzania — ezen tekintetből méltóztatnék bennünket utasítani. Ha az Erdélyi levelek egy manuscriptum exemplárját is kaphatnám — véghetetlen köszönettel fognék lenni a' Tettes Úrhoz. Az ezen levelet vivő expressus addig vár, a' míg azt a' Tettes Úr kívánja.

A' Minerva' második füzetje megjelent. Nem tudom, vette é a' Tettes Úr? Elmenetelem előtt Kassáról, egy felszállítást kelle feltennem ezen folyóírás ügyében — kevés az előfizető — 's a' pénz.

Zsenit láttuk Ruszkán. Gondolhatja a' Tettes Úr, mi [!] örült Vir'sini — a' ki a' Tettes Urat tiszteli Anyámmal együtt, hogy láthatá.

Magamat a' Tekintetes Úr megbecsülhetetlen barátságába ajálván, megkülömböztetett tisztelettel maradok

a' Tekintetes Úr'

alázatos szolgája 's tisztelője

Gr. Dessewffy Aurél mpr.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 34. sz.]

4664.

Kazinczy — Gr. Dessewffy Aurélnak.

Méltóságos Gróf Úr,

Legnagyobb örömmel fogom tellyesíteni a' Méltós. Gróf Úr parancsolatját, 's a' leveleket elkészítem, 's Erdélyi Leveleimnek egy Exemplárjával, melly szerencsémre még kezemben van, még e' holnapban Szent Mihályban leküldöm. A' Pataki Collegium' Bibliothecájából kezemben van, de Ujhelyben, és nem itt, Benkőnek Transilvániája 2 vastag Octáv kötetben, azt is, ámbár nem enyém, által-

küldöm a' Méltós. Grófnak; hiszen a' Collegiumnak mind egy, akár ki' kezében legyen, csak vissza menjen, mert a' könyvet többé kapni nem lehet. Kísérje a' Méltós. Grótot a' szerencse. Jó szívű embereket fog látni.

divisque videbis

Permissos heroas, atque ipse videberis illis.

Cancellárius Teleki nekem azt mondá, hogy Erdélynek alig van két jobb feje, mint Cserey Miklós és az ennél sokkal ifjabb Báró Jósika János. Ez most Gubernii Praeses, amaz Gubernialis Consiliarius. Cserey fogja a' Méltós. Grótot egészen megragadni, az az, magáévá tenni, 's a' Mélt. Gróf ennél fog Kolozsvártt legkedvesebben mulatni. Hogy a' Mélt. Gróf ezt a' valóban nagy embert ismerje addig is míg látja, kikeresem a' Diaeta felől a' Diaeta alatt nekem írt leveleit, 's a' Méltós. Grófnak megküldöm. Gróf Dezsőffy Józsefet az, tudnillik Cserey Miklós, úgy kesergi hogy nem látta, mint én hogy soha nem Napoleont és Friedrichet. Melly szerencsés lesz most, hogy ezt az atyjához méltó fiat fogja szoritani kebelére, és tőle hall hírt a' Diaeta felől. Kérem a' Méltós. Grótot vigye magával hozzá Diaeta-jegyzéseit.

A' fő pontok Erdélyben ezek:

Kolozsvár

Maros-Vásárhely

Szeben

Fejérvár és Enyed

Vajda Hunyad és Várhely.

és a' Gyógyi ferdő.

Ezen utolsó miatt csak két órát kerül a' Méltós. Gróf, és vétkeznék ha meg nem tekintené, csudálást érdemlő Cascádja miatt. Merre mentem én, le fogom rajzolni, még geographice is, mert nem bírom Karacsnak egy táblában birt Magyar és Erdély-országi Map-páját, hanem a' négy táblára metszettet. De minthogy én a' Június 23d. megholt Gróf Gyulai Ferenczné miatt tévék némelly nem egyenes utakat, jó lesz, ha a' Méltós. Gróf Csereivel csináltat egy új Marsroutot.

Hogy Zseni csókolható kezeit annak az Asszonyságnak, a' kinek olly sokat köszönhet, 's hogy láthatta Comtesse Virginiet, a' kit csudál és szeret, kimondhatatlanul örvendek. Őtet sok holnapok olta kínzotta egy most nővé foga, és ezért halogatá olly rég olta a'

Kassára bémenést, melyet neki meg parancsoltuk [!]. Bizonyos vagyok benne, hogy egyedül ez a' baja okozá hogy bé nem ment.

Ajánljon kegyességébe bennünket Ó Nagyságának a' Méltós. Gróf, és legyen elhithetve az eránt, hogy míg bennem a' szív dobogni meg nem szűnik, én sem szűnök-meg tisztelni a' Méltós. Grófit és egész házát, mellynél tiszteletesebbet soha sem láttam 's látni soha nem fogok.

A' Méltós. Grófnak

Aug. 5d. 1826.

alázatos szolgálja
Kazinczy Ferencz mpr.

[Eredetije a kolozsvári egyetemi könyvtárban.]

4665.

Kazinczy — Toldy Ferencznek.

Schedel Ferencznek Kazinczy
baráti szíves idvezletét.

Édes barátom, A' hirdetéssel mind azt fogom tenni, a' mit a' dolog fontossága és a' te megbecsülhetetlen barátságod érdemel, kíván, parancsol. Mit nyerek vele, nem merem mondani magamnak, mert ez a' táj nem örömet veszen *könyvet*, 's képzelhet'd, minek tekinti a' *Verset*; az itt nem *Mesterség*, hanem *kedves játék, enyelgés*. Nem elég; azt vedd még hozzá, hogy ez *német könyv*, 's *magyarból fordítva*. De nem ijesztelek-el előre; csak arra kérlek, hogy ha reményed megcsalna, ne vedd azt hidogségnek, 's ne engem vádolj; hanem az időt. A' *Mesterség* és annak szeretete nem profanus portéka. — Még jobb! azt fogod mondani, 's bár csak az avattaké maradhatna! Minden bizonyjal jobb; de szándékod úgy nem ségélteik.

Minekelőtte a' nyomtatást elkezdted, kérlek, 's igen nagyon kérlek, tudassd velem, melly darabjaimat van szándékod felvenni, hogy ha rajtok igazítottam, azok ezen igazítások után nyomtathassanak. 'S itt nem lesz elég a' *Sonett*, vagy *Epigr.*, vagy *Óda* 's *Epist.* címjét emlitened, mert némellyikének *címjét* megváltoztattam, 's rá nem ismernék; hanem *első két három szavát* is említsd. — Tovább arra kérlek, hogy a' mit rólam mondatok, engedjétek lát-

nom; nem, mintha tömjént kívánnék, — az csak Isteneket illet; hanem hogy a' dátumok hamisan ne tétessenek-fel; és ha talán az Elisio és egyéb említetnek, hogy elkerültessem veletek az olly botlásokat, az involuntáriust és voluntáriust — a' millyekkel Horváth József Elek tölté-el a' maga csudálkozásaim nélkül nem olvashatott Értekezését a' Tud. Gyben. Azt velem közölheté vala elébb, 's bizonyos lehetett, hogy megcsipkedéseiből egy szót sem törlek vala ki. Én nem szégyenlem hogy elidálok, 's minthogy nem szégyenlem, miattam Horvát József Elek 's mások mondhatják a' mit akarnak. Mondhat'd Te is, édes barátom; de ha mondod, mondd úgy, hogy azt ne kelljen mondanom, a' mit Horvát József Eleknek — azt, hogy nem csudálkozom, ha ő szöll úgy.

Egyedül azért óhajtom látni, a' mi felőlem lesz mondva, 's reményilem tellyesited kérésemet. Sőt jónak látnám, ha azt mind azokkal látatnád, a' mit felőlek mondani fogsz.

Van egy valaki, a' kivel közlém a' mit mondani akarék. Nem felelt. Én kiadtam. Akkor mondá panaszolva, hogy ő ott nem születt, mert az hitvese' birtoka, 's engem vádolt, hogy pletykázok, az az, hamis hírt közlök és költök.

Láttad e már a' Kassai Minerva 2dik Füzetét? Egy Értekezés van benne a' Magyar Nyelvről, (közlé Dulházy Mihály). Tudod e ki' dolgozása? — Örvendj jelentésemnek:

a' Gróf Dezsőffy József *Aurél* fíjájé. Örülök a' lelkes 's nagy tudományú ifjúnak, mintha fiam volna, 's örülök tiszteletes atyjának és anyjának.

Hát az Auróra' Recenziójára mit mondatok? Vörösmarty reményilem, érteni fogja, hogy Cserhalma nem hidegségből van elmellőzve. Tisztelettel említettem, mert tisztelést érdemel. De a' Ráday-nemü Versezet' becsét kelle éreztetnem, 's kimutatnom a' technicali botlásokat. — Az elfogá a' helyt.

Bártfainénak minap írtam enyelgve, 's németül. Egy barát-nénk édesen nevette tréfámat. Lefordítám azt versekbe, 's ma küldöm Bártfaynak. Vedd te is. — Élj szerencsésen. Várom kérésem' tellyesedését.

Aug. 11d. 1826.

Bártfay Lászlóhoz.

Két Szeretőt éltök' legédesebb
Óráji között megháborítani,

- Nagy vétek, bűn, sőt épen kárhozat!
 Megyek tehát; de hadd mondjam, hogy én,
 5. 'S egygy összevagdalt, szúrt, és lőtt Lovag, (Major Bartos Úr.)
 Ki, bántva látván a' jót, vad gyötrőjén
 Kész bosszút állani béna karral is,
 'S kiket te sem gyűlölsz, két Asszonyink, (Bartosné és a' feleségem)
 Ha Josephine nem lesz olly szerencsés
 10. Mint eskeidnek hitte, rád esünk,
 'S kikapjuk, boldog Rabló, karjaidból. —
 Hallgat; titokban hullnak könnyei!

Nüsse zum Aufquacken für einen Ultrapuristen.

2. Óráji közt, statt órájiban — warum sollte das erstere besser seyn als das übliche órájiban?

3. Kárhozat — statt kárhozást érdemlő istentelenség. Die Tropologie scheint zwar, so etwas gut zuheissen: aber wozu das?

8. Welche Inversion! Wozu diese Härte!

10. Mint eskeidnek hitte — das ist eskeid után reménylette.

12. Hallgatása azt mutatja, hogy szenved.

13. Hullnak — miért jobb mint *folynak*?

Éljenek a' mi nem poeta Puristáink; de mi, az ő kedvéért, nem szűnünk meg rontani a' Nyelvet.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 134. sz.]

4666.

Kazinczy — Guzmics Izidornak.

Guzmics Iszidórnak Kazinczy Ferencz
 szíves idvezletét.

Az Ujhelyi Piaristák' igen tiszteletes Rector-Directora Tamásy Calazántz dicsekedett előttem hogy látott, 's még inkább feltűzelte vágyamat, hogy valaha én is láthassalak. Mint kell csak ezért is óhajtanom, hogy a' Dieta érjen véget valaha! Mert ha Pesten lézsek, lézsek Pannonhalmán is. — De elkeseredem, valamikor ez a' Dieta jut eszembe, melly szenvedésimet így húzza.

A' Kassai Minerva' második Kötete elhagyá a' sajtót; az egygy hét olta van kezemben. Ürményinek életét velem iratá-meg Ellinger,

minekutána Gróf Dezsőffy Aurél meg nem elégedék a' maga dolgozásával, a' Prof. Pongráczéval (Kassán) pedig sem Ellinger nem, sem Dezsőffy. Ma adám-ki olvasni, és így nem idézhetem-fel a' lapot és sort, de te rá találsz útmutatás nélkül is, hová ez tartozik: — Midőn 1794. a' Septemvirátus és a' Kir. Tábla összeült, annak meghatározására, hogy némelly Megnemnevezettek megsértett Felség, az az Felségsértés' vétkébe estek, és így rájok a' törvény szerint kell hozni az ítéletet; Ūrményi így adá véleményét: Ez nem az említett véték, hanem csak a' mi törvényeinken meg nem nyugvás; ha ki ezzel továbbá sem elégszik-meg, vitessék a' szélekhez, 's ott eresztessék útnak, hogy keressen olly Alkotmányt, a' millyen alatt élni áhít. —

A' Minerva' tavalyi negyedik Kötete meg van tiltva, még pedig igen igen keményen, 's a' SZÉP PÉLDA czímet viselő Óda miatt. — Ellingert nem fizetik, és így Minerva elakad. — Őrvendek hogy nekem még semmimet sem kelle a' Censornak kitörlni, 's hogy ezt megtiltani kénytelenek voltak, sajnálom.

Épen most veszem a' hírt, hogy Bálint fiam, egy nyolcz esztendőös gyermek, halálosan beteg. Sietek haza. Midőn testvérei nevémet említék, fejét a' hang felé emelte. Nagyon kedves gyermekem, 's ő kapta-el leginkább physiognomiámat. — Élj szerencsésen, édes barátom, 's képzeld, melly rettegések közt leszek, míg leveletem venni fogod. Számos gyermekeim vagynak, de nekem az ő számok nem sok, még e' nyomorgásomban is.

Ujhely Aug. 11d. 1826.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

4667.

Kazinczy — Bártfay Lászlónak.

Bártfay Lászlóhoz.

Két Szeretőt élők' legédesebb

Óráji közt megháborítani, — —

[stb. mint a 4665. számú levélben.]

Bartosnénk mosolyga, midőn neki beszéllém, mit írtam hölgyednek; Sophie pedig azt mondá rá, hogy a' levél poetai Epistola. Áltöntém tehát az általam kedvelt Schemába. Vedd kedvesen örömem

bohóskodását. — A' mi barátnénk háza most tellyében van az egésségnek: ellenben az enyém ispotály. Fizsi felgyógyult a' himlőből, 's kevés jegye marad; a' két fiam orvosló kezek alatt van; Sophie most gyógyúl.

August. 11d. 1826.

[Eredetije a M. N. Múzeum könyvtárában.]

4668.

Kazinczy — Bajza Józsefnek.

Bajzának Kazinczy szíves baráti idvezletét.

Édes barátom, Gyönyörködve hallám a' mit felőled ez a' kedves barátunk beszéle, 's alig várom az időt, hogy megláthassalak. Minervánknak második Negyedét talán már láttad, 's úgy hiszem, nem veszed nekem balúl, hogy egy két helytt valamit megváltoztaték. Az a' *sors* kegyetlen szó, 's ott, a' hol állott, nem állhat. — Sietve kell mennem beteg két fiamhoz, 's kérek, vedd szeretetem' jeléül e' keveset. Adják Isteneink, hogy vig kedvvel énekelhessd szép dalodat! De közelít Aug. 29dike. Akkor emlékezzél velem Mohácsra.¹ Élj szerencsésen. — Ujhely. Aug. 19d. 1826.

Kivül: ² Bajzának Pozsonyban.

[Eredetije a M. N. Múzeum könyvtárában.]

4669.

Kazinczy — Dulházy Mihálynak.

Különös bizodalmú Drága Jó Uram Bibliothecárius Úr,
kedves barátom,

Végzetetlenül köszönöm annak tudatását, hogy a' Minerva-
ídk Kötete megtiltására mi hirdettetéknak, és ezt az Ur meg-

¹ «Bajza *Versei* közt egy e napon írt rhapsodia találtatik.» — Kazinczy Gábor jegyzete.

² A levél zárlatán ép piros pecsét.

becsülhetetlen barátsága jeléül veszem, 's annak, a' mit eddig is mindég szoktam volt mondani, hogy csaknem példa nélkül van az a' szolgálni-készség, a' mit az Úr tenni soha nem restell. — Bár ezt az Úr' annyi esztendőök olta erántam bizonyított barátságát azzal fizelhetném vissza, hogy Bogáfi boldogúljon, a' mi bizonyosan szíve-men volt, szíve-men van, szíve-men lesz. De az emberek dolgait inkább kormányozza szerencse, mint akarat, 's hány esetekben akarunk, de híjába! Azonban ne csüggedjünk-el, sőt sürgessük addig, míg végre meglesz.

Az Urat magát is elsüllyesztik a' csapások, mint engem. Ha a' Dieta nem volt volna, most én baj nélkül volnék; régen keresztül estem volna minden bajomon. 'S az az istentelen, a' ki látja, hogy istentelenség a' mit csinál, szenvedni hagyja testvérét és annak gyermekeit! De a' panasz haszontalan, és nemtelen. Hallgatok tehát. A' szegény Ellinger jutalmat érdemle Minervának kiadásáért, nem azt hogy elhagyjuk, sőt hogy ötöt, mint én is, abban is tartóztatjuk, a' mi Isten és Világ előtt övé. Részemről ígérem, hogy bennem nem lesz hiba, de csak még kevésbé váraкоzzék. Az én sorsom 7 gyermekkel irtóztató. De majd megkönnyülök. 'S akkor tisztának mutatom magamat; sőt hálásnak is, mert vele dolgoztatok.

Van e elég materiale Minervához, 's kinek képe következik? — Az Ürményi Biographiájával talán van okom megelégedve lenni. De ha több időm volt volna, az bővebb lett volna; irtam volna Pestre némely kibővítésekért. Kinek képe jó a' 3dikhoz, és ki dolgozza a' Biographiát hozzá? Ellinger Úr velem szabadon parancsolhat. Valami tőlem kitelik, mind az szolgálatjára van. —

Most értem csak, hogy alkalom van Kassára, 's hasznomra fordítom azt. Ha az Úr nekem valamit küldeni akar, tégye-le Mikóházi boríték alatt a' Vármegye háza Commissáriusa' kezénél, 's én Mikóházáról veszem.

Vay Ábr. haza jött, 's helyébe első Követnek Pálóczi Fő-Nótárius választatott-meg. Vaynak sok ellensége van, de sokkal több meleg barátja, Ragályi Tamás pedig kedvetlenségbe hozá magát a' Borsod Vármegyeiek előtt. De ezeket Kassán is hallá az Úr.

A' Grófné Zsenit Ruzska és Kassa közt útban lelé. Zseni vissza tére vele Ruzskára. A' Grófné hívta magával Szent-Mihályra, 's Zseni le fog menni. — Aurélnak egy csomó holmit küldök Erdélyi útjára.

Éljen szerencsésen, édes barátom! Az Isten adjon erőt az Urnak

baja elviselésére, 's könnyítse-meg terheit. Az Asszonyt a' legforróbb barátsággal tisztetem.

Ujhely Aug. 21d. 1826.

Kivül: ¹ Dulházy Urnak.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 5. sz.]

4670.

Guzmics Izidor — Kazinczynak.

Pannonhalmion August. 22d. 1826.

Kazinczynak Guzmics
tiszteletét.

Mikor én előszer a vallási egyesülésről, vagy inkább egyesülhetőségről írtam; mikor Báthoryt oda igazítottam, hogy a századok által megszentelt dolgokkal játszani, azokat a néphez tartott beszédekben leallyasítani, nem csak vallási, de polgári tekintetből is veszedelmes; mikor ohajtásomat, hogy vajha a kis magyar nemzet egy vallásba nem különben, mint egy nyelvbe egyesülne; mikor ezen nem csak vallási, de, 's még inkább, hazafiai ohajtásom lehetőségét érezvén, a theologiai akadályokat félrelökni törekedtem: eszemben sem volt valakivel perlekedésbe elegyednem. Lelkem tisztaságának jeléül szolgáljon a vallási egyesülés Ideájának, és a praetensive fenálló Unionak általam lett barátságos vizsgálása. Szikszait én megdicsérve hagyám itt el, 's olly oldalról dicsérve, mellyről, későbbi beszélgetését tekintvén, legkevésbé érdemlé. Ez neki elég lehetett volna, csupa álmát, a tapasztalás ellen álmodt álmát, feledni. De ő ezt az álmat folytatá, 's úgy folytatá, hogy velem háborkodni akaró lelke nyilván kitűnnék. Magára akarám az embert hagyni, annál inkább, hogy mennél többet ír vala, annál bizonyosb lenne előttem a dologhoz nem termettsége. Ő akkor leheté togatus, mikor még a theologia nálatok sem a legjobb lábön állhatott. Ezt különösen a *Biblia győzödelme* czimű munkája gyanítatá velem, melly szerint, ha naturalista volnék, meg kellene naturalizmusomban erősödnöm. De tévedéseit fényre kelle hoznom; 's ha ő neheztelve veszi a most már akarva keményebb tollat, több sorsosi hálával köszönik nekem szívökben, hogy tudatlanságát fel-

¹ A levél zárlatán ép piros pecsét.

fedtem. Ma tudós protestans olly tudatlanul, olly következetlenül szégyellene beszélni. Ha tehát ohajtásod, édes barátom, «Hogy ne bántanánk egymást!» ide czéloz, hidd-el, hogy ez a tőlem adott bántás jótétül vétetik több tudós feleidtől az egész protesztantizmusra nézve. Hogy a protesztantizmusnak rationalizmuson kell végződnie, azt a német föld már is tapasztalja, 's a dolog természete olly nyilvánosságossá tevé már, hogy vak legyen, ki nem látja.

Én a tüzet, mellyel kiki religioja eránt ég, ha okos meggyőződés szüli azt, nem csak nem gáncsolom, sőt tisztelem is, dicsérem is. De a ki magát tüzes protestansnak vallja, tőle méltán megkivánom, hogy tüzet, mellyel én égek az én katholicizismusom mellett, nem különben tisztelje, 's ha nem dicséri, legalább ne gúnyolja. Régtől tapasztalom pedig, hogy mikor a proteszt. indifferentiát kíván 's tolerantiát részére a katholikustól, ő maga tettel, hol ez szabadon engedtetik, a praedominium privilegiumával legkevésbé indifferens, és leginkább intolerans kath. hazafijai eránt. Azt tapasztalom, hogy hol a katholika praedominál, jóval nagyobb a tolerancia, 's nem sértetik a tolerált rész, hanemha maga nyujt alkalmat. Ezt tevé Márton, ki ellen protesztansok is kikeltének; ezt még inkább Báthory, leginkább pedig Berzeviczy. Azt tapasztalom, hogy katholikus, hanemha tisztí hivatalja kívánja, a religio különségét örömezt feledi; ellenben a proteszt. talán csak Matheszisben tudja elhallgatni. Azonban én a tudományos, de mindég szerény és mérséklett csatának valamint másban, ugy a vallás dolgában sem vagyok ellensége: ezt csak a Korán tiltja, az evangélium példákat ad reá, 's kötelességül teszi azt. Küszdeni kell az igazságért; 's a jó 's rossz principiumok között nem szabad a fegyvernyugvás; ezt az ész is tiltja.

Én mind e mellett is tisztelem az egyes ember religioját; melly között és a nép, nemzet nyilván religioja között valamint általában a religio és theologia között különséget teszek: a népre, a nemzetre nézve kívánok egy vallást, melly nélkül polgári boldogsága nem állhat. Te 's én mit, hogyan hiszünk; a mi elménk, a mi szívünk dolga; ehez semmi hatalom, semmi erőszak nem fér. De azt kívánom, hogy a nyilván vallást tiszteletben tartsa minden polgár, mert ha ez nem volna, az övé is, melly személyes lévén minden kétségen kívül soha sem lehet, bizonytalan ingadoznék. Javitson, haki hozzá ért, de ne tüzzel vassal; ne sértőleg a vallást hirdető, oltalmazó kar ellen. Nincs ugrás a természetben; 's haki erőszakkal

ugrik, 's ugrattat, ugrása 's ugratása nagy pusztítással jár, 's kipótlatatlan kárt okoz.

Bibliai Történeteidet várva várom, 's csak annak megolvasása fog engem elhatározni. Hogy a te szép szived, magas érzésed csak szépet, csak jót, csak méltányt fog veled mondatni, felteszem eleve, 's meg vagyok győződve, hogy e részről minden jónak javallatát meg fogod nyerni. Én, már esztendeje, hogy hasonlóan munkálodom, de célom messzebb terjed, sem hogy rövid időnek munkája lehessen az egész: 's míg ez el nem készül, e tárgyról írni nem fogok.

Ismét beléd kötöttek, édes Barátom! A Pápai tudósok egy még a litteratura körén mind eddig ismeretlen katolikus pap nevében Kritikát, vagy mit (ők rostanak nevezik) irtak reád, 's Követőidre. Sajnálom a szegény papot, ki magát ezen hadnak trombitássává hagyá tétetni. Azt mondják ezek, hogy te elhagyatva régi barátidtól, fiatalokat gyűjtél, nem tudom mi mesterséggel, zászlód alá. Engem nem hívtál, nem hivattál; de ott valék már, minekelőtte te tudnád, hogy e világon vagyok. Ezt az egyvet tudom. Egyebeket mint gyűjtöttél, te mondhatod nekem el leghitelesebben. Addig pedig, míg te ezt megírod, 's én Történeteidet megolvasom, 's megrostálom, élj boldogul. Tisztelem az igen jó Tamási Rector Urat, ki bennünket részetekről meglátogatott.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

4671.

Kazinczy — Cserey Miklósnak.

Tisztelt kedves barátom,

Ámbár Tőled egyebet semmit soha nem vártam mint nagyot, nemest és szépet, leveled még is újabb tiszteletedre ragad, 's szinte csudálom nagylelkűségedet. In te manca ruit fortuna! — Melly vesztesség, hogy Erdély tégedet veszti-el, 's minekelőtte még a' halál kikapott volna! Nem tudom a' körülállásokat, 's így nem tehetek egyebet mint azt, hogy Néked tovább is nyugalmas elmét, gyermekidnek pedig szerencsét kívánjak. Legalább kevélységek lészesz, és élesztő példájok; — 's az soha sem kevés.

Én a' mai postával vevém leveledet, melly által el akaralak készíteni, hogy Gróf Dezsőffy Józsefnek Aurél és Marcell fiai, házi-

Nevelőjökkel Németh József Úrral, Erdélybe indulnak, és meg fognak látni. Máramarosból mennek-bé Erdélybe, Zsibón által. Épen most írok Aurélnak, hogy Tihót útjokból el ne hagyják. Meglátod a' nagy férfi nagy fiját. Nyolcz nyelvet tud, 's atyja mellett volt sok holnapokig a' Dietán. Tartóztassd sokáig magadnál, 's ne engedd, hogy siessen. Szebenből Vajda-Hunyadnak 's Belgrádnak fogja venni útját.

Engem a' Diaetáról ne tudakozz. Egyedül azt mondom-el a' mit e' napokban hallék: — Báró Orczy Lőrincz, unokája a' tiszteletes Generálisnak, 's a' tiszteletes Zemplényi Fő-Ispánnak (Józsefnek) fija, Követe Heves Vármegyének. Követtársa Vice-Ispán Földvári arra adá voksát, hogy a' taxalisták ne fizessenek, ő, (az az Orczy) arra, hogy fizessenek. — Abaujvári Vice-Ispán és Követ erre felkölt, 's Orczyt Instructiójára emlékezteté, hihetőleg a' bosszankodás által tűzbe indítva. De ő, ha tüzes is, soha nem goromba. A' Kir. Tábla elkezdé kiáltani, hogy Comáromy István ellen támasztassék Fiscalis Actio, mert egy Követnek más Követ ellen nem szabad kikelni és azt megfeddeni. — Comáromy azt felelte, hogy a' kérdés a' Követek Corpusáé, ha erigáljanak e ellene Actiót: a' Kir. Tábla ennek megállítása után fogja meghatározhatni, az ő szava mit érdelem.

Ugyan-csak Comáromyval egy más Sessióban az történt, hogy midőn a' már említett tárgyban voksok szedettek, a Mélt. Personálissal akadt-össze. 22 Vármegye azt akarta, hogy a' Taxalisták ne fizessenek, 14 azt, hogy fizessenek, 8 Vármegyének Követei pedig meghasonlának egymással (mint Heves is a' mondottak szerint) 's az egyik Követ nem akarta, a' másik akarta, $8 + 14 = 22$. És így a' voksok egy számúak voltak. A' Praeses a' maga voksát ezeknek adá, 's így eldölt a' dolog.

Comáromy azt kívánta, hogy a' meghasonlásba jutott Vármegyéknek ne Követjeik voksa, hanem Instructiójuk tekintessék; de a' kívánság hijába vala téve. Én rettegek, hogy a' szörnyen elkeseredett Nemesség bosszúra ne fakadjon. A' Borsodi Követ Ragályi ellen már fenekednek. Bár elaludna tűzők míg az lejő a' Diaetáról.

Borsodnak Követei voltak: 1. Vay Ábrahám Cs. K. Kamarás és Első V. Ispán, — és Ragályi Tamás, a' testvér öcsém feleségének öccse, nekem szívesen becsült nagy tudományú barátom. Vay fija Józsefnek, kit ismertél, 's a' Kazinczy Péter, atyai-bátyám', veje.

Midőn Ragályi az Instructiója ellen szólla, Vay egész modestiával hallgatott, 's várta hogy 4 más Követ szóljon. Akkor felkölt, 's provocálá magát Instructiójára, mellynél fogva ő rá nem állhat a'

Nemesség fizetésére, 's az 1741. 8-hoz tartózkodott. Ezt Ragályi nehezen vette, 's megszakada köztök a' hír. Vay elhagyá a' Diactát, 's végképen.

Ide haza volt, midőn Követője megválasztaték. Az is jó fej; Palóczy László Fő Notárius, ki könyv nélkül tudja Filangiérit, mint törvényeinket, mellyekhez még szorosbban ragaszkodik mint Filangiérihez. Szép a' Democratiai Idea; de nincs eszénél, a' ki Democratitást akar¹ itt behozni, holott a' Democratiai principiumok csak arra valók, hogy törvényeinken csak igazítsunk, nem hogy a' sarkalatosakat is felforgassuk. Nekünk a' mi régink a' sola salvificánk.

Ekkor az a' kérdés támadt, hogy Palóczy legyen e' elsőbb Követ, minthogy a' Vay helyébe választaték, vagy a' még tavaly választott, 's eszt. oltá fungáló Ragályi. — Vay azt mondá, hogy ő volt az *elsőbb*, de ő soha sem tudta (nem akarta tudni), hogy ő az első, azonban Palóczy régibb Assessor mint Ragályi, 's Fő Notárius azon felül, és így legyen ő az első. — Ezt Vaynak balúl veszik. Én nem szeretem a' jókat, az igazán nagyokat vádolni, 's ha felakadok cselekedeteiken, okokat keresek, mellyeknél fogva menteni lehet. Hát ha ezt Vay azért tevé, hogy Ragályi bosszankodjék meg, 's hagyja ott a' Dietát?

Hogy az első Tábla elúná a' felelgetést, 's a' 2dik Tábla Nunciumára *nem*-mel felelt, 's mixta Sessiót nem tartá, 's egyebet a' *nem*-nél nem felelt, már fogtad hallani.

Élj szerencsésen, édes barátom. Az én szíves tiszteletem erántad soha sem fog csorbát szenvedni, sőt csapásod még forróbb barátodá teszen. — Aug. 25d. 1826.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 43. sz.]

4672.

Kazinczy — Gr. Dessewffy Aurélnak.

Méltóságos Gróf,

Ezt a' keveset a' Sedriában írom. — Ne akadjon fel a' Méltós. Gróf, hogy ígéretemet eddig nem teljesítettem. Azokból a' mit küldök, sokat ki kelle írnom, még éjszakázásokkal is. De bár későn fogja

¹ Az eredetiben tollhiba: *akár*.

venni a' Méltós. Gróf, bizonyosan nagy örömmel veszi. Ha Fiscális Pap István Úrtól nem hallottam volna, hogy Sept. 5dikén Szent Mihályban lesz, már küldeném a nyalábot: mint hogy bátorságosabb lesz azt Pap István Fiscális Úr által küldeni, mint egy tudatlan ember által, a' ki meg is részegedhetik, vagy ha eső találna rá jönni, az kezében által ázhatnak, a' nyalábot inkább Fiscális Úr által küldöm. Méltóztassék a' Méltós. Gróf cselekedetemet hidegségnek nem venni.

Én a' Méltós. Gróft Erdélyben senkinek nem tudom jobbnak ajánlani mint Gubernialis Consiliarius Mélt. Cserei Miklós Urnak. De ettől épen a' mai póstával vettem egy levelet, mellyben tudósít hogy hivatalából el van eresztve, holott azt *maga nem kereste és nem várta*. Úgy hiszik hogy némely levelei elfogattak, és a' csapás azért érte. — «Szeretném, ha előmutatnák (úgymond Aug. 2d. irt. levelében) mert a' mit irtam, meg nem tagadom, de sem Király, sem Status ellen nem irtam. Politikai vélekedéseim is mértékletesek, elannyira, hogy a' miket Neked is irtam, azokkal talán magad sem voltál egészen megelégedve, és talán inkább Aulicusnak mint Patriotának ítéltél. A' mi hivatalomból elbocsátatásom következeit illeti, reám 's gyermekimre nézve semmi nehezet nem látok, sőt vidámabb és jobb izű napokat remélek itt (Tihón, Zsibó mellett) mint Kolozsváron. De hazámat sajnálom; sajnálom Ó Felségét is, mert csalatkozott.

A' Magyar Országi Dietának kevés sikerét várom. Jusson eszedbe, mit irtam volt róla, még kezdetében. Nekünk nem lesz Dietánk 's annál jobb; mert a' mi rossz becsús, meg nem törvényesedik.» — Eddig Cserei.

Ebből látja a' Méltós. Gróf, melly férfit veszte a' Haza, minek-előtte a' halál kapta volna ki közzülünk. De a' jó ember hivatal nélkül is teszen jól, csak hogy kevesebbet mint amúgy. A' jó fejeknek szolgálni kell, 's ezért óhajtom, hogy a' Méltós. Úr is szolgáljon.

Ez a' Cserei semmit sem óhajta inkább, mint hogy valaha láthassa a' Méltós. Gróf tisztelt Ura Atyját. A' Méltós. Gróf nagyon jól tenné, ha Zsibóról hozzá által menne, noha Wesselényi talán elhült Cserei eránt. Legalább úgy hiszi a' Világ. Ez azonban sem Csereinek sem Wesselényinek nem árthat, mert azért hogy két ember két ellenkező módon gondolkozik, mind a' kettő igen érdemes ember lehet.

Hallá a' Mélt. Gróf, mi történt Borsodban. Vay imádtaték; most wádolják; azért volt Patrióta, hogy csudáltassék; miolta Metternichel szözlött és Administrátorsággal biztattatott, nem Patrióta, ezért hagyta-el a' Dietát. — Rendes fajta az ember. — Vének e Administ-

rátorságot keresni? tiltsuk e azt a' jóknak? 's nem lehet e ott hagyni a' Dietát jó okból is? — Vay csinálta hogy Palóczy legyen elsőb Borsodi követ; ezt dühösségből tette Ragályi ellen? — Vay azt mondá, hogy Palóczy régiebb Assessor. Hát ha azt azért tette, hogy Ragályi apprehendálja, 's *hagyja ott a' Dietát?* — Ezt sokan óhajtják. Mert őtet nézik annak a' kiért az 1741 : 8. sebet kapott.

Maradok hív tisztelettel

Ujhely Aug. 25. 1826.

alázatos szolgálja
Kazinczy Fer. mpr.

[Eredetije a kolozsvári egyetemi könyvtárban.]

4673.

Cserey Miklós — Kazinczynak.

Györgyfalván 25-a Aug. 826.

Kedves Barátom!

Nem rémittene a fojó hónap 4dik napján költ Leveled, ha az olyan embert a ki magát vétkesnek nem érzi, valami meg rémit-hetné. Őszve vetvén azt a jubilatiómmal, és aval a lassan harapozó hirrel, hogy valamely levelemnek elfogása okozta volna jubilatiómat, — azt a gyanut érzem magamban támadni, hogy talám a Neked írott Leveleim, melyekben politikai vélekedésekis voltak, okozták volna Hivatalomból való ki esésemet. De miért? Mert azokban semmi sints olyan, — sem egész lelkemben — a mi büntetést vonhatna reám. Szóról szóra nem emlékezhetem mindenre, de mivel gondolataim vagyis vélekedéseim semmiben sem változtak, lehetetlennek tartom, hogy gántsot találhassanak benne, haneha egy Hazafinak Hazája ügyeiről való elmélkedéseit, mihent a Ministeriuméval nem egészen egyeznek, mindjárt vétkesnek találják; ezt pedig felnem tehetem a mostani kegyes Uralkodó alatt, a ki magais, a menyiben tudhatom, az egyenes lelküséget szereti. Emlékezhétel rólla, hogy én Felséges Urunkról mindenkór nagy tisztelettel és hivséggel emlékeztem, — és a Magyar Országi Patriotáknak hibául tulajdonítottam hogy olyan sokra terjesztették a praetensiókat; mert azt tartottam eleitől fogva, hogy tsendesebb és mértékletesebb módon sokkal töbre lehetett volna menni. — Az Órszág póstula-

tumairól, t. i. hogy mit kívánhatna, és mit nyerhetneis meg, ki fejtettem gondolatimat, — de egy olyan embernek irtam, a kivel csak magával akartam közölni elmélkedéseimet, a nélkül hogy ki terjesztésseket akartam volna, a mint leveleimis bizonyithatták. — Rollad sem tehetem fel hogy rosszszül bántál volna bizodalmommal, — és olyan hejre terjesztetted volna magános elmélkedéseimet a hová nem kellett. — Mindazonáltal, akár mi történt legyenis, balra magyarázásnak kellett közbe jöni: mert én valamint a Magyar Nemzetnek, saját Nemzetemnek jóvát kívántam, úgy a Királyunkhoz hiv voltam, csak hogy vélekedéseimet nem éppen azokban határoztam a miket mások tartanak jónak mind a kettőre nézve, — hanem olyan közép úton jártam, a milyent jó lélekkel gondoltam legigazabbnak lenni. —

Engemet Felsőleges Urunk Hivatalomból ki tett, de Characteremnek meghagyásával, és normalis pensióval. Én ezt, noha soha sem voltam meghalgtatva, (mert ha meghalgtattak volna, ki világo-sítottam volna hogy a lelkem mindenkör tiszta volt, és büntetést nem várhattam) békével veszem, — semmi rendülést sem érzek magamban, jó lelki ismérteemtől erőssítetvén, — sőt igen tsendeszen van a lelkem, és a nyűgodalmat jó kedvel fogadom; — azt kívánván hogy sok olyan tiszta lelkű szolgálai legyenek ő Felsőségének a milyen én voltam. — Ki tudja? Hátha még ő Felsőgeis meggyőződik, hogy jobbak voltak vélekedéseim a másokéinál? —

Én semmi rosztól sem félek, mert semmi rosszszat sem érdemlek, — róllad sem teszem fel hogy rosszszat érdemelhetnél, — de ha ok nélkül érneis valami rosszsz, tudom hogy sok igaz emberek szenvedtek üldözést, és én semmit sem fogok ő Felsőségének tulajdonítani, hanem valakinek olyannak a ki ő Felsőgéhez a hivség szine alatt hivségtelen. — Adjon az Isten Neked erősséget, semmi rosztól sem félni, mivel azt tartom hogy semmire sem tetteted méltóvá magadat. Várom további tudósításodat, nem a Kolosvári postán, hanem a *Brédin*, mert *Tihón* leszek: — és vagyok igaz barátod

Cs. M. mpr.

P. S. Hát az utóbbi munkád miben van? Ki adtadé? Már én is tsupán Litteraturára fordítom magamat.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 26. sz.]

4674.

Gr. Dessewffy Aurél — Kazinczynak.

Tekintetes Úr,

Ma vettem Augustus' 25dikéről hozzám intézett levelét a' Tekintetes Úrnak, 's már előre is felette köszönöm mind azt a' mit a' Tettes Úr kegye velem közleni méltóztatik — ámbár azt, hogy ez a' 'Tettes Úr' éjtszakáját rontja, 's így olly annyira becses egységének is árthat — kimondhatatlanul sajnálom. Avval vigasztalom magamat, hogy én nem valék olly merész, valami hoszszast kívanni, 's hogy ha a' 'Tettes Úr' irántam való jóságát meg nem érdemlem is, de azzal legalább vissza nem élek. — Atyámat — ki 21dikén délután indult Po'sonyból — de Illésházyt látni Morvaországba tért — e' héten — de nem tovább mint 3dikig estve várjuk — 4dikben okvetetlen indulunk. Papp István Urat 2ikra estvére várjuk ide — 's nem mondhatom, mennyire örvendek láthatni a' kincset, mellyet kapok.

Noha még eddig hiriből sem ismértem Csereit, igen vágyok azomban látni azt, a' kit a' 'Tettes Úr' annyira magasztal — 's a' ki ennél fogva, nem lehet nem igen jeles ember. Bizonyosan elmegyek hozzá Zsibóruól — 's ha, a' mint reménylem, otthon kapom Wesselényit, azon leszek, hogy velem jöjjön. Wesselényi nem szereti a' lágymeleg embereket — 's a' kiket — ha talán hibásan is — azoknak tart. Nálta egyenesnek kell lenni — és egy perczig sem tergiversálni. Be örvendenék, ha ötöt, a' kit olly deréknek ismérék — 's azt a' kit a' 'Tettes Úr' olly nagynak mond — megbékélve — vagy ujonnan egymásra melegülve láthatnám! — Wesselényinek sokkal tartozik Magyar Ország — ő nélküle a' diétán az ifú és dúzs mágnások' tüze soha se kapott volna jó directiót, 's régen elhült vala. Ő tartja benne a' lelket — esze, 's tiszteletet parancsoló karakter-ereje által.

Hallottam hogy Vay haza jött. Nekem se nem illik — sem nem szabad akárki felül is itélnem — főképen ott a' hol csak félig meddig tudom a' környülállásokat. Vay' lépését azomban consequensnek nem tarthatom. Igaz, hogy kevés jót lehet tenni a' diétán — de ezen ok azelőtt is megvölt — 's nem kellett volna felmenni másodsor annak, a' ki ezt tudta. Azért, hogy nincs mindég egy értelemben egy követ a' Collegájával — kár oda hagyni a' diétát

— ez sok követ közt megesik. Annál kevésbbé kell ezt tenni, ha a követárs először botlik — ha botlik — 's ha az előtt jól viselte magát. Ragályi olyan ember, a' kire a' lelkét rá bízhatja akárki — a' kinek semmi mellyék czélja a' világon nincs — a' ki ha medius terminust proponál — a' mi egyébiránt felette ritkán esik, mert ő zur äussersten Linken tartozik — ezt csak akkor teszi, mikor látja, hogy jobb valamit megtartani, vagy megnyerni, mint semmit. Ő, az általa és Somsich által proponált conciliationis mediumot mindjárt más nap vissza húzta — mert látta, hogy formájából ki van véve — 's hogy a' proceresek félre magyarázzák. Nem érdemli ő hát azt, hogy az 1741. 8 sértése okának tartódjon. Tudjuk mennyire volt ezen törvény czikkely már ezelőtt is sértve — 's hazánknak felvilágosodottabb fiai a' diétán, igen látják azt, hogy elébb utóbb mindnyájan fizetni fogunk. A' fő dolog az, hogy legyen miből — hogy magunk határozzuk meg, mit fizessünk — 's hogy tudjuk, hova fordítatik pénzünk? — Lehetetlen volt most megtartani a 1741. 8 épségét — ministerio et tabulae procerum stat pro ratione voluntas — 's az ilyeneket hiába capacitálgatja az ember. — Hogy Vay administrátorságot kapni jött haza, azt nem hiszem. Metternich nem biztatta Vayt Bécsben — mert Vay kijövéen a' Herczegtől azt mondá az elő szobában álló atyámhoz: ugyan mosott. Ő Felsőge pedig azt mondja, a' mint beszéllek, hogy Vay még fiatal — hogy apja mindég ellene volt 's u'soráskodott — 's hogy ő maga is sokat tett ellene a' diétán. — Administrátorságot keresni nem vétek. Szeretném azomban, ha volna eggy törvényünk, melly a' hivatal vételt, eggy kis idővel a' diéta előtt 's után, tiltaná a' követeknek. Vay, ugyan csak az administrátorság keresést vétektől tulajdonította Prényinek — mikor erről volt a' hír — melly azomban szint' olly kevésbé vala igaz, mint én most a' Vayról valót hiszem. Ennekem, olly sokszor volt alkalmatosságom csudálkozással hallani szólni Vayt — hogy ő felőle semmi rosszszat és nemtelent nem tudnék elhinni. — Az azomban kicsinyes bosszú, hogy Palóczyt tette első követté, mert prioritas electionis, non assessoratus teszi itt a' just. Ragályi ezen fel nem indul — hiszen Nagy Pál is második követ — 's Palóczzi csak úgy lesz valóban első követ, ha szintolly derékul [!] viseli magát, mint Ragályi szokta. — Hiba óhajtani, hogy Ragályi ott hagyja a' diétát — ne kevesítsük a' Jók' számát, úgy is kevesen vannak. Ragályi az lesz ezután is, én hitemet merném rá tenni, a' ki volt a' medius terminus propositiójáig.

Fogadja el a' Tekintetes Úr köszönetem' ismétlését, 's azon forró tiszteletnek bizonyágát, mellyel nem szünök lenni a' Tekintetes Úr'

örök tisztelő szolgája
Gr. Dessewffy Aurél impr.

Szt. Mihály 30. aug. 1826.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában : M. Irod. Lev. 4r. 34. sz.]

4675.

Kazinczy — Gr. Dessewffy Aurélnak.

Méltóságos Gróf Úr,

Nem azért késtem tellyesíteni ígéretemet eddig, hogy resteltem vagy sajnálottam volna embert küldeni Szent-Mihályra, hanem azért, mert az itt menő könyvekből igen sokat kelle kiürnom, 's ez mindedig elfoglalt.

Én a' Méltós. Grófot arra kérem alázatosan, hogy ezeket Kolozsvárig elvinni, és ott *pecsét alatt* Guberniális Secretarius. Inczedy László Úrnál letenni méltóztassék. Alkamatlankodom levitelével, 's tudom, hogy a' Méltós. Grófnak azon felül is elég utibútorra lesz: de úgy hiszem, hogy alkamatlanságomat visszafizeti, még pedig igen gazdagon, az az öröm, hogy ezeket olvashatja; és hogy itt láthatja anyai Szép atyjának, Cancellarius Gróf Eszterházy Ferencznek nevét ott, a' hol azt papirossal megjegyeztem. — Én ezeket 1816. hoztam-el Enyedről, 's azért nem küldöttem eddig vissza a' Reform. Collegium Bibliothecájának, mert az illyet nem lehet minden embernek kezébe adni. — Kolozsváron lévén egyszer a' könyv, Enyedi Prof. Hegedüs István Úr haza fogja vitetni. Csak arra kérem a' Méltós. Grófot alázatosan, hogy a' könyveket a' magok borítéjkokba lepecsételni még Szent Mihálytt méltóztassék, hogy az úton valamelly olly ember' kezébe ne jusson, a' ki nem érdemli hogy lássa. — Én pedig örvendek, hogy nekem jutott az a' szerencse, hogy a' Méltós. Grófot a' dolog' ismeretére vezethetém. Engedni kell az időnek, 's kinek juthatna eszébe, hogy magát bajba hozhassa: de tudni hogy kétszer kettő négy, az soha sem lehet vétek.

Venni fogta eddig a' Méltós. Gróf azon levelemet, hogy Gubern. Consiliárius Cserei Miklós kimozdítatott hivatalából, és azért (úgy írta ezt nekem maga, Aug. 2dikán) mert valamely levele elfogattatott. A' Méltós. Gróf ezen csapás által igen sokat veszte, mert én hozzá akarám adreszálni a' Méltós. Grófit, még pedig azon kéréssel, hogy Kolozsvárt házához végye: mert Kolozsvárt a' Városban nincs Vendégfogadó. Ezt maga is nagyon fogja sajnálni, mert a' Magyar földön nincs szívesebb tisztelője, csudálója a' Méltós. Gróf Ura-Atyjának, mint ez a' Cserei, 's a' Méltós. Gróf Ura-Atyja senkitől sem érdemel inkább tiszteltetni, csudáltatni. Cancellárius Teleki nekem azt mondta, hogy Erdélyben nincs két jobb fej mint ez és a' mostani Gubernii Praeses Báró Jósika, 's én igaznak találám a' szót, midőn Erdélyt 1816. megjártam. Csereit csakugyan látni fogja a' Méltós. Gróf, mert Tihó nem csak közel van Zsibóhoz, hanem útjában is Kolozsvárnak. Ne kerülje-el a' Méltós. Gróf ezt az igen derek Urat; örvendeni fog, hogy láthatja annak fíjait, a' kit ismerni annyira óhajt. — Hitvese Gróf Mikes Borbála, szép asszony.

Wesselényi a' Méltós. Grófnak Marche-routot készít, 's bizonyosan jobbat mint én készítettem. Méltóztassék az enyémet vele közleni.

Járjon szerencsésen a' Méltós. Gróf, 's tégye tiszteletessé lelkes Atyjának, lelkes Anyjának nevét azon a' földön is, mely ezt az Urat és ezt azt Asszonyt nem ismérheti; de hírében tiszteli. Maradok örök tisztelettel

A' Méltós. Grófnak

alázatos szolgája

Kazinczy Ferencz mpr.

Ujhely Aug. 31d. 1826.

Marche-Route.

Hadad

Zsibó

Drág

Esküllő. Mohay Urnak egy levél.

Kolozsvár. Méltós. Inczedy László Gubern. Secretarius Úrnak egy levél.

1. Által adni az Enyedre szálló csomót.
2. Megtekintetni az Erdélyi Leveleket.

3. Bethlen Gábornak képét, rézbe-metszve kérni.
4. Mingyárt a' megérkezéskor általküldeni Professor Molnos Úrnak a' levelet, és meglátogatni Prof. Urat, a' Thucydidesz fordítóját, 's elkérni a' választ.

Torda. Prof. Rector Abrudbányai Szabó Sámuel Úr, és Predik. Rákosi Székely Sándor, ki az Igaz Zsebkönyveiben sokat dolgozott.

Maros-Vásárhelyig csak Gerend az a' hely, a' mi az Útast kedves emlékezettel töltheti-el, a' Gyöngyösi *Kemény János* című Epopéiája által; és Ugra, hol Gróf Haller László lakott, a' Telemach fordítója 1755 körül. — Mert hogy Tordán túl látni a' Traján Rétjét, említem Erdélyi levelimben.

Maros-Vásárhelytt levelem a' Bibliothecariushoz. Itt meg kell tekinteni a' Reform. Collegiumot is, az az, annak Bibliothecáját. Az út Maros-Vásárhelyen túl talán Szent-Benedeken. Betérni Gróf Toldalagi Zsigmondhoz. Levél hozzá.

Andrásfalva.

Fejéregyháza. Gróf Haller Jánosnak szép lakása, kertje.

Segesvár. Itt nincs mit látni. De meg kell állani, és megtudakozni, merre Nagy Szöllös, hol Kemény Jánost eltaposták a' Törökök.

Erzsébetváros. Örmény Templom. Szép volna látni Miséjeket örmény nyelven.

Szeben. Seivert Úr a' Bruckenthal Nevője. A' Galeria, Bibliotheca. Numismatica et Armorum Collectio. — Levél Seiverthez. Lutheranus Cultus a' Szász dialectus miatt. — Freck, a' Bruckenthal Schönbrunnja 's Versaillesja nem érdemli a' látást.

Károly-Fejérvár. Bibliothecarius Cseresznyés *mindent megmutat* vagy Czirjék Úr.

Enyed. a' Reform. Collegium és Kis József Fő Notár.

Vissza Károly-Fejérvárra. Onnan

Alvinczon keresztül, hol megölék Martinuzit.

Kenyérmezeje. — Benzencz. — Gyógy és Ferdeje, hol a' Cascád. Ezt ne vegye a' Mélt. Úr kicsinységnek. Érdemli a' látást.

Bábolna. B. Naláczyhoz.

Dédács.

Vajda-Hunyad.

Várhely.

Külön lapon:

Itt az a' thaumaturgus Doctor, a' ki Ürményinek is vissza adá szeme' világát — Tóth Pápay Rimaszombatból. Én tegnap láttam először. Azt mondá, hogy valami igen jó szere van a' *Szent Vid táncza* ellen. — Kérni fogom ma, hogy közölje velem, és megküldöm a' Méltós. Grófnak, a' tudva lévő végre.

[Eredetije a kolozsvári egyetemi könyvtárban.]

4676.

Kazinczy — Gr. Gyulay Karolinának.

Tisztelt barátném,

Gróf Dezsőffy Aurél és Marcell Uraknak, a' József és Gróf Sztáray Eleonóra gyermekeinek, nincs ajánlásomra szükségem: de élek az alkalommal, hogy általok is jelentsem Nagysád 's kedves testvérei eránt örök tiszteletemet. — Ah édes, édes, édes Lotti! De hallgatok! — Az Isten könnyitse Nagysádnak leírhatatlan terheit.

Nagysádnak

örök tisztelője
Kazinczy Ferencz mpr.

Széphalom Aug. 31d. 1826.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 5. sz.]

4677.

Kazinczy — Gr. Gyulay Lajosnak.

Édes barátom,

Gróf Dezsőffy Aurél és Marcell uraknak szüleit látád Szent-Mihálytt. Lássd most ezeknek két fíjait, hazánknak nagy reményeit, s gróf Marcellal, ki épen úgy kedveli a Muzsikát mint te, ülj forte-piánód mellé, s felejtse, ha lehet, szobed. Szorúlj karjaim közzé, édes barátom, s némuljunk meg fájdalomunkban; mert a csapást én is érzem, s úgy, a mint kell. — Melly lelket vett vissza az Isten!

Széphalom Aug. 31d. 1826.

örök híved
Kazinczy Ferencz.

[Megjelent a «Gr. Gyulay Lajos naplótöredékeiből» című mű 259. lapján.]

4678.

Kazinczy — B. Jósika Jánosnak.

Kegyelmes Uram!

Bátorkodom Excellentiádnak bemutatni Gróf Dezsőffy Aurél és Marcell Urakat, a' mi Dietáinkon, Gyűléseinken, 's nagyobb és kisebb társaságinkban ragyogó Józsefnek, és a' Cancellárius Gróf Eszterházy Ferencz Unokájának, Gróf Sztáray Eleonórának azokat a' gyermekeit, kik, a' velek nem menő Emil és Virginia testvérekkel együtt, nálunk a' *Principes Juventutis Hungaricae*, kevély, de igaz nevezetét nyerték-meg. A' három férfi testvér elébb tanúla görögül, mint deakül, 's úgy hogy szeltében olvassák Homért, 's Gróf Aurél nyolcz nyelven vagy beszéll is, vagy csak ért. Marcell ezen felül szerencsével játsza a' fortepianót és violint. Aurélnak az a' szerencséje vala, hogy atyja mellett tölte néhány holnapot a' Dietán, hol az Szabolcsnak Követségét viselé. Máramarosból mennek az Excellentiád által kormányzott boldog földre 's Belgrádnál térnek vissza Szent Mihályba Tokaj mellé. Esedezem Excellentiád előtt: méltóztassék a' nagy atya gyermekeit szokott és általam is tapasztalt kegyessége szerént elfogadni, és Kolozsvárt velek mind azt látatni, a' mi a' látást érdemli. Örvendek eggyzersmind, hogy e' lépésem nékem alkalmat ad, Excellentiád eránt új jelét adnom azon mély tiszteletnek, mellyel változhatatlanul maradok

Excellentiádnak

Széphalom Aug. 31d. 1826.

alázatos szolgálja
Kazinczy Ferencz mpr.

[Eredetije a kolozsvári egyetemi könyvtárban.]

4679.

Kazinczy — Cserey Mihálynak.

Méltóságos Consiliarius Úr,

nagy tiszteletű Méltóságos Uram,

Hazánk' első ragyogású dísze Gróf Dezsőffy József Úr a' maga két idősbb fiját, Aurélt és Marcellt, 's Nevelőjüket Németh József Urat kiküldé, hogy lássák-meg Erdélyt. Szerencsém van a' nagy atya'

nagy fiaiát bemutatni a' Méltós. Úrnál, még pedig azon jelentéssel, hogy Gróf Aurél néhány holnapokat atyja mellett tölte a' Dietán, hol ez a' nagy férfiú Szabolcs Vármegyének viseli Követségét. Az ifjú Gróf nyolcz nyelvet ért, és nem csak nyelveket tud; az Erdély' Nagyjai örömet hallanak holmit a' mi dolgaink felől, 's a' Méltós. Úr ebben az ifjú Úrban egy meglett férfit talál. Anyja Gróf Sztáray Eleonora, unokája Cancellárius Gróf Eszterházy Ferencznek, kinek hamvait a' haza mindég fogja áldani.

Én azzal hízelkedem magamnak, hogy a' Méltós. Úr nem vontam meg egészen tőlem kegyességeit, mellyekkel mindég kevélykedtem. Kérem erre a' Méltós. Urat, 's alázatos tisztelettel maradok a' Méltós. Úrnak
Széphalom Aug. 31d. 1826.

alázatos szolgája
Kazinczy Ferencz mpr.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 27. sz.]

4680.

Toldy Ferencz — Kazinczynak.

Pozsony, sept. 9. 1826.

Épen induló félben voltam, midőn Kisfaludy kére, hogy, ha írok Neked, küldeném meg Kovacsóczynak ezen darabjait. Hozzá már későn érkeztek, s Náladnál senki jobban nem használhatja.

Mihelyt Bécsből visszajövök, hová holnap megyek Bajzával, löbbit írok. Addig is stb.

[Megjelent a Kazinczy Gábor-féle kiadásban.]

0773

4681.

Bajza József — Kazinczynak.

Pozsony, Sept. 10-d. 1826.

Elfogva egy egészen más világnak képei által csak néha lehet gondolatban kirepülnöm azon kedves tájak felé, hol lélekben élek, 's ennek következése, hogy leveletem a' Tekintetes Úr olly rég nem vevé.

András¹ rokonához írt levelét láttam a' Tekintetes Úrnak. Siettem volna reá felelni a' mi nekem ott mondva van: de újat a' tudva lévő dolog felől mind eddig nem tudunk, 's nem tudhatunk elébb, meddig Ő Felsege Resolútiója meg nem jöend. Én kétlem, hogy nekünk Akadémia' felállítása engedtessek — alapos és a' Tekintetes Úr által könnyen kitalálható okokból kétlem.

A' Barkasi által küldött levelet c' pillanatban veszem. — Minervát nem láttam: de hogy egyik dalomnak némely helyei változtatva vannak, másoktól értém, 's mondá a' Tekintetes Úrnak levele is. A' tettet *balúl* nem vettem, és soha nem fogom. Dalaimnak mindenikéről, sőt minden másról a' mit én adék, 's ennekutána is adni fogok, mondhat mindenki a' mit nékie tetszik. Ha jót 's elfogadhatót mond, szeretve fogom és köszönettel elfogadni, ha botland, minden azon tisztelet mellett is, mellyel iránta magamat kötelesnek mindenkor érzendem, nem foghatja kivánni, hogy véle magam is eltévedjek. — A' helynek hol a' *sors* áll, vannak magánál szelidebb variánsai is, mellyek trochaicus lábbal szökhethnének: de okok javallják, nem annyira *füleim*, hogy a' *Sors* ott álljon. A' részrehajlatlan gáncsokért — a' millyen ez is — fogadja-el a' Tekintetes Úr más magához hasonló értőkkel egyetemben jövendőre kérésemet, a' múltakra nézve pedig szíves köszönetemet. Gáncs és ellenkezés sokszor hoz igazságokat fényre.

Sietnem kell, hogy indulhassak barátommal, kinek levelét ezen enyémmel egyetemben veendi a' Tekintetes Úr, verseivel Kovacsóczy-nak. — Én vagyok egészen a' Tekintetes Úré.

Bajza.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 27. sz.]

4682.

Cserey Miklós — Kazinczynak.

Kedves Barátom!

Olyan tisztességemnek tartom ditséretedet, hogy ezis, ha állapotom változását könnyen venni erőlködéseembe kerülne, ösztönöm lenne vagy jutalmom. De én meg vallom hogy semmi különös ditsé-

¹ «Kazinczy András, Ferencz unokaöccsének Istvánnak fia, utóbb Zemplény vármegye alispánja értetik itt.» — Kazinczy Gábor jegyzete.

retre méltót sem találok ebben a tsendességemben, — vagy, a mint mások nevezik, nagylelkűségemben. Mikór az ember az élet lejtőjén jár, szégyen volna nem tudni azoknak igaz betsét a mikben förgött. A Hivatal betse annyi a mennyire azt a Haza bóldogittására fördíthatása emeli. E régen lejebb szállott; nállunk az utóbbi üdőkben, felettébbis meg tsökkent. Mit tehet egy Erdélyi Kormány Tanácsos a Haza jóvára sükeresen? Annyit a mennyit a leg közönségesebb Routinieris, a leg mindennapibb Dicasterialistais megtehet. Tsupa főrmákhoz van kötve, azokon kívül heába lépik, — és ha a Fejedelemnek, s a Hazának akármekkora jóvára tenne olyan mozdítást, melyet mások előtte, vagy a véllé lévők, s Elöljárója, általlátni nem tudtak, — megakadna benne; vagy az irigység vagy az inertia miatt. — E szerént, a Hivatalviselés nyughatatlanságait a házi élet nyugodal-mával feltserélni nem nyertes vásár, és a kinek ilyen káros Csereje megfordúl, nem busúlhat. Külömben is: hól láttál madarat a kalitzkából ki botsáttásán búsúlni? — Meg eshetik, söt valóban remélem is, hogy ezentúl a közjóra többet teszek; ha nem lehet a jelenlétre munkálódni, lehet a jövődöre; 's ezt elsemis múlatom.

A G. Desöfy fiait szívesen várom, szívesen ölelendem. Addig múlatnak nállam a meddig meg maraszthatom őket.

A mi Dietátokat illeti: nem jövődöltem é meg, hogy az igen buzgó kezdetet a hosszszas együtt-létel meg bádgyasztya? Még leg nemesebb érzeményeink is, mikór indulatokká változnak, annál tartótlanabbak, minél hevesebbek. Azért jobb halkan és hidegen fogni a nagy dolgokhoz, s az energiát hátrább¹ hagyni, — a leg keményebb politikai ütközetekre; mikór az ellenkező-fél minden erejét ki mütatta. Ha máris bé jött Követeitek közé a meghasonlás, mit vársz akkór a mikór a régen elkészült fejlűmuló hatalom hátratartott keményebb fogását elé veszi? — Majd, minekutánna a hosszszúra nyújtott tanátskozások alatt az elmék járásait egészen kitanóllya, — s az egyenként való szívek gyengéivel bővön meg ismerkedik, mikór az Oppositionak minden erejét kimerítve lenni láttya, — az övének pedig nagyobb része hátra leszsz, — akkór látod-meg miként fordít a Ministerialis politika mindent a maga tetzésire, bájoló kezeivel! — Hosszszas elmélkedés hitette el velem Barátom, hogy ideje jár (saisonnya) mindennek, még a Törvényyszerzésnek is; és hogy ennek a mü éveinkben nem járt alkalmas üdeje. — Világ kezdetétől fogva, — vagy

¹ Az eredetiben: *hátrébb*.

a mennyire a mű historiáink vissza mennek, — anyi politikai változás egyik ezeredben sem volt, mint a mű értünkre *36 esztendőktől fogva!* — S mond meg, mire mentek a leg jobb szándéku erőlkédésekis? Mond meg, mivel van jobban a Nemzetek sorsa, — egészbe véve — mint az előtt? — Hogy sokra ment, mintegy 60—70 esztendőktől fogva, a politikai felvilágosodás, nem hozom kétség alá; de azis bizonyos: hogy olyan hejánosságainak kell lenni, — vagy kisikammlásainak a valóságos böltesség uttyától, — melyek miatt minden munkái tartótlanok, — bármely felségeseknek tettzetekis kezdetben. Ezt az utóbbi üdők Historiája bizonyította. Azonban, ama régi mohos üdőknek darabos munkái Századokig tartottak; s még mostis, a hól meg maradtak, bétültetnek maradványai! — Ezek közé tartozik a mű Constitutionkís. — A ki tsak fejléről tekinti, el fórditya szemcít rólla, mint valami fórmátlan építményről, melyben a fegyvertelen szemek se proportiot nem találnak, se simetriát: de ha belől visgálya, — különbféle részeinek egybe szerkeztetését, öszve függését, rejtokes rugóit kikeresi, — remek munkát tsudál benne, — s azt tartya benne leg hitványabbnak a mi a többinél ujjabb. Böltsen mondog, hogy a Democraticum principiumok tudása tsak törvényeinken való igazittásra, — vagyis (hogy gondolatomat világosabban ki fejezzem, s a' tiédde párosítsam) törvényeinknek az Europai mostani állapothoz való mérséklésére, — szolgálhatnak; — és hogy nekünk a régi alkotmányunk *sola salvificánk!* — Ugy van! egyikért azért, mert a régi törvényes Alkotmányok, — a milyen az Anglusé és a Magyaré, — nem a pompáson öszve főzzött és koszoruba font Theorián, hanem a tapasztalásokon épültek; — más felől azértis, mert az ujj politika philosophiának generale principiumait mind fel lehet találni a mű *ösi* Constitutionkban, — noha nem annak *mostani elváltozott figurájában*. Oda teszem: hogy egyik Nemzetnek sints alkalmatlanabb üdeje az ujj törvényszerzésre, mint a Magyarnak; mert, ha a takarót le vesszük Nemzetünk állapottyáról, megláttuk hogy nem *Nemzet*, hanem *Nemzet nevezettel tisztelt provincia*. — De már igen sokat beszéltem felettem való dólgookról; most veszem észre hogy tsak egy hitvány Erdélyi Nemes ember vagyok.

Hibázott Vaji hogy a Dietát elhagyta. Parantsolatra nem tehetta, mert a Vármegyéje nem hívta vissza, — s felválólt kötelességétől más felnem öldozhatta. Non datur jus loquendi ad delinquendum. Abban hogy Palótzsi és Ragályi között az elsőséget modestiával decidálta, nem vétett Vaji. Vétene pedig Ragályi sokkal nagyobbat,

ha a Palótzinak engedett elsőség miatt a Diaetát oda hagyná. A Patriotismus a Rangsuchtot ki rekeszti. —

Róllam, vagyis Hivatalom elvételéről, az a leg hitelesebb gyanu, hogy olyan levelemel fogták volna el, s mütatták volna bé ő Felsőségnek, a melyben a Magyar Országi Diaetáról irtam. Legyen úgy! — de ebből a következik, hogy az én Sørsom a Magyar Ország Sørsába van sodórva. — Nekem tiszteség! — Én a miket most irékis, megmerném mütatni ő Felsőségnek, ha jól értene Magyarúl; de hogy mással magyaráztassa, — s olyannal a ki saját indulattya szerént fatsarja el az én elmém értelmét, azt ki kérném magamnak hogy ne legyen! —

Hozzátok közel vannak — ha nem hibázom — Vashámorok. Nem tudnádé ki tsinálni hogy egy jó Hámosos Kovátsot kapjak? — A falusi gazda ilyenekrőlis gondoskodik.

Ély egészséggel, maradok igaz barátod
Tihón 10-a Sept. 826.

Cs. M. mpr.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 26. sz.]

4683.

Kazinczy — Dulházy Mihálynak.

Különös bizodalomú Drága Jó Uram Bibliothecárius Úr,
kedves barátom,

A' Mikóházára szóló levelet tegnap délelőtt vettem, együtt a' Csomóval, 's dél után magam adtam által. Vice-Ispán Comáromy István Ur e' holnap 21d. indul Pozsonyból. A' levél addig itt hever.

Nagy köszönetre kötelezett-le engem az Úr a' Csomó által küldésével. Méltóztassék az Úr meggyözve lenni az eránt, hogy én nem csak szívesen becsülöm az Urat, hanem érzem is mennyivel tartozom az Urnak ismeretségünk első órája olta minden alkalmakkal bizonyított nagybecsű barátságai, sőt jótétei által. Azt érzeni annyi mint visszafizetni, mert visszafizetésre kevés embernek van módja, akár mint akarja. —

Ha Ellinger Úr annyi bizodalommal volna erántam, hogy a' Martinúzi és Forgács Sigmund 's Illésházy István életét velem jókor, az az, egy két héttel elebb mint lenyomtatattik, láttatni akarhatná,

nagyon szeretném, azért, mert azokon alig ha sok nem lesz igazítani 's kibővíteni való. Én a' Martinúzi életének jól neki készültem. 'Tíz eszt. olta olvasgatván, a' mi azon időkre tartoznak [!], 's nagyon félek, hogy Bárány ismét olly váratlan bakot lő, mint a' Pázmány életében, mellyet ugyan megteve ám. Szörnyű dolog az, midőn csak mondunk, akár készültünk, akár nem. Forgács és Illésházy Palatinusaink felől szólnani csiklandós a' dolog, 's oda annyi vigyázás kell, a' mivel egy igen ifju Prokátor alig ha bír. Ezt annál bátrabb vagyok mondani, mert az Úr is tudja, mennyire szeretem én Bárányt; hiszen neki még meg is köszöntem egy dolgozását. Kovacsóczy pedig az én szívemnek igen is kedves.

Ez a' lelkes ifjú azt hiszi hogy nem lehet szerencsétlenebb ember mint ő. — Nézzen sorba mindnyájunkat. Terhe mindennek sok van, nekem iszonyu, kivált perem revisiójáig. Bajos annak segíteni mást, a' ki maga segéd nélkül van. A' Werfer gondolatja, hogy csak 200 exemplart, de pompásan, igen bölcs. Így megkapja a' mit akar. De itt is megújítom kérésemet: engedjék látnom a' Kézírást. A' mi Kovacsóczynek gond nélkül teszi a' purizálást. Egyebekre figyelmeztvén, nem veszi észre, hogy elmaradt vagy rossz helyen áll a' punctum, comma; 's 11 syllaba helyett 12t vagy 10t írt, mert könyv nélkül tudván a' mit dolgozott, nem szemével olvas, hanem emlékezetéből. Már ítélje-meg az Úr, mi lesz abból, ha a' Varázs-Rózsa *pompásan* jelen-meg, 's tele a' Metricai 's Orthographiai hibákkal. A' vett Csomóban is temérdek a' hiba, úgy hogy azt magamnak kell lepurisálnom. Az Istenre kérem az Urat, keljünk ennek a' temérdek nagyságú ifjúnak segélyére, és Munkáját ne úgy adjuk-ki a' mint ő *írta-le*, hanem úgy, a' hogy azt ő *akarta*.

Megkapja e Ellinger Ur a' Forgács Sigmond képét, nem tudom, óhajtom hogy megkapja, és hogy Minerva 1827. is folytattassék. Irtóztató sok dolog van rajtam, és (a' mit nem szeretek) ez idén épen úgy nem tűröm az álmatlanságot, a' hogy eddig könyvedén tűrtem: de én Ellinger Ur eránt áldozatok tétele által is akarnám bizonyítani hálámat, 's jóvá tenni vétkeket, hogy pénzét csak Januáriusban fizethetem-le. Azért tégye az Ur bizonyossá, hogy tölem sokat fog kapni, és interesszans darabokat. A' Nemzettel meg kell szerettetnünk Minervát. Mihelytt elkészülhetek vele, 's már csaknem egészen kész vagyok, küldöm a'

RAKÓCZIAK

genealogiai historiáját zur Berichtigung und Ergänzung dessen, was

Carl Wagner (Jesuit und Prof. bey der Universität von Ofen oder schon Pest) über die ausgestorbene Familie Rákóczy schrieb.

A' *Rákóczy* név ne ijessze-el Ellinger Urat és a' Censort. Nem Politikai Írás ez, hanem csak Historiai, vagy inkább Genealogiai: 's hogy hihetnénk, hogy az *tilalmas*, vagy *gyanus*?

Major Úrnak *eggyetlen* gyermeke van, Pataki Prof. Csengeriné, 's Újhelyben *szöleji*, gazdagabb fizetése mint Kassán, még pedig *sokkal gazdagabb* — hogy menne hát Kassára?

Én az Urnak egyszer *igen rövid* levelet írtam. De az olyat az Ur bizonyosan nem magyarázza *hidegségre*.

Koppi ne légyen gondokban, de az is Januárban lesz meg.

Szíves, igen szíves köszönetemet az Ur igen érdemes hitvesének.

14. Septbr. 1826.

Gróf Aurél egy forró levélben köszöné-meg a' mit neki Erdélyi útjára küldék. 23 levelem ment, mellyel ajánlám az Erdélyi Nagyoknak, Asszonyoknak, Tudósoknak, 's elmondám hogy anyja Cancellarius Eszterházinak unokája, és hogy ő 8 nyelvű 's atyja mellett volt a' Dietán, Marcell pedig Fortepianós, Violinista. Hiszi e *valaki*, hogy én ellensége *lehettem* a' leginkább tisztelt, csudált, szeretett embernek?

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 5. sz.]

4684.

Kazinczy — Guzmics Izidornak.

Guzmicsnak Kazinczy
szíves tiszteletét.

Melly megtévedés az, édes barátom, midőn az én szavaimat, hogyne bántanánk egymást, Te nem érted; melly még nagyobb, midőn Magadra érted! — Ha én valaha azon kedvetlen pontra jutnék, hogy kénytelen volnék Néked mondani efféléket, egyenesen mondanám-ki a' mi szivemet nyomja; a' mit mátkám monda nekem, én is azt mondom barátimnak: Inkább vétke-snek találtatni, mint hamisnak. Hogy Néked Szikszaival bajod van, nem is tudtam; nincs időm effélékre. Olvassd hazánk'

Történeteit, 's kérdd magadtól, hová czélozhatám, 's meg fogsz érteni.

A' Catholicismus nagyon tiszteletes dolog minden eszes ember' szemeiben, ha *dühös* Protestáns is. (Az elvont szót francia értelemben veszem.) — Nem attól irtózik az eszes Protestáns, 's én úgy hiszem, hogy Guzmicstól nem áll igen messze. —

Úgy tetszik, legalább az újabb időkben, hogy az uralkodó Vallás mindenütt e' földön nyomó Vallás; idvezíteni szeretne minden t. A' hatás visszahatást szül; az a' természet' vétke, ha véték, nem az embereké. Szeressük egymást, és azt, a' mi miénk. — 'S meglátod, melly kedves dolog lesz embernek lenni. 'S ki ne óhajtsa azt, hogy kiki örvendhessen sorsának?

Min kell végződni a' Protestantismusnak, talán nem tudom, vagy még magamtól nem kérdém. Az emberek mindég emberek. Erdélyben háromszáz eszt. oltá áll fenn a' Socin' Vallása, 's az még sem leve rationalismusszá; szint úgy szeretik ősi tanításaikat mint én a' magamét.

Rendes az, hogy Te és én olly messze láttatunk járni egymástól, és még is osztán, a' mit ez a' leveled is mutat, olly közel vagyunk egymáshoz, hogy némelly soraid az én szivem' mélyéből látszanak kivéve lenni. 'S mi kár lehet abban, hogy az Ész hallatja a' maga felsőségét? Naturam expellas — — — — victrix.¹

Berzeviczy! — Nékem ő már 1782. barátom volt; de a' barát sokféle. Soha két hasonlatlanabb teremtése az Istennek még nem volt, mint ő meg én. Egy ideig kértem, lenne esze, 's ne kapkodjék mindég azon a' mi idegen, ne keresse azt a' mi paradoxon. Utoljára felhagytam a' leczkézéseken, 's a' bohó embert szeretetre méltó oldalaiiban szerettem, a' több oldalaira behúnytam szememeimet. Olvastad e a' mit *megtörtént halála felől Sartóri még életében* monda el egy Bécsi Újságlevélben? — Az a' lelki ismérten ember, a' kit Budán Agens Schickmayer szép feleségétől eltilta, 's a' Casino' előtt meglátván hogy feleségéhez közelit, minden összegyültek' látára pofon vágott, — mellyre B. kikapá a' kis vesszőt egy Mágánáska' kezéből, és a' pohos feleségföltő' hátát gavallérosan kiporozta, és a' feleségföltőket gyűlölő Asszonyságoknak 's Urficskáknak bravójiban tellyes elégtételt lele a' szenvedett pofért — ez a' lelki ismérten ember, közelgetvén a' sátoros innepek, hol a' Protestan-

¹ Az eredeliben is így, hiányjelekkel.

soknak Communio osztogattatik, Contrióót teve, de a' Contrióó után ugyan-az leve mind halálig, a' ki volt. 'S ez a' Protestans Egyházi Előljáró, még pedig heves. Ha tudta e, mi a' Communio a' Protestánsnak? — Illyenek azok, a' kik magokat Isten embereinek 's Vallás' oszlopainak gondolják. De B. nem első példa arra, hogy az ember rettenetesen religiosussá teszi magát, hogy figurázhasson, bár Istent sem hiszen.

Ismertem eggy más Isten' emberét, de a' ki Voltairistának is akara nézettetni, hogy a' hátra-maradtak higyjék neki hogy esze van. Az szörnyű panaszokkal tele-el ellenetek, 's ugyan-csak hangzott ám! Elővevém a' Socrateszi iróniát, 's minekelőtte megsejdité, azon ponton álla, hogy vagy heves Protestánsnak kelle magát valami, vagy Voltaire' tanítványának. Csak kimondá, hogy biz ő semmit sem hisz, és mind az a' másik bolondság; én pedig a' kövér Predikátorok közt hagyám, 's a' Predikátoroknál még orthodoxusabb Tekint. Urak közt. Illyeket minden seregben találunk, 's tudod, hogy az Eccles. História sok példát ad rá. Nem egyedül Bayle protestála. De Bayle kimondá, a' mit sok el tud hallgatni, sőt — — — «Ista fabula de . . . nobis multum infert.»

Kevés hitetlen lesz, ha ki merjük mondani a' mit kell és lehet, ha az exotericusnak nem, igen az eisotericusnak.

Bibliai Történ. nincs még kezemnél.

A' Rostától nem félek, de nem is nagyon vágyok látni. — Más nem úgy ítél vagy érez mint én? Van e itt min nehezteni? Hiuságból szóllani soha sem eszes cselekedet, noha szóllani, csatázni, haragudni olykor kötelesség. — Láttad e az *Élet és Literatura* Kötetét? Szemere kiszédé barátinak leveleiből a' mi jót ott talált. De melly undokságokat 's visszás pedanteriát vive a' Munkába a' sok tudományú, de fekete-vérű, 's örök magánya által elposhadt Kölcesey? 'S nem gázság e barátink' levelét, *nekik hírek nélkül*, közzé tenni? nem esztelenség e nem látni, hogy Kölceseyt, a' miket leveleiben mond, mint veszekedésiben B-vel és Vályi-Naggyal, kicsinynek, nevetségesnek kiáltják. «Kilopta Iliászat». De a' XXIII. Ének a' V.-Nagyé. 'S V.-Nagy nem ére rá, csak végig is tekinteni a' mit dolgozott; kikapta a' halál. Kémélni fogom Kölceseyt, de Vályi-Nagynak halotti áldozatot nyújtok. — Öllelek forró barátsággal. Septbr. 17d. 1826.

Ma Széphalmon valék. Ide hozám a' Kölcesei fordítását. 100 hexameternél többet elolvastam, 's Vályi Nagy tőle egyet sem

lopott által. Igen Kölcsey tőlem: Iliad. I. v. 528, Ἡ, καὶ ζυαυησιον
επ' οφρουι.

Kazinczy: Mondá, 's barna szemöldjeivel hunyoríta Kronion,
'S ambroziás haja fellebbent a' Rettenetesnek
Homloka szent bérczén, 's megrendült a' nagy Olympusz.
Kölcsey: Mond', és barna szemöldjeivel hunyoríta Kronion,
'S ambroziás haja fellebbent volt a' Fejedelmnek.
Homloka szent bérczén, 's megrendíté vala Olympot.

Kölcsey plagiáriusnak mondhatja e V.-Nagyot?

Én most a' Hormayr Plutarchjában keresek-fel holmit. —
Szörnyű naiv ember. Kimondja a' mit nem akart.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

4685.

B. Wesselényi Miklós — Kazinczynak.

Sibón Sept. 17én 826.

Szeretett Barátom!

Egy nem régibe irt igen rövid Leveled egy most nem rég
olta Szomszédombba lakó 's már hivatalba nem lévő Hazám' 's
Atyám fiát gyanító bizonytalanságba helyeztetett,¹ — Ő semibe
magát hibásnak nem érezvén, nem retteg ugyan, de gyakran az
ártatlannak sem ment Feje a' csapástól, azért szeretné tudni, hogy
honnan jöhet az ötöt fenyegető Felleg: — ha tudsz ezen dologba
valamit, 's azt velem közölheted, kérlek, tudósíts. — Nagyon sze-
retném ötöt meg nyugtathatni. — Élj szerentsésen, 's irj mentől
előbb szívből szerető 's tisztelő barátod

W[esselényi]nek mpr.

Kívül:² à Monsieur Monsieur François Kazintzy — p. *Nyíregy-
háza* — Sátor *Újhely* [!] à Széphalom.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 29. sz.]

¹ Előbb e szó helyett ezt írta: *hozott*.

² A levél zárlatán ép piros pecsét.

4686.

Kazinczy — Cserey Miklósnak.

Tisztelt kedves barátom,

Györgyfalváról írt leveledet most veszem, mert két hétig nem valék itt, 's nagyon sajnálnám ha hallgatásom gondokba ejtett volna. Minapi rövid levelemnek sem az volt oka, hogy engem valami ért; nincs semmi bajom, semmi kedvetlenségem. — Mikor csapás ér valakit, 's nem tudni miért, kiki lel okot rá, 's készebb, való oknak nézni a' legnevetsegesebb okot is, mint magának és másnak megvallani, hogy nem tudja a' mit nem tud. Az a' gyanu, hogy leveleidet elfogták, ilyen. Tudom én, hogy a' köz nyugalom' örjei birják azt a' titkot, hogy fel tudják bontani a' leveleket, hogy ismét lepecsétlik 's tovább eresztik, mert így a' választ is olvashatják; de a' Te leveleiden sem semmi nyoma nem volt soha a' feltérésnek, sem a' foglalat azt nem mutatta, hogy valamelyiket megtarták. Az, a' mit vettem, oly nexusban vala mindég az előbbivel, hogy láthattam, van e hézag a' kettő között.

Nem hiszem hogy a' köz esend' örjei e' titkot sok postames-terekkel tudatnák; a' mi Morálitásunk annyira süllyede, hogy előtünk nincs többé szent; nevetjük az esk' szentségét, 's a' büntetéstől megment ravaszkodásunk. Osztán egy Gubern. Consil. levelei fognak e feltördeltetni?

Ő Exc. Gróf Bethlen Imre és Imréné Patakon valának Aug. 31d. — Sept. 3d. között. A' Grófné, férjétől egy lépésnyire állván, tudakozá tőlem, ha tudom e, Téged mi ért? A' legteljesebb nyugalom hangján feleltem hogy tudom, és hogy Tőled tudom. A' Gróf abba hagyá beszédét Fáy Ferencz Vice Curátor Urral és Prof. Péterfivel, megcsapván fülét a' Te neved az *Én* számból, 's én folytattam beszédemet, elmondám hogy leveleid ép pecséttel jöttek mindég, és egynek sem vala híja; ezt mutatta a' contextus. 'S fel lehet e tenni, hogy olly fej mint a' Tiéd, 's hogy egy Gubern. Consiliarius, olly valamit írhasson, a' mi rá illy bajt vonjon?

Tehát Vajnához írt leveleidet érte ez, mondá egyik vagy másik.

Nem késtem kérdeni, hogy egy Gubern. Consil. és egy

Referendarius mondhatnak e egymásnak valamit, a' mi büntetést érdemel.

Úgy tetszik, Ő Excjokat meggyőztem a' felől, hogy ez a' levél elfogás csak szín és máz. Egyébnek kelle történni, a' mit én, a' ki Erdélytől távol vagyok, 's a' környüállásokat nem ismerem, nem találhatok-ki.

Ő Excjok helyt adának gondolatiinnak, 's azt hitték, hogy ez a' mint mondám, csak szín és máz. Te voltál az az *Eggy*, a' ki kimondád a' mit érzél, míg mások azt, a' mit érzenek, az engedelmesség' szent járma alá hajtották; és minthogy Te útjokban valál, felre tevének — ebben látszának megállapodni.

Egyéberánt kimondhatatlan örömmel hallám Ő Excjoktól, hogy Te, édes barátom, nagynak bizonyítod magadat még szerencsétlenségedben is, és hogy Erdély, ki téged mindég nagynak néze, nagyságotat most még inkább érzi. — Azt óhajtanám Neked, hogy Ő Felségével szállhatnál, és hogy Cancell. Teleki még élne. Én a' Ministeriummal nem ellenkezem; nem ismerem őket, és kisebb vagyok mint hogy velek dolgom lehetne. De a' Császárral háromszor szállottam, 's szentül állítom, hogy ha a' Császár privátus és szegény ember volna, sokkal szegényebb mint én, igyekeznék ötöt barátommá tenni, 's kevélykedném barátságával, ha egy Szolgabíró vagy Esküdt, 's talán kevesebb, volna is.

Epen így foszták-meg az én kedves ipamat 1796. hivatalától, 's eszt. múlva, a' nélkül hogy kérte volna, megadák pensioját. Vétke az volt, hogy Kőműves volt, 's veszedelmesnek nézetett. Szükség hogy illy áldozatok légyenek, de hidd-el, elkeseredik lelkem, midőn azt látom, hogy némelly éh és kevély emberek melly veszélyt készítenek mind a' Királynak mind a' Hazának.

Édes barátom, Én 67dik esztendőmet Octób. 27d. rekesztem bé, 's 7 élő gyermek atyja vagyok. Látom a' gazságokat, 's nem volnék e vak, ha nem látnám, hogy sok istentelen ember tart szemmel. Azt hiszem tehát, hogy nem bánhatok okosabban, mintha semmi titkot nem tartok. Active magamat semmiibe nem avatom, hogy pedig passive (hallva a' mi történik) részt veszek, az még soha vétéknek nem vétetett, sem soha nem fog. Az a' sok becsületes fizetett vizsla találjon rést rajtam, ha tud. Kimondom nekik, hogy én Democrata vagyok, de csak ideában, 's azt is bolondnak tartom, a' ki nem az. De azt is minden tudhatja, hogy tüzezsébb pártfogója Constitúciónknak nincs mint én vagyok. Ezt a' tiszteletes,

nyolczszáz esztendő, bennünket boldogító épületet nem meggyengíteni kell, hanem megerősíteni. Cicero és Cato nem voltak rossz emberek, és még is ellene szegzék magokat a' Lex Agráriának és a' Tribunicia potestas pajzáságainak. Ne forgassuk-fel a' mi jó; mert úgy sem régi jó, sem új jó nem lesz. Az én hitem és vallásom ebben áll, és mindég ebben állott, 's úgy hiszem, hogy utolsó lehelletemig ebben fog állani.

A' legislatio h é r c z e (*lanx* deákül, németül *die Wage*) két szilkéből áll, 's ez tartja-fel a' köz boldogság' aequilibriumát. A' melly szilke erőszakkal, ravaszsággal, vagy mind ezzel mind azzal, fel akarja billenteni a' másikat, magát is elrontja. Ezt mondanám, ha lehetne, mind a' Ministeriumban, mind a' Dietán. Maradjon meg mind a' kettő a' maga határai közt, 's mind a' kettőnek jól megyen dolga. Áldott kora a' Maria Therézia uralkodásának, miért távozal-el! A' két szilkének egymásra nem ellenségesen, hanem ellenkezve kellene hatni, 's most egyik elfojtani akarja a' másikat.

Látád e már Gróf Dezsőffy Aurélt? Melly gyermek! 18 esztendő, és többet ér mint száz 68 esztendő! Atyja ellen zúga Szabolcs, 's azt kívánta hogy revocáltassék. A' rettenetes lárma után végre abban állapoték-meg, hogy a' Gróf vonja vissza szavát a' Dietán. Így éri utól a' szerencsétlenség, az irigység, a' gyűlölség a' légbőlkapat és legnagyobbakat is, 's ez így volt Aristídesse, Scipióval, 's Socrates bürköt ivék. Vay ott hagyá a' Dietát 's beülvén V. Ispáni székébe, egy Beszédet tarta a' Diaeta rossz folyamataról. Ellenségei azt kívánták, hogy adja be Beszédét az Archivumnak, barátjai hogy tépje-el. Vay beadta. «A' mit mondani merek, be is merem adni.» — Gr. Zichy Oroszvárt *harmad napra azután* mutogatott Vendéginek egy levelet Borsodból, hogy Vay *zendítő* Beszédet tarta. — Képzelhetsz e olly *bolond* V. Ispánt, a' ki *zendítő* Beszédet tartson, 's Vice-Ispáni székéből? Illy dolgok történnek, és azért, mert éhen vagyunk, 's szeretnénk pillogni. — Éljen szerencsésen, édes barátom. Engedje Isten, hogy nagyságod és tisztaságod kivilágosodjék.

Septbr. 18d. 1826.

4687.

Zádor György — Kazinczyna.

Buda (Horváth utsalja No. 329) Sept. 18d. 1826.

Tekintetes Táblabíró Úr!

Különösen Tisztelt Jó Uram!

Schedel társamhoz írott utóbbi egyik levelében kívánságát méltóztatott jelenteni, Gyűjteményünkbe iktatandó darabjainak közlésök iránt; a' jelentett társam még a' múlt holnap' utóján felutazván Pozsonyba, nem tudom, mennyiben teljesítette a' Tekintetes Ur' parancsát: 's noha ő vele a' felveendő egyes darabok felől még nem értekeztem, kívánom azon daraboknak feljegyzését közleni, mellyekkel a' Tekintetes Ur' jeles dolgozásaiból Kézikönyvünket díszesíteni óhajtanám; 's bízom a' Tekintetes Ur' szivességéhez, hogy engemet tudósítani méltóztatik, ha talán valamellyik darabot a' kihagyottak közül felvétetni, vagy az itt feljegyzettek közül kihagyatni vagy változtatni kívánná.

1. Az Erdő (Erd. Múz. I. Füzet. 69. l.)
Sírj szabadon! Nálam nem kémeleli etc.
2. Könyörgés (Ugyanott).
Adj örömet 's adj bajt mellé etc.
3. Corregionak Ió-jára (Ugy. 71. l.)
Elvesztem 's oh lányka tebenned etc.
4. Az Özvegy (Ugy. IV. füzet 38. l.)
Elmaradás te vagy a' keserű etc.
5. Az Esthajnalhoz (Poétai Berek 148. l.)
Azon örülsz e, hogy szememet etc.
6. Minnyihöz (Ugy. 150. l.)
Minnyim legelső rózsájától etc.
7. A' kor örömei (Ugy. 158. l.)
Életem fogy 's nem sokára etc.
8. A' Nagy Titok (Tövises és Virágok 2. l.)
Jót 's jól! ebben áll a' nagy titok etc.
9. A' Kész Irók (Ugy. 3. l.)
Béna vagy és tánczolsz etc.
10. A' Vak (Ugy. 4. l.)
Van szemed és így látsz etc.

11. Irói érdem (Ugy. 6. l.)
Szólj! 's ki vagy, elmondom — — — etc.
12. Szokott és Szokatlan (Ugy. 7. l.)
Berki szokottat imád etc.
13. Arbuscula (Ugy. 10. l.)
Látta, hogy a' vad nép melly ötlet etc.
14. A' két természet (Ugy. 11. l.)
A' Poezisz kikap a' népből etc.
15. A' szavas Idióta (Ugy. 12. l.)
A + B = x? Nem igaz! mond etc.
16. Az Iskola' Törvényei (Ugy. 13. l.)
Járj egyenestt! Ki ne térj! etc.
17. A' Legfőbb Leczke (Ugy. 16. l.)
Könyvgyártó! Kontár és czéhbeli etc.
18. A' Békák (Ugy. 17. l.)
Brekeke etc.
19. A' Distichon feltalálása (Ugy. 24. l.)
20. Ráday (Ugy. 25. l.)
21. Fábchich (Ugy. 26. l.)
22. Péczeli (Ugy. 27. l.)
23. Báróczy (Ugy. 28. l.)
24. Baróti Szabó (Ugy. 29. l.)
25. Sylvester (Ugy. 30. l.)
26. Kis és Berzsényi (Ugy. 33. l.)
27. A' Lúdhattyú (Ugy. 35. l.)
28. Epigrammai Morál (Ugy. 36. l.)
29. Az én sugallóm (Ugy. 37. l.)
30. Minnyihez (Zsebkönyv 1821. 39. l.)
Égtem érted, 's te szeretted etc.
31. A' Sajka (Ugy. 62. l.)
Csalárd örvények 's vad sziklák etc.
32. Az Epigramma (Ugy. 109. l.)
Szökj' Epigramma, de nem etc.
33. A' váradi fürdőben (Ugyanott)
E' liget' árnyai közt ége.
34. Ungvár-Németi Tóthoz (Ugy. 111. l.)
Éneklesz 's hány érti magas dalod' etc.
35. A' Bugaczi csárdára (Ugy. 51. l.)
36. A' Sonett' Múzája (Hébe 1823. 28. l.)

37. Az én Boldogitóm (Ugy. 30. l.)
38. Vajda Hunyadon (Ugy. 65. l.)
Szirt rendíthetlen etc.
39. Szem és szív (Ugy. 232. l.)
A' szem látni tanúlt etc.
40. Intés. (Hébe. 1825. 260. l.)
Kerüld 's hajhászd a' régít etc.
41. A' Tanítvány (Aurora 1822. 36. l.)
42. A' Szabad Erdély (Ugy. 261. l.)
43. Epistola, B. Wesselényihez (Minerva.)
44. Ep. Nagy Gáborhoz (Erd. Muz. II. d. füz.)
45. Ep. Buczyhoz (Hasznos Mulats.)

Gróf Majláth' Német fordításainak origináljaikból ha bár valami innét kimaradt volna is a' «Magyarische Gedichte. Stuttgart, und Tübingen 1825» most nem lévén kezemnél, azt annyival inkább felveendjük, minthogy kézi könyvünkhöz függelékkepen a' német fordításoknak minél teljesebb gyűjteményét adni szándékozunk. Ez alkalmommal még következő kérdéseim s alázatos kéréseim vagynak: A' 6d. 's 30d. számok alatt álló énekek közül valamelyiknek czimét az egyformaság' kikerülése végett nem lehetne-e megváltoztatni, 's miképen? A' 6d. 18d. 's 20d. számmal jegyzett darabokban: e s k ü d s z, — felinkbe, — 's feküdjek hibák találkozáván a' törvényszeres: esküszöl, — felünkbe, — 's fekügyem helyett; nem méltóztatnék-e ezeket megigazítani? hogy a' Tekintetes Ur' jeles műveit minden tekintetben példányképen adhatnók. Teljes reménnyel vagyok hogy a' Tekintetes Ur ezen nyíltságomat nem fogja félszeg gáncoskodásra érteni 's őszinte bizodalmanak megbocsátand.

Aurora kevés napok mulva elkészül; jelesebb darabjai ezek: A' Vigjáték, és a' Betegek, — két vigjáték egy egy felvonásban; Elte, — romános Hósköltemény' töredéke, rimes trochäusokban; Tollagi Jónás mint férj, — humoros darab. Kisfaludy Károltól. — Csákányi vérmenyckző, — Ballade; 's egy szép dal 's Epigramma Kölcseytől. — Hábador, — Ossianos Dráma négyes jambusokban; Tündérvölgy, — kised Epos Zrinyi nemű tetrastróphákban; s néhány dal. Vörösmartytól. — Sziszeki győzedelem. Horvát Endrétől. — Solymosi Dezső, — elbeszélés. Kis Hadnagytól. 'S némelly apró darabok; Bajzától, Szenveytől, Vitkovicstól, Tessediktől, Sédeltől, Guzmicstól stb.

Az Élet és Literatura első kötete már jó ideje, hogy megjelent. Körner' Zrinyije szép nyelvben van fordítva. Kölcsey értekezése a' Hőskorról mély érzést 's mély pillantatot, Zrinyi' recenziója józan kritikát árul-el, 's az «Előbeszéd könyv nélkül» nem humor nélkül van írva. A' második kötet is következni fog, 's ennek számára Kisfaludy Károl ígérte-oda egy nagyobb új Vigjátékát.

Kisfaludy Sándor' Játékszinének. 2d. Kötete is közre jött, mely ismét két darabot foglal, Kún Lászlót és a' Lelkes Magyar Leányt! Sajnálni lehet a' különben tiszteletet érdemlő férfiút, hogy szép lyrai dicsőségére ezen drámai mázolásokkal iparkodik homályt tolni!

Az én kedves Vörösmartym Augustus' végével mondott le 9 évekig viselt nevelői tisztéről. A' jövő esztendő't egészen Geniusának 's a' tudományoknak akarja élni, 's színjátékait szándékozik közre bocsátani. Legelől is Salamon megyen az ide zárt jelentés szerint sajtó alá megigazítva 's a' mennyire az egésznek felforgatása nélkül lehetséges volt, újra dolgozva; 's ugy aztán a' többiek.

Szent István' napján Kulcsár nagy Literatori vendégséget adott, Vendégei voltak: Horvát István, Kisfaludy, Kölcsey, Szemere, Helmecezy, Vörösmarty, Vitkovics, Thaisz, Prépost Fejér, Dr. Forgó, Kovács Mihály és Töltényi 's a' festő Marczinkegy. Az uralkodó Fejedelem hosszú életéért Prépost Fejér köszöntötte-el az egészség pohárt.

Azon nem örvendetes hírek, mellyeket még írhatnak, tudva fognak lenni a' Tekintetes Ur előtt; azért is megkimélem azoknak ismétlésétől, 's a' midőn barátságos kegyeit továbbra is kérném, állhatatos tisztelettel maradok

alázatos szolgálja
Stettner György.

[Megjelent a «Zádor György levelezése Kazinczy Ferenczhez» czfmű kiadvány 82—86. lapjain.]

4688.

Kis János — Kazinczynak.

Kedves Barátom!

A' Bibliai Historiák kéziratját tsak egynehány nappal ez előtt vetém, 's azonnal felolvastatám előttem; hogy mihelyt jó alkalom lesz, Pesten keresztül Kassára Ellinger könyvnyomtatóhoz utasít-

hassam, a' szerint, a' mint Júl. 31dikén irt leveledben kívánod. Most késedelem nélkül előre megírom ítéletemet a' munkáról.

Az előadásban legkisebbet sem vettem észre, a' min fenakadhatnék; sőt világosságát, rövidséggel párosított tellyes voltát, kivált elevenségét és tsinosságát nem győzőm tsudálni. Neologismusnak nálamnál még mértékletesebb vagy félekenyebb kedvellőji talám azt az egyet kívánnák, hogy némelly uj kifejezések, mellyek egynéhány évek mulva ugyan mindenektől tökéletesen jóknak fognak tartatni, de még most a' nehezen szokó füleket sértik, az illy nagyon popularis tzélu 's épen általad irt munkában még most szokottabbakkal volnának feltserélve.

A' mi a' dolgot, vagy az előadott tárgyakat illeti, én ámbár tudom, hogy némelly, külömben nagyon értelmes emberek az efféle elbeszélésekben a' moráлизálást általjában ellenzik, 's ámbár azt, ha vagy helytelen, vagy igen sok, én sem szeretem; mindazáltal nagyon óhajtanám, ha erköltsi tanúságok vagy nagyobb számmal volnának az elbeszélésbe beszöve, mint imitt amott nagyon szépen vagynak, vagy az elbeszélés után különös todalékokban állanának. Igen meg vagyok a' felől győződve, hogy nints jobb mód tanítás által erköltsi érzéseket gyermekekbe plántálni 's gyökereztetni, mintsem ha azok az örömet hallott és megtanult történetekhez kaptsolatnak; 's azért igen szükségesnek tartom az illy jó módot, valahol tsak lehet, haszonra fordítani. — A' másik kifogásom vagy észrevételem a' tárgyakra nézve olyan, mellyet másnak, a' ki könnyen félre érthetne, tartózkodva mondanék meg, de Előtted, ki olly józanon gondolkozol 's engemet esmersz, nints okom titkolni. Mind a' mellett is, hogy tagadhatatlanul igazak, 's helyesek azon principiumok, mellyeket előbeszédedben felállítasz (de mellyeknek is előterjesztését inkább más könyvben mint ebben kívánnám látni), 's mindamellert is, hogy sem okosság, sem kereszténység, sem prudentia nem volna szent könyveink' tsudáit kimustrálni vagy máskép bántani, még is szeretném, ha némelly tsuda történetek elmellőztettek volna, legalább azok, mellyeknek erköltsi tendentiájok nintsen, és ha azok, mellyek a' tudósabb exegesis szerint nem tsudák, nemtsudáknak adatlatnának-ki. Ha az illyen történetek, minthogy nagyon figyelemgerjesztők, egyfelől az okos tanítók által használtathatnak is, másfelől az oktalanok által, millyenek legtöbben vagynak, könnyen hiszelékenységet 's babonáságot terjeszthetnek. Azonban ezt tsak a' végre jegyzem meg, hogy gondolkodjál róla 's azután tselekedjél meggyőződésed szerint.

A Toldalék, mely a' Christianismus (az én gondolatom szerint inkább kereszténység) történetét foglalja magában, szép, remek a' maga nemében.

Egyéb eránt ezen munkád most azért is jökor készült, mint-hogy a' mi kerületünkbeli Reformata Superintendentia épen most szándékozik effélet készítetni, 's hihető, hogy a' Tiédet, ha előbb kijő, mint amabba talám belé is kapnak, örömet el fogja fogadni.

A Guzmics Iszidorhoz irt levelet a' kézirrattal vissza fogom hozzád küldeni. Hogy félben maradott utolsó könyörgésedet bérekesszem, arra elégtelen vagyok. Egyébkor is bajos volna másnak lelkesedésébe tökéletesen belé öltözni; most pedig nekem ez annál lehetetlenebb, minthogy sok hivatalbeli dolgaimon kívül fiamnak szemeim előtt naponként való hervadása is alkalmatlanná tesz az effélére. Oh Barátom, mely sok baj van az életben! bajaimat én is, a' mikor 's a' mint lehet, kedvelt darabok' olvasgatásával vagy néha fordítgatásával is enyhítem. Isten hozzád; vagyok a' legszívesebb tisztelettel

Soprony, Sept 30. 1826

hív barátod,
Kis János.¹

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

4689.

Gr. Dessewffy József — Kazinczynak.

Sz. Mihály Sept. 30kán 826.

Kedves Ferentzem!

Reménylettem el-csap Szabolch Vármegye, ez az el-csapás a' hazának nem ártott, magamnak pedig, gazdaságomnak és gyermekeim nevelésének hasznára szolgált volna. — Sok éljen kiáltások között vevék a' kérdésre vontatottnak magát mentő feleletét, holott azt a' sok mindenféle bajok, zajok, és foglalatosságok közt meg szakasztva irtam, és abba, a' mint gyanítom, egy ki maradási szarvas hiba is csúszot belé, ezt tsak egynehány nappal az előtt vevém észre; a' Copiát, melyről a' purum le-íródott, magával az

¹ Csak a névalírás Kis J. kezeírása.

első compositióval össze vetvén — de irtam már a' Feő Notáriusnak. — Hogy legyen az én annyi okoknál fogva le-vert lelkemnek mindenkor elégséges fel eszmélése? nehéz magát az én helyheztetésembe bele gondolni. — Igaz ugyan a' mint Caesar mondja: «Cuique suae injuriae maximae videntur»; de ha bírása lenne a' méltatlan mindenféle üldöztetéseknek és károknak, és boszszontásoknak, mellyekkel mindenünnen illettetem, ki sülné akkor, mennyivel alább valók üldözöm, és hazam minden némü meg-rontói nálamnál — csak arra kérem az Istent, hogy éltesse gyernekeimet, kivált Aureliust; köszönöm sok ajánló leveleidet, mellyekkel Erdélyben oly dicséretessen fel-léphet. Szabolchban nem voltam egy Gyűlésen is, pedig tudom, nékem fogják tulajdonítani az ott történt dolgokat. — Bónis helyébe Jármý Tamást választották, és két hetet engedtek neki a' készülésre, tsak hogy én magam üritsem ki Po'sonban a' keserűség poharát, ezek mind a' leg nagyobb dicséretetek, és magasztalások közt, történtek, itthon pedig, míg Po'sonban a' népet is, a' nemességet is védelmeztem, a' Szent-Mihályiak Instantiáját nem is communicálták velem, hanem egy Szolga Birót küldtek ki, hogy legyen vizsgálást; de ő tovább ment, nagyon szidta a' Lakosokat, de nem büntette, szóval adott neki parancsolatokat, a' Tisztjeimnek pedig írásban. — A Szabolchi igazság perculiare genus Justitiae; olly rövid látásuak ezek a Szabolchciak, hogy nem látják azt, hogy én az nem vagyok, és hogy én keresztül látom minden ravaszágaikat, a' Feő Ispány, az egész Kállay-Pistaneizmus, cum omnibus accessoriis ellenségeim. — A' Derék Bónist szintűgy üldözik alatomban, mint engemet üldöznek — az egynehány jók semmi jót nem tehetnek. — Szemere igen jól viseli magát az Ország Gyűlésen. Vay Ábrahámnak kár volt haza menni. — A' mostani Ország Gyűlése a' Környűállások össze fűzésénél fogva, leg kisebb jót sem hozhat, de hozhat sok rosszakat, vagy azt kell kívánni hogy tartson még egy ideig minden resultatum nélkül, vagy hogy resultatum nélkül el-oszlassa Ő Felsőge. — A' praeferentialékra még nincs Felelet — a' legpraeferentialissimum volna a' mostani időben aludni egy pár esztendeig, és az utánn fel-ébredni. — Vale. — Én egynehány nap múlva indulok Olysóra 's onnan Kassának a' gyönyörű fekvésű, de véghetetlen ügyes és bajos mulatású Po'sonba — tudod, remélem; mint üldöztetik a' Kassai Censor Szétsenyire irtt Ódám miatt, engemet leg alább e' részről kéméltek, pedig engem kéne üldözni, ha rosszat vagy rosszul irtam. — Ősz hajú vagyok, de még soha

sem láttam oly sok embert, kik mindennel birjanak, még pénzel is ezekben a' sanyarú időkben, csak józau ésszel nem.

Gyalázatosan meg csaltt, és tetemes károkat okozott nékem Angyalffy; ez valóságos ördögfi characterére nézve, gyávát játszik, hogy meg nyúzhasson; soha sem fordúlt még meg előttem kevesebb becsület érzésű ember, soha sem tudatlanabb tudós a' maga nemében; én az ő javát a' magaméval állandóul akartam össze kötni, de ő a' maga rövid ideig tartó javának, az egész házám javát fel áldozta volna, és még se lesz soha semmije, mert nem lehet minden embert meg csalni, mivel nem minden ember jó szívé, — elhiheted nékem, hogy az ő szemtelenségének, hálátlanságának és tudatlanságának nintsen határa — de még alatsony lelkének sem.

Vörös marti [!] Zalán futása nagy figyelmet érdemel, bár csak el-szakadhatnék vele ad terras alio sole calentes!!!!

Nagyon sokat kellene írnom, ha mind azt, a' mi szivemen fekszik, közleném veled. Midőn nagyon nagyon bús vagyok, előveszem Hamletedet, melly fordítást én már leg-alább is tízenkétszer életemben nagy figyelemmel által olvastam. Te véghetetlen nagy, és jó fordító vagy, de meg kell vallanom, soha sem fordítottál semmit szerentsé-
sebben, pedig még abban az időben nem követted az *ikistákat*, és még is tovább fog élni fordításod a' nagy Bereghszászi, a' nagy Kassay munkájánál.

Feleségednek kezeit csokolom.

Pipszed.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 33. sz.]

4690.

Barkassy Imre — Kazinczynak.

Különösen Tisztelt Tekintetes Fő Tábla Biró Úr!

Ezer örömmel fogok tollat, némelly Diaetai Újságokon kívül, nagy örömemnek, 's gyönyörűségemnek kinyilatkoztatására. — Melly is az e' napokba, a' derék Bajzától nyert *Élet és Literatura* olvasásából ered; de különösebben a' nagy Kölcsey szép 's mély lelke esmerése kezdéséből származék bennem. Sajnálom hogy elébb nem üsmérhetém. — A' miket ő ír, még nem értem olly tökéletesen mindenütt, a' mint kívánnám, minthogy a' róla való gondolkozásra

még elég időm nem lehetett; de a' mellyeket eddig megértettem belőle, igen felségesek, nem kétlem hogy a' többiek is olyanok. — Nem tudom magamnak eléggé magasztalni a' Tisztelt derék Férjfiút; a' Tekintetes Úr régóta ösmervén már, nem szűkölködik az én esmértemésem nélkül. — Itt az Élet és Literatura kedvesen fogadtatik. — Most a' Vörösmarty által kiadandó *Salamon Király*-Drámára szedik az előfizetést. — E' napokba a' derék Töldy, különben Schédel, húzomosan mulatott itt. — Nagyon sajnálom hogy ösméretségébe jutásom elmaradt, igen derék kedves ifiút mutat a' külsője is, a' belseje Bajza rajzolgatása után nem kevesebb.

A' Minister Zichy 28dik Septemberbe történt halála már eddig sokképen tudtával fog lehetni a' Tekintetes Úrnak, de Helyébe a' Colovrad, ennek a' Cotek kineveztetései talán még nem. — A' Minister legidősebb Fija Zichy Ferraris, volt Administrator, Győri Fő Ispán 's Excellenciás Úr leve. — Az a' Zichy, ki az Imputatorul lévén a' télen a' Mágnások Táblájánál szó, így szóllait meg: Serenissime Caes. R. Archidux Austriae, Regni Palatinus E. E. P. P. Ego etiam *idem* sensum foveo, *quam* sua Excell. Tavern. Mag. etc. etc. — A' Primás Ó Hsge e' napokba kapott Hezeg Odescalchitól Romából aggratulatoriát mint Cardinalis. — Rebesgetik, hogy Diaeta végivel az Ország Birája nyugalomra szándékozván, Cziráky Ó Excja fogja követni hivatalába, ezt ki?, nem hallani. — Láneczý Fő Ispán Cubic. Magister lessz.

A' Nagyok után nem lessz levelbeli hiba a' Tettes Ur előtt a' Deresényi Jancsi Cameralis Fiskálissá lett kineveztetését megemliteni, — ez ugyan már alkalmasint tudva van Zemplénbe is ez óta. — Szegény Szögyényi Feri faltúl maradt. — Ezenn is a' történt meg, a' mit egy derék Úri ember tart: Kicsafarták a' Czitrom levét, 's a' héjját elhajintották. Nincs tekintet a' sok érdemeket tett Personalis után, az Öcsére, ki ha él, ez halad.

A' Diaeta végi mint mindég most is bizonytalan ugyan, de a' hír November utólján vagy December elején leendő berekesztődése felől el van terjedve. — Ezt mondta e' napokba a' Tárnok-Mester Ó Exja is egy számos tagokból álló Compániába, azon hozzá tétellel, ha valami különös nagy akadály nem fog elő adódni. — Consiliarius Szemere az eggy hónapra nyert szabadsággal ezért nem ment haza. Consiliarius Máriássytól tegnap hallám, hogy a' Vízkeresztí Terminus állani fog. — Én kívánom hogy vége legyen, minekutánna semmi jó kimenetelit nem reménylhetni; nekem ugyan

derék Principálisom mellett igen jól van dolgom, nagyon kegyes irántam, nyájas, leereszkedő, parancsolni is kérés formába teszi. — Őtet a' mi illeti, magát igen jól viseli, hazafi, az igazat megmondja, de senkit nem bánt, — sokan kedvellik, becsülik. — B. Prényi hazamenvén, hihetőleg Circ. Notarius lessz.

Principálisom éppen most parancsolván velem, kénytelen vagyok levelemet berekeszteni. Magamat a' Tekintetes Úr nagy kegyességibe ajánlott buzgó tisztelettel maradtam

A' Tekintetes Úrnak

tisztelő alázatos szolgája

B. I. mpr.

Po'sony Octob. 2d. 826.

A' szokás tisztelet parancsol, de a' Vármegye paquetjába menő levelek mentül vékonyabbak, annál kedvesebbek, a' Tek. Úr kegyessége tudom megbocsájt.

Kivül:¹ Tekintetes Nemzetes és Vitézljő Kazinczy Ferencz Úrnak, több Tek. N. Vármegyék Tábla-Birájoknak alázatos tisztelettel *S. A. Ujhelyben.*

[Fredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: Jogt. 4r. Orsz. gyűl. 7. sz.]

4691.

Guzmics Izidor — Kazinczynak.

Pannonián Octob. 3d. 1826.

Kazinczynak Guzmics

tiszteletét.

Istennek ezer hála, Barátom, hogy Bálint fiad, a kin vonásaidat olly híven látod másolva, ez utolsó leveledből egészen kimaradt. Megélt hát, 's egészségben vagon, 's a jó atyát ugy örvendezteti, a hogy semmi kedvetlenség sem boszont. — Vágyam, téged láthatni, a tiédnél semmivel sem kisebb, 's ha olly messze nem esnék az a te Szép Halmod, ettől a mienktől, én már többször megfordultam volna nálad; de messze kíváнатimat illik szűk határok közé szorítanom, 's azzal vigasztalva magamat, hogy nagy lelket, szép szivedet ismerem, birom, megelégednem.

A nagy embert emberül festéd. A hézagot, a mint olvasám,

¹ A levél zárlatán ép piros pecsét.

érezem, 's egy barátom tudatá velem, mit kell oda érteni. — Miner-vának sorsát sajnosan értém tőled; de más felől azt hallok, hogy olvasója elég van, 's még, érdeme szerint, mind inkább szaporodik. Sajnálni lehet, hogy D. elég vigyázatlan, vagy talán inkább bátor volt olyast írni, mi hősét is gyanúba hozhatá: 's a paralellát én igaznak tartani nem tudom.

Tévedésbe valék tehát intésed eránt? Örvendek eféle tévedésnek; de arról is bizonyossá teszek, hogy ha eltalálám is az értelmet, te nekem még sem szünel meg az lenni, mi eddig valál. Az én lelkemet, bár megzavarja is első perczen, el nem idegeníti barátj intés, nem a keményebb feddés is, kivált ha vétkeket elég nyilván láttatja velem a barátság titkos ölében, 's keserítés nem vegyül hozzá. De hogy hamis légy, édes barátom, erántam, minden félre értés mellett sem tudnám magamnak gondolni; benned én csak a kéméllő, 's azért annál kedvesb, Intől sejtém. Tüzesb soraim talán nem gyanítatak veled, hogy bántva érzem magamat: a tűz nem mindjárt éget. Most pedig mikor sorodat hazánk előbbi történeteire hagyod értenem, ugy én szívemből kezet nyujtok; 's az olyan vad bántásnak, a millyen azokban gyakran megjelenik, talán senkinél sem vagyok kisebb gyűlöljője. — Idvezíteni mást akarni, az az, mást az igaznak, jónak ismeretére, szeretetére vezélni, a legszebb, legemberibb törekedés, 's legfőbb erkölcsi kötelesség. Idvezíteni akarni valakit, az örök kárhozatnak ellenébe, csak Isten műve, mellyet magának tulajdonítani, embertől vakmerő gondolat, káromlás. — A hatás visszahatást szül: ez a természet örök törvénye, még akkor is, mikor ezt erkölcsi szabadságu lény teszi: de ekkor méltán megkivánjuk, hogy igazságban, szeretetben tegye. Régibb polemikusai a két ellenfélnek egyaránt éltek küszködéseikben a csavarásnak, félre magyarázásnak, nagyításnak, keserítő gúnynak nemtelen fegyverével. Ha te a maiakat olvasnád, tüzes protestans létedre is meg kellene vallanod, hogy e nemtelen fegyverrel a legtudósbbaknak tartott német protestánsok, Tzirner, Krug, sat. épen olly kéméletlenül élnek, mint kétszáz esztendő előtt Eldődiik éltek, ellenben a tudósb Katholikusok, mint Mennais, Prechtl sat. irtódzanak attól. Mint tudják amazok menteni Angliát azon vétek ellen, mit Ausztriában szidálmaznak, jóllehet itt, legalább hazánkban, csak a gyűlölséget táplálni szerető Berzeviczick panaszkodhatnak. — Szeressük édes barátom, én is azt mondom, szeressük egymást, és azt a mi miénk, (t. i. ha jó) sőt szeressük a nem miénket is, ha jó: de szeressük mindenek felett az igazságot; csak

ennek köz szeretete vezérelhet bennünk egymás szeretetére; én az igazságot nyilván tapodót nem szerethetem, ha megölnék is. — Sorsának is csak úgy örvendhet kiki, ha egy szív egy lélek munkál a közjóra; csak a közjóban látom én forrását az egyes polgár megelégedésének. Pedig a vallási különözés soha egy szívvé, egy lélekké nem teszen bennünk.

Én a mult héten egy öt lapnyi névtelen levelet kaptam Posonyból. Az író engem leallyasítani akart magam előtt. Ő nem hiszi, hogy én gondviselést, csudát higgyek, 's Anyaszentegyházam esalhatatlanságát; mert ő sem hiszi; mert okos ember eféléket nem hihet: én pedig (kétség kívül ő is) okos ember vagyok. Én csak azért védelmezem azokat, mondja ő, mert Krisztus asztalához törlöm késemet, s az anyaszentegyház jó ágyat vetett pályámnak, mellytől tüstént elesném, ha azokat tagadnám: pedig a fő principium az, hogy ember, még sem miségébe vissza nem dül, jól és csendesen éljen! Lehet ma még ilyen ember, barátom? Ilyen vastag Epicureizmust köztünk nem gyanítottam. Mint nyomhatja el annyira ember magában a természet legszebb intéseit, ösztöneit! Mi volna nekem e világ, ha ezt gondviselő Isten nélkül kellene gondolnom? 'S mi volnék magam előtt, 's mi volnál te, édes barátom előttem, ha reményem a síron túl [nem] ád kinézést!! Borzadás fog el barátom e vigasztalatlan gondolat mellett. Valljon egy e ez a te Istentagadó Isten embereid közül?!

Intnek, mennem kell. Holnap igen kedves barátimmal fogom a te napodat ülleni; osztán tovább lódulok Szalába, épen oda, hol gyermekségemet olly édesen érzem még most is kifejlettnek: Göcsejbe, Szent-György völgyébe. Ha innen visszatérek, többet irok. Élj édes Ferenczem, az ég könnyitse Öregséged napjait, 's engedje, hogy napod tisztába menjen le a te édeseid között. —

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

4692.

Kazinczy — Zádor Györgynek.

Újhely, 1826. oct. 6.

Mindeneknek előtte egy kérést. Jelentsd tiszteletemet 's hálámat Vörösmartynknál. Nyugtalanul várom az időt, hogy Zalán futása 's Cserhalma felől a' Minervában szólhassak. Megjövendöltem első

fellépésekor, mi fog válni a' derék ifjúból, 's ime teljesedve van. És mi lesz Ő még ezután! — De félek, hogy a' Dráma' mezején ott marad a' hol Klopstock. Minden eddig tett igyekezeteink nem olyanok, hogy velek kevélykedhetnénk. Középszertüéseket adni mint a' Kotzebue kedves mázolásai, 's a' csudálgatott Schuld, nem olly dolog, a' mit irigylek. Igen Zalánt és Cserhalmot. Másoknak minden jó a' mi originál. Igen is hogy kell merni; bukdosások nélkül nem járunk. De én szeretem, ha más mer. Én merni e' részben soha nem mertem.

A' ki engem botlásimra emlékeztet, úgy barátom mint az nem az, a' ki vétkeket kimutatni bizatlankodik. A' legszívesebb köszönetet tehát az *esküdsz*, és *feküdjek* és *felinkbe* kimutatásáért. De édes barátom, mind a' hármá ismert és akart hiba. Jó-e, rossz-e, közinkbe? igazán *közzénkbe* (kettőztetve mint *de chez nous*). Néha hiba szorosán ragaszkodni a' törvényhez. Igy bána Cícero a' *pulcher* és *pulcer* szóval, 's rendesen végzi-el a' pert, mellyre a' Czéh-Grammaticusa kevélyen mosolyog.

Esküdsz és *feküdsz*, = esküszöl, fekszel. Ez eránt már Révay hijába igyekezett jobbra tanítani. A' D betűs szók eránt nekem különös értelmem van. Nálam kettős a' formájok:

Alszo, alszol, alszik
aludok, aludsz, alszik, nem alud —

mint Hazudok, hazudsz, de már ez nem hazudik, hanem hazud. Hiszem hogy esküszöl és fekszel szebb, mert elkerüli a' dsz kedvetlen hangját, de nem hiszem hogy a' kedvesbb hangnak mindent fel kelljen áldozni (olvassz, vagy a' mit Gr. D. J. kíván, adol-lá változtatni ezt adsz), 's jónak látom, fenntartani a' kettős formákat a' hol szabad.

Kérlek, köszönts a' leghívebb barátsággal Kisfaludyt, 's kérd, hogy Aurórájából mintegy tizet küldjön ide eladás végett. Fő Notáriusunk T. Csabai Dókus László Úr nem sajnálja az eladás' fáradságait: de azon panaszkodik, hogy későn küldetnek, 's a' Vevő nem kap rajtok mert nem új a' *portéka*. Mihelytt elkészül a' kötő, nyálábját tégye-le Bártfay László barátunknál a' Dókus Úr' neve alatt. Ez talál módot elküldésére. — Ha Kisfaludynak van olly magyar könyveket árulni nem szégyenlő embere, a' ki tanácsomat követni akarná, ugyancsak Tek. Dókus Úrhoz küldhetne minden magyar *nevezetesebb* munkából legalább egy példányt, 's a' magyar dolgokról írt jobb német munkákból is; 's azon lennénk, hogy csomója elkapattassék.

Itt kevés a' könyv vevő; de egy két példány még is elkél, 's azért nem veszünk mert nem látunk venni valót. — Csak praenumeratiót ne várjon itt senki!

Képzeld-el, Vármegyénkben egy példánya sincs, a' mennyire tudhatom, a' *Gyula szerelmének*! Ebből embereitek tíz példányt küldhetnének, 's bizonyosan el kelne, ha mingyárt a' megjelenéskor küldetnék. A' Kisfaludy Sándor neve közönségesen tisztelt név. — Zalánból elég volna három. Hexameter és Hósköltemény nem mindennek olvasása. — A' Magyarische Gedichte is találna három négy vevőt. — Ezt jó volna tudatnotok valamely könyvkereskedővel, a' ki, reménylem, hajlanék tellyesíteni a' mit tanácslanál, ha megmondanád neki, hogy Bártfay elküldi, Dókus pedig eladja.

Hébémre kevés segélyt találtam eddig, 's azért semmit nem is tettem. Aurora maga marad, de óhajtom, maradjon! Én Anthologiává változtatom Hébét, 's ismért darabokat is szedek fel.

Midőn minap nagy taps között olvastaték-fel a' mit a' Hébe és Aurora felől Minervában mondtam, egy Pozsonyból haza jött ifjú azt állítá, hogy Bajza meglopta a' Gyula' szerelmét, mert ez: *Félre, vízivó, előlem*, ott áll. Nem hihetőbb-e, kérdém, hogy Himfy ezt Bajzától vevé ált, minthogy a' sorait nem scandáló Himfy scandálja sorát? Az ifjú és a' Hallgatók nem is érték a' mit mondtam. — Ezt, hogy lásd, hol áll még Zemplény is. És még is Döbrentei (Él. és Lit.) azt kívánja, hogy a' furmint (uva formiana) Aprilisban érjen-meg.

Nem hittem, hogy Verseim közzül ennyit vesztek-fel. Nagyon örülök, hogy kérésemet tevém; így megigazíthatom a' mit felvevétel

A' Tanítvány és a' Szabad Erdély Aurorában hibákkal elhalmozva jelent-meg. Néemely darabjaimon külső indítás nélkül tettem változásokat. Venni fogod a' kis csomót még e' holnapban, de kérék hogy darabjaim ezen javítás nélkül ne vétessenek-fel.

Élj igen szerencsésen, nagy tekintetű barátom, 's légy hitvesed birásában igen boldog.

Sept. 30d. hozánk itéletet Soós János Ur és hitvese ellen a' Gróf Amade megölése miatt folyt híres perben. Soos absolválva van — hitvese *két* esztendei fogságra kárhozotva. — Sóvári Soos János régi familia' gyermeke 's ezelőtt Fő Fiskális Abaujban most Zemp-

lényi lakos; Balog Mária unokája Gróf Andrásy Istv. Exenak. — Amade kicsavarni akará a' pisztolyt a' Soos kezéből, 's elesett. A' környüállásokat elmondani hosszú volna.

[Megjelent a «Zádor György levelezése Kazinczy Ferenczcel» czimű kiadvány 87-90. lapjain.]

4693.

Bölöni Farkas Sándor — Kazinczynak.

Tisztelt kedves Barátom.

Soká valék megfosztva az örömtől, hogy kedves Leveleidbe gyönyörűségem 's lanuságom teljen! Mindenek előtt fogadd el szives köszönetem, hogy [a] Gróf Dezsőffyeket hozzám is utasítád. Aurél megérkezésével mindjárt keresett engem, de meg nem találván, Leveled a Hivatalban asztalomon hagyta; elpirultam ismeretes írásod látására, 's mely öröm volt nekem e néhány sor! Aurélt azonnal felkerestem. Én ötöt 818ban láttam volt Szent Mihályon, de akkor még csak gyermek volt 's Marcell is, 's a mostani serdült Ifjakat nem ismerhetém meg mingyárt. Csak hamar Gróf Gyulay Lajosra is rá találtunk 's egy fél nap alatt fel valának vezetve a nevezetesebb Házaknál. Gr. Gyulay és én, kísértük őket a város nevezetesebb épületeit, könyvtárait 's Professorait megjárni. Ily korba, mint az Aurelé, ritkán látni azt a tudni vágyást, 's azt a szerencsés tonust. Három nap mulattak itt. B. Jósika Excellentiája uti Társoknak kívánt volna rendelni, de betegeskedésem miatt el kelle szalasztanom a szerencsés környülményt. Gr. Gyulay M. Vásárhellyig kísérte őket. Itt mindenek figyelmét magokra vonták!

Nem vagyok képes leírni, kedves Barátom, mely sokszor voltál mult szomorú esztendeim alatt gondolatim 's álmaim tárgya! Bár nagy hizagot vetett is a Sors és a kor közinkbe, de mind azt által ugrották [!] hozzád vonszó gondolatim 's álmaim, 's én mindég büszke érzéssel és jussal gondoltam arra, hogy engem is Barátid közé számlász [!], de esztendőig tartott sinlődésim a Testel együtt oly igen elbágyasztották vala lelkem, hogy ha Hozzád szóljak, csak panaszra fakadhattam volna! oly sok jutott nekem az élet reális fájdalmaiból, hogy ha a Tudományok szeretete ne éleszgeszen, régen már nem tartanám jólétnek az ily sinlődő életet!

Szalasztal és Erdélyi Leveleiddel meddig várakoztatsz még?

Vágyom Szalasztot már kiadva látni, mert a mennyit láthattam belőle, remélteti velem, hogy historiai nyelvem sokat fogom utánna művelni, mellyel most sokat küzdöm. Sokszor vagyok azon esetben, melybe Te voltál Báróczyval, hogy ötet olvastad előre, ha nyelvedet emeltebbé kívántad tenni. Én sokszor egész Hetekig, Hónapokig a Dicasterialis nyelvvel emésztődöm, azon kéntelen vagyok gondolkodni és beszélni, 's ez oly nyulánkozová, izetlenné 'és körülírová teszi beszédem és nyelvem, hogy ha a Muzák nyelvén akarok gondolkodni és szólni, észrevétlenül már lankadt 's nyulánkozó ez is; ekkor eléveszem valamely munkád aphorisma olvasásként, 's érzem miként rázom a régulák kérgeit. Mind ezekhez az is hozzá járul, hogy két orthographián, két grammatikán és kétféle Logikán kell írnom és gondolkodnom, mert a Révai orthographiája, 's a Te grammatikád, 's az én Logikám érthetetlenek a Gubernium Decretum aistylussában.

Az 1820iki Tud. Gy. talám Xlik kötetében kiadtad a Martinuzi életét. A minap újra elolvassván ezt, hoszas utánolvasás 's gondolkodásba került nekem ez a tárgy. Martinuzi Tőled irva itt úgy áll, mint az akkori időnek egyik nevezetesebb Bajnoka, ki korabeliektől 's az Irigyektől földre értetve, csak a Haza javát akarta, — ki érdemmel 's dicsőséggel ohajtotta legyőzni az Irigységet. De ellenkezőt találok én minden synchronus Iroba; sőt még az öreg Tinódi Sebestyén sem kiméli Kádencziaiba; az a sok gazság, a mit elkövetett; az a gyáva pityergés Isabella lábainál, ha veszély fenyegette; az alattomos alkudozások; az a sok párt választás; 's az ország kincstárából elsikkasztott temérdek kincs, minden synchronus Iro 's a még meglévő oklevelek egyforma eléadása nem azt bizonyítják, hogy ő Ximenesse lett volna idő korának. Csupán Francia Életiroja nem akadhatott még kezembe, 's azt kell gyanítanom, hogy ily ragyogo szempontból csak ott van festve. Nagy nyugtatásomra lenne, ha időd leszen 's egykor engem felvilágosítani méltoztatsz a Martinuzi Iroi és a Te ellenkező vélekedésid iránt. Elöttem Laszky Hieronim, Martinuzi, Batori Sigmond, Székely Mozes és II. Rákoczy Ferencz az Erdélyi Fejedelmek Historiájában nevezetes Személyek, 's szükségesképen mindent kell tudnom rollok czélmra.

Ismered e a Szebenbe kijövő Provinzial blätter-t? 's láttad e ennek 1824iki 5ik darabjában mely piquant Recensiot adott ki valami Szász Ember a 818iki Tud. Gyűjteménybe kiadott Erdélyi Leveleid ellen? Engem soká bosszontott ez a Recensio, mert a Te

Személyességeden kívül, a Haza is sok méltatlansággal illetődik. Nehányszor akartam engedelmet kérni Tőled hogy ezen ügybe megszólalhassak a Szász Ember ellen, de érzettem hogy passionatus vagyok a dolog mellett, 's az ily dőféseket vissza adni, hideg vér is kell. Több Szászokkal volt e miatt egybeszólalkozásom.

Pethe Ferencz itt ujságot indít 1827be, a tendentiája oly széles, hogy tárgyak nélkül nem fog szükölködni, de előre látom hamar elakadását, mind az Előfizetőkre, de kivált a Redacteurre nézve. Pethe Ferencz itt most Bort korcsmárol a Plebania Fogadójában. Fáj nekem, hogy ezt a sok nemü Eruditioju embert Itze Borokat mérni látom. Az apró gyermek is sok a nyakán. Segéld azon környékben Előfizetőit szaporítani.

Prof. Buczy a napokban soká volt nálam, igen sokszor fordult¹ reád beszédünk — és Kölcseyre, kit én különösen becsülök. Buczy Téged nagyon tisztel; én Erdélyben a klassikai Literaturában temérdekebb Eruditioju embert nem ismerek. Barátságával igen büszke vagyok!

Élj boldogul, kedves édes Barátom, 's hogy boldoggá légy engem is, nem[!] vond meg ezután is figyelmed tőlem, ki buzgó szeretettel öllelek

Kolosvár. 826 Octobr. 12kén.

tisztelő barátod
Böloni Farkas Sándor mpr.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 28. sz.]

4694.

Cserey Miklós — Kazinczynak.

Kedves Barátom!

Kolosváron múltattam mikor Wesselényi Miklósunk Sept. 18án költ leveledet által küldötte. Innen van hogy későtkén felelek, mert egyéb aránt nyugodalmas napjaimnak egyik gyönyörüsége a' lézen, hogy veled inkább érkezem levelezni.

Örvendem hogy nints semmi bajod, semmi kedvetlenséged. Nekem sints; nem azért hogy semmit sem tapasztalnék rosszszat, hanem hogy megtanóltam a nagyobbakat eltűrni, az apróbbakat

¹ Az eredetiben tollhiba: fordul.

számba sem venni; — hozzá teszem, hogy saját Házomnál, a tulajdon kezeimmel ültetett fáim között mindent könnyebben veszek. Habet ubi se in privato lare explicit animus. Könnyen követhetem a Seneca javallását, Asvescendum est conditioni suae, et quid-quid habet circa se commodi, apprehendum est. Soha sem úntam a falusi életet.

De én most mindgyárt meg támoljak Tégedet. Miként vesztegeted a Szép nevezetet alatszonyokra? — Miképpen mondhatod a lesekedő kémeiket *Köznyúgalom Örjeinek*? — Nem a Köznyúgalom, hanem az usurpatio Örjei, — amannak pedig bér-fejében tólvajai! — A ki valakit vétkesnek itéli, nyilván és tartózkodás nélkül vádolya bé, ne orozva, ne alattomban. Szóm leszsz azokkal a pribékekkel a jövő Diaetán, és ha semmi egyéb jót sem tehetnek ott, azt mégis megteszem, hogy az Ország Végzést hozzon róluk, s az árulók közé számlállyá. A ki pedig azontúl is űzi azt a büdös hivatalt, — a ki nem fogja maga magától szégyelni, hogy ez árulók közé tartozik, élyen az a maga piszkos gyönyörűségében, mint a scarabeus a ganéban.

Jól mondod, hogy se Kórmányi se Udvari Tanátsról nem illik feltenni, hogy büntetésre méltót irjanak egyik a másiknak. Tökéletesen igaz a szónak igaz értelmében. De mikor az üdök meg romlanak, mikor a Patriotai virtus romlottásznak nézettetik, — mikor a hizelkedők fejül emelkednek az egyenes lelküeken, — akkor a legjobb tselekedetis, a legigazabb mondásis, — sőt magának az Országgló Fejedelemnek javára tzelozás büntetésre méltóvá válik olyanok előtt, a kik hasonlót vagy nem tudnak felgondolni és általlátni, vagy érezni igen-tsekélyek. Ilyenkór a fejedelem elvan altatva, — s álmában tselekszik olyanokat, a mik neki magánakis kárára válnak! — A Monarchia Regiminis forma szép, — de az a gyengéje, hogy a hizelkedők igen sokra mehetnek alatta, — a virtus pedig ritkán sükeres. — Én nem hiszem, hogy valaki Ferentz Császárt (a tsalárd hizelkedőtől ki választva) inkább szerethette volna, mint én; ezt, dato tempore, ő Felségénekis megmondom: de ugyan azért sajnálom ő Felségét, mert noha régen uralkodik, mégis az ő Felsége Uralkodásának ideje a Népei Közjovának elémenteléről nem leszen meg ditsérve. — Mindenik Antecessora alatt sükeresebbek voltak a Közjó előmozdulásai. Valóban sajnálom, mert jó lelkü Ur, de megvan tsalva, s nem veszi észre.

Nállunk gyönyörűséges szép ősز jár! a' nyárnak nagy része essős és hives lévén, nem volt reménységünk a szöllőnek elkészüléséhez, — de az ősز anyira kipótolta hogy elég jó bort várhatunk.

Vóltak nállam a G. Desöfy fiai. Mindenik jeles ifju, a nagyobbikból nagy férfiat várhatni, ha a társalkodás meg nem rontya. A kisebbiknek physiognomiája erőssen hórd az apjáéhoz, akárhól megismertem volna. Elebb, mikör erre a vidékre érkeztek, Miklós nem vólt Sibón, s ók általjöttek hozzám, de mihent megtudták, hogy Miklós vissza került, oda mentek. Énis által mentem másnap; — visszajövöleg esmét nállam vóltak, de tsak egy ebéden. Siettek, — nem akartak tovább maradni. — Miképpen eshetett hogy Szabolcs Vármegye Desöfy Jósef ellen zúgjon? Hiszem mü úgy tudjuk, hogy az egyik fedhetetlen [!] Patriota? —

Egyszer azt kérdezted vólt töllem hogy honnan iratta magát az a Bornemisza familia, melyből Apafy Mihálné vólt? *de Kápólna.*

Az Erdélyi utazásod ki jötté már nyomtatásban? vagy mikör jó-ki? — Hól lehet megkapni? —

Mit vársz a Magyar nyelv elterjesztésétől, további mivelésétől, s a Magyar Tudományos Társaságtól? — Leszszé valami belőlle? — Főképpen a Falusi Oskolák felállításáról kellene gondoskodni, hogy terjedjen a Tótok, Horvátok és Ráztok, sőt a Svábok közöttis, a Nyelv, s azzal együtt a Nemzet. E sokkal nagyobb interesséje vólna az Uralkodó háznak, mint magánakis a Magyar Nemzetnek, s nem ismeri. Engedje Isten, nehogy igen későn ismerje meg.

Meg eshetik hogy még a télen ki menyek Magyar Országra, s akkor felkereslek. Addigis azután [is] maradok igaz barátod

Tihón 18-a Oct. 826.

Cserei Miklós mpr.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 26. sz.]

4695.

Igaz Dániel — Kazinczynak.

Pest, Oct. 21d. 1826.

5 Lerchengasse Nro. 1165.

Tekintetes Táblabíró Ur

Különös Kegyességű Uram!

Elfelejtethetlen testvérem Néhai Igaz Sámuel' halálával, a' boldogúlt' némelly barátjai által nékem mint e' részben édes Atyám Plenipotentiariusának annyi méltatlanság jutott, hogy a' legszükségesebb lépéseket-is elmulasztám. —

Igy történik hogy a' Tekintetes Úrnak megköszönni mai napon van szerentsém édes atyám, testvéreim, 's magam nevébe szeretett testvéremmel közlött kegyelmeit. — Másfél esztendeig laktam én a' bődögülttal együtt Bécsben, társ voltam dolgaiban — 's jól ösmérem minémü lántz-szem füzte a' Tekintetes Úrhoz, ki nékie a' hazának élni több ösvényeket mutata. — Tégye a' gondviselés Tekintetes Úr számos illetén tetteit örökké-valókká!!! 's jutalmaztassa a' közjónak élt szívet[!] vég nélkül!!!'

A' Magyar Kurirban azon Jelentést szerentsém volt olvasni, melly által az Árva Hébét örökbe fogadni méltóztatott. — Bődögült Testvérem halála után én a' Hébét kiadni azonnal felhevülvén, irtam hogy e' részbeli Irományait a' Bátyámnak Prof. T. T. Márton Úr küldené hozzám; de válasza a' lett hogy pénzemen vegyem-meg azokat. E' végett-is rendelést tettem, de Licitation semmi sem talál-tatván, kéntelen vagyok sohajtani a' jó barátok tetteire, kik még a' petsényomóját is elsikkasztván, hozzám még csak emlék sem jutott. Adjon a' gondviselés ezeknek nyugott szívet!

Továbbá midön szerentsém van a' Tekintetes Urat az eránt-is megkeresni hogy Hébét csakugyan folytatni méltóztatik é? 's kérni hogy minémü Irományokat küldött Prof. Márton Úr e' végett a' Tekintetes Úrhoz? Úri kedvezésibe 's példás hazafiságába ajánlott mély tisztelettel vagyok

Tekintetes Táblabíró Úr

Különös Kegyességü Uramnak

alázatos Szolgája

Igaz Dániel mk.

kir. Táblai Ügyvéd, és

idősbb T. Igaz Sámuel

Plenipotentiariususa.

Kivül: ¹ Spectabili Perillustri ac G[ene]roso Domino Francisco Kazinczi de Eadem Compl. I. Comitatum Tabulae Judiciariae e prim. Assessori etc. etc. Domino mihi pec. Colendissimo. pr.

Hatvan Tállya S. A. *Úlly Hely.*

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 29. sz.]

¹ A levél zárlatán ép fekete pecsét.

4696.

Gr. Majláth János — Kazinczyna.

Presburg, am 21/10 XXVI.

Das beiliegende Buch sind meine angekündigten Magyarischen Gedichte, deren Erscheinen durch des Verlegers Nachlässigkeit vier Jahre ist verzögert worden. Schon lange hege ich den Wunsch es Ihnen zu senden, sowol aus alter Freundschaft, als weil es ihnen einige seiner schönsten Zierden verdankt, aber es hat mir bis hzt an einer sicheren Gelegenheit gefehlt, nun ist mein Vetter Toni Mailáth so gut die Päckchen auf eine oder die andere Weise bevörder[n] (!) zu wollen, und so möge es nun warten bis es zu ihnen kömt. Nehmen sie das Werk so gütig auf als ich es freundlich schicke, so ist sein Empfang einer der besten, der ihm zu Theil werden kan. In der historischen Einleitung steht einiges, was ich jetzt vielleicht nicht mehr sagen würde, da Versegli bereits tod ist, denn ein Todter kan sich nicht wehren, aber wie gesagt, ich schrieb die Einleitung vor fünf Jahren. Über Himfi rede ich manchmal anders als sie in ihrer berühmten, u. mit Recht gerühmten Rezension. Schreiben sie mir hierüber, und über das Ganze ihre Meinung, Sie werden mich dadurch nicht wenig verpflichten. Ich reise in drei Tagen nach Pesth, haben sie also die Güte ihre Antwort dorthin zu adressieren mit der Aufschrift *abzugeben mit den Briefen des Grafen Emrich Battyányi*. Im Buch selbst beim Titelblatt finden sie zwei Beiträge zu ihrer Sammlung von Fac similes 1) Ein Billet des Fürsten Alexander Ypsilanti, 2) die Handschriften des Prinzen Stephan u. der Prinzessin Hermine, Kinder des Erzherzog Palatins. — In Rücksicht N° 1. muss ich ihnen bemerken, dass es eigentlich nicht erlaubt ist zu wissen, dass Ypsilanti sich in der öst. Monarchie befindet, ich bitte sie also das Blatt ihrer Sammlung ein zu schalten ohne sonst einen Gebrauch davon zu machen. N° 2 habe ich von den Erzherzoglichen Kindern selbst, wie ich es auf der Rückseite des Blattes angemerkt habe.

Nun habe ich ein grosses Werk unter der Feder: Die Geschichte unseres Volkes in drei Bänden von der Einwanderung bis zur Schlacht von Mohács. Der erste Band ist schon in der Zensur, der 2te ist zur Hälfte fertig, von mir aus wird das Werk bis Ostern

27 vollendet sein. Leben sie so wol als ich es wünsche, u. wenn sie sich meiner erinnern, so gedenken sie meiner als ihres Freundes.

Johann Graf Mailáth mpr.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 29. sz.]

4697.

Kazinczy — Bártfay Lászlónak.

Bártfay Lászlónak Kazinczy F. baráti szíves tiszteletét, idézletét.

Tisztelt szeretett barátom, Góronak megbecsülhetetlen Munkája kár nélkül megyen itt kezedhez. Vedd azzal köszönetemet kéresem tellyesítéséért. A' mit tevé, újobban bizonyítja mind szivednek, mind gondolkozásodnak nemességét. Kivonását a' Minervában fogom adni. Ha azzal szolgálatot nyújtok hazámnak, osztozzál kevés érdemben, sőt azt tekintsd magadénak. Nálad nélkül nem adhatám vala azt.

A VI. Kötet munkát hagyd még nálam, kérlek.

Igazságos vagy Kölcsey eránt; mély tudományú, lelkes, és igen szép nyelvű férfi. De szóljunk szabadon; nem szeretem ezt a' didaxiszi hangot: félek, közel jár a' pedantsághoz. Én inkább a' Szemere *elő* előadásait kedvelem. És az a' czivakodás Berzsenyivel. Vala e szükség azt az ő állítását megczáfolni, hogy a' scandált rimes sor nem szép? Veszekedni csak a' köz ügy miatt szabad, soha nem magunkért; hanemha magunk és az ügy elválaszthatatlanul összefutottak. Nem szebb e a' bántást *megvetni* mint *megbosszulni*? — Hát az az ő megtévedése, hogy a' más sárgáját a' maga sárgájának ismerte, mivel az is sárga, és az és ez eggy kancza fiai, nem olly megtévedés e, a' mi nem mosolygást, nem nevetést, hanem kaczagást érdemel? 'S mit mondasz arra, hogy tiz esztendeig forralja magában a' neheztelést, 's engeszteléseimnek nem enged, hanem általok még ingereltetik? Vályi Nagy tolvaja neki, mert — restelli összehasonlítani a V[ályi] N[agy] fordítását a' magáéval. Mit mondasz arra, hogy leveleimet és a' magaét kiadja, 's nekem hírem nélkül, 's engem vádol, hogy eránta igazságtalan vagyok? 'S mi haszon van abból, hogy az Olvasó azt bosszankodva olvassa. A V. N. özvegye, gyermekei, barátjai meg vannak bántva, 's engem elkeseredve támadnak-meg, engem vádolnak. Hijába mondtam, hogy

egy elposhadt és hypochondr. embernek másképen nem szállhattam. — De eddig olvasád a' mit ezen nekem gyűlöletes dologra Minervában mondtam.

Mi Fáy Barnabás Fő Ispánt ma várjuk ide mint K. Comissáriust, talán a' Vizek dolgában, 's a' nap épen most lövi búcsúzó sugárait a' hegyek megől. Bezárom tehát leveletem, mert ha jó, szaladnom kell elébe, úgy akarja Vice Ispánunk, ki engem mára béparancsolt. Engedd megölelni magadat, édes barátom, még pedig tisztelő hálás szeretettel. Élj boldogúl, meg nem zavart örömeink közt, és sokáig. Újhely Octób. 23d. 1826.

[Eredetije a M. N. Múzeum könyvtárában.]

4698.

Kazinczy — Zádor Györgynek.

Újhely, 1826. oct. 23.

Imhol édes barátom, a' mit tőlem várhatál, legalább a' mit én adhatok. Kérlek vigyázz, hogy darabjaim ezen igazításokkal nyomtattassanak-le. — E' történet nékem intésül vala, hogy verseimet szedjem egy esomóba, mert eddig elszórva állottak. Így kiadóm halálom után inkább nem fog megtévedhetni. Feljegyzem némelly darab mellett az olly czélzásokat is, mellyek a versezet értésére szükségesek. Ezt annál szükségesebbnek látom, mert Okt. 27d. belépek a 68dik esztendőmbe, 's megtörténhetik, hogy ha nem sietek, hagyományaim rendetlen jutnak idegen kézbe.

Minervában eddig olvasatok bajomat Kölcseyvel, kit sohasem tudtam tíz eszt. olta mi bánt. Elhültem rajta midőn az Élet és Lit. kötetében a' titkot felfedve látám. Soha barát baráttal rendezebben össze nem tévedhet. Kölcsey annyira tele volt magával ezen fordításánál fogva, hogy meglátván a' V. Nagy fordítását, azt magáénak ismerte; — én (mivel talán Gróf D-nél vala a' meglopottnak állított fordítás) hittem szavának 's V. Nagyt tolvajnak hittem, fel sem tehetvén hogy Kölcsey a' más sárgáját a' magáénak ismerje, mivel azt is ezt is az a' kancza ellé; Szemere nem látta szükségesnek, hogy a' kettőt összehasonlítsa, — 's így egy megtévedett kettőt mást téveszte meg. Megjelent az Él. és Liter. kötete, 's elhültem midőn leveleinket hírem nélkül lenyomtatva látám. Az nagy múlt-

ságot ugyan Olvasójinak nem adhat, hasznot nem [!] ad sokkal többet, 's így nem tudom, mi szükség volt kiadására. De nékem a' dolog sok bajt okoz, mert a' V. Nagy Özvegye, gyermekei, barátjai rossz neven vevék, hogy én V. Nagyt tolvajnak, 's fordítását rossznak mondom, holott mint kiadó dicsértem. Hijába magyarázám, hogy én a' Fordító halála által kisimítás nélkül maradt, és Homérnak magyar első fordítását olly jónak nem nézhetem mint a' Vossé, ki a' magáét nem csak tellyesen elvégezte, hanem négy ízben 's igazításokkal, ki is adta; hijába magyarázám, hogy én a' V. Nagy által elvetett francziásan dolgozott fordítást nem tartám méltónak a' hallgatásra; hijába mondom, hogy eggy neheztelőt nem ellenmondás által kell megszelídíteni akarni; azt kívánták hogy V. Nagyt és magamat tisztítsam-ki. — Most tehát kénytelen valék összevetni a' V. N. és K. fordítását, 's látván, hogy V. N. Kölceyét nem csak meg nem lopta, sőt a' lopás' vádját inkább is rettegven mint illet, ott is eltérek Kölceyétől az Első Éneken (egyebét nem látta), az hol én ugyan el nem tértem volna; — látván, hogy ez az egész baj onnan támadt, mert K. a' V. Nagy dolgozását a' magáénak gondolta — megszóllaltam, kémélve, de úgy, hogy Knek ez a' kémelés alkalmasint inkább fog fájni, mintha vele keményen bántam volna. A' K. érdemeit nálamnál inkább senki meg nem ismerheti, de kár hogy ötöt az a' Csekei négy fal annyira elposhasztotta. Én irtózom magam felől szóllani a' Publicum előtt, 's fényecskémért harezolni, 's akármilyen történeten, hallgatni fogok, mert elmondom, a' Minerva legközelebbi darabjában, a' mit akartam. Magam miatt csak ott perlek 's ott hamis szemérem nélkül, a' hol ügyem személyemmel össze van szöve.

Ide zárom némelly versezeteimet, mellyek úgy is tűzbe repültek volna, minek utána őket leírtam; nem hogy ezeket is fordítsatok, hanem azt remélvén, hogy néktek nem lesz kedvetlen ezeket is ismerni. Azokat a' Grammaticai Epigrammákat Forgácsok neve alatt fogom megtartani; az Irók képei ezektől el lesznek zárva.

Élj szerencsésen, kedves barátom, Te és Schédelünk. Szeresetek kérlek tovább is. Vörösmartynknak mondjátok, hogy az ő Zalánját és Cserhalmát nem győzőm eléggé csudálni. Feleségem és gyermekeim, 's ezek közt a' most Poësiszt tanuló Emil, kivel a' hexametereket scandálni Zalánon tanítatom, nagy gyönyörűségeinket lojjuk költeményén; én pedig azt lesegetem, hogy Zalán miben divergál az egyéb Epicusoktól péld. Ossiáni édes elkeseredési kezdetében. Ha majd egészen tisztára szedem ideáimat, szót teszek

Zalán és a' szép Cserhalom felől Minervában. Örülök, midőn Literatúránk legszebb virágai felől szólhatok. — De minekelőtte ott szóllok, Vörösmarty olvasni fogja ítéletemet.

Guzmicstól tudom, hogy valaki ellenem ismét mondatozott. Az engem bizonyosan tűzbe nem hoz, ha még mérgesebb lesz is mint a' Versegi-Somogyié volt. De szeretném csakugyan látni. Sem az író nevét, sem a' Mondolat czimét nem írta meg; és így Téged kérlek, hogy ha Fő Nótárius Tek. Dókus László Urhoz küldettetsz egy csomó eladást érdemlő könyveket, csináld, hogy a' csomóban ennek is legyen egy példánya.

Ne felejtssd, hogy nem csak Magyar Munkákat óhajtunk. Éljen újra szerencsésen. Januáriusban meglátlak.

Bártfay Úrnál mindég lesz alkalom Zemlénbe.

[Megjelent a <Zádor György levelezése Kazinczy Ferenczczel> című kiadvány 91—93. lapjain.]

4699.

Toldy Ferencz — Kazinczynak.

Pest, oct. 25. 1826.

Adja az ég, hogy még sokszor láthasd felderülni a holnapi napot! hogy még soká élj hitvesednek, barátidnak.

E hónap elején fejtém ki magamat Bajza karjaiból. Rodaunban (Bécs felett) meglátogattam Gaal György bátyámat; beteges, azért kézikönyvemet új fordításokkal nem segítheti; különben a munka plánuma javallását teljesen megnyerte. Ugyan így javallta Mednyánszky is Pozsonyban, s mások is, de praenumeránsaink száma mindeddig csak 60 körül áll. S mi ez arra, hogy a munka világot láthasson? November végéig elvállik, kiadhatom-e.

A mi felveendő darabjaidat illeti, társamra bíztam megválasztásokat. A mit Rólad irunk, kötelességünknek fogjuk tartani Veled közölni. Szentmiklóssymnak még e héten írok.

Vajha betöltenéd minél előbb közös óhajtásunkat, és Sallustot meg Horáczt kiadnád! Az Irisnek egy dolgozó társa figyelmetessé tette ezekre a publicumot, tedd, hogy a köz várakozásnak hova hamarébb megfelelj.

Utolsó leveledben azt írad, hogy Vörösmarty az almanachokról szóló czikkelyben lett elmellőztetését nem fogja hidegségnek venni,

A mi engem illet, nyíltan szólva, én ezt részrehajlásnak tulajdonítom. A recensio czíme ki nem zárja ugyan a generális észrevételeket, s így a mi a Ráday-nemű verselésről mondatik, annak kiemelése igen is foglalhata ott helyt, de azt soha sem fogom hinni, hogy az szükségesebb volt a Cserhalom méltatásánál. Mondod, hogy tisztelettel említetted. Ha az tisztelet, hogy «szép»nek mondod Cserhalom, marad-e mérőpálcánk, melyhez szabhassuk bizonyos szerencsétlen fejek iránt való «tiszteletet»?... S nem haladás-e, ha egész esztendő át csak öt valóban jó verset kapunk is? Mert a többiből semmit sem csinálsz. Kisfaludy elegiája, Bajza éneke A Szépekhez, s a nem új, de ideamenetelre, érzésfejlésre, nyelvre *gediegen* «Fájdalmak», aztán Kölcsey dalai, ezen *egyedül* való díszei az idei Hébének, vagy — ha ezek apróságok — Szalay Benjámín vig elbeszélései, Kiss Károlynak *nálunk* valóban dicséretes elbeszélése és anekdotja, Kisfaludy dramatizált anekdotja Mátyás Deák, Bárfaynak (noha helyenként dagályos nyelvű) szép novellája, csekély ítéletem szerint nem érdemeltek teljes elmellőztetést, Horvát Endre töredékében pedig a kritikus sok gáncsot mutathatott volna ki, melyek Horvátra nézve ugyan nem lettek volna foganatosak, de hasznosak aesthetikai művelődésünk előbbvitelére. Hogy Kovacsóczy Marija Schiller Hérójából támadt, hiszem, de hogy schilleri szellemben, azt ugyan nem látom. Vásárhelyről nem szólok, mert nem érem fel...

A Minerva III. negyedét Rösler már hirdette, de a könyvárusoknál még nincs meg. Szemere igen nyugtalanul várta, s hétfőn estve nálam lévén, azt tanácslám neki, küldene R-hez. Tette, és estve megérkezett a füzet. Én eliszonyodtam. Szemere és Kölcsey még azon éjjel megkészítették a feleletet, s más nap estve már letisztázva olvastam. Thaisz eddig már szedetű a Tud. Gyűjt. octoberi kötetébe.

[Megjelent a Kazinczy Gábor-félc kiadásban.]

1826. szeptember 10.

4700.

Kazinczy — Kis Jánosnak.

1826.

Széphalom Octób. 27d. 1826.

Tisztelt kedves barátom,

Én ezen órában lépek-bé életem' hatvan nyolczadik esztendejébe. Nem innepelhetem azt illőbben, jobban, mintha annak írok, a' ki ezen nem kis életidőnek felét nékem megbecsülhetetlen

barátsága által annyira édesítette, hogy midőn arról emlékezem, felejtsem a' fekete fonalokat, mellyeket a' Párka ennek szövédékebe szőtt. Bajt a' Gondviselés mindennek adott; de kinek ennyit? De viszont kinek ennyi örömet is, és illyeket! Békével tűröm őket, valamíg gyermekeim nem jutnak eszembe. —

Szinte viszketeg az bennem, hogy Protestáns Kézi-Könyvem sajtó alá jusson (mert a' Bibliai Historiáim e' czímet fogják viselni az úgy-nevezett Szennyczimen), hogy láthassam, mint fogadtatik a' világosság' és setétség' fíjaitól; hogy láthassam, mit mond rá az én Guzmicsom, a' ki szint olly tüzes nem protestans mint a' millyen tüzes, 's igen tüzes protestans én vagyok, és a' ki, bizonyosan igen tiszteletes okokra nézve, de a' mellyeket én érteni, sőt csak sejtteni sem tudok, nagyon szerethetné ha minket is annak *neveznének* a' minék őtet nevezik, míg én még gyönyörködöm abban, hogy az Istennek ennyi sok tarka serege van. Triumphusa az az Észnek, hogy ez a' tudós és igen nemes lelkű ember és én, ezen egymással annyira ellenkező gondolkozás mellett, egymást szeretjük, és annyira szeretjük. — Ezen viszketegem tehát azt cselekvé, hogy nem várhatván be, hogy Kéziratom Tőled visszaérkezzék, hozzá fogék az újra dolgozáshoz, 's épen most végzém-el a' Zsidó nép' Történeteit; szemeim előtt tartván mind a' miket leveled ada előmbe, mind a' Halasy Mihály' Hübnerét, mellynek egy példányát Dietai Követeink által Wébernél vétettem-meg.

Halasy e, vagy az ő Hübneré (tudnillik a' ki újra dolgozá azt az elsőbb Hübneret) szégyelnek holmit mondani, a' mit az újabb Theologusok és az Exegéták szégyellenek. Én akarom azokat nem szégyelleni. Mi marad úgy, ha mind elhagyjuk a' mi szégyelleni való, és miért szégyeljem Sámsonnak a' rókáji körül a' mit nem szégyenlek — — — körül? Az Isten az emberi Nemzetet lépcsőnként vezeti, 's mit tehetek én arról, hogy e' mai jók, péld. egy Herder, több ésszel bírnak, mint Luther és Cálvin, és a' kiktől Luther és Calvin, közelebbre és távolabbra, erednek? Ha a' Zsidók' és Keresztények' szent Könyvei nem szégyenlék beszélni, ne szégyeljük mi is; de adjuk mellé a' mit ők mellé nem adtak. Minden Vallásnak van Mythológiája; Dániel tehát hadd ne égjen meg a' kemenczében, 's Illyés hadd lebegjen a' maga tüzes szekeren; a' gyermek az affélének örül, mint a' Görögöknél; csak a' Beszélő' tendentiája legyen

¹ Az eredetiben is így, hiányjelekkel.

jó, csak tanítani tudjon, ha Tanító lenni akar, minden jól van. Én leginkább az Illyés' történetét szeretném a' Bibliából kitépni — de van biz ott elég, a' mit szint úgy kellene.

Az a' Jákób' éjjeli birkozása bizarr egy történet. De azt is kell tudni. Mint értettem volna én meg, mint más úgy mint én, mit jelent némely tableau, rezen, vagy a' Galériákban. Pedig az is szükség hogy értsük. És így tanulni kell, ha nem hallhatni jó volna is. — Mennyi haszontalanságokon kell keresztül vergődni az észnek, hogy ész maradhasson.

Engedd mondanom, hogy én egy egy csinatlanabb, 's ha szabad volna mondanom, fecsegőbb beszédű embert nem ismerek, mint az a' német volt, a' kit Halasy fordíta. 'S melly Logica ez sok helytt! Az Ó Testam. Hist. mellé tett Utóírásnak elejét gyönyörködve olvassám, 's mint végzi! — A' másikat nem mertem mind eddig meg olvasni. — De abba hagyom e' textust; egyedül azt jelentem még, hogy az én Schmutztitelemen a' *Prot. Kézi-Könyv* mellé még ez lesz vetve: *Ifjaknak és Öregeknek*, 's óhajtom, hogy a' könyv minden Prof. háznál nyitva álljon mindég: mert a' III. Részt bővecskébben fogom kidolgozni.

B. Naláczai József, midőn a' mostani Kalocsai Érsek, ki mindent térit, ötét is az idvezülhetés útjára akará buzdítani, e' szókkal felelt: «Hagyjon békét nekem Nagyságod (ezt nagyot sóhajtva, és férfias nyugalomban) — én mindennap három dologért adok hálát az *én* Istenemnek: 1. hogy férfinak teremte, nem asszonyinak; 2. magyar-nak, és nem németnek; 3. Kálvinistának, nem Pápistának. — Akarom, hogy Naláczival és velem az én Emilem, Antoninom, Bálintom és Lajosom is ezt imádkozzák-el minden nap, de az mellett úgy szerethessék a' Guzmicsokat mint én — mert méltó e az a' haszontalanság, hogy az miatt egymást ne szeressük?

Látád e már a' Kassai Minerva' Jul.-Septemberi Kötetét? Hogy a' Polyclét' Utazásával megismértettél, szint úgy köszönöm, mint azt, hogy bennünket azokkal a' szép Satirakkal megajándékozal. Még midőn 1789. az Anach. Utazásit olvassám, óhajtám, hogy Rómáról is írjon valaki olyat. Ime az megvan, 's a' könyvet meghozatom. De óhajtánám, hogy az a' francia Rómát a' Brütusz idejében is ismértetné velünk. — Luthernek Levelit gyönyörködve olvassám ezen Negyedben, 's kérek, mondjad Edvi Illyés Pálnak, hogy lelkes munkásságát érdeme szerint becsülöm.

Minervának ez a' Kötete engem Kőleseyvel állíta-öszve igen kedvetlenül. Ez a' nagyon tanult, de rossz kedvű, 's örökös magánosságá által elposhasztott ember a' maga fordításának ismeré az Iliász fordításában a' Vályi-Nagyét, holott a' szeretetre nagyon méltó, de pedánságoctól nem üres Vályi-Nagy valóban pedánti-rettetéssel kerülte azt, hogy plagiáriusnak ismértessék. Kőlesey talán meg sem tekintette többet, az első megpillantás után, ha a' Vályi-Nagy fordítása az övé e igazán, 's folyt Szemerével a' neheztelő levelezés. Ismertem a' Kőlesey hypochondriáját 's úgy igyekezém megszéledíteni, a' mint hypochondriacus neheztelőt tanácsos, de ha tolvaj e V. Nagy, meg nem tekinthetém, Dezsőffinél lévén a' K. fordítása. Mi történt osztán, az Élet és Liter. Kötete 's a' Minerva utolsó Negyede mutatja. Szóllanom kelle V. N. mellett, 's ennek maradékot meg kelle nyugtatnom. Az Olvasók valóban sem hasznot sem gyönyörűséget nem lelhetnek az efféle expectoratiókban, 's így az illyennel nem kellene nekik alkalmatlankodnunk. — —

Bécsi Levelek írják, hogy ott sok eső van: mi sok hetek óta nem tudjuk mi az eső. Feleségem most szüretel: én itthon maradék Lajos fiam körül, ki az ezidén itt igen sokakat epidemice megölt vérhasban 8 hét óta szenved, és csak most kezd jobban lenni. Fiadnak rosszul létén szíves részt veszek, nem csak mert a' Te Fiad, hanem azért is, mert őtet szép léptekkel láttam járni azon úton, melly nekünk is útunk. Isten tartsa-meg őtet, Neked, Nekem, és a' szép pályának. Minden veszteség közt a' szív' vesztesége a' legkeservesebb. — —

Sept. 30d. mi Ujhelyben négy napig tartott Sedriázásunk alatt szabadítánk-fel a' Criminális per' büntetése alól Sávári Soos János Urat. Ez egy tekintetes, igen régi familiából született 40 esztendőös Úr, szép jövedelmű 's birtoku, igen szép tudományi Culturájú, kisedet természetű, de jó arcú, nemes gondolkozású 's módú ember; ez előtt Abaujnak Fő Fiscálisa volt, letette azt, 's testvére' halála után Zemplénybe jött által lakni. Felesége Balog Mária unokája Gróf Andrásy István volt Borsodi Fő Ispánnak. — Gróf Amade Ferencz Obristlieutenant az Asszonnyal szerelmel szótt. Sós [!] János ellenzé a' dolgot; de katonával bänni bajos, 's Soos a' gyalázatos titkot nem akará dobra ütni. Az Asszony visszaküldé a' leveleket és képet. Amade megjelent, megkapta a' kistermetű Asszonyt, fél testtel kitarította Kassán az ablakon hogy lerepíti; verte, pofozta, ránczígálta nisi sibi obnoxia foret. Mérget ada a' szobaleánynak, hogy az

Urat étesse-meg, egy stíletet az Asszonynak hogy férjét szúrja-le, csakányt az inasnak, hogy üsse agyon. Elszökésre tüzelte az Asszonyt, hogy férjétől, két gyermekétől vele menjen. Az Asszony tőle egy leányt szüle. A' mint Sós mondja, birkozásban, a' mint a' Fiscus vitatta, Sós által akarva, Amade Máj. 11d. 1823. pisztoly által veszett-el. Mi Sóst feloldánk minden büntetés alól, a' szerencsétlen Asszony két esztendei fogságra van ítélve.

[Eredetiye Kis Gyula birtokában.]

4701.

Kazinczy — Cserey Miklósnak.

Széphalom 1826. Octób. 27d.

Tisztelt kedves barátom,

Azon leveledet, melyben a' Vashánya emberei felől szóllasz, úgy vettem, és akkor vettem, a' mint kellett és a' mikor kellett. Nem azért késett válaszom, mintha baj ért volna; hanem azért mert a' midőn vettem, olly valami történt nálunk, a' mit tudatni akartam Veled — a' Soos János Úr ellen indított Criminális Processusnak Sententiáját; de Vice-Ispánunk, colligáltatván a' Vótumok, publicálnak declarálá az ítéletet, 's időt ada a' Notáriusnak, hogy azt dolgozza-ki — arra a' sok környülállások hosszas időt kívántak. Mindég vártam, hogy a' Notárius (Szemere Péter) megérkezik, 's a' Sententia publicálva lesz, 's így azt Neked megküldhetem: de az még mostanig sem leve-meg. Illó, hogy hallgatásomnak véget vessek. Addig míg a' Sententiát megküldhetem, imhol a' történet maga. —

A' Soos (pronunciandum Sós) familia cum praedicato de S ó v á r egyyike a' mi tájunk legnevezetesebb familiájának, 's értéke sem kicsiny. A' mi időnkben Soos Pál Zemplényi Fő Szolgabíró elvette az atyai nagyanyám Szirmay Therésia testvérének Consil. és Zemplényi Vice-Ispán Szirmay Lászlónak csakugyan Therésia leányát, kitől 3 fia maradt: Pál, Zemplénynek volt Fő Szolgabírája, ki még él; — László, Zemplény Fő Notáriusa, ki megholt; — János, Abaujnak ezelőtt Fő Fiscálisa. — Ez a' János a' László halála után ennek birtokában is osztozván, Zemplénybe jött által lakni, és így Fő Fiscálisi nálunk igen díszes hivatalát letette.

Culturája ennek a' Soos Jánosnak mind in Scholasticis mind

in Publico Politicis igen nagy ; most ő Követünk lehetett volna a' Dietán, ha nem volt volna Criminális per alatt. Formája, módja igen kellemetes.

Borsod Vármegyei Fő Ispán Gróf Andrásy István Excellnak és Gróf Dőry Theresiának volt a' több gyermekei között egy lyánya is, ki atyjának 's anyjának igen szabad életeket látván, követte is azt, 's az atyjának Fiscálisával Balog Úrral összeismerkedett, úgy hogy a' lyányt ehhez kénytelenek valának odaadni. Ezen házasságból leve Balog Antal és Mária. Ezt elvette Soos.

Az asszony kis termetű, csaknem törpe, rút ábrázatú ; de a' Románok olvasása olly gyönyörű levelek írására tanított-meg, hogy a' perben felolvastatván czéduláji 's levelei, sokszor kiáltam-fel magamban: *Melley cultura!* Németül én is tudok, 's nem rosszúl irok, ha magam megvetem. De ez az asszony hozzám képest egész Mester. Ich habe keine *Kunde* davon — az az kevésbé szépen keine *Nachricht*.

A' Menyescskének nem tetszék a' falusi lakás, 's bekivánczozott Kassára az *Unser-Einere* közzé. Nem felejtethé, hogy a' nagy-atyja Excellenz volt ; 's az anyja Mánás-lajta, ha az atyja nem Félisten is. Soos vagy gyenge volt ellenzeni, vagy talán ott bízott, a' hol nem kelle.

Septemvir Gróf Amadénak 42 esztendő, házas, 's hat gyermekű fija, Obristlieut[enantja] a' Prussziai Kir. nevét viselő Huszár Regimentnek, belé szerete az Asszonyba. Soos szónak állitá feleségét, 's kérte hogy vigyázzon a' maga becsületére, az övére, a' házáera. Az Asszony nem tudom hanyadikszori megszóllítására az Urának, Amadénak visszaküldé minden leveleit és a' miniatúrben festett portraitját. Amade megjelent midőn az Ur a' háznál nem volt, 's elkezde veszekedni az Asszonnyal, és ezt, mivel a' leveleket visszavenni nem akará 's véget akara vetni szerelmének, megkapta 's féltettel kitartá az ablakon, hogy lelöki 's maga utána ugrik, 's így együtt vesz-el vele. A' Sósne 5 esztendő lyánya sikoltva futott a' szobaleányhoz hogy tartsák-meg életben az anyját.

Amade továbbá egy kiköszörült stiletát ada az Asszonynak, melly a' perben elő van mutatva, és a' melly tanúk által is bebizonnyítatt, hogy Soost szúrja agyon ; — a' frajczimernek mérget, hogy az Urat étesse-meg ; — az inasnak, midőn Sósne setétben az Amade szállásán vala, egy rettenetes botot, hogy ha Soos jó, üsse agyon.

Soosné Amadénak egy lyányt szült Martz. 1823. Itt az Asszony

levele, mellyben gyönyörű némentséggel írja, hogy az ő Rozinája felébrede aivásából, 's szemei az atyjára (Amadéra) emlékeztetik, und jeder Blick von dem Kinde ist ein Kuss für den Vater.

Sós már régolta kéré Amadét, hogy házába ne lépjen; ezt kívánja az ő és a' felesége nyugalma, becsülete. Amade azt felelé, hogy ő el nem maradhat, mert Tisztársai ezt oda magyaráznák, hogy ő kivettetett, eltiltatott, 's neki ez a' gyanu bajt csinálna társai közt. Eggy Reversálist ada tehát, hogy csak akkor jön, mikor itthon lesz Soos. Soos elnyelte a' keserút a' ház becsületéért.

Azonban Soosnét Amade arra buzdítá hogy szökjön-el urától 's két gyermekétől; — 's 1822. az Ujhelyi szüreten lévén Soos, ide küldé eggy ifju pensionatus Kapitányt, hogy Sósnek állja útját, és szúrja-le. Mind ezek a' tanúk által kísültek.

1823. Máj. 11. Soos bemegyén Kassára, 's a' háznál leli Amadét. Emlékezteti a' Reversálistra. Elcsendesednek, 's Amade ebédelni megyen. Ebéd után A. visszajő.

A' Sós gyermekei 5 és 3 esztendősek, összekapnak. Az Asszony a' fiút támadja-meg. Soos megszánja a' gyermeket, 's ölbe veszi, de feleségét ezzel nem ingerli. A. belé avatja magát a' perbe. Sós tűzbe jó, takarodni hagyja Amadét. Fenyegeti hogy a' Generalishoz megy. — Mig az Ur oda ér, le lesz szúrva, mondá neki A. ('s Sós ezt nem nevezheté, mert látta mik telnek-ki tőle).

Sós tehát pistolyt vesz magához, hogy ha a' Generális házáig bántása lenne, löhessen. De kimenvén szobájából, az árnyékszékre megyen. Ott elmondá magának, hogy a' Generálisnál teendő panasz csak világ nyelvére hozza. Jobb lesz túrni. — Visszamegy a' szobába.

Sós a' szomszéd házhoz sem mert soha menni cseléd és lámpás nélkül. Annyira ment az A. szerelmes furorja, hogy egyszer elfagylalta a' kezét, addig jára a' legkeményebb hidegben a' Sós ablaka alatt, tudni akarván, hogy az Ur az Asszonnyal hál e. — Az ajtón lyukat fúrt 's azon leste, szerelmeskedik e az Asszony a' férjével. Ő az alatt a' dajka ágyába bútt, vagy a' kályhafütőbe. — Soha illy diákosan szerelmes 42 esztendő embert!

Ismét összekapnak. Sós ekkor eltökéli, hogy megyen a' Generális-hoz. Amadé, Kapitány Dornfeld, az Asszony utána szaladnak. Sós pistolyhoz kap, de nem lő. Azok magragadják a' két kezét, 's visszarángatják a' szobába. Rá zárják az ajtót. A' cselédek csak azt hallák, hogy Urok hogy vagdaltatik hol a' falhoz, hol az ajtókhöz. Lövés

esik. Eldől A. 's meghalva. Másodszor esik lövés, 's a' golyóbis Amadénak fején megyen keresztül. (NB. a' pisztoly kettős csőjű volt.) Sós kalap nélkül ment ki a' házból, ki a' kapun, Báraza felé, 's onnan Nádasdra, 's haza Zemplénybe, Szinyér nevű faluba.

Az első lövés golyóbis a' szívre ment 's a' bal lapoczkán a' kar szomszédjában jött. A' Doctorok mondják, 's hihető a' szó, hogy ez is mutatja, hogy igaz a' mit Sós mond, hogy A. ki akarta esikarni kezéből a' pisztolyt 's ő nem eresztette. Nem a' Centrumán állt tehát. Sós elveté első lövés után a' pisztolyt, 's olly szerencsétlenül, hogy az a' földön magától sült-el, 's fejébe ment a' golyóbis. A' dészkán egy arasznyi perzselést hagyta a' második lövés, jele hogy nem kézből sült.

A' lövés tehát mind a' kétszer nem akart lövés volt, 's így absolválánk Sóst. — Az Asszonyt mások két esztendei fogságra ítélek. A' magam ítéletemet szabad elmondanom: én 3 hónapra, mert látánk hogy az Asszony akara magához és tisztelhez térni: de A. pofozta, verte, a' kanapéról lerángatta. SeductOR non seductA dignus poena.

Midőn ezen levelemet felig megírák, érkezik leveled, az Inczédi Lászlóé, a' Farkas Sándoré, a' Szebeni Seiverté, hogy látták az én Aurélemet. Atyjának írom meg a' mit fíjairól hallok, pedig egy óra alatt Ujhelyben kell lenni a' levélnek. És így ez úttal Isten hozzád. — Én ma léptem 68dik esztendőmbe.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 26. sz.]

Jelölő dátumai: 1826. máj. 10.

4702.

Zádor György — Kazinczynak.

Tekintetes Kazinczy Ferencz Urnak Stettner György
legszívesebb tiszteletét 's üdvözetét.

Hosszabb ideig el valék hazulról; ez és távollétem alatt megtódult foglalatosságaim okozták, hogy eddig is késtem folyó hónap' 6d. költ kedves leveléért 's abban, verseinek felküldések felől tett becses ígéréteért alázatos köszönetemet jelenteni. A' midőn ezt ezennel teljesítem, nem mulaszthatom-el legteljesebb örömem nyilatkoztatását a' felett, hogy a' kegyes ég a' Tekintetes Urnak születése napját reménységem szerint jó egészségben megérni engedte, 's azon

forró óhajtasomét, hogy ezen áldott napot mindazok, kik a' szépet és jót meleg szívvel ölelik 's legközelebb kiket a' Tekintetes Ur baráti kegyeivel boldogít, a' Tekintetes Ur' életéért 's egészségéért még sokáig hálaünnepnek szentelhessék.

Vörösmarty a' mint a' Perezel Urfiak' nevelésökről lemondott, kérttemre hozzám költözék által 's nálam egy pár hetet mulatván, Szeptember' közepén elútaza rokonaihoz Fejér Vármegyébe. Azolta ugyan tőle semmi hírt sem vettem; de érkezétét naponként várom, 's ha eljövend, a' Tekintetes Ur' izenetét által fogom neki adni.

Auróra már ez előtt egy holnappal kiszabadúlt sajtó alól, 's csupán a' rezek miatt késik. Bacsányi' versei most nyomtattatnak Trattnernél. Ez az ember 38 esztendőök óta nem hogy előre haladott volna a' kor' szellemével, sőt szemlátomást visszaesett az izlésben 's ismeretekben 's nem foghatom-meg mi az, a' mit benne Himfy, hogy másokat ne említsék, annyira szeretni és becsülni tud. Ennek bírom Bacsányihoz egy dithyrambusi Ódáját, 's ha a' Tekintetes Ur még nem ismerné 's parancsolja, szívesen fogom közleni.

Trattner műhelyéből jött-ki a' Neologismus' Rostálgattatása Vidovics Ágoston Pápai káplán neve alatt. Dr. Zsoldos' Előbeszédével; 's főként a' Tekintetes Ur ellen van intézve. Hogy a' Pápai Orthologok egy ilyen tárgyú nagyobb munkát és ugyan a' Politikai szakaszban Pápay Sámuel, a' Természettudományiban Dr. Zsoldos és a' Szép Literatúraiban Sebestyén Gábor dolgozni szándékoznak, azt még két évek előtt magától Sebestyéntől hallottam; de mi részök legyen ezeknek a' fenn említettem könyvben? nem tudom. Ez ugyan olvasást 's annyival inkább feleletet nem érdemel, 's nagy bajnok a' béketűrésben, a' ki ezen sivatag homoktengeren átgázolhat.

Ajánlom magamat a' Tekintetes Ur szívésségeibe, 's kérem továbbra is szeretetét. Budán October 27d. 1826.

[Megjelent a «Zádor György levelezése Kazinczy Ferenczcel» című kiadvány 94—95. lapjain.]

Értesítések

4703.

Cserey Farkas — Kazinczynak.

Kedves Barátom!

Nagyon le köteleztél Jóságod által, melj szerint azon minden szelid indulatokat el isszonyító környül állásait a G. Ámade fertelmes tettének nékem meg írni méltóztattál. Az Erkölcs maga érdembül

alacsonabbul ki nem vetkeztethetik, az emberi Szelidség utálatossabb Vadságra nem alázthatatik, mint azon méltó halállal az életből ki költöztetett Amade gyalázatos, alacson élete vala. A Zempléni Itéző Széknek nagyon igazságos az Itélete, bár az asszonyságra nézve tett végzés ne változtattatnék. — Baikor Barátunkal közlöttem Leveledet, meg mondtam Nékie izenetedet. Eő szegény még mind csak reménységek közt van, 's kinlódik. — Prof. Márton Urnak tüstént el küldöttem a záratéket [!]. Udvari Concipista Szent Györgyi Urnak irtam kérdésed iránt, válasszát ide boritékolom.¹ Egyéb aránt Néked minden Jót, Boldogságot, meg elégedést kívánva, kérlek, szerencséltes gyakrabban beceses Levelleiddel — kiis örökös hív tisztelettel vagyok

Bécs 27dik Octob. 1826

igaz szívü barátod
Cserey mpr.

Kivül: *de Vienne*, à Monsieur Monsieur François de Kazinezy.
p. Bude — S. A. Uihelj à *Széphalom*.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 51. sz. V. köt.]

4704.

Toldy Ferencz — Kazinezynak,

Pest, oct. 31. 1826.

Tegnap hozta el Bártfay csomódat Kisfaludyhoz, s én e pillanatban hozom tőle. Vedd érte hálás szívünk legmelegebb köszönetét, szeretett Férfiu! A Síposhoz irt epistola annyival inkább lepett meg, mert Kölcsy épen tegnap javaslá, hogy *azt* kérjem Tőled. Elgondolhatd mily örömem volt, hogy megbecsülhetetlen szivességed kérésemet így megelőzte.

Kölcsy azt beszélte egyszer nekem, hogy több évek előtt önbiographiáéhoz fogtál, s hogy nagy veszteség lenne, ha be nem végeznéd: az nemzetünk belső életének is ama korban historiája fogna lenni. Sürgetve kérlek tehát erre, most és mind addig, míg reá nem adod Magadat. Jelenben mindazáltal a mi célunkra kevesebbet kérek, s még is sokat. Közöld velünk azon biographiai

¹ Nincs meg.

dátumokat, melyeket szabad lesz feldolgoznunk. Hívebb és melegebb szívekre, hidd el, nem bízhatod nálunknál. Verseid választásáról conferentiánk még nem volt, de mihelyt lesz, tudósítlak.

Még egyet! Mindenre a mi szent, kérék: félre ne értsd soha nyíltságomat — ez megfosztana lelkem nyugalmától.

[Megjelent a Kazinczy Gábor-féle kiadásban.]

4705.

Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek.

Tisztelt kedves barátom,

Gróf Aurélnak ez estve vevém Octób. 31d. irt levelét már Szent-Mihályból. Melly férfigyermek! Ki hinné, hogy illy levelet egy 18 esztendő s ifju írhat. Már hatszor olvastam-el azt, 's el nem tudok vele telni, mint a' szerelmes a' maga lánykájáéval.

Nagyon megszerette Erdélyt, 's a' Szászokat azoknak találta a' miknek én. Mindenütt szívesen fogadtatott, Báró Józsika János a' Gubernii Praeses pedig úgy, hogy azzal Gróf Aurél még dicsekszik is. Gróf Aurél az én leveleimnek tulajdonítja ezt a' jól fogadtatást, én pedig úgy hiszem, hogy azt magának köszönheti, és atyja nagy nevének. Ismeri azt Erdély is, nem csak mi.

Cserei Miklós felől azt írja, hogy ötet (azaz Csereit) irigylí Erdélynek. Én azon a' földön nem ismerék nagyobb, mint a' Gubernii Praesest, ezt a' Csereit, és Fejér Vármegyei Fő Notárius Kis József Urat, ki felől Gróf Aurél azt írja, hogy egészen annak lelé, a' kinek festém; — tudnillik az Erdély Vay Józsefének.

Imhol Gróf Aurélnak tulajdon sorai:

«Én Erdélyt a' hála és szeretet igaz érzeményivel hagyám-el. Jó emberek, jó fejek. Mindenütt úgy láttak, idegent, mintha atyafi volnék. A' nálunk vándorbotra jutott Vendégszeretés és nyíltszívűség e' hegyes országban keresett 's talált menedéket.

Erdély' Magyar Nyelve sokkal miveltebb a' miénknél. Mi alig tudunk módosok lenni Magyarúl, az Erdélyi pedig igen tud magyarúl francziáskodni.

A' Szászok hidegsége annál szembetűnőbb, mennél nagyobb a' Magyarok melegsége.» —

Én kész vagyok szüretemmel. Három szőlóm 25 hordó bort

ada. Húsos volt a' szőlő, és levetlen, mert van három holnapja hogy nincs esőnk, 's így a' szem nedvet nem szedhete magába. Asszúm több van a proportione mint színborom. Az egész hegy-alján sok az asszú, kevés a' bor.

Egy holnapja hogy a' Várost nem láttam, 's ki sem léptem házamból. Feleségem szüretelt, engem beteg fiam őrzésére hagyott. De az már felgyógyult kevés nap olta.

Édes barátom, gyönyörködjél gyermekidben. Mit ada ncked Isten Comtesse Virginieben, mit Aurélban! A' kettő még kissőbb, mint hogy ezek mellett ragyoghasson!

Az Istennek légyen gondja igen becses életedre.

Novemb. 4d. 1826.

éjjeli 12 órakor.

örök tisztelőd

Kazinczy Ferencz mpr.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 33. sz.]

4706.

Kazinczy — Toldy Ferencznek.

Schedel Ferencznek K. F.

baráti szives tisztelet.

Rosszúl érzem magamat, 's félek a' jelenségektől. Röviden felelek Oct. 25d. írt leveledre, mellyet a' későbbi, együtt a' Stettnerével, egy postával előze-meg.

Írisz nem monda valót: Én a' Horátz Epistolájival kész nem vagyok. Szallusztal igen.

Jól mondod, hogy részrehajlással vagyok Vörösmarty eránt. Hogy azt ismerd, jer, 's lássd, mint tanulja fiam scandálni a' hexametert Zalánon, mint tanulja érteni a' poetai szóllást Zalánon, 's midőn vele olvasom Zalánt, mint tanulja ellágyult, elváltozott hangomon ismerni a' Nemzet nagy díszét. —

Cserhalom nekem annyi, mint egy egész Poema, 's nem számlálom a' kisebb dalok' számába. Zalán és Cserhalom felől én is együtt akarok szóllani, 's hogy eddig hallgaték, nem hidegségre mutat. A' Guzmics Theokritja felől sem szóllék még, pedig Guzmics szeretve érzi magát tölem.

Én Marit Schilleri manírban dolgozott dálnak és szép dálnak ismerem; szép dálnak a' Vásárhelyiét is.

Praenumeránsod nálam egy sincs. Báró Vay Miklósnak jelentésedet azon kéreccsel küldém meg, hogy a' pénzt juttassa kezédhez, a' mire neki ezer módja van. Nem restellek semmit effélett: de ez a' táj nem szereti az előre-fizetést. Ha meglátják a' könyvet, akkor itt is vesznek. Ohajtom, 's nagyon óhajtom, hogy szándékotok boldoguljon.

Ne vedd halál ha az ide zártak megadattatására kérlek. Él szerencsésen.

Ágyban Nov. 6d. 1826.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 134. sz.]

4707.

Kazinczy — Gr. Dessewffy Aurélnak.

Méltóságos Gróf Úr,
nagytekintetű kedves barátom,

Örvendek a' Méltóságos Gróf szerencsés megérkezésének, 's tudósítását szívesen köszönöm. Lelkem a' Méltós. Gróft minden nyomon kísérte utazásaiban, 's örvendett azon, hogy előre megjövendölte, mint fog a' nagy előkészülésű ifjú férfi azon jó néptől szeretettetni, csudáltatni. Már több leveleim vannak, nevezetesen Cserei Miklós Gubern. Consiliárius Úrtól, Gróf Bethlen Ádámtól, Farkas Sándortól, Inczédytől, kik a' Méltós. Grófnak ott léte felől szöllanak, 's mind úgy a' mint vártam. Cserei a' Méltós. Gróft különösen megszerette, és semmit egyebet nem óhajt, mint azt, hogy Őrző-Angyala a' rosszaktól távoztassa. Ma estve vevém a' Maros-Vásárhelyi Bibliothecáriusnak két árkusnyi irását is, póstán. A' Molnosét még nem vettem Német Úrtól, 's kérem a' Méltós. Gróf Urat alázatosan, méltóztassék emlékeztetni, hogy azt várom. Legjobb lesz mind azt, a' mi hozzám szöll. Ellingernél tétetni-le, pecsét alatt.

Említi a' Méltós. Gróf Úr, hogy egy barátja, a' kit én is szívesen szeretek és tisztetek, egy valakit, közel az ő lakásához, tisztel ugyan nagy jelességei miatt, de szeretni nem tud. Vagynak characterek, melyekről ezt kell elmondanunk: de nem jobb volna-e

a' valóban nagyokat vagy megszólítani, hogy magokat az őket terhelhetni látszó vádak alól barátságos magyarázatjaik által kitisztíthassák; mert hány-szor csalatkozik-meg a' Vádló az által, hogy nem az igaz szempontból nézi a' dolgokat, vagy minden környül állásokat nem tudhat; — vagy minthogy a' legtanúltabb és legnemesbb ember is ember, és botolhat, őket tévedésekre figyelmessé tenni.

Midőn én ott jártam, monda nekem valami olyat Kenderesi is, némelly történeteket beszéllvön; péld. hogy a' *maga helyén* nem úgy szálla mint mondotta hogy *fog.* — 'S ezt tehát oda kell e magyarázni, kérdém Kenderesitől, hogy ő *nem akara* úgy szállani a' maga helyén mint készüle? 's mi tilt bennünket azt hinni, hogy vagy *összezavarodott* a' beszédben, (czer tapasztalás mutatja, hogy ez megtörténhet) — vagy beszéllni akarván már, olly okok fordúltak-elő, a' mik őtet más gondolatra vonhaták, vagy (a' mi a' jókhoz sem illetlen) olly útra térjenek, a' mi a' *το παν*-nak nem látszik jónak, és még is jó. — Én nem szeretem, Méltós. Gróf, ha gyanúba hozzák magokat a' jók, sőt azt szeretem, hogy mindég tisztáknak találtsanak: de Brutusz magát sok ideig *ostobának* nézetteté; 's a' kinek egész élete *jó szint* viselt, én azt tisztelőtemre méltatlannak soha nézni nem fogom; az én nagy barátom Cs[erei] M[iklós] pedig ezt a' szint viselé mindég.

Septemberben Gróf Bethlen Imre Excjával szöllék Patakon Cs[erei] M[iklós] felől. Azt hitte ez is, a' mit Erdély gyanított, hogy Cs[erei]nek valamelly levele fogatott-el vagy hozzám, vagy Referend. Vajnához, és azért mozdítatott-el hivatalából. — Azt kérdém, ha fel lehet e tenni egy Gubern. Consiliáriusról azt a' gondolatlanságot, hogy egy Bécsben szolgáló Udv. Consiliáriussal veszedelmes levelezést folytathasson? — Hogy semmi hozzám irt levele nem fogatott-el, azt a' Contextus mutatja, és hogy levelei mindég *pontosan* kezemhez jutottak; az az, a' *rendes időben*. Nem gondolnám, hogy a' Levelek felbontása 's mesterséges lepecsétlőse *minden Póstamester előtt Kolozsvár és Ujhely közt* tudva légyen; sem ázt nem hogy a' Kolozsvári Pósta-hivatal a' Guberniális Consiliariusok leveleit tekintse gyanúsoknak. — Ő Exc. helyeseknek vette gondolatimat, 's azt vallá, hogy ez a' hír csak ürügy lesz, 's az az igaz ok, hogy Cs[erei] M[iklós] az egész Guberniumnál maga az, a' ki a' Gubernium Elöl-ülőjével ellenkezni mere, és mindég mere. Elmozdítatása tehát ennek az ő merészségének következése lesz.

Épen így gyűlöltetik sokaktól Erdélyben a' tiszteletes Kis József. Én hallani sem akarám a' vádakat. Ubi plura nitent in carmine (in homine) non ego paucis offendor maculis. Nem szeretem mikor a' jókon aggatózunk. Nem jobb volna e megfojtani a' világosan rosszakat? Melly sokak ezek, és melly kevesek azok!

E' levelemet V. Ispán Comáromy Úrnak az emberei viszik. Érette küldö V. Ispán Úr, és így kénytelen vagyok abba hagyni, és a' mit mondani akartam, máskorra halasztani.

A' Minervának itt küldöm a' Goró Munkája' kivonását. — Dulházának pedig a' Nyomárkay levelét, 's kérem ezt a' barátomat, hogy a' kérést tellyesítse.

Maradok a' legszívesebb tisztelettel

A' Méltós. Gróf Urnak

Széphalom Nov. 6d. 1826.

alázatos szolgája
Kazinczy Ferencz mpr.

[Eredetije a kolozsvári egyetemi könyvtárban.]

4708.

Kazinczy — Gr. Majláth Jánosnak.

Ich bin hoch erfreut, verehrter Graf, nach so langer Zeit wieder Beweise Ihrer unschätzbaren Zuneigung zu erhalten. Ungewiss, ob Sie bey dem Landtag, in Wien, in Pesth, oder auf Ihren Gütern sich aufhalten, wagte ich nicht grade an Sie zu schreiben; aber einen Brief an Sie habe ich in die Hände des Herrn Baron Mednyánszky abgeben lassen; und da ich darauf keine Antwort erhielt, so fiel ich noch mehr in meine Ungewissheit. Müsste ich nur nicht hören, dass Ihr Schweigen die Folge Ihrer Leiden gewesen ist. Der böseartige Dämon sollte statt Ihrer die Müssigen, geist- und herzlosen anfallen. Wir haben ihrer so viele!

Ich schreibe noch heute nach Pressburg, dass man Ihre kostbaren Geschenke aus der Händen des Grafen Anton übernehme. Ist der Herr Graf, Ihr würdiger Cousin, noch da, so erhalte ich sie noch dieses [!] Monath. Meine Gefühle finden keine Worte, um Ihnen für diese Freuden zu danken.

Ihrem grossen, Ihrer ganz würdigen Unternehmen, die ganze Geschichte der schönen unglücklichen Nation zu geben, sieht niemand mit mehr Ungeduld entgegen als ich. Fessler ist zu gedehnt, und Engel hat zu wenig für Composition und Schmuck gesorgt; Sie treten also zwischen den zweyen auf, und mit Glanz; ich kenne Ihre lichte Ansichten und die grossen Gefühle Ihres Herzens. Gönn mir, der ich den 27sten Octob. mein 68stes Jahr begann, der Himmel nur das Glück, dass ich auch Ihre Arbeit lesen könne! — Schon der Gedanke entzückt mich, das Sie nicht das ganze Feld einnehmen. Was Sie unberührt lassen, ist tödtend.

Mit Sallust bin ich längst fertig, und nicht meine ewige Feile, nicht meine Bedenklichkeiten haben die Schuld, dass das Werk bis jetzt noch nicht erschien. Mit Ende des Landtags muss ich nach Pesth, um dort den Successionsprozess meiner Frau, den sie wider ihren Bruder gewann, durchsehen zu lassen. Dann nehme ich meine beide Übersetzungen mit, um mit Freunden Rath zu halten, wie sie gedruckt werden können. Die in französischem Geschmack gearbeitete erscheine in 8., die bessere, die mich so viel Mühe kostete, aber auch so viel Freuden lohnte, in 4. Wahrlich ich habe diesen Lohn verdient. —

Aber lassen Sie mich Sie fragen, mein Herr Graf, quis leget hoc? und statt Ihrer antworten: vel duo, vel nemo. — Auch wir preisen die Alten, aber gewiss lesen wir sie entweder nicht, oder nicht wie sie gelesen werden sollen. — Guzmics verlor seine Zeit, da er uns den Theokrit übersetzte, und sein ganzer Lohn ist der Genuss, den ihm die Arbeit selbst gab. Es ist äusserst nicht abschreckend, sondern nur traurig, wenn ich sogar vom Freund Döbrentey, als er das Kapitel mit dem schönen Portrait der Sempronia [gelesen], an dem ich mit vieler Liebe verweilte, und mir genug that, hören muss, es sey nicht gut; diess sey nicht ungrisch; traurig und schreckend zugleich, wenn man hört, der Homer von Voss sey nicht von Werth. — *Est bene, non poterat dicere — dixit erit.*

Igaz starb, und bis jetzt kann ich nicht wissen, wo das MS. Ihrer übersetzten Regék steckt. Ich ersuchte um Nachrichten darum den Kämmerer Cserei, und den Prof. Márton, und weiss nur, dass seine Sachen wegen Schulden sequestrirt sind. Ich schrieb nun an seinen Bruder und an die zwey Benannten. Das MS. ist wohl nicht in der Rubrik, die das sequester mir entziehen kann. Es ist ja mein

Eigenthum, wenn ich es dem Verstorbenen gleich zum Geschenk geschickt habe.

Ich beharre mit allen Gefühlen der wahrensten, innigsten Verehrung,

Mein Herr Graf,

Ihr

Széphalom, den 8ten November 1826.

unterthänigster Diener
Franz Kazinczy mpr.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 29. sz.]

4709.

Gr. Dessewffy Aurél — Kazinczynak.

Tekintetes Úr,

9ikben reggel vettem a' Tekintetes Úr becses levelét. Eddig azt tartom, vette a' Tettes Úr mind Molnos, mind Kiss paquetjét. — Higyje el a' Tettes Úr, hogy Csereinek nincs forróbb esudalója nálamnál. Ma írtam neki, hogy ezt újra elmondhassam, mert azt hiszem, nem ment Bécsbe. Wesselényi lehet hogy hibázik — én csak az ő vélekedését mondom, nem a' magamét. W. szavai ezek: Cs. soha önn fényű csillag nem lesz. —

Hogy Cserei J[ósiká]val való ellenkezése miatt ment el a' Guberniumtól, maga is hiszi. Levelei miatt aligha. Igaz hogy Cserei vigyázatlanul ír — ezt Kiss Jó'sef is hiszi — de kinek? Cserei Farkasnak, 's a' Primásnak. 'S a' Primást ő nagy pártfogójának hiszi. Rudnay Jósikának is pátronusa. Itt hát nehéz magyarázni. Egyikét a' másíknak áldozá fel az új Cardinalis, kit Erdélybe nagy befolyásúnak hisznek az udvarnál, Erdélyre nézve Ő poussirozza — a' Catholicusokat.

Nem tudom, megírtam é a' Tekintetes Urnak, hogy Kiss Jó'sef egy collectioját kívánja azon könyveknek, mellyek valami Vármegyét historice, topogr. v. geogr. leírnak — v. diplom[atice] is. Kérem, méltóztassék velem az illyeknek egy catalogussát közleni.

Ma irtam Kiss Józsefnek és Seivertnek is. Jósikának 's Nemesnek már elébb. Ajálom magamat a' Tekintetes Úr kegyességeibe.

a' Tettes Úr

Kassa 13. Nov. [1826].

alázatos szolgája

Gr. Dessewffy Aurél mpr.

kivül: ¹ à Monsieur Monsieur François de Kazinczy etc. à S. A. Ujhely.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 34. sz.]

4710.

Kazinczy — Dulházy Mihálynak.

Bizodalmas Drága Jó Uram, kedves barátom,

Bogádi András Úr engem éjjeli álmomból vere-fel. Nem panaszképen mondom ezt, hanem örömmel; bár minden éjjelemet illy vendég háborítaná-meg! De a' faluban lakadalom vala, minden cselédem ott, úgy hogy gyertyát sem tudék gyűjtatni, mellyre szükség a' szép holdvilágnál nem is volt. — Örültem hogy vele szállhattam, hogy magától hallhattam a' módot, mellyel rajta segíteni lehet, és hogy az Úr állapotjai felől tellyes isméretet vehettem. Az Úr 300 fntot vonván ezüstben, túl van minden bajon, az az erszénye olly karban van, hogy adósságai kifizetése eránt nem lehet gondokban. Az Isten segítse-ki abból az Urat minél hamarább, 's léptesse még fellyebb. Tudja az Úr, hogy ezt szívesen óhajtom mind az Urnak, mind az Asszonyinak, kinck erősödést kapó egéssége felől a' hírt nagy örömmel vettem. Kérem az Urat, bár mi panasza lehetne, emlékezzék mit köszönhet az Úr is a' Mélt. Gróf személyének és házának, melly szives és hálás tiszteletet érdemel az a' lelkes, és bizony nemes-szívű, minden tekintetben tiszteletes Grófné, az az angyal Virginie, és az a' három nagy reménye a' házának. Az Úr jöne e kedvetlenségbe ezekkel a' lelkekkel? Én azt nem hiszem.

Bogádi Úr eránt itt mennek leveleim. Kérem az Urat, peccsételje-le, és adassa-meg. Adja Isten, hogy sikertelen ne légyen a' kérés. Keserves dolog feleséggel, gyermekkel koplalni.

¹ A levél zárlatán ép piros peccsét, melynek közepén e szó olvasható: Aurél.

Most meg sem olvashatom a' két Biographiát; de arról bizonyossá teszem az Urat, hogy jókor Kassán lesz dolgozásom. Nem egészen értem, mi ez: Zsámbokréti küldi a' deák Biographiát, azt egyeztetni kell a' Bárányéval. És ismét: Püspök Kovács Florián is küld egy deákot. — Nem sajnálom én semmi erőmet a' mi van, akár Minervától, akár annak hálát és részvételt érdemlő Kiadójától.

Vette e Ellinger Ur a' Rákóczy ház Genealogiáját, melyet Szolgabíró Kornis Úr által küldék? 's a' Tulsiczky engedelmével? Vette e a' Goró Munkája Recenzióját, melyet Mikóházi alkalmatosság vive a' Gróf Aurélnak írt levéllel?

Nem lesz fogyatkozás MSban a' Minervára.

A' Goró Munkája Recenziójával az Urnak megküldém a' Nyomárkay Ur levelét. Visszakívánja azt a' Processust, melyet általam kéretett-el az Úr. Tanúlja-ki az Úr Dr. Stiller Úrtól, hol tart szállást a' Kassára e' napokban ment Doctor Horn Ur; az fija az Ujhelyi Patikárius Urnak, és Tokaji Dr. Maurer Úrnak, testvér-sógora. Neki mindég lesz alkalma, Ujhelybe küldeni pakétokat.

Éljen szerencsésen, édes barátom.

Széphalom Nov. 14d. 1826.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 5. sz.]

4711.

Guzmics Izidor — Kazinczynak.

1826. Nov. 14.¹

Kazinczynak Guzmics
szíves tiszteletét.

Szemere 's Kölcsei által hirdetett *Élet 's Literaturát* nagy vágyódással vártam, jónál, szépnél egyebet nem tudván a szép lelkű mester tanítványitól várni. És megvallom, hogy mind addig nagy megelégedéssel olvastam, míg ama nem szép processus repetundarumra nem bukkanám. Itt fájdalom, bosszúság fogott-el, azért is mert azokat találok viszont pörben, kiket annyira egylelkűeknek

¹ Kazinczy F. jegyzete.

tarték, 's litteratori tekintetben becsülék. A vádolás igazságáról ki merjen kételkedni, mikor az egy egész nemzet színe előtt tétetik, és a megtámadtnak védelke sem akarja magát a factumot tagadni? Én tehát feltéven ezt, a kifakadást ott 's ugy, a hol 's a mint az téve volt, helyben nem hagyhatám, 's ítéletem tudatám Sz...vel, kinek a küldött példányokért pénzt kelle rendelnem. Utób vevém leveledet, 's még utób Minervát. Összevetém, 's nem tudtam, bosszankodjam e, nevessek e, a gyáva panaszon! Azt vélte volna az ember, hogy a kárvallott minden betűjétől meg van fosztva; s ime egy vers, és minő vers, mellyet V. N. ha K...nck soha csak egy betűjét sem látta volna is, máskép még sem fordítand! Én fel mernék tenni bár mit is, hogy ugyan azon egy classicusnak két fordítója, ha mind a kettő alkalmas a dologra, 300 v[ers] között legalább is tizben tellyesen fognának eggyezni, a nélkül, hogy egymásról tudtak volna is valamit. Mi voltam én hozzád mérkezve, 's mi vagyok most is! még is Pesten létemkor, minekelőtte Szép Litteratúrád azon Kötetje megjelent, mellyben a Paranümphéket adád fordítva, fordíték ezekből vagy hármat; összevetém, 's egész constructioink voltak eggyek. — K...a Gyűjteményben szellemről, fordulásokról beszéll! De hát a fordítónak minő szellemtől kell vezéreltetnie, 's mi fordulásokat tennie? Tagadhatatlanul csak ugy fordit jól, ha személyes szellemét példányának szelleme alá hódítja, melly szüntelen felette 's benne lebegjen; ezt pedig ugy fel lehet, ugy fel kell tennünk V. N.ról, mint K...ról. Fordulásokat pedig, kivált egy Voss után indult feszes fordító, ujakat ritkán teszen, 's ha teszen, csak azért haggya-el az eredetinek rendjét, mert ez nyelvén nem megyen; de hogy nem megyen, azt a másik fordító nem különben érzi, 's ez is teszen nyelvével eggyező fordulást: 's minthogy a mi nyelvünk itt a többinél makacsabb, ritkán válogathatni a formákban. Az én Értekezésemet, melly nekem a legkedvesb kincset, a te barátságodat szerzémeg, egyki nem sokára derekasan kiírá, a nélkül, hogy nevezne. Fájt ugyan, hogy ezt olly nyilván tenni nem pirul, de más részről megbecsülve érzém magamat. — Te azonban édes Barátom szívem szerint fogsz cselekedni, ha tovább nem üzöd a gyűlöletes dolgot. Eleget tevé a megholt becsületének, eleget a publicumnak is, közölvén vele a panaszos verseket. A hozzá érteni tudó 's akaró látja, kinek légyen igaza. A litteratori pör, kivált az illyen, izetlenné teszi a litteratúrát. Ellenben mi szép lélek, mi szépen tűnik-ki abból a te szerény kinyilatkoztatásodból! Szívemben köszöntem az Élet és

Litt. derék Referensének, hogy ezt kiemelte; 's azt ohajtom, hogy bár az ellened morgók, ha nyelvet nem akarnak, szerénységet tanulnának tőled!

Dulházy int, serkent, ne hagynám-e! Minervát! 's azt veti utánna, hogy Deseöfi a Diéta hossza miatt nem dolgozhatik. Én néki ez idén már két darabot küldék; készen áll a harmadik is: örömet szolgállok hazám litteraturájának, de vannak egyéb fontos dolgaim is, 's az ember mindenre nem érkezik. De nem szeretem a hibás nyomtatást: mikor egy jegyzésemben a *szatyra*, *szatúra*, és *szatira* között az utolsót választom, hogy az elsőből magyar *szatyor* ne legyen, 's a szedő egyformán i-vel veszi; az olvasó nem tudja, mi baja lón az írónak. Nem szeretem azt is, mikor a corrector orthographiámot bántja.

Mint vedéd Révai Igazát? Tüzes, megvallom, de már nem tűrhetém a grammatikai szörnyet, melyet a hamar utánna halt Biographus felpiperézve ismét vásárra állított; 's nem félt elmondani, hogy Verseghy okaira még senki meg nem felelt. De ez is ám utolsó grammatikai dolgozásom! Menjenek, kinek merre tetszik!

Meddig késel még Szallusztoddal? Már azt gondolám, hogy csak elkérem tőled, 's kiadom. Streibig szépen nyomtat, 's a corrector magam leszek. Mint tetszik? Élj szerencsésen! úgy veszem észre, hogy a Diéta (mi foganattal?!) nem sokára végét éri; így hát feléled bennem a régi remény, hogy jövő tavasszal ötelhetlek. Ugy legyen! Irám Pannonhalmon Novemb. 14d. 1826.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

4712.

1826.

Cserey Miklós — Kazinczynak.

Kedves Barátom!

Köszönöm hogy megismertettél a Sós János ellen folytatott perrel. — Már sok ideje hogy a kiderültebb Nemzetek az e' félére nagy figyelmetességet fordítanak. Sajnálom hogy még mü annyira nem jutottunk; -- holott, sem a Philosophiának, sem a Törvényi tudománynak, sem a Nemzeti Culturának és Characternek grádussát az ilyen datumok tudása nélkül nem lehet feljegyezni. Én közlöm

Veled falusi észrevételimet, tsupa üdőtöltésnek okaért, és hogy meg igazíts, ha hibásoknak találok vélekedésimet.

1.) Elevenen fested Sósnet. Szinte óhajtanám ismerni. Rútis, — módatlanis, — mégis hódító, a Culturája által. Ezek ugyan egymással-ellenkezők, de néha mégis öszveférnek; s a külső Cultura ott szokott lenni legveszedelmesebb, a hól ő az egyetlenegy fogantyu az élet izeletére.

2.) Kár hogy a külső Cultura, — (mert az elmének Romántz kimivelődésitis ehez számlálom, s a belsőt tsak onnan kezdem mérni, *a hól az ész hatalma kezdődik*, mind a képző erőn, mind a testiségen) kár, mondom, hogy a külső Cultura a mű Századunkban a belsőt majd mindenütt elnyomta! Alig hiszem hogy a Görögök idejétől fogva anyira ment volna ez a külső Cultura mint a mű Századunkban, a Görögöknél pedig tsak Athenának keskeny határi közé vólt szoritva. — És mi az oka sebesebb gyarapodásának? — Az, hogy a külső pallérozódás közelebb van az érzékenységhez; — hogy könnyebbis hozzá jutni, mint a lélek valóságos erősségéhez; hogy mulatsággal és hivalkodással eggyesülvén, minden ember inkább kap rajta, mint a léleknek felségesebb tulajdonságain, melyek nagy erőlkedésekbe kerülnek, s ezer apró gyönyörösegeknek feláldozását kívánnyák. — Ehez járúl, hogy a pallérozottabb Európában az Aszszonyi Nem uralkodik, — s nem anyira szabják a választottabb Aszszonyi elmékis magokat a bölts férfiak oktatásihoz, mint az egész férfui Nem a jelesebb Aszszonyok izlésihez; és kik a legjelesebb Aszszonyok? a leghivalkodóbbak! — Mekkora kárt vall az Emberi-Nem az ilyen Sósnetben! mert büszkeségjeknek jobb arányzatot, értelmeknek nemesebb tárgyat adva, az ilyenekből válnának a Virtus példái, tükörei, — a kik többet tennének osztán a valóságos jónak elmozdítására, mint ezer férfiak. A Sósnet megromlásának, a Te leírásod szerint, két kútfejét találok: a *példát*, és a *Származás gőgjét*. Ihól a két mérge a társaságnak! — Sok jó van az Aristocratiában *egész Nemzetekre nézve*, — kivált ott a hól a Fő Hatalom egynek jutott kezére, — és azt érthetetlenül kell mérsékelgetni, hatásiban tartóztatni. De az individualitás tíz annyit vesz az Aristocratiá miatt, mert a ki megszokta tündökleni, rendszerent hivalkodóvá lesz, — a hivalkodás pedig a Charactert meg vesztegeti. A szülék romlottsági által mennek a gyermekekre, — érdemei ritkábban! — a semmirevalóság eltakarja magát a Nevezetnek és Származásnak, a' születéssel-nyert tekintetnek és a gazdagságnak

buburékai között; — s végre a legérdemesebb férfiak maradékaiból válik az a seprőlék, mely egész Nemzeteket meg etzetesített.

3.) Akárki mit tartsonis a Religioról, semmi sints a mi annyí rosszszat eltávoztasson! Azt mondom —, ha felette való mondásnak láttzikis, — hogy inkább legyen akárkinekis babonás Religiója, mint semmi! Tedd fel, hogy [ha] mind Amadénak mind Sósnénak Religiója lett volna, ez a rút casus soha sem történt volna. Nem Sectát értek a Religión, sem valamely kimunkált Sisthemát, mert emez a követőnek egyesülését, másoktól való különbözését, — e' pedig a Religiónak a Politicával öszveszerkeztetésit jegyzi, — hanem a szívnek az Örökk valósággal való szövetségét, — hólni tselekedeteknek és gondolatoknak utálságát, mint a melyek a Fő valóság előtt gyűlöletesek, s az emberhez illetlenek. — Az az, hogy legyen hólni a mit az ember szentnek tart, — vagy eltávoztatni vagy meg tenni szent kötelességének ismeri. — A ki semmit se tart szentnek, ahoz nem lehet bizni. *Vetabo qui Cereris sacrum vulgavit arcanae, sicut iisdem sit trabibus, fragilemque meum solvat phasellum.* Horatius. Mit ér a Társaságra nézve az olyan ész, az olyan miveltség, melynek tsak külső tetzetes színe vagyon, — de a melynek semmi változhatatlan principiumai nintsenek? —

4.) A Törvény-tudás, *Jurisprudentia*, régebben jobb lábón állott mint most, a mű pallérozott üdönkben. Most minden törvények eredete a Törvény szerző tetzésére van öszve húzva, — mintha nem volna semmi törvény a mi fejül múlya a Törvénysszerző hatalmát! holott vannak olyan törvények! Ilyen p. o. a *Ház gazda hatalma*. Ez azólta nem betsültetik, miólta az a principium támadott, mintha a Pólgári Társaságban arrólis lemondottak volna az emberek, és minden hatalom tsak az Országló hatalomba volna öntve. E nem igaz. Tsak anyiról mondottak le, a menyiről szükség vólt lemondani. Az Atyák és a Házgazdák hatalmáról soha sem: söt éppen ezek olyan drága jussok, melyekkel nem lehetett élni a függetlenségben, — s a melyeknek óltalmáért állottak az emberek nagy-társaságba, Órszágba. — Ehez tartozik pedig, hogy mihent a Házgazda valakit eltílt a háztól, annak nem szabad oda bé lépni; és mihent bé lépik, a Háznak tólvajává, megtámadójávé válik. Az ilyen ellen ritkán hivhattya a Házgazda segítségül a Közhatalmat: jussa van tehát úgy bánni véle a mint érdemli; és ha az olyan Házi hatalom megtámadóját bántya, maga jussát óltalmazza, — in casu defensionis vagyon, — következőleg: ha véletlen esete történik a Házra-rontó-

nak, ő magának kereste. — Ha az embernek csak a kertyébe bé hágis valaki, — kivált ha onnan előre el van tiltva, már tólvaj, és in factó delicti találtatván, hatalmába esik a Házgazdának. Nem az a fő kérdés, hogy *ott mit csinált?* e' csak második kérdés. A' fő kérdés az hogy miként merete a Házi hatalom örökös jussát meg támadni? — Egy Fejedelemnek sem szabad azt tselekedni, mert nem azért lett Fejedelemmé hogy a Ház gazdák jussait megrontsa, hanem hogy óltalmazza. — Sónak tehát, az én értelmem szerint, hatalma volt az Amadé életén, mihent az eltiltás után a házához bé lépett! — Hogy *miként tartozott azon hatalmával való élését mérsékelni?* ez a Moral kérdése, nem a Pólgári Törvényé! — A Birónak a Pólgári társaságban nints jussa ilyen kérdéseket feszegetni; ezek a lelki isméret forumához tartoznak. — Elég a Birónak anyit tudni, hogy erőszakot tett a házon valaki, — tett pedig, ha bé lépett oda az eltiltás után. — Ebből azt hozom ki: Hogy, akár mint esetis a lövés, a Biró Sóst nem itilhetette vétkesnek; t. i. a Világi bíró! — mert ama Birák Birájáról, a ki az egész világ törvényei felett vagyon, — a kitől maga a *létel* ered, — nem szóllok. Annak itiletétől rebegni kell még annakis a ki valami[t] de jure tselekszik! —

5. Sónéhoz igen kegyesek vóltatok. Nem csak Te, hanem a' többiis. Azt irod hogy Seducator poena dignus, non seducta. — Meg engedj Kedves Barátom! A kinek abból áll a kötelessége, hogy valamit conservályon, — a kinél depositum van, — mindenkór nagy büntetést érdemel ha azt elárúlya, akár mint kisértetik és tsábittatik. Avagy a Költsárod, ha ki adja a borodat, akár milyen tsabításrais, — avagy ha a Lovászod ki adja csábító tólvajnak a Lovadat az Istálóból, — vagy ha egy Várnak a Commandánsa az ellenségtől magát el csábittatni engedi, — menthetőé? Soha sem. Egy Feleség a Házi nyugodalomnak, — az apa és gyermekek között való költsönös *egymást-megismerésnek*, szeretetnek, — a gyermekek örökségének, a Familia tisztaságának, — a Név betsületének, — depositariája, — az ő fő kötelessége abból áll, hogy ezeket conserválja! — Mihe[n]t ettől el áll, áruló! — Ha szabad akart lenni, maradott volna hajadonnak. — A magunkra váló kötelességnek elárulása menthetetlen! Én csak sajnálni tudom Sónét, menteni nem.

Desöfy Aurélnak éppen tegnap vevém egy igen szép levelét; nem azért mondom szépnek hogy nekem nagy mértékben kedvező, — hanem hogy az ő szép érzeményeit látom benne. El nem mulatom

válaszolni. — Az utazásának napi jegyzéseire vágyám. Hól fordúlt meg, hejkenként mit tapasztalt? — és Reflexióit, — kár volna jegyzésbe nem tenni.

Remélem tudni fogod miben áll a Nemzeti Tudományos társaság dólga? — Mozditottaké már valamit benne? vagy talán erre is Confirmatiot, Sanctiot várunk? — Nagy az Uralkodók hatalma, és mély tiszteletet érdemlő, de nints alája vetve minden. — Avagy kérdés alá jöheté a Nemzetnek az a jussa, hogy saját nyelvét tökéletesitse, — és kebelében a tudományokat terjeszsze, mivellye? — és kellé erre Sanctio? — Tsak vissza élés ne legyen benne, — a legszabadosabb intézet. Avagy tilalmas leheté az egy egész Nemzetnek, a mit a fiai személyenként senkitől se kérdeznek? — Én ugyan Ferentz Császár iránt tellyes vagyok hív tisztelettel; s aztis tartom, hogy a Magyar Nemzetiség mivélése ő Felsőségének magának, s az egész Országló Háznak, nagy interesséje! — de mégis félek hogy a körülötte lévők nem engedik ezen interesséjét meg ismerni, — s arra viszik hogy meg tagadja Helybenhagyását; — és azután, a mi eddig kérdésen kívül szabad volt, tilalmassá változik. — Az ilyeneknek tsak feljelentés kell, — nem Sanctio.

Nem örvendek ennek a hosszszas Diaetázásnak. Nem tudom egyik Nemzetnélis példáját. A hosszszas vetekedés az elméket el bádgyasztja, — a mindennapiság le szálítja betség a leg tisztelendőbb tárgyaknak, — s végtére olyan végzések születnek, melyeket az Ország nem várt volna. —

Nekünk nem hiszem hogy Diaetánk legyen: jobbis hogy ne legyen mostani üdőben. Nintsenek embereink. Ha nem épithetünk a maradék javára, legalább solemniter ne rontsunk! —

Ismeredé a Fejéregyházi Haller Jánost? Két igen jeles fia volt, az egyik tavaj elhólt, most a másik közelget a halálhoz, vagy talám eddig megis hólt. Mi haszna a gazdagságnak, ha az el vész a mi leg drágább? ...

Irogassunk egymásnak. Hála az Egeknek hogy születésed napján sem úntad nekem írni. Tetézze a Magyarok Istene esztendeidet még számosokkal, s adjon Neked örömet Házádban és Hazádban! Vagyok allandóul igaz barátod

Tihón 19-a Nov. 826.

Cs. M. mpr.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 26. sz.]

4713.

Gr. Majláth János — Kazinczynak.

Pesth am 24/11 XXVI.

Ich bin ihnen für die Bekantschaft eines interessanten jungen Mannes verpflichtet. Toldy brachte mir gestern ihren Brief vom 8. d. ich hätte ihm zürnen können, dass er den Brief einige Tage bei sich behalten, hätte mich ihr Schreiben nicht zu sehr gefreut. Der andere Brief, dessen sie erwähnen, u. der in die Hände Mednyánszkys soll abgegeben worden sein, ist mir nicht zugekommen, ich schrieb desshalb noch gestern an Mednyánszky und begehrte Auskunft.

Unter den vielen Ursachen aus denen ich dem Landtag ein baldiges Ende wünsche, ist um eine mehr, dass die Erscheinung ihres Sallust davon abhängt. Zweierlei Übersetzungen von einen [!] Übersetzer ist wirklich originell. Was die heimischen Literatoren hiezu sagen werden ist gleichgültig, unsere Schriftsteller sind steife geschmacklose Pedanten.

Das [!] Sie sich meiner Sagen angenommen u. sie übersezt haben rührt mich, denn es ist ein neuer Beweis ihrer Freundschaft, die die Fehler des Werkes übersieht um mit Liebe bei dem Guten zu verweilen. Ich glaube nicht, dass man aus Igaz Nachlass die Ausfolgung des MS verweigern kan oder will. Was soll ein deutscher Gläubiger mit einem ungrischen Werk?

Ich bin fest überzeugt, dass meine ungrische Geschichte von ihnen wird gelesen werden, obschon Zensur und Druk viel Zeit braucht. Wissen sie denn nicht, dass die Schrift sagt: «Anni hominis anni septuaginta, et in potentatibus octoaginta» und jeder Poet gehört unter die Potentates. Wir könnten alle mehrere hundert Jahre alt werden, wenn wir nur wollten. Wenn ein Patriarch, der doch nur ein gemeiner Jude war, 700 Jahre alt werden konnte, warum denn wir ungrische Edelleute nicht?

Toldy sagte mir sie seyen krank, das bedaure ich von Herzen, will aber hoffen, dass sie schon genesen sind bis dieser Brief zu ihnen kömmt, dass also meine Kondolenz «moutarde après diner» ist.

Ich habe hier ein Fräulein kennen gelernt, welches mit ihnen in geistlicher und geistiger Verwandtschaft steht: Iphigenie Pronay. Man sieht es diesem Mädchen an, dass es an der Schwelle des Lebens von einem Liedersohn begrüsst worden. Sie ist schön,

geistreich, ernst, ohngefähr wie man sich die Muse der Geschichte denkt. Man sagt mir, sie hätten sie seit ihrer Kindheit nicht gesehen, das ist schade, sie würden Freude an ihr haben.

Nun leben sie wol, so wol als Sie es verdienen, das heisst recht, recht sehr wol, und hören sie ja nicht auf mich auch ferner zu lieben.

Ihr Freund Mailáth.

Ich bleibe wenigstens noch den ganzen 10ber hier, sie werden mich sehr verbinden, wenn sie mir Nachrichten ihres Befindens geben.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 29. sz.]

4714.

Kazinczy Ferencz — Kazinczy Klárának.

Édes Húgom,

Miklós öcsénket én igen rég olta már annak ismerem, a' kinek semmi cselekedetén nem kell megbotrátkozni; ez a' lépése azonban olly irtóztató, hogy már ezt még föle sem kellett volna várni. Az az ember, a' ki annyira kiélle magát, hogy sokkal öregebb mint az ő esztendeji; az az ember, a' ki akkor is el tudott lenni feleség nélkül mikor felesége még volt; az, a' ki ha csak ugyan Istennek akarát tartani vén korában lelkét, úgy házasodhatott volna, hogy magának pénzt, gyermekeinek egy jóltevő mostohát, atyjafijainak legalább gyalázatot nem, szerezzen; az az ember, a' ki világosan érezteté velünk hogy eszünk egyikünknek sincs, és azt az észet, a' mellyet eggyenként mindnyájunknak kellett volna kapni, az Isten ingyen kegyelemből neki adá magának; — íme az a' böles ember a' maga testvérbátyjának parázna-születésű leányát veszi, 's magát vejévé teszi egy utálatos korhely-embernek, 's nem gondol vele hogy szegény gyermekei érette pirúljanak, hogy testvérei szégyeljkék hogy egy atyának 's anyának gyermekei vele, hogy őtet az egész világ neveti. Én igen hajlandó vagyok hinni, hogy az a' felette szeretett és becsült leány, az a' ritka tulajdonságú, tündöklő erkölcsű, kimivelt lelkű, nemes érzésű lélek¹ remekműve a' teremtésnek, és

¹ Előbb Kazinczy F. e szó helyett ezt írta: *leány teremtés*.

ha azt egy 24 esztendőös Gúti Móricz venné-el, rajta nem csudálkoznam: de midőn illy lépést az az ember teszen, a' kit a' nyomorúság nagyon megszfűrheté, már az fejembe annyival inkább nem fér, mert én az illetlen házasságtól egész életemben iszonyodtam. Azt beszélék a' Mesék, hogy van egy kimondhatatlan becsű Carbunculus, melyet egy hétéfejű sárkány, egy szárnyas Oroszlán, egy rózsaszínű grifinadár és Isten tudja mely csuda állatok őrzének, 's illyen Carbunculus lehet ez a' tündöklő erkölcsű leánya is Czunai Kata Asszonyásznak; de én bizonyossá tészlek, édes Klárim, hogy ha a' feleségem meghal, 's én ismét 53 esztendőös ifjulegényné változom, 's illyen Carbunculust talállok is, kivált ha az apját Gordán János Gazdának, az anyját Katasszonynak [!] hívják, soha eivenni nem fogom. Nem kötözni való bolond e az, a' ki azért hogy valaki tündöklő erkölcsű 's ritka tulajdonságú, azt elveszi, akár illik az őhöz, 's ő ahhoz, akár nem?

Ezt megváltoztatni nem fogjuk; tőrjük tehát hogy a' mi nevünket is hordja egy bolond; elég példa van rá minden familiában. De ha a' semmire való nekünk bosszúságot csinál, ne csudálja, hogy bosszankodunk. Szegény Susi, ő ugyan az ezüstjéért, farkashundájáért sokat szenved, midőn a' Czunai Kata Asszony lányja atyafiságos szeretetébe 's barátságába ajánltatik.

Ha ezt Dienes a' más világon megtudja, lehet öröme rajta, valamint azon hogy az öccse 's veje oda vitte ki a' dolgot, hogy én ne köszönhessek neki egyebet mint az *akarást*. Most látom én hogy történt hogy ház és mobilia az én hírem nélkül adattak-el. Miklós tanácsla nekem Prókátort, 's én hittem Miklósnak, 's ő a' Prókátorral azt csinálta a' mit akart. Dercsényiné figyelmessé teve hogy Miklós Gordánnal tart, 's rá vett hogy szőljak Domokossal. Szóllottam; ez még nehezteléssel vevé hogy M. felől olyat teszkel. Mikor a' nekem hagyott ágy licitáltatott, M. az én ágybelim helyébe rakta a' maga rongyait, 's az adatott-el olesón. — Boldoguljon az illy alacsonyással a' kitől az illyen kitelik. Én inkább koldúlok, de impostúrárt játszani soha nem fogok. Isten világ tudja, hogy a' D. házat soha nem kerestem, nem óhajtottam, nem reméltem, és ha enyém volt volna is, soha benne nem laktam volna, sem azt nem akarnám hogy fíjaim vagy leányaim benne lakjanak, 's Váradí lakosok légyenek: de midőn látom, hogy Miklós játszá-el azt tőlem, az fáj, 's nem állhatom-meg hogy fertelmes cselekedetéért ne utáljam. Szegény gyermekeit szánom: magát keveset.

Annyi csapásom közt engem az az új ére, hogy a' mult vasárnap Sofi kiment, a' gyermekek körültem forgottak, 's én lefeküdtem, elaludtam, azalatt a' zsebbeli kedves órámat valaki ellopta. Még gyanítani sem tudom, azt ki cselekedhette.

Sophienak a' híre nélkül teszem a' lépést, 's megkérem Klárit, hogy Thaliét vigye hozzád édes Klárim, de Zsenit hozza-el most. Nem mondhatom-ki, mennyire vágyok látni azt a' kedves lányomat, 's magam sem mondhatom magamnak, honnan ered ez a' nyughatatlanág. Édes Klárim, Thalienak nagyon kell a' vezérlő kéz; szenvedd-meg őtet, még felváltja Zseni, és parancsolj, tanítsd, intsd, fedd, dorgáld, büntessd, a' mint érdemli. Ebben az én nyomorúságomban, 's míg én mindég Ujhelyben ülök, az Anyja mindég Kazinczy Péternéskedik, a' gyermek magára van hagyva, 's az neki veszedelem. Már csak vége lesz a' Dietának eggyyszer, 's akkor sorsom el fog dűlni, 's gyermekeim neveléséért és javáért többet tehetek. Élj szerencsésen, édes Klárim! Köszönöm Zsenihez mutatott anyaiságotat, 's kérek, nagyon kérek, terjesszd-ki azt Thaliéra is most.

Novemb. 28d. 1826.

Az Áronnál szolgáló Kertésznek régen megmondtam, hogy menjen hozzád, 's megígérte hogy megyen. Volt e ott?

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 118. sz.]

4715.

Cserey Farkas — Kazinczynak.

Kedves Barátom!

Tisztelvön Nov. 8kán költ igen becses Rendeidet, az acclusomokat valamint mindenkor, ugy most is haladék nélkül kezekbe szolgáltatam. Concipista Szentgyörgyi Ur szóval azt izeni, hogy Neked már régen válaszolt; ugyan azt mondhatom én magamrul, mert én Leveled vételével csak hamar válaszoltam is arra. Prof. Márton Ur ezt cselekedte é, nem tudom, mert eő halgat, leg aláb nekem se nem izen, se nem ir. — Baikor Ur egészséges, reméllem, fog dolgaiba boldogulni — lente quidem progressu. Az Udvari

Camaránál 7 Consiliariusok egyszeribe pensionáltatának, és ugyan öt Bureauk reducaltattak. Élj boldogul és szeresd

örökre hiv barátodat.

Bécs 28dik Nov. 1826.

Kivül: *de Vienne.* à Monsieur Monsieur François de *Kazinczy.*
p. Bude — S. A. Ujhely à *Széphalom.*

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 51. sz. V. köt.]

4716.

Kazinczy — Döbrentei Gábornak.

Ujhely Decemb. 2d. 1826.

Édes barátom,

Szemere felküldé hozzám Kölceyvel folytatott Levelézésedet, hogy azokról adnám ítéletemet. Megigérém azt neki, minekelőtte a' nyaláb kezemhez érkezett, 's minekutána az megérkezett, szerettem volna ha nem kellett volna szóllanom, de nem szóllanom többé nem lehet. Te az én vélekedésemem nem lehetsz, én a' tiéden nem; de az barátságunknak nem árt. Midőn leméne a' nyaláb Szemeréhez, megkértem, hogy a' mit írtam, Veled láttassa, 's változtasson tetszése szerint; ezt annál bátrabban kérhetém, mert a' Szemere gondolkozása 's ízlése és az enyém egyyek, 's az én stílusomon szerencsésebben mint Szemere senki nem változtathat. Én nem szeretem a' Levelek kiadását, hanemha azok, a' kik írták, végig tekintik. Melly sok van a' mit barát barátnak mondhat; de nem minden Olvasónak. Kell e azt tudni Trattnernek hogy nekem ellene panaszom volt? kell e azt a' Tud. Gyűjt. Dolgozójinak tudni, hogy én némelly felvett darabot szemetnek nézek. Kérlek, édes barátom, ne szenvedd hogy köztted és közttem kedvetlenség történhessék. Az életnek elég baja van, ha azt magunk nem csinálunk is. — Én két holnapot otthon tölték. Lajos fiam tiz hétig vala beteg. Felgyógyúlt szerencsésen. — Élj olly boldogul a' mint lenni magad ohajtasz. Ajánlom magamat barátságodba.

Kivül: ¹ Tekintetes Döbrentei Gábor Táblabíró és Budai Pro-
vinciális Commissarius Úrnak. *Budán.*

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 53. sz. I. köt.]

¹ A levél zárlatán ép piros pecsét.

4717.

Kazinczy — Guzmics Izidornak.

Újhely Decemb. 6d. 1826.

Véletlen adja-elő magát egy alkalom Kassára, 's ez ígéretemre emlékeztet, hogy néked ezt megküldjem. A' Czímlap és Előbeszéd, és mind az, a' mi itt nincs, *nem most van innen kiszelve*; de nincs időm azt lemásolni, 's nem érdemlené a' fáradságot. Az újabb Másolatban sok van egyébként mint itt, mert én valamikor tisztázok, mindég változtatok; már hozzá van szokva kezem. Ha lesz valamely hely, mellyen felakadsz, kérlek, tudassd velem; én régen elfelejtém Theológiámat, 's csak Religióm maradt-meg. Egyéb eránt ha oly helyre akadsz, hol vélekedésed különbözik, mondd magadnak, kérlek, hogy azt egy benneteket szerető Profestáns mondja, de — Protestáns. Nagyon óhajtom, hogy dolgozásom Neked kedvetlen ne légyen; de valahol az lenne, szeress az ide tett nyomtatványért, melly engem hív fiunak bizonyít. Anyám igen lelkes, igen nemes gondolkozású Asszony volt, de (mint atyja) rettenetes tűzű asszony, mint a' Wessclényi' nagyanya Vargyassi B. Daniel Polyxéna. — Éljen igen szerencsésen, édes barátom! Az Isten hozzon rád igen kedves esztendőtl, nekem pedig engedje, hogy valaha láthassalak.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

4718.

Kazinczy — Gr. Dessewffy Aurélnak.

Méltóságos Gróf Úr,
különös tiszteletű Uram,

Nyugtalanul szenvedem, hogy körülállásim meg nem engedik a' Kassára menetelt, hogy a' Méltós. Grófnak Erdélyi jegyzéseit láthassam, és hogy szóval hallhassak híreket azon áldott földről, melly oly sok jó fiakat és leányokat szüle. Az az ő jámbor szívesége nekem kedvesebb mint a' világnak minden Tánczimestereitől tanult édességeik. Ollykor durvák, de egyenes, szabad, jó lelkek.

Engedje-meg a' Méltós. Gróf, hogy emlékezetének egy meg-

tévedését kimutatni bátorokodjam: — V. Károly és I. Ferdinánd nem a' Maximilián Császár, hanem a' Maximilián Császár fíjának Philippusnak és Joannának fíja volt. Ez a' 70 esztendő ember maga akará elvenni a' II. Ulászló¹ leányát, ha azt unokáji Károly vagy Ferdinánd nem tennék vagy tehetnék.

Itt egyéb Ujságunk nincs mint az, hogy Szabolcsnak levelét Zemplényhez, Abaujhoz, Borsodhoz Tarczali Camerális Fiscális Holesch Dániel Úr a' Tokaji Póstamester által, kit az Ő Felsege nevében támadta [!] meg, hogy azokat neki adná-ki, kiadatta. Úgy van e? nem e? én nem tudhatom, azt mondom, a' mit hallok. Szabolcs minden Vármegyének írt a' Nógrád Vármegyét ért szerencsétlenség dolgában 's Holesch Úr jelen vala a' Gyűlésen Kállóban. A' Nyíregyházi Póstamestert megtámadni nem akarta, mert az Szabolcsi hely: de a' Tokajival bátrabban bánt. Tudakozá, ha érkezett e kezéhez a' tovább küldés végett Szabolcsi levél; ez mondá, hogy igen. Akkor parancsolá a' kiadást, és midőn ez nem akara engedelmeskedni, minthogy az hittel erősített kötelessége ellen van, akkor az Ő Felsege nevében kényszerítette. Serviczky megjédt, és kiadta. A' mi Vice Ispánunk Szögyéni Úr gyanúba jött némellyeknél, hogy maga sikkasztá-el a' levelet. De már most megszűnt a' bántó gyanú, minekelőtte elbeszélték egy valakinek, hogy Szabolcs a' Nagyaluban lakó Sebes Urat és még egy mást küldé ki a' nyomozásra, 's Serviczky ezeknek vallást teve, hogy a' leveleket Holesch Úrnak kiadta.

B. Vay Miklós honorar. Fő Notáriusnak denomináltaték nálunk, öccse B. Lajos pedig Assessornak. Mindketten itt vagynak, 's Miklós, ma, a' maga neve napján, gyönyörűen referála egy pert.

Tegnap este nagy vacsorát ada az egész összegyűlt Megyének, 's én neki gratuláltam a' Wesselényi részére. Az Isten éltesse mindkettejeket.

Méltóztassék mély tiszteletemet a' Méltós. Gróf Ő Nagyságának, imádást érdemlő Asszony Anyjának 's Comtesse Virginiének bémutatni, 's kedves testvéreit, Gróf Marcellt és Emilt szíves tisztelettemmel idvezleni. Maradok változhatatlan tisztelettel

A' Méltós. Gróf Úrnak

Ujhely Xbr. 6d. 1826.

alázatos szolgája
Kazinczy Ferencz mpr.

¹ Az eredetiben trollhiba: *Lajos*.

Nyomárkay Úr kéri Dulházy Urat, hogy a' tudva lévő 's tőle kölcsön vett pert küldje vissza. Nagyon kérem erre Dulházy Urat én is.

[Eredetije a kolozsvári egyetemi könyvtárban.]

4719.

Gr. Dessewffy József — Kazinczynak.

Édes kedves Ferenczem!

Több rendbéli Leveleidre tartoznám Válasszal, ha időm engedné a' Tiédet fogyasztani, minekutánna tudom, miként foglalja el a' Haza' haszna és Disze minden szempillantataidat. Most tehát csak egy esetről, melly Tégedet közelebből érdekel. — Báts Vármegyei Követnek Szusitsnak Fija, ki egyszer'smind Bátsi Cancellista, azt találta mondani egy Vendégfogadóban több Külföldiek hallattára, hogy a' Magyar nyelv felette ügyetlen és tehetetlen, és ha ő valamely Levélnek írásához fog, nem tudja három sornál tovább folytatni, hanem más nyelvre kell azt által fordítani; akarta e ezzel Honni nyelve tudatlanságát ki vallani, vagy a' maga német nyelv' tudását fitogtatni, kétséges. Jelen vala Barkassy Borsod Vármegyei cancellista és több más Ifiak, azt mondja Barkassy, hogy mindnyájan halgattak, mások pedig azt, hogy többen pártját fogták a' Honni nyelvnek. Meg tudván ezt az Ifiúság, a' Dictaturán egyik szószálló Ifjú a' történetet el beszélte, zúgás kezdett támadni: Ki, ki vele, az elfajúlt kortsal, vala a' köz kiáltás, melly az Ország házat, hol a' Dictatura szokott lenni, végig futotta; le huntzfutozta a' Többség Szucsicsot. Be lép éppen akkor a' Szálába a' Zabólchi Zoltán Mihály, Jármly Collegámnak Cancellistája, szép, kartsu, derék Ifju, ismétli József ötséddel a' többség' szitkait, Szucsics öszve huntzfutozza a' fel zúdult Ifiúságot. Zoltán tűzbe jön és pofon vágja a' ki lódúlni nem akarót, és ötséddel együtt ki jelentik hogy ők Szucsicsal együtt nem fognak írni, és oda hagyják a' Dictaturát, a' többi Ifiúság pedig addig lármáz és fenyegetődzik, míg Szucsits ki menni kéntelenítetik. —

Szucsics a' Követ a' Dictális Salvus Conductust meg sértettnek állitván, hivatalosan panaszolkodik a' Personalis előtt, a' Per-

* A levél írója (nem Dessewffy) a hosszú ő ű hangokat ő ű-vel jelzi.

sonalis meg békélést akar eszközölni, de el nem sül; tegnap az Ország Gyűlés végén jelentette, hogy vizsgálat tétetni kéntelenítettik és az Ifúságot szelidségre intette, nekünk pedig rájuk fel vigyázást ajállott. Ez a' vizsgálat, hiszem, meg fordul a' Státusok előtt, mert a' Királyi Tábla az Ország Gyűlése alatt a' Státusok meg hagyása nélkül nem ítélhet az Ország Gyűlésén történt vétkekről. Meg válik, mi lesz a' dologból. Én részemről nem tartom ugyan a' pofon csapást valamely nyelv' tökéletessége' próbájának, azonban el kell beszélennem egy hasonló történetetskét, mellyben Bíró valék. Húgom Palotsay Louisa egy igen sok kellemű és gyönyörű szép nyájas leánynak Fraja Bétsben egykor a' Magyarok ellen szidkozódott, tűzről pattant húgom fel pofozta Komornáját; hozzám járult Louisa' anyja, 's Bírónak kért ki engemet; nem mondék ezen szóknál egyebet Louisának: ne tedd ezt többé, Húgotskám, bármi szépen és érdemesen csattant a' pofon csapás. Ha valamelyik Fiaim közzül azt tette volna a' mit az ifjú Szucsics, én, apja, szégyenlenék elégtételt kérni, és alig ha nem tóldanám a' magános pofon csapást hogy páros legyenek.

Azomban kedvetlen a' történet, úgy látszik, nem gondol Szucsics Fia' gyalázattával, csakhogy bosszút álhasson. Eddig a' Szép Nem, melly mindég a' szép és bátor Fiúk mellett áll és a' pofon csapókat mindég jobban kedvelli a' pofon csapást szenvedőknél, valamint a' jobb és okos emberek nem igen hajlanak a' Szucsics ügyére, és nagyon sajnálnák, ha a' szép okú bár éretlen fiatal tüzeskedés egész életekre szerentsétlenné tenne egynehány hevesebben érző Ifiakat.

Mind ezeket tsak azért irtam neked, hogy Testvér Ötsédet meg nyugtasd és vigasztald. Ez olyan történet, mellyben még a' vétek sincs dicsősség nélkül; reménylem nem lesz a' dolognak rossz ki menetele, és ha el küldenék is innen Ötsédet, az néki idővel nagyobb dízére fog válni mint maga is gondolja.

A' Praeferentiálékra még nints Felelet. A' Státusok és Rendek minél többet panaszkodnak a' nép' szegénysége felett, annál többet ígérnek.

Ajállom neked a' Kassai Minervát. Költsey nem talál benne leg kissebb használhatót is. Beregszászi pedig, ki még a' nyomtatási hibákat is a' szerzőnek tulajdonította, szoros Grammaticus léttére nem tudja meg fogni quemadmodum aliquis sciens facere possit Soloecismum. Én soha sem hallottam hogy egy hatvan esztendő

Grammaticus tudott volna Aestheticussá válni vénségére. Nem szünnék, hanem szaporodnak korunkal mind testi mind lelki nyavalyáink.

Fogadd el Feleségeddel és Gyermekjeiddel együtt öleléseimet. Fogyni kezd mind testi mind lelki egösségem, de ideje is már, a' mit az idő el vetett, azt az idő lassan lassan le aratja és földön földdé szarítja.

Maradok változhatatlan tisztelettel és szeretéssel
Posonyban 20k Decemb. 1826.

hív Barátod
Gr. Dessewffy József mpr.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 33. sz.]

4720.

Cserey Farkas — Kazinczynak.

Igen Kedves Barátom!

A mingyárt be álló Uj esztendő legyen Néked és Hozzád tartozó kedveseidnek Boldog és Áldott.

Kéntelen vagyok Néked ujjabban alkalmatlankodni és a leg Barátságossabb Bizodalommal kérni: méltoztassál mentül előbb és annyival inkább, mivel igen nagy Szükségem vagon reájok, fel küldeni

a) Néhai édes Atyámnak Magyar Valeriussát.

b) Az én általam a Guberniumnak be nyuitott csekélj schmiraleimot. Valamint igen nagyon le kötelezel ha ezeket vehetem mentül előb: ugy nagy 's nevezetes hátra maradásra léend, ha még se kaphatom azokat.

Baikor, Döbrentei frissen vannak, tisztelnék. Én kérésemet meg ujjítván, változhatatlanul vagonok

tisztelő hív barátod
Cserey mpr.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 51. sz. V. köt.]

4721.

Kazinczy — Guzmics Izidornak.

Széphalom, január 1-én 1827.

Guzmicsnak Kazinczy
a legforróbb barátság tiszteletét!

Aldást és minden örömet a beállott új esztendőre, édes barátom, és legyünk rajta, hogy barátságoddal, azzal a széppel, úgy dicsekedhessem, mint eddig. Oh, ha már vége lenne annak a Diaetának! hogy terheim könnyülhetnének meg, s hogy láthatnám azt a férfit, a kit az egek utolsó napjaim örömeire tartottak fenn! De ők nekem egy igen szép, igen lelkes, igen jó fiatal lyánkát is tartottak fenn, kinek épen most végzém leveletem. Kettőtökön kezdem irásomat ezidén. Hogy társadat ismerd, az Báró Prónay Iphigenia, a szép Nininek leánya. — Rólok majd, ha meglátlak.

Megbecsülhetlen jóságodnak bizonyítása az, hogy Szallusztomat kiadni akarod. Most tisztázom utolsó kézzel s nem sokára veszed. Gr. Mailáth Jánoson kívül senki sem látta, s óhajtom, hogy te ugyanazt ítélhesd róla, a mit az az igen lelkes, igen nagy kiműveltetésű, s igen nemes férfi. — Ha vérem elhül, irni fogok ezen levelem végében a formatumról etcet. etcet. Most még melegebb vagyok, minthogy arról szólhatnék. Régen irtam neked, s ki kell pótlanom a mit elmulasztottam.

Ellinger novemberben megküldé nekem Minervája idei utolsó darabjának első íveit — Kalligenia áll az első lapon. Gyertyát hozaték, mert lement volt a nap, s szemem nem sejté meg ezt: H. után G. — Midőn Daykára érek, nézém az aláírást. Tudni akarám, ki az a lelkes ember, a ki úgy tud magasztalni, hogy én, a ki nem bírok annyi erővel soha, hogy a magasztalást másod ízben olvashassam, hanemha szép versekben mondatik, ezt egymásután néhány ízben teljes örömmel olvashatám. Csak más nap láttam a meg nem sejtett sort. De valamint ezt beszélem szíves köszönettel, úgy engedd mondanom, hogy elkezdek keseredni író barátink eránt. Versengjenek, ha tetszik, szabják vágiák egymást, csak tollal, de csak az ügyért, s gyönyörködve hallom őket versengeni. De midőn bajok az a nyavalyásság — akkor pirulok. Kölceseít nagyon utóléré a hypochondria Szatmár vármegyei eremusában, s ki csudálja, hogy az, a ki négy fal közt él, nem lát nagyobb magánál? és az a

makacs Tassoismus! De mit mondasz arra, hogy a Hébe s Auróra recensióját nekem nagyon balul vevé valaki, s nem Vörösmarty, hanem más. Recensióm mutatja, hogy engem elfoga az öröm, hogy oly mesteri kézzel dolgozott scándált rimes dalaink vagynak, s részrehajlásra magyarázzák, hogy *Cserhalom* nem magasztalám, és *Zalánt*. Én mindkettejét csudálom, irigylem; valóban mind *Cserhalom*, mind *Zalán* érdemlik azt. De a hely nem engedé, hogy *Cserhalom*ról is szóljak; *Cserhalom*ról *Zalánnal* akarék együtt. S ha az érdemli a szót, nem e a Horvát István Programmája, nem e a te Theokritod? De tudná csak az a bajkeresgélő, mely kevés az, a mire én ráérek! Feltettem magamban, hogy magamba zárom örömemet s bosszuságomat, s többé semmit nem recenseálok. Igaza van gr. Mailáthnak, noha nem az ily baj miatt mondá a szót: Unsere Schriftsteller sind doch schreckliche Pedanten!

Gr. Mailáth a szót arra levé, hogy csodálkozva érté tőlem, mit akarok Szallusztal. Egy időben adom két fordítását; egyikét a régi színben, s szallusztai arcban, a másikat gut französisch, azaz a hogy a Döbrenteyek akarják — zsiros szájú magyar paraphrasisban, hogy folyjon a beszéd, s ne legyen rajta épen az, a mi Szallusziban legbecsesebb. Hiszed e édes barátom, hogy nem régiben egy igen nagy tekintetű férfi, még pedig tudós férfi vádlá a Voss Homérját? — Tu ne cede malis, sed contra audentior ito. A ki tudja, s érzi a mi kell, nem nézi sem a dicsérést, sem a gáncsot: egyebet néz. — Hanem az én igazán szeretett Döbrenteimet épen azon mértékben sajnálom, a hogy ő engem. De nem lehet az más-képen. Mi folyt az ő tollából, a mi éreztette volna csak egy alluszióval is, hogy ő ismeri a régieket? Csudáljuk-e tehát, hogy neki kedvesb a Ruaeusz beszéde mint Virgilé?

Én Streibignek ma írok. Nagy terhet vetek rá a pósta portoriummal, legalább szokatlant. De a typographusoknál az nem szokatlan; a feltétel neki uzsorával fizeti meg a költséget. Szólni fog veled, és így nem terhellek elmondásával.

A bibliai Históriák manuscriptumát, de a melyen nem kevés változtatást tevék, Ellingernek küldém, hogy juttassa kezedhez. Meglehet, hogy abban találsz holmit, a mi vélekedéssel nem egyezik; de nem az vagy, a ki azon felakadsz, hogy más nem úgy gondolkozik, mint te. Collin a rationalismus tisztelője, és Locke a keresztény, nagyon szereték egymást ellenkező gondolkozásaikban is, s Locke ha nem keresztény, de figyelmet érdemlő állítást talált,

mindjárt közlé Collinnal, mert tudta, hogy az neki kedves lesz. De tudod, hogy én theologus nem vagyok, nem is tudok, nem is tudhatok hozzá, de hogy igazán religiosus vagyok, s az elég.

Egy oly catholicus, és igazán catholicus, tüzes catholicus, ki ez idén Berlint és Hamburgot bejárta, beszél nekem, hogy magával hozta valami Friedrich nevű embernek a munkáját, ki itt járt, s engem is keresett volna, de meghallá, hogy Biharban voltam. Ennél fogva szerette volna látni Berzeviczy tüzeskedő munkáját. Megigérttem neki, hozzá tevén, hogy én azt bírom, de soha végig nem olvastam; — valamint a Villers megkoronázott jutalomírását is. Hozzám jöven Újhelyből, fölhánytam haszontalanabb könyveimet, s Berzeviczyt három más munkával egy tekercsben leltem meg, egy más könyvvel, melyben volt a pesti lutheránus prédikátor Molnár János panasa, és a Vay Józsefé, a mit Stäudlin ada ki, azon deák nyelvben irt panasz után, mely urunknak nyújtott be. Ezek mellé van kötve, De Unione von einem Mönchen, és a másik deák, anonymus. Soha sem olvasám, s nem is fogom. De az efféle ephemerus munkát jó félre tenni. — Téged egészen elfogott az Unio reménye és óhajta, s mit tudnál te tenni nem tiszteletes czélekből? Én az Uniot nem remélhetem, és nem tudom óhajtani. Ha meglesz, az nem az én bajom lesz, s ha a te ideáid szerint lesz, nem lehet nem jó. Én csak azt szeretném, ha nem tudnák, ki mit hiszen, annál inkább pedig, hogy egymást ne bántanánk. Baváriában nincs baj. Még a Sorbonne tilalmat nem kapa, hogy ne merjen disputálni, tűzben volt az egész Franciaország: a mint eltiltaték, minden elcsendesedett. De abba hagyom.

Élj igen szerencsésen, igen igen szeretett férfi, kedves barátom!

[Megjelent a Gulyás Elok-féle kiadásban.]

4722.

Kazinczy Ferencz — Kazinczy Klárának.

Ujhely Januar. 5d. 1827.

Édes kedves Húgom,

Mindeneknek előtte a' Józsi Pozsonyi esetét. Én azt Consil. Szemerének V. Ispán Szógyényi Urhoz irt leveléből olvastam.

A' Bács Vármegyei Követ Szusziacsnak, a' ki igen derék és

igen gazdag ember, van valami büszke szeles fija. Ez nagyon sok ifjat bánta meg, 's a' kávéházakban telt torokkal mérgeskedett azon Követek ellen kik a' Nemzet Nyelve mellett peroráltak.

Egy nap Decemberben Dictatúra volt. A' mint megtátá az ifjúság hogy belép Szusziacs, azonnal lárma leve. Nem akarák megszervedni magok közt. Ez goromba leve. Józsi rá mérte a' széket, Zoltán Miska pedig egy poffal capacitálá. Hihető Józsi is csak azt mondta, hogy menjen, 's azért menjen, hogy folyhasson a' munkájok. Az goromba lehetett, 's Józsi így kapott a' székhöz.

A' melly nap Zsenit megharapá a' kutya, a' Consil. Szemere levele akkor érkezék Ujhelybe. Én más nap haza mentem, 's mivel Máli, Laczi és Ragályi Károly hozzám jövének hogy Emil és Antonín töltsék ott az innepeket, tudakozám Málit, hogy tudják e mi történt Józsival. Tartván hogy az Öcsém, mint atya, gondban lesz, 's nem egészen fog hinni 's hihetni a' lyánya szavának, a' dolgot neki megírtam. Máli legalább a' Szusziacs nevet elfelejthet.

Ma bejövök, 's hallom Fő Notár. Urtól a' mi itt következik: — Az öreg Szusziacs elégtételt kére a' Personalistól, 's meg vala parancsolva Zoltánnak hogy a' maga poffal megtiszteltjét kövesse-meg. Zoltán, bizonyosan mások tanácsából ezt felelte: Ő kész volna teljesíteni a' parancsolatot; de minckutána Szusziacs a' Magyar Nyelv védelmezőjít bántotta, hazafüségá nem engedi, hogy őtet megkövesse. Ő is nemes-ember, Szusziacs is az, van Birájok; ha Szusziacs meg van bántva, kezdjen pert ellene. — Mi lett a' dologból tovább, itt legalább senki sem tudja. Boldog atya, a' kinek illy szomorúsága nincs, hogy a' fija poffal jöjjön haza a' Dietáról, vagy pofot adjon másnak. Másutt is rüt a' garázdság, hát köz helyen. Azonban Szusziacs és Zoltán nagyon nevezetesekké tevék magokat az Országban, csak hogy eszes ifju sem az [!] Szusziacs híren nem kap, sem a' Zoltánén.

Egyéberánt a' Császár kívánsága megvan. Resolvalva van a' 4395 ezer frt és 18 xr Contributio, még pedig ezüstben, az az 10,987,000 f. 45 x. Mi lesz az országból, ha a' Császár a' Commerciumot fel nem élesztí?

Itt az a' hír, de haszontalan hír lesz, hogy B. Wécsey Pál a' Szerdahelyi, elveszi a' Nedeczky Imre leányát. Senki sem akarja hinni.

A' tündöklő erkölcsü menyecske felől semmit sem tudunk. Az Ura nekem nem ír; 's felette jól teszi. De még jobban Susi, hogy nem felelt az atyafüségos barátságba ajánlásra. Hadd ragyogjon

Váradon, az Urának öregsége' nyugalmára; benne úgy is jó vér pezseg mind atyjáról mind anyjáról. — Máli kipattant nevéttében, mikor mondtam, hogy alig várom hogy Sophie meghaljon, mingyárt elveszem a' tündöklő erkölcsű másikat. Máli azt felelte, hogy az ő atyjának is jut még egy. — De Gordán Uramat még akkor sem fogom örömet ipannak nézni; azért csak maradjon másnak a' tündöklő erkölcs. Másnak is kell.

Édes Klárim, Thalie felől nem örömet szöllok pennával; csak azt mondom, hogy nagyon ismered. Nehéz character. Értesz miért nem szöllok. Mindent elkövetek hogy bizodalját el ne vesszem. De vele bánni nehéz.

Bálint és Lajos sok jó jeleit adják hogy fejek lesz, Bálint pedig hogy szeretni is fog tanulni. Hogy most 13 nap otthon valék, olykor magától veve elő könyvet, 's olvasgatott. De nem képzeled hogy az a' kis plumpsack, a' ki az én és a' Zseni physionomiáját viseli, millyen szeles a' mellett.

Szegény Csercsi! Szívesen szánom őtet. Kérlek köszöntsd, 's mondjad neki, hogy visszanyert életén, egésségén szívesen örvendek. Az Isten tartsa-meg őtet mindnyájunknak örömére. — Zseni talán majd helyre áll. Azért küldöm ezt az embert, hogy róla hírt vehessek. Minthogy levelét már elesenedesedve írta, hiszem hogy jobban van. Zseni nekem igen kedves gyermekem. A' két fiút magam leczkézgettem. Az anyjok hamar rajok ún. Én csak a' malitiát és parasztságot nem tűröm. Emillel most a' Gessner Idylljeit olvastattam, 's deákul leczkézttem. Kálvinistánál az nehéz dolog; de a' ki nálunk tud, bezzeg tud. Igy Kézi, Kövi, Somosi, Péterffy.

A' mit Zseni ír a' Grófnéről, az engem kimondhatatlan örömmel tölt-el. Talán 33 levelet irtam oda. Gróf Toldalagit Szent Benedeken, hol Zseni holdvilágnál tánczola a' kertben a' ház' lányai-val, nem lelék. Ezt a' leveletem tehát felbonták, 's haza hozák. Ekkor tetszett-ki, ha fér e hozzám hálatalanság annyi jótétel és szeretet után. Az Utazó nekem köszöni hogy mindenütt olly jól fogadtatott, 's azt én bizony nem érdemlem. A' ki becsülni tudja a' tudást, hogy ne becsülné őtet 's olly fiatal korban.

Dercsényi Károly Decemberben itt volt. Jó fej, és nagyon megért. De benne az anyja lelke. Jánoska felől is azt hiszik, hogy úgy viszi fel őket mint Pali, a' kit az egész világ nevet, gyűlöl. Nincs kérdés róla, ugymond, hogy János Directoriális Fiscális. Megígérte neki a' Császár. — Ha ki tudja, mint emelkedik sok ember!

Édes Zsenim, az téged interesszálni fog, a' mit nekem Gróf Mailáth János ír B. Prónay Fizsi felől. — Én kevéssel ez előtt egy Kisasszonnyal ismerkedém-meg, (ezt írja a' Gróf) die mit Ihnen in geistlicher und geistiger közösülésben áll (geistlich, mert keresztatyja vagyok, geistig mert Fizsi nagy culturájú, talán csak nem annyi mint Gordán Susána, de az Fiszinek sok volna). Man sieht ihr an, dass sie bey ihrer Geburt von einem Liedersohn (Poeta) begrüsst wurde. Sie ist schön, sehr gebildet, gut, ernst, ohngefähr wie man die Muse der Geschichte schildert. Man sagt Sie hätten sie nie gesehen, das ist sehr Schade. — Mennyire örülök én hogy illyet hallhatok az én Ninim gyermeke felől. — Édes Zsenim, kértelek, hogy jöjj haza, hogy lássalak. Haza ne jöjj, nem képzelhetsz nagyobb inséget, szegénységet, mint nálam. Irtózom otthon lenni, 's látom a' szegény Anyádat, pedig a' per revisiója elhalad Augustusig. De Isten hozzátok, édeseim. Az Isten adjon mindnyájatoknak ezer áldást, ezer örömet az új esztendőben. Édes Klárim, nagyon köszönöm a' mit Zsenivel teszel. Az Isten fizesse meg.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 118. sz.]

4723.

Toldy Ferencz — Kazinczynak.

Pest, jan. 5. 1827.

Szemeréné assz., ki épen most érkezett meg Zemplényből, nem halla semmit betegséged felől, s ez azon hitet hagyja táplálnom, hogy a baj, melytől féltél, ki nem tört. Buzgón kérem a végzetet, hogy még sokára, igen sokára nyújtsa drága életedet! Mely fájdalmas volna nekem azon édes szokástól megválnom: Téged éini s reánk figyelmezní tudnunk!

Ó légy azon, hogy mit az Írisz levelezője Horácra nézve hamisan hirdetett, az minél előbb valósággá légyen! Mely szép bosszú volna ez e hazudságért!

Kézikönyvünknek csak az első kötete fog a József-napi vásárra kijönni, s az Veled fog bevégezödni. Azért hadd kérjem újra biographiádat! Nem akarok a folyamból meríteni, midön a forráshoz járulhatok! S a cikkely Veled láttatva lesz, s törölhetsz és változtat-

hatsz benne kényed szerint. Azért ne vond meg tőlem *bizodalmas* közléseidet!

Kölceseim holnap indul Csekére. Az Élet s Lit. II. kötete sajtó alatt van, s egyebek közt Kisfaludytól foglal magában egy új vígjátékot 3 felv.: A leányörzö. Karakterdarab. — Fenyéry és Bajza tisztelnek, én kegyeidbe ajánlott stb.

[Megjelent a Kazinczy G.-féle kiadásban.]

4724.

Kazinczy — B. Wécsey Pálnak.

Méltóságos Báró Úr,
különös tiszteletű Uram,

A' Fessler' két Kötetét és Berzeviczyt küldöm, és azon alázatos mehetségemmel, hogy csak tegnap estve jöven-be hazulról, ígéreteimnek elébb meg nem felelhettem. Berzeviczyt soha sem olvastam végig, de nem is fogom. Irtóztató az olyat olvasni. Jó fejű ember volt, de excentricus és paradox, mindég pillogni akart, magának saját állításai által. Ha Patakra mehetek, ki fogom kérni a' Bibliothecából a' Villers Jutalom-írását, mellyet ismét úgy említek, a' mit csak látásból sem ismerek, de a' melly felől azt hiszem, hogy a' le nem nyugözött lélek előtt is figyelmet érdemel, mert Catholicus ember dolgozása. Sok olvasni való van a' világon: de az bánik bölcsen, a' ki csak a' czéljára tartozott [!] olvassa, nem a' mi jó. 'S nekem kevés időm van hátra. Használnom kell.

Alázatosan kérem a' Méltós. Urat új esztendei örvendésemet elfogadni 's Ő Nagyságának a' Mélt. Asszony Anyjának általadni, Mélt. Fischer Pál Urnak pedig a' közlött örömet megköszönni méltóztassék.

Mi jót vagy rosszat, 's igazabban jót és rosszat, hoz ránk ez az új esztendő, az Istenek titkában van.

Est bene non poterat dicere, dixit Erit.

Én nagy Theodicacista vagyok, és szívemből, lelkemből, meggyöződésemből; theológiám kevés van, de religióm sok; 's ha valaki, én nagyon hajlok annak hitelére, a' mit Fessler itt is mond a' Praefatio' végében. Jó lesz még az is, a' mi rossznak látszik, 's a' rossz az isteni kéz kormánya' bölcseségére tartozott.

De midőn a' Fessler Praefatiója végét emlegetem, nem lehet tisztelettel nem említnem azt is, a' mit a' Praefatio eljén Müller után mond. Melly férfi volt az a' Müller! 'S mi őtet Bécsből elhagyánk menni! —

Maradok a' legszivesebb tisztelettel
a' Méltós. Báró Urnak
Január. 6d. 1827.

alázatos szolgálója
Kazinczy Ferencz mpr.

[Fredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 5. sz.]

4725.

Kazinczy — Gr. Dessewffy Aurélnak.

Méltóságos Gróf Úr,

Zseni írja, hogy Ó Nagysága a' Méltós. Grófné azzal, a' mit a' Méltós. Gróf Erdélybe indulásakor tettem, megelegedni méltóztatik. Kimondhatatlanul örvendek, hogy alkalmam volt hálás tiszteletet bizonyítani *Azok* eránt, a' kiknek annyi jótételt, boldogítást, életemnek annyi örömeit köszönhetem; kimondhatatlanul örvendek, hogy a' Méltós. Gróf bé nem tére Gróf Toldalagihoz, és így levelem fenn marada. Higye-el a' Méltós. Gróf, hogy ez a' levél 's a' Méltós. Grófnak Erdélyben menetele az én életemnek, minden inségei közit, eggyik legszebb, legnagyobb örömc. Nem halhattam volna meg eszedesen.

Kérje a' Méltós. Gróf, mindenre esedezem a' mi szent, hogy Ó Nagysága a' Méltós. Grófné higyen engem a' maga háza, a' maga fiai, a' maga hasonlithatatlan leánya, dicső férje, és tulajdon személye hálás forró tisztelőjének. Mindenikét ezeknek én példa nélkül valóknak tartom, és sem soha nem felejtettem, sem soha nem fogom felejteni, hogy én a' Méltós. Gróf házának nem csak a' legszentebb tisztelettel, de soha le nem fizethető jótételekért, örök hálával is tartozom. Félre értetni a' legnagyobb kínja, gyötrelme, pokla az életnek.

Gróf Bethlen Inrének nagyon fáj, hogy Szerencséje nem lehet, a' Méltós. Grófokat látni házánál; ezt írja nekem. De vette levelemet. Kis József, az Erdélyi Vay, elbeszélte a' Grófnak, hogy a' Méltós. Grófokban miket lele.

A' Fejéregyházán lakó Gróf Haller Jánosnak eddig meghala egyetlen igen kedves fija. A' másikat ez előtt mintegy nyolcz esztendővel vesztette-el, úgy írja Cserey Miklós.

Én bírom a' Várhelyi mosaik padimentomról szölvő német Írást, nyomtatásban. Ha nem ismeri a' Méltós. Gróf, által küldhetem. Erdélyi leveleimhez fogom metszetni a' két Táblát.

Erdélyi leveleim Bécsben vannak Censurára. Leküldik, mert most a' Censorok minden Munkát két példányban kívánják ['.]. Örvendek hogy küldik, hogy a' Méltós. Gróf kitoldhassa, míg ismét leírom. A' Méltós. Gróf jegyzései kimondhatatlan becset fognak adni a' Munkának.

Olvasom az Ujságokban, hogy Vajda Hunyad új ékesítéseket kapa, vagy a' Császár parancsolatjára, vagy mivel Báró Miske, az Erdélyi Cancellárius sürgeté. De mi van ott reparálva? azt nem tudom.

Ah, bár vége volna már annak a' Dietának! Alig élek e' nyomorúságok közt. De a' baj közönséges; és mit várhatunk még?!

Árassza Isten a' Méltós. Gróf házára minden áldásit, 's adjon minden örömeket Ő Nagyságoknak, Comtesse Virginiének, 's a' Méltós. Grófnak, még ott is, a' hol azt nem várak. A' legforróbb tisztelettel maradok

A' Méltós. Grófnak

Ujhely Január. 7d. 1827.

alázatos szolgája
Kazinczy Fer. mpr.

[Eredetije a kolozsvári egyetemi könyvtárban.]

4726.

Kazinczy — Toldy Ferencznek.

Schédel Ferencznek Kazinczy Ferencz
baráti szives tiszteletét.

Édes barátom, Sedriai Ülésünkben vettem leveledet, együtt a' Gróf Dezsőffy József levelével, József öcsém eránt, ki Zoltán Mihály barátjával első vala azok közt, kik a' pofon-vert Szucsicsot a' Dictatúrából kitalították. A' Törvényszék' végével ebédre menénk, 's ott néhány izben kelle felolvasni a' Grófnak francia atticismusával eltölt levelét, 's az addig tartóztata, hogy alig maradt időm, Néked felelni, mert a' posta még ma estve indul. Vedd jó neven tehát, a' mit e' tolongások közt adhatok.

Oct. 27d. olta 68dik esztendejét élem életemnek, 's talán egyikét sem több és többféle gondok közt, mint épen ezt. Csaknem mindennap éjféltkor fekszem, virradtakor gyertyát gyújtok, 's dolgom alig halad. Egész halom levelek várják tőlem a' választ, 's rég olta. Légyen ez mentségem, hogy kívánságodat Biographiám felől, nem töllyösítettem [!].

De ezt nem csak a' sok dolog miatt nem tevém eddig. Csiklandós dolog magunk felől szóllani; 's kivált nekem, kit szeretni olly sokan nem méltóztatnak. Csak nézzd-el Pestet. Nyugtót kívánnék vég napjaimra, nem karczolgatásokat. Te vigyázz, kérlek, hogy a' mit rólam mondasz, nekem új ellenségeket ne csináljon, a' régieket nekem ne dühítse. Megküldöm a' mit gondolok hogy kívánsz.

Hallom valami fiatal Plebánus Veszprém körül egy Mondolat formát írt. Bizonyos lehetsz eránta, hogy neki felelni soha nem fogok, mint Bacsányinak, és az vele egy gondolkozásu, de — dicsőségére mondom ezt — nem egy lelkü Döbrenteinek. Ezeknek csak az a' jó a' mi közönségesen van elfogadva, 's nem árúl-el idegen színt: Nekem az a' mi jó, és *kivált* a' mi szép. D. is azt hiszi, a' mint nagy okkal gyanítom, hogy engem bosszant a' némellyek által tőlem megtagadtatott javalás. Sőt az engem kevélyé tehetne, ha magamat hozzájuk szeretném inkább hasonlítani mint a' magammal nagyobbakhoz.

Horátnak Epistoláját egészen le akarom fordítani; de én csak az ihlés órájiban szeretem elővenni a' mi ihlést kíván. Ha áltesem a' sürgetőbbeken, ezeknek állok.

Míg mások csomóként adják dalaikat, én mind azt, a' mivel tellyesen megelégedve nem vagyok, készebb vagyok elégetni, mint kicresztetni. Az én darabjaim azért nem jobbak; de legalább meg van rajtok a' classicus szín. Epigrammimmal úgy hiszem hogy van valami okom megelégedhetni. Epistoláim meglehet hogy nem épen rosszak; de Epistolák.

Kérd Fenyéryt, hogy Bártfayhoz írt Epistolionomat nekem küldje-meg. Nem lelem azt papirosaim közt, 's Bártfaytól kérni szégyenlem. Könyv nélkül nem tudom egészen. Ez a' kezdete

Két szeretőt éltök' legédesebb

Óráji közt megháborítani

Fenyéryt, Bajzát, Vörösmartyt, Bártfayt és Asszonyát, azt a' jót, azt a' nemest, azt a' lelkest, Szemerét és Szemerénét, tiszteld, kérlek, 's ajánlj

mindnyájoknak igen nagy becsü barátságokba. Élj szerencsésen édes barátom, és szeress, mint eddig. Újhely Január. 12d. 1827.

Gróf Mailáth nagyon örvende ismeretségednek, én pedig köszönöm hogy leveletem neki megvinni méltóztatál. Nincs többé Pesten, a' mint leveléből látom. Kérlek csinálj borítékot erre, tudd-meg szállásán, hol van, 's azt küldd utána. Engedj meg alkalmatlanságomnak.

Nem tudnál e valakit a' Pesti vagy Budai könyvárosok közzül, a' ki a' Grófnak magyarra fordított Regéjít *Magyarische Sagen und Märchen* kisded nyolczadrétben, igen fejér és sima papirosra, újonnan öntött garmond hosszas-metszésű betűkkel a' maga rovására kiadja?

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 134. sz.]

4727.

Kazinczy József — Kazinczy Ferencznek.

Édes Bátyám Uram!

Atyafiságos gondoskodását, 's [a] velem közlött Tudósításokat szives köszönettel vettem.

Jósi vagy is inkább Szutsits kedvetlen Története iránt már egy néhány Posonyi Leveleket láttam. Jósi nem malitiosus tettekkel festetik, sőt én az egész történetet a Gróf Descövyf [!] József Ur szemével nézem, még sem tagadhatom, hogy véghetetlenül sajnálom kivált Jósira és Zoltánra nézve. Minapi Levele ólta neki tudósítását nem vettem, melly engem nyughatatlanságba hozott. Kérem Bátyám Uramat, ha továbbra is fog ezen történetről valamit hallani, méltóztasson tudtomra adni. Én szintűgy ha valami hírt kapok, közleni fogom.

Miklós nekem legalább eddig lépését nem jelentette, hanem a Bátyám Uramnak Familiai Testimoniumát Abaujnak magának négy fiainak neveik be iktatásokkal expedáltatta általam, azt sürgette, mert én a nyáron neki meg irtam hogy készen van, de maga jöjjék érte. most ujobban nyakra főre sürget, szép lesz publicáltattni. Ödönfi Vinnay Ersébethez 's a többi mellé Gordán Susánáját

mellé tétetheti. A Válasza Bátyám Uramnak einzig'. de leg végit én magam részemről nem tettem volna.

Ajánlom magamat szeretetébe 's vagyok

A. Redmecz 17. Jan. 1827.

J. mpr.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: Jogt. 4r. Orsz. gyűl. 7. sz.]

4728.

Cserey Farkas — Kazinczynak.

Kedves Barátom!

Becses Leveledet vévén, igen tisztelt kötelességemnek ismertem abba előmbe szabott Barátságos parancsolatod teljesítésibe el jární. Az Erdélji Levelek, és Mailáth Regéi kezemnél vannak. Boldogult Barátunk Igaznál maradt sajátiddal nehezebben boldogulok; Baikor Urat is eszközül vettem, és a Magyar Cancellariának remek szép írója, Parasotzi Ur fáradoz az Igaz hátra maradtott vagyonival a Cancellaria részéről történt chaosz és zavar omladékibul ki keresni, ki találni azokat, a mikhez méltó jussod Neked vagyon.

Hohenhauseremet rég bírom Prof. Márton Ur ügyes gondoságabul — abba tett Jegyzéseidet hiba nélkül való figyelembe tartom. Mennyit vesztett Barátom Hazám arányos le írása az által, hogy Erdélji Leveleid nem úgy nem [!] látnak [világot], a hogy azokat irtad volt? Kevés ki hagyással meg kell vala maradnod a mellett, a mit bölcs tapasztalásid, nemes tulaidonu ítélő Erőd 's eleven Lelkednek heve elcintén le iratott Veled — így sokat, igen sokat vesztett még igyis nagyon becses Munkád. Döbrenteit nem kell vala meg bírálni; eő előtte nincs semmi jó, semmi tiszteletes, csak az, a mi által tömjén füst áldoztatik nékie, vagy a mi önnön pennájából kerül. Az eő biráskodása azt okozta, hogy írásodbul sok olj datumok ki marattak, meljeket le írni kevésnek van olj Lelke, és olj érzése mint Néked, és így ez által a jövendő Kor sokat vesztett — de már meg van. Miheljt sajátid iránt bizonyost tudok, értesitlek, és pontosan fogom magamat kívánságodhoz tartani. Élj boldogul 's szeresd

hiv tisztelődet, igaz barátodat.

Bécs 19dik Januar. 1827.

Kivül: de *Vienne*. à Monsieur Monsieur François de *Kazinczy*.
p. Bude — S. A. Újhelj à *Széphalom*.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 51. sz. V. köt.]

4729.

Kazinczy — Cserey Miklósnak.

Tisztelt, kedves barátom,

Melly rettenetesen hosszú az ideje hogy Neked nem írtam! Vádolnám magamat ha hallgatásom hálátlanságból eredne, mellynek Magad sem fogsz venni gyanujába; de házam' népének hosszas és sokféle betegeskedései, és az abból következett sokféle zavar egészen mentté tesznek magam előtt, 's így, reménylem, előtted is. Sok szenvedéseken mentem keresztül: de keresztül esém! —

Az Ujságokból tudom, hogy Wesselényi József és Csedő elhunytak. Ha Józsefnek Miklós succedálni akarna, kérlek, boldogítsd igyekezetében. Tudom én, hogy a' jó ember szolgálat nélkül is szolgál; de a' jó ember szolgálatban kétszeresen szolgál, 's már az által is szolgál, hogy elfogja egy rossz ember helyét.

Dietánkat elfogta a' malácia [']. Miolta megigérék az 1791diki adót, mellytől sok ideig vonakodtak, és példáját akarák adni, hogy az Ország' Gyűlése le is szállíthatja az adót, úgy kívánván vagy legalább engedvén a' környül állások; azolta kevés híreket hallunk. Eddig a' Repraesentatiót, mellyben ezt Ő Felségének béjelentik, olvastad, 's gondolom, gyönyörűséggel. Ha szükség van rá és ha adhatunk, ugyan miért ne adnánk? hiszen a' magunk tulajdon javunkért adjuk, a' tulajdon javunkért adnánk, ha csak a' Fejedelemnek adnánk is, mert a' Fejedelem is miénk, mint mi a' Fejedelemé. De nem látja e kiki ezt a' szörnyű inséget, melly alatt a' Nemzet, kivált az olly helyeken mint a' mellyen a' tót és oláh nép lakik, nyög, és pénzt semmi szerrel nem teremthet. Mondják a' Várad Püspök kikölt, midőn a' Státusok ezt állíták, 's azt mondotta, hogy a' paraszt fizetheti az adót, mert ő a' tanu rá, hogy fournirozott munkájú Commódjaik vannak. Mit kelljen erre felelni, Néked nem szükség mondanom; de csudálkozom a' szón, és nem hiszem ezen tudós Püspök felől, hogy így megtévedhete. El kell

veszni a' hazának, a' hol illy sophismák vagy illy vastag paralogismusok keverednek a' tanácskozásokba.

Egy levelet láték, mellyben a' mi lelkes Personalisunk a' Rendeket a' kívánság' tellyesítésére az Ő Felségének tartozott háladatosságánál fogva tüzeelte. A' Rendek, a' Haza a' maga Kormányzója eránt azon relatióban mondatik állani, a' mellyben a' jó háznép áll a' jó háznép' feje eránt, 's a' mint a' Gyűlésben mondám itt egyszer, nekünk a' tartozott kegyelmet is illik köszönnünk. De halld mit monda a' Personalisnak elébb Nagy Pál, azután Ragályi Tamás.

Nagy Pál. Köszönöm Nsgodnak, hogy maga ad alkalmat a' Magyar háladatosság felől szólni. Igen is, elismerem én azt, hogy minden hazafi hálás köszönettel tartozik a' Felség atyai szívének: de szabad legyen a' Nemzet hűsége 's háladatossága bebizonyítására csak azt hoznom-fel például, mit tett legyen a' Magyar Nemzet akkor, midőn az emberiségnek nem régen elhunyt nagy férlija Európának egén mint egy phenomen megjelent, 's minden egyéb nemzeteket meghódított; ezen Nemzet előtt pedig letévén fegyverét, hízelkedésekkel éle, 's itt a' legalacsonyabb sepredek között sem talált csak egyet is, ki hitelt adjon a' kecsgetetésnek, 's épen akkor, midőn a' Bécsi nép az elásott ágyúkat neki általadta. Nem de nem akkor a' Magyar Nemzet tartá e meg Fejedelmünket? Ha tehát mi tartozunk köszönettel Fels. Urunknak, valyon nem Fels. Urunk is nekünk?

Ragályi Tamás. Nemes Soprony Vármegyének nagylelkű Követje olly ékesen szólla a' Magyar hűség felől, hogy ahhoz valamit hozzá tenni, én ugyan képes nem vagyok. Egyedül azt említem tehát, hogy Ő Fels. a' Párizsból elhozott sok milliomokból a' Bécsi nép mulatságára 5,000,000t ajándékozott, nekünk nem egy fillért is; sőt az ellenség kezéből tulajdon vérünkön visszanyert 's Országunkhoz tartozó részek között is kilencz esztendei rimánykodások után az egy nyomorúlt Fiumén túl semmit vissza nem adott. —

Decembernek elsőbb felében egy nem jó, egy nem szép dolog történt az ifjúság közt.

Szucsics nevű Bács Vármegyei V. Ispán negédes, elkényeztetett fija a' fogadóban idegen nemzetbeliekkel ebédelvén, gyalázta a' Magyar nyelvet, 's tiszteletlenül szólla azok felől, a' kik azért buzogtak. Ez sok ifjak jelenlétében történvén köz hirbe ment, 's az ifjak megkérék Némethi József Tolna Vármegyei Cancellistát, hogy midőn Dictatúrára Szucsics is megjelenend, állítsa szónak.

Szucsics jő, 's felzúdul az ifjúság, Némethi csendet parancsol, 's megfeddi. Szucsics tiszteletlen viselé magát. Testvér öcsémnek Józsefnek József fija széket emel Szucsicsra, de még is nem illette, a' többiek összegazemberezék, 's a' negédes flu őket összehunczfutozza. Zoltán Mihály Szabolcsi ifju pofon vágá, 's Szucsics ekkor kotródott-el, holott pof nélkül mehetett volna elébb, mert ez kíván-taték tőle.

Az öreg Szucsics panaszt tett a' Personalisnál, 's ez a' pofot adót és a' pofozottat össze akará békéltetni; de Zoltán kimondá, hogy ámbár a' Mélt. Personalis tekintete őtet mindenre kötelezhetné 's ő tiszteletét mindenben be akarja bizonyítani, Szucsicsot patriotis-musból sem követheti-meg. Így a' Personalis az Ülésben intette meg a' Követeket, hogy az ifjúságra vigyázzanak-fel, 's Luby és Bori Kir. Tábla Assessorait kiküldé a' dolgot investigálni 's a' két felet összeeggyeztetni. Feltettem az Öcsémet, 's szégyenlem hogy magát heveskedése által szóba hozta: de rá nézve a' dolog következes nélkül maradt. Zoltán felől sincs szó. Szucsics pedig hordja a' pofot.

Hallád e, hogy Gróf Almási Ignácz megkapá a' penziót, vagy inkább, hogy azzal eresztetett-el, minekelőtte azt és eleresztetését kérte, de azt a' parancsot is eggyzersmind, hogy annak megköszö-nésére személyesen meg ne jelenjen.

Ifjabb férfaink közt most Gróf Reviczky és az ifjabb Báró Ötvös a' legkedvesebbek az Udvarnál, 's meg kell adni, hogy roppant fiatal-emberek; egész életököt tanulásban töltötték. Adja Isten hogy mind az Udvar mind a' haza hívnek találja halálólokig.

Közelít Dietánk vége, mellyet mind Ő Fels. mind mi meg-úntunk, én pedig sínlem is. Febr. 11d. 1825. nyertem meg a' pert feleségem successiója eránt, 's appellatába ment, 's azolta hever. Bár jönnének haza embereink, 's hoznának enyhülést köz dolgainkra.

Elj szerencsésen, tisztelt kedves barátom. Isten tellyesítse mind azt a' mit vársz, óhajtasz, sőt adja meg a' mit nem vársz is, de érdemlesz. Ajánlom magamat minden becsét felül múltó kegyességébe.

Jan. 23d. 1827.

4730.

Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek.

Tisztelt kedves barátom,

Ha levelednek az a' megbecsülhetetlen kegyesség, mellyel nékem és az öcsémnek megnyugtatásunkról gondoskodni méltóztattál, és a' mellyet illőleg megköszönni nem tudunk, nem adná is érdemlett becsét, már az a' francia atticismus, melly azt egészen eltöltötte, Téged e' szép nemben egyetlennek kiáltana közöttünk. Valakiknek azt itt olvastam — és kiknek nem olvastam már, 's kiknek nem fogom még, eltöltek csudalásával. Ily szeretetre méltó az az ember, a' kinek mi csak nevét ismerjük, holott ha komolybb Philosophiai írásait 's Beszédit olvasni erőnk felett valónak tekintjük is, gyönyörű Leveleit bátrak lehetnénk forgatni! Téged ezen levél írása alatt az ő lelke szálla-meg. — Azon sorod, hogy a' pof *nem elég bizony-sága a' Nyelv' tökélyeinek*, szóbeszéddé vála Újhelyben. Szucsics azt békével hordhatná, hogy illy gyönyörű levélre ada pofával alkalmat.

Az öcsém elbeszélé az atyjának mi történt. Azt írja, hogy ő nem teve egyebet mint 200 mások; de másoknak leveleiből látom, hogy Szucsicsot meg akará székelni; Zemplényisen, nem *meg-székelni*, hanem *le*. Érted a' czélzást; — de hogy Szucsicsot csakugyan nem illette. Szeretném, ha az öcsém nevemet ismertetésbe hozná, 's akarom, hogy vitam silentio ne transeat, — de nem a' *meg* vagy *le* székelésekkel, 's ne a' Dictatúra' helyén, 's a' lármás kifakadásoktól őrizkedjék. De a' pofot inkább hordja az, a' ki tiszteletlenül szól Nyelvünk ellen, mint a' ki mellette szól. — Rút tett; de non male cecidit.

Minekutána minden híreink hallgatnak, nem csak a' magam 's az öcsém, hanem minden Zemplényiek nevében kérlek, méltóztassál tudatni velünk, mi lett a' dologból.

Minerva nem rossz darabokat veve-fel itt is. Az Illyésházy István élote alatt *D. B. Á.* betűk állanak, de azt Mednyánszky után én dolgoztam, nem *Debreczeni Bárány Ágoston*. A' Bárányét Gróf Aurél kénytelen vala elvetni, olly hibás volt a' miket monda, és bizony rosszul mondá. —

A' mit a' Rákóczyak' Genealogiája felől mondottam, nem lehet az Olvasó előtt nem kedves. Mennyi munkával jutottam azoknak tudásához. Mások készen veszik.

A' Góró Munkáját innen kevés fogja érteni; de ködvet [!] kaphat, meghozatni a' Goróét, ha erszénye bírja, 's talán a' Gazdagok meghozatják, 's az ísméret elterjed.

Közelít Februar. 13dika; hogy az nekem ünnepem, tudod. Kérni fogom Istent, hogy adja-meg a' mit érdemlesz. De néked szép sors juta: nézzd magadat, nézzd háznépedet. Van e több olyan a' Magyar földön?

Élj szerencsésen, édes barátom. Hozzon Isten haza, minél előbb, megkoronázva azon érzéssel, hogy most is nagy vagy, jó vagy, tiszta vagy; mint mindig.

örök hálás tisztelőd
Kazinczy Ferencz mpr.

Ha meglátod Gróf Mailáth Antalt, ki Fő Notáriusunk vala, 's most Fiumében Secretárius, kérek, tudakozzd tőle, hol az a' két csomó, mellyet kezében nagybátyja, Gróf János, teve-le számomra. Mind eddig nem vettem. Azt izené egy tudakozóm által, hogy már elküldötte; de nekem kezemhez nem jutott. Ha megizeni, kitől küldötte, utána járhatok.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 33. sz.]

4731.

Kazinczy — Toldy Ferencznek.

Schedel Ferencznek Kazinczy Ferencz
baráti szives tiszteletét.

Édes barátom, Óhajtom tettel bizonyítani-be, hogy a' mit kívánsz, és tőlem kitelik, szívesen teszem; de hosszas tünődésim után sem értem, mit írhasak úgy magam felől, hogy várasodat kielégitse. Magunk felől szölli bajos, 's ezek az örök félre-értések, ezek a' csúnya világos vagy titkos összeszövetkezések, virrongások, elkeseřitenek. Falun lakom, távol társimtól, 's így a' mi nekik az együttlét, nekem a' levelezés vala; de látván hogy leveleinket kinyomtatják, akarnám, hogy egyet se irtam volna. Szemerénk felküldé nekem a' te Kölcseydét Döbrenteihez, 's elborzadtam erre. Kölcsey Tassót játszik, nem poetai érdemeire czéloz, hanem makacs

hypochondriájára. Nincs szóm hozzá, kiki teheti magával, a' mit akar; 's az Élet és Lit. I. Kötete megérteté velem, mi az, hogy ő (Kölcsy) annyi leveleimet válasz nélkül méltóztatott hagyni, 's azolta tudom, hogy panaszait ellenem mással tudatta, velem nem. — Ezek a' bánások rendesek; nem lelem-fel magam benne. Ha a' Tassoismus cselekszi, ám legyen. De legyen, ha egyéb cselekszi is. Én nyugton megyek útamon, 's ezt tudni nem fogom.

Én azt hittem, 's hiszem, édes barátom, hogy Te a' felvött Íróknak igen rövid Notice-ját fogod adni; hogy az Olvasó legfeljebb születése napját tudja, lakását, hivatalait, mellyeket viselt, 's a' mi az elmondást írói pályájáról érdemelhetné, péld. mit mikor írt, 's mi ada rá alkalmat, hol lakott. — Imhol tehát a' mi eszembe jut, de téged arra kérlek, hogy használd azt vigyázással.

Születtem 1759. Októb. 27d. Ér-Semlyénben, melly Bihar Vármegyének postás magyar nyelvű helysége Debreczen és Károly 's Kálló és Nagy-Várad közt. Az anyám Bossányi 's Nagy-Ugróczy Bossányi Susána, egyetlen gyermeke vala Ferencznek, ki Biharnak fő embere vala, 's Dietai híres, az az hív, Követje. Ifjabb testvéreim 1. Dienes, Consiliarius, Biharnak Subst. V. Ispánja 1807. követje, † 1824. 2. László Oberster Davidovicsnak Magyar gyalog seregénél † 1807. 3. József, Alsó-Regineczen és 4. Miklós még élnek, 's 3 leány.

Én Késmárkon esztendeig tanultam a' Német Nyelv kedvéért 1768. Azolta mind végig 1779. Patakon.

Házi Nevelőm egy oktalan Theologus volt. A' mit Atyám az asztalnál Vendégeivel beszélt, ha megkapta figyelmemet, én titkon papirosra vettem. (Anekdóták). — A' Grammatica és még inkább a' Káté nem fért fejembe, de a' Német Bibliában gyönyörűséggel olvasgattam azokat a' tüzes profétákat, még mikor nem parancsolták is. — Szerencsétlenségemre Praeceptorom rá akada az én titkos Commentáriusaimra, 's panaszosan mutatá-be az Atyámnak hogy ime ezen firkálások miatt nem megy a' Gramm. és a' Káté. Az Atyám megörült. Több esze volt mint Praeceptoromnak.

Patakon a' Syntaxisták is kezdének tanulni Görögöt, de nem tovább mint az első Declinatióig. Ezt azoktól kívánák a' kik Papságra akarták adni magokat; mi egyebek azalatt szabadok voltunk. Én hallgattam, de lopva. Egy lelkes Professorom (Szentgyörgyi István) megpillantá papirosaim közt a' görög Declinatiót. Ijedve feleltem, hogy az enyém. Ez tüzelt, hogy üzzem, 's álljak mingyárt

Hómérnak. Olly gyerek valék és annyira nem volt segédem, hogy ennek neve elrettentett, 's meglelégvém, hogy Anacreont baktathatom.

A' Poesisban valék otthon; de a' 4 soru stropha nem az én csemegém vala. Sokat tanultam-meg Virgilből, Horátról, 's egy barátommal a' Bodrog szélein mondogatánk a' mit tanultunk. Ez Deákka lévén, Bibliothecariusnak tétetett. Elzárkozáim vele, 's míg ő a' Theologusokat, én szüntelen a' medii et recentissimi aevi latin Poetákat forgattam.

Rhétor valék, 's hivatalt nem viselő Atyám (a' Calvin emberei akkor még nem lehettek Vármegye Tisztek) megholt 1774. Martz. 20d. Lelkes Anyám, — ah barátom, melly Magyar Asszony! — mindent elkövette, a' mit boldogságunkra nézve jónak látott. Egy Francia tiszt duellála Párizsban, 's megszökék. Duellála Róma körül, 's megszökék. Bécsben egy derék Pataki deák egy czédulával küldé Patakra hozzám. Az Anyám befogadta. 3 hónap múlva ismét ment. De én tudtam annyit, hogy már olvashaték; és ha iskolai eszendeimben Gessnernek a' Munkáit soha nem láttam is, a' Bibliothecának voltak francia könyvei.

Megjelené Kartigám. Az egész világ azt olvasta, 's Philosophiát tanuló ifjaink ebben lelék örömeiket. Melly dagály! szaladtam tőlök és Kartigám elől. — Egy új Bibliothecarius, látván hogy szeretek könyvet venni 's ismerni, hírt ada, hogy kezéhez 2 nyomtatvány küldetett eladás végett; Mesék, és sok kép van benne, de ő nem érti, ámbár a' könyv magyar. — Báróczi Meséji Marmontel után. Ut vidí, ut perii! Ezolta nekem Báróczi vala mindenem.

Szabó Dávid kiadá Verseit 1777. Megnyiltak szemeim. Egy levelet irtam hozzá distichonokban. Péchy Gábor Septemvir és Supr. Stud. Director Patakra jött, kísérve a' Kassai Acad. Prodirectora által. A' mint mind együtt valánk, Kenyeres engem szólított-elő. Köszönte a' Baróti Sz[abó] D[ávid] nevében, 's kért, hogy abba ne hagyjam a' merést, az ifjakat pedig, hogy engem kövessenek.

Az Anyám emlékezék hogy megholt Atyám olly véggel fordította velem valamit, hogy azt kinyomtattassa. Tudni akará, mi volt az. — Gellertnek valamely Abhandlungja. — Parancsolá, hogy tekintessem-meg valamely Professoremmal. Ez nevéte engem, az Anyámat, az Atyámat; 15 esztendő gyerek, 's már Auctor! — Megírtam az Anyámnak. Ez parancsolt, ne szóljak senkinek; hanem a' legnagyobb titokban dolgozzam akár mit, hogy examenig kész lehessen.

Az Examen Juliusban szokott tartatni, ez pedig Május végén parancsoltatott nekem. Elunván az iskolai pensumokat (oh, melly tanítás akkor!), Magyar Ország Historiáját akartam tanulni olvasásból, 's a' Pray Ásiai Kötetén kezdém. Nem nevensz? Mit tudék tenni? Eggy nyavalyás Compendium Geogr. Hung. írtam, 's az kinyomtatott. A' Professorok soha sem tudák mi történik, 's az egyik rám ordita: Quas tu ibi merces proponis? Reszketék a' következtől. De Superint. Szilágyi felkölt; eggy két pillantással látta hogy a' Munka felette rossz; de azzal végzé, hogy valaha igen jót adhatok, csak a' kezdett pályát úzzem. — A' Professorok ezt látván elhallgatának.

Anyám hallá hogy rossz vala próbám, 's azt magam is mondám. Most jobbat kívána. Gyakorlatlan lévén, 's nem lévén a' ki vezessen, lefordítám Bessenyeinek németül írt philos. Románkját: Die Amerikaner. 'S ekkor megszűntem a' Könyvesináló pályán. Eggy igen tiszteletes leány szerelme Siegartot fordítatá velem, 's Gessner Idylljeit; de láttam hogy nem kell sietni. 1784. Vice Notárius lettem Abaujban, 's sokszor láttam Barótit. Izetlenebb embert nem képzelhetsz. Nála a' Latin Irók csak pedanteriából voltak valamik. De tiszteletes jó ember. Bacsányi Kassára jött. Mindég eggyütt valánk estve. Ez a' dolyfős ember nyargala az öregem, 's rajtam is akara; de én recalcitráltam. A' húr megpattant.

Eggy estve nem vala jelen Bacsányi. Mondám Szabónak, hogy én holnapos írást kezdek. Igen; ha B.t is beveszem társnak. — Tiszta szívből. — Jön B. 's ezt teszi talpúl: A' Redactio háromból áll; két vótum győz. — Sz. mindég azt akará a' mit B. Kivonám magam, 's újat kezdek; Orpheust.

1786. Gróf Teleki Sámuel (a' Cancellárius) akkor Bihari Kir. Commissarius, Fő Notáriussá akara tenni Szaholesban Vay József V. Ispán mellé; Szent Iványi Ferencz Kassai Kir. Commissarius Fő Notáriussá Abaujban. De Gróf Török Lajos (az ipam 1804ben) Supr. Stud. Director leve Kassán, 's unszolt, keresném a' Nemz. Iskolák Inspectorságát. Szerettem Vayt, Telekit, de még inkább Törököt, 's nem szerettem a' Politicai dolgok akkori folyamatját. Augban felmenék Bécsbe. Pászthory már tudta hogy Könyvesináló vagyok. Swieten a' Minister fél óráig beszélt velem, 's megszeretett. Nov. 11d. (XId.) beiktattatám hivatalomba. Districtusom Magyar Ország-nak negyed része volt. Melly szép hivatal, 's a' mixta iskolák mellett! 1500 fr. fizetéssel pengő pénzben. Eggy Pápista Papnak

arany medájl, egy másiknak veres övet adatek Swietennel. Tenyereken hordának a' Papok. Érzették hogy fejem szívem tiszta.

II. Leopold véget vete a' mixta iskoláknak. Így B. Prónay Gábor Exc. és Consil. Vay István, ez Pécsi, amaz Pozsonyi Fő Directorok, 's én a' 3dik 1791. Apr. 1. napján költ parancsára a' Helytartó Tanácsnak, elereszteténk, de azon ígérettel, hogy első nyílással más hivatalt kapunk. Én felmentem Bécsbe. Kegyelmes Uram mondám a' Ministernek, én örömmel szolgáltam, az ügy miatt; ettől elestem, más szolgálatot nem óhajtok. Excadat úgy néztem mint Atyámat, nem mint Előjárómat. Ha érdemlek valamit, engedje Excád, hogy kezét megcsókolhassam. — Swieten ide tartá hidegen, (soha hidegebb embert nem képzelhetsz). De a' mint megcsókolám, nekem esik 's jobb és bal orczámat megcsókolja. Félre rántám magam, nem annyira hogy egy Minister, mint hogy egy illy hideg német csókol-meg. Nekem jöve nyomban, 's a' 3dik 's 4dik csókot nyomta orczára. — Ezzel inkább kevélykedem, mintha Angyalok szállottak volna le hozzám az égből, hogy megöleljenek. Sirkövemre metszetném, ha illenék, hogy engem Swieten, Pászthory és Gróf Török Lajos szeretének.

Mit irtam, mit nyomtattam, tudhatod; én bizony előszámlálni nem tudom; nem semmit titkon, 's a' hol magamat meg nem neveztem is, nem kívántam nem ismertetni. Sok rossz, de aliter non fit, Avite, liber. Más is rosszat irt. 'S nem semmit Censor engedélme nélkül.

1794. Dec. 14d. elfogattam Regmeczen az Anyám házánál; 1801. Június 28d. eleresztettem Munkácson. Szenvedtem Budán, Brünben, Kufsteinban, Munkácson. Sententiám nyomtatva van. Nem kell szégyenlenem azt. Munkácson a' Császárunk Nevelője Báró Riedl András Obristlieutenant volt a' szomszédom. Ezt és még harmat 4 holnapig én tartám, a' kemeneze lyukon nyujtván fel nekik az eledelet. Mert ők napjában 4 xrral tractáltattak; én főzethettem, öltözhettem, a' mint erszényem bírta.

1804. Novemb. XI. elvettem kedves előljárómnak leányát. 4 fiam él, és 3 leányom.

Ezek nem arra valók hogy elmondd; de téged interesszállhatnak.

Legkedvesbb dolgozásokom Emilia Galotti, Marmontel, és kivált Szalluszt. Nem képzelhetsz munkatűrőbb dolgozót, mikor látom, hogy előképem érdemi. Miért vesztém időmet fordításokra, lásd az Élet és Literatura I. Köt. I. 256. Longa via est új iskolát (magyart) kez-

deni, mint az Olaszoknál, Alföldieknél van a' Festők közt, 's nem hiszem, hogy a' Chinai Iskola jó volna, azért hogy *nemzeti*.

Verseimet, míg magamnak meg nem felelének, ki nem eresztém kezeim közzül. Keveset eresztettem-ki, sokat elégettem. Mások többet adtak, több teremtő tüzzei, némellyek minden tekintetben jobbat; de, ha magamnak a' magam dolgozásom felől szóllanom szabad, azt mondanám, hogy a' régi izlet az én verseimen van legigazábban. Berzsenyi méltán tiszteltetik mások által, és én általam. Csudálom tüzét, teremtő erejét. De legjobb Ódája is tiszta izlet e? Töviseimre és Virágaimra ezt mondá nem tudom ki: Das ist das geistreichste Werk, das Ungarn bis jetzt aufzuweisen hat. 'S talán nem minden tekintetben hamis itélettel. Epigrammjaim nekem, kivált a' görög izlésűek, 's némelly Sonetteim igen kedvesek. Epistolám — Epistolák! Sermo merus.

Széphalom Újhely felett nordwestl. egy óra. Általellenben vele Toronya, 's az már Hegyaljának része mint Újhely. Széphalom és Toronya közt kaszálók és Toronya alatt rét. Toronya felett szőlő és erdő-hegyek. Széphalom megett nyugotra erdők, 's magas vad, de szép hegyek.

E' világ minden szugolyáji közt, kis
Széphalom nékem te nevensz leginkább.

Édes barátom, a' Dieta vége felé közelít. Ugy hiszem Augban Pesten leszek. Csináljátok, hogy akkor ne is halljak panaszt társaink közt. Tassodat becsültem, szerettem, 's nagyon szerettem. Most becsülöm, 's nyugalomban fogom nézni. A' gyalázatot, hogy sírban fekvő barátomat bántani láthatám, el kelle tolni magamról; de általestvén ezen, az egész tettről emlékezni sem akarok többé, 's Sze-merét úgy szeretem mint eddig mindég. Nálánál inkább senkit nem, és soha nem.

Döbrenteinek írtam. Tudattam vele, hogy levelei nálam voltak, 's tettem rájok glosszákat, mert Szemcre és Kölcsey kívánták. De én *hír nélkül* effélet nem teszek, azért tégye a' mit akar. Ha az én leveleimet látnám úgy kiadva, felgyujtanám a' Világot. Azért írunk e, hogy leveleinket az egész világ lássa? Azt írád a' Kölcsey historiájában, hogy iszonyodol -- de nem tudom, min. Ugy hiszem én is, hogy az iszonyodásra tellyes okod és okunk van. Rendes dolog a' levelek kinyomtatattása!

Stettner barátunkat szívesen tisztellem. A' mennyiben leveleiből ismerhetem, ő vir secundum cor Dei; a' nélkül hogy a' más feleségét erővel elvegye 's ennek Urát agyon lövesse. — Kérlek beneteket, mihelytt az engem illető ívek nyomtatva lesznek, küldjétek-meg.

Újhely Január. 25d. 1827.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 134. sz.]

4732.

Cserey Miklós — Kazinczynak.

Kedves Barátom!

Éppen most kapám a múlt hónap 23dikáról leveledet. Én irtam volt Neked, nem tudom vettedé? mert nem akarnám hogy elveszzenek leveleim. Jól ismerem én a Te nemes lelkedet, s tudom hogy Válaszodat nem könnyen tagadod meg barátodtól, akadályodnak kell lenni mikor elhalgatz. De felettébb fájlalom hogy éppen Hazad népének betegeskedésében volt akadályod. Vajha töllem függenc eltávoztatni az ilyeneket!

Jól mondod, böltsen, hogy a jó ember szolgálaton kívül is szolgál, de szolgálatban kétszeresen. Igaz ez, némely rendkívül való eseteket kivéve. Ha meg tudhatom hogy Wesselényi Miklós akar Közép Szólnok Vármegyei Administrator lenni, talám én is segíthetek benne, ha félre taszítva vagyokis, de kételkedem benne, a mennyiben ismerem. —

Én ezelőtt negyednappal jövék haza. Szathmár Vármegyében valék, majd megmondom miért, — Károlyhoz nem meszsze, — ő pedig akkór Károlyban volt. Kedvem lett volna által menni, de nem vagyok nagy vadász, ott pedig éppen a vadászat volt a legfőbb foglalatosság, még pedig a lantsás vadászat. Vesselényinek egy vad kan fel hasította a lábát. Már én vén vagyok magamat e' féle bajnokoskodásra ki tenni.

Mikor a Magyar Országgi Statusok a 4 milliomot adóba megígérték, non plus ultráig ereszkedtek. Mert politicus calculus szerént conv. pénzben 7 milliomnál több Magyar Országon *most* nem circulál, tehát a Circularis massának felinél többet ígérték. Tehetné ő Felsege hogy többetis adhassanak, ha a Magyar Országgi Commercium aka-

dályait el hárintaná. Azomban, valamint az tisztán állallátható, hogy a Statusok generose ígértek, úgy azis hatályon [!] kívül van, hogy ő Felségének ennyire sem volna szüksége, most békekességben, — mert a Katonaságnak alig negyedrésze áll lábön, a többi az Evident Comandók Inspectiója alatt haza botsátva. — De mireis az a nagy Armáda? Jobb volna Nemzeti Katonaságot felállítani, a melyre ő Felsége keveset költene, s a melynek több hasznát vehetné jövendőben. Ez a Stataria Militia sokasága, melyet az Országlók költsönös vetékedése nevel, az Európai Nemzeteknek iszszonyatos terhe. 2 milliomra és 400 ezerre calculáltatik az Európai Uralkodók Stataria Militiajának száma *békesség idején*, és ennek tartása esztendőnként 1800 milliomba kerül. Izzad az egész Európai nép ez alatt, és mivel az Európai Uralkodók adóssága 40 milliárdra menyen, — mely nem lenne, ha a nagy armádák tartása bé nem jött volna, — ennek pedig 5 pro Cent. interesse milliárdot teszen, — ha ehez hozzá tesszük az egy milliárd és 800 milliom summát, mely esztendőnként a Katonaság tartására fördítatik, fizetnek az Európai Nemzetek (részszerént directe, részszerént indirecte) *a nagy armáda tartás miatt* esztendőnként 3 milliárdot és 800 milliomot. — Ha ennek tsak felit a Közjó elmozdítására förditanók, tíz esztendő alatt Paradicsom válnék Európából! — Menyi Reflexio nem férhet ehez!

Szutsits meg kapta a Competentiáját. Okokra okokkal, impertinentiára impertinentiával illik meg felelni. Nagy Pál s Ragályi jól szólottak.

A fiam 4 esztendőtől fogva Cadétoskodik, s noha ditsérték, magasztalták az Obesterei, még sem avanciroztatták. A múlt őszön egy atyafiához kifördulván Szathmár Vármegyébe, történetesen meg ismerkedett a Betski János Ur házával, — s egyik kisaszszonyt megszerette. Ezért kellett ki mennem. Betski János Urat nem találtam ótthon: és így a dolog függőben áll. — Nem ellenzem ha meg akar házasodni, — legyen gazda; és ha ez a planum elnem sül, ki viszem Hozzád, hogy útasítsd. Inkább szeretném Magyar Országra mint Erdélybe házasítani.

Csedő és Wesselényi Jősef elmenének, — miis elmenyünk elébb vagy hátrább, — de addig a meddig a földön mulatunk, legyünk jó barátok; én valóban maradok igaz barátod

Cs. M. mpr.

Tihón. 1-a Febr. 827.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 26. sz.]

4733.

Gr. Majláth János — Kazineczynak.

Pesth, am 1ten Februar 1827.

Napoleon sagt: «Das Herz eines Autors rührt sich immer», daher danke ich Ihnen zuerst für die Nachricht, dass die Übersetzung meiner Sagen gerettet ist, und gedruckt werden soll; Es ist eine Art von Autor-Eitelkeit, die mich veranlasst hinzu zu setzen, dass einige derselben in englischer Sprache erschienen sind, und dass selbe auch, wie man mir erzählt, einen französischen Übersetzer gefunden haben sollen.

Und nun von Etwas Gescheiteren, nämlich von Ihrem Sallust. Es freut sich ganz gewiss auf die Erscheinung dieses Werkes niemand so wie ich. Dass Zeter geschrien werden wird, ist gar kein Zweifel, aber was liegt daran? Sie müssen sich nur verhalten, wie Göthe gegen seine Rezensenten, das heisst: nicht antworten; der Lärm verhallt, das Werk bleibt.

Was geschieht denn mit den Reden des Cicero, die Sie übersetzt [!], und mit den Siebenbürger Briefen, die Sie geschrieben haben? werden die nie das Tageslicht erblicken? Die Siebenbürger Briefe sind ein Muster der Epistolographie.

An meinem Neveu Toni schreibe ich heute nach Pressburg und erkundige mich um das Schicksal meines Paquetes an Sie; übrigens muss ich zur Vermeidung alles Irrthums bemerken, dass es nur ein Paquet ist, welches ich für Sie zurück liess, nicht zwey, wie Sie in Ihrem letzten Brief vermuthen.

Über Bücher hätte ich nun wohl genug geschrieben, es ist an der Reihe, dass ist auch von einem Titelkupfer oder Vignette dazu spreche, nämlich von Ihrer Pathe. Ich höre Sie haben das Mädchen seit ihrer Kindheit nicht gesehen, das thut mir leid, Sie würden Freude haben an ihrem Anblick und an ihren Worten; die Natur ist im Allgemeinen bey der Vertheilung ihrer Gaben den Frauchn günstiger gewesen als den Männern, aber in dem begünstigten Geschlecht gehört sie zu jenen, die die Natur mit besonderer Vorliebe angeblickt hat.

Jetzt bin ich ein genesender Podagrist, muss mich aber noch sehr schonen, werde daher bis zum Frühjahr hier bleiben, wenn Sie

mir also schreiben wollen, so addressiren Sie nur nach Pesth Badgasse im Polackischen Hause.¹

Graf Ráday ist gestorben; es ist mir recht von Herzen leid um ihn, er war ein guter Mensch und mein langjähriger Freund. Wenn man nicht mehr zwanzig Jahr alt ist, verliert man einen Freund sehr schwer, denn wo findet man wieder einen? — Ihr
Mailáth.

[Eredeti je a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 29. sz.]

4734.

Cserey Farkas — Kazinezynak.

Kedves Barátom!

Sok után járás, és tudakozódás után már most tökéletes tudósítást irhatok Neked a néhai Barátunk Igaznál maradott volt vagyoned iránt. Meg halálozván Igaz, a Magyar Udvari Cancellaria két gremiumjából Tagjait, Parasotzi és Dömötör nevezetűket hátra maradott substantiája fel vigyázására ki rendelt; a Boldogultnak sok adósságai lévén: a hitelezők, a Bécsi nyughatatlan Német szokás szerint, ostromolták a Magistratust — ez biztos tagjait nevezte ki a substantiának conscriptioja, és becsüllése végett; ezen biztosságlátván, hogy a substantia olj csekélj, melj szerint ne[m]hogy a hitelezők ki elégíthetnének, sőt alig lesz elegendő az eő Biztosi itt alioquin szerfelett Istentelenül magos Diurnumok ki elégítésire, Licitatióra bocsátották az egész massát; — nem volt senki is, a ki elő áljon, és meg mondja, mi az Igazé, mi a másé; és így sine discrimine minden a mi találatott, licitaltatott — a Pénzt a Magistratualis Biztosok kezckhez vették — va partie lett az egész dologbul, a Cancellariai ki nevezetteknek még csak jó eiczakát se mondtok. NB. az efféle procedura Bécsi szokás, és ezt itt sublimis igasságnak nevezik, noha magok se hiszik. Látván, hogy Portékaid el adódtok, tudakozódtam a vevők iránt, kettől meg tudtam, önnön Agensemét el küldöttem hozzájuk meg tudni: sajátidbul nincs é általok valami meg véve — nem volt, mind ketten csupán néhány darab könyveket vettek. A dolog valósága ennyibe ál, és valóba sainálom, hogy

¹ Eddig a levél idegen kéz írása, innentől Majláthé.

tulaidonodat ilj Bécsi manipulatio nyomán el kelle vesztened. Hohenhauserbe nevem be lévén irva, azt nekem Prof. Márton Ur Igaznak halála után csakhamar vissza hozta. Most el hozta a Mailáth Regéjit, Concipista Szentgyörgyi Ur is kezembe küldötte az Erdélyi Levelidet, és e kettőt miheljt jó, bizonyos alkalmatosságot kapok, utasításod szerint Posonba le küldöm, gondossan be csinálva. Erdéli Leveleid nállam bizonyossan nem jutottak azon mocskos külső állapotra, minőbe vannak. Szentgyörgyi Ur még csak papirosba se borítva küldötte hozzám egy Erdéljbül itt mulató Uraságnak szolgálátul, és boritékján kéz nyomai valóba láthatók is az Erdéli inasnak.

Hallottam volt hogy a néhai Gyöngyösi, igen heljes ki fejezésed szerint, Leonisztáink [!] Antistesze, Krasznán születet, holis Pap volt édes Attya — ezen hallomásba Levelidbül tökéletesebben meggyőződvn, magamhoz illőnek, és ha nem cselekedném, nem illőnek vélem, az eő Emlékezetét heljbe Krasznán meg tisztelni, és ezt ugy gondolom, leg arányossabban tehetem, ha a Krasznai Reform. Templomba, hol az Attya hirdette az Evangeliumi Igasságokat, a falba Nékie egy Emlék követ heljheztettetek be. Rövid Magyar inscriptio, meljen lenne az is, hogy az Emlék töllem szármozik, nem egoistai, hanem tollerans absichtbul kívánom, hogy catholicus ember nyuitja [!] azt egy nem Catholicus Pap Pap fiának. Ilj felül Irást Te tehetsz minden bizonnyal leg arányosabbat. Barátságossan kérlek tehát, készies eggyet, és küld meg nekem.

Nem lehetne é igen buzgón ohaitani, hogy azok, kiknek Anyai Nyelvünk ki csinositása végett a foljamotba lévő Ország gyülésen tett gazdag ajánlások el rendeltetése bizatva van, az ide boritéklott Hirdetmény¹ értelméhez képest való intézetet tennének Nállunkis a Görög, és Római Classicusoknak hív, okos fordítások iránt. Meg lehet, hogy hibázom, de áthatatoson hiszem, 's tartom azt, hogy a kötöt Beszédbéli fordításra nem vagyunk még annyira készen, hogy a régi Classicusok Munkáit Classice forditva tehessük eszközéül Nyelvünk gyarapodó csinositásának, de igen a Prosaicusokat, noha ez is arduum opus. Én ugy gondolom, hogy ha azon ki rendeltetett se nem Tudós, se nem Tudományos Biztosság, de még is már a Publicum előtt ennek passirozni kellező Valami a Valóságot valóba

¹ Nincs meg.

meg ismerni akarná, és tudná, erről való gondoskodása nem volna haszon nélkül való gondosság. — Éljen boldogul, ezt kívánva vagyok
Bécs 2-a Febr. 1827.

örökre hív barátod.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 51. sz. V. köt.]

4735.

Bárány Ágoston — Kazinczynak.

78-dik Szám.

Tekintetes Kazinczy Ferencz Úrnak, Bárány Ágoston,
hazafiúi szíves üdvezletét!

Szent-György. Februáriusz' 4-ikén. 1827.

Illésházymra alig ösmérhettem. Fogadja-el tőlem a' Tekintetes Úr, alázatos tiszteletemhez csatolt köszönetemet azért: hogy árnyék-rajzolatomat, csinos festéssel díszesíté. Én, tudom: koszorút rablék az érdemtől, a' behúnyt szem előtt; de a' szemesebb látni fogja a' valót, és akkor a' Gondatlanabbak előtt nyert rövid dicsőségem mellett, szomordian fogok lakolni azért: hogy ott tellyesen araték, hol szántottam ugyan, de más magot vetett, 's kigyomlálá a' konkolyt.

Nádoraim lassankint készülgetnek; de nem azért: hogy egy pár év' múltán világot lássanak. Könnyű addig a' hibán igazítani, míg töredékben áll a' munka. És azért, minden jegyzést, mély tisztelettel fogadok utóbb is; 's 'sengéimet örömmel nyujtom ezután is, a' Tekintetes Úr' vizsgálata alá.

Egy 28. esztendő's Ifjú, ki egy új Afrikában él, hazájától, 's jó embereitől távol, de annál messzebb a' könyvtároktól, lehetetlen: hogy egy két könyv után, tökéletest adhasson hirtelen. Vajha az oklevelekben segédet találnék! Kiadott Nádoraim sem maradnak úgy, a' mint most láthatók. Jobbára meg vannak már azokban igazítva töredékemben a' botlások.

Bár csak valaki megéneklé az Ausztriai Háznak 300. évi Magyar-királykodását! Ezen év lenne annak épen alkalma.

Áldja Isten a' Tekintetes Urat, Hozzátartozóival együtt. Ajánlom magamat becses emlékezetébe, 's nemes kedvezéseibe. Ohajtok boldogságot!

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 27. sz.]

4736.

Toldy Ferencz — Kazineczynak.

Pest, febr. 5. 1827.

... A kért jegyzetek közléséért buzgó hála! Vigyázva fogom használni, a mint kívánád, munkálódásaidról pedig úgy szólni, a mint nyugalmas megfontolásom sugallani fogja. Ellenségeket csinálni Neked? ... Mérséklet és nyugalom fog elterjedni munkánkon, hol a magunk ítéletét mondjuk ki, ezt pedig csak ott, hol nem lesz kit beszéltetni magunk helyett. Csak így lehet véleményem szerint elkerülni a dictátoroskodni akarás vádját. Rólad irandó czikkelyemet, mihelyest társammal átnéztem, tüstént felküldöm Hozzád. Ha ellenkezésre találna a munkámon végig huzódó regnans idea, álnévem pajzsa alatt *akárki* ellen is határozott, ha kell, kemény módon fellepek. A nyomtatáshoz még nem foghatok, mert ámbár annyi pénz már van a gyűjtőknél, a mennyit előre le kell tennem Trattnernek, de kezemmel még nincs, és így várnom kell. A pénz dolga oly gyöngéd és csiklandós dolog, hogy abban igen vigyázva szeretek eljárni; irtózom a miatta való pirúlhatástól. Örülöm kell hát, ha az első kötet martius végéig kijöhet. ...

Az Általad említett újabb kikelés <Vidovics Ágoston> nevet visel, mely megett azonban Pápay rejtezik, némely más Balaton vidékiekkel. Az a szegény pap, a mint hallom, csak nevét kölcsönzé oda. Elkésett könyv. Ki gondol most már a nyelvi vitákkal? Csak-hogy egyáltalában kevesebbet gondolnak könyvvel, mint régebben!! Szeretem, hogy sem Batsányi kurjongatásai, sem a szegedi vigjártékok, sem Vidovics nem recenseáltattak. Így elhangzanak. Ez reconvalescentiánkra mutat.

Nekem nem lehet Téged és Köleseyt nem szeretnem, s magam is hizelkedem magamnak a Te s a Kölesey szeretetével: annyival inkább fáj nekem, hogy egymást nem értitek; ő pedig, ha valaha megérdemelte szeretetedet, most érdemelte meg. E tárgyról soha örökké nem fogok szívesen szólni; de el nem hallgathatom, hogy Kölesey nemesen viselte magát a legkellemetlenebb dologban, s az én ítéletem szerint nem érdemelte azt a bánást, melylyel őtet a Minervában illeted. Döbrenteivel való levelezésének kiadása Szemere gondolatja és elhatározása volt; Kölesey azokat sem kiadásra, sem affectatióból nem írta. Ő a leggyermekibb szív, melyet gondolhatni,

s hogy ez mutatkozik barátságos levelezéseiben, igen természetes, mert nála némaság és leplezetlen őszinteség közt nincs közép. Hogy kicsinységekben makacs, mint vala Tasso, keresve van-e az? Ha ki Kölcheynek teljes bizodalját meg tudá nyerni, annak könnyű ötlet ismerni, mert ő nem ért a tettetéshez; én pedig félek: Ti soha sem nyilatok meg egymás előtt teljesen. Döbrentei levelei Döbrentei megegyezésével vétettek fel. Nem tartom oly rendes dolognak ily levelek kinyomtatását: teszük minden nemzetek, mert kort és embereket festenek, s megbecsülhetetlen psychologiai kincset foglalnak magokban.

Tehát augustusban jössz fel? Vajha, oh vajha! A jövő év elején, a doctori kalap felvétele után, azonnal utazom, megjáróm Németországot, talán — — ? Ó bár személyes látásod emlékezetét vihetném magammal a hosszas útra! Csak akkor nyugodnám meg teljesen szeretedben, ha akkor sem vonnád meg tőlem kegyességedet, minek-utána látni fogtál; s hidd, hogy ez a megnyugvás nekem annál kívánatosb, mert nem lehet, ki inkább öhajtaná szeretedet meg is érdemelni.

... A mi Mailáth magyarosított Regéit illeti: a könyvárusok semmit sem akarnak tudni magyar könyv kiadásáról. Majd Trattner próbálom meg.

Bártfayhoz írt epistolionodat nekem küldted meg. Íme itt van. —

[Megjelent a Kazinczy G.-féle kiadásban.]

4737.

Kazinczy — Sággy Ferencznek.

Sággy Ferencz Úrhoz.

Febr. 7d. 1827.

Csak most olvasom a' Tek. Úr' fija által írt Verseghy' Életét. A' kép neki nem hív képe. Én visszajövele után festetém ötlet Stunder által; 's az Verseghyt híven is adja, szépen is készült. A' Tek. Ur azzal tetézhetné eránta barátságát, hogy Aglájáját, és azzal együtt minden egyéb Verseit, oda értvén, mellyek Élete előtt állanak, nyomtattassa újra, 's a' kezemben álló képet a' könyvnek tégye elébe. Tudva van a' Tek. Ur előtt, hogy én Verseghynek, ki egészen, egészen, más lett mint egykor volt, barátja nem valék,

's nem leheték; Izlésem, Grammaticám, Moralitásom az övétől egészen különböznek; de Verseghy hív volt Nyelvünkhöz, 's egész életét annak áldozta, a' mit jónak néze; 's így én, ha tévedésitől iszonyodom is, mint ő az enyéimektől, méltónak tartom emlékezetét a' hálára. Ha Aglája, és mind az, a' mit azolta irt versekben, kiadatik, parancsoljon a' Tek. Úr a' képpel. Eggy olasz versével is fogok szolgálni, melly azon német darabjához, melly lap 151. áll, hozzá fog illeni.

Tekintettel tisztelettel

aláz. szolg.

K. F.

[Kazinczy másolata a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 27. sz.]

4738.

Kazinczy — Toldy Ferencznek.

Édes Barátom,

Sietve, mondanám; ha minden leveleim sietve nem volnának írva. — A' Gróf Mailáth *Magyarische Sagen und Märchen* fordítását Febr. végén kapom-vissza. Kérlek, szerezz neki nyomtatót. Nem kívánok semmi czifrárt; azt semmiben nem szeretem; de szépet, csinost, gondost. Szép metszésű *hosszas* betűket, el nem kopottakat, igen fekete tintát, fehér színű papirosat, szép formátumot, és gondos Correcturát. 'S néhány példányt magamnak, 's hogy a' Gróffal feloszthassam. A' Grófnak is, nekem is kell ajándékul barátink közt. — Kérlek, szólj a' Gróffal, 's hire nélkül a' betűk 's formát eránt semmit ne végezz.

Mit mondasz levelemre, mellyet bizonyosan vevél; és belőle mit szedhetsz-ki? — Mit arra, hogy még Berzsenyitől is megtagadom a' classicus szint, holott ő azt igen nagy mértékben bírja, 's némelly Ódája Horázi tűzzel, némellyike Horázi bájjal van írva? De ha levelemet *balúl* értené is sok, mert *balúl akarná* érteni, Te azt nem *akarhatod*. — Hát ha még Kölcseyd ki is nyomtatná! Irtózom az illyentől, 's nem fojthatom-el irtózásomat. — Azért irunk e leveleket, hogy idegen szem lássa? — De hagyjuk abba.

Várom az ígért íveket.

Stettnert ölelem. Kérem, küldje-meg nekem a' Bártfayhoz írt Epistolámat.

Pyrkernek Tunisiászatát és Gyöngyeit bírom : de szeretném látni Rudolphiászatát. Míg peremet Pesten meg nem nyerem, semmi könyvet nem veszek. Ha valakitől kölcsön vehetné azt, 's felküldhetné, nagyon leköteleznél. Az Allgem. Zeitung egyik darabjában az mondatik róla, hogy Homér olta nem irtak olyan Epopoeát. Ha a' szó nagyított is, de egy értelemben igaz lehet.

Hát a' mi Vörösmartink nem dolgozik egy új Epopoeán? Óhajtom azt szívesen, 's azért óhajtom, mert Zalánt és Cserhalmot ismerem.

Öllelek.*

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában : M. Irod. Lev. 4r. 134. sz.]

4739.

Comáromy István — Kazinczynak.

Pozsony 7k Febr. 827.

Különös bizodalommal 's Tisztelettel való
Drága Nagy Jó Kedves Uram Bátyám!

30k Januáriusban költ, igen betses és atyafiságos Levelébül Oskolás Fijaim iránt tapasztalt gondoskodását Kedves Uram Bátyámnak, úgy szinte felölök tett Tüdösítésát háládatos köszönettel vettem, mellyért Fő Notarius Dókus Úrnak is, hogy gyermekeimet figyelmére méltóztatta, Tiszteletem mellett szíves köszönetemet üzenem, 's őket ezentúl is mind két részrül gratziájokba ajánlom. Kivánságom semmibe inkább nem tellyesedik, mint midőn érdemes Emberek a' Tudományok iránt való figyelmekkel gyermekeimet példájoknak követésére gerjesztik, kivált hogy eddig való gyenge idejekhez képest tapasztaltt igyekezetek jövendő előmenetelekhez reménységet nyújt.

A' Zóltán és József Ötsém Susittsal való dolga, mellynek vizsgálása a' Personalis által a' K. Táblának némelly Tagjaira bizattatott, már régen halgatásba lévén, én, sőt mások is olly vélekedésben vóltak, hogy az már végképen el enyészett, mert az észrevehetetlen csendességben folytatódott 's kimenetelét tsak magatúl József Ötsémtül tudtam meg, a' ki szinte tegnap beszélte el nállam, hogy a' Personalis és némelly K. Táblabéli Tagok előtt néhány

* Nro 16. Megk. Febr.' 12. 827. — Toldy F. jegyzete.

Ifjaknak jelenlétekben még kellett nékik Susitsot követni, azon kívül Consilium abeundi adattatott nékik, olly móddal, hogy 12dik Februáriusban már itt ne találtsanak. A' Casus sem nem valami alacsony lelküségbül, vásott erköltstelenségbül vagy malitiábül származott, hanem egyenesen az Ifjúi éretlen korrallal többnyire együtt járó hirtelen tüzes indulatból, mert Susits ellen az Ifjúság között az a' hír terjedvén el, hogy ő a' Nemzetiség ellen, melyet az Ország Rendei egyben a' Magyar Nyelvnek terjesztése által elő mozdítandónak 's fel ébresztendőnek vélték, a' Kávé Házban gúnyolódott, minnyájan felgerjedtek ellene, 's midőn az Ifjúság között az Ország Házában a' Dictaturán megjelent, mindenünnen kiabáltak rá, hogy távozzon el, mert véle együtt írni nem fognak, és így osztán versengések támadván 's költsönös hunczvutozásokkal [!] folytattatván, történt az, hogy Zoltán Susitsot pofon tsapta, József Ötsém pedig reá széket kapott, melyet megtartóztattak mások a' kezében. Ezt ugyan helybe hagyni nem lehet, hogy aruannak minden ki halgatása nélkül Standrechtmässig procedáltak, de a' mennyiben annyi Ifjúság lármája között nehéz volt módot és mértéket az egymás által ingerlett indulatban tartani, és minthogy a' megbántott Nemzetiség megbosszulása a' nemes érzést minden igaz Hazafiban méltán fellobbanthatja, mint semmi malitiával egyben nem kötött hirtelen cselekedet még igen szenyvedhető, és itten Józsi ellen nagy sensatiót épen nem szerzett senkiben, úgy hogy ha az Inquisitio a' Statusok eleibe referálódott volna, a' Statusok ellenek Actiót épen nem determináltak volna. E Postával irok az Édes Attyának is, reményilem meg fog engesztelődni iránta.

A' Felső dispensálta az Országot a' születése napjára Bétsben küldendő Deputatiótól, ma vitte el magával a' Palatinus a' Köszöntő Felirást. Nagyon jól esett, mert egy ebédért Németnek állani haszontalan dolog, 's felül reá alkalmatlansággal és költsékezéssel jár.

A' Diacta végiről én gondolkozni se tudok, mert még temérdek az a' dolog, a' melly az eddig pertractaltattaknak következtetésében hátra van. Hát még a' Correlatiók Dolga és a' Gravamenek? Isten tudja ha még e' Nyarat itt nem tölti é közzülünk a' ki élni marad. Én ugyan azt mondom hogy ha a' Fejedelem praeclusi Terminust nem teszen, melyet a' mint mondjak nem akar, félek tőle, hogy szüret is itt ér. — Ilyen Diactát ugyan ember nem ért az Ország fenn állásától fogva, de ne is érjen senki, szivemből kívánom.

A' Correlatiók Dolgába megvalloim hogy nem tudok eléggé a'

Zemplini Instructi6n tsudálkozni, melly még a' 799k Esztendő előtt költ Conv. pénz értékü adósságokat is 40 ftban kivánnya meg állapittatni, a' melly ellen mind az 1811/2. Ország Gyűllése, mint pedig minden Jurisdicti6k mint különös sérelmek ellen repraesentáltak, 's itt ezen Instructio mint inconsequens tselekedet úgy nézettetett.

Többire nagy betsü atyafiságos Úri Favoriban ajánlott alhatatos tisztelettel maradok

Az Urnak Drága Uram Bátyámnak

alázatos atyafi szolgája
Comáromi István mpr.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: Jogt. 4r. Orsz. gyűl. 7. sz.]

4740.

Toldy Ferencz — Kazinczynak.

T. Kazinczy Ferencz Úrnak

Schedel Ferencz tiszteletét.

A' fordított regék' kiadására Landerert hajlandónak találtam, azonban semmi bizonyost nem végezheténk; ő nem, mivel a' kéziratot nem látta, én nem, mivel általad semmire fel nem vagyok hatalmazva. Azért is tudósítlak hogy, ha talán a' könyvnek már-cziusi vásarra való kijövéset ohajtanád, a' kéziratot azonnal megküldjed. Ha szeretsz, T. úr, tisztelj-meg azon bizodalommal, hogy a' munka az én ügyelésem alatt jöjön ki. Új garmondja nincs Landerernek, de fogadja, hogy csinosan lesz nyomtatva, 's most Prof. Vas nyomtattat egy latán könyvet ugyan azon betűkkel, 's a' könyv valóban szép. Papirozt jót fog adni; az elrendelés' dolgát pedig úgy fogom intézni, hogy a' munka egészen a' nálam levő legújabb angol és franczia példányokhoz hasonlítson; 's nyomtatási hibáktól szabad legyen. Ird-meg egyszersmind, T. úr, hány példányt kívánsz jutalom fejében — mert készpénzi honoráriumról itt szó sincs. Ha meg fognád engedni, egy elébb veled közlendő előszót is írnék a' munkához.

Tehát mindenek előtt a' kéziratot, T. úr! feltételeidet! 's végre eltökéléseidet, kire legyen bízva a' felügyelés. Trátnnerrel nem szóltam, mert nem reménylek semmit sem. Ő fél a' m. munkáktól. Van is oka. De még sem szeretem hogy azon panaszkodik, hogy

munkáid maculatúrákká váltak. Hogy haszna volt velök, én hiszem; hogy pedig maculatúrává tett egy rakás példányt, annak ő az oka. Félszeg cselekedés-mód élő írónak divatban lévő könyvét azzá csinálni, mert ugyan az által is árt a' munkának. De Trattner, kalmár! 's a' macul. is behoz pénzt, ha keveset is. Kis' Horáczáról most ott szó sincs. Úgy látszik, hogy nem meri kiadni. Meg kell vallanom hogy én észrevettem hogy a' praenumeratióra próbálgatott munkának kevesebb kelete van mint másnak, 's azért igen balolom (!) midőn olly ember, kinek van tehetsége, ehhez az eszközhöz nyúl. Az enyémmel én persze kénytelen vagyok.

Döbrentei a' minap a' budai redoutban avval köszöntött hogy: «kegyetek ellen én most kikelek». A' kegyek (!) a' neologusok, főképen pedig Te; az alkalom a' recensio, mellyet levelezéseire irtál; a' vehikulum az Élet. és Lit. Ezt, nem tudom, szabad e most még megmondani; azért hogy fecsegőnek ne mondassam, sub rosa közlöm. Ma megnézem ittben van é Szemere, 's megkérdezem a' dolog iránt. Az Élet és Lit.' 2d. kötetét én corrigálom, 's a' könyv tetszésemet bírja. Most Kisfaludynak egy vigjátéka szedetik. Ezen kötetet megint én fogom recenseálni, 's ha Döbrentei igazságtalan lesz Ellened, bízd reám, én nyugalommal, de mit Nachdruck fogok a' dolog mellett szólni.

Tisztellek T. Úr maradván kész baráti szolgálád. Pest, Febr.' 10. 1827.

[Eredetije a Szemeretár IX. kötetében.]

4741.

Kazinczy — Toldy Ferencznek.

Schedelnek Kazinczy baráti tiszteletét.

Meglehet, édes barátom, hogy én Kölcey nem ismerem. Nékem elég, hogy én Tasszói makacs elborulású emberektől irtózom. Nem fogom soha felejteni, mennyi örömet, mennyi barátságot köszönhetek neki, 's hogy első Kunstphilosoph köztünk, 's tőle gyönyörű dalokat vevénk, és fogunk venni; de én makacs elborulású emberrel egy fedél alatt nem lehetek, 's az olly embert, a' ki esztendőig nem engedi magát ostromim által megvétetni, 's nem is felel leveleimre, 's másnak vádol, nem magamnak, nem szerethetem. De hiszen

szeretni mást senki nem köteles; én őtet úgy nem, mint ő nem engem, 's nem panaszkodhatik, ha neki visszaadom a' negativa kölcsönt.

Én elhiszem, hogy leveleink kiadása a' Publicumnak örömére lehet; de akarnád e Te, hogy leveleid, úgy a' mint írtad, kiadassanak — híred nélkül — törlések nélkül? — Cicerónak említett helyét állítom védelmemre. Mi lesz úgy a' társasági életből? 'S azt kelle e tenni Vályi-Naggyal, özvegyével, gyermekivel? Kőlcsey bizonyosan nem szeretné ha minden levelei kiadattatnának, noha őtet az okosság (prudence) nem hagyja úgy el leveleinek írása alatt mint engem. De hagyjuk ezt. — Az szükség elengedhetetlenül, hogy cselekedetünk nemesek légyenek, 's az lehet gyengeségek mellett is. Külömben én tévedésben lehetek; de legalább hát a' psychologusnak az is kedves lehet, hogy tévedésben láthat engem, mint akárki mást. Szomorú vigasztalás!

Nagyon óhajtom, hogy a' Mailáth Regéji megjelenhessenek. Szeretem őtet, úgy mint keveset.

Augustusban, ha vége lesz az Ország gyűlésének, Pesten kell lennem, még ha nem akarnék is ott lenni, mellynek azonban nagyon örvendek. A' posta indul, 's még több leveleket is kell útnak eresztenem. Isten hozzád. Fenyérynek köszönöm az Epistolát.*

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 134. sz.]

4742.

Kazinczy — Toldy Ferencznek.

Édes barátom,**

A' melly nap minapi leveletem már vitte a' posta, vettem a' Döbrenteiét. Közlöm rá adott feleletemet, minden változtatás és kihagyás nélkül —

«Most veszem Tőled az ipam' rezét (Platte), 's kedves kincset veszek-vissza benne. — Köszönöm hogy barátságunk' elhülését tartóztatni akarod. Valóban illő mind kettőnknek arról gondoskodnunk, hogy az meg ne történhessen. Meggyőződésedet 'Te is a' gyengeségig

* Nro 17. megk. Febr'. 15. 827.

** megk. Febr'. 18. nro. 18. — Toldy F. jegyzetei.

szereted, mint én a' magamét. Űzzük tehát a' mit jónak látunk, és minekutána értjük, hogy a' praeceptoroskodás itt haszontalan, ne is illessük e' pontot; sőt többet kívánok, édes barátom, minekutána tudva van előtted, hogy nekem gyermekségem olta stúdiumom Szaluszta, 's erre minden kapható segédet összegyűjtöttem — egyet Te is szerzél reá — te pedig őtet stúdiumoddá nem tevéd, sőt talán nem is olvasád (ki olvasott mindent?), tedd-fel szerényen más felől, hogy az is láthat. Nekem kinos dolog tőged a' Verseghe'i és Bacsányi' sorában látni; hogy ott vagy, lássd Sághe által kiadott Élete' 11dik lapját, hol azt az embert nem csak úgy fogod látni, mint izeveszett és nagyon superficiális embert, hanem úgy is, mint malitiosus kábát. De ha tetszik ott lenned, nekem 'Te ott is kedves lészesz, csak hagyj békével mennem útamon, mint én hagylak a' magadén. — 'S nem egyedül magamnak van panaszom ellened; panaszkodnak ifjabb társaink is; 's ime 'Te, ki annyira bírod a' mesterséget, magadat kedveltetni a' Nagyoktól, ezektől gyűlöltetel. Te őket Űjászoknak nevezed; 's az nekik úgy nem fáj, mint nekem nem, hogy Somogyi Gedeon Nyelvrontónak, Verseghe pedig, hogy számárra ültete (Prixner metszé a' képet, Budán). De ha ezek mennek túl a' határon, nem mennél e te is más részekben, 's nem maradál e túl a' határtól, a' hol túl nem mentél rajta? Illik e a' lelkes Kisfaludy Károlynak, a' tiszteletet olly hamar (az az korán) elért Vörösmartinak, a' csudálást-érdemlő Bajzának meg nem ismernünk nagyságokat? illik e nem látnunk mi Fenyéri és Toldi? hogy Kovacsóczynak és Thewrewknek olly darabjaik is vagynak, mellyekkel 'Te és én kevélykedhetnénk? Nem akarom hogy Te tagadd-meg érzésidet; nekem még kedves, hogy emberei a' más résznek is vagynak, 's gyengeségem talál abban vígasztalást, hogy Te is amott vagy; egyedül azt kívánom, hogy útamon engedj szabadon mennem, 's ne zavarj-meg haszontalan remonstratióiddal.

Örvendek hogy abban a' mit az Élet és Lit. 2dik Kötetében dolgozám, szerény ellenkezést találál.

Arra intesz, hogy leveleimet adjam-ki. Én pedig szeretném, ha írni sem tanúltam volna meg, mint hogy azt lássam, mint trombitáltatik-ki a' Publicumnak, a' mit barátimnak írok, 's bizodalommal. Elhiszem hogy a' Psychologusnak kedves dolog bekandikálni estve ablakomon, 's kilesni mit csinálók magamban, vagy barátommal. De én nem vagyok nézést érdemlő personnage historique, 's éjszakára gondosan bévonom tábláimat, hogy a' Psychologussal, ki jám-

bor lelkű, ha ugyan Psychologus, az úcza' gyerkőczéji is ne kandi-káljanak-be. Az oíly portékákat legfeljebb halálunk után kedves látni, mikor már magunkat nem lelhetnek; de még akkor sem szabad, baráti kezek' törlése nélkül 's meztelenségeinkben. Élj szerencsésen.»

Imhol, édes barátom, Döbrenteinek megrázása (mert annak veszem, a' mit az Élet és Lit. 2dik Kötete veszen-fel tőlem) visszahozá nyugalmomat. Mindég jobb kifakasztani a' sebből a' mi a' gyógyulást gátolja, 's már most előbbi lábom állok egykori barátommal. Még arra is van jusa a' szorosbb szép barátságna, hogy minden szó nélkül tépjük-el a' más írását, 's nem szeretném ha én az illy barátom eránt, vagy az illy barátom énerántam, kevesebb bizodalommal volnánk, mint Süly vala IV. Henrich eránt; de valamint barátunkat a' Jézus Christus vagy Mózes — mind egy — parancsolatja szerint úgy tartozunk szeretni mint magunkat, az ügyet pedig inkább mint magunkat: úgy az is kötelesség, hogy ne csak a' magunk érzésének 's tudományának higyjünk, hanem szerényen és barátságosan tegyük-fel, hogy valami kevés esze 's tudománya barátunknak is van; kiváltképen pedig az szükség, hogy a' *γνωθι σεαυτον* lebegjen mindég szemünk előtt, 's érezzük, mit tudunk, és mit nem tudunk. Én angolyúl nem olvasok, a' mit D. tud, de Szallusztot értem 's szeretem, a' mit D. sem nem szeret, 's az nagy baj, sem nem ért, 's az is nagy baj; mutatja Verseghismusa. — Nem mondhatom Neked, mennyivel vagyok könnyebben, miolta Döbrenteit ismét nyugodt elmével nézhetem. Irasci facilis, tamen ut placabilis essem. —

Már most azt kérheted, hogy hát Tasszó eránt mint érzem magamat. -- A' mint feleletemet olvasátok Minervában, azt irád, hogy iszonyodál — most azt, hogy nem érdemlé keménységemet. Az meglehet; de az is meglehet, hogy Te nem látod mindenik oldaláról a' dolgot. — Élő ember levelét kiadni, törlés nélkül kiadni, ötöt barátja özvegyével 's gyermekeivel összeakasztani, szavamat, vagy akárkiét másét *mosolygani*, szavaimra *fejet csóválni*, mind ezt nem teszi jóvá a' Tasszóság — mert én is készebb vagyok magamat *rossznak* tekintetni, mint *bolondnak*, mint Marquis Posa Don Karlószban. Fekadjon-ki, támadjon-meg, azt tűrni fogom; de kevélyen bánatni magammal, az talán sok a' Tasszóktól is, nevelt ember úgy senkivel sem bánhat. Mit irtam, nem tudom; noha szemem előtt, legalább kezem közt van Minerva; azt tudom, hogy az immoralitást magamon tűrnöm szabad nem volt, hogy neheztelésemet

kelle tudatni a' Publicummal, hogy én nem az az ember vagyok, a' ki sírban fekvő barátomat tolvajnak tekintessem, ha róla a' szennyet elháríthatom. — Nekem is lehetnek olly leveleim, mellyeket a' Psychologus örömmel olvashatna, de ezek a' Csekei Correspondentiák nem ezek számába valók. Ha Kőlcseynek annyira lelkén volt az, hogy nem V.-N., hanem ő az, a' ki ezt tevő, más út is volt, a' mit vehetett volna. És hát az a' faragatlanság, hogy felduzzad, 's felelet nélkül hagyja leveleimet, 's nem nekem panaszolja sérelmit, hanem másnak, 's ott vádol, a' hol én magam nem menthetem. Ez nem Tasszóság, hanem alacsonyosság. Azonban szeretném, ha jelen volnál, mikor meg fogom őtet látni. Ő nekem rokonom, 's barátom volt. Ezt felejtetni soha nem fogom. Még inkább nem, hogy Kunstphilosoph, a' millyen nálunk nincs; leginkább nem, hogy barátja Szemerének, 's gyönyörű lelkes Dalköltő, — 's ha mind ez nem volna is, *Ember*. — Éljen szerencsésen. Ölellek szíves barátsággal.

Febr. 11d. 1827.

Febr. 13d. 1827.¹

Épen el akarám küldeni ezen levelemet Dnek, midőn veszem tőled a' hirt hogy fenyegetőzik. Várjuk be hát mit mond. — A' Mailáth Regéji Bécsben vannak. E' holnap végével jó onnan egy barátom, 's hozza. Ma indul hozzá levelem, hogy Pesten adja-be a' postahivatalnál pecsét és Adreszed alatt. — Szabad kezéd van tenni, édes barátom, valamit akarsz, de mindent közölj Gróf Mailáthtal. Köszönöm e' nagy jótétedet, mert reám nézve valóban az, igen nagyon köszönöm.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 134. sz.]

4743.

Cserey Farkas — Kazinczynak.

Kedves Barátom!

Volt szerencsém Tekint. Soos János Urat tisztelni, meg ismerni és noha csak egyszeri látásból, mégis egészen 's igaz értelemben oljannak találni, a' miljennek irtad — nyereségemnek tartom tehát,

¹ Ez a toldalék külön kis szelet papírra van írva.

hogy ötöt láthattam, vele meg ismerkedhettem. Erdélji szép Leveleidet és a Gr. Mailáth Magyar Regéit jól be packolva le vitél [!], 's kezembe juttatás végett el küldöttem szállására. — Igaznál maradt holmiddel mi történt legyen, utolsó Levelembül olvashattad; sajnálom valóba hogy így történt; de ennél se tisztességesebbet, se igazságosabbat most Bécsbe várni nem kell. Tihai Rokonom, kinek méltatlan esete gyöttri szívemet, ha valami Atyai, egyszersmint igen igen Barátságos kérésével talál Hozzád foljamodni: kerlek, fogadd¹ a minden jóra forró indulatu sziveddel és igaziesd annak érzése javalati szerint. Vagyok örökre

Bécs 13dik Febr. 1827.

tökéletesen igaz barátod.

Kivül: *de Vienne*: À Monsieur Monsieur François de *Kazinezy*.
p. Bude — S. A. Uihelj à *Széphalom*.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában. M. Irod. Lev. 4r. 51. sz. V. köt.]

4744.

Gr. Majláth János — Kazinezynak.

Pesth, am 15/2 XXVII.

Die letzte Nacht war Ball bei Gräfin Teleki László, der erste, den ich diesen Fasching mitgemacht, ich bin auch noch ganz übernünftig, kan es mir aber nicht erlauben ihnen nicht zu schreiben; Sie werden sich freuen zu hören, dass Phygie schön war wie eine Göttin. — Die Anweisung, die Sie mir in ihrem letzten Brief auf die allerdings kusslichen Lippen der Hellenin geben, nehme ich zwar sehr gerne an, werde aber den Wechsel nicht presentieren, denn er dürfte mit Protest zurück gewiesen werden.

Dass meine autographischen Beiträge Sie freuen ist mir lieb, und eben so dass Sie mit den magyarischen Gedichten zufrieden sind.

Mit Toldi werde ich wegen eines Verlegers der Übersezung der magyarischen Sagen und Märchen sprechen; wenn das Werk gedruckt ist, werde ich von den Freyexemplaren, die sie mir zur Theilung anbieten, nur um zwei bitten, eines für meine Tochter, das Andere für ihre Iphigenia.

¹ Az eredetiben érthetetlenül: *fogad.*

Der zweite Band meiner magyarischen Geschichte ist längstens bis Ostern fertig; er wäre es längst, wenn ich nicht krank gewesen wäre, und nicht Hammers Geschichte des osmanischen Reichs erwartete, welche bis März erscheinen soll. Nächstens schreibe ich ihnen ausführlich über den Plan dieses zweiten Bandes.

Das [!] Sie mir ihre Glossen zum Sallust mittheilen wollen, ist mir überaus werth, ich fürchte aber, dass Sie meine Fähigkeiten weit überschätzen, wenn Sie glauben, dass mein Urtheil ihnen von Nutzen sein kan.

Schicken Sie das M. S. an Schedel, oder sonst wen immer, mit dem Bedenken es im Fall ich gerade abwesend wäre, es meinem Schwager Emrich Battyányi, oder dessen Frau zu übergeben. Bis der 2te Band der Geschichte fertig ist, bleibe ich hier. — U. nun leben Sie wol, mich brennen die Augen von der durchwachten Nacht, die Schrift bewährt es hinlänglich.

M.

[Eredeti je a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 29. sz.]

4745.

Kazinczy — Gr. Gyulay Karolinának.

Az én imádott barát némnak.

Farkas Sándor barátom jelenti, hogy Nagysád az én kedvemért megfosztá magát az Erdély' legtiszteleteresbb Fejedelme' képétől és azt neki már általadta. Én azt kimondhatatlan örömmel veszem a' képért is, mert higgyen nekem Nagysád, édes Lotti, én arra soha sem fogok pillantani religiosus tisztelet nélkül; de nevelni fogja tiszteletemet az, hogy azt Nagysádtól veszem, és épen akkor, mikor hallgatása azon rettegésbe hoz, hogy Nagysád engem a' maga kegyességeire érdemetlennék tart, mert annyi levelimre hallgat. Szívem azt sugja ugyan, hogy azt csak a' nagy csapás okozza; de a' ki szeret, az retteg. Mért nem engedtetik az nekem, édes Lotti, hogy Zsenivel felvessem magam egy szekérbe, és repüljek Nagyságodhoz. De ha tudná Nagysád, hogy eggy 68dik eszt. élő, 's a' sorstól ennyit üldözött ember nem teheti a' mit akar, kivált elfogva ennyi és ennyiféle dolog és gond által, Nagyságod bizonyosan kimentene, hogy szives részvéteemet nem

bizonyítottam. A' nagy csapásokban, 's mi lehet ennél nagyobb, legtanácsosabb elnémúlni.

Kérem Nagyságodat indulatosan, ne engedje megszakadni azt a' szép lánczot, melyet Nagysád még gyermekségében fűzött, midőn kedves anyja' tisztelőjét, a' gyermeki naiveté szeretetre legméltóbb és általam soha nem felejthetett édességével barátjának fogadta. Én szeretem magamat annak az Angyalnak emlékezte által Nagyságoddal testvérének tekintetni. Neki Nagyságodon kívül nem lehet hívebb tisztelője mint én, mert ki ismerte az ő angyali lelkét úgy mint én, 's már 1784 oltá. Melly boldog emlékezetek? Bár halálom óráján is emlékezte lebegne körül. Csenedesebben halnék-el.

Süsin kívül, és Therézen kívül, régibb barátnéim között nekem nincs kedvesebb mint Báró Prónay Simonné. Az is oda van. De kereszt lányom Iphigénie él, 's arról nekem Gróf Mailáth Janos eddig is sok szépségeket monda, ma vett levelében pedig azt írja hogy egy nagy bálban ő volt a' legszebb. Oh édes Lotti, ha Nagysád látná hozzám írt leveleit, melly műveit lélek! Gróf Mailáth írja, hogy vele az Onkelénél, Báró Prónay Sándornál és Gróf Rádaynál vala, és hogy a' leány a' legjobb gyermek, 's a' leglelkesebb. Melly öröm nekem Nagysáddal és Iphigeniával lenni illy szoros szeretetbe, két legtiszteltebb barátnéim gyermekeivel, és a' kik tiszteletmet e' nélkül is érdemlenék. Süsi és Nini nekem örök idolumaim. Két szebb leányt, mint ők valának, és két imádatóbb lelket nem ismertem soha. Theréz pedig még e' kettőnél is több volt, mert ötöt mint anyámat tiszteltem, 's ma is úgy tiszteltem.

Én minap Ő Exejának Gróf Bethlen Imréné Asszonynak írtam Kolozsvárra, az nap mellyen Ő Exejának a' Grófnak, Gáldtőre. Járjon végére Nagysád, kérem alázatosan, ha e' két levél kézhez ment e, és jelentse aláz. tiszteletemet mind Ő Exejánál mind a' Nagysád olly méltán tisztelt nagynénjénél Gróf Bethlen Ádámné Ő Nagyságánál.

Maradok örök tisztelettel

Nagyságodnak

Febr. 20d. 1827.

alázatos szolgálja

Kazinczy Ferencz mpr.

Kivül: Méltóságos Gróf Gyulai Carolína Ő Nagys.

4746.

Kazinczy — Toldy Ferencznek.

Schedelnek Kazinczy
baráti szíves tiszteletét.*

Már megtörtént, hogy Szemeréhez írt levelemet elfogták. A' szükség¹ szorít tehát rá, hogy Neked alkalmatlankodjam. Kérlek, szeld-el a' levél felét, 's add által neki.

A' Mailáth' Regéjít minden órán várom Bécsből. Ha kérésem teljesítve lesz, azokat a' Lehozó Neked fogja általadni, keresztüljövén Pesten. Tedd valamit lehet és jónak látsz. — De hagyd mondanom, hogy Salamon az én fordításomból kimaradt a' Versek miatt. Ha valakit ismersz Pesten, a' ki annak verseit lefordítaná, a' prózát megküldeném Neked.

Bártfaynak lesz alkalma nekem holmit küldhetni, 's még József napig, mert a' Kereskedők innen negyed nap mulva indulnak a' Pesti vásárra. Mind Te tehát, mind Szemere jókor tegyétek-le Bártfainál, a' mit nekem küldeni akarok. Bár a' Rudolphiás második Kiadását vehetném töletek. Első alkalommal visszaküldöm szenny nélkül.

Édes barátom, Óhajtom is reményem is, hogy megláthassalak míg Német-országra kiindulsz. Ha vége lesz a' Dictának, 's a' Cúria Augustusban összeül, én csalhatatlanul ott leszek. Szallusztot Te és Stettnerünk látni fogjátok; de kettőtökön kívül kevés más. Minek láttatnám? Lássák, mikor kijő; apologizálni mellette soha nem fogok. Subjectivitásaink a' sok panasz' oka, 's arról magok a' panaszkodók sem tehetnek. Élj igen szerencsésen.

Martz. 2d. 1827.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 134. sz.]

4747.

Cserey Miklós — Kazinczynak.

Kedves Barátom!

Hitvány papirosra kell írnom, mert hirtelen Kolosvárról nem hozathatok, -- Zsibón pedig tsak ilyent kapunk.

Nagy mulatságom volt utóbbi, Febr. 20án irtt leveledben. Teli

* Nro 19. megk. Márcz'. 8. — Toldy F. jegyzete.

¹ Az eredetiben tollhiba: *szükszég*.

van rendes tréfával, facetiával. Úgy látom hogy Te, noha nem vagy baráttya a Vadászatnak, mégis legelső lövésedet jól ejtetted volt. — Professiót, főbb foglalatosságot, csinálni a vadászatból, *élet vesztegetés*; — azt tartom mindazonáltal, hogy a társaságra nézve a hasznosabb mulatságok közé tartozik. Pusztitya, kevesíti a kártékony állatokat, élelemre s haszonra fordítja a vadakat, — a testet erősíti, — a fáradtságot könnyebben tűrhetővé teszi a megszokás által, — gyakorolja a bátorságot, — s valamennyire reá készíti az embert a hadakozásra: — néha egyébreis nyílt alkalmatosságot. — Sokkalta károsabb a kártyázás; vagy tékozlásra vagy nyerekedésre ingerel, s a belső érzést rosra viszi. Mégis ez a legközségesebb mulattság a felsőbb rendűek közt. — Tudod hogy egy Frantzia Királj meg tébojodván, üdőtöltésére találták fel; — már ma az okosok curályák véle magokat. — W[esselenyi]ről nem igaz a mit hallottam volt, leg alább az Anyja tagadja. — Véle nem találkoztam a Károlyi Vadásztól fogva, — noha volt és mulatott 'Sibón; — elis voltam egyébbel foglalva, de nemis vágytam vendégei közé, — se vadászatra. Denique, ha felnem hasitottais a vad kan az ő tzom[b]ját, anyi bizonyos hogy veszedelemben förgött, s egy Német mentette meg, a Károlyi Erdő bírāja. — Már ha azt egy fejedelemmel tette volna, Nemes levelet kapna, még talám jószágotis; — tsak az alkalmatosság hibázott, — t. i. hogy nem fejedelem volt a kit meg mentett.

A kis ötséd házassága szokatlan, és okosság ellen való. Szeretni szabad, de *nem bolondúl*; — és mikór az ember szerelemből hejtelenségre vetemedik, jele hogy az ész a gyeplőt elszalasztotta. — Böltsen ítélsz a házasságról. Úgy van, hogy *számot kellene vetni minden embernek magával, a ki házasodni akar, hogy mi az a mi nélkül nem szabad házasodni*, — és *minthogy egy szükséginnél több lehet, classificálni kellene*. W-nek a D. J. leánya, leírásod szeréntis jó volna; de azértis hogy két derék Patriota jöne rokonságba. — Derék párosodásnak tartanám magamis. Azomban, ő gazdagságra is néz, és talám *néznie kell*; — mert az apjáról sok adósság maradván, az Anyja még tsak felit fizethette le; — már most nem fizethet többet, mert a sok útozások, künn mulatások, a jövedelme, mely mostani üdőben úgyis kevés, megemésztik. Az Anyja javallotta neki a G. Rédei Ádám leányát. Evel sokat kapna, ha Rédei ujra nem házasodnék, de hirelik. Miklósnak nints kedve hozzá, és miért? Azért hogy a' nints benne, a mitől éppen félni kellene, a coquetteria. —

Mikór a jó nevelésnek nints betse, nem tsudáalom hogy leg többen roszzúl, — az az Theatralis Személynek, — nevelik a leányokat.

Az én fiam kévánt házasságából nem hiszem hogy valami legyen. — Szathmár Vármegyében, Bagosinénál (kivel az Anya Onoka vólt) meg fördulván, meg ismerkedett a Betski János Házával; s meg kedvelte a kissebbik leányát, a mint irtam vólt neked. Ámbár 21 esztendősnék megházasodni igen hamar vólna, nem ellenzem vala; — tsak úgy ejthesse, hogy engemet szigorúságra ne szoritson, vénségemre; — mert könnyebb neki halasztani a házasságot, mint nekem szigorogni. — Ki mentem s nem találkozhattam Betskivel, — nem vólt jelen Tótfaluban. Az Aszszonyt igen deréknek találtam; — a leányokatis jól nevelteknek. Arról akartam Betskivel szállani, hogy ha megesik a házasság, ne legyenek az ifiak *egészszén réám támaszkodva*; ő nállamnál sokkálta tehetősebb lévén, segítse őis a leányát, legalább pénzel, hogy azon kívül a mely jószágot én adok a fiamnak, még egyet válthassanak, és a kettőből betsületesen megélhesenek; — engemet se szorítsanak meg öregségemre, s magok se adósodjanak meg ifiantan. — Nem szállhattam Betskivel, az Aszszonytól pedig úgy értettem, hogy *éltéig semmit sem akar adni az Ura a leányainak*; — és így a kérés elmaradt. Az Aszszony helyesnek találya kivánságomat, de a Háznál keveset tehet, az Ur Autocrata.

A jövő tavaszon, ha tsak véletlen akadály nem jó közbe, ki menyek Magyar Országra, s Tégedetis meglátogatlak. Alig várom hogy lássalak!

Tisztán leirád a Sógoroddal való bajodat. Igazad van, és ha a Diaeta meg akasztottais ügyed bé végzését, utólyára nyerned kell! Lelkemből sajnállom állapotodat. Oh miért nem vagyok úgy, hogy segíthessek rajtad! —

A Szuszits [!] felpofozói a megkövetéssel tartoztak, de a pofok rajta maradtak Szuszitson. Jól esett neki! —

Félek hogy a hosszas Diaeta mnnkálódásainak az Országra és Maradékra nözve kevés sükere leszsz. — Bártsak a pénz dolgáról és a Commerciumról szereztek vólna valami jó törvényeket! Ide foglalok egy jegyzést,¹ maradván változhatatlan barátod

Tihón 4-a Martii 827.

Cs. M. mpr.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 26. sz.]

¹ Nincs a levél mellett.

4748.

Guzmics Izidor — Kazineczynak.

Kazineczynak Guzmics
tiszteletét!

Pannonhalmán Mártz. 5d. 1827.

Sietek, édes barátom, kettős leveledre felelni. Jó, hogy Streibignek Szallusztodról mind eddig nem irtál; legalább tőled velem semmit sem közlött, bátor kérdést is tettem neki. Ugy, mint te kívánod, ő munkát föl nem vállal. Oszályos atyafiait még most sem elégité ki, s ő és nője szeretik a városi szép életet. Költségén ő semmit ki nem ad, sem egy munka kedvéért új betűket nem vásárol. De én másképp akarék Szallusztod kiadója lenni. Im szándékom egész nyíltszívűséggel! Ha te megengeded, előfizetést hirdetek. A typhotetát kielégítem, a többről sáfárságom adózni fog. Ha pedig szerénységed a praenumeratiót tiltja, én Dunán túli barátim ügyességek által annyi példányt fogok kiosztani, hogy a költség megkerüljön; a többi példányt oda fogom küldeni, hová te rendeled. Ha szándékom javallatodat megnyerendi, küldd hozzám Szallusztodat, és ird meg kívánságodat. Az új betűk megszerzésére talán még rábirhatnám Streibiget (t. i. ha pénze van), azonban egyenesen megvallom, nekem magyarországi typos, az Universitását kivéven, még egy sem tetszett úgy, mint a győri.

Egészen ujságot irtál, mikor azt irtad, hogy egy valaki neheztelve vevé Vörösmarty elmellőztetését Minervában. Ki legyen az a valaki, én nem tudom. Vörösmartynak melyik magyar ne örüljön szivéből; de én óhajtnám, hogy ez a szerencsés fiatal költő ne merülne annyira a tündér világba; valamint hogy Dinában sem szeretem az ördögöket; de ez fordítás; s mi akkor szépnek tetszhetett, ma, nem hiszem, hogy sok kedvelőt nyerjen. De hát Vörösmartyt az egész világ recenseálja e? Te nem vagy ugyan az egész világ, s ha valakit illet a recenseálás hazánkban, téged bizonyosan illet. De hát miért ugratnak a competens recensenseknek előkbe a kevésbé kompetensek? Én nem hiszem, hogy a Gyűjtemény olvasói ne unták legyen *Zalánnak* irgalmatlan hosszú recenzióját. *Auróra* alig jelent meg, már Fenyéri készen állott a recenzióval. Az ilyen

hamar készült recensio megfelelt-e céljának? Sok recensens tudja-e mit tesz recenseálni? S ki recenseálja a már recenseált könyvet? Tartok tőle, hogy a sok tömjényfüst elszédíti fiatal íróinkat, kik fejeken érezvén már a koszorút, majd azt hiszik magok felől, hogy a tökélet bérczén ülnek, a honnan nincs ultra és supra — ellomhadnak. Én Vörösmartynak *Zalánj*áért, ha még kétszer oly jó volna is az, mint a minő, megbocsátni soha sem tudok, hogy egy eposzt, mely század mulva is remek fogott lehetni, oly hamar végzett, s oly korán közzé tett. De szép! legyen, szebb fogott lenni, jobb bizonyosan, ha tovább izzad. Endrénk Árpádja már hat eszten-deje hogy készül, s alig haladott a közepig. Ámbár én e lassúságot nem szeretem, mert a költő ere lankad, s szunnyad heve; de haladjon a költő, s végezzen; hogy a limának legalább még annyi időt adhasson.

Szemere engem is recensenssé tön! megküldé a Hit Remény Szeretet darabját Cselkövitől, melynek Bevezetését maga írta Szemere. Nem tudom, megelégedtek-e ítéletemmel; nekem gondolkozásuk e tárgyban tetszik. Ha kiadják, én a tiédet óhajtanám tudni. — Azt beszélé Zircznek új apátja nálunk, hogy a Diéta még júniusban is fog folyni! Mikor foglak én téged, te mindenkor tiszteltre méltó férfiú, szemközt tisztelhetni, ölelhetni, s elmondhatni, mennyire tisztellek! Élj addig is boldogul.

A két Iphigenia éljen! de egy harmadik ne támadjon, mert Euripidesz számára nem készített harmadikat.

[Megjelent a Gulyás Elek-féle kiadásban.]

4749.

Gr. Dessewffy Aurél — Kazinczynak.

Tekintetes Úr,

Rég nem írtam, 's csak most is keveset írhatok gyengeségem miatt. A' Scharlach-ausschlagban sinlődtem 's alig vagyok a' jobbulás' útján. Atyám minden esetre haza akart jönni szabadsággal Jó'sef napjára — most meghalván [!] hogy öcsém 's én betegek vagyunk, még inkább fogja siettetni haza jöttét. — Helybéli Professor Pongrácz tőlem a' Sallustius' fordítása valamelyik exemplárját kéri. —

Ajálom magamat a' Tettes Úr' megbecsülhetetlen barátságába 's
vagyok

a' Tettes Úr

Kassa, Márcz. 9. 1827

alázatos szolgálja

Dessewffy Aurél.

Kivül: ¹ à Monsieur Monsieur François de Kazinczy assesseur
de plusieurs comitats. etc. à S. A. Újhely.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 34. sz.]

4750.

Botka Lajos — Kazinczynak.

Pósony 15a Martii 1827.

Tokintetes Fő Tabla Bíró Úr!

Ijabb Kazinczy Jó'sef Úrnak állapotja, vett Ítélete, és hol léte
eránt tudósítást kérő betses Úri Levelét vettem négy nappal ez előtt,
's minthogy egyéb bizonyost a' Követésnél, melynek Tanúja voltam,
nem tudtam, egy két idejebeli Ifjaktól értekeződtem dolgairól, 's
felölle ezeket irhatom: A' meg dorgálások Németh Jósef, Zoltán,
Kazinczy, Barkasý, Zarka, és Kasza Jánosnak végbe ment 2-a
Februar. Ott a' Mlgos Personalis Ur egy Káptalan, és négy Vár-
megyebeli Követek előtt, nem különben négy Cancellista Ifjak jelen-
létekben elejekbe adta, de igen igen kimélve, melly ártatlanul, és
méllyen meg sértették Szuszits Eugént,* kinek a' Magyar nyelv szúki
ellen való panasszát, insincere, és nagyítva hordozták egymás között
az Ifiak, 's hogy ezen Excessus Diaeta alatt esvén, nagy következt
húzhatott volna maga után, a' sérelmes felek azomban több érdemes
személyek közben vetésére meg elégesznek az illendő meg köve-
téssel, akkor Németh Jó'sef igen csinosan, szelid, és kellemetes elő
adással meg követte mindnyájok novébe, mind a' Megyét, mind a'
két Deputatust, mind az Ifiú Szuszits Eugént, mellyet Ts. Rudich
Úr, a' Bátsi Követ, el fogadott, 's az elégtétellel való megalégedést

¹ A levél zárlatán ép piros pecsét.

* Botka L. *Alajost* írt, Kazinczy F. javította ki Eugénre s a lap szélére
is még egyszer kiírta: *Szucsics Eugént*. Hasonlókép alább is.

jelentvén, Mlgos Personalis Ur egy jeles Atyai Feddő Intéssel őket el bocsátotta. Akkor a' Po'sonyból való ki menésről semmi szó nem vólt, de harmad negyed napra, mind Mlgos Septemvir Péchy Úrtól, mind más Követtől hallottam azt, hogy a' Fenyítéknek litkos punctumai közt az is meg van, hogy a' botránkozást okozó Ifiak Posonyt el hagyni tartozzanak. --- Publice pedig azért nem mondatott ki, hogy úgy láttasson a' dolog kevesebb Compromissióval, mintha magoktól mennének el, ki vólt pedig határod adva nekik Februar. 12k napja az el menetelre, — kétség kívül azért, mert Ord. V. Ispány Szuszits Ur 13kra váratott ide, a' minthogy valósággal azon nap meg is érkezett.

Ezt így meg értvén a' panaszlott Ifiak, 's az is értékre adódván, hogy erővel ugyan innen ki nem verettének, de az engedtlenség idővel nagy akadályára szolgálhatna előmeneteleiknek. — ennél fogva Kazinczy Jó'sef Úr dolgait rendbe szedvén, 15a Febr. innen ki indúlt, 19a Febr. már Budáról irtt, hogy ott a' Duna zajja miatt hirtelen által nem mehetett, 's így hát ő elébb othon lesz, mint ezen rólla irtt tudósítás. Az Attya Urát tisztelem, 's minthogy az Atyáknak jó a' Gyermekei állapotját esmerni, tsak azt is meg írom, a' mit a' Fiának egy jó Barátjától hallottam, hogy itt 1000. Rfton felül való terhet hagyott maga után.

A' Többieknek is hasonlóul ki vólt az út adva, 's azok is az adósságaik rendbe szedése és az Úti költségek ki szerzésével foglalatoskodnak, de még most is csak készülnek, és mind helyben vagynak, mind Zoltán, mind Barkasý, mind a' többiek, 's talán itt is felejtik magokat. Azomban Dókus Fő Notarius Urnak, kit szívesen tisztelek, méltóztassa meg mondani a' Tettes Úr, hogy nagyon ne nyughatatlankodjon, — olly különböző vélekedések lévén itt a' Követ Urak közt is e' Tárgy felett, hogy némelly vén Követek azzal tettek kárt ezekben az Ifiakba, hogy még magasztalták csintételeiket, de enged a' leg sedatusabb Ember is az Ifúi kornak, és a' Hazafiúi lángnak, abból válhat mértékletes szeretet, mikor parázsába lesz, — nem képzelhetek még illy rövid időre oly erőszakot Hazánkba, hogy ez által azon Ifiak szerentsétlenné legyenek, sőt el menetelek után a' követelés alkalmatosságával a' Mlgos Personalis Úr oly jeles tulajdonságúknak rajzolta le őket, melyből úgy látszik, hogy egész figyelmét reájok fordította legyen.

Ifiabb Mlgos Baró Wétsey Miklós el vette, sőt 25-a Jan. meg is esküdött a' Posega Vármegyei Követ Consil. Markovich Urnak

Kis asszonyával, — a' kirül közönségesen az a' vélekedés, hogy mind lelki, mind testi tulajdonságaira nézve e' volt első, és leg szebb Virág szála egész Horváth Országnak, az Attya is egy jeles Úr, 's Tulajdonossa a' Csernecki szép Uradalomnak.

Azt kezdik itt beszélni, hogy Május 10kén a' Felsőleges Királyi Udvar Sanctiora ide le jön. A' Resolútiók nem érkezvén, a' Diaeta végít bizonyosan senki meg nem határozhatja.

Többire ki kért Úri Grátziájába ajánlott, szíves igaz tisztelettel vagyok

Az Úr Fő Tábla Bíró Úrnak

alázatos szolgája
Botka Lajos mpr.

Kivül: ¹ Spectabili ac Perillustri Domino Francisco Kazinczy de Eadem, Complurium Inelytorum Comitatum, Tabulae Judiciariae primario Assessori, Domino mihi singulariter colendissimo. — per Budam, Tokaj, S. A. Ujhely — *Szép Halom*.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: Jogt. 4r. Orsz. gyűl. 7. sz.]

4751.

Kazinczy — Guzmics Izidornak.

Guzmicsnak Kazinczy
baráti szíves tiszteletét.

Hogy Szallusztomat Te adod-ki, az nekem mindenek felett kedves, sőt olly édes jutalom, melyet reményleni nem mertem. Venni fogod a' Kéziratot, nem csak hogy kiereszd, de azért is, hogy minekelötte a' Censor látja, hallhassam ítéletedet, és valamit rajta változtatni akarsz, 's én változtatást kívánónak elismerhetek, megigazítsam. Kivüled, 's talán Szemerén kívül, látni senki nem fogja. A' Szalluszt' fordítása érdeméről vagy vétkeiről csak az ítélhet, a' ki Szallusztal jól megismerkedett, az pedig, nem mindennek dolga, 's így az, ha mindennel láttatnám, nekem semmit nem használna, 's talán még ártana. — Előfizetésre ereszteni nem látom illetlennek, de sikeretlennek; tudnillik a' szokott módon. Kapitány Csehi barátomnak volt egy jó gondolatja, 's azt készülék követni. Az im ebben áll:

¹ A levél zárlatán ketté tört piros pecsét.

Az előfizetést nem az Ujságokban kellene hirdetni, hanem tíz, hús, harmincz barátot keresni, kik bizonyos számú exemplárok' árát vagy előre beküldenék, vagy érette feleljenek. Ezen az úton mindent lehetne kezdeni. Én Szaluzstomon nem keresek nyereséget; elég lesz nekem, ha a' munka megjelen, és olly fényben, a' mint én óhajtom. — De erről másszor bővebben. Száz Előfizetőt a' két hazában kapunk, bár melly áron árúttassék a' könyv, 's a' nem közönséges izlésű munkára ez a' száz kész lesz tenni nem nagy áldozatot.

Ha Streibig Úr azon betűket szerezhetné-meg, a' mellyeket én óhajtánék, én Erdélyi Leveleimet is ott nyomattatnám. Trattner eránt hideg és hálátlan nem vagyok, sőt a' Meghoitnak érdemeit szívesen tiszteltem; sajtáságaira örömet hehúnyom szemeimet; de Trattner körül sok mindenféle ember kullog, látják a' mit felvenni akar, a' mit nála nyomtatnak, 's az a' czimbora űzi a' maga nem-jó, néha épen gaz játékait. Nem óhajtom, hogy Pesten valamim valaha nyomtattassék. — Én Bacsányinak barátja nem vagyok, 's barátja neki nem csak mint Írónak, de mint Embernek is, nem lehetek; és még is fáj nekem, midőn hallám, hogy nyomtatás alá ide küldött Verseit már olvasák, ismerék, ítéletgék, minekelötte sajtó alá mentek.

Minekelötte Zalánt láttam, mint a' Tunisziászt, azt kérdém magamtól, hogy a' Mythologia Isteneinek hijokat Vörösmarty és Pyrker mint fogják kipótlani; s így értem, mit akara az elsőbb a' maga Tündéreiivel. Rossz pótolék; de jobbat V. nem találhatott, 's nem lehetett-el nélküle. Zalánnak Ossziáni kezdete engem igen kedvesen lepe-meg; csudálom, irigylem azt, valamint könyöségét. De igen is, hogy azt is csudálom, hogy ez a' lelkes ifju a' maga Epószával illy hamar elkészülhete, hogy azt illy hamar kieresztheté. A' könyv másodsor jelent-meg, a' mennyire tudom. Vallyon törlött e sokat? Én azt szerettem volna, hogy Zalánjában leltem volna több nyomait Homérnak, nevezetesen azokat a' Homérban olly szép Similéket. Lehet e' nemben szép a' mi nem Homéri is; de engem igen gyönyörködtet, midőn a' Homér' nemében Homérit lelek. Zalánban sok sürgés, mozgás (actio) van, 's ő a' hadi dolgokat szépen és szép mértékben egyesítette az emberi szív' érzésivel; Zalánnal Literatúránk és korunk kevélykedhetik; de Zalán is sokat nyert volna, mint minden egyéb munka, ha V. követte volna a' Horátz' intését. Salamont tegnap vevém. Ime Epicus és Dramaticus azon-eggy személyben! Mellyik lesz nagyobb, mellyik kisebb? Még

eddig a' Dráma nem vala Íróinknak a' legszerencésbb pálya. Kisfaludy Károly látszik minden másoknál inkább születve lenni rá. 'S ő Lyricus és Dramaticus.

Kevés napok alatt venni fogom az Élet' és Literatura' II. Kötetét. Nyugtalanul várom azt. — Hit, Remény, Szeretet, és *Töled!* Bár az már a' II. Kötetben állana! —

Míg e' leveletem íráom, minden soránál felvert a' látogató, vagy ügyes, bajos. Alig tudom mit írtam. De Neked írok, ki ott is értesz, a' hol más nem ért, 's hibáimat elnézed. — Az ég áarassa rád minden áldásait, 's azon mértékben, a' hogy érdemled. — Ujhely Martz. 16d. 1827.

Gróf Dezsőffy Aurél és két főfi ifjabb testvére skárlátban fekszenek. Úgy rettegem a' rossz hírt, mintha atyjok volnék.

[Eredetiye a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

4752.

Cserey Miklós -- Kazinezynek.

Kedves Barátom!

Ez előtt egy orrával vettem f. Martius 9kén költ leveledet, rögtön felelekis reája. Nem szóllok Veled példabeszédben, tisztán megírom mi a Farkas értelme, mert nekem is írt rólla, hogy a Te segedelmeddel élhetnek.

A fiam a mult őszén ki menvén Szathmár Vármegyébe Bagosi Jánosné (G. Lázár Erzsébeth) atyámfiahoz, — Tótfalu közellévén, megismerkedett a Bagosi János¹ Ur Házával. A kissebbik leányát meg szerette, — és, látván hogy maga az Uris egész szivességet mutat hozzája, — megírtte a leánynak hogy elveszi. — Haza jövéen, jelentette nekem, Atyai engedelmemet kérte. Okom lett volna hirtelenkedésiért megdörgálni, de mivel tisztéséges volt a szándéka, tsak gyengén fedtettem meg. Hűsz esztendő's iftunak megházasodni nem itiltem hejesnek, — noha magam is tsak 21 voltam mikor előb-szer megházasodtam volt. Mindazonáltal, mivel már az ígret meg-esett volt, — egy felől, — másfelől pedig láttam hogy 4 esztendő-től fogva haszontalanul Cadétto'skodik, — heába magasztalják az

¹ Világos tollhiba: *Betski János* helyett.

Óbesterei, még sem lehet Tiszt, — gondoltam hogy, ha enyiben áll a dolog, Isten hirivel vegye el, de úgy hogy engemet vénségemre szigorúságra ne juttasson. Bé jövőn hozzám a múlt Decemberben Bagosiné, úgy nyilatkoztattam ki magamat, hogy én magam erőmen nekik külön házat nem tarthatok, — az az külön Cselédeket; — annyi jószágot sem adhatok hogy abból tisztéségesen megélhessenek mostani üdőben, mert adósságaim vannak, melyeket ki kellene fizetni, — s a fiamon kívül még 2 leányom van, és 9 onokám; — hanem, ha Betski Jánost anyira lehetne venni, hogy jószág váltásra egynehány ezer ftot adjon nekik, én tudnék mindjárt olyan két jószágot váltani Tíz ezer forint Conventios pénzel, melyek a mostani pénz szükiben bé hoznák két anyinak az interessét, — azonkívül magamis adnék a fiamnak még 2 darab jószágot, s úgy osztán ókis tisztéségesen megélnének, ujj gazdaságjuk ideje alatt meg nem adósodnának, s nekemis maradna anyi a menyiből betsületesen élhessek, a pensiomat pedig az adósságok fizetésére förditanám. — Bagosiné is látta hogy méltó a kívánságom, mert nem csak az egyik apának, hanem mind a kettőnek kell a gyermekét segíteni: de ismervén Betskit, nem válolta magára hogy neki elé hozza. Meg ígertem volt Bagosinének hogy vissza adom látogatását. Egy úttal azis volt szándékom, hogy Betski János Urral megismerkedjem, és, mint egycnes szívü ember, meg mondjam, hogy, noha nem lenne ideje a fiamnak megházasodni, mindazonáltal, mivel tisztéséges házba akar lépni, s egymást szeretik, nem bánom, de segítse őis (mint nállannál sokkal gazdagabb ember) az ifiak állapottyát, akár adjon jószágot a leányával, akár anyi pénzt hogy válthassak jószágot nekik, a mint elébbis mondtam. Vóltamis Tótfaluban, de maga Betski János nem vólt othon, — ki került, — tudta hogy várom, s nem sietett haza. Vélle tehát magával nem találkozhatván, a feleséginek (a ki igen derék okos aszszony) meg mondttam a gondolatomat. Magais helyben hagyta az Aszszony, *hogy méltó a kívánságom*, de egyenesen meg vallotta, *hogy az Ura nem szándékozik, életéig, se pénzt se jószágot adni a leányaival.* — Így meg értvén a dólgot, — minek utánna még 3 napot töltöttem Bagoson, s Betski azalatt sem érkezett haza, — én sem mulathattam tovább, és vissza jöttem. Ezeket megírván Farkasnak, ő azt válaszolta, hogy Tégedet vegyelek eszközül, mert talám tehetz valamit a *Vaji* connexionál fogva, — de mivel én külömbenis nem bánom ha a fiam házassága halad, — azért neked sem alkalmatlankodtam. Ebből áll az egész tárgy.

Betski, a mint hallottam, azt mondotta, hogy én interessatus vagyok. Ez igazságtalan itélet. Mert hogy úgy legyenek dis interessatus, hogy, a fiamhoz való kedvezésből olyan terhet válólyak magamra, mely miatt az adósságaimat ki ne fizethessem, — 's e'vel a 2 leányomat károsítsam, — e'felett vénségemre magam is szükségét lássak, Betski pedig szüntelen vendégeskedve, dórhezólva engemet ki katzagjon, — úgyé hogy bolondság lett volna töllem? Itületedre botsátom. — Hiszem! Ha a' fiam olyant akar venni a kivel az én életemben semmit se kapjon, olyant ezeretis vehet! — de én érette magomat szükségre juttatni nem tartozom, — elég ideje van a házasságra.

Ebből áll minden. — A Romános üdök el múltak, valóban kell az embernek a nagy lépéseket megfontolni: A szerelem el füstölög, de a szükségét ki kell kerülni, mert terhes dolog. — A jövő Majusban ki menyek Hozzád, s a fiamatis el viszem magammal. Akkór még beszélhetünk erről.

Erdélyben felettébb nevededik a békételenség, az öreg Bánfit felettébb kezdik emlegetni, — a meddig én a Tanátsban ültem, mérsékeltem hólmit, — most nem igen mér senki szóllani. Mind ezek köztünk maradgyanak. Állandóul vagyok igaz barátod.

Cs. M. mpr. 1

Tihón 18-a Martii 1827.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 26. sz.]

SE (17)

4753.

Gr. Majláth János — Kazineczynak.

Pesth, am 21/3. XXVII.

Soeben lese ich in «Élet és literatura» zweiten Band Seite 273, dass Sie ein Sonett gedichtet, welches mit dem Wort «szompolygva» anfängt. Es muss alt sein, denn es bezieht sich auf den 30. Julius 1800. u. ihre Existenz auf der Margaretheninsel. So viel mir die Geschichte jenes Tages bekant ist, war das Mädchen, welches der Nachen auf die Insel trug, Phygies Mutter, schiken Sie mir also das Sonett, ich glaube ihre Pathe wird es freuen das Sonett in einer Übersezung zu sehen.

Die ersten Tage des Aprils reise ich nach Wien, so dass ich

vor dem Palmsonntag bereits oben bin, adressieren Sie also ihre Antwort nach Wien: abzugeben im Gasthof zum Schwan.

«Élet és Literatura» scheint eine gute Zeitschrift zu sein. Den z[wei]t[en] Band habe ich noch nicht gelesen, das Blatt, wo von ihrem Sonett die Rede ist, fiel mir zufällig ins Auge. Indessen ist es mir im 1. Band unangenehm gewesen Kőlcsey's und Berzsenyi's Streit wieder aufgewärmt zu sehen, und obschon der Ton urbaner ist, als sonst bei uns gebräuchlich, ist er mir doch zu steif, zu stubengelehrt, und nicht geschliffen genug. Im Verhältniss zu anderen Werken steht es in dieser Beziehung wie der sogenannte Kapuzinerboden gegen weiches Holz, — Parketten sind es noch nicht.

Mit meiner Gesundheit geht es besser. Diesen Sommer will ich ein par Monathe bei meinem Schwager Mednyánszky zubringen, und alle Tage in Pestyán baden, so hoffe ich doch das Podagra eine Weile zu beseitigen. Da aber die Göttin Hygeja mir nie hold war, zweifle ich, dass sie mir jetzt ihre Gunst dauernd zuwenden wird. — Ihnen wünsche ich alles erdenkliche gute u. liebe, und bitte Sie mich zu lieben wie bis izt.

Mailath.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 29. sz.]

Toldy Ferencz — Kazineczynak.

Pest, mart. 22. 1827.

... Igen köszönöm azon megtisztelő bizodalmat, mely szerint Döbrenteihez írt leveledet velem közölni méltóztattál. Kemény, s nem tudom a D. gyomra megemészti-e? De ő is adott már mindnyájunknak kemény falatokat, melyeket meg nem emészthetünk, mert megemészthetetlenek: önála a gyomor az oka. Mit mondasz stilusára? Az Élet és Lit. II. kötetében vannak periodusai, melyek két lapot borítanak el! s ő még is jó prosaicus!

Az a Tasszóság! Fájdalom fog el, midőn látom miként a két leg-szeretetre-méltóbb ember egymást ennyire félre érti! Bátorodom hinni, hogy competens bíró vagyok ez ügyben, mert ismerem azt jóformán, s mind a két félt igen szeretem; de nem látom okát,

miért vond el Köleseytől régi szeretetedet. Nem tarthatom ötet alacsonyagra képesnek, vagy erédál szenved emberismerelem.

Az Élet és Lit. II. k. már kezében lesz. Szemere aggódik nehogy rossz néven vedd, a miért a pernek vég actáit is felvette. De plánuma hozta magával, hogy mindent, a mi könyvét illeti, a maga olvasóival is közölje, s így consequensnek kelle maradnia. Eddig úgy látszik, a II. köt. kevesebb szerencsét tesz az elsőnél: mindazáltal folytatni fogja, míg érzékeny kárvallás nélkül bírja. A III., mely alkalmasint augustusban jó ki, Neked lesz ajánlva. A mit Csokonairól írtál, későbbre marad. Félek attól a sensatiótól, melyet e darab csinálni fog. Lilláról mondod, hogy Himfy után (post) készült. Fenyérynek bizonyos dátumai vannak, hogy annak egy része még Patakon készült. E III. kötetben én Bajza és Vörösmarty lyrai munkáikat adom, sok újjal, s észrevétekkal. Vörösmarty egy kis eposzt készít a III. k. számára. Ezen kívül egy epopoeán dolgozik, mely *romantisch* lesz egészen. Egy kis philosophiai grammatikája is készül, mely sok újat, interesszánt és feltűnőt foglaland magában. Tisztel, Tek. Úr, ez a barátom, s Szemere által egy Salamonnal kedveskedik. A Szemere által küldött Aurórat is Kisfaludy nevében fogadd szívesen.

Trattnerrel holnap contrahálok a kézikönyvre, juniushban fog az első küldemény elkészülni. Mihelyt lesz ívem, küldöm mutatóba. A Rólad készülendő cikket pedig kézírásban. Haragszom hogy ennyire késett a dolog, de oka a publicum részvétlensége, kedvem már hanyatlott, s nem tudom mikor foghattam volna hozzá, ha atyám nem adja hozzá a szükséges pénzt.

Esztergomban egy új almanach indul meg, Uránia. Redactora még nem tudatik. Hát a Te Anthológiából, Tek. Úr, mi lesz?

A Regéket még nem kaptam meg. Gr. Mailáth nem sokára Bécsbe megy, pedig az ő tanácsa nélkül nem akartam a dologban tenni semmit. Veled fogom tehát közölni a próbát. Landerernek nincsenek hosszukás, hanem vannak kerek betűi, tisztán nyomva azonban szépek. Sok függ a formátum elrendelésétől; én az Élet és Lit-ét ajánlom. Salamont minden esetre kérném, ha alkalmad akadna. Majd tétetek próbát a versekkel. Ezeknek semmikép sem kellene elmaradni. Nagyon megrónának elhagyásokért nem-magyar nem-barátink . . .

[Megjelent a Kazinczy G.-féle kiadásban.]

4755.

Kazinczy — Bárány Ágostonnak.

Debreczeni Bárány Ágostonnak

Kazinczy Ferencz

baráti szives tiszteletét.

Gróf Dezsöffy József és fíja Aurél, a' nagy atyának az a' lelkes, tanult 's már is nagy gyermeke, megszóllíták a' Gróf Illyésházy István' Praefectusát, hogy az a' Nádor Illyésházy' Biographiájára küldene Ellingernek híreket; 's az küldé ugyan holnait, de a' két Kérdőt Hormayr és Mednyánszky Báróknak Taschenbuch für die vaterl. Geschichte című Munkájokra igazítá. Az ifjú Gróf Dezsöffy és Ellinger a' Praefectus' levelét és a' Te dolgozásodat, édes barátom, nekem küldé-által, hogy a' kettőből, ha majd nekem a' Zsebkönyvet megszerzendik, csináljak egy újat; de az ő gondolkodásokra szükség nem vala, mert én a' Zsebkönyvet bírtam; 's mint-hogy a' Mednyánszky dolgozását jobbnak láttam a' kettőnél, nem láttam szükségesnek egyebet tenni, mint azt hogy ezt lefordítsam. Visszaküldém tehát a' vetteket, hogy Gróf Auréli hasonlitsa-össze mind ezeket, 's válasszon, vagy, ha jónak látja azt, a' háromból csináljon egy negyediket; egyedül azt kéré-m-ki, hogy nevem a' fordítás alatt¹ meg ne jelenjen, nehogy a' pávatollakra emlékeztethessenek. Elhültem, midőn a' fordítás alatt a' Te nevedet pillantám-meg, 's ezt: Hormayr és Mednyánszky Báró Uraknak Zsebkönyvekből etc. kihagyva. — Ezt, úgy hittem, Ellinger tudatá Veled, 's nem az én hibám, hogy elmaradt. Bár Te a' Mednyánszky' dolgozását olyannak tekinthetnéd, a' mi méltó vala, hogy a' Tiéd neki helyt engedjen.

Most veszem a' Wesselényi Életét is, és a' II. Béla' hölgyéét. A' posta indul; addig el sem fogom olvashatni. Elégedj-meg most annak tudásával, hogy mind a' két darab nálam van. — Sőt íme elolvasám a' Wesselényi' életét. Nagy érdemű, nagy tekintetű barátom, nagyon csonka a' mit adál, és sok félig-igaz van benne, sok épen nem igaz. Nem emlited mi volt W. elebb hogy Palatinussá választatott; nem hogy elebb hitvese Magyar-Béli Bosnyák Sophia volt. Ha majd Munkádat sajtó alá ereszted, nyerd-meg Báró Med-

¹ E szó helyett elebb ezt írta: *mellett*.

nyánszkyt, hogy azt tekintse végig. Ellinger ezt sürgeti, 's nem tudom rá érek e, hogy Jegyző-Könyveimet végig-forgassam.

Honnan erede az az összeesküvés? — vagy azt talán nem lehet elmondani?

Élj igen szerencsésen. Ujhely Martz. 23d. 1827.

Nekünk nevezetes embereink halának-ei e' hetekben:

Febr. 20d. Szendrői Aszalay Sámuel Eperjesi Prókátor Úr, ki az én feleségem Success. Divisionális activus perét a' testvér bátyja ellen szerencsémre megnyeré 1825. Febr.

Febr. 27d. Lehoczky Mihály Pataki Dominium Fiscálisa.

Mart. 4d. Darvas Antal Abauji Fő Szolgabíró Ongán.

Mart. 8d. Kazinczy Péterné szül. Ragályi Susána, a' Vay Ábr. napa.

Mart. talán 21d. Cserépy Károly Gróf Vondernohtné Fiscálisa.

Nagyon leköteleznél, ha tudósítani méltóztatnál, mi igaz azon hírben, hogy a' feleségem testvére D'Ellevauxné Krassó Vármegyében *elhagyá férjét*, 's Szpatáról Lugosra vette magát Orvos Doctor Györgyevics [!] Úrhoz, kinek felesége ennek szoros barátnéja, és hogy az én gyermektelen Sógor Asszonyom *viselős*. — Hálátlanságot tapasztalok ezen Asszonytól is. Én folytattam a' két leánytestvér nevében a' pert, én költöttem, én fáradtam, én allegáltam sokszor, 's mikor megnyerénk a' pert, elhallgat. Pedig nekem 7 élő gyermekem van. Kérlek járj végére, és tudósíts; nincs senki ott, a' kitől ezt tudhassam. Talán ismered Fiscális Szánthó János Urat. Az fogja tudni.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 27. sz.]

Kazinczy — Döbrentei Gábornak.

Döbrenteinek Kazinczy tiszteletét.

Szemere kedveskedik Muzáriona' III. és IV. Kötetével. Szerencsésebb utat kifejlésünkre nem választhata mint midőn két ellenkező vélekedést 's az Írói külömségeket szembe állítja egymással; 's a'

ki magát bántottnak képzelné külföldben, nem panaszkodhatik, hogy irigység, harag, uraságra vágyás, garázda természet támadak meg, mint azt kiáltozni Recensensekre szokás. Göthe és Schiller, együtt dolgozván korbácsló Xeniajikat, az által buzdítgaták egymást, hogy ha bőreiket nem féltendik, garázdaságaikkal sok jót fognak az ügynek hajthatni, 's én egy hitben voltam és vagyok a' nemes lelkű 's ügyök' javát saját nyugalnoknál inkább szerető két garázdával. — De adjuk hát a' mit türhetnek. Kritika nélkül el nem lehetünk.

Nekem itt a' derék Szentágh vala ellenkezőm, és te. — Veled szerettem volna össze nem akadni, 's a' múltak' emlékezte miatt is; de azt ügyünk parancsolá, tisztemmé tevé. Íróink közt alig van valaki, kinek ízléséhez, gondolkozásához az enyém kevésbé hasonlítson; a' mit tavaly Septemberben exorcizálásaidra kénytelen valék végre tenmagadnak kimondanom, hogy nem kért leczkézésidet valaha már elnémithassam. Rendes az hogy mi ketten, te és én, még ebben is ellenkezünk, mint csaknem mindenben egyébben; — én olly nagy tisztelője az Írói személyes szabadságnak, élő szóval vagy írva, soha senkit a' maga módjában nem háborgatok; ízlésétől, vélekedéseitől elvonni soha nem igyekeztem; de Recenzióban, Grammaticai pereimben 's Epigrammáimban, tartalék nélkül, bátran, merészen, ollykor csípősen is, a' mit szükségesnek láték, elmondám: — te élő szóval, levelekben, tértígetsz, oktatsz, czáfolsz, még ha azt más nem kéri, még ha azt más hallani nem akarja is; de nyomtatásban vagy épen nem szóllasz, vagy csak a' Besztercei Végezgetők' fortélyával: «hogy a' feléjek hajlást ezek itt megláthassák, azok ott meg ne sejtthessék». — MERNI KEJLI! sok már a' fordítás; ezt mondád: de ezt is mondád: nem ellenzem a' fordítást, sőt bár minden lefordítassék. Az illy habzás, az illy ködösködés téged mentté teszen a' nyilaktól, mert a' két vég szél közt oda vonod magad', hol nem fog a' fegyver. — 'S mi haszna az illy szóllásoknak?

Ilyen az is, midőn kárhoztatod a' Nyelvrontókat, kiknek megtisztelésökre jönnek láttad egy új nevet is teremteni; a' Nyelvtörőt, hogy a' kik hallják, a' Szentségtörőre emlékeztesse; 's te magad egyike vagy a' legvakmerőbb Nyelvrontóknak: — én pedig mindég azt hirdetem, hogy rontani a' Nyelvet szabad, ha beszédünk az által nyer, de magam e' szabadsággal félve bánok; legalább Nyelvünk' barátjai ezt hiszik, és közönségesen. Ilyen az hogy te, megpillantván Szallusztomból egy lapot, rám írá, hogy

kedvezzek Nyelvünknek 's tekintetemnek; és midőn a' makacsszeszű Szallusztot makacs szesszel neked rosszul fordítottam, a' Szép' nemében egyedül azon fordítást nézvén jónak, melly a' maga szép előképének sajátságait adja: te a' Yorik' és Eliza' Leveleiben a' minden gond nélkül ömlő, meleg, édes beszédet a' legdarabosabb, a' legfagyosabb, a' legvisszásabb¹ beszéddé változtatád mellyet valaha hallánk. Ilyen az hogy te felállál Horváth Endre ellen, 's neki e' szép és jó szóllását: semmit nem kételkedünk, ki akarád törletni, 's vétkes és nem magyar beszédnek mondád azt: Ez nagyobb mint az, 's jónak kirekesztőleg ezt állítád: Ez nagyobb annál: ellenben Yorickodat kietlen zordon barbarismusokkal töltöd el: «becsületességében senki nem kételkedik». — «Kívánnék valami czimet kapni Kegyedének való ajánlhatásokra» — «könnyekkel öntözém méltóságos lapjait» — «a' gyengédségnek minden legkisebb íze felrázkódtatódott egész tezemimben» — «Szóllhatok tizenkét óra után féllel később Kegyeddal, de nincs nyugtom, még hogy' létét elébb is meg nem tudom, Eliza.» — Ugyan kérdjük csendes vérrel, ha magyar beszéd e ez? hogy illyet ki vára attól, a' ki mindég a' beszéd' magyarságát parancsolja? 's szóllottam e én vádolt, én kárhoztatott, 's általad vádolt és kárhoztatott, illy fene barbarismusokkal mint a' millyeket a' te Yorikod és Elizád, az első lapon kezdve az utolsóig, minden sorban hallat? 'S ezt az teszi, a' ki kárhoztatja Horvát Endrének már elfogadott 's mindentől értett phrásisát? a' ki nem tűri hogy az összehasonlításokban nekünk is két formánk legyen, mint Rómában volt? Én ezeket úgy nem értem mint benned sok egyebet nem; még pedig nyelvedben és magadban.

Igen is, édes barátom, nekem nem csak írásod ellen van panaszom, hanem sok egyéb nemű bántásid ellen is. Ezt elég említenem, 's elhallgatok. Személyemmel tehetd tovább is a' mit akarsz. Élj szerencsésen. — Pesten Martz. 23d. 1827.

[Kazinczy másolata a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 27. sz.]

¹ Az eredetiben tollhiba: legvisszásabb.

4757.

Kazinczy — Vörösmarty Mihálynak.

Vörösmartynak Kazinczy baráti szíves tiszteletét.

Újhely Martz. 23d. 1827.

«A' Művészt akkor dicsérjük méltóképen, midőn munkája csudálásában felejtjük dicséretét» — ezt mondja Emilia Galottiban a' Herczeg. Halld tehát miért nem szóllek én Zalánról, miért a' szép Cserhalomról, és miért most Salamonról. De halld azt is, hogy soha nekem kedvesebb tőnjén még nem gyujtatott, mint a' mellyet a' Bodrogi barna leánytól vettem.* Csókolom azt a' kedves leányt, 's kevélykedem szeretetével. Bár Te is úgy vehetnéd azt, a' mit a' Cskonay legjobb dalaival az Élet és Literat. III. Kötetének küldék, még minekelőtte Jolankát ismerém. — Élj szerencsésen igen kedves barátom.

[Kazinczy másolata a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 27. sz.]

4758.

Kazinczy — Cserey Miklósnak.

Tisztelt kedves barátom,

Nem sokat írhatok, de a' mit e' levél' tulsó lapjain vészesz, megérdemli hogy küldjem. Isten tudja mik forganak a' Dictán, és hogy mint forganak. Tisztelem a' publica opíniót, de a' publica opíno szint úgy tévedhet-meg mint a' privata. Zichy eránt egyet hívénk mind ketten.

Ha fiad' dolgában talán lehetek bár melly szolgálatodra — parancsolj velem, 's valami hatalmamban áll, mind azt nem örömmel, hanem gyönyörűséggel fogom tenni. De ohajtom, hogy Tégedet e' földön és nálam nem 1827. láthassalak, hanem 1828. Barátom, e' csapásban pusztában szeretnék lenni, míg a' fergeteg rólam elmegyen. Mihelytt vége lesz a' Diaetának, mingyárt megyek Bécsbe, és onnan Pestre, hol addig múlatok majd, míg peremet mind a' két Tábla eí nem döjti. — Élj szerencsésen. 1827. Martz. 27d.

* Salamon, lap 73. — Kazinczy F. jegyzete.

Egy Pozsonyból jött levél mása.

Martz. 15d. 1827.

Az adó elfogadása' tárgyában Martz. első napjáról kiadott Resolútiót a' Statusok igen kegyelmesnek találván, az e' részben készült Izenetjekben, különösen azt, hogy a' Felség a' Resolútiókban 1790 óta becsúszott de aucto quanto clausuláról lemond, és hogy az 1821 $\frac{1}{2}$ esztendőről lehető restantiákat elengedi, megköszönni kívánják, az 1822/3tól 1824/5 eszt. végéig a' törvénytelen adóból eredett restantiáknak megszünttetését pedig az Ő Fels. igazgyszeretetének tulajdonítván, hódoló tisztelettel fogadják; egyszersmind a' többi között a' Restantiáknak porták szerint leendő felosztásába lett állapotásokat jelentik. Mind ezen kir. kedvezéseket pedig főkép a' Nádor Ispáni közbenjárásnak tulajdonítván, Ő Herczégének fáradozásai a' Nuncium végén szokott contestatiókkal megköszöntetnek.

Ezen izenetre a' Fő Rendeek azt felelték, hogy az 1822től 1825ig álló Restantiák elengedése nem csak a' Felség igazgyszeretetének tulajdonítható, de valamint az 1822diki restantiáknak, ugy ezeknek is elengedéséért Ő Fels. Kegyelme köszöntessék-meg. Egyéberánt ugyan-ezen feleletben a' Palatinus provocálja a' Statúsokat, hogy minekutána Ő Fels. illy kegyelmes Resolútiót adott, és az Ország Rendeit a' kölesönös bizodalomra provocálja, tartozó bizodalnokokat a' Statusok semmivel nem bizonyíthatják inkább, mintha az Imputatio principiumának vagy is említésének törvénybe leendő iktatásától elállanak, 's Ő Felségének sem tehetnek kedvezebbet, mintha azt, a' mit a' Felség felejtteni akar, feledékenységbe teszik; érdemeije meg azt a' Palatinus személye is, ki mint mindenkor, úgy ezen Intermediatióval, a' Statusok meglegedésekre törekedett a' haza javát eszközteni. Ezen javallatra Ő Herczégét olly fontos okok bírták, hogy azoknak ellent nem állhatott, — ez valóban a' hátra való Dietalis Tractatusoknak is hasznos előmenetelére lesz.

Ő Herczégének ezen projectuma eránt a' Circularis Praesések a' Vármegyék Követjeit tegnap conferentiára összehíván, alkalmasint egyenlő számmal voltak mind pro mind contra articulum; és mivel minden Követ magát nem enunciálhatja, a' Conferentia mára tétellett-által. Azonba sokaknak kívánságára a' Circularis Praesések megbízattak, mely szerint a' Personalist kérnék-meg, hogy a' Palatinusnál eszközlené a' projectum visszahúzását, mert előre megjövendőlhethni a' kedvetlen discussiókat. —

Ma ujra ösvejevén a' Követek, a' Praesések Personalis Úrtól

azon választ adák elő, hogy a' Palatinus a' projectumát vissza nem húzza, hanem pertractáltatni kívánja.

A' Palatinus projectuma mellett álló rész a' Palatinalis provocatióban előadott okokon felül azzal argumentalódik, hogy különben is a' midőn az imputatióról kivántató Articulus munkába jönne, akkor akadnak-fel a' Státusok a' Cancellariával, 's az Articulusból semmi sem lesz. Jobb tehát önként lemondani, 's a' Felség kedvét megnyerni.

Ezen Conferentiába a' Vármegyék Követjein kívül senki nem bocsátatott-be. — Azonban az minden resultatum nélkül oszlott-el, össze nem férkezhetvén a' két rész. — Nem lehet reményleni hogy az Imputatióról articulus legyen.

Egyik inconsequentia a' másikat éri. Már csak a' Restantiák elosztásával is mennyire sértettetik-meg azon principium, melly szerint az egyik nem köteles terhet viselni a' másikért, és mind a' mellett hogy a' restantiák egészen elenyésztetteknek jelentetnek, még is több Jurisdictionok restansok maradnak, 's a' törvénytelen terhet az elosztás miatt folyvást fogják viselni.

Hírlelik hogy Ő Fels. Május elején szándékozik lejönni, 's maga rekeszti-be a' Dietát, mert Máj. 16dikán Prágában innepli a' Szent Nepomuk innepét.

Akárki mit mond, de a' 1ma Martz. Resolutio nem érdemli hogy az imputatio érette feláldoztassék, mert az a' jusa az Ország-nak, a' mit abban declarál a' Felség, eddig is bizonyosan megvölt, sőt többet praetendált az Ország, mert a' Contributio mennyiségének elhatározását a' Felséget kirekesztve még eddig magának praetendálta. Már most pedig a' praetensiótól is elestünk; a' törvénytelen adó pedig csak ugyan vissza nem fizettetik, sőt folytattatik.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 43. sz.]

4759.

Kazinczy — Toldy Ferencznek.

Schédelnek Kazinczy

szíves baráti tiszteletét!

Martz. 22d. irt leveledet ma vevém. Holnap indul egy itt lakos Zsidó Pestre; az által küldöm tehát rá válaszomat.

A' Gróf Mailáth Regéji még Febr. ban adatának Bécsben Soos

Nro 20. vettem Ápr. 8. — Toldy F. jegyzete.

János Urnak, ki Amádét agyon lőtte: 's eddig vetted volna, ha megérkezhetett volna Soos; de ő betegen fekvék egész Martziusban. Aprilisban megjő, 's ha a' Regéket nálad nem hagyja, én küldöm-le első alkalommal. — Nyomatása' gondjait rád hagyom egészen. Csak azt engedj mondani, hogy én a' duodézeknek nem vagyok barátja, mert a' papiros iv hajtásai az oszlopokat kétfelé szelik.

Midőn eddig irám levelemet, veszem a' Szemere nyalábját, az Élet és Liter. II. Kötetével, Bacsányi Verseinek első Kötetével, az 1827diki Aurorával; 's mind ezeket épen akkor, midőn ebédre kelle mennem, 's oly ebédre, hol csak férfiak voltak, 's pengettek a' húrok. Az Élet és Lit. II. Kötetét a' lármában forgatám végig. Melly zavar ez! Mert nem hiszem, hogy csak azért nem lelém-fel a' rendet, mert lármában olvasám, 's én, bornemisza, is borozva! Döbrenteinék, kérlek, felelj; én is fogok, de nem vitatva, hanem hogy a' pert érthesse, a' kinek rá szüksége van. Úgy tetszik, D. nem érti ön magát.

Ez a' II. Kötet szebben van nyomtatva mint az első, mert a' *petit* betűk nem oly rútak mint az elsőben. Ha ezen betűkkel 's illy papirosra nyomtattatod a' Mailáth' Regéjít, kivált ritkított sorokkal, mint itt lap. 135., bizvást nyomtattathatod tizenkettőd rétbén is. Papirosával is megelégszem.

Melly sensatiót fog csinálni a' mit Csokonairól írtam, azzal nem gondolok, Szemere lássa, ha tanácsos lesz e felvenni, 's ha nem lesz, kérem, küldje vissza. Én soha az által, hogy valamelly dolgozásom fel nem vétetett, magamat megbántva nem érzém. Igaz, az én kedves barátom Igaz, sem veve-fel holnit, 's én nem kérdém mért nem vette-fel, holott mások, és tiszteletes férfiak, neheztelének rá, hogy az ő symbolájokat fel nem vevé.

Édes barátom, hadd mondjam-el neked is, hogy Salamonban a' Jolánka Bodrogi leánykáját igen édes complimentként vettem. Szeretném ezért Vörösmartit, ha Zalánja 's Cserhalma miatt nagyon nem tisztelném is. Kevés Írónk volt és van nekünk, a' kit én több figyelemmel olvassak, 's Te értesz, miért esik az, midőn az ő dolgozásit olvasom, elragadtatva nézem, mi lesz ő akkor, midőn én már ötöt nem fogom olvashatni. Hic vir hic est, tibi quem promitti saepius audis. Ne szölj neki semmit, de csókold össze forróan az én nevemben. Úgy fogom magam Augustusban.

Levelednek e' sorait nem értem: «Salamont minden esetben

kérném, ha alkalmad akadna. Majd tétetek próbát a' Versekkel. Ezeknek semmikép nem kellene elmaradni.» — Elmarada a' verbum regens. Nem értem mire kérsz. Csak arra kérek, hogy ne kívánj tőlem semmi munkát. Ilgyd-el, nincs időm. Majd megvakulok a' gyertyázásban, 's minden dolgom zavarba dől.

Élj szerencsésen. A' tiszta lelkű Fenyérit csokolom.

Ujhely, Martz. 28d. 1827.*

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 134. sz.]

Kazinczy — Guzmics Izidornak.

Guzmicsnak Kazinczy
szíves tiszteletét.

Szalluszt maga kézírásban épen 200 lapot ada. Előbeszéd és a' Szalluszt Élete XVIII lap. — A' Toldalék hátul 20 lap. De botlást ejték előbbi levelemben, hozzád és Streibighoz. A' Szilasy verseihez velt betűk az Előbeszédhez illenek; a' textushoz ilyen kell: 's ennek megszerzésére, nem tudom, ha Streibig hajlik e? Ha ott nem boldogulnék, egyebet kell forgatnom. Nyugtalanul várom híreidet.

Gróf Mailáth János megajándékoza Magyarische Gedichte. Stuttgart und Tübingen 1825 czimű Munkájával. Szeretném, ha azt ismernéd. Némelly darabjaimat nagy szerencsével adta, melly németben, hol annyi az *anceps* syllaba, könnyebb, mint nálunk. Sok van itt a' mit jobbnak nézek németben mint magyarban. Omnia ad maiorem nationis gloriam!

Élj szerencsésen, édes barátom!

1827. Martziusban.²

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

* E' levél, többekkel, peccsétlenül jött, hozzám intézve, de általam nem olvastott. Bártfay. —

¹ Itt az eredetiben üresen maradt helyre nyilván a minta volt ragasztva, de a mely ma már hiányzik.

² A kelet Guzmics I. kézírása.

4761.

Kazinczy — Toldy Ferencznek.

Schédelnek Kazinczy
baráti idévezletét.¹

Utolsó levelelmet a' legnagyobb zavarban írtam, és sietve, mert nyalábomnak a' reggel Pestre induló Kereskedőnél le kelle késő estve tétetni; az Élet és Liter. 2. Kötete pedig ebéd tájban érkezék-meg; úgy hogy az egymást érő Vendégek 's Könyörgők és Perlekedők miatt a' Döbrentei feleleténél egyebet a' Könyvből nem is olvashattam vala meg. Vedd tehát te is, mint Szemere, azt, a' mit talán az Élet és Lit. ezen Kötete felől írtam, annyinak, mintha nem is írtam volna.

Nagyon szerencsés gondolatja volt az Szemerének és Kölcseinek, hogy ezt a' Folyóírást adja, és e' lélekben. Nem szabtak bizonyos időt a' darabok' kieresztésére, 's így nem kénytelenek sietni, mint a' kik minden holnap' vagy negyed' végével várattainak; könyv' és nem fűzet' nagyságában adják, és így munkájok nem fog elhullani; 's a' mi e' kicsinysegeknél sokkal nagyobb, mind a' két felet hallgattatják, 's az értelmes Olvasó választhat. — De, édes barátom, minden Olvasó *értelmes* e? 'S nem kellene e Szemerének valamelly fortély felől gondoskodnia, hogy az Olvasó magát a' felzavart rendben orientálni tudja? Én tollal írom a' könyv fejr papirosára, mit hol keressek benne, 's még így is van néha bajom. Szeretném ha hátul, mint a' Tud. Gyben, egy *Index* állana.

A' mit te mondál itt 6—22., gyönyörű végigtekintése félszázadi menésünknek. Javalásodnak mindég fogok örvendeni; te nem azok közzé tartozol, a' kiknek ítéletekkel 's még magasztalásokkal is, nem gondolok, 's feddésedet még óhajtom hallani: az nem afféle lesz mint a' Döbrenteié. De épen azért, mert ettől sokat várok, kérek, mondd-el nekem, mit értesz paradoxonaimon, mit értesz ez alatt: *Légy a' régi!* Mert minekutána leveleimet dicsérgeted te is, úgy kell hinnem, hogy ez a' *légy a' régi* nem ezt fogja jelenteni: *Maradj a' mi vagy* — hanem ezt: *Légy azzá, a' mi hajdan valál.* — Ígérem, hogy szorosán vizsgálat alá fogom venni magamat, 's makaesságotmat örömmel áldozom-fel a' jobb tanácsnak, de csak meggyőződés-

¹ nro 21. Apr'. 8. — Toldy F. jegyzete.

ből, nem vak követésből, a' mi nem erő volna, hanem gyengeség. — Az a' mit itten mondál, 's nem rólam, hanem egész menésünkről, nagy nyugtalankodással várhatja velem német bővebb Munkádat, de eggyzersmind arra int, hogy ígéretedre emlékeztesselek. Ne felejtssd velem, még minekelőtte sajtó alá adod láttatni, a' mit felőlem mondani akarsz. Annál bátrabb vagyok azt kérni, mert ha Döbrentei úgy közlé vala velem a' mit itt monda, mint ön vele még kézírásban, a' mire felel; most nem volna felelete olly csonka, sőt üres csevegés.

Valóban, édes barátom, Döbrenteinek ez a' felcete nem olyan, a' millyet vártam. Ködöt támaszt, előli hallgatóját a' haszontalan cizfrával, hogy észre ne vehessék, midőn kezeimből kisiklik. Neki több Svetón és Gellius mint Szalluszt és a' mindenek' csudálása, 's a' maga érzése, mondanám, ha azt nem hitetné-el velem, hogy ő Szallusznak szépségeit nem is tudja érteni.

'S mi az a' *lány fájdalom*, mellyet lap. 371. emleget? mi az, a' mit ugyan-azon lap. 371. a' 4d. és követk. sorokban mond? melly fordítója az Virgínek, a' kinek nem éles szeme figyelem nélkül hagyhatja a' nagy Író' jámbor (?) beszédének *kis csillogó gyöngyeit*? — Meg nem foghatom én, hogy Döbrenteit csak illy későn ismerem.

'S nem bán igazán sem ellenével, sem magával. — Az neki ezeket mondja: Nyelvnek, Írónak szeszei vannak, azokat tűrni kell, bár ellenkeznek a' Grammatikákkal. Terentz . . . Klopstock . . . A' Rómaiak íraták, nem nyomtaták könyveiket; mi könnyű vala akkor igazításokkal íratni-le a' munkákat. És még is ők betűről betűre íraták-le. — D. ezen utólsót is tagadja; ezen felül pedig így fűzi okoskodásait: Terentz, Virgil, Horátz, igen is, elhinték írásaikat graecismusokkal. De Horátz menti magát — (ezért e?): — jele, hogy *vádoltatott*. 'S ez Dnek elég. Tovább kellett volna mennie, 's ezt mondani: — «*Vádoltatott, és megigazítá vétkeit?*» — Dnek több a' Horátz' vádlója mint a' vádlott Horátz!

Elúntam a' pert, édes barátom, noha örvendő nézem hogy perlettem. Az sok jót szült, 's ha nem perlének, ha nem recenseálánk vala, nem állanánk ott, a' hová eljutottunk. Dnek még az sem jó, hogy Recenzióink német módúak, német fordításokkal dolgoztatnak. Vallyon gáncsolja e az atyja Predikatzióját is, hogy azok német módúak és német fordulásúak? Neki e, vagy más valakinek, az sem tetszik, hogy a' Recensens elébb dícsér, 's azután jön a' keserves H a n e m. — — — Illyeket hallván, kétség száll-meg, ha engem ragada e meg valamelly szerencsétlen nyavalya, vagy ellenkezőimet. Mert én

vagy ők nem úgy vagyunk, a' mint lenni kellene. — Örvendek hogy Te is a' Recenziók felén állasz. Gorombának lenni nem szabad, de élesnek lenni szinte kötelesség a' maga helyén.

Hogy Szemere felvévé itt a' Kölceseivel folyt bajomra tartozókat, nincs ellenemre, sőt hogy azt tette, szükségesnek ítélem. — Szcrencsétlen történet! de megvan. Én felejteni akarom, nem újra meg újra felkarczolgatni. Feleleteiket megolvasni itt sem volt kedvem, sem soha nem lesz. Látom hogy sok sorok eggyeznek, 's szégyenlem hogy sietésem és felhevült vérem velem a' két fordítást több gonddal nem hasonlító-össze: de Kölceyt még sem menthetem. — Övé tehát, a' mi jó a' V.-Nagy dolgozásában találta; övé még a' 23 hátúlsó Énekekben is, noha V.-N. csak az első Ének fordítását látta tőle. De nem lehetett e ezt bosszús dévajkodás nélkül tudatni, a' hogy én tudatám, hogy a' Szonettet én hozám-által közzénk? 'S ha csakugyan ki akará eresztetni a' szerencsétlen levelet, nem kelle e kitörteni, a' mi simítást kívánt? — Valami vétkem nekem itt lehet, mind azt jóvá teszi morális cselekedetem. Ne találjon az strjában soha barátot, a' ki a' maga megholt barátját bántatni engedheti. — Ez a' textus neked, édes barátom, kedvetlen; de te nem lehetsz igazságtalan; nem, még abban is, hogy utolsó levelemben víg kedvvel Kölceseinek a' Tasszót occinálám. Leveleiből (Döbr.hez) az én kérésemre maradt-ki az az ő magával üzött szerelmeskedése, 's ez a' gond mutatja ismét moralitásomat; 's annak, a' ki megholt barátja mellett kikél, annak, a' ki ellenkezőjét a' megnevettetéstől megmenteni igyekszik, elnézheted az emberiségnek eggy ártatlanul bosszús rezgésecskéjét. — Valahol Kölcey eránt tekintet mutathatok, mindég fogok élni az alkalommal, 's színeskedés és hamiskodás nélkül; sőt örömmel emlékezem vissza, hogy eggy-szer barátok voltunk; nem felejttem hogy rokonok vagyunk; — de én a' 'Tasszó' characterével meg nem férhetek. Lelkem nagy dissonantiában van azokkal, a' kik még örülnek elposhadásoknak. — 'S hadd vessem egyenességem szerint hozzá: magamat bántásoknak nem örömet tészem-ki.

Imhol Salamon. — Pótoltassd-ki, kérlek, hézagjait haladék nélkül. Neked szabad dolgozásomon megigazítani botlásimat; de vigyázz, hogy beszédembe olly holmit ne rakj, a' mi azon tarkitana. Suus est cuique scriptori color. — Soos betegen fekvék Bécsben egész Martziusban. Már jó, 's hozza a' Regéket. Venni fogod haladék nélkül. Élj szerencsésen. — Ujhely Apr. 2d. 1827.

Kérlek, édes barátom, Thaisznak és Dnek ezt lepecsételvén, küldd által ezt.¹ Tedd postára, úgy nem lesz terhedre a' kézhez juttatás. Minapi leveletem D. nem vette, mert midőn postára akaram tenni, akkor vevém az övét, a' mi miatt ezt le kelle tartóztatnom.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 134. sz.]

Sághy Ferencz — Kazinczynak.

Tekintetes Úr!

Azt jól tudgya és tapasztallya maga a' Tettes Úr, micsoda becse vagyon a' Magyar Könyveknek? — Maid alig lehet oda vinni keleteket, hogy az ember a' nyomtatásbeli költségeket vissza kapja. — Verseghynek Verseit sokan csak azért sem vennék meg, mivel Verseghy irta. Én ezt tapasztalásból tudom, és sok olyanokat esmerék. — Elég kár, hogy a' Tettes Úr vele együtt nem köz akarattal iparkodtak a' Magyar nyelvnek csinosodásán és bővítésén! — pedig az ő Grammatikájában és Feleletében előadott regulákon kívül nem jöhet ám a' Magyar nyelv tökéletes állandóságra, mindenki a' maga önkényes [!] Grammatikáját és Orthographiáját követvén. Még eddig csak ő nála van minden meg határozva, és pedig fontos és meggyőző okokkal.

A' mi a' Képét illeti, én azt tapasztaltam tulajdon Képéből, mellyen úgy el van, később esztendeire nézve, találva, hogy minden, a' ki szobámba be lép, és Verseghyt esmerete, megvallya, hogy ez Verseghy. A' Tettes Úré talán ifjabb esztendeit adgya elő. Én tehát az eránta viseltetett Barátságának eleget tévén, igen szívesen köszönöm a' Tettes Úrnak ajánlatát, és tellyes tisztelettel maradok

A' Tettes Úrnak

Budánn 4ik Aprilisben 827.

alázatos Szolgája
Sághy Ferencz mpr.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 27. sz.]

¹ E szó az eredetiben is kétszer fordul elő.

4763.

Barkassy Imre — Kazinczynak.

Különösen Tisztelt Tekintetes Fő Tábla Bíró Úr!

Több okok miatt, melyeket személyes szerencsém lévén a' Tekintetes Úrhoz, előadni kívánok: húzomos idő óta nem tettem a' Tekintetes Úr iránt való nékem igen kedves kötelességemnek, levelembe való alázatos tiszteletem kinyilatkoztatása által, eleget. Már épen készen volt levelem, midőn tegnap érkezett levele miatt D. L. Bátyámnak, a' körülállások megváltozván, azt itt hagynom 's mást írnom kellett.

Nagy nyughatatlanságai közt írja meg nekem a' Bátyám a' Szuszich historiája felől azon a' vidékenn szárnyalló híreket, nem egészen világosan ugyan, de a' mint a' következés megmutatta, én alkalmasint jól gyanítottam a' körülállásokból, 's kitaláltam, hogy a' Martius 15dikén költ levél T. Botka Lajos Szathmári Követ Úrtól irattatott. — Én a' Tisztelt Úrnál ma tettem udvarlásomat, megmondtam Hozzá menetelem czélját, 's megkértem arra, hogy a' mennyibe elutasításunk felől mi magunk semmit nem tudunk, azt a' Personalis Úrtól megtudni, 's a' Tettes Úrnak megírni méltóztasson. Ezt a' Tisztelt Úr nékem megígérte hogy meg fogja tenni. — Eddig való tudomásának kútfejét is megmondván eggyzersmind, hogy t. i. azt Mélt. Péchy Imre Pesti Követ Úrtól tudta, mellyhez így jutott: A' Tisztelt Botka Úr T. Jármy Tamás Zabolchi Követ Úrral, kik mind ketten Atyafiak Zoltán Miskához, közbe akarták magokat vetni a' Mélt. Personalis Úrnál Zoltán itt maradhatásáért. — Ezt megtudván Mélt Péchy Úr, T. Botka Urat le verte róla hogy ne confundálják ez által a' Personalis Ő Ngát; de T. Jármy Tamás Úr csakugyan elment a' Mélt. Personalishoz, 's végire járt annak hitelesen, hogy a' Szuszich historiájába részt vevők közzül senkinek elmenni nem kell. — Mellynek következésébe Zoltán, a' ki alkalmasint legtöbbet tett, mai napig is itt van, 's a' Diéta végit be is várja. —

Én nagyon csudálkozom Jó'sin, hogy a' nélkül hogy magának legkissebbet használna, gondolatlan beszédjével mindnyájunknak árt. — Ő mint a' Personalis Ur által Jármy Tamás Úrnak tett kinyilatkoztatásból világos, nincs Po'sonyból elutasítva. Hanem ezt [!] csak Péchy Úr által találtatott ki, látván ugyan is azt: hogy Jó'sinak

nem hasznos a' Po'sonyba létel, a' haza menetelt javasolta néki, 's hogy ez inkább megessék, azt a' szint adta néki, hogy a' Szuszich historiája miatt kell elmenni, — de ennek jó ezélből történt költése' valósága még a' Jó'si itt létibe a' Zoltán itt maradásával világos-ságra jött. —

Fájdalmasan esik, nem titkolhatom el, hogy ezek így történ-tek. — Mindenek felett nehezen esik az: hogy olyl kevésse' ösmer-tethettem meg magamat a' Bátyámmal, hogy egy olyl előadásnak, melly feülem azt mondja hogy adósságaim ki-nem-fizethetése, 's az üti költség ki-nem-csinálhatása miatt tartózkodom csak Po'sonyba, mint adhat hitelt. — Pirulás nélkül el merem magamról-mondani, hogy életemet nem minden Principium nélkül, csak launé szerint folytattam. — és Po'sonyba is soha olyl nem tettem tudtommal, a' mit szégyenelhetnék.

Kérem alázatosan a' Tekintetes Urat, méltóztassék a' Bátyá-mat, kit én olyl különösen tisztetek, hogy gondolatommal sem akar-nám megsérteni; megnyugtatni, 's a' mennyibe eddig folytatott életemből ösmér a' Tekintetes Úr, meggyőzni igyekezni, hogy nékem nem vólt olyl könnyü elesni. —

Melly kegyességéért a' Tekintetes Úrnak buzgó mély tisztelet-tel maradtam

Posonyban Aprilis 5d. 827be

alázatos szolgája
Barkasy Imre mpr.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: Jogt. 4r. Orsz. gyűl. 7. sz.]

4764.

Szentmiklóssy Alajos — Kazineczynak.

Erdő Tartsán Aprilis 5kén 1827.

Különösen Tisztelt Kedves Uram Bátyám!

Szemere' Ajándéka nekem felette kedves vólt. Az Élet 's Lit. uj címje alatt gyanítatá velem tartalmi minéműségének is változását. Nem csalatkozám várákozásomban. 'S ha az előbbeni kötetekben némelly nagyobb becsü darabok díszlenek is, de ez ujabbakban vidá-mabb szín, popularisabb tón, 's többoldalúság mutatkozik; amazok

nagyobb részint csak a' Literátorok' kis körének valának szentelve ; ezek minden rendü olvasót érdekelvén, a' kisebb, 's nagyobb publicumot, ha szabad így szóllanom, szerencsésen egyesítik, 's ez az oka, hogy nagyobb keletjök is vagyon. 'S valóban ha a' honi culturát előmozdítani kívánjuk, illő annak nem csak intensiojáról, noha ugyan aesthetikai tekintetben erre leginkább ügyelni kell ; hanem egyszerű- mind extensiojáról is gondoskodnunk.

A' Musarionban, mint szinte Wieland' hasonló című költeményében egymás' üstökébe szálló bölcseket leltem ugyan : de egyenes lélekkel megvallom : a' Gráciák' philosophiájának bővebb 's velősebb fejtegetéseit ohajtanám. Szemere igen érti azon mesterséget, mint kelljen Iróinkban a' szunnyadó erőt munkásságra ébreszteni, 's ennél fogva nagy ügyesség-, 's rátermettséggel bír egy illetén critical folyó- írás' szerkeztetésére.

Szerencsés gondolat Uram Bátyámtól, hogy Csokonai' szemetjei- től gyöngyei külön választatván, valamelyik művészség' barátja által szennyezetlenül közre bocsátassanak. De kitől lehetne ezt inkább kívánnunk, mint Uram Bátyámtól, többi felkentjeinknek lelkes kiadó- jától? Abban mindazáltal nem egyezhetem Uram Bátyámmal, hogy a' Parasztdal szebb a' kulaeshoz irottnál. Melly eredetiség, melly nem- zeti character vagyon ez utóbbiban! az a' vidám kedv, szeszély, buzó- gás szinte a' szilajkodásig esapongó dévajssággal kellomes természeti egybeolvadásban ; 's az az utólérhetetlen könnyü, nem keresett popu- laris hang egyenesen a' magyar ajakról lekapva, melly Csokonainak annyira sajátja, milly kifejezhetetlen kedvességet, 's interesszét adnak ezen a' maga nemében egyetlen darabnak ; azonban a' *zsena 's kutya* kedvetlen szavakat belőle kihagyandóknak vélném. Kölcsey Csokonait Bürgerhez hasonlította, de nem hasonlíthatjuk e őt viszont mint Recensenst Schillerhez, 's nem lehet e mondanunk, hogy szintolly igaz- ságtalan vala eránta, mint Schiller Bürger iránt? Ezen kérdést egy uj Schlegel fogja eldönthetni.

A' nyelvgeniuszra nézve többi leveleimnek is, mellyeket e' tárgyban Uram Bátyámhoz írek, megjelenésöket ohajtottam volna, 's ha azokat Uram Bátyám még el nem vetette, méltóztassék Szemere barátomnak olly kéréssel nevemben általadni, hogy valamelyik követ- kező kötetben suppletorie közre eresztené. Ugy hiszem, bővebb vilá- gosságot fognak önteni a' dologra, 's legalább ki fogják tüntetni a' szempontot, mellyből én azt tekintém, 's tekintem jelenvalólag is. Ezen felette fontos, 's tudtomra még az egész mívelt világ előtt

homályban fekvő philologiai tárgy iránt legnagyobb felvilágosítást Horvát Istvántól lehetne várunk, mint a' ki nyelvünk' alkotmányát, mely minden ismeretes nyelvek között a' legnagyobb logikai tökélettel bír, legjobban értvén, a' nyelvbeli törvények' megállapításában figyelmét az aetheticai postulatumokra is kiterjeszteni szokta. 'S épen ezek kívántatnak meg a' szóban lévő kérdésnek szerencsés megfejtésére. Ezen köztiszteletet érdemlő Férjfiu emberi erőt meghaladó munkába fogni látszik, 's ha hajlok is hinni, hogy a' historia' tengerén mint egy új Colombusz, vagy Cook eddig nem ismert világréseket fog fölfödözni, kivánám mégis, hogy minekelőtte az illy veszélyes utra magát elszánná, elébb nagy szorgalommal egybeszerzett philologiai, diplomaticai, 's magyar historiából bennünket közelebbről érdeklő ismereteinek kincseit a' hazával közlené; mert ki javallhatná, ha ismeretlen tartományok' keresésére kincsekkel gazdagon megrakott hajó küldetnék-el? Meg kellene Horvátnak gondolnia a' Virgilianum breve et irreparabile tempust, 's fukarkodva kellene az idővel gazdálkodnia; mert mély kipótolhatatlan veszteség lenne a' hazára nézve, ha ismeretei vele együtt, ki állhat jót ha nem örökre e? eltemettetnének? Az illetén veszteség valóban minden hazafit mélyebben érdeklene, mint annak nem tudása, ha az emberi nem' első törzsökatyja magyar volt e, vagy sem? — Ha mind a' két czélt szerencsésen egyesíthetné, annál nagyobb hálaival tartoznánk ugyan neki; de a' bizonyos nyereséget bizonytalanért kétes kockára vetni, mindenkor veszedelmes, 's a' végzést kísérteni nem tanácsos. Uram Bátyám most Pesten mulatván, 's vele szorosabb baráti egybeköttetésben lévén nálamnál, méltóztassék ezen csak nem közhazafiui kívánságra őt figyelmessé tenni, 's ezen őszinte baráti kérésemet úgy tekinteni, mint a' haza' javáért elolthatatlanul lángoló érzésemnek, 's attól minden veszteséget eltávoztatni igyekező gondoskodásomnak csálhatatlan jelenségét.

Éljen szerencsésen Uram Bátyám! Maradok örök tisztelettel
Kedves Uram Bátyámnak

alázatos szolgája

Szentmiklóssy Aloyz mpr.

[Eredetije a Szemeretár IX. kötetében.]

4765.

Kazinczy — Gr. Dessewffy Aurélnak.

Méltóságos Gróf Úr
különös tiszteletű Uram!

A' Méltós. Grófnak 's kedves testvéreinek betegségeket hallván, elrémültem, 's rettegve gondolkoztam hazánk' nagy reményei felől, míg végre az örvendetes hír felélesztte. Mit vesztheténk vala! De gondoljuk hozzá azt is, hogy mink marada-meg! A' Fejedelmek megtartatásaikért hecatombékat áldoztak eggykor: tőlem csak a' mica salis puri telik-ki.

Prof. Pongrácz Úrnak sok rendbeli barátsága érdemli, hogy teljesítem óhajtását; de nekem nagy okaim vannak, Szallusztomat nem csak ki nem adni kezemből, míg sajtó alá megyen, de nem is láttatni legkedvesebb barátimmal is; 's kérem Prof. P[ongrácz] Urat, hogy kívánsága megtagadását nekem ne vegye rossz neven. Az a' sok tanácsadó és gáncsoló csak megzavar. Azért, hogy én annyi időt vesztegettem e' fordításomra, nem következik, hogy a' munka jó: de onnan sem hogy rossz, mert némelyek gáncsolják. Péld. ok. Döbrentey semmit sem kíván annyira, mint hogy beszédünk a' minden magyar' beszédétől ne különbözzék és hogy azon semmi külső szín ne tessen. Ha már a' különözést kedvelő makacs-izlést Szallusztot, 's azt, a' ki görög szint 's Thucydideszi szint akara adni latin beszédének, úgy adom, a' hogy Döbrentey óhajtja: Szallusztom Szalluszt lesz e? Mi könnyebb mint úgy dolgozni mint D. akarja hogy dolgozzunk? Azt én tenni nem fogom, 's azon leszek, hogy beszédemet a' Döbrenteyek úgy feddhessék, mint a' Szallusztét Svetón és Gellius, de úgy is akadjanak el mellette, a' mennyire szerencsém el nem hágy, mint a' Szalluszté mellett a' Grammaticaszterek.

A' Méltós. Gróf eddig olvasta az Élet és Lit. 2d. Kötetét. Valóban igen sok jó van benne, de baj, hogy alig tudja az Olvasó magát orientálni. Nem tagadhatám-meg Szemerétől, hogy jegyzéseket tegyek a' Kölcséy és Döbr. leveleikre, de kikötém, hogy jegyzésim elébb Döbr.vel közöltessenek. Ezt szeretném minden tudományos ellenkezésben. Mert ha a' perlók bona fide perlenek, sok fog elhullani Allegatiójokból. Döbrentey nem követé a' példát, 's hírem nélkül adá-bé a' feleletet. Innen jó, hogy ha most felelnem kellene, volna mit mutatnom az Olvasónak. Csak egyet Méltós. Gróf! — Sprachen

und Schriftsteller haben Kaprize, — mondám Herderrel, 's felhozám a' példákat Terentzből és Klopstockból, 's így szövtem az okoskodást: Terentz theatrumra készített darabokban éle igen vastag graecismussal, 's nem volt Római Író a ki graecismussal élni retlegett (Minerva 1825. Bevezetés). Akkor nem nyomtatták a' könyvet; csak irták. És még is a' Sosiusok betűről betűre irattak az Auctor után, nem a' mint magok vagy a' Vevők óhajták. — D[öbrentei] ezen utolsó állatásomat is tagadja contra fidem historicam. Ezen felül így felel: Való, Terentz Virgil (és minden más) 's Horátz graecissálának. De Horátz menti magát (ezért e ?) és így gáncsolatott. Itt Döb. megáll, pedig tovább kell vala mennie. Én pótlom-ki. — Horátz vádoltatott — menti magát. — DE AZÉRT A' VÉTKESNEK KIÁLTOTT HELYEKET KI NEM TÖRLÉ. — A' Méltós. Gróf tisztelt Ura Atyja már megintett, hogy ne mondjam az illetet, mert fáj; de nem hallgathatom-el a' Méltós. Gróffal szólván más társaim felől: Quo quis magis est latine doctus, eo minus laeditur peditis e Classicis dictionibus; és minthogy a' mi Döbrenteynk a' Rómaiak olvasásában soha sem volt nevezetesen gyakorolva; azt, a' mit üz, csudalkozással nem vehetjük.

Az én gondolkozásom a' nyelv' dolgában elejétől fogva im ez volt:

1. A' Nyelv' saját erejét kell kifejteni, hogy beszédünkön a' *Magyar szín* legyen a' fő szín, 's beszédünk *proprio suo vigore, nativo suo lepore* álljon és ékeskedjék. El kell tehát hányni az idegen szót a' hol az ezzel-élés csak szegénységünket mutatná, fel kell keresni az elveszett, vagy felejténi-kezdett magyar szókat, még csinálni is újat, a' hol e' vakmerőségig ment szabadságot elégséges okok ajánlhatják etc. etc. de minthogy a' tudományok és Mesterségek dolgában lelki rokonság van, 's a' maga kimíveléséhez később fogott nemzetek tanítványaikká lesznek a' korábbiaknak, valami nekünk is használhatót ezeknél találhatunk, mind azt által kell hozni nekünk is. Így teve Hellász az Egyptiekkel, Phoenixekkel; így Róma a' Görögökkel, az Újak a' Régiekkel, 's az az Automania, melly még a' jót, szépet, szükségést is eltolja, mert nem miénk, káros volna.

2. Minden nemnek más más nyelve van. Suus est cuique poemati (nemnek, prosában, versben) sonus — úgymond Cicero; 's én ezt vetem mellé: Suus est cuique scriptori color. Tiszteljük mind a' kettőt, 's felejtjük azt a' fatalis Grammaticai soványságot.

Ugyan-ezt mondanám most a' Kölcsey Aestheticázásaira. Tiszteletes dolog a' Grammatica és Aesthetica — de még a' poshadt Adelung is jobbnak vallja az Izlés' kimivelését. — Szemere az Élet és Lit. 2d. Kötetében a' maga Szonettjei előtt elmondá ezt: Kazinczy elejétől fogva azon volt, hogy Nyelvünket idegen szóllások és formák althozása által gazdagítsa 's ez egészen igaz. Ūrményimet Thaisz magasztalá, mint a' brevilloquentia remekét. Valóban észre sem vettem mikor irtam, de lelkem akkor még elmelegedve volt a' Rómaiak írásával. Semmi sincs kilopva Ūrményimben Tacitusból; de a' módon ki lehet ismerni, a' Tacitus' kedvelőjét. A' mit a' Nyelv felől (Minerva 1825. 1. negyed) mondtam, Szalluszi módra van dolgozva. Döbr. mindent Egyszínűnek óhajt: én azon vagyok, hogy nyelvünk alkalmas legyen mind Homért *à la Voss* fordítani, mind *Boufflerst* szóllaltatni, mind az Ángoly erejű *Klopstockot* — 's kénytelen vala megvallani, hogy ezt:

Vig veteményt mi tenyész, és melly csillagzat alatt
kell Földet *szelni*, Meczén, 's venyikéket [!] *csatlani szülhez*,
nem rossz — pedig szokott magyar beszéd e ez?

Méltóztassék a' Méltós. Gróf Ūr barátságos tiszteletemet által izenni Ellinger Ūrhoz, és jelenteni, hogy én, a' ki Bárány Ágostonnak szinte megköszöntem a' mit H. Eszl[erházy] Pál felől monda, 's e' fiatal emberünket nagy reménnyel nézem is, nézem is, Wesselényijét kénytelen vagyok felette szerencsétlennék nézni, 's azt újra dolgozom, mihelytt lehet, 's a' magamét küldöm a' Méltós. Gróf Ūr kezébe. Mindent elmondani nem szabad, mert nem lehet. De úgy szólljon e az ember, a' hogy nem szabad, mert nem illik? Inkább hallgatni, mint gyalázatosan hazudni.

Ő Nagysága a' Méltós. Grófné és Comtesse Virginie új kegyeségeiket bizonyították Zseni eránt. Alázatosan kérem a' Méltós. Grófot, hogy azért is alázatos tiszteletemet Ő Nagyságának a' Méltós. Grófnénak 's Comtesse Virginiének bemutatni méltóztassék. E' kegyesség Zseninek is szüléjinek is kevélységek.

Dulházy azt ír, hogy Ő Nagysága a' Méltós. Gróf József napjára haza váratott. Tudtam hogy a' hír nem igaz. Hiszen közelit a' Dieta vége. Ő Nagyságát bizonyosan nem eresztették.

Épen ma veszem a' Magyar Pantheonnak 7 darabját. Tellyesítve van tehát a' mit vártam. Bár mind a' két Tábla Jó és rossz de nevezetes emberi adatnának!

Eggy Coulmain nevű Franciaia harmadnap olta itt van. Párizsból jó nadályokat vinni haza. Nem tanult ember, de a' Graculusok mindent tudnak. Úgy tetszik nem egyéb mint Négociant. Mődja rendes; fujja a' flautravert, 's a' mint mondja fest.

Maradok hív tisztelettel

A' Méltós. Grófnak

April 6d. 1827.

alázatos szolgálója

Kazineczy Ferencz mpr.

[Eredetije a kolozsvári egyetemi könyvtárban.]

4766.

Toldy Ferencz — Kazineczynak.

Pest, apr. 9. 1827.

Tegnap hozta Bártfay nyalábodat hozzám. A leveleknek gondjokat fogom viselni. Salamont (a Mailáthét értettem, s ezt kértem) örömmel olvastam. Gyönyörű a nyelve. A löbbit még nem kaptam meg; pedig nagy nehezen várom a Soos felgyógyulását, hogy Landererrel végezhessek. Fényesen nem foghat kijöni, meg sem fizetnék nálunk az árát, de hogy csinos és hibátlan legyen, gondom lesz. Mailáth e hó 6. indult fel Pozsonyba; a külsejét egészen rám bízta. A Salamonban levő románcokra nézve azt javasolja, hogy próbáljam mértéktelen versekben fordítani: megengeded-e hogy így? De lesz-e sikere munkámnak? Stettnerrel is megpróbáltatom. Azon hizelkedő bizodalmadért, mely szerint nekem just adsz dolgozásodon változtatni, fogadd köszönetemet; de hadd mondjam, hogy arra sem szükség, sem nekem bátorságom. Egy betűhöz sem nyúlok. Vegye a publ. művedet, mikép az a mester keze alól került, kivévén tán néhány grammatikai inconsequentiaikat, mikről azonban előre tudósítani foglak. Hát ha én tévedek.

Az Élet és Lit. II. kötetét Fenyéry fogja recenseálni, s így Döbrenteinek is általa lesz megfelelő. Jobbra ügyed bízva nem lehet. D. válasza felett elaludtam. Mily fonala a gondolatok összeszővésének! mily nyelv! Nem hiszem hogy sok ember végig fog ezeken az ő «Jegyzetein» baktatni. Józanok, de soványak is.

Sajnálom, hogy a «paradoxonokról» számadást kívánsz. Én azon

észrevételeidet értettem, melyeket azon emberekről tettem, kikről már kelletnél is többet szoltam tavali leveleimben; s haragszom magamra hogy szoltam: nem szívesen játszánám el szeretetedet. Nem ereszkedem specificumokba, mert e tárgyban nem tudok szenvedelem nélkül szólni, a mi hozzám Veled szemben nem illik; bár másszor ne tettem volna! holott, most is azt hiszem, igazat szoltam. Ha Neked fáj, hogy a publ. előtt mondtam ki ama szavakat, magamnak nem kevésbbé fáj hogy tettem. De még valami van abban a recensióban, mit bánok: az a persillage t. i. melylyel a grófot (Dessewffy József) illettem; politikai okok birtak reá, pedig most látom, hogy ő azt nekem meg nem bocsáthatja soha. Mikor ötét 1825-ben Pesten meglátogattam, mely szívességgel és bizodalommal jött ő előmbé!! De hiszen a *literátort* bántottam: az *embert* tisztelem. Igen vigasztalók rám nézve e szavaid: <Gorombának lenni nem szabad, de élesnek lenni szinte kötelesség a maga helyén.> Én úgy hittem, hogy az úgy felszabadított az élességre.

Köleseyt, félek, nem oly hamar fogadod ismét szívedbe! Pedig: ha úgy nyújtanál neki kezet, mint nekem: ő mint fognád Te ismét szerethetni!...

[Megjelent a Kazinczy G.-féle kiadásban.]

4767.

Gr. Dessewffy Aurél — Kazinczynak.

Kassa April 13. 1827.

Tekintetes Ur,

E' napokban vevém a Tettes Úr' kegyes levelét. Istennek hálá, mindnyájan jobban vagyunk — Emil csak nem megholt az erős convulsiókban. Apám Márcz. 20dika oltá — néhány Eperjesen töltött napot kivéven, itthon van — 18ikban megy Sz. Mihályra, 's onnan ha a' környüállások úgy kívánják, vissza Po'sonyba.

Ma irtam Csereinek és Kissnek Erdélybe. Kiss neheztel a' Minerva' Redactiójára, mivel a' tavalyi utolsó darab valamellyik füzetében Bethlen Gábor és Bocskay István bántódnak. Én megvallom, nem érkeztem a' helyet kikeresni. Ha a' Tettes Úr engem ez iránt jobban informálni méltóztatna, akkor, ha t. i. helyes a' Kiss' megjegyzése, az idei Hük darabba lehet tenni valami jobbítást.

Pongrácz Professor Úrral közlendem a' Tettes Úr' Levelét, mihelyt elhagyhatom a' szobát. Ajálom magamat a' Tettes Úr' megbecsülhetetlen barátságába, méj tisztelettel maradván
a' Tekintetes Úr

alázatos szolgálja
Dessewffy Aurél.

Kivül: ¹ à Monsieur Monsieur François de Kazinczy assesseur de plusieurs comitats etc. à S. A. Újhely.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 34. sz.]

4768.

Guzmics Izidor — Kazinczynak.

1827 April. 16d.²

Kazinczynak Guzmics
tiszteletét.

Az a ti Fridriktek! Most jut eszembe, hogy irtál valami utazó Fridrikről, ki téged is keresett légyen. Gyönyörű gyümölcsét szedé Magyarországi utazásának! Mire megyen ez ki Barátom, mire? Idegen tollnak adja ált a m a g y a r nemzete gyalázatját, 's idegen nyelven kürtölteti a vagy csupán költött, vagy itt 's ott suttonban, mihez hasonlót, ha gyalázkodni kell, az ellen rész még többet kürtöltethet, egykét gyengétől elkövetett anomaliát! Mire megyen ez ki? 's még is ott Szikszai fenálló uniót akar velünk elhiteni; 's Kazinczy nem tudja ohajtani az egyesülést! A könyv azonban, a bemocskolt, 's mocskoló, eléggé bühnhődik önmagában, 's én szeretném, ha katolikus nem szóllana-fel ellene. De Hohenegger nehezen fogja elhallgatni vagy csak az ő személyét, kharakterét, olly gonoszul festő levelet is, melly hogy katolikusból legyen, száz Fridriknek szavára sem hiszi katolikus. 'S illyen levelet dobra ütni!! Ezek nem jó jelek ez időben; csak azt fájlam, hogy a magyar annyira szeret németezni. Isszonyodik lelkem, a Bavarus katolikus, és a Burkus protestans vallási vadságokon; 's mikor Magyart látok ezeknek nyomdokokba lépni, szivem vérzik. Szegény haza! szegény haza!! De én

¹ A levél zárlatán kettétört piros pecsét.

² Kazinczy F. jegyzete.

többet e tárgyról nem szólok, 's kérlek barátom, ha szeretsz, kimélj-meg nekem igen kedves leveleiddben az ilyenektől. Hol moeskolódni kell, ott nekem nincs helyem. Igazad van, egységet remélni kábaság. De a szomoru szakadásnak keserveit nem érezni lehetetlen. —

Szallusztodat elvárom. Előbeszédedet tegnap olvastam, tisztulás végett, újra ált. Akár mit mondjon Döbrenteink, classzikust úgy kell fordítani. Vajha mindnyájan úgy tudnánk! vajha úgy tudnék én! Auliszi Iphigyeniamot mabolnap bevégzem. Majd próbát teszek, a te szabásodat alkalmaztatni mint tudom. De nehéz nekem a Hellent minden különösségeiben kilesnem: későn adám magamat a classzikus Hellenizmusra, 's az agg deák nehezen tanul, 's könnyen feled. Iphigyeniamnak német fordítását Schillertől bírom, 's Bothetól; ez az utolsó Hellent ad, de kritikája a textust irgalmatlanul meghányja. Racinejét a legujabb német fordításban olvastam, 's morgolódva tettem-le. — Kritikád Kölcei 's Döbrentei leveleikre nekem igen tetszik; egészen itéleteden vagyok. — V. M. Salamonja drama Kisfaludy Hunyadija manierjében. Hasztalan! Magyaraink, kiktől remek-ket kerülhetnének, tűzöket mérsékleni, 's a művészség forrásában tisztítani nem türik. V. M. jambusai jök; de a kharakterek itt szerencsétlenebbek, mint Zalánjában; 's az Actio? nem kell e ennek legalább is egy esztendő, hogy végződjék? 'S a darab hősi, nem szomorú, (előttem nem minden tragicum szomoru) mindenképen jobb eposz készült volna belőle, mint drama. — Szabad egyre kérnelek? Ne latínozz! ha a látántól elrezzentettek, inkább tógy Latiumot, az az *a i* magyarban türhellen összepárosodás.

Isten veled, 's házaddal, tisztelt édes Barátom. A Diéta végéhez közelit. Tedd, láthassalak ez idén! — Pannonhalmon April 16d. 1827.

Kedves Barátom!

Streibig közli typuszát. Válassz magadnak. Nekem úgy látszik, hogy az Andere Mittel antiqua, épen az, a mit te akarsz. A választottat küld vissza; és siess a munkával is, hogy a jövő őszben bele kaphassunk. Akkor Győrött ülhetek majd a Correctura mellett.

Isten veled.

April. 22d. 1827.

Guzmics Izidor s. k.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

4769.

Kazinczy — Sághy Ferencznek.

Széphalom Apr. 21d. 1827.

A' Tekint. Úr Verseghynek képét úgy adá, a' mint ő ifjú eszt[endei]ben volt: az enyém, mint öreg napjaiban, 1804. — Ó érdemli a' tiszteletet, mert hív volt ügyünkhöz, 's megtevé a' mi tőle telt; 's ki ada még többet, ki fog valaha többet adni, mint a' mi tőle kitelik?

A' T. Úr előre látja, hogy Versei nem találnának Vevőket. Sokat bizonyosan nem; mert ki szerette azt valaha, a' mi az ő tollából folyt? A' T. Úr, mint maga V., ezt személyes idegenségre magyarázza. De mind azok, a' kik az ő Verseit, tanításait, 's egyéb írásait nem szerették 's nem szeretik, nem voltak ellenkezésben vele; 's adjuk azokat olly Olvasók' kezébe, a' kik nevét sem hallották, 's kérjük, kedvelik e a' mit olvasnak, Valljuk-meg, V. szerencsétlen Nyelv-mester, és igen szerencsétlen Író volt; mellynek csalhatatlan bizonyossága az, hogy egyetlen-egy Követőre sem talált. Ó a' Nyelvtudományához czirkalommal járult, és lineával, 's az egyebet kíván — ízlést — a' mi neki épen nem jutott.

A' T. Úr azt óhajtja, hogy én vele fogtam volna kezét, az az, hogy ne különböztem volna tőle. Az afféle nem akarát' dolga; 's mint V. kívánhatá azt tőlem és másoktól, úgy kívánhatám én és mások őtőle. Más Nyelvekben is látunk divergentiákat, 's a' németben még ma is; 's haki ismeretes a' dolgokkal, nem a' német nyelv' pályáját fogja e inkább óhajtani, mint azt a' raboskodást, melly a' Nyelvet elakasztja menésében. A' T. Úr látja, mint Nyelvünknek minden más barátjai, hogy míg V. minden igyekezetével semmire nem ment, a' Nyelv miként gyarapodott az őáltala úgy nevezett féketlenség által. A' mi rossz volt, elmaradt: a' mi fel van véve, jó; mert az elfogadás (usus) a' rosszat is jóvá teszi. V. soha sem hiteti-el azt senkivel, hogy az *eszmélet* szó, és az *ádáz* rossz szó, 's az illy Grammaticus csak kinevetteti magát.

A' vers *virága az elmének*, 's az Író abban nyomja-ki igaz képét. Együtt adni-ki, a' mit V. versekben hagyott, olly áldozat volna, a' mit tiszteknek ismérhetnének gazdagabb barátjai. Én azokat nagyjában nem tűrhetem; de vannak darabjai, a' miket nagyon sze-

reték, 's a' Mesterség' historiájára az egész Gyűjteményt kiereszteni hasznos volna.

Maradok etc.

[Eredeti fogalmazványa a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 27. sz.]

4770.

Kazinczy — Kis Jánosnak.
Kedves barátom,

Életemnek összecsoportosodott bajai csaknem leverték lelkemnek minden elevenségét; sok az, a' mit e' nehéz időkben szenvedek, 's ne csudáld, hogy leveletem oly rég olta nem vetted. Szívem Erántad soha meg nem változhatik. De Dietánk talán véget ér valaha, 's így Augustusban Pesten leszek, és sürgetni fogom peremnek végső eldöntését. Egy 7 gyermekkel megterhelt 68 esztendő örege lesz annyi tekintet, hogy perét felvegyék, 's azt az istentelen embert, a' ki testvére, ennek gyermekei, 's hív barátja ellen igazságtalan, tiszteletes atyja eránt pedig oly felette tiszteletlen, megzabolázzák. Tizenbét eszt. annak, hogy feleségem részét egy fillér fizetés nélkül mint rabló bírja, azon építvén, hogy törvénycink az illetet büntetlenül hagyják.

Hübneremet, azolta hogy látád, újra dolgozám, és sokat változtaték Előbeszédén is, de a' Munka még nincs Censurára adva. Úgy tetszik, a' harmadik szakasz bővítést kíván, 's azt ki akarom bővíteni.

Az Élet és Liter. két Köteteit ismerni fogod, 's tudva lesz előtted, hogy a' hypochondriás Kölcsey a' maga makacsságával nekem is, magának is melly bajt okozott. Engedd a' dolgot elmondanom; nem gondolok én azzal, hogy cselekedetem felől minden mit ítél: de fájna, ha egy oly barátom, mint Te, nem javallhatná. — Vályi-Nagy kiadá Batrachomyomachiáját, 's Gubern. Consiliárius Kenderesy felszöllítá, hogy fordítsa az Iliászt is. V. Nagy nálam tölté a' Karácsonyt, 's olvasá a' mit az első Énekből fordíta. Az francziásan vala fordítva. Elébe tevém a' Voss' fordítását, elébe a' Kölcsey által fordított Első Éneket, 's éreztetém, hogy a' Homér énekeit nem csak Magyarúl kell adni, hanem Homérisan is. V. Nagy érzé annak igazságát, a' mit neki mondottam, 's így fordítá az egész Poemát. Meg-

holt minekelötte azt kisimíthatá, 's én meg valék szállítva a' Consistorium és az Özvegy által, hogy adjam-ki. Kölcsey, ki a' maga hypochondriájába örök magánya által Szatmárban, hol minden társaság nélkül, mint egy fogoly élt négy falai között, még mélyebbre sülyesztetett, azt hitte, hogy V. Nagy által meg van lopva, 's azt kíváná Szemerétől, hogy V. Nagyt hirdesse-ki az ő tolvajának. Szemere közlé velem levelét. Annyi ismeretségem az emberek, 's a' hypochondriás emberek' kevélységekkel csak van, hogy értsem, mint lesznek még dühödtebbekké, ha velek ellenkezünk; nem tartóztatám tehát Szemerét, hanem csak arra kértem, hogy a' Kölcsey fordítását adja-ki, előre bocsátván, hogy K. azt elébb fordítá mint V. Nagy, és hogy V. Nagy az első Éneket látta. Kölcseynek az nem tetszék, 's a' dolog felejtve vala. Mint hültem-el, midőn leveleimet *hárem nélkül* kiadva látám! Én azt hiszem, hogy az afféle soha sem szabad az *Iró híre nélkül, 's szelíd törlések és simítások nélkül*. Kölcsey csak az Első Éneket fordította, V. Nagy mind a' 24et 's a' 23 nem rosszabb mint az első; V. Nagy tehát nem lehet tolvaja Kölcseynek. 'S midőn ketten fordítanak egyet, a' kettő nem ütközik e össze? 's később [!] fordító rosszul teszi e, vagy jól inkább, ha az első dolgozását szemé előtt tartja? Kötelességemnek ismertem *megszállalni, 's nehezteléssel szállalni-meg* megholt barátom mellett, 's csudálkozom, hogy Szemere ugyan-azt nem tette egykori Tanítója mellett. Kiadám tehát a' Minervában a' Kölcsey dolgozását, hogy az Olvasó lássa, melly jussal nevezi Kölcsey tolvajnak Vályi Nagyt, 's ha valamelly cselekedetemnek örvendek, annak örvendek, hogy itt a' moralitás parancsának engedtem. — Ez a' sok és nagy tudományú ember rosszul bána a' szerencsétlen Berzsenyivel is. Kellott e ennek keseríteni-el életét? 's nem láthatta e Kölcsey, mint fog ez a' megtámadás őreá hatni?

Elsendesedvén a' dolog, Szemere hozzám küldi a' Kölcsey és Döbrentei Correspondentiáját, hogy azokra tennék Jegyzéseket. Nem leheté megtagadnom a' kérést, nehogy az idegenségre, bosszúra magyaráztassék. Nem képzelheted, melly szerelmeskedve bánt a' két barát nem csak egymással, hanem ön-magával is. Kölcsey nevezetesen azt beszéllé, hogy ő oly szerencsétlen mint Tasso, 's igen tetszék magának abban hogy ő Tassó. — Soha magamnak szebb bosszút nem engedhettem volna, mint ha ki nem mutattam volna, melly nevetségessé teszi magát ez a' magyar Tasso, 's vele együtt a' már akkor is hypochondriára hajlott Döbrentei, melly tavaly

kegyetlentül gyötrötte; de én bosszút magamnak soha nem engedek. Kimutatám tehát a veszedelmes helyeket, 's Tasso engede kéréseimnek, de Tassinello nem; ő még azután is akarta édeskéségeit megtartani. A' szóban forgó dolgok eránt én a' Kölcsey felén állék, 's ellenkeznem kelle Döbrenteivel, kinek gondolkozásán nem tudok nem álmélnodni. Sőt Döbrenteit szívesen sajnálom, mert sok helytt olly dolgokat pillantat-meg magán a' mit fedezni kellene — azt a' többek közt, hogy ő a' Classicusok' studiumában járatlanabb, mint gondolni lehetne. Az, a' mit feleletként mond nekem, nem is felclet. Őtet, úgy tetszik, az úgy nevezett Nagyok' kedvének keresete vivé itt is, mint némelly más dolgokban, hamis útra. Én mind egyik elváltozásától horzadok, mind a' másiktól, 's örülök, hogy sem öreg-ségem sem sok bajaim nem ejthetnek az ő állapotjába.

Polyclétedet nagy gyönyörűséggel olvasom Minervában, mert francziául nem ismerem. Bár az egész Könyvvel ajándékoznál-meg bennünket. — Hébére kevés munka jutott kezemhez; a' Te Munkádat Igaz Dánielnek fogom leküldeni. — De mit remélhetünk? A' Nemzet nem olvas, játszik a' tanúlással, kap az újságon, de a' jón nem kap. Az Istenek tudják, mint kelljen álmából felrázni. Abból a' Tudós Társaságból keveset várok.

Élj szerencsésen, kedves barátom, minden Tücciddel. János fiadat küszöntsd tőlem, 's mondjad, hogy neki kívánok hosszú boldog életet. Melly szerencsésnek tartanám magamat, ha Augustusban Pesten meglálhatnálak! — Újhely, Apr. 23d. 1827.

[Eredetije Kis Gyula birtokában.]

4771.

Kazinczy — Rumy Károly Györgynek.

den 23. April, 1827.

Mein theurer Freund,

Die Ungerechtigkeiten, ja Grausamkeiten meines Schwagers, und der Landtag, der den Fortlauf meines schon gewonnenen Processes in das dritte Jahr hemmt, haben mich in eine Lage der Verwirrung versetzt, in welcher ich mich kaum finde. Sie haben keine Idee davon, wie ich lebe. — Vergeben Sie also, wenn Sie, wie alle meine übrigen Freunde, über mich klagen müssen.

Ich bin nicht im Stande, unsrer Malie zu helfen, aber ich werde alles machen, dass sie aus ihrer Noth gerissen wird, so bald ich weiss, ob sie katholisch, oder noch lutherisch ist. Sie würden sich über diese Äusserung entsetzen, wenn Sie mich nicht kennen; aber die Sache erläutert sich von selbst. Das Haus, in welches ich sie bringe, ist vielleicht luthrisch. Wenn das Kind noch luthrisch ist, so würde das Haus unangenehme Auftritte haben von dem Pleban, und solche Auftritte zu ersparen, ist Pflicht. Theurer, lieber Freund, wie sehr sind Sie in Ihrer Erwartung getäuscht; Sie haben nicht sich, nicht Ihren Kindern geholfen, und nicht unmöglich, dass auch die Verirrung Ihrer Frau sich aus diesem Schritt herleiten lässt. Sie haben durch den fatalen Schritt *alles* verloren, und *nichts* gewonnen. Es ist mir unbegreiflich, wie der reiche Clerus, wie der edle Primas, einen Mann von Ihrem Werthe ohne Anstellung lassen kann. Man braucht ja nicht bloss Professoren, sondern auch Bibliothekäre etc. etc. Ich sehe keinen Weg der Rettung für Sie, und ich besorge, dass man Ihre Klagen zuletzt noch für einen Beweis Ihres unzufriednen Gemüthes ansehen wird. Wenn Sie doch nur auswandern könnten, um Brod zu finden.

Wer über Horváths Werk urtheilen will, muss eben so gelehrt seyn, wie er es ist. Mich schwindelt von seiner Grösse.

Über die Zeitschrift *Élet és Literatura* will ich auch nicht sprechen. Philosophisch ist der aufgestellte Grundsatz, dem Leser das Pro und Contra darzustellen, aber so etwas gehört nur für den unterrichteten Leser. Statt zu lehren, verwirrt man sie. Und dann die Galle des Hypochondrischen Kőlcsey, sein unedler Ausfall wider Berzsényi und Vályi-Nagy. Berzsényi gab [sich] viele Blössen, aber wie unedel ist die Rache des Kőlcsey. Ich statt seiner würde mit Stolz geschwiegen haben. — Vályi-Nagy wies mir einige Hexameter, die er aus der Iliade übersetzt hatte. Die Arbeit war im Geschmacke der Franzosen. Ich zeigte ihm die Iliade des Voss, und die Übersetzung des ersten Gesanges von Kőlcsey, im Manuscripte. Vályi-Nagy war edel genug Voss's und Kőlcsey's Manier zu adoptiren, und übersetzte in dieser Manier alle 24 Gesänge. Und nun fiel es dem Hypochondrischen Kőlcsey ein V. Nagy's ganze Arbeit für seine Arbeit anzusehn und forderte Szemere auf, Vályi-Nagy, *der Szemere's Professor war*, für einen Dieb zu erklären. — Szemere theilte die Briefe mir mit. Ich rieth, die Stellen, die bei Kőlcsey und V. Nagy zusammentreffen, abdrucken zu lassen. Kőlcsey war damit höchst

unzufrieden und nun erschienen diese Briefe *ohne mein Vorwissen* im 1. Bd der Élet és Lit. — Was wollte Kőlcsey? V. Nagy übersetzte alle 24 Gesänge, und sah von Kőlcsey doch nichts als den 1. Gesang. Und wer wird bey der Übersetzung eines Meisterwerkes nicht die frühern Übersetzer benutzen? Wird nicht der spätere Übersetzer mit dem frühern zusammentreffen, wenn er diesen auch nicht vor sich gesehen hat? Ich konnte über diese Beleidigung *des edlen Mannes im Grabe* nicht schweigen, und liess Kőlcsey's Arbeit in der Minerva abdrucken. Meine Moralität konnte es nicht verschmerzen, dass *mein Freund im Grabe falsch ein Dieb gescholten werde*. —

Szemere forderte mich auf Glossen über Kőlcsey's Briefwechsel mit Döbrentei für den 2ten Band einzuschicken, und nach dem Streit wegen V. Nagy hatte ich nicht Kraft diese Bitte abzuschlagen. Da war ein Verliebtthun zwischen den zwey sich nie gesehenen, und ein Verliebtthun mit sich selbst. Der Hypochondrische Kőlcsey gefiel sich in der Idee, dass er ein zweiter Tasso (in seinen Narrheiten) sey. Ich beschwor Szemere, diese Stellen durch sie selbst streichen zu lassen, denn sie würden ausgelacht. K[őlcsey] sah dies ein, und strich sie; der Tassinetto (D.) wollte es nicht. Und nun fiel ich über die Schwäche des D. her, und zeigte sie mit freundschaftlicher Schonung an, bat aber Sz. meinen Aufsatz nicht eher abdrucken zu lassen, als D. ihn gelesen hat. D. antwortete, liess mich aber die Antwort nicht sehn. Es ist nicht meine Schuld, dass D. [sich] dort grobe Blößen gibt. Auch er klagt über das Verderben der Sprache. Das *Gewohnte* ist ihm einzig gut, und er hält davor, dass die *significatio vocis propriae* besser sey als eine *schöne* Metapher. Kenner werden sehn, wie sehr unerfahren D. in dem Studium der Classiker sey. Er sagt, ich reisse die Pfeiler der Regeln und Consuetudo ab, und gebe keinen Leitfadern. Und das ist falsch. In einem Aufsatze sagte ich (Tudom. Gyűjt.) Sprachwissenschaft wehrt Zirkel und Lineal weg von sich: dafür gibt sie uns einen andren Massstab, das Gefühl vom Schönen. Was ungrisch ist, müsse ungrisch seyn; aber Schönheiten andrer Sprachen könne man so frey im Ungrischen aufnehmen, wie die Römer von den Griechen, und die Deutschen von Griechen, Römern, Franzosen, weil *ihre* Literatur auch die *unsrige* ist. *Nativa vis, nativus lepor* muss da seyn, aber geziert mit fremden, uns anpassenden Schönheiten. Alles das hat D. gar nicht verstanden, und seine Antwort strebt sich nicht mich zu widerlegen, sondern mir listig zu entschlüpfen. *Suus est cuique*

scripto et scriptori sonus — aber auch D. will alles nach dem Beyspiel der Franzosen, *einerley* und in *einer und derselben Farbe*. Der Übersetzer gebe Homer, Virgil, Sallust, Cicero in einer und derselben Manier. Das ist sein Wunsch. —

Leben Sie wohl, theurer lieber Freund. Gott reisse Sie aus Ihrem Unglück, und setze Sie in eine Lage, welche Sie so sehr verdienen.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 115. sz.]

1827. évi 17. sz. 2. kötet

1827. évi 17. sz. 2. kötet

4772.

Kazinczy — Toldy Ferencznek.

1827. évi 17. sz. 2. kötet

1827.

Schédelnek Kazinczy szíves tiszteletét.

Számadásra vonásnak nevezed, hogy *paradoxiamra* és erre: *légy a régi!* magyarázatot kérek tőled, 's ezt nem lehet igazságtalanságnak nem mondanom. Én felvilágosítást kértem, nem számadást, nem elégtételt, 's nem megilletett hiuságból, hanem olly végre, melly tenmagad előtt is tiszteletes; te pedig megtagodod barátódtól, a' mivel neki szorosán tartozál; a' *légy a régire* épen nem szóllasz, a' *paradoxira* igen, de úgy, hogy feleletedet magad sem fogod feleletnek ismerhetni. Miként legyen az paradoxia, hogy én Kovacsóczyt és Thewrewköt úgy tekintvén mint Író, nem mint Embert, arra, a' mit emberi tetteikről hallok, nem ügyelek, 's megbecsülhetetlen barátságokért *hálátalannak* találatni nem akarok. Itt tehát csak ki akarál síklani kezeimből. És ha nekem nem szabad tudnom, mint akarsz te a' régivé változva látni, mi haszna feddésednek? Barátom, ki a' szóval, mint ahhoz illik, a' ki bizik magához, vagy épen ne! Tudom, hogy ezt kiáltják sokan; így Horvát Endre és az ő Takácsa. De én tudom, hogy te nem az ő sorokban állasz. Annál több okom volt hallani a' szó' értelmét, annál inkább fáj baráti bizodalman' megcsalattatása. Én hasonló esctben inkább akarnék vétkesnek találatni, mint bizatlannak, 's annyi leveleim bizonyságok lehetnek előtted, hogy a' bizatlankodás nekem semmi esetben nem hibám. Patior inconsultus haberi.

Így bánsz velem a' Köleseyt illető czikkelyben is. Végig tekintém veled pörömet, hogy légy Bíró két barátod közt. Én úgy hiszem, hogy ha Te tevél vala illyet velem, én azt tekinteted' jelensége gyanánt vehettem volna. 'S melly bírám levél? mi volt ítéleted?

Az, hogy Kölcssey *szeretetet minden másoknál felebb érdemel.* — Valóban a' mit ezen dologban elejétől fogva tevél, a' *borzadásod* olta — borzasztó igazságtalanság.

Gróf D. sujtásodat nem fogja inkább érzeni mint illik, 's vigasztalhatd magad vele, hogy a' sujtás nem pajkos és nem tiszteletlen sujtás. Én ismerem azt a' szeretetre méltó embert, azt a' tiszteletre olly igen méltó nagy férfit, 's felelek értte. De ha megszáll ismét a' kedv, ötet vagy mást sujtani, emlékezzél, hogy D. a' Haza' Atyáji közt most talán hatodikszor ül, és ott ragyogott, és hogy az illyet tiszteletlenséggel illetni *impietas*. Külső fényén 's ősz hajain kívül is érdemli ő figyelmedet. Bátran ki még őellene is, a' hol érdemli; de nem soha tiszteletlenül; azzal mind neki tartozol, mind nem ősz hajaidnak.

Ha eljön az idő, hogy láthassam a' mit felőlem mondani akarsz, kérlek, hogy azt velem, önként tett ígéreted szerint, láttassd. Bizom barátságodhoz, hogy többet meg nem csapkods; azonban jó lesz azt még is megtekintenem.

A' Regék még meg nem érkeztek. Küldöm mihelytt veszem. Elj szerencsésen. — Apr. 24d. 1827.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 134. sz.]

4773.

Kazinezy — Guzmics Izidornak.

Guzmicsnak Kazinezy

szíves tiszteletét.

Én Friedrichet nem olvastam, 's Munkáját 's magát nem is láttam. Egy Predikátorunktól hallám, hogy a' Munka nyavalyás mázolás, 's nem érdemli, hogy az Olvasó elvesztegesse rajta idejét. Mind azt tehát, a' mit felőle írsz, nem érthetem. Sem azt nem értem a' mit a' Bavarus Catholicus és Burkus protestans vallási vadságok felől írsz, mert nem tudom, itt és ott mi történik. A' Bavariai Király felől tudom, hogy az egyike a' szeretetre legméltóbb embereknek 's a' leginkább szeretett Fejedelmeknek; és ha az, hogy engedheti-meg a' Vallásbeli vadságokat? — Ha jól fogtam-fel ideáidat, 's ha emlékezetem meg nem csal, Te az Uniót óhajtod, de nem most reményled: én, úgy a' hogy most vagyunk, az Uniót sem most, sem igen sokáig még, nem reménylem, és minthogy nem

reménylem, nem is óhajtom; nekem elég, ha egymást nem bántjuk, ha egymást türjük, és ha azt, hogy ki mit hiszen, nem is tudjuk. Az, hogy ezt vagy amazt higgyük, nem is akarat' dolga, és ha nem az, mint van jusom érette mást bántani? — Neked, szeretett és tisztelt barátom, a' Vallás felett való elmélkedés mind tiszti foglalatosságod, mind örömed; nekem sem nem tisztem, sem nem mulatságom. Csuda e tehát, ha én a' Te ideáidban nem osztozhalom? Csak azt tudom, hogy ha Terád bizatnék, hogy készíts egyg Üniót, azt az én felekezetem hajlandóbb volna elfogadni, (felejtven tudnik a' multakat, mellyek borzasztók) mint ha azt más lelkü 's tanulású emberek ajánlanák nekünk. Talán kedves lesz neked azt hallani, hogy a' Catholicismus előttünk Protestánsok előtt is tiszteletes. Egyéb bajunk van minekünk.

Emlékezem, hogy a' Prussziai Király is várja azon időket, a' midőn egyg akol lesz, és egyg pásztor; de szeretném, magyarázta volna meg, mit ért e' szók alatt. Azonban hallom, hogy baljához esketett Pápista hitvesét Kálvinistává csinálá, a' mit én, bár Király, nem tennék, sőt kérném 's eilenzeném, hogy azt ne cselekedje. Nem hihetem, hogy ez a' balkézre esketett Asszony vallásbeli feszegetésekkel töltögette volna idejét, 's csak azért cserélni vallást, hogy férjemnek tégyem kedvét, az ugyan *istentelenség*. A' Vallással nem kell játszani, 's a' mi meggyőződésből nincs, vétek.

Mondják, hogy egyg 25 esztendős Kisasszony Bécsi Érsek Hohenwarthnál bejelenté magát, hogy ő a' Római hitre akar által-lépni, 's az Érsek ezt felelte: Nem hiszem, hogy a' ki 25 esztendőt éle egyg Vallásban, mellékcél nélkül kívánczossáék által egyg másikba. Én ezt mondanám annak, a' ki a' Kalvín' Vallására kívánczoknék. Szégyenleném ha okot adtam volna valaha annak gyantására, hogy feleségemet 's lányaimat Kalvinnak akartam megnyerni, 's kevélykedem vele, hogy feleségemet sok ízben kísértem-el a' gyóntató-székig; hogy lányomat magam vezettem-el a' bérnáló Püspökhöz; hogy midőn először communicált, a' Templomban nyomtam homlokára esókomat. Gyönyörködöm azon, hogy házamban nyugalom van, ámbár két Vallás' tagjai vagyunk.

Az Asszonyoknak nagy bajok van a' Vallásossággal, 's egygik asszony-testvérem azt tudakozá sokak előtt, mint nézhetem, hogy még akkor igen kiskorú gyermekeim közzül lányaim Páplisták lesznek, fiaim Kálvinisták. A' csípős felelet olykor okosabb felelet, mint a' szelid; 's feleletem ez volt: Úgy, édes húgom, a' mint azt,

hogy lányaim szoknyát viselnek, fiaim nadrágot. A' szó elakasztá a' szoknyás Apostolt, 's nyugtom volt.

Nem csak tűrni, de szeretni is a' nem Kálvinistát, sőt magát a' nem Kalvin' vallását; 's hívnek lenni a' magaméhoz, mert érzem és értém becsét, de tisztelni mind azt a' cultust, mely azt a' Szentet, azt a' Jót tiszteli, ebben áll az én Vallásom. Távol vagyok én az Indifferentismustól, távol attól, a' mi annak ellenkezője, 's a' mit Te mondál az Élet és Literatura 2dik Kötetében, ide nem értvén egy két helyt, nékem is állításom.

Utolsó postával vevém a' Rummy levelét. Nem képzelhetsz szerencsétlenebb embert. Kenyér nélkül van hagyva; sokan, mind azok közt, a' kiket elhagyott, mind azok közt, a' kik közzé lépett, utálják, gyűlölik; Fejedelmünk Professorrá kinevezni nem akarja; a' Primás, és annyi gazdag Püspök, neki kenyeret nem ad; felesége ezt kiáltotta rá, midőn kiment, megtenni a' Professiót: *szökjél inkább a' Dunába!* elidegenedvén tőle, egy tót ifju' szerelmébe rántatá magát; férje paráznasággal vádlá a' Birák előtt; a' Primás kimondá, hogy elválnia tőle nem lehet; Luthernek Vallásában nevelt felig felserdült gyermekei vádolják. — Azt fogod mondani, édes barátom, hogy mind ez nem volna, ha egy volna a' Vallás, 's igazod van. De *el* akara e *szakadni* Luther? Miért nem vevék elejét? És minekutána megtörtént, a' minck nem kellett volna, minekutána Rudolf óta a' Szathmári békeig irtóztatóságok estek, és esnek, az irtózás nem természetes e? Az Actio Reactiót szűl. Én ha Püspök volnék, szeretetném magamat, 's úgy hiszem, többet nyernék. —

Ime eltöltém levelemet azzal, a' mihez nem tudok. De te vedd jó neven szerető, tisztelő barátodtól azt is, a' mit ő hibásan mond, de érzése szerint mond. Élj igen szerencsésen, édes barátom! — April. 24d. 1827.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

4774.

Barczafalvi Szabó Dávid — Kazinczynak.

Az Alúl-irtt is «— engedel-m-nyeréndést reménylve—» elolvasta az «Él. és Lit.» című könyvet, kellő figyelemmel, és inkább gyönyörködve mint nem. — Vólna rá nem-kevés Megjegyezniője [!].

Most még is csak e' három: — 1.) A' «Hit Remény Szeretet» homlokú értekezést, a' Világért se tetteném belé. Az, részint visszavezető a' Római szent járom alá, részint Letartóztató Az-alatt. S azt hát edj Protestans « — Cselkövi — » írta?! — 2.) Ha V. Nagynak, nem csak az az edj, de 600nál több sora edjeztene is meg a' Kölcsiével: még se kellettene oly szeretet-hiús lármát csinálni ammiatt. Ám hiszen, oly szoros törvény-tartás mellett, hogy két Fordító, minden Hatossát Homérnak, csak ugyan-edj-edj Hatosba tegye át Magyarban, lehetne é az Éppen-megedjezés még sokkal többen is, méltán hökkentő? — 3.) S mit nyer vele a' szegény Magyar, hogy már hol könyez hol könnyez, neologicè; ha azonban, ily hosszú Diaeta után is, csakugyan gönyvezni látszik palaeologicè? De, nem csak az ilyes köznépbeliek, hanem már magok is, az önnöngöző bis-Septemviratusban Jeleskedőbbek, s kiválttan a' Birtokos ú és ui Tagok, csaknem gönyvezve érzik ősi Jussokban lett abbéli sérelmez-tetésöket, hogy czímerező akányjoktól [!] már megfosztatva kényszerítettnek, a többi czímeretlen tagok között, jelenkedni. És ezt már be' is panaszlák Magának ő Felségének a' Nyelv' Nénjének; s már ügyökben ki' is van nevezve a' Bíró, és bizonyosan megnyerik a' Repositiót, így akarván ezt Maga is az igazán Érdem-tellemű, s ugyan-ezért a' legelső Honfi,

Kinek

alázatos szolgálja

S. Patak, 1827diki April. 28dikán

Barcaffalvj Sz. Dávid mk.

a' ki is edjszersmind, egyedül csak kőfalai közt akar Széphalomnak, ezen egész — «különben is csak játékos —» irványjával, letartóztatva vesztegelni; kérve onnan azonban s várva is, több ily jeles betűsségű könyvet az olvasásra.¹

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 29. sz.]

¹ B. Szabó egészen új orthographiával ír, a melyet nem lehet híven utánozni; p. o. Magyar = Mayar; csak = tak; ügyök = uywkw; betű = betuí, minden v. mindegyik = médey! stb.

4775.

Holéczy Mihály — Kazinczynak.

Tekintetes Ur!

A' magokat akármiképpen jelesített Férjfiaknak 's asszonyoknak képeiket nem részvétel nélkül szoktuk fogadni, örömet látván arczvonásaikban, a' kik önségöket mások felett megkülönböztetni, és személyjeik eránt esmeretségre való vágyjainkat felébreszteni tudták. Ezen kívül vagynak különösebb tárgyak is, mellyek a' jelesítésnek nem minden nemeivel közösek, és vagy csak a' mivelő eszközök, vagy magok a' jelesítő mív munkák, avagy egyéb jelességek, a' miket látni és esmerni hasonlóan természeti bennünk. Becsesek, hogy rövidségért csak egy két példát említsek, az Árpádok' fegyverei, a' Canováknak vésűjik is, nem csak szobraik; kívánatos a' Tudósoknak, főképpen a' kik maradandóságra írnak, vagy a' kik írásaikkal nagy dolgokat eszközlöttek, saját kezökből eréd kézzvonásaikat olvasni és esmerni. Innen a' mivek' muzeuma, és a' kézzvonások' kedvelt másolatjai.

Úgy látszik annak okáért, nem tennék kedvetlen munkát azon születhető honnfúnak, a' ki most élő Iróinknak és Mivészeinknek kézzvonásaikat egykor másoltatni, 's az idejebeliékkal láttatni akarná, hogy ha számára T. T. Iróinknak 's Mivészeinknek saját kézi vonásaikat egy gyűjteménybe összeszerezném. E' gondolattól indítván, bátorkodom a' Tekint. Urat a' féle gyűjteményi levelemmel tisztelettel megkinálni, kérvén méltóztatnék gyűjteményemet becses keze' vonásával Symbolumának, vagy más jeles mondásnak beírása, 's nevének tiszteltetésével együtt alátétele által gazdagítani. A' mit is ha megnyerni elég szerencsés volnék, a' beírott levelet méltóztatnék adandó alkalmatossággal költségtelenül Trautner' Typographiájába küldeni. Melly után vagyon szerencsém méltó tiszteletemet jelenteni, 's magamat ajánlani

a' Tekintetes Urnak

Csákvár, 1827. April.

alázatos szolgálja
Holéczy Mihály
Evang. Predikátor.¹

[A levél nyomtatott példánya a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 29. sz.]

¹ A nyomtatott felszólítás így végződik: «titt. Uraságodnak Csákvár 1826. Oktob. 2.»; e helyett írta Holéczy M. a fentebbi keletet.

371

-1827. május 8.

4776.

Kazinczy — Toldy Ferencznek.

1827. május 8.

Újhely Május' 8d. 1827.¹

Kéziratomat Soos Úr e' napokban hozá meg Bécsből, midőn Méltós. Fő Kormányzónk nálunk van, 's gyülesez. E' zajban azt végig nem olvashatám, de initt amott ejtettem némelly igazításokat. Nagyon szeretném ha te és az én Szemerém megoldvasnátok, és igazitanátok *nem akart* hibáimon. Élj szerencsésen, édes barátom; ajánlom a' Regéket gondjaidba, magamat szeretetedbe.

Mihelytt hozzá fognak a' nyomtatáshoz, küldd-meg Gróf Mnak is, nekem is, az első, kirakott és tisztára vont ivet.

A' Praefatio' Scholionját pótdold-ki. Nincs nálam a' könyv, 's nem tehetem-fel az esztendő.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 184. sz.]

Magyar Tudományos Akadémia

1827. május 8. d. Újhely Május' 8d. 1827.

4777.

1827. május 8.

1827. május 8.

Kazinczy — Gr. Dessewffy Aurélnak.

Méltóságos Gróf Úr,
különös tiszteletű Uram,

A' Várhelyi Mozaikokról szőlő nyomtatványt és a' Benkő József ide rekesztett Munkáját e' napokban vevém Gróf Bethlen Imre Úr által, ki Gyülésünkön Máj. 2d. jelen volt, Farkas Sándortól, és sietek azt a' Méltós. Gróf Úrnak általnyujtani.

Administrátorunk Mélt. Szilassy Úr Májusnak első napján kezdé tartani Gyüleéseinket, 's Sdikáig mindég tartotta. Az indulatok igen világosan kimutatók magokat, 's azokról a' mik történtek, szöllani bajos. Előhozák a' Restauratiót, 's az meg van ígérve, de csak a' Diaeta után. —

B. Vay Miklós honor. Fő Notáriusnak vagyon kinevezve. Hét-szer hangza a' palota öröm kiáltozásoktól.

¹ Az eredetiben tollhiba: 1821, de már Toldy mellé írta a helyes keletet; a levél végére pedig ezt jegyezte: «Megk. a' regékkel együtt, Máj. 25.»

A' Minervának most semmit nem küldhetek. De nem sokára fogok. Tartlson-meg engemet a' Mélt. Gróf Úr megbecsülhetetlen szíves indúlataiban, az nékem nagy kevelységem.

A' Méltós. Gróf Úrnak

Május 11d. 1827.

LETÉRI

alázatos szolgálja
Kazinczy Fer. mpr.

[Eredetije a kolozsvári egyetemi könyvtárban.]

4778.

Kazinczy — Kis Sámuelnek.

N. A. Kiss Sámuelnek Kazinczy Ferencz baráti szíves tiszteletét.

Az Istenek tudják, mikor adbatom én ki Anthológiámat. Olly sok és olly sok nemű gondok kapkodnak-el attól, a' minek egyedül akarnék élni, hogy semmit nem ígérhetek. — — — Igaz Dániel, a' Sámuel testvére, Hébet folytatni akarja. Szeretem Aurorát 's lelkes kiadóját, de nem szeretem, hogy csak Auróránk van. Igaz Dániel bizik magához, 's együtt dolgozott testvérel, a' mint írja.

Bacsányinak Verseit ő maga adá-ki. Én azokon úgy nem lelek semmi szerethetőt, mint magán őrajta. Döbronteinek, gondolnám, kedvesek lesznek, mert mentek minden Neo- és Xenologismustól. Most ötlet ez a' lélek szállá-meg.

Az Élet és Literatura tiszteletet érdemlő munka, de a' Kőlcsey szerencsétlen hypochondriája nagyon érezteti magát benne. Nem szóllok a' Vályi-Nagyot illető nemtelen perről; de kelle e megtámadni a' szeretetre méltó szerencsétlen Berzsenyit? Osztan az az Aestheticázás úgy ront-el mindent, mint a' Grammatikázás. Kell Aesthetica, kell Grammatica: de a' Nyelv és Mesterség körül inkább kell Izlés mint tanulás. — A' Kőlcsey' különösségeihez tartozik az a' Hit, Remény, Szeretet is. A' Poetának Isten kell: de — — —

Élj szerencsésen, kedves barátom. Ajánlom magamat barátságos emlékezetedbe. — Máj. 11d. 1827.

[Megjelent a *Vasárnapi Ujság* 1860. évf. 21. számában.]

4779.

Toldy Ferencz — Kazinczynak.

Pest, május 15. 1827.

Kegyetlen vagy, hogy kinyilatkoztatást sürgetsz a szóban forgó kitételek felől, holott látod mint kívánom én ezt kikerülni. A mit velem együtt sokan érzének, azt jónak itéltem érinteni, nehogy elleneink minket, hiv tisztelőidet, vak imádóknak mondjanak; s hogy ott, hol Melletted kell szólanunk, annál nagyobb legyen hitelünk, látván az olvasó, hogy véleményeid elfogadásában mely lelkiismeretesek vagyunk. Ugyanis nem nézhettük fájdalom nélkül, hogy a legközelebb múlt években, kivált a Minervában, oly ítéleteidet kelle olvasnunk, melyekért legjobb esetben *korod* vádoltatott; a mit pedig régóta állítottak, hogy minél érthetetlenebb valami, annál jobb az új iskolának, azt ott mintegy példákkal látták bebizonyítva. Ekkép, hidd el Tek. Úr, semmi sem volt alkalmasabb iskolánkat gyanuba hozni, mint e recenzióid, s így iskolánknak tartoztunk antirecenzióinkkal: de Téged keseríteni senki sem akart; sőt egy geniális főt, mely a satirában és persiflageban vajmi erős, annál buzgóbb igyekezettel igyekvénk lecsillapítani, minél mélyebb lett volna az így vágott seb. Nem, nem fogok specialitásokba ereszkedni, mert nem akarlak semmi áron vádolni; s én, ki eddig is magamra vontam bizonyosan a szerénytelenség vádját, most valóban érdemelnék kemény ítéletet azon kinyilatkoztatásod után, mely Szemeréhez írt utolsó leveledben foglaltatik, s melyet ez velem barátságosan közlött. Te ott rólam is emlékezel, s ezek után felszólítva sem szabad többé e tárgyban szólanom. A közönség előtt, mely a köztünk levő korbéli viszonyt nem tudja, szabad volt *Toldynak* érinteni azt, mit nekem, a 21 éves ifjunak, azon férfi előtt, ki mesterem, és barátságával boldogít, vadság nélkül magyaráznom nem szabad. S ha e részben ilyet tettem volna is már, bocsáss meg, s ne parancsold hogy újra tegyem.

A legnagyobb baj a szóban forgó kitételre nézve az, hogy a publ. a «régit» úgy értheti, mint Himfy értené, ha ő mondaná. De ezt már semmi sem teszi jóvá.

Gróf Dessewffy engem igen megszegyenített. Én ötöt, a literátort bántottam, s ő most, mint Ellinger írja, egy dolgozásomat különös pártfogásába vette!

Vevéd-e már gróf Teleki Borbála által rajzolt szoborképedet? Én a képbe majd úgy bele vagyok szerelmesedve, mint eredetiébe; s bár azt mondják, hogy a száj vonásai s az áll nincsenek találva, én még is így szeretném hagyatni a képet. Ein wahres, ein sprechendes Bild, ein klassischer Kopf! Szemere azt teszi velem, hogy a rezet ezer lenyomásra ide kölcsönzi, s így szerencsém lesz képeddel ékesíthetnem a kézikönyvemet. Metszett czíme lesz, s a kép vignetteformában fogja emelni. Megkértük Kisfaludy Sándort is, küldené meg rajzolt képét az első kötethez. Várom válaszát; ha nem teljesíti kérésünket, legalább nem neheztelhet, hogy csak Téged tevének poesisunk Corpusa elibe. Az előszóban el fogom a dolgot mondani, hogy Himfy barátjai ellenünk lármát ne üssenek.

Hogy a Regék ennyire késnek, nagy kár. Ha a MS. Pozsonyban van, adasd meg Bajzának, ki bátyjánál, Földváry Ferencz hevesi alispánnal és követnél van, am Wödritzer Thor Nro 780.

Fenyéry és Vörösmarty most Vasban vannak. Ez, mihelyt haza jő, Kontját fogja kiadni.

Hol tehetnék Amade és Szentjóni képeikre szert? Alázatosan kérünk, ajánlj Superint. Kis úrnak, hogy ha életéhez dátumokat kérünk, bizodalmas közlést vehessünk tőle.

[Megjelent a Kazinczy G.-féle kiadásban.]

U. 1827. 4780.

4780. Kazinczy — Gr. Dessewffy Aurélnak.

Kazinczy — Gr. Dessewffy Aurélnak.

Méltóságos Gróf Úr,

különösen tisztelt Uram,

Itt küldöm a' Rádayakat, 's óhajtom hogy a' Méltós. Gróf Úr javalását megnyerhessem. Alázatosan kérem eggyzersmind az ide zárt két levél kézhez küldéséért, 's maradok változhatatlan hűséggel és szíves tisztelettel.

Maj. 21d. 1827.

[Eredetije a kolozsvári egyetemi könyvtárban.]

U. 1827. 4780.

4781.

Toldy Ferencz — Kazinczynak.

Pest, május 26. 1827.

Tegnap vettem a Regék kézírását, s azonnal elmentem Landererhez, de az Pozsonyban van, s visszajövele igen bizonytalan. Pedig csak vele személyesen végezhetek. Factora mondja, hogy a világ legszebb metszésű garmondját és petíjtét hozza magával. Csak jönne már! Ha rá bírhatom hogy adja, gondom lesz, hogy szépen is adja. Elborító gondjaim és foglalatosságaim közt Bajza serény segédem lenne — de csak vége volna már annak a dietának! — szeretnék egy kis értekezést bocsátani a könyv elébe fordításaidról. Illőbb alkalmat nem találnék. Kiemelném, mely művészi belátással és ügyességgel tudál Te a legkülönneműbb művekben különféle s mindég charakteristikus nyelvel élni, mint tudád e Regékben a mindennapit és nemest, a populárist s a csint egyesíteni; s összehasonlítván a mások által fordított Villi Tánczot és Sóbányákat (ezeket én fordítottam az Auróra számára) a tieiddel, kimutatnám mely egyszerű Nálad minden, mi ott dagályos. Ily összehasonlítás hasznos lehetne a stílicára általában, s a Te méltatásodra különösen.

Kérem a Regék német példányát. Itt nem tudok kapni; Mailáth Veszelen van, sógoránál b. Mednyánszkynál. Vagy legalább a Salamonban levő verseket, hogy megpróbáljuk a fordítást — ha menne.

Végzetlenül lcköteleznél, ha azt a kis nyomtatványt, melyet Zrinyiről adál ki, első postával megküldenéd. Fenyéry nincs itt, s elmentekor nem juta eszembe tőle kérni. Értem azt, melyen Zrinyimánierű versekben Zrinyi életét rajzolod, s egyebek közt emlited, hogy a lengyelek királyoknak akarák választani. Ennek nyomát én sehol sem találtam. Erre is kérnék utasítást. Holnap után kezdik szedni a kézikönyvet, és Zrinyire csakhamar rákerül a sor.

Íme, én örökké kérésekkel ostromlom jószágodat! pedig okom van félni, hogy a törtétekért neheztelsz rám, s mind szeretetedet, mind segedelmedet eljászottam! Eleget szenvedtem a vigyázatlanul ejtett szavakért azon leveleid által, melyeket legközelebb Szemerének és magamnak irál. A legnagyobb szelidséggel — összetapostál. Hat esztendeje hogy bizodalmaddal dicsekedhetem — e nélkül el nem lehetek többé! Ó ne vond meg tőlem, s fogadj elébbi szeretetedbe!

Megjelentek Pukytól Schiller Fiescója és Cabaléja. Haramjaim *haszonvehetetlen* könyv, ez *rossz*. Ügyetlenebb fordítót nem láttam. A legjobb lelkiismerettel mondhatom, hogy *minden* hibáim akarva tett hibák voltak; Pukyéi nem-akarva estek

[Megjelent a Kazinczy G.-féle kiadásban.]

4782.

Gr. Dessewffy Aurél — Kazinczynak.

Tekintetes Úr,

A' legkellemesb érzésekkel olvastam a' Ráday' ház' szép rajzolatját. Nem kétlem — hogy az egész ország' publikoma előtt tetszést nyerend, mind azért mert egy honni nyelvünk mellett olly sokat érdemlett ivadékokt illet, mind pedig a' stilus' ritka szépsége, 's az előadásban uralkodó ritka jó ízlés miatt.

Vettem az «imago Nationis Siculicae» nevű könyvet — valamint a' várhely' leírását is. Köszönöm a' Tettes Úr' kegyességét, általküldésökben — 's Farkasnak már írtam hálálkodást.

Itt a' napokban egy angoly familia volt — John Milnes, Esqur. — négy hajadon leányaival — a' ki már hat esztendők olta utaz — 's két angoly katona tiszt Mr. Orang, Kapitány, 's Mr. Prior, Hadnagy britan. szolgálatban. Bécsben találkoztak — 's egy fordulást tettek Posonynak, Pestnek, Kassának, Körmöcznek és Selmecznek. Két napot tölték velek — egyet itt Kassán — másikat Aranyitkán, a' hova kísértem őket Agtelekre való útjokban. — Nagyon módos, jó emberek, 's nagyon tetszik nekünk [!] Hazánk — melyet egy egy roppant Landau-ban — öten a' kocsiban — ketten a' magas bakon — járnak meg, 's a' nélkül hogy a' lingua vernaculák-ból csak egyet is értenének.

A' diétáról — 's a' háborúról nem tudok többet mint a' mennyit hihetőleg a' Ts. Úr is tud. Nagy Pál' Május 2d. tartott beszédével szolgálhatok — ha még nem bírja a' Ts. Úr.

Holnap után Sz. Mihályra megyek vagy kilencz napra anyámmal. — Ajálom magamat a' Tettes Úr' megbecsülhetetlen barátságába és kegyességeibe. —

Kassa, Maj. 30. 1827.

Dessewffy Aurél.

Kivül: ¹ à Monsieur Monsieur François de Kazinczy etc. à S. A. Újhely.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 34. sz.]

4783.

Kazinczy — Toldy Ferencznek. 2. MÓDOL JÁN

Újhely Jún. elsőjén 1827.

Édes barátom, Minapi leveledre készen áll feleletem, de azt a' mi Bártfainénk által akarám kezdedhez küldeni, kit ma várunk, és a' ki innen egy hét múlva indul. A' ma vett levél megváltoztatja szándékomat, 's sietek erre válaszolni, hogy megnyugtassalak. Én, a' ki nem azért nem hazudok, mert nem akarok, hanem azért is, mert nem tudok, bízom magamhoz, hogy általad minden szóm igaznak fog találtatni.

Kettő vala, a' minek értelmét tudni vágytam: a' paradoxusság, és a' Légy a' Régi. Az utóbban [!] nincs bántás, az elsőben van. Megbántott volna ez, ha csak Berzsényinek adtad volna is azt a' titulust; pedig én magamat még inkább szeretem mint Berzsényit, 's azért inkább, mert ember vagyok. Neked nem szükség mondanom, hogy még az is, a' ki másért vész, nem másért vész, hanem önmagáért, 's így magát szereti inkább mint azt, a' kiért magát feláldozza.

Barátom, valakit nemesen megtámadni, mást nemesen vádolni, nemesen megczáfolni, koránt sincs olly bántó, mint midőn valakit hidegen sujtunk-meg, midőn nevetségessé tesszük; pedig a' paradoxus titulus olly emberre illik, kit a' nálánál eszesebbek kénytelenek szánva megmosolygani. Nemes megtámadónkat nem lehet nem becsülni; de a' ki bennünket nevetségessé tesz, azt sem nem szeret-hetjük, sem nem becsülhetjük. Ne mesterkéljünk érzéseinken, 's ne csaljunk-meg sem mást, azt hazudván a' mit nem érzünk, sem magunkat; jobb annak mutatnunk magunkat a' kik vagyunk, de indulatinkban 's érzésinkben nemeseknek lennünk.

A' dolog kedvetlenséget hozza rád is, rám is, 's én hiszem

¹ A levél zárlatán piros pecsét helye.

hogy sajnálsz a' mi történt. De én, a' ki nagyon érzem, mit tesz attól kapnom döfést, a' kinek szeretetével hízelkedem magamnak, azt is érzem, 's értém, hogy vigyázatlan-ságból is bántunk néha mást, 's higj szavamnak, a' paradoxus szó felejtve van, 's engem Augustusban úgy szoríthat-sz melyedre, mint e' nélkül szoríthat-tal volna. Ha neheztelnék rád, és ha már akkor is akartam volna neheztelni, soha nem vetted volna leveletem; mások így szoktak. Én jobbnak látom szónak állítani a' ki megbántott, 's barátja maradni, ha méltónak tartom.

Téged az a' Kunstphilosoph-ság teszen éléssé azok eránt, a' kiket olyaknak talál-sz mint lenni óhajtod, és azzal a' boldogtalan tudós emberrel lett összeforradásod. Berzsenyit összetörék lovai, 's ő testben lélekben el van romolva. Irtóztató hypochondriai elsüllyedés gyötri. Egy illy szerencsétlen, egy illy érdemű ember ellen kellett e írni azt az epés portékát, a' mi az Élet és Lit. Kötetét mocskolja? Ezt kellett e írni, bár B. azt érdemelje? 'S mit mond általad gyermekinek nevezett elméje? Csak menjen a' merre elmerülésiben akar, míg felleli a' kit keres. —

Engedd e' pontot azon kére-s-sel rekesz-tenem-be, hogy olvassd-meg a' Horátz Satirájának 1. Könyvében ezt: Omnibus hoc vitium est cantoribus. — Én a' kit szeretek, szeretem szebbnek nézni 's látni mint kell, 's hibá-jikat elhallgatom, vagy ha el nem kerűlhetem, szóllok azokról, de nem hidegen. Szemere, Szent-Miklós-y, Kis, Dezsőffy nem mindég irának olyat, a' mit csudálhaték. Szemerének megírtam hogy Epistolája Vidához nekem nem az a' mik Sonettjei, 's Szép Tája, mert hallani akará ítéletemet; de barátomat érte nem sujto-gattam-meg. A' te paradoxod nekem koránt sem fájt volna úgy mint fájt, ha nem oda vetéd vala az engem nevetségessé tehető szót, hanem hosszasan támadál vala-meg. Az illyen ollykor tágíthat-talan kötelesség, mint midőn az a' nagy Consul fíjait [!] is meg-öleté. De ő elfordítá fejét, midőn ezeket megragadá a' Lictor, 's könyek rezegtek szemeiben; nevetségessékké őt nem tette. —

«Légy a' régi!» — Magamtól csak nem fogom irigyleni a' dicséretet, ha a' mostani Író úgy nem a' régi Író is, mint az ősz-haju K. nem az, a' kit két izben tévesztének össze a' szép, igen szép, és sokkal ifjabb Gróf Dezsőffy Józseffel. — Ezen szavaidban nincs semmi bántás, sőt ha igazán szeretem ügyemet, ennek magyarázatját még gyönyörködve kell hallanom. Szóljunk úgy, mintha nem rólam volna szó.

Mellyik *régit* érted? Nem hihetem hogy azt, a' kit Horvát Endre és az ő Takácsai. Te nem az ő sorokban állasz. Minthogy a' czifrát emlegeted, azt kell hinnem, hogy Te is az én deprædicált epistolai stílusomat nézed jónak. Tehát nálad is több volna e a' francia *könnyen ömlés* mint a' *Matthisson*' prózája? több a' Lafage lelkes skizzelése, legfeljebb a' Rubens vastag ecsetlése, mint a' Correggio' kényes keze 's a' Rafael zománczozása? Szalluszt ronta-el engem, 's kevélykedem, hogy azt Guzmicson kívül talán egy Olvasó sem érté. De igen, Szent-Miklós is. Mikor írtam én olyat mint az Ūrményi élete, melly magyar szóból van szöve, de Római mester-séggel. Thaisz ezt elérte. Mikor írtam én olyat mint Theresiám és Zrinyim, Hébében? Mikor olyat mint a' Vajda-Hunyadi Epigramm, melly még Döbrenteinek is meg tudta nyerni javalását. Szallusztí programmom az Igaz Kedveskedőjében, 's Értekezésem a' Nyelv eredete felől a' Minerva legelső darabjában a' Szalluszt' brevilloquentiáját 's numerositását akará adni. De azon több a' gond, mint *kell*, azaz mint a' *szokás* kívánja. Nézzd-el csak Szallusztot; nem mondom Töredékiben és a' Caesárhoz írt leveleiben, hanem még az ifjonti szépséggel ragyogó Catilinában is: *Omnes homines* (omnes ii) *qui sese (se) student præstare ceteris animalibus* (qui se prae cet. anim. stare stud.) *summa ope niti decet, vitam silentio ne transeant.* — Való e, hogy az Újak a' Régieket utól nem érek a' beszéd szépségében? Való e, hogy Szallusztnál nincs szebb prosaicusa Rómának? vagy a' hogy én nevezém-el, hogy ő az ezek Virgílje? 's te nem fogod e ezeket érteni, azért mert a' Kunstphilosophie *a priori* így okoskodik: «A' tárgy a' lélek, a' beszéd csak test. Nem szabad ennek annyi gondot adni, hogy az Olvasó ezen gond által elvonatassék a' lélek' szemlélésétől.» A' Kunstphilosophnak Kunstkennernek is kell lenni, 's a' dolgot tekintse egyszersmind *a posteriori*.

Higyj nekem, édes barátom, a' *Légy a' Régi* engem meg nem bánta; de megvallom, hogy ez a' sok Criticázás megzavar. Rendes az, midőn még D. is tanítgat, mint kell fordítani Szallusztot, a' ki Szallusztot bizonyosan nem érti.

Szemere elmondá a' Sonettek előtt, min igyekeztem én mindég. Nem tudom, elküldém e Neked egy leveleimet, mellyben azt írák, hogy én egy Magyar Író dolgozásán sem ismerem annyi Classicitást, mint a' magamén. Úgy tetszik, eltéptem, félvén, hogy ha más olvassa-meg, meg nem ért. Nem Classicus szépséget értek én ott, hanem classicus ismeretséget, 's ezalatt nem csak a' *reminis-*

centiákat, allusiókat, hanem a' *színt* is, még pedig ott is, a' hol semmi új vagy régi Class. példány nem lebege szemem előtt. Neveté brekekéimet H. Endre; de Mailáth nem nevette. Nincs sohol példánya Sugallómnak, és még is Class. szín van rajta — fr. könnyűség; jobb Epigrammáim nem rosszabbak a' Göthéénél és Meleage-rénél. — Ezt más *gondolni* fogja, de nem *mondani*. Én a' ki semmit nem gondolok a' mit mondani merni nem kell, ezt mondom. Láss a' ki nem ért. De azért hogy ezt merem mondani, hódolok a' Szemere *Reményének*, a' Kisfaludy 's a' Bajza szép dalainak, 's a' magamét nem azért magasztalom mert *enyém*. Sokat írtam én a' mit nem magasztalok; pedig az is *enyém*.

A' Mailáth német Regéjit viszi Bártfaynének. — Rendes Olvasók ezek a' mi magyar Olvasóink, hogy az ellipsist vétéknek nézik, és csak úgy értenek, ha nekik minden *kimondatik*. — De jól teszed, ha az kipótlatik.

Képem szép, de nem jó, nem hív. Plasticus munkának a' szent nyugalom ad érdemet, 's az itt nincs. 'S minék itt ráncz a' szem, az orr körül 's a' homlokon? A' szájnak nem kell véggel lemenni, hanem horiz. vonásban; az áll kiaszott és rosszul foly. A' hajnak a' hajnövés pontjáig kell jönni előre. — De erről Bné által Szemerének. Nékem kedves lesz látnom mindenütt, hogy szeretsz.

Nem akadok-fel rajta, ha valaki nem elidál, mint Vörösmarty; nem ha az Elisio ellen szól: de azt kívánom, mert kívánhatom, hogy másként szóljon mint Kulesár és Horvát József Elek. Elhiteték magokkal, hogy én csak azért, mert mások, 's nevezetesen Róma. Hát miért nem az M és H betűket is, ha csak azért? Mi tiltja őket látni, hogy a' Nyelv két szóban az összeakadt két vocálist kiugratja, egy szóban összeolvaszt hatja. De vagynak helyek, hol a' Nyelv sullyt ad a' hangnak, 's ott kész hiatust ejteni; múltatván ott, a' nyelv (Zunge) nem siklik a' következő vocálra:

De a' ki ezt

Butább hús e' magyar Zunge mint a' másoké? Mailáth utánam idézé-fel Versei előtt a' Tassó' versét: Premio e in | danno | del el | me il san | gue spar | so

4 vocalis

összeolvasztva.

Fiammal e' napokban scándáltatám Virgilt. Azt rángatták volna meg ezek az Elisio gyálólók.

Hogy Zrínyi Királynak kérelett, Lehoczyból tudom talán. Nincs kezemnél a' könyv. Tekintsd meg Stematographiáját.

Ebédre kell mennem, 's a' posta indul ma. Isten hozzád. — Reményilem azt fogod mondani, hogy éles lenni tudok, de igaz vagyok, 's szeretem a' ki méltó rá. — Várom mind a' Regékből, mind német Munkátokból a' Mutatót.

Sietek a' levéllel, hogy itt ne maradjon. Leírák magamnak, 's tisztáiban. A' boritékot add Szemerének.

[Eredeti a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 134. sz.]

4784.

Kazinczy — Guzmics Izidornak.

Guzmicsnak Kazinczy
szíves tiszteletét.

Rész szerint bajaim, Adminisztrátorunknak itt mulatása, két gyermekem betegsége, gondjaim, rész szerint az, a' mit mingyárt hallasz, cselekvék, hogy kedves levelkédre mind eddig nem feleltem. Ismered szíves tiszteletemet, 's mentséget nem kívánsz. De hadd mondjam-el, a' mit elhallgaték. — A' Kassai Püspök bérmálni fog Jún. 3d. Patakon, 4, 5. itt, 's Thalie leányom Iszidóra nevet fog kapni. Ezt mind addig nem írhatám-meg, míg bizonyos nem valék benne, hogy ez a' magát mindég betegnek érző Püspök el nem marad. Már Szerencsen van, és így itt lesz. Vedd ezt tiszteletem 's barátságom' jelétől.

A' Stréibig betűji nem szép metszésűek és nem illenek egymáshoz. Én Augustusban meglátlak. Akkor bővebben. Élj igen szerencsésen, kedves barátom. Jún. elsőjén 1827.

[Eredeti a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

4785.

Bajza József — Kazinczynak.

Kazinczy Ferencznek Bajza szíves tiszteletét.

A' napokban futottam keresztül Minervának általam néhány még eddig nem látott kötetem, 's láttam a' mit ott a' Tekintetes Úr rólam monda. Az nekem felette kedves dolog, hogy a' Tekintetes

Úrnak tetszését megnyerni, 's olly mértékben, mint az elmondottak mutatják, megnyerni, szerencsém lehet; 's ösztönt nyújt arra, hogy a pályán meg ne álljak. Méltóztassék elfogadni, a' nekem olly igen kedvező sorokért, forró köszönetemet.

Az Academia iránt való végzést azon esetre, ha még senkitől sem vette volna a' Tekintetes Úr, czennel közlöm. A' Felsőség megengedi, hogy az intézet felálljon; egyedül azt kívánja, hogy plánuma tökéletesben dolgoztassék ki, és a' társaság magának statutumokat szabjon. Ennek következtében az Ország' Rendei azt végezték, hogy a' diacta' eloszlása után hívassanak meg néhányan a' haza Íróji közzül, 's dolgoztassék ki általok egy új plánum — szem előtt tartván az előbbennek fő principiumait, mellyeket a' fundátorok állapítottak meg — 's határozassanak meg a' statutumok; mellyek elkészülvén, Ő Herczegsége a' Nádor által, a' ki különben is ezen intézet fő protectióját magára vállalta, királyi helyben hagyás végett Ő Felsősége elébe fognak terjesztetni. Ezt megnyervén, a' társaság, nem várva semmi további Ország-gyűlési végzést, öszve fog állani. Ezen kívül Ő Herczegsége a' Nádor maga részéről jelentette, hogy minden igyekezeteit arra fogja fordítani, hogy a' cél tökéletes foganatot nyerjen; az Academia ne csak felálljon, hanem a' jövő Ország-gyűlésig a' hazának hasznót is hozzon. Ezen alkalommal újabb ajánlások is történtek. Név szerint: Hg Battyány Fülöp 50,000, Gr. Cziráky a' Tárnok 3,000; Gr. Keglevich Barsi Főispány 6,000; Kopácsy Veszprémi Püspök 2000; Ő Herczegsége a' Nádor pedig 10000 fkat ajánlottak, mind pengő pénzben. Az eddigleni ajánlások öszvesen mintegy 600,000-et tesznek. Szép summa! de még mind nem elégséges arra, hogy belőle egy tudományos Academia a' nemzet' méltóságához képest felállhasson. Jövendőlni igen nehéz, 's csak az idő fog megmutatni mindent: de én még most is annyi akadályt látok ezen dologban, hogy 10 Ország-gyűlése sem lesz képes elhárítani, 's a' jövő diactakon a' gravámenek' 's postulatumok' nagyobb része az Academia miatt leszen. Ohajtom hogy a' tagok' választása egy szerencsés fej által történjen, melly minden machinatiókat keresztül tudjon nézni. Ez egy nagy lépés fogna lenni az idvességre! —

Egyéb kérelmeire az Orzágnak a' nyelv iránt a' Királyi Resolutio egy kathégorischer negativvel válaszol. Jele, hogy az Austriai ház igen kedves szemmel nézi nyelvünk emelkedését. (?)

Prof. Márton József egy hét óta itt mulat, 's előfizetőket gyűjt egy illy czímű munkájára: «Értekezés a' magyar nyelvnek

természetéről, tulajdonságairól, kimivelhetése, és legkönnyebb tanulása, és tanítása módjáról. Ahhoz tartozó metszett táblákkal együtt.» Bár a' minden tiszteletre méltó férjfit inkább lexikonát adná-ki! Ez a' mennyire anynyira hézagot fogna betölteni. Az az Ódik Ódik passiva formákról való tanítás nem igen nagy hasznunkra leszen.

Örökre kár hogy a' Tekintetes Úr ki nem adá Szallusztját, vagy az Erdélyi Leveleket. A' Diaeta sokat fogott volna használni, 's jobb időben nem is lehetett vala kiadni. Bizonyos vagyok benne, hogy csupán az Ország-gyűlés' tagjai közzül került volna mintegy 150 előfizető. Nagy Pál Kisfaludy' Aurorájából, a' tavaliból, 70 példányt, az ez éviből közel 120-at eladott.

Az Anthologia' kijövetelét ohajtva várom, 's várják Pesti barátink is. Ugy hallom hogy a' boldogult Igaz testvére magára venni szándékozik az elakadt Hebe' redactióját. Kívánok sok szerencsét neki 's éles redactori szemeket: de leginkább ezen másodikat, mert in hac rerum tempestate kiadónak semmit nem lehet inkább kívánni mint azt. Nem kétlem, hogy az Esztergami Urániáról hallott legyen a' Tekintetes Úr. Vágyom tudni ki leszen redactora. A' Handbuch talán már nyomtatás alatt van 's nem sokára elkészül.

Gyönyörködve olvastam, a' mit a' Tekintetes Úr a' Kölcsey 's Döbrentei leveleik felett mond. Az a' magyar literatura' történeteivel barátkozott olvasónak felette interessans, felette sok élelmet nyujt. Ohajtom, hogy oly kézből került művek töltsék-be az Élet' 's Lit. többi köteteit is, mint ez, és a' miket Kölcsey ada. Ugy egy leszen ezen folyóírás örökre a' nemzet legbecsesb kincstárai közzül.

Ha levéllel méltóztatik szerencsétetni a' Tekintetes Úr, tessék azt míg a' diaeta tart, ide, annak utána pedig Pestre (Toldyhoz) vagy Hevesi lakásomba utasítani. Adresse: A Monsieur Monsieur Joseph de Bajza. Lakom vagyon Orosziban, Heves Vármegyében, Gyöngyöshöz napnyugat felé egy órányira.

Legforróbb ohajtásom az, hogy a' Tekintetes Urat Pesten a' jövő Sz. Istváni terminuskor személyesen tisztelni szerencsém lehessen. Vagyok a' Tekintetes Úrnak szives tisztelője. — Pozsony, Junius 3-d. 1827.

(a' diaeta' végét egy hónap mulva remélljük).

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 27. sz.]

4786.

Kazinczy — Toldy Ferencznek.

Schédelnek.

Édes barátom, Imhol a' könyv. Levelemet postán vetted. Higgy nekem, egész becsét ismerem szeretetednek.

Június 4d. 1827.

[Eredetije a. M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 134. sz.]

4787.

Kazinczy — Cserey Miklósnak.

Ujhely Jún. 5d. 1827.

Tisztelt barátom,

Régen nem írtam Neked, Te pedig azon levelemre sem felelsz, melyet én Husvét előtt egy héttel hozzád a' Gróf Bethlen Imre Exc. fija által küldöttem. Abban semmi, épen semmi nem vala egyéb, mint hogy Dietánknak vége közelit. Azolta Fő Ispáni Administrátorkunk Septemvir Szilassy József Ur 's legközelébb a' bérnáló Püspök (a' Kassai) vala itt, 's nem vala mit írnom. Mert a' mit írhattam volna, a' Pesti Magyar Ujságból is tudod. Most vedd a' mit privátus, de hihető levelekből tudok.

Közelit a' Dieta vége, és így osztogattatnak a' kegyelmek:

Váradí Püspök Vurum lett Nyitrai.

Rozsnyai — Lajcsák lett Váradí.

Erdélyi — leve Pécsi.

Váradí Kanonok Kovács Miklós (vagy talán Mihály) leve Erdélyi.

Ha a' Debreczeni Plebanus Váradí Kanonok Kovács Mihály leve az, úgy szívesen örvendek. Nem ismerem; de gyönyörű tettét tudom. — 200 fntot ada kölesön egy Kalv. Papnak. Az mindég pontosan fizette interesét; de négy eszt. előtt későbbben. Hozza azt, 's követi. Nehéz idők; alig tudta kicsinalni. A' Plebanus a' szomszéd szobába megyen, hogy a' felvett 12 fntot quietálja, 's hozza a' Quietantiát, melyet a' Kalv. Pap meg nem tekintve zsebjebe dug. Ott-hon meglekinti; hát Origin. Contractusa össze meg össze keresztezve. —

A' Cancellariához Referendáriusoknak denomináltatott 3 igen tanúlt és jó ember: Gróf Széchén¹ talán Miklós (nem Széchényi), az atyja Camerae Praeses leve; maga lett elébb Nemes, végre Gróf igen derék és tanúlt ember. — Báró Ötvös Ignátz, fija a' Pincern. Magisternek; tanúlt, igen tanúlt, és igen derék ember ez is; és Géczy István Ugocsai Administrator, Lutheranus, veje a' Luth. Archimandritának az igen ékes beszédű, de mindeneknek bizodalomból kiesett Balog Péter Excnak. — Szerencsy István Ungvári Fő Notárius leve Secretárius Palatinalis. Igen excellens fej, de a' Dieta sokat ellenkeze vele. — Olvasád e melly Dictiót monda Nagy Pál? Ird-meg ezt. Én még nem olvastam. Hallom érdemli hogy olvassam. Meg fogom szerzeni.

Püspökünk ma méne-el két napi itt mulatása után. Mindnyájan nagyon megszereténk, 's kivált én, 's gyönyörködve hallám, hogy Báró Brigidó Szepesi Püspök, elébb Leybachi Érsek, körül ő volt a Suffraganeus, mert én Brigidót igen szorosán ismertem. A' Posta megyen. Azért sietek illy nagyon.

Európát rettentő változások várják. Quid sit futurum tu fuge quaerere. De vak az, a' ki az isteni kezét ki nem ismeri a' dolgok folyásán.

Örök tisztelettel.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 26. sz.]

4788.

Kazinczy — Toldy Ferencznek.

Schédelnek Kazinczy.

Édes barátom, A' mi Bártfaink' tiszteletes nője ez órában indul innen, 's minthogy holnap egész estig Szirma-Besenyőn fog mulatni, nem elébb mint 9dikben lesz Pesten. Viszi a' Mailáth' Regéjit, 's te a' könyvet 11dikben már magadhoz veheted. Kérlek, mihelytt e' levelem kezedhez érkezik, menj Bártfaihoz, add-által neki szives barátságom idvezletét, 's jelentsd, hogy özvegysége Jún. 9d. megszűnik; hogy élete' boldogítója egészen 's baj és kedvetlenség nélkül repül felé. Jelentsd azt is, hogy itt vala az innep' első és második napján, de hogy itt lévén bérnáló Püspökünk is, mi, sőt ez a' tisztelt barátnénk is, annyira meg valánk zavarva, hogy magun-

¹ Előbb tévedésből Széchényi-t irt.

kat egymásban ki nem élheténk. Lopdosott pillantások valának a' miket együtt töltöttünk.

Szeméréhez egy kisdéd nyalábot viszen tőlem az Élet és Lit. 3d. Kötete' számára, melly bár neki, Bártfainak és Neked tetszhesék. Veszi Szemere abban a' Ferenczy után dolgozott fejet is, de a' melly csak gyönyörűen van dolgozva, 's nem hív fej, nem szép fej. Ellenben viszen egy gypsz-darabot, melly 1788. készült, az mind hív fej, mind szép fej. Óhajtánám hogy az metszessék inkább, de hogy mind a' haj mind a' leplezet, legalább a' haj bizonyosan, megváltozzék. — Hogy a' fej még 1788diki, az még ajánlja azt, mert plasticai darabokhoz inkább illik az ifjúság mint az öregség. A' hajnak rövidnek kell lenni, még pedig antik izlésben.

A' nyalábot tegnap estve 11 órakor adtam által, 's képzeld, most, midőn a' nap még Újhelyi hegyeinknek csak legfelsőbb csücsát kezdé ragyogtatni, kezembe akad a' mit Szemere vár tőlem: — az, a' mit Szent-Miklóssy nekem a' Nyelv geniusa felől írt. Add által kérlek Szemerének. Az a' szelet papiros, mellyet ide zárok,¹ úgy nevezett Pandektáimból van kivéve. Ugyan-onnan téptem-ki azt is, a' mit az Elisiók és Synaloephák felől írtam, de még azt nem küldhetem most. Nem illy rövid; meg kell olvasnom.

Élj szerencsésen, édes barátom. — Te a' Mailáth' Regéji elébe valamit akarsz irni, 's arra engedelmemet kéred. — Írd, valamit szükségesnek látsz. Előbbi levelemben, úgy tetszik, e' pontra elfelejték felelni.

Bártfait tiszteld. Neki azért nem írok, mert tartok tőle, hogy az felelni kényszerítené, 's nem akarom meglopni azon kevés órájt, mellyeket sok dolgai üresen hagytak. — Újhely Jún. 5d. 1827.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 134. sz.]

Infra
 Toldy Ferencz
 a' Budapesti
 a' Budapesti

4789.

Toldy Ferencz — Kazinczyna.

Pest, junius 10. 1827.

Vedd e könyvet* igaz tiszteletem és változhatatlan szeretetem jeléül! Soha sem felejttem el, mi valál nekem és mi vagy azóta hogy literatúránkkal meg kezdettem voltaképp ismerkedni, s még

¹ Nincs a levél mellett.

* Aesthetikai Levelek Vörösmarty M. epikus munkáiról. Pest, 1827. — Toldy F. jegyzete.

inkább, mióta szeretetedre, közvetlen vezetődre méltóztattál. Kevés kedvvel volt az írva, mert mindig olyankor készíttettem a folytatásokat, mikor a szedő már várta, s a nyugtalanság, mely ilyenkor az elmét eltölti, nem engedi azt a praecisiót adnunk a kifejezésnek, azt a simaságot a stilusnak, melyre épen kritikuskak kellene mindenkinek felett törekednie. Csak annyiban tulajdonítok neki egy kis érdemet, hogy első próbája az analysáló kritikának nálunk. L. 128. néhány sort iktattam be egy leveledből: azt hittem, mind Neked, mind Vörösmartynak tartozom azzal. Ennek, mert az elmulasztás nehezebben eshetik bármely megtámadtatásnál; Neked, hogy az olvasó olyat ne higyen Felőled, a mit bizonyosan nem akarsz hogy higyen.

A *παράδοξος* szóról ezt olvasom Schreveliusban: «quod est *παραδοξον*, praeter opinionem, *παράδοξον*, inopinatum.» Én csak ily értelmét tudtam a szónak, azért nincs magamat miért mentenem azon vád ellen, hogy nevetségessé tevélek általa. Még azt tartom szükségesnek megjegyezni, hogy nem azt értém, hogy Kazinczynak és Berzsenyinek kell iskola, hanem hogy az olvasónak: hogy ezekkel ellenkezni vagy egyezni *okból* tudjon.

A Kölcsey ügyében még egy szót. Őtet is, mikor nincs barátjai közt, «irtóztató hypochondria gyötri». Csakhogy Berzsenyi még nyolcz év múlva is megkardlapozná azt, ki őtet nem tartá csalhatatlannak; csakhogy ő amaz antirecensióban magát epés, feketevérű embernek mutatja, ki nem irtózik, recensensének szemére hányni azt a szerencsétlenségét, hogy (egyik szemére) *vak!* Tovább nem megyek. Tudom, hogy B. antirecensiója nem most iratott, annál rosszabb, hogy ennyi év után *kiadta*.* S tekintsünk a recenzióba, mely az antirecensiót maga után vonta, s ebbe, mely az Élet s Lit. czikkelyét; s valljuk meg, hogy az első csak egy tűrhetetlen kevélységű szívet gerjeszthete fel így, az antirecensio pedig korbácsot érdemel. Kölcsey hallgatott. Nincs jusod, Tek. Úr, azt «a moeskos portékát» Kölcseynek tulajdonítani: de felvenni azt: azzal Kölcsey tartozott magának. S miért kímélné Kölcsey inkább azt a feketevérű embert, mint magát, kit amaz per expressum «rút léleknek» mondott? De az az «epés portéka» nem epés portéka; s ha nem volnál Kölcsey ellensége, mást Magad sem írhattál volna. Azt kérded: kellett e ezt írni, bár Berzsenyi azt megérdemelje. Én attól, ki ismer, praetendálhatom, hogy ha nem szereti is individualitásomat, tisztelje szívemet:

* Azóta tudjuk, hogy akarata ellen adatott ki. — Kazinczy G. jegyzete.

s ezt még akkor is praetendálok, mikor azt mondom, hogy B. locacsonyítást és nevetségessé-tételt *érdemel*. Ő ember, s ha beteg is, de értelmének és szívének használhatásától nincs megfosztva. Kölcsey kétség kívül igazságtalan volt némely gáncsaiban Berzsenyi és Csokonai ellen; de mely recensensnek van mindég igaza? s mit mondjunk akkor az *emberiségről*, ha minden igazságtalan gáncsot rosz szív és mellékes tekintet szüleményének állítunk?

De mind ezek mellett nekem B. a költő az, a mi Neked; Kölcsey a költő pedig nekem több mint B-nek, mint Neked, sőt annyi mint B. — Mert én Kölcsey minden meg nem jelent munkáit ismerem.

Zrínyiért fogadd hálámat, épen jókor jött. A lengyel királyságáról szóló strophát kellellenül hagytam ki, mert Lehoczky előttem nem forrás, sőt nem is a leghitelesb író. Pedig a stropha oly zrínyies!

A kézikönyvből tíz nap alatt 3 ív készült, minden héten fog épen keltő készülni, s így augustusra az első küldemény (20 ív) bizonyosan kijő. Első alkalommal küldök próbaívet.

Ki nem mondhatom mennyire örülök évkönyveidnek. Kölcsey beszéllé nekem, hogy ezelőtt több évvel felolvasád jelenlétében Életed, gondolom patvarista-korodig víve, s hogy az remek. S még többet monda, mi mohón váratja velem a megbecsülhetetlen könyvet.

Vörösmarty és Stettner most Pannonhalmán voltak, ott Guzmicsal ismerkedtek meg, Pázmádon Horvát Endrével; Sümegnek tartanak, és Miklának.

Összeállítottam Kisfaludy, Vörösmarty és Bajza énekeiket, nyomtatatlanokkal bővíttem, s átadtam Szemerének az Élet és Lit. III. kötetébe. Ebben lesz a Te munkád is, s így e kötet vajmi becses lesz.

Landerer még sincs itt. — Tisztelettel és szeretettel egészen a *Triéd*.

[Megjelent a Kazinczy G.-féle kiadásban.]

4790.

Cserey Miklós — Kazinczynak.

Kedves Barátom!

Nem tudom melyikünk halgatott el hamarébb, de a bizonyos hogy nekem igen kedves foglalatosságom a veled való levelezés. Ujra kezdgyük.

Én, a múlt hetekben, mind unalmas tárgyokkal bajlódtam. Meg támadtak volt némely adósságaimért, s azokat fizetgettem. Soha sem tudom miként nevedtek annyira adósságaim, mert se körhél, se az a mit tékozlónak neveznek, nem voltam, se nem kártyáztam, s mégis alig győzöm kifizetni. Igaz az, hogy a pénznek ilyen megapadására soha sem calculáltam.

A Tü hoszszas Diaetátok keveset tsinált. Meg irtam volt Neked régen, hogy most a Törvény szerzésnek nints alkalmas epochája. Rontani régi törvényeket lehet, alkotni jobbakat nem lehet: jobb hát úgy hagyni azt a mint volt ha meg nem igazíthattuk.

A mi az Hivatalbeli élémenetelket illeti: a többihez nem szólhatok, mert nem ismerem az elé mozdult embereket: de Szepesit sajnálom, mert sok szép van benne. Nállunkis lesznek, a mint hallom, elélépések. Noptsáról bizonyosnak tartják hogy Honnyi Cancellariusunk lesz, szerentsét kívánok neki hozzája. — G. Kemény Miklósról azt hallám hogy bé lépik hejembe. Azon valóban örvendének. Ismeredé? Kár ha nem.

A Nagy Pál Dictioját nem olvastam. Szép dolog böltsen szólani, de még-szebb tselekedni. Ha meg szerzed, közöld velemis.

Azt mondod hogy nagy változások várják Európát: — elhiszem, — de milyenek? — — Egeknek Ura! Mennyi nagy változásokat érénk! s még sem tanólának belölle se a Cabinétok se a Nemzetek. Minden úgy van, mintha semmi nagy letzkét se adott volna az utóbbi harmincz esztendő.

Mi lón a Magyar Tudományos Társaságból? Tartok tölle nehogy úgy járjon mint a Ludovicia. Ha valóban felállana és munkába jőne, szeretném magamis belé elegyedni.

Mit tudsz Döbrönteiről? Kedvetlen dólgot hallottam volt rólla. Jobb levegője volt neki Erdélyben.

Ély egészségben Kedves Barátom, s tudd meg hogy mindenkor igaz barátod marad

Tihón. Junius 13án 1827.

Cs. M. mpr.

Kivül: ¹ *De Bréd.* à Monsieur Monsieur François de Kázinczy [!]
Segnieur de N. Kazintz mon tres respectable Ami. — p. Debretzin,
Ujjhely — à *Széphalom. franco.*

[Eredelije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 26. sz.]

¹ A levél zárlatán ép piros pecsét.

4791.

Kazinczy — Toldy Ferencznek.

Schédelnek Kazinczy baráti idvezletét.

Kezemben van mind a' könyv mind a' levél. Nem csak nem bánom, hogy egyik levelem' sorait közre eresztéd, sőt azt igen nagyon köszönöm. Hadd lássák azok, a' kik Zalánban és Cserhalomban hibákat találnak, hogy én mind Cserhalmot mind Zalánt csudálva tiszteltem; bár azt is tudathassam a' Világgal, hogy nem csak Cserhalmot és Zalánt, hanem a' Cserhalom és Zalán atyját is csudálva szeretem. — A' *tisztelet* szót szeretném talán kitörölve látni Lexiconunkból. Profanálva van a' szó, és hideg.

Valóban, édes barátom, 's minden hamiskodás nélkül, én az én epistolai stílusomban 's leveleimben nem csak semmi elsőséget nem lelek, de nem is értem, mit tudnak azon mások szeretni. Ellenben melly szépek a' Kis' Leveli! melly francia lepor van a' Dessóffyén, melly saját bája a' Szemereéinek, Szent-Miklósyéinak!

Hogy egy barátunkat, igazabban egy barátomat, nagyon lerántotta a' hypochondria, azt tagadnom nem lehet, de én azt szeretem nem tudni, és ha engemet bántott volna, elhallgatnám; szégyenlenék az ollyanra felelni. Édes barátom, a' szent Könyv azt beszéli, hogy midőn az Isten' embere leitta az eszét, 's kimutatta a' mit más elfed, az a' két nem jó megnevette érte, az a' jó pedig háttal ment felé, 's rá veté leplét. Csak a' nem részeg bolondra illik, a' mit az én egyik kedves Mesterem a' maga energicus lelkével olly szépen fordita a' Bibliából: Den Narren muss man mit Kolben lausen; nemességet mutat, a' ki a' bolond mellett csendesen megyen-el.

Én K-nek, vagy inkább a' K. poetai darabjainak szépségét ma annyira vallom és hirdetem, mint mindég; egy más valakinek *legjobb darabjaiban is van valami a' mit nem tudok szeretni*, de olly nagy szépségű helyei vagynak, a' mit csudálok, irigylek.

Biographiám, tudnillik a' mit K. remeknek monda, előttem olvashatatlan. Nem égettem-el, de elfogom. Bár időm legyen Pályám' Naplójit (nem Annálisait — a' szó kevélykén hangzik, a' mellékideák miatt) folytatni. A' mi 1794. Decemb. 14dikéig következik, nagyon interesszáns lesz. Az Olvasó, ha szíve van, nem veszi rossz neven, hogy olly gyónásokat nem teszek magam felől, mint Rous-

seau, hogy péld. Madame de Warens körül mit csinálja ; sem azt nem, ha magamat némelly szép scénájiban életemnek ragyogtatatom. Bizonyosan elmondom, hogy engem Swieten megcsókolt, 's köszönje az Olvasó hogy trombita szó alatt nem nyargalom végig az úczákat, 's úgy nem hirdetem-ki. El fogom azt is, hogy a' Császár 1792. Jún. talán 8d. nekem melly gyönyörű szót monda — ha a' Censor ki nem törli. Mint mosolyog rajta majd némelly Olvasó, arra semmi gondom. Lesznek annak olly Olvasóji is, a' kik azt megértik.

Minekutána annyi barátsággal vagy erántam, kérlek, pillants beié a' Pályám Naplójiba, 's ott a' hol a' Ladomérszky név ad annum 1785. előfordúl, tedd oda keresztnevét: *Ladomérszky István*. Tegnap haza futék, felkeresém a' keresztnevet, 's rá találtam. Az illy kicsinységek' kipótlása nem esik rosszul. A' név után hozzá tehetnéd: *Consil. és Assessora a' Kőszegi District. Táblának*, hol az igen véres fiatal ember nem sokára azután meghala.

Szemerét, Bártfajt 's kivált az én igen kedves barátnémat, ennek asszonyát, kérlek tiszteld. Szemerének vettem levelét. Bár Szemere *Pályám Naplójának íveit* még a' Könyv elkészülése előtt nekem postán megküldené.

Gypszképem igen jól is szépen is dolgozott fej, tudnillik a' hajon kívül. De erről már írtam.

Jún. 4d. ilt vala a' Kassai Püspök, 's én Thalie leányomat Iszidóra névre bérnáltatám-meg, érted, kiért Iszidórának. A' múlt vasárnap pedig egy predikáziót hallgaték az úczán. Nem vettem észre, hogy egy valaki nagyon szemmel tarta, 's látván hogy szememet a' Papról le nem vontam, hamisan kapta-fel azt a' mi lelkemben forgott. Ezek meg nem tudják fogni, hogy én olly tüzes Protestans olly szíves tisztelettel 's annyi tekintettel vagyok a' Catholicismus eránt, 's lyányaimat hogy nevelem Pádistának. Nem bocsátokozom magyarázatokra. Lehet e az az én gondolkozásom, hogy ezeket Kálvinnak nyerjem-meg, holott épen abban van kevélységem, hogy szeretett feleségem és szeretett lyányaim nem egy Templomba járnak velem? Guzmics még nem felele levelemre, mellyben neki megírák, hogy Thalie az ő nevét kapta. Félek, hogy az neki nem kedves, hogy én az Uniót sem nem reménylenem, sem nem óhajtom. 'S minek volna az? még ha lehetne is.

Egy igen kevés tudományú iskolatársamat már élte hajló éveiben egy ájtatos Úr téríteni kezdé. Hallja az Úr, mondá ez az

egész életét az éldellek minden nemeiben, 's nem a' tanulásban és vizsgálgatásokban töltött ember, én azt tartom, hogy nincs jó dolga, a' ki az ilyen dolgokban *válogat*. — Szóllhat e okosabban az eszes ember is mint az illy bolond?

Hogy üresen ne maradjon a' hely, és hogy megnevettesselek, azt mondom-el még róla — mert valóban nevetetni igen derék dolog — a' mit ez monda, midőn a' nádméz és kávé surrogatumi felől vala szó Napoleon alatt: Eggy a' jó surrogátum: a' megvénült feleség helyébe egy piros pozsgás ifju frájezimer. De ne vess, és szeress engem tovább is.

Jún. 19d. 1827.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 134. sz.]

4792.

Kazinczy — Toldy Ferencznek.

Széphalom Jun. 21d. 1827.

Schédel barátjának Kazinczy.

Kisértáltam tegnáp estve Ujhelyből, édes barátom, mert Széphalom Ujhelyhez csak egy órányira fekszik, 's itt első dolgom az volt, hogy megtekintsem, mit mond Lehoczky Zrínyi felől, Stemma-tograph. T. II p. 454. Halld tehát:

Idem a Pontifice et a Philippo Rege Hispaniae annuo stipendio donatus, eidem Rex Galliae exequias Parisiis curavit; a Polonis in regem vocatus. Kazy L. IX. p. 42. Rátkay p. 202. 227.

Ez megérdemli, hogy Kazyt és Rátkayt megtekintsd, és ha jónak látod, a' Könyv hátuljában szót tehetnél róla, 's a' kihagyott stróphát előadhatnád. De tedd, ne a' mit én tanácslok, hanem a' mit magad fogsz magadnak tanácsolni.

Rendes, hogy Lehoczky a' Poeta Zrínyi halálát 1665-re teszi, de jól adván a' holnap' napját (nov. 18d.) — holott 1664. történt a' szerencsétlenség. — Született pedig a' halhatatlan ember 1618. Május 1. Lásd Halotti Predik. Andreae a St-Theresia, Carmelita. Monachii 1664. pag. 3. mellyet bírok.

Ujhely Jún. 26d.

Hormayr azt írja Oesterr. Plutarchja 11dik Kötetében lap 205. hogy II. József parókat 1783 oltu hordott, és így *nem elébb*. E' szerint kérek, édes barátom, téged és Szemerét, hogy Pályám Naplójiban keressétek-fel azt a' lapot, hol beszéllem, hogy Józsefet 1770. Május 20d. láttam, 's *parókásan*. Ezt töröljétek-ki, 's tegyétek inkább oda ezen parenthezist:

(parókat csak 1783. oltu horda, rheumája miatt).

Ugyan ott, de más lapon ad ann. 1785. a' *Ladomérszky* név után tegyétek oda: *István*. — Keresztneve eránt kétségem táma, mikor írtam; azolta megtekintém.

Az igen derék Bajzának épen most veszem Pozsonyból Jún. 3d. írt levelét. — Ah, mikor lesz vége annak a' Dietának!

Szemerétől várom az én Naplóimat, tőled az Aushängebogent, 's bár mind ketten Munkátok elkészült íveit nekem Gróf Teleki által felküldhetnétek a' Pataki examenre, melly Júl. 15d. tartatik.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 134. sz.]

4793.

Kazinczy — Cserey Miklósnak.

a' Május 2dikán tartott Országos Ülésben 1827.

Ezek után Sopronyi Második Követ (Nagy Pál) felkelvén azt adta-elő, hogy ő ohajtotta volna ugyan a' Felírást; de minekutána kívánt egyesség nem lett, a' Nuncium akár dictáltatik, akár nem, őreá nézve mindegy; mert ezen kölcsönös izenetek fenn lesznek a' Diáriumban. Méltó fájdalmát azonban itt sem titkolhatja, mert meg van a' felől győzettenve, hogy valamint az 1825. Novemb. 9diki Resolutio, úgy ezen praeferentiális tárgyú Resolutio is, nem az Ő Fels. szíve és érzése szerint, hanem csak az Ő Fels. neve alatt adatott-ki. Az Ő Fels. kegyelmes gondolkozása megtetszik a' Restantiák elenyésztése eránt jött Resolutióból, mellyet Ő Felsege önmaga dictált és csaknem szóról szóra (a' mint azt ezen Követ magától Ő Fő-Herzegségétől a' Nádortól tud[ja]) 's e' Követ Ur azt hiszi, hogy ha Ő Fels. tudná hazánk aggodalmait, nem adna illy kedvetlen Resolutiókat, hanem a' mostanit is, mint az említett Novemb. 9dikit, Declaratóriummal világosítaná. Mind a' Ministérium' dolga ez! De

hova czéloz a' Ministérium a' maga Colonicale Systemájával. Meg kell vallani, igen rossz a' Politicája, mert ezekkel a' sok ígéreteivel, de a' mellyeket soha sem tellyesít, annyira megtanítja a' Nemzetet, hogy az jobban fogja ezután tudni a' Ministerium practicáját, 's vigyázni fog magára, hogy ki ne játszodtassék. Hijába tevének kéréseket a' háború előtt, a' háború alatt, a' háború után. Minden áldozatok tétele mellett azt kapánk feleletül, hogy nincs idő a' sérelmek orvoslására, hogy azt a' környülmények nem engedik. — De mikor lesz hát idő valaha már? Akkor, midőn a' legnagyobb nyomattatásokba kifáradott Nemzet elégtelen lesz visszahelyzeni magát régi állapotjába.

A' Ministérium fortélyá e' részben az isteni Gondviselést is megelőzte, mert látjuk hogy ámbár a' Természet hazánkat minden adományaival a' pazérlásig megáldotta, és az a' maga természetmányaival Európának talán minden piaczeit betölthetné; de a' Ministérium az Egészet úgy intézi, hogy midőn productumainkat a' Világ piaczára vinnénk, már akkor a' Külföld a' kivitel összeszorításai miatt másuva fordult. Így történt a' borral; Prussziának és Russziának mi adhatnánk bort, de ez a' két Ország annyira el van telve francia-borokkal, hogy a' mi borunknak ízét is elfelejtette, mert ennek kivitelére olly temérdek teher vettetott, hogy azt a' Vevő meg nem fizetheti. Ez történt a' dohánnyal; az Európai Nemzetek inkább veszik a' dohányt Americából mint tőlünk, mert a' miénk, a' vám miatt, drágább mint a' mit Americából vesznek. Ez történt a' gabonával; az éjszaki Népek Danczigon keresztül akarának venni tőlünk is gabonát, de a' Ministérium egy mázsá gabonára öt forint Conv. Pénz vámot vete; 's minthogy a' Vevő így nálunk nem vásárolhata, gabonánk itt maradt, 's a' Monarchia nem nyere pénzt. Sóval az egész Európát kitarthatnánk, 's a' Ministérium egy mázsát a' Töröknek 2 fton ad, nekünk a' kiknek azt a' természet adá, hét forinton; 's így mi magunk és marháink só nélkül maradunk, 's már sok falunkat a' só nem vehetése ejtette halálos betegségbe, barmainkat pedig a' dög pusztítgatja. Bányaínk gazdagok aranyban és czüstben, a' hogy Európának semmi más Országa; de a' Ministérium módot találá elszegényíteni bennünket, 's pénzünk nem arany és czüst, hanem papiros. Hazánk hasonló az Egyiptusi pyramisokhoz: kívülről pompás, fényes, nagyot mutató; de belől benne halál lakik. A' Külföld ismeri melly boldogokká tevé bennünket a' Természet, és melly irigylest érdemlő Constitúciónk van, 's bennünket boldo-

goknak, szabadoknak gondol; 's meg sem álmódja melly nyomorúságban él ez a' gazdag és szabad Nemzet. Érzéseink szabadok, lelkünk eleven, gondolkozásunk tiszta, elménk alkalmas minden mesterségeire a' háborúnak és békének, kereskedésre, mesterségekre, tanulásra, katonaságra: de a' Ministerium elfojtja bennünk az igyekezetet, 's nem engedi hogy palléroztatásunkban előmenetelt tehesünk, 's Constitutiónk épen akkor gyengül, midőn Európának Constitutió nélkül élő Nemzetei Constitutió után esdeklenek. Mind ez nagy halátlanság a' Ministériumtól, midőn Austriának Ministériuma 's egész Monarchiája a' mi hazánk által hizlalatik. Bizony mi egyebet érdemlenénk ettől a' Ministériumtól, ha nem akarná felejteni, hogy mit tevének mi ő[é]rtettek a' múlt háborúk alatt is, mint eleink mindég azelőtt, 's Követ Ur úgy hiszi, hogy ha Fejedelmünk tudná, mit szenvedünk ezen Ministériumától, lehetetlen volna hogy tőlünk megtagadja kegyelmét.

Gei

A' Követek úgy hiszik, hogy ez a' Dieta subsidiumon és rekrutáción éri végét. — Miklós Császár feldönté (a' mint látszik) a' szent Allianzá, 's noha a' Sultán is jure legitimitatis uralkodik, a' Görögöket nem hagyja veszni. Az Allgem. Zeitung Nro (talán) 143. egy gyönyörű Aufsatzot közöl felszabadulások eránt.

Jún. 22d. 1827.

Tegnap vevém leveledet, 's nagy örömmel mint mindég, 's most nagyobb mint mindég, mert régen hallgatál. Kár hogy Nagy Pál szépen nem beszéll, noha jól beszéll. Előadásában nincs sem elegantia, sem praecisio. Még monda egyet az Indigenátus dolgában: de azt csak jövő postán veszed. — Dietánk végéhez közelit. Cziráky Judex Curiae leve, Bedekovics Tavernicus; de Bedekovics meghala, 's így Végh István (a' Judex Cur. fija) Tavernicus, helyébe a' mi Fő Ispánunk, Referend. Eszterházy József, Coronae Custos lesz. — Azt beszélik hogy mostani Kormányzótok bevádlá a' tölem nagyon szeretett Szepesyt, 's ez fogta okozni hogy Erdélyből viszik. A' Dieta elején Szepesi sirva jött-ki a' Királytól. Jaj annak az embernek, annak az Országnak, mellynek religiója nincs! — quid leges sine moribus vanae proficiunt? — de a' mit machem hypocrisisre vezet, nem religióra, 's az osztán az irtóztató baj mind a' Vallásra mind az Erkölcsre. — Szerettem volna veled olvastatni-meg a' Palat. Wesselényi életét, mellyet a' Magyarországi Minerva elibe készíték épen most. Felőle nem mond-

hatni-el a' mit akarnék és kellene. Megolvasám reá a' Hormayr Plutarchusát I. Ferdinánd oltá I. Leopoldig, 's borzadok mit csinált az a' sok gonosz ember az Isten miatt a' hazával. Melly bölcseken kezdé II. Maximilián, és melly nem bölcseken ment a' többi. Kivánta e azt az Isten? 's Vallás e a' mit ők Vallásnak néztek? Jól mondja Hormayr, ki nagyon Pápista, nagyon Austriacus, 's Udvari Historiographus 's Custósa az Udvar Titkos Archivumának, hogy az *elnyomás maga gerjeszté az elnyomottak' tüzét*. 'S ezt én mondom, ki felől azt hiszi a' Világ, hogy vallástalan vagyok. De én ha Anglus volnék, kész volnék Páplistává lenni; mert becstületes ember inkább vonatik az elnyomottak, mint az elnyomók felé.

Dnek valóban jobb levegő fült Erdélyben. Az Angyalból leve az Ördög. Debere ei res suas satis placere, ezt mondá Máriusnak az Aristocrata Metellus. Nem jó midőn az ember per fas és nefas akarja születése' vétkét megigazítani: csak az jó dolog, ha érdem emelkedik [1] és per fas. Külömben D. ha vissza nem fordul, kegyetlen példát ad arra, a' mit nem tudának sokan, arra, hogy reá illik a' mit Phaedrus mond: Ignotos fallit, notis est derisui. Némelly embernek jobb az Umbra. Ott nem látszik-ki, hogy szeplős.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 43. sz.]

1827. jún. 22.

Ujhely.

Mein theurer, geliebter Freund,

Ich habe die Ehre

zu schreiben

an Sie.

Ich

habe die Ehre

zu schreiben an Sie.

4794.

Ujhely, den 22ten Jun. 1827.

Kazinczy — Romy Károly Györgynek.

Ujhely, den 22ten Jun. 1827.

Mein theurer, geliebter Freund,

Malie entwich der grausamen Behandlung ihrer Tante ohne Kleider, ohne Geld, und warf sich auf einen Bauernwagen, welcher aus dem Wochenmarkte von Kaschau in die Gegend von Gálszéc, (von Kaschau östlich, von Széphalom nordöstlich, und von hier 2 Stunden entfernt) zurückfuhr. Auf dem Wege verlangte der Bauer von ihr 27 xr. und da Malie vorgab, sie hätte keinen Heller, so war er [so] grausam, sie absitzen zu lassen. Endlich nahm er sie, die ihm zu Fuss gefolgt war, wieder auf, und so kam sie bey meiner Frau glücklich an. Hier wurde sie mütterlich aufgenommen, und es

ward ihr gesagt, dass sie nicht in die Reihe von Dienstmädchen, sondern in der unserer eigenen Kinder stehen soll. Ich ging sobald ich konnte nach Haus, um sie zu sehen. Ich küsste sie, sie mich, mit Vater und Kindesfreude. Sie sah ich auch seit dieser Zeit schon, und fand sie froh, bey mir zu seyn. Dieser Tagen erhielt sie 100 Fl. durch den hiesigen Apotheker Herrn Franz von Horn, den geschätztesten Freund meines Hauses, den ich, dessen Gattin meine Frau, dessen Töchter meine Töchter so lieben, als wären die Glieder dieser zwey Häuser Glieder des nemlichen. Von wem das Geld kömmt, weiss ich noch nicht; Malie wird es wohl wissen. Mein Rath ist, dass Malie dafür sich Vieh anschafft, und ich will sammt ihr darüber die Rechnung gewissenhaft führen. Sommer und Winterfütterung soll sie frey haben, und wir wollen sorgen, dass Malie ihr Schicksal segne, welches sie zu uns geführt hat. Diese 100 Fl. werden zu einem kleinem Capital wachsen.

Eben erhalte ich ein paar Zeilen von meiner Frau in aller Eil geschrieben, von einem Plan, dass Malie zu dem Sohn meines Onkels, Kazinczy István, kommen soll. Dieser ist Sohn von Andreas, dessen Bild sie aus dem Kupfer kennen, und zwar sein *einzig* Sohn, ja *einziges* Kind — denn seine leibliche Schwester, die Witwe des Conseiller und Ungvárer V. Gespann Kárner ist ohne Kinder — und also sehr vermögend. Aber er lebt mit seiner *dritten* Frau, und ist Vater von *neun* Kindern. Urtheilen Sie, ob Malie geeignet ist, oder besser gesagt, ob es für Malie gut ist, in einem Hause zu seyn, wo so viele Kinder und so viele Gäste sind. Malie könnte [es] da besser haben, aber der Ort wäre für Malie nicht gut. Ich gebe Malie dorthin nicht, und sollte der Gedanke von ihr kommen, so mache ich sie mit all' dem Unglück bekannt, welches sie dort erwartet.

István's erste Frau war eine B. Hellenbach, von der er aber keine Kinder hat; die zweite eine Jósa, von der sind drey Kinder da; die dritte ist eine Boronkay, die das Unglück hat, nie zu Hause bleiben zu können, sondern bringt ihre Tage meist im Herumfahren zu. An den Statuen von guten Matronen legten die Griechen gerne eine Schildkröte, die nie aus ihrem Gehäus herauskriecht. Bey einer solchen Frau, wie die meines Cousins, ist ein aufwachsendes Mädchen nicht gut placirt — wiewohl sie selbst für sich eine gute Frau ist, und eine gute Gattin, gute Mutter. Stille Zirkel sind für Malie besser als die lärmenden.

Auf den Text Ihres letzten Briefes, mein theurer Freund,

antworte ich Ihnen nichts, als das, was ich Ihnen schon gesagt habe; *Sie haben alles verlohren*, und bis jetzt wenigstens *nichts gewonnen*. Aus Geschenken zu leben ist für einen Mann wie Sie sehr bitter; nicht als wenn Geschenke von *geliebten* Händen anzunehmen bitter wäre, sondern weil das etwas precaires ist, und uns nicht deckt. Auch haben Sie das sehr theuer erkaufte, denn wir leben unter Menschen, und Menschen sind nicht das, selten das, was sie seyn sollten. — Meine Geschäfte machten es mir zur Pflicht Hormayr's oesterr. Plutarch vorzunehmen, und das Leben von Ferdinand des I. bis jetzt zu lesen. — Max II. welch' ein weiser, welch' ein edler Mann! und welche Bilder haben in meiner Seele die übrigen aufgefrischt! Steht die Welt jetzt anderst, oder ist der Unterschied bloss in Modificationen da? Sollten wir nach den grossen Beispielen und Anstrengungen so weiser und edler Regenten als Jos. I., die edle Theresia, Jos. II., Leop. II. und Fr. I., im XIX. Jahrhundert noch dort stehn, wo wir stehn?

Der Bischof von Kaschau hat den 4ten Jun. hier gefürmet [!]. Auch meine Thalie hat das Sacrament empfangen, und erhielt den Namen Isidora, meinem Freunde Guzmics zum Compliment, der für die *Union* glüht, und darauf *hofft*, welches ich weder hoffe, noch wünsche. Lasse man das Gewissen *frey*, so ist gleich *Union* da; ohne dieses wird aus Katholiken und Protestanten dann *Eins*, wenn Wasser und Oel¹ sich mischen. — Ich habe den Namen für Thalie gewählt; ich habe sie in die Kirche geführt; ich habe sie aus dem Oratorium betrachtet. Ich würde mich schämen aus ihr eine Protestantin zu machen, ich, der ich ein glühender Protestant bin. — Man sagt, der Bischof sey sprachlos. Ich muss das Entgegengesetzte sagen: ich habe ihn beym Essen den 4. und 5. Jun. gesprächig gemacht, und ich wünschte, alle Bischöfe wären wie er. Ich habe das Gespräch auf Pyrker und Brigido gelenkt; diesen kannte ich sehr wohl, jenen nur aus seinen zwey bewundernswürdigen Werken, und Bischof Cseh war gewiss nicht sprachlos. Auch seine Umgebung bestand aus Menschen, die ich liebe, schätze. Köpfe voll Dunst und Kley (furfur) sind auch unter den Predigern meiner Sekte. Aber ich bin doch ein glühender Protestant, und las doch Villers *nie*. Auch Berzeviczy Gregor's schauerhafte Darstellungen *nie*.

Berzeviczy Gergely's Sohn ist hier als Patvarist. Er schlägt

¹ E szó alá Romy K. Gy. ezt írta: (vielmehr Oel und Essig).

fertig das Klavier. Das ist alles, was ich von ihm bis jetzt weiss. Ich werde seine Bekanntschaft näher machen.

Haben Sie schon das Werk des Prof. Péczeli, Summarium Historiae Europaeae von der Entdeckung Americas bis zur franz. Revolution gesehen? Excellent lateinisch. Die Dedication an Graf Cziráky ist äusserst schön. Ich kann mir keine Zeit abgewinnen, es durch zu lesen; aber wo ich hinlicke, so freut es mich, dass einer von uns so classisch-latein schreibt. Leben Sie wohl, mein lieber Freund! Gott gebe, dass Sie endlich einmal am Bord stehn.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 115. sz.]

4795.

Kazinczy Ferencz és Kazinczy Thalia — Guzmics Izidornak.

Édes barátom!

Imhol küldöm a leányod levelét. Rég ólta hever nálam; nem találék rá sok papirosaim között. Élj szerencsésen édes kedves barátom. Jun. 22. 1827.

Tisztelendő Professor Úr!

Méltóságos Kassai Püspök *Cseh István* Úr (Ő Nagys.) e' napokban bérmált közöttünk. Junius 4-d. én is részesültem a' szentségben, 's *Iszidóra* név alatt. Leányává lévén ez által Tisztel. Profeszór Úrnak, alázatossan kérem, méltóztassék erántam azon kegyes szeretettel viselletni, mellyel atyám kevélykedik, 's adja rcám atyai áldását 's azon óhajtással, hogy valaha azon tisztelt Asszonysághoz hasonlithassak, kinck karjain a' bérmáló Püspök elébe léptem.

Ajánlom magamat kegyes indólatiba, 's maradok szives tisztelettel

Tisztelendő Professor Úrnak

Széphalmon Júnus 8d. 1827.

alázatos szolgája

Kazinczy Thalia Iszidóra mpr.

[Kazinczy levele megjelent a Gulyás Elek-féle kiadásban; Kazinczy Thalia levelének eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

4796.

Gr. Majláth János — Kazinczyrak.

Veszele am 23/6 XXVII.

Es naht der Kahn; wie Venus einst dem Schaum
 Entstieg, betrat die Reizende den Strand,
 Und als ihr Aug' den theuren Bruder fand,
 Sank sie ihm an die Brust, und athmet kaum.

Das reinste Bild aus eines Malers Traum,
 Belebter Marmor aus des Bildners Hand,
 Sind nicht so schön, wie sie jezt vor uns stand.
 Betreten lehnt ich mich an einen Baum

Und dachte trüb: Als Kind war sie dir gut,
 Doch ist mir durch fünfjähr'ge strenge Hut
 Die Stirn gefurcht; sie wird mich nicht mehr kennen.

Da hör' ich plötzlich meinen Namen nennen,
 Fühl' ihren Kuss auf meinen Wangen brennen, —
 Bald schien sie Kind, bald Göttinn in *der* Glut.

Dis [!] ist die Übersetzung, Umbildung, Verwandlung, oder wie sie es sonst nennen wollen ihres Sonettes vom 30. Julius 1800. Nur bitte ich Sie zu glauben, dass es nicht die Absicht war ihr Sonett zu verbessern, wo durch meine Übertragung eine vom Original abweichende Gestalt erhielt, sondern dass es sich nicht anders gefügt hat, oder vielmehr, dass die Ideen ihres Sonettes sich in mir plötzlich so gestalteten, nachdem ich vergebens eine getreue Übersetzung versucht hatte.

«Élet und Literatura» hat Unrecht, wenn es dis Sonett verwirft, aber allerdings ist es ohne Bekantschaft mit der Situazion und der Personen nicht verständlich. Das Verfahren der Redaktoren der erwähnten Zeitschrift sagt mir überhaupt nicht zu; man muss sich izt wahrhaft fürchten einen freundschaftlichen Brief zu schreiben, oder eine Meinung zu äussern, weil so etwas nach Jahren von einen [!] Pedanten ans Licht gezogen wird, und man sich dann gedruckt um eine Äusserung schlagen muss, die vielleicht in überwallender Her-

zensergiessung nieder geschrieben worden. Ich bedaure es von ganzer Seele, dass Sie dieses kleinen Krieges nie los werden.

Ich stehe am Ende des zweiten Bandes meiner Geschichte; Bei der Schlacht von Varna. Bis Ostern 828. ist hoffentlich der 3te Band und somit das Ganze fertig. Der erste Band und die Hälfte des 2ten ist bereits bei der Zensur. Da ich eine schriftliche Erklärung der Zensurhofstelle eingereicht, dass mein Werk mit der Schlacht von Mohács endet, folglich die Östreicher nicht berührt, wird es als ein «rein wissenschaftliches Werk» betrachtet, und so hoff' ich bald und glücklich durch dieses «Ergastulum obscuritatis» durch zu kommen.

Seit ein par Tagen bin ich hier um täglich nach Pöstény zu fahren und zu baden, ich gedenke wenigstens 60 Bäder zu nehmen, und habe also die Zeit bis zum 15ten August bestimmt. Wenn Sie mir in der Zwischenzeit schreiben wollen, so adressieren Sie gefälligst über Pressburg, Tirnau, nach Veszele. Mein Schwager dankt ihnen auf das herzlichste für ihre freundliche Erinnerung, protestirt aber, und meine Schwester noch mehr gegen die Erfüllung des Wunsches, dass seine Familie sich mehren möge, wie die Kinder Abrahams, es genügen die vier, die jetzt um ihn knospen und blühen. Leben sie recht wol.

Ihr Freund Mailáth.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 29. sz.]

4797.

Kazinczy — Cserey Miklósnak.

Magyar-Ország, Austria és Styria tartományokban igen szélesen kiterjedett, 's mintegy háromszáz fejre felmenő Companiából már hatvan ember elfogattván, Vas Vármegyében fekvő Pinkafeld Mező-Városban Delegatum Judicium által ítéltetvén, heten, a' kik már halálra voltak ítélve, 's executiótól függött a' dolog, illy extremumot próbáltak: Egy kenyérben nekik társaik beküldöttek egy fűrész, melylyel ők magokról a' vasat, az ajtóról pedig a' zárt igen nagy éneklések, dörömbölések között, hogy a' fűrészelés ki ne hallattassék, levették. Ez megtörténvén, Május 30dikán egyike arra kérte a' Strázsát, hogy tobákos pixisét vinné által a' szomszéd tömlöczbe zárt

rabtársának. Ez általvette a' pixist, a' tobakot tenyerébe töltötte, 's míg a' Strázsa a' kiürített pixis után várakozék, a' rab a' kitöltött tobakot a' Strázsnak szemébe töltötte. Erre mind ez a' rab, mind a' más tömlőczbe-zárt hat rab a' tömlőczből kirohantak, a' tobákkal küszködő Strázst letett saját bagnetos puskájával ledöfték, egy más Hajdút, ki a' lármára előfutott, az említett puskából keresztül lőtték, a' strázsán kirakott töltött puskából kiki egyet felkapott, még két Hajdút, egy Mestert, és egy Szitást agyon lőttek és a' bagnettal leszúrtak. A' harangok félre verettetvén, 's mind a' Pandúrok, mind a' Városi nép a' gonosztévők után kitoldult, 's hármat közzülök elfogtak, egyet a' mezőn a' gabonában megtaláltak, de három elillantott, pedig ezek voltak a' primipilusok. A' Compania áll Zsidókból, Katona- és Urasági Tisztekből, 's nálunk egész Pestig és Pozsonyig terjednek. Van olly gonosztévő köztők, a' ki húsz embert is megölt már, 's megfoghatatlan dolognak látszik, hogy ez inkább esik valamelly passióból, mert a' hol az egész házat kiölték is, semmit onnan el nem vittek. A' Delegationum Judicium praesese Második Al Ispánunk Szerdahelyi Ignázt Ur, Commembrumai más Országból is többen vagynak, 's nekik nagy Diurnumok jár.

Köszeg 1827. Jún. 12d.

Kossuth József Fiscalis

egy Ujhelyben lakó Fiscalis barátjának.

Édes barátom, Ezt Gyűjteményem' számára írtam-le, de félvén, hogy ha leírom számodra, elmarad a' postáról. Vedd tehát kedvesen a' mint itt van. Nem volna e nagy oka az Uralkodásnak arról gondoskodni, hogy a' moralitás hoztassék helyre, 's jó eszköz e ezen czélra a' Catechismus, úgy a' hogy az most van? Mi lesz a' világból, ha az adultériumokat nem bünteti az Uralkodás, 's a' perjüriumot; és ha az olly gazemberek, a' kik magokat effélékkel bélyegzik-meg, meg nem büntettetnek?

Jún. 26d. 1827.

Kívül: ¹ à Monsieur Monsieur Niclas de Cserey, Conseiller au Gouvernement de la Transylvanie. Debrecin, *Bred-Tihó*.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 26. sz.]

¹ A levél zárlatán kettélört piros pecsét.

4798.

Bárány Ágoston — Kazinczynak.

82-dik Szám.

Tekintetes Kazinczy Ferencz Úrnak, Bárány Ágoston,
hazaifüi szíves üdvezletét!

Szent-György. Június' 27-ikén. 1827.

Válaszom késik, a' Tekintetes Úrnak Április' 8-ikán vett becses rendeire. A' Krassói dolog iránt, első dolgom volt értekezni. Noha ösmérem a' vidéket, de különös Meghittet nem bírok ott; azért alkalmat kelle várnom. Szántó Úr, — ki majd elveszté szeme' világát — gyógyítás végett Debreczenben járt. Midőn visszaérkeztlét megértém, tüstént levelet írék hozzá; 's már Postára szándékozám adni, midőn véletlen a' többek között, Szent-Györgyön engemet is meglátogatott; 's asztalomon, a' neki szóló levelet megpillantá. A' dolog' tökéletes mibenlétét szentül ígérte fényre hozni; 's akkor, a' Tekintetes Urat Postán tüstént fogom tudósítani.

Még oddig B. Mednyánszkyval ösméretlen vagyok. De valóban óhajtánám Őtet közelebről ösmérni. Munkám addig, míg sajtót látand, ezer törlést is fog szenvedni; 's bizonyosan nem fogom elmúlatni, azt egy két Előkelővel közleni.

Honnan ered'tt az Őszveesküvés, Wesselényi alatt? ellehetett volna mondani; 's a' mi ott rövideden erről irattatott, olly munkából vétetett: mellynek Szerzője, maga is jelen volt azon pártos gyűléseken. Eredetét annak, voltaképen leírák Rákóczy Ferencz' (az 1-ső) élet-írásában, melly nálam a' 2-dik Ferenczel, 's Zrínyi Ilonával, készen áll, annak idejében a' Minerva' számára.

A' Szécsényi' nevét viselő nemzeti könyvtárban «Austeritas Austriae» című kézirat van. Van egy más is ezen cím alatt nyomtatásban; de ezen utóbbin a' bélyeg: «cum special. privil.» úgy látszik: nem hagyák az Írók szabadon szólani; midőn az előbbbeniben, még az akkori magyar pasquilusoknak is hely adatott. Én a' kéziratnak 30—40. első lapját bírom, melly e' rövid zendülést, a' Szövetségeseknek elfogattatásokig foglalja magában. Az Író, maga is fogoly leve gyanúból; de csak ugyan elbocsájtatott. Hogy az én kéziratom a' Pestivel megegyez, szentül hiszem; mert okom van is hinni azt. Csak azt hibáztam-el: hogy nem Zólyomban, hanem Besz-

tercze-Bányán vete lobbót a' zendülés' szikrája. Nem tudom: megvan é még Pesten e' kézirat?! Emlékezetes az, Zrínyinek, Hölgyéhez írt búcsúzó leveleiről is; de egy sajnálatos történet által már ezen részét nem birom a' kéziratnak.

Mivel háláljam-meg a' Tekintetes Úrnak érettem tett fáradozásait? Fogadja-el azokért szives alázatos köszönetemet! Legyen szabad kedves Hozzátartozójit is ez úttal, noha ösméretlen, alázattal üdvözleni.

Ajánlom magamat becses Úri indulatiba, 's hazafíui nemes kedzéseibe. Ohajtok boldogságot.

U. Í. Épen pecsételni akarék: Midőn e' híreket vettem: «D'Ellevauxné, igen is elhagyá Férjét, de csak egy időre, 's csak azért: hogy viselős volta miatt, — mert annak hitte magát, — Lugoson, Doctor Györgyevics Úrral, kinck Felesége, csakugyan szoros barátnéja, tanácskozzék. Ott mulata Ő egy ideig; 's azon bizonyosítatása mellett: hogy sem jelenvalóképen nem viselős, sem jövendőben soha az nem lessz, tellyesen megnyugtattva tért-vissza Férjéhez.» Ezt Szántó János Úr nyomozá-ki, 's tiszteleté' jelentése mellett azt állítá, hogy a' mit közle, csalhatatlan kütfőből merité.

Szegény Bárány Péter Bátyámat már kétszer megüté Új Aradon a' szél. Seneca magyarra fordítva készen áll nála, 's több jeles munka. Maga csak felette lassan épül.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 27. sz.] 101

4799.

Kazinczy — Gr. Dessewffy Aurélnak.

Méltóságos Gróf Úr,

különösen tisztelt Uram,

Ohajtanám, hogy a' Méltós. Gróf javallhatná Wesselényimet, mellyet későn küldök ugyan, de nem hátra maradásával Minervának. Képzeltetetlen dolog, a' mit erre el kelle olvasnom, a' mit, reménylem, az Olvasó minden szó nélkül fog érteni. Melly iszonyú idők voltak azok! 's mint dülöngá a' magyar kard a' magyar vérben! és miért. A' forma változott, a' dolog áll. Alázatosan kérem a' Méltós.

Gróf Urat, méltóztassék rajta lenni, hogy ez menjen nyomtatásba, ne a' *Báránnyé*, melly nem *Róka* munkája talán, de talán *Dencvére*.

Ő Nagyságának a' Méltós. Grófnénak egy parancsolatját szerettem volna a' legszentebb hűséggel tellyesíteni, 's látom hogy az a' szerencsétlenség vett üzöbe, hogy akármit kezdek, szerencsétlenül üt-ki. Alázatosan kérem a' Méltós. Grófot, méltóztassék Ő Nagyságának hív tiszteletemet bémutatni, 's kegyes bocsánatját megnyerni.

Vyi Maradok a' legszívesebb tisztelettel

ur. A' Méltós. Grófnak

Ujhely Junius 28d. 1827.

alázatos szolgálja

Kazinczy Ferencz mpr.

[Eredetije a kolozsvári egyetemi könyvtárban.]

4800.

Kazinczy — Kraynik Alajosnak.

Édes Öcsém,

Igen nagyon köszönöm barátságodat, hogy Keserői kis birtokomat megtekintetted. Nagy jótétel ez nekem, minekutána magam most soha nem mehetek, 's kérlek, hogy azt olykor ezután is tedd-meg. Nálunk semmi hír. A' Kassai Püspök Jun. 4. és 5d. Ujhelyben bérnált, 's a' Vármegye, valamint eddig mindég, úgy most is megmutatá, hogy ámbár itt is többek a' Protestánsok, mi a' gyűlölködés bolondságától, melly csak ingerli 's gerjeszti a' tüzet, távol vagyunk. A' Püspök nagyon megelégedve méne-el tőlünk. Egyik leveledben olly valamit írtál volt, mellyet egészen nem értettem ugyan, de világos volt neheztelésed a' Bihari dolgok ellen. Mi történt ott, nem tudhatom különben és egyébből, mint onnan, a' mi történt; az pedig ollyan volt, a' mit senki nem várt. Hadd mondjam hát mit tartok *minden Restauratiók* felől. A' Candidatio a' Fő-Ispánoké: a' választás a' Rendeké. Rosszúl megyen tehát a' dolog, az az, az történik a' mi nem szabad, a' hol a' Restauráló úgy candidál, hogy *az* választassék, a' kit ő akar. Az illyen nem candidál, hanem megfosztja a' Rendeket a' választás jusától. Illyenkor azt kell tenni a' Státusoknak, a' mit Bossányi Ferencz teve Biharban midőn a' Böthy Mihály nevét kiáltotta-ki. A' Bihari mostani Fő-Ispán (a' hírek szerint; mert én ott nem voltam, és

a' dolgokat csak a' hirekből ismerem) a' szerint candidált, a' mint Tanácslóji kívánták, 's gyönyörű jelét adta igazságának, midőn a' Státusok a' *Candidátusok között* választván, nem ügyelt a' Tanácslók panaszára, 's neheztelésére. Én általjában azt tartom, hogy kevés panasz volna a' világon, ha azok tennék a' mit az igazság kíván, a' kik in puppi sedent.

A' Szepesi Installatio Július 9dikére volt kirendelve, de Gr. Csáky István contramandálá azt, a' Dieta addig véget nem érven, 's így Installátora, az én általam olly szívesen tisztelt B. Malonyai, reá nem érven hogy Bécsből 's Pozsonyból eljöjjön, narancsait, citromait licitando adatta-el Gr. Csáky, mert addig elromlottak volna.

Collowráth felől beszélnek egy szépet. Azt tudakozá a' Ministeriumban, hogy miért tartatának tehát Dietát, ha a' Nemzetnek semmiben nem akarják tellyesíteni kívánságait? 'S akkor declarálta, hogy még egy ideig látni fogja, csinálnak e valamit, 's ha nem csinálnak, leteszi Ministeri hivatalját, mert ő vétkeket a' maga lelkén nem tűr.

Mit monda Nagy Pál az Indigenák dolgában, és a' Haza gravámeneire, olvasád. Ennek a' Dietának kevés haszna; pedig ugyan sokáig tartá. Az én appellált peremet 3 esztendeig tartóztatja. Képzelted melly keservesen tűröm. Él szerencsésen, édes Öcsém. Ajánlom magamat atyafiságos barátságodba. Jelentsd szíves tiszteletünket Susi Húgomnál 's gyermekeinél. Unokájának van e Patvariája? Bár ebben szolgálhattam volna, mert bizony annak jó volna Eperjesre menni, csak a' deák nyelv miatt is. Feleségem 's gyermekeim csókolnak.

Jun. 29d. 1827.

szíves barátod

Kazinczy Ferencz mpr.

Nem volna e kedved magad assecuráltatni a' tűz ellen? Ujhelyben azt sokan teszik. Akkor osztán gyujthatnának téged, ha akarnak.

Kívül: ¹ Tekintetes Kraynik Aloyz Úrnak T. Bihar Vármegye Táblabírájának. *Ér Semlyénben.*

[Eredetije Kraynik Ödön birtokában Göncz-Ruszkán.]

¹ A levél zárlatán ép piros pecsét.

4801.

Guzmics — Kazinczy Thaliának és Kazinczy Ferencznek.

Pannonhalmon, Júl. 1. 1827.

Kedves Iszidórárn !

Atyádnak erántam megbecsülhetetlen szeretete nevetel adatá neked, 's te, bár nem ismersz, örülsz a' névnek, 's atyádnak nevezni szereted nemzöd' ismeretlen barátját. Te e' név alatt a' *Bérmálás'* szentségét vevéd-fel, a' hitben, reményben, szeretetben erősítő isteni kegyelemnek titkos jelét. Majd ha az élet' viszontagságai körülvesznek; ha lelkedet aggalmak, szivedet szomorgások fogják-el: erősítsen, vigasztaljon annak elhívése, hogy a' békés tűrők, a' vigan küzdők, Isten' oltalma, segédkeze alatt vannak, ki őket, hanemha magok elhagyják magokat, soha el nem hagyja; szüntelen velek 's benne munkál az ő szent lelke. Ez emelje lelkedet, vigasztalja szivedet, hogy a' jóság ösvényén tántorithatatlanul lépdelhess, 's a' jók' sorában állhatatosan megmaradhass. A' *Jézus* szelid lelke lebegjen feletted, 's vezéreljen a' hű nő és gondos anya tiszta örömeire, boldogságára. Rólam pedig neved emlékeztessen, valamikor imádkozol, vagy más mi jót cselekszel. Ötellek Krisztusban szerető atyád

Iszidór.

Mondj nevcmben idvezlést szülédnek 's testvéreidnek. Atyádat pedig kérd, nyomja helyettem reád atyai esőkját.

Kazinczynak Guzmicsa

szíves idvezlését.

Pannonhalmon Jul. 2d. 1827.

Milyen örömeket tudsz Te nekem csinálni, igen tisztelt, szeretett barátom! *Fiat* szerzetem hivatalomtól fogva eleget adott; *leányt* adni csak a te elmés szíves barátságod tudott; 's minthogy eránta az atyai névre semmi méltót nem tehettem, nevetel adád neki, hogy legyen mi kössön össze bennünk. Legyen a te akaratod, édes barátom; 's adja Isten, hogy a csupa barátságból tulajdonított szent nevet tettel tehessem tulajdonomná. Éljen a te *Thaliád*, 's az én *Iszidórárn*, 's nyujtszon valamennyinknek olyan örömeket, a' millyeneknél szebbeket csak a síron túl várhatunk.

Bibliai históriádat csak kevéssel végzém az előtt, hogy *Iszidórám* sorait vettem; 's ezek a sorok letetetek velem a *kritikus bril-lákat*. De azért csak elmondom előtted, mint leányom atyja előtt, észrevételeimet. Mit akarsz a *Bírák* két könyvökkel, holott *Rúth* könyvét külön emlited? — Miért csinálsz az eszében megbódult *NebukhadneszARBól* valóságos barmot, holott ezt a textus nem kívánja? Az irás csak azt mondja, *mint barom*, az az: barom módjára szénát evék, t. i. magát baromnak képzelvén. — *Jézus* halála holnapját, 's a holnap napját meghatározni nem lehet, mert nincs bizonyos khronológiánk. — Sajnosan tévesztém iratodban *Jézus* gyönyörűt, a maga nemében egyetlen, búcsúzó beszédét (Ján. XIII—XVIII.) melly szépen tudnád te azt feladni röviden! 's mint ragadná az ilyen a tiszta sziveket szeretetre, bizalomra! De *Pált* sem kelle olly röviden végezned: az apost. cselekedetek könyve sok szépet nyújthat a te szép tolladra. — A Kereszt. Vallás történetéhez akarék egyet kettőt szólni, de szeretetem erántad elhallgattat, 's az is, hogy protestans a dolgot más pontból tekinti, mint katolikus. De minek az oda? Te bibliai históriát írál, 's nem egyházit; 's magad mondád, hogy jó azokat a dolgokat nem tudni. E nélkül bibliai históriád olyan, a millyent minden felekezeti épüléssel olvashat. — Imádságaidban, a különben igen szépekben, tévesztém a Kereszténység megkülönböztető kharakterét, *Jézusnak az Idvezítőnek a szentség Ideáljának*, említését. Ő ugyan az *ur-imádságba* nem elegyíté magát, de apostolai semmit az ő neve nélkül nem tevének, mellybe helyhezék az idvezséget egyedül. 'S nemde Ő maga mondá (Ján. XIV. 13.) «Valamire kérenditek az Atyát az én nevemben; azt cselekszem?» Ő az *Isten* fija, 's mi ő benne és ő általa. — De ez nem a te vétked, *Kazinczy!* Hogy a protesztantizmus szoczinizmusba sülyede, sőt sokaknál mélyebbre is, arról te nem tehetsz. Szeretném tudni, mit fog majd a ratzionalizmus a Kereszt. pozitívák helyett a pozitívák nélkül vallástalanságba merülendő emberiségnek nyújtani, ha egyszer a formákat is, mellyeket még most (in favorem imbecilium) meghagyatni parancsol, eltiltandja. — Értesz barátom! Vedd tőlem jó szíved, mert csak jó szíved szabadlita-fel szóllanom. Én a veszélyt el akarám nemzetünktől távoztatni, 's ez vétkem! Én az egyes megtértekre keveset adok tapasztalásból; de azért, ha bár 60—70 esztendő korában tér valaki meg, megitélni nem merném. *Το πνευμα ὁπου Θείει πνα.* A németek sokat nem jól cselekszenek, 's fájdalom, a miéink igen majmaik! — *Szallusztolat*

sokan óhajtják. Ne késsél vele; én rajta leszek, hogy menjen. — *Bibliai* historiatát mint küldjem vissza? Vitkovics által? Élj, és szeress!

[A Kazinczy Thaliához írt levél Kazinczy másolatában, a következő pedig eredetiben a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

Kazinczy — Bajza Józsefnek.

Bajzának Kazinczy baráti tiszteletét.

Szeretetre-méltó barátom, Csak most veszem Június 3d. írt leveledet, 's sietek mind köszönetemet megtenni emlékezetédért, mind újra elmondani, hogy Te nekem annyi vagy mint társainknak legjobbjai. Gyönyörű éneked mindég zeng még füleimben, és ha majd Pesten leszek, szeretném azt egy lelkes tüzes Rhapsodustól poharak közt hallani. Toldy egy csomót a' te dalaiddól most ad-ki az Élet és Lit. 3dik Kötetében, 's nyugtalanul várom megjelenéseket. A' dal virág, 's én Literaturánk' mezején leginkább dalokat szeretnék látni, de scandált sorokban. A' tied, a' Kisfaludiei 's Vörösmartiei gyönyörűek. Kovacsóczynak most küldöm vissza csomóját. Azok is lelkesek, szépek, de sok törlést kívánnak még. Alig értem, mint történhet, hogy a' ki olly szép darabokat ad, mint tévesztheti-el a' syllabák számát; minden lapján lelek vagy egy syllabával rövidebbet vagy eggyel hosszabbat a' választott schémánál. 'S beszéde annyira keregett, hogy érteni sem lehet sok helytt. De jaj az ifjúnak, ha nem bujálkodik; mi lenne tovább. A' törlést maga fogja tenni.

Vörösmarty nagy fényben kezdé futását. Mi ő már is, és mi lesz tovább. Az Académia alkotói jól tennék, ha őtet függetlenségbe helyeznék, mint Bernstorff Klopstockot. Inkább egy jót, 's egészen mint száz középszerűeket.

Adják az Istenek, hogy az az Academia megfeleljen a' várakozásnak, de az Academiák parancsolni szeretnének, 's a' tudományok' mezején nem jó dolog a' parancsolgatás. Csak az Olvasók' számát tudnánk megszorítani, kevés szükség volna Academiára. Most az írás kiviszi a' pénzt, nem behozza, 's így az Író nem feketik egészen az írásnak, 's így el nem érheti azon pontot, melyre eljuthatna, ha gondjai nem volnának.

Szallusztomat és Erdélyi Levelimet leviszem Pestre. Hadd lássák elébb legtiszteltebb társaim. Az elsőbbnek nem sok javalást ígerek, de az engem elrettenteni nem fog. Maga is gáncsoltatik az a' nagy író. Úgy nyernék javalást a' Döbrenteknél, ha rosszul adnám. Szörnyű dolog, hogy ez a' barátom meg sem tudja gyanítani, hogy midőn fedd, magában vagyok a' vétek.

Élj szerencsésen, édes barátom, 's nevedjedjél azon tetőre, hova lelked ragadoz. Örvendek szerencsémnek hogy hajnalod' gyönyörű tűzét látnom megengedtetett. Széphalom Júl. 2d. 1827.

[Eredelije a M. N. Múzeum könyvtárában.]

4803.

Kazinczy — Bárány Ágostonnak.

Debreczeni

Bárány Ágoston kedves és tisztelt barátjának

Kazinczy Ferencz

baráti szives idézletét.

Szeretett barátom, Vedd a' legforróbb köszönetemet tudósítá-saidért, 's nem egyedül azokért, mellyek feleségemet is illetik, hanem a' mellyek a' hazai történeteket is. — Wesselényiiddel nem voltak megelégedve a' Kassaiak, 's azt nékem küldék-ki, hogy dolgozzam újra. Képzeled mint akasztá-el a' csiklandós munka, és ha Ellinger ezt találja kiadni, óhajtom, hogy lásd, az örvények és sziklák közt mint vittem keresztül sajkámat. — Legbátorságosabbnak nézém az Austria Historiographusát és az Udvari Titkos Archivum Őrjét, Báró Hormayrt, szállaltatni magam helyett, 's belőle egy nem rövid helyt változtatás nélkül írtam-ki. (Oesterreicher [!] Plutarch nevű Munkáját értem, melly bár nálad, ki a' hazai történetek körül forgolódol, meglegyen.) Megvallom, hogy előttem az Austeritas Austriaca egészen ismeretlen Munka, és hogy azt eddig csak czímjéből ismerem, és sajnálom hogy Erdélyben járván, meg nem tekintetem.

Bátyádnak szerencsétlen esetét szives megilletődéssel hallám. Calcanda est via leti. Ha meg találna halni, kérlek, vedd magadhoz kézíratait, és Senecáját add-ki. Ki teheti azt illőbben, ki jobban, mint Te, édes barátom, ki olly szépen írsz magyarul. Csak azt óhajtom, hogy sajtó alá tisztázván-le a' Munkát, légy hívebb Senecához,

mint bátyádhoz, mert az inkább tiszteld; és ne csak azon légy, hogy az értelmet találj-e, hanem az ő neki-saját színét is, azt a keresve-keresett játékot a' beszédben. Ő nem az erőt kereste dagályosan, hanem a' magast is játékos fordításokkal szerette adni. Semmi sem illik kevésbé tehát fordítójához, mint a' dagály és az Olvasót elakasztó magasság' affectálása. Nálam meg van francziául is XI Kötetben in 8vo, ha ez is azon könyveim közzé nem vetődött, mellyeket ajándékban küldék a' tőlem olly sokat érdemlett Gróf Dessewffy József több ezerekből álló Bibliothecájába; 's ha te olvasol francziául, szívesen szolgálok vele. Midőn fordítunk, igen jól tesszük, ha megtekintjük az előbbi fordítókat. — Úgy tudom, hogy Senecát Fessler kiadta németül; ki akará adni az eredeti nyelvben is. Ha tehát a' bátyád Munkája reád kerül, szerezzd-meg a' Fesslerét, és vedd hasznát. Fesslernek beszéde nem hasonlatlan a' Senecáéhoz, 's erről is el lehet mondani, abundat dulcibus vitii.

Jelentsd, kérlek, barátságos tiszteletemet 's a' legszívesebb köszönetet Szántó Úrnak. Kedves nekem róla emlékezni, 's nem felejttem hogy patvarista lévén Dienes Őcsémnél, mint szerettetem ezzel a' Classicusokat. Én mindenek felett az illyek számát szeretném szaporodva látni hazánkban, mert azt hiszem, 's telyes meggyőződésből, hogy nulla salus extra Classicam Literaturam. 'S ezt talán több igazsággal hiszem, mint az Omárok' Muftijai, a' kik az Alcoránt nézik az egyetlen egy jó könyvnek.

Élj szerencsésen, kedves barátom! Az Isten tartson-meg nem csak barátidnak, kik közzé magamat kevélykedve számlálom, hanem kezeid közt izzadó Munkádnak is; de azt óhajtom, 's ha szabad, azt kívánom, hogy ne feledd, a' mit Cicero parancsol: Ne quid non veri dicere audeat, ne quid veri non audeat. Inkább hallgass, mint ollyat mondj, a' mit nem hiszesz.

Bátyádnak szíves tiszteletemet. — Egy Coulmain nevű Párizsi Kereskedő Martziusban hozzánk jöve nádályokért; azt beszéli, hogy nálok most csaknem minden nyavalyát azzal gyógyítanak. Itt egy összelőtt, összevagdalt, összeszurdalt Fő-Strázsamester lakik; (azonfelül hogy ő igen buzgó Catholicus, elmondhatom róla 's magamról, ad cetera pone gemelli) ez négy esztendeig gyógyítatá magát a' rheuma ellen, 's pokolbeli kínokat szenvedé. A' nyavalya kifárasztá Orvosainkat. Felraká a' nádályt, 's nincs baja. Levelem borítékján¹ még

¹ Nincs meg.

találsz valamit ; olvassd-meg. — Kérlek, tudakozzd-meg Orvosaitokat, nem használna e a' nadály bátyádnak is. Én az Orvosi dolgokhoz nem tudok. Öllelek tellyes barátsággal.

Újhely Júl. 6d. 1827.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 27. sz.]

Kazinczy — Somosy Jánosnak.

Tisztelendő Professor Ur! nagyra tartom és nagyra tisztulok a te nagyérdemű barátom,

Én fekvő beteg vagyok s így az examenben meg nem jelenhetek.

Ha Pesten hagyott ferslágom megérkezik, a bibliothéka tőlem ajándékban kapja a statuárius Ferenczy olajban festett képét, mint tavaly a Fáy Andrásét. Ezen felül holmi nyomtatást is.

Vice Ispán Komáromy Úr kéreti az Urat Prof. Urat, válasszon egy jó talentomú s tanítani s nevelni alkalmas ifjat grammatista és syntaxista két fiai mellé. A két gyermek Luth. praed. Heckenast Úrnál van kosztón, s úgy nevelőjök a német nyelvben is boldogúlna, a mi nagy szerencse.

A tudós Jankovich arra kért, hogy neki küldjem meg három exemplárban a Szombathy Prof. Úr által dolgozott Pataki kollégium historiáját, mely nyomtatásban kijött. Méltóztassék nekem a 3 exemplárt minél elébb megküldeni. Nagyon kérem arra az Urat Prof. Urat. Maradok szives tisztelettel az Úrnak Prof. Úrnak.

Széphalom, júl. 6. 1827.

alázatos szolgálja
Kazinczy Ferencz.

Activa executióm a sógorom ellen a feleségem rátája és 12 esztendei usus fructusa eránt 27. júl. lesz.

[Megjelent a *Sárospataki Füzetek* 1857. évf. 183. lapján.]

A kiadásban 37 van tévedésből.

4805.

Kazinczy — Romy Károly Györgynek.

Ujhely, den 6. Jul. 1827.

Mein theurer Freund,

Malie ist so gut placirt, als Sie es wünschen können. Wir haben sie nicht weggeschafft, wir waren ihrer nicht überdrüssig; sie ass was wir, sie schlief wo meine Frau, sie stand in der Reihe unsrer Kinder; aber Ihr Herr Vetter Samuel drang in sie, vielleicht aus Zartgefühl uns nicht schwer zu fallen, und der Kopf des Kindes war wunderbar verdreht. Ich deute das auf den Wunsch ihren Vetter wieder zu sehn, und auf die Flüchtigkeit ihres kindischen Alters. — Erwarten Sie keine unangenehme Scenen bey dieser Erzählung; wir hatten mit Malie keine; aber Sie sind Vater, Sie sind mein Freund; Sie müssen umständlich benachrichtigt werden.

So wie Sie mir schrieben, dass Sie Malie bey mir [zu] sehen wünschen, so schrieb ich — nicht um mein von 7 Kindern volles Haus nicht zu vermehren, sondern weil ich sah, dass ich dem armen Kind, was sie wünscht, nicht geben kann, — an eine Dame, die für mich seit 43 Jahren Gnaden hat; an Frau von Szerencsy geb. Radvánszky, Tochter von Joh. aus Radvány, und der Eva Baronne Prónay, Schwester von den zwey Excell., Ladisl. und Gabriel. Dasjenige, was ich wegen Malie von Ihnen [zu] hören gewünscht habe, machte diese Dame unschlüssig, und sie antwortete mir nichts. — Nun kam Malie von uns nicht angelockt, nicht erwartet, aber von meiner Frau mütterlich empfangen, und sie segnete ihr Loos, wie zwischen Vater, Mutter, Brüdern und Schwestern zu seyn. Sie ass mit uns, sie schlief im Zimmer meiner Frau.

Ihr Verschwinden mag in Kaschau Lärm gemacht haben, und vielleicht hat Ihr Herr Vetter sie aus delicatessen, um uns nicht schwer zu fallen, unaufhörlich gestürmt, zurück zu gehn. — Einen Tag schrieb mir meine Frau, Malie will den folgenden Tag mit meinem Bruder Joseph nach Ránk; ihr Vetter habe meinen Cousin, der dort ist, ersucht, sie als Stubmädchen zu sich zu nehmen. — Ich schrieb zurück; Malie dürfe das nicht thun; Stubmädchen zu seyn sey für sie und ihren Vater *entehrend*, sie sey zu diesem Dienste schwach, und das sey für ein junges Mädchen in einem

Haus, wo es von Gästen wimmelt, auch in moralischen Rücksichten gefährlich. — Sophie las den Brief unsrer Malie vor, und Malie kam den nehmlichen Tag zu mir. Sie sagte mir, sie habe gestern meinen Bruder Joseph in der Mühle gesprochen, er wollte sie nach Ránk morgen früh nehmen, und sie wird bey meinem Cousin jährlich 60 Fl. Gehalt ziehn. Ich sicherte sie von fünfzig Fl. als Gewinnst der 100 Fl, die sie (in Einlös. Scheinen) erhielt, auf den November 1828 zu, und machte ihr begreiflich, dass sie also auch aus dieser Hinsicht nicht zu dienen nöthig hat: allein ihr Köpfchen war von den goldenen Tagen zu voll. Ich ging also nach Haus, und schrieb an meinen Bruder, ob er nach Ránk geht, und ob Malie mit ihm zum István kommen soll. Dieser schrieb mir einen fast groben Brief zurück, den ich nicht anders deuten kann, als dass Malie sich eine kleine Nothlüge (von dem Gespräch in der Mühle) erlaubt hat, nicht zum *uns zu verlassen*, sondern um *Ránk* und den *Vetter* zu sehn.

Ich las den Brief meines Bruders der Malie vor, und sie sagte kein Wort. Nun schrieb ich an ihren Vetter. Auch dieser wurde vorgelesen. Malie hat gewünscht den Brief ihr zu lassen; sie würde auch schreiben, diesen beylegen, und die zwey Briefe würden unter demselben Umschlag mir nachgeschickt werden. In vier Tagen kam der Brief, aber unter Malies Hand und Siegel, und er war nicht gewichtiger, als *mein* Brief, den ich der Malie zurückliess. Ich wusste nicht, ob in diesem versiegelten und mit Malies Hand adressirten Umschlag *mein* Brief stecke, oder der Malie; und wenn das letztere seyn sollte, warum meiner zurückblieb. Ich öffnete ihn, und fand bloss meinen Brief da, aber Malie hatte hie und da einige Wörter, einige Zeilen gestrichen; so auch dass sie Stubmädchen-Dienste zu leisten nicht im Stande ist, weil sie sich so schwach fühlt, dass sie bey mir auch des Tags sich schlafen legen musste.

Den 29 Jún. brachte mir Malie, als ich eben in Széphalom war, und nach Mikóháza unausbleiblich gehen musste, einen Brief von der Frau von Szerencsy, und foderte von mir einen Brief an sie, der in den der Frau von Sz. eingesteckt, aber nicht hineingesiegelt war, ab. Ich gab ihn ihr; liess den Brief der Sz. an meine Frau zurück. Und als ich des Morgens kam, war schon der Wagen fertig, um Malie nach Kaschau zu nehmen.

Frau von Szerencsy schrieb mir, Malie würde bei Caton Szirmay, der Jugendfreundin meiner Frau, und meiner Verwandten (ihr Vater und der meinige, waren cousins germains) [seyn], sie soll aber also-

gleich kommen, weil sie selbst (Frau v. Sz.) zu ihrem kranken Bruder fahren muss, und Fräulein Caton ins Bad, glaube ich, will.

Nun muss ich Ihnen, mein theurer Freund, sagen, dass meine Frau durch Malie äusserst beleidigt war, aber den Schmerz grossmüthig verbiss; ohne der Malie das im mindesten fühlen zu lassen. Sie wollte mehr Aufklärung über die Sache haben, um zu sehn, ob der Fehler ihr Fehler sey, oder das Werk eines unglücklichen Geschöpfes, welches ihre Seele vergiften will, um dann mit Sicherheit zu Werke zu gehn. — Ich habe tausend und tausend schönere, artigere, bessere Frauen und Mädchen, als meine Frau gesehen, aber bey Gott, so edel, so rein und frey von jedem [!] Gewinnsucht, so bereit alles hinzugeben, wo es ans Helfen kommt, und wenn es das Leben kosten sollte, so etwas *herzlich gutes, bis zur Schwäche gutes*, als Sophie, das habe ich bey Gott, nie gesehn. — Sophie sah, dass Malie, als sie meinen Brief an ihren Vetter in Händen hatte, versteckt schreibt. Dies brachte Sophie zu Muthmassungen. Ohne jemand zu nennen, sagte Malie ihrem Vetter empörende Sachen von Sophie, aber um so mehr rühmlichere Dinge von mir. Ich fordre die ganze Welt, die Sophie kennt, auf, um zu sagen, ob Sophie diese Beschuldigungen verdient hat. Sophie klagte mir bitter, als Malie weggegangen war; aber ihre Klage war der Ausbruch eines unverdienten Schmerzes; als ich sie sprach, war sie ganz ruhig; und einig mit ihrem Gewissen strafte sie diese Beleidigungen mit der edlesten Verachtung. — Ihr selbst hielt sie eine mütterliche Lection, die sich mit den Worten endigten: «Liebe Malie, du bist jung, du bist unerfahren; ich vergebe dir; und bist du wieder unglücklich, so sey versichert, dass dir meine Thür in Noth oder schon da ich besser stehen werde, immer offen steht.» *A. mesoglob*

Ich habe diese Scene unwürdig des Berührens geachtet; aber ich schrieb an Ihren Herrn Vetter, und adressirte den Brief an Buchdrucker Ellinger, weil ich nicht wollte, dass ihn von Ungeföhr Ihre Schwägerin erbreche. Auch Ihren Vetter habe ich von diesen 100 Fl., deren ich erwähnte, versichert, und zwar mit dem Zusatz von 50 Fl. die Malie 1828 in Novemb. gewiss erhalten soll. Sollte ich sterben, so bleibt Sophie, die in der Reinheit der Seele mir nicht nachsteht. Es sind 23 Jahre, dass ich mit ihr lebe; noch weiss ich keinen Fall, wo sie betrogen hätte, und mit ihrer Tochter, mein theurer, unglücklicher Freund, wird sie das nicht anfangen.

Ich weiss Sie, mein edler Freund schon im 8ten oder 9ten

Orte. Ihre ewigen Veränderungen des Wohnortes haben mir viel Sorge gemacht. Ich wünsche, dass Malie diesen *Hang, oder Unglück*, nicht geerbt haben möge. Bey mir war Malie nicht reich versorgt, aber gewiss konnte sie glücklich seyn.

Ihre Briefe an Malie und an Ihre Schwägerin sind mir zu Händen gekommen. Gott weiss es, dass ich weder den einen, noch den andern gelesen habe, wiewohl sie unversiegelt kamen. Malies Brief habe ich nur aufgemacht, um zu sehn, ob das Geld darinn sey. Es ist in dem Brief. Ich werde beyde Briefe an Ihren Herrn Vetter abschicken. Leben Sie recht wohl. Gott mache Sie in jedem Sinne glücklich.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 115. sz.]

4806.

Kazinczy — Guzmics Izidornak.

Guzmicsnak Kazinczy szíves tiszteletét.

Mint az Istenségnek az áldozatot, úgy a' barátságának a' tiszteletet nem azért tesszük, kinek az nyujtatik, hanem önmagunkért. Akarám, hogy hozzád ez a' láncz is szorosabban csatoljon, hogy gyermekeim innen is lássák, melly kedves valál Te nekem. És ha, a' mit tevék, szívem' e' sugallatának veszed, örvendek hogy megleve a' mit óhajtottam.

Leányunk' bérnálási-anyjánál megláttam egy Münchenben nyomtatott hasonló tárgyú könyvet, 's Bibliai Történeteimet újra dolgozám. Az ellen csak az a' kifogásom van, hogy elúntatja magát Olvasójával, mert igen hosszú (III kötet), 's tele van kifárasztó oktatásokkal. Minekutána a' Vallásbeli hidegség annyira elterjedt közöttünk, azon kellene inkább lenni, hogy annak oktatásait megkedveltessük, ne megúnattassuk. Nekem itt sok czéljaim voltak. 1. hogy a' gyermek a' Zsidó és Keresztény nép történeteit historice ismerje; 2. hogy a' mit a' Szent Író mond, úgy tudja, a' hogy a' Szent Író mondja, ne a' hogy ezek az idétlenül bölcs Exegeták; 3. hogy a' történettel együtt stílusa is formáltassék, 's praecisióval tudja előbeszéli a' mi mondatott — mindenkifelett pedig, hogy a' gyermeki szívben ébresztessék-fel a' Vallásosság' érzése, melly ötöt kísértetiben támogassa, csapási közt bátorítsa, 's örömeit meg-

szentelje. — A' III. Szakaszban azt mondom-el, a' mit a' Protestánsnak tudni illik. Ezt te, tisztelt barátom, szeretnéd, ha elhallgattam volna, mert ez nem Bibliai Historia. De én úgy hittem, hogy az egész útad kell adnom, mellyet Vallási tekintetekben tevé az Emberiség — legalább az Europai. Három a' Szakasz; az első a' gyermeki, másika az ifjúi, a' harmadik a' férfiui kort adja. Mi következik a' harmadik után, az a' veszedelem e, mellyet Te rettegsz a' Rationalismus elterjedése miatt, vagy egy gyönyörű regeneratio, mellyet Te óhajtasz és reményelsz, azt nem tudom; de én inkább várom a' Superstíciót, mert extrema se tangunt, és osztán azért, mert ember Vallás nélkül nem lehet. — Vallás e az, a' mit a' világ néz annak? 's mi haszon az olyanból?

Tegye minden azt a' jót, a' mit tehet, tanításával, példájával, 's jobb kor jó ránk mint a' mellyben élünk. Ha minden Püspökcink olyanok volnának, mint a' millyennek Kopácsi mutatá magát a' Pozsonyi Synoduson mondott egyik beszédében (többet nem olvastam), a' millyennek a' Rozsnyait ismerem (Lajesák), a' millyennek Szepesi Ignácot képelem (mert ezt nem láttam soha), a' millyen Te volnál, 's a' Pesti Stanislaus volna — Cleymann Cathol. leányt veve-el, 's leányát anyja' Vallásában nevelte — barátom, mi lehetne a' dologból! Ugy én is elhinném, hogy lehet egy akol és egy pásztor. A' Protestáns, ha nem csak névvel az, hanem érdemi is e' szép nevet, nem a' Catholicismustól borzad. Az neki szent.

A' Neophytusoknak, úgy hiszem magam is, hogy nem sokat örvendhetek. Törökké is lesz, csak lássa hasznát, a' ki ezt teszi. Én csak nevet változtattam, azt mondják ezek. Én az illyet is szelidebb fényben szeretem nézni, mert nem lehet e ez meggyőződésből is? Melly forró franczia republicánus volt némely ember, 's nem tért e magához tévedéséből? 'S ha ebben változhaték-meg hamisság nélkül, miért ne egyébben? Az elfélet én annak nézem, a' miről kiki csak magának tartozik számolni, mert magának számolván, Istennek számol; de a' ki csak azért hagyja-el atyáinak vallásokat, mert segít magán, az botot érdemel. A' szent nem arra való, hogy abból kereskedést fízzünk, vagy játékot. A' kik illyet tesznek, mind azoknál fellelik a' mit érdemlettek, a' kiket elhagytak, mind azoknál, a' kik közzé átléptek, 's egy vak opinio őket megvetéssel bünteti. — Itt is jó visszatekintni a' múltakra. Ferdinánd és Maximilián alatt a' dolog nem tevé különbséget, 's e' kettő mellett úgy valának [a] Catholicusokkal [a] Protestánsok mint az őket

nyomó János Királlyal és Martinúzival — ezzel Petrovics, Enyingi Török Bálint, azokkal Nádasdy Tamás, Prényi Péter, Rudolf, Mátyás, a két Ferdinánd nem a Ferd. és Max. példáját követék, 's mint-hogy csak az tekintetek Austriacusnak, a' ki Cathol. is vala, Wesse-lényi 's Nádasdy Ferencz elhagyák Vallásokat, 's Nádasdi 40,000 jobbá-gyát példája követésére kényszeríté — de tudjuk mit mondanak a' Historicusok, hogy ez a' kényszerítés Anti-Austriacismus mun-kája volt. Érdemli a' vizsgálatot, jól történt e, vagy rosszul, a' mi történt, 's minek kellett volna jól történni. Én úgy ismerem maga-mat, hogy Angliában heves barátja volnék a' Catholicusoknak. Becsületes ember hajlik a' nyomottak felé.

Szalluszt régen nem vala kezemben. Viszem hozzád, ha valahá véget ér ez a' hosszú Diéta. — Minervánkat tegnap vevém, 's öröm-mel pillantám-meg benne nevedet. — Melly szép az, a' mit Kis itt is ada. A' francia Munkát nem ismerem. — Postánk indul. Él j szerencsésen. — Ujhely Júl. 10d. 1827.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]
 4807. Cserey Miklós — Kazinczynak. től A. 1827. évi Júl. 10d.

Tihón Julius 10én 827.

Kedves Barátom!

Sok öszve tsopórtozott bajaim, — az elmúlt üdőknek alkal-matlan következései, okozták volt halgatásomat. — Már ezentúl sza-badabb leszek, s elnem múlatom irni, tsak teis győzd a valaszírást. Vettem volt a Nagy Pál Beszélését. Angliai szabásu. Sok igaz van benne, — de nem minden. A mi a Ministeriumot illeti: ezt a mostanit, vagy az előbbenit, melyet láthatatlan kézzel Zitsy mozga-tott, nem sokkal fogja vádólni a Maradék, de sokkal méltóbban vádólhattya a régi Ministeriumokat, melyek Európának századoktól fogva huzódó Bellicosum Sisthemáját, — azt a mely a nagy Ármá-dákat rengeteg költséggel tartattya, — felállították, — s evel a Nemzetekre elviselhetetlen igát vetettek. — Ebben feneklik a Magyar Nemzet gravamennyének orvosolhatatlansága: mert tagadhatatlan az, hogy a nagy Hadi nép tartása rengeteg adóztatást kíván, — és noha az úgynevezett Austriai Birodalóm Contributiojának felit a

Magyar Nemzet hórdozza, de nem directe hanem indirecte hórdozza ezt, az az: drágán fizeti a sóját, és a Commerciale Sisthemával meg van szorítva, — azért hogy a directa Contributionak $\frac{3}{4}$ részit a többi Tartományok elbirhassák. Itt fekszik, vélekedésem szerint, minden Gravameneinknek a fészke. Ugyanis a Gravamenek két Classisra oszlanak: *Szegényítőkre*, és *Szabadság szorítókra*. Az első rendbeliekhez tartoznak a legtöbbek; — a melyek pedig a Szabadságot szorították, az első rendbeliekből erednek, — és Corollariumi azoknak; mert ha kelletin túl kell pénzt felhajtani valamely népen, annak Szabadságátis kéntelen a Ministerium szoross kaputzákra [!] venni, — külömben a szerfelett való pénz fel nem gyül. — Őszve van tehát szöve a mű állapotunk az egész Europa terhével, melynek kútfeje a Stataria Militiának rengeteg nagysága, — s az arra esztendőnként kivántató szörnyü költség. Ennek terhe alatt minden Európai Népek fulladoznak. Békesség idején 2 milliom 400 ezer embert tartanak az Európai Nemzetek, kiknek tartása, büszke előjáróinak fizetése, sok Armamentarium és Magazinum, esztendőnként tizen nyóltz száz milliomba kerül. — Ez a nagy Armadák tartása okozta a gyakór és hosszas hadakozásokat, — s az Európai Dynastiáknak meg adósodását. Ezeknek adósságai 40 milliárdra számláltak: és 5 pro Centualis interessei esztendőnként két milliárdra mennek. Ezt ki kell fizetni a Nemzeteknek. Nállunk a Cameralis jövedelmekből fizetik. Igen! de anyival inkább szaporityák a Cameralis jövedelmeket, — s anyival kevesebbet fordíthatnak belöllek az egyenként való Őrszágok boldogságának elé mozdítására. Ha ezt az interes fizetést hozzá adjuk ahhoz az egy milliárdhoz 800 ezerhez, mely az Armadáknak békességbeli tartására kívántatik, fizetni kell az Európai Népeknek esztendőnként (a Fejedelmek Udvarának tartását, és a belső igazgatás költségét ide nem számlálva) Három milliárd 800 ezer forintot. Nézd el, mennyibe kerül ez a Sisthema, — és a régi nek meg vetése! — Régentén mindenütt azok óltalmazták az Országot a kik birták. — Mais jobb volna vissza térni arra, s mindjárt könnyebbednének a Nemzetek. — Már most nem menyek tovább ebben az elmékedésben, hanem tsak azt mondom: Hogy ennek az Universale Gravamennek orvoslása nélkül a Magyar Nemzet particulare Gravamenneinek sükeres orvoslását nem tudom reménleni, — és így minden panaszai füstbe mennek! —

Ki akarek menni Magyar Országra, de már Septemberig elhalad. —

Desöfy Aurélnak adóssa vagyok valamivel, de azt az adósságotis leteszem nem sokára.

Nekünk itt szép aratásunk van, de Erdélynek nagyobb részében tsekély, — hágis a gabona ára. — Ély egészségben kedves Barátom! A többi Reflexiódra a jövő postán felelek, addigis maradván igaz barátod

Cserey Miklós mpr.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 26. sz.]

4808.

Kazinezy — Gr. Gyulay Karolinának.

Angyali barátném!

Ugy hittem hogy a' Nagysád levele enyhíteni fogja fájdalmamat, 's íme még inkább elmérgesítette. Jaj nekem, ha az én levelem is azt teszi Nagyságodnál. De mi enyhíthetne az illy fájdalomon egyéb mint az idő, az az egy ír, mellyet a' természet az illy nagyságú csapásokban fenn hagyta. Borzadok mindentől, valamikor a' Grófné elvesztése rám rohan. —

Minap Bárczay Ferencz iskolai, 's ifju 's öreg esztendeim barátjával tölték egy estvét, 's a' Grófnét emlegeténk, úgy mint leghívebb tisztelőji. Melly kedves a' Megholtak, midőn magát két barátja által sirattatni látja. Édes Lotti, a' szeretet túl van minden hézagon, minden időn, túl a' siron; és ha onnan, a' hová a' Grófné ment, vissza lehet tekinteni, a' kedves Megholt látja, hogy barátságát nem vesztegette hálátlanokra.

Bárczayt, ki ifjabb nálamnál, félttem, hogy még megelőz. Nagyon elnehezedett, elgyengült. Jobb szeme elhomályosodott örökre, 's elgyengült a' bal is. Ide járúl rettegése, hogy katona fiját elvesztheti. Azt melybe rugta egy paripája czelött két esztendővel, 's az ifju fogyton fogy. — Mint játszik a' Gondviselés az emberek' sorsával! az én Bárczaym igen sok tekintetekben boldogabb mint ezerek, és osztán ha ezt tekinti az ember, ezt [!] az ő csapásait! Én, nálánál 7 esztendővel idősebb, ifju legénynek látszom mellette, 's azzal dicsekedhetem, hogy ha a' gonoszság életemet elkeserítette is, mint ezerek közzül nem senkiét, igen sok tekintetben szerencsésbb vagyok mint Bárczay. Gyermekeim mind testben mind lélekben épek; nem

azok a' mi nek lenniök kellett volna ; attól öket megfosztá bátyjok' istentelensége és a' Dieta, melly harmadik esztendőre tartóztatja peremet: de érzések, gondolkozások legalább olyan, a' millyet óhajthatok. Csak Isten engemet 's anyjokat éltesse még sok ideig, hogy helyre hozhassuk, a' mit elmúlasztottunk.

Sok ízben keresém már Theréznek azon levelét, mellyben nekem írja, hogy még életben lelé a' Grófnét, és hogy a' Grófné mint hala-el, 's papirosain irtóztató sokaságában rá nem tudtam mind eddig találni. Melly gyönyörű levél az és a' Nagysádé! mint festi ez is az is a' szív' legszentebb érzésit. Én a' Nagysád leveleit nem most lelem elsőben igen szépen irottaknak ; csudáltam azokat mindég, csak stylisticai tekintetekben is : de most ezt elszégyenülve olvastam és olvasom. Ezt csinálja mindég az igazán megilletett szív.

Nagysád nekem a' Bethlen Gábor képét küldé-meg, 's indulatosan köszönöm e' kérésem kegyes tellyesítését. Erdélyi Leveleim végre nyomtattatni fognak, 's azon leszek, hogy a' kép mellé jöhessen. Én úgy hiszem, hogy az Erdélyi Fejedelmek' sorában ez a' nagy ember vala a' legnagyobb. Magát a' munkát Fejér Vármegyei Fő Notárius Kis József Urnak fogom holnap általadni, hogy olvassam meg, 's akkor végre sajtó alá adom. Tizenegy eszt. oltá hever kezem közt, 's Sophie jól ítél, midőn azt mondja, hogy elveszté az ujság' kecsét. De én tudom, mint kelle küzdenem, hogy sem bajba ne hozsam magamat a' Censornál, sem lelki ismértem ellen ne szólljak, a' mit tenni soha nem fogok. A' hazai történetek tele vannak hazugságokkal, 's igen sokat kell tanulni, míg a' homályból az igazat előhozhatjuk. Nekem igen kedves volna, ha Nagysád Kézírásomat megolvassná. Egyedül arra kérem Nagyságodat alázatosan, hogy azt senkinek kiadni ne méltóztassék. A' ki olvasni akarja, olvassa Nagyságodnál. A' kiadott könyv bizonyosan elvész, kivált az ilyen. Leginkább szeretném, ha azt Gróf Bethlen Elek Úr olvashatná-meg, kinek nagy elkészüléseit én is ismerem.

Ezek a' Levelek még egyszer újra lesznek írva, 's akkor mind a' Compositio vétkeiket eltörlöm, mind a' stiluséit. Igaza volt az én nagy Mesteremnek Referendárius Pászthorynak, midőn arra taníta, hogy a' Munka csak akkor jó, midőn jobb többé nem lehet.

Én Nagysádat aláz. kérem hogy testvéreit, a' szeretetre olly méltó Gróf Wassal együtt, nevemben tisztelni méltóztassék. Gróf Lajosnak rég oltá nem írtam, mert nem tudtam eddig, hol van. Ugyan ezt kérem Nagysádtól tisztelt nagynénjére Mélt. Gróf Bethlen

Ádámné Assz. Ő Nagyságára nézve, kit az isteni gondviselés Nagyságtoknak anyjává teve. Hogy maga Nagysád tartson-meg kegyességiben, arra nem kérem; úgy tetszik nekem, mert úgy óhajtom, hogy Nagysád erántam nem lehet más mint mindég volt.

Az Istennek minden vigasztalásai lebegjék körül Nagysádat. Éljen, édes Lottim, oly szerencsésen, a' hogy annak az Angyalnak elvesztése után élnie lehet. Halálos napja visszafordulója nekem szent innepem volt, 's kedves volt nekem, hogy Susie és az én igen kedves ipam azon nap (ez Jún. 23d. 1810.) rekeszték-be életeket.

Örök tisztelettel maradok

Nagysádnak alázatos szolgája
Kazinczy Ferencz mpr.

Széphalom Jul. 14d. 1827.

[Eredetiye a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 5. sz.]

4809.

Kis János — Kazinczynak.

Kedves Barátom!

Mennél hajlandóbb vagyok fiamnak még most is bizonytalan kimeneteli gyengélkedése miatt a' szomorúságra, annál mélyebben hatott szívemre azon igazságtalanságoknak rajzolatja, mellyeket rész szerint Sógorod, rész szerint Tanítványaid miatt szenvedned kell. Vajha bajodat csak valamennyire is enyhíthetném, de semmi enyhítés sints tehetségemben, ha csak azt enyhítésnek nem tartod Reád nézve, hogy a' Te nemeslelkűséged felől egészen meg levén győződve, ügyedet minden esetekben, mellyekről leveledben szó van, igazságosnak hiszem lenni. Ha egyfelől azon irtóztató processust, mellybe haszon-vadászó Rokonod döntött, egész Házadra nézve véghetetlenül sajnálom, másfelől ki nem mondhatom azt is, melly igen kedvelten érzéseket támaszt bennem, midőn a' Tássókat és Tassinellokat úgy látom veled bänni, a' mint bännak. Mikor Literaturánk országában a' belső háború is így dühösködik, mit reménylhessünk akkor annak különben is mindenképpen mostoha csillagzatjától? De erről és efélekről élő-szóval bővebben reménylek veled beszélhetni Augustus havában Pesten, hová a' September 15ő napján tartandó Generalis Conventre én is lemenni szándékozom. Talán csak vége lesz addig a' Dietának, 's Te is megjelenhetsz ott a' szerint, a' mint leveledbe írod.

Hübnered már eddig kétség kívül nem csak ki van dolgozva, hanem a' Censurán is általment, nagyon óhajtom megjelenését látni. — Én a' mult téli unalmas óráimban, midőn Fiam legrosszabbul volt, egy munkátskát fordítottam, mely a' sajtót minden órán elhadja, ilyen czím alatt: «*Eudaimonia, vagy boldogul élés' mesterségére tanító közhasznu philosophia.* Droz József után.» A' munka nem valamely különös remek; de kellemes előadásu és hasznos tartalmu. Nekem pihenésemre szolgált a' vele való foglalatoskodás. — Hasonló pihenésemet találtam Persiusnak és Socrates nevezetességeinek fordításában is, mely fordittások készen hevernek nálam kéziratban, 's ki tudja, meddig fognak még heverni? A' magyar könyveket még ingyen sem akarják könyvárosaink kinyomtattatni; 's ha mit magunk nyomtattatunk, költségünket is elvesztjük, mert az eladók sokképpen tsalnak bennünket. Az is igaz, hogy vevők is igen kevesen találkoznak. A' Magyar Literatura talán lehetetlen, hogy valami nagyra menjen.

Jánosom a' télen mikor jobban kezdett lenni, Xenophon Symposionját fordította le, 's ezen fordittást a' Minerva Redakciójának megküldöttem, nem tudom fel fog e' vétettetni?

Egy pár nap mulva a' Fiammal együtt egy közel levő feredőbe fogok menni. Egésze helyreállása eránt adnak ugyan a' Doctorok reményt; de az ő biztatások talám nagyobbára szánakozásból származik. Vérhányás ugyan vagy csak vérköpés is már 11edfél holnaptól fogva nem volt, azonban a' melly tsak ugyan gyenge; 's legalább még egy pár esztendő kívántatik hozzá, míg a' félelmen túl eshetünk. Addig vagy megerősödik, vagy egészen elbomlik teste' alkotmánya. A' jó Isten éltesen 's adjon Hozzádtartozandóidban sok édes örömet.

A' legszivesebb tisztelettel vagyok és maradok

Soprony Jul. 14kén 1827. egyenes szívü barátod,

Kis János.

U. i. Hogy szemeim' gyengésege szüntelen megvan, és néha igen is érezhető, azt ezen levellem is mutatja, mellyet bizonyosan magam szerettem volna írni.¹

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

¹ Csak a névalírás és az U. i. Kis J. kézfejrása.

Kéziratok 1827. 10.

4810.

Kéziratok 1827. 10.

Toldy Ferencz — Kazinczynak.

Pest, július 16. 1827.

Míg e soraim Hozzád érkeznek, addig a Telekinek átadott nyaláb alkalmasint kezdednél lesz. Szemere Fűredre menvén, rám bízta hogy küldjem, hogy írjak. Veszed tehát Önbiographiádat mind saját kéziratodban, mind Szemeréében azon elrendeléssel, melyet ő javasol. Azon kívül némely apróságokat is változtatva fogsz találni, melyekről Sz. személyesen ohajtana Veled értekezhetni, s minden lehető félreértést így megelőzhetni. Én a sok §-t nem szeretem; de szeretném ha a lapok oldalain annyiszor a mennyiszor ott állanának az esztendőök. Engedj egy kérdést: vajon nincsen-e az egész több tartózkodással írva, mint a mennyit a historiai interessze enged? Úgy ohajtanám írva látni e munkát, mint Rousseau gyónásai vannak. Keveset szólsz magadról. Megismerkedünk a tisztviselővel s még nem a gyermekkel és ifjúval. Baróti iránt valóban kegyetlen vagy. Szemere az Általad írt életrajzolásokat is összegyűjtötte, s felküldte hogy használhasd, ha valamelyik tán nem volna kezdednél. — Én a Handbuchból is tettem a nyalábba egy ívet. Most látom, hogy a Te életed már nem mehet az I. kötetbe; annál jobb: a II. Veled fog kezdődni, s mind azok, kik következnek, Tőled vevén példát és tüzet, a II. kötet egyenesen a Te iskoláddal telik meg. És így a Rólad szóló cikkelyt több nyugalommal és kedvvel fogom írhatni mint most, mikor épen ezerfelé vagyok osztva a munka és iskolám által. Stettner még május közepén ment Csepre az ipához, onnan Vörösmartyt Horvát Endréhez, Guzmicshoz, Kisfaludy Sándorhoz kísérte; Vörösmarty már megjött, nem St. Így a könyv írása és nyomtatása egészen rám maradt, s mire St. feljő, az első kötetet már készen fogja találni. Sub rosa sűgom meg: mikor a nyomtatáshoz fogattam, csak egy ivre való MS-om volt, mert collegiumaim a télen, különösen a praxis, annyi időmet vették el, hogy materiáléimat nem dolgozhattam fel. Elgondolhatd állapotomat: minden héten két ivnyit szerkeztetni, minden segedelem nélkül, és háromszor corrigálni; a collegium reggeli 6-tól 12-ig fog el, ha betegem van, délután is a clinicumba kell tekintenem; estve meg — barátnémnál vagyok: van tehát mindössze egy pár szakadozott nappali órám, s az éj. A censor is szörnyen vexál. Képzeld Orezy két réf pántlikáját is kihúzta, de sok más szelidebbeket is. Mennyi szaladgálást okoz ez is!

Julius 1-jén írtam Batsányinak, azzal a tisztelettel, melylyel ilyen koros férfúnak írni illik, s kértem méltóztatnék azon karba helyezettetni, hogy biographiáját teljesebben adhassam, mint az Erd. Múzeum után lehet: s küldene oly nyomtatatlan verseket, melyeket ő a többi felett szeret. Aláírva: *Toldy*. Jön azonnal levele Trattnerhez — kinek tavall azt írta, hogy Toldy valami junger Bursch lehet, mert ha koros ember, úgy fájdalom, meg nem érik többé az esze: ezt pedig arra írja, a mit én az Élet. s Lit. recensiójában mondtam, mely szerencsés volt javalásodat megnyerni — és Trattner által adja tudtomra: írjak neki igaz nevem alatt, s adjak neki hosszabb terminust egy hétnél. Mondám Trattnernek: Üdvözlöm B-it, és punctum. Eleget tettem kötelességemnek. Be nagyon afficiálta őtet, mit a bursch eszt. előtt írt! Vagy talán még isokratesi glosszáimra emlékeznek? De ennek már több mint öt esztendeje. Íme Batsányinak jó emlékezete van. De halljad csak, Tek. Úr; Döbrenteivel is volt affairje szerencsétlen tanítványodnak. Ő nemzetünk első epicusa akar lenni, eszi a méreg hogy Vörösmartyról könyvet írtam, sőt hogy Vörösmarty van. Minap találkozik velem Budán; én Marimmal és anyjával voltam. Bitte um Vergebung für meine Unart! s félre von, s kér közölném vele már egyszer a róla írt czikkelyt, mert hallja, nyomtatják már a könyvet. — Igen, de a Tek. Úr a II. kötetbe megy be, s elébb különben sem írhatok, míg a kért dátumokat nem kapom. Azon kívül újabb elhatározásom szerint a kritikai észrevételek nem a biographiákba lesznek igtatva, hanem az egész munkához bevezetésül szolgáló «kritische Geschichte»-be. Hm, hm! Élő írók is meg lesznek ítélve? — Hogy ne? — Ej ej . . . az urak nagyon sietnek, még . . . nem . . . értek meg egészen arra a kritikára. — Nekem úgy is forrt a mérgem, hogy Maritól elvona: Aláz. szolgálja! s ott hagytam a faképnél. — Szinte bántam hevességemet; de képzel, már más nap azon hozzátétellel panasolja a dolgot Szemerének, hogy ő több ízben megmondá nekem: ne dicsérném őtet, mert mi egymást dicsérgetvén széltiben, dicséretünk egyáltalán gyanús. — Nem igaz, hogy ő nekem ezt mondta, mert akkor én azzal vigasztaltam volna, hogy nem lesz dicsérve.

Tedd velem, könyörgök, azt a jót, s közöld velem, de instantanee, a mit Rádayról, Szentjóbíróról, Batsányiról közölhetsz. Hű szeretettel stb.

[Megjelent a Kazinczy G.-féle kiadásban.]

4811.

Szentgyörgyi József — Kazinczynak.

Igen tisztelt Kedves Barátom!

Betses leveled mind Vőmnnek, mind nekem nagy örömünkre szolgált: laudari a laudato. — A' melly ajánló levél a' Te és más Érdemesek' figyelmeteket meg érdemlette, némelly Huszaren-Latcinba nőtt nevededett prókátoros Úri embereknek nem tetszett elég illendőnek a' Fő Méltóság személyihez: jutott eszembe Nagy Pál híres Követünknek az ez előtt harmadik diétán ejtett szava: Magyarúl kell tudni! ezeknek is tsak azt felelém: Deakúl kell tudni!

Épen nem valami különös és megütközést okozó előttem protestansi gondolkozásod: de nem azon tsalfa motívumból, mellyet említessz, hanem abból, hogy ember nints nagyobbban meg akadva az e' féle emberekkel mint én vagyok. Nem régiben hala meg egygy éltés Úri ember, kinek társaságát a' mennyire tsak lehetett kerültem, azért hogy felette fájlaltam és soha eléggé meg nem foghattam, mi módon tarthat ő engem olly' ostobának, hogy én az ő szemtelen hazugságait el hihessem? Minden ilyen ért észszel és meg lett idő korokban az egyedül idévezítő Anyaszent egyház kebelébe tértek felől olly' itéletbe vagyok, hogy azt, mellyékes tekintetekből és nem meg győzertetésből tselekeszik: hanem osztán bőrökbe áll a' rollát minél ámítobb módon vinni.

Isidór barátoddal egy hiten nem vagyok: az emberi lélek és értelem természeti ellen van az Unió; azért nem hiszem valaha lehetségit, szükségesnek pedig nem látom. Ellenben a' bölts Oltor szavainak kész szívvel és meg győzertetésből alá írok. Azt sem reménylem, hogy még száz esztendő múlva is ezen tekintetben oda jussunk, a' hol vagynak az Északi Ámerikai Szabad Státusok, hol senkitől sem kérdik vallását, hanem kinek kinek engedik tisztelni a' maga Istenét, úgy a' mint leg jobban tudja; ezen Maximát követvén: Summa religionis est, imitari quem colis. Nálunk ezen Szent Marianum regnumban nem tsak a' betűnek, hanem még a' himlőnek is vallása van, és köteleztetünk a' Nagy Méltóságú Helytartó Tanáts-hoz fel küldeni szokott remonstrációinkban mindenütt ennek is rubrikát szentelni. Tsak az jó, hogy in praxi, valamint a' keresztyén kenyér szoptató dajka, úgy a' keresztyén himlő is kóser az Izráel fiai előtt.

Leveled utolsó pontja igen meg hatott és meg keserített. Szentül merem allítani, hogy senki a' rajtad és kedves házad népén eső méltatlanságot mélyebben és elevenebben nála nem érzi. Óhajtom hogy ennyi méltatlan hirtoltatások után minél előbbi meg vigasztaltatásodat lehessen szerentsém meg érteni.

1827. Feleségem és itt lévő gyermekeim szives tiszteleteket jelentik ; az első meg lehetőleg egészségben van ; Pézeliné folytatja magtalan-ságát ; Elek igyekezik, Novemberbe ha él, deák leszsz, az az által megy a' philosophiára, 'Susikánk másodszer készül Rómába indúlni, melly hogy a' mi dajkálásunk alatt eshessen meg, jövő hónapba ide várjuk. Kis Paulinája okos, eleven, és rendkívül jó kedvű vidám kis teremtes.

1827. A' Méltóságos Grófnét Ő Nagyságát alázatosan tiszteljük, kedveseiteket öleljük, és mindnyájunkat betses szívességekbe ajánlván, állandóul maradok Debretzenben, Julius' 21-én 1827.

igazán tisztelő szives barátod

1827. Szent-Györgyi József mk. 1827.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 30. sz.]

1827. [Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 30. sz.]

4812.

1827. Kazinczy — Toldy Ferencznek. 1827.

Ujhely Júl. 24d. 1827.

1827. Édes barátom, 1827.

Későn jövének-ki a' Gyűlésből, 's ebéd után vevém leveledet, a' Júl. 16dikán írottat. A' posta még ma estve indul, 's így előre képzelem melly zavar lesz az, a' mit tőlem válaszként veendesz.

1827. Nyalábotat Teleki maga adá kezembe; én Önbioographiámat azonnal megolvassám, lepecsétlém, 's még az nap visszaadám a' Grófnak hogy juttassa kezedhez. Nincs ellenemre a' mit Szemerénk vele teve, sőt azt még köszönöm is neki. — Azt jegyzed-meg hogy már megismerkedetek a' Tisztviselővel, 's még nem ismeritek a' gyermeket és az ifjút. Barátom, forró köszönet értte, hogy ítéletedet, óhajtásodat szabadon hallatod; valóban barátokhoz az illik, 's az

1827. 29. vevém Jul. 29. — Toldy F. jegyzete.

illy szabados, bizakodó, nemes szóllás igazi jótétel. De hát mit irhatnék én gyermeki 's ifjúi koromról? Szerénységem nem engedé hogy magamról többet mondjak, és ha mondhatnék is, többet mondani nem akarok. Nem magamat akarám festeni, hanem azt a' kort, mellyet éltem, 's annak jól vagy rosszul nevezetes sítjait. A' Mikrológiát nem kerültem; az olyan a' mostani időnek is már, igen kedves; hát majd a' később századoknak. Némellyeknek még portréjokat is adom, 's a' var a' Kalmár' képén úgy essentialis portéka, mint lábán a' málybőr csizma, 's fején a' belisztezett paróka. Baróti úgy van festve, hogy ötet utálnunk kell. Kivéven hogy ő nagyon szerette a' hazát és a' Nyelvet, én felőle jót mondani talán nem tudok, tudok mondani sok rosszat. Az Ipam Supr. Studior. Director volt, 's ellene egy fertelmes csoportt keletkezett; meg akarák buktatni, mert Nagy Mestere vala a' Kőművesek Lózsijának. Én ezekről semmit sem tudtam, neki már akkor is híve. Eggy estve meglátogatám Szabót. A' mint beléptem, elijede, 's zsebkendőjét papirosára veté. Úgy hittem, hogy verse készül, de titkolja, míg majd elő fogja önkényt mutatni. Elfelejtetem vele papirosát, 's kértem, bizonyos könyvet adna kölcsön. Míg ő kevés könyveihez ment, versére pillanték, 's mit láték: Eggy gaz delatiót Török Lajos ellen. Elborzadva kapám-el szemcimet, 's meg nem olvasám; azt tiltá a' becsület. —

Mennyi poetai talentuma volt Barótinak, mutatják versei. Technicája sok volt, 's már akkor. Olvasása is kevés, 's Grammaticája annyi mint egy rossz, legalább lelketlen Professornak lehet. De Nyelvünknek ő örökös hőse marad; sokat dolgozott, példát adott, buzdított, mert.

Bacsányi 1787. jöve fel Kassára, mint Practicans a' Kassai Kamarai Administratiónal, mellynek Praesese B. Wécsey Miklós vala, veje Gener. Orczynak. B. Correpetitor vala a' Gen. Orczy megholt István fíjánál, 's W. ezért hozá-fel ötöt Kassára. A' 20 eszt. Bacsányinak nem vala eléggé tágas a' Kassa úczája; vakmerőbb szemtelenségű Burschot nem képzelhetsz. Baróti csakhamar meg vala nyergelve általa, 's azt tevé, a' mit B. akara. — «S eggy Exjesuitához illik e eltérni a' Pázmány és Káldi Ypsilonától a' Csécsi protestans jottájához?» kérdé, 's Baróti Ypsilonistává leve. Büszkeségemet bántotta ezen Bursch és Cancellista praefidentiaja, 's én vele jól soha nem voltam. — Eggy estve Barótinál valék, 's kértem álljunk össze, 's eresszünk-ki eggy Holnapos-Írást. Tetszett a' tanács Barótinak, de hogy Bacsányi is társúl vétessék. Azt épen nem ellen-

zém. Bejőve Bacsányi. Tetszett neki is, de hogy az első-darabban csak hárman jelenjünk-meg. Rá állék. Baróti és Bacsányi magoktól bízák reám az Előbeszéd' dolgozását, nem az én kérésemre. Felolvastam. Elfogadtatott. Én útra menék. Midőn visszajöttem, mutatják a' Bacsányi Előbeszédét. Annak kell felvételni, nem az enyémnek. — Nem bánt dolgozásom elvetése, mondam; de ezt nem vártam, mert magam illyet nem tennék. Ha azon holminek is el kellett mondatni, én a' kidolgozónak adtam volna materialeimat. — A' kettő azt felelé: *Pluralitas concludit*. 's a' pluralitas 2: 1. — Így méne cz tovább is: az leve mindég, a' mit a' kettő akara, 's én kiléptem, 's Orpheust eresztém-ki.

Midőn Bácsmegyeimet már nyomtaták, Bacsányit kértem hogy útam alatt vigye a' Correcturát. A' mint haza jövék, kére, váltsam magamhoz a' kész íveket 's égessen-el. A' munka nevetségessé teszen, egy hős nemzethez nem illik ez az asszonyi szerelmes nyavalygás. A' mit ő akara, még más dolgozásaiban is, annak meg kelle lenni. Illy ember nekem társam nem lehet.

Rájnis veszekedék Barótival, 's Bacsányi tüzelte ezt. A' Pozsonyi Landerer újságul küldé-meg nekem a' Rájnis Virg. Ecolg. első ívét, 's én azt mutatám Barótinak. Bacsányi azt tanácslá, hogy fordítsa mind a' 10 Ecolgát Baróti is, 's haladjá-meg Rájnist; az lesz a' legszebb bosszú, 's Baróti engede a' gyalázatos tanácsnak.

Bacsányi írott levélben provocála duellumra Wécseyt, a' maga Praesidensét, a' maga kenyér-adóját, 's W. szégyellé azt hirbe eresztteni, de az ipamnak, ki W.-nek olly szoros atyjafija volt, hogy a' Sógorom a' W. leányát csak dispensatióval veheté-el, megmutatta. B. most kiereszté versét: Nemzetek országok etc., ítéletem szerint ez a' legszebb verse a' mit valaha írt. — W. örült, hogy a' Somsics Lázár által *marhaembernek* nevezett Bacsányin bosszút állhat, 's B. cassziroztatott.

B. most Pestre ment. A' szerencsétlenné lettét elvivék az Abafi Ferencz házához, kinél 2szer minden héten összegyűltek a' Pesti jobb fejek és az idegenek. Itt B. ki akará mutatni, melly tudós ember ő, 's magyarázá a' Kant Philosophiáját. A' Philos. Prof. Kreil megszóllala: Junger Mann, Ihre Unverschämtheit, mit der Sie in Gegenwart eines Prof. der Philosophie über Kants Lehre sprechen, verdient eine freundschaftliche Züchtigung. Fühlen Sie, dass Sie davon kein Wort wissen.

Fogsága után megtámadá gróf Sauraut, hogy neki Consiliarius-

ságot ígértek a' Verhőrekben. Diurnistává lett a' Banco-Amtban; azután a' titk. Poliz. tagjává. Mint szeretteté-meg magát Gabriela Baumberggel, azt a' jó Istenek tudják; mi, kik ismerünk, soha sem tudtuk megfogni. Némelly Magyarok neki holnappénzt fizettek szenvedéseiért. Így Somsics. Ez egy deák Ódát íra: Ad arma cives, nobile fortium sanguen virorum.... 's B. azt elvivé Cancell. Pálfihoz (a' Somsics akaratjával) 's azt mondá, hogy az Ódát ő írta. De nem sok idő mulva Somsics gyűlölte Bt., gyűlölte Báróczi is, és minden jóltevője.

Mind ezek nem olly hírek, a' miknek hasznát vehetnéd Munkádban. De tudnod nem lesz kedvetlen.

Szent Jóbi Szabó László szegény Nemes atya gyermeke Ótományból (Bihar Várm.), Debreczeni deák volt, 's Praeceptor talán Dobozy Uraknál. Nagyon szeretett volna Úr lenni, szemtelenségig menő előre törekedése tette szerencsétlenné. Ízlése' szegénységét mutatják Versei. Widrig süsslich in seinen Arbeiten wie im Leben. Valóságos párja annak, a' kiről ma vett leveled végén szóllasz, de kevesebb kisimúlással, mert nem forga illy társaságokban. Eggy átkozott gonorrh[oe]át vive fogságba, nem merte megvallani, skeletonná száradt, 's megholt Kufsteinban 1795. Octób. 10dikén.

Ráday felől olvassd-meg Minervánknak legutolsó negyedét. A' mit én mondhatnék, elmondja Szernere; de annak hasznát nem veheted.

Rendes hogy D. irigylí a' Vörösmarty koszorúját, még rendesebb a' mit remél, hogy ezt el fogja homályosítani. Epósa talán Ossziáni módú lesz. Hogy ő nagy Hexametrista, azt én csak a' Convers. Lexiconból tudom. Én bizonyossá teszek, hogy Epószát megolvasni nem fogom. Magát, de csak mint volt barátomat, szívesen szeretem. Mostani elválkozásában baráti szánással nézem. Rendes a' mit mond, hogy mi egymást nyalogatjuk. Hinc illae lacrymae.

A' Mailáth Regéji felől kérlek tudósíts. Kisdéd octávban akár az Élet és Lit. akár a' Zalán betűjével lehetne nyomtattatnod. — Gyertyánál végzem az írást. Sietek a' postára. Élj szerencsésen.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában : M. Irod. Lev. 4r. 134. sz.]

4813.

Kazinczy — Gr. Dessewffy Aurélnak.

Méltóságos Gróf Úr,
különös tiszteletű Uram!

Irigyelje a' Méltós. Gróf szerencsémét: a' Pataki Examen alatt négy napig valék együtt Fejér Vármegyei Fő-Notarius Kis József Urral. Tizeneggy esztendeje, hogy ezt az Urat nem láttam, 's így nem csuda ha alig ismerhettem reá; hajai annyira elhagyák, mint Jónás Profétát vagy Szulyovszky Menyhértet; teste elnehezedett; de lelke épen az a' mi volt, 's a' Patakiak mindnyájan belé szeretének, 's kaptak az alkalmon, hogy együtt lehessenek vele, hogy hallhassák. Kis oda Gróf Bethlen Imre Exc.-val jött, 's így Pataknak két Erdélyi nevezetes embert vala szerencséje látni. Valamint a' Méltós. Gróf és én szereték az Erdélyiekbe, úgy szeretének ezek a' Magyarországiakba; 's így ők is azt óhajták, a' mit én óhajtottam Erdélyi Leveleimben, hogy a' Magyarországiak minél nagyobb számban lássák Erdélyt és az Erdélyiek Magyar-országot. Mind az egyik Ország fiya tanulhatna a' másikatól, mind különösen tördelhetnének darabosságinkat.

Erdélyi leveleimet által adtam Kisnek, hogy botlásaimat igazítsa-meg 's pótolja-ki hézagaimat, 's megigérte. Ugyan-ezt várom Baló József Úrtól, ki Nevelője az ifjú Gróf Bethlennek Patakon, 's Enyedi Professorrá választatott, a' Magyarországi História' tanítására. E' szerint végre olly karban láthatom-meg ezt a' Munkámat, hogy 1828. nyomtathatik.

Cserei Miklós nekem azt írja utolsó levelében, hogy adósa a' Mélt. Grófnak, és hogy adósságát nem sokára lefizetni szándékozik. Miben adós nem tudom; de közlöm a' hirt.

A' két Erdélyi barát Erdély felől semmi nevezetes hírt nem közle. Panasz ott is elég van. Cserei Miklósnak igen gazdag aratása: de Erdélynek igen szűk. Látván ezt a' közönséges szükségét, abban látok vigasztalást, hogy meg lévén Ő Nagyságának sok esztendei termése, most sok tehertől szabadulhat-meg. Az Isten tégye Ő Nagyságokat 's a' Méltós. Grófot 's kedves testvéreit olly szerencsésekké, a' hogy azt a' legnagyobb mértékben érdemlik.

Magasztalá e Kis József a' Mélt. Grófnak Primásunkat? Nekem igen. És én áldom a' Primást azért, a' mit Kissel teve. Bár igen sokszor tégyen 's tehessen ollyat!

Mondja-meg nekem a' Méltós. Gróf mikor lesz valaha vége ennek a' fatális Dietának? Bár soha ne lett volna. — Noha haszna ennek is van.

Hogy el ne felejtsem, Kis és az Erdélyiek nagyon neheztelnek, hogy Bárány Ágoston Boeckait és Bethlent gyaláztatja Minervában. Én Bárányt szeretem. De rettenetes az, hogy az az ember vagy lelkiismérete ellen szóll sokszor, vagy tévedésből oktalanul.

Kérem a' Mélt. Gróft alázatosan, hogy Wesselényimet a' Nádort Ellinger úgy adja-ki, a' mint dolgozám. Nem hiszem hogy a' Censor ott törölhessen valamit.

Későn tudtam-meg hogy alkalmam lesz ezt elküldeni, 's azért sietek, mert már ebéd ideje, 's ezek ebéd után mingyárt indulnak Ránkra.

Ma egy hete az itt való Piaristák nagy misét tartának, panegy. predikáziót, és czifra ebédnél láttak 140 vendéget. Száz esztendeje hogy Zemplényben vagynak. Estve bálunk volt a' Vármegye házában. Én nem táncoltam 's nem szerelmeskedtem, de örömmel néztem a' kik azt még tudnak. Gyönyörű serege a' táncosoknak. Mint a' narcisz és tulipán tábla. Soha sem hittem, hogy Zemplénynek annyi szép lyánya van.

Ő Nagyságának és Comtesse Virginiének csókolom kezeiket a' legforróbb tisztelettel és hálával; méltóztassék a' Méltós. Gróf ezt bejelenteni, 's grátiájokba ajánlani, alázatosan kérem.

Örökös tisztelettel maradok

a' Méltós. Grófnak

Ujhely Aug. 5d. 1827.

alázatos szolgája

Kazinczy Ferencz mpr.

[Eredetije a kolozsvári egyetemi könyvtárban.]

4814.

Kazinczy — Rummy Károly Györgynek.

Ujhely, den 7ten Aug. 1827.

Mein sehr geliebter Freund,

So hoch mich Ihr Schreiben mit dem Motto: Post nubila Phoebus, erfreut hatte, so schlug mich der folgende [Brief] ganz nieder. Den Tag, als ich den erstern erhielt, trat Se Excell. Graf

Emerich Bethlen, begleitet mit dem Ober-Notar des Albenser Comitats [?], Herrn Joseph Kis von Baczka-Madaras, in mein Zimmer, und ich fragte sie beyde, wessen Geistes Ihr Graf Cs... sey, zu dem Sie hin hätten kommen sollen. Beide sprachen mit viel Achtung von ihm, aber nach dem, was ich eben hörte, muss ich Ihnen gratuliren, dass der Gedanke gescheitert ist; Sie würden in kurzem wieder wandern müssen, und ich wünschte Ihnen endlich einmal eine bleibende Stelle. In einem Brief lässt sich nicht alles sagen; vergeben Sie mir also, wenn ich abbreche. Nur so viel zu Ihrer Beruhigung, dass es sehr gut ist, dass die Stelle Ihnen entzogen ward.

Aber was beginnen Sie also? Wird Ihnen die émigration erlaubt? und können Sie denn gar nicht hoffen, hier angestellt zu werden. Herr Ober Notär Kis, Protestant, und feuriger Protestant, spricht von dem Fürsten Primas mit vieler Verchrung, sogar mit sehr warmer Verehrung, welches bey mir um so mehr Gewicht hat, als ich in Kis einen sehr gelehrten und einen sehr achtungswürdigen [Mann] jetzt vier volle Tage, so wie schon in Siebenbürgen gefunden habe, und der Fürst Primas zu diejenige Grossen gehört, die nicht von jedem geliebt sind. Dieser edle Primas, der Ihren Werth kennt, wird wohl endlich durchdringen, und Sie zu einer würdigen Stelle verhelfen. Glauben Sie mir, theurester Mann, dass ich das Schreckliche Ihrer Lage ganz messe, und dass ich so unruhig über dieses tödtende Verzeihn bin, als ich es nach meiner Freundschaft seyn muss. Ich bitte Sie, unserm edlen Cserei für sein Wohlwollen zu danken, und ihm zu sagen, dass ich das, was er für Sie gethan, für eine mir erwiesene Wohlthat ansehe. Mich freut es ungemein, von ihm diesen schönen *neuen* Zug seines edlen Herzens vernommen zu haben. Wie wären Sie ganz gerettet, Sie und ihre Familie, hätte das angehen können. Doch permitte divis cetera.

Ich danke Ihnen herzlich um das theure Geschenk von Kunike's Ansichten. Eben machte ich Mednyánszky's Werk, Malerische Reise auf dem Waagflusse, in Ellingers Minerva bekannt, als ich Ihr Geschenk durch Ellinger erhielt. Die zwey Werke mögen also zugleich bekannt gemacht werden. Ihre Vorrede zu Kunike's Donau-Ansichten habe ich mit vieler Freude gelesen und ich nahm in meine Recension vieles auf. Auch den Text fand ich dort, wo ich urtheilen konnte, sehr gut ausgearbeitet. Schade, dass Sie Herrn Kunike nicht bewegen konnten, dass dieser Text auch in einer 4 Ausgabe gedruckt werde, damit Reisende und Bücherfreunde das Werk auch ohne den Platten

hätten besitzen können. Und wie leicht hätte das geschehen können; man hätte nur jede Columnne in zwey gleiche Theile absondern sollen. —

Für die 2 Platten danke ich Ihnen ungemein. Ich bin froh sie zu besitzen, und ich bitte Sie, zu machen, dass ich die Ansichten von Wien, 117, 118, 128, 129. Pressburg, 138. Gran, 140. Visegrád, 143, Waitzen und 146, 148 von Pest und Ofen, erhalten könne, in allen 9 Stücke. Gerne, sehr gerne zahle ich den Preis, sobald ich von Ihnen erfahre, was diese 9 Stücke kosten. Sollte die Staffirung bey manchen andern Stücken,¹ die ich nicht nannte, interessant seyn, und Kleidertracht etc. von Magyaren oder Magyarinnen darstellen, so bitte ich Sie, auch solche noch zu die neun Stücke zu legen. — Vielleicht sollte ich auch Peterwardein² wünschen.

Ich gratulire Ihnen herzlich zu der Reputation, die Sie sich durch diese Arbeit erworben haben. Man nenne sie Compilation, wenn man will; es ist aber ein herrliches Werk.

Und was kostet ein vollständiges exemplar? Ich frage dies, damit ich den Preis in der Minerva anzeigen kann.

Unsere Malie ist bey³ Caton Szirmay sehr gut aufgehoben. Sie gefällt sich bey ihr. Dies weiss ich aus ihrem Schreiben. Gott gebe, dass sie da so lange bleibt, als sie heurathet.

Für jetzt leben Sie wohl, mein theurester Freund. Frankiren Sie nur die Briefe nie. Sie wohnen in einer Stadt, haben nichts Fixes, und Sie müssen auf jeden Heller, den Sie ausgehen, rechnen.

Unsrer ganzen Gegend steht eine schreckliche Noth vor, die noch ärger seyn dürfte, als die vom Jahre 1817. war. Mein Trost ist, dass Graf Joseph Dezsöffy in seiner Schuldenlast erleichtert wird, weil er seine starke Fähsung von mehreren Jahren in seinen Gruben, Tubus und dem Kirchenartigen Granarium liegen hat. Ich wünschte dem edlen Mann Krone und Reiche, denn er ist stark mit Schulden belastet. — Mich rettet mein Process, den ich nicht kann *nicht gewinnen*. Aber wenn der Exequent sich auf die Seite meines Schwagers hinneigt . . . und ist das bey der eingerissenen Immoralität nicht zu besorgen? — Adieu.

[Eredeti je a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 115. sz.]

¹ Ehhez a lap aljára Rummy K. Gy. ezt jegyezte: 130. 131. Komorn, 135. Kawa (?), 136. Mőcs. 137. Süttő. 149. Hanzabeg. 151. Pentele. 156. Ballina. 157. Mohács. 158. Erdőd. 171. Peterwardein.

² E szó fölé Rummy K. Gy. ezt írta: No 171.

³ E szó fölé Rummy K. Gy. ezt jegyezte: Frau. bno olátosigH fccm

4815.

Németül hozta: Toldy Ferencz — Kazinczynak.

Jónapra.

Pest, augustus 11. 1827.

Bocsáss meg levélírói késedelmességemnek. Majd évc már, hogy alig van üres perczem, kivéven melyeket Marimnál töltök. Végre leráztam az *iskolát*, és örökre. Kézikönyvem I. kötete tehát még e hónapban kijő. Neheztelni fogsz. Bugaczi Csárdád a Hebe szerint van, mert Stettner, elmenvén, kézirateidat magánál tartotta. Most itt volt, átadta — post festa — ; s íme látom a hibát. (Ma ismét elment St. Tisztel). A legújabb Minervát olvastam, de fájdalom! későn; mind a két Ráday rég ki van már nyomtatva, s így dolgozataidat nem használhattam. De fogom a II. kötet Nachtragaiban; ott a Zrínyit illetőket, s ha kívánod, a Csárda váriánsait is.

Köszönöm a Batsányi és Szentjóbiról közölteket. Mind a kettő ki volt már nyomtatva; szerencsére, a mik B—ről kimondhatók voltak, az Erd. Muz. után elmondtam; Sz-Jóbi felől Horvát Istvántól kaptam hiteles tudósításokat, melyek a tieddel tökéletesen egyeznek.

Batsányi minden módon ki igyekezett fürkészni ki legyen Toldy — mert csakugyan nem tudta, Trattner el levén általam tiltva a felfedezéstől — s meg is tudta — Kisfaludy Sándortól. Ha kikürtöli a publ. előtt, esküszöm, megölöm, s ha Burschnak neveznek is érte. Hol van az megírva, hogy antidotummal ne éljek ellenségem ellen *azért*, hogy ő *vén* gonosz? Isten látja lelkemet, hogy bár elaggott, de érdemes ember előtt térdet fejet hajtok: de Ó! Vedd fel hogy azért, a miért én ama recenzióban Batsányinak ott említett vélekedését nem javalom, *ő meg akar rontani!* Mondom, *rontani!* mert a Handbuch költségei jóval meghaladják a 2000 ftot; praenumeránsaim száma említést sem érdemel: ha Batsányi munkámnak vesztt [!] hírét költi, szegénynyé tesz. Mondd, tisztelt férfi, érdekem-e gáncsol, érdekem-e ifjuságom, nem menteg-e veszteségem, ha ily embert nem kímélek?

Voltam gr. Telekinél, átvettem a nyalábot Szemere számára. Ez már Péczelen van, s a mint bejön, átadom.

Landerer tehát végre nálam volt! s vitte a Regéket, *németül*. Harmadnapra visszalátogattam: hát mondja: hisz ezek dajkamesék;

ilyen könyvet biz ő nem nyomtat. Hiába magyaráztam e nemű munkák mulattató voltát, de fontosságát is, hiába mondtam el neki mely jól fogadtatott Mailáth e munkája a németek által, mennyire cultiválja a külföld is a legújabb időben a népi hagyományok literatúráját: falra bors. Ő inkább ad 500 frtot egy m... nek, hogysen magyar könyvre költse. — Ő hogy nekem nincsenek urodalmaim, vagy hogy azoknak, a kiknek vannak, az a gondolkodások nines, mely — nekünk!...

[Megjelent a Kazinczy G.-féle kiadásban.]

4816.

Kazinczy — Zádor Györgynek.

Ujhely 1827. aug. 13.

Valaha Neked is, édes barátom! De hiszen a' mit Toldinak írtam, az neked is volt írva, 's Te távoly valál.

Holnap reggel indulnak kereskedőink Pestre, 's nyalábomnak melly ezt is viszi, még ma a' zsidó' kezében kell lenni; pedig már gyertyánál írok; és így elégedj-meg kevéssel. Kedvem van feldicsekedni előtted, hogy Fábían barátodat láttam. Bohus János és Aczél József urak minap itt valának 's velek Fábían is. Azok hamar mentek, hogy herczeg Breczenheimnál ebédeljenek, de Fábían visszajött. Nem csak azért mert ő nyelvünknek és ügyünknek barátja, hanem azért is, mert barátja Stettnernek, Schedelnek, Vörösmartynak, szívesen ölelém-meg, 's óhajtom hogy valaha már titeket hármatokat is, kiket olly igen szeretlek.

A' zsidó egygy hetet tölt Pesten. A' mit talán küldeni akartok, tegyétek le haladék nélkül Bártfay barátunknál. Ha nyalábotok a' postán teszitek-le, de Bártfay Úrhoz utasítván, kezemhez jut. Bár vehetném a' ti munkátok első részét és az Élet és Liter. 3d. kötetét. Élj szerencsésen édes barátom.

[Megjelent a «Zádor György levelezése Kazinczy Ferenczcel» című kiadvány 96. lapján.]

4817.

Kazinczy — Toldy Ferencznek.

Ujhely Aug. 14d. 1827.

Schedelnek Kazinczy szíves idvezletét.

Kereskedőink az éjjel indultak Pestre, 's nekem egy nyalábomat viszik az én tisztelt barátnémhoz Bártfayné Asszonysághoz. Abban Stettnernek is van egy levele, melly a' Pesti postán fog letéetni. Te Stettnernek is nékem is barátunk vagy, 's így Stettnerhez írt levelem neked nyitva van most és mindég. Neked írni most nem mertem, nehogy exámened' készüléteiben megzavarjalak, 's időmet [!] elvegyem. De minekutána azon, a' mint ma érkezett leveledből látom, áltesél, bátorkodom kérni, küldd-meg nekem Kézi-Könyvedet a' Kereskedők által. Nyalábotat tedd-le Bártfaynál. Ők ott jelenteni fogják magokat, és ha nem késes, 's a' nyalábot ott mingyárt leteszed, venni fogom még e' holnapban.

Azt hiszed, édes barátom, hogy én azt nem fogom megelegetéssel venni. Én az ellenkezőt gondolom. Melly szerencse együütt birni régibb Költőinknek szemetes kincseiket, és a' mi jobbat az új idők adának.

Virágnak jelentsd tiszteletemet. Árpádját soha nem vettem. Valami nékem tőle jött, mind megvan. De képzelhetetlen sokaságú papirosaimat mikor fogom végig hányhatni, holott most Széphalmon nem lehetek? Elkezdém rendbe szedni papirosaimat, és hogy a' mi megmaradást kíván, el ne hullhasson, néhány csomóimat már bekötöttem; de az még nem sok. Az a' legnagyobb baj, hogy Pandektáim Tómusait szélyel bontottam, hogy egyyüvé kötthessenek, a' mik egy tárgyra tartoznak, 's így minden írásom zavarban van. Virágot nem merem bízatni.

A' Linczi hős, vagy servus gladiátor inkább, nem hiszem hogy tégedet bántson; ha pedig úgy bánt, mint engem, az nem érdemli meg, hogy magadat hozzá tedd. Nékem a' mit ellenem írt, nem vala váratlan, 's nem tudom miként történt, én még örültem neki — talán azért, mert tudatta a' Publicummal, hogy ő és én egymást nem szenvedhetjük. — De mint esik az, hogy Himfy vele még mindég baráti lábon áll? Én nem szerethetem a' kit nem becsülök, de a' kit becsülni kénytelen vagyok, azt nem gyűlölköhetem, ha nem lehet is szeretni. Ezer példákat mondhatnék erre, pályánkon és

pályánkon kívül, 's az egyik és másik nemben. Bacsányi csak Versegheknek való volt. — Való, hogy fél-Bacsányiak és fél-Verseghek is vagynak, 's így nem csudalom többé a' mit feljebb meg nem foghattam.

Nagyon sajnálom hogy a' Mailáth Regéji még sem nyomtattnak, 's semmiért nem inkább, mint mivel tudom, hogy azt M. várja. Légy rajta, édes barátom, hogy a' könyv megjelenessen, és hogy a' Német exemplárt visszakaphassam annak idejében, 's bé nem piszkolva. Azon esetre ha Landererrel jól vagy, 's megtehet'd neki a' kérést, nagyon kérnélek, tedd, hogy ő 20 exemplárt abból, a' minek czímjét ide zárom,¹ Neked adjon Contóra, és küld-fel most, megirván, mi az ára egy exemplárnak. Nekem 10 exemplárt hozza tőle Personális Szögyényi, de talán tíz eszt. előtt, 's már csak kettő van meg. Nagyon lekötelezel mind engem, mind neved tudása nélkül másokat, ha megküldöd. Árát mihelytt beszodem, venni fogod.

[Éredelje a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 134. sz.]

4818.

Gr. Majláth János — Kazinczynak.

Veszele am 15/8 XXVII.

Ist ihnen die historische Merkwürdigkeit des heutigen Tages vor Augen? Im Jahr 1000. wurde S[te]ph[a]n der H[eilige] gekrönt, 540. Jahre nachher starb am selben Tag der letzte selbstständige König Ungarns, Johann Zápolya; ich aber kan den Tag nicht vorüber gehen lassen ohne die Antwort abzusenden, die ich ihnen schon lange schulde. Es ist theils die ungrische Geschichte, theils die Übersezung eines neuen französischen Lustspiels, theils das Bad, welches mich ganz in Anspruch nahm. Der zweite Theil meiner ungrischen Geschichte bis zu Sigmunds Tod ist nun fertig, und kömmt im 7ber in die Censur; die erste Hälfte desselben habe ich bereits im Mai eingereicht. Den dritten Theil hoffe ich bis Ostern 828 zu vollenden, bei der Schlacht von Mohács höre ich auf. Im verfluss'nen Monath arbeitete ich das Kapitel über das Konstanzer Konzilium, und den Hussitenkrieg aus; der Reichthum der Mate-

¹ Nincs a levél mellett semmi czím.

rialien, das Ausserordentliche jener Erscheinungen scheinen den Geschichtsfreund aufzufordern die Geschichte jener Zeit zu schreiben, von der vorzugsweise jenes Wort des Tacitus gilt: «Agredior opus inopinum casibus, atrox proeliis, discors seditionibus, ipsa etiam in pace saevum.» Wenn ich die Geschichte uns'rer Nation, soweit sie schreibbar ist, geendet habe, werde ich wahrscheinlich dieses Werk unternehmen. Ich möchte bei dem grossen Schisma durch die doppelwahl der Päbste beginnen, die Kezerei Wickleffs ausführlich darstellen, das Konzilium von Konstanz ausführlich behandeln, dann den Hussiten durch alle Greuel der Verwüstung folgen, bis zu ihrer gänzlichen Auflösung nach Georg Podiebrads Tod. In Rücksicht der Charakteristik ist auf diesem Feld viel zu thun; aber wird mich der Primas nicht als Hussiten verbrennen lassen?

Szemere hat mich inständig gebeten «Élet és Literatura» für das Blatt selbst zu recensieren. Ich fürchte aber das «Genus irritabile vatum», welches in Ungarn vorzugsweise zu Haus ist; bin ich jedoch einmal gut aufgelegt, so schreibe ich wohl meine Gedanken nieder, und schike sie nicht Szemere, sondern ihnen.

Anfang September reise ich über Wien nach Graz um die ungrischen Urkunden, die im Johannacum und im Stift Rain vorfindig sind, auf zu arbeiten, ich bleibe einen Monath dort. Wenn Sie mir also schreiben wollen, so adressieren sie gütigst über Wien nach Graz Poste restante.

Mein Schwager und meine Schwester grüssen Sie freundschaftlichst; ich wünsche ihnen von Herzen alles Glük. Ihr Freund

Mailáth.

Noch eins: das Bad thut mir gut.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 29. sz.]

4819.

Kazinczy — Virág Benedeknek.

Virágnak.

Tisztelt, szeretett barátom,

Imhol vagynak hexametered, mellyeket Toldy barátunk által kerestetél nálam. Örvidenek ha azokat vennéd, a' mellyeket kerestetél. — Kedves dolog előttem annak képzelete, hogy Téged valaha

ismét megláthatlak, 's zöldellő öregségben. Élj addig is boldogul, és szeress.

Aug. 17d. 1827.

örök hived:

Kazinczy Ferenczmp. r.

[Eredetije a M. N. Múzeum könyvtárában: 1038. Q. H.]

4820.

Farkas Károly és Thaly Antal — Kazinczyna.

Tekintetes Úr!

Nem tudhatánk megtagadni magunktól tanúji lévén ezen hoszszas Ország-gyűlés folyamatjának, hogy, habár csekély részben tiszteletünket ki ne jelentsük azon Férjfiú iránt, kiben Nemzetünk méltán kevélykedhetik, ki a' köz tiszteletet, köz halát legméltóbb jussal érdemli, ki sokszori, szíves, 's lelket rázó beszédei által lelkeinket az igaznak, a' szentnek érvényére ragadozván, megtanita, miként keljen egy szabad Polgárnak a' maga Fejedelmét úgy szeretni, hogy el ne feledje, mivel tartozik Hazájának. A' régi Világ' két nagy Nemzete a' maga Polgárait úgy szokta volt megtisztelni, hogy őket holtok után Istenei közzé számlálta; — az újjabb mivel Nemzetek egymással vetélkednek, jeles férjfiaik megtiszteltetésén: mi ifjú Polgárai ezen lángolva szeretett Hazának neque ingenis, neque autoritate cum iis, sedent comparandi, nem lévén képesek illy nagy példákkal mérkezni, az által kívántunk magunknak örömet tenni, 's óhajásainkat némelly részben kielégíteni, hogy mély tiszteletünk emlékezetére ezen jeles Férjfiúnak Képét egy ügyes Mesternek kezei által a' lehetőségig jól találva adjuk, mellynek egy példányával kívánván a' Tekintetes Úrnak is, mint Hazánk legnagyobb nevű, 's érdemű Írójának, tiszteletünk jeléül szolgálni, azt ide mellékelve ezennel megküldjük. Méltóztassék örömeinkben osztozni, 's azt tőlünk szívesen fogadni. Kik egyébiránt magunkat becses emlékezetébe ajánlván, alázatos tisztelettel vagyunk

a' Tekintetes Úrnak

Po'sony Augustus 17kén 1827.

alázatos szolgálói

az Országgyűlésen levő Ifjúság megbizottjai.

Farkas Károl' nevében is

Thaly Antal mpr.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 29. sz.]

4821.

Kazinczy — Toldy Ferencznek.

Aug. 18d. 1827.

Édes barátom,

Haza szaladtam, 's szerencsére rá akadtam mind a' Virág hexameterére, mind a' Szent Miklóssy leveleire. Ez Szemerének lesz kedves tudósítás, amaz Virágnak és Neked. Add által szíves tiszteletem mellett.

Még nincs egy hete, hogy leveleimet hozzátok egy Újhelyi Zsidó Bártfay barátomnál tette le. Eddig vevéd te is a' Stettnerhez szöllöt.¹ Kérlek, ne eresszd vissza a' Zsidót Kézi Könyved és az Élet és Lit. 3d. kötete nélkül. — Élj szerencsésen.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 134. sz.]

4822.

Bárány Ágoston — Kazinczynak.

86-ik Szám.

Tekintetes

Kazinczy Ferencz Úrnak,

Bárány Ágoston,

hosszú életet kíván!

Szent-Györgyön. Augustus' 20-ikán. 1827.

Jókor kezemhez jutának a' Tekintetes Úrnak igen becses rendei. Nyíltan köszönöm az útasításokat, mellyeket a' sorok adának; 's mellyeket követnem kell, 's akarok is. Az «Oesterreich. Plutarch» czímű munkát nem bírom, és sok mást sem: melly vezéresillagúl szolgálna nekem. Könyvtárom épen nem poros, mert szűk. De mind e' mellett is haladhat munkám; mellyre csak akkor mondok Amment, midőn sokat törlek, sokat igazíték abban; 's midőn jeles könyvtárokat is végig olvashaték.

Az tartom: — ha akkor élek, — Senecán kívül, Bátyám-

¹ Az eredetiben tollhiba: *szöllött*.

nak minden munkáji — mellyek számosak — kezemen mennek-keresztül. Örvideni fogok, ha édes Hazámmal közölhetem azokat, mellyeket most zárva kénytelen a' hű Magyar tartani.

Nádoraim' nemzetsége' eredetét, a' mennyire lehet, úgy kívánom előadni: mint a' Tekintetes Úr, a' Rákóczy' és Ráday' házakét. A' már javasolt könyveken kívül, az idei Tudományos Gyűjtemény' 6-dik kötetében jelentett Csergheő Ferencz' munkája sem fog hasztalan lenni. Eddig körülbelül csak 50 könyvből dolgozhatok; és csupán akkor, midőn hivatalos gondjaim szűnnek.

Nálunk kevesebb a' gabonatermés a' középszerűnél. Híres Török-Becsei révpartunkon, már 10 f. köble a' tisztabúzának. Esőnk nem volt, Májustól fogva háromszornál többször; 's azért a' széna felette kevés, és sarjúhoz sines remény. A' kukoricza, — ezen a' Bánáti népnek oly aegisze — csak imitt-amott biztat; 's közönségesen rossz. Mind e' mellett is dinnyénk bővségben, 's gyümölcsünk is szilván kívül; 's ez az oka: hogy nálunk a' halandóság' száma felette nagy lévén, a' csak nem minden háznál sínlődő számtalan betegünkre nézve, méltán tarthatunk veszélytől.

Most ötlék eszembe a' következő. Kisded könyvtáromban nem találhatám-fel sehol, Zrínyi Ilona' a' Rákóczy' 's Tököly' Hölgye' édes Anyjának nevét. A' Rákóczy' genealogiájából azt húzom-ki: hogy a' Frangepán házból erede az, de keresztnevét nem tudom. Méltóztatnék, — 's ezt alázattal kérem — a' Tekintetes Úr, ha majd egykor ideje engedné, tudomra adni ezt.

Ajánlom magamat, kedves Hozzátartozóji' alázatos tisztelete mellett, becses úri kedvzészébe, 's nemes indulatiba. Ohajtok boldogságot!

[Eredelje a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 27. sz.]

4823.

Guzmics Izidor — Kazinczynak.

Kazinczynak Guzmics
szíves idvezlését!

Pannonhalmán Auguszt. 21d. 1827.

Ez a nyár engem több örömökre melegített, mint sok más. A legnagyobb, a legszebb töled eredt, 's áradt most is, mint már többszer ezelőtt. A te szereteted, nemes Férfiú, ez életem javainak

legbecsesbbe. 'S ha, mint ezt a Diéta végzete most már bizonyosabban hagyja reméllenem, ezt az annyira szeretni tudó szép szívet mellyemhez szorítnom nem különben ez az esztendő fogja engedni, éltém szakában nála boldogabb nem volt, boldogabb nem leszen. — Szemerét, a neked annyira Kedves Szemerét, e nyár vezeté ölembe Endrének karjain Füredről. Külsejében én őt, a gyenge, az érző Sonett-írót épen oly kevésé lelém-fel, mint engem az enyémben egy jámbor huszár Hadnagy, kit nem különben akárminek másnak, csak Aresz kövctőjének nem, látszék alkotni a természet; 's még is egyedül magának tulajdoníthatja hogy fellépett, 's hogy tovább léphetni reméll. Lassu víz partot mos; és bizonytalanabb tudományt, mint a physiologia, én nem tudok. — Még Szemere előtt leptonk-meg Vörösmarti és Fenyéri. Az elsőnek képén a léleknek ifjuban csuda szerénysege, mélysége, 's elvonulása mereng. — E' f. 19dikén, Heves Vármegyei V. Ispán követésében lelém a neked ismét Kedves Bajzát, a kellemes képü 's beszédü fiatal Költőt. Ebédnél mellé ültete az eset, 's hogy egymást nevezénk, ugy elveszénk suttogásainkba, hogy mit Fáy Fő Ispán, ki nem különben az eloszlott Diétáról jöve István Királyt tisztelni, 's egyebek a Diéta dolgairól okoskodtanak, nem a mi dolgunk leve. Sajnosan vettem, hogy a V. Ispán ebéd után tüstént ment, 's tőlem Bajzát elragadá. — Szemerével felolvastatám hozzám irt második leveledet; úgy ellágyult bele, hogy Könyüji csordulnának, 's nem szállhatánk. Engedj kérlek igazságos kívánságának, 's légy eránta nyílt keblü, mint valál. Tegnap vevém levelét, mellyben Kölesei testvérjének halálát fájdalmasan jelenti.

Szederünk Uraniát nyujt a nemzetnek; a képeket, mint mondja, Bécsben (a Pestiek nem elég ügyesek maiglan) a legderekkabb művészek dolgozzák. Te fogsz tőle egy példányt venni; ott lelended Melodramamat; 's majd a te ítéleted fogja elhatározni, ha tessék e magamnak ugy, mint most tetszik.

En ez idei szünnapokban állhatatosan honn fogok ülni, vártan várva az örömnök óráját, melly léged karjaim közzé hozand. Hozz, kérlek, magaddal, a mit rám nézve jönak találandsz. En Orpheuszodat nem láthatám mindeddig; nem a Kassai Muszeumot is. 'S mint szeretném én ezeket ha nem birni is, legalább megoldvasni. Ugy tetszik a litteratura megindultját a Kassai Muszeumban kell keresnünk. Gyászleveled kincseimnek egyike fog lenni. Bé nem tudunk, vagy nem akarunk mi, vagy nem érezni, mint kellene, vagy ugy eselekedni, mint érezünk! Szép volt a példa, de volt e

követő csak egy is? Isten veled, 's egész házáddal. Iszidórámnak ajánlom Etelkámot.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

4824.

Kazinezy — Guzmics Izidornak.

Újhely Aug. 21d. 1827.

Guzmicsnak Kazinezy.

Gyönyörűséggel olvasám Leveléidet a' Gondviselésről. Az nekem is hitem, 's a' nélkül nem akarnék élni. De néztek e a' napba? Az megvakít. Olvassd ezen Epistolámat. Úgy tetszik azt 1821. írtam.

Gróf Kornis Mihályhoz.
(most Fő Ispáni Administratora Közép-Szolnoknak, testvérét az Expiarista Buczy Emil tanította, kit B. Szepesy Ignác Theol. Professorává tett Károly-Fejérvártt.)

Hiába omlanak, barátom, könyeid;
Atyád' nem hozhatják vissza nyögéseid — —

[stb. mint a 3944. számú levélben.]

Szeressd a' ragyogást, 's valld meg hogy szereted.

Ezen utolsó nagy sort Voltaire mondatja Ciceróval. Nem ismerek francia verset, mellyben több nagyság legyen. Igazán Római gondolkozás.

Romains!	j'	aime	la gloire,	et	ne	veux	m'en	point	taire.
Quirites,	ego	amo	gloriam	et	non	volo	me de eo	plane	tacere.

Midőn először olvastam, megrándúltak minden ereim.

Igy sirt, 's nem titkolá nagy szive' sírását,
Ki a' Marathoni Vezér' ragyogását — —

[stb. mint az idézett levélben.]

Édes barátom, melly szép élni, és melly szép embernek lenni!
De melly nyavalyás sors eggyzersmind! Ez az elolthatatlan szomja a' Valónak, de a' mellyet sem soha fel nem leltünk, sem soha fel nem lelünk! Az Erdélyi Muséumban van nekem egy Epistolám az

Ipamhoz, melyet Erdély elragadtatással fogada, 's ennek a' Kornishnak az anyja, midőn Kolozsvártt valék, kérte Buczyt, hogy láttassa Kazinczyban azt, ki azt az Epistolát írta: Magyar Országban nem vala nöstény, nem vala hím, a' ki arról valamit tudni akara. Kérlek, olvassd-meg azt, és abstraháld gondolkozásomat. Most pedig engedj némelly kérdést:

1) Nem okosabb volt e a' Görög, a' ki templomban csak könyörgött, predikáziókat soha nem hallgatott?

2) Mit tartasz a' Horátz' religiója felől, mely félig meleg religió volt, félig vallástalanság? Vagy inkább, mit tartasz Horátz felől, ki néha vallásos volt, néha vallástalan?

De elég e' két kérdés. Éljen szerencsésen.

Nyugtalanul várom válaszodat. Betűim mutatják, mely sietve írtam ezt.

[Eredelje a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

4825.

Kazinczy — Névtelennek.

Tisztelendő Professor Úr,

Mindenek előtt azt, hogy Balásházy János Ur Septemb. 3dika körül indul Pestre. Ez a' Prof. Úr elakadásán sokat könnyíthet.

Az Úr Prof. Úr barátságos bizodalmat úgy vettem a' mint illik, 's óhajtom megérdemleni. Nem sokára Pesten lesz, 's ezt bémutathatja akár az Auróra' lelkes Kiadójának Kisfaludy Károlynak, akár Igaz Dánielnek, a' ki a' megholt testvére Hébéjét folytatni szándékozik. Ha Prof. Úr a' poetai nyomon is akarja keresni ragyogását, melyet igen is remélhet, minekutána a' Nyelvben csudát teve, úgy a' Pesti társakkal szoros szövetséget kell kötni.

A' Himfy nemében írt Dalok szerencsésebbek mint a' Szonett, mert kevesebb gyakorlással is lehet illyeket írni, a' Szonett pedig igen makacs szehémájú miv. De épen azért, mert igen könnyű, nem scandálván, hanem csak számlálván a' syllabákat, nem tőr semmi fogyatkozást, semmi nem tiszta rímet, semmi szükségtelen vagy lan-kadt szót, semmi foltot. — *Termete* és *szíve* nem jó rím, mert csak egy betűben eggyek, holott két syllabában kellene eggyeknek lenni. *Szeretöm, Teremtöm*, jobb, de nem sokkal jobb. *Haja, szája* nem

csak nem jó, hanem veszedelmes is; mert ha *szája* volna első, úgy a' nyelv ezt *haja* (◡◡) így olvasná *hája* (◡◡), melly itt kaczagást támasztana. *Érezett*, *híntegget* sem tiszta, de tírrest parancsol, mert a' rímben nem a' betűkre, hanem a' hallásra kell vigyázni, 's azt kerülni, hogy accentusos vocális ne álljon a' rövid helyen 's *érezett* és *híntegget* jambusi szökéssel ◡◡ ugrik.

Illyen ez is *gyógyíthatná, akárná* [!], melly kivált akkor szabad, mikor ezeknek soraik közt más rímmel végződik a' közbülső. — De még ezeken kívül egyébre is kell tekinteni. Fugienda omnia verba otiosa, non satis nobilia. Illyen ez:

Mint Lili, a' szeretöm. *Ugy szonettre kábit lá*

Szerető nem eléggé nemes szó pocsisben. — *Mint Lili*, már elég; vagy *mint a' szép Lili*, vagy *mint az, a' kiért én élek etc.* Itt még azt kell említenem, hogy a' rím akkor szép, mikor a' hátulsó magát ki nem találhatja az első rím' hallásával, mint a' Németnél Jugend, Tugend, Musen, Busen. — De menjünk a' Szonettre.

Szonettet írni Olasznak könnyű, mert rímje annak a' Nyelvnek felette sok van; a' miénknek felette kevés, hanemha a' suffixumokat is vagy használgatjuk: *szépségem, egészségem* — így rímelni nem mesterség; vagy *tettem, lettem, ejtettem, vetettem*. Az a' szép rím, mellyet a' halló ki nem talál, és a' melly ex duabus partibus orationis választatik: *engem, zengem*. Még azt is hallja a' fül, ha a' két rím a' syllabák számában is hasonlít e: *lettem, vetettem* kedvesebb rím mint *tettem, lettem*.

De Szonett csak scandált sorokban kíván énekeltetni, azon külömbséggel, hogy a' rímnek ugyan in regula mindég tisztán kell adni a' 10 syllabájú sorokban a' jambust ◡◡, a' 11 syllabájában a' trochéust ◡◡; de az egyéb régiókban a' jambus helyett spondeus is állhat, 's csak azt ellenzi, hogy a' kurta syllaba ne lépjen oda, a' hol hosszúnak kellene állani. Annyi itt a' törvény és az exceptio, hogy nem csak a' tanítvány fárad-ki a' hallgatásban, hanem a' Tanító is az elmondásban. Csak gondolja-el Prof. Ur, mint mondhatom ezt, holott *szerető* (nem az *amasius* hanem az *amans* értelmében fordúl-elő a' követk. sorban) — holott *szerető*, mondom, anapaestus a' hexameter prosodiájában, de a' Szonett prosodiájában trimacer ◡◡◡, mert a' *sze*-syllaba megvonatni engedi magát, nem így *sz*erető, hanem így *sze*erető vagy *szè*erető. — Itt az oml. sor.

A' szè | -retöt | a' Lan | tost és | a' hí | vet.

Ellenben ez *szeretetébe* a' Szonett prosodiája szerint így jegyeztetnék-meg: *szere*tetébe, és nem *szè*retetébe. Tudnillik az illy szókbán hátulról kell kezdeni a' számlálást; in trisyllabis prima sinit se produci, in 4 syllabis *secunda*. — A' monosyllabont lehet hosszúnak venni, bár hosszú, csak ne a' rím helyén, hol a' fül leginkább érzi a' hibát.

Már a' formára: — A' Szonettnek elébb kétfelé kell szakadni, hogy a' 8dik sor bevégezze a' gondolatot. 'S a' 8 sor ismét két egyenlő részre szakad, hogy az első quadrin is tellyes periodus legyen, a' 2dik quadr. is tellyes periodus. Így a' két terzett.

A' rímekre nézve nem szükség mondanom a' mit kellene, látván hogy Prof. Ur azt tudja. A' két quadrin állhat így: a | b | b | a || a | b | b | a, de így is állhat: a | b | a | b || a | b | a | b, de az elsőbb szebb. A' terzett állhat a' mint akar: a | b | b || b | b | a vagy a | b | a || b | a | b; a | b | c || a | b | c; etc. etc.

Caesura nélkül nem szép a' vers. Csak néha szabad ettől elállni, a' monotonia miatt.

A' Szonett a' kétségbe-esésig viheti az Író. Szemere igen szépet ada *Élet és Lit.* 2d. K.

Vége barátsággal az Ur Prof. Úr ezt a' sietve mázolt keveset. Az Isten tégye szerencsésé minden igyekezetiben.

Az Urnak Prof. Urnak

Aug. 22d. 1827

alázatos szolgálja

Kazinczy Ferencz mpr.

A levélen a következő jegyzet olvasható: Meghólt Kaz. Fer. Aug. 22dike[!] 1831. életének 72. eszt. Kaz. született 1759ben.

[Eredetije a Kisfaludy-Társaság levéltárában.]

4826.

Toldy Ferencz — Kazinczynak.

Pest, aug. 25. 1827.

Íme a kézikönyv első kötete. Fogadd nyájasan, kegyes Mestere és Barátom! nem csak, de vedd egyszersmind pártfogásod alá is. Gyorsan készült munka ugyan, de sok esztendei stúdiumok gyümölcse. Félek hogy folyóírásinkban ócsárolják, s ez által megakaszt-

ják keletét. Méltóztassál tehát a Minervában másokat megelőzni, és jelentsd ajánlva, habár csak tíz sorral is. Soha sem vetemedtem volna ily kérésre; de a munka egy pár ezerbe kerül, s nem akarnám az atyámat károsítani, ki oly szívesen segített.

A «Sententiákból» Landerernek már nincs példánya Pesten, de van Pozsonyban. Biztatott, hogy hozat, a mennyi kell.

Virágnak csak ma viszem meg leveledet! — Isten Veled! Egészen a tied, stb.

[Megjelent a Kazinczy G.-féle kiadásban.]

4827.

Kazinczy — Ponori Thewrewk Józsefnek.

Ponori Thewrewk Józsefnek Kazinczy Ferencz
baráti szíves tiszteletét.

Szolgabíró Kozma Miklós Ur ma adá kezembe kedves ajándékaidat; a régiebbekkel együtt tehát ezeket bírom:

1. Thewrewk.	16. Nedeczky Ferencz.
2. Asztalos Pál, (a nyomtatott textus nélkül.)	17. Osegovich István.
3. Bittó Albert.	18. Oláh Mihály.
4. Bezerédy Ignác.	19. Palóczy László.
5. Brogyányi Gábor.	20. Pázmándy Dienes.
6. Császár Sándor.	21. Rohonczy János.
7. Dóry Vincze.	22. Szallopek János.
8. Faschó József.	23. Szerencsy István.
9. Földváry Ferencz.	24. Szinnyi László.
10. Hegedüs Pál.	25. Zsombory Imre.
11. Kajdacsy Antal.	26. Szmrecsányi János.
12. Majthényi Antal.	27. Takács Gáspár.
13. Mihalovics Antal.	28. Torkos Mihály.
14. Miskolczy István.	29. Zmeskál Jób.
15. Gróf De le Motte Károly.	30. B. Vécsey Miklós.
	31. Végh Ignác.

Abn ide járul a két czimertábla 1. Zichy 2. Ghyczy és Pázmándy. Ezen két czimertáblából látom, hogy Zichy Jánosnak biographiája is adatott, és így neki képe is metszetett; s hogy Ghyczy is van

metszve; 's így kérlek, édes barátom, hogy a mi ezen laistromban nincs, nekem pótolékul megküldeni méltóztassál. Ha Pesten akár Szemerénél a Vármegye házában, akár Bártfay Lászlónál, a gróf Károlyiak úgy nevezett majorjában, addresssem és pecsédet alatt letéteted, venni fogom.

A pataki examenen ez idén jelen vala gróf Bethlen Imre Excell. a volt Alsó-Fejérvármegye Főispánja s enyedi collegium Fő curátora, s A. Fejér várm. Főnotarius Kis József Ur, s én velek öt napot töltöttem. Erdélyi Leveleimet bevitték megolvasni, s most fogják kiküldeni Septemberben. Valaha már nyomtatva kell lenni a munkának. Ideje. De azon leszek, hogy tarditatem compenset bonitas.

Kozma Szolgabíró Ur lehozá egyetlen egy exemplárban a Nagy Pál képét is, s azzal második Vice-Ispánunknak kedveskedett. Örülök hogy azt ismerhetem. Hiszem, hogy el van találva, de a rajzoló nem mester. Nem tudta, mint kell nemesak híven, hanem szépen is festeni.

Én megyek Pestre revideáltatni három eszt. óta hevert pere-met, s örülni fogok, ha megláthatlak. Azt szívesen óhajtom.

Az éjjel egy plasticára tartozó epigrammot csinálék, mellyel meg vagyok elégedve, s úgy hiszem, hogy rajta változtatni nem fogok. A vaticanus Apollo szobránál nincs szebb szobra a régiségnek az ifju férfiszépség nemében. Az nem a győzelem *nagyságát*, hanem annak *könnyűségét* fejezi ki. Ide czéloz epigrammom:

Jön, ló, s győze; bukott a szörny, az az iszonyu. Még reng
Rogytában a föld, s még riadozza dühét.

(az az echo felkapja s terjeszti mindenfelé a szörny elhalása dühe rettenetes hangjait.)

Ő pedig a győző *nyugalomban* hág fel az égnek
Szent küszöbén, annak sokszori tapsa között.

(nyugalomban, az az, mint a ki azt a *nagy* tettet is minden erőlködés nélkül tette meg, s érzi, hogy azon nem kevélykedhetik.)

Élj szerencsésen, édes barátom, s fogadd el szeretetem és köszönetem minden bizonyításait. Sedriába sietek. Ujhely Aug. 27. 1827.

Egyedül azért nem frankírozom leveletem, hogy annál bizonyosabban juthasson kezédbe.

[Megjelent a P. Thewrewk J. «Magyar Nyelvincsek» című kiadványa 81—82. lapjain.]

Magyarországi levelek

Magyarországi levelek

Magyarországi levelek

Magyarországi levelek

4828.

Kazinezy — Sárközy Istvánnak.

Ujhely Aug. 28d. 1827.

Édes barátom,

A' mai postán vettem leveledet, megbecsülhetetlen barátságodnak újabb bizonyosságát. Nagy ok ez arra, hogy én kevélykedhessem; 's valóban midőn körülnézem magam a' czudar embereknek ebben az iszonyu sokaságában, 's látom melly egészen mások azok, a' kiket én szeretek, és a' kiktől szeretletni látom magamat, még talán örvendeni van kedvem, hogy az emberek nem mind ilyenek. — Mikor megyek Pestre, nem tudom; azt az idő fogja kimutatni; de ott lévén, sietni fogok hogy azon boldogságokkal élncm lehessen, a' miket Te nekem ígérsz. Addig tiszteld életed' boldogítóját, kit minden a' tiszteletre legméltóbb Asszonynak fest, 's életed' örömeit, kedves gyermekidet.

A' mi Szemerénk, a' Consil. Első Vice-Ispán, és Követ, tegnap előtt érkezék-meg Pozsonyból. Általa vettem azon Dietai jó és rossz embereknek képeiket, mellyeket gyűjteményem még nem bír, 's azokat bírni nekem nagy öröm. Bár minden Követ meg volna a' Gyűjteményben, de én csak harminczkettőt bírok. A' Nagy Pál kömetszetének csak egy nyomtatványa jöve hozzánk, 's az nem nekem. Rossz miv, 's a' Rajzoló nem tudá azt a' mesterséget, hogy mint kell a' hűségnek semmit nem ártva szépíteni. 'S a' koponya' Architecturáját sem ismerte eléggé — ha tudnillik úgy szóllani szabad. De elég, hogy a' fejét én is ismerem.

Nem mondhatnám, hogy az, a' mit ez a' Dieta dolgozott, két egész esztendőre való munka, sem azt, hogy megfelele a' nagy várakozásnak. De a' legnagyobb erő is csak azt teheti a' mit lehet. Az emberi dolgokat egy láttatlan kéz vezeti. Mi lesz belőlünk, nem tudom. A' dolgok kimozdultak sarkaikból, 's a' természet nem fordul-ki a' maga útjából: örökké ront, hogy örökké építsen. Boldog a' ki érti czéljait, 's segíli azt. A' ki útjában áll, elébb utóbb elsodorja.

Hogy az én Berzsényim fija körültted van, annak ugyan szívesen örvendek, 's örvendeni fogok ha azt láthatom, hogy ő lélekben is fija lelkes atyjának. Hogy poeta légyen, mint ez, nem szükséges; de hogy jó legyen, mint ez, nagyon szükséges, 's az lehet minden,

mihelytt elnézi, mi az, a' mit keresni kell és nem kell. — A' ti egykori Administratorok' fija most Csanádi Fő-Ispán leve, 's annak, ha őtet ismered, örvideni fogsz. Jó fej, és tiszta lélek, méltó maradeka jó őseinek. Meg kell adnunk Fejedelmünknek, hogy tudja ismerni a' jókat, kivált midőn szabadon választ. Nem szerencsésen választ e most is azokban, a' kiket elhalmoz kegyeivel: Reviczky, az ifju Ötvös, és a' mint óhajtvá várom, a' mi Malonyaink. Ide számlálom Pyrkert, és Lajcsák Püspököt, mert ezeket ismerem. De majd ezekről szóval. Kedves lesz nekem azt a' barátomat látni-meg házi szép körében, a' kit a' szívnek legforróbb indulatjaival olly igen szeretek. Éljen szerencsésen, édes barátom, és ne szűnj-meg szeretni

hivedet mpr.

Kövi venni fogja izenetedet.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 158. sz.]

4829.

Kazinczy — Toldy Ferencznek.

Ujhely Aug. 29d. 1827.¹

Édes barátom,

Most estve nap lementekor vettem a' kedves ajándékot. Holnap és holnap után itt vásáruk van; azok által küldöm Recenziómat Ellingernek. Imhol az:

KÖNYVBÍRÁLÁS.

Handbuch etc. (valami a' borítékra van nyomtatva.) Gedruckt in Pesth bei Trattner, igen csinosan, sűrűen, de szép és egészen új betűkkel.

Éz a' czím, melyet a' Munka borítékjára nyomtattata a' tudós Kiadó, minthogy a' Nyomtató késedelme miatt az igazi Czím, az Előbeszéd, és a' Bévéczetés, a' Pesti vásárra meg nem jelenhetének, és mind ezek csak a' Második Kötettel fognak kiadathatni. Recensens nem bocsátkozik-ki itt a' Munka szoros megítélésére; annak ideje akkor lesz, midőn a' II. K. is megjelenend; de siet ennek elkészülését mind azokkal tudatni, kik a' Pocsist nem egyedül abban keresik 's találják, hogy a' beszéd rímekre vagy lábakra szedessék. Most legyen elég elmondanunk, hogy a' Könyvben mit találunk.

¹ Moor, Szept'. 9. Nro 32. — Toldy F. jegyzete.

Lap. 3. Alterth. der. ungr. Poesie oder Zeitr. etc. etc. és ez megyen a' 14d. lapig. Ez áll négy énekből: 1. Hymnus Szent-Lászlóra. Ugy látszik, ezt éneklé a' Magy. Anyaszentegyház már 1195., midőn a' nagy Király a' szentek közzé iratott, de egy későbbi, nekünk igen régi megigazitás után. 2. A' Révai által is közölt *Eml. Régiekről*... 3. Házasok Éneke egy 1503. esztendőbeli Kézirat után. 4. Feddő ének; amaz a' Mátyás, ez a' II. Ulászló vagy II. Lajos idejéből. Tiszteletes régiségek, 's a' legelső 4 sorú strophákban, de rim nélkül!

Lap 15—22. Tinódi Sebestyén.

Lap 23—31. Gróf Balassa Bálint.

(és így mind végig a' könyvön).

Minden Költő felvett darabjai előtt annak Életirása áll, nagy gondal gyűjtött, figyelmet érdemlő, és mind eddig vagy épen nem, vagy hibásan ismért tudósításokkal. A' szerző szabadon hallatja ítéletét, de a' mint igaz ítélőhöz illik, hízelkedés és személyes idegenség nélkül. Ezen* elsőbb Kötetében, a' mennyire az elkészülhetett, csak a' Versezeteket adja, nem vetvén-meg a' fordításokat is, hol a' Költőt legalább Nyelve 's Technikája jegyzi-ki. A' mi az Olvasót mind a' Költővel, mind a' Költéssel hozza szorosbb ismeretségbe, az a' második Kötetben fog jönni.

Ha valaha jelent meg Könyv közöttünk, mellyen Olvasóink, kiknek száma még mindég igen kicsiny, kapva kaptak, úgy e' szerencsét ennek óhajtjuk. Aesthetikai leczkézések még senkit sem tevének Poetává, de jaj annak a' ki Verseket e' leczkézések' értése, 's a' legméltóbb példányok' ismerete, gondos összehasonlítása nélkül irogat. 'S a' Munka nem egyedül azoknak kívánja részvéteket, a' kik verseket irnak, hanem mind az azokét, a' kik látni akarják, mint emelkedék nálunk Nyelv és Mesterség az alsóbb polczokról a' fenntebbekre, hogy végre azon Nemzetek' sorában, mellyeknek a' környülállások korábban engedék-meg a' kifejlést, magához méltólag állhat-meg, 's az idegeneknek is magára vonhatja figyelmét. A' 2 f. kihird. Előfiz. a' 2 K-re 9br. 20d. fenn áll.

Ezt még tegnap estve, vagy inkább éjfélkor irtam. Ma ismét végig forgatám a' könyvet. Belé szerettem abba az Amadéba, 's

* Ide Kazinczy F. a levél első lapjának aljára ezt jegyezte: «was folgt, siehe hier S. 4.»

szégyenlem és sajnálom, hogy őtet előbb nem ismerém. Katonai dalát szeretném újra dolgozni, mint a' Festők, midőn egy régibb munkát újra festenek, hogy a' mit rajta az idő elronesola, lemoshassák. Az ő pajkosságai lelket mutatnak, 's azok legalább nem marhaságok, mint Csokonainál.

Qui tunc denique habent salem et leporem,
Si, quod pruriat, incitare possint,

vagy hogy is van; mert emlékezetem itt is elhagy. — Bár Kulcsár ne kétszél Amadénak maradványait kiadni, vagy legalább a' Munka kézírásban tétethetnék-le a' Muséumban, hogy ott olvashatnánk.

Lap. 158. 'Te Barcsainak tulajdonitád a' Báróczi Verseit: *Barátom, ha egyszer az én óráim eljön.* Kérlek, tekintsd-meg a' *Bessenyei György Társaságát*, ez ott áll, és a' Versnek alatta van a' *Báróczi* neve, a' mint ugyan emlékezem. De oda mutat a' theosophiai idea is; *A' por ezerféle formákba változik etc.* 'S ha az általam felidézett könyvben (*Bess. Gy. Társ.*) a' versezetet Bárócziénak találod, kérlek, a' II. Kötetben tégy jelentést a' megtévedésről. — Az én Zrínyi stróphámról ott ne tégy emlékezetet. Elejét vette a' dolognak, a' mit itt lap. 38. mondasz (Falsch ist's...).

Engedd, édes barátom, hogy ide tehessem egy Epigrammat, melyet sokszor próbáltam, de mindég hasztalanul, és csak most úgy, hogy vele megelégedhetém. A' Vaticanus-Apolló' szobrára van írva. A' Mesterség' barátjai erről azt tartják, hogy benne a' győzésnek nem nagysága, hanem könnyüisége van adva — 's titkos jelentése ez: a' nap jó, 's egyszerre oda van az éj monstruma. — Imhol az epigramm:

Jön, lő, 's győze, — lehullt a' szörny, az az iszonyu! Még reng
Rogytában a' föld, még riadozza dühét.
Ő pedig, a' Győző, nyugalomban hág-fel az égnek
Szent küszöbén, annak sokszori tapsa között.

Most pedig halld 3 Ritornellámat.

1.

Ő mást szeret, mást én is, 's lángolással
Mind ő mind én; de Amor ránk mosolyga,
'S a' két szerelmest összefűzte egymással.

Jött, ment, meg' jött; elsárgúla, elpirúla.
 Merjek? ne merjek? kérdezém magamtól,
 'S ajak, kebel, szív eggyüvé szorúla.

Én Anikóért, ég ő Bandijáért.
 Küzdünk, — de oh ki küzdjön Ámor ellen!
 'S bukdogatunk, 's nem tudjuk mint 's miért.

2.

Titkunkat sejtí nénje, 's rettegéssel
 Lát engem a' szép gyermekért epedni,
 'S ő titkon néz rám, 's elfojtott nyögéssel.

Mit fél? mit tart? Nem tisztelem tilalmát.
 Az csak makacs kő; tilt, hogy kínozhasson.
 Én dülhatnám e fel Bellim' nyugalmat?

Oh hagyj magunkra, jó Őreg, bennünket
 Ne tilts, 's jók lészünk: tilts, 's meg léssesz esalva.
 Szerelmünk fogja fékezni tűzünket.

3.

A' zápor ömlik, nem megyen Misére,
 'S nem láthatom, mint lépdell, ablakomból,
 Nem, mint tekint rám, titkon-kedveltjére.

O nap, derülj-ki, 's kedvezz a' buzgónak,
 Hogy ájtatosságát elvégezhesse,
 De kedvezz nékem is, a' lángolónak.

Ki jó? — Cselédje Hébé'm' visszahozza.
 Keresztet vont a' könyvben e' sor mellé:
 «A' hiv leány barátját sohajtozza.»

Vége a' Dietának, édes barátom, 's ön Novemberben Pesten
 leszek, noha tudom, hogy Biráimat el fogja foglalni a' sok Criminále.
 Ha nékem írsz, ne feledd megírni, hol van szállva Kisfaludy, Vörös-
 marty és Te. — Élj szerencsésen.

Nagyon köszönöm a' Landeier megszóllítását, 's kérlek emlé-
 keztessd ígéretére, 's tedd-le a' esomót Bártfainál pecsét alatt. —
 Gróf Mailáth meghagyá, hogy leveleimet Prágába utasítsam, hol
 múlatni fog. Nyugtalanul várja a' jobb hírt Regéji felől. Bizony jó

lesz, ha megtoldod, eggy rövid vagy hosszú Praefatióval, 's így megelőződ az olly elméllen ítéletet mint az vala, mellyet írál. Sok olyan ember van még köztünk.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 134. sz.]

4830.

Kazinczy — Dulházy Mihálynak.

Dulházy Urnak.

Édes barátom, Mint van az Úr? mint van a' tiszteletemet olly nagy mértékben érdemlő Asszonya? mint van a' szerencsétlen Bogádi? Olly régen nem tudok semmit sem az Úr, sem a' Grófi ház felől, 's méltóztassék elhinni, hogy az nekem nehezen esik. A' Dietának vége. Megyek tehát ha pénzem lesz 's mingyárt mihelytt pénzem lesz. Ideje, hogy sorsom könyűljön. — Éljen szerencsésen édes barátom, 's legyen meggyőződve változhatatlan hűségem felől.
1 Sept. 1827.

Tiszt. Kassai Predik. Urnak szíves tiszteletemet.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 5. sz.]

4831.

Kazinczy — Toldy Ferencznek.

Schédelnek.

Imhol Verseim újabb másolatja. Ha nem restelled Te vagy Stettner, kérlek hasonlítsd a' kezedenél lévőkhöz, és újabbi Variánsaimat vidd által a' sajtó alá készíttetekbe. Öllelek. Septb. 6d. 1827.

A m a d e u t á n.

1. Derék vitéz katonának

Szép élet ez! víg élet ez!

Van ám gyöngy élete.

Hol van ennek mása?

Csillog villog minden felé

Pajtás, csapj-fel, vidám kedvvel,

Ruhája, fegyvere.

Itt az ég áldása.

2. Puskázik künn a' zöld mezőn,
Nyer ellenségétől,
A' kvártélyban kedvének él,
Nyer a' menyecskétől.
3. Szikrákat rug paripája,
Úczákon csudálják,
Derék lovag! derék vitéz!
Mind ezt kiabálják.
4. A' merre fordul, mindenütt
Rettegik, szeretik,
A' szép dámák, a' szép lányok,
Ágyát magok vetik.
5. Koczka, kártya sátorában,
Száján függ pipája,
A' szép markotányosnének
Nem int ő hijába.
6. 'S mint pipájában a' tűz ég,
Akként ég szerelme.
Ellenségre, lágy szívekre
Terjed győzödelme.
7. Megtér tüzes csatájából,
És meglepedik,
Jószágot vesz, kölcsön ad pénzt,
Ha kell, kereskedik.
8. Nem szól neki a' Viczispán,
Nem a' Szolgabíró,
Nem kergeti robotára
A' hizott Tisztartó.
9. Prókátor függ bal oldalán,
Szerencse Bírája,
A' Beccület törvényszéke,
Nincs Appellataja.
10. Ha kedve tartja, házasul,
Bért nem fizet Papnak.
Nem hi senkit bizonyságul,
Kezet magok csapnak.
11. Sok a' világ, nehéz élni;
Rajta, pusztítsuk-ki.
'S ha kivágjuk, kezdjük újra,
Könnyű felépíteni.
12. A' trombita szöll: lóra hát.
El, el, a' sereggel,
Ne gondolj a' sirásokkal,
Ne pityergésekkel.
13. Isten veled apám, anyám,
'S veled, szerelmesem,
Húgom, bátyám, sógrom, komám,
Vagy hát jertek velem.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 134. sz.]

4832. Comáromy István — Kazinczynak.

Comáromy István — Kazinczynak.

Különös Tisztelettel való

Drága Kedves Uram Bátyám!

Kassára lett járásom miatt Uram Bátyámhoz való szerentsémet el szalasztván, ezt Levelemnek által engedni kintelenítetttem. Meg fogja ez egyszersmind nevében mondani a' Nemes Abatú Vármegye

Köz Gyűlésén meg jelent következő Történetet, mely a' maga nemében talám az egész Országban egyetlen egy lészen, mely is ebből áll: Az Ord. V. Ispán fel olvasatván Nemes Saáros Vármegyének az Instellatio [!] Solennitására meg hívó barátságos Levelét, Tábla Bíró Zombory Ferencz Barátunk így szállalt fel: T. N. Vármegye! Régi szokás, hogy az ilyen jeles alkalmatosságokban valamely Vármegyének meg hívására a' szomszéd Nemes Vármegyék a' Nemzeti Ünnepet egy jeles Kiküldöttséggel fényesítsék. Ezt a' többek között leg inkább a' bé iktató K. Commissáriusnak és a' bé iktatandó Fő Ispánnak tiszteletekre szokták tseledetni, ha azt azok meg érdemlik. Itt hát előttem az a' kérdés: van é érdem? Én azt mondom hogy nintsen, mellyet a' mostani Ország Gyűlésének Történeteiből tudunk. Én magam is Birtokos vagyok Saáros Vármegyében, de én részemről az Instellatióknak felé sem megyek 's Vélekedésemet oda jelentem ki, hogy ilyen esetben a' Nemes Vármegye részéről Deputatio ne küldtessen. Erre egynehány' lateralis Vivat szó hallattatott, ezután egy kis ideig csendesség lón, az Ord. V. Ispán* pedig a' fejét tsóváltatván, tölle ez hallatott: ez elmaradhatott volna. Kevés halgatás után a' Fő Notarius** így szóllott: Szokás lévén hogy az Instellatiókra Deputatio küldtessen, Vélekedése szerint azt most is kinevezni szükségesnek látja. Egy kis ideig a' Statusok egymás között beszélgetvén, hogy ezen váratlan propositio Végezés által el dönttessen 's a' meglepettetteket tovább ne tartóztassa, magam szállaltam meg e' képen: Az igen díszes Fő Ispáni Hivatal az Ország Alkotmányával igen egy idejű lévén, ezt valamint Eleink is minden időben nagy betségben tartották, úgy annak betse reánk Maradékira is örökségül maradt. Szomszéd Barátink 's Atyánkfiái által ezen Hivatalnak meg tisztelésére 's a' Nemzeti Ünnep fényességének nevelésére hivatvatván, azt tartom hogy mind a' Hivatal, mind a' Szomszédtságos Barátság meg érdemlik, hogy a' jelentett barátságos Kivánság annak ki elégittetése által tellyesitessen. Ezen ki jelentésben egyező akarattal minnyájan meg nyugodván, az Ord. V. Ispán által a' Deputatio 's annak egy Tagjává Zombory Ferencz is ki neveztetett, a' ki azomban azt meg köszömvén, a' ki jelentett oknál fogva el nem fogadta. A' Gyűlésnek többi Tárgyai a' rend szerint valók voltak. A' Húgom 's Feleségem Kedves Uram Bátyámat alázatosan tisztelik, én pedig ezen felül mindenkor

* Consiliárius Szent Imrey Gábor.

** Ifjabb Vitéz János. — Kazinczy F. jegyzetei.

tapasztalt atyafiságos Úri gratiájába 's ha ezzel szabad élnem, igen bethes Barátságába ajánlott álhatatos igaz tisztelettel maradok
Az Úrnak Drága Kedves Uram Bátyámnak
Mikóházán 6-a Sept. 827.

alázatos atyafi szolgálja
Comáromi István mpr.
A' Sallustiust küldöm.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: Jogt. 4r. Orsz. gyűl. 7. sz.]

4833.

Kazinczy — Dulházy Mihálynak.

Dulházy Urnak.

Édes barátom, Gróf Dezsöffy Aurél tegnap előtt itt vala, 's bizonyossá tevé, hogy a' Ponori Thewrewk Gyűjteményében sokkal több Diaetai Követ feje jelent légyen meg rézbe metszve, mint a' mellyeket én a' Septbr. elsőjén és egy másik levelemben azután megneveztem. A' Minerva becsülete kívánja tehát, hogy csonka jelentést ne tegyünk, 's így kérem az Urat, hogy ezen jelentésemet egészen kihagyván, a' Mednyánszki Munkájának elébe tőgye az Ur ezt *Nro I.* — a' Rummy Donauansichtjei elébe pedig ezt *Nro II.* — Éljen szerencsésen barátom, 's szeressen. Gróf Aurél Bogádi felől semmit sem tudá mondani.

Septembr. 8d. 1827.

Köszönöm hogy a' *Rádaiakban* meg van igazítva a' hibásan tett cikkely.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 5. sz.]

4834.

Kazinczy — Rummy Amáliának.

Ujhely den 8ten Septbr. 1827.

Liebe theure Malie,

Herzlich freue ich mich über das Glück, dass du in dem Haus des Fräul. Caton Szirmay eine so gütige Aufnahme fandest. Wende alles an, dass du die Gnaden deiner edelmüthigen, gross-

müthigen Gebietherin fest haltest und dir auf ewig zusicherst; sie wird dir Vater und Mutter zugleich seyn. Ich zittre nur, dass du, die das Geschick so oft hin und her warf, ein unstetes Sehnen nach neue und neue Örter plagen könnte. Lerne den Ort, den die Vorsehung bestimmte, lieb zu gewinnen. Glaube mir, Unangenehmes findet man sogar auf dem Thron, und der allein ist glücklich, der zu dulden weiss, und dem Geschick nicht bloss Lasten, sondern auch Freuden anrechnet. Würde ich nicht längst schon verzagt haben, wenn das nicht meine Lebensweisheit wäre?

Dein armer Vater hat die sicherste Hoffnung bald angestellt zu werden; dieses ist ihm durch Seine Majestät auch neulich noch zugesagt worden. Du erhältst hier ein Schreiben von ihm, das lange schon in meinen Händen lag, weil ich nicht wusste, ob du in Kaschau oder zu Lazony bist. Die 100 fl. erhältst du von mir mit Ende der Weinlese. Habe unterdessen Geduld. Lebe wohl, liebe theuere Malie. Sophie und die Kinder küssen dich.

Dein treuer Freund

Franz Kazinczy mpr.

Kivül: à Mademoiselle Amalie de Romy à Pazdits.

[Fredelije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 118. sz.]

4835. 1827. szeptember 11.

Kazinczy J.

Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek.

1827. szeptember 11.

Újhely Septembr. 11d. 1827.

Tisztelt barátom,

Tisztelt barátom,

Gróf Aurélnak megpillantása nagy gyönyörűséggel tölte-el. Melly szép ifjúvá nevedeké-ki! 's melly nemes módú ifjúvá! hol ismerek én, vagy bár ki más, ifjat, a' kit vele össze lehessen hasonlítani! Mert midőn ezeket mondám magamban, míg még köztünk múltata, 's midőn ezeket, midőn elméne, nem kérdém ezt lelkére, tudományaira nézve; ezt vártam: amaz haladta-meg reménységemet. Nem én egyedül, úgy találá Fő-Notárius Dókus Úr is, hogy a' Grófban össze van ömölve atyjának és anyjának physionomiája, 's ennél nagyobb dicséretet nem mondhatni.

A levél zárlatán ketté tört fekete pecsét.

Administrátorunk itt lesz Septemb. 20d. a' mint hisszük. Én Fő-Notárius Úrnak azt a' gondolatot adám, hogy Gróf Aurél tétessük Táblabíróvá, mellyet Fő-Notárius Úr azzal tolda-ki, hogy még ezen Gyűlésből osztán valamely kiküldetést is kapjon. Ezt előre kelle Előtted bėjelentennem, hogy ha valamely okod volna ellenére, bennünket ettől eltilthass. Reményljük ugyan, hogy akkor közöttünk meg fogsz jelenni; de az is megtörténhetnék, hogy a' Szabolcsi Gyűlés' napja a' miénkkel összezsap, 's így itt nem lehetsz, hanemha a' Reduplicatio csudatéte rád is kiterjedne.

A' Dietáról haza érkeztek közzül mi még senkit nem látánk egyebet mint Consil. Első Alispán Szemere Urat; mert Gróf Schmidegg nem erre jött, Bernáth Zsigmond nem múlata, Szerencsy pedig éjjel méne keresztül. Comáromyt keresém Mikóházán, de nem találtam: ellenben a' Gróf Károlyi-ház' Jurium-Directora Róth Úr most Vasárnap ebédle itt egy kedves barátomnál Major Barthos Úrnál, vélem is; de ezzel a' Dieta felől nem igen szállánk; én Bárfay által lévén elfoglalva, kivel inkább Literatúránk felől szöλλék, mint a' másikkal a' Dieta felől. Hogy ez a' Dieta meg nem felele a' bizonyos reménynek, 's nem érdemlé hogy olly sokáig tartson, az nem szenved kérdést; megingatá az Alkotmány' talpköveit, és szerencsénk, hogy olly religiosus Fejedelem kezében van a' kormány, kinck örök tiszteletére válik az a' két Beszéd, mellyel ezt a' Dietát megnyitotta és bezárta, mint az a' tiszteletes választás, mellyel némelly igen érdemes férfiakat vive fenntebb polczokra. Mert ki nem örvend a' Gróf Cziráky, Gróf Batthyáni Vincze, Gróf Reviczky, B. Malonyai, Gróf Teleki József megválasztásán? Tudom én, hogy Gróf Cziráky ellen melly zajgás van; de én készebb vagyok azt hinni hogy maga az a' vétek is virtus a' mellyel Cziráki vádoltatik, mint azt, hogy Cziráky rossz lehessen valaha. Azt kesergem hogy az olly dicső férfiak, mint Illésházy, elkeserítettek. De az a' sorsa az emberiségnek, hogy ollykor a' legtisztábbakat is a' legrosszabbak bére éri.

Gróf Aurél alig ére-ki a' Városból, midőn V. Ispán Comáromy Urnak vevém levelét, egy bohó hirrel, mellyet itt közlök. Septembernek talán 3dikán felolvasztatott Kassán Sáros Vármegyének meghívó levele a' ma tartott Installatióra. Akkor felkele Zombori Ferencz 's ezt mondá: — Tek. N. Vármegye, Szokása a' Vármegyének, hogy az illy esetekben a' szomszéd Vármegyék innepét egy Kiküldöttség által fényesítsék. Ezt egyéb okok mellett a' beiktató Kir. Commissárius és a' beiktatandó Fő-Ispán tiszteletéért is teszik, ha ezek azt érdem-

lik. Itt tehát az a' kérdés, ha van e érdem? 's azt felelem, hogy nincs, melyet a' Dieta' Naplóji világosan bizonyítanak. Én tehát ámbár Sáros Vármegyében birtokos vagyok, ezen Installatiónak feléje sem megyek, 's aláz. vélekedésem az, hogy Sáros Vármegyének ezen meghívó barátságos levelére semmi Deputatio ne rendeltessék. Erre némelyek Vivátokat hallatának, Consil. Szent-Imrey pedig, soká csóváltatván fejét, ezt mondá: ez elmaradhatott volna. Meg kell vallani, hogy Zombori szava annál bátrabb szó, mivel az az Abauvári Fő Ispánt 's ennek fíját csipkedte-meg; de éppen ezért a' Szent-Imrey félhallatszóan ejtett sopánkodása is elmaradhatott volna; neki vagy többet kellett volna mondani, vagy csak hallgatni. Fő Notár. Vitéz azt tanácslá, hogy maradjanak-meg a' szokás mellett, 's neveztessek ki a' Kiküldöttség; de a' két B. Eötves felől hallgatott. Az ő szava gyenge volt a' Rendeket egy értelemre hozni. Most tehát Comáromy szállala-meg, 's ő is elmellőzé a' kinevezett Fő-Ispánt és Commissáriusát, 's csak a' Fő-Ispáni méltóság' tekintetét fogta-fel, 's így a' Kiküldöttség' tagjai kineveztetének. Ezeknek számában megnevezé Szent Imrey Ur Zombori Ferenczet is, azt reménylven, hogy ez többé vonakodni nem fog. De Zombori felkölt, 's kimondá, hogy ő, a' kijelentett okoknál fogva menni nem fog. — Csak azért csördíteni ostort, hogy *pattanjon* és hogy *mi* pattantsunk, nem nagy dolog. De valljuk-meg, olykor az sem rossz.

Consil. Szemere által Thewrewk nekem megküldé a' Magyar Pantheonnak 30 képét. Kimondhatatlanul örvendek hogy ez a' Gyűjteményünk van: de sajnálnám ha csak ezek a' fejek jelentek volna meg, 's elmaradnának azok, a' kiket még most itt nem látunk. Kajdacsit az Isten olly arcczal bélyagozta-meg [!], a' melytől borzadva fordul-el a' szem, 's a' mint hallom, neki haja is veres. A' Császár Sándor feje mutatja mely lelkü, a' Bittóé pedig a' Lavater' tanításai szerint rosszat gyanítat. Gróf Aurél azt hagyja hinnem, hogy Thewrewknél és Lütgendornnál jó emberek' fejei is vagynak hátra. — Matolaynál láttam a' Gróf Illésházyét, 's azt nagy tisztelettel látám, örvendve hogy annak a' Jónak képe is jó kéztől jó. A' Nagy Pálét Szögyényi Vice-Ispán Urnak ajándékuil hozta-meg Szolgabíró Kozma; az igen rosszul van dolgozva, ha talán hív is. A' Mivész össze tudja egyveztetni a' szépséget a' hűséggel, 's mindég igaz a' mit Lessing tanít, hogy a' *portraitban* fel kell lelni a' *lelket*; azt a' Nagy Páléban ugyan fel nem találhatni.

Gróf Aurél talán eddig elindult. Megígérém, hogy közleni fogom

a' Cserei Miklós' leveleit, 's azért ígérém-meg, mert a' Gróf szereti Csereit és Cserei Gróf Aurélt. Midőn Olasz-Országból visszaérkezik, venni fogja azokat.

Én alig várom, hogy pénzt csinálhassak, 's megyek Pestre, 's Bécsbe, 's ott töltöm az ős utolsó napjait 's a' farsangot, nem az öröm, hanem a' baj miatt. Három esztendővel hátrála peremet ez a' fatális Dieta. Tizenkét eszt. oltá nem látván Pestet és a' kik ott együtt laknak, új világba lészek általtéve, 's örvendek annyi derék ifjabb társaink' ismeretségeknak. Onnan gyakran fogod venni tudósító leveleimet. — A' Magyar Társaság számára tett Ajánlások dicsőségére vagynak Nemzetünknek; adja Isten hogy hasznára is lehessenek. Én most is azt óhajtom a' mit mindég; hogy a' könyvkereskedés dolga tétessék kedvezőbb lábra, 's a' dolog hagyassék minden idegen befolyás nélkül az Írókra. Ha az írás hasznot fog hajtani, minden azon lesz, hogy jól írjon, 's el lesz érve a' cél: az Academiák rontanak, nem építenek. Ezt meg tudnám bizonyítani, ha kellene.

Élj szerencsésen, tisztelt kedves barátom, házad népe' nyugalmas birtokában, mellytől olly sokáig valál elszakasztva. Gyermekeid, bár különbözőségekkel, hasonlítani fognak Aurélhez, 's így Te vagy a' legszerencsésebb atya, mind azok között, a' kiket ismerek. Augustusban én egy igen híres Orvossal ismerkedém-meg, a' Rimaszombatban lakó Tóth-Pápayval. Az úgy beszéllé hogy a' Szent-Vid' tánca ellen az Artemisia vulgarissal igen szerencsés gyógyítást tud. Le akarám írni a' módot, de nem engede kérésemnek. Az egyéb Orvosok azt mondják, hogy azt minden Orvos ismeri, és hogy hathatósbb szerek is vagynak.

Ajánlj, kérlek alázatosan, Ő Nagyságának a' Mélt. Grófnénak 's Comtesse Virginiének kegyességekbe, kiknek kezeiket mély tisztelettel csókolom, 's tarts-meg megbecsülhetetlen kegyességben.

örök tisztelőd

Kazinczy Ferencz mpr.

Ezen leveletem viszi Kenizlői Farkas Úr, ki épen innen indul. — Ezt a' tabellát csak azért teszem mellé, hogy nagyobb legyen a' nyaláb, 's inkább el ne vesszen a' levél.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 33. sz.]

4836.

Toldy Ferencz — Kazinczynak.

Moor (Fejér vgyéb.) sept. 11. 1827.

Kedves leveledet, Tck. Uram, tegnap előtt vettem. Köszönöm azt a szives készséget, melylyel sietél munkámat a Minervában megismertetni. Egy észrevételem van csak: a nyomtató nem késett, az megtette a magáét. Könyörgök, vond vissza e passust.

Amade figyelmedet nagyon megérdemelte. Derék átdolgozásodban, ha nem tévedek, a II-d. strópha által a darab egészen más jelentést kap. Tónusa, ítéletem szerint, tarkít. Beh méltó volna ez muzsikára tetetni! Rajta leszek hogy neki compositort szerezzek. De akkor a refrainnek maradni kell, s az képezi majd a kart. Ha Kulesártól meg tudnám kapni Amade manuscriptumát, a Tud. Gyűjt. ben bővebben megismertetném Amadét, s némely ismeretlen darabjait közölném a javából.

Mailáth Regéi kiadását megpróbálom actiákra. — A télen a szemorvoslásból magisteriumot teszek.

Gróf Lambergné Ő Nga szives meghívására vagyok itt, s kipihenem magamat a nyári kissé sok munkától. Egész nap a kertben olvasok, irkállok, gyakran ki-kirándulunk Bodajkra, Csurgóra, Csókakőre stb. Annál jobban megy majd a munka télen. Ő mint várom már a perczet, melyben szóval is meg fogom mondhatni, mily tisztelettel és szeretettel légyek

egészen a Tiéd.

[Megjelent a Kazinczy G.-féle kiadásban.]

4837.

Gr. Dessewffy Aurél — Kazinczynak.

Szent Mihály, 11. Sept. 1827.

Tekintetes Úr,

Vettem végre a' pakétot, 's benne a' Kiss és a' Tettes Úr levelét. Nem érthetem, hol állott olly sokáig — azomban örvendek hogy bármí későn vehettem. Kissnek irtam azolta, 's közlém vele

a' diéla resultatúmat. Felette becses előttem ezen tiszteletet érdemlő, 's valóban ritka érdemű Úrnak barátsága, 's nem lehet nem kívánnom hogy avval sokáig dicsekedhessek.

Holnap indulunk útnak — de nem olly messzire mint akartuk — mivel a' csupán tapasztaló útazásból oeconomicus és juridicus út lett. Így hát most az egyszer nem egyebet mint a' túl a' Dunai Vármegyéket fogjuk meglátni.

Küldöm a' Tekintetes Úrnak a' két angol nemzeti dallt: «God save the king» és «Rule Britannia» magyar fordítással. Atyám öleli a' Tettes Urat — én pedig ajálom magamat a' Tettes Úr' megbecsülhetetlen kedvezéseibe, 's maradok szünet nélkül való tisztelettel

a' Tekintetes Úr'
alázatos szolgája
Gróf Dessewffy Aurél.

Dokusnak — kit nehéz nem szeretni — legszívesebb üdvözlétemet.

Kivül: a' Monsieur Monsieur François de Kazinczy etc. a' Újhely.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 34. sz.] 1832

4838.

Guzmics Izidor — Kazinczynak.

Kazinczynak Guzmics
tiszteletét!

Pannonhalmán Sept. 20d. 1827.

Nem, édes barátom, a tőlünk, az az érzéseink elől, elvont valóságokat, mi a magok természetekben tellyesen soha fel nem fedtük, 's fel soha fedni nem fogjuk. Az ész pislogó világa soha fel nem világosítja azokat mi előttünk egészen. Van egy határ, mellyhez az észláng már többszer közelíté, de a mellyen túl minden erőlködése mellett sem hathata; a legvékonyabb homály és a tiszta fény közötti fátyol. A ki ezt el akarja vonni, az mind úgy jár, miként az a te Szaiszi ifjad jára. De azért szomjunk a Való felé, ez az égető szomj, a Teremtőnek legbecsesb ajándéka. Annyira legalább hajt bennünket

A levél zárlatán ép piros pecsét.

a Valóhoz, mennyire ennek megfogása, vagy érzése, megnyugtatósunkra, bizhatásunkra, reményünknek életetésére, a Szentnek, Jónak tiszteletére, szeretetére elégséges. Mik volnánk mi e nélkül a nemes vágy nélkül? mennyire lomhák, gyávák, kislelkűek, gonoszok, félig emberek csak! De a ki szomját egészen oltani akarván meg nem nyugszik, míg a Valót meg nem látja, mint a kelő napot, az barátom Való helyett árny után kapkod, 's a kétségeknek örvényekben veszen-el. Sejtéseknél fellebb emberi elme nem emelkedhetik; melylyeknek tárgyaikat midőn a kijelentés megszentelé, a sejtés hitté lőn. Ki ezen megnyugszik, boldog; ki többet akar, elveszen.

De Te bizonyosan nem fogsz ellensége lenni a szerény fejtegetésnek, 's a józan elméllésnek, melly bennünk a homályos sejtés gyengén világosítsa, érzelmünket ébressze; tekinteten épült hitünket erősítse; a mindenről kételkedőknek, a minden megfoghatatlant merészen tagadóknak ellenvetéseiket oszlassa: valóban azt tennem nekem mindig nagyobb igazom van, mint ő nekik az ellenkezőhöz. Ha én fel nem tudom egészen világosítani az elvont dolgokat, fogják e ők azoknak semmiségeket világosan megmutathatni? 's én az emberiségnek javára teszem a mit teszek, mikor azok nyugalunktól, egyetlen reményüinktől, melly talán egyedül csak maga fog jótévéleg velünk a sirig maradni, ingadozóvá tenni törekszenek. Ha ez az agyag illy szép vágyokkal, sejtésekkel, reményekkel gazdag, mennyivel gazdagabb az, ki ezt ezekkel élteti? 's nem teheti e, nem akarja e tenni, hogy azok valaha tellyesedjenek? Ha csak játékát nem tűzi velünk, bizonyosan fogja. Bé üresnek kell azon kebelnek lenni, melly ezektől megfosztaték!

Szégyellenem kell magamat, hogy az a lelkes levél, mellyet Te Ipadhoz írá, 's mellyet én Pesten elragadtatva olvastam, midőn a gondviselésről elmélkedném, eszembe nem juta. Miként tudtam volna én azt használni! ezt Te tudod; 's melly örömet fogtam volna használni, csak onnan is gondolhatd, hogy örömet elegyíték elmélkedésem közzé verseket, még a te apró szegeidnek is tudván hasznokat venni. Feledékenységem kémélve van megfenyítve általad, 's általam édesen bosszulva, ki azolta többszer végig olvasám 's gondolám az igen szép levelet. Szép, igaz, leveled Gr. Kornishoz is; köszönöm a gyönyörű ajándékot. — Voltaire által Ciceronak tulajdonított mondás valóban Római, 's talán épen az, mit Horátz ezekkel mond: *sume superbiam quaesitam meritis stb.* Ha nem csalódom a *superbia* itt az, mi ott a *gloria*.

Te engem kérdéseiddel kinezsz, melyekre magad jobban meg tudnál felélni, mint én; 's bizonyosan meg is feleltél, még minek-előtte tennéd azokat. Kérzed:

1) «Nem volt e okosabb a Görög, ki templomban csak könyörgött, prédikatiót soha nem hallgatott?» — Nem, édes barátom, bizonyosan nem. Krisztus intézetében legszebb, legboldogítóbb az élő mesteri kar, a folyton folyó tanítás. Ott a tanítás philosophia volt, mellyhez a nép sem nem értett, sem nem bocsátott; itt a nép iskolája a templom, 's melly jótévő iskolája ez a népnek, ha ügyes a tanító!

2) «Mit tartok én Horázt religiója felől?» — Soha én egyes személynek religiójáról nem itélek, mert itélni nem tudok; annál kevesbbé tudnék egy költőnek religiójáról csupán az ő költeményeiből itélni; mellyekből ha itélni kellene, Horázt, valamint sok más költő, a legreligioszusabb és a legvallástalanabb ember volna egyszerismind; most Bakkhus Venusz telhetetlen barátja, majd esküdt ellensége. De kérdésed elolvastatá velem Lessing Rettungait, 's örülök hogy olvastam. Én azért Horázt religiójáról itélni még sem tudok; azt tudom, hogy dolgozásai szerfölött tetszenek.

Tegnap volt nálam Tatai, ki Gr. Széchényinél ismét nevelő, azt cselekvé, a min igen örülök, hogy az ő nevendékje, és Ferraris Zichy fíja, a közönséges iskolába járnak Sopronban. Ez a Tatai el akará venni örömemet, hogy képed nem való másod, azt állítván. Bár mit mondjon bár ő, 's akárki más, a Te szád nekem olly édes képeden, mint szinte leveleiddben beszéded. — Mikor ölelhetlek?

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

4839.

Jankovich Miklós — Kazinczynak.

Pesth, 21. Sept. 1827.

Tisztelt Barátom!

Nem emlékeztetett, mivel soha róla el nem felejtkezém — de bokros Bajaim és foglalatosságaim háritásával fel gerjesztett egy reménytelen szerencse, melly Sallust Catilinájának Dugonics András által lett fordítását eredeti kéz iratában, s éppen abban, mely a'

könyv vizsgálatot is kiállá, kezemben juttatta, Plautusnak Menachmussával. — Örömet náladnál előbb senkivel közölni nem kívántam, sem vágyodtam, vélvén hogy még jokkor mind isméretét, mind használatát veled közölhetem. El is küldöm azonnal, ha más képen módom nem leszen, Trattnernek Tudományos Gyűjteményével, csak biztos embertől Nyugtatóványom légyen az iránt, hogy nyelvünk *Előliterátorjának* Dugonicsnak, a' Tudós Világ előtt még isméretlen Munkája, eredeti voltában Kazincezy kezében juttatott.

Barátom! folyton foly, és fogy az idő: 's úgy lázik sebessebben forog már nekünk a' Világ tengelye. — Láthatom e már valahára ohajtott személyedet? ígérted ugyan, és többszer, Lakóm léssesz — várom ezt esztendőök oltá, hogy Tégedet Museumomban — úgy mint a' Tudományok véd Angyalát önnön Templomában — lakhelyül be helyeztessetek. — A' mit negyven éveknek lefolytával kerestem, találtam, a' Tudatlanság' emésztő körmeiből ki ragadtam — a' miért áztam, fáztam, izzadtam, fáradtam, vagyonomat áldoztam, veled közöllyem.

Hídjed-el, nálam a' tisztelet, Szeretet és Magyar Nyiltszivűség vetekedni fognak: miként minden sajáttokkal udvarollyanak, 's adakozzanak kedves Barátyoknak, számot tartok azért ígéretednek tellyesítésére.

Múlt hónapokban Fehérvármegyében a' régi Intercisa helyén egy Mesterségessen kifaragott kép szobrot ástak ki a' Homokból, mellyet én meg szerzettem. A kő fehér igen kemény és felette nehéz, inkább is Gránit (noha a' fehér gránit szer felett ritka) mint sem Márvány. Nagy kárunkra feje nintsen, de mivel jobb kezét mellyin tartya — a' bal le cresztett kezire a' Stola tekerve, maga pedig mind Tunicával mind Togával fel ruházva, remek testi állást mutat, Ceresnek, vagy Vestának mind addig lennie vélem, míg a' Museumok rajzolatil között hasonló kép szobrot találván, az illyent más Isten Asszonynak tulajdonítottnak nem találom.

Most a' *Nemzeti Dalok* Gyűjteményével foglalatoskodom; ezeket négy Nemre osztván ki nyomtatásra készitem: több kötetekben folyvást ki adni szándékom, minthogy már ezeren felül gyűjtöttem. Minden kötetben 40. különös Énekeket úgy elő adni szándékom, hogy előbb 10. hős (Heroici Cantus), ezek után 10 erköltsi (Morales) — ismét 10 szerelmes (Erotici) és utóbb nyájas és gunyólo (Ludicei, et Satyrici) Énekek ki nyomtattassanak.

Légy, kérlek Barátom Te is gyámoló Segédem igyekezetemben,

és mind azokat, kik illyekben lelik gyönyörűséget, serkentsd a' még gyakorlásban vagy egyedül már csak kéziratokban lévő Daloknak közlésére, hogy azokat általam meg nyerhessem, ki már régtől nem látott vonyásaidnak tekintetere előre örűívén maradok

örökös tisztelő Barátod
Id. Wadasi Jankovich.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 28. sz.]

4840.

Zádor György — Kazinczynak.

Pest (Mészáros útsza 692) September' 28d. 1827.

Tekintetes Ur,

Különös tisztelettű jó Uram!

Kedves vala nekem, illy hosszú idő múlva valahára csakugyan vehetnem, kedves levelét. Hölygemmel, ki gyengelkedő egészsége miatt, négy holnapokig mulata szülőjinnél, a' múlt héten érkeztem ide; Schedel Móoron vala, 's csak ma adhatta kezemhez, a' 13d. Aug. irt barátságos sorokat. Ezen környűlmény mentse-ki vétségemet, hogy reájok e' korig nem válaszolhattam.

Fábián, csapongó örűmmel emlegeti azon szerencsűjét, hogy a' Tek. Urral harmadfél órát tölthetett. (Vajha én is részesűlhessek már egyszer, e' rég' ohajtott boldogságban!) Ő a' legtisztább lelkű ember 's nekem tizenegy év óta barátom, a' szó' egész jelentésében. Sziveink összhangzata soha sem zavarodott-még; de értelműnk az ästhesis' tárgyaiban, 's kiváltképen a' magyar nyelv' mivélése iránt, igen sokban különbözött. Őtet a' Pápai nyommasztó légkör, a' Dcbr. Grammatika' tekintete, 's a' Somogyi Gedeonnal volt szoros rokonság megmakacsították a' legvastagabb orthologismusban; 's csak mióta Horvát Istvánnal, 's a' Nagy Révai philologiai munkájival ismerkedett, kezd, öntudatlanul, siműlni ügyűnkhöz. De nekem e' baráti antagonismus, elejétől fogva felette sokat használt, 's ösztönöm leve a' fáradatlan tanulásra, hogy állatásaimat minél erősebb alapra építhessem. —

Én a' tavasznak, 's nyárnak nagy részét utazásban töltöttem. Május' utóján indűltunk-el Csepről, Vörűsmartymmal; Pannonhalmon,

és a' Pázmándi magányban Horvát Endre 's Guzmics' társaságában félnapot mulattunk. Guzmics' szobájában gyönyörrel szemléltük a' 'Tek. Ur' olajfestéki képét, mellyben én sok hasonlatot találtam a' John' metszetéhez. Pápán, Pápaynak már csak temetésére értünk. Dukában testvéremet 's Kehidán, a' Szala mellett, Deák barátunkat látogatók-meg, testvéröccsét az Országgyűlési követnek; itt láttuk azon öreg hű szolgát, ki a' Deákháztól két hétig hordott titkon élelmet J-ai S-ich Jánosnak,¹ midőn ott az erdőkön bújdoklanék. Junius' 15d. valánk Sümegegen Himfynél, 's valami két órát töltöttünk vele. Vörösmarty Július' elején jöve-meg Pestre, 's azóta szálláson mondat; most Eger' ostromát dolgozza Auróra' számára; 's ha elvégzendő, minden kéréseink' 's tanácsolataink' ellenőkre Székes Fejérvárra szándékozik az ügyvédi pálya' gyakorlása végett. Én sok szép órákat köszönök nálam mulatásának; a' napokban Bártfay látogatá-meg 's ma Czuczor az epikus Benedictinus, ki a' vak Béla idétti Aradi gyűlést dolgozza a' Handbuchba.

Auróranak már 8 felíve kész, és képei, mellyek Zalánból adatk. Nevezetesebb darabjai ezek: Alkonyének és Pipadal 's két vigjáték Kisfaludy Károlytól; Eger 's a' Magyar költő, mellyet alább közlendek, Vörösmartytól; — Izehez és a' Múzához Kazinczytól; — egy Serbus Romance 's Epigrammák, Vitkovictól; — Aradi gyűlés' egy éneke Czuczortól; — egy cbeszélés Paziazitól, — több jeles lyrai darabok Köleseytől, Szenvcytől, Bajzától. — Képek a' mennyire emlékezem:

1. Kladni' követsége Árpádnál (czímkép) metsz. Dworzack.
2. Hajna' fürdése. metsz. Rahl.
3. Ete a' tűznél. V. Ének 111—112. l. metsz. Kovátsch.
4. Laborezán és Antipater' neje és
5. Hajna a' sebesedett Ete mellett, metsz. Hoffmann. Mind Clarot S. rajzolatai után.

Urániát is nyomják már. Ez a' mint hallom négy képet fogadni 's Szeder Fábrián' redactiója alatt Horvát Endrétől 's Guzmicstól segéltetik.

Az országgyűlésen volt ifjak Nagy Pál' képét köre metszették, 's a' jelesebb honi Iróknak 's a' Tekintetes Urnak számára is egy egy példányt rendeltek tiszteletök' jeléül küldetni. Ezeknek elküldé-

¹ Japrai Spisics János Zala megye alispánja és követe 1790—1791-ben. — Zádor Gyula jegyzete.

sökre, sógorom, Thaly Antal, — ki a' Komárom Vármegyei Alispánal vala fenn, — vagyon megbízva. Ki is alázatos tisztelete mellett izeni, hogy mihelytt az ezen czélra szánt nyomtatványok Bécsből megérkeznek, a' Tek. Úr' példányát azonnal hozzám küldendi; 's én azt, Bártfay által, tüstént kézhez fogom szolgáltatni.

Ohajtva várom a' Tekintetes Ur' becses válaszát, 's hölgyem' és Vörösmartym' tiszteletök jelentésével, teljes boldogság kívánása mellett, tapasztalt kegyeibe ajánlott állhatatosan maradok

a' Tekintetes Úrnak

alázatos szolgálja

Stettner György mpr.

A' magyar költő.

Jár számkivetetten az árva fiu ...

[stb. mint Vörösmarty költeményei között.]

[Eredelije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 27. sz.]

4841.

Toldy Ferencz — Kazinczynak.

Pest, oct. 1. 1827.

Bocsáss meg, tisztelt Tek. Úr, hogy híred nélkül beadtam az Aurórába két derék satirácskádát: Izéhez, s A Múzához. Kisfaludy nagyon megszerette.

«Keresztos Bálint» románczát felveszszük a Handbuchba. Nincs literaturánkban e nemben hozzá fogható semmi. Tudósíts, kérlek, kívánsz-e benne valamit változtatni. Mennyi naivitás, mennyi édesség! s az a régi szín!

Fábián Gábor, ez a szívre, karakterre, hazafi érzésre és tudományra nézve ritka barátunk, Nálad volt: nem győzte beszélni, mint volt jóságod által elragadtatva! Ő nem első ki Tőled ily benyomásokkal jött el, de igen az, ki azt a hírt hozta, hogy rólam szeretettel emlékeztél. Vajha egykor meg is érdemelhetném azt!

Tudósíts kérlek, hol laknak most Buczy és Székely Sándor? — Ideje hogy nekik biographiai adatok végett írjak.

«Boldogitóm» című sonettedben 8. v. ez van: sőbemen. Írod: ne hagyjam igazítás nélkül. Nem állhatna-e helyette: sérv-emen?

Bátorkodom *verseidre* nézve két kérdést tenni: Nem maradhatna-e meg a «Tövisek és Virágok» e collectív czíme? Hires munkák rebaptisátiója, úgy hiszem, nem czélirányos. E néven ismeri e nevezetes könyvet a publicum; s mint ilyen az poesisunk, sőt nyelvünk historiájában oly factum volt, melytől ezt megfosztani nem szabad. Csak mint egésznek lesz annak befolyása teljesen érthető a jövődség előtt. Neked levén, verseim gyűjteményébe is eredeti mivoltában venném fel, mint egészet, jegyzőseivel együtt. Az az újiskolának teljes programmája. Én egészen más szempontból recensálnám, mint Szemere tette.

A másik: A ritornellben ez van: S bukdogtatunk, s nem tudjuk mint s miért: Eléggé nemes-e e buk~~d~~...? Hangja legalább kemény. S nem nyerne-e ama sor, ha e helyett: «s nem tudjuk» állana: «nem tudva»?

Íme a kézikönyvbe felveendő darabok sora. Azonban ez változtatást szenvedhet még mind a választásra, mind az elrendelésre nézve. Kérem a Te észrevételeidet is, és változtatásaidat, ha volnának.

NB. Verseid megküldött gyűjteménye koránt sem teljes. Ó ne légy szerfelett szigorú. Mennyi gyönyörű dolgokat mellőztél!

[Megjelent a Kazinczy G.-féle kiadásban.]

399133X

1827. DE. 18190. 179111

4842.

Kazinczy — Gr. Ráday Gedeonnak.

Méltóságos Gróf Úr,

Némelly fájdalom szókbán önti-ki magát, némellyikében elhal a' szív; 's ilyen volt az, midőn a' Méltós. Gróf Úr' szeretetre-méltó atyjának elholtát megértettem. Melly csapás nekem, ki a' nagyon nemes és tisztalelkű embert ifjúságunk oltá szerettem; most pedig életét különösen azért is ohajtottam, mert az a' szerencsétlen ház az ő karjai közt találta menedéket, megfosztva atyjától 's anyjától. A' Prónay Simon' és Nini' emlékezete, 's annak látása, hogy gyermekeik nem csak tőlök hanem egymástól is eltépettek, megfoszt minden gondolattól, minden érzéstől. Sok holnapokig küszködtem magammal, míg e' leveletem megírhatám; engedje-meg a' Méltós. Gróf, még most is hogy elnémuljak, 's elégedjék-meg hűségemnek azon bizonyosságával, mellyet a' Kassai Minerva tőlem ezidén a' 2dik Negyedben veve-fel.

Én három Rádaynak dicsekedhetém kegyességével, és a' Prónay Lászlóéval, 's ez engem ellentállhatatlan erővel vonszana a' Méltós. Gróf felé, ha ügyünk' szeretete egy más lánczot nem fonna is közöttünk. Kérem a' Méltós. Gróft őseinek emlékezetére, szeresse a' *mit*, és a' *kit* ők szeretének. Én minden alkalmat mohon fogok megragadni, mellyben a' Méltós. Gróf hajlandóságát megnyerhessem. A' három Ráday' és a' Prónay László' neveik tisztéve teszi [!] a' Méltós. Gróf Urnak, hogy az ő általok szeretett, 's kettejek által járt pályáról, mellyen már olly szerencsével fellépe, el ne térjen, sőt hogy fényekhez új fényt ragasszon.

Maradok a' leghívebb tisztelettel

A' Méltós. Gróf Úrnak

Széphalom, October 2d. 1827.

alázatos szolgálja

Kazinczy Ferencz mpr.

[Másolata a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 29. sz.]

4843.

Kazinczy — Szemere Pálnak.

Ujhely, Octób. 3d. 1827.

Édes Uram Öcsém, kedves barátom,

Szíves köszönetemet a' barátságos közlésekért. A' —¹ levelére nincsen szóm, mint arra sincs, hogy az élébe tétessék az én Naplóm-nak. A' — Criticájára volna, de belé útam a' perlekedésbe, belé még a' baráti magyarázatokba is, 's valljuk-meg, Döbrentei nem az az ellenkező, a' ki nagy kedvet csináljon a' küzdeésre; felelete az Élet és Lit. II. Kötetében nem azt mutatja, hogy a' dologért perel, hanem hogy magát igyekszik kikapni a' bajból. Az a' dithyrambuszi bérekesztés még bosszantja azt, a' ki ott nem azt kereste. — Azonban a' *Kapitány Szontagh Ur* Criticáját szó nélkül hagyni egészen nem lehet, 's én arra kérem Uram Öcsémet, hogy jegyzéseimet Kapitány Urral közleni méltóztassék. Sokkal jobb magával igazítani-meg azon két helyt, mellyen felakadtam, 's így szükség-telenné tenni a' választ.

¹ Az eredetiben is így, hiányjellel.

Kapitány Úr felakada azon, a' mit én Szalluszt felől mondotam: *Rosszul* szólla, hogy *szépen* szállhasson. A' külömben lelkes férfit *absolute rossznak* vette, a' mit én csak *relative rossznak* mondtam; tudnilik, a' mennyiben az olly szállást vétkes szállásnak, rossz szállásnak, mondják a' mi Grammaticagyártóink. — Nem tartozik ugyan rám, 's ki akadjon-fel azon, hogy más nem úgy gondolkozik, mint én, de a' Grammaticagyártók felől lévén szó, nem hallgathatom-el, hogy én őket a' Nyelvszokás meghatározásában olly hatalmú Uraknak' mint Kapitány Úr, nem nézhetem. E' részben vélekedésem ez: — Az Élet' Nyelvében a' változások magokban támadnak, ignotis auctoribus: a' Könyvek' Nyelvében a' tanácslatot az Író teszi, 's a' sanctiót a' jobb Olvasók' javalása 's a' jobb Írók' elfogadása, követése. A' Grammaticus Protocollistája a' végezeknek, sine voto, 's a' Nyelvnek Historicusa.

Kapitány Úr az én képemet és az én Antipószomét, de a' kihez engem a' szívnek sok kötelékei csatlanak, a' mit én felejtani sem nem akarok, sem nem fogok, így adja:

Kazinczy Nyelvünknek külsőképen való gazdagítását új szavak és külföldi szállások által sürgeti: — Döbrentei Nyelvünket a' maga belsőjéből, tős gyökeres természetével eggyezőleg, parancsolja kimiveltetni.

Midőn az Élet és Lit. II. Köt. I. 135. Uram Öcsém mondja, hogy nékem minden igyekezetem az volt, hogy Nyelvünket idegen szép formák és szállások által minél inkább gazdagíthassam, — gyönyörködve hallám a' szót, mert bíztam, hogy a' kik a' dolgot értik, hozzá értik a' mit Uram Öcsém nem mondva mond, hogy ez az én igyekezetem nem oda czélt, hogy én a' Nyelv' tellyes-vérűségét elkorcsosítsam, hanem hogy tellyes-vérűségét az idegen szépségek általvételével megnemesítssem, a' mit Rómának Íróji is tevének a' latin Nyelv' tellyes-vérűségével, mint Klopstock és Schiller a' Németben, tiltván ugyan a' verbríttozást, a' vergallicismezést, és még is szabadon szedvén-fel, valami a' felszedést érdemlé, 's Voss, ki a' Német beszédet eltölté graecismusokkal. De midőn Kapitány Úr itt engemet Döbrenteivel hoz Oppositióba, 's erről azt mondja, hogy ez a' Nyelvet a' maga saját kincsei által akarja gazdagítani, én pedig új szók és külföldi szállások által; akkor az Uram Öcsém által nékem adott magasztalás gyalázatommá változik-el, 's a' Kapitány Úr által festett képemtől eliszonyodom: Úgy tetszik, hogy

Kapitány Úr mind a' mellett hogy írása philosophusi Vizsgálónak, Elmélőnek bizonyítja, vagy nem ismeri Nyelvünk útját,¹ mellyet teve, eléggé, vagy nem emlékezik azokra, a' mik azon lármásan történetek. Soha még ember másnemű Soloecismusokat az én írá-somban nem talált mint a k a r t Soloecismust; soha még én nem szólottam úgy, hogy a' ki hallott, kétségbe vehette [volna], ha én nyel-vemet az anyám emlőjéről függve tanultam e, vagy mint idegent, később éveimben. Szeretném ha Kapitány Úr megolvassná a' mit én a' Tud. Gyűjt. 1817. XII. K., Anticritikámban, talán 1818., 's 1819. XI. Köt. mondtam. Nem azon voltam én, hogy Nyelvünk' saját kincseit ki ne ássuk a' föld alól; tudtam én hogy a' Magyar bányák-nak sok aranya van, és nemes aranya; nem azon voltam én, hogy a' Nyelvnek *tős-gyökeres természetével* ellenkezőleg gazda-gítassék a' Nyelv — (ez a' Nyelv' tős-gyökeres természete szeren-ceséllen kifejezés az én fülemben; szépen hangzik, nagyot akar mon-dani, de mit ad?) — én azon voltam, 's azt tanítottam világos szóval, hogy a' *magyar beszéd' ELSŐ érdeme abban áll, ha az magyar beszéd*; én azt tanítottam Él. és Lit. II. K. hogy öklen-dezi fülünket, a' ki *magyar szóval* beszél, de nem *magyarúl*; 's így azt szabad állitanom, hogy Kapitány Úr közöttem és Döbr. közt igazságtalanul vontak-i a' határlineát. — Én azt a' mit Kapitány Úr itt monda, így adnám:

Kaz. és Döbr. egygy értelemben vagynak, azt állítvát, hogy a' magyar beszéd' első érdeme abban áll, hogy az magyar beszéd legyen; hogy a' Nyelvnek saját kincseit ki kell fejteni, hogy abba olly szépítéseket, mellyek annak saját arcját, színét eltarkítanak, felvenni nem szabad. De itt kétfelé válnak, 's míg Döbrenteinek az az arc magyar arc, a' mellynek ajakát bajusz prémzi: K. a' bajuszost is, a' bajusztalant is elfogadja, csak belőle magyar lélek sugá-rozzék. Döbr. Egyszínűvé, Kaz. Sokszínűvé akarja tenni a' Nyelvet. (Charactersprache.) Döbr. semmit nem tűr a' min idegen szag van, bár a' szag és szín kedves: Kaz. kész elfogadni mindent a' mi idegen, ha szép, és ha nálunk is szép marad; mert tudja, hogy

Külföld termése volt a' rózsza is:

A' művelés belföldivé tevé,

'S Heszpéri eget szítt e' tetők' gyümölcse (a' Szőlő).

Epistolám Berzsenyihez.

¹ Itt e szót, *elégge*, kitörülte Kazinczy F.

Hijába mondom én Döbrenteinek, hogy a' Latin Írók, 's Virgil, Horátz, Szalluszt, maga Cicero, sőt az elsón kezdve az utolsóig mindenike, még a' *Constructiót is* általvivék nyelvekbe, 's értették mit teszen az, hogy az ő rossz szóllások az Olvasót édesen emlékezteté a' Görög Író czélba vett szavára: Ut vidi, ut perii, ut me malus abstulit error! — Et longum formosa vale, vale, inquit, Jola — hol még hiatust is ejte, hogy az által is *görögösen* szóllhasson — hijába kértem Dt, olvassa hát az idegent gyűlölő Klopstockot, a' tüzes Antifranzia Schillert, 's mondja-meg, nem hemzsegnek e mind az egyikben, mind a' másikban a' xenológiák. D. mind azzal nem gondol, hanem beszéli a' mit akar, 's megpederíti a' bajuszát. Csak hogy nézzük Sonettjét, 's ott is kapunk nem magyar szóllást; más-hol nála talán még többet.

Egy valaki nekem ezt írá minap: Wir Ungarn sind doch wahre Pedanten. Wir sehen immer auf die Lehren unserer Grammatiker, nicht auf das, was schön ist und frommt. Kérdjük, mennyire emelkedénk már azon az úton, a' mellynek megnyitását az én vétkemnek és érdememnek mondják ellenségeim 's barátim, 's hova fogunk még emelkedhetni, 's hol maradunk, ha Dt követjük, ki a' maga szegénységében pepecsgélésekre szorúl, 's eltortyadva fészkeli-el a' maga szélességében magát — lásd feleletét az Él. és Lit. II. K., melly az én Apologiám mellett (ugyan-ott) igen nagy Contrastban áll; én sietve, lobogva repülék végig tárgyamon, ő elúntatja hallgatóját, hogy bizvást elalhatnak predikatioja alatt.

Nagyon tartok, hogy a' Döbrenteiek misoxeniája olly patriotismus mint a' bajusz' szeretete, hogy ők szégyelnek tartozni valamivel másoknak. Nézzék hát az ollyat ne lopásnak, hanem spolia opimáknak; a' győztes nem szégyelt a' nyert karddal azok ellen élni, a' kiktől azt nyerte. —

A' Szép Írónak nincs főbb törvénye mint az, hogy írása *szép* legyen. A' gondolat tovább szövését Kapitány Úrra hagyom; egyedül azt jegyzem-meg, hogy én készebb vagyok azt hinni, hogy a' Világnak minden Verseghijejé kárára voltak a' Nyelvnek, mint azt, hogy a' német szóllásokból szótt REMÉNY (a' Szonett) kárára 's gyalázatjára van Nyelvünknek.

Én in praxi hibázhattam, tüzem sokszor elkapott, 's többet tettem mint kelle: de theoriámért felelek.

Mi Therezia napján restaurálunk, 's kérni fogom az Ő Nsga Titoknokját, hogy a' nyalábot Uram Öcsémhez vigye-le. Éljen szerencsésen, édes Uram Öcsém.

Octób. 5d.

Hozzá fogék a' Döbrenteinek adandó felelethez, és azt még Octóberben venni fogja Uram Öcsém. Mindazáltal jó lesz, ha a' mi itt megyen, Kapitány Szontagh Úrral közöltetik.

[Ercdetije a Szemeretár IX. kötetében.]

4844.

Kazinczy — Toldy Ferencznek.

Ujhelytt, Octób. 5d. 1827.¹

A' kedves Schedelnek Kazinczy baráti tiszteletét.

Ma veszem harmad nappal ezelőtt írt kedves leveledet, és mint-hogy adósod vagyok távollétem miatt az előbbire is, késedelem nélkül felelek, hogy a' mai postával mehessen. — Nem csak Ellingernek írtam, de írtam Trattnerhez és Thaisznak, hogy ha a' Minervában óhajtásod nem teljesítenék, én tartassam vétkesnek, és nem te. — Hogyan neheztelhetnék én azért, hogy Izémet és Tekintetes Tudós Kis-asszonyomat Aurórának áadtad, holott én örök életet kívánok Aurórának, Kisfaludynak pedig örök dicsőséget és minden jót, 's a' Theologusok értelmében vett örök életet minél későbben. — Sorban megyek leveled' czikkelyein, 's inhol Keresztes Bálintom, Variánsával, vagy inkább megigazítva; de azon megjegyzéssel, hogy soha nem reménylém, hogy az figyelmedet megnyerje. El akarám vetni; a' te javalásod megtartatja.

1. Feketeszemű szép hölgyecske, Röpülhetnék csak mint egy fecske, Még ma szállnék, szemed' láttára, Ablakod rostélyozatjára.

2. 'S addig dúdolnám ott énekem', Míglén megszárván esdekletem, Rejtekecskédbé befogadnál, 'S öledben nyugvó helyet adnál.

3. Nem kellene nekem bugocska, Hogy engemet benne tartás fogva, Mert bátor elüznél mellőled, Én el nem repülnék tetőled.

¹ Oct. 10. Nro. 34. — Toldy F. jegyzete.

4. Délben asztalodra röppennék, Étkes vidám vendéged lennék,
Megcsipegetném falatodat, Serlegebdből innám borodat.

5. Ha mikor letülnél rokkádra, Felszállanék annak gombjára,
'S olly búsan nyögném énekemet, Hogy könnyet hullatna szép szemed.

6. Estve ugyan ha álom nyomna, Elröjtezsném ágykárpitodba ;
De még hajnal előtt jó reggel Felköltenelek víg csörgésemmel.

7. Oh ki volna boldogabb mint én, Titkos kecseid' szemlél-
hetvén ! És ha klárizs szád csókolhatnám, Béla is irigyen nézne rám.

8. Jaj, de mint az árva gilicze, Ugy bujdosom én mostan nyögve,
Mert sebes szárnyaim nincsenek, Kik szép Margitomhoz vigyenek.

9. András alatt vérző buzgánnyal Vívok mindennap a' pogánnyal
Annak drágalátos véérért, Érttem 's értted a' ki onta vért.

10. És mikor karom a' csalmákat Úgy aprítja mint a' torzsá-
kat, Ezt kiáltom fel Jézusomhoz : Vigy Urunk egykor Margitomhoz.

11. 'S im lisztülni látom az eget, 'S rám a' nap szép sügárt
ereget, Jelengetvén hogy nem sokára Vissza viszen Isten Tornára. —

A' dálnak elébe és utána vetett hexameterek előttem még ma
is kedvesek, de azoknak el kell maradni, mert Horváth Ádámnak
emlékezete előttem kedves ugyan, de iszonyodom verseitől.

Fábián Úr felől azt hallani, hogy nem mené-el tőlem hidegen,
nekem nagy becsű hír. Könnyű annak megtetszeni, a' ki felénk meleg
szívet hozza.

Buczy Emil Piarista volt, azután Világi Pap. Báró Szeposy
Ignácz Erdélyi Püspök ötet a' Károlyfejevári Seminarium In car-
natae Sapientiae ban (a' név is sokat megér) Moralis Theologia
Professorává tette. Én Theol. Dogmatica Professorává tenném, 's
szeretnék lenni praelectióján. — Nagy ellensége a' Német Meta-
physicának, 's a' helyett a' Classicusok' olvasását tenné kötelelessé-
gül. — Szül. Máj. 6d. de nem emlékezék biztosan: 1785ben e, vagy
1786ban. — Rákosi Székely Sándor Unitarius Predikátor Tordán
Kolozsvár mellett. Torda nevezetes Mező-Város, a' Rómaiak idejében
Salinae nevet visele.

Nem szeretem a' *sérv* szót; sebemen antepenultima potest produci.

Helyesen ítélsz a' Tövises és Virágok Rebaptisatioja felől, 's
tanácsodat azzal köszönöm meg, hogy azt elfogadom. Decemberben
te és Stettner 's meghittjeim látni fogjátok Verseim kiseded csomó-
ját. Nem tudok nekik jó rendet adni, mert rá illik a' mit Gütthe

1 Az eredetiben tollhiba: *Digmatica*. *Magyar nyelvész társulat* A. 281

mond: Musterkarte anzusehen. Szeretném nyomtatva látni még még éiek. Az új darabokat egy új Kiadás felvehetné.

Bukdosg, vagy Bugdosg mind egy, mind nyaggat azaz nyakgat, faggat, a' fakasztgat. — Nem tudva ez helyett nem tudjuk — elfogadom.

Az ólommal megkeresztezett darabokra: — A' HIT SZAVA.

1. Az oktalan Bölcs titeket Istenek Tagadni akarna. De ti felette meg-Dördítitek bosszús ütéssel A' ropogó tüzeket, hogy Újhely —
 2. És a' Hegyalják' tornyai rengenek, 'S fortyanva csap-ki partjain a' Tisza; 'S ő sápadozva rogygan össze. Érzi hatalmatokat, 's tagadja. — 3. Ekként dühültek egykor az elfajult Tellusz' szülöttjei ellene-tek, De Zeusz Felkölt; futának ők, 's az ádáz Enceladuszt leteríté az Etna. — 4. Engem szerény szív vonsz tifeletek és Nem ingható hit, 's magzati (nicht gyermeki) félelem. Áld szenvedésim közt nyögésem: Áld poharom, ha virág övedzi. — 5. Az új' sötétét tiszta nap, a' fagyos Telet tavasz 's nyár váltja-fel, és az ősz Gerézddel ékesítve fűrtjeit; 'S ujra sötét jön-elő, fagy újra. — 6. Hadd jöjenek! ti gondotok az. Nekem Örvideni illik, túrni, reményleni. Ég föld szakadjon össze, szórja Lángjait a' Phlegeton; ti védtek. — TUSA-KODÁS, talán az az Ódám, melly e' szókon kezdődik: Reményem eltűnt. Ha az, úgy nincs variánsa. De a' 6d. Strophában ezt: jó tanács így kell nyomtattatni: Jó Tanács, etc. — NAGY GÁBOR-HOZ. lin. 4. Úgy mondja a' hír (punctum) 'S a' hír . . . l. 7. Hogy jó férj, jó atya, a' düh . . . lap 23. Természet' és Való' rosszkedvű férjijával . . . l. 38. Nem már mosolygó Tempéjít Geléének (Claude Lorrain, más nevével Gelée) circa finem: Gyűjts újra, 's a' kár ingrelje lelked'. SÍPOS PÁLHOZ. Két, két Isten van; és bizony nem egy! — Pusztító Döghalál' dandárja küzd. Estvéjén rá bukkan Szvat-Nikola. — Pirúlva költözött egy újabb honba (Londonba) — Alakban egy Rém. A' jó e, a' kaján e? — Ő nem értted ég; Adásaidra vágy, és fényt keres. De a' ki tőled vette szellemét — Környüllebegesz. Én rád ismerek Ez ál lepelben is. — Minket sötét bús éj ölelt körül, Melly semmi felderülettel nem ér A' szép új fényhez . . . Ez a' hatásra intéztetik, 's egésznek Szövénye (mint sövény, melly igazabban szövény) közt hat. Mellyet viszont hatás vonsz és taszít. Itt van vége a' Methaphysicázásnak, ezt követi egy — — — a' columna közepében. 'S most a' bérekesztés. A' Tünet szörnyű metaphys. etc.

SZEM ÉS SZÍV. A' szem látni tanult etc. Úgy de magam vagyok itt (nicht ott): ott életemet. Láss bizvást, sőt nézz, szemed arra van adva; de higgy is, 'S int szívednek szép r. h.

ANTINOUSnak elébe kell tenni ezen Artistai Epigrammot. (Winkelman e vagy ki, nem emlékezem biztosan, azt mondja, hogy a' Vatikán' Apollója a' győzödelem könnnyűségét adja, nem nagyságát): Jön, lő, 's győze; bukott a' szörny, az az isszonyu. Reng még Rogytában a' föld, 's még riadozza dühét. Ő pedig, a' Győző, nyugalomban lép fel az égnek Szent küszöbén, annak sokszori tapsa között. (most ANTINOUSZ).

Édes barátom, hadd rekesszem-bé leveletemet, mert még másoknak is kell írnom, 's estve van. — Élj szerencsésen. Decemberben Pesten leszek.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 134. sz.]

4845.

Kazinczy — Dulházy Mihálynak.

Ujhely Octobr. 5d. 1827.

Édes barátom,

Igen rosszul vagyok, 's azon felül fogfájásom kínoz, de még is az nap tettem meg a' mit tőlem az Úr vár, a' mellyen a' MST vettem. Senki Kovacsóczit nálamnál inkább nem becsüli, nem szereti: azonban ha szabad volna tréfálni, azt mondanám, hogy meg kellene körmölni ezért a' gonosz irásért. Ezt annál inkább kell csudálni, mert ő gyönyörű betűket fest. Az accentus neki nem ', hanem ', és '. Az i, ö és ü felett nem lehet látni a' két pontot. De számolni sem tud, a' 11 syllabájú sornak néha 13 vagy csak 10 syllabát ad, a' tíz syllabájúnak hol kevesebbet hol többet. Mint telik ki az ettől az igen lelkes embertől, a' jó Istenek tudják, mert azt ember nem értheti. De éljen szerencsésen édes barátom. Beteg vagyok; ez is nagy áldozat vala tőlem. Ellinger Úrnak a' Jelentést fel nem tevém, mert késő lesz. A' Minervába küldök egy nevezetes dolgozást.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 5. sz.]

Árnyékban láthatóan A

4846.

Kazinczy — Toldy Ferencznek.

Schedelnek Kazinczy szíves tisztt.

Imhol még ez, barátom, 's azon változásokkal, melyeket leg-utóbb tettem.¹ — A' Berzsényihez irt levelet nem kívántad, 's kérésémért e' részben semmit ne tégy; te jobban tudod, mit kívánnak vagy engednek dolgaid: de ezt szerettem volna nyomtatva látni mind poésisünk historiájára nézve, mind a' nekem kedves bérekesztés miatt. Az itt menőket add Szemerének kérlek. — Éljj szerencsésen. Octób. 10d. 1827.

Octób. 18d. — Nyugtalanul várom a' Regék kiadhatása eránt a' hírt. Küldd-fel a' német Originált, hogy Salamont tanácsod szerint hozzá dolgozhassam. — Verseimet viszem Pestre, 's kevélykedni fogok barátságoddal, ha méltóknak fogod a' kieresztésre találni, 's akkor a' képről is szóllunk. Éljj igen szerencsésen.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 134. sz.]

4847.

Kazinczy — Zádor Györgynek.

Ujhely, 1827. oct. 10.

Egy piaristánk holnap indul Pestre, 's egy két versezetemet viszi Schedel barátunkhoz. Így neked is írhatok ötöd nappal ezelőtt vett kedves leveledre.

Ha úgy fogadtok Decemberben, mint Fábán itt, úgy engem nálatok sok öröm vár. Én egyebet nem adhatok, mint meleg szívet, melly még a' hó alatt sem tud elhűlni, 's lelkem még megtartá ifjúságát. Mi lehettem volna csapásim nélkül!

Útadat irigylem, hogy Vörösmartyval tehetéd, és Guzmicshoz. Én ezt a' tiszta lelket minden levelével inkább szeretem. Szemere Miklós, a' Pál' sógora, benn a' gyűlésben beszélt velem egy két szót, 's dicsekedék hogy látta ezt a' barátomat, 's beszéllé, hogy ő nagyon szeret nevetni. Annál inkább emberem: mert én meg nem

¹ A melléklet hiányzik.

foghatom, a' némák és bús lelkek mit keresnek másokkal, holott a' mit szeretnek, inkább érhetik el magányokban. — Olajban festett képem 1794. hív képem volt: a' John' rezén soha nem leltem-fel magamat. Szerencsétlenebbül ő talán soha nem dolgozott. Pedig melly poetai festés a' Kininger darabja, mellyet másolt!

Köszönöm, 's igen nagyon köszönöm sógorodnak Thaly Urnak ajándékát 's indulatját, 's reménylem Pesten össze fogunk ismerkedhetni. A' mennyire tudom, Sógorod az, a' kinek az a' gondolat, hogy azt rajzoltassa 's metszesse, eszébe jutott. Mi az ember szív nélkül; mi tehát szívvel! Ebben áll igazi elsősege. Látjuk, hogy ez nélkül a' fej melly bectelen dolog. Csakhogy fej nélkül a' szív sem lehet az, a' mi fejjel lehet. Annál több tehát, ha a' kettőt, mint itt, együtt leljük.

Melly kár volna, édes barátom, ha utazásodat papirosra nem öntenéd! Én télben megyek Nagy-Szombatba, Bécsbe, 's onnan Pestre, 's annak, a' ki látni akar, az kedvetlen időszak: de még is meg fogom írni a' mit látok. A' ki írva hagyja, a' mit látott, századok mulva is láttatja a' mit láta, 's az a' gondolat érdemli a' munkát.

Az élet' Istene tartsa-meg hitvesedet. Elvesztése neked, a' kit holdogita a' szerelem, felette nagy csapás volna. Ajánlj barátságába, 's jelentsd tiszteletemet. Élj ohajtásod szerint.

[Megjelent a «Zádor György levelezése Kazinczy Ferenczessel» című kiadvány 100—101. lapjain.]

4848.

Toldy Ferencz — Kazinczynak.

Pest, oct. 12. 1827.

Vettem october 5. írt kedves leveledet. A tudósításokért, a versekért, vedd meleg hálámat. «Keresztes Bálint» a naiv dalok nemében mustra clöttem, és Stettner, és Vörösmarty, és többek előtt; s Te igazságtalan valál Magad ellen midőn azt elnyomni, s a publicum ellen, midőn e darabtól megfosztani akarád.

A pesti barátokat felszólítám a Regék kiadása végett. Minden reményem eltűnt. Most ott ébredt fel ismét, hol azt legkevesebbé vártam: Trattnernél. Ennél kérdést sem tettem, mert ismerem. De Kisfaludy tegnap tanácslá, közleném a dolgot Károlyival, Trattner vejével. Teltem azt ma, s ő hajlandóságot mutatott a dolog iránt. Épen most volt itt az inasa, s a manuscriptumot elvitte. Ha én ezt

a Károlyit rá nem bírom, hogy a munkát felvállalja, tudom hogy soha semmire rá nem bírom. K. szereti, hogy *Mailáth* a szerző. Ha elérjük ezélunkat, egy kis értekezést írok elébe a népregékről. Vajha oly boldog lehetnék, Tek. úr, hogy kívánságodat betölthessem!

Azt írod hogy verseidet összeszeded. Ennek felette örülök. Én az eredetieket egészen elválasztanám a fordításoktól, s emezeket mind a Poetai Berek czíme alá gyűjteném össze (a versekről szólok). Mint ohajtanék én módot találhatni verseid nyomtatására! A Regé-
kel mi történik, most még nem tudom bizonynyal; de verseidet, Tek. Úr, ha rám biznád, a magam költségén adnám ki, s talán Bécsben, mert a jövő nyarat egészen Bécsben töltöm. Szemere képed rezét nekem ígerte volt ezer nyomtatvány lehúzása végett a Kézikönyv számára: erre már nem használhatom, mert a Kézikönyv elébb lesz kész a réznél, de hiszem hogy verseid elébe is ide adja. Én azután életed skizzéjét, s literatúrai hatásaid historióját bocsátanám elébe; ez schol illőbb helyen nem állna, mint eredeti verseid előtt: mert itt Tenmagad, a Te tulajdon individualitásod, lép fel. — Evvel a kedves foglalatossággal szeretném bevégezni belletrisztai hatásaimat. Azontúl csak kenyértudományomnak lesz szabad élnem.

A következő vagy a második postával veszed a Regék iránt a tudósítást. Ha az kedvetlen lesz, hidd el Tek. Úr, hogy engem inkább fog búsítani mint Téged. Ha a Handbuch nem kerülne annyiba, magam adnám ki. A Salamonban foglaltatott versekre nem lettem fordítót, s magam hiába próbáltam. Ha szabad erre nézve véleményemet kimondanom, halljad: Kell-e az éneknek épen versnek lenni a regélőnek szájában? Csak a fogoly királynak románcza látszik verset kívánni, a Saengers Lied pedig, mely egészen a Niebelungenliednek tónusában van, Zrínyi-versben is nagy effectust csinálhatna. Öllelek T. Úr, s vagyok egészen a Tied.

[Megjelent a Kazinczy G.-féle kiadásban.]

4849.

Toldy Ferencz — Kazinczynak.

Pest, oct. 20. 1827.

Tekintetes Úr, a posta indul, s azért csak két szót. Károlyi Trattner veje, kinyomtatja a Regéket a maga költségén, két 18-adrét kötetben, hosszukás garmonddal, durchschossen, és csak arra kér,

hogy Mailáth Füredjét is, melynek originalját proxime felküldöm, fordítanád le. Szeretetedbe ajánlva magamat, vagyok stb.

[Megjelent a Kazinczy G.-féle kiadásban.]

4850.

Kazinczy — Gr. Gyulay Karolinának.

Tisztelt kedves barátném,

A' szenvedett csapás még azokat is a' szenvedők felé vonja, a' kik azokkal addig semmi szövetségben nem voltak: 's ime én, a' ki Nagyságodat a' tiszteletnek, háladatosságnak, barátságnak minden érzéseivel szeretem, most félre vonám magamat. Melly sok titka van a' szívnek, az életnek, imádott Lotti! és mint jár biztosan a' szív még ott is, a' hol nem érti magát! Valamikor írni akarék, mindég ellöktem a' tollat; mind az, a' mit tudtam volna mondani, nem volt elegendő a' Nagysád fájdalmát enyhíteni, nem csak arra is, hogy a' Nagysád lelkét szívetől 's annak kinjaitól elvonhassa; 's így készebb voltam hallgatni, mint magamat hidegebbnek találatni mint lennem kelle, mint vagyok. Lotti érti hallgatásomat is! — ez vala minden mentségem magam előtt.

Nincs Süsie többé! ezt kiáltom magamban, és ha Bárczay Ferencz barátommal összejövök, szó nélkül szorulunk egymás mellé-hez. 'S az az Angyal meg van tisztelve csókjainkban.

Mi az élet, édes barátném, az illy vesztésekben! pedig melly becse van annak minden más esetekben az előtt, a' ki használni tudja! — Türd, a' mit tűrni kell! ezt kiáltja az Ész. De a' Szívnek nincs füle ezt hallani.

'S én a' Süsie elvesztése oltá elvesztém B. Prónay Simont és Simonnét, 's ezeket öt holnap alatt, 's legközelebb ifjuságom' kedves barátját Rádayt. — Életem' utolsó napjait így keseríti-el a' Sors! —

Therézt régen nem láttam, levelét régen nem vettem. Elfásult az élet' sok csapásai közt ő is. Nem merem illetni, hogy panaszos hangot ne adjon. Kín azt ott hallani, a' hol nem segíthetünk.

'S melly sok szerencsétlenség mindenfelé. — Gróf Vondernothné szül. Splényi, testvére Ferencznek, az az Angyal, térdgombát kapott, 's lábát talán leszelik. Manczi, az az angyalibb Angyal, ezidén a' Hernádba esett-le szekerével, 's oda vezett volna, ha egyg úszni

tudó parasztasszony ki nem kapta volna. A' Vondernothené és Manczi testvérjeknek férje Gróf Sztáray Kristóf, elúnván iszonyú kínjait, gutától sujtott karjával kélszer lőtt magába; egyszer homlokát perzselte-el, azután fogát lőtte-ki, de meggyógyúlt. Már látom, mondá francia elevenséggel, az ördög sem kap rajtam. — 'S az Epidemia mennyi házat ejte mély gyászba! — Ha az életnek épen annyi 's még több örömei nem volnának, mint csapásai vagynak, nem érdemlené hogy éljünk. De hálátalan a' nagy Istenek eránt, a' ki felejtí a' vett jót, és csak a' csapást számítja-fel nekik. Én hálátlan erántok bizony nem vagyok. —

A. Gróf Dezsóffy Aurél e' napokban itt vala. Másodiksor látám, miolta a' Dietát és Erdélyt látta. Mint fejle-ki teste, leike. Ó a' legszébb ifju, ó a' legtanúltabb ifju, ó a' legnemesebb lelkü ifjú. 'S én, a' ki az ő atyját, anyját így tisztelem, szeretem, mint örvendek, hogy reményeik bétellycesedének. 'S szerencsés lesz e, a' hogy érdemi? Alig hiszem. A' jókat nem igen éri az, a' mit a' világ szerencsének nevez.

B. Nekünk e' napokban, Octób. 15d. és 16d. Restauratiónk vala. Consil. Szemere lemonda 37 eszt. olta viselt hivataláról, 's magát candidáltatni sem engedé, látván mit tesznek azok, a' kik az ő nagyságát nem tűrheték. Melly gyönyörű volt látni ezt a' valóságos nagyságot, melly magát a' *nyugalomban* tündököltette. Úgy néze ellenségeire, hogy ha idegen látta volna, nem tudhatta volna, hogy ő az, a' ki veszt. A' 24 eszt. Báró Vay Miklós leve első Vice-Ispánunk, egy gyönyörű, 's lelkes, igen nagy nevelést nyert ifju. Lónyai Gábor, a' Fő-Ispán' fija, Vice-Szolgabíró lett. Ennek testvére veszi a' Vay Ábrahám és Kazinczy Sophie leányát. Lakodalmok Január. 24d. lesz.

Gróf Csáky István, a' hajdani Kolozsvári Fő Ispán' Antal nevű testvérének fija Octób. elsőjén installáltatott Szepesi Fő-Ispánnak. Ollyankor az új Fő-Ispán a' maga Vendégeit Táblabírókká nevezi-ki. A' Gyűlés hallgatva fogadta ezeknek neveiket. De most kinevezé Borsiczky Trencsén Vármegyei Követet is, ki a' Dietát kénytelen vala elhagyni. A' név hallására három ízben zenge neki a' VIVAT, és sokan fel akarák emelni székestül, de ő azt maga nem engedte. — Ott vala Abauj Vármegyei Vice Ispán és Követ Comáromy István Úr is. Lőcsére a' legrövidebb, de legnehezebb úton ment, vissza egy hosszabb, de jobb úton. A' fenyvesek közt ott, a' hol Abauj kezdődik, egy Vendégfogadó áll. Közéltvén oda Comáromy, látja,

hogy ott 24 lovas ember gyűlt össze, 's meg nem tudá fogni, mit akarnak. Oda érvén szekere, elébe ugrattak, 's kocsija előtt mentek. Comáromy kérte, távozzanak; az szokatlan; az a Fő-Ispánt is csak installatiójakor illeti; de azok ezt felelték: *Mi tudjuk kötelességünket.* Meczenzóf Mező-Városhoz érvén egymás után ropogának a' Salve lövések a' Mozsarakból; a' helység házához Török Muzsika vezette-be, 's a' Meczenzóf [!] Notárius tiszta magyar beszédben köszönte-meg neki, hogy a' Vármegye Rendei várakozásának a' Dietán megfelele. A' vacsora készen várá. A' helyet a' Jászai Praemonstratensis Prépostsága bírja, 's a' Papok adák a' mozsarakat, a' szarvast és őzet, 's az czüst készületet.

Alázatosan kérem Nagyságodat hogy mind imádott Nagynénjét, mind Ő Excelljokat Gróf Bethlen Imre Urat és a' Grófnét, mind Dr. Gyarmati Urat, és a' Zemplény Vármegye Assessorát Fő Notár. Tek. Kis József Urat nevemben tisztelni méltóztassék. Ő Excejokat arra kérem, hogy parancsolatjok tellyesítésében ne tartsanak resteknek. Egyéberánt magamat ajánlom Nagyságodnak megbecsülhetetlen kegyességeibe 's maradok állhatatos tisztelettel

Nagyságodnak

Octób. 24d. 1827.

FERENCZ KAZINCZY

alázatos szolgálja

Kazinczy Ferencz mpr.

4851

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 5. sz.]

ESZTER VASZARVÁNYI KÖNYVTÁR

1827. 10. 24. 1900. 1900.

4851.

1827. 10. 24.

Kazinczy — Toldy Ferencznek.

Édes barátom,

Fogadd szíves köszönetemet mind azért, a' mit a' Gróf Mailáth' Regéjivel már tettél, mind azért, a' mit tenni ezután fogsz, 's add által tisztelem' jelentését Tek. Károlyi Úrnak, kinek igyekezni fogok megnyerni kedvezéseit. Kedves nekem a' kisded formátum, 's úgy hiszem hogy azt a' publicum örömmel fogja látni. Mi mindég csak újon kapunk, 's mindenbe belé únunk, mint a' gyermekek. Ne feledd a' mit ígérél, az Aesthetikai Bévezetést. — Mihelytt le lesz nyomtatva az első iv, küldd-meg, kérlek, Mailátnak Wesselibe [!], Nagy-

Szombat mellett, és nékem is. Füredet hozzá fordítom, csak küldd, a' Regék' német Origináljával, Salamon miatt. —

Mélt. Szilassy Úrral méne-le Zelinka nevű Clericus Pestre, 's általa küldék neked egy nyalábot a' mi Bártfainkhoz.

Közelít az idő, édes barátom, melyben meglátlak. Januáriusban bizonyosan. Jankovicsnak nem sok napok előtt vevém levelét. Csaknem könnyekre fakasztja jósága; nem hív hogy vendége legyek, hanem parancsolja azt. Kevélykedem barátságával, 's hálátlannak kiáltanám magamat, ha olly melegen nem fogadnám el jóvoltát, a' hogy azt ő nyujtja. Egy Epistolával igyekszem érdemleni, ha elsül; de ez a' fatalis Restauratio, 's a' tőlem várt sok munka úgy elfog, hogy nem tudom, mint jussak hozzá.

Élj szerencsésen, édes barátom, 's engedd mondanom, hogy nagyon szeretlek, 's hogy érzem, tőlem mit érdemlesz. Ujhely Octób. 24d. 1827.

Kultsár Urnak add által ezt. Nem merem neve alatt küldeni, félvén hogy a' curiositás a' levelet felbontatná postánkon. — A' Köncsnek szőlőra csinálj egy borítékot, 's tedd a' Pesti postára, franco, hogy az az elakadt ifju azzal is ne terheltessék.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 134. sz.]

4852.

Kazinczy — Guzmics Izidornak. [1827]

Guzmicsnak Kazinczy szíves tiszteletét.

1827. Ujhely Octób. 24d. 1827.

Két kedves leveledre tartozom néked válasszal, 's vádolnám magamat hosszas hallgatásomért, ha az csak restségből credne. Restauratiónk, mellynél rútabbat képzelni nem tudok, vona-el minden dolgaimtól. Én abban csak negativa részt vettem, és csak spectátora voltam a' készülteknek 's törtéteknek, de az meleg. Két gazdag és lelkes ifjaink, kik különben is elérték volna a' mit ahítottak, felsődíték a' voksolók' sokaságát, 's a' megrészegített csoport azt kiáltá, a' mit ezeknek Verbungosai akartak. Catilina és Caesar jelenének-meg itt is, 's az erőszak elfojtá a' szabadságot. A' jók le voltak verve, mint midőn annak a' gonosznak sergei áltjöttek a' Rubiconon, s Róma előre látá vesztét. Becsületes embernek iszonyú scénák.

Consil. Első Al-Ispán Szemere István megmutatá, illy esetben mit tehet egy nagy lélek. Látván haragosainak, irigyeknek törekedéseiket, elbűsűzött, 's nem is engedé magát candidáltatni. Tellyes nyugalomban jelene-meg köztök, 's arcza, mozdúlatai, szavai soha nem árultak-el ollyat, a' min ellenjei mosolyoghattak. Ecce spectaculum Deo dignum, . . . vir fortis cum mala fortuna compositus! A' tiszta, de lágy Szőgyényi nem bíra épen ennyi erővel. Annak nagy kimíveltetésü 's atyja lelkéhez hasonló lelkü fiját én Zemplénynek óhajtám. Látta hogy nem megyen a' dolog, 's előre kitörleté nevét, 's vissza mégyen Bócsbe. — De hagyjuk ezeket. Csak azt engedd mondanom, hogy én a' Restauráció alatt is utána is, nem csak nem tagadtam-meg azokat, a' kiket szerettem, de szerencsétlenségeikben még kevélykedtem azzal, hogy feleken állok. Nekem a' kakasszó nem hozza pironságot.

Abban, a' mit tanítanak, sok van, a' min nem lehet azt nem tenni, a' mit tenni nem szeretnénk, 's míg kidolgozzuk magunkból, a' mit belénk dolgozék holmi lelketlen ember, addig sokon kell keresztül esnünk. Én gyenge koru gyermekeimet eggyeránt óvtam a' setéttől mint a' világosságtól, 's csak a' szívnek akartam adni azt, a' mire szüksége van. Engedd mondanom, mint jára egy Bibliai eruditiojával paradírozni akaró Predikátor hét esztendő's Emilemmel. Eggy estve a' Hübner Historiájival mulattatá magát a' gyermek előtt. Én ennek széke mellől integeték a' Papnak, hagyná abba, de hasztalan volt. Mondám, hogy a' gyermek azt mind hallotta tőlem. Most az Izsák megáldoztatása akadt a' nyelvére. Azt én a' gyermekeknek nem mondtam. A' gyermek mozgásai magával-küzdést mutattak, 's midőn az a' lelketlen ember megszűnt, a' gyermek, ki el vala tiltva általam a' Grübelejtől, ezt mondá szörnyű gravitással, mert tartá tőlem: «Már azt — nem hiszem.» — Mit parancsoltam én Neked? kérdém; nem azt e, hogy míg gyermek vagy, Vallásbeli dolgokat ne feszegezz? Ime ez olyan. Most ezt nem értheted; ha megnőssz, érteni fogod, mint én. Addig elég tudnod, hogy a' bölcs és jó Isten nem parancsolhatja az atyának, hogy fiját ölje-meg; de például tenni-ki egy atyát, hogy a' parancsot tiszteli, nem illetlen Istenhez. —

Örvendek hogy Kornishoz irt levelemet rossznak nem nézed. Azolta megküldém a' Minerva' Kiadójának. Barátim azt, és a' Festichez írottat nem szeretik, hihető, mert pedestris a' beszéd és a' vers formája, 's benne francia józanság hallatja magát. Epistolában

jól áll az a' nem pompa, 's én készebb vagyok azt hinni, hogy a' német poesis alatta áll a' francziának, mint hogy a' Voltaire' Epistoláji nem szépek.

Tökéletesen meggyőzél az eránt, a' mit tagadtam volt, hogy a' templomokban predikálni is kell. Csak azt kell hozzá vetnem, hogy inkább nem, mint nem jól. Én ritkán jelenek-meg a' templomban, mert nem csak elvesztem életemnek két óráját, de olylly érzéseket is hozok-ki, a' mik külömben nem háborgatnának.

'S rendes, hogy én csak leveled' vétele olta vevém észre, hogy a' Horátz' religiója s az enyém egygy — a' Szivé.

Tatai nem emlékezhetik arczomra. Képem igen jól hasonlita hozzám 1795. 's nekem minden képeim között az a' legkedvesebb, és a' melyet John rézbe metszett; de John azon igen szerencsétlenül dolgozék; a' Kininger tuscholását kell látnod, 's csudálni fogod ecsetjét és lelkét; idealisált, szépített, de csak annyiban, a' mennyiben Művésznek kell. — Örvendek Néked, tisztelt barátom, hogy Szemerét láttad, azt a' tisztát, jót. Húsos ember, de nem corpus. Ki fogom élni magamat vele Pesten, Januáriusban. A' sógorkája, Szemere Miklós, beszéli, mely gyönyörű vidékre nyílik ablakod, a' mit örömmel hallék, és még inkább, hogy Te nagyon szeretsz *nevetni*. Engem annyi szenvedések a' nevetés' nagy barátjává tóvének; külömben összeroskadott volna lelkem. Hogy Vörösmartit, Fenyérit, Bajzát Te már láttad, azt neked irigyelném, ha neked valamit irigyelhetnék. Majd, majd, ha Pesten leszek! Mely örömek várnak ott engem!

Épen ma fogok felelni Jankowich Miklósnak, ki nekem két szobát, szekérszint, istálót ajánl, 's olylly forrósággal, melyet semmi köszönet nem tud meghálálni. Eggy temérdek gazdagságú embertől nem nagy áldozat: de attól szerettetnem, a' ki úgy ragyog a' jók között, mint Jankovics, igen nagy ok a' kevélységre. Non poterat esse humilis animi, quem boni ita dilexerant! mondja ezt maradékom, ha majd a' levelet olvassa. Én Bécsbe szándékozom és Nagy-Szombatba, 's Bécsben szekeret akarok venni, és ha Prank Tisztartótoknak (úgy tetszik, ennek hívják — öreg ember felejtí a' neveket) volna két kanca lova, mint a' mely szürkéje itt volt, Apátotokkal szeretnék alkuba ereszkedni, ha majd nálatok leszek. De az attól függ, hogy Pest mennyit hágy crszényemben.

Elj szerencsésen, édes barátom, 's Octób. 27d. emlékezzél

rólam. Hányszor láthatom-meg még felvirradni! Gyermeximnek szükség van életemre, 's ha a' sors ki akarná pótlani a' mit velem elugrata, még harminczig kellene élnem. Azonban a' Machina bomlik; szemeim ez idén nagyon elgyengültek. Egyedül lábaimat bírom régi épségekben. — — Szeder Fábiánt tisztellem, 's előre köszönöm ajándékát.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

4853.

Kazinczy — Nagy Gábornak.

Tisztelt kedves barátom,

Jánosi Sándor Urral összeakadék a' szüreten, 's tőle hallám, hogy az Úr nem csak férj megint, hanem megint atya is. Semmit egyebet mondani nem tudott. Nekem ez is elég, hogy ahhoz szives barátsággal gratuláljak, 's minden boldogságot óhajtsak. Felejtse-el, úgy szölván, egykori nagy boldogságát az újabban.

Vége lévén valaha már egyszer a' Dietának, én Januáriusban Pesten leszek, hogy Kázméri peremet, melly oda appelláltatott, és Máj. 30dikán 1825. levatába is ment, revideáltassam. Szörnyű dolog a' mit velem mind a' Sógorom tesz, ki perrel véteti-meg velem a' mi a' feleségemé, mind a' Sógorasszonyom, ki gyermektelen, és még is a' per' költségére csak egy fillért is nem ada még, 's helyette is én költök, hét élő gyermek' atyja. Pestről Bécsbe megyek és Nagy-Szombatba; mind Bécsbe, mind Nagy-Szombatba feleségem' dolgait sürgetvén. — Debreczenbe is kellene mennem, meglátni valaha a' pert. Ha Ő Excellja Báró Wécsey nem talál megkínálva lenni a' meliorátziók bennünket illető árával, úgy veszve van a' pör ezen defectus miatt, 's jobb lesz újra kezdenünk. Gróf Török József-nével, a' világtalannak Özvegyével, úgy végzénk, hogy vagy együtt kezdjük az újat, vagy ha nem kell kezdeni újra, hogy magát ő is ingerálja. Alázatosan kérem az Urat, méltóztassék engem postán mind ezek eránt tudósítani, hogy a' levelet ezzel közölhessem.

A' mi híres Restaurátiónk felől semmit nem írok, mert arról röviden nem lehet, 's itt lévén Prof. Tek. Péczeli Úr, elvitte a' hírét. Kétszer vala szó róla a' Kulcsár Ujságaiban. Azt az elsőt valami gyakorlatlan kezű ember küldé, a' mi ide tegnap érkezett, én. Száraz, de Ujságban nem lehet sok helytt [!] elfoglalni. Én feljegyeztem

volt minden Tisztviselő mellett, ha *lett* e, vagy *maradt*, 's azt Kulcsár jónak látá, kihagyni. Ha azt előre láttam volna, legalább in Summa tettem volna ki, hány van új személy a' Magistrátusban, hány régi.

Ajánlom magamat megbecsülhetetlen régi barátságába, 's maradok változhatatlan tisztelettel

Novemb. 10d. 1827.

alázatos szolgája

Kazinczy Ferencz mpr.

Ezt Szentés Fiscális viszi a' Consulhoz. Ma mingyárt indul. Alig vala időm ezt írni.

Octób. 31d. Lónyay Gábor és Kazinczy Istvánnak a' Beretőinek, Ottilia leánya, mátkák lettek.

Vay Eulaliának és Lónyai Jánosnak Január 24. lesz lakadalmok.

Kivül: Debrecino. Spectabili ac Perillustri Domino Gabrieli Nagy, ad Incl. Tab. Districtualem Procuratori, Domino peculiariter colendissimo.

1827. 10. 10.
29

Debrecini.

franco.

Nagy G. jegyzete: C. Török contra Wécsey. Kazinczy. Jött Nov. 21a 827. franco. Vél. Nov. 30a. d-o. Az párban ide zárt Actióban elhúzott sorok mutatják, h. minden liquidálándók, következésképpen a' melioratziók is ajánlva vannak. A ly. Leleszi exped. eránt már régen írtam, expediáltassa in t., az Extractusát tehettem a' Perbe. Az expediálándókat Leleszről újra ide zárom.

[Eredetije a M. N. Múzeum könyvtárában.]

1827.

4854.

Toldy Ferencz — Kazinczynak.

Pest, nov. 16. 1827.

Fogadd hálámat megbecsülhetetlen figyelmed újabb jeleiért. A Bártfayhoz küldött nyaláb régen kezemnél van, mely nekem is, Szemerének is igen kedves volt. Fenyéry tisztel, s ő is, én is szerencsétlenek vagyunk az által, hogy az újhelyi alkalmat elszalasztottuk. Ő Nagy Pál képét, én a Regéket, vittük Bártfayhoz, de későn. Vajha nem sokára új alkalom találkozónék. Trattner emberei

most felette el vannak foglalva, s így munkád hat hét előtt nehezen megy sajtó alá; de mennyire tölem függ, sürgetni fogom. Most azonban még nem; mert ő új garmondot vár, melyet autopsia után valóban gyönyörűnek mondhatok, s oly garmondnak, milyen még nálunk nem volt. De legyen az itt, majd nyakán ülök.

Kultsárnak azonnal által lön adva a correspondentia; Kőncsöt azonban nem lelik itt, nem ismerik. Kérdezősködtem mindenfelé, de hasztalan. Nem nyugszom meg, csak késő ne legyen.

Jankovich nem azok közé tartozik, kiket én szeretni tudnék; de valamennyire ki vagyok vele engesztelve azért, a mit Veled cselekedni akar. Engedd meg, Tek. Úr! hogy a netalántán hozzá irandó epistolára Kézikönyvem részire számolhassak. De persze már december közepéig kellene. Ne neheztelj, hogy leveleimben egy kérelem a másikat éri. Ím még egy: méltóztatással munkáidnak ide mellékelt catalogusát általnézni, s pótolgatni. Mihelyt ez meglesz, azonnal el fogom küldeni a Tégedet illető czikkelyt (mely a Kézikönyv második kötetének elseje lesz). Kisfaludy és Bajza tisztelnek. Amaz Aurórával kedveskedik; én azt Bártfaynál fogom letenni. Bajza nekem annyi sok évek után ismét vissza van adva: Pesten van most, s velem egy házban! a mi kimondhatatlan boldoggá tesz. Ajánlom magamat nagy becsű szeretetedbe.

[Megjelent a Kazinczy G.-féle kiadásban.]

1827. évi kiadás

4855.

Kazinczy — Toldy Ferencznek és Bajza Józsefnek.

Schédelnek és Bajzának szíves baráti idevzlésemet.¹

Kedves nekem azt látni, hogy Ti, kiket én annyira szeretek, együtt laktok. Januáriusban lehát együtt szorítlak szívemhez. —

Laistromodból nem igen marada-ki egyéb, mint a' Zemplényi Emlék' dolgában általam írt Relátio, mellyet Gróf Dezsőffy József Úr, kivel én valék kiküldve, minden igazítás nélkül subscribált. A' deák felírások a' Dezsőffyéi: úgy akarta maga. Ugy gondolom, az 1810. nyomt. Patakon. — Azt hittem, hogy egyéb írással leküldöttem a' Fő Notáriusnak, 's íme felkelvén íróasztalom mellől, a' kezemenél lévő csomóban legelőbb is az akad szemembe:

¹ 37. Megk. November' 25. — Toldy F. jegyzete.

Cserneki és Tarkói *

Gróf

Dessewffy József

és

Kazinczi

Kazinczy Ferencz

kiküldött

Táblabíráknak

Vélemények

a' Tek' Zemplény Vármegye

Rendeihez

a' Győrnél MDCCCIX Jún. XIV.

elesett

Vitézeknek

állítandó

Emlék dolgában.

Másodszori, megigazított Kiadás.

Sáros Patakon

Nyomt. Nádaskay András által 1811. lap 20 in 8°.

Azért kelle újra nyomtatni, mert a' Gróf hibát talált a' Typographus vétke miatt az elsőbb Kiadásban. —

Megjelent Vidához is egy Epistolám Trattnernél in 4° talán 1816.

Még van egy kis írásom, de a' melly nagy figyelmet érdemel; az *Anyám Élete*. — Ez Szemerénél meglesz.

Patakon nyomt. 1813. — Melegen jött szivemből. A' szokott gyászlevelek helyett. Guzmics azt írta, hogy azt kincse gyanánt nézi. — Nincs kezemnél, és így nem küldhetem-meg a' czímjét.

Nem hiszem, édes barátom, hogy neked megküldöttem volna Jankovicshoz írt Epistolámat, de a' melly csak félig van; 's így nem tartom haszontalan dolognak azt neked itt leírni. Azolta két űssel toldám-meg, de elvitt volna czéломtól. Az az Epistola nekem igen kedves, mert benne Horáti dévajkodás és melegség lebeg.

Megyek tehát, 's éltemnek karjaid közt — — —¹

[stb. mint a 4863. számú levélben.]

* nicht *tár*, sondern *tar*. — Kazinczy F. lapszéli jegyzete.

¹ Itt Kazinczy ez epistolának csak 50 sorát közli.

Szallusztot két fordításban adom; egyikét pompa nélkül hogy a' Döbrenteiek is olvashassák: a' másikat úgy, a' hogy egy lelkes másoló a' XVI. száz nagy Művészeinek darabos képeiket másolná, 's ezt mind addig nem, míg in 4to nyomtathatik, 's Kreutzinger által festett képpel. 30 esztendei dolgozásom érdemli, hogy fantaziám tellyesedjék. —

A' Mailáth Munkáját ne küldd. Januáriusban Pesten leszek. Addig itt az Archivum éjjel nappal úgy elfoglal, hogy egy betűt sem írhatnék. 'S minek tenni-ki a' könyvet azon veszélynek, hogy el is veszessen? —

Köszönöm hogy Kulcsár Urnak általad a' mire kértelek. Egy haszontalan ember megelőze, 's azt hitték, hogy azt küldtem én, 's már megvala a' nehezteles, míg a' másodszori megjelent.

Aurórát köszönöm annak, a' kit olly igen szeretek, tisztelek, sőt csudálok. Éljetek szerencsésen. —

Eggy valakit nem szerethetsz; úgy irod. — Nem csudálok azt, 's akarnám hogy érts. De engedd kérdenem, nem becsülsz e abban igen sokat, nem e igen nagyon? Nagy mesterség, kivált nekünk heveseknek, szerethetni a' mi nem egészen tiszta. De néha mi hevesek hibázunk, midőn szemeinket holmire be nem tudjuk hunyni. Szóval világosabban.

Szeretsz e a' VICZAY életéért? Minerv.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 134. sz.]

4856.

Kazinczy — Guzmics Izidornak.

Édes barátom,

Ezt el kelle vetnem, 's újra írnom. Kedvem jöve látatni Veled. A' Jankovich meghívása arra emlékeztete, hogy Meczén is meghívta Horáztot, és hogy Horázt azt a' gyönyörű launigt Episztolát írta neki, mellyben dévajkodó, de meleg lelke olly szépen festi magát. Két bohó történetet beszéll ő is; azt a' Calaber kinalót, és azt a' borbélyficzkót; 's az Olvasó előtt váratlan, hogy egy Horázt mint tudja a' köznép' száján forgó Anekdótot. Ez bátorita engem arra, hogy Episztolám' elején azt a' Kecskeméti jámbor Magyart, végén

pedig a' hosszú bajuszú 's összevagdalt képtű László Pál Kapitányt láttassam Jankowiczéval. László Pál valóban meglövé a' farkast. (a' Hegyalján farkas-bundának esüfolják a' miveletlen 's cseplyével és labodával benőtt szőlőt.) A' történet még tudja van.

Veszed észre, hogy én ezen Epistolámba szerelmeske vagyok ; de az nekünk Versifexeknek isméretes vétünk, ha tudnillik az olyan *vétek*. A' poetai bohóskodás után vedd azt a' ma vett hírt, hogy a' Kir. Tábla minden változtatás nélkül helyben hagyá azon ítéletünket, melly Sávári Soos Jánost, kinek pisztolya keresztül lövé Obristlieutenant Gróf Amadét, vétketlennek kiáltá, de vétkes hitvesét két esztendei fogságra kárhoztatá. Imádom értte az Istent. Bár a' házasság' szentségén pajzánkodókat gyakrabban érné ilyen. Sententia die Calonis, huc juvenes . . . non alienas permolere uxores. —

Másik ujságunk az, hogy Gróf Zsigray jó hozzánk, mint Kir. Commissárius, a' Restauratió történt vétkeket nyomozni. — De te élj szerencsésen.

Novemb. 23d. 1827.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

4857.

Kazinczy — Toldy Ferencznek.

Édes barátom,

Elvégzém Episztolámat, 's a' te intésedre, 's ma megyen Jankowiczhoz is. — Neked azt kell mondanom, hogy én László Pál Kapitányt ismertem ; a' miveletlen gazos szőlőt a' farkas-bundához szokták hasonlítani, és hogy ő a' szőlőt, mint farkast, meglötte, 's ott hagyta ; végye a' kinek kell. A' malacz-historiáját közönségesen beszélik, a' kik nem tudnak jobbat, 's Bécsbe először mennek-fel, 's látják, hogy az ott nem úgy van mint nálok. A' Quinque dies tibi pollicitusban is épen így van két bohó történet beszélve, 's nem átalom kimondani, hogy ezzel a' semmivel, a' Musa pedestrisnek ezzel a' kis ihletésével inkább meg vagyok elégedve, mint sok fellegezni akaró darabommal 's mások' darabjaikkal. Nem szerencsétlen játéka a' poetai Launénak. Ma tettem rajta az általad kívánt toldást, 's ma indul a' posta. Talán több törlést várt ; de az Epistolaris Múza szereti a' pongyolát. --- Megengeded, hogy arra kérjelek,

hogy ezt küldd-meg Bártfainak. Ne fáradj magad; dolgoz van; a' napok rövidek, a' sár nagy. Csinálj horitékot rá, 's tedd postára; vissza fogja küldeni. Restellem annyiszor leírni; mert magamnak is be kell írnom még.

Elfelejtém jelenteni, hogy Cserei Farkashoz írt Episztolámat Mártonffi József Püspök nyomtattatá-ki Kolozsvártt, ezt mondván Csereinek: *Mélt. Úr, Erdélyben kevés ember van, a' ki ezt értse.* De élj szerencsésen. Tudósíts metszeti e Szemere képemet. Inkább ne mint rossz kézzel. Nyomatják e már az ő 3dik Kötetét? — Bajza olvasá e Minervában a' mit a' Kunike és Romy Munkáik felől mondék? — Öllelek mind kettőtöket szíves barátsággal, való-ságos tisztelettel.

1827. Nov. 23d.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 134. sz.]

ARANYOS

GYÖRMEK

4858.

NYÍRÓ

MAJLIS

Zádor György — Kazinczynak.

Tekintetes Ur,

Különösen tisztelt jó Uram!

Második, harmadik kézből mindig későn veszem leveleimet; így legközelebb a' Tek. Ur 10d. Octóberi levelét is. Engedje meg tehát, ha alázatosan könyörgeni bátorkodom, hogy nekem szánt becses sorait, ennek utánna postán, 's egyenesen hozzám méltóztassék út-sítani *Mészáros utsza 692.*

Mirc Nagy Pál' képének nyomtatványai Bécsből leérkeztek, már a' Zemplényi városok közül senkit sem találhatánk itt, 's így a' Tek. Ur' példányát el nem küldhetők: de reméljük, hogy Bártfay Ur, vagy Farkas Károl, Consil. Szirmay Ádám' expeditora, azt rövid időn tehetendik.

A' mult napokban jelent-meg Fáy-nak «Két Báthory» című szomorújátéka, Erdély' históriájából; és Aurora is: de Uránia még nem jött-ki. Most más újsággal kedveskedni nem tudok.

Vörösmartym ez előtt egy héttel utazott Fejérvárra, feleinek 's beteg anyjának látogatásokra 's valami két hét múlva szándékozik visszajöni állandóbb maradásra. Vajha az ő ittlétében történék a' Tek. Urnak érkezése! Óhajtvá várjuk, ő is, és Schedel és Bajza

azon gyönyörű pillantatot, mely bennünket a' Tek. Ur' személyes ismerettségével fog boldogítani: 's könyörgök alázatosan, méltóztassék glottomachiai levélgyűjteményét is elhozni, mellyet ismernem, ha kedves nem lehet is, legalább az írók characteristicájára nézve, bizonyosan tanulságos lesz.

Ájánlom magamat tapasztalt szíves kegyeibe, 's hölgyem és sógorom tiszteletök jelentése mellett, állhatatos tisztelettel maradok Pesten Nov. 24d. 1827.

A Tekintetes Urnak

legigazabb tisztelője
Stettner György.

[Másolata a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 129. sz.]

[Másolata a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 129. sz.]

4859.

Zádor György — Kazinczynak.

Tekintetes Kazinczy Ferencz Urnak Stettner György
legszívesebb tiszteletét 's üdvezletét.

Örvendek, hogy egyszer, habár elkésve is, veheti a' Tekintetes Ur Nagy Pál' képét, kettős tanuját azon lángoló enthusiasmusnak, mellyel egy alig remélt jobb kor' ígérőji, az Országgyűlésen volt ifjak, a' hazafiui 's tudományos érdemeknek hódolnak. Sógorom alázatosan bocsánatot kér, hogy tiszteben illy késedelemmel kénytelenített eljárni, 's legszebb örömeinek fogja ismerni, ha a' Tek. Ur ezt, szokott kegyével, kedvesen fogadni méltóztatik.

Tudtára adám tegnap Tek. Bárfayné Asszonyságnak is, az áldott jóságu Asszonynak, az alkalmat, melly ezt vinni fogja, 's ígéré, hogy nem ereszti-el használatlanul. A' mult heteken szegény csúszos fájdalomokkal vesződött, mellyektől ugyan már szerencsésen megmenekedett, de most meg férje szenved a' füleivel. Tiszta lelkek, méltók az égnek legteljesebb mértékű kegyére.

Ájánlom magamat tapasztalt szíves kegyébe, 's kérem továbbra is szeretetét, melly teljessé teszi boldogságomat.

Pesten Nov. 26d. 1827.

[Másolata a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 129. sz.]

4860.

Toldy Ferencz — Kazinczynak.

Pest, nov. 30. 1827.

Nincs tehetségem elegendőképen meghálálni azon leereszkedő készséget és szíves bizodalmat, melylyel minden kéréseimet teljesíteni szoktad. Csak azt a bizonyítást vedd ezennel Tek. Uram! hogy voltaképen meg tudom becsülni azt, mit velem téssz. A két utolsó kedves leveleiddben közlött dátumokat használtam, s holnap után, azaz vasárnap, megy egy alkalom Zemplénybe, mely eleinte csak Kazinczy Józsefet akará látogatni, de utóbb ígéré, hogy Újhelyben is megfordúl; s ez viszi Stettner sógorától Nagy Pál képét, Szemerétől egy csomót, tőlem a Handbuchba készült biographiát, az Aurórárt. Kisfaludy kedveskedik ezzel, s tisztel. A biographiára mindent használtam a mit tudtam, s most arra kérlek, Tek. Úr! méltóztatnál melléje jegyzéseket tenni, s jelenteni mi maradt ki olyas, mit el akarsz benne mondatni, s mit akarsz belőle kihagyatni, mi elmondatot. Némelyeket fejemből mondék el, reminiscentiákból, s csak azért, mert tudtam hogy kezed a hibát meg fogja igazítani.

46c. Köncsnek nyomában vagyunk már, s a levél rövid nap múlva kezénél lesz. A 23-dikán írt levél csak tegnap estve jöve Pestre; abba hagytam a vacsorát, olvastam az epistolát, lefutottam Bajzához, és olvastam fenszóval, ismét, meg ismét. Mi *értjük*, s így lehetetlen, hogy ne szeressük. Mi is oly lépcsőre tesszük mint Tenmagad: miveid legjobbjai közzé. Az a humor! s az a sermo! Amabból Horácznak nem jutott annyi; s beszéde bizonyosan nem oly kellemetes, nem oly kecsesl pongyola — hogy jól választott kifejezéssel éljek — mint a Tiéd, s milyennek lenni kell az epistoláénak. Szaladék ma reggel Bártfayhoz; arcza elébb kibeszélte mint nyelve, mily gyönyörrel olvasá. Hölgye tapsolt. És szaladék Szemeréhez, s olvasám neki és hölgyének. Emennek tetszett, de én nem kérdem asszonytól, miért tetszik neki valami: erre az érzés nem felel; Pál előtt ez legszerencsésb epistolád. Lehet, de én azért nem tudom a régiebbeket kevésbé szeretni. Feledém mondani hogy Stettner is látta már, s nem kisebb becsülője nálunknál. De lesznek, Tek. Úr! bizonyosan, kiknek nem fog tetszeni, mert nem mindenki tudja, mik e nemnek postulátumai. Íme minap a Tudom. Gyűjteményben valaki az Élet s Lit. I. kötetét recenseálván, Szemere epistolájáról azt mondja, hogy kár hogy nem «fellengősb.» Beszéljen az ember ily aesthetikusokkal!

Szerencsétlen vagyok hogy a Csereihez írott nincs kezeim között; kitől fogom azt megkaphatni?

Mondám, hogy J—t nem *szeretem*; de nem mondám hogy nem becsülöm. Ha ő böles testamentom által gyűjteményét megtartja a hazának (azaz, ha meg fogja gátolni, hogy az el ne kótyavetyéztessék), ötöt sokáig fogjuk áldani.

Atyám azt beszéli hogy Viczay egészen olyan, a milyennek festéd; mert ő is ösmerte, s tisztelői közzé tartozott. Figyelmeztetted a Kunike recenziójára velem azt másodszer is elolvastatá, s csak ekkor vettem észre a Bajzára emlékeztető szokat. Ő sem előbb.

Én Miss Sárádnak, Galottidnak s Medeádnak nyomtatásaikat nem ismerem. Ki vannak-e nyomtatva? Hát Macbelhet, Tóled, játsák e 1790-dikben a magyarok?

Barátid, tisztelőid örömmel várják azt az időt, melyben látni fognak. De félnek hogy a nagy úr nagyon elfoglaland, s összebeszélének, hogy egész napokra és éjekre el fognak tőle ragadni. Tegnap előtt Fáynál Vitkovicsot lelém, s ők Kornishoz írt epistoládat felettebb dicsérték. Nekem is jó epistola, és nem csak franczia manierban, hanem franczia lélekkel írott épitre; csak hogy kevesebb könnyűséggel. Nem tudom minden többjeidnél inkább szeretni; de szép példája annak, mint tudsz minden formába simúltni. S Kornisnak talán épen ez a forma volt jó.

[Megjelent a Kazinczy G.-féle kiadásban.]

4861.

Nagy Gábor — Kazinczynak.

Tekintetes Ur

Nagyon tisztelt Barátom!

Az párban ide zártt Actiónak elhuzott szavai mutatják, hogy minden liqvídálándók ajánltattak. E magába foglalja a melioratiókat is. Nem kell tehát a Pert újra kezdeni; hanem csak a sokszor írtt Leleszi Expeditióra volna szükségem. Melly ebből áll:

1585. Protestatio Euphrosynae Parlaghy Consortis Joannis Ábránfy de Gerla super eo, qvaliter Eustachius de Feled velut Tutor prolium condam Ladislai Parlagi portiones in Parlag etc. etc. Francisco Félegyházy inscripserit. Fasc. 1o Nro 2-o anni 1585.

1753. Actorum Nro 2-do anni ejusdem Deductio authentica Genealogiae Familiae Vécsey e Familiis Csapi, Pásztóhy et Parlaghy.

1584. Introductorio Statutoriae pro filiabus Georgii filii Ladislai Parlaghy super portionibus in Parlag, Mártonfalva, Acsád, Geszteréd, Nádudvar, Angyalfháza etc. Statutoriarum P. Nro 146.

Ezzel régi becses barátságát ezen időkre is, mikor már Napunk hanyatlani kezd, a' legforróbb szívvel kikérvén, változhatatlan tisztelettel vagyok A' Tekintetes Urnak Debreczenben December első napján 1827

alázatos szolgája

Nagy Gábor mk. B. ri

Copia.

Inclvta Tabula Regio Districtualis Transtibiscana Judiciaria!

Humillime detegimus, qualiter abavo Nostro Illustrissimo condam Dno Barone Alexandro Vétsey de Hajnácskő pridem e vivis decedente portiones in Possessione Atsád ac praediis Parlag, Buzita et Márton Falva I. Cottibus Bihar et Zabolcs adjacentes, ac aliae post initam inter abaviam Nostram Illustrissimam condam Baronissam Susánnam condam Vétsey Spectabilis condam Baronii Francisci Török de Szendrő Conthoralem Coninteressatosque ejus Divisionem revindicatae, Divisionique nondum substratae, ac cuicunque sub Sacra Regni Corona adiaceant Cottui pro Actioni[bus] huic inclusis declaratae ac e Revelatione sub Juramento praestanda liberius cognoscendae nondum subdivisae essent, damno Nostro Gravi et manifesto. — Cum Autem taliter ad sangvinem redeuntia Bona Sensu 40, 41, 45: 1-ae et quidem Sensu 47. 1723 cum Fructibus medio tempore perceptis inter Fratres et Sorores, eorumque Successores, dividi deberent, Litteralie vero Sensu 138. 1647 sub Juramento revelanda essent. Iudicatu ex 28: 1715 ac 34. 1723. Inclvtae Tabulae Districtuali Competente. — Pro eo humillime petimus, Excellentissimum ac Illustrissimos Nicolaum et Laurentium Liberos Barones Vétsey de Hajnácskő intuitu Ratae Nostrae Linealis cum Fructibus Medio tempore perceptis, *erga refusionem tamen liquidandae ac nefors inhaerentis summae per nos praestandam, quam hisce offerimus*, extradandae pro Revelatione quidem reventandorum, ad Personaliter, in reliquo ad modo Solito Comparendum, in Figuram Inclvtae Tabulae Districtualis, pro uno brevi et competentem Terminum citari nobisque sensu citatorum et citandarum

Legum, imputatis nihilominus imputandis, Ius et Justitiam reali cum effectu administrari Perseverando. Ejusdem Inclytae Tabulae Districtualis, devotissimae Ancillae Sophia Antonia Francisci Kazinczy de Eadem, ac Susanna Mária Joannis et Dellevaux Spectabilium Dominorum Conthorales natae Comitissae Török de Szendrő. — Ad Inclytam Tabulam Regio Districtualem Trans Tibiscanam Judiciariam. Actionalis Libellus Introsertan. A. A. — Psen. 23ia Aug. 1817.

Anno 1817 die 23ia August sub sessione Tabulari in L. R. Cítte Debreczinensi Celebrata, praesens Libellus Actionalis praesentatus et publicatus est pro cujus Judiciaria revisione et discussione Terminus in diem 17am Novemb. A. c. et Subsequos Juris dies pref[eren]dus et Sig. per Antonium Farkas mp. Protocol. et surrog. Notarium.

[Eredetije Becske Bálint birtokában.]

non
ziviv o móbirtq

4862.

Guzmics Izidor — Kazinczynak.

malbon

Kazinczynak Guzmics
idvezlését.

teog 6818

Pannon-halmon Decemb. 2d. 1827.

Bátor mint ohajtom drága személyed tisztelhetését, mégis borzadok, ha elgondolom, hogy épen tél közepére rendelted utazásodat. A téli utazás már magában is alkalmatlan — emlékezzél Jézus szavaira, *Matth. XX. 21.* — hát ha hozzá gondolom ez ideinek kemény kezdetét, melly még keményebb középpel fenyeget; ezen fellül korodnak, bár melly virgoncz légy is különben, gyengeségét; utadnak tartósságát: hidd-el édes barátom, reszketek miattad, 's örömet feláldoznám látásodhoz vágyomat, csak hogy e veszedelmes uttól óvnád magadat. Mennyivel kellemetesb lenne utad a tavasszal! melly vigan járnám veled akkor meg mosolygó halmainkat, halmainknak virágos völgyeit; midőn most csak ablakomból fogom mutogathatni hó 's talán köd lepte vidékeinket.

Látod, édes Kazinczym, hogy én ezen utadnak tellyességgel nem örvendek; de ha már környülállásaid miatt nem halaszthatod, kérek minden szentekre, a legnagyobb vigyázattal, őrizkedéssel tedd azt; ne talán a nagy öröm, mellyet barátid körökben vársz, ezeknek forduljon szomorúságokra. — De mint fogok én örvendeni, ha egész-

ségben, épségben foglak ölelhetni! Azért szeretném, ha utadat Bécsből tennéd felénk, hogy annál kevesebbet kelljen azután félnem miattad. — Most többet nem irok; majd kibeszélljük magunkat, 's utánna még több leszen mit írunk egymáshoz. — Élj és utazz szerencsésen, Tisztelem egész nemes házatad.

Te nem feleltél, hová utasítsam bibliai hisztoriádat. Talán jó leszen minden esetre Szemeréhez küldenem? Ugyan Szemerénél fog reád várakozni Uránia is. — Lovakat nálunk csak alig fogsz nyerhetni; azt az egytet tudom, hogy kevésse, mint sem leveledet vevém, keresett egy különben kedves emberünk, 's nem kapott, minthogy ön szükségünkre is kevés nevedekett ez idén.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

4863.

Kazinczy — B. Prónay Sándornak.

Méltóságos Báró, Kamarás és Fő-Inspector Úr,
nagy tiszteletű Uram,

Bátorkodom a' Méltós. Báró Urnak bemutatni egy kicsinységet, de a' mellybe szerelmes vagyok; — nem rosszul hasonlít Horátnak egy közönséges javalást, csudálást nyert Episztolájához. — Dévaj és meleg. Őreg emberek, mint én is, szeretik emlegetni az apróbb történeteket, 's én a' Horátnak példájára (*Quinque dies tibi pollicitus me rure futurum*) két illyet fontam-be Episztolámba; 's mint Horátnak a' városi czifra körökben élő Meczénnek, falusit, a' nép' aljasából kikapottat; mellyet az a' kontraszt, a' mi a' László Pál' Kapitány vitéz lelke 's vitéz karja 's semmi culturája közt van, (ő a' Friedrich nevét Fidirignek mondja) — 's a' Kecskeméti lakos' történetében annak tapasztalatlanságában, ugymint a' ki azt sem tudá, hogy a' Német *cske*, 's a' *Mikli*, nem ingyen ada malaczpecsenyét, 's az ő nemzeti szent antagonismusában — mind a' két történetet naivvá, szívet érdeklővé teszi. Szerencsésnek tartanám magamat, ha a' Méltós. Urat egy két mosolygásra csalhatná; mert valljuk-meg, a' Bölcseségnek is kedves szempillantása az, ha az élet terhei közt, egytet nevethet; 's annál kedvesebb, ha olly valami által hozatik nevetésre, a' mi Horátra emlékezteti.

Jankowich, tudván hogy feleségemnek Eperjesen általa megnyert Successionális pere a' Kir. Tablára appelláltatott, és a' Dieta előtt kevés hetekkel levatába ment, 's így én a' Dieta végével Pestre megyek, még tavaly megszólíta, hogy szállást Pesti házainak egyikében vegyck. — Én Szemeréhez ígérkeztem vala, hogy minden üres órát vele tölthessem, 's nem vala szándékom a' Jankowich jószágával élni. De minckulána most újra megszólíta, készebb voltam feladni azon szép örömeimen, hogy Szemerével lehessen, mint Jankowich cránt hálátalannak találtatni. Nála szállok tehát, 's ezt jelenté neki Episztolám. — Bár Pesti mulatásom alatt az a' szerencsém is lehessen, hogy a' Méltós. Úrnál tehessem tiszteletemet, kiben maga, tiszteletes atyja, tiszteletes ipa, együtt kívánják hódolásomat.

Berzeviczy Gergelynek a' fija Ujhelyben Fő Notáriusunknál volt, most Vice-Ispánunknál van Patvarián. — Munkát szerető ifju. Kötelességemnek ismerém ezen hirrel a' Méltós. Urat megörvendeztetni.

Ajánlom magamat nagy tekintetű kegyességeibe 's maradok örök tisztelettel

a' Méltós. Urnak

Széphalom Decemb. 3d. 1827.

alázatos szolgája

Kazinczy Ferencz mpr.

Magyarországi Magyarok Társaságának

Levelezési Titkárságának

Magyarországi Magyarok Társaságának

Magyarországi Magyarok Társaságának

Magyarországi Magyarok Társaságának

Magyarországi Magyarok Társaságának

Magyarországi Magyarok Társaságának

Magyarországi Magyarok Társaságának

Magyarországi Magyarok Társaságának

Magyarországi Magyarok Társaságának

Magyarországi Magyarok Társaságának

Magyarországi Magyarok Társaságának

Magyarországi Magyarok Társaságának

Magyarországi Magyarok Társaságának

Magyarországi Magyarok Társaságának

Magyarországi Magyarok Társaságának

Magyarországi Magyarok Társaságának

Magyarországi Magyarok Társaságának

Magyarországi Magyarok Társaságának

Magyarországi Magyarok Társaságának

Magyarországi Magyarok Társaságának

Magyarországi Magyarok Társaságának

Útjában azzal éle, a' mit magával
 Hazulról vitt, 's Komáromban veve.
 De a' Wolfstháli Motozók kövér
 Sódrából, kolbászából, mind kifoszták,
 'S öt Riegelsbrunnban az üres tarisznya
 'S üres gyomor csapszékbe kergeték.
 Csak bort akart. A' fürge Kellner itt
 Malacczal kínálá-meg, és midőn
 Eggy portziót már felropogtata,
 Még egyet, ismét egyet tőn elébe.
 Becsületes legény a' Németecske,
 Mond György magában; majd ha az Isten egyszer
 Elhozza közzénk, 's ő is fenn-akad,
 Jóakarátja vissza lesz fizetve.
 Meglátja Mikli, mit tud a' Magyar
 Azokhoz, a' kik érdemlik, mutatni.
 De a' midőn halálkodásait
 Elkezdte, 's menni akart, Beczolt! kiált
 A' fürge Sógor. Akkor látta György,
 Mit térszen Riegelsbrunnban a' becsület.

Te nem fogsz engem porozgó malacczal
 Jól tartogatni, hogy midőn megyek,
 Házmastered rám nyujtsa tenyerét.
 De én sem mondom, hogy ha az Isten egyszer
 Felém vezérl, leróvóm a' rovást.
 Mint te nem átalsz vélem tenni jót,
 Úgy én nem a' jót tőled elfogadni.
 'S bár Szemerém is hí, bár Vitkovics,
 És Bárfaim, 's a' lelkes Fáy, készek
 Lakásokat velem megosztani,
 'S én nálók kényen 's nyűg nélkül lehetnék:
 Bár a' nem régen épült Zrínyi 's az
 Arany-Hajó szobájakat kinyitni
 Előttem is nem késedelmeznének:
 Őnkénytt repülök a' te karjaidba,
 És hogy te fogsz-el, büszkén hirdetem.

És majd, ha nálad lézsek, és ha majd
 A' szeretetre legméltóbb halandót,

A' tiszta főt és tiszta szívet, a'
 Kedves társalkodót immár kilaktam ;
 Ha majd esudálva nézem, mint levél
 Tizenkét esztendőök lefolyta alatt
 Te bölcs pazar, kincsekben gazdagabbá,
 'S irigyeddé lesz tisztelőd, barátod,
 'S a' nagy gyönyör megkönnyülésre szállít :
 Jer akkor, és vezess-el te Ferenczynk'
 Graphidionához, hogy felejtve mindent,
 De nem, hogy azt honunknak hős fija
 Teremté, esókom a' márványra szálljon.
 A' már-már hetvenesztendős öreg
 Eléggé ifjú még lánggra gyúladozni,
 Keblét ha szépség, és ha hon hevítik.

Most útamát Horvátunkhoz veszem,
 A' nagyhoz, jóhoz, szenthez. De te rántsd-el
 A' gondolatlant, és sugd ezt fülébe :
 A' négy fiú, három lyány, 's hitvesed
 Számlálnak minden órát; láss dologhoz. A
 Essél elébb keresztül a' pörön,
 'S öld akkor osztán szived' kényeit. HM

A' Burkus-háborúban egy Huszár-Tiszt
 Kinek csak két szemét 's hosszúra nyúlt bajusszát
 Hagyá meg épségökben puska, kard,
 Tört czommbal, karral, tére-meg Tokajba,
 Hogy szölejeit mivelvén, Istenének HM
 Élhessen; eddig a' világnak élt.
 De ő Tokajban is csak Kapitány, HM
 Nem szőlős-gazda volt, 's midőn vagy ő HM
 Ment látogatni mást, vagy mások őtet,
 Beszélgeté, 's nagy tüzzel, mint veré-meg
 Collin alatt ő a' nagy Fidriget, HM
 Berlinben ő mint volt Hadikkal, és
 Lódonnak ő mint nyert egy Schweidnitzot.
 'S László (mert ez volt vezetékneve,
 Pál a' kereszt) addig beszélgeté HM
 Collinját, Berlinjét, és Schweidnitzát, A

Hogy szőlejei kapálatlan maradtak.
 Szüretkor még is csak kiméne, 's látván
 Hogy más furmintot széd tőkéjiről,
 Sárgát, mint a' méz és arany, de néki
 Csak egrest ad a' parlag; és hogy a'
 Szomszédok szőlejei, mint a' mivelt kert
 Tisztán mosolygnak a' Néző szemébe ;
 De farkas-bundaként* a' többi közt
 Az ő parlagja, szürkén a' magas
 Gordontól és cseplyétől, pisztolyát
 Belé süté, 's kaczagva hirdeté-el,
 Hogy ő farkast löve; vegye, a' kinek kell
 'S tovább is hirdetgette Schweidnitzait.

Te sugd a' László Pál' nevét neki,
 És ha nem enged, üzzd Prokátorához.

[Eredetije a b. Prónay István péczeli levéltárában.]

NYIRHÁZAI

4864.

Szabó János -- Kazinczynak.

Tekintetes Tábla-Biró Úr,
 Különös kegyességű Jó Uram 's Drága Barátom,

A' Bibliai historiákat magában foglaló Kéziratot vettem. Akár-
 mely más tiszteességes úton és módon jött volna kezembe, azon igaz
 tiszteletből, melyel Szerzője eránt viseltetem, nem hagytam volna
 olvasatlan, mennyivel inkább, midőn ily meg betsülhetetlen bizodalom-
 mal küldetett hozzám.

Én tellyességgel nem tsudálkozom rajta, hogy Nemzetemnek
 koszorús Poétája Vallástanítói talentommal és ügyességgel is bir ;
 mert, hiszen a' Poéták, a' Régieknél, a' Vates nevezet alatt, a' Pró-
 fétáknak egy nemének tartattak ; kik mely meg különböztetett rang-
 ban fénylettek légyen a' többi Vallástanítók között, szent könyvünk-
 bőlis tudjuk. Mimódon tsudálkozhatnám már, továbbá, tsak azon

* A' Hegyalján, Zemplényben, a' míveletlenül hagyott szőlőt, a' dér által
 fakóvá festett dudvától, farkas-bundának szokták csúfolni. — *Kazinczy F.* jegyzése.

okból, azon, hogy későbbi esztendeiben a' Bibliai históriák' kidolgozását magához méltatlan munkának nem tartotta. Mint tudós keresztyén 's mint Édes Atya kétszeresen érezte a' munkának betségét és hasznát, a' mi a' Kéziratnak igen jeles és fontos Elöljáró beszédjéből világosan kitetszik.

Mint minden okos ember, énis az Elöljáró beszéden, sőt az első lapon szoktam kezdeni a' könyvet olvasni. Azt tselekedtem a' Kézirattal, sőt többet, mert minekutánna végig mentem a' munkán, még egyszer vissza tértem az Elöljáróbeszédre mind azért, hogy benne ismét gyönyörködjem, mind pedig, hogy tisztábban lássam, mennyiben felcél meg a' Munkának és a' munka annak. Kerekdedekben ki esett beszédet 's a' melyben úgy ki lenne nyomva a' lélek, mely az egész munkában uralkodik, alig találhat az ember egy könyv előtt. Épen azért félek mind egyiken, mind másikon valami változtatást tétetni. Pedig, hogy a' jó igyekezet gyümölcstöt hozhasson, szükséges lenne. — Az Elöljáróbeszéd igen mindent magában foglal röviden, a' mit a' dologról, nevezetesebb tekintetekben, mondani lehet. Elég hát annyit adni a' dologhoz értő, gondolkodni 's itélni tudó, tudományais bíró Szüléknek, Nevelőknek és Tanítóknak tanúságul 's előintésül a' végre, hogy a' Bibliai históriáknak jobb móddal léendő használására figyelmetesekké tétessenek. De csak ezeknek elég, nem ám a' többieknek, kik számosabbak. Mely kevés Szülék tanítják nálunk, még a' Belső emberek között is, kik reá érnének, magok gyermekeiket, 's mely kevesen bírnak a' meg jegyzett tulajdonságokkal! Mely kevés impulsust kaptak 's kapnak egész életekben arra, hogy az Oskolával, a' neveléssel többet gondoljanak, és a' Tanítók között, a' nagyobb Oskolákbanis, mely ritka dolog találni egyet, a' ki e' tárgyról méltóbb képen gondolkodott 's valami jobbat olvasott volna, mint a' mit az e'dig kezeken forgó Bibliai históriákból, azoknak Elöljáróbeszédjéből, tanult. Mit mondjak az Oskola-Mesterekről közönségesen? Pedig, ha valakit, ezeket kellene e'ben is valami jobbra tanítanunk; hadd gyarapodna általok, legalább vallásos formáltatásában, és mindenek felett a'ban, a' culturára nézve egészszén magára hagyatott köznépünk. — Hogy tehát ez a' jobb paedagogiai principumok után készült Munka közönségesen használhatóvá lehessen; hogy bételyesedjen a' Prof. Péterfi Úr jövendőlése: itéletem szerint, szélesebben ki kellene, az Elöljáró beszédben, terjeszkedni azon okok elő számlálásában 's meg magyarázásában, a' melyek a' Szerzót arra bírták, hogy a' nevezett Históriák' előadásában az e'dig követett

módtól eltérjen, 's a' melyekből gondolja, hogy azoknak tanítása így természetesebb, következésképen sikeresebbis, mint amúgy. — De engedje meg az én igen tisztelt Barátom, hogy részenként 's világosabban mondjam ki, a' mit akarok.

1.) Mindeneknek előtte kár vólt tsak az Olvasóra bizni annak megítélését, mi haszon benne, hogy a' Kézirat, vagy a' Könyv, a' Bèvezetéssel 's a' Harmadik részszel meg bővítettett. T. Adler Úr, kinek munkáját fordította T. Major József Úr, szép ily Nachtraggal: «Kurze Geschichte der Christlichen Religion und Kirche von ihrem Entstehen an bis auf unsere Zeiten» bővítette meg munkájának 6dik Kiadását, mely nékem meg vagon. — Aztis méltó lett vólna meg említeni, hogy a' Kézirat többet foglal magában a' Szent Históriákból, mint a' más kettő.

2. Valami újat 's valóban jobbat adván, mint e'dig adtak, nevelné a' munka betsét, ha a' Bibliai históriák' tanításának hasznos és szükséges voltáról rövid értekezés tétetne az Elöljáró beszédben. Tsekélység az, a' mit az e'dig kijöttekben olvasunk. Meg kellene állítani azt az igazságot, hogy a' gyermeki elmé' és szív kifejtésére is közönségesen, de legközelebb a' Vallásos formálásra, a' Vallás' tanítására, a' mennyiben azt a' gyermeknek tanítani lehet, legtermészetesebb, legalkalmasabb eszközül szolgáljak a' Bibliai históriák. — Azokból látjuk miképen és mit tanított az Isten, vagy, Fichte-szerint, valamely Okos Valóság, az embernek legelsőben, hogy folytatta tanítását, a' Keresztyén Vallás' világának elterjesztéséig. Én úgy hiszem, a' ki nekünk az Észet adta, legjobban tudta, hogy kell azt felvilágosítani; a' ki az emberi szívet teremtette, az tudja legjobban, hogy kell azt formálni. Az első embernek az Istenről semmi históriák nem beszéltek ugyan, hanem az Istentől teremtett, mindennel bővölködő, természet' látása és vizsgálása pótolta ki néki azokat. A' helyett, hogy egyes példákban mutattatott vólna meg néki, miképen munkálkodik az Isten bizonyos esetekben az ember' javára, az Isten' munkái tétettek eleibe. Az által vezetettett az Isten esmérétre, az Isten-ségnek eleven érzésére. Az által győztetett meg értelme az Isten' hatalmáról, böltsességéről és jóságáról, 's így származott szívében Isten eránt bizodalom, háládatosság és szeretet. Lelki szükségei, mellyek benne önnön természeti mivólta szerint támadtak, mind környülményei által gerjesztettek, ki elégítetttek. Így p. o. a' beszélés ösztöne véle született tehetsége, az állatokkal való társalkodása és más hangok' hallása által felgerjesztetett benne, kiis elégítettett ugyan.

azáltal, hozzá járulván az Okos valóság' segítségével. Felgerjedvén benne a' kívánság magához hasonló valóság' eránt, bé tellyesedett. — Az erköltsi érzés fel ébresztetett benne a' tilalom, annak által hágása és keserü következései által. Épen úgy esmértetik meg a' gyermek, a' Bibliai históriák' példáiból, az Isten' hatalmával, böltsességével és jóságával és szive eránta való bizodalomra, háládatosságra és szeretetre melegítettik. Épen úgy gerjesztetnek fel benne 's ki is elögitetnek a' lelki szükségek azok által, felélesztetik a' lelki ismélet figyelmetessé tétetvén az emberi gyengeségekre, hibákra, azoknak sullyos következéseire; meg tanulja mi a' rosszsz, mi a' jó, mi a' virtus.

Tegyük fel már, a' mi igazis, hogy az Isten a' Bibliát azért szereztette, hogy annak utmutatása után világositassunk és formáltassunk. Az egész Biblia többnyire históriákból áll. A' Dogma és a' Moral históriákba van beszöve, azoknélkül, egyiket mint a' másikat, meg érteni alig, vagy tellyességgel nem lehet. Következésképen nem dogmatizálás, moralizálás, nem Vallás' Compendiuma és kötelességek' rövid summája, hanem Históriák által akarta az Isten az embereket taníttatni. És hogy ez a' legjobb mód legyen, mutatja mais a' gyermeki ártatlanság. Mely figyelemmel 's elragadtatással halgatja a' gyermek a' Histöriákat! Mely könnyü ilyenkor szívét meg indítani, értelmét világosítani 's benne a' jóra szándékot lámasztani, azt meg erősíteni, kivált oly históriák' elbeszélése által, mellyek valósággal meg és úgy történtek, a' mint beszéltetnek.

Azt mondják, *jókor kell a' gyermekben felgerjesztetni a' vallásos indúlatokat, hogy állandók legyenek.* — A' Vallásos bényomások fundamentomai az *Erkölttségnek.* Úgy van; a' gyermeki elme és szív legalkalmatosabb a' Vallás' tanításának elfogadására, mert bizni az Anyában, és hinni annak néki természetes. Hogy szereti az Annyát, hogy akarja hálálni jóságát! ezeket az indúlatokat vallásosokká tenni igen könnyü. Az Atya és Anya után kell az Istenhez felemelni, és midön a' jó Istenről többet akar hallani, tehát a' vallásos formáltást mintegy kívánja, a'kor a' Bibliai históriák' beszéllését kell előtte kezdeni. Nem mást pedig, hanem egyenesen és tsupán azt, mert a' vallásos formálásnak az a' módja, mellyet a' Bibliában találunk, a' gyermeki korhoz legalkalmatosabb. A' vallásosság' elementumai az Isten és a' Jézus eránt való Tisztelet, Szeretet, Bizodalom, Engedelmesség és Háládatosság. Már a' mely gyermek Szüleinek szavára hiszi a' Bibliai históriákat, lehetetlen, hogy benne azok az indúlatok fel ne gerjesztessenek és meg ne erősítsenek. Az Isten' és a' Jézus'

hatalma, böltsessége és jósága körülállásosan adatnak azokban elő, más, más formákban, ismét meg ismét, elő fordulnak az azt bizonyító esetek. Az Isten' változhatatlansága világosan ki mutattatik, mert mindenkor úgy bánik az emberekkel, mint az ő indúlatjok hozza magával. Számptalanok az emberi erőtlenség' példái, mindenütt jelen van az isteni segedelem, mikor arra a' szükség legnagyobb. — Gráditsonként mégyen elő a' jóban a' nevekeds, valamint a' rosszbanis az alásülyedés. Hány gráditsonkon gyakoroltatott az Ábrahám hite, míg fíját meg áldozni kész lett. Így gyakoroltattak Jó'sef, Mó'ses, David.

Sokan azt tartották, 's mais vélekednek még úgy, hogy *tsupán a' Bibliai históriák által nem lehet a' Vallásban fundamentomos tanítást adni*, azért nemis használják azokat. De helytelenül vélekednek és tselekesznek. Mert, ha azt tartják fundamentomos tanításnak, midőn az igazságok egy systemában adatnak elő, ez a' mód a' gyermekeknek nem való. Más a' fundamentomos tanítás a' Mathesisben, a' Philosophiában, más a' Vallásban. Azok Tudományok, a' Vallás nem az. Azokban szükség a' Tudományt öszve köttésében, folyó rendben tanítani. Itt, ha a' gyermeknek annyi esméretet adtunk az Istenről 's a' Jézusról, hogy a'ból hit és szeretet származik benne erántok, a'kor meg van a' Vallás fundamentoma vetve. Az pedig legbizonyosabban megesik a' Bibliai históriák' tanulása által. Ha azon fundamentom nélkül szükölködik a' gyermek, hasztalan reá nézve az egész Dogmatikának tudása. A' *Katechizmusokban*, úgymond ezek, *vagynak elő adva a' mi hitünknek ágazati 's vallásunknak egész épületje, azt kell a' gyermekekkel kezdeni.* — Helytelen lenne az, mert a' Katechizmusban foglalt igazságok a' Morált kivévén, tsaknem mind a' Bibliai históriákból vétettek, úgy hogy a' mely gyermek azokat jól tudja, a' Heidelbergai Katechizmusban alig talál mind öszve 15 kérdést, a' mit még nem tudna. Mely szerint a' Katechizmusokból akarni taníttatni a' gyermekeknek a' Vallást, annak fundamentomait, anynyit tenne, mint a' Botanikát a' Linné systemájából, és nem a' szabad természetben, az egyes plánták vizsgálásából. A' Bibliai históriák a' fundamentom a' Vallástanításban, a' Katechizmus arra épült Egész. Ez a' nagyobbaknak, amazok a' kissebeknek jobbak. Még a' katédrából is a' Bibliai históriákba öltöztetve kellene a' Vallásbéli igazságokat előadni a' Köz népnek, az emberi kort ért gyermekeknek, több figyelmet fordítanának a' Tanítóra, többet tanulnának jobbulásokra.

Vagynak, a' kik az *Erköltsi tanításokban*, a' kötelességek magyarázásában helyheztesik a' Vallástanítás fundamentomát. De helytelenül ezek is, mert, ha a' gyermek egyszer az Isten és a' Jézus eránt bizodalommal és szeretettel van, az ő parantsolatja vagy intése, minden okoskodás nélkül, többet fog a' gyermek szivére és akaratjára tenni, mint a' mi egész Morálunk.

Itt is kárt akar tenni a' Szektáskodás' lelke 's azt állítja, hogy a' *Bibliai históriákból tanítatván tsupán*, a' gyermekek a' Vallásra majd sem *Reformatusok*, sem *Lutheranusok* nem lesznek, 's könnyen lehetnek *Ariánusok*, *Socinianusok*, *Arminianusok* sat. — lennének 's lesznek is igaz, jó kereszttyének. Könnyű őket később arra meg tanítani, miben különbözik a' többiektől az a' Felekezet, melyhez tartoznak. Ha igazán szivébe vette a' gyermek a' *Bibliai históriákból* a' tudományt, nem könnyen hajlik el a' hibás hitre, mert könnyebb egy szónak vagy egy sententianak az értelmét elfatsarni, mint a' *Históriát* erejéből kivenni.

Azt is mondják továbbá: *A' Bibliai históriákban sok jön elő*, a' mit a' gyermekek meg nem érthetnek, még a' magyarázat után is nehezen, mivel ők a' régi *Nemzetek históriáját*, *lakhelyeknek geographiáját*, *szokásaikat*, *polgári rendtartásaikat*, *alkottatásokat* nem tanulták. — *Régiségek tudása*, *emberi esméret és philosophia* kell a'hoz sat. — Azt tartják a' *Catholicus Papok* az egész *Bibliáról*, azért mondják a' *Népnek*: «Ne olvassátok azt, hanem a' mi szavunkra hidjétek, mi van benne.» Meg lehet a' *Bibliai históriákat* kevés magyarázattal érteni, mihelyt emberi együgyűséggel, embereknek vagy gyermekeknek és nem *Tudósoknak*, *Írásmagyarázóknak* beszéltetnek. Annyit kell a' gyermekeknek azokból mondani, a' mennyit meg érthetnek idejekhez, meg fogásokhoz képest. Nem tzelünk általok tudományt önteni beléjük, hanem vallásos indulatokat gerjeszteni gyenge szivekben. Nem egy időben folyvást, hanem több időközön keresztül kell azokat a' már érettebb 's ismét érettebb gyermekeknek beszélni. Így, hovatovább, többet meg többet lehet nekik azokból adni. Egyebb [!] aránt mennyit tanul a' gyermek könyv nélkül, a' mit később ért meg 's a'kor veszi hasznát hogy megtanulta. — A' *Kézirat* igen tzeléranýosan dolgozott *Bévezetésében*, ezen nehézséget elhárítani igyekezett.

Különösen az *Új testamentomi Históriák'* tanulását azért tartják némellyek szükségtelennek, mivel a' *Jézus'* tudományát az ő *életé'* *históriájú* nélkülis meglehet tanulni. — Nem úgy kell a'

Jézusról gondolkodni, mint más Morált irt Tudósokról, kiknek munkájok nagyot veszít előttiünk tekintetéből és betségéből, ha temérdek gyengeségeikre, tetemes hibáikra figyelmetesebbé tételünk. Jobb ezeknek életekről semmit sem tudunk. — A' Moralisták megmutatásokkal támogatják állításait. Jézus azt nem teszi, ő szavára kívánja a' hitet: *Én mondom néktek* sat. tehát hidjétek. Ha már szavára kell hinnünk, nemde nem szükség é közelről megismerünk, látnunk, tudnunk, kinek hiszünk ily általán fogva. Honnan esmérjük meg inkább, mint egész élete', halála' és feltámadása' históriájából. Hogy szeresünk, hogy tiszteljük azt, hogy bizzunk benne, hogy engedelmeskedjünk neki, ha nem esmérjük. Sok izben mondottuk pedig, hogy, ezen indulatoknál fogva, többre lehet a' gyermeket vinni, mint minden tekervényes okoskodások és ketsegtetésekkel.

Hogy ezekben a' Históriaokban *sok a' tsudálatos dolog, sok a' tsuda mindenütt*, az nem gátolja a' gyermekben a' hívést, sőt inkább az támaszt benne hitet. Mert helyesebben érzi azt a' gyermek, mint mi, hogy a' hol egy hatalmasabb valóság munkálódik, ott nints hihetetlen dolog, ha *tsuda* is az. Mintegy előre felteszi, hogy olyankor nem lehet meg határozni, mi eshetik meg természetesen, mi nem. Az ártatlan gyermek, Szüléinek szavára, mivel azokat szereti, azokban bizik, úgy szolván, erköltsik épen azokban él, könnyebben és erősebben hiszen mindent, mint mi, felnöttek, hiszünk valamit, minden históriai erősségek' bizonyítására. Nem ok nélkül mondotta Idvezítőnk a' gyermekokról: illyeneké a' Mennyeknek Országa. — Valaki úgy nem vészi az Isten' Országát mint a' kis gyermek, semmiképen nem megyen oda bé. — De légyen úgy, a' lelkesebb gyermekek, kivált a' fjak, a' tsudálatos, előttök egészszzen új dolgok körül bizonyosan fognak tudakozódni 's oly kérdéseket tenni, a' mellyekre feleletül a' tsudákat kellene meg fejtenünk. Illyenkor a' Mesterségi csudákról a' természeti csudákra kell őket vinni, és mikor itt meg tanulják, hogy előttiünk, emberek előtt, mindég lesznek csudák a' természetbenis, az az dolgok, mellyeket mimódon történnék, által nem láthatjuk, a'kor vigyük által őket a' Bibliai csudákra. Tegyen az ember, az olyan gyermek eleibe, valami jeles Mesterségi Mivet p. o. egy órát, mely az időnek legkisebb szakaszait is mutatja, musikál és más jelességgel is bir, 's tudakozza tőle, érti é, hogy esik az meg? A' gyermek, természet szerint, azt fogja mondani, hogy nem érti. De érti a' Szerzője, 's őis értené, ha a' végre többet tanúlt volna. Tegyük arra figyelmetessé, hogy fejtődzenek ki a' fák' és virágok'

bimbói, hogy leszz a' bimbókból szép, színes, jó illatú virág, gyümölte, mag sat. Hogy foglalja magában egy kis mag a' belőle leendő nagy fát. Hogy leszz két, egymás mellett álló plánták közzül, melyek ugyan azon földben, ugyan annak nedvességével élnek, ugyan azon nap süt rcájok, melegíti egyeránt, egyiknek jó, másiknak kedvetlen illatú virágja, egyiknek édes, másiknak keserű gyümölte? Hogy leszz a' hernyóból pillangó, a' tojásból csirke? Mutassunk néki, ha lehet, Electrica Machinát, egy Magnest, és tégyük bizonyossá, hogy még senki sem tudja, mimódon közölheti magát az Electrica tűz száz meg száz, egybe fogódzott, emberekkel, egy szempillantásban. Mimódon vonja a' Magnes magához a' vasat és csak azt. Tégyük figyelmetessé azon temérdek csudákra, melyek bennünk 's körülöttünk vagynak és történnék naponként. Mi sem esmérjük meg a' természet törvényeit. Hány esetekben tartottak már az emberek valamit csudának, a' mit, időjárával, ki tudtak magyarázni. Mondjuk ilyenkor a' gyermeknek: Jézus mindent tudott, mindent tehetett mint az Isten, majd természetesen fogja találni, a' mik általa végbevitettek. — Egyébbaránt pedig hajlandó az ember a' tsudálatos dolgok hallására, a' lelkek világából valamit tudni örömet kíván. Mennyivel inkább a' gyermek, kiben az *emberi* még eredeti tisztaságában vagyon. A' Tudósok, vagy a' tudósoknak látszani akarók inkább mindent meg vetnek, kinevetnek, vizsgálás nélkül, a' minék okát nem találják, a' mit kimagyarázni nem tudnak. Mely balgatag vakmerőség!

Térjünk már vissza a' Kézíratra, és szóljunk annak formájáról.

3.) A katechizálás kedvéért semmi kérdéseket nem talál az ember a' Kézíratban azért, mivel jobbnak látta a' Szerző, hogy a' gyermek azt, a' mit hallott, folyvást adja elő, nem meg szaggatott feleletekben a' kérdésekre. De miért ismét? Azért, mert a' kérdések által feleletekre trantsirozott história mindég veszít azon bényomási erejéből, melynek, ezen Históriaik elbeszélésében, legtöbbet köszönünk a' szivre, sőt az egész lélekre nézve. Nem kell a' gyermeket a' kérdezősködés által kivenni azon meg bájolt állapotjából, várni kell míg fel nem ébred 's kérdezősködni nem kezd maga; a'kor az Egészet folyvást el kell véle mondatni 's magyarázatul adni kell, a' mennyi szükség. — Tapasztalásból tudjuk, hogy a' folyvást elő beszélt történetekben inkább gyönyörködnek a' gyermekek, hamarébb meg tanulják azokat, könnyebben is emlékeznek az Egészre, mintegy, az azokhoz ragasztott jegyzésekre. De épen nem ollyakat értek, mint a' millyeneket a' Hübner históriái után 1, 2, 3, 4 sat. Numerusokban

találunk. Azok nem gyümölcsei, nem ágai a' Fának, le tördelt, elszórt száraz gallyak azok. — A' környülállásosan elbeszélte történeteknek egészen leendő felfogására, a' felfogottaknak folyvást leendő előadására (mind a' kettő nagy nyereség a' gyermekben) tsak úgy szoktattathatik a' gyermek, ha kérdések által nem taníttatik a' históriára. A' Figyelmetesség, Memoria, felfogó 's elő adó tehetség együtt és jobban gyakoroltatnak így. — Az értelem sem marad munka nélkül. — Katechizálni ott kell, kiváltképen, a' hol a' nehezét akarjuk az értelemnek könnyebbiteni.

4.) Kihagytuk a' Kéziratból az Erköltsi hasznos tanúságokat. Miért? Azért, hogy meg gátoljuk azon vissza élést, mely szerint a' Bibliai históriákat többnyire csak a' Moral kedvéért szokták tanítani. Nem azért vagynak azok irva, mint az Aesopus Meséi 's más Parabolák. Arra épen nem valók; az azokban elő forduló emberek a' Virtusnak példái kevésbé lehetnek. Az emberi természetnek, szükségének, önnön magunknak, az Istennek, véle való öszve köttetésünknek meg ismeréséért, vallásos formáltatásunkért tanuljuk azokat. — Nem olyanok azok a' históriák, mint a' Mesék, mellyek, mint valamely *tok*, magokba foglalják a' *Magot*, az *igazságot*, a' *tudományt*. Épen nem. Mózes a' Patriarchák históriájára, Dávid és a' Proféták a' Mózes alatt történetekre, Jézus az egész Ó testamentombéliekre; az Apostolok a' Jézus históriájára útasítanak, nem mint bizonyos tudományt magokba foglalókra, hanem mint a' *Hítnek* tárgyaira. — Mózes* midőn a' vezérlése alá bizott néptől elbűszűzött, testamentom gyanánt, arra emlékeztette azt, a' mit az Isten véle Egyiptomban, onnan lett kivitetésében a' pusztában tett; mikép oltalmazta ellenségei ellen sat.: és ezen históriára építette azt, a' mivel a' Nép immár Istennek tartozik. Imé a' Nemet' históriája fundamentoma szála a' Vallásnak.** Ásóf Poéta elő beszéli a' Nép vezettetésének, engedtelenségének, az Isten könyörületességének históriáját, hogy a'ból az Istent esmérni, néki engedelmeskedni, benne bizni tanuljanak a' Sídók, azaz, hogy vallásosságoknak fundamentoma meg vettessen. Ugyan azt 's ugyan azon végre beszélnek el a' 105dik Vers 1, 4, 45. és 106dik Vers 1, 3, 48. Söltárok sat. sat. Nem másként van a' dolog az Új testamentomban.*** István a' legelső Martyir [!], a' maga Nem-

* S. Mos. 29. Így tett Josue is, halála előtt. Jos. 24. ***

** Soltár 78:1—7. †

*** Ap. csel. 7. — Szabó J. jegyzetei. ††

zete históriáját beszéli el mentségére a' Fő-Pap előtt.* Péter Corneliust a' Jézus' élete', halála és feltámadása' históriájának elbeszélése által térítette meg.** Pál Antiochiában az Ó testamentomi históriák, és a' Jézus históriája által térített.*** Thessalonikában a' Jézus' élete', halála' és feltámadása' históriájára építette predikatióját, mind a' két helyen nagy foganattal.**** Ugyanis, hitét, a' Sidók előtt, tulajdon meg térése' históriájának előbeszéléséből igazította meg.† Agrippát arra útasította viszsza, a' mit a' Proféták és Mózes Jézusról mondtak. A' Sidókhoz küldött levelének 11dik Részében a' hitnek szükségességét a' Históriaiból mutatja meg.†† János Apostol azt mondja : Amit láttunk és hallottunk, azt hirdetjük tinétek. Ki nem látja ezekből, mitsoda hathatósággal birjanak a' Bibliai históriák? Valamint azt is, hogy azok a' hitre, a' Vallásra nézve magokban valóságok (realitas), nem pedig a' valóságot magokba foglaló *tokok*. Annyira nem a' Moral kedvéért kell tehát azokat a' gyermekeknel használni, hogy még az olyan, úgy nevezett, Erköltsi költött históriákat és Meséket nem is tanácsos amazokkal vegyítve, beszélni a' gyermek előtt. Ezek által rendszerint kivéteik a' gyermek ártatlanságának paraditsomából. Ha meg tudja, hogy az Erköltsi história költött, azonnal sokat veszít erejéből, és ha e' kétféle históriákat, egy időben, ugyan azon indulattal és tüsszel beszéljük előtte, mind a' kettőt egyeránt költöitnek fogja tartani. Már pedig a' Bibliai históriák igéző erejének az ad a' szívben allandóságot, hogy valóságos igazi történetek.

5.) Azt mondja a' Kézirat, hogy a' történeteket az *élet'* nyelvén beszéli inkább, mint a' Könyvekén, mely a' gyermekeknek egészen ismérletlen. Helyesen. Jól teszi, hogy a' Biblia' nyelvét is mérsekelve használja. — A' köznép is hozzá van már szokva a' Bibliai kitételekhez, szavakhoz, 's azt hiszi hogy érti azokat, mivel meg szokott hangokat hall, pedig, valósággal más értelmet ad azoknak. Apostol, Farizeus, Sadduceus, Irástludó, Papifejedelem, Főpap, a' Böltsek, Zsinagoga, Pénzváltók, Bárka, Eset, Ördöngös, Megbánás, Elégtétel, Isten országa, Újra születés, a' Lelkiek, Ó- és új ember,

* Ap. csel. X.

** Ap. csel. XIII: 16—49.

*** Ap. csel. XVII: 4.

**** Ap. csel. XX: 1—22. *Ugyan az őszöket lát gyi. 22. szöve. 22 **

† Ap. csel. XXVI: 22, 23. *Ugyan az őszöket lát gyi. 22. szöve. 22 **

†† 1 Jan. 1: 3. — Szabó J. jegyzeteci. *Ugyan az őszöket lát gyi. 22. szöve. 22 **

Levita, Tömlő, Új élet, kísérteni 's más kitételek közönséges szavak a' Bibliában, és mely kevesen értik a' Nép között, hogy értse a' gyermek! Az ilyen szavakat meg lehet ugyan magyarázni, mégis jobb volna azokat, a' *mennyiben lehet*, a' gyermek környélményéből vett szavakkal kitenni, meg tartván mindenkör az illendőséget és tisztességet. Gyakran egy szó egészszen más világban, más színben terjeszti elő az egész dolgot. A' nem értett, jól nem értett, históriák' olvasása, vagy hallása butává teszi a' lelket utoljára, a' minek mind a' Vallásra, mind a' közönséges életre, káros befolyása vagyon. A' közönséges élet' nyelvén adatván elő a' história, mint egy mostanivá, a' környékben történté, tételik. Könnyű ilyenkor a' gyermeket a' históriában elő forduló ember' helyébe tenni a' beszéllőnek 's meg próbálni, mint viselné magát cz vagy amaz kétséges esetben. Sokszor ellehet várni a' dolog kimenetelét a' veszedelmes környül állásokban, hogy annál jobban interessálja a' gyermeket. Példának okáért az Izsák meg áldoztatásában, a' Jó'sef eladattatásában, miként fogadja el Ésau Jakóbot sat. — Könnyebb az érthető nyelven figyelmetessé tenni a' gyermeket az emberek karakterére, indulatjokra, tzéjokra, jobbulásokra, rosszszabbá létekre; jelen való tetteiket az elmúltakkal öszvevetvén, gondolkozásokat, érzéseket, tselekedetjeből 's ezt amazokból véle meghatározatni. Tsakhogy, a' mint felyebbis mondtuk, a' sok alkalmaztatást és magyarázást, a' mi oly nagy dívatjában van a' Bibliái históriák' tanítása alkalmatosságával, elkerüljük. Kell adni világositást, kevés szókkal, ottan ottan; kilehet mutatni a' bűnnek, a' Virtusnak, a' hívésnek és nemhívésnek, az engedelmességnek és meg átalkodásnak, a' gyűlölségnek és a' szeretetnek következéseit: de mindenkör úgy, hogy a' sok intés és oktatás által a' históriához a' kedv ne kissebbittessen. Ásit a' gyermek, ha sokat prédikálunk előtte, mutatja mint veszi azt. Tsak olyan mintha érte akarnánk enni vagy rágni a' szájába valamit, a' mit utoljára is kiköp. Beszéljük el előtte a' Históriait világosan, hathatósan, a'hoz alkalmaztatott indúlattal, nem kell tőle félni, leszsz annak sikere szívében. Ha most meg nem tudja is mondani, mit tanúlt belőle, majd idővel, mikor a' vett bényomások munkájokat benne véghez vitték; mikor a' felfogottakat, úgy szolván, megemésztette: meg látjuk benne a' jónak gyümölsét. A' nagy ember sem tudja mindég kifejezni, a' mit tud, vagy érez, mennyivel kevésbé a' gyermek, a' ki, lehet mondani, még értelmével érez, szívével gondolkodik, vagy másként, a' kiben az érzés és tudás még egészszen elválva nintsenek. — Utoljára következik,

hogy az ember az egyes históriákat egybeköttetésbe terjeszsze a' gyermek elcibe, hogy lássa egy Egészben, mimódon formálta Isten ez vagy amaz egyes embert, a' Sidó Népet a' Vallásban, 's mimódon vezetí Jézus arrá az egész emberi nemzetet. —

Többet nem irok, ezis sok már a' Böltsnek, kinek kevés szó elég. Legalább meg mutattam e'ben, hogy igazán tisztelt és szeretett Barátomért a' munkát nem sajnállottam.

Mint Paedagogus, nem mint Theologus irtam ezeket, 's mint olyan kívánnám ezen Ideákat közönségessé tetetni. Hadd tanulnának a' Szülék és Tanítók ezen könyvből valamit, 's mennél többet olytat, a' mit az e'dig kijöttékben nem találtak ily szélesen elő adva.

Sajnálom, hogy a' miólta a' Kézirat kezembe jött, igen kevés tsendes időm volt a' munkára. Azért késtem így el véle, azért nem értem reá, a' miért különösen engedelmet kérek 's reménylek, irásomat tsak valamennyire is kitisztogatni. A' mint jött gyakori meg szaggatás után, úgy van a' papiroson. Ha veheti hasznát, üsse az én Jó-Barátom olyan formába a' millyenbe tetszik. —

Még egy két szót a' Kéziratról:

Az Elő adás a' Kéziratban valósággal rövid, világos és eléggé kedvelhető. Szeretném, ha így irott historicus könyvet adhatnánk az ifjúság' kezébe. — Utól a' Könyörgésekben egymást érik az igen szép, magos gondolatok. — Nem tudom hogy fogják azokat a' Szülék gyermekeiknél használhatni, vagy használni tudni. — Az Úri imádságban jobb lett volna a' Biblia szavai mellett maradni. Nem szeretik az emberek az a' felékben a' változást.

Az Özveggy Patayné nem sokára egy katolikus férjel váltja fel özvegységét. Sokan kárhoztatják lépését. Nekem sem tetszik, hogy a' Nagy Protestans Vay Jó'sef értékéből egy katolikus gazdagodik; hogy az ő unokájának katolikus gyermekei születnek. Mind a' melletlis reménylem, hogy a' Kézirat kinyomtattatása iránt kérsemet meg vetni nem fogja. Talán épen ezen környüállásaiban leszsz arra hajlandóbb. Levelem hozzá már készszen van. Bár tsak Pesten találhatnám véle, úgy hamarébb vehetném válaszáat.

Örömmel hallom, hogy Nevendékem, Miklós, az esmeretes Jók előtt, kedvességet nyert. Hogy ő benne sok jó van 's idővel még több leszsz: a' felől meg vagyok győződve. Szives gratulálását meg házasodásomon nagy köszönettel veszem: de meg jegyzem, hogy én nem egy igen fiatal szép leánynak, hanem épen olyan Menyets-

kének vagyok férje. Magamat tapasztalt betses Őri Gráciájába ajánlván, mély tisztelettel 's barátsággal maradtam

Tekintetes Őr Drága Barátom

Soltzán 4dik Decembris 1827.

alázatos szolgája

id

Szabó János.

U. I. Ha meg nem jegyeznémis, magában értetődhetik, hogy a' mit irtam, az tsak Fragmentum mint egy, Nyomosabb és szélesebb ki dolgozással láthat világot.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4t. 29. sz.]

Hol töltö lapok

4865.

goff. János

sz. id

Kazinczy — Toldy Ferencznek.

id

Schedelnek Kazinczy szives idvezletét.

goff

Decemb. 6d. 1827.

Örvendek Episztolám' szerencsésének, 's most merem már bizakodással mondani a' mit eddig csak biztosbb barátimnak merem. A' Helmeckihez és Berzsényihez írtak mellett nekem ez tetszik leginkább, 's legkevesbbé azok, mellyek magasztalásúl vagynak írva, mintegy paradának. Illyen a' Wesselényihez, illyen a' Nagy Gáborhoz szóló. Mindenikében lesz valami, a' mi őket kedveltetthet; de mennyivel kedvesebb az a' pongyolába öltözött leány, a' ki a' Riegelsbrunni scénát 's a' László Pál' bohó historiáját beszéli, mint a' melly a' Bodóni, Baskerville, Claude Lorrain' neveiket hallatja. — Azonban Horátnál sem minden Epistolának van eggy tónusa, 's tónus és tárgy a' poetai levélben is különbözhetnek, mint a' prózaiban.

A' Csereihez írt Episztolának nem ígértém azt a' szerencsét, hogy a' te izlésedet megnyerje, mert az enyémet sem bírja. De et heic dii sunt, 's az olly férfi, mint Püspök Mártonffi örömmel olvasá. Jó az ollyakat elmondani.

Kornishoz nem azért írtam Alexandrinekben, hogy ő inkább kedveli azt, mint a' jámbust, vagy a' hexametert, hanem azért, hogy a' mit neki mondok, azok is kedvelhessék, a' kik Alexandrineket szeretnek. Kornisnak és az Anyjának az ipamhoz szóló Epistola érthető vala, sőt igen kedves. — Midőn én Festeticshez írtam azt

a' franczia izlésű Epistolát, elhallgata a' gyűlölség, 's sokan ezt kiáltozák: «Mink lehetett volna nekünk K. ha ötöt az a' Xenomania nekünk el nem rontotta volna!» — Tudod, hogy én az ilyenek' dicséretén bizonyosan meg nem szédülök; de örvendek még is, hogy ezt a' két Epistolát irtam. Gondolnám, ezzel bátran megjelenhetek a' Linzi nagy Mester, 's társai (Verseghi és Takács) előtt, 's a' ki tudja, mit mivelének velem azok, a' kik ahhoz a' híres ezimborához tartoztak — Tuladuna még még arról is gondolkozott, hogy egyik Vármegyéje Abaujt levele által fogja megkeresni, hogy ez engem tiltson-el az írástól. — Nem azért beszéllem ezt, mert az emlékezet bánt, hanem azért, mert ezeket Neked és Stettnernek tudnotok kell, ha el nem beszélték is a Kézi-Könyvben.

Dulházy menti magát, hogy a' Dietai Követek' képei felől tett szözlásom sem igazíthataték-meg, mert későn vette leveletem. Megtenni a' mit kívánál, nekem mindég öröm volt volna, még ha az áldozatba került volna is, a' mi itt szóban nem forgott. De a' mint íram, Károlyi Úr meg van nyugtatva Thaisz által, 's tudja, hogy nem te panaszlád az elkésést, hanem hogy azt én gondoltam.

Emília Galotti, Miss Sára Sampson, Minne von Barnhelm itt mennek a' Glottomachusokkal; de még eggyyszer meg kell tekintenem. Sok eszt. hogy meg nem olvastam. Bár kijöhetne valaha! — Medeát, Macbethet elégettem, 's még 1794 előtt.

A' Glottomachusokat csak ti kettén, és a' kik hozzátok léleken és szívben hasonlók, olvassátok. Ne is engedjétek hírbe menni, hogy láttátok. H. Endre láttatá leveleimet másokkal, de nem szeretné, ha ugyan azt én tenném az övéivel. Látni fogjátok, hogy ez az ember mint tud dőféseket adni annak, a' kinek azt mondja hogy szereti. — Miért nem tömjénezem Berzsenyit? miért tömjénezem magamat a' Németek előtt? Leveleit ki ne nyomtattassam. — Rendes gondolkozás, érzés. — De itt a' levél Csereihez:

Cserei Farkashoz.

Krasznán. 1810.

(köszönetül egy rakás Autographonért.)

Melly lángba hozza lelkem' e' levél, 18
 És a' mit e' levél kedvezve nyujt! 2
 Elnedvesülve nézi itten szemem, 31
 Jó Fejedelme a' hívhez hív Magyarinak, 41

Nagy és kegyes Therez, vonásidat.
 'S mivel kezedre nem nyomhatja szám
 A' tiszteletnek forró csókjait,
 Fogadja-el őket e' szentelt ereklye,
 Mellyen karod betűjít öntve nyugvék.

Rómának délczeglelkü gyermeke
 A' jó Királyt sem tűri, monda Brútusz,
 És porba dőlt a' Clódiuszok' barátja. (Caesar).
 Ő gaz bitanglót ölt, és nem királyt,
 'S csak tört adott a' törvény' bosszujának, } Klopstock.
 Melly Caesárt bárd alá kárhoztatá.
 Így a' ki döllyfős testvére, szelid
 Könyűkre olvadva, hagyta vérzeni. (Timoleon)
 Így a' kik a' szent Szűz' nagy innepén (Parthenon)
 A' gyilkoló tört myrtuszágba rejték, (Harmodiusz és Arisztogiton)
 'S ismét szabaddá tették honjokat.
 Ah, a' Szabadság nem nekünk való,
 'S nem a' Szabadságnak mi! Róma 's Hellász
 Kinőtt a' más igazgatása alól,
 'S nagy lelke bírta fékezni önmagát.
 Mi kiskorúk (minorennis) vagyunk, 's bennünket az
 Atyai fenyték kapcsol egyyüvé;
 És a' mit ott a' köznek szent szerelme
 Hatalmasan tanított a' nagyoknak —
 A' jót szeretni, 's irtózni a' gonoszt —
 E' törpe népnél nem tanítja szív, bér
 De bér, de büntetés, 's hideg parancs. (Ist's gut?)
 És még is így, félvén a' jó Királyt,
 Mint ők magokban boldogok vagyunk. (Ist's gut?)

Azok valánk, nagy Fejdelem, szelid
 Jobbodnak értett böles kormányja alatt.
 Te nem veteltél városodnak üszköt,
 Hogy annak úczáját sinórod és / úcza, ex slavon. ulicza. l
 Kevély 's makacs kéj rajzolhassa-ki. elid. sicut in algyú ágyú. l
 Te népeidnek egyyetlen nyakat,
 Hogy egyy csapás előlje, nem sohajtál.
 Tisztelted a' törvényt és önmagad,

És a' midőn javad, 's a' nemzeté,
 Kivánni látszott a' nagy áldozást,
 Kérél 's parancsolál, de nagy valál hazudni. (Ist's gut?)
 Szent volt előtted a' mi szent, az Oltár
 Nagy fényben csillogott; a' máshitűek
 Új kedvezést nem nyertenek, de bírt
 Jusaikban ötet, anyjok nékik is,
 Bár mit sugalla hived (a' Pap), meghagyád.
 A' járom könnyebb lón a' pór' nyakán,
 'S most általad magát embernek érzi. (Urbariom)
 'S felejtí hajdan szenvedett baját.
 Te nyugodalmat adtál nemzetemnek,
 'S bővséget és virágzatot; 's mivel
 Legfőbb szüksége a' fegyverek' fíjának
 Az volt, hogy vérrel ázott koszorúja
 Olajjal egyesüljön, a' szelíd
 Minerva' papjait lakodba hoztad. (Univers. Tyrnav. Budam 1777.)
 'S e' tett után, mint eggy nagy lánggal égő
 Csillagzat, melly fő disze volt az égnek,
 'S most más világnak vágyván fényleni
 Ellobban, áldva 's áldatva itt hagyál.

Neved maradjon áldásban, nagy Asszony,
 Legkésőbb unokánkig, kit kevély
 Öröm fog új nagy tettekre elragadni,
 Ha majd hallandja, hiv atyájitól
 Miként vevél vég búcsút, és nekik
 Hogy értted 's házadért megvívtnak,
 És birtokod' megtarták, mint köszönted. Gróf Sztáray Mihálytól, Can-
 Szép látni thrónuson királyt 's atyát, cellárius Eszterháznak ve-
 Ki híveiben magzatjait tekinti, jétől tudom, hogy M. Th.
 'S ezt érzeni a' te szíved jó vala. látván hogy meghal, megpa-
 rancsolá a' Cancelláriusnak,
 'S kinek mosolyg itt rám ismért keze? hogy mihelyt elhal, minden
 Gyulaszt ez is; ah, Barcsay, te vagy? Vármegyének köszönje-meg
 Báróczinak legkedveltebb barátja, az ő nevében, a' mit érte
 És legkedveltebbje a' vén Orczynak, tévének. Nem vala szabad el-
 És néked, tisztelt árny, nagy Pászthory! küldeni a' leveleket. József
 Lány lelke láng volt, 's e' levél is az. eltiltá.

Ürményi tégedet magasztal, és
 Kopasz barátját Orezy tégedet.
 Megszégyenül a' rossz előttetek,
 De néki hármias ércz űlt homlokára
 'S koczkázza a' köz jót pénzért, pillogásért.
 «Urunk nagy jót akar, mond Barcsay,
 «De a' zsiros koncziért a' tót Socratesz»
 Csereim, kit értett ő? «jó félre nem tér».
 Nyáj 's Pásztor, ismerd a' konczi-kapókat.

Itt Kaprinainak látom rendeit,
 Atyád' hű Mentorának; itt azét,
 Ki Bélisairt megszóllaltatta köztünk.
 'S ím itt Erdélynek két Püspökjei:
 Bajtay 's Major. Tündöklő nagy nevek.
 A' nemzetet becsűlő Fejdeclem
 Azt Mesterévé tette Józsefének;
 Ezt hosszas kínos szenvedése után
 Munkácsnak foglyukaiból főpapi
 Székre ülteté, 's a' Sorsnak érdemetlen

Veréséért elhalmozá kegyével.
 'S az, a' ki a' foglyot rongyolt öltözetben
 Elébe vitte imádott asszonyának;
 Az, a' ki szívét irgalomra hajtá,
 Neked, barátom, nemzöd volt. Örülj
 Tündöklő származásodon, 's kövessd
 Atyádnak tisztán-fénylő nyomdokit,
 'S haladj megfutni kezdett útadon.
 Fényt bírni, 's a' fényt érdemelni, disz;
 Nem bírni, 's érdemelni, nem kevésbb disz;
 De bírni, 's meg nem érdemelni — szenny!
 Ezt mondja szíved, ezt leghűbb barátod.

Nagy a' kincs, melyet nékem nyujt kezed,
 De míg Atyád' 's Lőrinczed' levele
 Meg nem jön, ajándékod csonka lesz.
 Küldd, és halámat kétszerestt vegyed.
 Theréz szekrényemben már Kaunitza
 'S Swietenje mellett áll. Nem volt neki

Sem hüvebb, sem nagyobb két embere.
 Őlclje Barcsaink itt is kedveseit,
 'S Bajtait 's Majort Luther. Nincs nálam és
 Elysiumban többé ellenkezés.

Én épen úgy akarom élni véletek napjaimat mint ti óhajjtátok. Néha nélkületek, néha véletek a' Gazdagnál; néha véletek és minden társainkkal a' köztünk legöregebb Virágon kezdve a' köztünk legifjabbikig, mert mi mind egy ügy emberei, barátok, testvérek vagyunk; de veled és Bajzával, Stettnerrel és Vörösmartyval elzárkozva is, mert ti négyen, és Kisfaludy Károly, vagytok azok, a' kiknek látását leginkább óhajtom. 'S ott első pillantásunkban régi meghitt barátok leszünk. Nevessenek a' circumspectusok, hogy ősz hajjal oly gondolatlan lehetek.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4c. 134. sz.]

4866.

Kazinczy — Zádor Györgynek.

1827. dec. 6.

Imhol mennek glottomachusaim, édes barátom, 's ezzel együtt az, a' mit Te nem kívántál, de a' mit én akarok veled és a' tieddel láttatni. — A' Szalamandrint 's társát, a' Yorick' gyönyörű utazását újra ki kell adnom, mert az a' régibb kiadás olvashatatlan. — Emiliámról, Miss Sárámról, Minnámról, én tartok valamit, 's talán épen úgy sokat, mint a' hogy Döbrentei, ki ezeket megtekintette, semmit; de itt is sokat kell simítani. A' nyelvrontás idvezsöges portéka; de csak úgy, ha a' mit rontunk, meg tudja magát kedveltetni a' jobb Olvasóval; a' min sejtí az Olvasó, mint kinlödött írója, nehezen teheti szerencsáját. Nekem tehát igen kedves volna, ha mindezeket keresztülfutnál, 's megjegyeznéd, a' mit nem javalsz. Ez az egész Ms. ugy is el lesz vetve; bizvást beolmozhatod tehát, ha tetszik, veressel. Jögyzéseiteket örömmel fogom elfogadni, söt köszönettel, mert az engem az újabb dolgozás alatt segélleni fog. — Yorick és a' Botcsinálta Doctor is újra lesz dolgozva; valami szükségtelen különözés azt mind elhagyom. A' Doctort azért dolgoztam, a' miért a' Festeticshez és Kornishoz írt Epistolámat írtam Alexandri-

nekben; azok az én barátim meg fogják vallani, hogy én is tudok az ő nyelveken, a' hol helyét gondolom. — A' Gratziaék és a' Meszsiás nem lesznek nyomtatva. A' mi egyebem még van, magam viszem. — Most élj szerencsésen.

Viszi ezt az Ungvári volt követ, most helytartói titoknok' napa, Mélt. Ibrányiné asszonyság.

[Megjelent a «Zádor György levelezése Kazinczy Ferenczettel» című kiadvány 105—106. lapjain.]

4867.

Kazinczy — Toldy Ferencznek.

Dec. 12. 1827.

Édes barátom,

Feltettem magamban hogy ítéleteidre semmit nem fogok szólani, 's már akkor, mikor megígéréd hogy azt látni fogom még minekelőtte sajtó alá jut, 's megállanám szavamat, ha ebben bánatnál is. Így minekutána a' pirulásig magasztalsz, ugyan-azt tészem. Nem a' tömjénezést nézem; a' barátság gyujt azt, mikor nem akar is. De véghetetlenül örvendek, hogy 50 esztendőn végig illy lelkes Vezér viszen-el, Higgy nekem, én mind ezeket tőled tanulom. Elképzelhetd tehát, mint nézem a' Munkát.

Befirkálám írásodat. Nagyon akarnám hogy atyámnak keresztneve, 's az anyám vezeték és keresztneve, úgy a' napamé is, bár csak parenthesisben, el ne maradnának. A' historiai datumokat felrakni hasznos dolog, 's lehet olly késő maradékom, a' ki Munkádból fogja tanulni, ki volt atyám, anyám (Bossányi Susána) és napam (Gróf Rogendorff Aloysia).

lap 1. sor 23, 24. hagyd-el a' portrailirozást.

— — 29. Én Bécsset 1784 nem láttam; igen 1777, 1786, 1789, 1791, 1801, 1808, 1812, 1815. —

lap 1. sor 35. József Laxenburgban írta alá denominátiómat harmad nappal elébb mint felértem. Swietenhez már csak megköszönni mentem azt.

lap 2. sor 8. A' ki a' hideg Swientent ismerte, ezt alig fogja hihetni, a' hogy itt áll. Igen ha azt mondod hogy akkor nyomá orezámra 4 csókját, midőn azt kérék ki búcsuzásomkor, hogy ha

valamit érdemlettem, annak jutalmául engedje megcsókolnom kezét. Mellyet megengede.

lap 2. sor 28. K. schickte sein Freund Hajnóczy, der hingrichtet ward, den Catechismus.

lap 3. sor 5. 1820 bízott rám az Archivum Revisiója. 1809. a' Zemplényi permanens Deputaciónak tagja voltam. Nem nagy dolog; de contrastban áll a' fogsággal.

lap 3. sor 1, 2. nem bánom hogy emlited vallását, er selbst reformirt, seine Gemahlin katholisch, so wie seine Töchter, die er, treu seinen Grundsätzen, die ihm als Vorsteher bei den vermischten Schulen so sehr eigen waren. Török Lajos engem úgy szerete mint subordinált Tisztviselőjét, barátját, sőt fiját. Soha szebb összeszövődést! kiálta Generalis B. Vay Miklós, mikor hallá, kit veszek.

Én csak leveledből látom hogy Ferenczy fejemet faragta. Szeretném tudni, profilban e vagy büsztben. Akár így, akár úgy, kevélykedem vele, mert megvallom kevélységemet, hogy ha majd Pesten leszek, 's még nem volna a' büszt, magam kérném rá. Ezt bizonyosan Szemerének kell köszönnöm, ki rajzolatimat és a' gipsz fejet tőlem csak rajzolás végett vette. A' kit 'Te édes barátom 's Ferenczy tevé halhatatlanná, az nem sülyedhet feledségbe.

Jön e a' Pestről József Öcsémhez készülő Vendég? — Ha a' Csomók Bártfainénál vannak letéve, tíz nap alatt veszem; mert a' Secret. Szerencsy Ur tegnap ment-le. Ő vitte a' Glottomachusokat. De az Istenért, ki ne adjátok kezetekből.

Sallustot viszem, hogy legbiztosbb barátim lássák, 's adják ítéleteket. Két fordításban fogjátok venni — 1.) Római színben, a' hogy a' Festő másolja a' XVI. század nagy Mestereinek műveit. — 2. az új szín felé inkább közelítve, de nem a' Francziák istentelen paraphrasisában.

Élj szerencsésen, édes barátom. Melly szerencséséssé tevé leveled látása 's a' hir Ferenczynk' munkája felől! — Ha irsz, ne feledd tudatni: Büszt e? profil e? 's ifjú esztendeim szerint e, vagy öregem. In Lebensgrüsse, vagy mely nagyságban? —

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 134. sz.]

4868.

Kazinczy — Toldy Ferencznek.

Dec. 13d. 1827.

Édes barátom,

Decemb. 18d. indúl Pestre egy Fiscálisunk, 's ott a' Bártfai szomszédjában száll-meg, a' két *pisztoly*nál. Ha a' mit nekem fel akartok küldeni, Bártfainál le lesz téve, egy hét: mulva azután venni fogom. Csináld, hogy üresen ne térjen vissza. 'S tudósíts azokról, a' miket tegnapi levelemben kérdeztem. Nevezetesen ha *büszk* e vagy *profil kép*; 's bas reliefben e, vagy haut reliefben. Lángolok magamat Ferenczy által látni megdicsőítve. — Osztán öregen, vagy ifjan?

Biographiámban, ítéleteidben bánj szabadon; te felelsz érte. De ma juta eszembe valami, a' mi eránt kérdést kell tennem. Imhol az:

Hogy védett ügyem, a' te ítéleted szerint, győze, annak örvendek. Mi volnék én, ha ennek nem örvendének, 's hamis lenni itt sem akarok. De hogy az aura engem meg nem szédít, azt bátran elmondhatom; tudod, hogy még kevélykedtem azon, hogy a' sokaságnak nem tetszem. Hogy Festetics nekem valaha sorbust ültessen, soha nem vártam; Ruszek, Takács és mások forgának körül, 's engem Festetics soha nem látott, én neki semmi figyelmet nem tapasztalám. De megtörtént, 's minthogy megtörtént, talán kedved lehetne elmondanod, hogy 1817. az Odéum' innepén Horváth Ádám, Kisfaludy Sándor, Berzsenyi Dániel, Takács Judith (juxta senium valának így megnevezve az Ujs. levelekben 's a' Tud. Gy. ben) elébb mind a' négyen Gyöngyösi Istvánnak, azután mindenike magának (mert ezen első innepen a' négy jelen volt) ültetének egy egy fát; 1818. nekem ültetete Festetics egyet és Csokonainak; 1819. Kis Jánosnak, és Faludinak, 's ezen eszt. 1. Apr. Festetics meghala. — Ha az én Biographiámban nem látod ezt jónak elmondani, a' Berzsenyijében vagy Kis Jánoséban elmondhatod. — De élj szerencsésen, elütötte 11t; elfél van, 's én kifáradtam.

Még egyet; úgy tetszik, lakásom nincs megnevezve. Pedig az szükség hogy megneveztessék, mind nálam mind másoknál. — Széphalom im Abaujvarer Com., eine Stunde nordwestlich von Ujhely des Zempl. Comitats. —

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 134. sz.]

1827

4869.

A

Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek.

Tisztelt barátom,

A' Kenizlei Farkasnak izentem is, hogy küldje hozzám Válaszodat, szóllottam is ma vele. Azt mondja, hogy ő semmi választ nem látott. Ezt kötelesség volt béjelentenem, hogy ha talán azon leveledben parancsolál valamit, tudhassd, miért nincs teljesítve.

A' mi új Vice-Ispánunk nem megfelel a' várakozásnak, hanem azt véghetetlenül meghaladja. Olyan, a' millyennek a' Vay Miklós és Vay Miklósné fiját látni Te óhajthatod. Tudományainál, munkáságánál még többet ér ritka szerénysége, melly még ősz hajjal is nagy becsű 's ritka tulajdon: hát még egy 25 eszt. emberben. Mert a' Báró 1802. April. 29d. született.

Tegnap az ebédjénél a' Matolaynál patvaristáskodó, most Velenceből 's Genuából haza tért Bujanovicesal ismerkedtem-meg. Melly kár hogy az illy ifjak Magyaroknak nincsenek nevelve.

Hallád e, édes tisztelt barátom, hogy a' Sógorom rosszul van: azt mondják, életéhez nincs remény. Megkértem valakit, hogy ha az ő betegsége megengedi, 's nem lehet félni, hogy általa megrázattatik, ajánlják neki jobbotat. Én nem felejttem hogy ő fija az én kedves ipamnak, 's testvére annak az asszonynak, a' kinek szeretetre méltó lelkét én inkább ismerem, mint hogy rajta kívül valakit szeretnének, ha még szabad volna is szeretnem.

A' Sógorom betegsége a' Péter bátyám halálára emlékeztet, ki Decemb. 4d. aludt-el, inkább ereje' teljes elfogyásában, mint betegségben. Szül. 1747. Június' 19d. 's így nyolezvan esztendő't éll, és 15 nap' híján, hat holnapot. — *Nulli bene nupta marito*, ezt lehetne róla mondani, ha a' vers olly nyelven nem volna írva, melly sexualitással bír.

Én Januáriusban Pesten leszek. Jankowich Miklós már tavaly vendégének híva-meg, de én inkább Szemeréhez ígérkezém. Most ismét meghíva, hogy Pesti három házainak egyikében végyek szállást. Ez a' jóság meghatott; készebb valék ellenni a' Szemere társasága nélkül, mint hálátlanság' gyanujába esni. Eszembe juta a' *Quinque dies tibi pollicitus* — mellynél Horátnak egy Epistoláját sem szeretem inkább. Az engem egy Episztola írására gyulaszta,

's közlöm azt.¹ Pesti barátim minden egyéb Episztoláimnál inkább kedvelik, 's annak örvendek; mert az első helyet adom annak magam is. A' Horátz' nyomain kedvesen pongyoláskodom. Mik azok a' panegyrica Episztolák ehhez képest, 's még inkább az az idéltlen Stoicismus, melly Juvenálisi elkeseredéssel szóll, holott a' rényt szebb nyugalomban szeretni, festeni, tanítani, vagy mint Horátz cselekedett, víg elmével, játékosan.

Régen nem írtam Néked, tisztelt, egyetlen férfi, hasonlíthatatlan barátom, 's levelem olyan mint az Ujságlevelek. — Engedd, hogy még egyet említsek. — Utolsó postával vevém egy Pesti barátomnak levelét, 's csak abból tudom, a' mit meg sem álmodtam, hogy a' Rómából haza tért és Canovától kedvelt Ferenczy, fejemet carrári Márványból faragta, három vagy négy rajzolások, és a' Döbrenteinél függő képem után. Bizonyosan azért hogy a' hír engem megleljen, ezen említett levél megérkezéséig, nem tudtam hogy a' fej készül, 's ma még azt sem, ha az profil e vagy büste. Igazságos vagyok megvallani, hogy Ferenczy által látnom megtiszteltetésemet, annak nagyon örvendek. Nem tudom, örömemben mennyi része van a' hiúságnak, mennyi a' Mesterség' szeretetének; mert én örvidenék, ha azt hallanám is, hogy Versegly 's Bacszányi vannak metszve; de azt nem is kérdem. A' vizsgálat nyugalmas órát kíván, én pedig örülök.

De imhol az Epistola. Magadtól fogod érteni, mint örvendek azon soraimnak, a' hol a' Németeken egyet csípheték benne. — Az a' «*Becsületos legény a' Németecske*» érezteti az Olvasóval, hogy a' Magyar mint szereti ökemeket.

Két Leveled a' Vármegyéhez, mellyeket Ő Nagysága a' Mélt. Grófné íra-le, az Archivumnak azon Kötetében áll, mellyet az Archivum' Vendégeinek fog előmutatni az Archivárius. Ott a' Mélt. Grófné anyjának kezével aláirt levél is, mellyben férje' halálát jelenti. De Gróf Sztaray Mihálynak az egész Archivumban nincs több kézírása mint egy czédulácska, mellyet egy kedvetlen adósság eránt írt a' Szolgabírónak, 's azt ide tennem nem lehet. A' Cancellárius aláírásainak nem lehet elmaradni, valamint azon levélnek is, mellyet Gróf Eszterházy János és Ferencz írtak alyai-bátyjoknak az Egri Püspöknek halála felől. Itt van az Eszterházy Antalé is, ki Rákóczyval tartott.

¹ Nincs a levél mellett.

Engedd kérdenem, édes barátom, ki volt a' Te atyád, ki anyád; mind vezeték, mind keresztnévét kérem. Tudom hogy a' nagyatyád Samuel volt, 's Sárosi Fő-Ispán, és talán még egyéb. Mondd-el mi volt, 's ki volt hitvese, hogy az Autographonok Kötetében feljegyezhessem. Azt kedves lesz látni az Archivum Vendégeinek. Azt teszem, valahol tudom másokkal is.

Mélt. Fáy Barnabás Úr itt ebédele Decemb. 9d., de sem Restaurációját, sem a' Szabolcsi dolgokat elő nem hozta. Melly szép, szeretve látnunk magunkat!

Ó Nagyságának a' Méltós. Grófnénak, valamint a' tiszteletre olly igen méltó Comtesse Virginiének is mély tiszteletemet, a' szívnek minden szent érzéseivel. Úgy Gróf Aurélnak is különösen, 's szeretetre méltó két testvéreinek. — Élj szerencsésen, tisztelt, nagy lelkű 's szép lelkű férfi, 's lássd magadat minden jóktól szeretve.

Decemb. 13d. 1827. örök híved
Kazinczy Ferencz mpr.*

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 33. sz.]

4870.

Kazinczy — Guzmics Izidornak.

Guzmicsnak Kazinczy
szives tiszteletét.

Meghata jóságod, édes barátom, melly Téged éltemért, egészségemért reszkettet. De melly neme az a' jóságnak, mellyet Te énerántam minden alkalmakban nem bizonyítasz? Elmegyek én télben is, csak reményem lehessen, hogy a' mi enyém, tizennyolcz észlendei kinzásom után megkapom. És ha Januáriusban Pesten leszek, ott maradok a' tavasz kezdetéig, sőt tovább, 's alkalmasint Aprilisban térek vissza. Pestről Somogyba és Baranyába szándékozom kirándulni, hogy lássam Mohácsot, Szigethet, Csáktornyt, Szombathelyt, Keszthelyt, és a' Te lakodat, Bécsset, Nagy-Szombatot, és talán Trencsén 's Liptó Vármegyének veszem útamat.

Negyed nap előtt hírt vevék feleségemtől, hogy bátyja beteg, 's nincs remény életéhez. Kevélykedve jelentem, hogy azon órában

* Az aláírás után valószínűleg gr. Dessewffy Aurél e szöveget írta: Elender Schmeichler — falscher Fuchs du!

megkértem Báró Splényi Madléjnt, hogy ha a' Sógorom' elgyengült nervusai nem tiltják előhozni néki nevcmet, szólljon vele, tégye bizonyossá, hogy én, valamint a' pörben kétszer, a' pörön kívül számtalanszor, békére nyújtottam neki jobbjomat, úgy azt most is cselekszem, 's örvendeni fognék, ha a' kérdéseket egyenességgel, barátsággal döntenénk-el egymás között. Emlékeztettem, hogy én neki mindég barátja, még pedig testvéri barátja voltam, mert atyámnak nézvéen ipamat, ötet testvéremnek. A' sir' szélén másképen gondolkozik az ember, mint az örömök közt, de a' véteknek az egyik büntetése, hogy annyira bevágja maga előtt az útát, hogy hibáját jóvá ne tehesse. Mellyike történik itt, megmutatja az idő. Én ugyan Dominiumokért sem jelennék-meg Biráim előtt olly arcban, mint ő fog e' pörünkben; 's az Eperjesi 'Tábla Praesesének megmondám, hogy ha még mélyebbre süllyedek, mint már, koldulni fogok nála egy szelet kenyérért, de rútat tenni soha nem fogok.

Mikor elégli-meg szenvedésimet a' Gondviselés — melly van e magában tekintve, nem tudom, 's tudni nem is akarom, érzvén, hogy azt tudnom nem lehet; de nekem van — a' ránk jövő eszt. megmutatja. Addig elmondom, magamat nézvéen, és tiszteletre olly igen méltó feleségemet: «Ecce spectaculum Deo dignum» ... *Seneca*. De ha meg talál halni a' Sógorom, úgy özvegye megint nyer esztendő. — Látod, melly hánykódások közt vagyok.

Ennyi baj közt nekem literárius dolgozgatásim, barátimnak leveleik, és az a' megtiszteltetés, mellyet e' napokban vettem, 's néked mingyárt beszéllek, édes enyhülésül vagynak. — Kérlek, olvassd ezt tanúk nélkül. — Schédel Handbuchja' második Könyvét e' holnapban nyomtatni fogja. Közlé velem, a' mit felőlem mondani készül, hogy a' hol dátumai vagy hibásak, vagy csonkák, vagy hamisak, világosítsam-fel. Minekelőtte azt olvasni kezdém, feltettem magamban, hogy dicséretet és gáncsol minden szó nélkül hagyok, és csak a' historiai dátumok megigazításába ereszkedem. Rendes érzés, mikor a' még élő ember olvassa a' maga Halotti Predikázióját. Még rendesebb, hogy én a' magam életemet mástól tanulom; itt pedig épen így járák. Schédel nem csak nem gáncsol, de tömjénez is szinte a' fulasztásig. Nem vagyok én olly tapasztalatlan, hogy ne tudjam, melly keserves következései lesznek annak, és akár mint csiklandott volna a' magasztalás, hiuságom engedett volna annyi meggondolást, a' mennyit ez kívánt. De a' mint feltettem magamban,

erre nem szóllék. De képzeld, mit olvasék az utolsó paragraphusnak utolsó sorában. Ott képeim felől szólla, 's *igen jó hasonlító*nak nevezé a' John' metszését, a' mi ellen szeretnék világosan protestálni. Az utolsó sorban ez áll: «Ellenben igen igaz és igen szép az, mellyet Ferenczy carrárai márványból faraga.» — Én, a' ki festést, faragást oly tűzzel szeretek, és a' ki Ferenczyt mind Munkájiért, mind azért, hogy a' **M a g y a r n e v e t** Rómában megdicsőítette, 's a' Németecskéket elnémította, annyira becsülöm, — kevélykedem e' szerencsémnek [...], 's nyugtalanul várom a' fejet. Plasticusnak nem szükség hasonlító fejet dolgozni: ő az ideált keresi, 's azt a' Döbrenteinél függő kép után, melly a' Tiednek mása, 's egy profil rajzolat, és egy három negyedrészt profil után (mind ez mind az árnyékrajz után) elérhette. Még nem tudom, a' hon' dísze ezt félfejen dolgozó e, vagy egész fejen: de akár így akár úgy, meg vagyok dicsőítve. — Legrendesebb az, hogy engem ezzel barátim meg akarának lepni, mert hogy készül, vagy hogy készülni akar, nem tudtam.

Jankovichhoz irt Epistolám nagy szerencsését tevő; de magától választ rá nem vettem, sem azt nem tudom, ha vele meg van e elégedve. Jaj annak, a' ki javulásért dolgozik! Itt is keblünkben a' jutalom, vagy sehol. — Éljen szerencsésen, édes barátom.

Baloghznak, a' Barsi Követnek, mi is *infula alatt* adánk-meg a' Halotti tiszteletet (Requiem), Decemb. 10d., mint Bars maga. Engem gyengélkedésem tilta a' Templomban megjelenni, de azalatt ágyamban kértem Istent, hogy teremtsen oly fiakat a' hazának. — Terjessz-d-el a' hírt mindenfelé Zemplénynek dicsősége felől. Nem engedik hogy az Ujságírónak megírjam, Notáriusunk tilt attól.

[K. és h. n. — Idegen kéz jegyzése: 1828. Apr., de ez tévedés.]

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

4871.

Jankovich Miklós — Kazinczynak.

Pesth, d. 15. Dec. 1827.

Tisztelt Barátom!

Nevemnek ünnepére érkezett épen remek Epistolád — — Tudós ajándékoknak minden egyéb idvezlések között első helyet nyújték — mennél kedvesebb léssen, Szerzőjének régen óhajtott

megjelenése, képzelted. — Lakhelyül, a' mint már meg irtam, Kézirataim — a' legbetsessebb kintseim — szekrényét rendeltem, hogy a' Magyar Litteratura Veteranussát, Tudós Őscink Árnýéka környül vévén, kényyére légyen az, mikor ezekkel, mikor az Élőkkel változtatva társalkodjon.

Sajnálom, hogy későbbre halladván levelem, nem előszer tőlem, de bizonyyára Gróf Teleki Jóseftől, ki a' Magyar Academia iránt tartandó Deputationak, Elölülőjévé neveztetett, hallottad oda rendelt kineveztetésedet — hol nekem is szerencsém lészen ne talántán inkább halgatni, mint szóllani: mint hogy Felső helyen bé nyújtott Planum, és szerkesztetés, valamint a' Tudós Tzélnek — a' Tudományok-Mesterségek és Nemzeti Nyelv mívelésének, 's gyarapításának és terjedésének — szinte ugy szándékomnak 's bé látásomnak meg nem fel.

Te vigyázz egésségedre — Télnek komor hidege, és az utazás bajai ellen jól fel fogyverkezvén védjed éltesebb korodnak gyengébb állapottyát, hogy nyújtott karjaim közé viritó épségben fogadhassalak, ezt szívből óhajta

Igaz barátod

Idősb W. Jankovich Miklós.

[Eredetiye a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 28. sz.]

4872.

Szabó János — Kazinczynak.

Tekintetes Tábla-Biró Úr,

Különös bizodalnú, Drága barátom,

Hála, ezer Hála azon különös figyelemért, 's megbetsülhetetlen szives Indulatért, mellyel legközelébbi levelében erántam viseltetni méltóztatott! — Öröm könnyekben feredtek szemaink, mind Ő Nagyságának a' Bárónének, mind nékem, midőn olvastuk, hogy a' mi Kedveltünk, Házunk' Fő gyönyörúsége, Miklósom, újabb hivatalában is kezdi meg nyerni a' Jóknak meg elégedéseket, azon Jelesek' szeretetét, kiktől betsültetni valóságos érdem. Örültünk a' dolognak 's örömünket nevelte a' háladatosság, melyre magunkat a' Tüdősítő eránt le kötelezetteknek éreztük. Nemes szívnek a' tulajdona örömet

gerjeszteni igyekezni, a' hol tsak lehet, különösen pedig ott, hol a'zal egy ritka hűségű Édes Anya és kötelességét teljesíteni törekedett Nevelő jutalmaztatnak. Kedves vólt ez a' meg lepetés a' Báróné Ő Nagysága előtt, oly kedves, mint a' mely nagy tiszteletben tartya a'nak Szerzőjét. Megis hagyta Ő Nagysága, hogy azért szives köszönetét jelentsem az én Kedves Barátomnak 's kérjem, tartsa meg szeretett Fija eránt e'nek utánna is betses Indulatját, a' mely kéréséhez bizodalommal kötöm én is a' magamét.

A' mint én Miklósomat esmérém, telyes meg győződéssel vagyok a' felől, hogy benne Ns. Zemplén Vármegye sokat nyert. Oly világos fejű, tiszta szívű 's kezű, magát szolgálatra szánt 's korával meg egyezőleg, úgy szólván, egészszen a' betsületért elő Ifjú, más több szükséges Virtusaitól segítettvén, legalkalmasabb a'nak végbe vite-lére, a' mit a' Tekintetes Úr, más több Jókkal együtt, tőle telyes reménységgel vár. Sokat tehet ő ollyat, a' mit mások próbálni sem mérészeltek volna.

Én szerentsésnek tartom magamat, hogy Ns. Zemplén Vármegyének, melynek én is fija vagyok, Miklósomban egy Vice Ispányt nevelhettem, még pedig ollyat, a' millyet benne, a' Tekintetes Úr bölts itélete után is, reménylek.

Magamat kevés számú Familiátskámmal együtt ajánlom továbbra is a' Tekintetes Úr Nagybetsű Kegyességeibe 's állandó igaz Tisztelettel maradtam

Tekintetes Tábla-Bíró Úr

'Sóltzán 17dik Decembr. 1827.

alázatos szolgája
Szabó János.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 27. sz.]

4873. Kazinczy Ferencz — Kazinczy Andrásnak.

Édes Őcsém,

A' te fájdalomad közös velem; Te atyádat vesztetted, én barátomat 's testvéreim mellett legközelebb rokonomat. Nem hozzám illik, hogy vigasztaljalak, sőt óhajtom, hogy atyádat igen mély

bánattal keseregd, a' hogy ötet, 's benneteket egygyül egygyig, szívesen szánlak. — Ez a' hólnap, sőt cz a' két hét, két Kazinczyt kapa-ki köz-
zülünk; én köhögök, 's az idő nedves; nem merek útra menni. Ne
vedd hidegségnek elmaradásomat. Lélekben köztetek leszek. Az
Isten enyhítse fájdalmatokat, 's a' csapást pótolja-ki egyéb áldá-
sai által.

Ma Vay Abrahámnének, Miklós öcsémnek 's Péchy Sándorné test-
véremnek a' hírt megírtam, 's ma már leveleimet elvitte a' posta.
Megírtam egy Újságírónak is, egyesítvén az atyádat és Pétert, 's
feljegyezvén születések' napját. Az atyád született 1774 Márcz. 19d.;
Péter 1747 Jun. 17d. De az Újság számára küldött jelentés modeste
van téve, minden magasztalás nélkül. — Felejtém néked mondani,
hogy Csománének, az Adminisztrátorunk leányának is megírtam, 's
a' levél Tenkre is elment. Megírtam Puky Istvánnak is.

Ti, két anya gyermekei, vagy osztozni fogtok, vagy dolgaitokat
valamelly végzés által végzitek el. Kérlek, tudassd velem, mit esi-
náltok, és az Atyád tett e rendelést. Múltós. Szemere István Con-
siliárius Úr mindig szíves barátja volt házatoknak, 's én Consiliárius
Urak 's Fáy Ferencz Urak óhajtanám, hogy dolgaitokat elintézzék.
Közel laknak Beretóhoz, 's sem egyike sem másika nincs elfoglalva
hivatala által. Arra az egyre kérlek, hogy mint legidősbb testvér,
tedd-meg a' mit tőled minden vár, 's távoztass-el minden lármát,
minden kedvetlenséget, a' mi történhetnék, 's ifjabb testvéreidnek
neveltetésekre légyen igen nagy gondod. 'S minthogy atya 's anya
nélkül maradál, ne halasszd megtenni a' mit előbb utóbb meg kell
— házasodjál.

De hadd végezzem leveletem. Nénédet, 's igazi anyádat, az
általam oly szívesen szeretett Kárnernét, tiszteld forró atyafi sze-
retettel, 's tisztelettel. Öllelek édes öcsém szívesen, 's nyugtalanul
várom az időt, hogy szíveinket egymásnak kiönthessük. —

szíves barátod

Ferencz.

Deczemb. 18d. 1827.

Kivül: à Monsieur Monsieur André de Kazinczy à Beretó.

[Eredetije Szilágyi Sándor hagyatékából a M. N. Múzeum könyvtárában.]

1827. évi levelezés. I.

4874.

Toldy Ferencz — Kazinczynek.

Kazinczy

-ebből ügyes és nyílt levelezés

Pest, decemb. 18. 1827.

Egy lasztóci úr csomót visz tőlem Szemere Miklós barátomnak, melyben Pyrker Rudolfiásza vagyon a Te számodra. Miklós azt minél előbb expedálni fogja. Tedd meg nekem azt az örömet, Tek. Úr! s engedd, hogy a könyvet a Tieddé légyem. Csekélység, mely szót nem érdemel, de Te vedd, mint igaz szeretetemnek némi *jelét*.

Levelod s a cikkelyt tegnap vettem. Amaz teli tanulsággal, vedd érte köszönetemet; de teli annyi javallással is, hogy pirúlnék ha nem tudnám hogy azokat jóvoltod vesztegeti rám. Engedd meg, hogy némely világosításokat kérjek.

Mi volt az a permanens deputációja Zemplénynek 1809? A mixta iskolák azok csak, úgy-e, melyekben minden vallásúak felvételtek?

Meghökkenem azon, hogy Te Ferenczy munkájáról semmit nem tudál. Hogy lehet ez? Félek, hogy netalántán rosszul tudom a dolgot. Azonban nekem úgy rémlik mintha Szemere mondta volna, hogy Ferenczy fejedet márványban dolgozá, s hogy a Teleki kis-asszony rajzolatja nem egyéb mint a szobor másolatja. Valóban, nem hibázok. Fogok ez iránt írni Szemerének, ki tegnap előtt ment Péczelre. Munkámba azonban semmikép se mehetett volna be a hiba, mert tudám, hogy censúrád alatt a szükséges pontokra figyelmeztetni fogsz. Rajta leszek, hogy az igazat kitudjam.

Csodálnom kell hogy az a zemplényi úr még nem érkezett rendeltetése helyére. Ő Stettneről vette által a küldendőket, s biztos ember.

Kisnek már jó ideje hogy irtam dátumokért; Berzsenyinek is Stettner. Hogy ez nem felelt, annak okait el tudom gondolni. Én szóltam róla egy helyt a Tud. Gyűjteményben, s úgy mint ő nem szerethető. De Kis némaságát nem tudom magamnak megmagyarázni. Én őt felette tisztetem, s azért tökéletes cikkelyt szeretnék róla adhatni.

Jövednek mindnyájan örülünk, s légy rajta, hogy ismét, hijába ne várjunk. Boldogoknak tartom e sorokat, mert szemeid látni fogják. Midőn itt lesz az óra, melyben látni foglak, kettőztesd szerencsém az által, hogy azon kedves szócskával szólíts, melylyel

az atya fiát szokta. Mely igen otthon érzém magamat Virágnál, míg ő engem tegeze; de mióta szakállt viselek, ő attól elszokott! Tedd, Tek. Úr! hogy én mindenkor oly örömmel siessek hozzád, milylyel fiu atyjához siet. Ez helyes viszonya a mesternek a tanítványhoz. Elj boldogul.

[Megjelent a Kazinczy G.-féle kiadásban.]

4875.

Kazinczy — Dulházy Mihálynak.

Édes barátom,

Ezen Epistolámat nagyon óhajtom lenyomtatva látni a' Minerában, mind magáért, mert ebből a' Horátz' szelleme szóll — a' Horátz' kedves pongyolája, a' Horátz' dévaj lelke, 's a' köz nép historiájának ravasz mesterséggel tett előbeszélése — mind Jankowicsért, ki már tavaly kívánta hogy nála szálljak, 's ámbár megírtam, hogy Szemerénél akarok lenni, ezidén ismét meghíva. — Kérem tehát az Urat, tégyen mindent, a' mi [!] lehet, hogy ez el ne maradjon. De tégye az Ur azt is, hogy Ellinger Ur engem ajándékozzon-meg a' Minerva minden Cuprumaival még eggyeszer; a' mit ada, azt mind az Archivum Autographonába ragasztám, átaellenbe mindenikét a' maga írásával. És minthogy én soha sem tudok kifogni a' kérésekből, szeretném ha az Ur a' veres Minerváknak azon darabját is megnyerné számomra Ellinger Urtól, mellyben a' Pálffy Miklós képe van. Valami becsületes ember ellopta az asztalomról, 's két holnap oltá oda lévén az a' Negyed, nem hihetem hogy visszahozza.

Tegnap estve Dec. 18d. vevém azt a' rettenetes hírt, hogy Kazinczy István ez előtt való nap és így Decemb. 17d. meghala Beretón. — Az Atyám testvére Péter is meghala Decemb. 4d.; és így két hét alatt két Kazinczy leve oda. Péter gyönyörű halállal hala-meg. Leánya, Vay Ábrahámné, Zsolczára szaladt-ki, 's megígérte, hogy két három óra alatt otthon lesz. Péter felöltözve, egéségesen, de öregségéhez képest igen erőtllenül, valakivel nyájasan beszélt, 's annak mosolyogva megüté vállát. Az rá néz, 's holt embert lát maga előtt. Feje a' falnak esett hátra a' mint ült, 's oda volt. Be szép halál. Sokat imádkozott, öreg korában nem szerelmeskedve, ifju korában szerelmeskedve, házat jól hagyta, szeretve

látá magát dajkalkodó leányától 's egész csoport unokájitól, kik között maga is gyermek leve, 's a' mint Budai András Fiscális mondja, hétszáz ezret (700,000) hagyott.

István öcsém Ungvárból B. Vay Miklóssal jöve, igen könnyen öltözve a' szörnyü hidegben; álfázott, 's májgyuladásba esett. Ötödnapra megholt. Sok birtokot hagyván, de semmi pénzt; az nem állotta; 's X az az tíz gyermeket. Rendes, hogy két Kazinczy két hét alatt hala-meg, 's két Lónyai két rokon leányt veszen; az az a' két testvér Kazinczy unokájit: Lónyai Gábor az András unokáját (István leányát) Ottliát: János a' Péter unokáját (Vay Ábrahámné Kazinczy Sophie leányát), Euláliát. Gábor Novemb. elsőjén váltá gyűrűt, János Januárban eskettetik össze.

Ezen Epistolát én Mélt. Gróf D. Ur által is megküldém; de a' Gróf Ó Nagysága talán nincs is Kassán. Ha ott volna is, ezen exempl. szerint kell lenyomtattatnia, nem a' Grófnak küldött után.

Ugyan édes barátom, él e még az Úrnál hagyott *pohár*, melly az Anyámé volt? Ha igen, csinálja az Ur, hogy azt vehessem. Nem nagy dolog: de az Anyámé lévén, előttem felette kedves volna, ha vehetném.

Ezer áldást az Urra 's szeretetre méltó hitvesére, kit nevemben igen nagyon tiszteljen az Ur, kérem alázatosan.

Decembr. 19. 1827.

Hát Kovacsóczy mit csinál?

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 5. sz.]

4876.

Kazinczy Ferencz — Kazinczy Istvánné Boronkay Rozáliának.

Különös tiszteletű Drága Asszonyom Húgom,

Az a' rettenetes csapás, melly Asszonyom Húgomat és házát érte, engemet is ért. Nem csak barátomat vesztettem benne, hanem legközelebb rokonomat is, 's érzem, kedves Asszonyom Húgom, 's a' tíz gyermek benne mit vesztettek. Ezen holnap, sőt ez a' két hét, két Kazinczyt kapa-ki közzülünk, — Pétert és Istvánt. Nagy okom van, óvni magamat, hogy harmadik is ne menjen utánok, kivált hogy köhögök. Fogadja-el kedves Assz. Húgom szíves részvételem levélben, azon óhajtással, hogy az Isten ezt a' csapást egyéb

aldásival pótolja-ki Assz. Húgomon és gyermekein. Bár a' ház' tagjai egymás közt atyafiságos egyességben 's állandó szeretetben maradjanak-meg. A' nélkül a' legvirágzóbb házak is elromlanak. Ajánlom magamat kedves Assz. Húgomnak gratziájába, atyafiságos barátságába, 's szíves tisztelettel maradok

Kedves Assz. Húgomnak
December 19d. 1827. alázatos atyafi szolgálja
Kazinczy Ferenczmp.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: Irodalmi Levelek közt.]

4877.

Kazinczy — Dulházy Mihálynak.

Igen sietve.
21. Xbr.

Kedveskedem Muzárionnal, 's a' Vámos ujfalusi Notár. bolond Instantiájára lesz gondom, ha Ujhelyben leszek.

Koppit nagyon kérje az Ur hogy legyen várakozással; nem sokára meg lesz.

Rettenetes az a' megtévedés a' melyben valaki az Epigramma miatt van. Szégyenlem hogy olyat felőlem fellehetnek, 's magamat menteni soha nem fogom. Azonban gondom lesz, hogy rajtam ne száradjon egy istentelen tett pizska, melyet soha el nem követtem. Ajánlom magam.¹

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 5. sz.]

4878.

Kazinczy — Toldy Ferencznek.

Decemb. 21d. 1827.

E' holnap két Kazinczyt kapa-ki az élők közzül, 's tele van a' város itt a' hírrel, hogy a' Sógorom, ki ellen perlek, melybeli vízi betegségben Kassán megholt. Már két hét előtt hallám hogy Orvosai

¹ Kaptam Széphalomról Dec. 28ikán 1827. Novák Host. Bíró által. — Dulházy M. jegyzete.

semmit nem reménylenek, 's ámbár emberei ellenkezőt mondanak, 's azt hirdetik, hogy új esztendőre Kázmérba kijő Kassáról, inkább hiszek az Orvosok profetizájának, kivált hogy 24 órával czelőtt éjjel verték-fel álmából egy Kázméri emberét, hogy leveleket vigyen Anarcsra Szabolcsban felesége öcséhez [!] és Sárközre, ennek bátyjához. A' pecsét a' leveleken fekete vala. Én neki ezen betegsége alatt is ajánlám jobbotat Báró Splényi Mancozi által, kikötvén hogy azt csak azon esetre említse, ha látja, hogy nervusai meg nem rázattatnak nevem' hallására. — Ha meghal, a' Sors ismét megjátszodtat, mert az Özvegy esztendeig bánthatatlan lesz.

Kérlek, add által ezt a' mit ide zárok Kulesárnak és a' mi kedves barátnéknak. — Csak küldd; ne fáradj.

Leveled nem említi hogy Glottomachusaim, Emília Galotti, és még egy Kötet holmi kezedhez ment Bártfainé által. Pedig az innen 10dben indult Bártfainéhoz: leveled hozzám 18ban, 's így veheted vala. Tudósíts mihelytt veszed. Rettegek elveszéséért.

Jankowichnak ma veszem válaszáat. Nem vala kedvetlen ajándékom, az Epistola. Neve napjára érkezett hozzá. Azon szobába szállít, hol MSumai vannak.

Vettem Aurorát és a' Nagy Pál képét, 's kár nélkül, Füredet 's a' Regéket. Melly lelkes darabok a' Kőlcseyéi! a' Kisfaludiéi. Azokat végig olvasám, de mingyárt kiküldém gyermekimnek, hogy ők elébb, aztán én, mert én most rá nem érek. Auróra ez idén szebb mint eddig, 's én, a' ki Literaturánkat kivált lyricumokban szeretném gazdagabbnak látni, Kőlcseytől, Vörösmartytól, 's töletek másoktól olly darabokat leltem itt, miknek nem tudtam eléggé örvendeni. A' rezek gyönyörűek, 's örvendek Vörösmartynak, de irigylem még néki is a' szép Hajnát.

Jankowichhoz írt Epistolámat ma küldém a' Minerva Kiadójinak. Te vedd fel ezen Variánsaimat:

Bár a' nem régen épült Zrínyi 's a'
Fejér-Hajó (mert nem gold. Schiff, hanem Weiss.)

'S a' nagy gyönyör meglátulást parancsol.

A' négy fiú 's három lány és az anyjok . . .

Collin alatt Ő . . majuskel.

Berlinben Ő . . . »

Lódonnak Ő . . »

Most ma vett leveledre. — Köszönöm a' Rudolfiászt, 's ámbár nem szeretem hogy magadat tőle megfosztod, nem volnék barátod; ha azt oly szívvel el nem fogadnám mint adod.

1809. kilobbanván ismét a' háboru, a' Fő Ispánok leküldettek Vármegyéjékbe organizálni a' Felkelést. 12 Assessor választaték mellé, hogy a' bajban a' Fő Ispánt segéljék. Minden héten váltogatta az egyik fél a' másikat, 's így a' Fő Ispán mindég hattal tarta ülést.

Swietennek kedvencz ideája volt a' mixta Iskola. A' haza polgárinak egyformán kell neveltetni a' nem Vallásos dolgokban: Így maga raka Cath. Iskolákba Protest. Professorokat; B. Prónay Gábor, Gróf Teleki József Fő Directorok levének; én a' Cath. Director Vicéje Kassán. Districtusom álla Szepesztől a' Kis Kúnságig 's Gömörtől Beregig (inclusive) az Ország negyede. Az én osztályom a' Városi és falusi iskolák voltak, és Kassán a' Fő Normális. A' Kalv. és Luth. iskolákban ez nem parancsoltatott; példát akarának adni.

Némelly barátimnak elbeszélém a' márvány képet. Megjárom, ha a' hír hazug lesz. Elj szerencsésen. Sietek. Thalinak másszor írok. Ezek a' halálhírek megzavartak.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 134. sz.]

—

—

—

—

—

—

—

4879.

Gr. Dessewffy József — Kazinczynak.

Sz. Mihály Xber 24kén 1827.

Édes Barátom!

Annak a' ki hozta Leveledet, adám szintűgy levélben válaszomat; Kenizlei embernek mondá magát, Farkas Úrtól küldettve; őt tehát meg-kéretém a' levél hozó 's vivő által, jutatná kezedhez. Sajnállanám (mert hozzád volt) vesztét, talán csak el-tévede, járjon végire Farkas, vegye üzőbe a' lovast, vagy gyalogot, ki leveledet kezemhez szolgáltata.

Semmit sem mondhatz nekem az új V. Ispánról, a' mit régen nem sejtettem, nem reménylettem volna.

Sógorod jobban érzi magát; nálam volt itten egygyik Fia egy ideig, és még jobban gyúlasztá fel vadászai hajlandóságát Emil fiamnak; ennek következtében sült el szerencsétlenül a' puszka, de nem sült el a' szerencsétlen lövésnél szerencsétlenebb hazugság — két egész hétig akará velünk el-hitetni a' két vadász (és számtalan segédjeik valának a' csalásra törekedő igyekezetben), hogy ki-ugorván a' ladikból Mili, megszikamlott 's le-bukván, nádtorzsákon sebesíté meg karját — tantum caedis amor potuit suadere malorum — félt t. i. a' vadászat meg-tiltásától Török Nimrod Napóleon, meg nem gondolván, hogy ha rajta érjük a' csaláson vadászainkat, még nagyobb lesz a' félelem, a' fájdalom, a' neheztelés, és bizonyosabb a' tilalom:

Valószínű

Humani generis mores tibi nosse volenti

791

Sufficit una domus. —

Episztolád valóban gyönyörűségessen gyönyörű. — Horátz maga nem írhatta volna sajátább lelkével. E' remek hiszem majd inkább segíti elé peredet, minden igasságodnál, minden prókátorodnál, és prókátorkodásnál, mert nehéz egészen hidegen maradni a' bírónak ily darab szerzője iránt — minő boldog helyezésbe teszi lelkünket a' remény, valld meg, kelne é e remek állapotra ez az episztolád, ha hihetően Pesten meg-nyerendő perednek netalántán veszte, annak írását meg előzte volna? — ne kárhoztasd hát Juvenált, tedd által gondolatoddal Horátzot Juvenál későbbi idejébe, Juvenált pedig a' Horátziéba, és azonnal a' tépő csipkedőnek, a' csipkedő pedig tépőnek és szaggatónak fog által-változni. — Horátz Augusztus korában élt, mikor a' belső háború iszonyai szűnni kezdenek, 's az erkölcs-telenségek még sok nevetséges oldalokat is mutatának az érzékeny költő reménnyel eltelhető lelkének; de ugyan mi vala nem irtóztató az erköltsekben Juvenál korában? még a' Honni béke közepette is? —

Nekem is Pestre kell mennem hanyatló egészségemmel; Sohasem váltam el nehezebben a' magaméitól, mint most fogok; úgy lázik, mintha egy kevés hipokondria kezdene belém harapódzni; jó hogy Pesten lészesz, orvoskodhatik épebb lelked a' barátod' ronsoltabbé körül; el-tűnt az a' lelki derületességem, az a' mindenek felett könnyűséggel lebegő vig kedvem; nehéz a' darabos valóság szüntelen

korbácsoló mindenféle bajait mindég egy forma erővel győzni, de talán még erőt veendek hipokondriámon, ha ez nem rajtam. Fiam Aurél is Pesten lesz, Telekly Jó'sefnél fog lakni; ő és anyja méltóztattak neki szállást ajánlani — mérheted szívem hálálkodását; ugyan hol lehetne jobb helyütt? — Ad é nekem a' város jó szállást? nem tudom. — Po'somban senkinek sem adata gróf Eszterházy Jó'sef silányabbat mint Schmidegnek és nekem; azomban mindég jobbat ígért, számtalanszor ebédre hívott, és össze csókolt. — Igaz ugyan, nevetközni kellene az illetén csókok felett, de nem természetes é boszongodni is az efféle alávalóságokon, mikor a' belek a' sok üléstől és gondoktól meg-vannak tömve, és nem akarnak tisztúlni, bármennyit mozogj, és akármennyi rebarbarát végy. —

Anyám Báró Vécsey Anna Mária vala, Apámot Istvánnak hívták, első feleségét a' Gróf Klobusitzky házból vevé, a' harmadikat a' Gróf Vindisgrätzokéből — Apámot Kamaráskults ékesité zsebe, Anyámot keresztescsillag melye körül. — Atyám semmi hivatalt nem viselt. Nagy Apám' felesége született Báró Palocsay Klára volt; fog é ezeken törödni a' jövendő? nem tudom. Addig sürgető nálam biografiámat Báró Hormayer, míg azt neki végre almanakja számára Po'somból deák nyelven meg nem küldém, ösze-szorítottabban által kelle magyar nyelven engednem Ponorí Török Úrnak, ő, szokása szerént, ki-finnyásítá, a' Censura pedig némelyeket töröltt, p. o., hogy a' Dictákon a' vocalis, nem pedig a' consonans követek közzé igyekezém számláltatni.

Különös szíves barátom Báró Mednyánszky Alajos' által küldém meg szintűgy Po'somból Báró Hormayernek rézre metzett képedet, mert nagyon kért, és forrón kívánta, a' Jászok egyik követének, Mihalovitsnak segedelmével szerzém meg igen szívesen azt egy Pozsonyi Prokatortól, látnod kell, mint tisztelnék mindenfelé az ország szélén szintűgy, mint azon túl; ha tehát Ferenczi tartós márványon akarja magát rajta örökösíteni, azt mindenki helyben hagygya, és rajta szintűgy örül mint Te. — Mit taglalod öröm érzéseid' okait? nem rejtődzik é csak nem minden örömeink alatt egy kis ön szeretet? ugyan miért ne szeressük egy kitsit magunkat is, mikor mások is szeretnek? vagy miért szeressünk mindég másokat jobban magunknál? holott oly kevés a' valóban szeretetre méltó ember a' világon, és annyi érdemlené a' kinevettetést, vagy éppen a' gyűlölést is. helyesen mondja Tasszó Góthénél. —

Und haben alle Götter sich ferszammelt [!],
 Geschenke seiner Wiege darzubringen,
 Die Gratzien sind leider ausgeblieben;
 Und vem [!] die Gaben dieser Holden fehlen,
 Der kann zwar fiel [!] besitzen, fieles geben,
 Doch lässt sich nie an seinem Busen ruhen.

Feleségem már egy hét óta Kassán van, új esztendő előtt, vagy mindjárt utánna, fogom követni. — Szerencsés boldog ünnepeket, és új esztendőt mindennek, a' mi csak lehet házadban. — hízkelés nélkül ismétlem, a' Minervának egyik leg szebb éke léssen Jankovits Miklóshoz írt episztolád — engede végtére a' köz ízlésnek Ellinger, 's nagyobb nyóltzad rébten jelenend meg Minervája, hogy lehessen útközben is olvasni; mert nem minden olvasó kiméli szemét, és gondolkozik az ötvenen túl, mikor még 30 esztendő — Ellinger azomban nem azért, hogy kevesebb vak, vagy gyenge szemű magyar találtassék, adá ki Minerváját elébbi formájában; győzné az ember póljár társait mindenben kimélneni? úgy nem kellene se rumot, se rakot, se pálinkát, se bort árulni, mert véghetetlen a' szédelgés, az iszákos, és teli tömve azzal minden város, minden falu, minden ház. — Vale — már levelem színéből, és tónussából is észre veheted egy kis ízét a' hipokondriának: bocsás meg, ez nyavalya — öllelek százezerszer

delevo

Agyon kívül is valóban beteg hív barátod
 Jóska mpr.

U. I. Ma vevém leveled, melyre ez a' válasz. Tudod már, hiszem, túlesését Sztáray Vinczének a' világi alkalmatlanságokon, midőn Bátyán Kristófon a' halál nem fogott, 's még a' kemény ón-golyó is keményebb homlokáról az erős életűnek le pattant, azt mondá: még az ördögnek sem kellek.

Ne-add soha a' Liszikai Póstára leveled'. Papp István, ki ott helyben lakik, egykor a' 3-ik hónap' végén vevé innen az enyémet, Bosztomból pedig egy taksásomtól a' hatodik hétben jöve kezemhez a' levél.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 33. sz.]

megyél a' helyedre is:

— Jónapló őszet sípnom

4880.

Gr. Majláth János — Kazinczynak.

Wien am 25/12. XXVII.

Ihr Brief vom 1/12., der mich in Veszele gesucht, ist mir erst gestern zugekommen. Ich gebe mir ein eigenes Weihnachtsfest, indem ich, während die Welt sich auf verschiedene Weise erlustigt, meinen Freunden schreibe. Ihr Brief ist mir mit der Epistel darin wie eine Weihnachtsgabe erschienen; die Epistel selbst gefällt mir recht gut, der gemüthliche freundliche Ton thut mir recht wol. — Also im Jänner sind sie in Pesth! ich komme gegen das Ende Janners ebenfals dahin, und freue mich gar sehr Sie nach langen Jahren wieder zu sehen. Sie bleiben ja doch so lange? ach ja! ich habe ausgerechnet, dass Sie bis halben Februar in Pesth bleiben. Denn Sie wollen 4—5 Wochen verweilen, und vor dem Anfang des Termins kommen sie doch wol nicht. Übrigens habe ich noch ein Mittel Sie in Pesth fest zu halten: ich werde den Personalen bitten, dass er in die Sentenz ihres Prozesses einen verlängerten Aufenthalt miteinfließen lässt. Die Musen und die Göttin der Freundschaft haben sich desshalb schon in dem Prozess in Gericht.

Füred steht ganz zu ihrer Verfügung, wenn Sie es meinen übrigen Sagen und Mährchen anreihen wollen. Ich betrachte Sie als den Taufpaten meiner Regék, vielleicht werden Sie unter Ihrer Hand so liebenswürdig, wie ihr Taufkind Iphigenia.

Zwei Bände meiner ungrischen Geschichte sind bereits aus der Zensur, und haben höchst unwesentliche und wenige Änderung erlitten. Diese Tage erscheint die Pränumerazions Anzeige, bis Ostern der erste, bis Ende 828. der dritte und letzte Band. Ich lasse das Werk selbst verlegen und bin desshalb schon zwei Monathe hier. — Und nun leben Sie wol, bis auf, so Gott will baldiges und frohes Wiedersehen.

Mailáth.

[Eredelije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 29. sz.]

4881.

Zádor György — Kazinczyna.

Tekintetes Kazinczy Ferencz Urnak Stettner György
legszivesebb tiszteletét és üdvözlését.

Örvendetes meglepés vala nekem, a' Tek. Ur' 6d. Dec. levele mellett jött küldeménye. Méltóztassék becses bizalmáért legforróbb hálámat elfogadni. A' Glottomachusokat már átforgatám. Melly vilá-gosság örölik ismét Literatúránk' titkos történetére; de egyszersmind melly undokságok fátyoloztatnak-le! Legszebb elégtéte vagyok a' Tek. Urnak, hogy azon ember párthíveitől gyaláztatott, ki eléggé alacsony vala a' Nagy Révait önnön lelke' szegényéből gyűlölni, 's a' Jankowich Miklóshoz szóló szép Epistolában méltán Szentnek nevezett Horvát Istvánról az 1809. 29d. April levélben álló sorokat írni nem bírult.

Az Y-vásárról én is hallottam; de a' dolog Pesten a' Fejér-hajónál történt, — mert Fejér farkas fogadó itt nincs is;* — hanem igen Budán, a' Császár-fürdő szomszédjában. Ki tulajdonkép Füredi Vida? nem tudom, lehet Verseggy, lehet Takács; de én Horváth Endrét gyanítom, tudván azt, hogy ennek nagyatyja Füredi Kálvi-nista volt és Kurucz, — mint az én öseim is Bottyán János 's veje Halász Péter, — 's a' Horvát név 's Pápistaság nagyanyjának második férjéről ragadt kis korában árván maradt édes atyjára. Gyanúmat támasztja az új Uránia is, mellyben az Árpádiászból vett «Töpren-ke-dés» czimű töredék alatt F(üredi) jegy áll. A' mód, mellyel ezen Tudományhoz jutottam, tilthatná ennek közlését, ha eleve meg nem volnék győződve, hogy az, kihez ezt irom, vele semmi esetben visszaélni nem fog.

A' leküldött dolgozásokat által fogom nézni 's megteszem reá-jok jegyzeteimet, oly egyenességgel, millyent a' Tek. Ur' megtisztelő bizodalma érdemel.

Dec. 1jén indult meg innét a' Kassai diligenc-szal egy Jászai nevű ifjú, Consil. Szirmay Jurátusainak ismerősök, ki tőlem Nagy Pál' képe mellett a' magam és Sógorom' levelét, 's ugyan az én utasításomból Tek. Bártfayné asszonyságét is, Szemerétől egy és Schedeltől két csomót vive a' Tek. Urhoz. Előbb csak Szántón Tek. Kazinczy József Urnál szándékozott a' küldeményt letenni; de a'

* De volt akkor általellenben azon házzal, mellyben az öreg Ráday, a' híres Procator Szabó-Sárai, Dr. Szombathy és Kulcsár István laktak. — A' másolatol olvasható jegyzet.

mint a' bizományok szaporodtak, megigéré, hogy Újhelytt személyesen fog a' Tek. Urnál udvarolni. Mi lehet oka hogy a' Tek. Ur a' felebbieket mind e' korig sem vevé, meg nem foghatom, de rajta annyival inkább nyugtalankodom, mivel a' Tek. Ur tudósítása szerint most egyenes alkalmunk volna elküldésökre.

Nem lesz talán már Ujság a' Tek. Ur előtt, hogy ő Fensége a' Nádor a' felállítandó Magyar Academia plánjának a' négy első ajánlók' (Gróf Széchényi Ist. Vay Ábrahám, Gróf Andrássy és Gróf Károlyi György) egyetértésökkel teendő megigazítását egy a' Gróf Teleki József előlülése alá rendelt választmányra bízta, mellynek tagjai a' Tek. Uron kívül még Horvát István, Szemere, Kis Superint., Bitnitz, Guzmics, Vitkovics, Jankowich, Kulcsár, Horváth Ján. Bosoni Püspök, Kisfaludy Sándor, Fejér, Dr. Bene, Schedius, Döbrentei, Budai Es., Ercesei. E' történet újabb erősséget ad reményemnek, hogy a' Tek. Urat valahára láthatni szerencsém leszen.

Kivánok az egész tisztelt Uri háznak boldog ujesztendőt. Pesten December 27d. 1827.

[Másolata a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 129. sz.]

4882.

Cserey Farkas — Kazinczynak.

Igazán tisztelt Barátom!

Hosszas halgatásomnak avál vetem végít, a mit szünet nélkül szívemnek belsőjébe érzek, t. i. annak kívánásával, hogy Te Boldog, Szerencsés, és az Egektül egész Uri Házodra nézve meg áldott légy; ezt változhatatlanul, és ezen be áló Ui Esztendőre 's még számosakra nézve kívánom Neked, kedves Grófnédnak, kinck kezeit csókolom és Uri kedves Magzatidnak.

Stam-büchombul bátor vagyok két lapot ide zární olj kéressel: méltóztas az egyikre Magad, másikra Mgos Grófnéd, kettőtöknek, és csekéljségemnek emlékezetére valamit írni, és nékem mentül előbb fel küldeni. Élj boldogul, és ne feleilkezzeél éppen egésszen el róllam, ki soha meg nem szünök lenni

Bécs 27dik Dec. 1827.

tisztelő, igaz, hív barátod

Cserey mpr.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 51. sz. V. köt.]

4883.

Kazinczy — Toldy Ferencznek.

Decemb. 28d. 1827.¹

Édes barátom,

Bártfainénk írja egy barátnéjának ide, hogy vette nyalábomat. Így hát kezedben vannak Glottomachuszaim, Emiliám 's a' 3dik Kötet. Kimondhatatlan megnyugtatósomra van, hogy szerencsés megérkezését tudhatom. Te és Stettner légyetek rajta, hogy a' Kötet el ne vesszen, és hogy olly szemek ne lássák, mellyeknek azt látni nem kell.

Kis János Superintendenshez ma megyen levelem, hogy tellycsítse kérésedet. Már készen áll asztalomon 's csak pecsételnem kell. Berzsenyit erre megkérni nem merem.

Azt kívánod, hogy ha Pesten leszek, szóval is úgy nevezzetek, mint leveleimben. Hagyjuk azt, édes barátom, az időre; mutassa-ki az, mit tégyünk. Te engem szeretsz, én téged kevélykedve szeretlek, 's a' hol ez van, minden jól van. Régotha nem láttam régibb barátnikat; ők nehezteltek, hogy a' Római megszólítás formulájával akartam élni. Ha én a' Mathuzsaem korában élnek is, 's ha olly Király volnék is mint Ábrahám, én egy olly ifjat, mint a' mi Vörösmartink, büszkélkedve neveznék társamnak, 's koldulnám tőle azt a' kedvezést, hogy nézzem ² hasonlónak magához. Te pedig és Stettner nekem nem vagtok kevesebbek mint Vörösmarty, bár érdemetek nem egy nemű. A' Stettner' tanácsával különösen akarok élni Szalluszt körül, mert az ő beszéde nem *nyargal*, 's Szallusznak illy fordító kellene.

A' Decsi Szallusztját Januárus első napjaiban viszi egy Pestre induló ifju Bártfainéhoz. A' könyvnek mindeddig nem ismértetik több nyomtatványa. Én azt ajándékiül küldöm Jankowichnak. Ugyan ő fogja venni Catilinámat is azon fordításomból, mellyet Döbrentei tétete velem. — Olvassd Előbeszédét, mellybe annyira szerelmes vagyok, mint Jankowichhoz írt Epistolámba.

HUNGARI MUSEUM 29 JUNE

ELŐBESZÉD. HUNGARI MUSEUM

Szallusztot én két fordításban adom, 's a' kettőt egyszerre; ezt itten az új idők' izlésében, melly a' könnyűt, simát, világost kedvelgeti (Sallustio solennia erant frequentativa): azt a' Rómaiban,

¹ Megk. Jan'. 2. 43. — Toldy F. jegyzete.² Az eredetiben tollhiba: *nézzén*.

[A. J. J. J. J. J.]

's nem minden jelei nélkül beszéde makacs sajátságainak; ez azok előtt lesz kevésbé rossz, kikkel a' Szalluszt' beszéde megkedveltetni magát a' Szalluszt' ajkán sem tudta: ama' másik azoknál, kik értik, mi teszi a' makacsot utólréhetetlenül széppé, 's látni fogják hogy a' fordító az előkép bélyegeit megragadni 's dolgozásába álhozni legalább törekedett. Magam én az elsőbséget ama' másíknak adom, kevélykedve szerencsénken, hogy Nyelvünk megbírja, a' mit az Egyszínűség' kedves, de veszedelmes útjára tévedett idősb társai többé meg nem bírhatnak; és mivel ez az új színben dolgozott a' maga ellenkezése által fogja bizonyíthatni, a' mit ama' másíknak éreztetni akartam. A' szép mezején különbözök, olykor épen ellenkezők, a' nemek, 's tisztelésünket mindenike érdemli. Fő törvény marad mindég, hogy a' mit adunk, szép legyen. Csakhogy mi szép, a' közember és a' 'czéhek' tanítványa olykor érti, olykor nem.

Ebből áll az Előbeszéd, 's a' ki Szallusztot ismeri, rá isméri a' Szalluszt' fordításra, 's a' Szalluszt' abruptus bérekesztésre. Nem Döbrentei veve rá engem arra, hogy így is dolgozzam, hanem ő kényszerítte rá, éreztetvén velem, hogy az őfélék fejet fognak csóvalni a' másik fordításra, mellyet talán Stettner fog javallani.

Ma veszem a' hírt, hogy a' Sógorom Kassán tegnap még élt: de hogy felgyógyulásához semmi remény. — Így én csak Febr. ban indulok Pestre. Szemerénél akarok megszállani vagy három napra; 's onnan megyek által Jankowichhoz. Téged mingyárt felkereslek. Élj szerencsésen édes barátom. Áldást az új esztendőre. Nyomatják e már Kézi Könyved? Hát az Élet és Lit. III. Kötetét? Mit tudsz képem felől? Szemere metszeti e? és ha igen, kivel? Bár inkább ne, mint rosszul.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 134. sz.]

1827. 4884.

Toldy Ferencz — Kazinczynak.

Pest, dec. 29. 1827.

Pest, dec. 29. 1827.

Vettük a Glottomachusokat, s a másik két kötetet egész épségökben. Fogadd ezen hizelkedő bizodalomért szíves halánkat, s hidd el, hogy a Glottomachusok senkivel sem lesznek láttatva

kivévén Bajzával és Vörösmartyval, mert Stettnernek és nekem ezek előtt nincsenek titkaink. De négyünkön kívül csak *tudni* sem fogja *senki is*, hogy a nevezetes documentumok kezeink közt vannak, nem Szemere és Bártfay sem. Nekik megmondani *szükségtelennék* tartjuk, olvasniok pedig úgy sincs idejük. Mely kincsek ezek, T. Úr! Ezek nélkül lehetetlen a neologismus históriáját megírni. De mint hőkkenénk meg, midőn azt a per cuniculos való dolgozást láttuk! Mily könyörületre méltólag jelen meg itt az a Sággy! Verseghyről nem hittem vala. Nem tudunk megválni ettől a könyvtől. Kisfaludy Sándort igen tiszteljük. Az öreg Gyöngyösinek pedig megbocsátottuk minden vétkeit a Múza ellen, s szeretetet érezünk az iránt, ki Tégedet úgy tudá tisztelni.

Kié a «Bot-csinálta doktor» originálja?

A Csereihez irt epistolában van bizonyosan, mit a tudós püspök szerethete, s igen szerethete; s én sokat, a mi benne mondatik, szenvedélyesen szeretek, de mint epistolát nem szeretem inkább a többieknel. A Jankowiché az én szerelmem. Azt irtad nekem, Tek. Úr! hogy ezt az utóbbikat Ellingernek küldéd meg. Meg kell vallanom, mily szándékom volt ezzel az epistolával. Ki akarám adni csinos formában és nyomtatással, megtoldva egy aesthetikai értekezéssel a poetai epistoláról, annak literatúrájával, a magyar poetai epistola históriájával s a Tiednek recensiójával: el vagyok ettől ütve. Ellinger bizonyosan felveszi az idei Minervába. Vajha meg tudnád gátolni, hogy az történjék.

Károlyi, a Trattner veje, a Tud. Gyűjteményt 1828-tól fogva Vörösmartynak adta át. Reménylem, hogy ennek redactiója alatt jobb lesz. Vörösmarty Neked nem sokára írni fog erről, s nagy becsü segedelmedet kikérni. Horvát István, Májér József, Fenyéry, Kisfaludy Károly, ómaga, fognak az első kötetben megjelenni. Azt tartom hogy kedvesebb lesz Neked is Tek. Úr! ily társaságban fellépned, mint Thaiszéban. Az epistola s az epistoláról való értekezés most a Tud. Gyűjteménybe jőne, s Vörösmarty, ki *ezt* az epistoládat annyira szereti, örült volna neki.

Valamit tettem Tek. Úr, a miért, nem tudom, fogok-e Tőled bocsánatot nyerni. A szándék jó volt. Thaiszhoz irt leveledet t. i. visszatartottam mindedig, gondolván hogy Te néki olyanokat írsz, mik a Tud. Gyűjteményt illetik, vagy hogy Beitrágotat küldesz neki. Hihető pedig, hogy Th. azokat a MSokat, melyek nála vannak, nem adja át az új szerkeztetőnek, s így a te küldeményeid is el voltak

volna veszve, vagy legalább kétszeres leírást okoztak volna. Parancsolj most velem, mit tegyek a levéllel. Ha a levél most is még Thaiszt illeti, azonnal hozzá viszem. Kulcsárnak és Bártfaynénak megvittem az övéket.

A *Kézikönyv iránt*: Mily czímet adhatni ezen epigrammodnak: A rút, rút? — «Ferenczy graphidionára»: ennek két variánsa van MSaid közt. A következő Stettner, Bajza s az én ítéletem szerint a szebbik:

Mert neked e hevülést egy kegyes isten adá.

«Ámor hagyta hogy azt ujjam rajzolja szeretve,

S a mit nékem hagyott, hagyta Ferenczynek is.»

Sylvesterednek is több variánsa vagyon. Engedd meg Tek. Úr, hogy kimondjam, hogy ítéletem szerint jó volna a Tövisék és Virágokban mentől kevesebbet változtatni. Az utókor historiai okokból is úgy fogja látni szeretni, a mint azok először jöttek ki, mert nálunk nevezetes historiai tünemény voltak. Most csak azt jegyzem meg rövideden, hogy nekünk a Sylvesterben tett változtatások kevesebbé tetszenek, mint az elébbi olvasások. A mi pedig azt a helyet illeti, hol mértékben író költőink hozatnak fel, engedd megmondanom, hogy némely neveknek kihagyása, mások beszúrása a publicumtól *habozásnak* fog vétetni; a publicum azt fogja tartani, hogy Te 1811-ben érdemetlennek is nyújtál koszorút, s így a remek munka sokat vesz auctoritásából. Ha «Nagy» mellé nem teszed is a «Vályi»-t, félreértés nem fog származni annál a ki ezekben jártas; a tudatlant jegyzéseim tanítják. Parancsold, mint legyenek ezek nyomtatva?

Az a szeretet, mely Hozzád kapcsol, hagyja nékem, hogy elbeszéljem, gróf Széchenyi István mit monda Rólad a minap. Én úgy adom betüről betüre, mint hallám; néha legalább nem *árt* annak szavait is tudunk, ki nem oly jártas a literatúrában. «Ejnye, hogy ereszkedhetik olyan ember mint K. abba, hogy a Pantheont dicsérgesse? Mindent dicsérni!» Ne neheztelj, hogy közlöm. Te fogod tudni legjobban, ér-e ily beszéd valamit, vagy sem. Az a Széchenyi az, a ki az akademiának egyik fundátora. Vagyok tisztelettel és szeretettel egészen a Tiéd.

[Megjelent a Kazinczy G.-féle kiadásban.]

4885.

Kazinczy — Toldy Ferencznek és Zádor Györgynek.

Schédel és Stettner kedves barátainak Kazinczy Ferenc
boldog új esztendőit.

1828. Januárius' elsőjén.

Együtt veszem leveleiteket, kedves barátim, 's egy tárgyban; engedjétek hogy egy levél vigye feleletemet is a' két szeretett és egymást szerető barátnak. — Örvendek hogy a' Gl. látása néktek olly kedves. Melly kár volna annak elveszni! Pedig veszélyben forogna a' könyv, ha sokan látnák. — A' mai nap' haszontalanságai, ezek a' szerencsekívánások etc ellopták időmet; épen most száll-le a' nap, 's a' levélnek egy óra alatt a' lyukba kell eresztetni, mert a' posta indúl. Siessünk tehát. — Ne kívánjatok rendet válaszsomban; úgy írom-le a' gondolatot a' mint jó.

Stettner hibának, botlásnak nézi, hogy *Fejér-Farkast* írt tollam. — Az nem botlás; én mindég ott szállottam, mikor Pesten valék. Akkor az nevezetes fogadó vala, áltellenben azon házzal, hol talán most is lakik Kulesár István, és a' hol az öreg Ráday is, az idősb Dr. Szombathy József is lakott. Ott hála nálam 1803. Májusban Horvát István, kit már akkor szerettem, de — képzeld megtévedésemet! — Kémnek gondoltam.

Stettner írja azt is, hogy nem tudja, ki az a' *Füredi Vida*. — A' Tudom. Gyűjt. ben jelene-meg egy Értekezés ezen czím alatt: a' *Recenziókról*. Az az egymást érő kifogyhatatlan Citátum világosan kiáltja, hogy az a' *Takács József* csinálmányja, ki Vezérévé tétetek azon hadnak, melly engem örökre le akara tiporni. De ezek az Urak örömet a' bátorságot akarák játszani, 's azon voltak, hogy ne tudjam, kivel van dolgom. Azt a' nyavalyás Értekezést tehát a' Tud. Gyűjt. számára Verseghy Ferencz tulajdon kezével írta-le, 's alá veté a' *Füredi Vida* nevet, hogy a' *V* betű engem a' *Verseghi* az *F* betű a' *Ferencz* név' gyanítására tévessen; 's hihető, Prof. Fejér György azért mutatá egy Pesten és Pest körül nem lakó barátomnak az Értekezés' Kéziratát, hogy az nekem sugja-meg, hogy az a' *Verseghi* kezével vala írva; 's ezen hír és az F. V. betűk után Verseghi ellen gyúladjak tűzre, 's akkor osztán Takács és a' többiek kaczaghassanak. — Még ezen hír után is Takácsot néztem én az Értekezés' koholójának, 's láttam innen, a' mit addig nem tudtam,

hogy Takács Verseggyel kezét foga. — Takácson azért csudálkozám leginkább, hogy ő azzal bánhata úgy, a' ki eránta tiszteletet, bizodalmat mutata Győri 's Tégi látogatása által; 's azon immoralitásán, hogy ő minden ok nélkül azzal igyekezett engem nevetségessé tenni, hogy a' német Annálisokban magam tömjénzém magamat. Énbennem is van erőtlenség; de én illyet nem tehetnék. — Sok ízben kérdém már magamat, ezeknek mellyike haladá felül a' többieket undokságokban? Takács e, a' magát valaminek néző, de a' kiből a' hűségnel egyéb becsülni valót én legalább találni soha nem tudtam — vagy a' Ruszek, a' kit engesztelőnek kértem-meg, és a' ki még ezen levelemre is illy gazúl, undokúl viselé magát — vagy az, a' kit vad tüze olly levélre tudá gyúlasztani, mint a' Ruszekhez írt levél (ne felejtjük, hogy Ruszek ezt a' levelet mindennel másolgattatta, 's rajta volt, hogy az egész országban elterjedhessen), — vagy az, a' ki engemet baráti bizodalnú leveleim' vétele után is szurkálgata, 's tudni akará, miért nem tömjénzem Berzsenyit (azt hitte, hogy én irigylem Btől a' ragyogást!), 's a' ki azt sem tudá, hogy az *arcus* szónak mi az első jelentése. A' Ruszekhez szöllő Levél' Íróját én szívesen tisztelem teremő lelkéért, 's behúnyom szeméimet philantiájára; de Ruszektól és az *arcus* szó emberétől borzadok. — Borzadok ennek még dolgozásaitól is; csak egy munkája van, a' mit szeretek. Rettenetes dolog az a' fennl-hágdosás.

Gyermekhez illik az a' gondolkozás, nem egy megöszült emberhez, hogy érdem nincs a' rosszakban is: de nem átalom kimondani, hogy én a' Verseghi' dolgozásaitól úgy irtózom mint magától, kinek moralitását igen sok tetteiből volt szerencsétlenségem ismerni. Gyönyörű philosophia tündöklük-ki philos. lélekkel dolgozott Grammaticájából, 's mutass egy dolgozását (egy két németből fordított dalán kívül), mellyet kínos érzések nélkül olvashattam volna valaha. De ő minden akara lenni mindenben, 's még egy Olasz Ének-Játékoeskát is csinála, melly nálam tulajdon kezével írva megvan. Azonban jót ő is tett, és sok jót, nem tollával, nem tanításával, hanem a' Marziánok körül, 'stbb. — De hát azokról mit mondjunk, a' kik, magok tudják miért, talán hogy Kálvinista ne triumpháljon, Verseghi mellé csatlák magokat, 's vitatták az Ypszilont, és több sületlenségeket?

A' *Botesinálta Doktor* Originalja Molière: *Le Médecin malgré lui*.

A' Csereihez írt Epistolában sok jó van; de szeretném ha nem írtam volna. Az Episztolák tónja szelídebb: hagyjuk az affélet Ódáknak vagy valaminek egyébnek.

Még ma írok Kassára, hogy a' Minerva fel ne vegye Jankowich-hoz írt Episztolámat. Nekem minden óhajtásod parancs, 's olly parancs, a' mit örömmel tellyesítek.

Thaiszhoz írt levelembé egygy más levél van zárva, elküldés végett, mivel nem tudtam, Bitnitz honnan szedi leveleit. Kérlek, küldjétek-el azt neki a' Tud. Gyűjt. Kötetével.

Bár az új Redactio elhagyná azt a' nyavalyás Vignettet. Egygy gyermek Genius a' faklyával, 's *mellé a' Magyar Czímer!!!* —

Némelly embernek az a' Magyaromaniája annyira viszen, hogy végre talán szégyelni fogom hogy Magyar vagyok.

Adj akármely czímet ennek: *A' rút, rút, . . .* 's a' Ferenczi Graphidionában vedd-azt az olvasást, melly magadnak tetszik.

A' Sylvester Variánsai felől másszor, 's talán szóval. —

Széchényi Istvánnak szavára: — Említést a' *dolog* érdemle, sőt javalást is a' *gondolat*; a' *végrehajtás* nevetséges. De ki hitte volna, hogy a' *bosszú'* szavát ott egygy Sz . . . meg ne értse?

A' Nagy Pál' képét, a' Mailáth Regőjit, Füredét, 's Aurórárt már vettem: nem Rudolphiázt. Valamit küldetek, tegyétek-le Bártfainénknál. Onnan legbizonyosbban veszem. Vagy ha talán épen induló ismerősötök jó, adjátok-által neki, de engem postán tudósítsatok, ki által fogok venni valamit, hogy magam szállithassam-meg, ha késik.

Szógyényi Imre Jurátus e' napokban indul hozzátok. Keressétek-fel, 's vegyétek által tőle Szallusziomat. Vagy nála lesz az, vagy Bártfainénál. De azt több szem ne lássa mint a' tiétek, ti szeretett Négyek. A' nyalábban lesz a' Catilina ellen mondott négy Beszéd, és a' Ciceró Leveleinek első Könyve. — Minden társaink közt az egygy Steltner és Guzmics az, a' kitől hallani akarom Szalluszt eránt a' tanácsot, mint a' Ciceró' fordításai eránt Schédeltől, Vörösmartytól, Bajzától. Stettner megérkezésemig olvassa-meg fordításomat, 's jegyzéseit rakja papirosra. Ha az ő javalását és a' Guzmicsét nyerhetem-meg, jól lesz minden. Szalluszinak 1828. nyomtatva kell lenni.

A' Sógorom Decemb. 27d. még élt, de Orvosi nem reménylik felgyógyulását. — Mailáth Karácsonban írá nékem levelét Bécsből. Februárban Pesten lesz. — Öllelek szíves szeretettel. —

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 134. sz.]

1828. évi levelezés. Toldy Ferencz és Zádor György között. 1828. évi levelezés. Toldy Ferencz és Zádor György között. 1828. évi levelezés. Toldy Ferencz és Zádor György között.

4886.

Kazinczy — Toldy Ferencznek.

Január 4d. 1828.¹

Édes barátom,

Most kísérém a' grádicsig a' Teáltalad igen szeretett Szemere Miklóst, ki nekem a' Rudolphiaszt hozá-meg. Nagy örömet hoz nekem benne; nevezetesen azt is, hogy ennek a' nagylelkű férfinak jobb képét bírhatom, mint a' melly a' *Perlen der heil. Vorzeit* előtt áll. A' történet, azzal a' német hangú névvel, megfosztá Nemzetünket azon szerencsétől, hogy vele a' Németek előtt dicsekedjünk; 's melly gonosz gondolat vala, hogy maga is megfoszta attól, a' Felső-Ört *Oberwarttá* tolmácsolván! Elszomorodtam ezen. — Vedd ehhez azt a' cacophonusz legelső sort az egész Munkában, mellyet scandálni is alig tud az Olvasó. Én ha Egri Érsek volnék, *németül írt* munkámat elébb egy nevezetes *Német Verselivel* tekintetném-meg, 's úgy ereszteném-ki, ha az kimutatná a' helyeket, mellyek igazítást kívánnak, 's most, midőn Egri Érsek nem vagyok, nem bérért hívok-meg mást az effélére, hanem baráti bizodalommal: Szalluszt körül Stettner, Ciceróhoz téged; azért így, mert a' 'Te tollad inkább illik Ciceróhoz mint Szalluszthoz, a' Stettneré inkább Szalluszthoz mint Ciceróhoz. — E' napokban talán lesz alkalmam nyalábomat Bártfaynéhoz leküldeni. Keressd majd ott; a' Néked szállót csak szobádban bontván-fel. Követem példadat, 's nem akarom hogy barátink is tudják, ötünk közt mi forog. Nem bizatlankodás az, hogy mindent minden barátinkkal nem tudatunk, hanem vagy okosság, vagy kénytelenség.

Rajta leszek, hogy vehessétek Szallusztomat, mert óhajtanám, hogy Stettner tégyen jegyzéseket rá, míg magam megérkezem. De azon mindég talállok törlést-kívánóra. Ha fordításom kevés javallatot talál is, reményilem Előbeszédem és a' Toldalékok azt bőven fognak találni. De magamnak rajta kellennem, hogy a' Stettner és Guzmics tanácsaik után, a' fordítás is javaltathassék.

Januar. első napján vett leveleiteket, édes barátim, azután hogy sietve írt leveletem a' postára feladám, és azolta sok izben, gyönyörrel olvastam-el. — Írtam vala Stettnernek, hogy a' *Fürredi Vida* név alatt nem más lappang, hanem Verseghy Ferencz; ezt azért hittem,

¹ 45. Megk. Jan'. 9. — Toldy F. jegyzete.

mert az Értekezést (a' Takács Munkáját) Verseghy írta-le a' Tud. Gy. számára, és a' F(üredi) V(ida) és Verseggy Ferencz nevek első betűji velem ezt hitték. Most azt hiszem, hogy azt a' dühös, és lelkiismeret' sugallati ellen írt Értekezést Takács is írta (övé egészen a' stylus és alkotás), de Füredi is, Vida is, az az Verseggy. Az a' dictérium, melly minap eszembe nem ötlött ez: In necessariis unitas, in non necessariis libertas, in omnibus charitas. — Szeretném ha Pesten a' Glottomachiára tartozó Tud. Gy. Kötetesekéjét (mindössze három az, vagy négy) megkaphatnám, hogy az ide tartozó íveket Kötetemhez ragaszthassam. Valóban jól történt, hogy azt a' sokféle holnit egygyüvé köttetém. Nem akarom hogy azok valaha nyomtatva légyenek; de szükség hogy Nyelvünk' barátjai kézírásban olvashassák.

Megengeded hogy a' Pantheon' említésére a' Minervában egy szót tegyek. — Említeni lehetett, kellett, mert a' Munka megjelent, 's a' gondolat (kiadni a' Követek képét, Fac-Similejekkel) jó gondolat volt. Hogy igen rosszul üte-ki, mind a' fejek megválasztásában, mind azzal a' dagállal, mellyet lehetetlen nevetés és bosszankodás nélkül olvasni, az tagadhatatlan. De mit mondasz arra, a' mi ott a' physiognomicából van mondva? — Ez Széchényit megengesztelheté vala.

Nyalábomban egy levelet lelsz Gróf Dessewffy Aurélhoz, ki Gróf Teleki Józsefnél lakik. Atyja' leveléből tudom hogy ott van. Vigyétek-el hozzá leveletem mind a' négyen egyszerre, 's szeresétek azt az egyetlen ifjút, azt a' nagy lelkű atya' 's nagylelkű anyja' méltó gyermekét. Nem csalatkoztok-meg benne, azt előre fogadom.

Thalyhoz és Farkas Antalhoz már készen áll asztalomon a' levél. Az is a' nyalábba megyen. Imhol az:

	Egy néma pillantás olykor beszédesbb	gond
ai háls)	Mint a' hosszúra-nyújtott harsogások.	lélet góbuim
infóls)	Vegyétek hát szó nélkül a' mivel	suor
-zoboc)	Érdeklött szívem nektek tartozik.	ed
	Órultok ti, hogy Isteneink hazánkna	ál a' más Jézi
vgod nbluss	Illy tiszta férfit adtak: én viszont	eg. rumb.
	Hogy ilyen ifjakat. 'S ha majd idővel	gria
	Feléríték nagy fényét, és ha majd,	ler
gúrdid	Mint Ó, ezt hallatjátok: «Tapsot én	
	Nem kérek: a' feddést nem rettegem» —	itt mra Hls
	Gondoljatok rám, hős ifjak! Le hat	
	Hamvaimhoz a' szó, 's áldva tér felétek.	M. 24

Megírtam Ellingernek, hogy Jankowichhoz írt Epistolámat fel ne vegye Minervába, hanem a' helyett ezt; 's ezen Epigrammot:

VAY JÓZSEF KÉPÉNÉL.

Halld Vayt. — Ő nem szól. — Halld úgy is; az isteni férfi
Némán int: «Némán üzzd te is, a' mire törsz.»

az az, — a' mit üzől, üzzd *egész erővel* (ide való a' törsz), és nyugalomban (ezt teszi a' *némán*).

A' rút, rút — Címje ez: *A' vétkes szép*.

Nem *Mert* neked e' hevülést — hanem *Ah*, neked — 's azért *Ah* és nem *Mert*; mert a' *mert* előtt, a' hexam. végén, ez áll: *merd. Merd, mert* nem jól állanak együtt.

Minerva 1828. nyolczad rétbén fog nyomtattatni. Kértem Ellingert, hagyja-el azt a' *Felső-Magyarországit*.

Melly zavar az egész levél. De hadd maradjon. Éljen szerencsésen édes barátom, 's fogadd forró köszönetemet ajándékozott, de azon kéréssel, hogy nekem semmit ne adj, a' mi pénzbe kerül. Majd ha meggazdagít Aesculápiusz, szó nélkül veszek-el mindent a' mit adsz: de most illy drága könyvet venni mint a' Rudolphiasz, nagy vétek.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 134. sz.]

4887.

Kazinczy — Szilassy Józsefnek.

Méltóságos Fő-Ispán, Administrátor, Septemvir,
nagy kegyességű Uran!

Tudva van már nálunk is, hogy Nagyságod tündöklő nagy érdemei 's Ő Felségének igazságos kegyelme Torna Vármegyének Fő-Ispánává kinevezni méltóztatott; 's ha vakmerőségnek tetszhetik is, hogy örvendésemet Nagyságodig vigyem, készebb vagyok feddést érdemlenni, mint e' történet hallása mellett hidegnek látszani. Felső-Urunk számtalan esetekben mutatta meg azt, hogy midőn maga választ, és szabadon választ, mindég igen jól választ; és hogy ez a' legutóbbi ezeknek számába tartozik, azt az irigység is vallja. Nagyságodnak bölcsességét, bőv tapasztalásait, lelke nemességét, az egész haza ismeri. Tartsa meg Isten Nagyságodat igen hosszú időki 's

a' legvirítóbb egészségben, familiájának örök diszére, kik e' nagy ősökkel dicsekedni a' legkésőbb századokban is fognak, 's a' minden jök' öröme, minden jó előmozdítására. Ragyogjon köztünk Nagyságod, hogy valakik azt látják, kapjanak tüzet, a' szép példát követni.

Én úgy hiszem, hogy Nagyságod az új Megye' kormányával egygütt a' régibbét is megtartja, mert azt minden jókkal egygütt óhajtom: de minthogy a' jövendők eránt bizonyost tudni nem lehet, bátorkodom Nagyságod elébe tenni egy igen heves óhajtásomat, mellynek tellyesítéséért alázatosan könyörgök. — Nem tudom mint történhetett, hogy Fő-Strázsamester Tekint. Barthos András Úr, ki katonai sok sebeivel elboritva Ujhelyben lakik, senki által nem ajánltatott Táblabíróságra Nagyságodnál, talán azt hittük mindnyájan, hogy ez a' nagyon nemeslektű, tiszta moralitású, igen szép culturájú férfi, már Ő Excell. Baró Malonyay Úr által annak neveztetett. Hogy származását nemes házból vette, bebizonyította akkor, midőn Ujhelyben telepedvén meg, Tek. Szathmár Vármegyétől kivett Nemesi Bizonyosságlevelét itt is publicáltatta; ide tartozik az is, noha nem elég próba a' Nemesség bebizonyítására, hogy testvére Generális Perceptora Baranya Vármegyének. Hogy mint katona kötelességeit tellyesítette, bizonyítják arczán is viselt sebei — vulnera adversa, non aversa, culturáját az, hogy a' Belgrádi háború alatt Békés Vármegyei Vice-Ispánnál volt patvarián; moralitása felől pedig Bodó Perceptor Úr azt szokta mondani, hogy bár minden Püspökjeik olyanok volnának, mint Major Barthos Úr. Felelek érte, Méltós. Fő-Ispán és Administrátor Úr, hogy a' Nagyságod kegyessége, mellyért itt esedezem, tapsolással fog a' Rendek által elfogadtatni; én pedig örvendezni fogok, hogy ezen tisztelt barátom a' maga megtiszteltetését az én esedezésemnek köszönheti. Nagy reménységű fija és két apró leányai vagynak, 's a' Nagyságod kegyessége ezeknek dísz fog adni az által, hogy atyjok Táblabíróvá neveztetik.

Ájánlom magamat Nagyságodnak megbecsülhetetlen kegyelmeibe, 's maradok örök mély tisztelettel

Méltós. Fő-Ispán és Administrátor Úr

Nagyságodnak

alázatos szolgálja
Kazinczy Ferencz.

Ujhely, Január. 6d. 1828.

4888.

Kazinczy — Toldy Ferencznek.

Édes barátom,¹

Imhol a' Mailáth két Regéje és az Irisz darabjai. Légy rajta hogy a' Munka valaha nyomtattassék, 's az említett 18. formában 's a' szép betűkkel. Gróf Mailáth Január. végével Pesten lesz; képzelhet'd örömet, ha látná, hogy végre, végre sajtó alatt van Munkája. — Pesten lesz nem sokára Gróf Dezsőffy is; derék fija Aurél már ott van, Gróf Teleki Józsefnél. Ha még nem ismeritek, ti én Négyeim, én vezetek majd hozzá.

Salamonban és Füredben mind azt törölhetd, a' mit hibásan vagy gondatlanul ejtettem. A' te tollad gyönyörű toll, eleven, csinos, tanult. Nem tarkít az az én dolgozásomon, hanem szépít.

Ma kapám vissza Aurórá-t. Nekem a' mennyiben körültekint-hetém igen sebesen, legkedvesbb a' Vörösmarty szép első dala. — Lelkes munka. Kisfaludinak nincs időm megköszönni kedves aján-dékát. Annunciálom e Minervában ezt a' darabot, nem tudom; félek, hogy ismét nem lesztek megelégedve szavammal. Pedig én Aurórá-nak örök állandóságot óhajtok. Többet tesz az mint minden didac-ticus Munka.

Szallusztot nem mertem küldeni: viszem. Élj szerencsésen, a' három kedves barátal.

Január. 8d. 1828.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 134. sz.]

4889.

Kazinczy — Bártfay Lászlónak.

Tisztelt kedves barátom,

Bátorkodom az ide zártakkal alkalmatlankodni; kérlek nagyon, küldd kézhez Tek. Zsiday Úrnak, a' mi Schédelünknek, és a' Tornai Fő-Ispánnak 's leányának; vigyázzván, hogy a' nyaláb vagy levél el ne vesszen. — Én Február közepe táján lések nálatok. — Barátunk 's barátnénk egésségesek egész házak népével; Wékey ma itt

¹ 46. megk. Jan'. 19. — Toldy F. jegyzete.

hált, 's holnapután ismét itt lesz. Újságunk semmi nincs; a' Sógórom meg nem holt, a' min szívesen örvendek. B. Spl[ényi] M. felől kedvetlenek a' hírek, 's az öfélékre nem mondhatni, hogy örökké nem élhetünk. Bár néki lehetne! Élj igen szerencsésen, kedves barátom, 's ajánlj tiszteletre-méltó hölgyed megbecsülhetetlen kegyeibe. Január. 8d. 1828.

Örök híved:
Kazinczy Ferencz mpr.

[Eredetije a M. N. Múzeum könyvtárában.]

4890.

Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek.

Tisztelt barátom,

Elrémítene leveled azon hír által, hogy lelkedet a' hypochondria beteggé tette. De Te azt olly gyönyörtűien írt levélben panaszkod, hogy ha illyet csak a' hypochondria tud íratni, kérném az Isteneket, bocsássák azt rám is; illy levelet a' legegészségesbb lélek sem ír. — Egyéberánt el kell mondanom, hogy én azt csudálgatom, és már sok eszt. oltá, hogy Téged az a' sokféle gond mint nem sülyesztte el már régen. Néked csak levelezéseid is igen sok idődet rabolják el; nem szóllok a' városi társalkodásról, melly némellyeket úgy elfog, hogy egyébre nem érnek. Végyük ehhez olvasásaidat, az igen széles kiterjedésűt; végyük azt, hogy házi körödért mit tészesz; mit tészesz Vármegyéink Gyűlésein 's Dietáinkon; 's mennyi idődet rabolja-el gazdaságod. Pap István beszéli, hogy csak néki is, kire azoknak a' gondjaidnak csak egy részét raktad, mennyi dolgot ad a' végigtekintés is. Briareuszi erő lakik benned hogy ezt mind győződ, 's illy szeretetre-méltó hypochondriával. Nem óhajtok én Neked egyebet, mint a' mit Horázt óhajta magának: *Det vitam, det opes.*

Vice-Ispánunk néhány nap oltá itt van. Én nála még csak egyszer voltam. A' mit az Orvosok deák és német nyelven *folyosónak* neveznek, 's talán görögül is annak (*ῥευμα*), de a' *folyosó* magyar neve a' *Rothlaufra* vitetett-által, engem e' télen sokat kínta, 's most is kínt: fogaim kegyetlenül fáznak, 's ez miatt hozzá mind addig nem megyek, míg pofám megdagad, 's a' dagadással együtt ördögöm elhagy. Ez a' 26. esztendősi ifju, kit Vice és Fő Notárius-

ságában is csudálánk, Vice-Ispánságában is csudálkozásra ragadoz bennünket; a' hatvanesztendő emberben sincs annyi nyugalom és szerénység. Mint fogja a' pártszöveget lecsendesíteni, nem tudom; de úgy hiszem, fogja. Mavult invenisse bonos, quam fecisse. — Magától nem hallottam vélekedését Gróf Aurél felől: de igen a' Secretáriusától, 's úgy hiszem, hogy a' Secretáriusa echója a' maga Principálisának; az illy rollájú emberek ritkán ellenkeznek vélekedésekben a' magok Isteneikkel, itt pedig Gróf Aurél felől nem is lehet egyéb vélekedésben, sem a' Secretárius, sem az Úra; — csudálják mind tudományait, mind lelkét, mind gyönyörű tüzét. Ezt én Néked örömmel írnám, ha Gróf Aurél életet, lelket, nevelést tudományt, példát Tőled nem vett volna is.

Gróf Aurél emlékeztet arra, hogy két lelkes ifju, Thaly Antal Komárom Vármegyei Vice-Ispán' fija, és Farkas Károly, a' Nagy Pál' képét köre metszeték, 's egy példánnyal engem is megajándékoznak. A' képpel együtt jött levél ére annyit mint maga a' kép, melly hív kép lehet, de nem szépen van dolgozva. Nagy Pálnak érdemeit én nem csak nem tagadom, sőt melegen vallom, de ha engem szollnokká teremtettek volna az Istenek, mire épen nem teremtettek, én inkább szerettem volna *nyugodalomban lenni nagy*, mint *lármas beszédimben* találtatni annak; Nagy Pál pedig a' lármas Beszélők közzé tartozik. Azonban egy 69dik esztendejébe belépett ember tudhat annyit, hogy az nem kárára van az Egésznek, hanem javára, ha tagjai különböznek a' színekben, csak a' dologban légyenek azok, a' miknek lenni kell; pedig hogy Nagy Pál hív volt a' dologhoz, nem szenved kérdést, 's az az ő egy szava: *Sem javálláson nem kapok, sem a' feddő zajt nem rettegem*, — mutatja tisztaságát. A' Thaly Antal' és Farkas Károly' ajándéka tehát nekem igen kedves ajándék vala. Prósában köszöném-meg nekik, de még el nem ment a' levél, midőn azt jámbusokba öntém. Imhol az:

Egy néma pillantás olykor beszédesbb — —

[stb. mint a 4886. számú levélben.]

Ez a' Nagy Pál' képe emlékeztet, hogy a' Thewrewk Pantheonja felől említést tevék a' Minervában. Gróf Széchényi felől írják, hogy neheztele ezen szóllásomért, nyilván, mivel a' Pantheon olly emberek képeit adja, melly képek inkább illettek volna a' Pandaemoniumba. Én nem látom vétkesnek szóllásomat, 's nem

tudom, Kajdacsit mit monda mikor olvasá, hogy az *arcz magán hordja, a' mit az emberről mondhatni* — mert én irtóztatóbb physionomiát mint a' Kajdacsié (a' képen, magát nem láttam) nem ismerek. Hát az a' Bittóé, Császáré, a' czifrákat szerető Aulae-Familiáris! — Én nem szeretnék valamit tenni, a' mit Gróf Széchényi nem javallhatna: de itt nem vétket látok, hanem érdemet.

Követek felől lévén szó, el kell mondanom, hogy az Ungvári Bernáth Zsigmonddal egy estvét tölték a' minap. Azt vitatá, hogy az Uralkodó Magyar-orzágról csak egy tojást sem kap. De csudákozásom még tovább ment, midőn azt is vitatá, hogy a' Pragmatica Sanctiot az Udvar nem a' maga javáért tette 1723., hanem a' Magyarokért, kik régen elvesztek volna, ha ez nem történt volna. Midőn Bernáth ment, Bodó azt mondá, hogy nem csudálná, ha így Szerencsi szóllana.

Élj szerencsésen, tisztelt kedves barátom! Árassza rád, Ó Nagyságára a' Mélt. Grófnéra, 's nagy reményű gyermekidre az ég minden áldásait.

Január. 10d. 1828.

örök híved:

Kazinczy Ferencz mpr.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 33. sz.]

4891.

Vörösmarty Mihály — Kazinczynak.

Pest 12. Janu. 1828.

Tekintetes Úr!

Talán tudtára van Toldy barátunk által, hogy a' Gyűjtemény' Redaczióját ez évre által vettem, nem hibámmal; de oly készületlenül, hogy az első kötet' betölthetése miatt szinte aggódnom kellett. Minden ösmerősim 's barátaim között Szemere volt, a' ki kész munkákkal segíthetett. Szívességéből bírom a' Tekintetes Urnak «Pályám emlékezete» című munkáját is. Gyönyörrel, 's nagy részvétellel olvastam a' szép töredéket, 's minthogy Szemere fölvehetése felől a' Tns Úr' akaratjáról is biztossá tett, oly bizodalommal vagyok, hogy folytatását tőlem meg nem fogja vonni. A' munka Censornál van, 's az első kötetben már kezdete lesz.

Két észre vételem van, a' mit nem magamért, hanem az ügy' kedveért teszek. A' pálya emlékezetében egy környülmény említetik, a' Vármegyékhez az idegen nyelvnek országos behozása. A' Ts. Úr itt örömét, 's gyönyörűségét említi. Megvallom ezen két szót semmivé kívántam volna tenni, de ha magamat kiveszem is, úgy hiszem sokak előtt igen különösnek fog tetszeni, hogy országos fölforgatásakor nyelvünknek volt olyan, a' ki örülhetett, 's gyönyörét találta abban, hogy magát egyebek' tudatlansága miatt szomszédink' nyelvében a' rá parancsolt fordítások által gyakorolhatta.

Másik az, hogy egy helyen az ügy nevezett scripták hosszabban említetnek, mint talán azokat az olvasó kívánhatná.

Ezekre nézve az volna kérésem, méltóztatnék a' jövő Postával (mert a' munka már sajtó alá megyen) tudósítani, változthatok-e e' két helyen Szemere tudtával úgy, hogy az első helyen az öröm, 's gyönyörűség elmaradjanak, a' másikon egyéb módosítás vagy rövidítés által. Egyébiránt én olly tisztelője vagyok akaratjának, hogy az ellen csak betűjét sem mozdítom ki helyéből, 's észre vételeimet csak olly reménnyel tettem, hogy, ha kedve ellen vannak, azokat el fogja felejtteni.

A' Posta indul, végeznem kell. Szállásom *Leopold utca 229-ik szám.* Ide kérem ki válaszát, 's magamat barátságába ajánlván, maradok

tisztelője

Vörösmarty Mihál.

Azt is hallom, a' Ts. Úr a' Minervába is akarta e' munkáját adni, méltóztassék ez iránt is megnyugtadni; mert nem szeretnék második lenni annak közlésével.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 27. sz.]

4892.

Kazinczy — Vörösmarty Mihálynak.

Vörösmartynak Kazinczy baráti szíves tiszteletét.

Január. 16d. 1828.

Nem csak ellenemre nem lesz, de szinte megtiszteltetésemet lelem abban, hogy a Tud. Gyűjteménynek már januáriusi darabjában akarod felvenni Pályámat. Mit tagadhatnék meg én azon

férfiútól, kinek nagyságát már első megszólalásakor érzettem, nevedését csudáltam, s jövődő fényét előre látom? Peremre nézve az, a mit tenni szándékozol, jóltevéleg fog hatni, mert szerénységem nem annyira magamat festi, mint azon időt, melyet éltem.

Mása azon írásnak nem marada meg nálam, s így a megjegyzett hely eránt Neked világosítást nem adhatok. Úgy hiszem mindazáltal, hogy az az öröm és gyönyörűség nem annak a nyelvnek megtiszteltetésével függ össze, hanem az éjjeli nappali dolgozással. — Igen is, jól teszed, ha talán homályos szólásomat megigazítod. Nem szeretnék ott félre értetni.

A scripták ű-át nem értem, sőt csak gyanítani sem tudom, mi lehet az. Kérlek, közöld Szemerével, ki engem sok eszt. olta ismér, s gondolkozásomat, történeteimet tudja.

Toldykn kívánságára irtam Ellingernek, hogy Jankowichhoz irt epistolámat fel ne vegye. Az helyébe a Thaly Antalnak szólót küldém meg Minervájának, s ezen epigrammát:

A VAY JÓZSEF KÉPÉNÉL.

Halld Vayt. — Ő nem szöll. -- Halld úgy is: az isteni férfi

Erre tanít: Némán üzd te is, a mire törsz.

azaz: üzd dolgodat tüzzel (törsz), de nyugalomban (némán).

Ha Szalluszt mellé dolgozott Toldalékomat, mely olvasóját a Szalluszt beszéde sajátágaival, historiographusi érdemeivel, s legnevezetesb kiadásaival s fordításaival, későbbi magyar fordítóijához tett intésemmel, ismerteti meg, jónak látandod a februáriusi darabba felvenni, az szolgálatodra lesz. Nekem az úgy látszik jónak, mint sokak igen rossznak fogják nézni, kik meg nem foghatják, hogy a szép nem tartozik tisztelni a tilalmat. Ezen általok tagadott igazságra nincs erősebb bizonytság mint maga Szalluszt. — Kézírásomat levíszem, s ti négyen, s Szemere és Bártfay s Jankowich látni fogjátok, még pedig mint bírák; s ha megnyeri javalástokat, nyomtatóba vele.

Februáriusban indulok, s mához egy holnapra látni foglak. Köszönts nevében a kedveseket. Toldy vette a Mailáth Salamonát s Füredét? Bártfaynéhoz küldöttem azt egy hét előtt. —

Eljetekek szerencsésen, szívesen szeretett barátim.

[Megjelent a Kazinczy G.-féle kiadásban.]

4893.

Toldy Ferencz — Kazinczynak.

Pest, jan 21. 1828.

Küldöm ezennel Tek. Úr! Kézikönyvem második kötetének első ivét. Nagy örömemre leszen, ha javallásodat valamennyire meg fogom nyerhetni. Bocsáss meg, hogy a családi nexust nem adám azon kiterjedésben, mint szeretted volna; de nem lelém módját, mint lehessen azon neveket úgy bele szőni, hogy ne láttassam azokat ok nélkül bele szőni. Itt nem irok biographiát, de fognék mindent használni, ha biographiát írnék. Ezen kívül még a Tud. Gy. januáriusi füzetében jelenik meg Pályád Emlékezete, s ki az ilyeket kimerítőleg szereti, ott mindent meglel. A minuszokkal teli sorok a censor kegyetlen kezének nyomdoki. Már ki vala nyomtatva az iv, midőn azon gond szálla meg, hogy talán neheztelni fogsz azért, hogy az *ok* ki lévén törölve, az okozatot *én* nem törlem ki. De hiszen hazánkban [senki] sines, ki sorsodot ne tudná, az idegen pedig gyanithatja.

Beliczhez irt leveledet superint. Kisnek küldém általadás végett. Tud. Gyűjt. neki nem jár. A Thalyhoz és társához szóló levelek kéznél vannak. A két derék ifju rend kívül örült a kedves epistolácskának, s Thaly Ruprechtnek, ki most e nagy férfit kisebb formában metszi, felküldé e szavakat mottóul a kép alá: «*Tapsot én nem kérek, a féldést nem rettegem.*» Csodálnám, ha a bécsi censura ezt nem inhibiálná. Barátink itt kétlik, ha fogja-e az epistolácska nyomtatását is a kassai inquisitor megengedni? Mert ez lesz ezután a censorok neve nálam. A pesti bizonyosan félre lökné. — A Jankowichhoz irt epistola ki van nyomtatva a Koszorú második ivében, közlött váriánsaiddal; s Jankowich, midőn ma, Károlynál lévén, azt hallá, igen kedvesen érzé magát meglepetve.

Hogy Rudolphiás egy kis örömet szerze neked Tek. Úr, nekem igen kedves, de hogy eltiltasz magamnak többször is ily kis örömet csinálnom, meg fogom magamat bosszúlni — Vay képeré irt epigrammádra Bajza mondá ki javalló ítéletét először, s azóta ez az ítélet barátinknál meg nem változott.

A Tud. Gyűjt. czímlapján a fáklyás gyerek jövendőben elmarad.

Utolsó nyalábotat tegnap előtt Bártfay hozta hozzám. Ki tudta volna a Salamonban levő verseket így fordítani?! Mely jól történt, hogy magad vállalad fel a munkát! A régi hang és szín, nyelvben és verselésben, mint vagyon ettalálva! Művész dolgozá, monda Bajza.

S Bajza kézikönyve Goethe. Ezekkel a Regékkel triumphust fogsz ülleni elleneid felett. Ezt hiszem én, s hiszi Károlyi: de minden nógatásaim, unszolásaim nem bírhaták még reá, hogy valahára már megindítsa a nyomtatást. Kiadni azokat változhatatlan feltétele, s az ő tudtával van biographiádban elmondva, hogy Töled e Regéket már bírjuk is. Azonban általlátom magam is, hogy most még nem teheti, mert minden szedői váltig el vannak foglalva. Mihelyt észre veszem, hogy dolgai megrikúlnak, nem hagyok neki békét. — Ha nem tudod még, jelentem most, hogy Trattner általad nekí a typographiát sajátúl bizonyos feltételek alatt; s reménylem, hogy talán esztendő múlva Dayka reimpressiójára is rákerül a sor; már a bold. János Tamás mondá nekem egyszer, hogy újra ki fogja adni. Azonban ő nem sokára ezután halt meg. Helmecey is készül Berzsényi 3-d. kiadásához. — Az új garmondnak nem sokára küldöm próbáját.

Gróf Gyulai Lajos Ruprechtel, ki Nagy Pált dolgozá, Döbrenteit is kőbe metszette. Hízkeldek neki inkább mint illő, s a képben semmi sincs meg kevesbbé, mint a D. karaktere; s így rosz kép, ámbár szép kép. Nagy Pálénak nagyságában vagon. Aláírás: *Döbrentei Gábor.* (fac simile). *Érdemeit becsülői* (sic!).

Fáyhoz csak holnap mehetek a levéllel.

Helmecey minap Bajzánál levén, az akademia plánumának revisiójára kinevezett deputátiót e rendben dictálá le neki egy hivatalos tudósítás szerint:

Praeses: gróf Teleki József; tagok: Széchenyi István, Károlyi György, Andrassy György, Vay Ábrahám, e négy mint tulajdonképen való fundátorok. Ezeket a nádor nevezé ki, gr. Teleki pedig mint praeses czekeket — s a meghívó levelek hozzájuk nem sokára mennek is:

A Clérusból: Horváth János, Fejér György, Horvát Endre, Bitmitz, Guzmics.

A mágnások közül: Gr. Dezsöffy József, B. Mednyánszky Alajos.

Az universitás részéről: Consil. Bene, Prof. Schedius.

A protest. Clérusból: Superint. Budai Fészajás és Superint. Kis.

A Collegiumok részéről: Prof. Ercsey.

Az Írók közül: Horvát István, Kazinczy, Kultsár, Kisfaludy Sándor, Jankowich, Döbrentei, Szemere, Vitkovics.

Örülnek, ha én volnék az első, ki ezen hírrel meglepe. Bizonyos létéről meg lehetsz győződve.

Kölcsey egynehány hónaptól fogva megint nem ír levelet. S én

itt léte ideje alatt oly vigyázatlan valék, dátumait el nem kérdni. Tek. Úr! ne tagadd meg tőlem most se kegyességedet, s közöld velem, mikor s hol született ő, s egyebeket. Dr. Cseresnyés tudósítása Tóth László felől tele van hiányokkal. Születése helye, éve és napja, tudom, fel vannak Nálad jegyezve. Tartsd meg szeretetedben állandó tisztelődet. Schedel.

Bocsáss meg, Tek. Úr! levelem rendtelenségéért. Egy óra van éjfél után, s ma igen bele fáradtam a sok munkába. Nem tudom magamat összeszedni.

[Eredetije a Kazinczy G.-féle kiadásban.]

4894.

Sárközy István — Kazinczynak.

Nagy Bajom 21 Jan. 1828.

im Durchmarsch.

Kedves Édes Atyámfia, Szeretett Barátom!

Utolsó Leveled írása talám éppen öszve ütött a' Restauratióra való Plánumok digerálásával, hogy a' mi Vármegyénkről meg felejtkezzvén engem Szalába által tettél, mint ezen ide vissza zárt Couvert¹ darabja mutatja. — Restauratiótokról halgatok, addig mig nem sokára a' miénk is meg lejénd — És akkor szabad emberré lévén — paralellisálhatom a' kettőt. — De

Ne gondold hogy ez a' titulusom el-változtatása indított volna Couvert darabodnak vissza küldésére — mert ez sem nem hiba, sem nem tsuda, mikor az ember el-van merülve a' gondok közt. Én már voltam ugy, hogy nem tudtam hirtelen, hányadik Esztendőbe irunk — Sőt azon is gondolkodnom kellett, hogyan subscribáljam nevemet 's több eff. mert bizony sok a' mi sok ily éltes embernek. — Most nem rég jött haza Somsits Collegám és már ismét evocáltatott a Regnicolaris Deputatioba Palatin. Urunk ő Herczegsége által. — — — Segittségem pedig nints subtilitásból. Ne gondold tehát mint fellyebb irám — Hanem sok kedvetlenségeim között örömmel telvén el, hogy ezen Somot, Almát, Körtvélyt évő Vármegye már annyira ment, hogy ebbe Olvasó Társaság állott fel, melynek subscribensei már ezer frnál többet vettek be, kik közt én is vagyok 10 ftal, Albert fiam pedig 25 v. 30al — mivel ő az öszve

¹ Nincs meg.

ülők és Statutum szerzők közt van etc. etc. — — — És az eddig meg hordatott munkákat hirtelen ezen Couvertnek hátuljára rapiáltam, nem lévén más papiros nállom. Az Oliv. Társaságnak van szobája a' Vármegye házánál, és Secretariussa, custossa, ugy postára járó különös embere.

Most tétetett rendelés a' Secretarius által Conversations Lexiconra (mely már privativè magamnál régen van) és más némellyek eránt, mellyek eszembe nem jutnak. — ugy tetszik eggyik Anglus Ujjságról is. Ismét örömmel. Így megy a' Világ a' Jesuitismus ellenére! —! A' Kirchenzeitungot én vorschlagoltattam (mivel nekem votumom nints) fiam által, mellyet én olvasok, de szükség volna többeknek is olvasni — hadd látnák hogy nem kell, de nem is lehet a' Jesuitismus miatt desperálni. —

Ezt igen hevenyébe — Most is hivatalbeli utat tévén N. Bajomon keresztül — harmad v. negyed nap mulva ismét vissza kelletvén térnem Kaposvárrá — Hol is

Minapi Levelembe hibásan provocáltam Aristaenetus Levelői közzül ugy tetszik az elsőre; holott kellett volna ad Libri I. epist. XIIIam, sőt többre is, hol eleven színekkel van rajzolva, a' mit én Teneked, ha szerentsém személyes lehetne, in na[tur]a producalni szeretnék!

Most már bé lévén forspontom fogva, maradok igaz egyyetlen egy szives Barátod

S. I. mpr.

Nem purisalhatom, sem corrigalhatom mint hajdan H[orváth] Á[dám] szokta, mert arra nem érek. —

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 30. sz.]

4895.

Kazinczy — Toldy Ferencznek.

Schédelnek Kazinczy
baráti szives idvezletét.¹

Valamit tevél, az mind hálámat kívánja, nem neheztelésemet. Elmondhatjuk egymásnak, mit szeretnénk, de az írók szabadon kell mindég hagyni, hogy csinálja osztán, a' mit jónak maga lát. —

¹ 47. Megk. Jan. 30. — Toldy F. jegyzete.

Felsikolték örömben azon híredre, hogy a' Tudom. Gyűjtemény Januáriusi darabjában meg fog jelenni a' Visszaemlékezések' darabja. Csak a' tompák magyarázzák az ollyat hiúságra: a' lelkesek látni fogják, hogy másokat nem festek kevésbbé mint magamat. De bár akkor írtam volna ezt, midőn már Pestet megjártam, véletek szözlottam, tanácslásaitokat szóval, és nem írva, hallottam. — A' Kassai Censor nem fogja tudni, kire van czézés a' Thalynak szöllő Epistolában, 's így minden jót reménylek.

Waynak az Epigrammájában e' változást tettem:

..... az isteni férfi
Erre tanít: Némán üzzd te is, a' mire törsz.

Nem gondolok vele, hogy a' Mailáth' Regéji még nem hamar jutnak sajtó alá, csak jussanak, és csak szép betűkkel, és abban a' kised formátumban. Mailáthomnak szeretném inkább adni azt az örömet, hogy a' ki bennünket a' Németekkel ismertete-meg, én yiszont ötet ismértethessem a' Magyarokkal. Kérlek teljesítsd ígéretedet, és írd-meg a' mit elébe tenni akarál. — Hogy Helmezcink kiadni készül Berzsenyit, annak ugyan örvendek, 's bár elébe met-szetné képét, melly, miniatürben, nála maradott.

Stettnerünktől már tudom, kik nevezettek-ki a' Magyar Acad. tagjaivá, de a' Tetőled vett hír annyira bővebb, hogy ezt Tőled látatom venni elsőben.

Kölcseynk szül. 1790. aug. 8d. Sző-Demeteren, Közép-Szolnok Várm., melly Erdélyhez tartozik. Debreczenben tanult mind végig. Én biographiájára csak ennyit tudok. Szemere talán tudja a' többit. Azt jusom van kívánhatni Tőled, édes barátom, hogy hídd felőlem, hogy én Kölcseyt szivesen szeretem is, becsülöm is, bár Tassoismusától (engedj-meg a' szónak — nem tudom másként nevezni) irtózom.

Ennyit leveledre, — mert hogy valamit el ne felejtsek, sorban vettem-fel annak tárgyait.

E' napokban Historiographusunk Kriebel János, Galiciai Gubern. Consil. és Stryi Kerületbeli Kapitány, egy emberét küldé hozzám, Magyar-országai Historiájának 6dik Kötetével, regálpapirosra írva. A' Kötet csaknem egy arasznyi vastagságú folio-nagyságú negyedrébten. Úgy akarja, hogy személyesen nyujtsam-be a' Nádornak. Kevélykedem vele, hogy én vihetem-le a' Munkát, 's hogy minekelőtte benyujtom, láttathatom Jankowiczal, Horvátal, 's mások-

kal. Nekem királyi ajándékot küld: Synchronist. Táblájának már kijött (négy) Fogásait. Én helyébe neki küldém a' Nagy Pál képét, a' mit a' Pantheon (vagy Pandaemonion) képeiből bírék, és a' Rákóczyház Genealogiáját, a' Kassai Minerva Köteteiből. — Az én barátom érdemlé, hogy bírja a' Nagy Pál képét; én pedig megkapom azt Pesten. — Kimondhatatlanul örvendek, hogy Epistolácskám Thalynek és Farkasnak kedves volt. Melly szép jutalma az a' mi pályánk' fáradozásának, hogy az által azoknak is megnyerjük barátságokat, a' kik különben nem ismertek volna! melly szép jutalma, hogy a' szent tüzet vesszük 's adjuk egymásnak! — Bár a' Nagy Pál' képe alá felmetszhessék a' mit Thaly és Farkas akar!

Február. első napjaiban még nem, de elsőbb felében bizonyosan indúlok. A' mi kedves Szemerénknek mai neve napjára áldást kívántam, 's Miklós sógorát, ki ma nálam volt, összecsókoltam az ő képében. Még eljő hozzám Miklós, úgy mondá, hogy Neked általam pénzt küldjön.

Élj szerencsésen, édes barátom, 's fogadd forró köszönetemet mind azért, a' mit megbecsülhetetlen barátságod velem és érttem térszen. Csókolom a' szép Négyest.

Januárius' 25. 1828.¹

Kiadtam Jegyző Könyveimnek azon darabját, mellyben Tóth László felől állanak a' hírek, és így most nem küldhetem: de venni fogod nem sok napok múlva.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 134. sz.]

4896.

Vörösmarty Mihály — Kazineczynak.

Pest. 27. Janu. 1828.

Tekintetes Úr!

Örömmel értettem leveléből, hogy pályája közlésével kedvére járhatok, még inkább azt, hogy észre vételeimmel meg nem bántottam. Csekélyek voltak azok; de talán elkerülhetetlenül szükségesek arra, hogy a' dolog félre ne értessék; pedig mennyit kell vesződnünk azokkal, kik csupán félre értésből ellenkeznek velünk; élni fogok tehát az adott szabadsággal, 's a' két gyanús szót kihagyom.

¹ A kelet Toldy F. kézírása.

A' scripták megmaradtak, minthogy a' levél későbben jött kezemhez, 's engedelem nélkül változtatni nem akartam; de ez sem árt sem használni; egyedül rövidség miatt lett volna valamennyire másítható.

Köszönettel veszem a' toldalékot; de ha kérnem szabad, inkább a' «pálya» folytatását kérném; nem mintha kétleném amannak is becsét, de mivel ez már kezdve van, félig végzett munkát nem akarnék adni; 's megvallom, olvasóinkban ezen «pálya» iránt nagy részvételt várok; részemről pedig el nem titkolhatom, hogy valamint ezt nagy gyönyörrel olvastam, olly nagy ohajtással várom a' még hátra levő részt is. Az első kötetben csak fele van a' beküldött résznek, a' Februariusiban másikat¹ adom, 's ha további folytatását megnyerhetném a' Tekintetes Úrtól, mind a' Gyűjtemény becsesednék vele, mind nekem egy igen kedves ohajtásom lelne teljesülést.

A' Thalynak szóló verset olvastam 's szeretem; értem, és szeretem az epigrammát is. A' benne kimondott igazság vajha úgy characterévé válnék nemzetünknek, mint azoké volt, kikben böles Leo a' hallgató tetteket dicséri.

Februarius közelget, 's ez lenne az idő mellyben a' Tekintetes Urat Pesten láthatnók. Kedvezzenek a' környülmények úgy, hogy ezt minél előbb megérhessük.

A' Koszoruban Csaba ál-név alatt fogja a' Ttes Úr verseimet olvasni. Ál-nevet kelle választanom, hogy a' kik nem jó szemmel nézik föllépésemet, a' versgyártósággal ne vádolhassanak.

Ajánlom magamat a' Tekintetes Úr' barátságába, 's maradok

tisztelője

Vörösmarty Mihál.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 27. sz.]

4897.

Kazinczy — Toldy Ferencznek.

Január. 28d. 1828.

Haza szaladék tegnap estve, hogy Tóth László felől Neked hírt hozhassak, 's imhol közlöm jegyzéseimet:

Ungvár-Némethi Tóth László született Kis-Tokaj faluban, *Mis-*

¹ E szó clé a névelőt írt előbb Vörösmarty, aztán kihúzta.

kolcz mellett — (ezt oda kellene talán tenned, hogy az Olvasó ezt a' Borsodi falut a' Zemplény híres Oppidumával össze ne tévessze) — melly nap született, nem tudom, de tudom melly nap keresztelék: 1788. Febr. 17d. nemes-születésű Reform. Predikátor atyától. — Pataki Togátus volt, és a' Jesztrebi lakású Rhédey József és László testvérek' házi Tanítója. Ezekkel ment Eperjesre német nyelvet tanulni. Ott Carlovszki Prof. a' Luth. Collegiumban kedvelteté-meg vele a' Görög nyelvet, 's ő abban igen nagy előmenetelt teve. — Pestre ment 18. .¹ eszt. medicinát tanulni 's Kulcsár neki engedé az Ujs. levelek írásában¹ Verseit kiadta.

1820. Aug. 31d. Bécsben megholt azon nyavalyában, melly a' beteget szüntelenül hányásra kényszeríti.

Pápistává leve 1816. Oct. 16d. az Egri Érsek B. Fischer István Exc. kápolnájában Budán, 's magának az Érseknek kezébe tette-le a' professiót. A' Catechismust vele Prépost Fejér tanultatá.

Midőn a' Grádust akará felvenni, a' 600 ezüst for. taxa felét érte Gr. Széchényi Fer. tette-le, a' felét az Érsek. Ez eggyeszmind ígéretet tőn neki, hogy az Egri Seminariumban Orvossá és nem tudom melly Tudomány Professorává teszi. —

Említhetnéd, hogy a' Cathedrán felette szerencsétlenül állá-ki a' próbát, ő, a' ki annyi lélekkel és tudománnyal bírt.

Terhes Sámuellel, ki most Kassai Predikátor, akkor Nagyalusi volt (Tokajhoz egy órányira Szabolcsban), mint akasztá össze nem malitiából, hanem gyermeki pajkosságból a' kereket, ha el nem mondogod is, jó lesz magadnak Cseresznyés Úrral elbeszélletned. Egy Annunciatiót tétete az Ujságlevelekben a' Terhes nevével holmi Munkák' kiadása felől. Mellyre Terhes zsidó nyelven írt versekkel felele.

Szegény Tóth, mi lehetett volna ő közöttünk. Mert Epigramm-jai közt vannak gyönyörűek is. Némelyikét lehetetlen érteni, 's nekem azt felelé, hogy akarja hogy ne értetessenek. — Minek hát?

Meg sem álmodám, édes barátom, hogy Salamonhoz dolgozott Verseim a' Te javalásodat annyira érdemelhessék; 's így szerencsémnek örvendek, nem érdememnek. Bár mások is úgy ítélhessenek felőle mint Te és a' mi Bajzánk. — Majd ha tágúl a' Munka Károlyi Úrnál, légy rajta, hogy a' Mailáth Regéji vétessenek-elő. Érette, és nem magamért, óhajtom ezt.

¹ Az eredetiben is hiányjelek.

Szallusztot, az Erdélyi Leveleket, viszem magammal, még pedig úgy, hogy ha majd Ti négyen adjátok ítéleteteket, megigazítom, és végre kiadom. A mi az Erdélyi Levelekből bejő, az egyenesen fundusúl fog hét gyermekeimnek szolgálni; hadd mondják, hogy azt atyjok *azon úton* szerzé nekik, a' mellyért az illiterátusok *vádolgatták*.

Még veszed levelemet, mert hiszen én Neked mindég irkálók; de nem sokára ölelni fogsz.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 134. sz.]

4898.

Toldy Ferencz — Kazinczynak.

Pest, január 29. 1828.

Még nem lévén nyomtatva borítékod, a' Tud. Gyűjtemény csak szombaton indult volna; de én Károlyitól átvettem azt, s atyámat kértem küldené el a posta pecsétje alatt. Indul egyszersmind a Handbuch 2-dik ive is. Az első ivre nézve azon hely kíván itt említést: «Swieten umarmte und küsste ihn.» Én mindenféleképen próbálgattam, de a kézcsókolást nem lehetett úgy adni, hogy magyarjainknál szemét ne szűrjön. Ez nem az én ítéletem. De úgy adni, mint leveledben adtad, azon a tónuson, azon kitételekkel, lehetne, nem a Handbuchban, de igen másutt. Azonban hol a censúra? — Károlyi tisztel, s munkádat köszöni.

Fáynak általadtam a levelet. Ma többen nála ebédlünk. — Nézd el e rendetlenséget; Bajza, Stettner és Vörösmarty vannak nálam, s beszélgetnek.

[Megjelent a Kazinczy G.-féle kiadásban.]
4899.
Vay Ábrahám — Kazinczynak.

Édes Ferenczem!

Kedves Leveledet örömmel olvasám. Gyönyörrel tölttem el, szép Görög Izlésedet, mellyet minden, ki esmér, benned szeret, Epigrammád csiklandásaiba, 's példás rövidségedbe fel tanáltam.

Be boldog vagy Barátom, ki zajos élted havas telibe is illy Édes Virágcsákat teremhetsz. De nem többet, dologról szóllok.

Én 7a Marty indulok innen Pestre, az Academia statutumai ki dolgozása véget 11a Marty kezdendő Ülésekbe. Te is Tag vagy, ott kell lenned. Ha lehet, 6dikán légy itt, innen véllem jöhetsz.

Miskolcz 1a Febr. 1828.

barátoddal
Vayval mpr.

[Eredetiye a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 29. sz.]

4900.

Kazinczy József — Kazinczy Ferencznek.

Édes Bátyám Uram!

A közöttünk fenn forgó dologról az este bővebben gondolkozván, sajnállanám ha akárki a Világon, de kiváltképpen Bátyám Uram tsak messziről is arra a Vélekedésre jönne, mintha én Bátyám Uramat és Gyermekeit rontani, a birtokára ásitozni akarnék; ha akartam volna, eddig is tudtam volna tenni törvényes lépéseket, a paraszt Emberektől elvehettem volna pénzemért, de nem tselekedtem.

Most is declárálok az Isten előtt hogy ha Bátyám Uram dolgai *olly karba vagynak és lehetnek*, hogy a kérdésbeli birtokbeli részt továbbra is meg tarthattya, *tartsa meg az Istennek áldásával*, nekem tsak az az Észre vételem hogy ha czekeztél lenne Bátyám Uram valakinek másnak akárkinek által adni, ne másnak mennjenek birtokába, hanem pénzemért nekem. Méltóztasson ezt jól meg fontolni, minek előtte a dolog consumálásához hozzá fognánk, inkább müllyon el, mint valaha leg kissebb nehézsége legyek Bátyám Uramnak.

Ha pedig tsak ugyan arra határozza Bátyám Uram magát, hogy által adja: méltóztasson; egy Contractus Minntáját én Vasárnap este Bátyám Uramnak ki küldöttem, nem tudom azt látta é vagy sem; ha nem látta volna, adassa elő magának; méltóztasson hideg vérrel el olvasni, meg fontolni annak punctumait, azok szerint a principiumok szerint; azon a mi reflexiója lenne, fel jegyezni, sőt maga a Contractust, minekutánna Áronnak a praetensiója iránt vele maga a Computust meg teszi Bátyám Uram a Fiam jelen léttében, *meg írni*, 's velem közleni, hogy eképpen az Isten parantsolatlya és a Hazai Törvények rendszabásai szerint tisztán végezhesünk egy-

mással; magunk is Testvérek vagyunk, mind a kettőnknek Gyermekeink is vagynak. Mind a kettőnknek Securításra van szükségünk. — Ha pedig Bátyám Uramnak úgy tetszik valamelyik Prókátorral, a kihez bizodalma van Bátyám Uramnak, azzal tétesse fel Bátyám Uram. 'S azután velem közöllye. ma még tsak Szereda van, Pénteken minden esetre consumálhattuk.

Áronnal minden esetre szükséges a computus, mert én különben bátorsággal nem tractálhatok. Méltóztasson emlékezni arról, hogy B. Orczynak a Feleségem Nagy Apja a Detki Szemere László adóssa lévén, ellene pert fojtatott, az el végeződven részére, Szemere László exequáltatott; azután B. Lilien ex prioritare Intabulationis pert indított Orezy ellen, mind oda kellett Orczynak adni a mit Szemere Lászlótól exequáltatott, maga minden nélkül maradt.

Eszkendőket méltóztasson stipulálni, Bátyám Uramnak 's Gyermekeinek magoknak, még az Eszkendők el fojta előtt is kész leszek ki ereszteti depositis deponendis, de nem lehetetlen, hogy valami Idegen Jó akaróm mesterségeket is követhetne; leg alább ezen tekintetnél fogva az alkalmatlanságot el akarnám kerülni. Én igazabb érzéssel a Feleségemmel sem tudok végezni.

Egyébb aránt ajánlom magamat szeretetébe 's vagyok A. Redmeczben 6. Febr. 1828.

Kazinczy Józsefmr.

Kivül: Monsieur Monsieur François de Kazinczy. à Széphalom.

[Eredetije Becske Bálint birtokában.]

4901.

Meczner József — Kazinczynak.

Spectabilis ac Perillustris Domine,
Domine mihi humillime colendissime!

In quantum Fiducia Spectabilis Dominationis Vestrae tamquam Viri-Meritorum in perchara Patria cuius obvio conspicuorum claridignatus; in tantum quovis tempore intensissimis Studiis contendere volo, ut expectationi de me conceptae ex asse respondeam, prove pleno animi Contentu-Causas hujates promoveam. Hinc etiam ad compendiandas Expensas atque fatigia, nec Constitutione Procuratoriae opus ad Causam per Judaeum Strausz d. 26. Febr. susci-tandam, quia et absque tali comparere possum. Sic Spectabilem

Dominum Zmeskal hodie adhuc accessurus, Intentionem Spectabilis Dominationis Vestrae spero me cum optato successu obsecundaturam, similiter Causam Zilayanam contra Pongracz hodie adhuc exquiram et omni possibili modo adurgere faciam. Acta Spectabilis Dominationis Vestrae qualia in Archivo inaestimabilis amici nostri Domini Aszalay inveni, ea ad desiderium Spectabilis Dominationis Vestrae demisse transmitto.

In reliquo ex plenitudine Cordis super honorifica provincia gratulor, quod Spectabilis Dominatio Vestra ad dignissimum Comembrum Literariae Deputationis dellegata [!] evaserit, quo amplissimo Campo Spectabilem Dominationem Vestram meritis suis ampliora cumulaturam consolatissimus praesentio. His dum felicem abitum, insuper elaptatissimum Reditum principaliter in revisione Causae Kasmiriensis quo lacti eventus Votta Spectabilis Dominationis Vestrae justissima praevenirent sincerrime praecarer, ultroneis gratiosis memet commendo favoribus et jugi cum Venerationis cultu persevero.

Spectabilis ac Perillustris Dominationis Vestrae

Epper. d. 6. Febr. 828.

humillimus Servus
Josephus Mecznernpr.

[Eredetiye Becske Bálint birtokában.]

4902.

Toldy Ferencz — Kazinczynak.

Pest, febr. 13. 1828.

A pesti barátok tisztelnek és üdvezelnek általam mindnyájan. Össze valánk gyülekezve Szemerénél ez előtt egy héttel, egészségért üritettük poharainkat, s óhajtottuk, hogy nem sokára Te is köztünk lehess, s oly víg, mint mi valánk. Ott vala Fáy és Vitkovics, Kisfaludy és Helmecezy, mi négyen s egyebek, kiket nehezen ismersz. Tüzi lárma haza ütötte Horvátot, s így ő vígságunkban nem vehete részt. Ma Helmecezynél voltam: köszönt, s azt javasolja, iparkodnál *legfeljebb* febr. 23-ikáig Pesten lenni; ő és Vitkovics szóltak ügyészeddel, dolgaid jól állnak, pered referáltatni fog, s azért szükséges, hogy jókor itt légy. Szemere azt izeni, hogy úgy intézd el dolgaid otthon, hogy legalább martius 12-ig itt maradhass. Ha nála fogsz szállni, mint irád, s habár csak néhány napra is, ő és neje különösen fognak örvendeni; azután pedig, ha Jankowichhoz mennél

is, Emilt legalább nagy örömmel látandja magánál bár meddig, mert Jankowichnak annyi alkalma nincsen. Helmezy azt mondja, azért is jó leszen elebb jönnöd, hogy itteni dolgaidon minél elebb általesvén, midőn a lit. deputációk öszveülnek, egy tárgynak élhess. Itt lesznek Kis és Bitnicz, Horvát Endre, Guzmics, és *Kisfaludy Sándor*.

Vetted-e már a Tud. Gyűjteményt, s a Kézikönyv 2-ik ivét? A Gyűjt. 2-dik kötetében már ki van nyomtatva az, mi Pályából hátra maradt, s nincs köztünk, ki ezen interesszáns munka folytatását ne óhajtana. Ha nekem ifjúnak, s tanítványodnak, Neked tisztevelve szeretett mesterem, szabad valamit javaslanom, arra kérlek, folytasd azt úgy, mint ha nem a veled-élőknek írnád, hanem a jövődőségnek. Többet fogsz így mondhatni, s kevesebb elfogódoottsággal; s ha az akkor fog a község kezeibe jutni, midőn többé nem leszesz — a mi adja istenünk, hogy igen sokára légyen — a magyar úgy fogja azt nézni, mint egy szent ereklyét, s engesztelődve, bánkódva s Feléd visszasóhajtva fog bájos szavaidon csüggeni. Mert el lehet-e most mondanod fogságod történeteit, midőn még élsz? De még szabadabban szólhatsz így utolsó huszonöt évedről, a nélkül, hogy az élők ellened felzendülnének. Azonban most jut eszembe, hogy még egy tíz évi periodusod hátra vagyon (1784—94), melyet életedben közölhatsz, s vajha közölnéd minél elebb!

Az jól vala téve hogy Kriebelnek elküldéd Nagy Pál képét, mert nálam számodra két Nagy Pál van letéve, egyik nagyobb, másik kisebb formátumban annál, melyet az ifjaktól vettél. Itt azt az észrevételt engedem meg magamnak az ezekhez írt epistolácskáról, hogy alig leszen az érthető, ha az alkalmat ki nem írod, mely azt szülte; s mely kedves, ha értetni fog! Talán még sem tesz a kassai censor kifogást ellene.

A Tóthról szóló hírek közléséért fogadd hálámat. Mit tennék én, ha te nem volnál?

Mely igazságtalanságot követsz Te el magadon, midőn a Salamonhoz írt versektől megtagadod az érdemet! Van sok, mi más nyelvet és verset kíván: ez épen *ezt* kívánta, s épen nem Mailáth olasz schémáit; s mely nehéz *ezt* eltalálni! Nem tudom van-e köztünk, ki *ezt* tudta volna. Művész dolgozta! monda Bajza. Én ugyan e dolgozásodat nem győzőm szeretni. A fogoly király románcának hatodik stróphájában hézag van: ha lejjösz, ne feledd annak originálját magadnak leírni, hogy lefordíthasd. A nálam levő kéziratban csak ez van belőle:

Ismérem én szerelmedet,

S ez nem hagy elcsüggedni:

Felkelsz te, — — —

Alig várjuk már Szallustot, s alig én is, bár őt soha nem *tanultam*, nem *studíroztam*, csak olvastam — mert az új népek literatúrája elkapott, De lesz idő nem sokára, midőn a rómaiakhoz ismét visszatérek, még pedig komolyan.

Legyen szerencsém jöveleled hírért jókor vennem, kedvezéseid óhajtott jeléül. Csókold helyettem Emilt, s ha engem nem akarsz is úgy szólítani, mint atya a maga fiát, engeddd, hogy fiadat testvérként szólítsam meg. Éljd boldogul.

Az öreg Trattner igen beteg, s mindennap közelebb van halálához.

[Megjelent a Kazinczy G.-féle kiadásban.]

4903.

Cserey Miklós — Kazinczynak.

Kedves Barátom!

Esmét elhalgatánk. Melyikünk vétkesebb? Talám Teis, énis. De e' felett megbékéllenénk, tsak tudnám hogy jól vagy.

Nállunk a Kötél Verbunk mindenütt végbemene. Legyen! De ezekkel a valójában *köteles* Vitézekkel a münket fenyegető veszedelemtől meg nem óltalmazzuk magunkat. Én ritkán szoktam *félni* valamitől, — úgy pedig hogy a hideg ki rázzon miatta, soha sem. Most valóban félek valamitől, és szeretném ha azokis félni tudnának, a kik előre eltávoztathatták a veszedelmet. A Görögök emancipatiója, — vagyis ujj subjectiója, talám tsak végbe menyen: de annak az emancipationak operatioja *minden Görögökre*, vagyis mind azokra a kik Görög valláson vannak, ki fog terjedni. — Már nekünk minden titkainkat tudja a Görögök Protectora, — és mi leszsz ebből! Ha azok a Diplomaticusok, a kiknek kezein a birodalmok sorsa meg fordul, a Historiákban jártasok vólnának, sok nem történt vólna meg a mü értünkre, a mi mégis megtörtént: és sokkalta több nem fogna megtörténni jövődöben, a mitől — így — félni lehet. Az az Eolus a ki az északi fergetegeket hórdozza, min-

denüvé a maga Religiójának színe alatt szokta magát bé avatni. Így avatta bé magát a Napkeleti Birodalomba, — vagyis az Ozmániba, — így a Lengyel Birodalomba; így fogja magát a mienkbeis béavatni: — vagy már talám béis avatta. Alattomosok voltak ottis munkálkodásai, — elvannak ittis rejtve, — de gyanitom hogy ki ütik magokat. Tsudálkozom hogy Magyar Ország, a kifizethetlen Contributio helyett, a Permanens Insurrectiot nem ajánlotta. Ez az egy menthetné meg jövődöben mind koronánkat, mind Nemzetünket.

Én a Tacitus Esztendényeit [!] megfordítottam volt, s el veszett a fordításom. Ujjolag hozzá fogtam, de valamelyik Magyar Országi nagy Urnak akarnám ajánlani. Ki lenne olyan, a kinek bizodalmosan ajánlhatnám? Én G. Ilyesházit gondolom. Ird meg vélekedésedet.

Nállunk semmi újság, a mivel kedveskedhetném, a pedig régiség hogy vagyok

Tihón 17-a Febr. 828.

igaz barátod
Cserey Miklósmpr.

Kivül: ¹ *Sombor*. à Monsieur Monsieur François de Kázintzi [!].
p. Debretzen, Ujhely — à *Széphalom*.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 26. sz.]

4904.

Kazinczy — Toldy Ferencznek.

(Pest, 1828. febr. 18. délután).²

Édes barátom, én itt vagyok; ma délben jöttem, 's reményilem meglátlak ma estve Fáy Andrásnál, kinél Szemerével és Bártfayval együtt töltöm első Pesti napomat. Kérlek, hozzd-el Bajzát és Kézikönyved kijött íveit.*

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 134. sz.]

¹ A levél zárlatán széttört piros pecsét.

² Toldy F. jegyzete a Kazinczy G.-féle kiadásban.

* A levél után Toldy F. a következőket jegyezte:

Februárius' 18dikán délben érkezett Kazinczy Pestre, 's estve írta nekem ezt. Még azon estve megöleltem, jöttek Vörösmarty, Fenyéry 's Bártfay is.

4905.

Kazinczy — Toldy Ferencznek.

(Pest, 1828. febr. 19.)¹

Édes barátom,

Kifogyhatatlan barátságidnak ismét veszem egy újabb bizonyosságát. Nemes szívnek jele a' más örömiről így gondoskodni; de hiszen én Téged, ha valakit, régen ismerlek e' részről. Meg fogom tekinteni ezt a' német fordítást is, 's bár vissza vonhassam ítéletemet, melyet a' németek' fordításáról ejtettem. Élj szerencsésen estiglen, 's ha tehet'd, tedd, hogy a' derék Thalit összezsókolhassam ma estve.*

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 134. sz.]

4906.

Péczely József — Kazinczynak.

Tekintetes Fő Tábla Biró Úr,

Különösen tisztelt Nagy és Jó Uram!

Nagy betsü barátságos levelét a' Tekintetes Úrnak telyes tisztelettel vettem. Örömmel és gyönyörűséggel eltelve olvastam a' Tud. Gyűjt. Januariusi darabjában a' *Pályá emléket*, mint szintén a' Tek. Jankowich Úrhoz irt Epistolát is, 's ezt én a' *Quinque dies tibi pollicitus*-nak sokkal elébe teszem, tsak az egy *élősködöm* szót nem találtam — ha szabad ítéletemet kimondani — sem egy ily lelkes társalkodású, tisztelt vendég betséghez, sem egy oly nemes érzésű Gazda esmeretes Úri Magyar szivességéhez méltónak.

A' képet, még pedig az eredetit Tek. Fáy Úrtól elkértem, igéretben régen meg is nyertem, de valósággal, sokszori sürgetésem után sints még most az indulást megelőző napon is kezemnél: reménylem azomban, hogy a' betses Portrait feltésén győzedelmeskedni fog az Originál eránt való barátság, azzal a' bizodalommal, hogy kintsét, melytől most megválnak, rövid időn visszanyeri.

¹ A Kazinczy G.-féle kiadás jegyzete.

* Toldy F. a levélre a következőket jegyezte: Februárius' 19kén Herzog' Sallustját küldvén el neki ezen felirással: Knak vidám felkelést az ebédről, legbuzgóbb tisztelője.

Az ide zárt Summariomot, bátorkodom alázatosan megkérni a' Tekintetes Urat, méltóztassék Tekintetes Jankowich Miklós Úrnak alázatos tiszteletem mellett általadni; így, ha ön betséért nem, Általadójáért reményilem kedvességet fog találni. Még ebben az esztendőben kijön a' 2-ik darab, 's nem sokára azután magyar munkám is, melyet, a' jelenvaló időkhöz képest, még elebb kell vala irnom: úgy talán most eggyel több alkalmatosságom volna hazánk 's hazai nyelvünk mellett való buzgóságom kimutatására.

A' Magyar Academia virágoztatásához, vezetéséhez Literatúránk halhatatlan érdemü Nestorának sok szerentsét, ifjú tüzenek, lelke elevenségének tartósságot szivemből kívánván, feleségem 's kedves Szülei alázatos tiszteleteket jelentve, maradok változhatatlan tisztelettel

Tekintetes Fő Tábla Biró Úrnak
Debretzenben Mart. 4n 828. alázatos szolgálja
Péczeley Józsefmr.
U. I. Éppen most küldé hozzám Tek. Fő Úr a' választ és a' képet.
[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 29. sz.]

Magyar Akadémia 4907.

Cserey Farkas — Kazinczynak.

Nagy tiszteletü Kedves Barátom!

Nagyon meg örvendeztetett éngemet tisztelettel vett becses Leveled, értvén abbul, hogy egészséged, melj változást szenvedett vala — egészen heljre állott; kívánom szívbül annak állandólag való fen maradását. — Hogy lithogr. képeket bírod, örvendem, aval én akartam Néked kedveskedni, és csak az alkalmatosságra vártam, hogy kezdedbe szolgáltatssam. A reám bizottat haladék nélkül el igazítottam magam; a kérezzel lithogr. kép találtatik itten *Artaria et Comp. Kunst handlungba*, a Kohlmarkton, a mint oda az ember a Grabenrül be megy, jobbrul, mert balrul van még egy *Artaria* név alatt lévő kereskedés, de abba ezen kép meg nem találtatik; árát fel jegyzettem az ide vissza meléklet czedulára. — Szívesen köszönöm a Magyar Academia ügyebe munkálódó nagyon tiszteletes ki küldötség Tagjainak Laistromát. Nagy, Magasztalt, és igen Szent Úgy van Kedves Barátom! kezeten, a Magyarok Nagy Isteninek Szent Malasztya erőssicsen, gyámolicson Benneteket, hogy ezen Boldogító 's ki mivelő

Tárgyba úgy munkálódhassatok, a hogy a Nemzeti Dísz 's Nagyság kívánnya; ezen Munkálódástoknak foganattya pedig alaposicsa mind azt: a mibe határozódik egy Nemzetnek Tudományos, Erkölcsös ki mivelődése. Ezt olj Biztosoktul, mint Tü vagytok, meg határozottsággal remélleni lehetis — Régtül fogva magamba nevetem, rész szerint szánomis azon el ragadtatás ki csapongásait, meljekkel Gábor Uram álmodozik. Azon Nagyok, kiknek társaságokba eö kegyelme magát olj n a g y n a k képzei, nagyobb részint csak a vak Sors kedvezésibül nagyok — egyébkint csak azért is kicsidek, mivel iljetén pöffedt szegény legényt báb játéku tartanak körekbe; ezeknél Nagyobbaknak tartom én azokat, kik a jó Gábort nem szeretik, söt gyűlölik — mert eö erre teljes mértékbe érdemes is. Csak azon alacson ocsmányság, söt gonoszság, meljel ezen meg romlott ember irántam viseltetett, olj isszonyatossan rut, 's alacson, hogy ha az tudódnék, lehetetlen volna egy becsületes embernekis még csak reá is nézni; én azomba halgatok evel és minden boszus indulat nélkül nékie inkább jót, mint rosszat kívánok, azt az egygett mind azon által töredelmes szível szánom 's bánom: hogy iránta oljast tettem, a mire érdemes valóba nem volt 's nem is lehet, és soha se is léssen.

Engedj Bizodalmas Kedves Barátom! Hozzád egy éngemet nagyon közelrül érdeklő, tökéletes bizodalmos kérést tehetni. Én éppen most olj környül álasokba vagyok, meljeknek ohaitásim [szerint] való ki menetelek Ui életre, boldogságra hozhatnak; ezek pedig úgy állanak, hogy a jó ki menetelt Istenem után híhetem. Nem valék ezekre el készülve, és mivel kölcségre el kerülhetetlenül szükségem van: gond fog el, hogy csináljam ezt ki hamarjába. Jóságaink állapotya most, a mint tudod, nem oljan, hogy summás pénzt egyszeribe kicsinálni lehessen; itt Magyarnek most, ha meg gebbed kinnyába, se adnak; Pesten vagy Budán lehetne könyörületesebb szivekre találni, kivált midönettül füg egy nem rosz embernek Sorsa jobbra változása. Nekem 2000 flor. C. M. volna el kerülhetetlen, 's szorgos szükségem; két esztendei terminusra venném ezen Summát, úgy pedig hogy kötelező Levlelem mellé adnectálnám az Erdélji Fels. Udvari Cancellaria mellett lévő azon Referendariusnak, ki az adósságok dolgát pertractalja, az iránti hiteles Testimoniumát, hogy ha én ad stipulatun terminum pontos fizető nem lennék, a tisztelt Cancellaria jovaimbul a Hitelezőt minden bizonnyal ki fogja elégíttetni. Én úgy vélem, hogy ennél nyomossabb securitas csak ugyan nem lehet. Esedezek tehát Néked

mindenre a mi szent, ved nemes szivedre azt: hogy Sorsom jobbra fordulása kívánnya ezen Pénzt fel vennem, és így sok ismeretségeid által szerezd meg nékem ezen Summát. Nagy érdemü Házi Gazdád, kit én igaz barátsággal tisztetek, e részbe sokat tehetne ennyire világos jóvamba; nyerd ki az eö hathatós eszközlését, és tegyetek Barátotok jóvára a mit csak lehet mindent. Vagyok örökös tisztelttel, szeretettel

Bécs 27dik Mart. 1828.

igaz hived.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 51. sz. V. köt.]

4908.

Kazinczy — Pónori Thewrewk Józsefnek.

Husvét első napján. [1828. ápr. 6.]

Önszeretetemnek hízelkedő kérésedet, édes barátom, annál készebben fogom tellyesíteni, mert én hogy önszeretet bennem is van, nem átallog oly formán megvallani, mint a kik a magok érdemeiket másokkal becsültetik; és osztán azért is, mivel valóban rettegem, hogy mások, kik hasonló szándékkal vagynak, úgy adnák azt, a hogy a Festetics Györgyét és Ürményiét a Tud. Gyűjteményben adák, vagy mivel a költséget hozzá nem bírák, vagy mivel Pesten jó Metszöt nem találtak. Festetni fogom tehát magamat, és mind addig festetni, míg az egyik vagy másik, vagy harmadik nehézkes ízlésemnek eleget teszen. Eggynek ezelőtt két héttel ültem, ámbár hogy ő fessen, nem akartam, mert előre láttam, hogy óhajtasimnak meg nem felel. Hívebben nem adhatott, de munkájának épen az a baja, hogy igen hív; olyan az mint a Szent-Györgyi Gellérd magyarra fordított Sallustiusa. A jó képnek nem csak hívnek kell lenni, hanem szépnek is azonfelül; ez pedig nem szép. — Ezután oillyannak ülök, a ki híven is adhat, szépen is, 's így megjutalmazhatom barátságodat, mellyet különben nem érdelek. A képet venni fogod, mihelytt kész lesz.

Hogy alá nevemen kívül semmit nem íratsz, azt neked nagyon köszönöm. Nem szeretném azt a gyanút támasztani magam felől, hogy én is magam akartam légyen másoktól becsültetni. Álljon nevem a kép alatt Majusculákkal, de ne igen is nagyokkal; bágyadt színben, mintha ólommal volna oda vetve; illy formán KAZ..., tudnillik a második vonás vastagabban, az első vékonyabban. A két szó első

betűji nagyobbak ne legyenek mint a többiek. Ezeket azért jegyzem meg apró gonddal, mert megtanultam, mint csalatnak meg reményink, ha resteljük a mikrologiai magyarázatot.

Tizenhárom esztendeje hogy nem látám Pestet. Nem győzöm csudálni mint terjede-el azolta a Mesterség szeretete, és hogy midőn akkor még itt semmi Képereskedés nem vala, most talán sok is van. Ezeknél sokat láttam, ezektől sokat vásárlottam, 's így ismerem a lithographiai jobb, középszer, és épen rossz munkákat. Bécsben Krihubert gondolom a leggyöngédebb kezű Lithográfnak, és ha képe-met ő fogja metszeni, s annyi gyöngédséggel, mint Ellingernek metszé vagy Ürményit, vagy még inkább Pálffy Miklóst, ki leszek elégitve. De nagyon szeretném, ha képem nem in 4to, hanem in folio, az az olly nagyságban, mint e levelemé, adatnék. Valljuk meg, a lithographolás csak nem rézmetszés; minél kisebb tehát a formátum, annál inkább kitetszik darabossága. Csak vedd a *Canning* képét, Engel-manntól; azt értem, a mellyen jobbja egy felbontott levelet tart. Minthogy a kép egész-iv nagyságú, a lithographolás darabossága nagyon elveszett, s a kép a Művészség nemesbb darabjai közé tartozik. Én *Canning* mellett semmi vagyok; nem egész, hanem fél ivet óhajtanék tehát képernek.

Még egyet a formára nézve. Annak Ovált szeretnék adatni, olly móddal, hogy az ovál körül a czirkalom végével négy vonás tétessék, mint a hogy a *Canning* képe körül épen így van vonva a quadrát.

Nem tudom, Bécsben tudják e alig érezhető verhenyeg színnel bevonni az illy rámázatot. De jut eszembe, hogy bírom a Statuarius *Zauner* egy rezét (nem emlékezem, kitől — de a kép *Füger*nek van ajánlva); úgy hiszem tehát, hogy azt a mesterséget Krihuber is tudja. — Ha vele szóllasz, tudakozzd meg kérlek, 1. mennyiért fogja azt néked metszeni? 2. mit fizet neki Ellinger a *Minerva* darab-jaiért? — Feledém emliteni, hogy az én képernek meg kell adni a kép alját is (*Grund*); az az — a mi a váll és fej körül van, az üresen nem maradhat; azt be kell tölteni felhőzettel, vagy valami egyébbel. — Ha mind ezt tellyesíted, azt is nyerem, hogy az a *becsült érdemü* képével nem jöhet egy sorba (in eine u. dieselbe Stufe); az pedig szerencse. —

Mind ezek eránt elvárom tudósításodat első postával, hogy tud-hassam, mit remélhetek. Ne feledd a Krihubertől várt két kérdést. Szükségem van annak tudására.

Mi holnap talán bérekesztjük Űléseinket. Himfy siet haza, és Ercsei, Guzmics, Horvát Endre, Superint. Kis, Kövy már elmentek; a három az innepek miatt, melly nekik honjokban munkát ad, Kövy mert Terminusa van otthon egy nevezetes Traklában. — A Nyelvrontás ellen Himfy és Horvát Endre sem harezola olly megátalkodottsággal mint Döbr. s rendes vala látnom, hogy ő Horvát Endrének ezen szavára is felkölt: *semmit nem kételkedünk, nulli dubitamus*. Nevettem, hogy Döbr. barátja által épen az kiáltaték Nyelvrontónak, a ki engemet azért mind igen sok leveleiben, mind a Tud. Gy-ben megostoroza. Ugyan kell e ezt a latinismust bántani, s a Római az illy általvett graecismusokban mocskot kerese e vagy szépséget? Sokszor nyelvemen volt, a mit Göthe taníta, hogy a Grammatica szoros követése lelketlenségre mutat; de az itt csak ingerlést szült volna. — A Statútumok fordítását rám bízta az Elölülő (mert az deákul tétetett fel, hogy az Udvar elébe mehessen columnariter két nyelvben). Magyarságomat egyedül Döbr. feddegette. *Leend* nem magyar szóllás, úgymond. — Én minden változtatást, igazítást olly szerényen türtem, hogy Himfy e szókra fakada: *Uram Bátyám nem perel úgy mint... mikor változtatnak dolgozásán!* — Nem én, mondám; sőt néha javalom az igazítást, mert jobb a mit oda tesznek; osztán hiszen itt a Küldöttség szóll, nem én. — De a *leendre* Döbrenteinek csak mégis szóllék. Hát már annyira megyünk, mondám nyugalomban, de fenn szóval, hogy a Paradigmákból is kihányunk némelly formákat? Hiszen Szemere Pál 1681. a Sopronyi Dietáról azt írá Zemplénynek: holnap mondják a Királyt *bejövendőnek*. Superint. Kis is felkele D. ellen, s ezt mondá: Azért hogy a *Stilistica* aljasbb nemeiben nem jó a *leend*, jó a *senntebckben*. — Más helytt a *más* szóra ezt jegyzé-meg a becsült érdemű férlin, hogy Erdélyben ezt tanulta: *más personale, egyéb reale*. Guzmics tűzzel, de harag nélkül kérdé: rossz e tehát *máshol, másszor, másként, más helytt*. Szemere azt mondá, hogy Erdélyben nyomt. Énekeket láta, hol az elsőt követő énekeknek titulussal formán mind végig ez vala elébe téve: *MÁS*. Döbr. itt is sikeretlenül fitogtatá tudományát. — Valamelly írásunkban ez állott: *Ad similitudinem aliarum Societatum Eruditarum*. Döbr. ezt ki akará törletni; *nekünk nem kell példa*. De erre mindnyájan vagy rá rikolták, vagy elmosolygák magokat; én pedig eléggé hangosan ezt: Már látom, Krisztust is mást akar némellyikünk, hogy a miénk más legyen mint a másoké. — Nekem egy barátom előre megsugá, hogy őrizkedjem, ellenségeim el akar-

nak vágni. — Ne félj; mondám, még szeretni fognak; s szerényen viselém magam, a mint azt a Himfy szava is mutatja. D. még nagyobbá teszi magát, mint már is, — nagyon szíven fekszik az, s tud hozzá kullogásával, de Ignotos fallit . . . Csak hadd menjen, míg mehet. Felejtém mondani hogy e szavaimat is megcorrigálta: *jobb mint az*, így kell magyarul, ugymond: *jobb annál*. Azt kértem tőle, ha kárára van e a Nyelvnek vagy hasznára, ha benne a jelentésnek két formája is van. De ő épen olly dühhel Purista, mint a kik a Neologiat vizsik a legneveltségesebb pontig.

Tanácskozásinkban a Perceptor *Pénztárnok*, a Contraagens *Ellenőr* nevezetet kap. Teleki elmondá itt Budai ellen, hogy a *szerény* igen jó szó; a maga házánál pedig hogy a *Rény* soha többé el nem tolattatik. — Teleki cum dignitate viselé magát az Elölülő székben, s érzénk hogy *tud*.

Plathy már nincs itt. Láttam őtet. Irj magának. Ha ipa képét megkapod, az nekem nem csak örömet, hanem hasznót is fog adni. A Nagy Pál képe háromszor jelene-meg. A te Pantheonod nagyon szerencsés entrepris volt volna, de sokan szégyellenék azok közzé elegyedni, a kik ott megjelentek — úgy mondák igen sokan előttem — s engem majd levágának, hogy azt a Minervában dicsértem. Elrettentéd az Olvasókat a kemény Neologismusokkal is. Én magam is úgy hiszem, hogy az affélékkel a Stilisticának csak fenntebb nemeiben kell élnünk. De élj szerencsésen, édes barátom. Fogadd-el köszönetemet szeretetedért és Erdélyt illető tudósításidért. Az affélék nekem mindég igen kedvesek. A Munka kijő, s ugy dolgozva mint először volt, noha az első dolgozás nincs meg többé. Botlásim meg lesznek igazítva, de a *szín* az elsőbb lesz, és a D. neve ritkábban fog benne pengeni.

Ha nékem Pantheonod minden képeit s Biographiáját, (de nem mindeniknek Borítékjával) megküldöd, annál kedvesebben veszem, mert a mit küldél, Kriebelnek küldém Galiciába; s osztán Gyűjteményed nem vala Complét nálam. A Dilizsánsz elhozná. Mellé Mustrákat küldhetnél némelly jobb Bécsi lithographokból.

Szállásom a Vármegye házánál van Szemere Pálnál. Az én betegeskedéseim egy egész holnapig, s a Szemeréné halála azt cselekvék, hogy Jankovicshoz csak innepek után megyek által. Májusban térek haza.

[Megjelent az *Athenaeum* 1874. évf. 1763—1767. hasábjain.]

4909.

Kazinczy — Rumy Károly Györgynek.

Pest, den 12ten April 1828.

Würde mir Ihr vorgestern erhaltenes Schreiben auch ohne das Geschenk, das es begleitete, zugekommen seyn, so würde ich schon aus dem Grunde es mit vieler Freude erhalten haben, weil ich Ihr Festbleiben bey uns daraus abnehmen darf. Ich kann Ihnen, mein theurer Freund, nicht sagen, wie sehr mich der Gedanke an Ihre émigration von jeher geschreckt hat. Gerne will ich glauben, dass Sie auch im Ausland Ihr Glück gemacht haben würden; aber dieser neue Wechsel wäre doch gewagt gewesen, und ich hätte Ihnen, auf Ihre älternden Tage, endlich einmal eine bleibende Stätte gewünscht. Da Sie mir jetzt über diesen so wesentlichen Punkt gar nichts sagen, so will ich glauben, dass Ihnen diese Auswanderung nicht erlaubt ward, und dass Sie dafür entschädigt sind. Dass Sie das werden, wünsche ich herzlichst.

Die erhaltenen Bände des Werks habe ich dem Buchbinder übergeben, damit ich diese Auflage mit der vorigen vergleichen kann. Das Äussere ist sehr empfehend, und die Vorrede lässt mich alles Gute hoffen. Männer wie die, die daran Theil nahmen, werden der Erwartung gewiss entsprechen, und zu einem Werke, welches Beifall sich nicht versprechen kann, wird diese niemand resquiren. Gerne wünschte ich aber, ehe ich noch davon spreche, anderer Urtheile [zu] hören, und Sie würden mich sehr verbinden, wenn Sie mir sagten, wo ich Recensionen davon suchen kann und soll. Ich danke Ihnen für diesen neuern Beweis Ihrer unerschöpflichen Freundschaft herzlichst. Meine innige Verehrung an Herrn Dr Sartory. Empfehlen Sie mich dem würdigen Manne aufs Beste. Ich werde mich immer glücklich schätzen, wenn ich ihm Beweise meiner ungeheuchelten Hochachtung geben kann.

Ich werde Sie bitten, mein theurester Freund, mir sagen zu wollen, was diese 7 Bände bey dem Verleger kosten, und ob das Werk auf Praenumeration herausgegeben wird. Dies wünschten meine Freunde, die eben bey mir waren, als Herr Müller mir den Pack überschiedt hat, zu wissen.*

* Rumy K. Gy. jegyzete: (Band je 2 fl 30 x C. M.)

Und nun von mir und unsern Geschäften dahier. — Gestern sind zwey Monathe vortüber, dass ich vom Haus weg bin. In der ungewöhnlichen Kälte und auf dem schnell eingefrorenen, noch ungebahnten Wege ward ich krank, und wiewohl mich Herr v. Jankowich erwartete, so stieg ich lieber bey meinem Freund Szemere ab, wo ich wie zu Haus ungenirt blieb, als bey dem reichen Freund, wo ich besorgen musste, sehr oft von Gästen überfallen zu werden. Meine Lunge war so stark affizirt, dass ich wohl Grund hatte an mein Auslöschchen zu denken, und ich musste viele Tage das Bett hüten, und das stumm, weil mein Arzt mir das Sprechen untersagt hat. Sie stellen sich meine Conversation mit Baron Alex. Prónay vor, der oft halbe Tage um mein Lager zubrachte. — (Dass ich's nicht vergesse, Engels Sohn ist bey ihm als Secretär angestellt.) — Da der Termin, auf welchen uns der uns ehrende Befehl Sr. k. k. Hoheit des Palatinus einlud, anrückte, so nahm ich mit heisrer Stimme und einem todtblassen Gesicht den 9ten März Audienz, und hatte das Glück, den 6ten Band von Kriebels Ungr. Geschichte Sr. k. k. Hoheit zu übergeben. Das Buch ist eine starke Spanne *dick*, auf Regal in quarto, aber so gross wie Folianten, geschrieben; — nicht paginirt; begleitet mit Landcharten, Porträten in Contour gezeichnet, mit Landschaften und Ansichten, und einigen Diplomen, die hier wie ein facsimile copiert sind. Kriebel hat mir das Werk durch einen eigenen Boten zugeschickt, damit es ich übernehme. Die frühern Bände waren schon Sr. k. k. Hoheit für das Museum zugeschickt; dem Museum sind aber bis jetzt nur die Bände I. II. III. und VI. übergeben. Warum der IV. u. V. Band zurückgehalten wird, weiss ich nicht. Ich vermuthe, jemand, der vielleicht auch an einer Ungr. Geschichte arbeitet, hat die Erlaubniss erhalten, sie zu benützen. —

Der nemliche Tag, der 9te März, gab mir die Freude, Herrn Superintendent Kis wieder, meinen theologischen Freund Guzmics aber, und den erotischen Dichter Himfy, das erstemal zu erblicken, Guzmics ist klein, mit borstigen schwarzen Haaren, aufgeworfener Unterlippe, und so wie man, wenn man seine Schriften liest, den Schüler der Griechen und Herders in ihn [!] findet (ausgenommen wenn er an seiner Lieblingsidée, Protestanten mit Catholiken zu uniren, quacksalbert und goldmachereit) — so riecht man im Umgang mit ihm den Theol. Dr. und Prof., der zugleich Benedictiner ist, etwas stark an. — Wer Himfy sieht, wird schwören, dass er nichts

als ein szolgabíró sey, und seine starke Aversion für einen Gelehrten gehalten zu werden, drückt sich in seiner Figur, in seiner Kleidung, in seinem Benehmen stark aus. — Manet alta mente repostum Judicium Paridis, spretaeque injuria *chordae*. Sie erinnern sich des Briefes, welchen Ruszek publici juris gemacht, ohne ihn abdrucken zu lassen. Ich begegnete ihm mit ungeheuchelter Hochachtung, denn bin ich gleich kein grosser Anstauner von *unscandirten gereimten Gedichten*, so bekenne ich doch, dass er eine sehr grosse Zierde des veralteten schema ist. Gewiss ist er, wie sein vortrefflicher Bruder Kisfaludy Károly, der in scandirten Zeilen reimt und zugleich ziemlich gut und geistreich zeichnet, und in der Manier von Vernet und Louterbourg Stürme vortrefflich mahlt (in Oehl mahlt) génie créateur.

Da Graf Széchényi das Unglück hatte, bey einem Sturz vom Pferde, seinen linken Arm zu beschädigen, so begannen unsre Sitzungen nicht früher als den 15ten März. Den 13. stellte uns unser würdige Vorsitzer Graf Joseph Teleki, Obergespann von Csanád und Baro Tabulae Sr. k. k. Hoheit dem Palatinus in einer lateinischen Rede vor (in dem Schloss von Ofen). Wir fahren in corpore, und auf Kobelwägen, mit Prachtpferden bespannt hin, wovon 10 Pferde und 3 Wägen dem Grafen Teleki zugehörten. Es war rührend unsre auf der Brücke dazu versammelten Zuschauer zu sehn, die uns Glück zujanchzten. Hier und da hörte man unsre Namen laut aufgeschrieen, gleichsam als Zeichen der Freude, dass *auch dieser und jener* einberufen ward. Unsere Consesse waren in dem Saale, um die Tafel, an den Sitzen gehalten, wo die kön. Tafel die Processe schlichtet; vor dem gutgemahlten Bild des Kaisers in ganzer Figur und dem Scapular des St. Stephan Ordens und den Bildern unserer Personale, von Száraz György, der meines Grossvaters Blutsfreund u. Principal war, bis Szögyényi. — Rechts vom Präsidenten Bischof Horváth, Superint. Kis, Graf Dezsöffy, ich, B. Mednyánszky Aloyz, Kisfaludi Sándor, Guzmics, Bitnicz, Szemere, Buday, Bene, und vis à vis vom Grafen Teleki, Vitkovics. — Links Graf Széchényi, Vay, Andrassy, Georg Károlyi, Probst Fejér, Proto-notär Bartal, Horvát István, der die Feder führte, Horvát Endre, Schédius, Döbrentei, Kövy, Ercsei — nicht wie uns Stühle ausgewiesen, sondern wie uns der Zufall hingestellt hat, und so blieb es darnach immer.

Der Plan wurde vorgelesen, daran manches verändert, die

Statuten verfasst, und alles ungrisch und lateinisch ausgearbeitet, critisiert; fertig gemacht, und wie alles geendigt war, vorgelesen.

Hier war der Ton und der stärkste Vorsatz, wie der *Judex Curiae* es uns anrieth, a' nyelvet a' maga új szemeljeitől megtisztítani, és a' maga férfias szépségére visszavinni, und da ich für den gefährlichen Herostratus angesehen werde, (wer meine Gegner sind und es schon damals waren, als Sie noch in Keszthely gelehrt und den schönen Brief an Ruszek copiert haben, habe ich nicht nöthig Ihnen zu sagen) so war es im Plan, mit mir endlich im Ernste aufzunehmen. Man glaubte, der derbe Recensent werde hier Lern [!] schlagen; und wie sehr wunderte man sich, als man sah, dass während andre sehr übel nahmen, dass man ihnen an ihren Ausarbeitungen manches ändert, sie für das ihrige hartnäckig kämpften, und die Verbesserungen gar nicht einschreiben wollten, ich manche Verbesserungen noch billigte. Nur brachte mich aus meinem Schweigen zum muthigen Sprechen die mir unbegreifliche Prudenz eines jetzt ganz zum Purismus übertretenen Menschen.¹ Da er sich jetzt dadurch empfehlen will, und Autonomie mit Purismus verschwistert ist, so forderte er die Sitzung auf, das *ad similitudinem aliar. Societ. Erud.* zu streichen; *wir haben das Beispiel von Andern* nicht nöthig, sagte er. Die Consultation nahm aber den weisen *patriotischen!!!* Rath nicht an. — Einmal sagte er über das *leend*, dies sey nicht ungrisch. Da meine schwache Brust mir nicht erlaubt lange und sehr laut zu sprechen, so fragte ich ihn nur: *Hát már a' Purismust annyira visszük, hogy az igék Paradigmájit is meg akarjuk csonkázni?* Superint. Kis sagte ihm: *azért hogy ezzel a' mindennapi beszédben nem élünk, van olly neme a' Stylisticának, a' hol arra szükség van.* — Eben dieses grosse Licht des Purismus wollte aus meiner Arbeit, die wegen der Schwäche meiner Brust Szemere vorlas, dieses gestrichen haben: *szebb ez mint az*, weil der Ungar sagen kann *szebb ez annál*. In Ruhe fragte ich ihn, ob es zum Vortheil oder Nachtheil einer Sprache gereicht, wenn sie eine Bedeutung in *zwey* Formen geben kann. — Dieser gelehrte Mann wünscht separirt von allen andern Nationen durch die Sprache seyn, und begreift nicht, dass noch keine war, die von ihren ältern Schwestern nicht manches übernommen hätte. — Sein Collega im Purismus gab diese phrase: *semmit nem kételkedünk*, welches ganz

¹ E szó fölé Romy K. Gy. oda írta a nevet: (Döbröntey [!]).

dem *nulli dubitamus* nachgebildet, aber eben so angenommen ist als der Deutsche sein *ich habe die Ehre* dem Franzosen, und der Römer dem Griechen sehr vieles abgeborgt hat. Aber nichts gelang dem Puristen, und da Graf D. ihm zurief *elegantia sermonis* besteht ja in dem, dass man sich von dem Allgemeinen der Schönheit wegen entferne, so sagte Szemere *inter virtutes habebitur Grammatici, aliqua ignorare. Quintilian.*

So wie aber Döbrenstei mit seinem Purismus, um den ihn niemand beneidet, nichts ausrichtete, so muss ich Ihnen in Geheim nur gestehn, dass der äusserst modeste Superint. Buday, und der ohne Hast, doch fast immer sprechende Ercsey und der energische Kövy an der latein. Ausarbeitung des Plans und der Statuten ewig barbarismen fanden. *Fatigium* nem Római szó; bizony nem szenvedhetem. Az új idők csinálták a' francia után.* *Labor* kell oda. — Nem *pluralitate votorum* hanem *majoribus suffragiis,*** nem *perceptum* és *erogatum* hanem *acceptum* és *expensum**** und so fort. Der Präses hat uns sehr oft das fehlende Wort sowohl im Ungr., als auch im Latein. gegeben, und die Construction ausgebessert. Wir sahn, dass er das Praesidium nicht seinem Range, nicht seiner Geburt, sondern seiner Gelehrsamkeit und seinen Verdiensten zu verdanken hat.

Ich glaube, so wie unsre Contemporains sich dieses Schrittes freuen, so werden unsere Nachkommen stolz auf diese Consultation zurückblicken, u. Se Majestät u. den Palatinus segnen.

Der Primas antwortete uns *non consilio tantum, sed aere etiam meo juvabo*. Als er mich erblickte, sagte er mir: *Valde consentit*. Ich antwortete ihm ungrisch, u. so sprach der Fürst Primas mit mir auch ungrisch. Meine Freunde dankten mir darum.

Ich bleibe noch hier, weil mein Process erst im May referirt wird. — Ich schreibe alles dies im Bette liegend und mitten im Gespräche. Leben Sie wohl. —

Sie fordern Portraite von Scribenten. Ein Bild von mir erhalten Sie bald lithographirt. Das vorige ist nicht ähnlich.

Machen Sie keine Erwähnung von diesen Nachrichten so, dass ich dadurch Unannehmlichkeiten empfinden müsste.

Mocsáry liess sich mahlen, dass er Ihnen sein Kupfer schicken

* Az igaz.

** Ugyan az.

*** Hoc solum Ciceronianum. — Romy K. Gy. jegyzetei.

kann. Ich gebe Ihnen das Portrait meines Schwiegervaters. Es war noch 1806 gestochen, aber ich liess erst hier und jetzt Abdrücke davon machen.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 115. sz.]

4910.

Romy Károly György — Kazinczyna.

Wien, am 15. April 828.

Theurester, vielgeliebter Freund!

Ihre ebenso freundschaftliche als interessante Zuschrift vom 12. April habe ich richtig erhalten. Ich zittere für Ihr theures Leben, da die Reise nach Pest Sie so sehr angegriffen hat und auch die Beratschlagungen über die magyarische Akademie Ihre Brust angreifen. Schonen Sie sich zum Besten der Ihrigen und der vaterländischen Literatur.

Es ist mir sehr lieb, dass Sie das Wiener Conversations-Lexikon unsern Landsleuten anzeigen und empfehlen wollen. Der Verleger, welcher auf dieses Werk viel Geld auslegt und bisher (wie es im österr. Kaiserstaat zu gehen pflegt! —) durch die Pränumeration — laut seiner Versicherung — die Druckkosten und das (obgleich geringe) Honorar nicht gedeckt sieht, verdient, dass ihm durch Ihre Anzeige einige Pränumерanten in Ungarn angeworben werden. Man kann noch immer in die Pränumeration eintreten, wenn man die bisher erschienenen 7 Bände abnimmt. Die Pränumeration für jedes Heft beträgt 48 Kr. C. M. 4 Hefte machen einen Band aus, mithin kostet die Pränumeration für jeden Band 8 fl. W. W. die bisher erschienenen 7 Bände kann man noch immer für den Pränumeration-betrag von 56 fl. W. W. erhalten. Monatlich erscheint regelmässig ein Heft. Kritische Recensionen sind von dem Wiener Conversations-Lexikon bisher noch nicht erschienen, wohl aber kurze, sehr empfehlende beurtheilende Anzeigen im Notizenblatt der Wiener Theaterzeitung, im Notizenblatt des Sammlers, in dem Gothaischen Anzeiger der Deutschen, in des seligen Kultsár «Tudósítások», und in der Pester Iris. Die Anzeige in den übrigen Blättern habe ich nicht in den Händen, sondern bloss die in der Iris 1828 März Nro 33, die fol-

gendermassen lautet: «*Literatur*. Soeben ist im Verlage des unternehmenden und rastlos thätigen Buchdruckers, Herrn Franz Ludwig in Wien, der siebente Band des «Neuesten Conversations-Lexikon oder allgem. deutsch. Real-Encyclopädie für gebildete Stände» komplett erschienen. In selbem ist der Buchstabe G beynahe zu Ende geführt, und somit ersichtlich, dass dieses Werk mit gewaltigen Schritten vorwärtsrückt. Wenn man dem allgemein geachteten und in der neuern Zeit sich um die Typographie vielfach verdient gemacht habenden Verleger für die sich immer gleich bleibende typographische Schönheit u. Correctheit des Satzes bei solch einem voluminösen Werke alles verdiente Lob ertheilen muss, so ist die Gesellschaft von Gelehrten, welche auf die Bearbeitung der verschiedenen Artikel die rühmlichste Sorgfalt verwendet, nicht minder unsere dankbare Anerkennung zu fordern berechtigt, die wir ihr auch mit grösstem Vergnügen hiemit zollen. Vor allem gebührt dieselbe dem durch seine wissenschaftliche Vielseitigkeit rühmlichst bekannten Herrn Dr. G. C. Romy, welcher denen, unser gesegnetes Vaterland, *Ungarn*, betreffenden Artikeln, die in allen anderen Werken dieser Art wahrlich mit der grössten Stiefmütterlichkeit bisher behandelt worden sind, die grösste Aufmerksamkeit widmet, und somit zur grösseren Verbreitung des National-Ruhmes nicht wenig beyträgt. Schon aus dieser Ursache stehet daher zu erwarten, dass dieses Werk sich einer grossen Anzahl von Abnehmern in unserem lieben Vaterland erfreuen werde und wir können versichern, dass gewiss jeder echte Patriot rücksichtlich des hier angeführten volle Befriedigung finden werde. Red.» — Noch muss ich bemerken, dass die Wiener Gelehrten nur in der Ankündigung figuriren und die versprochenen Beyträge ausblieben (z. B. von Kuffner, Blumenbach, Littrow, Portenschlag, Hofmann), nur Dr Sartori, Dr Wagner (über österr. Rechtsgelehrsamkeit) und meine Wenigkeit nehmen rastlos thätigen Antheil (selbst der sonst thätige Hormayr lieferte nur wenige Artikel), und schon deswegen der Herausgeber Sartori aus den deutschen encyclopädischen Werken viel entlehnen muss. Ich bearbeite die topographischen, statistischen, historischen (politische, Kirchen- und Literaturgeschichte und gelehrte Biographik), juridisch-politischen Artikel über Ungarn, Slavonien, Kroatien, Dalmatien, Siebenbürgen, Serbien, Bosnien, Bulgarien, Moldau, Walachey, Galizien, auch einige topographische, statistische, historische und literarhistorische Artikel über die österreichischen Provinzen, über

Böhmen, Mähren und Schlesien, wie auch einige ökonomische, bergmännische und technologische Artikel, besonders in Bezug auf Ungarn. Da der Druck sehr rege ist, so betragen im Durchschnitt in jedem Hefte meine Artikel nur $\frac{1}{2}$ bis 1 Bogen, und für einen Bogen werden nur 8 fl C. M. Honorar gezahlt (an der Leipziger Allgemeinen Encyclopädie 10 Reichsthaler). — Dass Deutschland für encyclopädische Wörterbücher von grösserem, erschöpfenden Umfange und bloss originalen Artikeln nicht so wie Frankreich und England durch starken Ankauf interessirt, erhellt aus dem Umstand, dass der Verleger der grossen Allgemeinen Encyclopädie von Ersch und Gruber, zu Anfang dieses Jahres einen Bankrot von 150 tausend Reichsthalern machte (doch zugleich auch wegen des Verlags der grossen Fesslerischen «Geschichte der Ungarn», von der er, wie er mir im vorigen Jahre klagte, in Ungarn keine 20 Exemplare absetzte, in Oesterreich fast gar keine, und in Deutschland wenige, und welche ich, nach seinem Auftrag im vorigen Jahr durch ein Nominal- und Realregister, für dessen Ausarbeitung der alte Superintendent und Exkapuziner Fessler sich zu alt fühlt, und kritische Berichtigungen — für die Deutschen gemeinnütziger und anziehender machen sollte — was nun jetzt schwerlich wird geschehen können, da der Bankrot erfolgt ist), indessen wird dieses gigantische Werk, von welchem erst XVII Quartbände (in der ersten Section 14 Bände von ABC, in der zweyten 2 Bände aus H) erschienen sind, von dem Übernehmer der Gleditschischen Buchhandlung fortgesetzt werden.

Meine *Emigration nach Deutschland* habe ich nicht aufgegeben, sondern nur nothgedrungen bis Michaeli aufgeschoben, weil ich noch immer von der königl. ungrischen Statthalterey den Auswanderungs-Pass (denn dieser hohen Stelle wurde die Ausfertigung desselben von der ungrischen Hofkanzley aufgetragen oder überlassen) nicht erhalten habe, ungeachtet ich bereits in Wien einen Theil der Taxe dafür bey dem Taxamte der ungrischen Hofkanzley belegen musste. Seine Majestät, der Kaiser, ist selbst über diese Zögerung erstaunt, und seine erste Frage war, als er mich zu Ende März in einer Audienz erblickte: «Haben Sie schon Ihren Pass und werden Sie bald abreisen?» — Mein Erscheinen in dieser Audienz bezweckte nicht sowohl eine Klage über die Verzögerung des Passes, als die Bitte, mich im zweyten Semester nach dem plötzlichen Tode des Professors Jung in der Theresianischen Ritterakademie den Vortrag des ungrischen Rechts suppliren zu lassen. Darum anzuhalten, for-

derten mich mehrere Landsleute (namentlich auch der Graf Johann Majláth) auf, und ich fühlte mich dazu berufen, da ich nicht nur einst zu Kásmark unter dem rechtsgelehrten Rector Podkoniczky das ungrische Recht gründlich studiert habe, sondern auch zu Oedenburg einigen ausgewählten Zöglingen das ungrische Staats- und Privatrecht privatim mit so gutem Erfolg vortrug, dass sie in der königl. Akademie zu Raab daraus examinirt in den Cours des dritten Jahres aufgenommen wurden, da sie auch Natur-, Staats- und Völkerrecht, Politik und Statistik öffentlich bey mir gehört hatten. Der Kaiser sagte zu mir sehr gnädig: «Wenden Sie sich deswegen an den Kuratur des Theresianums, Baron Herzogenberg!» Diess that ich, aber ohne Erfolg, der Curator verwies mich an den Director, einen Piaristen. Dieser liess meinen Attestaten alle Gerechtigkeit wiederfahren, sagte mir aber, es sey beschlossen, den Concurs für die Professur des ungrischen Rechts an der Universität abzuwarten, der zu ernennende Professor oder Supplent werde auch Supplent, und in der Folge (wenn ihn der Kaiser dazu ernennen wird) Professor im Thersiano seyn, und forderte mich auf mit zu concurriren. Dies wäre fruchtlos, denn der Concurs wird erst spät ausgeschrieben werden, und die Ernennung vielleicht erst nach einigen Jahren erfolgen, bis zu welcher Zeit ich, trotz allen juridischen Brocken, in Wien verhungern müsste. Dagegen habe ich mich der mir wohlwollenden k. k. Studienhofcommission zum Suppliren des ungrischen Rechts an der Universität unentgeltlich (um an den Tag zu legen, dass ich nur Beschäftigung in Wien suche und nützen will, nicht aber von Eigennutz getrieben werde —) angeboten — allein ich vernahm gestern, dass die juridische Facultät einen Canzellisten bey dem Hofkriegsrath, der sich auch zum Supplenten anbot, protegirt, und wahrscheinlich wird dieser Supplent und zwar mit Gehalt. — Es bleibt mir in der That nichts übrig, als aus einem Staat auszuwandern, wo man mich verkennt, meine Thätigkeit lähmt, gemachte Zusicherungen nicht hält (ich war so kühn, auf die Gefahr meiner Freyheit beraubt zu werden, in einer Schrift an Seine Majestät, die ein Gegenstück des Schreibens meines alten Meisters, Dr Martin Luther, a Papa male informato ad Papam melius informandum, war, also a Caesare male informato ad Caesarem melius informandum, zu erinnern, dass es unbillig sey, über mich von schamlosen Feinden, wegen meiner Kirchenveränderung, ausgestreuten Verläumdungen mehr Glauben beyzumessen, als den ämtlichen Attestaten meiner ehe-

maligen Vorgesetzten aus allen Orten, wo ich Ämter bekleidete, und dass Seine Majestät mir wiederholt eine Anstellung im Studienfache zusicherte, auch noch damals, als die bereits beschlossene Anstellung in der slavonischen Militärgränze ganz unerwartet, zum Erstaunen der Studien-Hofcommission und des Hofkriegsraths, wegen Schuld gegebener Veränderlichkeit, die in der Gränze sehr bedenklich sey, rückgängig gemacht ward, noch die «Anstellung in einer deutschen Provinz», wo ich unter mehr Aufsicht (surveillance de la police?) seyn würde, verheissen wurde, die aber eben so wenig in Erfüllung geht, — allein, wie der heilige Vater Luthers Schreiben nicht würdigte, wodurch doch die Reformation und die Kirchenspaltung vermieden worden wäre, so blieb meine Rechtfertigung fruchtlos, welche jedoch Seine Majestät der Studienhofcommission zuschickte), und wo ich in Gefahr bin, mit den Meinigen zu verhungern. Es geht mir in der That so schlecht, dass ich wochenlang nicht Geld habe, Brod zu kaufen, und es, wie andere Speisen auf Credit nehmen muss, — ja dass ich wochenlang keinen Tabak schnupfe und mich nicht rasiren lassen kann, weil ich keinen Groschen habe. An eine Entschädigung wegen nicht erfüllter Zusage der Anstellung im Studienfache ist nicht zu denken, ungeachtet ich allerdings eine Pension verdienen würde, indem ich von 1803 bis 1824 dem Staate viele hundert nützliche Staatsbürger von der protestantischen, griechischen und römisch-katholischen Kirche bildete, — da ich bis zum November 1824 Protestant war, so werde ich so angesehen, als ob ich blos *Privatlehrer* gewesen wäre, denn die Protestanten werden in dem österr. Kaiserstaat nur als Stiefkinder des Landesvaters betrachtet. — Viele Protestanten und Katholiken wundern sich, dass man mir die Erlaubniss ertheilt, auszuwandern, und mich nicht wenigstens durch eine Pension und einen Titel ohne eine sinecure-Stelle zu fesseln sucht, wenn man ja meiner protestantischen Freymüthigkeit auf der [!] Katheder oder als Studiendirector nicht traut, da ich ein gewandter Schriftsteller von vielen Verbindungen im Auslande bin, und in Deutschland, wenn nicht aus Rachsucht (diese hat man von mir nicht zu fürchten, denn ich bin deren nicht fähig, — habe mich auch an den Pressburger protestant. Feinden nicht gerächt, was mir leicht gewesen wäre, da ich über manche Dokumente in Händen habe, durch die ich sie stürzen könnte —), doch aus einer mir gleichsam zur Natur gewordenen Freymüthigkeit und Offenheit, wie der aus Brünn nach Stuttgart ausgewanderte

André, über österr. Politik, österr. Studienwesen, Behandlung der Protestanten und Griechen etc. Dinge öffentlich zur Sprache bringen könnte, die dem Hofe so unangenehm seyn dürften, als viele Erörterungen und Aufdeckungen des Hofraths André in Hesperus, seitdem er in Stuttgart unter württembergischen Schutze und einer liberalen Censur schreibt (André schreibt mitunter über Oesterreich offenbar aus Rachsucht wegen der ihm in Brünn durch die Censur und die Polizeyhofstelle wiederfahrenen Kränkungen und Unbilder), zumal da auch mir eine scharfe Feder und Satyre mit Sarkasmen zu Gebote stehn. Ein protestantischer Freund in Ungarn schrieb am 9. Febr. zu meinem Troste: «Was ich nur im Stillen vermuthete, geht leider in Erfüllung. Sie verlassen Ihr Vaterland, um ein *besseres* zu suchen, und wer weiss, ob Ihnen dieses, wie dem würdigen André, nicht wird, denn auch dieser Ehrenmann erfuhr der *Bitterkeiten* so viele, dass er, *trotz den [!] Bitten und Vorstellungen seiner eigenen Kinder und Freunde*, eine Heimath verliess, der er durch ein *Vierteljahrhundert* angehörte, um eine bessere zu wählen, *in der er*, um mit ihm zu sprechen — *frische, freye Luft schöpft*. Es ist freilich niederschlagend, sich für die schönsten Jahre seines Lebens so belohnt zu sehen, dass man zur Zeit des einzuerntenden Lohnes diesen in der Fremde suchen muss; indessen bürgt mir Ihre *Standhaftigkeit* und Ihr *Muth* dafür, dass Sie auch diese *harte Prüfung* bestehen werden, um den Sieg davon zu tragen.» An Muth und Standhaftigkeit fehlt es mir so wenig, als an edlen Freunden in Deutschland, die sich für mich lebhaft interessiren, ungeachtet sie Protestanten sind und ich jetzt Katholik bin, ich brauche nur Reisegeld nach Deutschland und Geld meine Schulden in Wien zu zahlen, allein daran fehlt es mir, da ich noch immer mein Erbtheil nicht in Händen habe, weil die Kämmererrechnung meines seligen Vaters noch nicht von der ungrischen Hofkammer censurirt und approbirt ist und indessen Haus und Grundstücke mit Sequester belegt sind. So wenig Rücksicht nimmt man in Ungarn auf arme Erben, um eine Rechnung bald zu revidiren, mit der man in einem Monat oder noch früher fertig werden könnte — — was fragt man darnach, ob indessen die Erben verhungern! — gerade so, wie die ungrische Statthalterey mit der Ertheilung des Passes zögert, ungeachtet ich in der Bittschrift vorstellte, dass ich in Wien bey längerem Aufenthalt in Gefahr bin, mit Weib und 5 Kindern zu verhungern! —

Jetzt muss ich Ihnen endlich zugestehen, was Sie in Ihren Briefen mehrmals wiederholten, dass mir mein Übertritt zur allein-seligmachenden Kirche nichts genützt, sondern vielmehr unendlich geschadet hat. Allein wer konnte das voraussehen? vielmehr musste ich erwarten, dass, nachdem das Hinderniss, auf einen mir angemessenen Posten, wie Schwartner und Schedius, zu gelangen, gehoben seyn würde, mein Lutherthum nähmlich, ich eine höhere Professur in der kath. Kirche erlangen würde, für die ich Talente und Kenntnisse in mir fühlte (wie ich auch durch öffentlichen Conkurs an den Tag legte und dieselben durch die k. k. Studienhofcommission gerecht gewürdigt sah), und zweifelte nicht im Geringsten daran, dass der Trost des Fürsten-Primas, der mich dringend aufforderte, die luther. Professur auf der Stelle niederzulegen «Dotes tuae et cognitiones non sinent Te in Ecclesia nostra contabescere» in Erfüllung gehen würde. Meine unwürdige Behandlung durch Pressburger Lutheraner machte mir die lutherische Kirche verhasst, und da ich seit meinem 18ten Lebensjahre frey von *lutherischen Köhlerglauben* war, Luthers Reformation nicht für absolut nothwendig hielt und ihre Gebrechen wohl kannte, auch meine ehemaligen Vorurtheile gegen die katholische Kirche abgelegt hatte, und Kátholicismus und Papismus ebenso gut wie Protestantismus und Lutherthum, und Religion und Kirche (seit meinem 18ten Jahre habe ich eine *eigene* Religion, geboren bin ich in der katholischen Kirche und seit November 1824 bin ich ein Mitglied der kathol. Kirche) zu unterscheiden weiss, konnte ich den Schritt mit gutem Gewissen thun. Aber ich hätte besser gethan, wenn ich zwar den Pressburger Lutheranern den Rücken gekehrt hätte, aber als Protestant mich zu den liberalen, achtungswürdigen Protestanten in Deutschland verfügt hätte. — Was mir einige protestantische Freunde voraussagten, ist eingetroffen: der Clerus hatte bey meinem Übertritt zur katholischen Kirche eine grosse Kirche¹ darüber, der Primas bemühte mich² mir durch seine Empfehlung eine Anstellung durch seine Majestät zu verschaffen (aber seine Empfehlung war schon deswegen fruchtlos, weil er selbst an dem wandelbaren Hofe an Gunst sehr verloren hat, was in Wien kein Geheimniss ist —), unterstützte mich auch einigermassen, aber da ich des Kaisers Gnade verloren habe, und

¹ Úgy látszik, tollhiba e helyett: *Freude*.

² Tollhiba e helyett: *sich*.

ich nach Sachsen auswandern will, zieht sich von mir auch der Clerus zurück und lässt mich im Stich, ja man fängt mich auch von kathol. Seite an zu verläumdern und zu verfolgen, da man der Meinung ist, ich werde in Sachsen zum Lutherthum zurückkehren, um eine öffentliche Anstellung zu erhalten. Ein Graner Priester, Samuel Müller aus Oedenburg, ein ehemaliger abgesetzter lutherischer Prediger (offenbar Convertit aus dringender Noth), der Bruder meiner Gattinn, schrieb mir wegen meiner Emigration zwey impertinente Briefe, in welchen er mich beschuldigt, ich sey ein heimlicher Lutheraner und wolle in Sachsen öffentlich zum Lutherthum zurückkehren, und eine Capuzinerpredigt über den lutherischen Naturalismus und Atheismus hält. Die heidnischen Römer sagten «*Res sacra miser*»; ich Christ werde in meinem Unglück von Lutheranern und Katholiken verhöhnt und gekränkt. Ich beschwerte mich über diese Impertinenzen bey dem Fürsten-Primas, er erwähnte aber in seiner Antwort mit keinem Worte des Priesters und meiner Entrüstung, vielmehr verdamnte er selbst meine Emigration (nachdem er in früheren Zuschriften mir dieselbe sanft widerrathen hatte), ohne jedoch ähnliche Zumuthungen wie der Priester zu äussern, erklärte, er würde mir von seiner mir bis zur öffentlichen Anstellung zugesicherten Pension von 400 Fl. C. M. keinen *teruncium* geben, wenn ich nach Deutschland ziehen würde, kränkte mich auf das Empfindlichste durch den Vorwurf «*milliones hominum quarta parte contenti forent*» (also mit 100 Fl. C. M. — convertirte, getaufte Bündeljuden, die bloss von Brod, Zwiebeln und Knoblauch lebten, allerdings — aber nicht *Gelehrte*, die auch an *geistige Genüsse* gewöhnt sind), ungeachtet er wohl weiss, dass in Wien von dieser Pension der grösste Theil aufs Quartier aufgeht und das Übrige nicht für Holz hinreicht, und drohte mir die Töchter meiner lutherischen Gattinn *mit Gewalt* ins Kloster abführen zu lassen, wenn ich den *stolidis consiliis uxoris* folgen würde. Diesen Brief habe ich schon seit ein paar Wochen in Händen, aber noch nicht beantwortet, weil ich *mit kaltem Blut* antworten will, und bisher noch immer das Blut in mir kocht, da ich mich als einen *gemeinen Convertiten* behandelt sehe, und mich auch in dem Charakter des Primas so sehr täuschte. (Der *geistliche Stand* und die *Hierarchie* verläugnet sich nicht.) Indessen bin ich gesonnen ihm zu schreiben, dass ich von ihm, wie er wohl weiss, bey meinem Übertritt keine Pension verlangt, sondern er sie mir frey angeboten habe, um mich

wegen des niedergelegten Amtes *einigermassen* zu entschädigen, dass ich aber in Wien von dieser Pension nicht leben könnte, wenn sie auch das Doppelte betragen würde, dass Seine fürstl. Gnaden eben so wenig die Pension auf Ungarn oder Wien beschränkt hätten (ausser etwa *reservatione mentali*) als ich mich verpflichtet habe in Wien oder sonst im österr. Kaiserstaat zu bleiben, wenn ich keine Anstellung erhalten würde: indessen wollte ich, da ich nicht aus Eigennutz Katholik geworden sey, aus point d'honneur auf diese Pension selbst für die Zeit meines ferneren Aufenthalts in Wien verzichten, ja ihm die bisher erhaltenen Summen zurückerstatten, sobald ich in Deutschland dieselben werde erspart haben; das einem meiner Söhne zugesicherte Primatial-Stipendium verschmähe ich, da ich ihn nach Sachsen mitnehmen werde, wo besser eingerichtete Schulen sind, und mit Gewalt werde er mir in Wien meine Töchter um so weniger entreissen können, da sie im katholischen Glauben erzogen werden. Freylich wird der Primas aufhören mein Gönner zu seyn, aber es ist bey mir Maxime, Verbindungen mit Männern, die mich *verkennen*, aufzuheben. Übrigens hat mir der Primas, so wie der Kaiser das gegebene Wort gebrochen. Er offerirte mir eine Secretairstelle bey sich, ich nahm sie an, allein unter nichtigen Vorwänden nahm er sein Wort zurück, und, wie ich vernahm, ertheilte er sie dem Convertiten Baldamus aus Sachsen, einem deutschen Dichter, der bisher in Wien privatisirte und von ihm eine Pension bezog. — Das Liebste wäre mir zu *sterben*, denn ich bin sowohl der *Erbärmlichkeiten dieses Erdenlebens überhaupt* als der mir wiederfahrenen Unbilden herzlich müde und überdrüssig.

Der Engländer John Brown in London gibt eine *magyarische Anthologie mit englischer Übersetzung* heraus, so wie er bereits eine polnische, russische, böhmische Anthologie herausgab. Er verlangte von mir die vorzüglichsten magyarischen Dichterwerke, ungrische Sprachlehren und Wörterbücher (um die magyar. Sprache proprio Marte zu erlernen, so wie er auf ähnliche Weise die russische, polnische, böhmische, serbische, slowakische, dänische, schwedische, finnische etc. Sprache erlernt hat — er lernt nämlich wie Mezzofanti [der unter andern auch magyarisch, walachisch und selbst zigeunerisch, wie ein geborner Magyar, Walach und Zigeuner, und alle slawische Dialekte, spricht] in Italien mit Leichtigkeit fremde Sprachen —), einen Aufsatz über die Eigenthümlichkeiten der

magyarischen Sprache, eine Übersicht der Geschichte der magyarischen Literatur überhaupt und eine specielle Literaturgeschichte der magyarischen Dichtkunst nebst Biographien und Charakteristiken der vorzüglichsten magyarischen Dichter. Ich erfüllte sein Verlangen. Ich trat ihm aus meiner Bibliothek die meisten ungrischen Sprachlehren (von Révai, Verseghy, Márton), ein ungrisches Wörterbuch, und (ausser dem Handbuch von Fenyéri und Toldy und Majláths Übersetzungen magyar. Gedichte), die Dichterwerke von Dayka, Kazinczy, Kis, Berzsenyi, Kisfaludi, Csokonay, die Hebe von Igaz etc. etc. ab (ich werde mir die Werke später in Deutschland anschaffen, wo ich Vorlesungen über die magyar. Sprache und Literatur zu halten gedenke — da man jetzt auf Universitäten selbst *serbisch* docirt und lernt, um die kräftigen Volkslieder und lieblichen erotischen Gesänge der Serben zu verstehen! —) und sandte sie durch ein hiesiges Wechselhaus (Reyer et Schlick), welches mit Bowring, der auch ein *Wechsler* in London ist* und seine Werke auf eigene Kosten herausgibt, mit dem Postwagen nach Hamburg ab. Das Porto betrug allein bis Hamburg 40 Fl. C. M. Das Geld für die Bücher und das Honorar für die Ausarbeitungen habe ich leider noch nicht, denn der Wechsler wollte nicht einem blossen Brief von Bowring Folge leisten und verlangte einen förmlichen Wechsel, der noch erwartet wird. Meine Ausarbeitungen betragen gegen 50 Bogen MSc. Ich arbeitete daran über ein halbes Jahr. Leider habe ich keine Abschrift davon behalten, jedoch mein Concept mir von Bowring, nach gemachten Gebrauch, zurückerbeten, und für diesen Fall auf die Hälfte des Honorars Verzicht geleistet. In den Charakteristiken magyarischer Dichter bin ich grösstentheils *Ihren Kennerurtheilen* gefolgt. Mein Urtheil über Ihren Dichterwerth und über Ihre ausgezeichneten Verdienste um die magyarische Sprache und Literatur stimmt ungefähr mit Majláths Urtheil über-

* Bowring (spr. Baring) kommt in den Zeitungen oft Baring geschrieben vor. Es ist derselbe Baring, der im Jahre 1815 in Paris von den Ministern $\frac{1}{2}$ Jahr als Staatsgefangener gehalten wurde, weil er den französischen Liberalen von den englischen Liberalen heimlich Briefe mitgebracht, und nicht auf die Post gegeben hatte (durch die sie ins *schwarze Cabinet* zur Entsiglung gelangt wären), bis ihn endlich das englische Parlament und der englische Gesandte requirirte. Bowring ist ein Mann zwischen 50—60 Jahren, mit der deutschen Sprache und Literatur wohl vertraut. Er gedenkt in diesem Sommer 2 Söhne auf die Universität nach Halle abzuführen. Vielleicht werden sie da meine Zuhörer in den Vorlesungen über magyar. Sprache und Literatur.

ein. Ich werde es Ihnen später deutsch und englisch mittheilen. Bowring hat übrigens freye Hand meine Manuscripte nach Belieben zu benutzen, wegzulassen und beyzufügen, was ihm gut dünkt. (So benutzte er für seine polnische Anthologie ähnliche Aufsätze von Prof. Bantkie in Krakau). Ich werde, wenn seine Anthologie erscheinen wird, öffentlich erklären, *wie* er meine Aufsätze benutzt hat. — Seine *Magyar Nemzeti Dallok* mit englischer Übersetzung (nach meiner deutschen) und philologischen und ethnographischen Erläuterungen sind bereits in Druck erschienen (es wird aber noch ein Nachtrag nachfolgen) und sollen in England solchen Beyfall finden, dass man deswegen die magyarische Sprache, so wie die serbische zu lernen anfängt, und in der Münchner Zeitschrift «Das Ausland» sollen daraus magyar. Volkslieder übersetzt seyn, die mir aber noch nicht zu Gesicht kamen.

Recht sehr danke ich Ihnen für Ihre interessanten Nachrichten von den gelehrten Sitzungen in Betreff des Plans der magyar. Akademie. (Von Ihren vertraulichen Mittheilungen über Ihre jetzigen Collegen wird nicht der geringste Missbrauch gemacht werden). Döbröntey scheint sich während seines Aufenthalts in Wien zum magyar. Purismus oder zur Orthologie bekehrt haben, denn als er mich einmahl aus Wien in Pressburg besuchte, äusserte er sich aufs bitterste über die Neologismen des Dr. Malatides, damaligen Directors der magyar. Jugend-Societät zu Pressburg, in dessen Édes Gergely, und über die magyar. Neologismen überhaupt, ungeachtet er wohl wusste, dass Dr. Malatides mein vertrauter Freund ist, und dass auch andere Freunde von ihm und mir sich der Neologismen bedienen. (D. scheint zu jenen [zu] gehören, von welchen gilt: honores mutant mores. Wie bescheiden und human war D. als Hofmeister in Siebenbürgen in seinen Briefen und im Erdélyi Museum; schon während seines Aufenthalts in Wien kam er mir verändert vor, und jetzt soll er als Commissarius Provincialis stolz seyn. Irre ich nicht, so ist er für die Literatur in seinen jetzigen Verhältnissen grösstentheils verloren: als protestant. Professor oder Prediger würde er zur Cultur im Vaterlande weit mehr genützt haben.) — Ich wundere mich ganz und gar nicht, dass der gründlich gelehrte lateinische und griechische Philolog Esaias Buday (von mir, als seinem ehemaligen Schüler, hochverehrt — vide das Wiener Conversations-Lexikon — mit Vergnügen erinnere ich mich an seine lateinische Interpretation des Pindar und an seine magya-

rische des Julius Caesar* im Jahr 1799/800) in der Ausarbeitung des Plans auf lateinische Barbarismen stösst, in¹ die man in Ungarn allgemein gewöhnt ist. *Fatigium* ist allerdings nicht *Római szó*; csak az új idők csináltak [!] a' franczia *fatigue* után; es findet sich zuverlässig bey keinem classischen Autor und daher auch nicht in Schillers lateinischem Lexikon. Die Römer sagten allerdings nicht *pluralitate votorum*, sondern *majoribus suffragiis*. *Perceptum et erogatum* ist ungrisches Juristen-Latein, Cicero schrieb *acceptum et expensum* u. s. w. Aber ein so ängstlicher Purismus ist mehr für Programmen, akademische Dissertationen und für Schriften, die auch für [!] Ausland bestimmt sind, als für den Plan der ungarischen Akademie geeignet, wo, wie in den Reichstagsacten die im lateinischen Curialstyl in Ungarn üblichen Ausdrücke für Ungarn verständlicher sind. Dass Professor Kövy auch ein solcher lateinischer Purist ist, hätte ich nicht vermuthet, da in seinen *Elementis Juris Hung.* mehrere unclassische Ausdrücke vorkommen. Wir werden aber Superintendent Buday und mein akademischer Freund, Prof. Ertsei mit dem latein. Compendium des Prof. Péczeli zufrieden seyn, in welchem ich viele unclassische Ausdrücke fand, zb. *revolutio* (statt *versio rerum politica*)? (Prof. Péczely schickte mir ein Exemplar zum Geschenk. Ich fand sein Compendium zwecknässig und trefflich, jedoch nicht besser als die historischen Handbücher seines und meines berühmten Lehrers Heeren in Göttingen, über welche es in dem Thaissischen *Tud. Gy.*, aus Thaissischen Nationalismus erhoben ward.) — In Ungarn ist es kaum möglich, in grösseren Werken durchaus classisch-latein zu schreiben. — In Keszthely sagte mir einst mein Schüler Prepelitzay (einer meiner wenigen *undankbaren* Schüler, der auch gegen mich im *Tudom. Gyüjt.* auftrat — der auch ein Magyar seyn will, ungeachtet schon sein slawischer Name — *prepelitza* = Wachtel — auf einen Slawen deutet), als ich in der Oekonomie nicht ihm, sondern einen Katholiken aus Grosswardein, Namens Nagy, die erste Eminenz zuerkannt hatte, um mich gegen Nagy aufzubringen: «Sie wissen gewiss nicht, dass Nagy behauptet, dass Sie sich oft unlateinischer Ausdrücke im Vortrag und in dem lateinischen MSc., welches wir abschreiben,

* Belieben Sie ihm das bey Gelegenheit zu sagen und ihm meine herzliche Empfehlung zu melden. Er schrieb in mein Stammbuch: *ἀεὶ ἀγιστεροτέρη*. — Romy K. Gy. jegyzete.

¹ Tollhiba *an* helyett.

bedienen!> Ich erwiderte: «Ob diess Nagy gesagt hat, weiss ich nicht; aber dass mir *oft unclassische Ausdrücke* im Sprechen und Schreiben entwischen, weiss ich *recht gut*: allein ich trage nicht classische Literatur der Römer vor und Ihr würdet mich oft nicht verstehen, wenn ich mich des Purismus befehligen würde.» —

Dass das Tudom. Gyűjt. eine andere Redaction erhalten hat, darüber muss sich jeder, der die Thaissischen Umtriebe kennt, und der affectirten Nationalismus und Sectengeist hasst, freuen. Schon nehmen wieder Männer, wie Jankowics, Steph. Horvát etc. am Tudom. Gyűjt. Antheil, die einige Jahre geschwiegen hatten, weil sie es unter ihrer Würde hielten, unter einer Redaction, wie die vorige war, mitzuarbeiten.

Leben Sie wohl, mein theurester Freund!

R.

(An der Wien Nro 35).

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 29. sz.]

4911.

Kazinczy — Cserey Miklósnak.

Pesten, April. 17d. 1828.

Tisztelt, igen kedves barátom,

Leveledet feleségem utánam küldötte, mert én még Febr. 11d. hagytam el ötet 's gyermekeim körét, mind hogy a' Palatinus parancsolatjából a' felállítandó Magyar Tudós Társaság tanácskozásáiban részt vehessek, mind hogy peremet revideáltathassam. — A' legesikorgóbb hidegben törtévéen lejövetelem, 's ollyankor, midón a' legnagyobb sár hirtelen megfagyott, 's így a' legdöcögösbb útban egyszersmind, mintegy tíz nap fekvő beteg levék, 's öt hétig rekedt szavam miatt alig mertem fő helyeken szóllani. Tudóm annyit szenvedé, hogy halálom felől nem gondolkoznom nem lehetett. — De végre a' Gondviselés megtarta szegény gyermekimnek, 's olly frisen vagyok mint ezen visszás történet előtt voltam.

Perem azonban nem referáltathatott. A' Dieta alatt képzelhetetlen számra szaporodának az ide appellált Criminalis perek, — Protonotárius Szent Királyi László Ur a' Regnicolaris Deputatio által is egészen el vala foglalva, 's így peremet meg nem tekinthet; 's

így én itt maradtam, hogy a' mostani Postpaschalis terminuson felvétessem; attól tartván, hogy a' Sógorom felesége (Septemvir és Szathmári Fő Ispán B. Wécsey Miklósnak leánya) távollétemben véteti-fel azt, hogy az én informátióim nélkül a' Bírakat megnyerhesse, mint most cselckvék egy Ingressionálisommal; de a' mit a' Septemvirátus helyre hozhat.

Mélt. Szent Királyi Ur felől lévén szó, emlékezem hogy Te nékem egyszer valamely Gyöngyösön megholt Gróf Haller eránt parancsolál. — Interesszálhat tehát tudni, hogy ez az Itélő Mester Ur most folytatja B. Brüder ellen a' Hallerek részére az executiót. Azt sem kell elhallgatnom, hogy Soos János a' Palatínus Praesidiuma alatt a' Septemvirátuson, voto etiam Palatinali, egészen absolváltatott, felesége pedig nem két esztendei árestomra vala kárhoytatva, mint Zemplényben és a' Kir. Tábla által, hanem csak három holnapra. Rendes a' mi ezen perrel történt: — Zemplény Soost simpliciter absolválta, a' feleségének két esztendőt adván. — A' Kir. Tábla approbálta a' Zemplényi Sedria ítéletét, de Soost az Amade homágiumában convincálta. A' Septemvirátus ítéletét már elmondám.

Már most halld a' Magyar Tudós Társaság felállítása eránt tett lépésinket. — A' Diaeta végzéséhez képest Ő Cs. K. Fő Herczegsége e' tárgyban is összegyűlést parancsolván, annak Praesesévé Csanádi Fő-Ispán és Tabulae Báró Gróf Teleki József Urat, a' Koronaőr unokáját és az alább előszámlálendő tagokat nevezte-ki. Azon palotában, azon asztal mellett, azon székeken tehát, hol a' Kir. Tábla ítélgeti a' pereket, Martz. 15d. ülést tartánk, illy renddel:

A' Praeses jobbja mellett: 1. Bozsoni Püspök és Helytartói Tanácsos Horvát János, 2. Superint. Kis, 3. Gróf Dezsőffy József, 4. én, 5. Báró Mednyánszki Aloyz, 6. Kisfaludi Sándor, 7. a' Benedictinus Guzmics, 8. Bitnicz Lajos, Pap. 9. Szemere Pál, 10. Superint. Budai, 11. Consil. Bene, Medicus.

Általellenben a' Praesselal 12. Pesti Prokátor Vitkovics Mih. rácz vallású.

Balra a' Praeses mellett a' négy első Fundátor Gróf Széchényi István, Vay Ábrahám, Gróf Andrásy György, Gróf Károlyi György. — 12.^a Prépost Fejér. 13. Bartal György Itélő-Mester, 14. a' Muzéum Bibliothecáriusa Horvát István, 15. Jankovics Miklós, 16. Prof.

710 A sorszámot ismétli itt a levélíró.

HÖN

Schédius, 17. Horvát Endre, Pap, 18. Döbrentei, 19. Prof. Kövy, 20. Prof. Eresei.

Kulcsár beteg vala 's nem jelenhete-meg, Martz. 30d. pedig megholt.

Martz. 13d. Gróf Teleki in corpore mutata-be bennünket a' Palatinusnak, pompás hintókon menénk-fel, 's a' híd tömve vala azokkal, a' kik Nemzeti érzésből gyűltek-fel oda látásunkra, és hogy igyekezetünkre áldást kívánjanak. Sokan hangosan kialtozák azoknak neveiket, a' kik Pesten nem laknak, és a' kiknek megpillantása itt nekik azért vala örvendetes, mert váratlan vala. A' Nádor hosszan felelt, deákül, 's ránk bizá, hogy a' Nemzet nagy várakozásának feleljünk-meg. — Én a' Nádornál már Martz. 9d. magam valék penészes ábrázattal és rekedt hangon. Bémutattam 's általadtam a' Gubern. Consil. Kriebel barátom által irt, 's nékem az általadás végett Galiciából Ujhelybe küldött ajándékot: a' Regnicolaris Bibliotheca számára dolgozott Historia Hungariae hatodik kötetét (ab Andrea II. ad Mathiam I.). A' Nádor szálás Úr, kopasz, physionomiája mint a' testvéreié, magas homlok, igen kis áll. Beszéde lelkes, pronunciatiója a' deákban német accentusú, de deákül nem csak folyvást szóll, hanem szépen is.

Felolvasánk a' Dietán készült Plánumot, azt megigazítánk, feltevénk a' Statútumokat, a' Diploma formuláját. 42 tag lesz fizetéssel, Pesten 's Budán, 's Pesten és Budán kívül. A' Capitális mostani interese tészen 13393 fntot 20 xrt Conv. Pénzben. De a' Capitális nevezetesen fog nevedetni, mihelytt Ő Felsége a' Plánumot és Statútumokat sanctionálni fogja. April 7dikén husvét másodikán volt a' 20d. és utolsó Ülésünk. Azolta lepurizálák a' Végzéseket, és ma olvassuk-fel a' Gróf Teleki házánál, magyarul és deákül, hogy azokat Gróf Teleki a' Palatinusnak Vasárnap bémutathassa.

Én a' dolognak szerencsét ígérek, 's úgy hiszem hogy a' Nemzet Századok mulva is gyönyörködve fog visszatekinteni arra, hogy most együtt valánk.

Nekem már az is nagy szerencse vala, hogy láthatám a' kiket eddig nem: — Horvát Püspököt, ki nagyon nemes lelkű, 's tudós ember. — Kisfaludi Sándort, a' ki Himfy név alatt szerze halhatatlanságot — Guzmicot, Bitniczet, Consil. Benét, és mindenek felett a' látnom annyira óhajtott Mednyánszkit, ki magának a' Hormayr Zsebkönyvében és a' Dietán halhatatlan nevet szerze. Eggy magasán nőtt, sasorru, barna hajju, igen erős musculaturájú Úr. — Himfy

vereslő szöke, 's külsője inkább mutat egy Szabolcs Vármegyei Földes Urat mint egy szeretett Poetát.

Gróf Szécsényi István vékony testű, igen fekete haju 's szemű, vastag fekete csak nem összenőtt szemöldökű fiatal, de gravis, azonban szép tónusú 's nyájas Úr. Igen tiszta magyarsággal és igen bölcsen, de *nem lángoló* beszéddel szólla sokszor tanácskozásinkban. A' *nem lángolás* alatt csak azt értem, hogy beszéde *nem sietve* megyen. Mert a' beszéd' *értelme* igen is láng.

Vay képzelhetetlen sagacitású, judiciumú, 's az ő beszéde lángol ám, mint a' tajtékkal ömlő patak.

Ezen pillantásban veszem a' feleségem' levelét, és így Isten hozzád, édes barátom. Csak azt még, hogy Tacitust itt is fordítják, maga Teleki József is. Esztendemény non est bene dictum hungarice. *emény* adnectitur verbis, non nominibus: tudomány, tanulmány. Et Annales recepto vocabulo *É v k ö n y v e k* (év = esztendő) dicuntur. — De hadd fordítsa, a' ki akarja. Jó az, ha egyet többen fordítanak. A' Tiéd bizonyosan talál Nyomtatót. Ismerem én lelkedet, tolladat.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 43. sz.]

4912.

Kazinczy — Ponori Thewrewk Józsefnek.

Pestről, 1828. april 17.

April. még 11d. írt leveledet, kedves barátom, csak tegnap késő estve, midőn már ágyba akarék menni, vettem, együtt a nyalábal, melyre azt kell megjegyznem, hogy a mellett semmi levél nem vala. A nyalábot félig megolvastam; abba kelle hagynom, mert szemeim többé nem győzék. Hogy válaszem sokára ne haladjon, s a késedelem Téged meg ne tévesszen, most reggeli ötkor már felelek. Mindennap menvén a posta Bécs felé, így az még ma útnak indul, s Vasárnap kezdedben lesz.

Nem azt fogod adni, a mit óhajtottam volt, de a mit adni készülsz, nem rossz; annak a nagy, annak a jó, annak a halhatatlan férfiúnak képe mellett pedig megjelenhetni — értem [!] én, az melly elkevélyítő szerencse. Tedd tehát, a mit szándékozol; én azt megbecsülhetetlen barátságod újabb jeléül veszem. Örvendek magadnak inkább mint magamnak, hogy sorsod megengedi az effélek iránt meg [!] eltítani az idegen segédet, s óhajtom, hogy szerencséd

mindég inkább boldogítson, és soha el ne hagyjon. Csak azt engedd baráti rettegéssel mondanom, hogy az igen makacs Istenné, és igen sokszor igazságtalanabb, mint minden társai.

Én sorba járám, a mennyire időm engedé, a Pest Festőjeit, s már Peski által akarám magamat festetni, midőn egy Müller nevű Képaros boltjában, a Kis-Hid-úczán, megpillantám a Palatinus olajban festett képét; melly nem vala ugyan igen szerencsésen eltalálva, mert a Fő-Herczeg neki nem ült, s ő a Nádort csak akkor láthatá, midőn a Septemvirátus Üléséből a grádicson lelépegetett: — de a mellyen a bátor bánást és a Művész önbizalmát gyönyörködve láttam. Felkerestem ezt, s hozzá vitetém a Krentzinger keze által 1808. festett képemet, s papiroson raktam elébe, mit és miért kívánok másképen. A képet és az útasítást nála hagyám még Martziusban, hogy mind a kettőből csináljon stúdiumot, s mindég halogattam az ülést, a magyarázott okokért. Tegnap a Jankovics gradicsán összelátalkozám vele, s kérdést teve, mikor ülendek. Mintegy tíz nap mulva, felelék, s elválánk. Azonban az esős idő után egyszerre igen szépen kiderülvén a nap, midőn én az ő szállása körül forgottam, bétékinték hozzá. Minden szó nélkül fordítá Kreutzinger után másolt képemet, s elállá szemem, szám: — valamit óhajtottam, valamit reményleni nem mertem, tellyesítve van. Most egy nagyobb vásznat fordítá rám, s azon képem még csak fejr krétával vala kirajzolva. Ezt, mondá, nem a Kreutzinger feje szerint fogom festeni, de olly szándékkal, hogy a Museumnak adjam ajándékban; hadd álljon ott mint az én Művészségem bizonytsága, s leültete, hogy veres krétával igazítsa ki, a mit a kép kívánt, s úgy adjon, a mint most vagyok. — A rajzolat összetett karral fog adni, s könyöke is látszik, s természeti nagyságban. Mihelytt a kép kész lesz, azonnal lemásoltatom számodra, s küldöm, de már ott nem könyököig, hogy az mellé metszethessd, a mit leveledbe zárál. Felserrel meg vagyok elégedve. — Óhajtom, édes barátom,

ut foetura gregem suppleat,

és a mit hazafiúságod s szíved veled veszegettet, bőven vissza vehessd. — Ki nem veszi örömet, a mit nékem leveled hozá! Én azt kincs gyanánt nézem. Ne feledd tudatni velem, *ki festette.*

Tegnap igen kedves napom vala: — csak ekkor láthatám a Ferenczi Graphidionát, s Zrinyit és a koronázás képét; csak ekkor láthatám a Nemzet nagy diszét, Szentpéteri József Ötvöst, ki a Sándor és Dárius csatáját toreumában dolgozza; csak tegnap ismer-

kedém össze Farkas Károly Prokátor Urral, ki a Delphint feltalálta, s jövő eszt. vele Londonba megyen. Áldott napom, mellynek emlékezete soha nem fog elhagyni.

Az általad panaszlott czimborálkodásoknak magam is tapasztalom rút bizonyosságait. Öregebb vagyok mint hogy az affélékben részt venni akarhassak. De az affélet jó tudni, és ha néked kedvetlen vala is a vett hír, úgy hiszem, örtílsz, hogy azt meghazudtolhatád.

Gróf Teleki ma öt óraker parancsola bennünket, kik a többiek eloszlása után itt maradánk, magához. Ma olvastatnak fel a letisztázott dolgozások, s Vasárnap bemutatja a Nádornak.

Várom mindenkor kedves leveledet. Éljen szerencsésen.

[Megjelent az *Athenaeum* 1874. évf. 2419—2421. hasábjain.]

4913.

Kazinczy — Pónori Thewrewk Józsefnek.

Pestről, 1828. ápr. 19.

Felsikolték örömömben, édes barátom, midőn nyalábobban a Platthy Mihály képét megpillantám. Én ötlet látni régen óhajtottam, s örvendek, hogy csak azzal is dicsekedhetem, hogy akkor látam, midőn egy fiákerben méne-el az úczán mellettem. Fogod e adni az ipa képét, és a hasonló lelkiükét? Előre köszönöm megígért ajándékodat, még pedig a Kriebel nevében is, ki nagyon szereti a mit szeretni kell.

A Csáky Imre feje nagyon jól van eltalálva. Bírom Párizsban metszett képét is, mellynek ez a Tiéd csak mása, de jó mása. Ismerem mind Báró Mikost, mind Gróf Károlyi Lajost. Erre reá nem ismertem volna nyomtatványodon, de az nem a Rajzoló s Metsző hibája lesz, hanem a feje, melly ifjusága miatt épen nem marquirt. A munka gyönyörű. Kényesbb kézzel a Rézmetsző sem dolgozik, s a Bécsiek tudnak úgy, mint a Párizsiak. A B. Mikos képét nem lehet álmélkodás nélkül látnom. Kérlek, tudassd velem, a Platthy kövéért mit fizettél, mit a Görögéért, mit a Mikoséért. Megtörténhetnek, hogy a hírnek vagy én vagy más barátom hasznát vehetné.

Pantheonod nem fogja e adni a Császár és a Palatinus képét is?

Leikes és tudományokkal tellyes leveledet csudálom, és tárgyán mosolyogtam. Valóban az a bohó ember nem is érdemel egyebet

mint mosolyt. Minek az ollyat gyűlölni? Azt én nem teszem, s tenni nem fogom. De ha ötöt meg találád tüszegeltetni, az egészségére válnék. Az Antieyrai tobák jó orvosi szer az ilyeneknek.

Ismét meg ismét kezembe veszem ajándékidat, s örvendek az azok birtokának. Mit adnánk érte, ha ennyi képet birhatnánk a régibb időkből! s a mint nekünk volnának azok kedvesek, olly kedvesek lesznek egykor ezek a Te metszeteid. Én a Kajdacsiaak és Szallopekek fejeiket is örömet látom, míg mások neveiket hallván, kipattannak. S, neked lelked vala Autographjaikkal adni becset a képeknek, mint a Döbr. érdemei becsülőji adának azt az övének. Szép dolog az, hogy Literaturánknak ez a férfsja magát és érdemeit így látja emlékpénzzel is képpel is megtisztelve.

Itt semmi hír, semmi újság. Előülönk apr. 17d. olvastatá fel Operatumainkat, s azzal elbúcsúzánk tőle s egymástól. Holnap Vasárnap fogja maga Gróf Teleki azokat benyújtani Ő Cs. K. Fő Hercegségénck, a Nádornak.

Mint újságot, és csak hogy a papiros üresen ne maradjon, jelentem, hogy a Kulcsár István temetése *kétezer nyolczszáz* forintba került. Elvesztegetett pénz! Minek az ollyan?

Krech nevű Festőt Apr. 15d. temeték. Midőn tíz nap előtt nála valék, meg sem álmodám hogy meghaljon.

Élj szerencsésen, kedves barátom. Küldöm a képet, mihelytt elkészül.

Prof. Márton Úrnak szíves tiszteletemet.

[Megjelent az *Athenaeum* 1874. évf. 2421—2422. hasábjain.]

4914.

Kazinczy — Horvát Istvánnak.

Kérlek alázatosan, édes barátom, méltóztassál a' Kriebel Synchroisticus Munkájának első darabját számomra kihozatni onnan, a' hol tartatik.

April. 25d. 1828.

Kazinczy Ferenczmpr.

Kivül: ¹ Tekintetes Horvát István Úrnak.

[Eredetije a M. N. Múzeum könyvtárában.]

¹ A levélhez van mellékelve Kriebel említett munkájának egy levele.

4915.

Kazinczy — Toldy Ferencznek.

Édes barátom,¹

Vártam hogy Richter készítse-el azon kisebb képeket is, melly úgy ad, a' mint most vagyok, hogy láthassam, jobb lesz e ez mint a' mellyet Te leginkább látszasz szeretni, azt a' nagyobbat, és a' mellyel én mindeddig megelégedve nem vagyok. A' kisebbet ma elkészíté, 's én azzal ugy vagyok megelégedve mint azon másikkal, mellyet Kreutzinger után dolgozott. — Engedd nekem azt az örömet, hogy egy képeimmel megajándékozhaszsalak. Richternek még kedvesebb lesz, ha számodra ülök, mint ha egyikik vagy másik képeket csak lemásoltatnám. Ma dél után háromkor nála leszek, 's ha időd engedné, oda jöhetnél, hogy vele szöhlhass. Én örvendeni fognék, ha képem arra emlékeztethetne, a' ki téged' a' szeretetnek, tiszteletnek, hálának minden érzésivel szeret.

April. 29d. 1828. (Pest).

K.

Thewrewk nekem a' Zichy Károly, 's egy Pálffy 's valamelly Lacsny Miklós képeit küldé. — Én mai válaszomban arra kérem, hogy kezdjen egy új Gyűjteményt a' Nyelv' barátinak képeikből Óvál formátumban félvnyi nagyságban, hogy szobákban függhessenek.

[Eredetiye a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 134. sz.]

[5221] 05. Irod.

4916.

Kazinczy — Fáy Andrásnak.

Édes Uram Öcsém, szívesen tisztelt szeretett barátom,

Szemere tegnapi bójöve, 's ma Bártfainénál eszünk, holnap Balla Károly Kapitány Urnál, 's így az Uram Öcsém megbecsülhetetlen barátságával nem éihetünk. De nem volna e szabad kedves Uram Öcsémet arra kérni, hogy ezt a' szerencsét nekünk kedden adja, még pedig azzal az újabb kéréssel, hogy akkor Ferenczit is magunk között láthassuk? Ezt én azért óhajtánám, hogy tovább lehessen vele, és Uram Öcsémtől Richterhez vezethessem.

50. Megk. Apr. 30. — Toldy F. jegyzete. 1828. 503. sz.

Én azt tartom, édes Uram Öcsém, hogy a' *hálás érzésnek* legszebb bizonyosága a' *bizakodás*, 's ennél fogva egy harmadik kérdést is hátorkodom tenni. — Egy nem új, és minél olcsóbb, de még is nem régi formájú könnyű fedeles kocsit szeretnék venni. Már tegnap sorba jártam a' Hatvani kapu jobb és bal felén lakó Sattlereket. Eggyet sem találtam. Sokszor a' megszorult Mágnások, vagy a' nem megszorultak, de a' régít eladni 's újat venni akarók, a' magokét olcsón is eladják. Nem adhatna e Uram Öcsém nekem tanácsot, mint tudhatnám-meg, hogy illyet hol kell keresni? Nem a' Kundschaftsamt-nál e? Én 200 ftnál többet adni érte nem szeretnék. — Ezeket addig is akarám Uram Öcsémnek elébe terjeszteni, míg még délig tiszteletemet teszem 's a' feleletet hallhatom. A' véletlenül tett kérdés nem mindég talál választ, 's megtörténhetnék hogy Uram Öcsém egy két fertály után nekem jó tanácsot adhatna.

Maradok addig is szíves tisztelettel

a' b' b

alázatos szolgálja
Kazinczy Ferenczmp^{gól}_{szit}

[K. és h. n.]

[Eredetije a M. N. Múzeum könyvtárában.]

4917.

Kazinczy — Pónori Thewrewk Józsefnek.

Ápril 29. [1828]

Édes barátom,

Vettem mind az ápr. 14d. írt leveledet, melly eránt a későbbiben kérdést tevé, mind azolta *négyet*, és ma mingyárt azon kettőt, melly engem a Zichy, a Pálffy és a Laesny képeikkel ajándékoza meg. — Nekem öröm ezeket látni, hírní; de minekutána egész Gyűjteményeddel készülsz megajándékozni, szánom hogy becses darabjaidat összemetéled, s legjobbban látnám bevárni a mit küldenü készülsz.

Én négyszer festetem itt magamat, s mind a négyszer *Richter* nevű Festő által. Képnek nem csak hívnek kell lenni, hanem szépek is egyszersmind, s ha rézre vagy kőre akar metszteni, méltónak kell lenni arra, hogy metszettek. Nem hiúság téteté tehát velem,

hogy képemet annyiszor dolgoztattam, hanem az a vágy, hogy a kép érdemelje meg szerencsáját.

Az első úgy ad, hogy hazajövelelem után valék. Érted melly hazajövelelemt értem. Ez igen lelkesen van dolgozva; hív és szép.

A másodikat Richter a Museumnak akarja ajándékozni. Maga juta e gondolatra, nem én. Minthogy oda készíti, s méltó hogy én ne véle tétessem az ajándékot, én az árát neki már lefizettem.

A harmadikán ma dolgozék. Ez úgy ad mint most vagyok. A kép gyönyörű darab lesz. Ezt olly nagyságban akarnám lithographizáltatni mint a Zichyé; de Ovál formátumban, s vezeték nevem alatta nem fac simile volna, hanem Római Majusculákkal; mint a Plathyé alatt az ő neve.

A negyedik profilban vagon dolgozva. Lelkes és igaz kép, s minden tekintetben érdemi a kiadást. A test úgy van fordítva, hogy mind a két kar fog látszani.

Én azt óhajtanám, hogy fac similémmel ezen negyedik szám alatt állót adnád, a harmadik szám alatt álló pedig Teltscher által Római Majusculákkal Ovál formátumban adassék. Most tehát szabad lesz arra kérnem az én barátomat, hogy tudósítson, Teltscher azt mennyiért készitené, s várni fogom válaszat.

Richter Fáy Andrást is festette, Művészi lélekkel és kézzel. Felette szeretném, ha nekünk, Nyelvbarátoknak és Barátbarátoknak, külön Gyűjteményünk lehetne, hogy azok a bennünket szeretők szobájiban együtt függhetnének. A fej inkább légyen nagyobb, mint kissébb a Zichyénél. — Ird-meg nekem, megengedik e körülállásid, hogy illy Gyűjteményt is kezdj. — Ide lehetne venni, ha jónak látnánk, Pázmányt, Zrínyit, és az újabbakat. Gr. Teleki Józsefnek és Gróf Dezsőffynek képeiket Döbrentei Simótól bírja. Azokat könnyű volna Richter által lemásoltatni, valamint a Himfyét és Horvát Endréét is. Horvát István, Szemere, Vitkovics ülnének Richternek.

Én tegnap Fáyval és a fiammal és több másokkal (Szemere Péczelen van) a Csillagnézőt látám-meg. Szerencsésnek tartom magam, hogy az ég Csillagjaival a haza Csillagát Titel Urat is láthatám. Venus, Saturnus ☉ így tűnnek-fel előttem. De a nagy eső Münchenben van. Ez csak 14szer nagyított, s az nem nagy dolog. Élj igen szerencsésen, édes barátom. Várom tudósításodat.

[Megjelent az *Athenaeum* 1874. évf. 1767.—1769. hasábjain.]

4918. Kazinczy — Fáy Andrásnak.

4918.

Kazinczy — Fáy Andrásnak.

Édes Uram Öcsém.

Holnap bizonyosan megjelenünk. Tegnap a' locspocsban nem meheték a' szép és jó asszonykához. Azt mondták, és bizonyossággal, hogy az nem ma, hanem Septemberben tartja neve napját. Tehát holnapig is ajánlom magamat igen nagy becsú barátságába.

[K. és h. n.]

[Eredetije a M. N. Múzeum könyvtárában.]

4919. Kazinczy — Ponori Thewrewk Józsefnek.

4919.

Kazinczy — Ponori Thewrewk Józsefnek.

Pestről, 1828. máj. 9.

E pillanatban hozza hozzám Igaz Dániel Úr Esztergomban irt leveledet. Egy levelemet visszaérkezésedkor Bécsben fogod találni, mert azt ezelőtt nem emlékezem hány napokkal postára adtam. Most csak azt, hogy Ilyésházidat vettem, s igen nagy örömmel. Méltó társa a Lieder által rajzolt és lithographolt darabnak, s a kik a gyöngét szeretik, vagy inkább a kik a nem gyöngét nem szeretik, azoknak ez kedvesbb lészen mint amaz. Én mind a Raphael zománczait, mind a Rubens vakmerően bátor ecsetelgetését szeretem, ha a maga nemében szép, s csak azt jegyzem meg, hogy a gyöngé kéz munkája kis formátumban jó, a másika nagyban. Ha semmi jót soha nem tettél volna is, és ha ezután is sok jót nem tennél bár, ez a Te elkezdett s dicsőséggel járt pályád Téged nagy fénnel koszorúzna meg. Bár azt úgy járd, hogy az neked ne csak fényt adjon, hanem hasznot is. Kérlek, ne szűnj meg, s a nagy Megholtakat is add. Tegnap láttam a Bihari Követ Domokos Lajos és fija Domokos Lőrincz képeiket ügyesen és igen híven. Ezt képzeled, miért emlitem. Orczy Lőrincz sokszor van rézben is adva, s mindég rosszúl. Én ötöt nem katonai hanem civilis mentében s paróka nélkül szeretném metszve látni, József Zempl. és László Abauji Fő-Ispán fiaival. — Képem készül, és igen jól. El van foglalva az

ember, ki általam kapott nevet. Igen lelkes Művész. — Élji szerencsésen.

Ne késsél nekem és Kriebelnek megküldeni a mit ígérél. Megyek haza mihelytt lehet. Bár a mi tájunkon vevőket szerezhetnék neked.

[Megjelent az *Athenaeum* 1874. évf. 2422—2423. hasábjain.]

4920.

Kazinczy — Guzmics Izidornak.

Guzmicsnak Kazinczyja
szíves tiszteletét.

Én még mindég itt vagyok, és mindaddig itt leszek, míg pöröm ítélet alá nem jut. A' Kir. Tábla Husvét olta megszakadás nélkül a' Criminálisokat ítélteti. Végre az enyémre is eljut a' sor. Iszonyúság a' mit sógorom velem szenvedtet; mert míg magam itt költök, 's szükség nélkül, feleségem 's gyermekeim otthon ki vannak téve a' nyomásoknak, szükségnek, megalázó scénáknak, 's én segélyekre nem repülhetek, hogy legalább vigasztaljam, hogy velek együtt szenvedjek. Engemet az én Theodicaeai hitem el nem hágy; nem látom tisztán a' dolgokat; az embernek nem jutott: de az a' boldogító hit, hogy bölcs kéz kormányozza az emberek' sorsát, vigasztalóbb, jóltevőbb, mint hogy attól magamat megfosztani engedjem. Az ellenkező állítást sem láthatja ember tisztán.

Szemere e' napokban bejött, és mutatá leveledet. Bánatját Péczelen akarja elverni, a' természet' kebelében, 's gazdaságát új rendbe szedi. Házasítani nem merem; az az ő dolga, 's tanácsomra szüksége nincs. — Successore novo tollitur omnis amor.

Én téged, édes barátom, Apr. 9d. (mint a' szerény és, annyi érdem mellett, ez által is szeretetre-méltó Bitniczet, April. 10d.) látalak előszer. Előszer Himfyt is Apr. 9d. 's az a' nap miattad és Himfy miatt nekem örökre nevezetes. Köszönöm e' szerencsét a' Fundátoroknak. Nélkülök azzal még most sem dicsekedhetném. Jó dolog az mind az ügyre, mind magunkra nézve, hogy láthatánk egymást. Némellyike eránt közelébb vonattatánk, némellyiktől még messzebbre taszítottunk, némellyike eránt ott állunk a' hol állottunk. Szeretni senki nem tartozik: de megismerni a' más érdemét ott is kötelesség, a' hol nem szerethetünk. Mind a' három szakaszra volt módunk.

Gróf Teleki még egy ülést tartata felolvasni a' Nádornak bemutatandó Munkákat. Püspök Horvát, Prépost Fejér, Jankovics, Schédius, Döbrentei valának jelen velem együtt, mert Dezsőfit elvonta egy más munkázkodás; 's a' Fundátorok közül Széchényi és Andrásy. — A' Nádor kegyesen fogadá a' Grófot, 's megígérte, hogy az Académia még a' Diéta előtt fel fog állani.

Azolta, hogy elmenétek, megláttam a' Ferenczi Graphidionát 's a' Krafft Zrinyijét és a' Ferencz koronázását 1792. Gyönyörű a' márvány leány, gyönyörű Zrinyi is: de a' koronázás nem szép munka. Egyedül a' Cardin. Batthyáni feje jó, 's egy háttal a' Néző felé álló, fehér mentés, dolmányos, nadrágos Úr. A' koronázás táblája tele van monotoniával, a' mit ugyan el sem kerülhetett Krafft, mert a' sokaságot nem csoportokban hanem összetömve kelle adni, 's állva mind. Ellenben melly szép kép a' Széchényi Ferenczé! Tisztelettel eltelve állék-meg a' kép előtt, 's örvendék szerencsémnek, hogy engem az a' halhatatlan férfiú ismert és egy kisség szeretett. — A' Muséumban kiterített Múmiát, mellyet megfosztának lepleitől, és a' melly ott egészen meztelenül üveg alatt fekszik a' hátán, nagy sőt religiosus tisztelettel láttam. Hány ezer eszt. oltá fekszik már, és még megvan. Teste fekete kenőccsel van bemázolva. Kevés haja 's egy két szál szakála még látszik. Szemérmére egy kis darab ruha van vetve, mint egy játszó kártya; az avatlanok' szeme' kémélése végett. Megmértem hosszát: épen egy Pesti öl, azaz hat láb. Dávid és Nagy Sándor e' szerint olly rövid növésű leheté mint Napoléon, és — én, ki felől Generális Fiorella azt mondá, hogy olly kicsiny mint én, de vállasabb.

Miolta itt vagyok, a' mit tenni mindég szoktam, a' hol rá alkalmot találok, mindég a' Művészeknél töltöm időmet. Himfy és Endre tökéletesen el vagynak találva, de élte sem az egyik képek nincs, sem a' másiknak. Én egy elfelejtett embert hoztam újra virágzásba. Sok ideje hogy nem találá munkát; miolta én dolgoztaték vele, nem léel elég időt dolgozra.

Voltam a' Szent Gellér [!] hegyén is, 's láttam a' Magyar ég' egyik csillagát, Titel Urat. Látám Vénust, mint egy kisdud fél hold; látám Saturnust, e' formában **O** mint egy hosszú zsemlye, két folttal; és csak a' másodszeri látáskor láttam, hogy az a' két folt a' tányér' és a' karika hézagja. ☉☉ — Május 3d. Főton voltam esztendei visszafordulóját innepelni a' Gróf Károlyi Istvánné halálának. Vice Esperest Mericzai Ur egy prédikatiót tartá, szellem, lény, szerény

és több illy szökből szöve. Elképzelém mit mondott volna arra Debreczen.

Néked talán kedves lesz azt is hallani, hogy mint itélek a' Pater Stanislaus Predikáziójáról. Hogy helyt kapjak, jelen valék a' P. Remigiusén is már, melly a' Stanislauszét mindég megelőzi. *Imádkoztatok* etc. ez vala az akkornapi textus. Szegény Remigiuszt a' természet nem szülte templomi Beszélőnek, 's nagyon megúntam volna magamat, ha kámzsája arra nem emlékeztetett volna, hogy én Kassán egy Debreczeni Deákból Pápastává lett, és kámzsába tévedt Papot hallék, Lovasi Benedeket, kit én hoztam hirbe — de ezt majd a' Tud. Gyűjteményben mondom-cl. 'S ez a' Remigiusz azon szerencsétlen arcz mellé, mellyet nem áldásúl kapa, affectált mosolygással teszi szenvedhetetlenné magát. — Utána fellépe a' régen várt ember, a' német Szent Ígével. A' Predikáziót a' Zsidók Synagogájában is elmondhatta volna azonkívül, hogy egyszer Szent Chrysostomust hívta tanúnak, kétszer pedig ezt említette

die Mutterkirche.

elmondá mi baja az embereknek, 's miért kell, miért nem kell imádkozni. Jót monda, de én tőle sokat nem tanultam. Szívemhez szólt, nem fejemhez. Nagy stílista, bombaszt nélkül, de poetai képekkel, 's poetai nyelven, *midőn a' Mindenható lehellese az élet utolsó felcsillámlását* (Funke) *eloltja*. A' nem poetai Debreczen ezt így mondaná: *mikor meghal*. — 'S míg ő a' Szent Ferencz kámzsájába bújt, sokat járta a' theátrumot, mert testét, 's kivált karját, szépen mozgatja, 's tud játszani a' hang habzásival. Meghallgatom többször is; talán inkább belészeretek, ha más textust veszen-fel. Neki azért vannak telve discipulákkal (Horat.) a' cathedrâji (Horat), mert sokat emlegeti die geheimen Wünsche des Herzens. Tudja mit kell illetni.

De Stanislausz is véget vet tanításainak, hogy hallgatóji el ne únják. Követem hát példáját, 's megszűnök. Csak azt még, hogy ittlétem 's útam felől Vácra 's Esztergomba 's hozzád semmi bizonyost nem írhatok. Élj szerencsésen, édes barátom. Pesten Május 10d. 1828.

III

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

24

1

11

4921.

Szilassy József — Kazinczynak.

Tekintetes Fő-Tábla Biró Úr,
érdemekkel tellyes Nagy Uram!

Valamint erántam mutatott barátságos bizodalmtát a Tekintetes Úrnak nagyon becstillóm, úgy egész készséggel megolvaván a velem közlött igazságos Kereseti Perét a Mlgoz Grófnénak, a mellé kapasolt irás darabokkal, a magam csekély észrevételeimet Jegyzésben foglalván sub N. B. a Közlötteknek ide rekesztése mellett² megküldöm; nem különben a Refer. Cons. Palat. Itélő Mester Úrnak szólló, kívánt ajánló Leveletem is.

T. Fő-Strazsa Mester Barthos Úr már effective kineveztetett T. N. Zemplén Vármegye Tábla Birájának. —

En itt a tavaszi gyönyörködés helyett aggódok az én igen szeretett és becsült jó Feleségemnek Majus Hava ötödik napjátúl fogva tartó súlyos betegségének minél jobban lehető orvosoltatása körül; Ki is már Istennek hálá veszedelmen kívül vagyon, de szerfelett erőtelen. Egyéb eránt becses Szivességeibe való magam ajánlása mellett maradok

Tekintetes Fő Tábla Biró Uramnak
Pádon 17a May 1828.

lekötelezett szolgája
Id. Szilassy József mk.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 29. sz.]

4922.

Gr. Majláth János — Kazinczynak.

Wien am 18/5 XXVIII.

Es thut mir recht von Herzen leid, dass ich noch nicht in Pest bin, um Sie zu sehen. Ich hoffe Sie gewinnen ihren Process, müssen aber bis Ende Junius bleiben, denn im Junius komme ich

¹ Szilassy a hosszú *ó* és *ű* hangokat *ö*, *ü*-vel jelzi.

² A levélnek nincs semmi melléklete.

nach Pest. Indessen schicke ich ihnen für ihre Sammlung beiliegend Grillparzers Handschrift, und jene der ersten jugendlichen tragischen Schauspielerinnen [!] Deutschlands; Sophi Müller, Mitglied der K. K. Hofbühnen. Ihr Freund
 Mailáth.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 29. sz.]

4923.

Guzmics Izidor — Kazinczynak.

Kazinczynak Guzmics — tiszteletét.

A helyett, hogy Szemerének írjak, neked fogtam volna írni, ha azt a hírt nem veszem vala, hogy oda hagytad Pestet, 's egyenesen haza vevéd utadot. Ezt ugyan eléggé ismeretes szándékkal, 's annyiszor tett barátságos ígéreteiddel össze egyeztetni nem tudtam; de azt gondoltam, hogy valamely előre nem látott eset bírt legyen szándékod változtatására. Örülök tehát, hogy még remélhetem hegyünkön megjelenésedet, melly nem magamnak leszen kedves, sokan óhajtják érdemekkel tellyes személyedet látni. De mit várokozol? Mit ülsz hasztalan oly sokáig a zárt falak között, honnan alig láthat szemed az égből csak annyi részecskét is, melly szebb reményeidet ébressze, 's magasb érzéseidet éltesse? Nem barátom, én városban lakni huzamost, ha egyedül csak a legkedvesb lelkek körében lehetnék is, nem tudnék, 's ha kellene, tartok tőle, hogy testi 's lelki erőm hamarjában elfásulna. Ha tehát ügyednek még várokoznia kell, osszd-meg utazásodat, 's végezzd nálunk idő közben látogatásodat, ez megújulásodra is, utadnak rövidítésére is fog szolgálni; ezt megtéven t. i. uj utadat kitérés nélkül egyenesen folytathatod Fejér Várnak, Szalának, Vasnak, Osztriának, Tótságnak. Hogy pedig utad költséges ne legyen, vitesd magadat Esztergamba; innen Szeder társúl fogja magát adni Pannonbalmáig, 's minden aggságtól menten fogsz hozzánk 's tőlünk visszautazni. Tömöri pusztánk mintegy közép pontja ezen utnak, hol örömet nem fogja mérsékelhetni az egyszerű ugyan, de hív és egyenes szívű Brand látásodon. Ennél lovakat fogtok váltani. Az egész ut ide Esztergamból egy napodban kerül, 's ha nálunk három négy napot töltendez, egy hét alatt megfordul-

hatsz. Többet, még nem ölélhetlek, nem irok. A töled melegen érzett gondviselésbe ajánlom szeretett tisztelt személyedet, házat, és ügyedet. Ha Emil fiad még is melletted van, magaddal hozni ne mulasszd. Élj szerencsésen. Pannonhalmán Maj 25d. 1828.

Kivül: ¹ Tekintetes Kazinczy Ferencz Tábla Bíró Urnak. Pesten, a *Vármegyeházban*.

[Eredeti je a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

1828

4924.

Kazinczy — Guzmics Izidornak. 21

Guzmicsnak Kazinczy

af

tiszteletét.

220d. Maj 25d. A

Néhány nap óta asztalomon hever egy hozzád írt levelem. Ennyi gond közt mindég elfelejtem magamhoz venni, mikor kimegyek; pedig levelet más által küldeni postára nem szeretek; 's fiam Péczelre ment-ki, ki által azt postára küldhetném. Képzeled tehát, mint pirita-meg most érkező kedves leveled, barátságodnak, nemes lelkednek és szivednek újabb bizonytsága. — Én, édes barátom, perem miatt még mindég itt mulatok, elkínözva mind a' hazulról érkezett levelek, mind azon lehetetlenség' látása által, mely perem elővételel gátolgatja. Inségem nagy; de még mindég Criminaliákat ítéltet a' Kir. Tábla; 's midón azt képzelem, hogy így egy elzárt teremtes nyerheti-meg kiszabadulását, kész vagyok látni hogy elcsüggedt, rettegő, szegénységet és gyalázatot 's megaláztatást szenvedő feleségem és gyermekeim sírnak. Barátom, szerencsém hogy engem hitem a' Világkormányzóhoz soha el nem hagyhat. Az nekem nem azért hitem, mert az a' hit vigasztaló; hinném, ha nem vigasztalna is. De engedd te, engedje ő, mondanom, hogy a' nap alatt kevés ember van, a' ki a' világkormányzása' hitétől több okoknál fogva tántorodhatnék-el. Az én sógorom irtóztató ellenkezője anygali tisztaságú atyjának, anyjának és hűgának. Élet és halál közt lebegnek napjai; szüret óta beteg; és még is megindulás nélkül látja szenvedni testvérét, míg egy valaki nekem titkon megsugá, hogy alku-dozni akar velem. Nyilván hogy még így is, én *engedjek* valamit.

-lí. ¹ A levél zárlatán ép fekete pecsét.

Melly ember! és hova süllyed, a' ki vétkes lépést teve, 's a' rosszat nem tudja többé jóvá tenni! De minek kínozlak-el hasztalan panaszommal?

Mikor mehetek hozzád, megmondani nem tudom; mind addig nem, míg perem fel nem vétetik; akkor pedig repülnöm kell azokhoz, a' kiktől négy holnapja már hogy elszakadtam. De mind téged, mind azt a' Szerzetet, melly illy ember és Magyar fiakat nevel, mind Esztergomnak építményeit, azokat a' királyi munkákat, látni óhajtom, 's ígérem, hogy el nem maradok. Bizzuk dolgainkat a' sorsra; előre úgy sem tudhatjuk, mi fog érni.

Tanácskozásaink' irományai még mindig a' Nádor kezében vagynak, bizonyosan azért, mert jobb időre vár, 's tudni fogja, hogy Bécsben most egyéb gondok vannak mint ez, 's így az írások ott csak hevernének. — Én a' Gróf Teleki példányából most másolok mindent.

Mi pedig a' lófuttatással mulatgatjuk magunkat. Szép látni, hogy a' mi paraszt lovaink a' királyisan táplált Angoly paripákkal mint futnak versenyt, 's Csikósaink nyereg nélkül mint repülnek az Angoly cselédekkel. Egy lüske fiu, növése csak egy arasz, már több izben győze.

Egyet értek Veled a' Városi lakás felől. Melly boldog vagyok én felejtett szugomban, hol szabad úgy öltöznöm a' mint lehet vagy tetszik, akkor kelnem, fekünnöm, mikor akarok, 's magamnak élnem, holott itt napjaimat elorozza a' sok vizit. Legkedvesbb óráimat Richternél töltöm, a' Festónél. Az engem, utánam Fáy Andrást, Bártfait, Schédelt, legközelebb Czúczort festé, 's lelkesen dolgozik, bátor szabad kézzel, nem mikrologus gondossággal. 'S az ember nem csak úgy érdemli figyelmemet mint Mivész, hanem úgy is mint Ember.

Schédius, 'kivel az én Philoxeniám és a' Döbrentei Misoxeniája felől beszélgeték, engem egy Munkával ismertete-meg, mellyben többet találtam mint gondoltam. Czíme ez:

Die deutsche Literatur. Von Wolfgang Menzel. Stuttgart, bei Frankh 1828. kisded 8. 2 kis Kötet.

Azt mondja a' mit én: Magából kell kifejteni a' Nyelvet, (tanítottam e én egyebet valaha)? de az idegent 's az újat is fel kell venni, ha jó, ha szép, ha szükséges. Ki ultráskodik, Döbr. e, vagy én, mutatja hogy D. még ezt is ki akará törletni: ez szebb mint az — neki csak ez jó: ez szebb *annál*. Minap meglátogata,

's megint elkezdé perleni. Kértem hagyná abba, mert engem meg nem térít. Ő azt sem *tudja* megérteni — ugy hiszem, inkább neheztelhetne ha ezt mondanám, azt sem *akarja*, — hogy a' francia izlésbe szeretett Clavigóval miért kelle Göthének ezt mondatni: Wann du ein *gemachter* Mensch sein wirst — *homme fait* —, 's azt akarja hogy Göthe és Göthe után én, ezt adtuk volna nem francia, hanem német és magyar szóllással. Belé úntam a' perlekedésbe az érteni nem akarókkal vagy nem tudókkal, a' kik vagy restellik kérdeni, mi Isten' csodája lehet tehát, hogy a' Római Írók a' szép graecismusoktól nem csak nem irtóztak, de azt még keresték is. Vigasztalásom, hogy az efféléktől leginkább azok irtóznak, a' kik Virgilt, Lucrézet, vagy csak nevökről ismerik, vagy ha olvasták is, az e' nemü szépségekre siketek voltak és vakok. Lássák ők is, én is, mit csinálunk. — Élj szerencsésen édes barátom. El ne múlasszd meghozatni Menzelt. Eggy sok lapokból szakasza ez: Religion, 's úgy szöll, a' hogy Te akarod. Legalább úgy is. Azt jövendöli, hogy Európát Pietismus tölti el nem sokára, 's az hozza-elő az Uniót.

Pesten Május 30d. 1828.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

4925.

Kazinczy — Pónori Thewrewk Józsefnek.

Máj. 31. [1828]

Édes barátom,

Dátum nélkül maradt leveledet, a gyönyörű kömetszetek gyönyörű nyomtatványával, tegnap tette le valaki Szemere Pál eseléd-szobájában, mert a eseléd a hozót hozzám, elzárkozotthoz, be nem bocsátotta, s így én megfosztatám azon örömtől, hogy azzal szöllhassak, azt láthassam. El kell zárkoznom, különben időmet vagy barátim veszik el, őket pedig kinn is látom, vagy idegenek lopdossák, s nekem itt dolgom van, és nem eggyemű. Perem még sem vétetek fel, a Kir. Tábla a Criminaliákkal lévén elfoglalva, s így eggy darabig még itt leszek.

Mélt. Szilassy Fő-Ispán Úr nekem azt írja, hogy asszonya a Bároné, túl van minden veszedelmen, azonban maga a Fő-Ispán ezt a tiszteletre oly igen méltó anyát, mostohát, feleséget nem meri a

tellyes felgyógyulásig elhagyni, s így a leveledet hozó leánya, itt semmit nem mulatván, kiméne Pándra, a nélkül hogy láthatám vala.

Nékem néhány képeim készültek, de még egyikike sem kész annyira, hogy küldhessem. Júniusban azonban bizonyosan veszed. Festőm neve *Richter Filep Antal*, kit nehezen fogsz ismerni. Engedd elbeszelnem, mint juték ismeretségéhez. Mihelytt ide érkezem, s gyógyuló egészségem nem tiltá tovább a kimenést, sorba járám a nevezetesbb Festőket, Dónátot, Peskit, az azolta meghalt Krechet, Eggert, s egyikével sem akarék valamit kezdeni, mert a két utolsó dolgozását nem egészen szerettem, az első igen öreg, a második pedig, mint az első is, többet pepecsel, az az kisdedebb gonddal fest, mint akarom. Még a Budai két nevezetést akarám látni, midőn Müller képárosnál megláték egy olajban festett Nádort, nem jól, mert a Fő-Herczeg a Festőnek nem ült, hanem bátor, merész, szabad kézzel. Felkeresém. Néhány kép, mindössze talán öt, függé szobájában, mert az ember felejtve volt; szerencsétlenségek érék, hibája után e, vagy méltatlanul, nem szeretem kérdeni. Tetszének a situációk (attitűdök), a hajvetés, felvilágosítás, s a mit a köntössel csinált; el vannak e találva a fők, azt meg nem ítélném, mert az embereket nem ismerem. Próbát akarék vele tenni, s kezénél hagyám Kreutzingerától 1808. csudálást érdemlő ügyességgel s igen nagy gonddal festett képemet, de a mellynek az a vétke van, hogy lélektelen, és hogy mint Kreutzingernek minden tőlem ismert képe, ez is szörnyű contortus állást mutat és a nézés visszásan édes, mintha gyomra kínzaná; a test jobbra fordulva, a fej balra, s a szem ismét jobbra — ki néz úgy? Ezeket akarám másképen, de hogy a fej úgy maradjon. Richter nem látszék sok figyelmet mutatni kívánságim eránt, s én megbánám hogy nála hagytam a Kreutzinger fejét. Tíz nap mulva összeakadék vele Jankovichnál. Wann habe ich einmal die Ehre? kérdé. Még az nap háza előtt menvén el, felmenék hozzá. Öt minútumig szóllánk eggyről másról, s eggyyszer kifordít előmbe egy fejet — a Kreutzingeri fő másolata, olly lelkesen, olly szépen, ut nihil supra. A fejnek egészen más dölést ada, és még is a kép igen hív vala. Szaladtam Fáy Andráshoz, s vele ötet is festtettem. Az is igen jó. — A felejtett ember az olta olly tekintetbe jöve, hogy mindennap dolgozik, és mindég igen jól. A Toldi Ferenczét, s ennek szülejiét, Bártfait, Czuczort, és sok egyebeket. Életnagyságban, olajban, de papirosra 15 frt (Bécsi becsben); vászonra valamivel több, de ő inkább szeret papirosra, s azt én is inkább

szeretem, mert a vászont sokszor éri az a szerencsétlenség, hogy repedéseket kap, a papiros nem kap. Ha van valakid, kinek képét akarnád, utasítsd ehhez, s meg lésszel elégedve munkájával. Lakik az Ángoly Dámák mellett. Tudnillik ezeknek templomoknál egy keskeny sikátor megyen le a Duna felé, s a sikátor választja el a templomot és a Richter szállását, melly e magyarázatom szerint, szeglet ház.

1769. Ajándékképeidnek mindenike igen jól van metszve, s némellyike igen szép rajzolatú kép is azon felül. Kérlek, tudassd velem, mit fizetnek egy illy metszésért, hozzá vetvén, előbbi egyik leveled után, e másik kérdést is, hogy mit fizetsz az ilyenért nekik te. — Én metszetni nem fogok, de szeretném ha Fáy, kinek Meséji most olaszra fordítatnak (az eredeti Munkát most nyomtatja újra Trattner) metszettetnék.

1770. Uj czéled segélyére «*bölcséséget és jószágomat*» kívánod. Az utolsóbb felől nem kételkedhetsz, én magam igen az elsőbb felől. De a mim van, Tiéd, ki engem nem csak szeretetteddel, hanem még jószágiddal is örökre lekötölezel. Élj szerencsésen. Én Júniusnak talán vége felé szabadúlok innen.

[Megjelent az *Athenaeum* 1874. évf. 1769—1771. hasábjain.]

4926.

Cserey Miklós — Kazinczynak.

Kedves Barátom!

Már most valóban engedelmet kell kérnem Tőled, hogy Apr. 18án Pestről bocsátott betses válaszodnak vételétől fogvást elhaltam. Nem ereszkedem mentségekbe, mert sok szövevényes bajoskodások leírásával kellene bétölteni leveletem, melyeknek sem leírása engemet, sem olvasása tégedet nem fogna gyönyörködtetni.

Úgy látom nem ok nélkül gyanítottam betegségedet, mert magad írod hogy a sanyaru téli-utozás meg betegített volt. Csak azt írom erre a mit Cicero szokott volt: Cura ut valeas.

Rajtam éppen tegnap esett egy véletlenség, de talám nem lesz nagy következése. Egy fában úgy meg találtam ütni bal oldalomat, éppen a sziv fekvésének tájékán, hogy az éjjel nem sokat aludtam, de már tsendesedett fájdalma. Eszembe jutott Horatius: Quid quisque vitet, nunquam homini satis cautum est in horas.

Sajnálom hogy peredet Pesten elnem láttathattad. Talám nem jelentél meg erőss argumentummal. A régi keresztények szerint hétféle bődögságot számlál elé Catechismusunk, de máí világban hozzá lehetne tenni a nyoltzadikatis, *böldogok a pénzél bövelkődök, mert azoknak az igasága hamar és jól ki szölgáltatik.*

A Magyar Országí G. Haller ágról tsak anyiban tudakozódtam vólt, a menyiben régen élt G. Haller Gábórnak G. Károlyi Klárától 4 fiai lévén, ezeknek ketteje az Erdélyi (tsupa fiu ágot illető) jószágot kapta részében, a más kettő pedig Magyar Országí, leánytis illető, Barkotziano-Károlyianumokat kapott vólt. A 4 fiu közül egyik Maramarosi Fő Ispány G. Haller Lászlónak, G. Forgáts Rozáliától a fia vólt a meghalázott G. Haller Gábór, Thesaurarius, — leánya pedig G. Lázár Istvánné, Haller Ersébet, kiknek két leányát vettem vólt el feleségül, egyiket a másik után, s ezektől születtek a gyermekeim. Ehez képest a gyermekeimnek a Magyar Országí Haller Jószágokhoz igazsága van, — söt a G. Károlyi Háznál osztatlanul maradtott némely más jószágokhozis. E felett: azt írja néhai G. Károlyi Sándór a Testamentomában: hogy vigyázzanak maradékai, mert az ő Anyya Kohári Judith vólt, s a Kohári jószágok, a meddig fiu lesz a Nemzetségben, tsak fiat illetnek, de ha ki szakad a fiu ág, harmada az ő Successorait fogja illetni. Ezekből által láthatod, hogy az én gyermekeimnek nagy keresete vólna Magyar Országón, de nervus belli deficit. Nem lehetneé olyan pénzes embert találni, a ki azon pereket magára venné, *résziben?* — mert megedgyeznének.

Én most 3 Onokámat tartom magam mellett. Két fiát a kisebbik leányomnak, egyet a nagyobbiknak. Egy betsületes Reform. Deák van mellettük, — hogy pedig mikre s miképpen tanítsa, én készítettem ki, *Elementaris Coquitio* nevezete alatt. Négy kérdésből hozom ki a mit a gyermekek tanólnak: 1ső *Mi vagy Te?* 2dik *Ki vagy Te?* 3dik *Hól vagy Te?* 4dik *Miért vagy Te?* — E felett írni, ólvasni, arithmeticát, és Elementaris Geometriátis tanólnak.

A fiam Olasz Országban van, Cadét a B. Waquent Regimentyében, a Granatirosoknál, s noha szüntelen ditsérik az Elöljárói, még sem lehetett még eddig Tiszt. Csudaé ha a Magyar Nemes ifjak megúnynyák a Katonáskodást? — Szeretném megházásítani, ha valami jó szerentsét kapnék neki, — mert neki arrais kell vigyázni hogy értekest vegyen. — Nem tudszé valakit a Környéketekben? — Szép legény, és betsületes. —

Köszönöm hogy a Magyar Tudományos Társaság munkalóda-

sainak megindulásáról tudósítottál; de már aztis tudni óhajtanám, hogy menyire vittétek a dólgot? — A Palatinushoz igen illendő lett volna annak a Társaságnak Magyarúl felelni s bizonyoson ditséretére is vált volna, de a nagy Urak sokszór elvétik azt a mivel ditsőségje-
ket gyarapithatnák.

Szépen fested le a tudós Patriotáitokat. Magamis vágyám látni és ismerni őket. — Körösi juta eszembe. Hát arról nem jötté
ujjabb tudósítás? Igazé hogy elveszett? Sajnálendő volna.

Ismeredé személyesen G. Ilyésházit? — Én azt az Urat neven-
dék koromban láttam volt, Kolosváron, mikór Erdélyt megútozta, —
s valami különös sympathiát érzek azólta, — anyi üdök eltelése
utánis hozzája. Sok szépetis hallok róla. Nem ejtenéké illetlenséget,
ha ő Exjának ajánlanám a fördításomat? — Ird meg erről itületedet.

Hogy van G. Desöfy Jósef? s az ő derék fia? Aurel eddig
neheztel reám; — mert valami írást igittem volt, de kéttzer irattam
tisztába, s mindenkór telyes volt hibákkal, — azért nem küldöt-
tem el.

Erdélyből mit írjak? Magamis keveset tudok, mert félre vontam
magamot ide. Annýit tudok hogy a mü állapotunk nem fel felé,
hanem alá siet. A pénz szüke miatt a jobb embereknékis nagy része
tsak azért él, hogy napról napra élhessen. — Veselényi Miklós
töbnyire Magyar Országón mulat.

A kissebbik Leányom éppen itt lévén, meg kért hogy szavával
tisztelyelek. — Változhatatlanúl maradok igaz barátod

Klitzén Junius 4én 828.

Cs. M. mpr.

[Eredetiye a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 26. sz.]

4927.

Kazinczy — Bártfay Lászlónak.

Tisztelt szeretett barátom,

Ezt küldöm, 's bizonyossá teszlek, hogy senki nem olvasta,
senki nem látta. Ha majd leíratod, közöld, kérlek, vélem is. Akkor
osztán leíratom; most rá nem érek. — A' Mednyánszky Zsebköny-
vét, bizván barátságodhoz, még megtartom. De küldd által nekem
most Göthének *Aus meinem Leben* mindenik Kötetét. A' mit belöle

tegnap olvastam, világot ad nekem, mint óhajtja Pali az Erdélyi Leveleket újra dolgozva látni. —

Az éjjel Dókusnak írtam egy levelet, és abban Bartosnének néhány sort. Elbeszéltem neki, hogy a napot Nátatok töltém, és hogy őket mint emlegeténk; hogy a' Tekint. Asszonyoknak ő a' szerelme és Muky: nekem az Úr és most már Seraphinka.

Mikor indultok? Ha nem látnálak, kísérjen az Úr Angyala. —

[K. és h. n.]

[Eredetije a M. N. Múzeum könyvtárában.]

4928.

Guzmics Izidor — Kazinczynak.

Kazinczynak Guzmics
idvezlését.

El van e döntve dolgod már? Mennyire szükséges volna Neked érdemekkel ragyogó élted alkonyán a gondtalanság! 's illy gondokkal foglaltatni el! Én hiszem, hogy ezektől is meg fogsz tisztulni, 's ismét derülni. — Most ott az alkalmatosság, mellyen csak egy maga ment Körmendi Kamill a philozophiából szoros próbát tenni. Ezen Te Esztergam felé megindulhatnál, 's Esztergamból hozzánk hajthatnál felvévén utitársul Szedert, ki bizonyosan fog még egy alkalmatosságot felvenni, hogy könnyebb legyen az utazás; mert Emilt hagyod nem szabad. Jöjj kérlek, ha jöhetsz. Ohajtva ohajtlak, várva várlok; nem csak én pedig, hanem a szerzet Priorja, és sok mások még. Jöjj szerencsésen. — Pannonhalmán Juniusz 22dikén 1828. Szemerét tisztelen. —

Kivül: ¹ Tekintetes Kazinczy Ferencz Tábla-Bíró Úrnak. Pest a Vármegyeházban.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

¹ A levél zárlatán kettétört fekete pecsét.

4929.

Kazinczy — Toldy Ferencznek.

Toldynak, a' szeretetre olly igen méltónak,

Kazinczy Ferencz

baráti tiszteletét, idévezletét.

Fogadd szíves köszönetemet megbecsülhetetlen barátságodnak minden bizonyosságaiért, édes barátom. Te abban nem lelél sem mértéket, sem határt, 's én ha kevélykedtem is szeretetednek ezen tanúságaival, kénytelen valék sajnálni, hogy rám vesztegetett gondjaid neked annyi munkát, annyi fáradságot adnak. Szerettelek minnélőtte láttalak, de látásod nevelte becsedet előttem, nem fogyasztotta. Te nem csak tanult, munkás társam vagy, hanem olly szeretetreméltó ember azonfelül, kit nem lehetne nem szeretni, ha semmit nem irt volna is.

Kézi-könyvedre gondom lesz, de arra még elég idő van, 's engem kapkodoznak a' sok és soknemű foglalatosságok. Július' elsőjén indultam útnak, 's 6dikban értem haza, nem a' távolság miatt olly későn, hanem a' sár miatt, és mivel Emil kocsisom nem érti mesteriségét. Miskolczon szépen felfordíta, nem mintha rossz volt volna az út, hanem mivel az úczán ide oda tekingete. De a' fordulás nem okozott semmi bajt. — Szekerem és lovaim érdemlék hogy megvegyem.

A' Richter' képei nagy javalást találnak mindeneknél, de legjobbnak a' profilt lelik. A' mit Néked fogok adni, elhoztam, hogy feleségem, gyermekeim, barátim lássák, 's megmondhassák mit kívánnának másképen. Leviszem magammal Augustusban, 's ezt Néked általadom. — Te Richterrel bizonyosan lészesz, ha dolgaid vele nem volnának is, hogy láthassd legújabb dolgozásait. Tedd őket bizonyossá szíves tiszteletem felől. Óhajtom hogy a' derék férfi rólam örömmel gondolkozhassek. Falaimon függő képei őket minden pillantásban emlékezetembe juttatják. Idvezeld, kérlek, asszonyát is, és a' két szép leányt a' folyosón.

Vörösmartynak és Fenyérynek mondj minden kedvest felőlem. Örvendek hogy látásból is ismerhetem, a' kiket már elébb csak érdemeikből ismertem. Bajzádat azért nem emlitem itt, mert nem gondolom, hogy Pesten van. De a' Te barátid nekem is tisztelt,

szeretett barátim, 's Vörösmartyt, Fenyérit, Bajzát lehetetlen nem tisztelni, nem szeretni. Pesten élni, 's együtt lenni véletek, irigylendő sors, egyitek másikánál gyújt gyertyát.

Gróf Mailáth eddig Pesten van. Légy rajta hogy Regéjit nyomtatva láthassa. Mindennek mutatom a' Bavariai Királyhoz irt Ajánlását, 's örvendezek, hogy azt kiki szópnak leli, csudálja.

Élj szerencsésen, szívesen szeretett, tisztelt barátom, 's tarts meg engem megbecsülhetetlen indulatidban. A' Tekintetes Nagy Urat és Asszonyt, 's ennek testvérét, el ne mulassd nevemben tisztelni, még ha az utolsónál azt csak levél által tehetnéd is. Örvendek ismeret-segeknek; azoknak lelem, a' kiknek képzeltem volt. Széphalom Július 16d. 1828.

Tek. Károlyi Urnak mind adósa maradtam az Informatiók nyomtatásáért, mind tőle búcsú nélkül jöttem-el, 's nála felejtém a' Sallustius formatumát 's az oda tartozókat. Augustusban vétkem helyre hozom. Jelentsd tiszteletemet.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 134. sz.]

Örökös
Kazinczy László

1828. 4930. M. Irod. Lev. 4r. 134. sz.]

Kazinczy — Bártfay Lászlónak.

Tisztelt kedves barátom,

Itt küldöm a' 200 forintot. Ebből 180-t méltóztassál általadni Doctor Forgó Úrnak, 20-t pedig megtartani magadnak, 's fogadjátok-el mind ketten szíves köszönetemet, hogy elakadásomból kiségiteni méltóztattatok. Nélkületek nem tudom mint jöhettek volna haza. Az Isten tégyen benneteket olly állapotba, hogy az elakadtakon másszor is segíthessetek.

Eddig vetted leveletem Balla Károly Úrtól, 's tudni fogod mint érkeztem haza, 's mint leltem feleségemet, gyermekimet, házamat; 's Emil kocsisom mint fordíta-fel Miskolczon. — Távollétem hosszú ideje alatt itt egy halál történt, és egy házasság: Felső-Regmeczen Pósa Honorka férjhez ment az ugyan-ott lakó Rátkay Tamáshoz; Olcsváry Dániel pedig, ki Decemberben copuláltatá magához Duda

Annát, kit már elébb ötször csinált vala anyává, szerencsésen idvezüle, mindenek ítélete szerint, kár, hogy nem sokkal elébb.

Legújabb történetünk az, hogy Júliusnak első napjaiban báró Vay Miklós Vice-Ispánunk, Eperjesről jöven, Somos mellett, azon az isméretes ereszkedőn nagyon szerencsétlenül járt. Forspontos lovainak nyaklója ketté szakadt, 's a' nehéz kocsi összetiporta a' lovakat. Vay így felfordult, 's oldalát úgy megütötte, hogy halálát is rettegték. Már jobban van, a' minek mindnyájan örvendünk.

Jelentsd a' Tekint. Asszonynak szíves tiszteletemet minden erántam bizonyított kegyességeiért. Zseni nincs itthon; a' húgom Kraynikné nem eresztí. Az ő képeben tehát a' feleségem köszöni a' néki-küldött ajándékot, míg azt majd maga ő fogja tellyesíthetni. Édes barátom, visszapillantván a' Pesten töltött öt holnapomra, azt kell mondanom, hogy ha négy öt olly beneficiátus vendégetek akadna mint én valék, meg kellene szegényednetek, 's az illy gondolat elkeseríti az édes emlékezeteket.

A' Palinak szóló levelet le nem pecsétlem, mert az néked is mondja a' miket mond. Sietek, mert sokat kell még írnom. Isten veled, édes barátom. A leghálásabb érzések közt öllelek. Széphalom, július 16d. 1828.

Örök híved:

Kazinczy Ferenczmp.

[Eredetije a M. N. Múzeum könyvtárában.]

Казинцый — Бартафай Ласлоунак

4931. 1828. július 16. Helyett

Edes barátom, Kazinczy — Bártfay Lászlónak.

Edes barátom,

A' Csanádi Fő-Ispán Mélt. Gróf Teleki József Úr komornyikja ma reggel indula Pestre vissza mert maga a Gróf onnan nem Pestre, hanem Erdélybe ment. Ezen komornyiknak adtam a' 200 forinttal együtt hozzátok szálló leveleimet; megígérte hogy azt Néked maga viszi-el. De te jól tennéd, ha megelőznéd, hogy a' dologban tévedés ne történhessen. A' hozzád és Szemeréhez szóló leveleimet le nem pecsételém, úgy remélvén, hogy azt a' komornyik előtt tehetem; de nem engedé az idő. Ne vedd tehát balúl, hogy a' nyaláb nyitva jut kezedhez. Élj szerencsésen. A' Tekint. Asszonyt szívesen tisz-

telem, 's ajánlom magamat megbecsülhetetlen kegyességeidbe, barátságodba. Széphalom, Júl. 20d. 1828.

Kívül: ¹ Tekintetes Bártfay László Úrnak. Sok Tekint. Nemes Vármegyék' Táblabírájának. Pesten. Az Üllői úczában az úgy nevezett gróf Károlyi ház Majorjában.

[Eredetije a M. N. Múzeum könyvtárában.]

4932.

Kazinczy — Burián Pálnak.

Tekint. Burián Pál Úrnak Kazinczy Ferencz baráti szíves tiszteletét.

Kimondhatatlan örömmel vettem az Úrnak hozzám Júl. 3d irt barátságos tudósításait, nem csak azért, mert ezen híreket vettem, hanem azért is, hogy ezek kétséget nem szenvedő bizonyságai az Úr megbecsülhetetlen barátságának erántam. Az Úr nekünk Panzerünk, 's én legalább tudom mit tészen azt bírunk.

A' mint az Úr levele' első sorait olvasám, feltevém magamban, hogy a' híreket közlőni fogom a' hazával. Minthogy azt az Úr maga szándékozik tenni, nem közlöm többé, hogy munkám csonka ne legyen, de kérem, kényszerítem az Urat, hogy azt tenni méltóztassék. Ha pedig szolgálatom kedvetlen nem lesz az Úr előtt, méltóztassék félre tenni minden Modestiát, 's írja meg nekem az Úr maga felől mind azt a' jót, a' mit a' hazának már tett, 's én mondom el, nem hogy az Úrnak tömjénezzek — arra jó embernek nincs szüksége — hanem hogy a' haza tudja, az Úrnak mit köszönhetünk, a' Bibliothica szeretete terjedjen 's a' kiknek régi könyveik vagynak, ne eltépjék, mint közönségesen szokás, hanem az Úrnak, 's az Úr által a' hazának adják.

Én mostani Pesti Útazásomat úgy írom meg hogy az Erdélyivel együtt valaha végre kiadhassam, mint Erdélyi Útazásomat. Ott akarok az Úr boltja 's az Úr érdemei felől is szóllani, mint Pestnek 's Budának minden nevezetességei felől szóllottam. Méltóztassék nekem megírni:

- 1) hol és mely nap született,
- 2) hol tanult,

¹ A levél zárlatán ép piros pecsét.

- 3) mikor fogott kereskedéséhez,
 4) melly utazásokat teve e' czélra, — és
 5) melly kincseket hozott napfényre 's a' választ csak Pestre méltóztassék útasítani, mert már itthon nem vehetem.

Az Úr nekem azt mondá, hogy a' Histoire de revolutions d'Hongrie nevű munkát VI. Kötetben bírja, 's az Kolozvártt van. Nagyon lekötelezne az Úr, ha azt nekem Pestre hozná. Szükségem van rá, 's nem örmest engedném másnak.

Éltesse Isten az Urat a' hazának hosszú időkig 's boldogítsa minden igyekezetét. — Széphalom Július 23d. 1828.

[Megjelent az *Erdélyi Muzcum* 1874. évf. 45—46. lapjain.]

4933.

Kazinczy — Bitnicz Lajosnak.

Tisztelendő Professor Úr,
 különös bizodalomú Uram,
 nagy érdemű barátom!

Pesten-létem' historiáját írom, 's tudnom kell tanácskozásink' tagjai hol és mikor születtek. Bátorkodom kérni az Urat Professor Urat, méltóztassék velem tudatni a' maga születése' napját. Válaszát Pesten fogom vehetni, hova Augustusnak elsőbb napjaiban már indulok; mert Június 20d. a' Királyi Tábla elítélte ugyan peremet, feleségemet az igazságtalan bátyja ellen triumpháltván; de a' per a' Septemvirátusra appelláltatott. Méltóztassék tehát a' levelet Pestre útasítani.

Úgy vagyok, Uram Professor Úr, mint a' ki haldokolván vissza-tekint napjaira, 's bánja, hogy életével rosszul gazdálkodott. Őt nap híján öt holnapot tölték távoly házamtól, és olly keveset tettem!

Szerencsémre újabb útam alatt kipótolhatom az elmulasztottakat. Ment ugyan magam előtt betegeskedésem; mert valóban, mikor együtt valánk ott; én rosszabbul voltam, mint magam is gondolám; színem, fonnyadt képem, alig hallható 's rekedt szavam látathatá mindennel, hogy csak az öröm hagyatá-el velem az ágyat: de már Május' közepe felé egészségem annyira helyre állott, hogy Dr. Eckstein Úr két különböző esetben nem foghatá-meg, hogy koromban mint kaphatám illy könnyen vissza egészségemet. Miért nem tartatának azok a' tanácskozások melegebb holnapban!

Kedves lesz hallani az Úrnak Professor Úrnak, a' mit én Gróf Teleki Fő-Ispán Úrtól vettem, hogy a' Nádor Fő-Herczeg irásainkat Cancellárius Gróf Reviczkynek általadta, ez pedig azokat a' Sziáci si ferdőben készült megolvasni, hogy a' Felsőnek megerősítés végett benyujthassa.

Stet Capitolium fulgens, triumphatisque possit Roma ferox dare jura Medis!!!

Ajánlom magamat becses barátságába, 's aláz. kérem, méltóztassék az ide zártat Tiszt. Prof. Szilasy Úrnak általadni.

Az Úrnak Professor Úrnak

Széphalom Júl. 24d. 1828.

alázatos szolgálja

Kazinczy Ferencz mpr.

[Eredetije a szombathelyi premontrei rendház könyvtárában.]

4934.

Kazinczy — Gr. Gyulay Karolinának.

Tisztelt barátném!

Öt nap híján öt holnapig valék távol azoktól, kikhez engem szív és természet összecsatolt, 's Julius 6d. jöttem haza Pestről. Melly kipótolhatatlan csorbája ez az életnek! de szükség vala rá, 's a' veszett idő nem vala sem öröm, sem haszon nélkül. Perem meg van nyerve a' Királyi-Táblán, még pedig úgy, hogy egyetlenegy Bírám sem a' Sógoromnak adta vótumát, hanem mind nekem; jele, hogy igazságom nekem volt, sőt hogy a' Sógorom követte-el rajtam, hív barátján, a' húgán, kinek szeretletét nem érdemlette, és szegény gyermekimen, a' legistentelenebb igazságtalanságot. A' per a' Királyi Tábláról még a' Septemvirátusra megyen által, 's én Augustusnak végét és az egész Septembert ismét Pesten fogom tölteni. Akkor nyer osztán véget igazán a' per, és bár nyomorúságom is, mellybe a' Sógorom' erőszakjai meritettek. A' makacs és maga vesztét látni nem akaró ember együtt rontá-el magát velem.

De nem kínzom-el Nagyságotat panaszimmal. Bocsásson-meg, hogy panaszom eddig is elkeserítette.

A' mi kedves Lajosunk engem meglátogata. Én voltam ugyan szállásán, de nem leltem. Hadd dicsekedjem-fel Nagyságodnak azzal, a' mit Lajoson láttam: — a' mint az idvezült Grófnéról vala szó, egy néma köny csordult-ki szemeiből, 's végig-futott arczán. —

Szent Asszony, kiáltám magamban, miért nem láthatod a' te egeidből megtiszteltetésedet! — Boldog Anya, a' ki két eszt. múlva is sirattatik! szeretetre-méltó gyermek, a' ki ennyi idő után is sírhat! — Én nem sírhatok többé. A' sok fájdalom, mellyen a' Gondviselés engem negyven eszt. alatt vive keresztül, kiszárasztá könnyeimet; de szívem' eltompulása annyi mintha sírnék.

Pestén egy más barátném' gyermekét láttam, a' szép és jó Niniét. Az én keresztlyányom Fizsi Báró Prónay Albertnénel, szül. Gróf Ráday Erzsínél neveltetik, 's Albert fogadott fja Sándornak, kit Erdély is ismer. Én Pestre tüdőgyuladással értem, átfázva a' Februáriusi irtóztató hidegben, 's ez a' Báró Prónay Sándor, ki ifjúságunk olta barátom, egész órákat tölte ágyam körül. Már akkor emlegetém mint lángolok látni Fizsit. Végre, felgyógyulván, ebédre hitt. Mentem, 's nem ereszte Fizsihez. Majd, ugymond, az ebédnél. — Fizsi az ebédlőben a' fortepiánóhoz ült, a' mint hiszem, hogy kijöjjenek hozzá. Menni akarek, 's az öreg nem ereszte. Majd az ebédnél, monda megint, érezvén, melly édeskeserű pillantás lesz meglátása. Egyszer felhozák az étkeket. A' szép Grófné jött, 's ennek meghajtam magam'. Utána egy igen szálás, de szép gyermek. «Báró Fizsi?» kérdém. Fizsi némán felelt. Általölelénk egymást, 's én neki vállát, ő az enyémet, megcsókolánk, 's én ekkor elhintém csókjaimmal kezét is. Az öreg Prónay maga mellé ültete, 's nem engedé hogy Fizsi mellett fogjak helyt. Együtt érzé velem a' fájdalmat, 's nervusai el vannak gyengülve.

[A levél vége hiányzik.]

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 5. sz.]

4935.

Bitnicz Lajos — Kazineczynak.

Tekintetes Táblabíró Úr
különösen tisztelt Uram!

Becses levelében kinyilatkoztatott akaratjának mentől előbb eleget tenni szoros kötelességemnek tartván, ezennel jelentem, hogy én *Ják* nevű és csupán Magyar ajkú helységben születtem Vas Vármegyében. Szombathelytől egy óra járásnyira, Julius' 17dikén 1790ben. Hogy a' Magyar Tudós Társaság' elrendelésére öszvejött küldöttségnek nyoma fenmaradjon a' honi literatura' történetében, illő, sőt szük-

séges és minden hazafi óhajtja; az pedig, hogy azt a Magyar könyvszerzők' koszorús Veteranusa fogja végbe vinni, kezeskedik érte, hogy a' nemzethez illően adatik által a' maradéknak. Bár csak az intézetnek nem sokára elkövetkező kegyelmes királyi helybenhagyása mennél előbb teljesítené a' nemzet' reményeit!

Tekintetes Táblabíró Úr! ki tiszta lelki esmerettel és a' világ előtt eléggé meghibonyítva mondhatja magáról:

A' férfi kor' legelső éveiben

Megtettem, a' mit kelle, 's ment vagyok;

Hajló koromban illő megpihennem.

nincs, mit panaszolkodjék egy kevés időnek nem olyan, mint óhajtá, használhatásáról, sőt kötelessége fáradhatatlan szorgalmát mérsékelni, hogy így erejét pótolgatván, még sok időig futhassa azon pályát, mellyen hervadhatatlan koszorut kötözött magának.

Egyébaránt Úri jóvoltába és emlékezetébe ajánlott mély tisztelettel 's igaz hazafiúi érzéssel vagyok

A' Tekintetes Úrnak

Szombathelyen Augustus' 16dikán 828.

kész szolgálja

Bitnitz Lajos Prof.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 29. sz.]

4936.

Kazinczy — Horvát Istvánnak.

Tisztelt kedves barátom,

Ezen két Czikkelynek helyt koldúlok Ujságlevelyben. — Kevés napok alatt meglátlak. — Az éjjel érkeztem haza Tornáról, Jászóról, Kassáról, Eperjessről, 's feleségemet 's három gyermekemet olly igen nehezen betegen találtam, a' melly teljes egészségben elhagytam volt. — Tedd jegyzéseid közzé, hogy

a' Jászai Convent legrégibb írománya 1275 esztendei, és hogy

a' Tornai kised Archivum 1569. kezdődik.

Elj igen szerencsésen.

Széphalom Aug. 18d. 1828.

Tornán, August. 15d. — Megyénk és Városunk félszázad oltá nem látott fényesebb polgári innepet mint ezen holnap' 12dikén, midőn Méltós. Szilasi és Pillisi *Szilassy* József Septemvir és Zemplény Várm. Administrátor Úr Megyénk' Fő-Ispáni székébe, minden Beiktató nélkül, beült. Pest, Nógrád, Gömör, Szepes, Abauj, Borsod Vármegyék számos Követségek által nevelték örömünket, de egyike sem számszabban mint Zemplény, mellynek tagjait az Ország' legszebb és esztendejire nézve legifjabb, lelke' tehetségeire nézve már ért koru Vice-Ispánja Mélt. Báró *Vay* Miklós Cs. K. Kamarás mutatta-be szeretett Kormányzójának, míg a' megszóllítást Fő-Notárius Tekint. Csabai Dókus László Úr tartotta. Elmult Dietánk' Követoí közzül jelen valának Gróf Andrássy György, Consiliárius Mariassy István, Prónay János, Comáromy István, Palóczy László Urak. A' Gyűlést egy' közönségesen csudált beszédben Vice-Ispánunk Consil. Ragályi Ábrahám Úr nyitotta-meg, a' hit' formuláját pedig a' Méltós. Rozsnyai Püspök olvasta-fel. Gyűléseink, és estve a' táncz a' Vármegye házánál tartattak, az ebédeket és vacsorákat pedig Ó Nagysága a' Keglevics-ház' kastélyában adta, hol szállva volt. A' szokott pompa' leírása helyett azt közöljük inkább, a' mit a' Kir. Kegylevél hirdete: — A' Méltós. Fő-Ispán legelőbb Curiális Prókátor vala három eszt., tovább Nógrádban Fő-Szolgabíró, Fő-Notárius, és Surrogált Vice-Ispán tizenötig; 1795. mint Referens Assessor jöve a' Kir. Táblához; 1797. lett Personálisi, 1806. Ország-bírói, 1810. Nádori Ítéző-Mester, 1819. Septemvir, 1825. pedig Zemplény Várm. Fő-Ispáni Helytartó, 's hat Dietáinkon nagy részét vitte a' haza dolgai' feljegyzéseknek. És melly tiszteletessé teszi a' nagy férfit az a' házi kör, mellyek ötet magunk közt körülfogva látánk! harmadik hitvese, Nagy-Váradi Báró Inczédi Kata, igazi képe a' legtiszteletesebb magyar Asszonyaságoknak, 's méltó gyermekoi: József, Helytartói Titoknok; Ferencz, Gömöri Vice-Ispán és a' még nem szolgáló György; 's leányai: Therézia, Özvegy Csoma Zsigmondné, 's Mária, Péli Andrásné, 's gyenge korú unokáji, a' patriarchai Bölcs' igaz gyönyörűségei. Tegnap méne-el tőlünk, kísérve szíves áldásinkkal, 's azon reményünk mellett, hogy az Octób. 9dikére kirendelt Építő-székünk' alkalmával ismét meg-láthatjuk.

Sepsi, Abaujban, Aug. 4d. Tegnapelőtt hala-meg itt hirtelen guta ütés által Tekint. Lucskai Bánó Imre Úr, több Tek. Nem. Várm. Táblabírája, egyike a' legszerenesebb Orvoslóinknak. Neve híres vala a' legtávolyabb Vármegyékben is, 's a' szomszéd Erdélyben is, 's számtalan azon betegek' sokasága, a' kiket ez a' nagy tudományú 's igen nemes lelkű ember ingyen, sőt ha szükség kívánta, a' magáéból segítve, tartva, gyógyított.

[Eredetije a M. N. Múzeum könyvtárában.]

1 E szót nyilván Horvát I. törülte ki.

4937.

Kazinczy — Ferenczy Istvánnak.

Ferenczynek Kazinczy szíves baráti tiszteletét.

Kedves barátom, Még e' holnapban szerencsém lesz azt a barátomat megölelhetni, kit nem csak művészi nagyságáért, hanem lelke' szeretetre méltó tulajdonaiért is mérték nélkül szeretek. Stettner György társamtól hallám Tornán, hogy fejem már gipszben is le van öntve. Neked köszönöm, hogy halhatatlanná tevél. — Él szerencsésen, igen kedves barátom, 's fogadj szeretettel. — Ujhely, Aug. 19d. 1828.

[Megjelent a *Művészet* 1904. évf. 291. lapján.]

4938.

Sárközy István — Kazinczynek.

Kedves egyetlen egy A[tyámfia] 's B[arátom]!

Minémű alkalmatlanságot okoz Néked, előttem igen kedves emlegetésed, arról ime ezenn Couvertbe zárt Levele,¹ véllem többszöri öszve jövése és hivatalbeli társalkodása után, ezenn *Turszky Ágoston* nevű 26dik Határ őrző (Gränzer) Regiment Obristlieutenantja — ki egy igen emberséges és sok szép kvalitásokkal bíró Uri Ember — egész bizodalommal hozzám írott Levele bizonyság lehet. Néha határbeli (*mert igen jó szomszédaink a' Confiniaristák*), de többször a' Dráva regulátiojára ki rendeltetett Királyi Commissiókba, hol tul, hol innét a' vizenn együtt lévén dolgunk, 's néha Obersterjekkel-is, ki, mivel Édes Attya, hajdann véllem egy Regimentbe szolgálván, Turszky előtt mint ismerősről sok szépet mondott, véllem megbarátkoztatta — És ebből történt, hogy egykor külön dohányozgatás közbe, némely statisticus discursusba keveredvén, — kérdezte hol lakásodat; mellyet én alig említettem, midönn ezen hosszas deductiójával, vagy sokkal hosszabbal ki-rukkolt, és ámbár elég figyelmetességet ajándékoztam beszéde halgatásának, de mivel néha ott szélesítette ki elől adását, hol nem kellett volna, mert a' Dologhoz nem tartozott. p. o. Gr. Csáki veszedelme, a' Procuratoria Constitutio, 's ki javaslásából választotta meg holt Prokátorát et caet. szinte meg homályosította a' dolgot; azért én kívánván hogy

¹ Nincs meg.

Jószágomról a' választás levele A.

írásba ne sajnálja elől adni, ha azt akarja hogy eránta fundamentomos kérdezősködést tehessek — 'S ime a' tegnap előtti Postával vett Levelét a' maga eredeti valóságába accludálván; én egyebet felőle nem irhatok, mert reá sem érnék; hanem Te jól értvénn kívánságát, felelj akar néki, akar nekem: csakhogy igen szépen 's barátságunkra kérlek, punctatim és érthetőleg, mert ők nagy anxietások közt vagynak. Mint mondám, szomszédjaink lévén és sokat correspondeálván egymással, ha akarom posta nélkül is el-küldöm. — És kérlek válaszdoddal sokáig ne késsél! — Caeterum

A Magyar Akademia, vagy Tudós Társaság fel állásáról hozott alapos végzéseiteknek sok ellenséget tsináltatok leg inkább a' Papok ki küszöbölésével — De az semmi — tsak hadd érjen!

A' többi Restauratiók közt a' miénknek elől-adását el hiszem olvastad a' 11dik Hazai Tudósittásokba — Erről tsak azt szükség tudnod, hogy az első Lapnak közepe tájján találtató elől-adás nem egészen egyez az igassággal — Máskor ha kívánod, többet. — Még anyit hozzá teszek, hogy nagyobbik Fiam oly helytelenül volt candidálva, hogy maga volt kéntelen le verni a' votizálókat, hogy reája ne voxoljanak — Az öttse pedig Fejér Vármegyébe tsak kevésbe mult hogy Fő Biróvá nem kiáltatott — Tsak két Calvinista volt ellene, 300 egy néhány mellette kiáltott. — Ha lehetséges, 1a Octobr. Vassba megyek — t. i. ha 22. huius kezdődő G. Gyülésünk el végződik. A' setétbe alig látom mit irok. Élj szerentsésen és vidámon! 's szeresd igaz Barátodat!

mpr. meg botsáss ily tsekély írásomról — 6a 7br. 1828.

Kivül: ¹ À Monsieur Monsieur *François de Kazinczy*, Assesseur de la Table de Justice aux comtes d' Abaujj et de Zemplin et les plusieurs — par Ofen — Sátor Allya Ujhely à *Széphalom*.

[Eredetiye a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 30. sz.]

4939.

Kazinczy — Jakabfalvyné Fáy Erzsébetnek.

Különös tiszteletű Drága Asszonyom,

kedves Asszonyom Húgom,

Sietek kedves Asszonyom Húgomat azon kedves hírrel megörvendeztetni, hogy Uram Öcsém Fáy András Úr a' maga lelkes

¹ A levél zárlatán ép piros pecsét.

Meséjével a' Marczibáni fundatio' praemiumát elnyerte. Most négy esztendőre adatának-ki a' praemiumok, 's Fáyval együtt nyerék meg a' többit Vörösmarti a' Zalán' futásáért, Kisfaludi Károly Auróraért, Bitnicz a' maga Stilisticájáért. Mikor fogja a' Palatinus azt a' ceremoniát rendelni, a' midőn ezen négynek a' jutalom kezébe adatik, még senki sem tudja, de az tudva lesz Asszonyom Húgom előtt, 's reményeim hogy Assz. Húgom akkor jelen léssen, 's testvérét a' Nemzet nevében megkoronázva örömmel fogja szemlélni.

Kérem Assz. Húgomat, méltóztassék a' hírt tudatni Uram Öcsémmel Fáy András Urral, mert az interessálni fogja nevének megdícsőtésénél fogva. Mind ezt az Urat, mind Uram Öcsémet Szathmáry Pál Urat 's az Asszonyt, 's azt a' szeretetre méltó jó gyermeket, ki atyja' 's anyja' lelkét, 's a' nagyatyját, szerencsésen elnyerte, meleg szízzel tisztetem. Nem fogom én felejteni, melly szép napot tölték Jánosiban. Uram Öcsém Szathmáry Ur egy csomó kerti magokat vészen tőlem, a' mit a' Palatinus kertjében 's a' Váczi Püspökében, az Orczyében, és a' Botanicusban számára is szedtem.

Az én perem nem referáltathatott, 's e' miatt Novemberben ismét itt kell lennem. Örvendek hogy Jánosit láthatám, 's Rimaszombatot, Losonczot és Vácztot, de annak olly istentelen útja van, kivált Oszgyán körül, hogy kénytelen vagyok megvallani, — a' nagy örömet elég drágán vásárlottam-meg. Ritkán jártam nehezebben, 's lovaim alig vergődhetének-be Pestre.

Emil csókolja a' Napa kezét alázatos gyermeki tisztelettel, a' másik pedig kéri Asszonyom Húgomat, méltóztassék róla is gondoskodni. Rajta is tetszik már hogy látá Pestet. Én azt hiszem, hogy a' gyermekek lelkeiket a' látás, hallás által is kell fejtegetni, nem csak a' tanulás által, 's ámbár a' két út a' gyermekek lehozása által erszényemen jót ronta, örvendek hogy lehoztam.

Éljen szerencsésen édes Asszonyom Húgom, 's tartson meg engem atyafiságos gratziajában. A' menyemet csókolom.

Kedves Asszonyom Húgomnak

Pesten Septemb. 25d. 1828.

alázatos atyafi szolgája

Kazinczy Ferenczmp. r.

[Eredetiye a M. N. Múzeum könyvtárában.]

4940.

Kazinczy — Cserey Miklósnak.

Ujhely Octób. 16d. 1828.

Tisztelt barátom,

Június 4d. írt leveledre még is adósod vagyok válaszómmal. Ime lefizetem azt, bár későn. Légyen mentségem az, hogy a' miolta leveled, sok tébolygásai után, kezemhez érkezett, én mindég útban valék. Július első napján elhagyám Pestet; Augustus 12d. Tornán kelle megjelennem Administrátorunk Melt. Septemvir Szilassy József Urnak Installatióján, honnan Kassára és Eperjesre kerültem, Septemb. 5d. ismét lementem Pestre; Septemb. 30dikán eljöttem onnan; Octóber 9d. ismét Tornán valék a' Restauratión. Tegnap oltá itt vagyok, 's November első napjaiban ismét Pestre megyek. — Nem tudok semmit rendesen vinni a' rendetlen életben. —

Június 20d. a' Kir. Táblán referálák peremet, 's feleségem osztályrészét cum usufructu a morte matris 1817. megnyertem, unanimiti suffragio omnium Assessorum Tabulae Regiae. A' referens Protototáriusnak nem vala ideje kihallgatni Informatiómat, nem vala ideje szorgalmasabban megtekinteni a' pert, hogy értse, miért keresem én az usufructust a morte patris id est 1810. 's így azt nem adjudicálák. Azt én ex coalitione inter dividentes non scripta, sed verbali kívánhatom. Így a' Sententiát appellálám, 's ezért voltam Septemberben Pesten, 's minthogy a' Criminális perek minden időt elrablottak előttem, úgy hogy a' per nem referáltathatott, Novemberben ismét ott leszek, 's addig leszek ott, míg a' per referáltatik.

Mi mindenféle restaurátunk. A' Fő-Ispánok, mint magok a' Rendek, látják melly felfordúlt dolog az, hogy részeg csoport válasszon Tiszteket, 's némelly Vármegyék pénzt, kenyeret és bort tettek össze, mellyen a' restaurálás végett összegyűlt szegénysorsu Nemesség, míg a' restaurálás tart, kitarasson. Ezt tevé Torna is. De melly gond előzheti-meg a' ravaszkodást és erőszakot? Tornán rendes történt. Egy csoport, melly triumphálni igyekezett a' jobb felen, három hordó bort küldé egy Nemesekkel tele tömött faluba. A' Predikátor visszaküldeté nekik a' bort, ezen igen is bölcs izenettel: A' melly szabadságot nekünk a' mi atyáink vérrel szerettek, nincs kedvünk boron eladni. — Egy más falu, mellyben hasonlóul igen sok nemesség lakott, megitta elébb a' három hordó bort, azután pedig megizente a' factiosusoknak, hogy Vice Ispán csakugyan Ragályi

Ábrahám és Martinidesz László leszen. — 'S a' mit czek izenének, az meg is leve.

Nevetnem kelle az emberek bolonságán. Nem hihetné az ember, mennyire megyen a' szegénységgel küszködő kevélység. Egy fiatal ember, czifra ruhában, de tanulás és születés nélkül, Fő Szolgabíró akara lenni, holott soha még nem is szolgált. Úgy hitte, hogy egy hatalmas Úr ajánlása boldogítani fogja. A Fő Szolgabíróság neki el nem sűle; a' Vice Szolgabíróságot pedig kevesellé. Felesége elfakada sirva a' palota szomszéd szobájában, midőn Főnek más választaték, 's nem engedé hogy férje Vice legyen. De a' Vice Notariusságot csak még is felvállalá. De a' felesége, midőn neki erre egy Katona-Tiszt gratulála, így felelt: Das ist auch der Mühe werth dazu an gratulieren. — Szégyelni a' Viceséget, 's a' Főségért bort osztogatni! Eszén van e, a' ki illyet tesz? Mint nézheti nagynak a' Fő Szolgabíróságot, a' ki a' Viceséget keveselli? Valóban igaza vala a' Stoicusoknak hogy csak a' jónak van esze, és csak az eszes a' jó.

Zejk Dániellel Septbr. 14d. ebédeltem Tornai Fő Ispán Administratorunk Mélt. Szilassy Urnál. Nagyon megvénült 12 eszt. oltá. Azon ebéd nekem azért is nevezetes, mert gyertyát kelle az ebédnél gyujtani, nem mintha későn ettünk volna, hanem mivel szokatlan fergeteg setíteté el az eget. A' menykő beüte a' Város házába, de nem ölt, nem gyujtott.

A' Tornai Restauráción félóráig beszéltem Consil. Mariássy István Urral, ki 7 Dietánkon Követ vala. Zichy Károlyt ő is menti. Ezt neked magyarázatok nélkül írhatom, mert a' magyarázatokat nem jó el nem hallgatni. — Gyanúba hozni az embernek magát nem okosság: de megvetni a' popularis aurát bizonyosan okosság. Mit ér az magában az eszes ember előtt!

Illyésházit ifjú korában ismerém; sok estvéket töltöttem kandallója körül. — Széchenyi Istvánnál pedig most Septemberben tölték egy felejthetetlen szép estvét négy szem közt. Végre neki mennie kellett. Nem kísérne el az Úr a' hídig? kérdé. Sőt engedje meg a' Mélt. Gróf, mondám, hogy addig, a' hol várják. Így gyalog áltmenénk a' hídon, gyalog fel a' Palatínus kertje gradicsán, gyalog fel a' meredek tetőn, 's a' theatrum előtt vevék búcsút. A' Gróf a' Palatínus lakásaig kísére vissza, hol az út elszüllyed a' két fal között. Utazásait beszélletém. Madridot nem látá; Burgosban visszafordult Spanyolországból. Athenában hét hólnapig mulatott. A' Thermopylák nem szoros út többé. A' Leonidász ideje oltá a' tenger sok fővenyet

rakott-le, 's a' tenger most egyy órányira van a' Leonidász szorosától. — Spanyol országban hátra hagyá cselédjét, szekerét; jó hozzá készülni a' strapatziákhoz, ugymond. — Az én lelkem emelkedik, valamikor Széchenyire [!] gondolkozom. Sok jót teve már is, és még többet fog.

Illyésházi hideg a' Literatura eránt, 's Tacitusodat is alkalmazni hidegen fogadná, a' mint ugyan hiszem; de nem szeretnék Neked lenni rossz prófétád. Az a' nagy és jó ember, szerencsétlen lévén házasságában, hozzá szoktatá magát a' tiltott csemegéhez, 's egyy Gatterburg' nevü Grófi Kisasszonnyal négy leánynak atyja leve, 's az neki sokba került. — Egyik ilyen gyermekét Loc[um]-t[enentia]lis Secretárius Aszalaihoz adta férjhez száz ezer forint toldással. A' menyecske kicsapott, 's Aszalai visszaküldé az atyjának. Fél eszt. mulva visszavette, de húsz ezer forint engesztelő díjjal. Júliusban a' menyecske nagyon megjárá. Valami Beckenberger nevü ifjúval köte szerelmet, 's összebeszéltek, hogy a' német fiú[val] Veresvárbán, melly Budához első statio, együtt töltik az éjszakát. Aszalay utánok ment, 's az ifjút ingben gatyában azon szobában lelé, a' hol felesége feküdt. Beckenberget tehát felkapatá a' szekérre, kivitte a' mezőre, ott kegyetlenül elbotolytatta, és sokáig, 's számlálás nélkül; azután félbajuszát, fél szemöldököt, fél fejét megberetváltatá, 's ingben gatyában ott hagyta. Az asszonynak kimondta, hogy mehet a' hova tetszik, csak soha ne hozzá. — Beckenbergerrel senki sem akara szolgálni többé, 's szegény (reménylem te is szánod) elveszté kenyerét. A' jószívü hazaküldött menyecske kéré Illyésházit, hogy tégye Ispánná valamely jószágába, hogy élhessen. — Richelieu egyy pasquillantnak, a' ki magát azzal menté, hogy nem tud élni, 's azért írta a' pasquillt, hogy **élhessen**, ezt felelé: »Nem látom szükségét« — tudnillik annak hogy ő **éljen** — 's azt kellene mondani minden házasságrontó gazembernek. Elég lyány van a' világon, 's a' te 69 esztendőös barátod most Pesten, az *Iris* Kiadóját keresvén, 's eltévesztvén az ajtót, őt olly ocsmány teremés közzé tévedt, a' kik rá zárák az ajtót 's czirógatni kezdék, míg az teremtetézni kezdé. Huc juvenes aequum est intrare, non alienas permolare uxores. — Csúnyák voltak, az igaz, de Beckenbergernek az olyan is elég jó. —

A' Palatinus sürgeti a' Diaetalis Deputatiók Munkáját. A' kis Herczeg gyönyörűen nőtt gyermek, 's az volna ha Beckenberger forma születése volna is. — Én Novemberben ismét Pesten leszek, 's ott mulatok, valamíg peremet referálják. Parancsolj ha miben

szolgálatodra lehetek. -- A' Magy. Tudós Társaságot addig constituálja a' Felső; Teleki úgy hiszi. Élj szerencsésen, édes barátom, 's tiszteld nevemben szép és gyönyörűen beszélő leányodat.

m. Ez a' história bizonyosan így történt. Aszalainak bántása nincs, de tette nem talál javalást.

[Eredetije a M. N. Múzeum könyvtárában.]

4941.

Kazinczy — Szilassy Józsefnek.

Méltóságos Fő-Ispán, Administrátor, és Septemvir, sH
nagy kegyességű Uram,

Magamat reám nem tartozó dologba avatnom nem okosság, de midőn hívség és háládatosság azt parancsolják, hogy Nagyságodról hársítam el a' kedvetlenségeket, akkor én a' magam nyugodalmamat bizonyosan felejtetni 's a' Nagyságod javának feláldozni kész leszek. Fogadja Nagyságod alázatos tisztelettel tett jelentésemet szokott kegyességével. — Irtóztató az a' gyűlölség, a' mellybe magát Gőcze a' maga ambíciója által is hozta. Csak egy szerencsétlen impulsio ütötte volna ki magát, 's az ifjúság kész volna őtet összetörni.

Engemet megszóllította Tornán, hogy esedezzem érette. — Az Úr bizodalma, mondám, kötelességgé teszi nálam az egyenességet. Mondja meg igazán, lépését a' Megye Stabálisainak, 's a' Fő- és Vice-Fiscálisainak hírével tette e? — Azt felelte, hogy hírek nélkül, mert a' gondolat benne egyszerre támadta, 's 24 óra alatt exequálva volt. — Rosszúl, mondám; őket elmellőzni nem volt okosság; én azt jövendőlköm, hogy az Úr örökös gyűlölséget vont magára. — Azt valóban már tapasztalám, ugymond; de nem szűnök meg, míg végre nem hajtom; az egész Clérus mellettem van. — Szerencsémre nem tudom kicsoda közzénk jött, 's engemet Gőczétől elvont. Csak azt jegyzem meg, hogy az az egész Clérus egy két Pap lesz, mert az egész Clérus nem is tudott a' szándék felől.

Tornáról én Kassának kerültem, 's ott és még két helyt valamit mulatván, az itt két napig kedden, és szerdán tartott Gyűlésnek csak második napján jöhöttem be. A' Gyűlés már állott. Kiki tudni akará, ha Geőcze denominálva van e, kiki szidta az arrogans embert, a' ki tudta, hogy denomináltatása kedvetlen lesz mind a' Fő mind a' Vice-Fiscálisoknak, mind az egész Magistrátusnak, sőt az egész Megyének, 's így őket meg akará lepetni Nagyságod által. Báró Vay

ebéd után mingyárt ment, 's így én a' Báróval épen nem szállhaték; de hallom, hogy a' Báró azon parancsolattal ereszté Tornára Góczét, hogy denomináltatását revocáltassa: ő pedig, a' mint hiszem, még a' Rozsnyai Püspök által sürgetteté a' confirmátiót, mert nekem Tornán azt mondá, hogy abba nem hagyhatja többé. Ez még ingerlé a' Rendekeket és a' Magistrátust, 's az oka, hogy illy szó is esett: *Ha Ő Nagysága illy denominatiók által piszkol meg bennünket, honoráriusokat küldvén ránk, nekünk végre nem marad egyéb hátra, mint az, hogy honorárius Administrátort kérjünk.* Itélje-meg Nagyságod ezen egy szóból, melly tüzet támaszta itt Gőcze.

Ha ő nem desistál, én azt jövendőlm, hogy rettenetes explosio fog következni. — Góczének az apja porkoláb vala itt, 's részegeskedései miatt felesége, 's ez a' fija elzárták őtet, 's minden ruháját elszedték, hogy ki ne léphessen a' szobából. Minthogy az elzárt ember módot talála kiszökni árestomából, ez a' fija, a' ki most Fő-Fiscális akar lenni, *az atyját tulajdon kezeivel megbotozta.* A' dolog a' hajdúk közt tudva van, 's a' megbotozott ember ezt mindennek panaszlotta. — A' Gőcze ellenségei ezzel most bizonyosan előállanak, ha még tovább is sürgetni fogja, a' mit gondolatlanul elkezdett.

Hogy én Nagyságodnak írok, senki nem tudja, 's azért nyujtatom be levelemet más által, hogy a' Postamester, meglátván a' levél borítékján a' Nagyságod nevét, meg ne gyaníthassa, mi dologban írok. Levelem tárgyát az sem tudja a' ki azt benyújtani fogja. Annak feddhetetlen characterét ismerem.

Nagyságos Uram, Nagyságodnak tudni mi történik itt, szükség. A' Vármegye örömmel emlegeti Nagyságodnak szavát, mellyet itt Installatiójakor mondott; hogy

a' Tek. Nemes Vármegye nyakába varrni senkit nem fog — ez vala a' Nagyságod szava. Tégye Nagyságod, a' mit az egész Megye óhajt, 's ne keserítse el a' Megyét egy ember miatt.

Még egyszer mondom, hogy levelem felől itt senki nem tud legkissebbet is, és nem is fog senki tudni. Alázatosan kérem Nagyságodat, hogy azt elégetni méltóztassék.

Ájánlom magamat kegyességeibe 's örök tisztelettel maradok Nagyságodnak

Ujhely, Octób. 16d. 1828.

alázatos szolgája
Kazinczy Ferencz mpr.

[Megjelent az *Irodalomtörténeti Közlemények* 1893. évf. III. köt. 465—7. lapjain.]

4942.

Kazinczy — Bártfay Lászlónak.

Újhely, Octob. 17d. 1828.

Édes barátom,

Egedj meg, hogy az ide zárt levél megadására kérhesselek. Azért küldöm általad, mert félek, hogy itt hamis gyanúkra ad alkalmat a' postán összegyülekezők közt, 's még felbontják. Annak, a' kihez szöll, nem írhatok veszedelmest.

Melly igen örvendek hogy a' bort nálad tevék-le. Köszönöm jóvöltodat. Farkas zsidóval még nem szóltam, de hallom, hogy neki talán 6 forintot fizettél képmében. Azt Novemberben magam adom-meg a' legszívesebb köszönettel.

Kérlek, osztozkod-kel butelliaimat minapi kérésem szerint.

A' Tornai Restauratio felől az Újságban fogod hallani jelentésemet. Bár csak meg ne herélnék a' Censúrán.

A' Major és Majorne 's az egész ház és a' mi Vékeink, ki tegnap méne-el, egészségesek. Rossz a' szüret, és sáros. Éljetek mind ketten igen szerencsésen, 's tartsatok-meg minden becset felülmúló barátságokban.

Palinak olly szép leányt kívánok, mint a' kivel magamat Tornán megcsókoltatám.

[Eredetije a M. N. Múzeum könyvtárában.]

4943.

Kazinczy — Sárközy Istvánnak.

Újhely Octób. 18d. 1828.

Édes barátom,

Nem fogsz e reám neheztelni hogy baráti parancsolatodra semmi válaszomat nem vehetéd mind eddig, és hogy egy érdemes ember' tünődéseit, mingyárt a' hogy leveledet vevém, megszüntetni nem siettem. Ha ezt tölem a' Te megbecsülhetetlen barátságod nem kívánhatta volna is, kívánhatta az az Előttem és előttem nem idegen

öröm, hogy másnak a' maga bajában segédkart nyujtsunk. Értsed tehát: én két nappal előbb, mint a' hogy Te e' leveledet írad, Pestre menék-le, és onnan Octób. csak 4dikén értem haza. Negyvennyolcz órát mulatván házamnál, azonnal mentem Tornára, Administrato-runknak, Mélt. Szilassy József Úrnak ott tartandó Restauratiojára, honnan Kassának kerülve, és még két más helyre, csak harmad nap előtt jöttem ide. Íme, általesvén legsürgetőbb dolgaímon, megyen levelem hogy Téged és általad Obristlieut. Turszky Urat megnyug-tassam. Kérlek, ments-ki előtte, 's tedd bizonyossá, hogy én nem az vagyok, a' ki a' bajba jutott ember' kívánságát teljesedés nélkül hagyjam, ha rajta segíthetek.

Míg Gócze Károly Fiscális Úr, a' néhai Moskovszky Antal veje, a' neki megküldött kérdésekre papirosra teendi feleletét, beszéljünk egyebekről.

Hiival magadhoz, 's én megígérkezém, 's mind azon örömért hogy Téged, közönségesen tisztelt Asszonyodat, közönségesen magasz-talt gyermekidet láthassam, mind azért is, hogy még kedvesebb dolgokat hozhassak tőled mint a' Festetics György és Zrínyi képe, és még is az ígérethből semmi sem leve, sőt én Neked még nem is írtam az üres ígérkezés olta. Ez mind megbocsáthatatlan véték volna, ha a' barátság előtt volna valami, a' mi megbocsáthatatlannak nézethetnék. Én úgy hiszem, hogy Te önmagadtól kerestél és találtál okokat mentségemre. — *Édes barátom, én kilencz nap alatt belépek hetvenedik esztendőmbe.* Az illy koru ember nem mindenre alkalmas a' mire valaha ha az volt. Az a' városi zavar és tolongás, mellytől tizenhárom eszt. olta egészen elszoktam, annyira kilökött magamból, hogy rendbe nem tudék jönni. Osztán mind az a' Pesten tartott tanácskozás, mind kivált a' képek' szeretete, mellyért most talán még inkább lángolok mint ifjabb éveimben, engem annyira elfoglala, hogy nem csak a' távolylakó, hanem még a' Pesti barátim is hidegséggel vádolhattak volna, ha ezek nem voltak volna tanuji, képek és Festők engem mint ragadának-el minden egyéb tárgyaktól. Fiadnak Musicusok közt csak a' violín kellene, nekem sem könyv, sem theátrum, sem a' Pest Nagyjai nem, egyedül kép és felmele-gedvén az idő, a' kertek. Így nem írtam a' derék Szent-Miklósinak is, 's vaktában az ő barátságára bizakodtam, hogy hallgatásomat nem veszi balúl, 's előtte ugyan pirulva fogok majd vagy levelemben,

vagy személyemben megjelenni. — Én Febr. 18d. értem-be Pestre, a' kemény téiben tüdőgyuladást kapva. Szemere látá, hogy a' czifra házat tartó Jankowichnál nem leszek olly nyugtan mint nála, 's nem ereszte míg jobban leszek. Felgyógyulván egész Julius elsőjéig nála maradtam, 's nála szállottam meg Septemberben is, 's ismét vendége leszek Novemberben, valamig peremet a' Hétférfiak el nem ítélik. A' Kir. Tábla azt nekem ítélte unanimiti suffragio omnium Judicium, olly világos a' sógorom' istentelensége. De én az ide ítélt osztályrészen és tizenegyesztendei ususufructuson felül az ipam és napam halálok közt való időre is kívánom az ususufructust azon egyvezésnél fogva, melly mellett a' Sógorom az Administratiót anyjától és két asszonytestvéreitől általvette, 's úgy hiszem hogy a' Septemvirek boldogítani fognak. A' Dieta alatt összegyűlt perek revisiója nem engede időt a' bővebb Informationak, 's ez vala első perem, mellyet a' Kir. Tábla előtt referáltaték. Most megtanultam mint kell dolgaimat vinnem.

Élj szerencsésen, édes barátom. Mikor mehetek hozzád Pestről, és mehetek e, az idő fogja megmutatni. Csak annyit írhatok, hogy óhajtom hogy láthassalak.

örök tisztelőd, barátod :
Kazinczy Ferenczmr.

Octóber 21dikén. EDMUND

Csak vártam hogy felelni fog Geocze [!] Károly a' számára németből lefordított három kérdésre, de bizony nem felele ő; 's minthogy ma postanap van, elmentem hozzá. Azt mondá hogy neki is szüretje van; megengedjek. No tehát szóval tógye a' feleletet, 's ezt felelte :

1. A' Szent Györgyi Regiment által ideküldött Originális Obligatio és egyéb irások megérkeztek.

2. Producáltattak, 's az Origin. Obligatiót Geocze által nem vette Reversális mellett, hanem Báró Vay Miklós Vice Ispán Urnak kezében hagyta.

3. Mikor reménylhetni a' kifizetést, arra felelni nem tud, mert naponként szaporodik a' praetendens Creditorok' száma.

Én azolta szólék egy valakivel, a' ki Homonnát ismeri, 's az bizonyossá tett, hogy Obristlieut. Úr legszerencsésebb lehetne Gróf Csáky Antal Vinczéné, szül. Gróf Csáky Petronella által. Ez a' nemes lelkü Asszonytság átvette a' sequestrum Curátorságát, 's ötlet nem

szerető férje eránt olly nagylelkü, hogy azt nem lehet nem csudálni. Az emberi virtus ritkán emelkedhetik azon nagy tetőre, mint ezen imádást érdemlő Asszonynál. A' maga sajátjából, nem a' férjééből, fizetgeti ennek gondolatlan költéseit, 's hatvannál több árva és szegény gyermekeket nevel, maga gyermektelen lévén.

Bár Obristlieut. Urnak akár most akár ezután szolgálatajára lehetnék. Jelentsd nála tiszteletemet, édes barátom, 's élj szerencsésen.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 158. sz.]

ss

in vilium libroru

4944.

Kazinczy — Toldy Ferencznek.

Édes barátom,

E' pillanatban végzém-el Pályám' emlékezetének folytatását 1789ig, 's ennek kell jönni a' Tud. Gyűjt. Novemberi darabjába. Mondjad azt Vörösmarti barátunknak. Megbecsülhetetlen dolgok fordulnak-elő benne, mind Literaturánkra nézve, mind azért, hogy Rádayt, a' Széchényi István atyját, az Egri Püspök Eszterházit és a' Rozsnyait festik. Mit köszönhetek Szemerének, hogy e' Munka' dolgozására erőszakkal rá kényszeríte! —

Ideje hogy képem metszéséről gondoskodjék Vörösmarti, minekutána azt a' Tud. Gy.-ben adni akarja. De mellyiket adja? Ne mást az Istenekért, mint vagy a' Ferenczi után festendő Richterét, vagy a' melly profilt Richter már festett; az az, a' zöld mentés profilt, vagy a' büsztöt, mellyet Richter festhet és festeni fog, ha parancsoljatók, mert a' büszt Richternél van.

De ki metszi? — Lénárd semmit sem ér. — Legjobb volna lithographíroztatni Bécsben. Lithographíroztatni nem lesz drága.

Kérlek rajta légy, hogy valami rossz kéz ne dolgozza. Melly iszonyú rossz a' mit Lenhárd a' Festetics Györgyéből csinált! Melly iszonyú Péczeli a' Tud. Gy.-ben.

De be kell végezni leveletem, hogy a' postát el ne szalasszam. Bártfainét tiszteld. Vetted e már a' bort? Igyátok-meg születésem napján. Octób. 27d. Akkor emlékezni fogok rólatok.

November elején meglátlak csalhatatlanul. Akkor viszem mai dolgozásomat. De az harminczhat lap in 4, 's azt nem szabad két

Kötetre szakasztani. A' Xriben életemet ad 14 9br. [!] 1794. fogom vinni. Azt követi a' 2387 napi pausa. Januáriusban ott kezdhetem.

Ujhely Octób. 21d. 1828.

(Kedden.)

Kívül: ¹ à Monsieur Monsieur François Joseph de Schedel à Pest.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 134. sz.]

4945.

Toldy Ferencz — Kazinczynak.

Pest, oct. 25. 1828.

Valóban megszégyenítesz, Tek. Úr! nem érdemelt kegyességeid sokszorozása által. Újabb ajándékodat, melyeknek rólam való oly szíves megemlékezésed annyi becsét ad, a mi Aspásiánk, a Bártfay asszonya, tegnap előtt küldte meg. — A mit eddig próbáltam, csak Utánad próbáltam, s így a mit tettem a literatúrában, ha tettem, Általad van. Meg fogom e ezt hálálhatni valaha? meg e szeretetedet?

A Regék első íve most szedetik. Duodécben adjuk, s hihetőleg két kötetben. A czím, az előszó, utóljára nyomtattatik, s mind a kettő közölve lesz Veled annak idejében, hogy azután azt tedd, mit jónak fogsz tartani. Károlyi ígérete szerint a munka újévig megjelenik.

Az Aurórának már 19 íve kész. Bajza értekezése az Epigrammáról a novemberi Tud. Gyűjteményben rekesztetik be. Ez a barátom reám bízta, hogy, censúrai foglalatosságai közt maga nem írhatván levelet, nevében én tiszteljelek. Magam is avval bajlódom még, a mi hátra van, hogy promoteáltassam. Nem képzelheted, Tek. Úr, mely öröm lesz az nékem, ha te nyilvános vetélkedésesen személyesen jelen léssz. Egy thesist *magyarúl* fogok védeni.

[Megjelent a Kazinczy G.-féle kiadásban.]

Toldy Ferencz Kazinczy G.-féle kiadásában.

¹ A levél zárlatán tört piros pecsét.

7

4946.

Toldy Ferencz — Kazinczynak.

Pest, oct. 28. 1828.

A tegnapi nap itt a Te emlékezetednek volt szentelve. Örültél volna, Tek. Úr! ha láttad volna, mily melegséggel éltetett jó anyám. Az atyám, ki, mikor jó kívánságról van szó, kevéssel meg nem elégszik, Neked még 69-et kívánt. Paziázi, Vörösmarty, s a te leg-hivebb tisztelőd én, litáltunk Neked, s e végső szavak után:

Éljenek szereteteink, e
Drága honnak *Szentei,*
Kik a közjóért buzognak
Mint a nap tűzfényei

a Kazinczy név zengett.

A mi Pályádat illeti, azt, ha a novemberi kötetben akarod látni, jókor küldd, azon esetre t. i. ha Magad 8-ikig itt nem lehetnél.

Rávettem Károlyit, s úgy hiszem vissza nem veszi szavát, hogy Ruprechtel, a Nagy Pál festőjével, dolgoztassa képedet kövön. E szempillantásban ment hozzá Vörösmarty is e végett, s Thaly holnap ír Ruprechtnek. Én a profilt ajánlám.

Kisfaludy meg volt lepve, s igen igen édesen volt meglepve, ajándékod által, melynek, úgymond, róla való megemlékezésed kettős becsét ad. Nem képzelheted, barátom, mely meleg szív ez az én testi lelki barátom, s mint le érzi magát kötelezve, ha valaki hajlandóságot bizonyít iránta.

De ím a posta indul. Élj boldogul. Örvendezve várlak el, Tek. Úr, ámbár csak lopogatni foghatom a perczeket a Te látásodra: mert épen most több teher fekszik rajtam mint valaha — de ez az *utolsó*. Szeresd buzgó tisztelődét így is.

[Megjelent a Kazinczy G.-féle kiadásban.]

1828. október 28.

4947.

Kazinczy Ferencznek

Kazinczy — Toldy Ferencznek.

Toldynak Kazinczy baráti szíves tiszteletét.

Nyalábom Pályám' Emlékezetének harmadik szakaszával kezében van a' holnap reggel Pestre induló Zsidónak, 's viszi azt a' mi általunk annyira tisztelt és szeretett Bártfainénkhoz. Te, édes barátom,

ki engem olly mérték nélkül szeretsz, vedd-által azt mingyárt, és vedd jutalmát szeretetednek azon örömben, melyet Neked bizonyosan adni fog annak olvasása. Köszönöm Szemerének hogy ezen Munka' dolgozására addig kényszeríte, míg neki magamat megadtam, köszönöm mindnyájatoknak hogy erre tüzeltetek. Kedves vala nekem vissza emlékezni életem boldog órájira, 's az olly férfiakat mint Niczky, Terstyánszki, Swieten, Pászthory, Török Lajös a' később maradék tiszteletének kitenni, a' hálás szívnek nagy öröm. — Mit adnék érte ha jelen leheték vala, mikor a' Munka most a' mi Bártfaink és Bártfainénk 's a' Szemere és a' Ti jelenlétetekben felolvasztatik, 's láthatnám melly hatást teszen az rátok, 's mit kívánnátok változtatni.

A' Novemberi Kötetben ennek meg kellene jelenni, hogy a' Decemberiben az utolsó szakaszt adhassam — mert 1794. Decemb. 14d. megállok. A' Decemberibe tartozó Szakaszt (1790—1794) Pesten fogom dolgozni, hova indúlok Novemb. első napjaiban, fiaim, cselédem, lovam nélkül.

Édes barátom, Vörösmartynk képemet is akarja metszetni. — De mellyiket és kivel? — Ujra elmondom a' mit minap már írtam. Szeretném ha profilomat vagy a' Ferenczy büsztjét, a' mit Richter rajzolhat; — és hogy azt Teltcher kőbe messe, ne Lenhard vagy Ehrenreich Pesten.

Midőn ezen levelem első szava két elsőbb syllabáját papirosra vetém, nyilik ajtóm, 's hozzák ezelőtt harmad nappal írt leveledet. — Örvendek hogy a' Mailáth Regéji valaha már nyomtattatnak. Tiszteld Károlyi Urat, köszönd-meg óhajtásom teljesítését; de nem örvendek kevésbbé annak újabb bizonyosságán hogy TE szeretsz engem.

Rád bízom, édes barátom, hogy ha jónak látod, a' Niczky Kristóf űhoz vessed e' szókat:

Miként fogadtatám én a' colossi nagyságú férfitől, azt tudni Olvasómnak sem szüksége nincs, sem örömet neki nem adhat: de millyennek lelém én Niczkyt, azt, úgy hiszem, örömmel fogja magamtól érteni, kinek szerencsém vala látni őtet; 's azt kivált örömmel, hogy a' legkissebb apróságokban is festém.

Ez éjjel Széphalmon hálék; ott töltém azt a' napot, melly engem 69dik évemből a' 70dikbe általvive. Nem alhatván gondjaim közt, 's végig pillantván elmúlt napjaimon, 's előre a' hátravalókra,

hogy gondjaimat elverhessem, lefordítottam Sulpiciának egy gyönyörű Epigrammját a' setétben. Ha Kisfaludynk méltónak látná felvenni Aurórájában, add-által neki. Az Epigramm egyike a' legédesebbeknek, a' mit valaha Itáliai föld terme.

Élj szerencsésen, igen kedves barátom. Melly szívességgel foglak nem sokára keblemhez szorítani!

Ujhely Octób. 28d. 1828.

JHM — 1806 v. 2.

TIBULLI LIBER IV.

Sulpicia ad Cerinthum.

Estne tibi, Cerinthe, tuae pia cura puellae,
Cum mea nunc vexat corpora fessa calor?
Ah ego non aliter tristes evincere morbos
Optarim, quam te si quoque velle putem!
Nam mea quid prosit morbos evincere, ubi tu
Nostra potes lento pectore ferre mala?

Alig tudám leírni a' mit jól tudok, 's gyermekségem olta tudok, olly igen nem hív emlékezetem.

YB87

SULPÍCIA CERINTHUSZHOZ.

Szánod e lánykádnek, Kedves, gyötrelmeit? Oh lásd
Mint gyengité-el őtet az őszi hideg.
Múljon-el egyszer már nyavalyám, ez az isszonyu! azt ha
A' szeretett ifju egyyüt ahítja velem. /nicht egyyütt
Jaj, de ha már elhült, ha talán már únja szerelmét,
Haljak-el! a' hív lyányt élni ne lássa tovább.

YK39

KAZINCZY FERENCZ.

Melly kedves nekem a' 4dik sorban ez: quam te si quoque — a' prózai quam si te quoque helyett. Kicsinységek, Döbrentei az illyet Nyelvrontásnak venné. De nem minden Döbrentei. Welche Zartgefühl. Und wahrlich das Lied ist eine Mädchen-Arbeit.

Kivül: ¹ à Monsieur Monsieur François de Schedel. à Fest.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 134. sz.]

¹ A levél zárlatán ketté tört piros pecsét.

4948.

Kazinczy — Toldy Ferencznek.

Széphalom Octób. 31d. 1828.

Toldynak Kazinczy szíves tiszteletét.

Utolsó postával írt levelem' biztatásai után úgy fogjátok hinni, hogy már útban vagyok, 's ime ebben azt vagyok kénytelen jelenteni, hogy a' vett hírek a' Septemvirátus' filesei felől itt tartóztatnak. Kérdést tevék, ha induljak e, 's a' várt felelethez tartom magamat. Minden esetre jól tennéd, ha ígéreted szerint felküldenéd nekem a' Mailáth Regéjének nyomtatott első ívét. Tudom én hogy nekem azon nem kell semmit igazitanom; ismerem ízlésedet, 's megmutalád Kézi-könyvedben mit várhatunk tőled e' részben is: de az olytat szeretjük előre is látni.

Elijedek midőn a' Horátz Epistoláinak Annunciatióját megpillantám. Én Kissel kevélykedve jelennék-meg. De az én fordításom nem kész, 's nem is lehet mind addig, míg sürgetőbb dolgaimon által nem esem. Azok a' sürgetőbbek pedig igen sokak, és nem könnyűk.

A' mi Bártfainénknak kezéhez küldé egy tisztelt barátném azon nyalábomat, mellyben Pályám' Emlékezetét folytatom. Nagyon kérek, tudassd velem, vetlétek e, — mint vagtok vele megelégedve — megjelen e az a' Novemberi Kötetben — 's Vörösmartynk mellyik képemet metszeti, és ki által. Tegnap csaknem egészen elkészülék azon szakaszával melly 1794. Decemb. 14dikén végződik. Csak a' kisikárlás és letisztázás van hátra. A' kik a' legelső két szakaszt vevék örömmel, ezen 3dikát és 4diket elragadtatással fogják olvasni. Bár meg volnának Naplóim! bár jegyzésimre rá akadhatnék! — Ne feledd, kérek, megírni, melly szerencséjét csinálá nálatok ez a' nyalábom. A' ti javallástokat örömmel hallom, a' ti feddésteket tisztelem.

Kisfaludy Károlynál bizonyosan megjelenesz olykor. Tudósits, kérek, mennyire haladt a' Vészben.¹ — Tiszteld mind őtet, mind Doctor Forgó Urat a' legszívesebb, a' leghálásabb barátsággal.

E' napokban Verseim akadának kezembe 's a' Tövisék nyomtatványához kelle írni újabb oda tartozó Epigrammjaimat. Difficile est satyram non scribere. Akkor ömle tollamból akaratom ellen is a' mit azért teszek ide, hogy ne vess.

¹ Kisfaludy épen akkor egy Vihart festett Kazinczy Ferencz számára. — Kazinczy G. jegyzete.

Több mint az — ez hibás beszéd;
Csak úgy van jól: *Ez több amannál,*
Úgy mondja Puk, 's minden nevet,
Azt hallja Puk, 's Puk nem nevet.*

Olvasó. Isten ments meg illy Irótól.
Író. 'S engem illyen Olvasótól.**

Eggy titkot mondanék neked,
De hinni félek, nem fogod. —
Ki szóll, ki ír jól? — A ki szépen.
'S szépen ki ír? — Az, a' ki jól.
Ők ketten eggyek; háborognak,
Mint olykor férj és feleség,
Uram veszit (tudnillik a' jó), győz asszonyom (tudnillik
a' szép).

Az ide zártat, kérlek, add-meg, nekem pedig felelj nyomban.
— Vörösmartynak, Stettnernek, Helmecczinek mondj minden szépet.
A' mi kis Bajzánkat szivesen csókolom.

Elfelejtélek kérni. Pályám Emlékezetének ezen kezetekhez küldött szakaszából töröld-ki a' szerencsen Angelo szül. és halála napját. Azt később mondom-el.

Kivül: ¹ à Monsieur Monsieur François de Schedel. à Pest.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 134. sz.]

4949.

Kazinczy — Bártfay Lászlónak.

Bártfaynak.

Széphalom, Novemb. 3d. 1828.

Jelentsd szives tiszteletemet, kézcsókomat a' Tekint. Asszonyoknak kegyes emlékezetéért, melly felől születésem napján írni méltóztatott. Higj állításomnak, édes barátom, én benneteket tisztelnék, szeret-

* Wie der Dumme, der das über ihn erstandene Lachen nicht versteht, und das Lachen dadurch noch mehr reizt. —

** Leser, wie gefall ich dir?

Leser, wie gefällst du mir? — Kazinczy F. lapszéli jegyzetei.

¹ A levél zárlatán ép piros pecsét.

nélek, ha hozzátok a' hála érzései nem kötnének is. Ne engedjek, Istenim, hogy megtágúlhasson az a' szép láncz, melly bennünket összefonva tart. A' 'Tek. Asszony születése napja olly közel áll a' maga holnapjában az enyémhez, hogy midőn ez közelget, nem feledhetem azt. Árassza reá Isten minden atyai áldását, 's adja néktek

das *Schöne* zu dem *Guten* —

ne csak a' mi nélkül lenni baj, hanem még azt is, a' mi örömet ad.

Hogy palaczkjaim rosszul voltak becsinalva, sajnálom: de a' ki ennyi csapásokon ment keresztül, arra szoktatta magát, hogy a' min változtatni nem lehet, tőrje békével:

Et quod videt perisse, perditum puta.

Keserves bölcseség, 's jaj annak a' szívnek, melly a' csapást sem érzi. Nem érzi az többé az örömet is; 's méltó e élni öröme-érzés nélkül?

Bermann rám hozá Zmeskál Assessort executióban Octob. 29d. Ez a' gazember mindég eggyez, és soha sem eggyez. Most sorba járá embereimet, sorba ólamat, 's elmondá nekik tótul: Holnap olta cnyémek lesztek. Opponáltam, 's meggondolván mit teszek. Qui tempus habet, vitam habet. — Minden dolognak van jó oldala; így a' kinek egy lábszárát elhordá az álgýügolyó, nem egy pár csizmát fizet, hanem csak felet. — Ennek az van, hogy elmondom majd Pesten, hogy a' Sógorom istentelensége miatt executiót is szenvedtem már.

A' melly órában elment Zmeskál, hozzá fogék annak dolgozásához, a' mit itt küldök Vörösmartynak. Bár 'Te és a' mi Szemerénk ezt javalhatnátok. Milyen az előadás, az eránt tiétek legyen az ítélet, de az Olvasó lehetetlen hogy mind ezt nagy gyönyörűséggel ne olvassa. S úgy hiszem, hogy §. 61. és 65. jobban nem adathatik.

A' Patikárius Horn Úr Tóncsija tegnap estve olta Lehoczkyné. Thewrewk Egerből ír Octób. 28d. Siet hozzám, úgy mond; de nem írja hozza e Richtertől képeimet. Egerben Ivánszkit és Makáryt Manschgó által levéte; levele írása után ment az Érsekhez.

Az én Schédelem Oct. 27d. nekem sok kedvest ír.

Égek tudni, ha Húnyor megvitte e neked nyalábkámat a Pálya Emlékezetével. De arról nem kételkedem.

Kérem az én Palimat, hogy fogadjon-el most is szállásán.

Meine Gnädige Frau, Meine innigste Verehrung, meinen wärmesten Handkuss. Ich bin bald bey Ihnen. Sophie, Genie, Emil, Antonin schliessen sich mir bey. Thalie ist in Beretö. Leiden Sie nicht zu viel *um* mich. Es wird besser, oder ich versinke. Ich bin auf dem Scheideweg. Gottes Rathschläge sind unergründlich; Pflicht ist es immer sie zu *verehren*. Diess sagt mein Herz. Hülfe kommt oft da wir nichts mehr hoffen. Leben Sie glücklich. Ich küsse die lieben zwey Kinder. Meine freundschaftlichsten Grüsse an Walther und Tänzer, und alles was zu sie gehört.

Grammatikai Epigrammák.

1.

Leser, wie gefall ich dir? —
 Leser, wie gefällst du mir? —

Olvasó. Ments-meg Isten illy Irótól!
 Iró. S engem illyen Olvasótól.

2.

•Több mint az• — ez hibás beszéd;
 Csak így van jól: — ez több amannál,
 Úgy mondja Puk, 's minden nevet. —
 Azt hallja Puk, 's Puk nem nevet.

3.

Eggy titkot mondanék neked,

De félek, hinni nem fogod. —

Ki szól, ki ír jól? — A' ki szépen.

'S szépen ki ír? — Az a' ki jól.

Ők ketten egyyek. Háborognak

Mint olykor férj és feleség.

Uram veszit, győz asszonyom.

(azaz mindég Asszonyom, a *szép*, győz,

nem uram, azaz a *Grammatikai* jó.)

4.

Édes dísz, mond Meczenásnak,

(*dulce decus meum*)

A' ki leczkét tartá másnak;

'S két vocálist összeeresztett,

'S *dész*tnak mondta a *deest*-et

Vilis *alnicorum est an nona boinis ubi quid deest.*

1

2

3

4

5

6

5.

Az én nevem pedánt leve,
De még siketté nem teve.

A józan Pukok nem emészthetik-meg az olly epithetumot, melly a' szó első értelmében nem jól illik a' substantívhoz, mint decus és dulce. Nékik csak ez volna jó: decus micans, splendidum, magnum. Irtóznak az elisiótól, az összeolvasztásoktól. — Az utolsó két sor ezt akarja tenni: minthogy én a' Horáciz dulce decusát és désztjét nem szeretem, pedántnak csúfolnak; de haszontalan, az én fülem is fül.

[Eredetije a M. N. Múzeum könyvtárában.]

4950.

Kazinczy — Id. Schedel Ferencznek.

Ew. Hochwohlgeboren,¹

Mein würdiger Freund Ihr Herr Sohn schreibt mir, dass Ew. Hochwohlgeboren und die Gnädige Frau, Ihre Frau Gemahlin, sich meiner den 27ten Oct. gütigst erinnert, und Sie selbst den Wunsch ausgesprochen haben, dass ich zu die 69 nochmal 69 durchleben könne. Weniger als so viel wünsche ich mir gewiss auch nicht; es wäre billig, das Versäumte und unwürdig Erlittene einzuholen. Unterdessen bleibt dieser Wunsch, wie die meisten, welche unser Herz für uns und für die, die wir lieben, macht, citel und unbefriedigt. Aber auch so verdient er, als Zeichen Ihrer Gewogenheit, die ich nur der unschätzbaren Güte meines edlen Freundes zu verdanken habe, meine innigsten Gegengefühle. Ich danke Ew. Hochwohlgeboren für sie, und bitte Sie versichert zu seyn, dass ich jede Gelegenheit ergreifen werde, wo ich mir Ihre Liebe noch mehr aneignen kann. Gott erhalte Sie und die Gnädige Frau, sammt der Gnädigen Frau Schwägerin, dass Sie die Früchte anreifen sehen können, die in Ihrem braven Sohn schon entgegen blühen.

Ich umarme diesen herzlichst. Im Novemb. noch bin ich gewiss in Pest.

Erlauben Ew. Hochwohlgeboren jetzt, dass ich Ihnen hier ein

¹ 55. Atyámnak. — Toldy F. jegyzete.

kleines Päckchen für Herrn von Bártfay überreiche, den [!] der Graf Károlyische Briefträger abholen wird.

Ich beharre mit allen Gefühlen der innigsten Verehrung Ew. Hochwohlgeboren,

Széphalom den 3. Novbr. 1828.

gehorsamster Diener
Kazinczy Ferenczmptr.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 134. sz.]

4951.

Toldy Ferencz — Kazinczynak.

Pest, novemb. 8. 1828.

A Pálya harmadik szakasza, Tek. Úr, megjelenik a novemberi füzetben. Mikor az megérkezett, teli volt ugyan már a kötet, de Károlyi a Bajza három ívnyi értekezését mindjárt kivétette, s a XII. kötetbe tétette által, hogy a Tiéd foglalhasson helyt. Fájdalommal mondom, hogy azt egészen el nem olvashattam. Vörösmartynak t. i. azt ízeném, hogy lesse meg nyalábotat Bártfaynál, s ha nekem szólna is, bontaná fel, hogy haladék nélkül a censorhoz adhassa. S így történt. A censurából visszajövén, Szemere akarta látni, s így alig maradt annyi időm hogy a felén átfuthassak; az Angelo születése s halála napja nincsen benne: Niczky §-ában a censor négy sort törlött: de hív nem vala stb. A ki felakadna a Niczky festésén, hányszor kellett annak már felakadnia!

A Sulpicia epigrammája elkészt, Tek. Úr. Az Auróra már ki volt nyomtatva.

Thaly irt Bécsbe Ruprecht festőnek, egy lelkes ügyes művészek, képed végett. Károlyi az áron megdöbbsent ugyan, de hajlandó még most is a képet általa készíttetni: azonban a profilt nem óhajtja senki, mert profil. Azért elhatároztuk, hogy Magadat várunk el, hogy újra ülj, ha a kép csak januáriusban jelenne is meg. Ha már költ Károlyi, szép képért akar költeni, s a profil nem szép, bár a hűség ellen nem lehet kifogás.

A vásár félbe szakasztá a Regék szedetését, s így időt nyertem Veled próbául az első ivet közleni. Íme az. Mennyibe került Károlyit rá vennem arra hogy sedéczben és *durchschissolva* adja. A mi a

correctséget illeti, Tek. Úr, bizzál bennem. Én szeretettel s így figyelemmel viendem a dolgot. Két kötet lesz; a czím: Magyar regék és mesélések. Gróf Mailáth János után Kazinczy Ferencz. Károlyi irtózik a «német» vagy a «fordítás» szótól a czímen. Az előszó és czím utóljára nyomatnak, én a szennyczimmél kezdettem a szedést. Újévig talán-talán elkészül. — Barátink tisztelnek.

[Megjelent a Kazinczy G.-féle kiadásban.]

4952.

Kazinczy — Guzmics Izidornak.

Guzmicsnak Kazinczy
baráti szíves tiszteletét.

Régen hallgatsz, 's én is hallgatok, 's a' dolog úgy néz-ki közöttünk, mintha meghasonlánk vala, a' mit a' barátság' Istenei távoztassanak. De te az iskolai szünnapokat talán távolý töltéd Pannonhalmától; engemet pedig bajaim, utazásaim úgy elfogtak, hogy téged csak lélekben kereshettelek-fel. Bár Te, a' miolta láttalak, mindég örömek közt élhettél volna! én azokat magamnak csak csinálok, mert a' sors azt nekem nem ad.

A' Tud. Gyűjt. Kiadóji szinte kényszerítének hogy Biographiámat folytassam. A' Novemberi Kötetben fogod olvasni a' 3dik szakaszt, a' 4diket a' Decemberiben. Sok szép dátumok; de melly kár, hogy a' Censúrárt rettegven, szabadon nem szólhatunk. Kivált Egri Püspök Gróf Eszterházy felől sok szépet mondhaték vala. Mit adnék érte, ha azt együtt olvashatnám, ha majd Pannonhalmára ér! ha kipótolhatnám hézagjait!

Emlékezem hogy egyik Grammaticai Epigrammám szerencsés vala megnyerni javalásodat. E' napokban megint *termett* egynéhány — nem merem mondani hogy *csináltam*, mert az olyan csinálás nélkül ugrik-elő, mint (ha kevély nem volna a' hasonlatosság) — Pallász az atyja' homlokából. Közlöm kettejét:

Egy német Író ezt írta — Herder méltónak tartá valamellyik írására mottóul venni fel;

Leser, wie gefall ich dir? — —

[sb. mint a 4949. számú levélben.]

Egyéb eránt légy bizonyos az eránt, hogy nekem ez a' Glottomachia semmi gondot nem csinál, 's véretem nem kevergeti. Minden az én felelem van, 's hahotára fakaszt, midőn visszaemlékezem, Döbrentei mint dorgálá meg egyik társunkat ezért: semmit nem kétfelm. Bár csak Horáztot is meg azért hogy rossz epithetumot ada az *édesben* a' *dísznek. dulce decus.* De most jut eszemben, hogy már arra nem mondhatja hogy az *non hungaricum*, mert jól mondjuk *édes csillagom.* Ez az én Antagonistám nem szereti ha az ember bort iszik mikor ír, ő maga ollyankor bornemisza. Azért olly igen józan.

Boileau ezt mondja:

Et trop d'exactitude est le talent des sots.

'S a' hasznos is, a' szép is bánt,

Ha még nem hallottad, Pedánt?

De beszéljünk okosabbról, vagy okosabban legalább.

En Octób. 9d. Tornán valék a' Restaurátió. A' Vármegye kiesiny, és így ott nem lehetének azok a' machinatiók, a' mik nagyobbakban szoktak lenni. De meg is voltak előzve azok a' gyalázatos itatások, mert a' trioboláriusok publice alebantur. A' kik tehát nem bíznak magokhoz, három hordó bort küldénck a' Nemesek által egészen eltöltött Szin nevű faluba. Predikátorok híre nélkül nem akarák elvenni, az pedig igen is böles szót ada szájokba: Nem akarjuk szabadságunkat, mellyet atyáink vérökkel szereztek, boron adni-el. Három hordót küldének egy más helyre is. Ott nem vala illy tudós Predikátor; ezek tehát a' három hordó bort nagy örömmel megitták, szüntelen a' Ragályi és Martinidesz neveiket kiáltozván, holott őket a' borküldő ezektől akará elszakasztani. Nem okosabban bántak e ezek mint a' Színiek?

Egyéberánt én ott még inkább eltöltem utálattal a' mi időnk veszedelmes bolondsága ellen: mi szőgyeljük viselni az alsóbb hivatalokat, Vice-Szolgabírák sem akarunk lenni; nekünk egyszeri belépésünkkel *Fő* hivatal kell. — Vége lévén a' Restaurátió, a' Fő Ispántól búcsúzni akarék, 's imhol jó egy fiatal ember, egy másikkal; az elsőt nem ismertem, igen a' másikat, mert Zemplényben vala Patvarián. Az első megköszönte a' Fő Ispán gratziáját

hogy Esküdtnek candidálá 's így megválasztott; de ugymond, a' házi békességért kénytelen áldozatokat is tenni, 's resignált, de kérte a' Fő Ispánt, hogy társát nevezze Esküdtnek az ő helyébe. A' tiszteletes Fő Ispán nagyon megcatechisálá az embert képzelhetetlen szelidséggel, de ez csak megvallá, hogy ő pántofli alatt él, felesége nem engedi. Én csak ekkor szállalék-meg: Ez az ifju minden iskolájiban eminentissimus volt, 's franczúl, olaszúl, ángolyúl megtanult. Az Országban kevés Esküdt van ennyi culturával. A' Fő Ispán denominálta, 's én az Udvaron várám-be.

Setét volt; ott kérdém a' resignálót, mi a' neve. — Fájgel. — Egy Fajgelt megölete Karafa az Eperjesi Mészárszabban; — egy más Fajgel nevezetes embere vala Rákóczynak . . . Igen, még bírjuk a' Rákóczy levelét, mellyel egy pár pisztolyt küldé neki, még bírjuk a' két pisztolyt . . . — Édes Öcsém Uram, mondám, ha Öcsém Uram nem tudja is talán, mi atyafiak vagyunk, a' feleségem eleje Öcsém Uramnak az elejével vérségben volt. Jöjjön vissza Öcsém Uram a' Fő Ispánhoz; töröltesse-ki a' resignatioját. — Nem ő; fél a' felesége pantoflijától. — 'S pántofli és a' két pisztoly, mellyel kevélykedék! mint fér össze a' kettő?

Az ángolyul tudó Esküdtöt megkértem, hogy a' Magistrátusba lépven, viselje magát pro necessitudine, 's emlékeztetém erre:

De Patre Guardiano nunquam male parlare.

Barátom, a' pántofli baj, de már én csak tudnék tenni róla.

Thewrewnak Patakról vettem levelét Novemb. 5dikén. Mindennap várom Manschgóval. Nagyon örvendék rajta, hogy képedet nála láthatám Pesten. Neki gyönyörű sors juta, hogy ezt az áldozatot adhatja a' hazának, és hogy így körüljárhatja az országot. Előbbi levelét Egerből írá Octób. 28d. Ott Ivánszki Professort és Makáryt lefestetteté levele írása előtt, 's akkor ment az Érsekhez. Gondolom ez a' nagy ember is ült neki.

Nékem Novemb. elsőjén írá az Érsek. Hív magához tavasszal, megtekinteni Olasz országban hat esztendő alatt szerzett képeit. Én elhitettem magamat, hogy ahhoz tudok valamit, 's elhitettek magok a' Festők is. Ez a' Manschgó azt mondá Pesten, hogy Magyar-országban még nem láta senkit mit so viel Kunstsinn und Kunstliebe. Ha Grasalkovics voltam volna, az hozott volna rám sequestrumot, a' Musika, és a' kert 's építésc. Ők egyébbel keresték a' veszedelmet; azzal, a' minél olesőbb portéka nincs e' világon.

Mikor látlak, nem tudom. E' napokban mégyek Pestre, 's ez

idén már harmadikszor. Csak azt írhatom, hogy vágyok meglátni Pannonhalmát és Esztergomot. Éljen szerencsésen kedves barátom, és szeress mint eddig. A' te barátságodat én megnyerni, megtartani szívesen igyekszem. Ismerem becsét.

Nov. 9d. 1828.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

4953.

Kazinczy — Romy Károly Györgynek.

Széphalom, den 22. Nov. 1828.

Mein theurer, geliebter Freund,

Ich lag den ganzen Tag im Bett, mir ist nicht wohl; in ein paar Tagen breche ich wegen meinem Process nach Pesth auf, um diesen auch durch die Septemviral Tafel revidiren zu lassen. In dem Gedränge von den heterogenersten Geschäften konnte ich mir keine Zeit abgewinnen, um Ihnen auf Ihren mit letzter Post erhaltenen Brief zu antworten; aber da mich eine alteration aus meinem ersten Schlaf geweckt hat, so machte ich Licht, um Ihnen wenigstens für Ihre freundschaftliche Erinnerung zu danken. Gedankt sey es dem Himmel, mein theurer Freund, dass Sie endlich geborgen sind, und ich rufe Ihnen auf Ihr Leben in Gran zu quod felix, faustum, fortunatumque sit. Wenden Sie alles an, dass Sie fürstl. Durchlaucht Sie immer lieben möge, dass Sie sich seines Schutzes erfreuen können.

Ob Freund Horvát, ob Probst Fejér Recht habe, will ich nicht fragen. Gut ist es geschehen, dass zwey Gelehrte sich über diese Frage gemacht, und sie also erörtert ward; aber ich habe so viel zu thun, dass ich diese Abhandlungen schwerlich je lesen werde. Erlauben Sie mir beyzufügen, wenn der erste Vater des Menschengeschlechts, von dem mir Horvát in einem alten Buch gewiesen (!) hat, dass sein Name Adam und *Gyula* war, so wie auch Jesus Christus, nicht Magyaren gewesen wären, (mein Patriotismus findet darin, dass sie beide dies waren, keinen Grund um damit prahlen zu können) — so ist mir Horvát doch der edle Mann, bey dessen Namensschall mein Blut warm aufwallt. Mein Stolz ist, dass mich dieser gelehrte und sehr edle Mann liebt und seit 1803 liebt.

Herr Director Szeder wird Ihnen mein Porträt im Stein-

druck zum Geschenke bringen; ich schreibe an ihn, dass er dies thue. Richter in Pesth hat mich in Oel gemahlt und das Bild ohne mein Wissen radirt. Der Steinstich gleicht dem Gemählde, und man fand das Gemählde so gut, so treu, dass man nichts besseres verlangen könne. Nehmen Sie das Geschenk des würdigen Mannes so an; als reichte ich es Ihnen.

Ich habe in den 7 Bänden des Convers. Lexicon feulletirt, und diese mit dem Brockhaus'schen verglichen. Excellente Bücher beide, und das Wiener besonders für uns Magyaren sehr interessant. Ich bitte Sie aber sehr mir zu sagen, wo eine würdige Recension des Werkes zu suchen sey; ich will auch diese vor Augen haben, und so davon sprechen. Ich bin so arm an Zeit als an Geld. Diesmahl werde ich Pesth binnen 11 Monathen das drittemahl sehn; ich war da von Febr. bis den 1. Jul; das zweitemahl in Septbr, welches dérangement bringt das in meine Geschäfte, und den 27. Oct. betrat ich mein 70stes Jahr.

Lesen Sie den Beschluss meiner Autobiographie in den Nov. und Decemb. Hefte des Tud. Gyűjt. und lachen Sie über einige Auftritte, wie der bey dem Hofrath Terstyánszky. Diese Autographie [!] war sogar von meinen Gegnern sehr gütig aufgenommen, woran ich immer gezweifelt habe. Ich will sie nun umarbeiten, und meine Leser durch meine Seitensprünge nicht mehr betrügen.

Ich sehe keinen Buchstab mehr; es ist Mitternacht. Leben Sie wohl, mein geliebter Freund.

[Eredeti je a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 115. sz.]

4954.

4954.

Cserey Miklós — Kazinczynak.

Klitzten Nov. 23án 828.

Kedves Barátom!

A mult hónap 16án költ válaszodat ötszeris meg olvastam. Nem mintha első olvasással megne értettem volna, hanem hogy többször gyönyörkedgyem. A válaszolás késedelmeit költsönesen megbocsátjuk egymásnak, mert ki jutott mindenikünknek az ő baja, mely nem mindenkör engedí a kedvesebb foglalatosságának választását. — Sokszor jut eszembe Senecanak az a kérdése: Quare multa bonis

viris adversa eveniant? de mindannyiszór meg nyugszom az ő feleletén: Nihil accidere bono viro mali potest. Non sentit illa sed vincit. Omnia adversa exercitationes putat. Marcet enim sine adversario virtus, et tunc apparet quanta sit, quantum valeat, cum quid possit, patientia ostendit. Teis régtől fogva perlekedel. Örvendem hogy a K. Táblán nyertél. De, hátha apellatiódnak nem leszsz kívántt foganattya, s annyival későbbre éred nyertt-perednek örömit, a mennyivel tovább halad bé végződése? — Osztán: testvérek között forog a kérdés.

Mlgos Szilasy József Urat (mert a lészen talám a ki Itilő mester vólt, s innen Erdélyből B. Intzédi Katát vette-el) van szerentsém ismerni. De miért nem tette ő Felsége azt az Urat Fő Ispánynak? miért tsak Administratornak? — Énis vóltam Administrator, tudom hogy mi az. Nem lévén Constitutionalis Hivatal, nem fogózhatik a törvényekhez, kintelen ugy tántzolni mindenben a mint hegedűnek, — s collisiókba jőni az Universitással. — Nemis láthatom által hogy miért legyen a Vármegyéknek Administratora inkább mint Fő Ispánnya; mert nállunk világos Törvény van, hogy a Fő Ispányok vacantiáit bé tölteni ne halogassa a Fejedelem, — nállatok pedig, hogy Fő Ispány nemlétében a Vice Ispány Fő Ispányi hatalommal igazgassa a Vármegyét. Pos. 78. Art. 4. — Tsak oda juttattya az Országot ez a szokás, hogy ne tartassék szükségesnek a Fő Ispányi Hivatal, — s ismét Regius Commissariusok támadjanak, mint Második Jósef Császár üdejében. Tsudálkozom hogy erről szó nem lett a Diactátokon.

Hogy a Magyar Országi Vármegyék Restauratiói lármásabbak mint az Erdélyieké, azt tudom, de annyival szabadobbak is. Nállunk tsupa formalitássá váltak a Restauratiók. Minden jóhoz valami ros van kötve a világon. A szabadságot, mint sok egyéb jótis, igen bajos a véllé való apróbb vissza élésektől ki tisztítani; olyan burjányok ezek, melyeknek gyomlálásával maga a plantais ki tépődhetik. A moralitás egyedül teheti meg azt, hogy vissza ne élyenek az emberek a szabadsággal; a Politicára bizni nem bátórságos. Anglia elég eszes Órszág, s nintseneké ottis lármás gyűlések? — Malum bene positum non est loco movendum. — Mindazonáltal még se gondóld hogy pártját akarom fogni a vissza éléseknek; tsak azt állitom hogy kimilve és vigyázva kell bánni azoknak kigyomlálásával. A Tórna Vármegyeyi Praedikátórt pedig ditsérem. Neki éppen úgy kellett tenni, ex principio moralitatis.

Consiliarius Márjási Ur egyik azokközül, a kiket a Magyar Országiai közül kívánnék ismerni. Nállunk szép neve van. Bizony, Barátom, akármit beszélyenekis a nehai Minister Zitsy ellen, én tsak régi vélekedésem mellett maradok. — Sokszor boszongodik a beteg az órvossára, s kivált a kit lethargiából kell felserkenteni, a vesicatoriáért rendszerént haragszik. De az orvosnak nem az a gondja hogy mit szeret, mit nem szeret a beteg, hanem hogy mivel maraszt-hattya meg az életét. Fájjon, azt mondja, tsak használjon! —

G. Szétsényi nagy hirü nevü Ur. Tsak azt nem tudom, hogy nagy esze, tudománya, tapasztalása mellett, Patriotaé, vagy tsak Cosmopolita? — Én megvallom Noked, hogy a Cosmopolitákat nem szeretem. Töbnyire egoisták. Mit köszönhetnék mü a napunknak, ha az ő világosságát és melegét olyan sok — tölle felette meszsze lévő — planetákra osztaná, hogy a miatt nekünk nem jutna? Egy ember sem terjesztheti ki a magá jó akarattját *foganatosan* az egész Világra; a maga sphaerájában kell mindennek munkálodni.

Gróf Ilyésházinak legnagyobb nevét hallottam egész Magyar Orzágnak minden Nagyjai közül. Kár hogy az a fényes Nemzetség kienyészendő. Azt nem tudom eszemmel fel fogni, hogy egy akkora Patriota miként ne vólna pártfogója a Magyar Litteraturának? — Én mindazonáltal már meghatároztam magamban, a förditásomat senkinek sem ajánlani. Felette sokat tartasz az én Könyörületességemről, ha azt tartod hogy Beckenbergert szánom. Meg vallom hogy nem. Egy pribéket sem szánok, — ne legyen senki pribék, a ki azzá lesz, lemond a rajta való szánakodás' jussáról. — Szánom inkább Aszalait, bárha elégtételt vettis magának, és szánok minden betsületes embert a kinek rosz feleség jutott. —

Nevetnem kell a Te Pesti történetedet, mikór az Iris ki adójának ajtaját elvétetted. — Vald meg mégis igazán, hogy ha szépek lettek vólna azok a leányok, levettek vólna a sarkodról!

Minthogy azt irod hogy Novemberben esmét Pesten lész, egy szerentsére oda küldöm ezen Levelemet. Kérlek ird meg nekem miként constituáltatik a Magyar Tudós Társaság? — ha constituáltatik, — de én inkább gondolom hogy elhalad. Maradtam állandóul Klitzen 25a. Nov. 828.

Az én barátom igaz barátod szolgálád Cserei Miklósmpr.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 26. sz.]

4955.

Guzmics Izidor — Kazinczyna.

Kazinczyna Guzmics
tiszteletét, idvezlését.*Pannonhalmán Nov. 25d. 1828.*

Én neked, édes barátom, két leveledre vagyok adósod; 's Te meghülésről beszélsz! Ugyan kié lenne ebből a meghülésből törté-
nendő veszteség? A tiéd bizonyosan nem, Te tisztelt Dicső. Egészen
nekem, 's csak nekem kellene azt viselnem magamnak. De hát miért
nem válaszoltam? Ennek oka Te vagy, és csak egyedül Te. Sept.
17d. irt leveledet ugyan azon holnapnak vége felé vettem, mellyben
Te látásodhoz új reményre gyujtád szívemet. Octoberben, ezt irád,
Bécsbe, 's menet, vagy jövet látni foglak. Ezolta én Téged nappalon-
ként éjjelenként láttalak lélekben, bár testben egyszer sem. 'S a kit
igy lát ember, 's a kit igy vár, 's a ki mindenhol van, 's azért
állandóan egy helyen sincs, annak mint irjunk? És most ismét Pestre
indulsz, 's onnan hová? nem tudom. De már csak irok, hogy Te
meg ne hüj; akár hol 's mikor olvasandod leveletem. — Mig Te
igy utazsz, gyenge és agg tested kitéve annyi viszontagságoknak,
hogy csudalom azoknak kiállhatásokat, az alatt nálunk nagy dolog
történt. Tudnillik 85. esztendő's Fő Apátunk, derék magyar öreg
atyánk, elutazott oda, honnan még senki vissza nem tért. 'S ez a
dolog sok aggodalomnak forrása. Most utolsó tiszteletének meg-
adásához készülünk, melly December 2dikán fog történni. 'A Fejér-
vári lelkes Mayer fogja őt tőlünk magyarul, és a Győri német
Hohenegger latánul, elbucsztatni. Benne nagy ész, hajolni nem tudó
lélek (kár, hogy hasonló szív is) hunyt-el közöttünk. A gyász ünnep
után tüstént az új Főnek választása leszen még terhesb gondunk.
Ezután a választottnak beiktatása. Még közben (Decemb. 28dikán)
jó Regensünk papsága 50dik évének ünnepe. Ez mind ünneplés,
mondod. Igen, ünneplés; de minél nekem alig van türethetlenebb.
Vesztettnek tartom az igy eltöltött időt. Illyen volt a Pesten töltött
egész hónap, mellynek munkáját mi ketten négy nap alatt el fogtuk
végezhetni. Ugyan leszen e belőle valami? Mit hallatok ti róla Pes-
ten? — Panaszolkodhatnám Pesti barátim ellen, kik az elválás olta
bár leveleimmel nem egyszer valék terhekre, egy betüre sem mel-

tattak. Olly gonosz benyomást hagyhattam benne eljöttömmel! Szemerét mentegetem; szive keserg, 's a hézag nagyobb, semhogy valami betölthetné azt. De a belső fájdalom ellen elszórás, 's minél terjedtebb foglalatosság, a legfoganatosb orvosság. Ha már Vilmajának szivében nem élhet, éljen barátéiban; éljen Élet 's Litteraturájában, éljen édes Szonettjeiben.

Neked örömöket a sors nem ad! Barátom, a sors valódi örömöket senkinek sem ad. Csak silány öröm lehet szülöttje a szerencsének; a valódi, szivünk gyermeke; ezt ugyan emelheti, de meg is tiporhatja a szerencse fajzata. Te hát valódi örömmel élsz, midőn magad csinálod azokat magadnak; boldogabb sok szerencse-kedvencnél. A jó szív magából, 's övéinek sziveikből szívja az örömet, a menyeit, mellyet avatlan nem érez. Ezt ugyan a sors vad csapásai megrezzenthetik olykor, de el nem tiporhatják. 'S a tiédet, hiszem, többszer megzavarták már, és még is zavarják; de azért csügg e szived? — Engem a dicséretnek, hogy hevítnek, miért tagadjam? de nyugalmból nem igen 's nem könnyen emelnek-ki. A vad megtámadás mit tehet, most érzem előszer. Egy Veszprémi mester, a tanuló ifjúság számára irt elég silány magyar Poeszisében engem vadúl támadt-meg. A szabadon vett *u* (^o), *h*, *kl*, *kr* sat. elég ő neki tőlem az igazság-szeretetet, és minden poétai *geniúst*(?) megtagadni, és pedig az egész nemzet nevében! — Mond meg barátom, az ilyennek lehet e leallyasodás nélkül felelni? Védhetem e, kell e védenem ellene magamat? Egykor — azt mondja — gyönyörűen folydogált ez a patak; de miolta árkan kitört 'sat. Ezt olvasván Te jutál eszembe, 's némű némű enyhülést érzék, 's leczkét vevék példád elgondolásából. Horvát Elek küpte a markát, hogy majd megtanítja a gorombát, én sem nem javaltam, sem nem tiloltam [!], 's nem bánom ha hallgat. De az ifjúságnak ez nem ajánlható példa. — Ez, 's még egyikét eset, elrezzenthetne engem az irástól. De ösztönim szentebbek, semhogy hasonlóknak feláldozzam. Ha Horvát István nem unszolt vala, talán csak most kezdenék kilépni; 's talán nagyobb készüllettel, nagyobb foganattal. Annyira félénk valék akkor, hogy magamtól megindulni nem fognék. De ő elhitette velem, hogy késni, vagy csak szerzetem tekintetéből is, nem szabad. Poétai érdememmel én soha sem dicsekvém; de azért csak még is tettem annyit, hogy sokaknak sorokban nem disztelen állanék. — Emelkedik e a te nemzeti leiked az ilyen kürtölésre: «Állj elő ékes Francia! állj-elő kicsinosodott Német! 'sat.» Van e az efélékben litteratori szerény-

ség? Csak így haladunk mi! 'S mindjárt ezután az az *eszem iszom* ajánló! tudja e, mi korából hordta-fel a gonosz példákat Rómának? Szabad, dicső volt e akkor az a nagy nemzet; vagy inkább az a leallyasodott nép? 'S nem veszedelmes e ilyenekről *így* írni? Inkább ruhánkra költünk, ha már költeni akarunk; ez sem erkölcsünket, sem erőnket nem tékozolja ugy, mint az *eszem iszom*, 's legalább izlésre mutat.

Én ez idén olly darabot küldék Uraniához, melly neked nem épen fog tetszeni. Litteratúrai érdeme épen nincs. De az Ariák minden hozzá értőnek felette tetszének, midőn, már másod ízben, adták a darabot nevendékeink. Adta a deákság is Sopronyban; 's hallom, Kiss Jánosnak az egész darab igen megtetszék. Nem tudom ha Beymel kiadá e az ariákat is. Én legalább csak ezzel a feltétellel engedém által a Dramát. Én már nem várlak, de annál hevesbben ölelem a nem várt barátot. Tisztelem Thewrewket, ha képemből tíz példányt adhatna pénzemért, szeretném.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

4956.

Kazinezy — Kraynik Imrének.

Édcs kedves Öcsém,

Én tegnapelőtt, Miklós napján, érkeztem-meg. Hozok neked egy kis skatulyácskát Zsenitől, de dolgaim nem engedik hogy hozzád menjek. Kérlek, jöjj, 's vedd által. Ha itthon nem volnék, keresd-fel ágyam mellett az ablakban. Szemerénél szállottam-meg most is. Mindég itt a' cseléd, 's az megnyitja az ajtót, ha senki sem találna itt lenni közzülünk.

Pesten Decemb. 8d. 1828.

hív barátod

Kazinezy Ferenczmpr.

Kivül: ¹ à Monsieur Monsieur Emeric de Kraynik. à Bude. a' várban, vagy a' Locumtenent[iale] Consiliumnál. —

[Eredetije dr. Kazinczy Gyula közjegyző birtokában, Kassán.]

¹ A levél zárlatán piros pecsét.

4957.

Kazinczy — Guzmics Izidornak.

Guzmicsnak Kazinczy szíves tiszteletét.

Kedves barátom, Negyed nap olta én itt vagyok. Tíz nap tarta az az útam, mellyet nyárban negyedfél nap 's olykor csak három alatt szoktam volt tenni, mind azért, mert az út nehéz volt, mind azért is, mert Egernek kerültem-ki, hogy lássam az Érsek Patriarcha Velenczéből hozott képeit, mellyeknek megnézésekre Novemb. elsőjén irt levele hiva-meg, és még inkább, hogy magát. — Melly colosszális nagyságú férfi ez, kedves barátom, 's mint sorvada össze az ő látásában mind az a' mit láttam valaha! Három katona-Tiszt vala nála ebéden és ezeknek feleségeik, midőn bjelentének. Kijött, mert vendégei épen búczúztanak, 's elfogadván megköszöntésemet, de a' melly nem valamely előre elkészült szállás vala, ezekkel együtt vive a' Galeriába, minthogy azt bjelentésem előtt ezek látni kívánák. Ott, megszokván azt a' mit először látok, egyedül látni, külön szakasztám magamat, 's egy Sophonisbe előtt állék-meg. Az Érsek hozzám jött, 's elkezdénk az asszony' gyönyörűen skurzolt (a' félretartás által megrövidített) orra, 's gyönyörű ajkai, gyönyörű karja és a' Festőnek egész érdeme felől szölli. De ez a' kép nem fő dísze a' Galeriának; később még becsesbb darabokat látata velem egy más szobájában. Az Titiannak egy fekete öltözetű leánya, mellyet közönségesen a' Titián' Apáczájának neveztek-el. Van két kis de igen szép Claude-Lorrainje is — (tájdarabok, vidám kép, mint ennek mindene) —. Minthogy a' Patriarcha *János* nevet is visel, Canóva neki egy ülő Keresztelő-Jánost tapaszgata gipszből [!], melly vendégelfogadójában áll egy asztalon. Canóva azt márványból akará neki készíteni, de elholt. — De szölljunk magáról.

Azon szobákban valék most, hol Eszterházy Károly velem gyakorta haraggal veszekedett, de a' kifakadás után önként nyújtá jobbát csókomra. Az Érsek meg nem engedé hogy előtte üljek; mellette kelle ülnöm canapéján, 's ott olvasánk holmit. Voltairnek Henriását említette, de szánakozással. Az én érzésem is az a' Henriás felől; soha sem tudtam érteni, mit tudnak azon a' józan-ságon szeretni, sőt csudálni. Mondottam, hogy én irigylem dicsőségét a' Tunisiás és Rudolphiás miatt is, de hogy az én lelkemhez

leginkább a' Szent Hajdan' Gyöngyei szóllanak az emberiségnek azon szent érzéseinel fogva mellyeket ott énekel. [Ha ifjabb volnék, ha könnyebben dolgoznám, és ha nervusaim eltűrnék azt (!) a' hóhéris scénákat, a' könyvet fordítanám. Elbeszélé mint dolgozó munkáját, 's csak képzeld! kocsiban, plajbással írván papirosaira a' hexametereket, vagy midőn Gödöllőn eltört karját gyógyítatá, dictálván. Most egy Püspöki Templomot szándékozik építtetni, a' mint mások mondák (maga ezt nem mondta), 's örvendek a' szándéknak. A' szent Egernek van ugyan temploma, és sok van; de a' Püspöki templom disztelen és kicsiny. — De ha ennek a' nagy Emberek dicséretivel egész leveletem eltölteném is, még mindig keveset mondanék. Vess hozzá tehát örömeiből, mellyel el vagyok részegülve.

Szeder eddig megajándékoza képeimmel, úgy hiszem. Még hazulról megkértem, hogy vétessen három nyomtatványt, egyet magának, másikat Rumynak, harmadikát neked. A' képet Richter az én hírem nélkül metszé köre, azt tudja minden a' ki Richterrel szólla. Képeimet, ha magam metszetém vala, nem pirúlnék az én akaratommal metszettnek vallani, de mind ez a' metszetés, mind a' melly a' Hormayr 1829diki Hisztoriai Zsebkönyvében megjelent, mind az a' mit Thewrewk jelentete a' Magyar Kurírban, hírem nélkül esett. Sőt Richternek apprehendáлом (érted pajkoskodásomat) hogy ezt nem veté alá: Érdemeinek tisztelője.

Olvasád e a' Tudom. Gyűjt. Novemberi darabjában Pályám' emlékezetét? Azt itt minden ember elragadtatott örömmel fogadta. Most folytatom Autobiographiámat, nem említvén a' mit nem szabad. Lap 70. sor 3. olvasd: Martinovics, Fessler.

Édes barátom, Te engem nagyon leköteleznél, ha képeimet, melly nálad függ, nékem ide küldenéd. Szükségem volna arra, 's vissza fogom küldeni. Csináld-be jól papirosba, 's bizzd rá a' hozóra, hogy azt el ne pattantsa. Szemerénél vagyok szállva most is.

Thewrewk Széphalmon volt Nov. 10d. 11d. 12d. napján. Gyűjteménye nagyon megszorodott ezeknek képeikkel:

Egerben: az Érsek, Kanonok Durcsák, Prof. Tulsiczky, Ivánszky, Fiscális Makáry;

Miskolczon: Főszolgabíró Szatthmáry, Superint. Szatthmáry, Fisc. Miatovich Aurél;

Patakon: Breckenheim két Herczeg, Prof. Somosy, Nyíri, Kézy, Kálniczky, Péterfi, Csengeri, Miklós, Majoros. — (Kövy nem engedé magát festetni.)

Kassán: a' Püspök, két Kanonok, a' két Vice-Ispán, és igen sokan mások.

Manschgót Egerben hagyánk, mert én együtt jövék Thewrewkkel. — Élj szerencsésen, és szeress.

Pesten, Decemb. 10d. 1828.

En talán Aprilisben megyek vissza innen. Addig lesz időm, téged is meglátogatni.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

4958. Cserey Miklós és Hoffmann

Cserey Miklós — Kazinczynek.

Klitz. 17a Xbr. 828.

Kedves Barátom!

Előbeni levelemetis Pestre útasítottam, mert azt irtad volt, hogy Novemberben oda mésszsz; eztis oda útasítom. —

Nállunk most nagy újság van, de *rosszsz*. A pestis terjed Erdélyben. M. Vásárhelyenis kiütött, — egyik uttját bérekesztették, — a Kir. Tábla elköltözött; — elszéyedett; — szerte széjjell!!! — itély rólla! — 's kérdezd meg a legelső Órvost, mit itill? — Károly Császár uralkodásának fogytán, a Török háboru alkalmatosságával, a pestis elterjedvén, — Maria Theresia, — kinek Órszáglása, népire való gondosságra nézve, elfelejthetetlen, — nagy tanátskozások után, egy Universale Normativumot készittete a *Pestis ellávoztatására*; — és 1741ben ki adja! Az Erdélyi Diaeta semmit sem szöll ellene, — tehát törvényyé válik! — Ez a mü Guberniumunk Archivumában nem találtatik. En Kövyben találtam fel, — 's ahöz ragaszkodva 1813ban, Octoberben, mihent megtudtam hogy Brassóban és Brassó Vidékin a pestis magát ki mütatta, töstént *Lincét* vonattam Háromszéknek Brassó Vidéke felöl való szélyeire; — az az, *elrekesztettem a Provinciámat a Communicatiótól*: — és ezt, egyfelöl a Guberniumnak, másfelöl a Generál Commandónak sietve feljelenttem. — A Commandirozó Generalis B. Stipsits volt, — a ki most az Udvari Fő Hadi Tanáts V. Praesese. Mihent Stafetámat vette, töstént ejtzakának idein, elküldött egy *Gramont* nevü Generalist Brassóba, megbizonyosodásért. — Mihent Gramont Szebenbe vissza érkezett; töstént megköszönte gondosságomat, — meg pirongatta a 2dik Székely

Regiment Reserva Commandóját, s azt parantsóltá, hogy *az egészség polítiájában* töllem fügjenek. — Evel erőmet meg nevelvén, s a Szomszéd Igazgatókis példamat gyórsan követvén, — a pestis Brassó Vidékéből ki nem terjedhetett; — sőt ottis, a Brassai Politia töllem megfenyegetve, keltőztette figyelmetességét! — Stipsits így; de a Gubernium ellenkezőleg bánt! — A Kolosvárra küldött Kuriromat 6 nap tartóztalta; válasz nélkül botsátotta vissza; — és nekem *ordinaria postán* válaszolt; hogy a *lineát oldjam fel, mert már ő Exjok megtettek minden rendelést, — Auctorisata Commissiótis rendelték, a mely Brassó Vidékiben (a bé tiltandóban a 741beli Normativum szerént) fog lenni; — és attól fügjek.* — Igen! Mert a Brassai Urak sok kereskedésbeli speculatióba vóttak akkóris, — mint mindenkör, — elegyedve, — és sok vólt az eladandó gyapott, gyapju, posztó, pokrótz, marha, és juh bőr; — ezeknek eladását a *Lineám* késleltette. Én a *Lineát* nem oldottam fel; — újjabban parantsólt a Gubernium, — akkór sem vólt szabad engedelmeskednem; mert *Salus patriae suprema lex est!* — Felirtam, hogy a gyapottal és gyapjuval való kereskedést függeszse fel a Gubernium, — a Brassai Vásárokat tiltsa bé a Gubernium! Mind ezeket Kolosváron eszelőségnek tartották! Harmadikszóris parantsóltá a Gubernium hogy töstént oldjam fel a *Lineát!* — Már akkór a pestis éppen a töszomszéd faluba hatott vólt; — melyet a közhid közepeltén nagy tövisselés, és erőss őrizet zárt vólt el az én Tartományomtól. — Viszsa irtam: hogy, *ha tsakugyan fel akarják a Lineát oldatni, rendelyenek mást annak feloldására, mert én nem azért válóttam Háromszéknek Administratioját, hogy az én Igazgatásom alatt az én Nemzetemet a döghalál megeméssze!* — Akkór meg szeppentek! — de azomban ő Felsőge meg tudott mindent; az én intézeteimet megditsérte, és a Guberniumot meg dör-gálta! — Súlyos neheztelés jött a' fejemre! de Hazámért reá szántam vólt magamat! — *Akkór tehát a pestis ki nem terjedhetett;* most pedig, mivel nem vóttak a szélyeken olyan *exorbitáns* Igazgatók, *mint én,* a pestis M. Vásárhelyig el jött; — és hogy ott mi következett, már említettem! — Könnyü a Schlendriánt vinni, — akárkit a Humani[simus]ából ki vennie, s 3 esztendő múlva lehetne olyan Consiliarius a milyent most kívánnak; — vagyis, a közelebb múlt üdőben kívántak; az az, *irjon eleget, jól rosszszül, — s töltse az archivumot!* De a Hazától a rosszszat eltávoztatni, és mikór bé férkezik, annak elterjedését meg gátolni, — ember kell! — Nekem

az 1813beli, 1814beli pestis legalább 12 ezer forintomba került! Legyen a Hazának aldozva! — jó hogy akkor el nem terjedett. —

Ezeket Neked — barátságos bizodalomból, — irám; nemis tiltom a *dolognak* tovább adását; — de ha megtudják az Erdély Igazgatói, hogy *töllem vetted*, — ezer féle főrmában fognak rajtam boszszut állani: *más színek alatt!!* Tehát *okosan!* —

Óhajtanám tudni, mire ment a Nemzeti Tudományos Társaság dolga? Magamis vágnám arra a tisztségre, hogy legalább *Honorarius* Tagja legyek! —

Én Szamosújváron akartam telelni: mivel itt az épületem elnem készült: de alkalmas szállást nem kaptam. Most, az ünnepekre, a nagyobbik leányomhoz szándékoztam; — a ki Szamosújvár mellett lakik; — de nem merek mozdulni, a *Kir. Tábla elszélyedése miatt!* — mert, ki felel arról, hogy az a sok Cancellista (nállatok Patvaristáknak nevezik) elnem kapta valakitől a pestis mérgét? — azoknak egy része pedig Deésre jő. Itt bé vagyok zárva a természetől. — Ély böldogúl, és tudósítsd állapotodról barátodat

Cserei Miklóstmpr.

[Eredeti je a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 26. sz.]

4959.

Guzmics Izidor

Kazinczyna

4959. Guzmics Izidor — Kazinczyna

Guzmics Izidor — Kazinczyna

Kazinczyna Guzmics

tiszteletét.

Tehát még élünk, mindég tanulunk. Te Autobiographiádnak csak most adott folytatásában két embert úgy festél, mint az emberi nagyságnak ideáljait. 'S ne neked, jó leveled, 's ezek a nagyságok csak pygméusok a most előszer láttad colossalis nagyságu Férfiu mellett! Örvendek nyereségednek, 's több illyet ohajtok még. De én, barátom, egy látással nem tudnék olly egyenesen itélni valakiről. Azonban neked, Te valamint nagykorú, ugy kimeríthetetlen tapasztalásu, 's mélyen ható eszű férfiu, neked több emberismeret jutott, mint nekem, és sok másnak; neked így itélned szabad 's nem lehetetlen. Én munkájiból még semmit sem olvastam, nem azért, mintha hozzájuk, legalább Tunisziászához nem juthattam volna (ez bizonyosan megleszen a Szerzet könyvtárában), hanem, mert a Magyar-

országi német iránt némű idegenséggel 's bizatlansággal viseltetem. Add ehez, hogy a Lipcsei Recensensek nem épen kedvezőleg ítéltek munkájról, különösen az általad olly igen magasztalt Gyöngyökről. Most már veszek időt megolvasására, csupán mert Te dicseged. —

Szeder nekem sem nem küldött képet, sem róla nem irt. Kétségen kívül várja az időt, midőn majd maga hozhatja, feljövén a Főválasztásra. S én hogyan küldjem a nálam függőt? Ha várhatsz, Sidó Tabul. Fiscalis Úr megjövén az ünnepekre, lementében (Januárius első fertályán) leviheti magával. Különben a szorgos szerker által kell küldenem. Ird-meg, várhatsz e? Hagyásod szerint fogok cselekedni.

Szemerének megküldém Sonettemet, mellyet szeretetből erántatok csináltam. Most már kimondom, (mert Sz. elkésett) hogy az nyomtatásban fog kijönni Regens Apátunk Papságának 50dik évi ünnepére. Ó az Esthajnal, a megholt Fő a Nap. Szerettem volna javallástokat tudni, minekelőtte kiadnám; de az ítélet későn még sem fog érkezni, ha ugyancsak van valami litteratúrai beese a Sonettnak.

Autobiographiádból én ezeket jegyztettem ki tudakozás végett: Kik voltak azok a Lembergi Professorok? — Miben álla az az expediens rút tanács? — Ki akart hálójiba keríteni? — Ki az M. és F.? — Az utolsóira már feleltél, 's talán ez által az előttire is. A többire elvárom. — Sietve írom ezeket, mert az alkalom megyen, és váraoztatni nem akarlak. — Engem most lelkemtől idegen dolgok zaklatnak; de talán nem sokára ismét visszajő békém. Csókollak Téged; csókolom Szemerét.

Pannonhalmán Decemb. 18d. 1828.

[Eredeti a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

JEGYZETEK.

4618. A levél 1. sora: «*Leveldeből* azt közlöm velek . . . » V. ö. a *XIX. k.* 4613. számú levelével.

4619. A levél eleje: «A' Febr. 4-d. hozzám írott sorok kezemhez jutának.» I. a *XIX. k.* 4585. számú levelét.

5. lap alúl 4. sor: «Hébének *Pindár' éneke*, *Rákos' Nymphája* első fényű csillagai.» Az első Kazinczytól *Pindaros' Olympiai VI. Éneke* címmel a Hebe V. köt. 84—92., a második Kőlcseytől u. o. 338—340. lapjain jelent meg.

6. lap fölül 1. sor: «*Nagy-Apáthi* itt hagyá Pozsont.» T. i. Nagypáthi Kiss Sámuel, a ki némely dolgozata alá *Nemesapáthi*-nak írja magát; Szinyeyi J. id. m. VI. köt. 385—386. hasábján szintén *Nemesapáthi*-nak mondja. V. ö. a *XIX. k.* 4385. számú levelével s jegyzetével.

U. o. 2. kikezdés 10. sor: «A' *Deputatio* foglalatosságának resultatumát már elő is adta.» Az Akadémia tervezetének megalkotására egy vegyes bizottság, a melynek tagjai a főrendek, vármegyei, városi követek, a Kir. Tábla bírái s a katolikus clerus köréből nevezettek ki. 1826 elején több ülést tartván, megállapította, hogy az Akadémia Pesten működik a nádor pártfogása alatt, tervezetét kinyomatja, a mely 3 részből áll: 1) «a deputatióknak vélekedéséből a nyelv belső tökéletesítésére nézve; — 2) N. M. Bárány Szepeßy püspök ajánlásából a' nyelv elterjesztésére nézve; — 3) az első ajánlók vélekedéséből az Akadémia elrendelésére nézve». A 2. pontra Bajza is czéloz alább 8 sorral. L. a *Magyar Kurír* 1826. évf. 18. (márcz. 3-diki) és 23. (márcz. 28-diki) számait.

4621. 8. lap fölül 10. sor: «Lejöve a' Dietáról egy *Lasztóczy* nevű ifjú . . . » Zemplén vármegye 1827-ben a tisztújításkor esküdtjei közé választott egy *Lasztóczy Mihály* nevű férliút; lehet, hogy Kazinczy őt érti. L. a *Hazai és Külf. Tud.* 1827. évf. 36. (nov. 3-diki) számát.

9. lap kikezdés 8. sor: Az itt említett férfiak közt csak *Pupinszky* és *Viczmándy* az ismeretlen. Az első jelentéktelen ember lehetett, mert még családját sem ismeri sem Nagy I., sem a *Nemz. Zsebkönyv*; Kazinczy sem említi máshol.

Viczmándy Lajos, a kinek a neve már a *XVIII. k.*-ben is előfordúl, sátor-aljaújhelyi plebánus és topiszaí prépost. Úgy is mint a kath. clerus egyik előkelő tagja, úgy is mint a vármegye régi nemes családjának ivadéka, tekintélyes szerepet játszott. Szinyeyi Gerzson így jellemzi: «Erős párt-ember, vallásos gondolkozására elfogúlt, különben jó magyar, tüzes hazafi, ki Bars megye híres ellenzéki követének, Balogh Jánosnak halála alkalmából, 1827. decz. 10. Újhelyen

pompás requiemet tartott, melyen a vármegye rendei és tisztviselői dísz-magyarban, seregesen jelentek meg.» L. az *Irodalomtörténeti Közlemények* 1893. évf. III. köt. 461. lapját; v. ö. a 4870. számú lev. és jegyz.

11. lap 3. kikezdés: «*Molnár Antal*». E férfiú valószínűleg ugyanaz, a kinek életét Szinyei J. id. m. IX. köt. 168—170. hasábjain elmondja. E szerint Molnár A. Zemplénavármegyei származású, hites ügyvéd, bölcséleti és jogi doktor, jogakadémiai tanár, a ki 1878. decz. Zágrábban halt meg, a hol a magyar magán-jog tanára volt 1837—1869-ig. Latin és magyar nyelvű verseit l. az id. helyen.

4622. A levél 5. és 6. sorában két férfit említ Kazinczy: *Kolosy Károlyt* és *Kozma Miklóst*. Az előbbi Kazinczynak távoli rokona volt Kazinczy István 3. felesége Boronkay Róza révén; mert Kolosy Károly apja K. József, anyja pedig Boronkay Júlia volt; ő maga is Boronkay-leányt (Babett) vett nőül. A családnak Cselejen, Magyar-Isépen, Pelcjhén és Kolbásán voltak birtokai. L. Szinyei G. jegyzeteit az id. h. és a *M. P.* 387. lapját.

Kozma Miklós a zemplénavármegyei Kozma-család tagja, kinek Magyar-Isépen és Gecselyen volt birtoka; 1823-ban szolgált mint szolgabíró először, később újra megválasztották, 1835-ben főszolgabíró lett. L. Szinyei G. jegyzetét az id. helyen; v. ö. a *Hazai és Külf. Tud.* 1827. évf. 36. (nov. 3-diki) számával.

4623. A levél 4. sora: «Melly Herculesi munkát tevé! . . .» Bizonyosan a *Rajzolatok* című munkájára czéloz. V. ö. a *XIX. k.* 4569. számú levelével s jegyzetével.

2. kikezdés: «Kriebelnek megírom, a' mit felőle mondasz.» V. ö. a *XIX. k.* 4417. számú levél 234. lap alúl 3. s köv. soraival.

4626. 18. lap 2. kikezdés 4. sor: *Borsiczky és Nemák*. Borsiczky István trencsénvármegyei alispán és országgyűlési követ; Nemák Ferencz u. o. táblabíró és követ. Amazt a «tántoríthatatlanok» közé sorozza Kazinczy az előbbi kötetben id. jegyzetei közt. V. ö. a 4629. számú levéllel.

4627. 19. lap 4. kikezdés: «*Vékey Károly* mondja . . .» E férfiú neve már az előbbi kötetben is előfordult, s a hozzá írt jegyzetben nem hívtam Kazinczy Gábornak a róla írt néhány felvilágosító sorára; e hiányt itt pótolva, idézem Kazinczy Gábornak a *XIX. k.* 4601. számú leveléhez írt bevezetését a «Kaz. F. Levelezése Kisfaludy Károlylyal s ennek körével» (Pest, 1860) című kiadvány 321. lapjáról: «E név (t. i. Vékey K. neve) több helytt, s szíves emlékezéssel, fordul elő Kazinczy leveleiben Bártfayhoz; hadd álljon itt K. egy levélkéje a gégevérszből korán elhalt ifjú férfihoz, ki gr. Szirmay Sándor fiskálisa volt, s műveltsége s jelene miatt mind azok által, kik ismerték, becsültetett.» — Az 1827. okt. vármegyei választások alkalmával tiszteletbeli ügyészszé választatott. L. a *Hazai és Külf. Tud.* 1827. évf. 36. (nov. 3-diki) számát, valamint a köv. kötet több helyét.

U. o. 5. kikezdés 2. sor: «A' Vajda-Hunyad szomszédságában talált *Várhelyi régiségéről egy kisded Munka* . . . jött ki.» E mű czime: *Abbildungen von zwei alten Mosaiken, welche im Jahre 1823. zu Várhely entdeckt worden*, Hermanstadt, 1825.

20. lap 3. kikezdés: «*Máj. 18d. egy részét az Ujhelyi hegyeknek elverte*

a' sűrű és nagyszemű jég.» Erre vonatkozólag l. a *Magyar Kurír* 1826. évf. 47. (jún. 13-diki) számát, a mely jún. 2-dikáról közöl egy sátoraljaújhelyi tudósítást a rendkívüli időjárásról, a máj. 18-diki jégverésről s arról a villámcsapásról, mely a ref. templom tornyát érte s a párkányzatnak egy részét letérte; szól azután a máj. 27. és 30-diki felhőszakadásról is. A tudósítás gondos nyelve Kazinczyra vall; hihető, hogy ő küldte a lapnak. V. ö. a 4643. számú levél 9. sorával.

4628. 21. lap fölül 3. sor: «Egy régi leveledben kérde: Minek az a sok?» L. a. *XIX. k.* 4304. számú levelét; v. ö. Váczy J. *A nyelvújítás győzelme* című tanulmánya (Budapest, 1909) 58. lapjával.

U. o. 2. kikezdés 2. sor: «Ismcred *Ideler* és *Nolte* angol, olasz, francia kézikönyveiket.» Toldy a következő című kiadásokra czéloz: *Ideler* Ker. Lajos: *Handbuch der italienischen Sprache und Literatur*, 2 rész, Berlin, 1800—1802; II. átdolgozott kiadás 1820—1822, 2 köt. *Nolte* János Vilmos: *Handbuch der franz. und engl. Sprache*. u. o.

Alább 4 sorral: «*Wenckheim József* az aradi főispán leányának *Marinak* . . . s b. *Orczy Lőrincznének* . . . adok órákat.» B. *Wenckheim József* 1778. nov. 22. Nagy-Szebenben született s 1830. márcz. 1-jén halt meg Pesten. Mária nevű leánya b. *Kray János* felesége volt. L. Nagy I. id. m. XII. köt. 139—140. lapjait.

Orczy Lőrincz b. (1784—1847) cs. és kir. kamarás, v. b. titk. tanácsos, a ki 1805. és 1809. a magyar fölkelő seregben mint kapitány s később mint alezredes szolgált s Komárom falai alatt két ellenséges ezred támadásának sikeresen ellenállván, súlyos sebet kapott. Az 1811—2. s az 1825—7. orsz. gyűlésen Heves várm. követe, később Csongrád várm. administratora, 1830. pedig Arad várm. főispánja. Felesége gr. *Batthyány Terézia* (1790—1861) volt, a kit 1808. júl. 26. vett el. L. a *Nemz. Zsebkönyv* I. köt. és a *Turul* 1887. évf. V. köt. 23. 63. l.

4629. 22. lap alúl 11. sor: «A' *Fels. Feleletet* a' Januar. 20d. tett Felírásva és azt a' *nevezetes Aktát* . . . a' *Kurír* is felvette.» Czélzás a *Magyar Kurír* 1826. évf. 9. és 10. (jan. 30. és febr. 3-diki) számaira, melyek az országgyűlés január 20-diki felíratát közlik; a királynak e felírásva adott válaszát u. o. a 32. (ápr. 21-diki) szám közli latin nyelven; erre az országgyűlés észrevételei u. o. a 34. (ápr. 28-diki) számban latinúl, a 36. (máj. 5-diki) számban pedig magyarúl olvashatók; míg a királynak újabb válaszát máj. 29-dikéről u. o. a 46. (jún. 9-diki) szám közli latinúl.

4630. 26. lap fölül 2. sor: *Kovacsóczynak stavalv egy dala, most egy másik (Zeng a' liget -- és Mari a' parton áll)* méltó tárgyva csudálásimnak.» Czélzás *Kovacsóczynak* az *Ideálmhoz* és a *Mari* című verseire, a *Hebe* IV. köt. 298. és az V. köt. 72—73. lapjain.

U. o. alúl 1. sor: «Mint lehet azzal dolgoztatni, a' ki *Kenderesit* és *Berzeviczy Gergelyt* adá a' Tud. Gy-ben.» *Kenderessy Mihály* (1758—1824) arczképe a *Tud. Gyűjtemény* 1824. évf. XI. füzetében jelent meg, rézmetszete *Farkas F-től*. — *Berzeviczy Gergelyé* (1763—1822) pedig u. o. 1825. évf. X. füzete mellékletében.

27. lap 2. kikezdés 4. sor: «*Aurórának Recensiója* most van sajtó alatt *Ellingernél*.» Meg is jelent a *Felsőmagyarországi Minerva* 1826. évf. máj. füzet.

696—704. lapjain ily czímmel: «Könyv-becslés. Hébe-Auróra.» «Emelkedésünknek, nyelvben és mesterségben, 's évről-évre — mondja Kazinczy — nincs bizonyosabb barometruma (ha így szólni szabad) mint két Zsebkönyveink... Mi úgy hisszük, hogy ügyünknek hasznosabb szolgálatot e' nemben még senki nem teve... Általok szaporodik naponként és leginkább mind Olvasóink' száma, 's előmenetelünk egyenesen attól függ.»

4632. A levél 11. sora: «Vice Ispány *Brogyányi*... G. Pertzeptor *Martzbányi*...» T. i. *Brogyányi Gábor*, Trencsén várm. másod alispánja és országgyűlési követe. L. Nagy I. id. m. II. köt. 239. lapját. — *Marczbányi Antal* 1793. máj. 28. Puchón született; már 20 éves korában Trencsén várm. szolgabírája, 1816—1824. főszolgabírája, majd főadószedője, a reform-országgyűléseken követe s 1836-tól fogva alispánja; 1841-ben Árva várm. főispáni helytartójává, négy év mulva pedig Trencsén várm. főispánjává nevezte ki a király. L. Nagy I. id. m. VII. köt. 537. lapját.

4633. 33. lap 2. kikezdés 7. sor: «Talám G. *Cziráky* lenne.» (Czélzás gr. *Cziráky Antalra*; v. ö. a *XVII. k.* 3862. számú levéllel s jegyzete 3. pontjával.

4634. A levél 2. sora: «Csudálom *dolgozásod* könnyűségét.» Kazinczy Balla Károlynak ily czimű munkáját érti: *Hősregék a magyar előidőből*, Pest, 1826. E művében Balla Kisfaludy Sándor utánzója tárgyban s kidolgozásban egyaránt.

4635. A levél 2. kikezdésében említett dolgozatokra vonatkozólag: *Pázmány Péter képe a Felsőm. Minerva* 1826. évf. I. negyede elején (arcképpel) olvasható az 529—532. lapokon; — *Ghymeszi Gr. Forgách Sigmund képe* u. o. III. negyed, 763—768. l.; — *Gr. Pálffy Miklós* életrajza (arcképpel) u. o. 1827. évf. I. negyed 1011—1016. lap.

4637. 38. lap 1. kikezdés 11. sor: «Gyönyörűségesen szól erről *Cimmermann*...» Cserey Miklós valószínűleg *Zimmermann János György* (1728—1795) orvost és bölcselőtíróit érti, a kinek két műve magyar fordításban is megjelent: 1. *A magános életről*; fordítatott németből Sz[ent] M[iklós] T. által; Pozsony és Komárom, 1791; — 2. *A nemzeti büszkeségről* A negyedik nyomtatás szerint fordította Őri Fülep Gábor; Pozsony, 1792.

4638. A levél eleje: «Ellinger az ez idei *Minerva* 2dik Kötetje eleibe az elholt Minister *Ürményi képét és életírását* szándékozik függeszteni.» Ellinger terve valósult is, Kazinczy megírta az életrajzot, a mely az id. lap 1826. évf. II. negyede elején a 643—648. lapon jelent meg; v. ö. a *M. P.* 169—177. lapjaival.

Alább 9 sorral: «Szerezne dátumokat *Ürményitől, a' Fiumei Gubernátortól*...» T. i. *Ürményi Ferencztől*, a ki cs. és kir. kamarás, udv. tanácsos és a «magyar tengeri révpárt kormányzója» volt.

4639. A levél kezdete: «Olvastuk a *recenziót*...» V. ö. a 4630. számú levél jegyzetének 3. pontjával.

Toldy a *K.* és *T.* betűkkel Kovacsóczy Mihály és Ponori Thewrewk József írókat jelzi.

148 41. lap fölül 3. sor: «*Bors*...» Ily nevű írónk kettő élt 1826-ban. *Bors József*

és *Bors Sámuel*: melyikre céloz Toldy, nem bizonyos. Amaz a M. Kir. Helytartóságnál a szegények és adózók ügyvéde, emez kir. táblai ügyvéd volt. Amannak csak egy műve ismeretes: *A gyümölcseshozó ősz. Kedvet töltő eredeti magyar verszet az időnek hasznavételével*, Pest, 1826. Emez számos alkalmi verset, vigjátékok írt, fordított; I. Szinyei J. id. műve, I. köt. 1262—3. hasábjain; v. ö. a *XIX. k.* 637. lapjával.

U. o. 2. kikezdés 5. sor: «A philologiai tárgyak, a *Beregszászién kívül*, most még elmaradnak.» Beregszászi Nagy P. az *Élet és Lit.* 1826. évf. I. köt. 248—249. lapjain rövid bírálatot mond a nyelvújítókról ily kezdettel: «Némely fiatal Tudósaink nyelvünket sokféleképpen tsigázzák, idétlen új szókkal éktelenítik, természetes járásából kiveszik, deák, német és frantzia rámára feszítik, meg nem gondolván, hogy egy Ásiai szabású nyelvet annak kára, romlása 's veszte nélkül ez vagy amaz Európai nyelv' kaptájára ütni nem lehet.» *Árvai A.* 1844.

4640. A levél eleje: «*Szerencsy* Úrnak válasza . . .» Szerencsy Istvánra I. a *XIX. k.* 4541. számú levelét s jegyzetét.

42. lap 2. kikezdés 5. sor: «Az ifjú *Kraynikot* . . .» T. i. *Kraynik Lászlót*, *Kraynik Józsefné Kazinczy Klára* fiát.

U. o. alúl 2. sor: «*Sziromay* hogy viseli a csapást.» V. ö. az 55. lap elejével.

43. lap 3. kikezdés 5. sor: «*Imre* Bátyánk.» T. i. *Péchy Imre*, pestvármegyei követ és septemvir, a kit *Kazinczy* id. följegyzésében a «*Hív Udvarnokok*» között említ.

4641. 45. lap fölül 8. sor: «*Vásárhelyi* dala: *Lesujtott fövel.*» *Vásárhelyi János* A' költő vágyása című verse a *Hebe* V. köt. 168—170. lapjain olvasható.

46. lap 1. kikezdés: «*Igaznak halála* engem nagyon levert. *Én folytatni fogom dolgaikat.*» V. ö. a *XIX. k.* 4473. számú levél jegyzetével. *Igaz Sámuel* haláláról a *Magyar Kurír* 1826. évf. 46. (jún. 9-diki) száma a következő nekrológot közli: «*Kimúlték ugyanitt Bétsben a' világból N. Zemplény Vármegyének egyik nem rég meg tiszteltetett Táblabírája Tek. Igaz Sámuel* Úr, kit két Hazánk' nagyobb része már mint egy fáradhatatlan és szép talentumokkal bíró Litterátort jól esmert, 's a' ki valami négy esztendőig, úgy mint 1821—22—23- és 1824-dik esztendőben a' Magyar Kurírnak is Társ-kiadója 's egyedül való írója volt, hanem tulajdon tapasztalásából által látván, hogy melly sikertelen legyen Bétsben a' mai időbéli Ujságírás, annak további folytatását az 1824-dik esztendő' vége felé önként felbe hagyta. — E' hónap 7-dikén múlt-ki hív barátjainak karjai között a' világból. Mint értették, az Orbántz-matéria a' fejébe vévén magát, az ölte-meg tegnapelőtt, 7-dikben, délutáni 4 órakor: holt testét ma vitték-ki és tették-le az örök nyugalom' helyére, hanem Bétsben találtató sok esmerőji és betsülőji már tegnap öszsze gyűlvén, szép halotti tiszteletet tettek néki. Megérdemli boldogúlt Barátunk, hogy egyik közeléből való esmérősse életó' környüllalásait bővebben leírván, ujságunkban közönségessé tésesse. Fialat Litterátorunknak élete, mint értették, még tsak valami 39 esztendőkre terjedhetett. Mi most hirtelen többre ki nem terjeszkedhetünk.»

A köv. szám Szászi István versét közli: «*Néhai T. N. Igaz S. Úr* halálára.» *Kazinczy* csakugyan tervezte a *Hebe* folytatását. E szándékát elhíreszteli mindenfelé, holott csakhamar be kell látnia, hogy e munka nem neki való. *Igaz S.*

halála után siet közzétenni a *Magyar Kurir*-ban is e szándékát az 1826. évf. 2. (júl. 7-diki) számban:

«A' Hébe' Segéd társaihoz.

«Igaz Sámuel-től vélellenül foszta-meg bennünket a' halál, 's így az ő Hébéje is megszűnik. Kérem azokat, a' kik ennek folytatását óhajtják, 's kedves kötelességöknek ismerik fenntartani a' lelkes, tudós, 's szeretetre-méltó szerénységű férfi' emlékezetét, hogy dolgozásaikat tétessék-le minél előbb Pesten Tek. Szemere Pál, Debreczenben Tek. Péczeli József Urak' kezeikben, de leveleiket lepecsételve, 's az én nevemre megjegyezve.

Kazinczy Ferencz.»

V. ö. a 4646. számú levél 3. kikezdésével.

4643. A levél 6 sora: «Sajnosan olvasám már másod ízben az *ujhelyi tudósítást.*» V. ö. a 4627. számú levél jegyzetének 3. pontjával.

48. lap kikezdés 1. sor: «Egy német könyvecskét olvastam, *Vom Eide Stüudlintól.*» Stüudlin Károly Frigyes (1761—1826) *Geschichte der Lehren vom Eide* című munkája Göttingában, 1824. jelent meg.

4645. A levél 8. sora: «*Balásházy János . . .*» E férfiú neve már a XIX. k.-ben is többször előfordult, v. ö. kivált az 569. lappal. Balásházy János 1797. márcz. 6. Sátoraljaújhelyen született s 1857. nov. 19. halt meg Debreczenben. Szülőföldén és Sárospatakon tanult, jogot Lőcsén és Kassán hallgatott, gazdasági tanulmányokat pedig Keszthelyen tett. Aztán gazdálkodott, míg Zemplén vármegye 1827. okt. alszolgabíróvá nem választotta (l. a *Hazai és Külf. Tud.* 1827. évf. 36. (nov. 3-diki) számát). Később Debreczenbe költözött és Vay Ábrahám gr. jószágigazgatója lón. A M. Tud. Akadémia 1830. nov. 17. egyszerre lev. és rendes tagjává választotta. A *Felsőm. Minerrába*, a *Mezei Gazdák Barátjába* és az *Athenaeumba* gazdasági czikkeket írt, s ezen kívül önálló művei is nagy számban jelentek meg. L. Szinyei J. id. m. I. köt. 385.—387. hasábjait.

A továbbiakra nézve v. ö. a 4649. számú lev. és jegyz.

4647. 53. lap 2. kikezdés: «Ellinger nekem megküldé *Ugróczy felett mondott német Beszédet.*» Kazinczy Kis Jánosnak következő című munkáját érti: *Anrede an die Trauerversammlung bei dem Leichenbegängnisse des . . .* Hrn. Michael von Ugróczy, gewesenem Prediger der evang. Gemeinde A. C. zu Mörbisch ohnweit Oedenburg . . . gehalten den 26. Jänner 1826. Sopron. Érdekes, hogy Kis János *Emlékezéseiben* német nyelvű beszédeit nem említi, noha Ugróczy Mihályról megemlékezik; l. műve 617. lapját.

U. o. 3. kikezdés 2. sor: «Ürményi életét feldolgozom a' Kanonok *Mészáros*, talán *Fejér György*. és Prof. *Schedius* barátunk Oratiojok után.» Mészáros József (1764—1839) székesfejérvári kanonok, a kinek számos egyházi és halotti beszéde megjelent nyomtatásban, Ürményi Józsefről a következő című beszédet mondta: *Halottas beszéd*, melylyel néhai Ürményi Ürményi J. úr halhatatlan érdemeit a váli templomban 1825. eszt. sz. Jakab havának 11. napján hirdette, Székesfejérvár. — Fejér György műve: *Ürményi J. statusministernek gyászszóztatása*, Pest, 1825. — Schedius Lajosé pedig a következő: *Oratio*, qua viro excell. ac illust. Josepho de Ürmény, VI. id. Jun. 1825. vita pie functo justis exequiarum

solennibus a regia literarum universitate Vngarica rite persolutis, parentavit; Pest, 1825.

55. lap 3. kikezdés: «A' Széchényi Ferencz és Festetics Györgynek *mondandó Beszéd.*» E beszéd nyomtatásban nem jelent meg; sem ő maga nem említi, sem Szinnyei J.

4648. A levél eleje: «Imbol a' tudva lévő *Munka.*» T. i. a *Bibliai Történetek* című munka kézírata, a melyről a *XIX. k.* és a jelen kötet számos helyén emlékezik.

4649. 57. lap fölül 8. sor: «A' könyv az én igen nemes-lelkű *Ipam'* könyve volt.» Ez az imádságos könyv maig is megvan sötét bőrkötésben a széphalmi ereklyék között. Kazinczyné 1842. febr. 14. meghalván, imádságos könyve fiára, K. Lajosra maradt, ettől Iphigenia nevű nénjére szállt, a ki fiára, Beske Bálintra hagyta. Ez helyezte a széphalmi ereklyék közé. I. *Akad. Értesítő.* 1909. évf. 569. lap.

U. o. 2. kikezdés 4. sor: «*Febronius.*» Ez álnévvel írta Hontheim János Miklós (1701—1790) koblenzi püspök *De statu ecclesiae et legitima potestate Rom. Pontificis* (1763) című munkáját a római pápa világi hatalma ellen. Azonban később püspöktársai felszólítására visszavonta tételeit *Febronii commentarius in suum retractum Pio VI. submissus* című művében.

59. lap fölül 2. sor: «A' Széchényihez írt Ódában említett *Pyrenaeusok* okozták a' bajt.» Cézás Dessewffy J. gr. *A szép példa* című ódájára, a mely Széchényit magasztalja, hogy mennyi hasznos tapasztalatot szerzett külföldön, a hol mindenütt hazánk órangyala kísérte, s így folytatja:

Kisért kivált a' zöldelve szomor sziget'

Tájára, Neptún' magzatához, kiket

Éleszt, emel, fékez szabadság,

'S gözzel is ütnek elé csudákat.

Oh nem hagyott-el csúcs *Pireneusok'*

Allján, szerencsétlen Spanyolok közötti,

Kik, mint mi, úgy tűnnek kesergve,

'S hívek a szenvedelemben is csak.

4652. 62. lap fölül 1. sor: «Dulházy úr tölem . . . egy értekezést veend a szerbus népköltésről . . . az *Élet és Lit.* számára pedig . . . *folyóírásainkról írok egy értekezést.*» A' *Felsóm. Minerva* 1827. évf. ápr. füz. 1153—1167. lapjain olvasható Toldy F. e. című értekezése: «A' Szerbus Nép-Költésről. (Prof. Wessely' értekezéséből.)» — A másik, a magyar folyóírásokról, bele van szöve az *Élet és Literatura* 1826. évf. I. köt. bírálatába; I. a *Tud. Gyűjtemény* 1826. évf. X. f. s innen átvéve az *Élet és Lit.* 1827. évf. II. köt. 6—22. lapjain.

U. o. 2. kikezdés 5. sor: «Te meg fogod engedni, hogy *recenzióidra észrevételeket* írjak.» Valószínű, hogy Toldy épen az előbbi pontban említett bírálatára céloz; v. ö. a 4761. számú lev. és jegyz.

4654. 64. lap alúl 3. sor: «Ki adta a' *Wieland'* *Előbeszédét* ezekhez (t. i. Cicero leveleihez) a' *Minervában?*» A *Felsóm. Minerva* 1825. évf. okt. füz. 1. darabja ily címet visel: «*Wieland'* *Előbeszéde* Cicero' *Levelcinek* német for-

dításához»; 397—400. l. A fordítás alá *K. S.* betűk vannak írva. Úgy látszik, Kazinczy megsejtette, hogy a fordító senki más, mint épen Kiss Sámuel.

4655. *Vánossy Mihályra* nézve l. a *XIX. k.* 4525. számú levelét s jegyzetét.

4656. A levél 3. sora: «Mikóházán, az *Abauji Követ . . . hitvésénél*, 's félig asszony félig leány . . . *testvérénél*» T. i. Kóji Comáromy István házánál; Comáromy neje Bárczay Borbála; testvére: Comáromy Anna.

4658. 70. lap alól 13. sor: «*Beregszászi . . . nagy karczot tett Minerván.*» Úgy látszik, Dulházy Beregszászi Nagy Pálnak vagy a *Felsőm. Minerva* 1826. évf. márcz. füz. 633—634. lapjain megjelent «A' Régiék és Újjak» című észrevételeire czéloz, vagy még inkább a *Tud. Gyűjt.* 1826. évf. V. f. 94—117. lapjain a *Felsőm. Minerváról* írt híralatára, melyben Beregszászi Nagy P. örömét fejezi ki, hogy «a várva várt vendég» megérkezett s bölcsen oktat bennünket és szépen beszél magyarul. Azonban «az ő ékes Beszédei sem mentek minden nyelvbeli hibáktól, következésképpen nem egészen olyan jók, a' millyeneknek lenni kellene, és a' millyeket egy Minerva szájából hallani óhajtanánk». Megroja a folyóiratot, hogy «az ige helyes hajlását néhol elvétí, elhibázza, határozatlant teszen határozott helyett, vagy megfordítva; a' szenvedős és a' fél szenvedős, meg a' deponeus igének tscekvős hajlást ad; némelly nevet, tsak hogy kurtább legyen, megtsonkít; ellenben némelly igét megtöld egy szükségtelen betűvel, midőn mást megfoszt szükséges betűjétől; az eseti jegyeket (signa casuum) elhagyogatja, még az el nem maradhatókat is; és olykor selypít is, sziszegősen ejtvén ki némelly szókat». Mind ezt aztán példákkal bizonyítja.

A levélben kifejezett panasz szólal meg azon *Jelentésben* is, a melyet a *Hazai és Külf. Tud.* 1826. évf. 22. (szept. 13-diki) száma mellékletében közöl a *Felsőm. Minerva* szerkesztője és kiadója, s a melyhez valószínűleg gr. Dessewffy József is kölcsönzött egy pár gondolatot. Mint irodalmi állapotainkra jellemzőt, itt közlöm:

«Folyó-írásunk' ez idei 2-ik Negyedje rendes idejénél később jelent-meg — nem miattunk, hanem *Igaz Sámuel* Úrnak Bécsben történt meghalálózása 's a' második Negyed előtt álló kép' érkezésének e' szomorú esetből származott elkésése miatt.

«Sajnálva kell itt megvallanunk a' Közönség előtt, hogy Elő-fizetőink' száma ez idén felette kicsiny. Mikor mi a' kérdésben forgó Folyó-írás kiadásához fogtunk, minket nem egyéb mint a' Hazai Nyelv' és Literatúra' szent ügye előmozdításának kívánása buzdított. Nagy esmeretlenséget árultunk volna el Hazánk' jelen állapotjával, ha egy Magyar Folyó-írás kiadásánál hasznot reméllénk vala. Szomorúan tudjuk azt mindnyájan, 's csak rajtunk magunkon áll, hogy e' vállomány' szégyene, annak lételével egygyütt elenyészsen, hogy Honnunkban a' Magyar könyvek — Magyar Folyó-írások' Kiadói szerencséseknak tarthatják magokat, ha annyit vesznek-bé, hogy a' nyomtatás és egyéb költségek' ára vissza-pótoltassék. De ennyit legalább kívánni nem csak lehet, de kell is. Honnunknak több mint egy útra van szüksége, melyen a' Tudományok 's a' Hazai Nyelv terjesztődjék [!]. — Minden Magyar Folyó-írás' ügye Nemzeti ügy tehát — 's mindenkit, a' ki a' Honni Nyelvnek, 's következésképpen a' Nemzeti becsületnek és dísznek barátja,

közéről illet. Ugyan, akkor fognánk é a' szép pályán elmaradni — mikor 50 esztendei tusakodások után egy szép nap' dicső reggele derül? mikor az út már félig verve van, 's mikor Hazánk Kép-viselői az Ország-gyűlésén nemes törekedések és áldozatok által igyekeznek maradándóvá tenni azon dísz, 's győzhetetlenné azon erőt, mely ránk csak Nemzeti Nyelvünk' és Literaturánk' művelése által háromolhat?

«Ezen érzeményekkel hívunk mi meg minden Hazafit Folyó-írásunk' előmozdítására!» Azután felsorolja az előfizetést beszédöket s ismétli, hogy «azon Tudós Hazánk' Íróji, kik ezen Folyó-Írást alkalmas, jó és eredeti munkáikkal elő-fogják mozditani, minden kinyomtatott ívért egy egy pengő arannyal tiszteltnek-meg.»

4659. A levél 4. sora: «A' két nem barátid felől . . . semmit sem tudok.» Kazinczy Kovacsóczy Mihályt és Ponor Thewrewk Józsefet érti.

74. lap fölül 2. sor: «A' mit a' Faludi Versei megett rólam mond, neki nagyon köszönöm.» Bacsányi a «Faludi Ferentz' Versei» (Pest, 1824. Petr. Trattner Mátyás) kiadásában a todalékban számos helyen kikel Kazinczy ellen, ámbár sehol sem nevezi meg világosan, de úgy körülírja, hogy a czélzás félre nem érthető. Csak egy pár példát jegyzek ki, a melyekre Kazinczy hivatkozik. A 203—204. lapokon ezeket olvassuk: «Felette nagy éretlenség, és valóságos balgatagság volna, hazai szép nyelvünket az ú. n. *elisióval* megsűftítani, bémotkolni, 's a' magyar szöket (igéket és neveket) rútúl megtsonkítva, verseinkben némelly régiebb és újabb nemzetek' Versszerzőjít minden szükség és józan ok nélkül vaktában követni, tsupa újításbeli viszketegségből, és egyedül tsak azért majmolni, mivel azon idegen Versszerzők az ollyatén hangenyésztetést az ő nyelvekre, 's annak saját tulajdonságaira nézve szabadnak, jónak, vagy szükségesnek tartották.» stb. — A 212. lapon így ír: «Hasonló elmehéli nagy tehetség, éles értelem, ítélő-erő, alkotó lélek, 's hazafiúi egyenes és tisztá szándék nélkül, a' nyelvművelésnek igen nehéz és felette kényes dolgához fogni; 's a' temérdek sok ízetlen, otromba, és erőszakos újítást még-is illyen ditső Hazafiak' nevével, példájával mentegetni, ajánlani, 's másokat-is nyelvrontásra serkenteni, biztatva biztatni, 's utólyára az egész nemzeti nyelvet, poézist, és litteraturát zavarba hozni: — nem tsak oktalan és vakmerő tselekedet, hanem valóságos balgatagság, és olly nyavalyás viszketegségből származó káros, veszedelmes törekedés, melyre még a' némának-is meg kell szállalnia; 's melyet azért a' jövődőre kinéző, 's a' következéseket elgondoló Magyar Író, főképpen most, a' Világ' köz dolgainak változva változó veszélyes állapottyában, hazafiúi szent harag és bosszúság nélkül tovább el nem tűrhet!»

A 221. lapon ezeket olvassuk: «Szükséges volna legalább, hogy a' Magyar Olympus' vagy Parnasszus' tetejéről valamely kegyes Istenné, megkönyörülvén, a' hegyllyai vad berekbe leszállni méltóztatnék, 's az ott vakoskodva tévelygő lármás Kritikusok' szemciről a' kettős fekete fátyolt (az irigy tehetetlenségnek és a' büszke tudatlanságnak vastag hályogát) valahára levonván, azt a' setét homályt előllök elszéllyesztené, a' mely miatt Hazájok' legditsőbb Poétájának fényes érdemét nem láthattyák.» stb. Megrója Bacsányi Kazinczyt a B. Szabó *Aeneisse* fordítása bírálatáért (229—230. l.), még inkább a Kisfaludy S. elleni támadásáért (a todalék számos helyén) és általában fordításaiért (263. l.).

4665. 80. lap 2. kikezdés: «Van *egy valaki...*» A figyelmes kutató könnyen észreveszi, hogy Kazinczy Kisfaludy Sándorra céloz.

U. o. 3. kikezdés: «Láttad e már a' Kassai Minerva 2dik Füzetét? Egy *Értekezés van benne a' Magyar Nyelvről.*» Ez értekezés -- «K. M. után közli D[ulházy] M[ihály]» jelzéssel — az id. folyóirat 1826. évf. jún. füz. 733—738. lapjain olvasható.

4666. A levél eleje: «*Tamásy Calazántz.*» Tamásy Cal. József, a sátoralja-újhelyi piarista rector és director, Zemplén várm. táblabírája; 1. a *Hazai és Külf. Tud.* 1827. évf. 11. (aug. 8-diki) számát, a mely Tamásyt «ritka érdemű s mindenek által tisztelt és szeretett rector»-nak mondja. Az irodalom terén is működött; három latin verse jelent meg nyomtatásban: 1. *Elegia* honoribus Ill. D. Josephi Szilasy de Eadem, et Pilis, dum munus administratoris incl. comitatus Zempliniensis solenni ritu adiret, a collegio scholarum piarum Sátor-Allya-Ujhelyiensi dicata anno 1825. die 8 Maii, Cassovia; — 2. *Carmen*, quo dies inductionis scholarum piarum in incl. comitatum Zempliniensem, post elapsam seculum recolitur: Deoque grates cum votis persolvuntur Sátor-Allya-Ujhelyini die 27-a Julii anno 1827; u. o.; — 3. *Elegia* honoribus Ill. D. comitis Antonii Majláth de Székhely, dum munus supremi comitis incl. comitatus Zempl. solenni ritu adiret, a collegio scholarum piarum S.-A.-Ujhelyiensi dicata die 5-ta Aug. anno 1830; u. o.

4667. A levél 1. sora: «*Bartosnénk mosolyga...*» Barthos András nyug. főstrázsamester mívelt lelkű hitvese, Bártfay Lászlóné barátnöje. V. ö. a 4887. számú levéllel.

4668. A levél 4. sora: «*Nem veszed nekem balát, hogy egy két helytt valamit megváltoztaték.*» A *Felsőm. Minerva* 1826. évf. II. negyedében, a melyre Kazinczy hívatkozik, Bajza neve alatt semmi sincs közölve, s így nem tudható, miféle változtatást tett Kazinczy. V. ö. a 4681. számú levéllel.

Alább 4 sorral: «*Emlékezzél velem Mohácsra.*» Bajza művei között 1826. aug. 29-dikéről van kellezve az *Andalgás* című ódája, a melyet szerzője Kazinczy buzdítására írt; az *Auróra* VI. költ. 341—343. lapjain ily czímmel: *A' mohácsi nap' harmadik századán. 1826. Aug. 29.*

4670. 85. lap alúl 5. sor: «*Biblia győzedelme.*» Szikszai Benjáminnak e munkája 1824-ben jelent meg, Szegeden.

87. lap 2. kikezdés: «*Ismét beléd kötöttek.*» Guzmics a következő című munkát érti: *A' Magyar Neologia Rostálgottatása* [!] *Vidovics Agoston, Veszprém Megyebeli Pap által.* Pesten, 1826. Petr. Trattner Mátyás' betűjével. 8r. 187, 1. l.

A mű bevezetését Zsoldos János orvos doktor írta fölötte zavarosan s értelmetlenül. Hivatkozik egy *P. o.* betűk alatt kelt értekezésre, a melyet «néhány nyelveket szeretők» a *Tud. Gyűjteménybe* küldöttek; de mivel az ott meg nem jelenhetett, azért ezen második értekezést «önnön költéségén» adja ki. Maga a mű világos és az újítás elleni régi érveket elég ügyesen csoportosítja. Elismeri, hogy Kazinczy az első, a ki a nyelv tökéletesítéséről behatóbban gondolkodik, hogy «ez által a magyar literatura szaporább lépésekkel vitethessék a tökéletességnek fő pontja felé». Nemesak ő maga munkált e téren, hanem másokat is

ügyekezett e czél szolgálatára serkenteni. A mint a nyelvművelés tervét «öregéből» kidolgozta: «lélek szerint magát ama boldog jövőndöbe helyhezette, melyben majd a' nyelv az ő principiumai, planuma és maximáji szerint kisimítva, — mint egy gyönyörű Istenaszszony, ott áll teljes virágjában, csudáltatva, és bámútatva mindenkétől, kik fölöle valamit hallanak». Terve olyan volt, hogy azért őt «duplán kell vala becsülni minden jobb érzésű Magyarinak»; de a terv munkába vétele az egész magyar világ előtt szemet szúrt. Mert Kazinczy gyanús eszközöket választott s elveit sem halározta meg közelebbről, csak nagy általánosságban, s tanítványai zabolátlan szabadsággal alkalmazták egyes esetekre. Újításainak fő oka a jó ízlés, ez mondatta ki vele a szót, hogy ő — mint Palladio — ront, hogy építhessen. E miatt régi barátai mind elfordultak tőle s magára hagyták; ő pedig az ifjak között keresett követőket.

A mű két fő részre oszlik; az első rész az egyes szókat, a másik a szóköztést vizsgálja.

Kikel a gyökér elvonása (*dics, kecs, pír, gyönyör, idv*), még inkább az új gyökér készítése (*rény*) ellen; megrója a gyökerek keresgélését, a mi bizonytalan és veszedelmes. A legnagyobb zavart azzal idézik elő az újítók, hogy a holt gyökereket tovább képezik: *figy-el, szell-en; piheng, pillong*. Helmezczy még ilyeneket is mond: *porszem-t, leend-het* e h. lehetend. Hibáznak a jó hangzás ellen az ily régi alakok föllevenítésével: *tikk, gyilk, fejedelm*. Az újításokat a nemzet soha sem (!) fogadhatja el, csak azokat, a melyeket «helyes ok vagy haszon ajánlottak», p. o. *emlék, termék, híjánj*.

A szóköztésre vonatkozó újításokat ismét 3 fő csoportra osztja a szerző s a beszédrészek s azok helyének szabados cserélgetését, — a «deák omissiókhoz hasonló vagy még azoknál is merészebb magyar omissiókat», — végre az újmódi magyar igeszerveztést rostálja meg.

Csak a hasonló értelmű beszédrészeket szabad egymással fölcserélni, p. o. szeretni az ellenséget szép dolog, vagy: az ellenség szeretete szép dolog. Tehát helytelen, midőn Kazinczy *rekken-t*-et ír *rekkenő* helyett; ilyen ez is: *isten éj* e h. *isteni éj*. A nyelvszokás ellen valók: *fenn údeje volt*, e h. *végső; jelen kor, távol vidék, félreCAPÁS*. Megrója a tulajdonnevek előtt a névelő használatát Helmezczy-nél, p. o. *egy németes használatát Kazinczy-nál*.

A kihagyásokra nézve csak egy észrevétel van: vannak s a mi egy-két példát idéz Kazinczytól, szót sem érdemel. Még leginkább a *hogy* kihagyására felhozott példa a fontos: *Lassandan látszék engemet kistrófolni akarni*. Másfelül azonban elismeri a kritikus, hogy a *hogy* kihagyására Kazinczy szép példákat is ad. A *való* kihagyása akkor is szemet szúrt, mint ma; de okkal-móddal szépen elkerülhető az ezzel való lapos szófűzés.

Az igék kapcsolatát új módon szerkesztik a neologusok, p. o. ösvény látszott felkerülgetni a halom oldalát, e h. oldalán. Fontosabb ennél a *látni hagy-féle germanismus* megrovása, valamint az ilyen is: mondá egy *hangban*, e h. *hangon, életbe jön (-re h.)*, veszélyt (*-től h.*) retteg stb.

Végre az idegen nyelvből szó szerint fordított szólásmódokat vizsgálja s az újítóknak ebbeli nyelvrontását világosan becstelenségnek mondja, s azt a tanácsot adja nekik, hogy fejtsek ki rendszeresen elveiket s maradjanak azokhoz következetesek. Csak ez emelheti valamennyire az újítás «hanyatló ügyét», a mi — úgy

véli — az újtók előtt sem titok már. — Megjelenését a *Hazai és Külf. Tud.* 1826. évf. 7. (júl. 22-diki) száma hirdeti s utalván rövid tartalmára, így végzi: «Azon tekintelben, hogy a' tökéletesedésre vergődő nyelv mindenkor e' feleszegtetések által hozattathatik tisztára, és megállapodásra, méltó ezen munkát minden olvasónak, és írónak megismérni.»

4671. 88. lap 1. kikezdés 4. sor: «Vice-Ispán *Földvári.*» T. i. Földváry Ferencz, a kinek oldala mellett volt Bajza az országgyűlésen; Földváryt Kazinczy id. jegyzetében a «tántoríthatatlanok» közé sorozza.

U. o. 2. kikezdés 2. sor: «A' Mélt. *Personalissal* akadt-össze.» Szögyény Zsigmond helyébe a király *Majláth Györgyöt*, Pozsony vármegye egyik követét, nevezte ki personalissá 1825. decz. 30. E férfinak (1786—1861) nem csekély hatása volt a XIX. század első felében hazánk politikai s társadalmi életére; mint országbíró s a főrendiház elnöke a reform-országgyűléseken a legfontosabb kérdések (űrbér, váltójog, mezőrendőrség, szólásszabadság stb.) békés megoldásában hathatósan közreműködött. L. Szinnyi J. id. m. VIII. köt. 327—330. hasábjait.

4675. 2. kikezdés 3. sor: «*Inczédy László.*» L. a *XV. k.* 3405. számú levelét s jegyzetét, valamint a *Hazai és Külf. Tud.* 1828. évf. 22. (márcz. 15-diki) számát, a mely arról értesít, hogy a király Inczédy Lászlót a főkormányzóval val. belső titkos tanácsosává nevezte ki.

A 97. lapon említett férfiakról már volt említés az előbbi kötetekben; így *Molnos Dávid* a *XIX. k.* 4604. számú lev. és jegyz.

Szabó Sámuel-re l. a *XV. k.* 3577. számú lev. és jegyz.

Tholdaghy Zsigmond gr., kit Kazinczy erdélyi útjában meglátogatott. (*E. L.* 112—113. l.), marossszéki ref. egyházkerületi felügyelő volt, neje Vay Katalin; l. Nagy I. id. m. XI. köt. 149. 151. lapjait.

Haller János gr. az utóbbi öt kötet számos helyén, l. az indexeket.

*Cseresnyés András*ra l. a *X. k.* 2333. és *XV. k.* 3408. számú levelét s jegyzetét.

Czirjék Dénes dévai kerületi biztos, később kincstári tanácsos; l. Nagy I. id. m. III. köt. 203. lapját, valamint a *Hazai és Külf. Tud.* 1827. évf. 48. (decz. 15-diki) s az 1828. évf. 22. (márcz. 15-diki) számát, a mely arról értesít, hogy a király Czirjék Dénest Alsó-Fehér vármegye főispánjává nevezte ki. V. ö. a *Tud. Gyűjt.* 1828. évf. III. f. 126. lapjával.

98. lap fölül 2. sor: «*Tóth Pápay* Rimaszombatból.» Tóthpápay Jánosra nézve idézem a *Hazai és Külf. Tud.* 1826. évf. 19. (szept. 2-diki) számában olvasható tudósítást: «Rima-Szombatból azt a' jelentést teszik, hogy T. *Tóthpápai János* Úr, a' Hazában régen ditséretesen ismért Szem-Orvos, most is egészséges és friss állapotban vagyón, 's a' közelebb múlt Augustus elején tudományos tehettségének azt a' szép példáját adta, hogy Orvosi munkája által egy 70 esztendő vak öregnek látását visszaadta.»

4688. 105. lap alúl 2. sor: «Küldöm a' *Rákócziak* genealogiai historiáját.» L. a *Felsőm. Minerva* 1826. évf. nov. füz. 941—960. lapjain közölt dolgozatát, melynek czime: «Tudósítások a' Rákóczy-ház' Genealogiai ismérének megigazitására, kibővítésére.»

106. lap 2. kikezdés: «Major Úrnak egyetlen gyermeke van.» T. i. Major József sátorlajjaujhelyi ref. lelkésznek; I. a VII. k. 1737. számú lev. és jegyz.

4684. 107. lap alúl 9. sor: «Olvastad e a' mit *megtörtént halála felől Sartóri még életében* monda el egy Bécsi Ujságlevélben?» Sartori Ferencz a *Wiener Literatur-Zeitung* (1813—1814) s a *Vaterländische Blätter* (1814—20) című lapokat szerkesztette s talán ez utóbbiban szolt «*megtörtént halála felől*». V. ö. a XVII. k. 3920. számú lev. és jegyz.

108. lap 4. kikezdés 4. sor: «Láttad e az *Élet és Literatura* Kötetét?» Szemere Pál az *Élet és Lit.* 1826. évf. I. köt. 265—275 lapjain közli Kőlcseynek Szemeréhez 1823. febr. és ápr. írt leveleit, továbbá Kazinczynak Szemeréhez 1823. márcz. és máj. írt 3 db. levelét (a XVIII. k. 4179. 4194. és 4216. sz. lev.), a melyek Vályi Nagy F. Iliász-fordítására vonatkoznak. L. a Kőlcsey F. Minden Munkái (Budapest, 1886), III. köt. 243—253. l.

4685. E levél Cserey Miklósrá vonatkozik; ő az, a kit Wesselényi szeretne megnyugtatni. V. ö. a 4662. 4671. 4673. 4682. és a 4686. számú levelekkel.

4687. 115. lap 2. kikezdés: «*Aurora... jelesebb darabjai.*» A levélben említett művek itt következnek: Kisfaludy Károly: *A' Vigjáték*. Vigjáték egy felv. *Auróra* VI. köt. 37—68. l.; — *A' betegék*. Vigjáték egy felv. u. o. 141—174. l.; — *Elte*. Romános költemény' első énekéből, u. o. 115—128. l.; — *Tollagi Jónás mint házas*. (Tulajdon leveleiből), Szalai Benjámin álnévvel, u. o. 215—250. l.

Kőlcsey F-től: *A' csákányi vérmenyekző* (képpel), u. o. 69—78. l.; *Phantasia*, u. o. 174. l.; — *Epedés*, u. o. 251—252. l.

Vörösmarty Mihály: *Tündérvölgy* (ő magyar rege), képpel, u. o. 175—214. l.; — *Homonna' völgye*, u. o. 283—327. l.; a «néhány dal» közül, a melyekről Zádor emlékezik, e kötetben kettő jelent meg; egy, a *Nefejejts* című, *Mike* aláírással, a 82. lapon, és a *Kérelem* saját neve alatt, 112—114. l.

Horváth Endre: *A' sziszeki Győződelem*, u. o. 1—35. l.

Kiss Károly: *Solymos Dezső*, u. o. 93—111. l.

Bajza József: *A' jellegekhez*, u. o. 86—87. l., a melyet Vinkler Károly megzenésített; a hangjegyek a kötet végén láthatók. — *A' boldog pillanat*, u. o. 332. l.; — *A' mohácsi nap' harmadik századán*, u. o. 341—343. l. —

Sczency József: *A' boldog férj*, u. o. 36. l.; — *Élés a' jelenvalóval*, u. o. 79—82. l.; — *Jó barát' intése barátjához*, u. o. 88—90. l.; — *Világi dolgok' forgandósága*, u. o. 253—261. l.; — *Schiller az ő barátihoz*, u. o. 264—266. l.; *A' világ' panasa*, u. o. 282. l.; — *A' pénz*, u. o. 327—329. l.; — *A' temetőben andalgó*, u. o. 331. l.; *A' naphoz*, u. o. 337—340. l.

Vitkovics Mihály: *Bácskai népdal*, u. o. 262—263. l.

Tessedik Ferencz: *Hazámhoz a' távolból*. (T. F. Párisban), u. o. 83. l.; — *Egy vár-omladékra*, u. o. 114. l.; — *Tokaj*, u. o. 92. l.

Sédel Ferencz: *A' kegyeshez*, u. o. 91—92. l.; *Katona-dal*, u. o. 261. l.

Guzmics Izidor: *A' barátság ereje*, u. o. 84—85. l.

Ezenek kívül id. gr. Teleki Ferencztől, Kovács Tamástól olvasható egy-egy darab.

116. lap 1. kikezdés: «Az *Élet és Literatura* első kötete... megjelent.» A Zádortól említett darabok a következők: Szemere Páltól a Körner Zrínyijének

fordítása a 60—166. l.; — Kőlcsey elmékedése a 15—59. l.; szintén Kőlcsey kritikája Körner *Zrinyijéről* a 167.—247. l.; az *Előbeszéd* Dörgényfalvi Dörgény Andor álnévvel a 303—304. lapokon. — Az *Élet és Lit.* II. kötetének tartalmára nézve l. a 4754. és 4761. számú jegyzeteket.

U. o. folytatás: «A második kötet... számára *Kisfaludy Károl igérte-oda egy nagyobb új Vigjátékát.*» Az *Élet és Lit.* II. köt. 9. részében, a 141—202. lapokon csakugyan megjelent Kisfaludy K. A' *Leányörzö* című 3 felv. vigjátéka.

U. o. 2. kikezdés: «*Kisfaludy Sándor Játékszíniének 2d. Kötele is közre jött.*» Kisfaludy S. *Eredeti magyar játékszín* című kiadványa II. kötetét Zala vármegyének ajánlja; e kötet a *Kun László*, historiai dráma 5 felv., s *A lelkes magyar leány*, 4 felv., című drámáit tartalmazza; l. Bayer J. id. műve, I. k. 377—378. és 395—397. lapjait.

U. o. 3. kikezdés 4. sor: «Legelől is *Salamon* megyen... sajtó alá.» Vörösmarty erre vonatkozólag a *Haz. és Külf. Tud.* 1827. évf. 4. (jan. 13-diki) számában a következő értesítést közli: «*Salamon Király* Szomorú Játékról. Azoknak megnyugtatósokra, kik előfizettek, jelentetik, hogy az említett munka már sajtó alatt vagyon, 's mint egy öt hét múlva azt el is fogja hagyni, 's azontúl mindeneknek Trattner Úr Typographiájából ki fog szolgáltatni. V.» L. a 121. lapot.

U. o. a 4. kikezdésben említett ismert írók közt felhossa Zádor *Marczinkey* festő nevét is. *Marczinkey Elek*re nézve l. a VII. k. 1733. számú levelét s jegyzetét.

4690. 121. lap 1. kikezdés: «A' Minister *Zichy* 28dik Sept. történt halála...» A *Hazai és Külf. Tud.* 1826. évf. 28. (okt. 4-diki) száma közli *Zichy Károly* gr. nekrológiát, mely itt következik: «Bétsben Sept. 28-dikán reggel 4 óra tájban Nagy Mélt. néhai Vasonkeői Gróf *Zichy Károly* Ur, Status és Confidentialis Minister, az Arany gypjas Rendnek Vitéze, és Sz. István jeles Rendének Nagy Keresztese, Ns. Győr Vármegyének Fő Ispánja, életének 74-dik, és a' Státusnak szolgálatjában töltött 55-dik esztendejében meghalt. Ezen nevezetes férjfiú már ifjú korában láng-eszének különös jeleit adta, és még a' Theresianumban létekor *Rapinusnak* Görög Vezérek characteréről lévő értekezését Németre fordította, utóbb pedig tudományos pályáját elvégezvén, amaz elmés, és a' Hazát közelebről érdeklő munkát: «Magyar Országnak által-változásai», melly kellemetes Deák versekben vagyon írva, Német folyó beszédben kiadta. Ezek által már korán megbizonyítá elmés tehetségének, és munkálkodásának nagy voltát; azért még Fels. Jó'sef Tsászár által különös kedvezésekkel tetéztetett, és az Udv. Magy. Kancelláriánál jeles Hivatallal tiszteltetett; utóbb pedig Budán nagy emlékezetű Gr. *Niczky Kristóf* Ő Exc. halála után a' Magy. Kir. Helytartó Tanátsnak Elölülőjévé, és Ország Birájává nevezetett. Ezen Hivatalban 1790-dik eszt. Ország gyűlésében bámúlásra méltóképpon fejltette ki nagy lelki tehetségeit; utóbb pedig 1795-dikben Hivatalától felmentetvén, Budáról Bétsbe vette lakását, 's ott a' Monarchiának fő pontján magának oly tekintet tudott szerezni, hogy majd a' Financziának Praesesévé, 's azután Státus és Conf. Ministerré nevezetnék, 's Ő Ts. Kir. Felségének a' legkészségesebb környülállásokban is bölts és fontos tanács-adásaival nagy szolgálatoakat tenne; 's így nem tsak Magyar Országra, hanem az egész Státusra nézve magának jeles érdemeket szerezne, mellyek által az ő emlékezete mindenkor fenn marad.»

U. o. folytatás: «*Colovrád . . . Cotek . . . Zichy Ferraris . . .*» A *Hazai és Külf. Tud.* 1826. évf. 30. (okt. 11-diki) száma szerint a király 1826. szept. 29. gr. *Kolovratot* status- és conferentialis ministerré nevezte ki. Ugyane lap 32. száma közli, hogy a király gr. *Chotek Károly* udv. kancellárt «csehországi fő burggraffá» nevezte ki, s ő hivatali esküjét okt. 12. tette le. *Zichy Ferraris Ferencz* grófot 1826. szept. 30. nevezte ki a király Győr vármegye főispánjává s val. b. titk. tanácsossá.

U. o. folytatás: «*Az Ország Bírója* nyugodalomra szándékozván, *Cziráky . . .* fogja követni hivatalába.» Az országbíró ekkor *Brunswick József* gr. (1786—1827) volt; l. az *I. k.* 225. számú levelét s jegyzetét. — Barkassy jól sejtette, mert helyét csakugyan *Cziráky Antal* gr. foglalta el, a ki előbb tárnokmester volt. L. a *Hazai és Külf. Tud.* 1827. évf. 17. (aug. 29-diki) számát. De abban téved a levélíró, midőn azt mondja, hogy «*Lánczy Fő Isp. Cubic. Magister* lesz». *Lánczy József*, Békés várm. főispánja, ily méltóságot nem viselt; l. a *XVIII. k.* 4067. számú lev. és jegyz.

U. o. 2. kikezdés 2. sor: «*Dercsényi Jancsi* Cameralis Fiskálissá lett.» V. ö. a *XIX. k.* 4551. számú lev. és jegyz.

U. o. folyt. «*Szegény Szögyényi Feri* faltól maradt.» *Szögyény Ferencz* a hasonló nevű zemplénnvármegyei másodalispán (1764—1852) fia, a ki — úgy látszik — nem viselt előkelő hivatalokat, 1856-ban halt meg; l. Nagy I. id. m. X. k. 847—848. lapjait.

4691. 122. lap alúl 1. sor: «*A nagy embert emberül festéd.*» T. i. Ürményi Józsefet a *Felsőm. Minervában*; l. a 4638. számú jegyzetet.

123. lap fölül 4. sor: «*Sajnálni lehet, hogy D. elég vigyázatlan.*» T. i. *Dessewffy József* gr. a *Széchenyit* magasztaló *Szép példában*; l. a 4658. számú levelet s a 4649. számú lev. és jegyz.

U. o. alúl 8. sor: «*Tzschirner, Krug . . . Mennais, Prechtl . . .*» *Tzschirner Henrik Gottlieb* (1778—1828) wittenbergi theologus-tanár és egyházi szónok, a kinek számos műve között a következőket érti Guzmics: 1) *Briefe eines Deutschen an die Herren Chatabriand, de la Mennais und Montlosier, über Gegenstände der Religion und Politik*; — 2) *Protestantismus und Katholicismus, aus dem Standpunkte der Politik betrachtet*, Leipzig, 1822; Nebst Sendschreiben des Verfassers an Abt M. Prechtl, u. o. 1824.; — 3) *Die Rückkehr kathol. Christen im Grossherzogthum Baden zum evangel. Christenthume*, u. o. 1824.

Krug Vilmos Traugott (1770—1842) az ismert nagyon szapora böleseletíró, a kinek számos munkái közül Guzmics előtt a következők voltak: 1) *Apologie der protestant. Kirche gegen die Verunglimpfungen d. Hrn. v. Haller in dessen Sendschreiben an seine Familie*, Leipzig, 1821; — 2) *Apologie eines königl. Schreibens gegen ungebührliche Kritiken, und eines grossen Philosophen gegen den Vorwurf des geh. Katholicismus*, u. o. 1826.

Lamennais Hugó Róbert (1782—1854) egyházi író, a ki 1816. kiadott művével (*Essai sur l'indifférence en matière de religion*) tünt fel, majd később az egyháznak a szabadelvű eszmékkel való kibékítésén fáradozott, a mi azonban oly kevéssé sikerült neki, hogy a francia püspöki karral, sőt magával a pápával is nyílt ellenkezésben állt. *Paroles d'un croyant*, Paris, 1834 című munkáját Rácz Károly magyarra fordította (1871). *De la religion considérée dans ses*

rapports avec l'ordre civil et politique (Paris, 1825—1826, 2 köt.) című munkája nagy visszatetszést keltett kath. egyházi körökben.

Precht Miksa (1757—1832) a felsőpfalzi Michaelfeld benczés apátja, ki a katolikusok és protestánsok egymásközi viszonyára több fontos munkát írt, a melyek közül Guzmics a következőkre czélozhat: 1) *Antwort auf das Sendschreiben Dr. Martin Luthers an den neuesten Herausgeber seiner Zeitschrift: das Papsthum zu Rom vom Teufel gestiftet*, Sulzb. 1817; — s folytatása u. o. 1818; — 2) *Beleuchtung der Tzschirnerischen Schrift: Protestantismus und Catholicismus*, u. o. 1823; — 3) *Friedensworte an die kathol. und protestant. Kirche für ihre Wiedervereinigung*, u. o. 1810. névtelenül, 2. kiadás 1820; — 4) *Rechtfertigender Rückblick auf die Beleuchtung der Tzschirnerischen Schrift: «Katholicismus u. Protestantismus» als Antwort auf das Tzschirnerische Sendschreiben*, u. o. 1824.

4693. 128. lap alúl 12. sor: «Csupán *Francia Életirója* nem akadhatott még kezembe.» Martinuzzi (Fráter) György életrajza francziául Párisban, 1715-ben jelent meg; A. Bechet: *Histoire du ministère de card. Martinusius*; a szerző II. Rákóczi Ferencz fitkára volt, érthető tehát, ha Martinuzzi életét Habsburgellenes felfogással írta meg.

U. o. alúl 3. sor: «Láttad e ennek (t. i. a *Provinzialblätter*-nek) 1824iki 5ik darabjában mely *piquant Recensiót adott ki valami Szász Ember a 818iki Tud. Gyűjteménybe* kiadott Erdélyi Leveleid ellen?» V. ö. a *XVII. k.* Bevezetése XXIV. lapjával. Kazinczy után indulva, a *Tudom. Gyűjtemény* 1821. évf. VI. 102—128. és VII. 120—126. lapjain megjelent czáfolatot Seivert Jánosnak tulajdonítottam s úgy vélekedtem, hogy a guberniumhoz benyujtott czáfolatot a *Siebenbürgische Provinzialblätter* azért nem közölte, mivel a gubernium oda útasította a czáfolatot, a hol Kazinczynak a szászokról megjelent erdélyi levelei napvilágot láttak, t. i. a *Tud. Gyűjteménybe*. Strauch Béla *Nagyszeben a magyar irodalomban* című értekezésében (A nagyszebeni m. kir. állami főgimn. Értesítője az 1908—9. isk. évről) kimutatja, hogy a czáfolatot nem Seivert, hanem Schuster Márton benei lelkész írta eredeti német nyelven és Sófalvi ker. mérnök fordította magyarra. Az eredeti pedig azért jelent meg csak 1824-ben, mert a *Siebenb. Provinzialblätter* 1813-tól kezdve egészen 1824-ig szünetelt. Schuster a czáfolatot már 1820-ban beküldte a szerkesztőségnek, mint az itt következő előszó keltetése mutatja:

«Vorbericht.

«Der nachstehende, durch einige in die bei Herrn Trautner in Pest erscheinende ungrische Zeitschrift *Tud. Gyűjt.*, eingerückten Ausfälle Herrn Kazinczy's auf die Sächsische Nation in Siebenbürgen, veranlasste Aufsatz war bestimmt, in die nämliche Zeitschrift eingerückt zu werden, um jene Klasse von Lesern, denen Hr. K's Aufsatz zu Gesichte gekommen war, in den Stand zu setzen, seine Berichte gehörig würdigen zu können. Durch die Güte eines Freundes (t. i. Sófalvi) vom Verfasser war daher dieser Aufsatz ins Ungrische übersetzt, und bereits nach Pest zum Drucke hinauf geschickt worden, als der Verfasser erfuhr, dass in diese Zeitschrift nur solche Aufsätze in Zukunft eingerückt werden würden, deren Verfasser genannt seyen (a *Tud. Gyűjt.* szerkesztősége a czáfolat hosszúságát adja okúl, hogy hamarább nem közölte), und durch welche sich niemand für beleidigt halten könnte. Es waren also zwei Bedingungen zur Aufnahme

einer Schrift festgesetzt, von denen die eine, da er sich nicht genannt hatte, bei seiner Schrift nicht Statt fand, und wo es bei der Frage, ob die andere Statt finde, ganz auf die subjektive Ansicht dessen ankommt, dem die Entscheidung überlassen worden ist. Ungeachtet sich der Verfasser bewusst ist, über seine Ausdrücke gewacht, und durch seinen ganzen Aufsatz gezeigt zu haben, dass er nie vergass, sich daran zu erinnern, wie das, was er zu sagen hatte, auf eine am wenigsten beleidigende Art von ihm gesagt werden müsse; so könnte es doch geschehen, dass in seiner Schrift etwas für beleidigend gehalten würde, worüber er anderer Meinung ist. In diesem Falle bleibt ihm nur der Wunsch, es möge der Redaction gefallen haben, jenes Gesetz gleich bei dem ersten Erscheinen der von ihm redigirten Zeitschrift aufzustellen, damit Herrn K's Schrift, die nicht für den Einzelnen, sondern für eine Ganze Nation beleidigend war, vom Drucke entfernt worden wäre.

«In Ansehung der Anonymität hingegen muss der Verfasser erklären, dass nicht Lichtscheue es sey, was ihn zur Verschweigung seines Namens bestimmt. Auch ihm ist die Wahrheit heilig, und er wäre bereit, ohne Weiters seinen Namen zu nennen, wenn dieses zur Beförderung der Wahrheit dienen könnte. Aber es gibt eine Klasse von Lesern, der es bei Erblickung einer Schrift dieser Art mehr um den Namen des Verfassers, als um seine Behauptungen zu thun ist, und bei denen schon der Name eines Verfassers entscheidet, ob seine Schrift Werth habe, und gelesen zu werden verdiene, oder nicht. Auch diese Klasse im Gesicht behaltend verschwieg der Verfasser aus Liebe zur Wahrheit seinen Namen, und glaubt auch in dem Augenblicke, in dem er dieses schreibt, keinen Grund zu haben, der stark genug wäre, um ihn zu bestimmen, sich zu nennen. Nicht der Name, sondern die Sache soll sprechen; nur dadurch hofft der Verfasser auch bei denen Eingang zu finden, die im entgegengesetzten Falle seine Schrift ungelesen bei Seite legen würden.

«Ungewiss also, ob die ungrische Übersetzung des gegenwärtigen Aufsatzes, die für den Druck bestimmt war, zum Druck zugelassen werden werde, glaubt der Verfasser, als Sachse, für die Rettung der Ehre seiner Nation doch wenigstens etwas gethan zu haben, wenn er seinen Aufsatz in der Urschrift zur Kenntniss des lesenden Publikums bringt. Vielleicht gelingt es ihm auf diesem Wege, einige von den Lesern der *Tud. Gyűjt.*, wenn auch nur innerhalb Siebenbürgens Grenzen, zu überzeugen, wie schnöde seine Nation von Herrn K. misshandelt worden sey, und wie sehr derselbe den Grundsatz, *Nil nisi verum*, der der erste jeden Schriftstellers seyn sollte, bei Abfassung seiner Schrift aus dem Gesichte verloren habe.

«Geschrieben im März 1820.

Der Verfasser.»

Strauch Béla közli egyúttal Seivert János két levelét (1818. febr. 23. és 1818. ápr. 3.), a melyek a pótkötetben fognak megjelenni.

129. lap 1. kikezdés: «Pethe Ferencz itt *újságot indít* 1827-be.» Ekkor még csak tervezte, mert az újság 1827. decz. 29. indúlt meg *Hazai Híradó* czímmel, nevét 1828-ban *Erdélyi Híradóra* változtatva.

4695. 182. lap 2. kikezdés 2. sor: «Boldogúlt Testvérem halála után én *a' Hébt kiadni* azonnal felhevűlvén . . .» Érdekes, hogy Igaz Sámuel örökségét

hárman is pártúl akarták fogni: Kazinczy, Igaz Dániel és Rummy, s mind a három lemondott e szándékról. Igaz Dániel akkor tervezgette a folytatást, mikor Kazinczytól azt hallotta, hogy ő nem zsebkönyvet, hanem anthológiát akar szerkeszteni. Ebbeli szándékát a nyilvánosság elé is vitte a Kulcsár lapjában, a következő értesítést közölve az 1826. évf. 51. (decz. 23-diki) számában: «Néhai testvéremnek e folyó Eszt. Jún. Hónapban történt halálával a' *Hebe* megszűnván, koszorús Irónk T. T. *Kazinczi Ferencz*, a' mint némelly Ujságlevelekben hírvül tétette, fogta az Árvát pártfogása alá. Azonban mostanában e' részben olly kinyilatkoztatását vettem, melly szerint a' tisztelt író nem *Zsebkönyvet*, hanem *Anthológiát* kíván kiadni. Hogy testvérem' bűnylával igyekezete is el ne múljon, *Hébet* folytatni elhatározván, szreentsém van a' T. T. írót alázatosan kérni: méltóztassék ennek-utánna dolgozásait *Hébe* számára hozzám Pestre útasítani, 's e' képen boldogult testvéremmel közlött kegyességekre 's bizodalmokra érdemesíteni.

«Tellyes erővel azon lések, hogy mind a' T. T. írót, mind az Olvasó közönség meglegedését megnyerhessem. Pesten, Dec. 1-ső napján 1826. *Igaz Dániel* Táblai hites Ügyvédő.»

4696. 133. lap alúl 4. sor: «Nun habe ich ein grosses Werk unter der Feder: *Die Geschichte unseres Volkes* in drei Bänden.» Majláth J. gr. e műve nem 3, hanem 5 kötetben jelent meg *Geschichte der Magyaren* czímmel, Wien, 1828—1831.; igaz, hogy a két utolsó kötetet csak később, 1848. és 1852—3-ban fűglesztette az előbb megjelent 3 kötethez.

4699. 137. lap alúl 6. sor: «Sallustot meg Horáczt kiadnád! Az *Iris*nek egy dolgozó társa *figyelmetessé tette ezekre a publicumot.*» Az *Iris* 1826. évf. 121. (okt. 10-diki) számában ismertetvén a *Hebe* köteleit, Kazinczyról a következőket írja: «Der Dichter-Veteran Kazinczy zeigt eine poetische Blumenlese an, die jährlich erscheinend die Stelle der Hebe ersetzen soll, und sehr wahrscheinlich auch ersetzen wird, wenn auch Kupfer und Goldschnitt wegfallen», s így folytatja: «Man erwartet von Kazinczy die Herausgabe einer ungarischen Uebersetzung des ganzen Sallust, der er manches Jahr gewidmet haben soll. Männer, die das Manuscript gesehn, wollen behaupten, es sey darin das Maximum der Uebersetzungskunst geleistet. Derselbe Schriftsteller hat nun auch seine jambische Uebertragung der horazischen Episteln vollendet, die, nach mehreren gedruckten Probestücken zu urtheilen, der Wieland'schen deutschen keineswegs nachsteht.»

138. lap fölül 10. sor: «Kisfaludy elegiája, Bajza éneke... ezen *egyedül való díszei az idei Hébének.*» Toldy F. tolla megbotlott; az általa említett művek nem a *Hebe*, hanem az *Aurora* hasábjain jelentek meg; v. ö. a 4687. számú jegyzettel.

U. o. kikezdés: «A *Minerva III. negyedét Rösler már hirdette.*» Rösler a *Vereinigte Ofner-Pesther Zeitungot* szerkesztette; azonban, hogy mely számában hirdette a *Felsőm. Minerva* megjelenését, nem tudom; a M. N. Múzeum példányából némi csekély mellékletek hiányzanak, s lehet, hogy épen azokon jelent meg a Toldy említette hirdetés.

A *Felsőm. Minerva* 1826. évf. szept. füzete 865—881. hasábjain közli Kazinczy Kölcsey Homér-fordítása I. énekét, a melyre a választ Kölcsey és Szemere a *Tudom. Gyűjt.* 1826. évf. X. f. 115. s köv. lapjain közlik. V. ö. a 4684. számú lev. és jegyz.

4700. 140. lap alúl 8. sor: «A *Polyclét' Utazásával* megismértettél...» A *Felsőm. Minerva* 1826. évf. júl. f. 774—783. lapjain kezdi közleni Kis Jánosnak «Polyclétus' utazása, vagy Római Levelek» című munkáját, s folytatja az aug. f. 809—815., nov. f. 933—940., decz. f. 970—977., 1827. évf. márcz. f. 1116—1123., ápr. f. 1172—1181., aug. f. 1329—1335., szept. f. 1349—1356., 1828. évf. aug. f. 1805—1812. okt. f. 1908—1916. nov. f. 1953—1961. lapjain.

U. o. alább 4 sorral: «*Luthernek leveleit* gyönyörködve olvasám.» Edvi Illés Pál a *Felsőm. Minerva* 1826. évf. szept. f. 853—864. lapjain közli Luther Mártonnak barátjaihoz írt német levelei fordításának mutatványát.

4701. 145. lap utolsó kikezdés: «Érkezik leveled, az *Inczédi Lászlóé,* a' *Farkas Sándoré,* a' *Szebeni Seiverté.*» Ezek közül csak Bölöni Farkas Sándor levele ismeretes, l. a 4693. szám alatt.

4702. 146. lap 2. kikezdés: «*Aurora* már ez előtt egy holnappal kiszabadult sajtó alól.» A *Hazai és Külf. Tud.* 1826. évf. 51. (decz. 23-diki) száma hirdeti az *Aurora* 1827. évf. megjelenését.

Alább a köv. sor: «*Bacsányi versei* most nyomtattatnak.» Bacsányi János *Versői* csakugyan megjelentek 1827. Pesten, a szerző arcképevel. A kötetten jelezve van, hogy első kötet; de a második sohasem jelent meg.

U. o. alább 5 sorral: «*Bírom Bacsányihoz egy dithyrambusi Odáját*» (t. i. Kisfaludy S-nak). Ez óda meg is jelent Kisfaludy S. összes művei között (Angyal Dávid kiadása, 1893) II. köt. 48—51. l.

4710. 156. lap az első kikezdésben említett *biographia* nyilván Illésházy István nádorra, vagy Pálffy Miklós gr-ra vonatkozik; az elsőnek arcképe és életrajza a *Felsőm. Minerva* 1826. évf. IV. negyede elején, 887—892. lapjain, a másodiké u. o. az 1827. évf. I. negyedében az 1011—1016. lapjain jelent meg.

U. o. 2. kikezdés 3. sor: «*Vette e a' Goró Munkája Recensióját?*» Bizonyosan megkapta, mert a *Felsőm. Minerva* 1826. évf. decz. f. 977—983. lapjain meg is jelent Goró Lajos «*Wanderungen durch Pompeji*» című munkájának bírálata.

U. o. a 4. kikezdés-ben 3 orvost említ Kazinczy: *Stiller, Horn* és *Maurer-t*. Az első valószerűen Stiller Bertalan kórházi főorvos és udv. tanácsos atyja, ki az irodalomban ismeretlen. — A második *Horn Ferencz* sátoraljaújhelyi gyógyszerész (Kazinczynak hű barátja) fia, szintén *Ferencz*, a ki később abaújhalmgyői főorvos volt. Önálló műve: *Dissertatio inaug. medica de Catameniorum anomaliis*, Bécs, 1826. Egy cikke a M. orvosok és természetvizsgálók Munkálataiban, 1846. jelent meg: «Egy víziszony kórtörténete, némely észrevételekkel» czímen. I. Szinyeyi J. id. m. IV. köt. 1098. hasábját. — A harmadik *Maurer János* ónodi származású, a ki Borsod vármegyében később mint járási orvos működött; doctori dissertatiója Pesten, 1819-ben jelent meg. L. Szinyeyi J. id. m. VIII. köt. 898. hasábját.

4711. 158. lap 2. kikezdés: «Mint vevéd *Révai Igazát?*» Czélzás Guzmicsnak a *Tud. Gyűjt.* 1826. évf. VIII. f. 12—70. lapjain megjelent értekezésére, a melynek czíme: «*Révai Miklós igazsága a' magyar igehajtogatás harmadik formájára nézve* Verseghy Ferencz okoskodásai ellen, mint ezeket Budai Biographusa.

1825-dikben közölte. » Guzmics ez értekezésben, a mely 5 részből áll, védelmezi az ik-es ragozást, kifejtván azon véleményét, hogy a vizsgáldó nyelvtudós mindenha Révainak ad igazat s az ő tanításait tartja önmagára irányadókul.

4712. 162. lap 4. kikezdés : »Ismeredé a Fejéregyházi *Haller Jánost*? *Két* igen jeles *fia volt.*» Kazinczy jól ismerte gr. Haller Jánost, írt is róla az *Erd. Levelekben* (212—3. l.) s egyéb leveleiben is; 1839-ben halt meg. Nagy I. szerint két fia volt: *Ferencz*, a ki valószínűleg ifjan elhalt, s Csercy M. adata ő reá vonatkozhatik; — a másik: *József*, a kinek felesége Kiss Anna volt. L. az id. m. V. köt. 28. lapját.

4716. A levél kezdete: »Szemere felküldé hozzám Kölcseyvel folytatott Levelezésedet.» Ez a levelezés meg is jelent az *Élet és Lit.* 1827. évf. II. köt. 87—134. lapjain «Döbr. G. és Kölcsey F. Leveleikből» czímmel.

4717. A levél 12. sorában így ír Kazinczy: »Szeress az ide tett *nyomatványért*, melly engem hív főúnak bizonyít.» Kazinczy azon művét érti, a melyet anyjának halotti jelentéséül nyomatott ki ily czímmel: «Özvegy Kazinczy Józsefné, született Bossányi Zsuzsánna emlékezete. Írta első-születőtte K. F. Rokonainak s barátjainak gyászlevél helyébe; maradékainak a' dolgok tudása végett.» Sárospatak, 1813. 8r. 14 lap. I. a *M. P.* 192—199. l.

4719. 170. lap alúl 2. sor: »*Szucsics* a' Kövel.» Dessewffy József *Szucsics József* Bács vármegye követét s alispánját érti, a kit Kazinczy id. följegyzéseiben a «hallgatók» közé soroz. Utóbb Szucsics a Kir. Tábla bírāja és altárnok volt, 1835. jún. 5. halt meg Győrött. L. Nagy I. id. m. X. köt. 882. l. — Fia, Károly, a ki 1805. okt. 20. Szabadkán született, később szintén követe volt vármegyéjének, majd kir. tábla-bíró, aranykulcos és septemvir. L. u. o. (Valószínű, hogy a sokat emlegetett támadás ő ellene történt, habár a név nem is egyez meg az itt említettel.)

4721. 173. lap 3. kikezdés 2. sor: »*Kalligenia* áll az első lapon.» A *Felsőm. Minerva* 1826. évf. IV. negyede (okt. f.) elején, Illésházy István életrajza után következik «*Kalligenia*, a' szépség anyja» (Herder után Guzmics) című értekezés a 893—897. lapokon.

174. lap fölül 2. sor: »A *Hebe* s *Aurora Recensióját* nekem nagyon balúl vevé valaki.» T. i. Toldy Ferencz, a ki e bírálatra felelni is akart. V. ö. a 4630. 4639. és 4652. számú levelekkel s a rájuk vonatkozó jegyzetekkel.

U. o. fölül 9. sor: »Nem e a Horvát István *Programmája.*» Ilyen czímmel Horvát Istvánnak nincs egyetlen műve sem; Kazinczy vagy a *Magyarország gyökeres nemzetségeiről*, vagy a *Rajzolatok* című munkáját érti. Azonban, mivel Kazinczy a *Cserhalommal* együtt említi: azt hihetjük, hogy Horvát Istvánnak az *Aurorában* megjelent művére czéloz; de Horvát I. az *Aurorának* csak I. kötetébe írt egy történelmi dolgozatot, ily czímmel: «Árpád Pannonia hegyén» (321—341. l.), a melyről Kazinczy 1822. és 1823-diki leveleiben nagy dicsérettel emlékezik. Itt erre aligha czéloz, mert ezt *Programmanak* bajosan nevezhette.

175. lap 1. kikezdés 3. sor: »Valami *Friedrich* embernek a munkája . . .» Czélzás *Friedrich Ferdinándra*, a ki a magyarországi evang. egyházzól írt leve-

lével a magyar katolikusok kritikáját provocálta. V. ö. a 4768. számú lev. és jegyz.

Alább 4 sorral: «*Villers megkoronázott! jutalomírása . . .*» V. ö. a VII. k. 1721. számú lev. és jegyz.

Alább 6 sorral: «*De Unione von einem Mönchen.*» A M. N. Muzeum könyvtárában van egy ily című munka: *De unione christianorum in religione*; H. n. 1791. Sr. 24 lap; lehet, hogy a czézés erre illik.

4722. 176. lap 2. kikezdés 3. sor: «*Méli. Laczi és Ragályi Károly* hozzám jövének.» A két első Kazinczy József és Ragályi Mária gyermeke; Ragályi Károly a Kazinczy Józsefné unokatestvére, cons. titkár; I. Nagy I. id. m. IX. köt. 580—581. l.

U. o. alúl 5. sor: «*B. Wécsey Pál a' Szerdahelyi, elveszi a' Nedeczky Imre leányát.*» Nagy I. szerint Kazinczy téves hírt közöl, mert W. P. felesége Novák Sarolta volt, a kit 1861. hagyott özvegyen. L. id. m. XII. köt. 112. l.

U. o. alúl 3. sor: «*A' tündöklő erkölcsű menyecske.*» Kazinczy Miklós második felesége Gordán Zsuzsanna, a kit Kazinczy Ferencz nem tartott öcséséhez méltónak; innen a gúnyos jelző.

177. lap 3. kikezdés: «*Szegény Cserecsi.*» Kazinczy Klára özvegy Kraynik Józsefné leánya, ki — mint a *M. P.* 388. lapján látható — 1791. okt. 9. született.

U. o. utolsó sor: *Péterffy*. Péterfi László 1788. jún. 3. született Sóváradon (Maros-Torda várm.), atyja házában tanult s 1800-ban Marosvásárhelyre ment iskoláit folytatni, a hol egyszersmind a Teleki-könyvtárban is alkalmazást talált. 1810-ben Degenfeld Miksa gr. fiai mellé került nevelőnek, a kikkel együtt Németországban járt s a mathesis és physika tanítására készült. Mint ilyet hívta meg 1825-ben a sárospataki főiskola, de négy év múlva Nagy-Enyedre költözött, hol a történelmet s politikai tudományokat tanította. 1848-ban az oláhok megölték. Dolgozott a *Tud. Gyűjteménybe* (1822. 1823. 1825. évf.). Önáltó művei: 1. *Oratio de politica regnantium populorumque magister*, qua, in ill. collegio helv. conf. addictorum S. Patakiensi, ordinariam politices adnexarumque disciplinarum professionem auspicatus est, die 10-ma Sept. anno 1825. Sarospatakinii. — 2. *A polgári társaságnak megújítása és tökéletesítése*, egy beszédben előadva. Nagy-Enyed, 1831. L. bővebben Szinnyi J. id. m. X. köt. 873—874. hasábjait.

U. o. 4. kikezdés: «*A' mit Zseni ír a' Grófnéról . . .*» T. i. gr. Dessewffy Józsefnéról.

Alább 5 sorral: «*Az Utózó* nekem köszöni . . .» T. i. gr. Dessewffy Aurél, a ki ez időtt Erdélyben utazott.

U. o. 6. kikezdés: «*Dercsényi Károly . . . Jánoska* felől is azt hiszik . . .» Dercsényi Károly Dercs. János és Kazinczy Júlia (K. Ferencz húga) első fia, 1787-ben született. L. a *M. P.* 376. lapját. — Ennek öcsese János, a kire I. a XIX. k. 4551. számú lev. és jegyz.

4724. A levél kezdete: «*A' Fessler két Kötetét és Berzeviczyt* küldöm.» Mely művére czélez Kazinczy Fesslernek, a levélből nem tudhatni. Abból, hogy Berzeviczy művével, a melyen minden valószínűség szerint a «*Nachrichten über den jetzigen Zustand der Evangelischen in Ungarn*» címűt kell érteni, együtt

említi, az következnek, hogy szintén valamely vallásos tartalmú művét kérte kölcsön Wécsey bárótól, s így talán *Fesslers Ansichten von Religion und Kirchentum* (Berlin, 1805) és *Die Gesinnung Jesu Christi* (St. Petersburg, 1816) vagy *Christliche Reden* (Riga, 1822, két kötet) című műveire gondolhatnánk; de az is lehet, hogy Kazinczy Fessler nagy történelmi műve két kötetét érti, hisz épen ez időben ő is történelmi bűvárlatokba merült a zemplénavarmegyei levéltár rendezésével kapcsolatban.

180. lap fölül 3. sor: «Melly férfi volt az a Müller.» Kazinczy bizonyosan Müller János (1752—1809) híres történetírót érti, a ki pályájának első felében mint a mainzi érsek s választó fejedelem könyvtárának őr, majd titkos követségi s államtanácsosa működött. Midőn Custine Mainzot elfoglalta, Müller Bécsbe tért s tizenkét évig szolgálta fényes tollával Austria érdekeit és számos művel (*Die Uebereilungen und der Reichsfriede, — Das sicherste Mittel zum Frieden, stb.*) gazdagította a politikai irodalmat. Mivel a nagyravágyó férfiú tervei Bécsben nem valósultak, 1804. Berlinbe ment, a hol oly kitérítéssel fogadták, hogy Bécsbe többé vissza sem tért. Frigyes Vilmos az akadémia rendes tagjává s a Hohenzollernek udv. történetírójává nevezte ki. Azonban Napoleon tanácsára kilépett a porosz államszolgálatból s a Vesztfáliai-Királyság államtitkára, utóbb közoktatásügyi minisztere lett. Összegyűjtött munkái először 27, majd 40 kötetben jelentek meg (Tübinga, 1800—1817; Stuttgart, 1830—1835).

4728. A levél 6. sor: «*Parusotzi*» (a szövegben hibásan Parasotzi). Parusotzy András a magyar udv. tanácsnál cancellista volt.

4729. A levél 2. kikezdése: «Az Ujságokból tudom, hogy *Wesselényi József és Csedő* elhunytak.» A *Hazai és Külf. Tud.* 1827. évf. 4. (jan. 13-iki) számában olvasta Kazinczy mind *Wesselényi József* h., mind *Csedő László* nekrológiát, a mely itt következik: «A' Bétsi Magyar Kurir szerént Erdélyben két nevezetes, talentumokkal ékeskedett, s ugyan ezért fő hivatalokban szolgált jó Hazafi Méltóságok a' világból kimúltak. Egyik ezek között N. Közép Szolnok Vármegyének Fő Ispányi Administrátora, Tsász. K. Kamarás, és a' Zilahon lévő Ref. Gymnasium' Inspector Fő Kurátora, Mélt. L. Bárá Hadadi *Vesselényi József* Úr, ki is e' múltandó életéről az örökké tartóra, Dec. 26-dik napján által költözvén, holt teste a' mult esztendőnek utolsó estvéjén a' Zilahi R. Gymnasiumbeli tanuló Ifjakkak harmóniával való tsendes éneklése, és fáklyák világa mellett a' Hadadi Familia Kriptához kísértetvén, abba bétetett; Mélt. fő rangjához illő utolsó megtiszteltetése későbbre halasztatván.»

«A' másodikkak halála fölül illy rövid jelentés tétetett Decemb. 29-dikén:

«Nints többé ama nagy Férfiú, Csik Sz. Györgyi Mélt. *Csedő László* Úr, az Erdélyi Fő Kormányseknél volt Tanácsos, és ezen Nagy Fejedelemségnek Pro-Cancellarius. Elvégzé pályafutását betses, és rendkívül szorgalmatos életének 71-dik esztendejében. Vélellen, és hirtelen halállal mult ki a' világból. A' napokban a' Tanácsból, egy betegnek látogatása után szállására érkezvén, a' guta megütötte, melly ellen az Orvosok semmi iparkodás, és semmi orvosi szerek által segedelmet nem találván, a' haldoklóknak kivántató Szentséggel való élés után tegnapp, 28-dikban, déltájban, kimult a' világból.»

187. lap 1. kikezdés 6. sor: «*Luby és Bory* Kir. Tábla Assessorai . . .»

Luby Imre előmeneteléről a *Hazai és Külf. Tud.* 1828. évf. 29. (ápr. 9-diki) számában a következőket olvashatni: «Ő Exc. Erdődi Gr. Pálffy Fidelis, Hazánk-nak Fő Tárnok-Mostere, illő figyelembe vétén azon jeles érdemeket, mellyek által Nagys. Benedekfalvai *Luby Imre* Ur, a' Tek. Kir. Táblának Assessora, a' Fejedelemnek, és Hazának tett hosszas, és hasznos szolgálataiban magát mindenkor megkülönböztette, a' fent tisztelt Nagys. Férjfiál Vice-Tárnok-Mesterré kinevezni méltóztatott.»

*Bory Miklósr*a I. a *XIX. k.* 4508. számú lev. és jegyz. — Őt is magasabb rangra emelte a király, a miről a *Hazai és Külf. Tud.* 1827. évf. 38. (nov. 10-diki) száma ezeket közli: «A' Nagy-Mélt. Magyar Ud. Cancelláriánál Ud. Tanátsosi és Referendáriusi hivatalra Ő Tsász. Kir. Fels. méltóztatott Bori és Borfői Mélt. Bory Miklós Urat, a' Kir. Jelenlétel Személyviselője' Itélőmesterét, isméretes tehetségeire, és érdemeire nézve, kegyelmesen kinevezni.»

U. o. 2. kikezdés: «Hallád e, hogy Gróf *Almásy Ignác*z megkapá a' penziót?» Valószínű, hogy *Kazinczy* e hírt a *Hazai és Külf. Tud.* 1826. évf. 47. (decz. 9-diki) számából merítette, a hol erre vonatkozólag a következők olvashatók: «Ő Ts. Kir. Felsége ezen hónap első napján kegyelmes indúlatjából N. M. Gr. *Almásy Ignác*z Ő Exját, a' M. Ud. All-Cancellariust, régen megérdemelt nyugodalomba tenni méltóztatott, előbbeni fizetését nyugodalmi pénz gyanánt neki meghagyván, és a' hozzá botsátott tulajdon Fels. keze írásában hosszú ideig viselt hiv. szolgálatira nézve kegyelmes meglegedését kijelentette. — Egyszers 'smind Ő Felsége Magyar Ud. All-Cancellariusnak N. M. Revísnyei Gr. *Revizky Adám* Úr Ő Exját, a' Ts. Kir. Közönséges Kamarának All-Elölüllőjét; — ennek helyébe pedig N. M. Gr. *Batthyányi Vincze* Úr Ő Exját a' M. Kir. Ud. Cancelláriánál volt Ud. Tanátsost, a' Ts. Kir. Köz. Ud. Kamarához All-Elölüllőnek nevezni méltóztatott.» — *Batthyány Vincze* azonban nem sokáig viselte méltóságát, mert már 1827. decz. 5. meghalt, miről az id. lap 1827. évf. 46. (decz. 8-diki) száma így ír: «Bétsből azon szomorú hír érkezett, hogy Nagy Mélt. Gr. *Batthyányi Vincze*, Németújvárnak örökös Ura, Ts. Kir. Kamarás, val. b. T. Tanátsos, a' N. M. Tsász. Kir. Közönséges Ud. Kamaránál Vice-Elölüllő, 's a' t. érdemekkel telyes életét Decemb. 5-dikén elvégezte. Különös tiszteletet érdemel az ő emlékezete a' Tudományok eránt mutatott nagy szeretetért, a' mit Magyar és Török országi utazásainak böls leírásával, és kiadásával megbizonyított.»

4731. 193. lap alól 2. sor: «Miért vesztöm időmet fordításokra, lásd az Élet és Literatura I. köt. 256.» *Kazinczy* az id. folyóirat 256—260. lapjain *Visszatekintés saját pályájára* című dolgozatát közli, mely kisebb művei közt talán a legismertebb, mert majd minden irodalomtörténeti antológia közli. (Megjegyzendő, hogy e címet csak újabban szoktuk adni e dolgozatnak, *Kazinczy* minden cím nélkül közli, sőt még nem is nagy betűvel kezd.)

4732. 196. lap 2. kikezdés 4. sor: «*Becski János.*» Nevezett férfiú Komlód-újfalú hírlokosa, 1835-ben, ötven éves korában halt meg; neje *Vay Anna* volt, s e házasságból születelt *Anna* nevű leánya, a kit *Cserey Mihály* (Cs. Miklós fia) nőül akart venni; de ez a terv meghiúsult. L. Nagy I. id. m. I. köt. 267. és Pótl. köt. 116. lapjait.

4734. A levél 4. sor: «*Parusotzi és Dömötör.*» Az elsőre nézve l. a 4728. számú lev. és jegyz. — Dömötör Miklós Szabolcs és Szatmár várm. táblabírája s udv. fogalmazó.

4740. A levél 9. sora: «Prof. Vas nyomtattat egy *latán könyvet*. L. a XVI. k. 3616. számú lev. és jegyz.

207. lap 1. kikezdés 3. sor: «Az alkalom *a' recensio*, mellyet levelezéseire írtál.» Kazinczy a Kőlcsey és Döbrentei levelezéseire az *Élet és Lit.* 1827. évf. II. köt. 282—302. lapjain közöl kritikai megjegyzéseket, a melyek között a Döbrentei ellen intézett támadásai ennek antikritikáját vonták maguk után. (Kazinczy eredeti művei közt jelenik meg.) —

A Szemeretár IX. kötetében Kazinczynak ide vonatkozólag néhány töredékes észrevételére akadtam, a melyeket itt közlök. Az észrevételek ily cím alá sorozvák: «Ad pag. 101. 1827. *Élet és Lit.*» Az id. lapon a Döbrentei leveleiben előforduló *ábrándozó szóra* tett csillag alatt megjegyzéseket N. A. Kiss Sámuel, hangoztatva, hogy «nem mindég *a'* szót magát, hanem annak értelmét kell *a'* fordításban előadni». «Ne az idegen nyelv' geniuszát őrizzük — folytatja Kiss S. — midőn fordítunk, hanem tulajdon nyelvünkét... *A'* ki jó szót nem tud alkotni, hagyjon *a'* nyelvhermálásnak békét, úgy legalább nem fogja nyelvünket rontani. Szent ügy *a'* nyelvet művelni, de rontani nagy bűn, mellybe leg-többen dicsvágyból esnek. *A'* ki méltóvá teszi magát, erőlködés nélkül is övé lesz *a'* koszorú.»

Részben e megjegyzésekre, de még inkább az egész folyóíratra s a Kőlcsey kritikájára írja Kazinczy az itt következő észrevételeit: «*A'* genialis munka' oeconomiáját, melly könnyen és lelkesen repdes-el *a'* száraz tárgyakon, 's gondolkodtat inkább mint magyaráz, egészen eltarkítja, elrontja *a'* mások Criticájának schwerfällig szövése. Szeretem hogy *a'* Critica közre crosztetik, de nem in extenso szeretném, és nem *Uram Öcsém* és *Palim* titulaturákkal, melly abból *a'* szép világból messzére becsapja az Olvasót *a'* durva realitás mindennapi világába.

Döbrenteit? — Mint embert szeretem. De nec nominetur in vobis! — Ugyan D. egy sorban fog e állani *a'* Mesterség körül Kőlcseyvel?

Kőlcseynek az *a'* chrysochaitája etc. irtóztató pedantismus itt.

Én Berzsenyivel nem lehetek egy értelemben. *A'* Mesterség dolgaiban nem csak a priori kell ítélni, hanem a posteriori is, és így még inkább. Több itt az ízlés *a'* Syllogismusoknak minden Tehátjaiknál. Vegyünk egy gáncsatlan Szonettot, pedig olyan csak van; 's kérdjük, szép e? Ha szép, úgy azok az összehalmozott okok mind összerogynak. *A'* Kertész' ágya kárhóztatni fogja *a'* négysorú stróphákat is, és *a'* Római distichont, mert azokban is bé kell zárattatni *a'* gondolatnak. Épen az által mutatja-meg *a'* Művész *a'* maga Művészségét, hogy szabadon mozog az igen nehéz nyúgben.

'S áll e az, hogy ha *a'* rímes sor szebb ha scandáltatik, *a'* hexameter és pentameter is szebb, ha rímeltetik? Én úgy hiszem, nem áll. Egészen más az új ízlést *a'* Régieké által megnevesíteni, és *a'* Régiekre azt kenni, *a'* mit ők nem ismertek. Ez visszalökő Anachronismus. Az csak kérdés, ha *a'* nem scandált sor adja e azt *a'* kedves modulátiót, *a'* mit *a'* scandált, 's *a'* kinek füle van, *a'* kettőt egyenlőnek nem tekintheti.

A' német szché májú Quináriusok eránt is a' fület kell hívnom tanúnak. Horázt az ismert helyeken szorososan megkívánja a' jambust, ha az tribrachys által lesz is jámbusi lábbá. Rímes jámbusok ezt a' szökdeilést nem szenvedik-meg, 's a' Phaeder' spondéusokból szótt senáriusai, de a' mellyekben a' rim lába mindég jámbus, kedvesbb hangzású sor, ha a' rím is ajánlja, mint Horáztanak sok sorai.»

U. o. alább 4 sorral: «Ezen kötetet megint én fogom recenseálni, 's ha *Döbrentei igazságtalan lesz Ellened*, bízzd reám, én nyugalommal, de mit Nachdruck fogok a' dolog mellett szólni.» Döbrentei Kazinczy észrevételeire, a melyeket Kőlcsey és Döbrentei levelezésére írt, csakugyan felelt ily czímmel: «Jegyzetek Kazinczy vitátsaira», az *Élet és Lit.* 1827. évf. II. köt. 354—386. lapjain. Döbrentei itt határozottan megtámadja mesterét. Összefoglalja, mily esetekben tartja helyesnek az újítást: 1. az elavult szók föllevenítése; «egészen új gyökereket elértemteni nem szabad». — 2. Vigyáznia kell az írónak a kifejezések s kapcsolataik helyességére, — 3. a nyelv csinos fordúlataira s jó hangzására. 4. A nyelv a külföldi minta szerint nagy óvatossággal fejlesztendő. — A továbbiakban Döbrentei megrója a magyar kritika német-utánzását, sürgöti az újításban a józan középútat, a mely felé maga a mester is törekszik. Helyesen kel ki a *what is the clock* ily magyar fordítása ellen: *hány a harang?* S ennek mintájára a latinból átültetett idiotismusok ellen is.

Toldy ígérteét (I. e. kötet 249. lapját) nem teljesítotte; az *Élet és Lit.* II. kötetét nem ő, hanem Zádor bírálta meg s ő felelt Döbrenteinek is. I. a. 1766. számú lev. és jegyz.

4742. 209. lap fölül 9. sor: «Nekem kínos dolog téged a' *Verseghi' és Bacsányi' sorában látni; hogy ott vagy, lássd Sághy által kiadott Élete 11dik lapját.*» Kazinczy a *Verseghy Ferencz' maradványai és élete* (Buda, 1825) című munkát érti, a melynek id. 11. lapján Verseghy a fordításról értekezik s a «nyakra főre és minden theoria nélkül reformált, vagy éppen deformált Magyarorságot» gúnyolja; ebből azt következteti Kazinczy, hogy Döbrentei is Verseghy és Bacsányi «sorában» áll, mivel ő is ellenségévé lett Kazinczy fordítási elveinek s általában az újításnak. A czélzás azonban épen nem mondható világosnak.

4743. 212. lap fölül 6. sor: «*Tihai Rokonom.*» T. i. Cserey Miklós, a ki Tihón lakott.

4746. 2. kikezdés 4. sor: «*Salamon* az én fordításomból kimaradt a Versek miatt.» Toldy ösztönzésére azonban lefordította s meg is jelent a Kazinczy Gábor kiadásában (Pest, 1864), mint a kötet első darabja. Verses részletei a 2—11., 15—18., 32—33., 35—38., 46—48. lapokon olvashatók.

U. o. 3. kikezdés 4. sor: «Bár a' *Rudolphiás második Kiadását* vehetném töletek.» Czélzás Pyrker ily című művére: «*Rudolph von Habsburg. Ein Helden-gedicht in 12 Gesängen*, Wien, 1825.» Azonban a második kiadás csak Kazinczy halála után, Pyrker összes művei között jelent meg, Stuttgartban 1832—1834.

4747. 216. lap kikezdés: «*A kis ötséd házassága szokatlan.*» Cserey Miklós Kazinczy testvér öcscsének, Miklósnak a Gordán Zsuzsánnával kötött házasságára czéloz, a melyről e kötet több adatot tartalmaz; I. az indexben megjelölt lapokat.

U. o. 7. sor: «W-nek a D. J. leánya . . . jó volna.» T. i. Wesselényi Miklósnak a Dercsényi János kir. tanácsos (Kazinczy sógora) leánya.

4748. 218. lap alúl 9. sor: «Dinában sem szeretem az ördögöket.» Guzmics Izidor Szoder Fábián következő czímű munkáját érti: «Ázael' halála a' vagy Dina elragadtatása. Dugat D. P. után kiadta Sz. F. Pesten Petr. Trattner Mátyás betűtível, 1826.»

E műről a *Hazai és Külf. Tud.* 1826. évf. 15. (aug. 19-diki) száma így emlékezik: «A' folyó beszédnek, 's a' szívre-ható előadásnak jeles példája ezen munka; mert abban a' magas és nemes érzések, a' világos és tiszta előadás, a' könnyű, de elmés fordulatok egymást váltogatják. Nem alljas próza ez: hanem poetai felemelkedéssel a' szebb nevelésű lelkekhez siető próza, mellyeknek tetszését kétség kívül meg is nyerendi, mert méltán megérdemli. Ohajtjuk tehát, hogy az olvasást kedvelők ezt a' mind tárgyára, mind előadására nézve jeles könyvet, a' közönséges Románoktól megkülönböztetve tekintsék.» V. ö. a *Tud. Gyűjt.* 1827. évf. II. f. 93—103. l.

219. lap kikezdés: «Szemere . . . megküldé a Hit, Remény, Szeretet darabját Cselkövítől.» Költsey az *Élet és Lit.* 1827. évf. II. köt. 23—46. lapjain közli a *Hit, Remény, Szeretet* czímű elmélkedését, a melynek elejére néhány sor bevezetést maga Szemere írt, azon gondolatot fejezve ki, a melyet Kazinczy is sok esetben ismételt, midőn anyagi szorongásait panaszolta. Vajjon nem épen az ő vígasztalása lebegett-e Szemere előtt e sorok írásakor?

Guzmics a Költsey elmélkedéseire csakugyan megírta bírálatát, u. o. a 203—226. lapokon.

Alább 3 sorral: «Azt beszélé Zircznek új apátja . . .» T. i. *Villax Ferdinánd*, a ki 1826. márcz. 2. foglalta el új tisztségét. L. a *Magyar Kurír* 1826. évf. 24. (márcz. 25-diki) számát s a *Tud. Gyűjt.* 1827. évf. IX. f. 118. lapját.

4750. *Botka Lajos* valószínűleg ugyanaz a férfiú, mint a kiról Kazinczy a *M. P.* 374. lapján följegyzí, hogy Fráter Pál és Péchy Kata leányát, Teréziát veszi feleségül 1804. szept. 29. Nagy I. szerint a szatmárvármegyei Vetés és Nábrád helységeiben volt birtokos (id. m. II. köt. 219. l.).

221. lap alúl 2. sor: «Ifiabb M. B. *Wétsey Miklós* el vette . . . a' Posega Várm. Követ *Markovich* Urnak Kis asszonyát.» T. i. *Markovich András* leányát. Ez adatot Nagy I. is megerősíti id. m. XII. köt. 110. és 113. lapjain.

4751. 223. lap alúl 11. sor: «A' könyv másodsor jelent meg, a' mennyire tudom.» Kazinczy rosszul tudta; *Vörösmarty Zalán futása* ekkor még csak először jelent meg.

4753. 227. lap 1. kikezdés 3. sor: «Indessen ist es mir im 1. Band unangenehm gewesen *Költsey's und Berzsényi's Streit* wieder aufgewärmt zu sehen.» *Majláth gr.* Költseynek a *Körner Zrínyije* bírálatára czéloz (az *Élet és Lit.* 1826. évf. I. köt. 167—247. l.), a melyhez csillag alatt van kapcsolva Berzsényi első antikritikájából egy rész: «A józan kritikának szövéténeke világít és melegít, a sophistai hiúság kanócza pedig perkel és vakít» kezdettel (171—172. l.); ugyancsak csillag alatt ír észrevételeket Költsey Berzsényinek a *Tud. Gyűjtemény* 1825. évf.-ban megjelent antircenziójára (174—183. l.) is.

4754. A levél 6. sora: «Az *Élet és Lit.* II. kötetében vannak periodusai (t. i. Döbrenteinék), melyek két lapot borítanak el!» Döbrentei Gábor az id. folyóirat II. kötetében csak a már említett «Jegyzetek Kazinczy vitatásaira» című munkáját közli, s Toldy szavai csak erre vonatkozhatnak. Toldy egy kissé túloz, de kétségtelen, hogy Döbrentei a legnehézkesebb prózaírók közé tartozik abban a korban. Gondolatait nem egymásból fejleszti, csak lazán egymás mellé ragasztja. Mindig túlterhelt, és senki sem őrti kevésbbé, mint ő, hogy rövid szabatosággal fejezze ki magát. E mellett a mondatválasztó jelekkel egészen önkényesen él, s ez is nehezíti megértését.

228. lap 1. kikezdés: «Az *Élet és Lit.* II. k. már kezében lesz.» A *Hazai és Külf. Tud.* 1827. évf. 22. (márcz. 17-diki) száma hirdeti megjelenését; rövid tartalmának közlése után így folytatja az ismertetést: «A Kritikák oly módon fordulnak elő, hogy nyelvünk' tudományos kimiveltetésének történetei, a' szoros aesthetikai ízlés, és a' Kritikai éles meghányás mindenütt kitündöklenek, és az Olvasót nem csak a' tárgy' felfogására, hanem megítélésére is segítik, mellyre nézve e' hasznos munkának folytatását kiki méltán óhajthatja, minthogy ez által mind az Írók jobb útra vezetnek, mind az Olvasók igazabb ítéllelre.»

«A III., . . . Neked lesz ajánlva» — folytatja Toldy. Az *Élet és Lit.* (illetőleg *Muzárium*) III. kötete nincs Kazinczynak ajánlva, hanem csak Kazinczynak Pyrkerhez írt leveléből közöl egy részt, s ezt követi Pyrker válaszáának néhány mondata.

Folytatás: «A mit Csokonairól írtál, későbbre marad.» Kazinczynak Csokonairól írt értekezése, a mely legkevésbbé méltó hozzá minden bírálata között, de a mely az ő költői felfogásából könnyen érthető, az *Élet és Lit.* IV. köt. (1829.) 58—74. lapjain olvasható, Csokonainak néhány versével együtt.

U. o. 3. kikezdés. «Eszlergomban egy új almanach indul meg, *Urania*.» Ezt a folyóiratot Szeder Fábian (1784—1859) benczés igazgató és házfőnök, a Guzmics jó barátja, szerkesztette: *Urania, nemzeti almanach újesztendei aján-dékul* czimmel; 1828-ban indult meg s 1832 végeig járt; első megjelenésél a *Hazai és Külf. Tud.* 1827. évf. 47. (decz. 12-diki) száma hirdeti.

4755. 229. lap alúl 13. sor: «Elhültem, midőn a' fordítás alatt a' Te nevedet pillantám-meg.» A *Felsőm. Minerva* 1826. évf. IV. negyede elején, a 887—892. lapokon olvasható D. B. A. betűkkel jelezve «Illésházy István, a' nádor» életrajza (arczéppel); Kazinczynak e szóban levő levele mutatja, hogy ez egész életrajz nem is eredeti, hanem fordítás. Abafi ezt nyilván nem tudta, mert mint eredetit sorozta a Kazinczy életrajzi dolgozatai közé; I. a M. P. 346—355. lapjain.

4756. Ez a levél, noha Kazinczy tévesen 1827-ből keltezi, 1828-ból való. Egész tartalma, s az, hogy Kazinczy Pestről keltezi, ezt bizonyítja.

231. lap. 1. kikezdés: «Nekem itt a' derék Szontágh vala ellenkezöm, és te.» Az *Élet és Lit.* 1828. évf. II. köt. 145—152. lapján Szontágh Gusztáv a nyelvújításról elmélkedik (a dolgozatnak, mint rendszeren e folyóiratban közlötteknek, czime nincs). V. ő. a 4843. számú lev. és jegyz.

232. lap fölül 4. sor: «Te a' Yorik' és Eliza' Levelaiben . . .» Döbrenteinék e fordításáról a *Tud. Gyűjt.* 1828. évf. VII. f. 128. lapja is említést tesz a következőkép: «Yorik és Eliza Levelai. Angolyból. Pesten 1828. Ezen szép hírv levelek

csak mostanában kelének ki sajtó alól. Bízvást megjelenhettek ezennel másodszer is magyarul, mert az első kiadás francziából van fordítva, 's az Eredetinek nem épen szellemében; sőt ezen másodszeri fordításban sok van olyan is, a' mi az elsőből egészen kimaradt, vagy az Eredetihez képest értelmére nézve egészen más. Döbrentei Gábor, ki ezeket itt egyenesen angolyból fordítá, megtartotta azon egyszerű könnyen-folyó színt, mellyben Sterne és Eliza leveleiket írták, mellyben bizodalom, tiszta érzés, ártatlan lelkűség, és természeti okoskodás — a' mi éppen ezen Leveleknek tulajdonsága, kényszerítés nélkül imi szokott», stb.

E levelet és a Kiss Károlyhoz 1829. márcz. 27. írt levelét a következő magyarázattal vezet be Kazinczy: (Akad. könyvtár: M. Irod. Lev. 4r. 27. sz.)

«A zokhoz, a' kik ezt, most vagy később, olvashatnák és nem ismervén a' történeteket, rajta megbotránkoznának.

«Túl van az minden megfoghatáson, a' mit Döbrentei űzőget, miolta a' Szerencse, merő tréfából, úrrá levé, 's ideje volt hogy végre valaki előálljon, 's magának és társainak nyugtot szerezzen. Szelíd elnézéseim, kíméléseim, továbbá barátságos kéréseim hogy hagyna békét, sikeretlenek valának; kedvessé tévén ravaszkodásai által magát némelylecknél, az jüta eszébe hogy lecczékét osztogasson társai közt, 's ő ígérgete kegyelmeket, és hogy mások felett lebegtethesse magát, rosszul szolla társai felől. Én állék elő elakasztani rossz játékában. A' Muzáron' IV. Kötetében felnyitám szemeit, hogy láthassa melly ponton áll ő azok közt a' kiken nyargalódnak; az itt következő két levél pedig érzületé velem mit várhat, ha véget nem vet játékinak. Hűdeg vérrrel tettem a' mit tettem, 's meggondolván hogy egy megbántott gögös Clavigo mire vetemedhetik a' maga Beaumarchaisja eránt, 's épen ennek meggondolása íratá velem a' levelet olly nyersen, a' hogy azt különben nem írtam volna. Haki, nem tudván a' történeteket, egyedül azt forgatná, hogy nevelt ember lármás kipattanást magának engedni soha nem fog; gondolja meg, hogy a' kik magokat kirekesztőleg nézik nevelteknek, a' duellumot is eléggé tisztos, sőt épen Úri szernek tekintik; pedig a' mit én teszek itt, nincs olly lármás mintha őtet pisztolyra hívtam volna ki. Osztán valljuk meg, Dr. Luther Márton felette bölcs intést ada, midőn az Ó Bibliának egy helyét így fordítá: Den Narren muss man mit Kolben lausen. A' Döbrenteiek csak így csendesednek el. — Pesten, April. 28d. 1829.»

4760. A levél 3. sora: «A' Szilasy verseihez vett betűk...» Itt Kazinczy aligha nem téved. Szilasy nevű versírónk abban a korban nincs; legalább sem Petrik bibliogr. műve, sem Szinyeyi id. munkája nem ismeri. Vajjon nem Szilasy János későbbi egyetemi tanár, nagyváradi kanonok s m. tud. akad. tiszt. tag eddig ismeretlen ifjúkori művéről van-e itt szó?

4761. 238. lap 2. kikezdés: «A' mit te mondal itt (az *Élet és Lit.* II. köt.) 6—22.» lapjain... Toldy F. a magyar folyóiratok történeti vázlatát nyújtja az id. helyen.

U. o. alúl 6. sor: «Mit értesz paradoxonaimon, mit értesz ez alatt: *Légy a' régi!*» Czélzás Toldynak imént említett dolgozatára, melyben így ír (16. l.): «Semmi sem kívánatosabb tehát, nem szükségesebb, mint egy olly folyóírás' vagy

gyűjtemény' támadása, mely a' komolyabb tudományokat már fenálló társainak hagyván, czéljául tenné a' Szépnek iskolája lenni. 'S hogy erre napról napra mind inkább szorúlunk, mutatják azon paradoxonok, a' mikre most már olyan értők tévednek, mint Kazinczy, 's oly költők mint Berzsenyi!'

A 21. lapon pedig a többi közt ezeket olvassuk: «Ref. el nem hallgathatja azt az ünnepi érzést, melyet benne az agg férfi gerjeszt, midőn az visszatekintve két generációra [t. i. az *Élet és Lit.* I. köt. 256—260. lapjain, l. a 4731. számú lev. és jegyz.], mely körülé támadt 's előtte az emberiség' magasabb lépcsőjére felvergődött (mert mik valánk mi Magyarok, midőn Kazinczy közénkbe jött, 's mik vagyunk most, midőn ő lassanként készül körülünkől kiléphetni), végre ön kehlébe tekint 's magától kérdi, ha élt e, hatott e? 'S itt Ref. kiáltja a' megbecsülhetetlen férfiúnak: *Ne állj-meg, 's légy a' régi !*»

240. lap 1. kikezdés: «Hogy Szemere felvéve itt a' Kölcsseivel folyt bajomra tartozókat, nincs ellenemre.» Szemere az *Élet és Lit.* 1827. évf. II. köt. 387—401. lapjain közli mind Kazinczynak a *Felsőm. Minerva* 1826. III. negyede 877. s köv. l. kiadott igazolását, mind Szemerének és Kölcsseinek erre írt válaszát, a mely előbb a *Tud. Gyűjtemény* 1826. évf. 10. f. 115. s köv. lapjain jelent meg.

4764. A levél 1. sora: «Az *Élet és Lit.* új czímje.» Szemere P. folyóirata, mint ismeretes, III. kötete czímét *Muzáronra* változtatá. Ez azonban már 1829-re jelent meg. Ebből, meg a mit a levél vége felé ír Szentmiklóssy, hogy Kazinczy «most Pesten mulat»: az következik, hogy e levél nem 1827., hanem 1828-ban kelt.

244. lap 1. kikezdés 3. sor: «A' *Gráczziák'* philosophiájának bővebb 's velősebb fejtegetéseit ohajtanám.» Valószínű, hogy Guzmics Kölcsseinek az *Élet és Lit.* II. köt. 24—46. lapjain *Hit, remény, szeretet* czímmel megjelent philosophiai elmékedéseit érti, a melyek teljesen a Kölcssey Minden Munkái (1886) V. kötetében vannak közölve. Kölcssey ez elmékedéseire Guzmics írt bírálatot u. o. 203—235. l.

4765. 248. lap 1. kikezdés 2. sor: «Bárány Ágostonnak szinte megköszöntem, a' mit H. Eszterházy Pál felől monda, *Wesselényijét* kénytelen vagyok... újra dolgozni... 's a' magamét küldöm.» Bárány Ág. Eszterházy Pál életrajzát (arczképpel) a *Felsőm. Minerva* 1825. évf. III. negyede elején közli a 263—268. lapokon. — «Wesselényi Ferencz, Muráynak örököse, Magyar-ország' Nádora» életrajzát pedig Kazinczy u. o. 1827. évf. IV. negyede bevezetéseül az 1387—1392. lapjain.

U. o. alúl 3. sor: «Ma veszem a' *Magyar Pantheon*nak 7 darabját.» Ponori Thewrewk József ily czímmel indította meg arczképgyűjteményét, a melyről e kötet több adata szól; l. az indexet.

4766. 2. kikezdés: «Az *Élet és Lit.* II. kötetét Fenyéry fogja recenseálni, s így Döbrenteinek is általa lesz megfelelve.» Toldynak ez a véleménye nem valósult. Jelent ugyan meg az *Élet és Lit.* II. kötetéről ismertetés a *Tud. Gyűjt.* 1827. évf. VIII. f. 93—105. lapjain, de nem Fenyéry (Gyulától (Zádor), hanem Beregszászi Nagy Páltól, a ki épen Döbrentei felfogásában osztozott a nyelvújításra nézve. Csak később került szembe Fenyéry Döbrenteivel, midőn az ú. n. *Conversations-lexiconi* pör megkezdődött az Aurora-kör és Döbrentei között.

Ennek adatai a Levelezés köv. kötetében olvashatók. V. ö. a 4843. számú lev. és jegyz.

250. lap fölül 8. sor: «Valami van abban a' recenzióban, mit bánok: az a *persiflage* t. i. melylyel a grófot (Dessewffy József) illettem.» Toldy a magyar folyóiratok fejlődésének történeti vázlatára czéloz, a melyet az *Élet és Léte*. 1827. évf. II. köt. 6—22. lapjain közöl. Ebben a 18. lapon megtámadja gr. Majláth Jánost, a ki Berzsenyit szerfelett magasztalja, holott arra neki semmi szüksége. Sürgeti Toldy az ellenvélemény bátor kimondását. S így folytatja: «Másképp vagyom olly feltételekkel, mellyek önmagokat megczáfolják, mint p. o. Gr. Dessewffy véleményével a' recenseálásról, I. 306. [*Élet és Léte* I. köt.] Toldy ott Lessing szávaival felszólal: Suijsd le a' kontárt! Igen ám, mais, Monsieur, ce n'est pas joli! mond a' Gróf; óva, kímélve kell itélgetnünk, nehezebb teremteni, mint a' teremtetet vizsgálni, sarkantyúra szorúlunk most, nem ostorra. De Ref. Toldy' nevében kérdi: sarkantyút a' *kontárnak*? hogy még tovább kontárkodjék? Ostor neki, vagy, hogy etiquette ellen ne légyen; Permetez moi Monsieur, que je vous mette à la porte. A' mit Gr. Dessewffy tanácsol (és soha sem követ), a' mint kiki észre veheti *egy* azon tanáccsal, mellyet valaki már 1787ben elmonda — 's most csak azt kérdi Ref.: ez, a' férfiúhoz illetlen 's csak méltatlanokat fedező principium tehető e'kor műveltségét előbbre vinni? Az 1787iki embernek megbecsáthatóbb, mert akkor elég volt magyarul írni — de *most*, minekutána olly lelkeink vannak, kikben büszkék lehetünk, és claszszicitásokban példaként állnak előttünk, türehető e' most is még a' félszegség és kontárság?» stb.

4767. 2. kikezdés: «Kiss nehezte a' Minerva Redactiójára, mivel a' tavalyi utolsó darab valamelyik füzetében *Bethlen G. és Bocskay I. bántódnak.*» Czélzás Bárány Á. «Ghymesi gr. Forgách Zsigmond életrajza» czinű tanulmányára (id. lap 1826. évf. III. negyede elején, 763—768. l.), a melyben a' löbbi közt így ír Bocskayról: «1604-ik évben, a' Honnak Sléziával és Lengyel-országgal összeütköző határai' megigazítására . . . Forgách 'Sigmund is kirendeltetvén, nem sokára czután fontosabb tárgyak' elintézése bizatott reá. Ugyan is 1605-dik évben *Bocskay* István, Mehemet Török Fő-Vezér által Budán Királynak kiáltatván-ki, a' Török-tábor' segédje által hatalmasabbá tétetve, *Magyar-ország' dolgai' végveszélyre juttatá.*» S így Mátyás főhg Nápragy Demetert és Forgáchot küldte követül. «Tellyes igyekezettel — írja tovább Bárány Á. — 's előre-látó észszel járt-el tisztében Forgách, de mivel *Bocskay' lelke az eleibe-terjesztett kedvező feltételektől is irtódzék, 'Sigmund' szándéka füstbe ment.*»

Ugyane cikkben *Bethlen Gábor* működését is helytelenül ítéli meg Bárány Á. T. i. II. Ferdinánd uralkodása kezdetéről szólván, elmondja, hogy II. Ferdinándot mily veszedelem fenyegette, midőn a' csehek őt «kivetkezteték kir. méltóságából» s így folytatja: «Nagyobb csapás fenyegeté azonban a' Nádort 's vele a' Hont, *Bethlen Gábor' pártütésével. Ez, árvíz gyanánt borítá-el pártos hadával a' Hont, 's Felső Magyar-országot elfoglaltá.* Forgách kötelességére figyelve, levelei által fegyverre szállítja a' Nemességet; de a' *Bethleni* ármány megfosztá minden siker-től.» stb.

4768. 251. lap alul 8. sor: «*Hohenegger* nehezen fogja elhallgatni . . .» Guzmics Hohenegger Lőrinczet érti, a ki 1782-ben Sopronban született s 1842.

jún. 9. Győrött halt meg. 1805-ben már theol. doctor és győri lyceumi tanár volt, 1815-ben rákosi plebánus, 1827-ben győri kanonok, majd rector és sz. Adalbertől nevezett prépost. Dolgozott a *Tud. Gyűjteménybe*, s a Hormayr *Archívójába*, és számos önálló, német verses és prózai művet, egyházi és ünnepi beszédet adott ki. Az a műve, a melyre Guzmics jelen levelében hivatkozik, ily című: *Bemerkungen über Ferdinand Friedrich's vertraute Briefe über die äussere Lage der evang. Kirche in Ungarn*, Gran, 1828. L. bővebben Szinnyei J. id. m. IV. köt. 981—982. hasábjait.

252. lap 1. kikezdés 4. sor: «*Auliszi Iphigeniámot* maholnap bevégzem.» Guzmicsnak e fordítása Sophokles *Oedipusának* fordításával együtt csak később az Akad. által kiadott *Hellen classicusok* című gyűjteményes kiadásában jelent meg (Pest, 1840).

Alább 4. sorral: «*Iphigeniámnak német fordítását Schillertől* bírom, 's *Bothetől; Racinejét* . . . olvastam.» Schiller nem annyira fordította, mint inkább átdolgozta Euripides *Auliszi Iphigeniáját* és Racine *Phaedráját*; ily címmel jelentek meg: *Iphigenie in Aulis*. Uebersetzt aus dem Euripides. Von Schiller; Tübingen, Cotta kiadása, 1807, 8r.; — *Phädra*. Trauerspiel von Racine. Uebersetzt von Sch.; Tüb. in der J. G. Cotta'schen Buchhandlung, 1805, 4r. — Racine: *Iphigenie*, Paris, 1675; Peucer F. német fordításában a *Class. Theater der Franzosen*, Leipzig, 1823. — *Euripides Werke* verdeutschte von F. H. Bothe, Berlin, 1800—1803, 8r. 5 köt., újabb kiadása Mannheim, 1822—1824, 8r. 3 köt.

4771. 257. lap 2. kikezdés: «*Wer über Horváths [!] Werk urtheilen will* . . .» Czelzás Horvát István *Rajzolatok* című munkájára, mely 1823-ben jelent meg; I. a XIX. k. több helyén.

4773. 261. lap alúl 5. sor: «*Egyik asszony-testvérem* . . .» T. i. Kazinczy Zsuzsánna Péchy Sándorné, a ki a Kazinczyak vallásos felfogását talán leginkább örökölte testvérei között.

262. lap fölül 8. sor: «*Te mondál az Élet és Lit. 2dik Kötetében.*» Czelzás Guzmicsnak föntebb idézett «*Hit, remény, szeretel.*» című hírúlatára. (203—226. l.)

4774. Barczafalvi Szabó D. is, mint a sárospataki tanárok általában, rossz néven fogadták Kölcsenynek Vályi Nagy Ferencz elleni támadását. Erre nézve ide iktatom a Szemeretár IX. kötetéből Majoros Andrásnak Szemere Pálhoz 1826. decz. 14. írt levele következő részét: «Azon alázatos megjegyzésemet is hátkodok a' Tekintetes Urral közleni, hogy az említett Folyó írás nálunk sokakban kedvetlen érzést gerjesztett, a' midőn abban egy igen érdemes Tanítónkra homály vettetük. Én ugyan tsekély ítéletem szerint nem tartom olly nagy fontosságu dolognak, másnak munkájából némely sorokat vagy verseket által venni, kivált ollyanból, a' mely talám nem is sajtó alá készíttetett, hogy azért egy Hólnak árnyékával viaskodni szükséges volna. Én elhiszem, kivált miolta a' Tud. Gyűjtemény (talám) Xdik Kötetét olvastam, és Tekint. Kazinczy Urtól a' történetet elbeszélteni hallottam, hogy az általvadás megtörtént. De czzel Tekint. Költsey Ur semmit sem vesztett: mert valamint néhai b. e. Nagy Ferentz Ur a' XXIII. Énekeket a' Tekint. Költsey Ur szelleme nélkül lefordította, ugy Tekint. Költsey Ur előtt nyitva az ut, a' maga Szellemében lejendő általtételére azon XXIII. Énekeknek. és így mind a' két Nagy érdemü Fordítóknak megmarad az érdemlett

hctse. Hogy az általvevés megtörtént, egyedül a' Kézírásnak közöltetéséből történt, és talán már akkor Patakon készen is volt az első Ének; de hogy kinyomtatott a' Tekint. Költsey Uréból megváltoztatva, a' nélkül, hogy az előre jelentés nála, a' Kézírásnak használása felől megtehető volna (a' mely úgy vélem a' kedvelten kikelésnek eleit vehette volna), annak tsekély ítéletem szerint egyedül az az oka, hogy Patakon az Iliász kiadása a' Tiszt. Fordítónak halála után történt. Sokkal egyenesebb lelkűnek, igazságosabbnak 's a' maga érdemét fellejebb érzőnek esmertem én részemről (mint hajdani néhány esztendeig való Tanítványa) idvezült Vályi Nagyot, hogysem mint a' másét, annak híre 's engedelmé nélkül használni merete volna. — Hogy tehát ezt elmulasztotta, az irigy fatumok az okai. Egyébaránt én kissébb vagyok, hogy sem mint valaki vélekedésének praedjudicaljak, vagy magamat bíróságba avassam. Erre a' háladatosság ösztönözött.»

«Majoros András Poéták Professora.»

4776. A levél vége: «A' Praefatio' Scholionját pótolj-ki.» Kazinczy a Majláth regéinek és meséinek fordításához sietve írta meg az előszót és küldte el Zádornak. Valószínű, hogy a levél id. sora erre utal. Töredék-levelét s az előszó fogalmazványát itt közlöm azon eredeti után, a mely az Akadémia könyvtárában M. Irod. Lev. 4r. 134. szám alatt őriztetik:

«Fenyéry Gyulának.

Érdemes barátom!

A' mi Toldynk e' Munka elébe Bévezetést akara írni. Talán már megérkezett, 's bizonyosan meg fog, míg ez nyomtatva lesz. Kérem az Urat, tégyen kérdést a' mi tisztelt barátunknál, tetszik e megírnia a' Bevezetést; 's ha igen, megkérni, hogy tégye.

Idé teszek két nyomtatási mutatót, mellynek akár egyike, akár másika szerint regém nyomtathatnának. Nekem kedvesebb volna a 18°. formátum — nem 12° mint az Ezer és egy éjszaka — sem nem 16to, mint a' Zsebkönyvek, hanem in 18°. De ha a' nagyobb formátum szerint nyomtatnának, nekem az sem [lesz] ellenemre, csak hogy épen e' betűkk'el, illy széless. és hossz. formátumban, ennyi sorral, és hogy a' papiros a' legszebb Nyomtató papiros legyen. Minden esetre előre kívánám látni az elsőbb lapokat, hogy a' nyomtatás munkája előtt adhassam intésemet a' Typographusnak.

Károlyi Úr Muzariont úgy nyomtatá, hogy a' nyomtatásra tett költséget az exemplárok árából bejött pénz fizesse. E kedvezést keresem én is. —

Der Setzer halte sich auch hier zu dem, was über den Strich S. 1. gesagt ist.

(Mittel zur Ausgabe in Median 8.)

(Cicero Antiqua zur Ausg. in 18°.)

E' lelkes Költemények Magyarische Sagen und Märchen cím alatt jelenének-meg ezidén. Lelke, szíve, 's nagy kiműveltetése által tiszteletes frójak épen olly jól adhatá vala anyanyelvén is; 's némellyike Regéjinek így jelene-meg

Megvannak jelenleg is a levél 2. és 3. lapjára ragasztva.

két Zsebkönyveinkben: de mások' nyelvén kezdvén poetai pályáját azoknak kedvéért, kik nem érték a' miénket. megmarada azon, mellyet jární kezdé, 's jobbnak látá idejét és gondjait arra fordítani, hogy némely Költőinknek dolgozásaikat ismertesse a' Németekkel, mint hogy a' magáéit velünk.

Szerénysége 's hűsége tiszteletet érdemlenek, 's a' mit magától jobban vehetünk, a' miéinknek én adom itt. Phantasiajának geniális játéka, érzésinek lágysága, forrósága, szentsége, könyvek és szép körök által művelt, nagy gondú beszéde, nem enyészhetének-el annyira fordításomban, hogy a' kik méltók az illy nemű olvasásban lehetni örömeiket, annak lelkéhez 's nem közönséges kiműveltetéséhez ne vethessenek, a' kit én irigyen tisztelnék, ha ismeretségével 's szereteténél oly sok becses bizonyosságival, nem dicskedhetném is.

KAZINCZY FERENCZ.»

4780. A levél eleje: «Küldöm a' *Rádayakat.*» A *Felsőm. Minerva* 1827. évf. 6. füz. 1225—1233. lapjain közli Kazinczynak e régen megírt dolgozatát.

4781. 269. lap 3. kikezdés: «Azt a *kis nyomtatványt, melyet Zrinyiről adál ki . . .*» Toldy nem érthet mást, mint Kazinczynak a *Hebe* IV. köt. 1—22. lapjain megjelent szép tört. dolgozatát, de a mely nem a költő, hanem a szigeti Zrinyiről szól, s a melyet Cserey F. németre fordítva külön is kiadott; l. a *XIX. k.* 4491. sz. lev. és jegyz.; v. ö. a 4783. számú lev. végével.

270. lap 1. sor: «Megjelentek *Pukytól Schiller Fiescoja és Cabaléja.*» A *Hazai és Külf. Tud.* 1827. évf. 14. (aug. 18-diki) száma hirdeti Puky József (1802—1831) fordítását a következőkép: «Puky József Külföldi Játékai. 1-ső Kötet: *Fiesco*, 2-dik Kötet: *Fortély és Szerelem*. Pesten F. Landerer Lajos' betűivel, 1827.» «Nem lehet tagadni, hogy a' nyelv' tehetségének, bővségének és hathatóságának legigazabb bizonyossága, ha jeles idegen íróknak munkái nyelvünkre helyesen fordíthatnak; de ohajtanók, hogy azok, kik olly mély értelmű írókat, mint Schiller, fordítanak, elégséges előkészülettel kezdjenek a' munkába. Külömben ezen fordítás is szép igyekezetet mutat, és Literaturánk gazdagítására nyereségnek tartathatik.» V. ö. Szinnyi J. id. m. XI. köt. 212. hasábjával.

4783. 272. lap 1. kikezdés 5. sor: «Eggy illy . . . ember ellen kellett e írni azt az *epés portékát*, a' mi az *Élet és Lit.* Kötetét mocskolja?» Czézlás Kőlcseynek Berzsenyi *antirecensiójára* adott feleletére az id. folyóirat 1826. évf. I. köt. 174—183. lapjain.

273. lap fölül 5. sor: «*Lafage* lelkes skizzelése . . .» La Fage Rajmond (1656—1690) tájképfestő és rézmetsző, Toulouseban Pivalz, Olaszországban pedig Carracci tanítványa. Skizzeiből mintegy 304 darabot foglal magában a Crozat-képtárnak egyik gyűjteménye, a Louvrebán is 40 darab kis műve őriztetik.

U. o. alúl 6. sor: «*Szemere elmondá a' Sonettek előtt, min igyekeztem én mindég.*» Szemere P. az *Élet és Lit.* 1827. évf. II. köt. 135—140. lapjain öt sonettjét közli s bevezetésül a következőket írja: «Kazinczy azon vala elejétől fogva, hogy Nyelvünket idegen szép formák és szözlások által minél inkább gazdagíthassa. Most a' Szonettet hozta be, elhevűlvén Petrarchának olvasása által, 's látván hogy azt, zengzeten nyelvkön, Bürger és Schlegel Wilh. August is, nem szerencsétlenül próbálták. Rímeiben gazdagok nem lévén, hogy jámbus lábaink-

nak is vehesse hasznát, tizenegy és tíz syllabájú sorokkal élt; és e' részben elállott az olasz schémától: kára nélkül a' Művészetnek; 's talán, díszérc. *Én követém a' szép kezdetet, és utánunk mások; úgy hogy most Literatúránk is bír néhány Szonettot, mely a' Külföldéji mellett pirulás nélkül mutathatja magát.*>

4785. A levél eleje: «A' napokban futottam keresztül Minervának... kötetein, 's láttam a' mit ott a' Tek. *Úr rótam monda.*» Bajza leginkább Kazinczynak a «Könyv-becslés» című bírálatára czéloz (1826. évf. 696—704. l.), a melyben Kazinczy többször magasztalja őt, szó szerint közli *Borénekét*, a melyről így ír: «Ha Kisfaludy, Bajza, Kovacsóczy, minden teremtő erejek mellett, együtt éltek volna a' nemesben gyönyörködő Daykával és a' nem-nemesben gyönyörködő Csokonaival, írták volna e e' három nagy-szépségű dalt? (t. i. Kisfaludy K. *Dalát*, Bajza *Borénekét* és Kovacsóczy *Maróját*) és, megfordítva, ha Dayka és Csokonai most élnének, és kivált a' nemesben, gyöngében, kényesben gyönyörködő Dayka, tűznek gyúlasztva Kisfaludy, Kovacsóczy és Bajza által, mit nem adna ő is? 's ez mutatja, hogy ötven eszt. olla nagy útat tevénk, mutatja, hogy évenként emelkedünk. El lévén készülve a' Nyelv, ki lévén irtva az út, egy tized alatt csudákat fogunk látni.»

A 273. lap közepén említett ajánlattevőkről a *Hazai és Külf. Tud.* 1827. évf. 37. (máj. 9-diki) száma is megemlékezik a következőleg: «A' M. Tud. Társaságnak felállítására... nagy lelkű hazafiúi ajánlások a' Fő rendek' Táblájánál e' képpen történtek: Ó Cs. Kir. Fő Herczegsége a' Nándor-Ispány [!] 10,000 for. Conv. Pénzben, Fő Mélt. *Batthyány Fülöp* Hg. 50,000 for., a' Fő Tárnok Mester Gróf *Cziráky Antal* Ó Exc. 3000 for., Mélt. *Kopácsy József* Veszprémi Püspök Úr 2000 f., és Mélt. *Buzini Gr. Keglevich János* Bars Vármegye Fő Ispánja 6000 forintot, mind Conv. Pénzben.»

U. o. alúl 2. sor: «*Márton József*... előfizetőket gyűjt.» A *Hazai és Külf. Tud.* 1827. évf. 52. (jún. 30-diki) s köv. számaiban hirdeti a Bajzától idézett munkát, a melynek czélját így határozza meg: «Ezen Értekezésben a' Szerző Ur meg fogja mutatni, hogy a' Magyar nyelv egy a' legrégebbi napkeleti nyelvek közül; hogy ennek Ázsiában az akkori ismértekhez képest kimivelt nyelvnék kellett lenni; hogy ez szószármaztatása' törvényci szerént a' kimiveltetésre, és bővítésre, a' napnyugoti nyelvek felett legalkalmasabb; hogy ennek tanulása és tanítása az Európai nyelveknél sokkal könnyebb.»

277. lap 2. kikezdés: «Az *Anthologia'* *kijövetelét* óhajtvá várom.» T. i. azt, a melyet Kazinczy a *Hebe* folytatásául szándékozott szerkeszteni, de a mely csak terv maradt.

4786. A levél 1. sora: «Imhol a' *könyv.*» T. i. gr. Majláth regéi magyar fordításának kézírata.

4787. A levélben említett kinevezések a *Hazai és Külf. Tud.* 1827. évf. 44. (jún. 2-diki) számában a következőleg olvashatók: «Ó Ts. 's Ap. Kir. Felsége a' Fő Papi Méltóságok között ilyen változásokat, és kinevezéseket méltóztatott kegyelmesen tenni:

«Nyitrai Püspökké Mélt. és Fő Tiszt. *Vurum József* Úr, Nagy Váradí Deák szertartású volt Püspök, Tsász. Kir. Tanácsos Ó Nagysága;

«Pétsi Püspökké Nagy Mélt. Négyesi Bárá *Szepessy Ignác* Úr, volt Erdélyi

Püspök, Tsász. Kir. Státus, és az Erdélyi N. Fejedelemség' Kir. Kormányzékének val. b. Tanácsos, 's a' t. Ő Exc.;

«Nagy-Váradi Püspökké Mélt. és Fő Tiszt. *Laitsák Ferencz* Úr volt Rosnyói Püspök, Ő Nagysága;

«Erdélyi Püspökké Mélt. és Fő Tiszt. *Kováts Miklós* Úr, Gáborjáni Sz. Gabriel Arkangyal Prépostja, a' N. Váradi Deák szertartású Custos Kanonok, Ő Nagysága;

«Székes-Fejérvári Püspökké Mélt. és Fő Tiszt. *Szutsits Pál* Úr, Sümeghi Sz. Egyed Apátura és Kalotsai Kanonok, Ő Nagysága;

«Szathmári Püspökké Mélt. és Fő Tiszt. *Hám János* Ur, Egri Kanonok Ő Nagys. neveztetett.

«Továbbá Ő Tsász. 's Ap. Kir. Felsege kegyelmesen méltóztatott a' Nagy Mélt. Magyar Kir. Udvar. Cancelláriánál megüresült Udvar. Tanácsosi és Referendáriusi hivatalokra következő megkülönböztetett érdemű, és nagy tudományú Tisztviselőket kinevezni, u. m.

«Mélt. Temerini Gróf *Szecsén Miklós* Urat, a' N. M. Kir. Helytartó Tanácsnál volt Tanácsost, Tsász. Kir. Kamarást, és Ns. Posega Vármegye' Fő-Ispányát;

«Mélt. Vásáros-Náményi Ijabb Báró *Eötvös Ignác* Urat, a' N. M. Kir. Udvar. Magyar Kamaránál volt Tanácsost, és Tsász. Kir. Kamarást, 's Ns. Sáros Vármegye' Fő-Ispányát;

«Mélt. Garanszeghi *Géczy István* Urat, Tsász. Kir. Tanácsost, és Nemes Ugotsa Vármegye' Fő Ispányi Administratorát.»

Ugyane lap 28. (decz. 6-diki) száma tudósít, hogy ifj. Eötvös Ignác h. cs. és kir. kamarás, kancelláriai tanácsos, Sáros vármegye főispáni székébe szept. 11. ünnepélyesen beiktattott.

Szerencsy István ungvármegyei főjegyzőnek és volt országgyűlési követnek helytartótanácsi titkárra való kinevezését a *Hazai és Külf. Tud.* 1827. évf. 17. (szept. 1-ei) száma közli.

4788. 280. lap 1. kikezdés: «Szemeréhez egy kisded *nyaláb*ot viszentőlem az *Élet és Lit. 3d. Kötete' számára.*» Az *Élet és Lit.* III. kötetében Kazinczy neve alatt semmiféle dolgozat nincs; valószínű, hogy Kazinczy a Pyrkerhez szóló levele töredékét s Pyrkernek erre adott válaszát s ezen kívül a gr. Majláth János regének magyar fordítását érti, a melyből e kötet 171.—233. lapjain olvashatók a köv. címűek: *Tündér Ilona, A' bosszúló kard, Erzsé, a' fonó s A' levél.* Ugyane kötet 307—313. lapjain *Nyelvgeniusz* címmel kivonatok vannak közölve Kazinczy-nak Szentmiklóssyval váltott leveleiből, s Kazinczy czélszája kétségtelenül erre vonatkozik.

4789. A levél eleje: «Vedd e könyvet.» A *Hazai és Külf. Tud.* 1827. évf. 47. (jún. 13-diki) száma mellékletén hirdeti Toldynak *Aesthetikai Levelek Vörösmarty Mihály' epikus munkáiról* című munkája megjelenését.

281. lap fölül 8. sor: «L. 128. néhány sort iktattam be egy leveledből.» Az id. lapon ezeket olvassuk: «Kazinczymnak a' napokban vevém ismét levelet, melyben egyebek közt ezt írja: «Jer, 's lássd, mint tanulja fiam scandálni a' hexametert Zalánon, mint tanulja érteni a' poetai szólást Zalánon, 's midőn vele olvasom Zalánt, mint tanulja ellágyult, elváltozott hangomon ismerni a' nemzet' nagy díszt.»

4793. 289. lap 1. kikezdés 4. sor : «Az *Allgem. Zeitung* Nro (talán) 143. egy gyönyörű Aufsatzot közöl felszabadulások eránt.» Kazinczy jól emlékezett : az *Allg. Zeitung* 1827. évf. 143. és 145. száma mellékletén igen érdekes politikai cikk olvasható e címmel : *Ueber die Folgen der Befreiung Griechenlands*. Mutatványúl ideiktatom bevezető sorait : «Der Antheil, welchen durch ganz Europa und selbst in einem andern Welttheile alle Volksklassen an dem Schicksale Griechenlands nehmen, ist ein Ereigniss, das einst als ein ehrenvolles Denkmal unseres Zeitalters seine Stelle in der Geschichte finden wird. Hier ist nicht blos von Wünschen die Rede, dergleichen, zum Beispiele, die französische Revolution in ihren scheinbar besseren Tagen begleiteten, sondern von Hülfe, und nicht allein von der Gabe des Ueberflusses, sondern auch vom Scherlein der Wittve, das nicht weniger zum Opfer dargebracht wird. Religiöse Beweggründe, Mitleiden, Freiheitsliebe, Liebe zur Wissenschaft, sind die edlen Triebfedern, die bald einzeln, bald mit einander wirken, und alle Parteien zu einer guten That vereinigen. Schon hat diese ihre Früchte getragen. Nicht nur sind durch sie Tausende vom Hungertode, viele von der Sklaverei gerettet worden, sondern der Hülfe des Abendlandes ist es hauptsächlich zuzuschreiben, wenn die Griechen in dem entscheidenden Augenblicke, wo für ihre Unabhängigkeit unterhandelt wird, dem Kampfe nicht unterliegen. Der Geist der Regierung, welche sich an die Spitze dieser Unterhandlungen gestellt hat, ist uns Bürge, dass es hier auf wahre Unabhängigkeit abgesehen ist. Diese allein kann ein Volk entwaffnen, das nur in dem Entschlusse einig scheint, sich eher vertilgen zu lassen, als unter das alte Joch zurückzukehren», stb.

U. o. alúl 12. sor : «*Cziráky* Judex Curiae leve, *Bedekovics* Tavernicus; de Bed. meghala, 's így *Végh* István . . . helyébe a' mi Fő Ispánunk, Ref. *Eszterházy* József, *Coronae Custos* lesz.» A *Hazai és Külf. Tud.* 1827. évf. 18. (szept. 1-ei) száma közli, hogy a király gr. *Cziráky* Antalt, a fő tárnok mestert, stb. országbíróvá nevezte ki. —

Bedekovics *Ferencz* rövid nekrológja a fentebb id. lap 1827. évf. 50. (jún. 23-diki) számából itt következik : «Bétsben a' f. hónap 15-dik napján köz szomorúságunkra elragadtott a' halál olly országos Hazánkfíát, a' ki a' Királynak, és Hazának sok esztendőök ölta tántoríthatatlan hívséggel, és szorgalmatos buzgósággal szolgált, u. m. Mélt. Báró Komori *Bedekovich* *Ferencz* Urat, Sz. István Apostoli Király Rendének *Commendatorát*, Arany Sarkantyús Vitézt, Ó Tsász. Kir. Felségének Kamarássát, Státus és Conferentialis Tanátsost, és Ns. Kőrös Vármegyének Fő Ispánnját, betses, és hasznos életének mint egy 73-dik esztendejében.»

A volt országbíró, *Brunswick* *József* haláláról a *Hazai és Külf. Tud.* 1827. évf. 16. (febr. 24-diki) száma következőleg tudósít : «Hazánk ismét nevezetes Férjfiút, a' Király hív alattvalót, a' Fő hivatalok érdemekkel tündöklő Tisztviselőt, és Országos Férjfiat vesztettek el, midőn e' f. Febr. hónap' 20-dikán estve 7 óra tájban az örökké valóságba általköltözött Korompai Gr. *Brunsvik* Jó'sef Ts. K. Belső Titkos Tanátsos, és Kamarás, Sz. István Kir. Rendének Nagy Keresztese, Ns. Nógrád Vármegyének Fő Ispánnya 's a' t. Magyar Hazánkban Ország Bírāja, életének 78-dik esztendejében.»

Az *Eszterházy* *József* gr-ra vonatkozó értesülése téves volt Kazinczynak.

Ugyanis az id. lap 1827. évf. 20. (szept. 8-diki) száma a következő adatot közli: «Ő Ts. Kir. Felsőge kegyelmesen méltóztatott Galanthal Gr. *Eszterházy Jó'sef* Úr Ó Excellentiájának, a' Sz. István K. Rendje Commendátori Keresztesének, Ts. Kir. Kamarásnak, és v. titk. Tanácsosnak, a' N. M. Magyar Ud. Cancelláriánál eddig volt Ud. Tanácsosnak, és Referendáriusnak, Ns. Zemplén Vármegye Fő-Ispányának, kérelmét megadni, és ötlet az Ud. Tanácsosi, és Referendáriusi foglalatosságoktól felmentvén, egész penzióval nyugodalomra botsátani, 's számos esztendeig tartott szolgálataival való meglegedésének jeléül az Ország Bároi között Kir. Ajtón-állók' Mesterévé nevezni.»

4794. 292. lap alúl 1. sor: «*Berzeviczy Gergely's Sohn* ist hier als Patvarist.» Berzeviczy Gergely és Berzeviczy Teréz házasságából született B. Titusz Egyed, a kinek neje gr. Dessewffy Leticzia volt. L. Nagy I. id. m. II. köt. 50—51. lapjait.

293. lap kikezdés: «Haben Sie schon das Werk des Prof. Péczei... gesehen?» Péczei József itt említett műve a köv. czímmel jelent meg: *Summarium historiae recentioris Europaeae, a detectione Americae ad revolutionem Gallicanæ per temporum intervalla digestum*, Debreczen, I. köt. 1827., II. köt. 1830.

4798. 297. lap 4. kikezdés: «A' Szécsényi' nevét viselő nemzeti könyvtárban *Austeritas Austriae* című kézirat van.» A nevezett kézirat maig is megvan a mondott helyen «*Austeritas Austriaca, in qua ostenditur, quibus modis et quo jure florentissimum quondam liberrimumque Hungariae Regnum anno 1670. armis Regiis infestatum et quod comitatus ditionis Regiae concernit de facto occupatum sit summaque in libertatis majestate a Ferdinando Primo everti coepit...* ab Authore Anonymo» czímmel Qu. L. 285. jelzés alatt, 134 lap.

298. lap 4. kikezdés: «Szegény Péter bátyámat már kétszer megüté Új Aradon a' szél.» V. ö. a X. k. 2304. számú lev. és jegyz.

4802. A levél 4. sora: «*Gyönyörű éneked.*» T. i. a *Borének*, a melyet Kazinczy oly sokat dicsért.

4804. Ez a levél a *Sárospataki Füzetek* után tévesen van ide sorozva; utolsó sorai mutatják, hogy csak 1829-ben kelt.

4806. 312. lap kikezdés 2. sor: «Minervánkat tegnap vevém, 's örömmel pillantám-meg benne nevedet.» A *Felsőm. Minerva* 1827. évf. 5. füz. 1208—1215. lapjain olvasható Guzmics következő című dolgozata: *Az Élet nem jó java [az] embernek. Egy Tavasz-reggeli Beszélgetés.* A 6. füz. 1233—1239. lapjain pedig Herder után a következő című dolgozatot közli: *Nemesisz a' Hellen Költőknél és Kép-művészeknél.*

U. o. folyt.: «Melly szép az, a' mit *Kis itt is ada.*» T. i. a *Polycletus utazásának* folytatása; I. a 4700. számú lev. és jegyz.

4809. 317. lap 1. sor: «*Hübnered...* ki van dolgozva.» T. i. a *Bibliái Történetek.*

Alább 3 soral: «Egy munkáskát fordítottam... *Eudaïmonia...*» Ismét alább 4 soral: «Pihenésemel találtam *Persiusnak és Socrates nevezetességeinek fordításában.*» Mind a kettőből mutatvány is jelent meg a *Felsőm. Minerva* 1827. évf. 6. füz. 1240—1243. és 7. füz. 1286—1294. lapjain. — *Persius* első és

második satírájának fordítása szintén megjelent u. o. 1828. évf. 8. füz. 1835—1840. lapjain. Mind a három teljesen is megjelent, az *Eudaimonia* 1827. Sopronban, Persius ford., u. o. 1829., *Sokrates nevezetességei* pedig Kassán, 1831. — Az elsőnek megjelenését a *Hazai és Külf. Tud.* 1828. évf. 31. (ápr. 13-diki) számú melléklete hirdeti: «Ezen boldogul élés mesterségének ajánlására elég legyen csak azt mondani, hogy a' hazájában, Franciaországban, rövid idő alatt ötszer nyomtatattott-ki, 's Szerzőjét a' Francia Akadémiába felvetette; Németországban pedig minden műveltebb Familiának kézi-könyvévé lett. A' Magyar fordításnak nem könnyen lehetett volna szerentsébb sorsa mint az, hogy az a' Férfjú készítette, kit nem csak a' Magyar Literatúra minden Barátjai betsűlnek, hanem Fels. Fejedelme is megjutalmazni méltóztatott. Valóban Fő-Tiszt. Kis János Superint. Ur ezen munka által annyival is inkább új érdemet szerzett magának, minthogy azt a' Német Fordítónak betsesebb jegyzőseivel is meggazdagította, 's áltáljában mindenképen a' Nemzeti Olvasó Közönség szükségéhez alkalmaztatta.»

Ü. o. 2. kikezdés: «*Jánosom . . . Xenophon Symposionját fordította le.*» Ifj. Kis János (1806—1865.) e fordítását a *Felsőm. Minerva* nem adta ki; noha nem ez volt első ebbeli kísérlete, hanem a «*Thébai Cébés képe.* Hozzá járul toldalékul Aristoteles Paeanja és Homerus Hymnusa a földhöz. Görögből ford. Pest, 1825.» Francziából és németből még azután is fordított, sőt németül eredeti közgazdasági munkát is írt.

4811. A levél 2. sora: «A' mely ajánló levél a' Te és más Érdemesek' figyelmeteket meg érdemelte . . .» Czélszás Péczely Józsefnek a 4794. számú jegyzetben idézett műve ajánlatára, mely gr. Cziráky Antalhoz van intézve.

4812. 324. lap 4. kikezdés 3. sor: «Hogy ő (t. i. Döbrentei) nagy Hexametrista, azt én csak a' *Convers. Lexiconból tudom.*» Magyar Conv. Lex. még nem volt ekkor az egy Lánghy Istvánén kívül, a mely a német eredetinek szoros fordítása, ilyenre tehát Kazinczy nem czélózhat. Minden valószínűség szerint a bécsi kiadású *Neuestes Conv. Lexicon, oder allg. deutsche Real-Encyclopädie für gebildete Stände. Von einer Gesellschaft von Gelehrten ganz neu bearbeitet* címmel megjelent művet érti, a melynek VIII. köt. 1828-ban jelent meg. Ebben az 533—534. lapokon a hexameterről és történetéről van szó; szerzője felsorolja: kik írták nemzetek szerint újabb korban a legszebb hexametereket s a czikk legvégén e pár szó van oda vetve: «Und neuerlich auch ungarische Barot [!] und Debrentey [!].»

4813. 325. lap 2. kikezdés 3. sor: «*Baló József.*» Egy ily tanuló 1820-ban a nagyenyedi Bethlen-kollegiumnak volt növendéke, a ki ekkor indífványt tett az önképző-körhöz, hogy Bethlen Gábor emlékére minden évben ünnepet tartson a főiskola; meg is tartotta és az első emlékbeszédet Baló József mondta. Baló ügyvédi pályára lépett és Sárospatakon halt meg. L. P. Szathmáry K. A Gyulafehérvár-nagyenyedi Bethlen főtanoda története, N. Enyed, 1868. 277—8. l.

4814. 327. lap 2. kikezdés: «Ich danke Ihnen um das theure Geschenk von *Kunike's Ansichten.*» Mind Kunike, mind b. Mednyánszky Alajos műveit, a melyeknek czíme itt következik, ismerteti Kazinczy a *Felsőm. Minerva* 1827. évt. aug. f. 1339—1342. lapjain: 1. Zweyhundert vier und sechzig Donau-Ansichten

nach dem Laufe des Donaustromes von seinem Ursprunge bis zu seinem Ausflusse in das Schwarze Meer. Sammt einer Donaukarte. Herausgegeben von Adolph Kunike, Historienmaler und Inhaber eines lithographischen Institutes. Begleitet mit einer topographisch-historisch-ethnographisch-pittoresken Beschreibung von Dr. Georg Carl Borr. Rummy, Wien, 1826; — 2. Malerische Reise auf dem Waagflusse in Ungern. Von Aloys Freyh. von Mednyánszky. Mit zwölf Ansichten, Pest, 1826.

4816. 2. kikezdés 4. sor: «*Fábián* barátodat láttam.» T. i. *Fábián Gábort* (1795—1877), az ismert Ossian- és klasszikus fordítót.

U. o. folyt. «*Bohus János* és *Aczél József* urak minap itt valának.» *Bohus János* az 1839/40. és 1847/8. országgyűléseken Arad várm. követe, 1848-ban főispánja; neje Szögyény Antónia voll. L. Nagy I. id. m. II. köt. 155. és Pótl. köt. 147. lapjait.

Aczél József (A. István nádori ítélőmester, kir. személynök és val. b. titk. tanácsos fia), úgy látszik, nevezetesh szerepet nem vitt. L. Nagy I. id. m. Pótl. köt. 10. lapját.

4820. *Farkas Károly* és *Thaly Antal*. Az első valószínűleg földbirtokos és m. kir. pénzügyminiszteri tanácsos, 1848—49. országgyűlési képviselő, a ki 1805-ben Huszton született és 1868-ban halt meg Pesten. Névtelenül egy műve nyomtatásban is megjelent: *Közösügyek közös intézése*, Pest, 1866. Politikai czikkeket írt a *Hazánk* című politikai lapba. Hozzá és Thalyhoz intézte Kazinczy epistoláját. — *Thaly Antal* (Zádor György feleségének, Jüliának testvére) 1805-ben született Th. István főszolgabíró és Ságfalvi Sándor Eszter házasságából; váltótörvényszéki bíró volt. Ennek testvére, Lajos, volt apja Thaly Kálmán történetíróknak. L. Nagy I. id. m. XI. köt. 129. lapját.

4822. 336. lap 1. kikezdés 4. sor: «*Csergheő Ferencz' munkája.*» Csergheő Ferencz (1775—1855) neve alatt a *Tud. Gyűjteménynek* eddig megjelent kötetekben nincs ide vonatkozó mű, Szinnyi J. ugyan (id. m. II. köt. 303. hasábján) azt írja, hogy a *Tud. Gyűjt.* 1825. 1826. és 1827. évf. VI. f-ben jelent meg tőle egy-egy értekezés, de hogy melyikre kell értenünk: nincs megjelölve.

4823. 337. lap alól 15. sor: «*Kölcsei testvérjének halálát* fájdalmasan jelenti.» T. i. *Kölcsey Ádám* halálát, a K. Ferencz öcscséét.

U. o. 1. kikezdés: «Szederünk Uraniát nyujt . . . ott lelended *Melodrammal.*» Guzmics az *Urania* 1828. évf. 17—56. lapján közli *Etelka Kréta szigetében*, *Melodráma* című művét.

4824. A levél eleje: «Gyönyörűséggel olvasám *Leveleidet a' Gondviselésről.*» A *Tud. Gyűjt.* 1827. évf. VII. f. 3—41. lapjain Guzmics 6 levelet közöl ily címmel: «Philosophiai Levelek a Gondviselésről.» Voltaképp címmelkedés, csak az előadás alakja a levél.

4825. 341. lap 4. kikezdés: «Szemere igen szépeket ada *Élet és Lit.* 2d. K.» Az id. folyóirat 136—140. lapjain közli Szemere az *Emlékezet*, *Boldog pár*, *Himty*, *Remény* és *Echo* szímiu sonettjeit.

4826. A levél kezdete: «Ime a kézikönyv.» T. i. a *Handbuch der ungrischen Poesie* című, a melyről a *Hazai és Külf. Tud.* 1827. évf. 30. (okt. 13-diki) száma a következő ismertetést közli: «Ezen munkának különös érdeme az, hogy mind a' Magyarokat régibb Költőkkel, 's azoknak munkáival, mind a' Külföldet ugyan csak a' Magyar Poesisnek műveivel megismérteli.» S előadván a mű rövid tartalmát, így folytatja: «Mellyre nézve köszönettel kell megvallani, hogy *Toldy* Úr midőn ezen Magyar Poetákból jeles darabokat kiválogatott, egyszer'smind a' Magyar Poesisnek betsületét mind itthon, mind Külföldön hathatósan emelte; annnyival is inkább, mivel a' 2-dik Részben jelesebb Költőinknek szebb darabjait Német nyelven is közölni szándékozik. Erre nézve az ifjú Költők, és az olvasó Közönség' figyelmét méltán magára vonhatja. A' munka nagyobb 8-ad réthben igen tsinosan vagyon készítve.» V. ö. a 4829. számú levéllel.

342. lap 1. kikezdés: «A *«Sententiákból»* Landerernek már nincsen példánya.» Célzás a Martinovics és társai ügyében mondott ítéletre, a mely a következő címmel jelent meg Landerer kiadásában: *Sententiae tam Inclitae Tabulae Regiae Judiciariae, quam Excelsae Tabulae Septemviralis contra criminis Laesae Majestatis, seu perduellionis reos latae; Pestini, 1795.*

4828. 344. lap alúl 4. sor: «Az én *Berzsenyim* fia körültted van.» Berzsenyi Dánielnek 3 fia volt: László, Farkas és Antal. Az első gazdálkodott, a harmadik katonáskodott s részt vett az 1848—9. harczokban, aztán szintén gazdagságának élt. A vármegyénél csak *Berzsenyi Farkas* szolgált, s Kazinczy ő rá céloz. Berzsenyi Farkas ifjú korában szintén tett próbákat a költészetben, a vármegyéhez 1827-ben lépett szolgálatba, s 1849-ben Somogy vármegye alispánja volt, a miért fogságot is szenvedett az Újépületben; 1880. jún. 3. halt meg Niklán 77 éves korában. L. Szinnyi J. id. m. I. köt. 993. hasábját.

345. lap 1. sor: «A' ti egykori *Administratorok'* fija most Csanádi Fő-Ispán leve.» T. i. gr. Teleki László fia, József, a történelfrő s az Akadémia első elnöke. Csanádvármegyei főispáni kinevezetésére l. a *Hazai és Külf. Tud.* 1827. évf. 18. (szept. 1-ei) számát.

4829. A levélben közölt bírálat megjelent a *Felsőm. Minerva* 1827. évf. szept. füz. 1367—1368. lapjain.

348. lap alúl 8. sor: «*Vége a' Dietának.*» A *Hazai és Külf. Tud.* 1827. évf. 15. és 16. (aug. 22. és 25-diki) számaiban részletesen elmondja, mikép zárta be a király aug. 18-dikán az országgyűlést. Gr. Reviczky Ádám alkancellár magyarul előadta a király szándékát, hogy az országgyűlésen hozott törvényzikeket «felséges helyben hagyásával megerősíteni kívánja». Erre a király deák nyelven mondott beszédében kijelentette, hogy ő a magyar nemzet iránt atyai hajlandóságának s gondoskodásának új bizonyítékát adta. Utalt a nemzet és király közötti kölcsönös bizalomra s ily szókkal adta át a megerősített törvényeket a nádornak: «Mi általadjuk Kedvességednek a' mi helyben hagyásunk által már megerősített ezen Országgyűlési Törvényzikkelyeket, azon előttünk igen kedves reménységgel, hogy a' mi óhajtásink, mellyekkel a' Magyaroknak ditsőségét, és boldogságát oly nagy mértékben kívánjuk, majd a' legközelebbi Ország gyűlésén bé fognak tellyesedni, mellyet még a' törvényes idő előtt is öszve fogunk hívni, mihent Kedvosságodnak szeretettel tellyes, és fíradhatatlan buzgósága által, mellyet

erántunk, 's a' Haza eránt mutat, 's mi háladatosan megismérünk, az országos Deputatióknak hathatós segedelmével azon munkák el fognak végződni, mellyek a' jövő Országgyűlésének tárgyai lesznek, és legerősebb talpkövét teszik azon legfőbb boldogságnak, mellyre a' Magyar Nemzet olly nagy mértékben méltó.»

4833. A mire Kazinczy e levelében kéri Dulházyt, Dulh. teljesíti is: a *Felsóm. Minerva* 1827. évf. aug. füzet 1339—1342. lapjain a főnebb említett Mednyánszky és Kunike munkái elé tette a *Magyar Pantheon. Az 1825. 1826. 1827. Pozsonyban tartott Ország-gyűlés' emlékezetére.* Részenként kiadta Ponori *Theurewk József* című munka ismertetését I. szám alatt. V. ö. a 355. lappal.

4835. 356. lap 1. kikezdés 7. sor: «A' Magyar Társaság' számára tett *Ajánlások* dicsőségére vagynak Nemzetünknek.» Kazinczy nemcsak Bajza leveleiből, hanem a *Hazai és Külf. Tud.* hasábjairól is értesült az Akadémiára tett ajánlásokról. A már idézett adatokon kívül e lap 1827. évf. 46. (jún. 9-diki) száma közli, hogy Kopácsy József püspöknek az Akadémiára 2000, b. Zaynak 2000, b. Wenckheimnak 1000 és Mandl Károly biharvármegyei földbirtokosnak 1000 frtól szóló alapító levelei a jún. 2-diki országos ülésben nagy örvendezéssel fogadtattak.

Ugyancsak e lap 1827. évf. 48. (jún. 16-diki) számában olvashatta Kazinczy Pápay Sámuel nekrolójját, a melyben szintén értesült újabb adományról. E nekrológ a következő: «Pápán Május 31-dikén rövid betegsége után végezte életét Tek. Pápai Sámuel Úr, több Ns. Vármegeknek Tábla Birája, és Mélt. Fszterházi Miklós Grófnak Uradalmi Fiskálissa, munkás életének 58-dik esztendejében. — Ezen érdemes férfiú előbb az Egri Liezeumban különös buzgósággal tanította a' Magyar nyelvet; azután, mint Fiscális, hasonló szorgalmatossággal folytatta a' Magyar nyelv eránt való buzgóságát, a' mint ezt «Észrovételek» neve alatt 1807-ben és a' Magyar Minervában 1808-ban a' «Magyar Literatura csméretéről» ki adott munkái bizonyítják. De az ő betses emlékezetére, és maradékainak ditsőségére cienyészhetetlen fényt terjeszt az, hogy életének utolsó hónapjaiban, az Országgyűlése által megállapított Magyar Académiára 1000 frtot, az az ezer forintot Conventiós pénzben ajánlott. — Köszönet neki a' Nemzet nevében!»

4836. A levél 3. sora: «A nyomtató nem késétt, az megtette a magát. Könyörgök, *vond vissza e passust.*» Kazinczy nem teljesítette Toldynak e kérését, s ezért Toldy a Kazinczy ismertetésére *Igazítás és Jelentés* címmel nyilatkozatot közölt a *Felsóm. Minerva* 1827. évf. decz. füz. 1504. lapján, mely szerint a *Handbuch* czíme, előbeszéde s bevezetése *nem a nyomtató késedelme miatt*, mint Kazinczy *félreértésből* állítja, hanem mint a boritékon olvasható, *az idő szük* miatt maradt el; a pesti vásár akadályozta meg a nyomtót ebben.

2. kikezdés vége: «A *Tud. Gyűjt.*-ben bővebben megismertetném *Amadét.*» Toldynak e szándéka nem teljesült. L. Négyesy L. kiadását az *Olcsó Könyvtár* 821—830. sz.

4. kikezdés: «*Gróf Lambergné . . .*» Lamberg Ferencz Fülöp gr. cs. és kir. kamarás, altábornagy, a ki 1848. szept. 28. a nép dühének áldozata lett; felesége gr. Hoyos Karolina volt. L. Nagy I. id. m. VII. köt. 17. lapját.

4840. 363. lap 1. kikezdés: «*Auróranak* már 8 félfve kész.» A' *Hazai és Külf. Tud.* 1827. évf. 47. (decz. 12-diki) száma hirdeti az *Auróra* VII. kötetének

megjelenését. A Zádor említette művek itt következnek: Kisfaludy Károlytól: *Alkonyi dal* (86—87. l.); — *Pipadal* (Szalai Benjámín névvel, 80—82. l.); — *Kedves tájához* (239—240. l.); — *Kénytelen jószívűség*, vigjáták 1 felv. (97—138. l.); — *Hűség próbája*, vigjáták 1 felv. (247—285. l.)

Vörösmarty Mihálytól: *A magyar költő* (72—73. l.); — *Eger*, 1552. (287—388. l.)

Kazinczy Ferencztől: *Izéhez* (83. l.); — *Egy gyermek' sirjánál* (első leánya, Iphigenia halálára, 146. l.); — *A' Múzához* (173—174. l.); — *Nehéz és könnyű* (183. l.); — *Az Inn' hátán.* (200. l.)

Vitkovics Mihálytól: *Hajkún' férjhez-menetele* (90—95. l.); — *A' boldog férj.* (198—199. l.)

Czuczor Gergelytól: *Aradi Gyűlés.* Hósi költemény' első éneke. (225—237. l.)

Paziazi Mihálytól: *Messze keresett és közel talált.* (1—71. l.) *P. M.* betűk alatt.

Kölcsey Ferencztől: *A' zápor.* Románcz (74—75. l.); — *A' Hazához* (84—85. l.); — *Chloéra* (95. l.); — *Élet* (144—146. l.); — *Tanács* (153. l.); — *Remény és emlékezet* (159—160. l.); — *Fanni után* (174—176. l.); — *A' vándor* (194—195. l.); — *A' viola* (199—200. l.); — *Ohajítás* (223—224. l.); — *Az ábrándozó* (241—242. l.); — *Dal.* (244—245. l.)

Szenvey Józseftől: *Az igaz magyar Leány* (76—78. l.); — *Mesejejtés.* Sonett (96. l.); — *A' forrás* (158—159. l.); — *A' búsongó* (178—183. l.); — *Lenkéhez* (193. l.); — *Vigasztalás.* (243. l.)

Bajza Józseftől: *Epedés* (88—89. l.); — *A' két partok.* Románcz (139—143. l.); — *Dal a' vidékhez* (184—185. l.); — *Nellihez.* (237—8. l.)

A képekre vonatkozólag egészen helyesek Zádor értesülései: az *Auróra* VII. köt. elején csakugyan a Clarot rajzolta képek láthatók, a melyeket részint Dworzach, részint Hoffmann, részint Kovatsch metszetti.

U. o. alúl 6. sor: «Uraníát is nyomják már. Ez . . . négy képet fog adni 's . . . Horvát Endrétől 's Guzmicstól segéltetik.» Az *Urania* 1828. évfolyamában a következő négy kép jelent meg: 1. *Urania*, rajzolta Gerendás József, metszette Rahl Károly; — 2. *Etelka és Etele*, Russ L. után metszette Neidl Bécsben; — 3. *Zrínyi*, az előbbi művészektol; — 4. *Szent István*, Russ Károly festette, Stöber József metszette Bécsben.

Guzmics nemcsak a már említett melodramáját közölte az *Urania* I. évfolyamában, hanem ezen kívül a következő műveit is: *Hümnosz a' szemről*, 66. l., *Homo hominì lupus*, 168. l. — Horváth Endre a *Töprenkedés* című töredékét közli u. o. 13—15. l.

4841. 2. kikezdés: «*Keresztes Bálint* románczát felveszszük a *Handbuchba.*» Föl is vették a II. köt. 8—10. lapjain.

365. lap 3. kikezdés: «*Ime a' kézikönyvbe felveendő darabok sora.*» Toldy és Zádor a *Handbuch* II. kötetében Kazinczy következő című munkáit közlik: 1) *Keresztes Bálint a' Sz. Földön.* Ómagyar dal (8—10. l.); — 2) *A' tanítvány* (10. l.); — 3) *Az esthajnalhoz* (10—11. l.); — 4) *Bor mellett* (11. l.); — 5) *Minnihez* (12. l.); — 6) *A' Sonett' Musája* (12. l.); — 7) *A' kötés' napja* (13. l.); — 8) *Az én boldogítóm* (13. l.); — 9) *Az ő képe* (14. l.); — 10) *Fény és homály.* Cserchez (14. l.); — 11) *A' sajka* (15. l.); — 12) *Ritornell* (15. l.); — 13) *Más* (ritornell, 15. l.); — 14) *Ismét más* (ritornell, 16. l.); — 15) *A' Gráziák-*

hoz (16. l.); — 16) *A' hif' szava* (16—17. l.); — 17) *Tusakodás* (17—18. l.); — 18) *Vajda-Hunyadon* (18. l.); — 19) *Buczy Emilhez* (18—19. l.); — 20) *Prof. Sipos Pálhoz* (19—25. l.); — 21) *Vitkovics Mihályhoz* (25—31. l.); — 22—23) *Epigrammák* (Az epigram, — A' Váradi ferdőben, — Mezei virágok. Gróf Gyulay Carolínának, — Az özvegy, — Laokoon, — Szem és szív, — Kant és Homér, — Pór góg, — B. Wesselényi Miklós' sírjára, — A' distichon' feltalálása, — Apollon, — Antinous, — Dolce' Madonnájára, — Correggio' Iójára, — Canova' Psychéjére a' lepével, — Ferenczy' graphidionára, — A' vótkes szép, — Nehéz és könnyű, — Palladio, — A' tusázó, — A' vak, — Az igazságkereső, — Irói érdem, — Arbuscula, — A' két természet, — A' szavas idióta, — Az iskola' törvényei, — Epigrammai morál, — A' békák; — Sylvester, — Báróczy, — Ráday, — Kis és Berzsényi, — Az én sugallóm, 31—44. l.); — 24. *Intés* (44. l.); — 25) *A' borz és az evet* (44. l.); — 26) *Izéhez* (44—45. l.); — 27) *A' Músához*. (45. l.)

444. 4842. A levél 2. sora: «A' Méltós. Gróf Úr' szeretetre-méltó atyjának elháltát megértettem.» Czólzás Ráday Pál gr. halálára, a melyről a *Hazai és Külf. Tud.* 1827. évf. 7. (jan. 24-diki) száma a következő rövid nekrológot közli: «Fájdalommal jelentjük, hogy Pesten Méll. Rádai Gróf Ráday Pál, Tsász. Kír. Kamarás Úr, a' Helvétiai Vallású Eklézsiáknak Dunamélyeki Superint. Fő Kurátora, hasznos és munkás életét Január. 22-ikén reggel 6 óra tájban, vízi betegségben, 59-dik esztendejében elvégezte.»

A 9. szám részletes tudósítást közöl Ráday Pál végtisztességéről.

366. lap 1. sor: «Én három Rádaynak dicsekedhetém kegyességével...» T. i. Ráday Gedeonnak, a ki a grófi méltóságot kapta és Kazinczynak ifjúkori buzdítója volt; ennek fia, Gedeon barátságával, a kihez Kazinczy szintén járatos volt, s végre ennek fiáéval, a kiről az id. nekrológ szól.

4843. A levél első sora: «A' [Döbrentei] levelére nincsen szóm.» Úgy látszik, Döbrentei a Kazinczy *Pályám Emlékezete* elébe valami levelet szánt a *Tud. Gyűjtemény* 1828. évf. 1. füzetébe; ez azonban nem jelent meg.

U. o. folyt. «A' [Döbrentei] Criticájára volna.» T. i. arra, a melyet Döbr. válaszul írt a Kölcssey és Döbr. levelezése bírálatára az *Élet és Lit.* 1827. évf. II. köt. 354—386. lapjain.

Alább 4 sorral: «Az a' *dithyrambuszi* bérekesztés még bosszantja azt, a' ki ott nem azt kereste.» Az előbbi pontban id. kritikai jegyzetait Döbrentei a következő sorokkal végzi: «Fel feltekinték, írása alatt, író asztalommal a' falon szembe függő képedre Kazinczy! 's közibe mosolygott e' zajnak az az idő, melyben Te engem' még gyermek-ifjút leveleid által vezettél 's köszönetem melegedett Irántad; de a' férjűnnek épon a' barátság parancsola egyenességet; keresztül futák lelkemet azon Erdélyi édes emlékezetek, melyek eleibe Te vezetél, 's hálá fakadozott bennem, de a' köz-ügy minden privát-köteléknél nagyobb, 's ha leveleimet Kölcsseyóival együtt kívánván kiadni e' két derék-társ angoly kertjében, Te azokra jegyzéseidet megtéved, írásbeli, nem szeretetbéli különözésem okait, nekem is kikelle, itt röviden fejtenem.»

U. o. folytatás: «Azonban a' Kap. Szontágh Ur Criticáját szó nélkül hagyni egészen nem lehet.» Szontágh Gusztáv az *Élet és Lit.* illetőleg *Muzáron* IV. köt. 145—152. lapjain mondja el észrevételeit az újításról s az irodalomnak a fordí-

tások által remélhető fejlődéséről. Nagyrészt a Horváth Endre és más orthologusok számtalanszor hangoztatott véleményét ismétli, hogy p. o. a nyelv az egész nemzet sajátja s így felségsértést követ el az oly író nemzete ellen, a ki a nyelv szelleme által kijelölt határon túl is erőszakolja az idegen szólásmódokkal való gazdagítást, mert valamíg egy nemzet egész gondolkodása s érzése módját meg nem változtatja, nyelvszokása nem fogadhat el oly újításokat, a melyek eredeti geniusával össze nem egyeztetetők. Ez okból támadja Kazinczynak a Sallustiuszhoz írt előbeszédében hangoztatott elveit is. Továbbá azt hirdeti, hogy a fordítások nem fejlesztik az irodalmat. De a nyelvgeniek megelőzik korukat s előre megalkotják azt a nyelvet, a melyen a jövő nemzedéke ír s beszél. E nagy munkát a németeknél Voss vitte véghez; nálunk pedig Kazinczy.

369. lap 2. kikezdés: «*Egy valaki . . .*» T. i. gr. Majláth János.

A levél vége: «Hozzá fogék a' *Döbrentéinek adandó jeleléthez.*» Külön nem felelt Döbrentéinek, hanem a Szontagh észrevételeire írt válaszában tett egy-két czélzást Döbrentéi azon véleményére, hogy a fordítások nem viszik előbbre az irodalmat. L. az *Élet és Lit.* IV. köt. 153—163. l.

4845. A levél vége: «A' *Minervába* küldök egy *nevezetes dolgozást.*» Kazinczy minden valószínűség szerint a *Wesselényi Ferencz életrajzát* érti, a mely a *Felsőm. Minerva* 1827. évf. IV. negyede elején az 1387—1392. lapokon jelent meg.

4847. 3. kikezdés 2. sor: «*Szemere Miklós, a' Pál sógora.*» T. i. az ismert költő, a ki jó későn kezdett a költészettel foglalkozni s az *Athenaumban* adta közre első műveit; később Tompa pártfogója s barátja volt. L. Váczy J. *Szemere Miklós költészete* cz. tanulmányát az *E. Phil. Közöny* 1888. évf. 264—273, 363—379. l.

4850. 378. lap 2. kikezdés: «*Nekünk e' napokban, Octób. 15d. és 16d. Restaurációnk* vala.» Erről a tisztújításról két tudósítás is megjelent a *Hazai és Külf. Tud.* 1827. évf. 34. (okt. 27-diki) és 36. (nov. 3-diki) számában. A másodikat Kazinczy írta, s ennek egy részét itt közlöm a levélbeli adatok felvilágosításául: «Megyénknek lelke, szíve, 's hosszas nagy szolgálatai által tiszteletes Fő Kormányzója, Udv. Tanácsos és Septemvir, Mélt. Szilassy József Úr Ő Nagys. Octób. 15-dik és 16-dik napján tartá itt Ns. Zemplény Vármegye Tisztválasztását. — Lemondván a' szokott rendtartás szerént Első Al-Ispánunk, Szemere István Kir. Tanácsos Úr a' Tiszti-Kar' nevében a' viselt hivatalokról, 's maga, valamint szeretett tisztársa is, Szögyényi Ferencz Másod Al-Ispán Úr, candidálatni, harmincz-hét esztendőök óta viselt szolgálatai után, nem kívánván, a' Palotában és az udvaron összesereglett Voksolók Első Al-Ispánnak B. *Vay Miklós, Másodiknak Szirmay József* Urakat közönséges eggyezéssel kikiáltották.» Itt azután a választás többi eredményét közli Kazinczy, de csak egyszerűen a neveket s a hivatalok nemét minden megjegyzés nélkül; v. ö. a 383. és 387. lapokkal.

E névsorhan olvasható, hogy egyik alszolgabíró *Lónyay Gábor* lett; v. ö. a *XIX. k.* 4371. számú jegyzete 2. pontjával.

379. lap 1. kikezdés: «*Nagynénjét . . . tisztelni méltóztassék.*» T. i. gr. *Bethlen Adámné* Gyulay Katalin grófnőt; v. ö. az *V. k.* 1188. számú lev. és jegyz.

4851. A levél vége: «A' *Köncsnek* szöllóra . . .» Ily nevű férfiú sem írónk; sem általában valami nevezeteseb szerepet vivő embereink közt nem található; magát a családot sem említik forrásmunkáink.

4853. 383. lap alúl 3. sor: «*Kétszer vala* szó róla a' Kulcsár Ujságaiban. Azt az elsőt valami gyakorlatlan kezű ember küldé.» Talán azért mondja Kazinczy a tudósítót *gyakorlatlan* kezűnek, mivel rövid néhány sorba fogta a tudósítást és csak a legfőbb tisztviselők nevét említette. V. ö. a 4850. számú lev. jegyzetével.

384. lap 4. kikezdés: «*Octób. 31d. Lónyay Gábor és Kazinczy Istvánnak . . . Ottília* leánya mátkák lettek.» A *M. P.* 388. lapján ide vonatkozólag ezt olvassuk: «L. G. jegyet vált K. Ottiliával 1827. nov. 1-én, lakadalma 1828. apr. 14-én.»

U. o. folytatás: «*Vay Euláliának és Lónyai Jánosnak* Jan. 24. lesz lakadalmok.» Vay Eulália, V. Ábrahám és Kazinczy Zsófia (K. Péter és Ragályi Zsuzsánna leánya) első leánya, 1812. jún. 28. született; a *M. P.* 403. lapján azt jegyzi meg Kazinczy, de e levél szerint lévesen, hogy 1827. decz. 26. megy férjhez Lónyay Jánoshoz, a ki azonban már 1828. máj. 5. özvegyen hagyja. V. ö. a *XIX. k.* 4371. számú lev. jegyzetével.

4855. 387. lap 5. kikezdés: «*Eggy valakü* nem szerethetsz.» T. i. Jankovich Miklóst; v. ö. a 392. lap 2. kikezdésével.

U. o. 6. kikezdés: «*Szeretsz e a' Viczay életéért?*» Czézlás Viczay József orvos életrajzára, mely a *Felsőm. Minerva* 1827. évf. III. negyede elején, az 1267—1272. lapokon jelent meg «A' Kiadó és a' Red.» aláírással. L. a *M. P.* 339—344. lapjain.

4856. A levél vége: «*Gr. Zsigray* jó hozzánk, mint Kir. Commissarius.» Kazinczy csak a rebesgetett hírt közli, a melynek nyilván semmi alapja sem volt. *Gr. Zsigray* Józsefet, Somogy várm. főispánját érti. V. ö. a 4938. számú jegyzettel.

4857. 389. lap kikezdés 6. sor: «*Bajza olvasá e* Minervában a' mit a' Kunike és Rumy Munkáik felől mondcák?» T. i. az id. lap 1827. évf. 8. füz. 1341—1342. lapjain. Kazinczy a Kunike művének ismertetésében egyenes czézlást nem tesz Bajzára; nyilván csak a következő sorokban veszi át Bajzának egy-egy gondolatát: «A' Magyaroknak vígságai nem nagyok, de viszont ő terheit is víg bánat közt viseli.» S ismét: «A' Duna a' Magyar földre is hoz áldást és átkokat.»

4858. 3. kikezdés: «A' mult napokban jelent-meg Fáynak *Két Báthory* című szomorújátéka.» Fáy Andrásnak *A két Báthory*, tört. dráma 5. felv. című műve Pesten, 1827. jelent meg.

4860. 391. lap alúl 4. sor: «A *Tudom. Gyűjteményben* valaki az *Élet s Lit.* I. kötetét recenseálván, Szemere epistolájáról azt mondja, hogy *kár hogy nem fellengősb.*» Az *Élet és Lit.* I. kötetéről maga Toldy írt bírálatot a *Tud. Gyűjt.* 1826. évf. X. f. 93—112. lapjain, a melyet aztán az *Élet és Lit.* II. kötete szintén közöl a 2—22. lapokon. De erre Toldy nem czélozhat; lehet, hogy valamely más dolgozat mintegy mellékesen érinti Szemerének a Vida Lászlóhoz írt epistoláját.

392. lap 4. kikezdés: «*En Miss Sárádnak, Galottidnak 's Medeádnak* nyomtatásaikat nem ismerem.» A két első csak később, a *Külföldi Játékszínen*

(1830. 1842.) jelent meg. Klinger Miksa *Medea* című művének fordítása pedig egyáltalán nem látott napvilágot. V. ö. a 412. lappal.

4864. 410. lap 6. kikezdés: «Az Özvegy *Patayné*... egy *katholikus férjel* vállalja fel özvegységét.» Patay József neje, Pély János és Vay Erzsébet leánya, Majthényi nevűhez ment férjhez. L. a *M. P.* 264. lapját.

U. o. 7. kikezdés: «Nevendékem, *Miklós*.» T. i. b. *Vay Miklós*, a ki ekkor Zemplén vármegye első alispánja volt; későbbi pályája szorosan összefügg nemzetünk XIX. századi történelmével. L. Ballagi Géza munkáját (Budapest, 1895).

4866. 417. lap 2. sor: «A' *Gratziák* és a' *Messziás* nem lesznek nyomtatva.» Wicland művének, A' *Gratziáknak*, fordítása 1793-ból, megigazítva 1802 körül, I—II. könyvben; kézirata egy kötet 125—155. lapjain a M. T. Akad. könyvtárában: *M. Irod. 4r. 75. szám* jelzés alatt. — Klopstock *Messiasának* fordítása többféle töredékben szintén a M. Tud. Akadémia könyvtárában őrzetik: 1) *M. Irod. 4r. 75. szám* jelzés alatt 1—105 lap, a mely a 3. énekkel megszakad; — 2) A *Messias* XV. énekének töredéke (1803), 17 levél *Vegyesek, 4r. 3. szám* jelzés alatt; — 3) I. ének («Ér-Semlyén, 9. Febr. 1803.») és XIV. ének, 46. lap, *Vegyesek, 4r. 71. szám* alatt; — 4) Ugyane jelzés alatt V—XVIII. ének, töredék, 3—43., 106—108., 111—120. l.; — 5.) A' *Messziás*. Kl. után. 1793. 1—174. lap (próza); — 6.) A' *Messziás Jambusokban*. («Dolgoztam a' mi itt áll, 1793. Nem érdemli a' kiadást, 's ugyan-ezért meg sem igazítottam.») 11 levél, 583 sor. A két utóbbi töredék u. o. *M. Irod. Ivr. 3. szám* jelzéssel.

U. o. kikezdés: «Viszi ezt az *Ungvári volt követ*.» T. i. Szerencsy István.

4867. 418. lap 4. kikezdés: «Én csak leveledből látom hogy *Ferenczy fejemet faragta*.» V. ö. a 4937. számú levéllel.

Ferenczy Istvánról érdekes adat jelent meg a *Hazai és Külf. Tud.* 1826. évf. 6. (júl. 19-diki) számában, a melyet érdemesnek találok ideiktatni: «Ezen hónap 16-dikán a' Bánáthól megérkezett *Ferenczy István* Ur, hol két egész hónapig fáradhatatlan törekedéssel, szemes vizsgálással, és célra vezető ügyességgel rajta volt, hogy Hazánkban a' Képfaragásnak nemes materiáját, u. m. a' fejr márványt felföldözze, és használható tetemekben kitörettesse. A' buzgó igyekezet arra segítette, hogy a' szép Mesterségek' ezen nemére 40 darab kisscbb-nagyobb darab tiszta, és tömött fejr márványt a' nap fényre hozna. Ezen szerentsés munka Dognaskán ment végbe, és a' szép Mesterségeknek barátit annyival inkább örvendezletheti, mivel eddig Hazánkban e' féle márvány bányja még esmérctlen volt. Ohajtanunk kell, hogy ezen szorgalmatos Művész a' feltalált testből olly szerentsésen folytathassa munkáit, mint szerentsésen nap fényre hozta.»

4869. 420. lap 3. kikezdés 2. sor: «*Bujanoviccsal* ismerkedtem-meg.» Kazinczy valószínűleg *Bujanovics Gyulát*, az eperjesi kerületi tábla későbbi jegyzőjét érti, a ki 1807. okt. 26. született Eperjesen; halála éve ismeretlen. Latin és németnyelvű verses művei 1824—1847. jelentek meg; csak egyetlen magyar műve ismeretes, a melyet ifj. b. Eötvös Ignác főispáni beiktatására írt, Kassa, 1827. L. Szinyei J. id. m. I. köt. 1403. hasábján.

U. o. 5. kikezdés: «*Péter bátyám halála*...» T. i. Kazinczy Péter (K. Ferencz atyai nagybátyja) ekkor halt meg. V. ö. a *M. P.* 385. lapjával, a hol K. Péter

halála tévesen van 1827. márcz. 8-dikára téve; l. a 4876. számú lev. s a 4873. számú lev. jegyz.

4870. 423. lap fölül 13. sor: «Az *Eperjesi Tábla Praesesének* megmondám...» T. i. gr. Szirmay Tamásnak; v. ö. a *XIX k.* 4394. számú lev. és jegyz.

424. lap 2. kikezdés: «*Balogh*nak, a' Barsi Követnek...» Cézálás *Balogh Jánosra*, a kiről a *Hazai és Külf. Tud.* 1827. évf. 29. (okt. 10-diki) száma a következő nekrológot közli: «Tek. Ns. Bars Vármegyében Füssön Sept. 23-dikán meghalt ama' jeles hazafi, Tek. Nemes és Vitézlő Galánthai *Balogh János Úr*, köz jóra szánt becses életének 68-dik esztendejében, és maga után háladatos emlékezetet hagyott nem tsak Ts. Ns. Komárom, és Bars Vármegyékben, mellyeknek több Diaetákban Követje volt, hanem az egész Országban, mint hogy mindenkor nyíltszívű, egyenes lelkű, és részre nem hajló törvényes gondolkodású hazafinak tapasztaltatott. Azért áldásban marad emlékezte.»

4871. 425. lap 1. kikezdés: «Nem előszer tőlem, de... Gr. Teleki Józseftől, ki a' *M. Académia* iránt tartandó *Deputatió*nak *Előülőjévé* nevezetett, *halottad oda rendelt kinevezetésedet.*» Teleki József gr. erre vonatkozólag a következő levelet intézte Kazinczyhoz:

Tekintetes Tábla-Bíró Úr!

Hogy a' honni nyelv terjesztésére, kimiveltetésére és a' tudományok és művészségek minden nemeire való alkalmaztatására, a' közelebbi Ország Gyűlés 11-dik tikkelye következésében, az országosan öszvegyült Karok és Rendek buzgó óhajtásai és Felséges Fejedelmünk kegyelmes jóváhagyása szerint, a' hazafiak önkényes ajánlásaiából felállítandó Magyar Tudós Társaság rendeltetéséhez képest maradandó alkotást nyerhessen, az említett törvény-tikkely értelméhez képest megkivántatik, hogy az illető országos Kiküldöttség munkájában foglaltatott, és az ajánló urak által nyilatkoztatott alapszabásokhoz képest dolgoztassanak ki annak statutumai és planuma, — és ezek a' kegyelmes helybehagyás végett ő Felségének benyujtassanak, későbbre pedig az Ország Gyűlése elejébe is terjesztessenek.

Az e' végett megkivántató tanátskozosokban és ülésekben való részvételle Ö Császári Királyi Hertzegsége, szeretett Nádor-Ispányunk, — ki hazánkban minden jót buzgósággal kíván előmozdítani, — a' Tekintetes Tábla-Bíró Urat is, — mint honni tudományosságunk' buzgó kedvellőjét, hathatós előmozdítóját, kinevezni méltóztatott. A' Magyar Nyelv és tudományok körül szerzett nagy érdemeinek ezen diszes elismerését, a' Nádor-Ispány Ö Császári Királyi Hertzegsége kegyes bizodalmának ezen nyilvánoságos jelét, Ö Császári Királyi Hertzegségének különös parantsolatjából, a' Tekintetes Tábla-Bíró Urnak tudtára adni örvendetes kötelességemnek tartván a' Tekintetes Tábla-Bíró Urat az említett tanátskozos[on] öszvejövetelünk végett a' f. e. Bőjtmáshava 11-dik napjára K. Pest városába egész hazafi buzgósággal meg[hívom]. Mellyek után magamat szivességébe ajánlván,

A' Tekintetes Tábla-Bíró Urnak

Pesten Böldogasszonyhava 13dik napján 1828.

Ickötelezett szolgálja
G. Teleki József mpr.

Kivül: *Tettes Csanád Vármegye Fő-Ispányától.*

Tekintetes Kazintzi Kazintzy Ferentz Urnak több Ns. Megyék Tábla-Birájának.
S. A. Ujhelyen által

Széphalmon.

Hivatalosan.

A levél zárlatán ép piros pecsét. A levél kissé rongált, jobb sarka leszakadt, mint a szögletes zárjelbe foglalt szó és szótag helye mutatja.

[Eredeti je a M. Tud. Akad. könyvtárában: Tört. 4r. 23. sz.]

A *Hazai és Külf. Tud.* 1828. évf. 22. (márcz. 15-diki) száma erre vonatkozólag a következő értesítést közli: «Az Ország' Rendeinek kívánságára, és a' múlt Ország. gyűlésén hozatott Törvény XI-dik Czikkelyének rendelkezésére, mely a' Tudós Társaság, vagy Magyar Akadémia felállításáról szól, Ó Tsász. Kir. Fő-Herczogsége, szeretett Nándorunk [!], ki nemzeti ügyünket szívén hordozza, a' folyó Martius hónap 11-dikére minden vallású Hazai Tudósokból számos Deputatiót gyűjtött össze Pestre, mely az Ó fő felügyelése alatt ezen Magyar Akadémiának planumát, és rendszabásait vagy Statutumait elkészítse, hogy azokat Ó Tsász. Kir. Fő Herczogsége a' Törvény' értelme szerént az Országgyűlésé' idején kívül is Ó Felsege elejébe terjessze kegyelmes helybenhagyás végett. — Ezen Deputatióknak Elöljárójává Ó Tsász. Kir. Fő Herczogsége nevezte Mélt. Széki Gróf Teleki József, Tsász. Kir. Kamarás Urat, Nemes Tsanád Vármegye' Fő-Ispányát, a' Kir. Tábla Bájóját; kinek is az öszvegyűlekezett Deputatió ezen hó 11-dikén köszöntésére ment, midőn Mélt. Gróf Dessewffy József Ó Nagysága mint Szószóló tísno beszédet tartott az Elöljáró Urhoz; 13-dikban pedig a' tisztelt Elöljáró Úr az egész Deputatiót egyetemben bemutatva Ó Tsász. Kir. Fő Herczogségének, mint Protectornak, ahoz alkalmaztatott beszéddel. A' Fő Herczeg Nemzetünk eránt viseltető nagylelkűséggel, és fontossággal felelt, hathatósan buzdítván a' tagokat ezen nemzeti ügyben a' szorgalmatos munkálkodásra.» Azután felsorolja a bizottság tagjait. V. ö. a *Tud. Gyűjt.* 1828. évf. II. f. 124—125. lapjaival, hol Vörösmarty szép bevezető sorokkal közli a névsort; megjelent Minden Munkái (1885) között is a VI. köt. 184—185. lapjain.

4873. A levél eleje: «A' te *fájdalmad* közös velem.» Kazinczy András apját, K. Istvánt vesztette el. V. ö. a *III. k.* 705. számú lev. és jegyz. és a 4875. számú lev.

427. lap 1. kikezdés 3. sor: «*Megírtam eggy Ujságírónak.*» T. i. Kulcsár Istvánnak, a kinek lapja 1828. évf. 1. (jan. 2-diki) számában közölte is a következő nekrológot: «A' folyó hónap két Kazinczyt kapa-ki az élők közül: Pétert és Istvánt, a' Péter' testvérének, Andrásnak, egy fíjját. — Péter született 1747. Jun. 17-dikén, 's megholt Miskolczon, Decemb. 4-dikén, második házasságából született egy leányánál, Sófianál, Cs. K. Kamarás, és Borsod Vármegye Felső Al-Ispány, Mélt. Vay Ábrahám Úr' hitvesénél, gyenge, de ép egészségben, nyájas beszélgetések közt, véletlenül és egyszerre. — István született 1774. Martz. 19-dikén, 's megholt Dec. 17-dikén, májgyuladásban, Beretón, Zemplényben. Amaz Alsó-Zsolczán temtetett, a' Vay-Ház' sírboltjában: ez szülője, 's két elsőbb hitvese, Báro Hellenbach Eszter, és Pankotai Jóna Mária mellé 20-dikban fog betétni. Özvegye Boronkay Rosália, 's két anyáktól született tíz gyermekei, 's

a' kik a' két Megholtakhoz tartoznak, ajánlják emlékezetét mind azoknak, a' kik őtet barátságokkal megtisztelni méltóztattak.»

U. o. 3. kikezdés 1. sor: «Nénédet . . . *Kárnernél*, tiszteld.» Kazinczy András nénye, K. Honoráta, Kárner László özvegye volt. L. a XIX. k. 4383. számú lev. és jegyz.

4874. 428. lap alúl 8. sor: «*Szóltam róla* (t. i. Berzsenyiről) egy helyt a Tud. Gyűjteményben.» Valószínű, hogy Toldy a *Tud. Gyűjt.* 1826. évf. VII. f. 7. s. köv. lapjain megjelent *Aesthetikai Levelek* című munkája következő helyére céloz: «Hogy őszintén megvalljam, kedvellem a' csendességet, 's nem szeretnék akként jární, mint a' bús, de szelídelelkű Kőlcsey, kit szigorú csendéből élők és holtak felriasztanak: mert őt semmi fény meg nem vakíthatá 's az embert csak embernek nézi, 's felőle azt hiszi, hogy hibázhat.» — De az is lehet, hogy Toldy az *Élet és Lit.* I. kötetének bírálatában (u. o. X. f. 107. l.) írt következő sorait érti: «Ha Shakespeare magyarul írta volna drámájit úgy, mint azok angolul vannak írva, vallyon Berzsenyi nála is nagyobb genius fogott volna lenni? Ezt ugyan sem Berzsenyi, sem Gr. Mailáth, sem más gondolkodó fő nem hiondi, — 's még is szükséges lett volna Mailáth' szempontjának helytelenségét kimutatni: mert minél szebben és tüzebben van az oda vetve, annál többeket fog elszédíthetni, a' mit sem Ref., sem az *Élet és Lit.* kiadóji nem szerethetnek, nem akarhatnak. 'S a' mi különösen Berzsenyit illeti, Ref. azt hiszi, hogy az nem nagy szolgálatot tesz Berzsenyinek, ki kelleltnél több koszorút aggat reá, mert ő azokra nem szorúl, 's csak az örök érdemlett lomb marad-fen örökké.»

4877. A levél kezdete: «A' *Vámos újfalu*si Notár. bolond Instantiájára lesz gondom.» Kazinczy valószínűleg arra az adomára céloz, a melyet Tompa a *Vámosújfalu*si jegyző című elbeszélésében dolgozott fel.

3. kikezdés: «Rettenetes az a' megtévedés a' mollyben *valaki* az Epigramma miatt van.» T. i. gr. Dessewffy József az *Izéhez* című epigrammát magára értette. Ennek számos adata a köv. kötetben olvasható.

4881. 2. kikezdés 9. sor: «Az új *Uránia* . . . , mellyben . . . *Töprenkedés* című töredék alatt F(üredi) jegy áll.» L. a 4840. számú lev. jegyzete utolsó kikezdésében.

4. kikezdés: «Egy *Jászai* nevű ifjú.» Nyilván *Jászay Pál* (1809—1852), az ismerl történetíró, a ki naplóiban emlegeti is Kazinczyval való találkozását.

4884. 442. lap 3. kikezdés: «Károlyi . . . a *Tud. Gyűjteményt 1828-tól jogra Fürös*martynak adta át.» A *Hazai és Külf. Tud.* 1828. évf. 4. (jan. 12-diki) száma mellékletén erre vonatkozólag a következő jelentés olvasható:

«A' *Tud. Gyűjt.* állandó előmenetelének egyik hathatós eszközei közé számíthatni, hogy ezen már tizenkét esztendeig virágzó Intézetnek Szerkesztetői mindenkor oly jeles és érdemes férfiak voltak, kik nem tsak a' Ilazafiaknak köz bizodalmodkat megtudták érdemleni, hanem egyszer'smind a' köz várakozás kielégítésére is mindent, a' mi tsak hatalmodban állott, elkövetni törekedtek.

«Ezen érdemes Szerkesztetők között különösen hálaadással illik Tek. Tudós Thaisz András Tábla Biró és Fiskális Úrnak érdemeit említeni, ki nyoltz eszt. lefolyása alatt mind tudománya, mind buzgósága és pontossága által magának és

a' Nemzeti Literaturának állandó hírt, fényt és ditsőséget szerezni iparkodott. A' nehézségek neki új erőt, az akadályok új buzgóságot szoktak keblébe önteni, 's általa újra megbizonyodott, hogy az erős és eltekéllett lélek előre, nem viszsza teszi minden lépéseit.

«Azonban úgy hozván a' költésnös helyzetetések magokkal, hogy a' *Tud. Gyűjt.* más Szerkesztetőre száljon által, midőn az alól irt az érdemes előbbi Szerkesztelő Ur érdemeit forró hálával és érzékeny köszönettel illeti, egyszer'smind a' Nemzetet és az érdemes olvasó közönséget azzal a' vigasztaló és nem tsekély reményt ígérhető tudósítással lepi meg, hogy Tekéntetes Tudós Vörösmarty Mihálynak, mint új Szerkesztetőnek és kedvelt nemzeti Irónak neve által nem tsekély mértékben megelőzte a' ditső Magyar Nemzetnek ohajtásait.

Pest 12. Jan. 1828.

Petr. Trattner J. M.»

A *Hazai és Külf. Tud.* még ezután is alkalmat vett magának, hogy Vörösmarty szerkesztését dicsőrcje; így az 1828. évf. 2. (júl. 5-diki) számában ismeretvéen a *Tud. Gyűjt.* 6. füzetét, ide vonatkozólag ezeket írja: «Ezen hasznos intéz[et]ű havi-írás már tizenkét esztendeje, hogy hazánkat sok tudományos ism[er]etekkel örvendezteti. Az új Redactio alatt pedig, melly most Tek. Vörösmarty Mihály Urra vagyon a' Kiadó Úr által bízva, nem tsak előbbi betsét megtartotta, hanem inkább jóval is nevelte; kivált midőn hazafiúi örömmel látjuk, hogy oly nagy híru Tudós Férjfiak szőllamlanak meg ismét ezen Gyűjteményben, kiknek bölts szavát itten sok eszt. óta nem hallhattuk.»

442. lap 3. kikezdés 4. sor: «*Horvát István, Májer József, Fenýéry, Kisfaludy Károly, őmaga,* fognak az első kötetben megjelenni.» Toldy F. rosszúl volt értesülve, Májer és Kisfaludy K. nem írtak az első füzetbe, a melynek czikkei a következők: 1) A' *Tud. Gyűjt.* Olvasóihoz, Vörösmartytól (3—4. l.); — 2) Az állati Magnetizmus' nyomairól a' régiségben, Cselkővitől (Kölcsey F. 5—19. l.); — 3) Neograd Vármegye nevezetes Hársas Hegyéről 's annak hajdani esméretlen és arany-míves lakosiról, J-től (csillaggal, 20—31. l.); — 4) Pályám' Emlékezete (Kazinczytól, 32—59. l.), közli Szemere Pál; — 5) Magyar Al-vitézek' hős-tettei az újabb üdő szakban, Kiss Károlytól (60—66. l.); — 6) Portugalliai Henrik, Holéczy Mihálytól (66—77. l.) — A *Könyv-visgálat* rovatában Horvát István bírálja Kollár János művét, a melynek czime: *Ableitung und Erklärung des National-Namens Magyar* (Pest, 1827) a 77—85. l., Toldy F. pedig az *Aurora* 1828. évfolyamát ismerteti. (85—104. l.) A kötet végén olvasható a kiadó jelentése a szerkesztő-változásról (116—117. l.); v. ö. a X. f. 124—125. lapjaival, hol az új szerkesztőről a *Wiener Zeitschrift*ben megjelent alaptalan gáncsot czáfolja. Legvégül Fenýery Gyula (Zádor) tudósítását olvashatjuk, a mely arról értesít, hogy az országgyűlési ifjak Felsőbüki Nagy P. halhatatlan érdemét azzal ohajtották meghálálni, hogy mellképét Ruprecht János bécsi művészzel megfestették s «köre edzették»; e képből a jelesebb magyar írónak egy-egy példánnyal kedveskedtek.

443. lap 4. kikezdés 5. sor: «Hogy ereszkedhetik olyan ember mint K. abba, hogy a *Pantheont* dicsérgesse?» Széchenyi I. gr. e szavai Kazinczynek a *Felsőm. Minerva* 1827. évf. 8. füz. 1339—1342. lapjain Ponori Thewrewk József *Magyar Pantheon* című kiadványáról írt ismertetésére vonatkoznak. Kazinczy felsoroiván azokat, a kiknek arczképét a kiadvány tartalmazza, hozzáteszi, hogy ez arcz-

képeket «igen nagy gonddal és szerencsével» rajzolta és metszette b. Lütgendorf Ferdinánd; aztán, hogy az arcképek el vannak találva, s így a rajzoló és metsző, valamint P. Th. J. is, ki «ötet tanácsolta, a most és később élőknek szíves köszönetét érdemlik». Ehhez még azt teszi Kazinczy, hogy «a lelkes kiadó» az illető férfiak életrajzával is gazdagított bennünket. V. ö. a 446. lap 7. kikezdésével és a 448. lap 1. kikezdésével; l. a 453. lap utolsó sorait is.

4885. 446. lap 9. kikezdés: «*Szögyényi Imre . . .*» *Szögyény Imre*, Sz. Ferencz (1764—1852) zempléni vármegyei másodalispán fia, ki már 1827 őszén u. o. tiszteletbeli aljegyző volt, később mint főügyész, 1844—1848-ig pedig mint alispán működött. V. ö. a *Hazai és Külf. Tud.* 1827. évf. 36. (nov. 3-diki) számával és Nagy I. id. n. X. köt. 847—848. lapjaival.

4887. A 450. lapon említi Kazinczy *Bodó perceptort*. *Bodó Lajost*, a vármegye házi pénztárnokát érti; v. ö. a *Hazai és Külf. Tud.*-nak az előbbi jegyzetben id. helyével. Téves tehát Szinyey Gerzson magyarázata, melyben itt *Bodó Tamásra* tett czélzást lát, az *Irodalomtört.* Közl. 1893. évf. III. köt. 465. lapján.

4888. 3. kikezdés 2. sor: «*Legkedvesebb a Vörösmarty szép első dala.*» T. i. *A magyar költő* című a 72—73. lapokon.

E kötetről nem írt ismertetést Kazinczy.

4891. A mire Vörösmartyt Kazinczy kéri, K. teljesíti is örömet. Így jelenik meg a *Pályám emlékezete a Tud. Gyűjtemény* 1828. évf. I. f. 32—59., II. f. 3—25., XI. f. 43—79. és XII. f. 74—103. lapjain.

4893. 458. lap 1. kikezdés: «*Gr. Gyulai Lajos Ruprecht*t . . . Döbrenteit is kőbe metszette.» *Ruprecht János* bécsi akad. festő, a kinek e korban egyik legismertebb képe volt a Felsőbükki Nagy Pál arcképe, a mely két külön alakban forgott közkézen. A *Tud. Gyűjt.* 1828. évf. VII. f. 130. lapján megjelent tudósítás szerint az első kiadás elfogyván, Ruprecht a képet kisebb alakban «írta kőre» s pedig «oly szerencsével, hogy cz Nagy Pálnak legművészeibb képe».

4894. 459. lap alúl 8. sor: «*Somsits Collegám.*» Sárközy *Somssich Pongrácz* gr. somogyvármegyei alispánt érti, a ki az 1825—7. országgyűlésen ugyane vármegye követe volt, később államtanácsos és a M. Tud. Akad. igazgató tagja; 1788-ban Sárdon (Somogy vm.) született és 1849. aug. 26-dikán halt meg. 1830-tól kezdve alnádor, majd kir. személynök, Pest vármegye főispáni helytartója, Baranya várm. főispánja volt. A grófi méltóságot 1845. máj. 3-dikán adományozta neki a király. Egy beszéde, a melylyel az 1832—6. országgyűlés követeit üdvözölte mint személynök, megjelent Pesten, 1833. L. Szinnyei J. id. műve XII. köt. 1294. hasábján.

4895. 461. lap 2. kikezdés 6. sor: «*Hogy Helmezcink kiadni készül Berzsényit*, annak ugyan örvendek,» Helmeczy M. már kétszer kiadta Berzsényi költeményeit (1813. és 1816.), de a második kiadással Berzsényi nem volt elégedve, kivált azért, mivel Helmeczy kalaúz-értekezése úgy tűnt fel Berzsényinek, mintha őt is a zabolátlan újítók közé sorozta volna Helmeczy. A költő ki is fejezte bosszankodását, a mely, midőn Kölcsey kritikája megjelent, az egész újabb

irodalomra kiterjedt, Kazinczytól Helmeccyig. Ámde, a mint egészsége visszatért, s az irodalom iránti érdeklődése fölgerjedt, az *Aurora* meg tudta nyerni dolgozó-társának. E révén hihette Helmeccy, hogy az ő felajánlt segítségével kedves lesz Berzsényi előtt. Vajjon Helmeccy csak a pesti írói körökben emlegette e szándékát, vagy már Berzsényit is tudósította, nem bizonyos. De az tény, hogy az 1828. év folyamán csakugyan fölkereste ez iránt a költőt, a ki azonban vagy nem kapta meg Helmeccy levelét, vagy nem tudta elhatározni, mit válaszoljon. 1829. jan. 25-dikén tehát ismételte felszólítását, de ennek sem lett eredménye. L. Váczy J. *Berzsényi életrajza* 421—422. lapjait.

4896. 463. lap 2. kikezdés: «A' *Thalynak szóló verset* olvastam.» A Farkas Károly és Thaly Antalhoz szóló epistolát érti, a melyet Kazinczy magánleveleiből ismert, ámbár a *Felsőm. Minerva* 1828. évf. jan. füz. 1558. lapján is megjelent.

U. o. 4. kikezdés: «A' *Koszorúban Csaba* ál-név alatt fogja a' Ttes Úr verseimet olvasni.» Az id. lap 1828. évfolyamában a következő művek jelentek meg Vörösmartytól Csaba álnévvel: *Kék és fekete szemek* (25—26. l.); — *Helvita halálán* (28—29. l.); — *A' szellőhöz* (30. l.); — *Mentség* (59. l.); — *Komhalóhoz* (59—60. l.); — *Ohajtás* (61. l.); — *Dal* (61—62. l.); — *Túri nője* (133—135. l.); — *A' lanthoz* (137—138. l.); — *Óda a' Pozsonyi Nemes Magyar Társasághoz* (142—143. l.); — *Egy írott nefejejts alá* (144. l.); — *Magyarvár* (töredék) (161—171. l.); — *Pásztorlány' dala* (188—189. l.); — *Párja nincs.* (189—190. l.)

4899. Vay Ábrahám Kazinczynak azon epigrammjára czéloz, melyet Kazinczy *Vay József képénél* czimmel írt s bizonyosan megküldött neki is.

4902. A levél vége: «Az *öreg Trattner* igen beleg.» Trattner Mátyás 1828. febr. 16. halt meg 83 éves korában. Nekrológiát Vörösmarty írta a *Tud. Gyűjt.* 1828. évf. II. f. 117. lapján; I. Vörösmarty Minden Munkái (1885) VI. köt. 183—184. lapjain.

4905. A levél jegyzetében Toldy Herzog *Sallustját* említi, a mely ily czimmel jelent meg: *S. De coniuratione Catilinae liber*; erklärt und übersetzt von Chr. G. Herzog; Leipzig, 1828.

4906. 473. lap fölül 5. sor: «Nem sokára azután *magyar munkám* is» megjelenik. Péczely József bizonyosan *A magyarok történetei Ásiából kijövetelöktől fogva a mai időkig* című munkáját érti, a mely Debreczenben, 1837-ben jelent meg két kötetben.

4907. 474. lap fölül 6. sor: «*Gábor Uram.*» T. i. Döbrentei Gábor, a kire Cserey Farkas is megnehezelt.

4908. A levél 6. sorában Kazinczy *Festetics György gr. és Ürményi arczképeit* említi. Festetics György gr. arczképe a *Tud. Gyűjt.* 1821. évf. X. f. előtt jelent meg, Ürményi József országbíróé pedig, a melyet Donat János festett és Ehrenreich metszett, ugyan e folyóirat 1818. évf. VIII. f. előtt.

476. lap 1. kikezdés 6. sor: «Bécsben *Krihubert* gondolom a leggyöngédebb kezű Litographnak.» Kriehuber József (1801—1876) rajzoló, festő és kömetsző, Füger tanítványa, a ki mintegy 7000 képet rajzolt és metszett köre. Udvari festő

s a Theresianum tanára volt. Legnevezetesebb kőműszetei Moretto után sz. Justina, Palma Vecchio után sz. Orsolya és Raphael után Madonna.

Alább 6 sorral: «Vedd a *Canning képlet* Engelmanntól.» Canning György (1770—1827) nevezetes angol államférfi, a ki Pitt kormányában a tengerészet, a a Portland hg. kormányában pedig a külügyek minisztere volt, halála előtt meg kormányelnök s igen erős küzdelmet vívott a főrendek ellen, hogy Angliát a sz. szövetség gyámsága alól felszabadítsa s a prohibítív vámrendszert megszüntesse. — Engelmann Gottfried (1788—1839) kőműsző intézete Franciaországban nagy híre jutott.

4909. 479. lap 2. kikezdés: «Die erhaltenen Bände des Werkes...» V. ö. a 4910. számú levéllel.

481. lap fölül 11. sor: «*Vernet und Louterbourg.*» Vernet Károly Antal Horác (1758—1836) vadász- és tréfás életképeket festett. Leghíresebb művei a marengoi és rivolii csatákról festett képei. — Louterbourg Jakab Fülöp (1740—1812) már 28 éves korában a párizsi művészeti akadémia tagja, később udvari festő volt; tájképei (Hagar és Ismael, pásztor nyájával) és illusztrációi, a melyeket Molièrenek *A nők iskolájához* készített, a legismertebbek.

483. lap alúl 1. sor: «*Mocsáry liess sich mahlen.*» Bizonyosan *Mocsáry Antalt* (1757—1832), az ismert író-t érti.

4910. A Bécsben kiadott *Conversations-Lexikon*ról a *Hazai és Külf. Tud.* nem közölt ismertetést, legalább a M. N. Múzeum példányában ilyenek nem akadtam nyomára.

485. lap alúl 12. sor: «*Kuffner, Blumenbach, Lütrow, Portenschlag, Hofman, Dr. Sartori, Dr. Wagner...*»

Kuffner Kristóf (1780—1846) a titkos tanácsnál fogalmazó s titkár, a ki költői műveket, elbeszéléseket, drámákat írt s klasszikus és újabb külföldi költőket fordított s általában nagyon szapora író volt; l. Wurzbach id. m. XIII. köt. 336—339. lapjain.

Blumenbach Venczel Károly Farkas (1791—?) földrajzi és statisztikai író, könyvvizsgáló; legnevezetesebb művei: 1) *Neueste Landeskunde des Erzherzogthums Oesterreich unter der Enns*, Wien, 1816; — 2) *Neuestes Gemälde der österr. Monarchie*, u. o. 1833, 3 köt.; — 3) *Wiener Kunst- und Gewerbsfreund*, oder der neueste Wiener Geschmack in Gold-, Silber-, Bronze-, Eisen-, Stahl- und anderen Metallarbeiten, u. o. 1825, 6 füzet; l. Wurzbach id. m. I. k. 444—445. lapjain.

Lütrow József János (1781—1840) előbb Krakóban a mennyiségtan, azután a kazáni egyetemen a csillagászat tanára, 1816—1819-ben a budai csillagvizsgáló egyik intézője volt, utóbb a bécsi egyetemen a csillagászat tanára s a csillagvizsgáló igazgatója. Nevezetesebb munkái: 1) *Theoretische und praktische Astronomie*; Wien, 1821—1827, 3 köt.; — 2) *Über Höhenmessung durch Barometer*, u. o., 1821; — 3) *Gnomonik* oder Anleitung zur Verfertigung aller Arten von Sonnenuhren; u. o., 1833.; — 4) *Über Sterngruppen* und Nebelmassen des Himmels; u. o., 1835; — 5) *Atlas des gestirnten Himmels*; Stuttgart, 1838; — 6) *Die Wunder des Himmels*; u. o., 1834—1836, 3 köt. L. a *Természettudományi Közlöny*, 1878. évf. X. köt. 107—109. f.

Portenschlag-Ledermayer Ferencz (1772—1822) híres botanikus, János főhígnék utazásaiban kísérőtársa, a ki Austria floráját mintegy 200 fajjal gyarapította. Legnevezetesebb műve halála után jelent meg: *Enumeratio plantarum in Dalmatia lectarum* a F. de P. L., Viennae, 1824, 4r. L. Wurzbach id. m. XXIII. köt. 127—129. l.

Hoffmann János a XIX. század első felében élő földrajzíró, kinck legkiválóbb művei ezek: 1) *Nachricht von dem Eismeer*, Pest, 1818; — 2) *Kurze topographische Beschreibung des merkwürdigen Hermhuts...*, Wien, 1827; — 3) *Der Pilger nach dem Sonntagberge und Mariataferl, sammt Beschreibung der Rückreise auf der Donau nach Wien*, u. o. 1825; — 4) *Der Pilger nach Maria Zell...* u. o. 1826. L. Wurzbach id. m. IX. köt. 171—172. l.

Sartori Ferencz és *Wagner Károly* neve már e kiadásban többször előfordult. U. o. alúl 2. sor: «*Jung.*» T. i. *Jung János*; v. ö. a *XVIII. k.* 4169. számú lev. és jegyz.

487. lap fölül 11. sor: «*B. Herzogenberg.*» B. Herzogenberg Ágost (1767—1834) tábornok, a Lipót-rend lovagja, 1821-től kezdve a Theresianum felügyelője; l. Wurzbach id. m. VIII. köt. 413—414. lapjain.

489. lap fölül 4. sor: «*Hofr. André...*» T. i. André János udvari tanácsos és levéltárnok.

492. lap kikezdés: «*John Brown in London gibt eine magyarische Anthologie.*» Ez az anthologia meg is jelent 1830. *Poetry of the Magyars* címmel Bowring János fordításában. E férfiú (1792—1872) nevezetes és viszontagságos pályát futott meg, a *Westminster Review* (1825—1830) alapítója volt, mely a Bentham-féle reformelveket nagy hatással hirdette. Tagja volt az angol alsóházaknak is 1832—1837. és 1841—1849-ig. *Report on the commerce and manufactures of Switzerland* (London, 1836) című művében a szabad kereskedelem előnyeit fejtegeti. Mint állami tisztviselő Kanton konzula, később Hong-Kong kormányzója volt. A népköltészettel pályája elején foglalkozott, Európának majd minden országát beutazta s a spanyol, orosz, lengyel, szerb és cseh népköltészetet a maga fordításában ismertette. Hogy magyar népdalokat is akar kiadni, illetőleg ily művekből anthológiát szerkeszteni: erre legelőbb Rummy K. Gy. hívta fel hazánk figyelmét a *Pressburger Zeitung* 1828. évf. 18. száma mellékletén; Rummy cikkét Vörösmarty magyarra fordítva közli a *Tud. Gyűjt.* 1828. évf. V. f. 124—125. lapjain. Ugyanitt (127. l.) Döbrentei felszólítása is olvasható, a melyben a művelt közönséget arra kéri, hogy küldjön hozzá e célra népdalokat; ő már 3 dalt angol fordításban küldött is Bowringnak, és pedig: 1) *A' Füredi pásztor dalát*, 2) *A' magyar jobbágy dalát* Vitkovics Mihálytól s 3) azon *Husár dalt*, mely az 1826-diki Hebe 134. lapján jelent meg. Aztán így folytatja Döbrentei: «*Igértem többek küldését, 's óhajtanék neki olyanokat küldeni, mellyek a' Magyar köznép közé nem művelt Irók-Költők által jutottak, hanem mellyeket egyedül, természeti érzés, ösztön fakasztotta ki csak egy valamely természet-tanítványából 's hallóji azt felkapák, dallák, terjeszték a' nélkül, hogy készítője nevére ügyeltek volna. Mert nyilván az leszen Bowring szándéka, a' mi Herderé volt In den Stimmen der Völker in Liedern, 's a' mi Percy az angoly régi poézissal. — De hogy ezen, nemzetünkre becsületet terjesztő igyekezetet igazán elésegíthessem, minden magyart megkérlek ezennel a' két Magyar Hazában, ne sajnálja azt a' dalt hozzám küldeni, mellyet ez irányra valónak itél, 's a' mennyire csak lehet, biztos alkalmatossággal. Szabad*

hinnem hogy sokat kapok 's hogy a' javát kapom efféle dalainknak; szabad, mert arra hogy az említett Angoly Tudóst elésegítsük igyekezetében, a' Magyar név és becület int.»

494. lap kikezdés 8. sor: «Dr. *Malatides*.» Romy Malatides Dániel orvosdoctort érti, a ki 1792 körül született s 1862 táján halt meg. Pozsonyban, Pápán, aztán Pesten, Kolozsvárt és ismét Pesten működött. Czikkeket írt a *Regélőbe* (1840), az *Orvosi Tárbá* (1846) s a *Pesti Divatlapha* (1848). Művei: 1. *De otalgia ejusque speciebus frequentius occurrentibus, Viennae, 1820*; — 2. *Örömmérés*, melyet Ő Exc. . . gr. Pálffy Leopold . . . kitüntetésekor . . . érzett, Pozsony, 1822; — 3. *Édesi Gergely* vagyis az erkölcs diadalma, egy eredeti hősrége, u. o. 1824; — 4) *Az önszeplőzés* . . . Pest, 1847; — 5) *Egyenlőség*, szabadság, testvériség . . . u. o. 1848; — 6) *Az értelmes jó gazda* . . . u. o. 1851. és 1853; — 7) *Az aranyér* . . . u. o. 1862. L. bővebben Szinnyei J. id. m. VIII. köt. 442—444. hasábjait.

495. lap alúl 9. sor: «*Mein Schüler Prepelitzay*.» Romy Prepeliczay Sámuelre czíloz; l. a *XVII. k.* 3909. számú lev. és jegyz.

4912. 500. lap kikezdés 2. sor: «*Peski* által akarám magamat festetni . . .» Pesky János jeles magyar arczképfestő, a ki Pesten élt s 1863 körül halt meg. Arczképei közül a M. N. Múzeum képtárában láthatók Jankovich Miklós, Bajzáth György veszprémi püspök és Kubinyi Péter arczképe. Ő festette a nyitra vármegyei nagykeri templom oltárképeit is. L. Nagy I. Adalékait a *Századok* 1874. évf. 189—190. lapjain.

U. o. alúl 2. sor: «*Szentpéteri József Ötvös*.» Kazinczy a *M. P.* 398. lapján följegyzi, hogy Szentpétery J. Rimaszombathban, 1781. ápr. 12. született. Nagy I. szerint (id. m. X. köt. 644. l.) 1862. jún. 13. halt meg Pesten. Gyermekkorában apja puskaműhelyében nagy örömmel nézegette a czifrán faragott és berakott fegyverek rajzait, a melyeknek utánzására törekedett. Serdültebb korában Szathmári Király Pálhoz került Hangácsra, a ki maga is dilettans festő volt, innen aztán Kassára ment s öt nehéz évet töltött mint inas. Közben ismét otthon tartózkodott, majd Lőcsére és Bécsbe vitte tanulásvágya. Innen Olaszországba ohajtott menni, de a napoleoni háborúk miatt nem lehetett. 1809-ben Pesten telepszik meg s ezüstmíves boltot nyit, a mi azonban becsvágyát korán sem elégítheti ki. Csak midőn első nevezetes domború művét megalkotja, mely *Nagy Sándornak a Granicus folyón való átkelését* ábrázolja, él jobb napokat. E művét nagy összegért a bécsi császári kincstár veszi meg. Másik nevezetes műve az *Arbelai ütközet*, a melyről az angol műértők is teljes elismeréssel szóltak s nem kételkedtek kimondani, hogy e mű «egyhangúlag a legcsodálatraméltóbbnak ismertetett el mindazok között, a melyeket a domború mű készítésének története felmutat». Harmadik értékes műve a *Porus király fogságba esése* a M. N. Múzeum régisígtárában. L. a *Vasárnapi Ujság* 1862. évf. 7. számát.

4913. 502. lap 3. sor: «Az Anticyrai tobák jó orvosi szer.» Úgy látszik, Ponori Thewrewk József Kazinczynak e mondatából vette később, 1830-ban, Esztergomban névtelenül megjelent munkája czímét: *Anticyrai tobák*.

U. o. 1. kikezdés 4. sor: «*En a Kajdacsiai és Szallopekek fejceiket is örömet látom.*» Kajdacsy Antal Baranya vármegye másodalispánja és az 1825—7.

országgyűlésen követe; — Szallopek János pedig Veröcze vm. első alispánja s országgyűlési követe. Amazt Kazinczy id. följegyzéseiben a «hív udvarnokok» közé sorozza.

U. o. 4. kikezdés: «*Krech* nevű festő . . .» *Krech* Frigyes szászmeiningeni születésű festő, Jäger tanítványa, a ki Pesten is működött egy ideig. Nagy I. id. Adalékaiban számos arczképét felsorolja. (93. l.)

4915. A levél kezdete: «Vártam hogy *Richter* készítse-el azon kisebb képemet is . . .» Kazinczy e festőt *Richter* János Fülöpnek mondja, Nagy I. pedig id. Adalékaiban (Századok, 1874. évf. 192. l.) *R. Fülöp* Antalnak, a ki 1804 óta működött Pesten mint festő, azután pedig réz- és kőmetsző; ez utóbbi művészetben nálunk úttörő volt. Legnevezetesebbek tőle az Ürményi József, Illésházy István gr., Mátyás király és *Schedius* Lajos arczképei.

U. o. 2. kikezdés 2. sor: «*Lacsny* Miklós.» Ily nevű követ működött az országgyűlésen is, és bizonyosan ő az, a kire Kazinczy czéloz. V. ö. a *Ver. Ofner Pesther Zeitung* 1826. évf. 82. (okt. 12-diki) számával s a 4917. számú levéllel.

4917. 505. lap 5. kikezdés: «*Teltscher* . . .» *Teltscher* József brünni születésű festő és kőmetsző 1838-ban halt meg. 1829-ben Bécsben lithographiai intézetet nyitott, a melylyel *Kriehubert* is megelőzte. Részint Bécsben, részint Grácban működött.

U. o. 6. kikezdés 8. sor: «*Gr. Teleki* Józsefnek és *Gr. Dozsóffy*nek képeiket *Döbrentei Simótól* bírja.» *Simó* Ferencz székelyudvarhelyi születésű festő, a ki a bécsi művészeti akadémián tanult, azután *Salesnál*, *Füger* tanítványánál, 3 évig gyakorolta magát az olajfestésben. 1824-ben festette *Döbrentei* arczképét, a melynek részben hírnevét köszönhette. A húszas években Budán tartózkodott s itt készítette *Berzsenyi* D., *Virág* B., *Horváth* Endre, *Kisfaludy* Sándor, *Kazinczy* és mások arczképét; de genreképét is festett, p. o. egy leányt, a ki kezeiben gerliczét tart; egy másik leányt, a ki kézitükre előtt szőke haját illogeti üde arczához, stb. 1831-ben *Kolozsvárra* telepedett, a hol *Neuhauser* *Gottfried* helyére rajztanárnak választották. A hatvanas évek vége körül halt meg. Nagy I. id. Adalékaít u. o. 194—5. l.

4919. A levél 5. sora: «*Lieder* . . .» *Lieder* Frigyes *Gottlieb* (1780—1859), a ki életének végét Budapesten töltötte s itt is halt meg, *David* tanítványa volt. Legismertebb képei *Czernin* gr. arczképe, a saját és *Carolina Augusta* arczképe részint a bécsi akad. képtárban, részint az udvari múzeumban.

4920. 508. lap 2. kikezdés 8. sor: «*Milly* szép kép a *Széchényi* *Ferencz*é.» Valószínűleg ugyanazt az olajfestésű képet érti *Kazinczy*, a mely jelenleg a *M. N. Múzeum* olvasótermében van.

U. o. alúl 1. sor: «*Mericzai* *Ur* egy prédikatziót tarta.» *T. i. Meritzay* Antal, a ki 1788. márcz. 30. *Vác*zon született és 1854. szept. 26. halt meg u. o. Előbb *mogyoródi* plebánus, *vácze*gyházmegyei alesperes, utóbb kanonok és pesti főesperes volt. Költeményeket írt a *Koszorúba* (1824—1826), az *Auróra*ba (1825, 1827.), cikket a *Tud. Gyűjteménybe* (1824. évf. XI. f.), s kéziratban is fenmaradt néhány verses műve. Önálló munkái: 1. *Öröm érzések*, mellyekkel . . . gr. *Nádasdy* *Ferencz* . . . *váci* megye püspökjének . . . hódolt, *Pest*, 1824; — 2. *Az egyházi*

kötelességeknek hív teljesítésére gerjesztő szent beszéd, melyet... tartott 1827, Selmeczbánya, 1828. L. Szinnyi J. id. m. VIII. köt. 1112—1113. hasábjain; v. ö. a *Hazai és Külf. Tud.* 1826. évf. 20. (szept. 6-diki) számával, a mely szintén «ékes magyar szözlású és hathatós» egyházi beszédét dicséri.

509. lap 1. kikezdés 2. sor: «Mint ítélek a' Pater *Stanislaus Predikatió-járól*. Hogy helyt kapjak, jelen valék a' P. *Remigiúsén is.*» *Albach József*, szerzetesi nevén Szaniszló, sz. Ferencz-rendi jeles hitszónok, 1795. jan. 25. Pozsonyban született s Kismartonban 1853. nov. 12. halt meg. Pozsonyban és Székesfejérvárott tanult, 1818-ban pappá szenteltetett s Érsekújvárott, majd Nagyszombatban s Kismartonban működött mint hitszónok. Pesten 1825—1838-ig általános népszerűségnek örvendett. Innen Kismartonba helyeztetvén át, Győrött és Esztergomban predikált a nagy bőjtkben. Az 1839—40. országgyűlés alatt József nádor meghívására Pozsonyba ment egyházi szónokul. Élete végén a természettudományoknak, kivált a fűvészetnek élt. Művei: 1) *Ueber menschliche Unzufriedenheit... Eisenstadt, 1825*; — 2) *Was ist der Ablasz? Ist es der Mühe werth selben zu gewinnen?...* Pest, 1826; — 3) *Heilige Anklänge. Gebete für katholische Christen*, u. o. 1828. (Több mint 20 dísz- és közönséges kiadást ért; magyarra Gegő Elek, később Sujánszky Antal fordította; tót és francia nyelven is megjelent.) — 4) *Erinnerungen an Gott, Tugend und Ewigkeit*, in *Predigten*, Pest, 1831 (magyar ford. 1835, Kolozsvár); — 5) *Kurze Geographie von Ungarn. Zum Unterrichte für Kinder*, Pest, 1834 (magyar ford. szintén 1834); — 6) *Kurze mathematische, physische und politische Geographie. Als Einleitung zur Erdbeschreibung überhaupt und besonders zur Geographie von Ungarn*, u. o. 1834; — 7) *Der Weise in der Zeit der Trübsal. Ein Wort der Stärkung und des Trostes*, Pest, 1838; — 8) *Himmelstöne auf dem Wege zur Glückseligkeit*, Würzburg, 1855. Kézírtai munkái a M. N. Múzeum könyvtárában őriztetnek. L. Szinnyi J. id. m. I. köt. 101—103. hasábjain.

4926. 517. lap 4. kikezdés: «*A flam* Olasz országban van.» Cserey Miklósné, Cs. *Mihály*, Györgyfalván élt, felesége Turman Lujza volt. L. Nagy I. id. m. III. köt. 141. lapját.

518. lap 2. kikezdés 2. sor: «*Körösi juta* eszembe.» T. i. Körösi Csoma Sándor, a ki, mint tudva van, 1819. nov. végén indult el keleti útjára, hogy a magyar nemzet eredetét és régibb történeteit tanulmányozza. Nyilván ekkor jutott Cserey M. kezébe a *Tud. Gyűjt.* 1826. évf. IV. f., a melynek 123—127. lapjain ily című tudósítás olvasható: «*Körösink még él!*»

U. o. 5. kikezdés: «*A kisebbik Leányom...*» Cserey Miklós egyik leánya, Eliza, Szentiványi nevű férfitól neje volt; hihetőleg őt kell itt értenünk; v. ö. Nagy I. id. m. III. köt. 141. lapjával.

4932. *Burián Pál* tudós antiquárius 1790. jan. 19. született Balassagyarmaton s 1860. okt. 12. Kolozsvárrt halt meg. Tanulmányait az esztergomi gymnasiumban s papnevelő intézetben végezte, de aztán világi pályára lépett s a Helytartótanácsnál vállalt hivatalt. 1811-ben antiquár-könyvkereskedést nyitott Budán, a melyet nyolcz év múlva nejeire hagyván, újat állított Kolozsvárott. 1849-ben politikai vétség miatt elfogták s négyévi várfogságra ítélték; azonban már a köv. évben visszanyerte szabadságát s folytatta üzletét. A *Sas* című

folyóiratba több könyvészeti cikket írt (1831.) s egy műve külön is megjelent: *Rák könyvecske* vagy is a nevelésnek visszás útja. Salzman K. G. után ford. Kolozsvár, 1832 (névtelenül). L. Szinnyi J. id. m. I. köt. 1422. hasábján.

A levél 4. sora: «Az Úr nekünk *Panzerünk*» Panzer Ferencz György Farkas (1729—1804) ismert német könyvész, lelkipásztor és hitszónok. Legkiválóbb műve, a melynek révén Kazinczy is említi: *Annales typographici ab artis inventae origine ad annum 1500 post Maithairii Denisii aliorumque doctiss. viro- rum curas in ordinem redacti, emendati et aucti opera Georgii Wolf. Panzer, Norimbergae 1793. 11. köt.*

3. kikezdés: «Én mostani *Pesti Útazásomat*... írom.» Kazinczy meg is kezdi *Pesti Utam* és *Napló 1828* címek alatt ekkori élményeit frásba foglalni, folytatja 1829. és 1830. években is egészen 1831. elejéig. Nem kidolgozott mű, csak hevenyészve papírra vetett följegyzések, de a melyek életrajzi tekintetben igen fontosak. Kézirat az Akadémia könyvtárában: *Tört. Ivr. 21. sz.* jelzés alatt. V. ö. a 4933. számú lev.

4933. 524. lap alúl 4. sor: «Dr. *Eckstein*» Kazinczy *Eckstein Ferencz* orvosdoctor egyetemi tanárt érti, a ki 1769. márcz. 28. Alsó-Kubinban született s 1833. nov. 7. halt meg Pesten. Előbb mint Kőszeg tiszti főorvosa működött, de már 1799-től a pesti egyetem h. tanára lett, 1803-ban pedig rendes tanára; a király ismétellen kitüntette. Latin és német nyelvű munkáit I. Szinnyi J. id. m. III. köt. 1177—1178. hasábjain.

525. lap fölül 3. sor: «*Cancell. Gr. Reviczky*» A *Hazai és Külf. Tud.* 1828. évf. 36. (máj. 3-diki) száma közli, hogy a király gr. Reviczky Ádám al-kancellárt főkancellárrá nevezte ki. A köv. számok is több adatot tartalmaznak erre vonatkozólag.

4936. A mire Kazinczy Horvát Istvánt kéri, Horvát teljesíti is. Mind a két kis cikk, a mint Kazinczy e levelében közli, megjelent a *Hazai és Külf. Tud.* 1828. évf. 18. (szept. 30-diki) számában.

4938. A levél 3. sora: «*Turszky Agoston*» E férfiú (1778—1856) előbb alezredes, majd a főlebbviteli katonai törvényszék elnöke, a Lipót-rend lovagja s tábornagy volt; I. Wurzbach id. m. XLVIII. köt. 155—157. lapjain.

530. lap 2. kikezdés: «A' többi *Restauratiók* közt a' miénknek elől-adását... olvastad a 11dik *Hazai Tudósítások*ba... az első lapnak közepe tájján találtató elől-adás nem egészen egyez az igazsággal.» A *Hazai és Külf. Tud.* 1828. évf. 11. (szept. 6-diki) számában csakugyan olvasható a somogyi tisztújításról írt értesítés, a mely itt következik (dölt betűkkel a Sárközytól kifogásolt hely): «Jún. 28-dikán Ő Exja Gróf Sigray József mint e' Ns. Somogy Vármegyének Fő-Ispánja érkezék meg nem kis örömmünkre, a' ki más nap előtanátskozást tartván az öszvessereglett TT. Karokkal és Rendekkel, 30-dikán, minekutánna a' Plébánia templomban a' Sz. Lélek' segítségül hívása elvégeztetett, fontos beszéddel előadá a' Tiszt. választásra kívántató jó rendet; — mely alkalmatossággal a' TT. Státusok az első *Al-Ispány Úr* különös érdemeinek, és a' köz bizodalomnak tekintetéből megkérték a' Fő-Ispány Ő Exját, hogy első *Al-Ispánynak* senkit candidálni ne méltóztassék; mire Ő Exja, egy részlént, mivel az *Actualis* első *Al-Ispánynak* törvény szerént candidáltatni kellenék, más részről a' Ns. Megye eránt bebizonyított érdemeire

nézve, Fő-Ispányi jussa' tsorbúlása nélkül, a' Státusok' kívánására reá-állván egyyes akarattal, és köz felkiáltással választatott első Al-Ispánynak Tek. Snaúdi Somsich Pongrácz Ur; 2-dik Alispánynak T. Nádasí [!] Sárközy István Ur.» stb.

U. o. folytatás: «Nagyobbik fam.» T. i. Sárközy Albert (1790—1860), a kit ekkor választottak a vármegye aljegyzőjévé s nem 1817-ben, mint Nagy I. id. m. X. köt. 60. lapján mondja (v. ö. a *XI. k.* 2499. számú lev. és jegyzetével). 1830-ban főjegyző, 6 év mulva atyja helyett másodalispán, 1840-ben pedig első alispán lett. Az 1832—6. országgyűlésen vármegyeje követe volt, 1848-ban pedig főispán s a főrendiház jegyzője. Mint a vármegye főjegyzője oly népszerűségnek örvendett, hogy arany tollal és ezüst tintatartóval ajándékozták meg. Két beszéde nyomtatásban is megjelent Pesten 1830. és 1832. L. bővebben Szinyeyi J. id. m. XII. köt. 201—203. hasábjain.

U. o. alább 2 sorral: «Az öttse pedig Fejér Vármegyébe tsak kevésbe mult, hogy Fő Biróvá nem kiáltatott.» Sárközy István kisebbik fia, Kúzmér (1799—1876), 1820 körül költözött át a család fejérvármegyei birtokára (Nyék) s már 1822-ben aljegyző, 1828-ban szolgabíró, 1832-ben főszolgabíró, négy év mulva pedig másodalispán lett; 1844-ben első alispánnak választották. E mellett 1839—40-ben országgyűlési követ volt és Desseffy Aurél gr. conservatív-pártjához csatlakozott. 1847-ben István főhg. nádor alnádorrá nevezte ki. Ő is tevékeny részt vett az egyházi ügyekben, mint bátyja, Albert; különösen az 1859-ben kiadott Thun-féle rendelet ellen küzdött, a mely a protestánsok autonómiája ellen irányult. Vay Miklós b. kancellársága idején a Hétszemélyes Tábla bírása volt. L. bővebben Szinyeyi J. id. m. XII. köt. 209—210. hasábjain.

4939. *Jakabfalvy András* Tornavármegye aljegyzője; l. a *Hazai és Külf. Tud.* 1828. évf. 34. (okt. 25-diki) számát. Neje Fáy Erzsébet, Fáy András testvére.

4940. A levél 8. sora: «Október 9d. ismét Tornán valék a' Restauration.» Erről a tisztújításról tudósítást is írt Kazinczy a *Hazai és Külf. Tud.* 1828. évf. 34. (okt. 25-diki) számába, a melynek pár sora itt következik: «Tornán, Octób. 10-dikén. — Fő Ispányunk, Mélt. Szilassy Jó'sef Septemvir és Zemplény Várm. Administrator Úrnak Ő Nagy. előlülése alatt tegnap tartaték a' Tiszti-Kar' megújítása. Al-Ispányok Consil. Ragályi Ábrahám és Martinidesz László,» stb. (a továbbiakban minden megjegyzés nélkül elsorolja a választás eredményét.)

4941. A levél 6. sora: «Irtóztató az a gyűlölség, a' melybe magát Gőcze . . . hozta.» Kazinczy *Gőcze Károlyt* érti, a ki 1827. októberében tiszteletbeli vármegyei ügyészszé választatott. L. a *Hazai és Külf. Tud.* 1827. évf. 36. (nov. 3-diki) számát. A Gőcze család Borsodból szakadt Zemlénbe, és Gőcze Ferencz Zemlén várnagya volt; felesége Kovács Anna; e házasságból született Károly 1802-ben. V. ö. Szinyeyi Gerzson jegyzetével az *Irodalomtörténeti Közlemények* 1893. évf. III. köt. 465. l.

4944. A levél kezdete: «E' pillanatban végzém-el *Pályám'* emlékezetének folytatását 1789ig, 's ennek kell jönni a' *Tud. Gyűjt.* Nov. darabjába.» Meg is jelent az id. folyóirat XI. f. 43—79. lapjain.

3. kikezdés: «*Lenárd* semmit sem ér.» Voltakép Lenhardt Sámuel rajzoló

és rézmetsző, a ki 1817-től 1838-ig a pesti képes kiadásokat ellátta metszeteivel. L. Nagy I. id. Adalékait u. o. 95—97. l.

4945. 3. kikezdés: «*Bajza értekezése az Epigrammáról a nov. Tud. Gyűjteményben rekesztetik be.*» Bajza Józsefnek *Az Epigramma' theoriája* című tanulmánya az id. folyóirat 1828. évf. VII. f. 24—61. s a XII. f. 3—43. lapjain olvasható.

4947. 543. lap 3. kikezdés 4. sor: «*Ehrenreich Pesten.*» Ehrenreich Ádám ismert réz- és aczélmetsző, a ki a múlt század három első évtizedében Pesten és Budán működött, egy arczképtárt is kiadott. L. Nagy I. id. Adalékait u. o. 40. l.

4948. 2. kikezdés: «*Eljődék midőn a' Horátz Epistoláinak Annunciatióját megpillantám.*» Czélszás a *Tud. Gyűjt.* 1828. évf. IX. f. 129—130. lapjain megjelent következő tudósításra: «*Qu. Horatius Flaccus' költeményei* azon munkák közé tartoznak, melyeket a' kimivelt lelkek minden időben legkedvesebb kézikönyveik közé számláltak, 's a' szebb Elmék a' magok módjok szerint lemásolni számtalanszor próbálgattak. Egy valamennyire tsinosodott nemzet sinsen, mellynek anyai nyelvére azok sok ízben és sokféleképen általtéve nem volnának. A' mi Nemzeti Literaturánk is mutathat már belőlek egy pár fordítást; de még koránt sem dítsekedhetik annyival, hogy többet kívánnunk ne lehetne, sőt ne kellene. Míhez képest teljesen meg vagyunk győződve, hogy Hazánk' tudományos ditsőségére tzeozunk, midőn a' következő tzmű munkát szándékoznak közre btsátani:

Horatius Levelei

Wielandnak Jegyzéseivel.

Fordították

Kis János és Kazinczy Ferencz.

«Mint hogy ezen munkán, mint a tzm mutatja, két olly Tudósaink dolgoztak, kik a' Legjelesebbek 's Legtisztettebbek között fénylenek, nem kételkedünk, hogy az a' tiszteletre méltó Olvasó közönség előtt kedvességet ne nyerjen. Illyen bizodalommal lévén, kiadására az előfizetés' utját választjuk, 's tisztelettel meg-hívjuk Horátznak minden barátjait, hogy szándékunkat elősogíteni ne terheltessenek...

«A' munka két kötetben jelenik meg tsinos papiroson.» Következnek az előfizetés-beszédök nevei.

4952. 553. lap 3. kikezdés 1. sor: «*Mindennap várom Manschgóval.*» Manschgo János 1800-ban született, halála éve ismeretlen. A müncheni akadémiában tanult. Legértékesebb műve Sz. József gyermekével a morvaországi Bistriz templomában.

4955. 558. lap alúl 16. sor: «*Fő Apátunk . . . elutazott oda, honnan még senki vissza nem tért.*» Guzmics *Novák Chrysosthom* benczés főapátot érti, a ki 1744. ápr. 5. Zalabéren született és 1828. okt. 20. halt meg Pannonhalmán. Középiszkolait Sopronban végezte, 1761-ben a benczés-rendbe lépett s 1768. máj. 22. miséppá szenteltetett. Miután két évig a salzburgi benczésék intézctét tanulmányozta, megkezdte tanári pályáját Pannonhalmán. 1784-ben bakonybéli apát

lett, és szerzete eltörülttven, Szent-Gróton élt, de az 1790—1. országgyűlésen szerzete visszaállítását sürgette apáttársaival, sikertelenül. 1793-ban a pécsi tanulmányi kerület főigazgatója lett, s midőn szerzete 1802-ben visszaállított, rendtársai főapáttá választották, s mint ilyen szellemileg s anyagilag egyaránt fontos működést fejtett ki szerzete s a magyar műveltség érdekében. 1816-ban nyugalmomba vonúlt. Munkája: *Vindiciac diplomatís*, quo S. Stephaus primus Hungariae rex monasterium S. Martini de S. Monte Pannoniae ord. S. Benedicti anno 1001. fundaverat, Budae, 1780. Számos kézírata a pannonhalmi benczésrend könyvtárában őriztetik. L. bővebben Szinnyi J. id. m. IX. köt. 1101—1102. hasábjait. A *Hazai és Külf. Tud.* 1828. évf. 35. (okt. 29-diki) száma a következő rövid nekrológot közli róla: «Octób. 20-dikán a' Pannon hegyén meghalt Melt. és Fő Tiszt. Novák Chrisostomus Ur, a' Pannon hegyi Sz. Márton jeles Fő-Klastromának, valamint a' Magyar országi Koronához tartozó egyéb Klastromoknak Fő Apátura, és örökös Praesidense, Kir. Tanácsos, életének 85-ik eszt.»

Valamivel bővebb tudósítást közöl e lap 41. (nov. 19-diki) számában Novák temetéséről, jelezvén, hogy decz. 2. «fog megadatni a' bővebb halotti tisztelet» neki.

U. o. alább 2 sorral: «A Fejérvári lelkes *Mayer* fogja őt tőlünk magyarul, és a Győri német *Hohenegger* latánul elbucúztatni.» Mind Májer József (1785—1834), mind Hohenegger Lőrincz halotti beszéde megjelent nyomtatásban: 1) *Halottas beszéd*, melyet néhai . . . Novák Krizosztom János urnak . . . ritka bölcsességét a pannonhalmi főapátuság templomában 1828. Karácson-havának 2. hirdette. Székesfejérvár, 1829. — 2) *Oratio in solemnibus exequiis . . . domini Chrysostomi Novák, dicta in Monte Sacro Pannoniae* 2. Dec. 1828, Győr; v. ö. a 4768. számú lev. és jegyz.

U. o. alább 3 sorral: «Jó *Regensünk papsága 50dik évének ünnepe . . .* Guzmics *Horváth Pál* tihanyi apátot (1753—1832) érti, a ki 1818—1829-ig a pannonhalmi apátság kormányzója volt. V. ö. a *XIX. k.* 4402. számú jegyz. és a *Tud. Gyűjt.* 1826. évf. VI. f. 121. lapjával.

559. lap kikezdés 12. sor: «Egy *Veszprémi mester . . .* magyar Poeszisében engem vadúl támadt meg.» Guzmics Papp Ignácot érti, a ki ekkor megjelent művében, melynek címe: *Magyar Poézis*, Alapul a' verselni Kivánók' kedvéért szerzette P. I., a' Veszprémi Fő Nemzeti Oskola' rendes Tanítója (Veszprém, 1828). két helyen rója meg Guzmicsot; a 16. lapon így ír: «A' megösmert igazsággal való játéknak nevezem, midőn a' sokat jól találó Guzmics Iszidór azt mondgya: (*Theokrit' Maradványi* I. XVI.) «hogy a' magyar nyelvnek honni szavai között egy *sincs*, mely két eféle mássalhangzón (*bl, kl, 's a' t.*) kezdődnék, söl az idegenektől költsönözöttekben is többnyire elválaszthatja azokat egymástól, egy hangzót téven vagy elő vagy közbe, p. o. *iskola, barát*» — még is megengedi az ilyen tagolást: gyö-tröm, szí-klá. — Be jó az illy ellenkező esetekben, hogy műveinket nem eggy fej ítéli.»

A 18. lapon pedig ezeket olvassuk: «*Szelid*. Költőink' nagyobb részénél az *í* hosszú. Részemről magyarságom nagy erőszakot szenvedne, ha az *í* bötüt szeghetetlenül hosszúnak kellene ejtenem. Nekem *szelid* olly természetlen, mint az Ellenkezőknek természetes; de hogy is ne volna természetlen, midőn csak azért kellene hosszasan ejtenem, mivel (mások) *mintha mondanák: szelied* vagy *szeléd* (?—!) — Hipotézisből regulát szabni — (?—!!!) pedig úgy van, ha nem

hiszed, lásd a 'meggyőződés' eszközét (*Theokrit Maradványi*), többet is találsz itt, mellyen fejedet méltán csóválgathatod, mint én.»

Alább 7 sorral: «*Horvát Elek* köpte a markát, hogy majd megtanítsa a gorombát.» Úgy látszik, Horváth József Elek csak tervezte a czáfolatot, mert a *Tud. Gyűjteményben*, a hova sokat írt, ilyen czikke nem jelent meg.

560. lap kikezdés: «Ez idén *olly darabot küldék Urániához*, melly neked nem épen fog tetszeni.» Guzmics a Szeder Fábán *Uraniájában* (1829. évf.) a következő műveit közli: *A' Boldog Atya*. Erkölesi Drama, 3. felv. 35—106. l.; — *Leo és Etele*, 254—259. l. Guzmics valószínűleg az elsőre czélez.

4957. 562. lap alúl 7. sor: «Kanonok *Durcsák.*» T. i. *Durcsák János*, a ki 1771-ben született Felső-Osván (Zemplén várm.) s 1837-ben halt meg. 1794-ben Tályán mint káplán működött, honnét a seminarium tanulmányi felügyelőjévé neveztetett ki, öt év múlva pedig a mennyiségtan tanárává s az egri csillagvizsgáló intézet örévé rendeltetett; 1812-ben kanonok lett. Műve: *Compendium religionis christianae in usum scholasticae juventutis concinnatum, Agriae*, 1823. — Arczképe kőmetszetben meg is jelent a P. Thewrewk József *M. Pantheonában*. L. Szinyei J. id. m. II. köt. 1138. hasábján.

U. o. folytatás: «Prof. *Tulsiczky.*» T. i. *Tulsiczky András*, a ki 1794. decz. 24-dikén Mindszenten (Abauj-Torna vm.) született s 1830-ban halt meg; egy ideig az egri lycumban tanár volt, majd a kassai egyházmegye esperesplebánusa. Egy műve ismeretes: *Oratio funebris, qua piis Ill. ac Reverendiss. D. Andreae Szabó, primi Episcopi Cassoviensis... manibus parentavit; Cassoviae*, 1819. l. Konez Ákos: Egri egyházmegyei írók, 241. l.

U. o. alább 1 sorral: «Főszolgabíró *Szatthmáry.*» Valószínűleg *Szatthmáry Pál*, a kiról az 531. lapon is emlékezik.

U. o. folytatás: «Superint. *Szatthmáry.*» T. i. *Szatthmáry József*; v. ö. a *XVIII. k.* 4230. számú lev. és jegyz.

U. o. alúl 2. sor: «*Miklós, Majoros.*» *Miklós László* (1793—1840) sárospataki tanár, hová 1819-ben választatott meg; 1829-ben a politikai s államtudományokra neveztetett ki, de csak 1831-ben foglalta el tanszékét. A *Felsőm. Minerva* 1826. évf. máj. füz. 681—690. lapjain a köv. című dolgozata olvasható *A' Tudomány s Nyelv-tanítás helyes összeköttetéséről a' Felsőbb Tudományos Intézeteken*. V. ö. Szinyei J. id. m. VIII. köt. 1326—1327. hasábjaival. — *Majoros András* (1788—1854) 1819-ben lett a humaniorák tanára Sárospatakon, 1838-ban akadémiai tanár lett s a logikát és magyar irodalmat tanította. Számos verses és prózai művet írt, egyházi beszédet, üdvözlő költeményt, geographiai és nyelvtani munkát. L. Szinyei J. id. m. VIII. köt. 393—394. hasábján; v. ö. a 4774. számú jegyzettel.

4958. A levél 3. sora: «Nállunk most nagy újság van, de rossz. *A pestis terjed Erdélyben.*» *A Hazai és Külf. Tud.* 1828. évf. 45. (decz. 3-diki) számában erre vonatkozólag a következőket írja:

«Hivatalos, de felette szomorú tudósítás érkezett Erdélyből a' N. M. K. Helytartó Tanátshoz, hogy ott, és nevezetesen Brassóban a' pestis kiütött, mely Bukarestből vitetett oda által. Ezen gonosz nyavalya tovább terjedésének megátalására az Erd. Fő Orvos mindjárt tett hathatós rendelkezket.» — A 46. (decz.

6-diki) szám pedig ezeket írja: «Már most Nagy-Szchenből is jelentik Nov. 29. hogy Brassónak egykís Városában némely ótska ruha daraboktól, mellyeket Oláh Országból vittek oda, valósággal pestis támadt, és már 8 személy megholt benne. Ennél fogva a' K. Fő Kormányzék nem tsak az egésségre szolgáló rendelkezéseket szorososan elővette, hanem líneát is vonatott, és a' határos Háromszéki, Fogaras vidéki, Felső Fejér Vármegyei, és Szeben Széki Törvényhatóságoknak hatalmat adott, hogy azok ellen, kik az egésségre szolgáló rendelkezéseket által-hágják, legrövidebb úton halálos törvényt szolgáltatssanak.»

A 49. számban pedig ezeket olvassuk: «*Brassó*, Nov. 30. — Ma az egész Város, egésséget lárgyazó gondoskodásból, bezárattatott. A' kereskedés, és az azzal egybekötöttét elevenség oda van. Azon szorososan bezárt két házban, hol az emberek ragadós forró hideglelésbe, és petetsbe estek, 37 lélek lakott; ezek közül 14 meghalt, 8 a' kórházban fekszik betegen, és 15 mint gyanús elválasz-tatott a' többítől.»

Az 50. szám a pestis szünéséről ad hírt.

U. o. alúl 5. sor: «Generalis B. *Stipsits*.» Cserey Miklós b. Stipsicz József (1756—1831) táborszernagyot, a Mária Terézia érdemrend lovagját s a 10. számú huszárezred 2. birtokosát érti; l. Wurzbach id. m. XXXIX. köt. 53—56. lapjain.

Alább 1 sorral: «*Gramont* nevű Generalis.» Az 1826. évi Hofschematismus szerint b. Gramont József lovag péterváradí várparancsnok voll.

4959. 566. lap 1. kikezdés 4. sor: «*Sidó* Tabul. Fiscalis.» Guzmics *Sidó József* táblabíró és kúriai ügyvédet érti, a ki Galantháról írta nevét, 1836. szept. 24. halt meg 73 éves korában. L. Nagy I. id. m. X. köt. 176. lapján.

U. o. 2. kikezdés: «Szemerének megküldém *Sonettemet*.» Guzmics a köv. művét érti: *Esthajnal*. Főtiszt. Horváth Pál tihanyi apát urnak mint ötven éves áldozónak, Győr, 1830.

NÉV- ÉS TÁRGYMUTATÓ.

A számok a lap számai; a csillagos számmal jelölt lapon az illető névről vagy tárgyról bővebb felvilágosítás olvasható. A dőlt (*cursiv*) betűkkel nyomtatott címek pedig az új vagy nyelvészeti szempontból tárgyalt szokat jelölik.

- Abafi Ferencz.** 323.
Abafi Lajos. 593.
Aczél József. 330. 605.
Adelung. 248.
Akadémia (M. Tud. —). 1. 6. 16. 20.
 41. 48. 54. 59. 64. 101. 131. 162.
 276. 283. 303. 356. 425. 439. 458.
 466. 468. 473. 477. 481. 496. 497.
 501. 502. 508. 513. 525. 530. 535.
 557. 567. 600. 607. 613. 614.
Albach Szaniszló. 509. 623*.
Almássy Ignác gr. 187. 589.
Amade Ferencz gr. 126. 141. 143. 146.
 236. 388.
Amade László b. 268. 346. 607.
 — —: **Toborzó (Kazinczy átdolgozá-**
sában). 349. 357.
Andrád Sámuel. 55.
Andrássy György gr. 439. 458. 481.
 508. 528.
André János. 489. 620.
Angyalffy Máttyás András. 120.
Aranysrákosi Székely Sándor. 97. 364.
 371.
Artaria et Comp. 473.
Aszalay Sámuel. 230. 534.
Austeritas Austriae. 297. 304. 603.
Ádáz. 253.
Bacsányi János. 67. 73. 146. 182. 192.
 201. 223. 319. 322. 329. 331. 412.
Bacsányi János Versei. 146. 236. 266.
 585.
 — —: **A franciaországi változásokra.**
 73. 323.
 — —: **Kisfaludy Sándornak.** 146. 585.
Bagosi János. 217. 224.
Bajtay Antal. 415.
Bajza József. 5. 20. 25. 40. 83. 100.
 115. 120. 126. 137. 138. 209. 228.
 268. 269. 274. 275. 282. 287. 303.
 337. 363. 382. 385. 389. 391. 416.
 442. 446. 458. 465. 469. 541. 579.
 600. 608. 626.
 — —: **Borének.** 27. 303. 603.
 — —: **Andalgás.** 83. 576. 579.
Bajzáth György. 24. 621.
Balásházy János. 50. 339. 572*.
Balla Károly. 33. 503. 521. 570.
Ballagi Géza. 612.
Baló József. 325. 604*.
Balogh János. 424. 568. 613.
 — — **arczképe.** 478. 501.
Bantkie. 494.
Baranyi Gábor. 24.
Barcsay Ábrahám. 51. 414.
Barczafalvi Szabó Dávid. 262. 597.
Barkassy Imre. 101. 120. 170. 220. 242.
Baróti Szabó Dávid. 73. 191. 318. 322.
Bartal György. 481. 497.
Barthos András. 354. 450. 510. 537.
Barthos Andrásné. 82. 537. 576.

- Batthyány Fülöp hg. 276. 600.
 Batthyány Imre gr. 134. 213.
 Batthyány János hg. 66.
 Batthyány Lajos gr. nádor. 24. 39.
 Batthyány Vincze gr. 354. 589*.
 Bayer József. 580.
 Baykor József. 36. 147. 166. 172.
 Bayle Péter. 108.
 Bánffy György gr. 226.
 Bánó Imre. 528.
 Bárány Antal. 34.
 Bárány Ágoston. 34. 105. 200. 229.
 297. 304. 326. 335.
 — — : történelmi életrajzok. 34. 64.
 105. 156. 188. 200. 229. 248. 297.
 304. 326. 336. 595.
 Bárány Péter. 298. 304. 603.
 — — : Seneca-ford. 304—305. 335.
 Bárczay Ferencz. 314. 377.
 Báróczy Sándor. 61. 73. 128. 347.
 Bártfay László. 63. 66. 73. 82. 125.
 134. 137. 138. 215. 230. 285. 330.
 354. 384. 389. 391. 442. 451. 456.
 471. 518. 521. 522. 537. 546.
 — — arczképe. 513. 515.
 Bártfay Lászlóné. 279. 390. 440. 503.
 Báthory Gábor. 85. 86.
 Bechel (A. —) : Histoire du ministère
 de card. Martinusius. 128. 582.
 Beckenberger. 534.
 Becske Bálint. 573.
 Becsky János. 196. 217. 224. 589*.
 Bedekovics Ferencz. 289. 602*.
 Belicz. 457.
 Bene Ferencz dr. 439. 458. 481. 497. 498.
 Benkő József : Transsylvania. 77. 265.
 Beöthy László. 299.
 Beregszászi Nagy Pál. 64. 70. 120. 171.
 571. 574. 595.
 Bermann. 547.
 Bernáth Zsigmond. 354. 454.
 Bernstorff. 303.
 Berzeviczy Egyed. 396. 603.
 Berzeviczy Gergely. 26. 86. 107. 123.
 175. 177. 292.
 — — arczképe. 26. 569.
 Berzsényi Dániel. 22. 26. 45. 194. 203.
 227. 255. 257. 266. 272. 281. 284.
 344. 412. 419. 428. 440. 445. 458.
 461. 493. 590. 592. 596. 615. 617.
 — — arczképe. 622.
 — — : Antirecensio. 272. 599.
 Berzsényi Farkas. 344. 606*.
 Berzsényi László. 606.
 Bessenyei György. 22.
 Bethlen Ádám gr-né. 150. 214. 316.
 379. 610.
 Bethlen Elek gr. 315.
 Bethlen Gábor fejedelem. 213. 250. 326.
 596.
 — — arczképe. 213. 315.
 Bethlen Imre gr. 110. 151. 180. 214.
 265. 278. 325. 327. 343. 379.
 Bitnicz Lajos. 439. 446. 458. 469. 481.
 497. 498. 507. 524. 526. 531.
 Bittó (István ?). 355. 454.
 Blumenbach Venczel Károly Farkas. 485.
 619*.
 Bocskay István. 250. 326. 596.
 Bodó (Lajos v. Tamás ?). 450. 617.
 Bogáti András. 17. 84. 155. 352.
 Bohus János. 330. 605.
 Bónis Sámuel. 76. 119.
 Bors (József v. Sámuel ?). 41. 570. 571.
 Borsiczky István. 18. 23. 30. 38. 568.
 Bory Miklós. 187. 589*.
 Bossányi Ferencz. 24. 299.
 Bothe F. H. : Euripides- és Racine-ford.
 252. 597.
 Botka Lajos. 220. 242. 592*.
 Bowring János. 493. 620*.
 Brand a benzés-rend gazdája. 511.
 Brigido Mihály. 279. 292.
 Brockhaus : Lexicon. 555.
 Brogyányi Gábor. 30. 570.
 Brown (John —). 492.
 Brunswick József gr. 121. 581. 602.
 Buczy Emil. 129. 339. 364. 371.
 Buday András. 430.
 Buday Ezsaiás. 439. 458. 478. 481. 494.
 497.
 Bujanovics Gyula. 420. 612.
 Burián Pál. 523. 623*.
 Bürger. 244. 599.

- Calvin János. 139.
 Canning György arcképe. 476. 619.
 Canova 561.
 Carlovsky. 464.
 Cato. 112.
 Chotek Károly gr. 121. 581.
 Cicero. 112. 125. 247.
 L. a *Kazinczy F. fordításai* között is.
 Clarot. 608.
 Cleyermann Károly. 311.
 Collin. 174.
 Comáromy Anna. 31. 66.
 Comáromy István. 7. 18. 28. 43. 88.
 104. 152. 204. 306. 350. 354. 378.
 128.
 Comáromy Istvánné Bárczay Borbála.
 18. 66.
 Coulmain. 249. 305.
 Csáky Antal Vincze gr-né Csáky Petronella. 539.
 Csáky Imre gr. arcképe. 501.
 Csáky István gr. 300. 378.
 Császár Sándor. 355. 454.
 Csedő László. 185. 196. 588*.
 Cseh István. 275. 285. 292. 293. 299.
 Cseh József. 222.
 Csengery József. 562.
 Cseresznyés András. 97. 459. 578.
 Cserey Eliza Szentiványiné. 518. 623.
 Cserey Farkas (id. —). 415.
 — — Valerius-ford. 172.
 Cserey Farkas (ifj. —). 19. 35. 146. 153.
 166. 172. 184. 198. 211. 224. 439. 473.
 — — kisebb munkái. 172.
 Cserey Mihály. 99.
 Cserey Mihály (Cs. Miklós fia). 196.
 589. 623.
 Cserey Miklós. 22. 31. 36. 75. 78. 87.
 90. 91. 93. 96. 101. 109. 110. 129.
 142. 148. 150. 154. 158. 181. 185.
 195. 212. 215. 224. 233. 250. 278.
 282. 287. 295. 312. 325. 327. 356.
 470. 496. 516. 532. 555. 563. 591.
 — — Tacitus: Annales-ford. 471. 499.
 557.
 Cserépy Károly. 230.
 Csergheő Ferencz. 336. 605.
 Csokonai V. Mihály. 244. 419. 493. 600.
 Csoma Zsigmondné Szilassy Teréz. 528.
 Cziráky Antal gr. 33. 276. 289. 293.
 354. 570. 581. 602. 604.
 Cziráky Imre gr. 33. 121.
 Czirjék Dénes. 97. 578.
 Czuczor Gergely. 608.
 — — arcképe. 513. 515.
 — —: Aradi gyűlés. 363.
Darvas Antal 230.
 Dayka Gábor. 173. 458. 493. 600.
 David festő. 622.
 Deák Ferencz. 363.
 Decsi János: Sallustius-ford. 440.
 Degenfeld Miksa gr. 587.
 Dercsényi János. 121. 177. 581. 592.
 Dercsényi Károly. 177. 587.
 Dercsényi Pál. 177.
 Dessewffy Aurél gr. 17. 39. 46. 50.
 59. 76. 77. 84. 87. 89. 93. 95. 98.
 99. 106. 112. 119. 127. 131. 148.
 150. 154. 161. 168. 177. 180. 219.
 224. 229. 246. 250. 265. 268. 270.
 298. 314. 325. 352. 353. 357. 378.
 435. 448. 451. 453. 518. 587. 625.
 — —: A magyar nyelvről. 80. 576.
 Dessewffy Ernő gr. 434.
 Dessewffy István gr. és nejce b. Wécsey
 Anna. 435.
 Dessewffy József gr. 1. 7. 41. 62. 76.
 78. 99. 112. 118. 123. 131. 148. 158.
 170. 181. 188. 248. 250. 260. 267.
 272. 284. 305. 325. 328. 353. 385.
 420. 433. 451. 452. 458. 481. 497.
 508. 596. 614.
 — — arcképe (Simótól). 505.
 — —: Gr. Széchenyhez »A szép példa«.
 50. 59. 71. 82. 119. 573*. 581.
 Dessewffy József gr-né Sztáray Elconóra.
 84. 99. 180. 421. 587.
 Dessewffy Marcel gr. 76. 87. 98. 99.
 127. 131.
 Dessewffy Virginia gr-nő. 43. 78.
 Dókus László. 9. 14. 42. 70. 125. 137.
 204. 221. 353. 519. 528.
 Dolínszky. 17.

- Domokos Lőrincz. 165. 506.
 Domokos Lajos. 506.
 Donát János. 515.
 Dornfeld kapitány. 144.
 Döbrentei Gábor. 27. 36. 41. 45. 54.
 69. 126. 153. 167. 172. 182. 184.
 189. 194. 201. 207. 208. 227. 230.
 239. 246. 255. 258. 266. 273. 277.
 283. 290. 319. 324. 366. 424. 439.
 441. 458. 474. 477. 478. 481. 498.
 502. 508. 590. 591. 593. 594. 604.
 609. 610. 620.
 — — arcképe. 622.
 — — Sterne: Yorick és Eliza Leveli
 ford. 232. 593*.
 Dömötör Miklós. 198. 590.
 Droz József. 317.
 Dugat D. P.: Ázael halála. 218. 592.
 Dugonics András: Sallustius-ford. 360.
 Dulházy Mihály. 16. 34. 39. 50. 62. 70.
 80. 83. 104. 152. 155. 158. 170. 248.
 349. 352. 373. 412. 429. 431.
 Duresák János. 562. 628*.
 Dworzach. 608.
- 104
- Eckstein Ferencz dr.** 524. 624*.
 Edvi Illés Pál. 140. 585.
 Egger. 515.
 Ehrenreich Ádám. 543. 626.
Ellenőr. 478.
 Ellinger István. 17. 39. 59. 70. 84. 104.
 105. 229. 267. 304. 436. 442. 476.
 Engel Ker. János. 153.
 Engelmann Gottfried. 476. 619.
 Eötvös Ignác b. (ifj. —). 187. 279. 345.
 601. 612.
 Ercsey Dániel. 439. 458. 477. 481. 495.
 498.
Eszmélet. 253.
 Eszterházy Ferencz gr. 414. 421.
 Eszterházy József gr. 289. 435. 602 —
 603.
 Eszterházy Károly gr. 421.
 Eszterházy Pál hg. életrajza. 248. 595.
- Fajgel.** 553.
 Faludi Ferencz. 419. 588. 590. 591.
- Faludi Ferencz versei kiadása. 68. 74.
 Farkas Károly. 334. 389. 448. 453. 462.
 605*.
 Farkas Károly (a Delphin feltalálója).
 501.
 Farkas Sándor (Bölöni —). 127. 145.
 150. 213. 265. 270.
 Farkas (Kenézlői —). 356. 420. 433.
 Fábrián Gábor. 330. 362. 364. 371. 605.
 Fáy András. 392. 458. 465. 468. 471.
 503. 505. 506. 530.
 — — arcképe. 306. 505. 513. 515.
 — — : Két Barcsay. 389. 611.
 Fáy Barnabás. 19. 135. 422.
 Fáy Ferencz. 9. 11. 14. 110.
 Febronius (Hontheim). 57. 573*.
 Fejér György. 53. 59. 116. 439. 444.
 458. 481. 497. 508. 554. 572.
 Felsőmagyarországi Minerva. 17. 34. 39.
 50. 58. 62. 64. 70. 77. 82. 83. 138.
 158. 171. 436. 449. 574*. 584.
 Ferdinánd főhg. 2. 25.
 Ferencz cs. és kir. 25. 29. 43. 91. 162.
 205. 222. 235. 354. 486. 569.
 — — arcképe. 481.
 Ferencz Károly főhg. 2.
 Ferenczy István. 421. 424. 503. 529.
 612.
 — — arcképe. 306.
 — — : Graphidion. 398. 500. 508.
 Fessler Ignác. 153. 179. 305. 486. 562.
 566. 587.
 Festetics György gr. 55. 419.
 — — arcképe. 475. 540. 618.
 Fichte János. 401.
 Fischer István b. 464.
 Fischer Pál. 179.
 Forgách Zsigmond nádor. 94. 570. 596.
 Forgó György dr. 116. 521. 545.
 Földváry Ferencz. 88. 268. 337. 578.
 Friedrich Ferdinánd. 175. 251. 260. 586.
 597.
- Gaal György.** 137.
 Galgóczy. 1.
 Gegő Elek. 623.
 Gerendás József. 608.

- Géczy István. 279. 601.
 Ghyczy Péter. 342.
 Goethe J. F. 231. 435. 477.
 — — : Aus meinem Leben. 518.
 Gordán János. 165. 177.
 Goró Lajos : Wanderungen von Pompeji.
 68. 134. 152. 189.
 Gócze Ferencz. 625.
 Gócze Károly. 535. 538. 539. 625.
 Görögország felszabadulása. 289. 602.
 Gramont József. 563. 629.
 Grillparzer kézírata. 511.
 Gustermann. 3. 32.
 Gúti Móríc. 165.
 Guzmics Izidor. 47. 56. 74. 81. 85. 106.
 115. 118. 122. 139. 149. 153. 156.
 168. 173. 218. 222. 237. 251. 260.
 275. 282. 285. 292. 293. 301. 310.
 318. 320. 336. 338. 358. 363. 374.
 380. 386. 387. 394. 422. 439. 446.
 447. 458. 469. 477. 480. 481. 497.
 498. 507. 511. 512. 519. 551. 558.
 561. 565. 603. 605. 608. 628. 629.
 — — : Kalligenia. 173. 586.
 — — : Theokritos-ford. 149. 153. 174.
 — — : Auliszi Iphigenia ford. 252. 297.
 — — : Révai Miklós igaza. 158. 585.
 Gyöngyössy János. 199. 442.
 Györgyevics dr. 230. 298.
 Gyulay Ferencz gr-né. 25. 67. 69. 75.
 78. 214. 314. 377. 525.
 Gyulay Karolina gr-nő. 69. 98. 213.
 314. 377. 525.
 Gyulay Lajos gr. 25. 69. 98. 127. 315.
 458. 525.
Halasy Mihály : Hübner-fordítása. 19.
 74. 139.
 Haller gr. család magyarországi ága.
 517.
 Haller Ferencz gr. 162. 586.
 Haller János gr. 97. 162. 181. 578. 586.
 Haller József gr. 586.
 Haller László gr. 97. 162. 181. 578. 586.
 Hám János. 601.
 Heckenast. 306.
 Hegedüs István. 95.
 Helmeccy Mihály. 26. 116. 458. 461.
 468. 617.
 Herder. 139. 247. 620.
 Herzog : Sallustius-ford. 472. 618.
 Herzogenberg Ágost b. 487. 620.
Hércz (lanx, die Wage). 112.
 Histoire des révolutions de Hongrie.
 68. 524.
 Hofmann János. 485. 620.*
 Hoffmann rézmetsző. 608.
 Hohenegger Lőrincz. 251. 558. 596.*
 627.
 Hohenwarth érsek. 261.
 Holesch Dániel. 169.
 Holéczy Mihály. 264. 616.
 Horatius. 239. 247. 359. 360. 387. 388.
 391. 395. 420. 434.
 Horányi Elek. 73.
 Hormayr József b. 109. 229. 287. 290.
 292. 304. 435. 485.
 Horn Ferencz dr. 156. 585.
 Horn Ferencz. 291. 547. 585.
 Horvát István. 15. 41. 116. 245. 329.
 362. 398. 438. 439. 442. 444. 458.
 461. 468. 481. 496. 497. 502. 527.
 554. 559. 616. 624.
 — — : Programma. 174. 586.
 — — : Rajzolatok. 15. 257.
 Horváth Ádám. 371. 419. 460.
 Horváth Eandrc. 59. 232. 259. 274. 282.
 318. 337. 363. 412. 438. 445. 458.
 469. 477. 481. 498. 608.
 — — : arczképe. 622.
 — — : Árpád. 219.
 — — : Zircz emlékezete. 58.
 — — : Sziszeki győzelem. 115. 138.
 579.
 Horváth János. 439. 458. 481. 497. 498.
 508.
 Horváth József Elek. 80. 274. 559. 628.
 Horváth Pál. 558. 627. 629.
Ibrányiné. 417.
 Ideler K. Lajos. 21. 569.
 Igaz Dániel. 131. 256. 265. 339. 506.
 584.
 Igaz Sámuel. 35. 40. 46. 51. 58. 63.

67. 70. 131. 153. 198. 212. 236. 493.
571.* 574.
- — zsebkönyve, a *Hebe*. 5. 63. 126.
132. 266. 493. 583.
- Iliászi-per. 108. 134. 135. 138. 141. 157.
173. 194. 201. 207. 210. 228. 240.
254. 257. 263. 266. 579. 584. 595.
597.
- Illósházy István gr. 2. 24. 93. 354. 471.
518. 533. 534. 557. 585. 593.
- — arcképe. 355. 622.
- Imago Nationis Siculicae. 270.
- Inczédy László. 95. 96. 145. 150. 578.
Iris. 137.
- Ivánszky Antal arcképe. 547. 553. 562.
- J**akabfalvy András. 530. 625.
Jakabfalvyné Fáy Erzsébet. 530. 625.
Jankovich Miklós. 360. 382. 385. 387.
392. 396. 420. 424. 429. 432. 439.
440. 456. 457. 458. 461. 478. 480.
496. 497. 508. 611.
— — arcképe. 621.
- Jánosi Sándor. 383.
- Jármy Tamás. 119. 170. 242.
- Jászay Pál. 438. 615.
- Jósika János b. 75. 78. 96. 99. 127.
148. 154.
- József főhg. nádor. 18. 23. 38. 234. 276.
458. 480. 497. 498. 501. 518. 600.
606. 613. 614.
— — arcképe. 500. 515.
- Jung János. 486. 620.
- K**ajdacsy Antal. 355. 454. 502. 621.
Kalmár György. 322.
Kant. 48. 58.
Kaprinay István. 415.
Karacs Ferencz. 78.
Kassai József. 120. 349.
Kasza János. 220.
Kaunitz Venczel hg. 415.
Kazinczy Amália. 176. 587.
Kazinczy András. 7. 19. 42. 101. 426.
Kazinczy Ferencz életrajzi adatai:
— — — betegsége. 1. 18. 22. 149. 163.
452. 554.
- Kazinczy Ferencz arcképe, szobra (Teleki
Borbálától). 268. 274. 280. 285. 418.
441.
— — — arcképe (Simó F-től). 622.
— — — arcképe (az országgyűlési ifjú-
ságtól készített —). 334. 375.
— — — arcképe (Kininger rajza, John
metszete). 375. 382. 424.
— — — arcképe (új —). 475. 483.
— — — arcképe (Kreutzinger-től). 500.
515.
— — — arcképe (Richtertől). 500. 503.
504. 506. 515. 520. 540. 543. 555. 562.
— — — mellszobra (Ferenczy István-
tól). 418. 419. 421. 424. 428. 529.
— — — anyagi állapota. 84. 148. 165.
178. 182. 254. 256. 466. 512. 525. 547.
— — — önéletrajza röviden. 190—194.
201. 203.
— — — a zemplénnvármegyei levéltárat
rendezi. 19. 26. 418.
— — — családi pörösködése. 18. 46.
217. 306. 328. 383. 392—4. 396. 437.
468. 483. 496. 507. 510. 512. 514.
525. 532. 539. 554.
— — — verses művei:
— — — versei a Toldy Handbuchjá-
ban. 113—115. 126. 135. 137. 148.
349. 364. 443. 608—9.
— — — versei saját ítélete szerint.
194. 376.
— — —: A hit szava. 372.
— — —: A tanítvány. 126.
— — —: A békák. 274.
— — —: Szabad Erdély. 126.
— — —: Keresztes Bálint. 364. 370.
375. 608.
— — —: Tusakodás. 372.
— — —: Margitszigetén. 226. 294.
— — —: Sonettjei általában. 273. 599.
— — —: Pyndár éneke. 5. 16. 567.
— — —: Ritornell. 347. 365.
— — —: Sugallóm. 274. 364.
— — —: Forgácsok (epigrammok).
136. 182. 365. 371. 443.
— — —: Izéhez. 363. 364. 370. 431.
608. 615.

- Kazinczy Ferencz verses művei: A Múzsához. 363. 364. 370. 608.
 — — —: Vajdahunyad. 273.
 — — —: Vaticanusi Apolló. 343. 347.
 — — —: Grammatikai epigrammák. 546. 548. 551.
 — — —: Antinous. 373.
 — — —: Szem és szív. 373.
 — — —: Ferenczy Graphidionára. 443. 446.
 — — —: A vétkes szép. 443. 446. 449.
 — — —: Vay József képénél. 449. 456. 461. 463. 465. 618.
 — — —: Az Inn hátán. 608.
 — — —: Egy gyermek sírjánál. 608.
 — — —: Nehéz és könnyű. 608.
 — — — epistolái:
 — — —: Bártfay Lászlóhoz. 80. 82. 182. 202.
 — — —: Berzsenyi Dánielhez. 374. 411.
 — — —: Cserey Farkashoz. 389. 392. 411. 412—416. 442. 445.
 — — —: Farkas Károlyhoz és Thaly Antalhoz. 448. 453. 456. 461. 462. 463. 618.
 — — —: Gróf Festetics Györgyhez. 381. 411. 416.
 — — —: Helmezy Mihályhoz. 411.
 — — —: Kornis Mihályhoz. 338. 359. 381. 392. 411. 416.
 — — —: Nagy Gáborhoz. 372. 411.
 — — —: Sípos Pálhoz. 147. 339. 372.
 — — —: Gr. Török Lajoshoz. 359.
 — — —: Vida Lászlóhoz. 386.
 — — —: Wadasi Jankovich Miklóshoz. 380. 385. 386. 387. 388. 391. 395—399. 411. 420. 424. 429. 432. 434. 442. 446. 456. 457. 472.
 — — —: B. Wesselényi Miklóshoz. 411.
 — — — eredeti prózai művei:
 — — —: Bibliai Historiák. 52. 56. 74. 87. 108. 116. 139. 174. 254. 302. 310. 317. 399.
 — — —: Bossányi Zsuzsanna emlékezete. 168. 337. 386. 586.
 — — —: Csokonairól. 228. 233. 236. 244. 593.
- Kazinczy Ferencz eredeti prózai művei:
 Erdélyi Levelek. 36. 41. 45. 68. 77. 96. 127. 181. 184. 197. 199. 212. 223. 277. 304. 315. 325. 343. 465. 478. 582.
 — — — Hírlapi cziklei: Az Auróra és Hebe bírálata. 27. 40. 45. 63. 72. 80. 126. 138. 174. 218. 569—570. 586. 600. — A *Hebe* folytatásáról. 51. 58. 61. 62. 64. 67. 132. 571. 584. — Goró L. művéről. 152. 156. 189. 585. — Kunike: Donau-Ansichten. 327. 352. 389. 392. 604. 611. — Toldy: Handbuch. 345. 607. — Zemplén vármegyei választásokról. 383. 610. — Rummy K. Gy. művéről. 389. 611. — Magyar Pantheonról. 412. 443. 446. 448. 453. 607. 616. — Mednyánszky Alajos: Malerische Reise. 327. 605. — Tornavármegyei választásról. 625. — — —: Martinuzzi György élete. 128. 582.
 — — —: Mária Terézia. 273.
 — — —: Napló 1828. 523. 624.
 — — —: Pályám Emlékezete. 147. 182. 284. 318. 321. 454. 455. 457. 461. 462. 469. 472. 540. 545. 550. 562. 616. 617. 625.
 — — —: Pesti Útam. 523. 624.
 — — —: Rádayak. 268. 270. 324. 329. 352. 365. 599.
 — — —: Rákóczi-család nemzedékrendje. 105. 156. 188. 462. 578.
 — — —: Ürményi József életrajza. 39. 46. 53. 59. 64. 72. 81. 84. 122. 248. 273. 570. 581.
 — — —: Vélemény . . . 385.
 — — —: Viczay József élete. 387. 392. 611.
 — — —: Visszatekintés saját pályájára. 193. 589.
 — — — Wesselényi Ferencz. 229. 289. 298. 304. 326. 595. 610.
 — — —: Zrínyi Miklós. 269. 273. 599.
 — — Gyűjteménye: Glottomachus. 412. 418. 432. 438. 440. 441. 444.
 — — fordításai:
 — — — Boufflers. 248.

- Kazinczy Ferencz fordításai: Cicero művei. 64. 197. 446. 447.
 — — — Homerosz Iliásza néhány sorának ford. 109.
 — — — Horatius epistolái, satirái. 137. 149. 178. 182. 545. 584. 626.
 — — — Hormayr Taschenbuchjából: Illésházy István. 188. 200. 229.
 — — — Klinger Miksa: Medea. 392. 412. 612.
 — — — Klopstock: Messias. 248. 417. 612.
 — — — Lessing: Emilia Galotti. 193. 392. 412. 416. 432. 440. 611.
 — — — Miss Sara Sampson. 392. 412. 416. 611.
 — — — Minna von Barnhelm. 412. 416.
 — — — Majláth János gr.: Magyar mondák és mesék. 153. 163. 183. 184. 197. 199. 202. 203. 206. 208. 211. 212. 215. 228. 235. 240. 249. 265. 268. 269. 279. 324. 332. 357. 374. 375. 376. 397. 451. 456. 457—8. 461. 464. 469. 541. 550. 591. 598. 600. 601.
 — — — Marmontel cbeszélései. 193.
 — — — Molière: A botcsinálta doktor. 416. 442. 445.
 — — — Sallustius művei. 74. 127. 137. 149. 153. 158. 163. 173. 174. 193. 197. 213. 215. 218. 222. 231. 237. 246. 252. 273. 277. 304. 312. 387. 418. 440. 446. 447. 456. 465. 470. 584.
 — — — Shakspeare: Hamlet. 120.
 — — — Macbeth. 392. 412.
 — — — Sterne L.: Yorick ulazása. 416.
 — — — Tibullus: Sulpicia Cerinthus-hoz. 544. 550.
 — — — Wieland: Salamandrin. 416.
 — — — A Gráziák. 417. 612.
 Kazinczy Ferenczné gr. Török Zsófia. 69. 82. 166. 308.
 Kazinczy Ferencz gyermekei:
 — — — Antonín. 42. 531.
 — — — Bálint. 82. 122. 177.
 Kazinczy Ferencz gyermekei: 4
 — — — Emíl. 21. 27. 42. 136. 177. 381. 469. 470. 505. 520. 531.
 — — — Eugenia. 18. 43. 77. 78. 84. 166. 177. 213. 522.
 — — — Iphigenia. 83. 212. 573.
 — — — Lajos. 167. 177. 573.
 — — — Thalia. 166. 177. 275. 285. 292. 293. 301. 308.
 Kazinczy Gábor. 281.
 Kazinczy Honoria Karner Lászlóné. 427. 615.
 Kazinczy István. 291. 426. 429. 480. 611. 614.
 Kazinczy Istvánné Boronkay Rozália. 430. 614.
 Kazinczy József (K. F. öcsöce). 1. 16. 183. 307. 391. 438. 466.
 Kazinczy József (az előbbi fia). 19. 42. 170. 175. 183. 187. 188. 204. 220. 242.
 Kazinczy Juliánna Dercsényi Jánosné. 165.
 Kazinczy Klára. 17. 42. 164. 175. 522.
 Kazinczy László (K. József fia). 176. 587.
 Kazinczy Miklós. 164. 176. 183. 216. 427. 591.
 Kazinczy Miklósné Gordán Zsuzsa. 165. 178. 183. 587. 591.
 Kazinczy Péter (K. Ferencz nagybátyja). 18. 420. 427. 429. 430. 612. 614.*
 Kazinczy Péterné Ragályi Zsuzsa. 230.
 Kazinczy Viktória. 427.
 Kazinczy Zsuzsánna Péchy Sándorné. 165. 176. 261. 300. 427. 597.
 Kazy. 286.
 Kálniczky Benedek. 562.
 Károlyi György gr. 439. 458. 481. 497.
 Károlyi István (Trautner M. veje). 375. 379. 412. 442. 457. 458. 465. 521. 542. 550.
 Károlyi Lajos gr. arczképe. 501.
 Keglevich János gr. 276. 600.
 Kenderessy Mihály. 26. 151. 254.
 — — arczképe. 26. 569.
 Keszthelyi Helikon. 419.

- Kézy Mózes. 177. 562.
- Kis János. 22. 45. 52. 56. 61. 74. 116.
138. 254. 268. 272. 284. 312. 316.
419. 428. 439. 440. 457. 458. 469.
477. 480. 481. 493. 497. 545. 626.
— — újabb versei. 61. 256.
— — halotti beszédei. 53. 55. 572.
— —: Polycletus utazásai. 140. 256.
584. 603.
— —: Eudaimonia (Droz J. után). 317.
603. 604.
— —: Persius-ford. 317. 603.
— —: Xenophon-ford. 317. 604.
- Kis János (előbbi fia). 316. 604.
— —: Xenophon: Symposion-ford. 317.
604.
- Kiss József. 97. 148. 152. 154. 180. 250.
315. 325. 327. 343. 357. 379.
- Kiss Károly. 594. 616.
— —: Solymosi Dezső. 115. 138. 579.
- Kiss Sámuel. 63. 266. 567. 574.
- Kisfaludy Károly. 25. 27. 40. 52. 67.
100. 116. 138. 209. 224. 274. 282.
303. 348. 370. 375. 391. 416. 432.
442. 481. 531. 542. 545. 579. 600.
616.
— —: Dal (=Volna szárnyam . . .). 5.
27. 45.
— — vigjátékai. 115. 138. 179. 207.
363. 579. 580. 608.
— —: Tollagi Jónás. 115. 138. 579.
— —: Alkonyének. 363.
— —: Pipadal. 363. 608.
— — zsebkönyve, az *Aurora*. 5. 25. 52.
63. 64. 115. 125. 146. 218. 266. 277.
339. 370. 389. 391. 432. 451. 531.
585. 607. 608.
- Kisfaludy Sándor. 41. 80. 116. 126. 228.
267. 268. 318. 331. 419. 439. 442.
458. 469. 477. 480. 481. 493. 497.
498. 507. 576. 580.
— — arcképe. 622.
— —: Bacsányihoz. 146.
— —: Gyula szerelme. 126.
- Kivány*. 63.
- Klopstock. 125. 303. 367.
- L. Kazinczy F. fordításai között is.
- Koháry Ferencz hg. 35.
- Kollár János. 616.
- Koller. 24.
- Kolosy Károly. 12. 568.*
- Kolowrat. 121. 300. 581.
- Komáromy Ferenczné. 10.
- Konez Ákos. 628.
- Kopácsy József. 276. 311. 600. 607.
- Kornis István. 156.
- Kossuth József. 296.
- Kossuth László. 42.
- Kotzebue Ágost. 125.
- Kovacsóczy Mihály. 26. 27. 40. 45. 100.
105. 138. 150. 209. 259. 303. 373.
569. 570. 575. 600.
- Kovatsch rézmetsző. 608.
- Kovács Flórián. 156.
- Kovács Mihály dr. 116.
- Kovács Miklós. 278. 601.
- Kovács Tamás. 579.
- Kozma Miklós. 12. 19. 342. 568.*
- Kölcsey Ádám. 337. 605.
- Kölcsey Ferencz. 27. 41. 60. 62. 108.
116. 120. 129. 134. 135. 138. 141.
147. 157. 167. 171. 173. 179. 189.
194. 201. 207. 210. 227. 240. 244.
250. 254. 257. 266. 277. 281. 284.
363. 432. 458. 461. 579. 592. 599.
608. 615. 616.
— —: Rákos nymphájához. 5. 567.
— —: Csákányi vérmennyegző. 115.
— —: Ballada. 115.
— —: Hit, Remény, Szeretet. 219. 592.
595.
- Köncs. 380. 385. 391. 611.
- Körmendi Kamill. 519.
- Kőrösi Csoma Sándor. 518. 623.
- Kövy Sándor. 177. 477. 481. 495. 498.
562.
- Krafft Péter: Zrinyi M. 508.
- Kraynik Alajos. 299.
- Kraynik Amália. 176.
- Kraynik Imre. 560.
- Kraynik László. 42. 571.
- Kraynik Teréz. 177. 587.
- Krech Frigyes. 502. 515. 622.
- Kreil Antal. 323.

- Kriebel János. 13. 461. 469. 478. 480. 498.
- Kriehuber József. 476. 618.
- Krug Vilmos Traugott. 123. 581.
- Kubinyi Péter arczképe. 621.
- Kuffner Kristóf. 485. 619*.
- Kulcsár István. 116. 274. 347. 357. 380. 385. 387. 432. 439. 444. 458. 464. 484. 502.
- Kunike: Donau-Ansichten. 327.
- L. *Kazinczy* F. *Hírlapi cikkei* között is.
- Lacsny Miklós arczképe. 503. 504. 622.
- Ladomérszky István. 285. 287.
- Lafage Rajmond. 273. 599*.
- Lajcsák Ferencz. 278. 311. 345. 601.
- Lamberg Ferencz gr. 607.
- Lamberg Ferencz gr-né Hoyos Karolina. 357. 607.
- Landerer könyvny. 206. 269. 282. 329. 332.
- Lasztóczy (Mihály?). 8. 567.
- Lánczy József. 121. 581.
- László Pál. 388. 395.
- Lehoczky: Stematographia. 275. 282. 286.
- Lehoczky Mihály. 230.
- Lenhardt Sámuel. 540. 543. 625.
- Lessing. 355. 360.
- : Emilia Galotti. 233.
- L. a *Kazinczy* F. *fordításai* között is.
- Lieder Frigyes Gottfried. 506. 622.
- Lilien b. 467.
- Littrow József János. 485. 619*.
- Locke János. 174.
- Lónyay Gábor (L. G. főispán fia). 378. 384. 430. 610. 611.
- Lónyay János. 378. 384. 430. 611.
- Loutherbourg Jakab Fülöp. 481. 619.
- Lovasi Benedek. 509.
- Luby Imre. 187. 589*.
- Luther Márton. 139. 262. 585. 594.
- Lügendorf Ferdinánd b. 617.
- Magyar Museum** (Kassai). 62. 73.
- Magyar Pantheon. 248. 443. 446. 448. 547.
- L. *Theureux* József névvel és *Kazinczy* F. *Hírlapi cikkei* között is.
- Majláth Antal gr. 133. 152. 189. 197. 576.
- Majláth György. 88. 578*.
- Majláth János gr. 133. 152. 173. 183. 197. 212. 226. 228. 269. 274. 294. 332. 348. 379. 387. 437. 446. 461. 487. 493. 510. 521. 596. 598. 610. 615.
- —: Magyarische Gedichte. 115. 133. 212.
- —: Magy. Geschichte. 133. 153. 213. 332. 437. 584.
- —: Magy. Sagen u. Mährchen. 153. 183. 197. 212. 228. 260. 265. 269. 329. 437. 591. 598.
- L. a *Kazinczy* F. *fordításai* között is.
- Major Gergely. 415.
- Major József. 106. 401.
- Majoros András. 562. 597. 628*.
- Majthényi. 612.
- Makáry György. 547. 553. 562.
- Malatides Dániel. 494. 621*.
- Malonyay János b. 300. 345. 354.
- Mandl Károly. 607.
- Manschgo János. 547. 553. 563. 626.
- Marczibányi Antal. 30. 570*.
- Marczibányi-jutalom. 531.
- Marczinkey Elek. 116. 580.
- Markovich András. 221. 592.
- Martinidesz László. 533. 625.
- Martinovich Ignác. 562. 566.
- Matolay Gábor. 8. 10. 11. 14. 355. 420.
- Matthisson. 273.
- Maurer János dr. 156. 585.
- Májer József. 442. 558. 616. 627.
- Máriássy István. 121. 528. 533. 557.
- Márton István. 86.
- Márton József. 35. 132. 147. 153. 166. 184. 199. 276. 493. 600.
- Mártonffy József. 389. 411.
- Mátyás király arczképe. 622.
- Meczner József. 467.
- Mednyánszky Alajos b. 137. 152. 163. 188. 227. 269. 327. 435. 458. 481. 497. 498.

- Menzel Farkas: Die deutsche Literatur. 513.
 Mennais (La —) Hugó Róbert. 123. 581.*
 Meritzay Antal. 508. 622*.
 Metternich Kelemen hg. 90. 94.
 Mészáros József. 53. 59. 70. 572.
 Mihalovics (József ?). 435.
 Miklós László. 562. 628*.
 Mikos László b. 60.
 — — arczképe. 501.
 Milnes (John —). 270.
 Miske József b. 181.
 Mocsáry Antal. 483. 619.
 Mohay. 96.
 Mokry Benjámin. 70.
 Molnár Antal. 11. 568*.
 Molnár György. 42.
 Molnár János. 175.
 Molnos Dávid. 97. 150. 154. 578.
 Moskovszky Antal. 538.
 Müller János. 180. 479. 588*.
 Müller Sámuel. 491.
 Müller Zsófia kézirata. 511.
 Müller képáros. 500. 515.
 Nagy Gábor. 383. 392.
 Nagy Iván nemzedékrendi műve. 567.
 570. 586. 587. 592.
 — —: Adalékok. 621. 622. 626.
 Nagy Lázár. 8.
 Nagy Pál (Felsöbükki —). 43. 94. 186.
 270. 279. 283. 287. 300. 312. 453.
 — — arczképe. 343. 344. 355. 363.
 384. 369. 390. 391. 432. 446. 458.
 462. 469. 616. 617.
 Naláczy István b. 97.
 Naláczy József b. 140.
 Napoleon. 73. 197.
 Nádasdy Ferencz gr. 312. 622.
 Nápragy Demeter. 596.
 Nedeczky Imre. 176.
 Neidl János. 608.
 Nemák Ferencz. 18. 23. 38. 568.
 Neuhauser Gottfried. 622.
 Négyesy László. 607.
 Németh József. 16. 88. 99. 150. 186. 220.
 Niczky Kristóf gr. 543.
 Nolte János Vilmos. 21. 569.
 Nopcsa Elek. 36. 283.
 Novák Krizosztom. 558. 626*.
 Nyelvgenius. 244. 280. 601.
 Nyelvújítás (Magyar —). 21. 54. 117.
 207. 209. 231. 239. 247. 253. 258.
 366. 416. 442. 444. 477. 478. 482.
 513. 552. 575. 590. 591. 599. 609. — 610.
 Nyiri István. 562.
 Nyomárkay József. 152. 170.
 Ocsovszky Pál. 150.
 Odescalchi hg. 121.
 Okolicsányi (János ?). 24.
 Olcsváry Dániel. 521.
 Olitor (?). 320.
 Orczy József b. 29. 506.
 Orczy László b. 506.
 Orczy Lőrincz b. 21. 43. 88. 318. 322.
 414. 467. 506. 569*.
 Orczy Lőrincz: b. : Bugaczi csárda (Kazinczy átdolgozásában). 239.
 Orczy Lőrincz b-né. 21. 569.
 Orpheus (Kazinczy F. folyóirata). 62. 73.
 Országgyűlés (1825—27diki). 7. 22—24.
 29. 30. 31. 33. 37. 40. 43. 46. 76.
 88. 93—94. 102. 119. 121. 162. 170.
 176. 185. 195. 204. 220. 234. 277.
 278. 279. 283. 287. 300. 326. 354.
 569. 606.
 Őri Fülep Gábor. 570.
 Palóczy László. 84. 89. 91. 94. 103. 528.
 Panzer Ferencz György Farkas. 523.
 624*.
 Pap István. 90. 93. 436. 452.
 Papp Ignác. 559. 627*.
 Parusotzy András. 184. 198. 588.
 Pataki János. 27.
 Patay Józsefné Pély Erzsébet. 410. 612.
 Paztazi Mihály. 22. 27. 41. 363. 542. 608.
 Pálffy Leopold gr. 621.
 Pálffy Miklós nádor. 34. 570. 585.
 Pápay Sámuel. 146. 201. 363. 607*.
 Pászthory Sándor. 193. 315. 414. 543.
 Pázmándy Dénes. 342.

- Pázmány Péter. 34. 570.
 Percy skót püspök. 620.
 Pesky János. 500. 515. 621*.
 Pestis Erdélyben. 563—564. 628. 629.
 Pethe Ferencz. 129. 583.
 Petrik G. bibliographiai műve. 594.
 Peucer F. 597.
 Pécsy püspök. 278.
 Péchy Gábor. 191.
 Péchy Imre. 43. 221. 242. 571.
 Peczely József. 293. 320. 472. 495. 572.
 603. 604. 618.
 Pély Andrásné Szilassy Mária. 528.
Péztárnok. 478.
 Péterffy László. 177. 562. 587*.
 Platthy Mihály. 478.
 — — arczképe. 501.
 Plautus: Menachmus. 361.
 Pongrácz János. 39. 53. 59. 219. 246. 251.
 Portenschlag-Ledermayer Ferencz. 485.
 620*.
 Prechtl Miksa. 123. 582*.
 Prepeliczay Sámuel. 495. 621.
 Prónay Albertné gr. Ráday Erzs. 526.
 Prónay Éva b-nő. 307.
 Prónay Gábor b. 193. 433.
 Prónay Iphigenia b-nő. 68. 163. 173.
 178. 197. 214. 526.
 Prónay János b. 528.
 Prónay László b. 366.
 Prónay Sándor b. 214. 395. 480. 526.
 Prónay Simon b. 67. 69. 365. 377.
 Prónay Simon b-né Hirgeist Anna. 67.
 69. 214. 226. 365. 377.
 Provinzial-Blätter. 128. 582.
 Puky József. 270. 599*.
 Pupinszky. 9. 14. 567.
 Pürker László. 223. 292. 345. 447. 561.
 565. 593.
 — — : Tunisiás. 204. 223. 561. 565.
 — — : Sz. Hajdan Gyöngyei. 204. 447.
 562. 566.
 — — : Rudolphias. 204. 215. 428. 433.
 446. 447. 561. 591.
- Rafael Santi.** 273.
 Ragályi Ábrahám. 528. 533. 625.
- Ragályi Károly. 176. 587.
 Ragályi Tamás. 84. 88. 94. 103. 186.
 Rahl Károly. 608.
 Ráday Gedeon gr. (id. —). 22. 26. 319.
 324. 444. 609.
 Ráday Gedeon gr. (ifj. —). 365. 609.
 Ráday Pál gr. 198. 365. 377. 609.
 Rájnis József. 71. 323.
 Rátkay Tamás. 286. 521.
 Redl Imre b. 72.
 Reviczky Ádám. 187. 345. 354.
 Remigius p. 509.
 Reviczky Ádám gr. 525. 589. 606. 624.
Rény. 478.
 Révai Miklós. 158. 362. 438. 493. 585.
 Rhédey Ádám gr. 216.
 Rhédey József. 464.
 Rhédey László. 464.
 Richter Fülöp Antal. 500. 503. 506. 508.
 513. 515. 520. 540. 622*.
 Riedl András b. 193.
 Rousseau. 284. 318.
 Rösler. 138.
 Roth. 354.
 Ruacus. 174.
 Rubens. 273.
 Rudics. 220.
 Rudnay Sándor. 121. 154. 257. 325.
 327. 483. 490.
 Rumy Amália. 290. 307. 328. 352.
 Rumy Károly György. 50. 51. 256. 262.
 290. 307. 326. 353. 479. 484. 554. 620.
 Rumy Sámuel. 307.
 Ruprecht János. 457. 458. 542. 550.
 616. 617.
 Russ Károly. 608.
 Russ L. 608.
 Ruszek József. 419. 445. 481.
- Sales festő. 622.
 Sartory Ferencz. 107. 479. 579. 620.
 Saurau gr. 323.
 Sághy Ferencz. 202. 209. 241. 253.
 442.
 Sárközy Albert. 459. 625*.
 Sárközy István. 344. 459. 529. 537. 624.
 Sárközy Kázmér. 459. 625*.

- Schedel Ferencz (Toldy F. atyja). 392.
521. 542. 549.
- Schedius Lajos. 53. 59. 439. 458. 481.
498. 508. 572.
- — arczképe. 622.
- Schickmayer. 107.
- Schiller Fr. 231. 244. 367. 599.
- — : Auliszi Iphigenia ford. 252. 597.
- — : Phädra. 252. 597.
- L. Puky József címmel is.
- Schlegel Ágost Vilmos. 599.
- Schmiedegg Ferencz gr. 18. 354. 435.
- Schrevelius. 281.
- Schuster Márton. 582.
- Schweiger András. 70.
- Sebes (Gábor?). 169.
- Sebestyén Gábor. 146.
- Seivert János. 97. 145. 582. 583.
- Sententiae. 342. 606.
- Serviczky. 169.
- Sérv. 371.
- Sidó József. 566. 629.*
- Simó Ferencz. 505. 622.*
- Sófalvi mérnök. 582.
- Somogyi Gedeon. 209. 362.
- Somosy János. 57. 177. 306. 562.
- Somssich Lázár. 68. 73. 324.
- Somssich Pongrácz gr. 94. 459. 617.*
624.
- Soos János. 126. 141. 142. 158. 211.
235. 240. 265. 388. 497.
- Soos Jánosné. 159. 388. 497.
- Soos László. 142.
- Splény Anna b-nő. 377. 423. 432. 452.
- Spissich János. 363.
- Stanislaus I. *Albach* Sz. névvel.
- Stäudlin Károly Frigyes. 48. 175. 572.
- Stiller dr. 156. 585.
- Stiller Bertalan dr. 585.
- Stipsicz József b. 563. 629.
- Stöber József. 608.
- Strauch Béla. 582. 583.
- Strausz. 467.
- Strázsay. 66.
- Streibig. 158. 174. 218. 223. 237. 252.
- Stunder János Jakab. 202.
- Sujánszky Antal. 623.
- Swieten. 193. 285. 415. 417. 433. 465. 543.
Szabó András. 628.
- Szabó János. 399. 425.
- Szabó Sámuel. 97. 578.
- Szallopek János. 502. 622.
- Szathmári Király Pál. 621.
- Szathmáry Károly (P. —). 604.
- Szathmáry Paksi József arczképe. 562.
- Szathmáry Pál. 531. 562. 628.
- Szánthó János. 230. 297. 305.
- Százaz György arczképe. 481.
- Szeder Fábián. 59. 337. 554. 562. 566.
592.
- — : *Urania* folyóirata. 277. 337. 363.
389. 395. 438. 560. 593.
- Szemere István. 8. 13. 20. 119. 344.
354. 378. 381. 427. 610.
- Szemere László. 467.
- Szemere Miklós. 374. 382. 428. 447.
462. 610.
- Szemere Pál. 26. 27. 41. 45. 60. 61.
62. 67. 108. 116. 135. 138. 167. 189.
201. 215. 219. 228. 238. 243. 255.
265. 268. 269. 272. 273. 274. 280.
284. 285. 318. 333. 337. 341. 366.
374. 389. 391. 396. 428. 439. 441.
442. 454. 456. 458. 461. 462. 468.
471. 477. 478. 480. 481. 497. 507.
547. 559. 566. 599.
- — Körner: *Zrínyi*-ford. 116.
- — sonettjei. 341. 605.
- — folyóirata. az *Élet és Literatura*.
41. 60. 62. 108. 116. 120. 156. 224.
227. 230. 236. 238. 243. 249. 257.
266. 294. 441. 593. 595.
- Szemere Pálné. 178. 507. 559.
- Szemere Péter. 142.
- Szentes ügyvéd. 384.
- Szentgyörgyi udv. fogalm. 147. 166.
199.
- Szentgyörgyi Gellért: Sallustius-ford. 475.
- Szentgyörgyi József. 320.
- — fia: Elek. 321.
- Szentimrey Gábor. 28. 351. 355.
- Szentjóni Szabó László. 22. 268. 319.
324. 329.
- Szentkirályi László. 496.

- Szentmiklóssy Alajos. 243. 272. 280.
284. 335. 538.
- Szentpétery József. 500. 621.*
- Szenvey József. 115. 363. 579. 608.
- Szepessy Ignác b. 6. 289. 311. 371.
567. 600.
- Szerdahelyi Ignác. 296.
- Szereney István. 42. 279. 354. 417.
418. 601. 612.
- Szerencsy Józsefné Radvánszky Teréz.
214. 307. 315. 377.
- Szerény*. 478.
- Széchen Miklós gr. 279. 601.
- Széchenyi Ferencz gr. 55. 464.
— — arczképe. 508. 622.
- Széchenyi István gr. 6. 439. 443. 448.
453. 458. 481. 497. 499. 508. 533. 557.
- Széchenyi (Lajos ?) gr. 360.
- Széphalom. 194.
- Szikszai Benjámín. 85. 106. 251. 576.
- Szilassy Ferencz. 528.
- Szilassy György. 528.
- Szilassy József. 12. 265. 278. 354. 380.
449. 510. 514. 528. 532. 535. 556.
576. 610. 625.
- Szilassy József (ifj. —). 528.
- Szilassy versei. 237. 525. 594.
- Szinyey Gerzson. 567. 617. 625.
- Szinnyei József. 567. 568. 571. 578. 587.
594. 597. 599. 605. 606. 612. 617.
621. 623. 624. 625. 627. 628.
- Szirmay Ádám. 42. 44. 55. 389. 423.
- Szirmay József. 14. 610.
- Szirmay Katalin. 308. 328. 352.
- Szirmay László. 142.
- Szirmay Péter. 24.
- Szirmay Sándor gr. 568.
- Szirmay Tamás gr. 423. 613.
- Szombathy János: A sárospataki iskola
története. 306.
- Szombathy József dr. 444.
- Szontagh Gusztáv. 231. 366. 593. 609.
- Szögyény Ferencz. 11. 13. 189. 381. 610.
617.
- Szögyény Ferencz (előbbi fia). 121. 381.
581.
- Szögyény Imre. 446. 617.
- Szögyény Zsigmond. 332.
— — arczképe. 481.
- Sztáray Kristóf. 378. 436.
- Sztáray Mihály gr. 414. 421.
- Sztáray Vincze gr. 436.
- Szucsics Eugén (Károly ?). 170. 176.
181. 186. 188. 196. 204. 217. 220.
241. 586.*
- Szucsics József. 170. 175. 186. 221. 586.*
- Szucsics Pál. 601.
- Szulyovszky Menyhért. 325.
- Takács József. 74. 259. 412. 438. 444.
448.
- Takács Judit (Dukai —). 419.
- Tamásy Cal. József. 81. 87. 576.*
- Talay János. 360. 382.
- Teleki Borbála gr-nő. 268.
- Teleki Ferencz gr. 579.
- Teleki József gr. (id. —). 433.
- Teleki József gr. 1. 15. 52. 56. 74. 287.
329. 345. 354. 425. 435. 439. 448.
458. 478. 481. 497. 498. 508. 522.
525. 606. 613. 614.
— — arczképe (Simótól). 505.
— — : Tacitus-ford. 499.
- Teleki László gr. 345.
- Teleki László gr-né 212.
- Teleki Sámuel gr. 78. 96. 111. 192.
- Teltscher József. 505. 543. 622.
- Terhes Sámuel. 464.
- Terstyánszki János. 543.
- Teslér László. 56.
- Tessedik Sámuel. 115. 579.
- Thaisz András. 116. 241. 248. 273. 370.
412. 442. 446. 615.
- Thaly Antal. 334. 364. 375. 390. 433.
448. 453. 457. 462. 472. 550. 605.*
- Thaly István. 59. 605.
- Thaly Kálmán. 605.
- Thaly Lajos. 605.
- Thewrewk József (Ponori —). 19. 20.
40. 45. 259. 342. 435. 453. 475. 499.
501. 504. 506. 514. 547. 553. 562.
570. 575. 621.
— — arczképe. 26.
— — : Magyar Pantheon, 342. 344. 355.

475. 478. 499. 501. 504. 514. 553.
562. 595.
- L. *Kazinczy F. Hírlapi cikkei* között is.
- Tholdalaghy Zsigmond. 97. 177. 180. 578.
Tittel Pál. 505. 508.
- Toldy Ferencz. 20. 25. 40. 44. 60. 61.
72. 75. 79. 100. 113. 115. 121. 137.
147. 149. 163. 178. 181. 189. 201.
203. 206. 207. 215. 227. 235. 238.
249. 259. 265. 267. 269. 271. 279.
284. 286. 318. 321. 329. 331. 335.
341. 345. 349. 357. 362. 364. 370.
374. 375. 379. 384. 388. 391. 417.
419. 428. 431. 440. 441. 444. 447.
451. 456. 457. 460. 463. 465. 468.
471. 472. 493. 503. 520. 540—545.
550. 579. 596. 615. 616.
- — arcképe. 513. 515.
- —: Handbuch der ungr. Poesie. 21.
60. 61. 75. 79. 113. 178. 228. 269.
318. 329. 335. 341. 345. 391. 417.
423. 457. 465. 520. 606. 607.
- L. a *Kazinczy F. Hírlapi cikkei* között is.
- —: A szerb népköltésről. 62. 573.
- —: A magyar folyóiratokról. 62. 238.
573.
- —: Aesthetikai Levelek. 280. 284.
601.
- Tompa Mihály. 610. 615.
- Tóthpápay János. 97. 356. 578.*
- Töltényi Szaniszló. 116.
- Török József gr. (a vak) özvegye. 383.
- Török József gr. (Kazinczy F. sógora).
18. 42. 84. 420. 422. 431. 434. 441.
446. 452. 512. 525.
- — neje b. Wécsey Mária. 497.
- Török Lajos gr. (Kazinczy F. ipa). 111.
192. 322. 418. 543.
- Török Mária gr-nő D'Ellevaux János
Fülöpné. 7. 18. 230. 298.
- Trattner János Tamás. 458.
- Trattner M. 206. 223. 228. 370. 375.
442. 458. 470. 618.
- Tudományos Gyűjtemény. 442. 446. 457.
496. 615.*
- Tulsiczky András. 156.
- Tulsiczky András (más). 562. 628.*
- Turszky Ágoston. 529. 538. 624.
- Tzschirner Henrik G. 123. 581.*
- Ungvárnemeti Tóth László. 51. 459.
462. 463.
- Uniója (A ker. felekezetek —). 85. 86.
107. 175. 251. 260. 292. 320. 587.
- Uránia (folyóirat). 228.
- I. *Szedes* Fábrián név alatt is.
- Ürményi Ferencz. 39. 570.
- Ürményi József. 39. 46. 63. 82. 98. 415.
572.
- — arcképe. 475. 476. 618. 622.
- Vajna Antal. 110.
- Van der Nath gr-né Splényi b-nő. 377.
- Vass István. 206. 590.
- Vay Ábrahám. 1. 6. 43. 46. 49. 54. 84.
88. 90. 93—94. 103. 112. 119. 439.
458. 465. 481. 497. 499. 611.
- Vay Ábrahámné Kazinczy Zsófia. 429.
611. 614.
- Vay István. 193.
- Vay József. 175. 410.
- Vay Lajos b. 169.
- Vay Miklós b. 150. 418. 610. 612. 625.
- Vay Miklós b. (előbbi fia). 169. 265.
378. 410. 420. 425. 434. 452. 522.
528. 536. 539.
- Váczy János. 569. 610. 618.
- Vályi Nagy Ferencz. 136. 254. 496.
- —: Iliász ford. 108. 134. 135. 141.
157. 254. 257.
- L. az *Iliász* per címmel is.
- Vámossy Mihály. 65. 574.
- Várhelyi régiség. 19. 568.
- Vásárhelyi János. 45. 138. 150. 571.
- Vernet Károly Antal. 481. 619.
- Verseghy Ferencz. 64. 67. 73. 158. 202.
209. 241. 253. 332. 412. 438. 442.
444. 447. 493.
- — arcképe. 202. 241. 253.
- Végh István. 289.
- Vékey Károly. 19. 451. 537. 568.
- Viczay József. 392.

- L. *Kazinczy* F. *eredeti művei* között is.
 Viczmány Lajos. 9. 11. 14. 567.*
 Vidovics Ágoston műve. 87. 107. 137.
 146. 182. 201. 576.*
 Villax Ferdinánd. 219. 592.
 Villers pályaműve. 175. 179. 292. 587.
 Virág Benedek. 331. 333. 335.
 — — arcképe. 622.
 Virgilius. 174.
 Vitéz János. 28. 43. 351. 355.
 Vitkovics Mihály. 21. 27. 41. 115. 116.
 363. 392. 439. 458. 468. 481. 497.
 579. 608. 620.
 Voltaire. 338. 359. 382.
 Voss J. II.: Homeros-ford. 153. 157.
 174. 248. 254.
 Vörösmarty Mihály. 25. 40. 41. 60. 80.
 116. 124. 137. 146. 149. 204. 209.
 218. 223. 228. 233. 236. 268. 274.
 280. 282. 284. 303. 318. 324. 348.
 362. 374. 375. 382. 389. 416. 432.
 440. 442. 446. 454. 455. 462. 465. 471.
 520. 531. 579. 608. 614. 615. 618. 620.
 — —: Cserhalom. 5. 25. 27. 45. 80.
 124. 136. 138. 149. 174. 233. 284.
 — —: Hábador. 115.
 — —: Tündérvölgy. 115.
 — —: Salamon. 116. 121. 223. 228.
 233. 252. 580.
 — —: Zalán futása. 120. 124. 136. 149.
 174. 219. 223. 233. 252. 284. 363.
 531. 592. 601.
 — —: Eger. 363.
 — —: Magyar költő. 363. 617.
 — —: a Koszorú 1828. évfolyamában
 megjelent művei. 463. 618.
 Vurm József. 185. 278. 600.
 Wagner Károly. 106. 485. 620.
 Waquent b. 517.
 Wenckheim József b. 21. 29. 569. 607.
 Wenckheim Mária b-nő. 21. 569.
 Werfer Károly. 105.
 Wesselényi Ferencz nádor. 312.
 L. *Kazinczy* F. *eredeti prózai művei*
 között is.
 Wesselényi József b. 185. 196. 588.*
 Wesselényi Miklós b. 77. 90. 93. 96.
 109. 129. 154. 169. 195. 216. 518.
 592.
 Wécsey Miklós b. (id. —). 322. 383.
 Wécsey Miklós b. (ifj. —). 221. 592.
 Wécsey Pál b. 8. 9. 11. 70. 179. 587.
 Wécsey Pál b. (Szerdahelyi —). 176.
 Wieland: Előbeszéde Ciceróhoz. 64. 573.
 Wiener Conv. Lexicon. 479. 484. 555.
 Wurzbach. biogr. műve. 619. 620. 624.
 629.
 Ypsilanti Sándor hg. kézirata. 133. 6
 Zarka. 220.
 Zauner szobrász. 476.
 Zay b. 607.
 Zádor György. 26. 40. 41. 45. 59. 61.
 62. 72. 75. 113. 124. 135. 145. 149.
 182. 195. 209. 218. 228. 249. 268.
 269. 282. 318. 329. 330. 362. 374.
 375. 382. 384. 389. 391. 412. 416.
 438. 440. 442. 444—446. 461. 465.
 471. 493. 520. 591. 595. 598. 605.
 616.
 Zejk Dániel. 533.
 Zelinka János. 380.
 Zichy Ferraris Ferencz gr. 121. 360.
 581.
 Zichy János gr. 342.
 Zichy Károly gr. 112. 121. 233. 312.
 533. 557. 580.*
 — — arcképe. 503. 504.
 Zimmermann János György. 38. 570.*
 Zmeskál József. 468. 547.
 Zoltán Mihály. 170. 176. 183. 187. 204.
 220. 242.
 Zombory Ferencz. 351. 354.
 Zrinyi Miklós (a szigeti hős). 275. 282.
 286.
 Zrinyi Miklós (a költő). 286.
 Zsámbokréti. 156.
 Zsiday Sándor. 451.
 Zsigray József gr. 72. 388. 611. 624.*
 Zsoldos János dr. 146. 576.

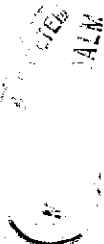
TARTALOMJEGYZÉK.

	Lap
4617. Kazinczy József — Kazinczy Ferencznek. A. Redmecen 2. Apr. 1826.	1
4618. Gr. Dessewffy József — Kazinczynak. Kassa Apr. 3ikán 1826.	1 (567)
4619. Bajza József — Kazinczynak. Pozsony, April' 7-d. 1826.	5 (567)
4620. Kazinczy Ferencz — Kazinczy Andrásnak. April. 15d. 1826.	7
4621. Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek. Széphalom April. 16d. 1826.	7 (567)
4622. Kazinczy — Szilassy Józsefnek. Széphalom Apr. 16d. 1826.	12 (568)
4623. Kazinczy — Horvát Istvánnak. Ujhelyben, April. 18d. 1826.	15 (568)
4624. Gr. Teleki József — Kazinczynak. Pozsony 21. April. 1826.	15
4625. Kazinczy — Dulházy Mihálynak. 6. Maji. 1826.	16
4626. Kazinczy Ferencz — Kazinczy Klárának. [K. és h. n.]	17 (568)
4627. Kazinczy Ferencz — Kazinczy Andrásnak. Széphalom, Május 19d. 1826.	19 (568)
4628. Toldy Ferencz — Kazinczynak. Pest, május 20. 1826.	20 (569)
4629. Kazinczy — Cserey Miklósnak. Május 22d. 1826.	22 (569)
4630. Kazinczy — Toldy Ferencznek. Széphalom Május 23d. 1826.	25 (569)
4631. Comáromy István — Kazinczynak. Pozsonyban 28k. Május- ban 826.	28
4632. Comáromy Istvánné Bárczay Borbála — Kazinczynak. Mikó- házán 31dik máj 1826.	30 (570)
4633. Cserey Miklós — Kazinczynak. [K. és h. n.]	31 (570)
4634. Kazinczy — Balla Károlynak. Széphalom Június 3d. 1826.	33 (570)
4635. Bárány Ágoston — Kazinczynak. Szent-Györgyön. Június 4-ikén 1826.	34 (570)
4636. Cserey Parkas — Kazinczynak. Bécs 11dik Jun. 1826.	35
4637. Cserey Miklós — Kazinczynak. Kolosvár. 15-a Junii 826.	36 (570)
4638. Gr. Dessewffy Aurél — Kazinczynak. Kassa, Jun. 15. 1826.	39 (570)
4639. Toldy Ferencz — Kazinczynak. Pest, junius 23. 1826.	40 (570)
4640. Kazinczy Ferencz — Kazinczy Klárának. Ujhely Jún. 26d. 1826.	42 (571)
4641. Kazinczy — Toldy Ferencznek. Ujhely Június 27d. 1826.	44 (571)
4642. Kazinczy — Gr. Dessewffy Aurélnak. Ujhely Jún. 29d. 1826.	46
4643. Guzmics Izidor — Kazinczynak. Pannon balmán Jún. 29d. 1826.	47 (572)

	Lap
4644. Vay Ábrahám — Kazinczynak. Zsolcza. Július' 2dikán 1826. ...	49
4645. Kazinczy — Dulházy Mihálynak. 4. Jul. 1826.	50 (572)
4646. Kazinczy — Rumy Károly Györgynek. d. 4. Jul. 1826.	51
4647. Kazinczy — Kis Jánosnak. Ujhely Júl. 7d. 1826.	52 (572)
4648. Kazinczy — Kis Jánosnak. Ujhely Júl. 7d. 1826.	56 (573)
4649. Kazinczy — Guzmics Izidornak. Ujhely Júl. 7d. 1826.	56 (573)
4650. Zádor György — Kazinczynak. Budán, Jul. 7d. 1826.	59
4651. Kis János — Kazinczynak. Soprony, Jul. 8. 1826.	61
4652. Toldy Ferencz — Kazinczynak. Pest, július 10. 1826.	61 (573)
4653. Kazinczy — Zádor Györgynek. Ujhely, 1826. jul. 19.	62
4654. Kazinczy — Kiss Sámuelnek. Ujhely, Júl. 22d. 1826.	63 (573)
4655. Kazinczy — Vámosy Mihálynak. Széphalom, Júl. 25. 1826. ...	65 (574)
4656. Kazinczy — Bártfay Lászlónak. Széphalom, Anna napján, 1826.	66 (574)
4657. Kazinczy — Gr. Gyulay Karolinának. Ujhely Júl. 27d. 1826. ...	69
4658. Dulházy Mihály — Kazinczynak. Kassa, július 28-d. 1826.	70 (574)
4659. Kazinczy — Toldy Ferencznek. Ujhely, Júl. 31d. 1826.	72 (575)
4660. Kazinczy — Kis Jánosnak. Ujhely Júl. 31d. 1826.	74
4661. Toldy Ferencz és Zádor György — Kazinczynak. 1826. aug. eleje	75
4662. Cserey Miklós — Kazinczynak. Tihón 2-a Aug. 826.	75
4663. Gr. Dessewffy Aurél — Kazinczynak. Szent Mihály, Augustus 3dikán 1826.	76
4664. Kazinczy — Gr. Dessewffy Aurélnak. Aug. 5d. 1826.	77
4665. Kazinczy — Toldy Ferencznek. Aug. 11d. 1826.	79 (576)
4666. Kazinczy — Guzmics Izidornak. Ujhely Aug. 11d. 1826.	81 (576)
4667. Kazinczy — Bártfay Lászlónak. August. 11d. 1826.	82 (576)
4668. Kazinczy — Bajza Józsefnek. Ujhely. Aug. 19d. 1826.	83 (576)
4669. Kazinczy — Dulházy Mihálynak. Ujhely Aug. 21d. 1826.	83
4670. Guzmics Izidor — Kazinczynak. Pannonhalmon August. 22d. 1826.	85 (576)
4671. Kazinczy — Cserey Miklósnak. Aug. 25d. 1826.	87 (578)
4672. Kazinczy — Gr. Dessewffy Aurélnak. Ujhely Aug. 25. 1826. ...	89
4673. Cserey Miklós — Kazinczynak. Györgyfalván 25-a Aug. 826. ...	91
4674. Gr. Dessewffy Aurél — Kazinczynak. Szt. Mihály 30. aug. 1826.	93
4675. Kazinczy — Gr. Dessewffy Aurélnak. Ujhely Aug. 31d. 1826.	95 (578)
4676. Kazinczy — Gr. Gyulay Karolinának. Széphalom Aug. 31d. 1826.	98
4677. Kazinczy — Gr. Gyulay Lajosnak. Széphalom Aug. 31d. 1826.	98
4678. Kazinczy — B. Jósika Jánosnak. Széphalom Aug. 31d. 1826.	99
4679. Kazinczy — Cserey Mihálynak. Széphalom Aug. 31d. 1826. ...	99
4680. Toldy Ferencz — Kazinczynak. Pozsony, sept. 9. 1826.	100
4681. Bajza József — Kazinczynak. Pozsony, Sept. 10-d. 1826.	100
4682. Cserey Miklós — Kazinczynak. Tihón 10-a Sept. 826.	101
4683. Kazinczy — Dulházy Mihálynak. 14. Septbr. 1826.	104 (578)
4684. Kazinczy — Guzmics Izidornak. Septbr. 17d. 1826.	106 (579)
4685. B. Wesselényi Miklós — Kazinczynak. Sibón Sept. 17én 826.	109 (579)
4686. Kazinczy — Cserey Miklósnak. Septbr. 18d. 1826.	110
4687. Zádor György — Kazinczynak. Buda Sept. 18d. 1826.	113 (579)

	Lap
4688. Kis János — Kazinczynak. Soprony, Sept. 30. 1826.	116
4689. Gr. Dessewffy Aurél — Kazinczynak. Sz. Mihály Sept. 30kán 826.	118
4690. Barkassy Imre — Kazinczynak. Po'sony Octob. 2d. 826.	120 (580)
4691. Guzmics Izidor — Kazinczynak. Pannonián Octob. 3d. 1826.	122 (581)
4692. Kazinczy — Zádor Györgynek. Újhely, 1826. oct. 6.	124
4693. Bölöni Farkas Sándor — Kazinczynak. Kolosvár, 826 Octobr. 12kén	127 (582)
4694. Cserey Miklós — Kazinczynak. Tihón 18-a Oct. 826.	129
4695. Igaz Dániel — Kazinczynak. Pest, Oct. 21d. 1826.	131 (583)
4696. Gr. Majláth János — Kazinczynak. Presburg, am 21/10 XXVI.	133 (584)
4697. Kazinczy — Bártfay Lászlónak. Újhely Octób. 23d. 1826.	134
4698. Kazinczy — Zádor Györgynek. Újhely, 1826. oct. 23.	135
4699. Toldy Ferencz — Kazinczynak. Pest, oct. 25. 1826.	137 (584)
4700. Kazinczy — Kis Jánosnak. Széphalom Octób. 27d. 1826.	138 (585)
4701. Kazinczy — Cserey Miklósnak. <i>Széphalom 1826. Octób. 27d.</i>	142 (585)
4702. Zádor György — Kazinczynak. Budán October 27d. 1826.	145 (585)
4703. Cserey Farkas — Kazinczynak. Bécs 27dik Octob. 1826.	146
4704. Toldy Ferencz — Kazinczynak. Pest, oct. 31. 1826.	147
4705. Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek. Novemb. 4d. 1826.	148
4706. Kazinczy — Toldy Ferencznek. Nov. 6d. 1826.	149
4707. Kazinczy — Gr. Dessewffy Aurélnak. Széphalom Nov. 6d. 1826.	150
4708. Kazinczy — Gr. Majláth Jánosnak. Széphalom, den 8ten Novem- ber 1826.	152
4709. Gr. Dessewffy Aurél — Kazinczynak. Kassa 13. Nov. [1826.]	154
4710. Kazinczy — Dulházy Mihálynak. Széphalom Nov. 14d. 1826.	155 (585)
4711. Guzmics Izidor — Kazinczynak. Pannonhalmon Novemb. 14d. 1826.	156 (585)
4712. Cserey Miklós — Kazinczynak. Tihón 19-a Nov. 826.	158 (586)
4713. Gr. Majláth János — Kazinczynak. Pesth am 24/11 XXVI.	163
4714. Kazinczy Ferencz — Kazinczy Klárának. Novemb. 28d. 1826.	164
4715. Cserey Farkas — Kazinczynak. Bécs 28dik Nov. 1826.	166
4716. Kazinczy — Döbrentei Gábornak. Újhely Decemb. 2d. 1826.	167 (586)
4717. Kazinczy — Guzmics Izidornak. Újhely Decemb. 6d. 1826.	168 (586)
4718. Kazinczy — Gr. Dessewffy Aurélnak. Újhely Xbr. 6d. 1826.	168
4719. Gr. Dessewffy József — Kazinczynak. Po'sonyban 20k Decemb. 1826.	170 (586)
4720. Cserey Farkas — Kazinczynak [K. és h. n.]	172
4721. Kazinczy — Guzmics Izidornak. Széphalom, január 1-én 1827.	173 (586)
4722. Kazinczy Ferencz — Kazinczy Klárának. Újhely Januar. 5d. 1827.	175 (587)
4723. Toldy Ferencz — Kazinczynak. Pest, jan. 5. 1827.	178
4724. Kazinczy — B. Wécsey Pálnak. Januar. 6d. 1827.	179 (587)
4725. Kazinczy — Gr. Dessewffy Aurélnak. Újhely Január. 7d. 1827.	180
4726. Kazinczy — Toldy Ferencznek. Újhely Január. 12d. 1827.	181
4727. Kazinczy József — Kazinczy Ferencznek. A. Redmecz 17. Jan. 1827.	183

	Lap
4728. Cserey Farkas — Kazinczynak. Bécs 19dik Januar. 1827.	184 (588)
4729. Kazinczy — Cserey Miklósnak. Jan. 23d. 1827.	185 (588)
4730. Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek [K. és h. n.]	188
4731. Kazinczy — Toldy Ferencznek. Ujhely Január. 25d. 1827.	189 (589)
4732. Cserey Miklós — Kazinczynak. Tihón 1-a Febr. 827.	195 (589)
4733. Gr. Majláth János — Kazinczynak. Pesth, am 1ten Februar 1827.	197
4734. Cserey Farkas — Kazinczynak. Bécs 2-a Febr. 1827.	198 (590)
4735. Bárány Ágoston — Kazinczynak. Szent-György. Februáriusz' 4-ikén 1827.	200
4736. Toldy Ferencz — Kazinczynak. Pest, febr. 5. 1827.	201
4737. Kazinczy — Sághy Ferencznek. Febr. 7d. 1827.	202
4738. Kazinczy — Toldy Ferencznek. [K. és h. n.]	203
4739. Comáromy István — Kazinczynak. Pozsony 7k Febr. 827.	204
4740. Toldy Ferencz — Kazinczynak. Pest, Febr. 10. 1827.	206 (590)
4741. Kazinczy — Toldy Ferencznek. [K. és h. n.]	207
4742. Kazinczy — Toldy Ferencznek. Febr. 11d. 1827.	208 (591)
4743. Cserey Farkas — Kazinczynak. Bécs 13dik Febr. 1827.	211 (591)
4744. Gr. Majláth János — Kazinczynak. Pesth, am 15/2 XXVII. ...	212
4745. Kazinczy — Gr. Gyulay Karolinának. Febr. 20d. 1827.	213
4746. Kazinczy — Toldy Ferencznek. Martz. 2d. 1827.	215 (591)
4747. Cserey Miklós — Kazinczynak. Tihón 4-a Martii 827.	215 (591)
4748. Guzmics Izidor — Kazinczynak. Pannonhalmán Mártz. 5d. 1827. ...	218 (592)
4749. Gr. Dessewffy Aurél — Kazinczynak. Kassa, Márcz. 9. 1827.	219
4750. Botka Lajos — Kazinczynak. Po'sony 15a Martii 1827.	220 (592)
4751. Kazinczy — Guzmics Izidornak. Ujhely Martz. 16d. 1827.	222 (592)
4752. Cserey Miklós — Kazinczynak. Tihón 18-a Martii 1827.	224
4753. Gr. Majláth János — Kazinczynak. Pesth, am 21/3 XXVII.	226 (592)
4754. Toldy Ferencz — Kazinczynak. Pest, mart. 22. 1827.	227
4755. Kazinczy — Bárány Ágostonnak. Ujhely Martz. 23d. 1827. ...	229 (593)
4756. Kazinczy — Döbrentei Gábornak. Pesten Martz. 23d. 1827 [!] ...	230 (593)
4757. Kazinczy — Vörösmarty Mihálnak. Ujhely Martz. 23d. 1827. ...	233
4758. Kazinczy — Cserey Miklósnak. 1827. Martz. 27d.	233
4759. Kazinczy — Toldy Ferencznek. Ujhely, Martz. 28d. 1827.	235
4760. Kazinczy — Guzmics Izidornak. 1827. Martziusban	237 (594)
4761. Kazinczy — Toldy Ferencznek. Ujhely Apr. 2d. 1827.	238 (594)
4762. Sághy Ferencz — Kazinczynak. Budánn 4ik Aprilisben 827. ...	241
4763. Barkassy Imre — Kazinczynak. Posonyban Aprilis 5d. 827be ...	242
4764. Szentmiklóssy Alajos — Kazinczynak. Erdő Tartsán Aprilis 5kén 1827.	243 (595)
4765. Kazinczy — Gr. Dessewffy Aurélnak. April 6d. 1827.	246 (595)
4766. Toldy Ferencz — Kazinczynak. Pest, apr. 9. 1827.	249 (595)
4767. Gr. Dessewffy Aurél — Kazinczynak. Kassa April 13. 1827. ...	250 (596)
4768. Guzmics Izidor — Kazinczynak. April. 16d. 1827.	251 (596)
4769. Kazinczy — Sághy Ferencznek. Széphalom Apr. 21d. 1827. ...	253
4770. Kazinczy — Kis Jánosnak. Ujhely, Apr. 23d. 1827.	254

	Lap
4771. Kazinczy — Rummy Károly Györgynek, den 23. April, 1827. ...	256 (597)
4772. Kazinczy — Toldy Ferencznek. Apr. 24d. 1827. ...	259
4773. Kazinczy — Guzmics Izidornak. April. 24d. 1827. ...	260 (597)
4774. Barczafalvi Szabó Dávid — Kazinczynak. S. Patak, 1827diki April. 28dikán ...	262 (597)
4775. Holéczy Mihály — Kazinczynak. Csákvár, 1827. April ...	264
4776. Kazinczy — Toldy Ferencznek. Ujhely Május' 8d. 1827. ...	265 (598)
4777. Kazinczy — Gr. Dessewffy Aurélnak. Május 11d. 1827. ...	265
4778. Kazinczy — Kiss Sámuelnek. Máj. 11d. 1827. ...	266
4779. Toldy Ferencz — Kazinczynak. Pest, május 15. 1827. ...	267
4780. Kazinczy — Gr. Dessewffy Aurélnak. Máj. 21d. 1827. ...	268 (599)
4781. Toldy Ferencz — Kazinczynak. Pest, május 26. 1827. ...	269 (599)
4782. Gr. Dessewffy Aurél — Kazinczynak. Kassa, Máj. 30. 1827. ...	270
4783. Kazinczy — Toldy Ferencznek. <i>Újhely Jún. elsőjén</i> 1827. ...	271 (599)
4784. Kazinczy — Guzmics Izidornak. Jún. elsőjén 1827. ...	275
4785. Bajza József — Kazinczynak. Pozsony, Junius 3-d. 1827. ...	275 (600)
4786. Kazinczy — Toldy Ferencznek. Junius 4d. 1827. ...	278 (600)
4787. Kazinczy — Cserey Miklósnak. Ujhely Jún. 5d. 1827. ...	278 (600)
4788. Kazinczy — Toldy Ferencznek. Ujhely Jún. 5d. 1827. ...	279 (601)
4789. Toldy Ferencz — Kazinczynak. Pest, junius 10. 1827. ...	280 (601)
4790. Cserey Miklós — Kazinczynak. Tihón. Junius 13án 1827. ...	282
4791. Kazinczy — Toldy Ferencznek. Jún. 19d. 1827. ...	284
4792. Kazinczy — Toldy Ferencznek. Széphalom Jún. 21d. 1827. ...	286
4793. Kazinczy — Cserey Miklósnak. Jún. 22d. 1827. ...	287 (602)
4794. Kazinczy — Rummy Károly Györgynek. Ujhely, den 22-ten Jún. 1827.	290 (603)
4795. Kazinczy Ferencz és Kazinczy Thalia — Guzmics Izidornak. Jún. 22. 1827. ...	293
4796. Gr. Majláth János — Kazinczynak. Veszele am 23/6 XXVII. ...	294
4797. Kazinczy — Cserey Miklósnak. Jún. 26d. 1827. ...	295
4798. Bárány Ágoston — Kazinczynak. Szent-György. Junius' 27-ikén. 1827. ...	297 (603)
4799. Kazinczy — Gr. Dessewffy Aurélnak. Ujhely Junius 28d. 1827.	298
4800. Kazinczy — Kraynik Alajosnak. Jún. 29d. 1827. ...	299
4801. Guzmics Izidor — Kazinczy Thalianak és Kazinczy Ferencznek. Pannonhalmon Jul. 2d. 1827. ...	301
4802. Kazinczy — Bajza Józsefnek. Széphalom Júl. 2d. 1827. ...	303 (603)
4803. Kazinczy — Bárány Ágostonnak. Ujhely Júl. 6d. 1827. ...	304
4804. Kazinczy — Somosy Jánosnak. Széphalom, júl. 6. 1827 [I] ...	306 (603)
4805. Kazinczy — Rummy Károly Györgynek. Ujhely, den 6. Jul. 1827.	307
4806. Kazinczy — Guzmics Izidornak. Ujhely Júl. 10d. 1827. ...	310 (603)
4807. Cserey Miklós — Kazinczynak. Tihón Julius 10én 1827. ...	312
4808. Kazinczy — Gr. Gyulay Karolinának. Széphalom Jul. 14d. 1827.	314
4809. Kis János — Kazinczynak. Soprony Jul. 14kén 1827. ...	316 (603)
4810. Toldy Ferencz — Kazinczynak. Pest, július 16. 1827. ...	318
4811. Szentgyörgyi József — Kazinczynak. Debretzenben, Julius' 21-én 1827. ...	320 (604)

	Lap
4812. Kazinczy — Toldy Ferencznek. Ujhely Júl. 24d. 1827.	321 (604)
4813. Kazinczy — Gr. Dessewffy Aurélnak. Ujhely Aug. 5d. 1827.	323 (604)
4814. Kazinczy — Rummy Károly Györgynek. Ujhely, den 7ten Aug. 1827.	326 (604)
4815. Toldy Ferencz — Kazinczynak. Pest, augustus 11. 1827.	329
4816. Kazinczy — Zádor Györgynek. Ujhely 1827. aug. 13.	330 (605)
4817. Kazinczy — Toldy Ferencznek. Ujhely Aug. 14d. 1827.	331
4818. Gr. Majláth János — Kazinczynak. Vesztele am 15/8 XXVII.	332
4819. Kazinczy — Virág Benedeknek. Aug. 17d. 1827.	333
4820. Farkas Károly és Thaly Antal — Kazinczynak. Po'sony Augustus 17kén 1827.	334 (605)
4821. Kazinczy — Toldy Ferencznek. Aug. 18d. 1827.	335
4822. Bárány Ágoston — Kazinczynak. Szent-Györgyön. Augustus' 20-ikán 1827.	335 (605)
4823. Guzmics Izidor — Kazinczynak. Pannonhalmán Auguszt. 21d. 1827.	336 (605)
4824. Kazinczy — Guzmics Izidornak. Ujhely Aug. 21d. 1827.	338 (605)
4825. Kazinczy — Névtelennek. Aug. 22d. 1827.	339 (605)
4826. Toldy Ferencz — Kazinczynak. Pest, aug. 25. 1827.	341 (606)
4827. Kazinczy — Ponori Thewrewk Józsefnek. Ujhely Aug. 27. 1827.	342
4828. Kazinczy — Sárközy Istvánnak. Ujhely Aug. 28d. 1827.	344 (606)
4829. Kazinczy — Toldy Ferencznek. Ujhely Aug. 29d. 1827.	345 (606)
4830. Kazinczy — Dulházy Mihálynak. 1. Sept. 1827.	349
4831. Kazinczy — Toldy Ferencznek. Septb. 6d. 1827.	349
4832. Comáromy István — Kazinczynak. Mikóházán 6-a Sept. 827.	350
4833. Kazinczy — Dulházy Mihálynak. Septembr. 8d. 1827.	352 (607)
4834. Kazinczy — Rummy Amáliának. Ujhely den Sten Septbr. 1827.	352
4835. Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek. Ujhely Septembr. 11d. 1827.	353 (607)
4836. Toldy Ferencz — Kazinczynak. Moor sept. 11. 1827.	357 (607)
4837. Gr. Dessewffy Aurél — Kazinczynak. Szent Mihály, 11. Sept. 1827.	357
4838. Guzmics Izidor — Kazinczynak. Pannonhalmán Sept. 22d. 1827.	358
4839. Jankovich Miklós — Kazinczynak. Pesth. 21. Sept. 1827.	360
4840. Zádor György — Kazinczynak. Pest September' 28d. 1827.	362 (607)
4841. Toldy Ferencz — Kazinczynak. Pest, oct. 1. 1827.	364 (608)
4842. Kazinczy — Gr. Ráday Gedeonnak. Széphalom. Octóber 2d. 1827.	365 (609)
4843. Kazinczy — Szemere Pálnak. Ujhely, Octób. 3d. 1827.	366 (609)
4844. Kazinczy — Toldy Ferencznek. Ujhelytt, Octób. 5d. 1827.	370
4845. Kazinczy — Dulházy Mihálynak. Ujhely Octobr. 5d. 1827.	373 (610)
4846. Kazinczy — Toldy Ferencznek. Octób. 10d. 1827.	374
4847. Kazinczy — Zádor Györgynek. Ujhely. 1827. oct. 10.	374 (610)
4848. Toldy Ferencz — Kazinczynak. Pest, oct. 12. 1827.	375
4849. Toldy Ferencz — Kazinczynak. Pest, oct. 20. 1827.	376
4850. Kazinczy — Gr. Gyulay Karolinának. Octób. 24d. 1827.	377 (610)
4851. Kazinczy — Toldy Ferencznek. Ujhely Octób. 24d. 1827.	379 (611)

	Lap
4852. Kazinczy — Guzmics Izidornak. Ujhely Octób. 24d. 1827.	380
4853. Kazinczy — Nagy Gábornak. Novemb. 10d. 1827.	383 (61f)
4854. Toldy Ferencz — Kazinczynak. Pest, nov. 16. 1827.	384
4855. Kazinczy — Toldy Ferencznek és Bajza Józsefnek. [K. és h. n.]	385 (61f)
4856. Kazinczy — Guzmics Izidornak. Novemb. 23d. 1827.	387 (61f)
4857. Kazinczy — Toldy Ferencznek. 1827. Nov. 23d.	388 (61f)
4858. Zádor György — Kazinczynak. Pesten Nov. 24d. 1827.	389 (61f)
4859. Zádor György — Kazinczynak. Pesten Nov. 26d. 1827.	390
4860. Toldy Ferencz — Kazinczynak. Pest, nov. 30. 1827.	391 (61f)
4861. Nagy Gábor — Kazinczynak. Debreczenben, December első napján 1827.	392
4862. Guzmics Izidor — Kazinczynak. Pannon-halmon Decemb. 2d. 1827.	394
4863. Kazinczy — B. Prónay Sándornak. Szépalom Decemb. 3d. 1827.	395
4864. Szabó János — Kazinczynak. Soltzán 4dik Decembris 1827.	399 (612)
4865. Kazinczy — Toldy Ferencznek. Decemb. 6d. 1827.	411
4866. Kazinczy — Zádor Györgynek. 1827. dec. 6.	416 (612)
4867. Kazinczy — Toldy Ferencznek. Dec. 12. 1827.	417 (612)
4868. Kazinczy — Toldy Ferencznek. Dec. 13d. 1827.	419
4869. Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek. Decemb. 13d. 1827.	420 (612)
4870. Kazinczy — Guzmics Izidornak. [K. és h. n.]	422 (613)
4871. Jankovich Miklós — Kazinczynak. Pesth, d. 15. Dec. 1827.	424 (613)
4872. Szabó János — Kazinczynak. Soltzán 17dik Decembr. 1827.	425
4873. Kazinczy Ferencz — Kazinczy Andrásnak. Decemb. 18d. 1827.	426 (614)
4874. Toldy Ferencz — Kazinczynak. Pest, decemb. 18. 1827.	428 (615)
4875. Kazinczy — Dulhazy Mihálynak. Decembr. 19. 1827.	429
4876. Kazinczy Ferencz — Kazinczy Istvánné Boronkay Rozáliának. December 19d. 1827.	430
4877. Kazinczy — Dulhazy Mihálynak. 21. Xbr.	431 (615)
4878. Kazinczy — Toldy Ferencznek. Decemb. 21d. 1827.	431
4879. Gr. Dessewffy József — Kazinczynak. Sz. Mihály Xber 24kén 1827.	433
4880. Gr. Majláth János — Kazinczynak. Wien am 25/12. XXVII.	437
4881. Zádor György — Kazinczynak. Pesten December 27d. 1827.	438 (615)
4882. Cserey Farkas — Kazinczynak. Bécs 27dik Dec. 1827.	439
4883. Kazinczy — Toldy Ferencznek. Decemb. 28d. 1827.	440
4884. Toldy Ferencz — Kazinczynak. Pest, dec. 29. 1827.	441 (615)
4885. Kazinczy — Toldy Ferencznek és Zádor Györgynek. 1828. Januárius' elsőjén	444 (617)
4886. Kazinczy — Toldy Ferencznek. Január 4d. 1828.	447
4887. Kazinczy — Szilassy Józsefnek. Ujhely, Január. 6d. 1828.	449 (617)
4888. Kazinczy — Toldy Ferencznek. Január. 8d. 1828.	451 (617)
4889. Kazinczy — Bártfay Lászlónak. Január, 8d. 1828.	451
4890. Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek. Január. 10d. 1828.	452
4891. Vörösmarty Mihály — Kazinczynak. Pest 12. Janu. 1828.	454 (617)

	Lap
Gr. Teleki József — Kazinczynak. Pesten Bódogasszonyhava 13dik napján 1828.	613
4892. Kazinczy — Vörösmarty Mihálynak. Január. 16d. 1828.	455
4893. Toldy Ferencz — Kazinczynak. Pest, jan. 21. 1828.	457 (617)
4894. Sárközy István — Kazinczynak. Nagy Bajom 21 Jan. 1828. ...	459 (617)
4895. Kazinczy — Toldy Ferencznek. Januarius' 25. 1828.	460 (617)
4896. Vörösmarty Mihály — Kazinczynak. Pest. 27. Janu. 1828.	462 (618)
4897. Kazinczy — Toldy Ferencznek. Január. 28d. 1828.	463
4898. Toldy Ferencz — Kazinczynak. Pest, január 29. 1828.	465 (618)
4899. Vay Ábrahám — Kazinczynak. Miskólcz 1a Febr. 1828.	465 (618)
4900. Kazinczy József — Kazinczy Ferencznek. A. Redmecczen 6. Febr. 1828.	466
4901. Meczner József — Kazinczynak. Epper. d. 6. Febr. 828.	467
4902. Toldy Ferencz — Kazinczynak. Pest, febr. 13. 1828.	468 (618)
4903. Cserey Miklós — Kazinczynak. Tihón, 17-a Febr. 828.	470
4904. Kazinczy — Toldy Ferencznek. (Pest, 1828. febr. 18. délután.)	471
4905. Kazinczy — Toldy Ferencznek. (Pest, 1828. febr. 19.)	472 (618)
4906. Péczely József — Kazinczynak. Debretzenben Mart. 4n. 828. ...	473 (618)
4907. Cserey Farkas — Kazinczynak. Bécs 27dik Mart. 1828.	473 (618)
4908. Kazinczy — Ponorí Thewrewk Józsefnek. Husvét első napján [1828. ápr. 6.]	475 (618)
4909. Kazinczy — Rummy Károly Györgynek. Pest, den 12ten April 1828.	479 (619)
4910. Rummy Károly György — Kazinczynak. Wien, am 15. April 828.	484 (619)
4911. Kazinczy — Cserey Miklósnak. Pesten, April. 17d. 1828.	496
4912. Kazinczy — Ponorí Thewrewk Józsefnek. Pestről, 1828. ápríl 17.	499 (621)
4913. Kazinczy — Ponorí Thewrewk Józsefnek. Pestről, 1828. ápr. 19.	501 (621)
4914. Kazinczy — Horvát Istvánnak. April. 25d. 1828.	502
4915. Kazinczy — Toldy Ferencznek. April. 29d. 1828. (Pest)	503 (622)
4916. Kazinczy — Fáy Andrásnak. [K. és h. n.]	503
4917. Kazinczy — Ponorí Thewrewk Józsefnek. April. 29. [1828.] ...	504 (622)
4918. Kazinczy — Fáy Andrásnak. [K. és h. n.]	506
4919. Kazinczy — Ponorí Thewrewk Józsefnek. Pestről, 1828. máj. 9.	506 (622)
4920. Kazinczy — Guzmics Izidornak. Pesten Május 10d. 1828.	507 (622)
4921. Szilassy József — Kazinczynak. Pándon 17a Máj. 1828.	510
4922. Gr. Majláth János — Kazinczynak. Wien am 18/5 XXVIII. ...	510
4923. Guzmics Izidor — Kazinczynak. Pannonhalmán Maj. 25d. 1828.	511 (623)
4924. Kazinczy — Guzmics Izidornak. Pesten Május 30d. 1828.	512
4925. Kazinczy — Ponorí Thewrewk Józsefnek. Máj. 31. [1828] ...	514
4926. Cserey Miklós — Kazinczynak. Klitzen Junius 4én 828.	516
4927. Kazinczy — Bártfay Lászlónak. [K. és h. n.]	518
4928. Guzmics Izidor — Kazinczynak. Pannonhalmán Juniusz 22dikén 1828.	519
4929. Kazinczy — Toldy Ferencznek. Széphalom Július' 16d. 1828.	520
4930. Kazinczy — Bártfay Lászlónak. Széphalom, július 16d. 1828.	521
4931. Kazinczy — Bártfay Lászlónak. Széphalom, Júl. 20d. 1828. ...	522

	Lap
4932. Kazinczy — Burián Pálnak. Széphalom Július 23d. 1828.	523 (623)
4933. Kazinczy — Bitnicz Lajosnak. Széphalom Júl. 24d. 1828.	524
4934. Kazinczy — Gr. Gyulay Karolinának. [K. és h. n.]	525 (624)
4935. Bitnicz Lajos — Kazinczynak. Szombathelyen Augustus' 16dikán 828.	526
4936. Kazinczy — Horvát Istvánnak. Széphalom Aug. 18d. 1828.	527 (624)
4937. Kazinczy — Ferenczy Istvánnak. Ujhely, Aug. 19d. 1828.	529
4938. Sárközy István — Kazinczynak. 6a 7br. 1828.	529 (624)
4939. Kazinczy — Jakabfalvyné Fáy Erzsébetnek. Pesten Septemb. 25d. 1828.	530 (625)
4940. Kazinczy — Cserey Miklósnak. Ujhely Octób. 16d. 1828.	532 (625)
4941. Kazinczy — Szilassy Józsefnek. Ujhely, Octób. 16d. 1828.	535 (625)
4942. Kazinczy — Bártfay Lászlónak. Ujhely, Octób. 17d. 1828.	537
4943. Kazinczy — Sárközy Istvánnak. Ujhely Octób. 18d. 1828.	537
4944. Kazinczy — Toldy Ferencznek. Ujhely Octób. 21d. 1828.	540 (625)
4945. Toldy Ferencz — Kazinczynak. Pest, oct. 25. 1828.	541 (626)
4946. Toldy Ferencz — Kazinczynak. Pest, oct. 28. 1828.	542
4947. Kazinczy — Toldy Ferencznek. Ujhely Octób. 28d. 1828.	542 (626)
4948. Kazinczy — Toldy Ferencznek. Széphalom Octób. 31d. 1828.	545 (626)
4949. Kazinczy — Bártfay Lászlónak. Széphalom, Novemb. 3d. 1828.	546
4950. Kazinczy — Id. Schedel Ferencznek. Széphalom den 3. Novbr. 1828.	549
4951. Toldy Ferencz — Kazinczynak. Pest, novemb. 8. 1828.	550
4952. Kazinczy — Guzmics Izidornak. Nov. 9d. 1828.	551 (626)
4953. Kazinczy — Rumy Károly Györgynek. Széphalom, den 22. Nov. 1828.	554
4954. Cserey Miklós — Kazinczynak. Klitzen Nov. 23án 828.	555
4955. Guzmics Izidor — Kazinczynak. Pannonhalmán Nov. 25d. 1828.	558 (626)
4956. Kazinczy — Kraynik Imrének. Pesten Decemb. 8d. 1828.	560
4957. Kazinczy — Guzmics Izidornak. Pesten, Decemb. 10d. 1828.	561 (628)
4958. Cserey Miklós — Kazinczynak. Klitz. 17a Xbr. 828.	563 (628)
4959. Guzmics Izidor — Kazinczynak. Pannonhalmán Decemb. 18d. 1828.	565 (629)
Jegyzetek	567
Név- és tárgymutató	630

TARTALOM.

ABC-rendben a levélírók szerint.

- Bajza József. 4619.¹ 4681. 4785.
Barkassy Imre. 4690. 4763.
Barczafalvi Szabó Dávid. 4774.
Bárány Ágoston. 4635. 4735. 4798.
Bitnicz Lajos. 4935.
Botka Lajos. 4750.
Comáromy István. 4631. 4739. 4832.
Comáromy Istvánné Bárczay Borbála. 4632.
Cserey Farkas. 4636. 4703. 4715. 4720. 4728. 4734. 4743. 4882. 4907.
Cserey Miklós. 4633. 4637. 4662. 4673. 4682. 4694. 4712. 4732. 4747. 4752.
4790. 4807. 4903. 4926. 4954. 4958.
Dessewffy Aurél gr. 4638. 4663. 4674. 4689. 4709. 4749. 4767. 4782. 4837.
Dessewffy József gr. 4618. 4719. 4879.
Dulházy Mihály. 4658.
Farkas Károly (és Thaly Antal). 4820.
Farkas (Böloni —) Sándor. 4693.
Guzmics Izidor. 4643. 4670. 4691. 4711. 4748. 4768. 4801. 4823. 4838. 4862.
4923. 4928. 4955. 4959.
Holéczy Mihály. 4775.
Igaz Dániel. 4695.
Jankovich Miklós. 4839. 4871.
Kazinczy — Bajza Józsefnek. 4668. 4802. 4855 (és Toldy Ferencznek).
Kazinczy — Balla Károlynak. 4634.
Kazinczy — Bárány Ágostonnak. 4755. 4803.
Kazinczy — Bártfay Lászlónak. 4656. 4667. 4697. 4889. 4927. 4930. 4931.
4942. 4949.
Kazinczy — Bitnicz Lajosnak. 4933.
Kazinczy — Burián Pálnak. 4932.
Kazinczy — Cserey Mihálynak. 4679.
Kazinczy — Cserey Miklósnak. 4629. 4671. 4686. 4701. 4729. 4758. 4787. 4793.
4797. 4911. 4940.

¹ A számok az illető levelek sorszámai.

- Kazinczy — Dessewffy Aurél gr-nak. 4642. 4664. 4672. 4675. 4707. 4718. 4725.
4765. 4777. 4780. 4799. 4813.
- Kazinczy — Dessewffy József gr-nak. 4621. 4705. 4730. 4835. 4869. 4890.
- Kazinczy — Döbrentei Gábornak. 4716. 4756.
- Kazinczy — Dulházy Mihálynak. 4625. 4645. 4669. 4683. 4710. 4830. 4833.
4845. 4875. 4877.
- Kazinczy — Fáy Andrásnak. 4916. 4918.
- Kazinczy — Ferenczy Istvánnak. 4937.
- Kazinczy — Guzmics Izidornak. 4649. 4666. 4684. 4717. 4721. 4751. 4760. 4773.
4784. 4795 (és Kazinczy Thalia). 4806. 4824. 4852. 4856. 4870. 4920.
4924. 4952. 4957.
- Kazinczy — Gyulay Karolina gr-nőnek. 4657. 4676. 4745. 4808. 4850. 4934.
- Kazinczy — Gyulay Lajos gr-nak. 4677.
- Kazinczy — Horvát Istvánnak. 4623. 4914. 4936.
- Kazinczy — Jakabfalvyné Fáy Erzsébetnek. 4939.
- Kazinczy — Jósika János b-nak. 4678.
- Kazinczy Ferencz — Kazinczy Andrásnak. 4620. 4627. 4873.
- Kazinczy Ferencz — Kazinczy Istvánné Boronkay Rozáliának. 4876.
- Kazinczy Ferencz — Kazinczy Klárának. 4626. 4640. 4714. 4722.
- Kazinczy — Kis Jánosnak. 4647. 4648. 4660. 4700. 4770.
- Kazinczy — Kiss Sámuelnek. 4654. 4778.
- Kazinczy — Kraynik Alajosnak. 4800.
- Kazinczy — Kraynik Imrénének. 4956.
- Kazinczy — Majláth János gr-nak. 4708.
- Kazinczy — Nagy Gábornak. 4853.
- Kazinczy — Névtelennek. 4825.
- Kazinczy — Prónay Sándor b-nak. 4863.
- Kazinczy — Ráday Gedeon gr-nak. 4842.
- Kazinczy — Rummy Amáliának. 4834.
- Kazinczy — Rummy Károly Györgynek. 4646. 4771. 4794. 4805. 4814. 4909. 4953.
- Kazinczy — Ságby Ferencznek. 4737. 4769.
- Kazinczy — Sárközy Istvánnak. 4828. 4943.
- Kazinczy — Schedel Ferencznek (id. —). 4950.
- Kazinczy — Somosy Jánosnak. 4804.
- Kazinczy — Szemere Pálnak. 4843.
- Kazinczy — Szilassy Józsefnek. 4622. 4887. 4941.
- Kazinczy — Thewrewk (Ponori —) Józsefnek. 4827. 4908. 4912. 4913. 4917.
4919. 4925.
- Kazinczy — Toldy Ferencznek. 4630. 4641. 4659. 4665. 4706. 4726. 4731. 4738.
4741. 4742. 4746. 4759. 4761. 4772. 4776. 4783. 4786. 4788. 4791. 4792.
4812. 4817. 4821. 4829. 4831. 4844. 4846. 4851. 4855 (és Bajza Józsefnek).
4857. 4865. 4867. 4868. 4878. 4883. 4885 (és Zádor Györgynek). 4886.
4888. 4895. 4897. 4904. 4905. 4929. 4944. 4947. 4948.
- Kazinczy — Vámosy Mihálynak. 4655.
- Kazinczy — Virág Benedeknek. 4819.
- Kazinczy — Vörösmarty Mihálynak. 4757. 4892.
- Kazinczy — Wécsey Pál b-nak. 4724.

- Kazinczy — Zádor Györgynek. 4653. 4692. 4698. 4816. 4847. 4866. 4885 (és Toldy Ferencznek).
- Kazinczy József. 4617. 4727. 4900.
- Kazinczy Thalia (és Kazinczy Ferencz). 4795 (Guzmics Izidornak).
- Kis János. 4651. 4688. 4809.
- Majláth János gr. 4696. 4713. 4733. 4744. 4753. 4796. 4818. 4880. 4922.
- Meczner József. 4901.
- Nagy Gábor. 4861.
- Péczely József. 4906.
- Rumy Károly György. 4910.
- Sághy Ferencz. 4762.
- Sárközy István. 4894. 4938.
- Szabó János. 4864. 4872.
- Szentgyörgyi József. 4811.
- Szentmiklóssy Alajos. 4764.
- Szilassy József. 4921.
- Teleki József gr. 4624 (és a 613. lapon).
- Thaly Antal (és Farkas Károly). 4820.
- Toldy Ferencz. 4628. 4639. 4652. 4661 (és Zádor György). 4670. 4699. 4704. 4723. 4736. 4740. 4754. 4766. 4779. 4781. 4789. 4810. 4815. 4826. 4836. 4841. 4848. 4849. 4854. 4860. 4874. 4884. 4893. 4898. 4902. 4945. 4946. 4951.
- Vay Ábrahám. 4644. 4899.
- Vörösmarty Mihály. 4891. 4896.
- Wesselényi Miklós b. 4685.
- Zádor György. 4650. 4661 (és Toldy Ferencz). 4687. 4702. 4840. 4858. 4859. 4881.